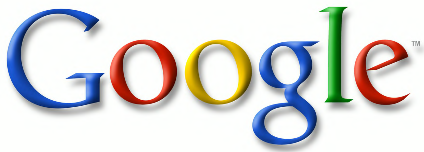
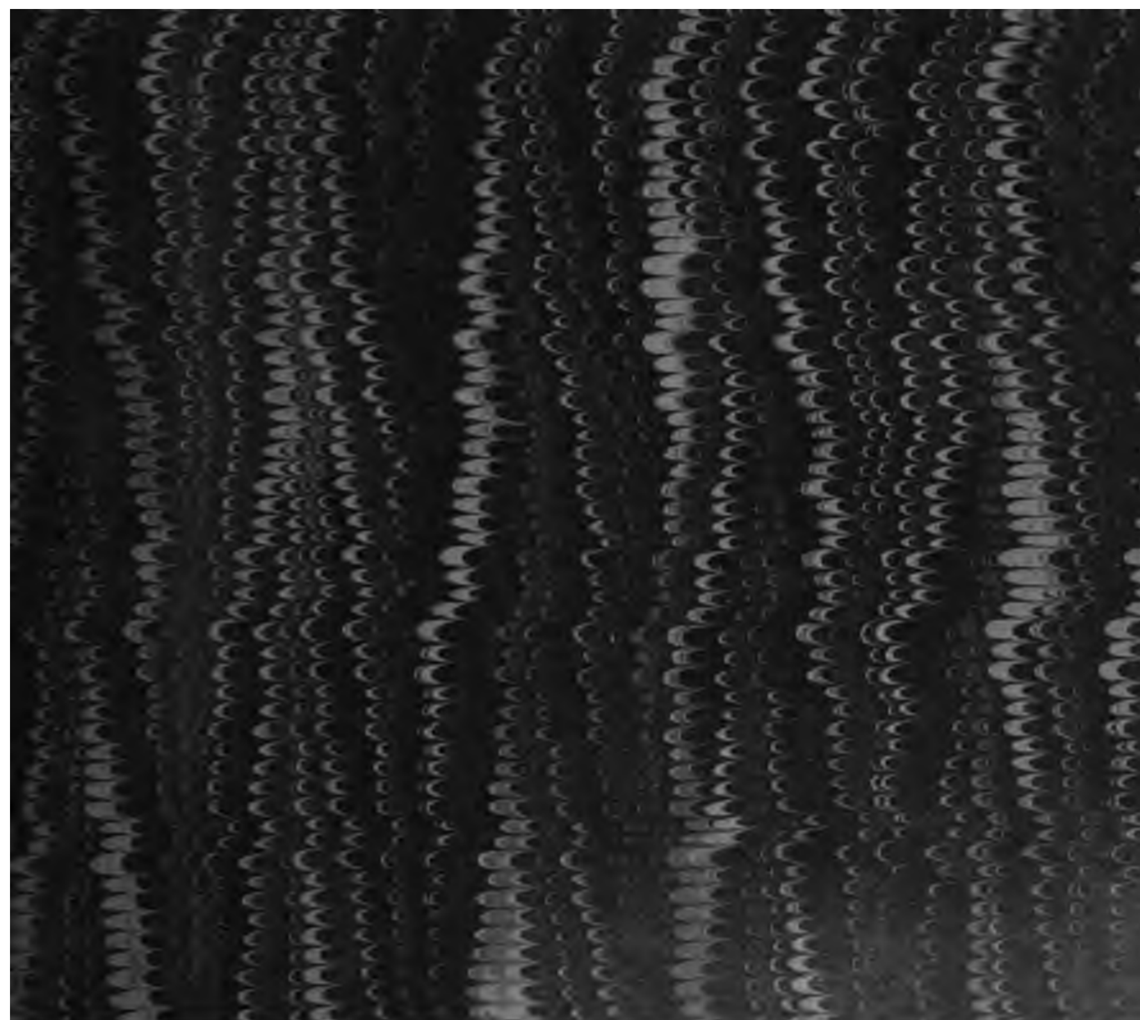
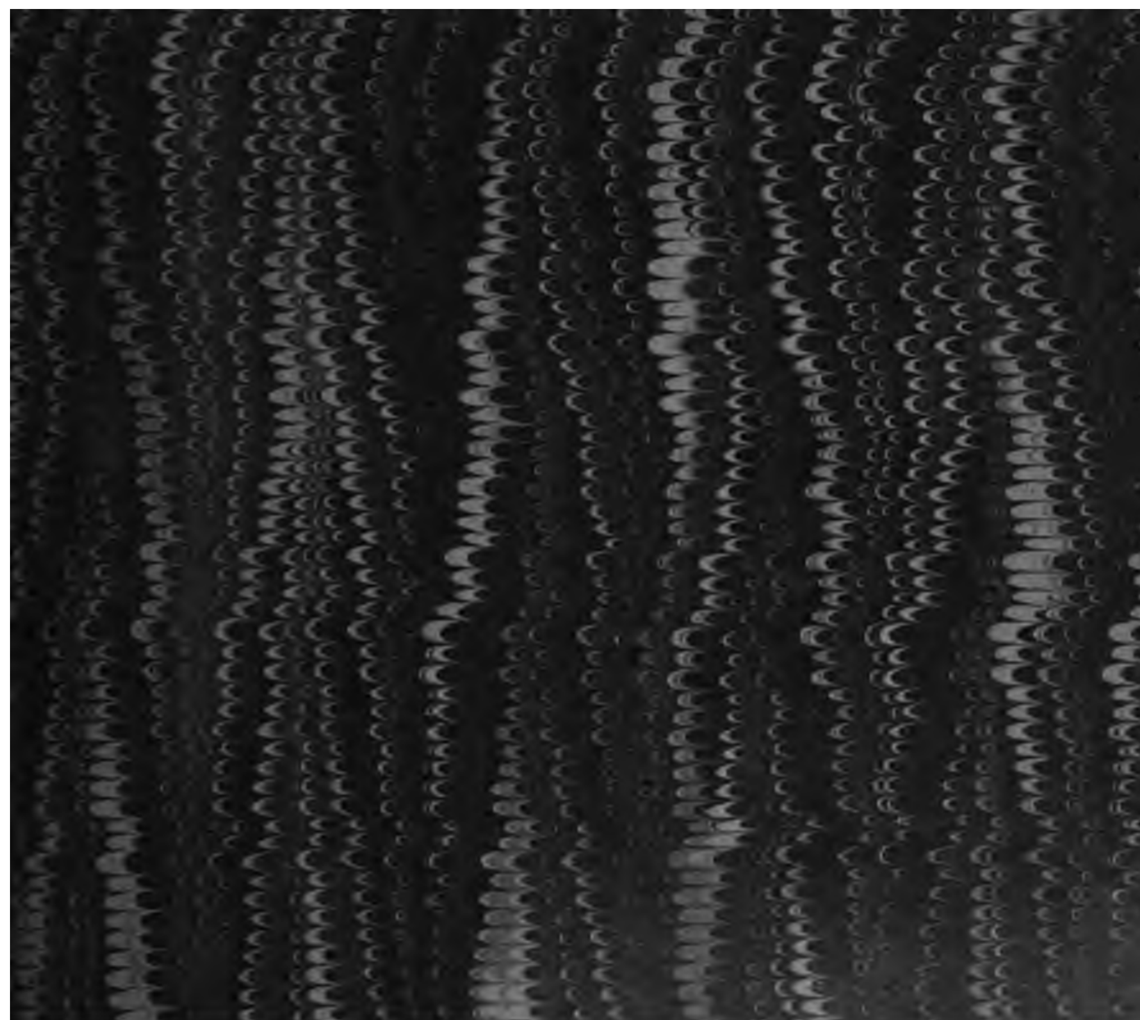

HIERONYMUS
ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

TVNC DIXI : ECCE VENIO — HEBR: X: 7:

Biblia Sacra

VET: TESTAMENT:

dat is

de H: Boeken v: het Oude Verbond.

DEEL VI.

SALVE

COMEDE VOLVMEN ISTVD — EZECH·III·1

gedrukt te
'sHertogenbosch
bij
C: N: Teulings.

A:D: M:DCCCXCIV.

O: Mengelberg: Utrecht: fec: et inv: 1894.

TVNC DIXI : ECCE VENIO HEBR: X: 7:

Biblia Sacra

VET: TESTAMENT:

dat is

de H: Boeken v: het Oude Verbond.

DEEL VI.

SALVE

COMEDE VOLVMEN ISTVD

EZECH·III·1

O: Mengelberg: Utrecht: fec: et inv: 1894.

DE HEILIGE BOEKEN

VAN HET

OUDE VERBOND.

VULGAAT EN NEDERLANDSCHE VERTALING

MET AANTEEKENINGEN.

KERKELIJK GOEDGEKEURD.

ZESDE DEEL.

'S HERTOGENBOSCH,
C. N. TEULINGS.
1896.

SPIRITVS·
VIVIFICAT·
FVND·A·D·1844·

DE PROFETIE VAN ISAIAS

VERTAALD EN MET
AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

JOS. SCHETS,

PROFESSOR IN HET SEMINARIE TE HOEVEN.

SPIRITVS·
VIVIFICAT·
FVND:A:D:1844·

DE PROFETIE VAN ISAIAS

VERTAALD EN MET AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

JOS. SCHETS,

PROFESSOR IN HET SEMINARIE TE HOEVEN.

ALGEMEENE INLEIDING

OP

De Profetische Boeken.

Het woord **profeet** is van Griekschen oorsprong en beteekent allereerst iemand, die als woordvoerder van een ander optreedt. Ook het Hebreeuwsche woord *nabi,* door de Zeventigen met *profeet* vertaald, drukt, welke dan ook de woordafleiding daarvan zij, hetzelfde begrip uit. Dit blijkt uit Exod. VII 1, waar Aäron de nabi, de profeet van Moses heet, omdat hij, volgens de bijgevoegde verklaring, als woordvoerder van Moses voor Pharao moest optreden. Vgl. Gen. XX noot 5. De profeten van het Oude Verbond nu dragen dien naam als woordvoerders van God bij uitnemendheid, aan wie Hij op bovennatuurlijke wijze zijn leer en zijnen wil openbaarde en tevens den last gaf het geopenbaarde aan anderen mede te deelen. Nog andere namen worden in de H. Schrift aan de profeten gegeven; meermalen heeten zij *roëh* of *chozeh,* d. i. *ziener* of *schouwer,* om de wijze waarop hun de bovennatuurlijke kennis werd gegeven; hunne bediening ten opzichte van het volk schonk hun den naam van *wachters, herders* enz.; hunne innige betrekking tot God gaf hun den titel van *mannen Gods, dienstknechten des Heeren.*

De bediening der profeten was niet uitsluitend, zelfs niet voornamelijk, het openbaren der toekomst. Hun eerste taak was de boetprediking,

waarin zij het volk vermaanden tot getrouwheid aan Gods wet, de zondaars, inzonderheid de afgodendienaars, bestraften en hun de komende wraakgerichten aankondigden, volgens de mate der openbaring hun door God geschonken. Doch te gelijk moesten zij het betere deel van Israël troosten met de beloften van den Messias, dien zij als het einde en het doel der Wet immer voor oogen hadden, wiens Rijk zij met immer duidelijker kenmerken voorspelden. Niet zelden strekte God hunne zending uit tot de heidensche volken, aan wie zij om hunne ongerechtigheden en afgoderij de schrikkelijkste straffen moesten aankondigen; ook hun predikten zij den Verlosser uit Sion, het licht en het heil der gansche wereld.

Reeds een oppervlakkige blik op de heilige geschiedenis toont, welken grooten invloed de profeten op het volk Gods, in al de tijdperken van zijn bestaan, op zijn huiselijk, openbaar en godsdienstig leven hebben geoefend. Van Samuel af ontmoeten wij hen in een onafgebroken reeks tot aan Malachias; doch ook in den tijd van Moses tot Samuel ontbrak aan Israël die hoogere leiding niet (vgl. Jer. VII 25). Moses zelf wordt door God genoemd de profeet bij uitnemendheid, dien niemand evenaart (vgl. Deut. XXXIV 10). Josue was zijn opvolger, ook in de profetische bediening (Eccli. XLVI 1). In den troebelen tijd der Rechteren, die, als door God verwekte mannen, in zekeren zin tot de profeten kunnen gerekend worden, verschijnen de profetes Debbora (Judic. IV) en een ander niet genoemde profeet (Judic. VI 8—10); «een man Gods» verkondigt aan Heli zijne straf (I Reg. II 27) en ten tijde van den grooten profeet Samuel was het eene gewone spreekwijze: «komt en laten wij naar den ziener gaan» (I Reg. IX 9). Uit deze spreekwijze, alsook uit het verhaal van Saül (I Reg. IX), die «den man Gods» raadpleegde omtrent de verloren ezelinnen, blijkt duidelijk, dat de raad der profeten werd ingewonnen ook omtrent zaken, die het *dagelijksche, huishoudelijke* leven betroffen Want om Israël te weerhouden van de heidensche waarzeggerij en wichelarij gewaardigde Jehova zich zijne profeten ook betreffende dergelijke zaken te verlichten. In het *openbaar* leven traden zij op als door God gestelde wachters, die over koningen, priesters en overheid moesten waken, opdat dezen het volk des Heeren volgens zijnen wil en zijne wetten zouden besturen (vgl. Jer. I 18). Vrijmoedig verhieven zij hunne stem, zoo dikwerf koningen of vorsten door afgoderij, door heidensche verbonden, door verdrukking van weerloozen enz. tegen Jehova's wet in opstand kwamen of door eene met de roeping van Gods volk strijdige staatkunde aan Israël ten verderve strekten. Vooral echter het *godsdienstig* leven was aan hunne bewaking toevertrouwd. Vandaar hun voortdurende strijd tegen afgoderij en bijgeloof, tegen louter uitwendigen eeredienst, tegen het overtreden der liturgische voorschriften, in één woord tegen alles wat niet strookte met de heiligheid, door Jehova van zijn uitverkoren volk gevorderd. Aan hen was het onfeilbaar leerambt in Gods Kerk van het Oude Verbond opgedragen, krachtens hetwelk zij de reeds geopenbaarde leer moesten onderwijzen en handhaven, den schat des geloofs met nieuwe openbaringen vermeerderen en vooral den Messias, de kenteekenen en weldaden van zijn Rijk in een immer helderder daglicht stellen.

De profetische bediening was bijgevolg in oorsprong en werking bovennatuurlijk; en het gaat niet aan om, met verwijzing naar de waarzeggers der Chanaänietische en andere heidensche volken, het optreden en werken van Israël's profeten *op natuurlijke wijze* te verklaren. Dat die ergerlijke bewering, welke lijnrecht in tegenspraak is met de uitdrukkelijke en herhaalde verklaringen der heilige profeten, aan schromelijke oppervlakkigheid lijdt, behoeft eigenlijk niet eens gezegd. Immers zij ziet geen onderscheid tusschen de leiders des volks en de volksverleiders, tusschen de bestrijders en de vleiers der hartstochten, tusschen de ware godsgezanten en de valsche profeten, en dit alleen omdat er ook in Israël waren, die in navolging der Chanaänietische waarzeggers zich door den boozen geest lieten inblazen en in hun uiterlijk optreden de ware godsgezanten nabootsten Maar die bewering is ook in tegenspraak met zich zelve. Ware toch gelijk door hare verdedigers gezegd wordt, het optreden der profeten bij het volk Gods alleenlijk als de edelste en hoogste uiting van den Israëlietischen volksgeest te beschouwen, dan moest althans die volksgeest, die geaardheid van Israël eenigszins overeenstemmen met het karakter en de werkzaamheid der profeten. Wat echter leert daaromtrent de geschiedenis? Israël, een zinnelijk volk, hing aan uiterlijk vertoon, veronachtzaamde de waarachtige, in zedelijke deugd en reinheid van leven zich toonende godsvereering en zocht de gerechtigheid het liefst bij louter uitwendige wetsvervulling. Dat aardschgezinde volk keerde reeds van den beginne lichtvaardig Jehova den rug toe, gevoelde zich als op onweerstaanbare wijze tot beeldendienst en afgoderij getrokken en verviel telkens tot den schandelijken, echt wulpschen duivelendienst der heidensche naburen. Dat zelfde volk, ijdel op zijne afstamming uit Abraham en op zijne bijzondere uitverkiezing, verhief zich trotsch boven alle andere volken, droeg den heidenen eer verachting en haat dan genegenheid toe en wilde, naijverig op zijne voorrechten, daarvan geheel de overige wereld uitsluiten. Ziedaar den volksgeest, de geaardheid van Israël Hoedanig daarentegen is de leer der profeten? Als gezanten van den driewerf heiligen God, die harten en nieren doorgrondt, brandmerken zij de bloot uiterlijke godsvereering en wetsvervulling, en vorderen zij rechtvaardigheid, kuischheid, echte deugd. Als gezanten van den éénen waren, onzichtbaren God slingeren zij de zwaarste vervloekingen tegen de afgoderij en verschrikken het zondige volk met de ergste bedreigingen. Als gezanten van den God aller volken verkondigen zij zijne liefderijke plannen ook jegens de heidenen en voorspellen zij, den hoogmoed van Israël met voeten tredend, dat, met uitsluiting van het meerendeel der Joden, het toekomstige Israël ook de menigte der heidenvolken zal omvatten. De prediking der profeten dus, alleen uit natuurlijk oogpunt beschouwd, is een gebouw zonder grondslag, een gevolg zonder oorzaak, een historische onmogelijkheid. En nog meer onverklaarbaar wordt dit, als men op de volken let, van welke Israël in natuurlijken aanleg en karakter, in geaardheid en volksgeest weinig of niet verschilde. Waren de volken van Ismaël en Edom, van Moab en Ammon met Israël geen takken van denzelfden Semietischen stam, geen broedervolken, die onder hetzelfde klimaat, in dezelfde gewesten en onder bijna gelijke levensomstandigheden zich

ontwikkelden? Waarom verdierven zich die broedervolken in al de uitspattingen van het Oostersche heidendom en verloren zij geheel en al den oorspronkelijken godsdienst? Waarom bewaarde integendeel Israël alleen, ondanks al zijne gebreken en ondeugden, de echt zedelijke en godsdienstige begrippen en vermeerderde het immer door middel der profeten, die de waarheid altoos meer ontwikkelden en duidelijker aanwezen, zijne geestelijke schatten? Van waar dat verschil? Geen natuurlijke reden geeft hiervan de oplossing. De eenige verklaring ligt in Gods bovennatuurlijke tusschenkomst, in de bijzondere voorzienigheid van God, die alleen aan Israël in een onafgebroken reeks zijne profeten gaf, wijl dat uitverkoren volk bestemd was om het Rijk Gods over de geheele aarde, het Rijk van den Messias voor te bereiden.

Was alzoo de bediening der profeten eene bovennatuurlijke, maar toch gewone en blijvende instelling, welke, overeenkomstig Gods belofte in Deut. XVIII 9—22, het volk van Israël voortdurend zou voorlichten en aan hetzelve Gods woord bekend maken, zoo werd toch iedere profeet in het bijzonder op buitengewone wijze door God geroepen. Jehova immers had zich de roeping van den profeet voorbehouden en deze waardigheid niet, evenals die der priesters en levieten, aan eene familie of een stam verbonden. Evenmin werd eenige natuurlijke begaafdheid of geschiktheid of eene voorafgaande opleiding gevorderd om met de profetische gave te worden begiftigd. Wat toch de zoogenaamde profetenscholen betreft, waarvan sommige nieuweren gewagen, deze waren bij de Vaders onbekend en komen in de H. Schrift geen enkele maal voor. Wel is er in de H. geschiedboeken sprake van «vereenigingen» of «scharen van profeten» (I Reg. X 5, 10; XIX 20) en later van «profetenzonen» (III Reg. XX 35; IV Reg. II 3); doch het was alleen de verkeerde opvatting der Chaldeeuwsche overzetting, die aan Joodsche schriftverklaarders der Middeleeuwen aanleiding gaf tot de bewering, dat er in Israël scholen bestonden, waarin de toekomstige profeten tot hunne bediening werden gevormd. Die «profetenzonen» immers waren reeds profeten in eigenlijken zin en traden dan ook als zoodanig op (vgl. III Reg. XX 35; IV Reg. II 3, 5); zij hadden zich ten tijde van Samuel en later in het noordelijk rijk ten tijde van Elias en Eliseüs onder de leiding van genoemde profeten, die zij als vaders en als hunne meerderen erkenden (vgl. I Reg. XIX 20; IV Reg. VI 1), tot een gemeenschappelijk leven vereenigd om gezamenlijk onder begeleiding van heilige muziek Gods lof te zingen. Verder is er betreffende die vereenigingen van profeten niets bekend; evenmin vermeldt de H. Schrift, of zij in den tijd van Samuël tot Elias en Eliseüs altijd bestaan hebben en na hen in stand zijn gebleven. Overigens valt het niet te betwijfelen, dat God met zijne profetische gave bij voorkeur zulke mannen begunstigde, die door godsdienstigheid en getrouwheid aan de Wet uitblonken. — Ten laatste zij hier nog bemerkt, dat wie door God tot de profetische bediening was uitverkoren, niet voortdurend met dat bovennatuurlijk licht werd bestraald, maar alleen dan wanneer hij door God tot de uitoefening zijner bediening werd opgewekt. De Heer moest hem op bovennatuurlijke wijze verlichten, hem toonen wat en wanneer en waar hij spreken moest

en, geiijk de H. Schrift het zoo teekenend uitdrukt, vgl. Jer. I 9, zijne woorden hem in den mond leggen.

Vragen wij nu naar de verschillende wijzen, waarop God zijne openbaring aan den profeet mededeelde, dan vinden wij het antwoord bij den H. Thomas 2. 2. q 173 a. 2 (vgl. qq. dispp. de Verit. q. 12 a. 7). De profetische openbaring geschiedt op twee wijzen. *Ten eerste:* God bestraalt alléénlijk het verstand van den profeet met een bovennatuurlijk licht. *Ten tweede:* God geeft den profeet nieuwe, hetzij zinnelijke, hetzij bovenzinnelijke kenbeelden *(species* of *formas sensibiles, imaginarias, intelligibiles)*, waarbij Hij tevens zijn verstand bestraalt, opdat hij begrijpe wat daardoor beteekend wordt. Waar dit bovennatuurlijk licht des verstands ontbreekt, is geen eigenlijke profetische openbaring aanwezig, weshalve Pharao (Gen. XLI), Nabuchodonosor (Dan. II) geen profeten heeten, hoewel zij eene goddelijke openbaring ontvingen. Geschiedt de profetische openbaring op *de eerste wijze,* dan oordeelt de profeet krachtens dat bovennatuurlijk licht: 1° wat God wil beteekenen door hetgeen anderen aanschouwden; zoo verklaarde Joseph den droom van Pharao; 2° wat op natuurlijke wijze te zijner kennis is gebracht; zoo begrepen en verklaarden de profeten de hoogere beteekenis der rampen, die God op zijn volk deed neerkomen, der natuurlijke gebeurtenissen betreffende Israël of de heidensche volkeren; 3° wat volgens Gods wil moest verricht worden; zoo geleidde de Geest Gods Moses bij den tocht door de woestijn en verlichtte hem in alles wat het bestuur van Gods volk betrof (vgl. Isai. LXIII 11—14).

Geschiedt Gods openbaring op *de tweede wijze,* dan is de profetische gave in hare volheid aanwezig. De bovengenoemde kenbeelden kunnen dan op *drie manieren* worden medegedeeld. 1° Door uitwendige openbaring, waarbij de profeet door middel der *uiterlijke zinnen,* door het gezicht, het gehoor enz. kennis neemt van hetgeen God openbaart *(species sensibiles)*; zoo zag Moses met zijne oogen den brandenden braamstruik (Exod. III), Daniël op den muur het wonderbare schrift (Dan. V 25 volg.); op deze wijze sprak God of zijn engel soms op hoorbare wijze in menschelijke taal, b. v. Gabriël tot den profeet Daniël (VIII 15 volg.). 2° Door middel van *voorstellingen der verbeelding,* welke God den profeet soms in slapenden, meestal in wakenden toestand òf rechtstreeks zonder bemiddeling der uitwendige zinnen ingeeft, òf uit reeds door de uiterlijke zinnen verkregen kenbeelden verbindt *(species imaginarias)*; zoo zag Isaias (VI) inwendig Gods majesteit zetelen op een troon en door Serafijnen omgeven, Ezechiël (I 3 volg.) den Heer tronen op Cherubijnen; zoo zag Amos den Heer staan op een vertinden muur (Am. VII 7 volg.), Zacharias vier hoornen door vier smeden afgehouwen (Zach. I 18, 21). 3° Door verstandelijke kenbeelden *(species intelligibiles)*, welke God onmiddellijk in het verstand van den profeet indrukt; zoo openbaarde God aan de profeten de waarheden van het heilig geloof, de geheimen betreffende het Rijk van den Messias. — De profetische openbaring, op welke wijze ook geschonken, heet bij de profeten meermalen «het gezicht» of «het woord, dat zij gezien hebben»; gezicht toch beteekent in dezen zin niet slechts zinnelijke kennis, maar ook rechtstreeksche, verstandelijke kennis.

Zoo dikwijls de profetische openbaring geschiedt door middel van voorstellingen der verbeelding, is daarmede altoos de geestvervoering of extase verbonden, waarbij de uitwendige zinnen van den profeet geheel of gedeeltelijk buiten werking blijven. Te recht bemerken de HH. Vaders, dat de profeten in dien toestand, onder den invloed van Gods openbarenden Geest, niet alleen nimmer het bewustzijn verloren, maar dat integendeel hun geest, door het heldere licht van Gods openbaring bestraald en niet gehinderd door de verstrooiingen der uiterlijke zinnen, de profetische gezichten en hare beteekenis veel helderder en kalmer aanschouwde. Hierin juist bestaat het kenmerkende onderscheid tusschen ware profetie en duivelsche wichelarij, welke veelal den geest dermate benevelt, dat alle bewustzijn geheel en al verloren gaat.

Werden de profeten op genoemde wijzen in kennis gesteld met de goddelijke openbaring, dan kon het wel niet anders, of zij moesten, als getrouwe tolken van Gods woord, de mededeeling daarvan bij hunne prediking of in hunne geschriften ook inrichten naar de mate en de wijze hunner aanschouwing. Inderdaad vertoonen zich de profetische geschriften als de getrouwe afspiegeling der profetische gezichten. Hieruit laten zich vele eigenaardigheden verklaren, waarop voor het recht verstand der profetieën wel dient gelet te worden. De voornaamste bijzonderheden hieromtrent willen wij in het kort nog aanstippen.

De profeten aanschouwden in hunne gezichten niet zelden de toekomstige dingen als reeds tegenwoordig of verleden; derhalve stelden zij deze ook als zoodanig voor. Isaias ziet de Maagd, de gezegende Moeder van Emmanuel, reeds voor zich; hij aanschouwt het goddelijk kind als reeds geboren; hij beschrijft de Babylonische ballingschap als weldra geëindigd.

Verder werd aan de profeten niet de volheid der goddelijke openbaring, maar aan ieder van hen slechts een deel daarvan geschonken (vgl. Hebr. I 1). Dienvolgens werden de Messias en zijn Rijk onder verschillende en soms schijnbaar tegenstrijdige opzichten door hen geschilderd. Zoo b. v. verschijnt de Messias nu eens als een onaanzienlijke spruit, dan weder als een zegevierend krijgsheld; hier nederig, veracht, mishandeld, ter dood gebracht, daar als een zijne vijanden verpletterend gebieder; nu als oorlogsheld, dan als een vorst des vredes. Hoe al die trekken in overeenstemming moesten gebracht en tot een geheel vereenigd worden, was voor de tijdgenooten der profeten, wellicht soms ook voor dezen, een geheim en zou ook thans niet zelden raadselachtig zijn, zoo niet het licht der christelijke openbaring of de vervulling dier profetieën dat schijnbaar tegenstrijdige meerendeels had opgehelderd.

Grooter moeilijkheid baart een andere eigenaardigheid der profetische voorstelling. De toekomstige gebeurtenissen, welke in de werkelijkheid door eeuwen van elkander zouden zijn gescheiden, werden meermalen door de profeten geschouwd in een en hetzelfde profetisch gezicht. Door oorzakelijk verband of door typische betrekking onderling verbonden, schijnen die gebeurtenissen in de voorstelling der profeten onmiddellijk op elkander te volgen. Zoo ziet b. v. Micheas (I 9) den val van Samaria en dien van Jerusalem, hoewel door meer dan een eeuw van elkander gescheiden, als gevolgen van een en dezelfde oorzaak ach-

tereenvolgens geschieden. Vooral geldt deze wijze van voorstelling bij de beschrijving van het Messias-rijk. Al wat het heil van den Messias in zich besluit voor tijd en eeuwigheid, de gansche volheid van den Messias-zegen, het hooge ideaal van vrede en zaligheid wordt in de verheven voorstelling der profeten gemaald; maar hunne schildering toont zelden den langzamen ontwikkelingsgang, dien de verwezenlijking van dat heil in de opvolging der eeuwen en bij het tegenstreven der menschelijke vrijheid zou volgen. Bovendien is soms de eene gebeurtenis met de andere, welker afschaduwing of type zij is, in de aanschouwing der profeten en bijgevolg in hunne voorstelling allerinnigst verbonden, zoodat zij van de eene tot de andere overgaan en wederom tot de eerste terugkeeren, alsof er van eene en dezelfde gebeurtenis sprake was. Dit is inzonderheid het geval in het tweede deel van Isaias, waar hij de verlossing uit Babylon door Cyrus en de geestelijke verlossing door den Messias, die hij in hun innig verband aanschouwde, niet zelden te gelijk voorstelt of onmiddellijk van de eene tot de andere overgaat.

Ten slotte mogen wij niet uit het oog verliezen, dat de beelden, waaronder God aan den profeet zijne openbaring mededeelt, dikwerf ontleend worden aan den kring der voorstellingen, welke den profeet bekend zijn. Daarom verschijnen als de vijanden van het Messias-rijk die volkeren, welke voorheen of ten tijde van den profeet het volk Gods bestreden, worden Jerusalem en Sion, het middelpunt van het toenmalige Rijk Gods, de benaming van het Messias-rijk, wordt de geestelijke vruchtbaarheid van het Nieuwe Verbond onder het beeld der vruchtbare moeder Sion, de zegen van Christus onder het beeld van aardsche vruchtbaarheid geschilderd, heeten de Christenen kinderen van Sion of Israël, wordt de eeredienst van het Nieuwe Verbond gemaald met kleuren, welke aan de Oud-Testamentische offers, feesten enz. ontleend zijn.

Niet alle profeten werden door God opgewekt om hunne gezichten te boek te stellen; slechts weinigen hebben op schrift nagelaten, wat zij mondelings hebben gepredikt. De oudste nog bewaarde profetische boeken dagteekenen uit de achtste, hoogstens uit de negende eeuw v. Chr. Naar den omvang hunner geschriften worden zij verdeeld in de vier groote en de twaalf kleine profeten. De vier groote profeten zijn Isaias, Jeremias, Ezechiël en Daniël.

De Profetie van Isaias.

INLEIDING.

Isaias, wiens naam in het Hebreeuwsch (Iesa'jahoe, verkort Iesaja) volgens den H. Hiëronymus «heil van Jehova» beteekent, wordt in de H. Schrift geprezen als «de groote profeet» (Eccli. XLVIII 25—28) en door de HH. Vaders als de koning der profeten geroemd. Hij was de zoon van Amos (Hebr. Amoz, niet te verwarren met den profeet Amos), een overigens onbekenden man. In het sterfjaar van koning Ozias of Azarias (vgl. VI 1; waarschijnlijk omstreeks 735 v. Chr.) ontving hij in een plechtig gezicht zijne roeping tot het profetenambt. Blijkens het opschrift (I 1) profeteerde hij onder Ozias en de drie op hem volgende koningen Joatham, Achaz en Ezechias, die waarschijnlijk van 735 tot 698 op den troon van Juda zetelden. Volgens velen leefde de profeet nog eenige jaren onder de regeering van Ezechias' opvolger, Manasses, die, naar een oude overlevering, den grijsaard een gruwelijken marteldood deed sterven (vgl. IV Reg. XXI 16). Van Isaias' persoon en lotgevallen is verder weinig met zekerheid bekend. Hij was gehuwd en werd met zijne twee kinderen, aan wie hij op last van God zinnebeeldige namen gaf, tot een teeken gesteld voor Israël (vgl. VIII 3, 18); hij woonde te Jerusalem (vgl. VII 1 volg.; VIII 2 volg.; vooral XXXVII 1 volg.) en beperkte, zoover wij kunnen nagaan, zijne werk-

zaamheid tot de hoofdstad Machtig was zijn invloed, zooals blijkt uit zijn optreden onder Achaz (VII, volg.) en Ezechias (XXXVII, volg.), groot zijne vrijmoedigheid, waarmede hij ook aan vorsten en priesters hunne zonden en ongerechtigheden verweet. Isaias schreef, behalve dit profetisch boek, de geschiedenis van Ozias (vgl. II Par. XXVI 22), welke echter, evenals zoovele andere historische werken der profeten, is verloren gegaan.

De jaren van Isaias' profetische werkzaamheid behooren tot een allergewichtigst tijdperk der geschiedenis van Gods volk. Niet lang na zijn optreden valt de zoogenaamde Syrisch-Ephraïmietische oorlog tegen Juda (734), toen God het afgodische Juda met zijn goddeloozen koning Achaz tuchtigde door de invallen der Syrische en Israëlietische legers, welke, eerst afzonderlijk, daarna vereenigd, het rijk Juda aan den rand des afgronds brachten. Achaz riep, met verzaking van Jehova, de hulp in van den koning van Assyrië, destijds Teglathphalasar. Deze machtige vorst kwam Juda ontzetten, veroverde Syrië's hoofdstad Damascus, lijfde een deel van Israël's gebied in, doch maakte ook Juda aan zich schatplichtig. In het jaar 721, toen Sargon den troon van Assyrië besteeg, was Isaias getuige van de inneming van Samaria, de wegvoering van een aanzienlijk deel der tien stammen en den ondergang van het rijk Israël. Achaz' opvolger op den troon van Juda, Ezechias, was een even schitterend voorbeeld van deugd als zijn vader een vloekwaardig monster van boosheid geweest was. Hij greep het euvel van Juda in den wortel aan, door de afgoderij naar vermogen uit te roeien, den tempel des Heeren, onder Achaz ontwijd, in eere te herstellen en het verbond met Jehova plechtig te vernieuwen. Weldra keerde dan ook, onder Gods zegen, de voorspoed in Juda terug; Ezechias weigerde nog langer de schatting aan Assyrië te betalen en versloeg de hem aanvallende Philistijnen. Toch bleef Juda nog lijden onder de gevolgen van Achaz' goddeloos bestuur, zich openbarend èn in de afgodische gezindheid van velen zijner onderdanen, welke door den aan Jehova getrouwen koning nauwelijks kon worden onderdrukt, èn in het Gods volk onwaardige streven zijner naar een Egyptisch verbond hunkerende staatslieden. Nadat Ezechias reeds geruimen tijd over Juda geregeerd had, overviel hem eene doodelijke ziekte; door Isaias' tusschenkomst op wonderdadige wijze daarvan genezen, ontving hij de belofte, dat zijn leven nog met vijftien jaar zou worden verlengd. Het was bij deze gelegenheid, dat een Babylonisch gezantschap te Jerusalem kwam onder voorwendsel Ezechias met het herstel zijner gezondheid geluk te wenschen, in werkelijkheid echter, naar het schijnt, om hem over te halen tot een bondgenootschap tegen Assur. Ezechias toonde aan die gezanten zijne schatten; maar dat pralen en dat heulen met heidensche machten werd aanstonds gewroken: Isaias voorspelde den koning de Babylonische ballingschap. — Ten jare 705 werd Sargon in het bestuur van Assyrië opgevolgd door Sennacherib. Zoodra deze Babylonië had overwonnen, kwam hij in 701 met een ontzettend groot leger naar zuidwestelijk Azië om de volkeren van Chanaän en Philistea te straffen, die met Egypte en Ethiopië tegen hem hadden samengespannen, ten einde het hun door

Sargon opgelegde juk af te werpen. Tot de vijanden van Assyrië behoorde ook Ezechias, sedert hij geweigerd had nog langer de door Teglathphalasar eertijds opgelegde schatting te betalen. Maar ook toen bleek Jehova's machtige bescherming ter gunste van den godvreezenden Ezechias. Want wat Isaias herhaaldelijk voorspeld had, ging in vervulling: de engel des Heeren versloeg in één nacht honderd vijf en tachtig duizend krijgers van het Assyrische leger.

De *inhoud* van Isaias' zes en zestig hoofdstukken wordt beheerscht door de hoofdgedachte, welke de naam van den profeet zelf uitdrukt: «het heil van Jehova». Sion en de heidensche volkeren zullen langs den weg van Gods gerichten komen tot het heil, dat in en door den Messias voltooid moet worden; wat I 27 gezegd wordt van Sion, geldt voor al de volkeren: *door gericht bekeering en verlossing*. De Messias is gestadig het middelpunt van Isaias' verheven gedachten. Na het eerste hoofdstuk, dat als *inleiding* den inhoud der profetieën: zonde, tuchtiging en verlossing, aangeeft, volgen *de twee hoofddeelen,* welke, niet ten onrechte, het Boek der bedreigingen (II—XXXVII) en het Boek der vertroostingen (XXXVIII—LXVI) genoemd zijn.

Het eerste Boek bevat vier onderdeelen of reeksen van profetieën. De eerste reeks (II—V) betreft hoogstwaarschijnlijk den tijd van koning Joatham: Sion, bestemd tot het geestelijk middelpunt der gansche wereld, ligt thans diep gedompeld in den afgrond van zedelijke en godsdienstige verdorvenheid; daarom zal Gods gericht het vernederen. Dan eerst zal het heil van den Messias heerlijk opspruiten.

De tweede reeks (VI—XII) wordt ingeleid door het roepingsvisioen (VI). De profetieën (VII, volg.), uitgesproken ten tijde van koning Achaz, betreffen hoofdzakelijk den Syrisch-Ephraïmietischen oorlog met zijne gevolgen. Isaias, door Achaz afgewezen, voorspelt, ten teeken van het behoud van David's huis, den Messias onder den naam Emmanuel. Syrië en Ephraïm zullen bezwijken onder de hand van Assur; ook Juda zal zwaar getuchtigd, doch van den ondergang gered worden ten wille van Emmanuel. God zal de trotsche macht van Assur vernietigen, maar het Rijk van Emmanuel doen bloeien, zoodat de verlosten een dankbaar lied zullen zingen.

De derde reeks (XIII—XXVII) bevat de profetieën tegen de heidensche volken. Die aan God vijandige machten zullen verbrijzeld worden, ten einde op de puinhoopen der menschelijke hoovaardij het Rijk van den Messias zich vestige, waarin ook voor de heidenen het heil is te vinden. In de rij der volken staat Babel voorop als vertegenwoordiger van alle God weerstrevende macht. Dan volgen Juda's naburen: Philistea, Moab en Damascus. Ook het verre Ethiopië en Egypte zullen Jehova's oppermacht erkennen. Na nog andere volken te hebben bedreigd, sluit Isaias deze reeks met eene forsche schildering van het wereldgericht, waardoor God verheerlijkt zal worden in den ondergang der boozen, in de zaligheid der verlosten, aan wie de profeet een heerlijk dank- en loflied in den mond legt.

De vierde reeks profetieën, uitgesproken ten tijde van koning Ezechias (XXVIII—XXXVII), strekt tot voorbereiding van Juda op den

inval der Assyriërs. Juda en zijn koning moeten vertrouwen op Jehova, die Sion zal behoeden; wee degenen, die, van God afvallig, op Egypte hun vertrouwen stellen. Reeds klinkt het triomflied op Assur's vernietiging. Met levendige kleuren worden de straffen des ongeloofs en de zegeningen van het geloovig vertrouwen op Sion's onvergankelijkheid en Jehova's bescherming gemaald. Aan het slot toont het verhaal van den veldtocht en van den val der Assyriërs de vervulling der voorafgaande voorzeggingen.

Het tweede Boek. Als *inleiding* (XXXVIII—XXXIX) gaat vooraf het verhaal van Ezechias' ziekte en herstel, de aanleiding tot het Babylonisch gezantschap, bij welke gelegenheid Ezechias' ijdelheid gestraft werd door Isaias' voorspelling betreffende de Babylonische ballingschap. Want de verlossing uit deze ballingschap, voltooid door de geestelijke verlossing van den Messias, is het onderwerp van *het Boek der vertroostingen.* Het wordt door de tweemaal herhaalde uitspraak: «geen vrede is er voor de goddeloozen» (XLVIII 22; LVII 21), welke, wat den zakelijken inhoud betreft, aan het einde van het Boek terugkeert (LXVI 24), in drie evenredige afdeelingen gesplitst, welker stof XL 2 wordt aangegeven.

1° *Voleindigd is de tuchtiging* (XL—XLVIII). De belofte der dramatisch geschilderde verlossing onder de leiding van Jehova wordt bevestigd door de beschrijving van Gods almacht en wijsheid in tegenstelling met de dwaze afgoden (XL). De eerste verlosser is Cyrus; de voorspelling van diens komst is een blijk van Gods alwetendheid en van de nietigheid der afgoden (XLI). De andere verlosser, de Messias, treedt op onder den naam van dienstknecht des Heeren; om diens zegeningen zullen allen God loven (XLII 1—12). Dan worden beide verlossingen te zamen beschouwd (XLII 13—XLIV 23). De profeet noemt Cyrus met name, verklaart de hem door God opgelegde taak: de omverwerping van Babylon's goden en van Babylon zelf, en besluit deze afdeeling met een hartelijke toespraak tot zijn volk (XLIV 24—XLVIII).

2° *De schuld is vergeven* (XLIX—LVII). Deze afdeeling is bijna uitsluitend gewijd aan de verlossing door den Messias. Vooraf gaat een algemeene beschrijving eerst van den dienstknecht des Heeren, die uit de diepste vernedering tot de hoogste heerlijkheid zal opstijgen, dan van zijn werk, te weten het vroeger onvruchtbare Sion thans met kinderen rijk gezegend (XLIX). Tegenover Sion's ongehoorzaamheid schittert de onderworpenheid van den Messias (L). Beurtelings spreken dan de Messias, de profeet, God en weder de profeet over het werk der verlossing (LI—LII 12). Vervolgens verkondigt de profeet, als ware hij Evangelist, het lijden en sterven van den Messias ter uitwissching onzer zonden (LII 13—LIII), de vruchten van diens dood in Sion's heerlijke herschepping (LIV), waartoe alle volkeren worden opgeroepen (LV—LVI 8). Eene strenge tuchtrede tot Isaias' goddelooze tijdgenooten is het slot dezer gewichtige afdeeling (LVI 9—LVII).

3° *Heerlijke toekomst voor Jerusalem* (LVIII—LXVI). Na vooraf de inwendige godsvereering als voorwaarde des heils te hebben beschreven (LVIII), belijdt de profeet de zonden van zijn volk, waartegenover de Heer als wreker of als verlosser zal optreden (LIX). Luisterrijke verheerlij-

king van Jerusalem (LX) door den dienstknecht des Heeren, die zijn volk komt verlossen en verblijden (LXI). Met vurige begeerte moet Sion naar die verlossing haken (LXII). De Messias zegepralend op zijne vijanden. Een dank- en smeekgebed van den profeet om ontferming over zijn thans door God verlaten volk (LXIII), ten einde de heerlijkheid des Heeren zich in genade openbare (LXIV). Gods antwoord op die bede: de heidenen zoeken God met ijver, Israël blijft hardnekkig, slechts een uitverkoren deel zal gered worden (LXV). Als besluit van Isaias' profetieën volgt eene schildering van het Rijk Gods hier en hiernamaals, waarvan de goddeloozen worden uitgesloten (LXVI).

Isaias' godspraken behooren, naar het getuigenis van alle kunstrechters der wereld, tot het meest voortreffelijke en meest aangrijpende wat in de dichterlijke Boeken der H. Schrift wordt aangetroffen. Verhevenheid en kracht, levendigheid en klaarheid zijn de meest in het oog vallende kenmerken van zijn stijl. De sierlijkheid zijner voorstelling ontaardt nimmer in overlading; hij beheerscht volkomen al zijne aandoeningen. Door de verscheidenheid zijner gaven behandelt hij op meesterlijke wijze elk zijner onderwerpen naar zijnen aard. Hij is derhalve niet slechts de koning van Israël's profeten om het gewicht en de verhevenheid zijner gezichten; hij mag ook de koning van Israël's dichters genoemd worden.

De zes en zestig hoofdstukken van dit profetisch boek vormen een geordend geheel; dit bleek reeds eenigermate uit de inhoudsopgave en zal duidelijker worden uit den tekst zelven met de aanteekeningen. Daar is inderdaad eenheid in dit boek, strenge eenheid, welke op *een en denzelfden schrijver* wijst. Hem noemt de overlevering aller eeuwen Isaias, Amos' zoon: hij heeft dit geheele boek geschreven en waarschijnlijk ook gerangschikt in de orde, waarin de Bijbel het ons aanbiedt. Wel is waar wordt door niet weinigen buiten de Kerk beweerd, dat nauwelijks een derde gedeelte dezer profetieën van Isaias afkomstig zou zijn. Zoo zou het tweede deel, het zoogenaamde Boek der vertroostingen (XL—LXVI), uit de laatste jaren der Babylonische ballingschap dagteekenen, omdat de schrijver doorloopend zijn standpunt inneemt in het Babylonisch-Perzische tijdperk, terwijl toch Isaias ongeveer eene eeuw vóór den bloeitijd van het Babylonische rijk geleefd heeft. Evenzoo redeneert men ten opzichte van de profetieën in het eerste deel, die denzelfden historischen achtergrond schijnen te onderstellen of verwachtingen en denkbeelden uitspreken, welke ten tijde van Isaias natuurlijkerwijze niet konden aanwezig zijn. Hiertoe behooren de profetieën betreffende den ondergang van Babel (XIII, XIV, XXI 1—10), den terugkeer der ballingen (XI 10—XII, XXXIV, XXXV), de aankondiging van het wereldgericht (XXIV—XXVII), verder nog XXXII, XXXIII en de historische hoofdstukken XXXVI—XXXIX. In het algemeen kan men zeggen, dat al die profetieën aan Isaias worden ontzegd, welke eene verdere toekomst voorspellen en deze als reeds tegenwoordig met levendige kleuren schilderen. Dergelijke voorspellingen immers behooren tot de bovennatuurlijke verschijnselen, welke de ongeloovige wetenschap niet wil aanvaarden. Echter wordt deze reden, de voornaamste der

ontkennende critiek, zelden openlijk uitgesproken; gewoonlijk blijft zij verborgen achter schijnschoone bewijzen, welke aan het verschil van taal en stijl enz. ontleend heeten. Het zij voor ons doel voldoende in het kort de gronden aan te geven, waarop de overtuiging steunt, dat het Boek van Isaias waarlijk hem en hem alleen tot schrijver heeft, en waarom het niet aangaat te beweren, dat zijn geschrift uit een aantal schriften van verschillende hand uit verschillende eeuwen zou zijn samengesteld.

Op de eerste plaats geldt hier het historische getuigenis aller eeuwen. Ten tijde van Christus behoorden de godspraken van het tweede deel tot «het Boek van den profeet Isaias» (vgl. Isai. LXI met Luc. IV 17, volg.). Omstreeks twee eeuwen te voren prijst de schrijver van Ecclesiasticus (XLVIII 25—28) «den grooten profeet» Isaias, die «de treurenden in Sion troostte en verkondigde wat verborgen was, voordat het geschiedde», een, ook volgens de bekentenis veler tegenstanders, stellig getuigenis voor het bestaan van den geheelen Isaias in dien tijd. Doch reeds vroeger was, blijkens de Grieksche vertaling der Zeventigen, het gansche boek in zijn tegenwoordigen vorm voorhanden. Redenen genoeg om te besluiten, dat de verzamelaar der HH. Boeken, die ten tijde van Esdras of daaromtrent leefde, al deze profetieën in hare volmaakte rangschikking als het geschrift van Isaias heeft opgenomen. Met hoe groote zorgvuldigheid en nauwkeurigheid die verzamelaar te werk ging in het onderscheiden der heilige geschriften, blijkt o. a. uit het boek der twaalf kleine profeten, waarin ook de profetieën van geringen omvang, b. v. die van Abdias, afzonderlijk en onder den naam van den profeet werden gerangschikt.

Maar nog hooger kunnen wij opklimmen. De profeten, die vóór het midden der ballingschap zijn opgetreden, hebben ook die profetieën, welke op het einde der ballingschap of daarna geschreven heeten, gekend en nagevolgd. Slechts enkele voorbeelden kunnen hier worden aangehaald. Zoo herhaalt b. v. Sophonias (II 15) bijna woordelijk Isai. XLVII 7, 8, 10. Duidelijker toont Jeremias, dat hem de profetieën van Isaias' tweede deel bekend zijn: vgl. Jer. X 1—16 met Isai. XLIV 12—15; Jer. XXX 10; XLVI 27 met Isai. XLIII 1—6; Jer. XXXIII 3 met Isai. XLVIII 6: de navolging is hier zoo onweersprekelijk, dat, volgens de tegenstanders, de zoogenaamde deutero-Isaias of een zijner tijdgenooten deze teksten in het boek van Jeremias zou hebben ingeschoven. Hetzelfde wordt door hen ondersteld omtrent Jeremias' profetie tegen Babel (L, volg.); want ook deze heeft groote overeenkomst met Isai. XLVI.

Het tot dusver aangevoerde getuigenis der overlevering wordt bevestigd door *het bevelschrift van Cyrus,* waarbij aan de Joden vrijheid gegeven werd om naar hun vaderland terug te keeren en den tempel te herbouwen, zie I Esdr. I 2, volg.; II Par. XXXVI 23. Vorm en inhoud van dit bevelschrift laten zich alleen verklaren door de onderstelling, dat Cyrus na de verovering van Babel met de aloude godspraken van Isaias (XLI 2—4, 25; XLIV 28; XLV 1—6, 13; XLVI 11; XLVIII 13) bekend werd gemaakt en daarin zijne eigen overwinningen voorspeld en zijne roeping ten aanzien van Israël aangewezen zag. Flavius Josephus

nu (Arch. Jud. XI 1 § 1, 2) bericht, dat Cyrus zich inderdaad door het lezen van die voorspellingen van Isaias heeft laten bewegen om te doen, wat de God van Israël van hem gevorderd had.

Ook *in de profetie zelve* zijn niet weinige kenteekenen aanwezig, welke er op wijzen, dat de zeven en twintig laatste hoofdstukken niet tegen het einde der ballingschap, maar reeds lang te voren zijn geschreven. Vele zijn de teksten, waarin de profeet Jehova's almacht en alwetendheid bewijst juist uit zijne voorspellingen omtrent Israël's verlossing door Cyrus. Plechtig daagt hij (XLI 21—29) de afgodendienaars uit, om 1° vroegere en thans reeds vervulde voorspellingen hunner goden aan te halen, opdat hieruit de wezenlijkheid dier goden blijke; om 2° de toekomst duidelijk te voorspellen, opdat het kenbaar zij, dat hunne goden werkelijk bestaan. Hij gaat blijkbaar uit van het aan iederen Israëliet bekende feit, dat Jehova zelf aan dien dubbelen eisch voldaan heeft. Werkelijk geeft dan (v. 25) Jehova de voorspelling aangaande Cyrus en legt er (v. 26) nogmaals den nadruk op, dat Cyrus' optreden en zegepraal *van den beginne, van den aanvang af* door Hem voorspeld zijn, opdat Hij alleen als de ware God zou erkend worden. Tot zevenmaal toe wordt die bewijsvoering herhaald (zie XLII 9; XLIII 9—13; XLV 19—21; XLVI 8—13; XLVIII 5—7, 14—16). Leg nu die profetieën in den mond van iemand, die leefde toen Cyrus reeds zijn zegetochten had begonnen en de verovering van Babel naar menschelijke berekening was te verwachten. Wij vragen het: wie alsdan op zoo plechtstatigen toon was komen verzekeren, dat de voorspelling dier gebeurtenissen Jehova's alwetendheid ter beschaming der afgodendienaars aantoonde, zou hij niet door iederen Israëliet als een bedrieger of een dwaas zijn uitgekreten?

Niet zeldzaam zijn bovendien in XL—LXVI de zinspelingen op toestanden uit den tijd van Isaias. Zoo b. v. onderstellen XL 2, 9; XLI 27; LXII 6 het voortbestaan van Jerusalem; volgens LXVI 1, 6, 7 is de tempel nog in stand en de hoofdstad nog bevolkt, terwijl in v. 4 (zie ook LVII 11—13) de ballingschap nog in de toekomst ligt. In LVI 9 worden de heidenen geroepen Israël's zonden te komen straffen, vooral de zonden der leidslieden (v. 10—12), welke op dezelfde wijze als Isai. V beschreven worden. Hoe kon een profeet op het einde der ballingschap, na LXV 3, 4 Israël's afgoderij te hebben beschreven, in v. 6 God aldus doen spreken: «Ik zal niet zwijgen», d. i. de zonden niet langer ongestraft laten? Opmerkenswaardig is ook de bestrijding der afgoderij, die in XL—XLVI een zeer belangrijke plaats inneemt. Voorzeker onthielden zich de ballingen niet geheel en al van afgoderij (vgl. Ezech. XIV 1—8), doch, vooral tegen het einde der ballingschap, bezoedelden zij zich daarmede niet in die mate, welke een zoo herhaalde en zoo nadrukkelijke bestrijding zou rechtvaardigen. In den tijd echter, waarin Isaias optrad, was eene dergelijke bestraffing nuttig en noodzakelijk.

Wat aangaat het verschil in taal en stijl, dat als reden wordt aangegeven, waarom niet aan Isaias alles kan worden toegeschreven, daaromtrent zij opgemerkt, dat valt er inderdaad eenig verschil tusschen het eerste en het tweede deel te bespeuren, dit voldoende wordt verklaard hetzij door den aard van het hier behandelde onderwerp, hetzij door

den leeftijd van den profeet, die het tweede gedeelte waarschijnlijk in hoogen ouderdom heeft te boek gesteld en niet eerst mondelings heeft voorgedragen. Overigens is er bij dat verschil ook niet geringe overeenkomst in het gebruik van een aantal woorden en spreekwijzen enz. Deze overeenkomst in taal en stijl is zelfs zoo opmerkelijk, dat om de bewering staande te houden, welke verschillende schrijvers aanneemt, telkens een andere, even onbewezen bewering moet dienst doen, te weten dat die andere schrijvers den waren Isaias hebben nagebootst en zich zijne spreekwijzen en uitdrukkingen hebben eigen gemaakt.

Het *canoniek en goddelijk gezag* van Isaias' profetieën behoeft geen nadere verklaring. Geen profeet wordt in de H. Schrift van het Nieuwe Verbond veelvuldiger aangehaald en heeft met meer duidelijkheid onder goddelijke ingeving den Messias en zijn Rijk voorspeld.

Prophetia Isaiæ.

CAPUT I.

HOOFDSTUK I.

Aanklacht tegen het volk en zijne hoofden (v. 2—9); verwerping van zijn bloot uitwendigen eeredienst (v. 10—20); door een streng gericht zal Jerusalem gelouterd worden, om weder de stad Gods te zijn (v. 21—31).

ISIO Isaiæ filii Amos, quam vidit super Judam et Jerusalem in diebus Oziæ, Joathan, Achaz, et Ezechiæ regum Juda.

2. Audite cœli, et auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutrivi, et exaltavi: ipsi autem spreverunt me.

3. Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognovit, et populus meus non intellexit.

4. Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis: dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum.

EZICHT van Isaias, den zoon van Amos, dat hij gezien heeft aangaande Juda en Jerusalem, in de dagen van Ozias, Joathan, Achaz en Ezechias, koningen van Juda[1]).

2. Hoort, gij hemelen, en neem ter oore, gij aarde, want de Heer heeft gesproken[2]): Kinderen heb ik opgevoed en hoog verheven; zij echter hebben Mij versmaad[3]).

3. Het rund kent zijnen eigenaar en de ezel de kribbe zijns meesters; Israël echter heeft Mij niet gekend en mijn volk heeft het niet begrepen[4]).

4 Wee over de zondige natie, het volk beladen met ongerechtigheid, het verdorven zaad, de misdadige zonen! Verlaten hebben zij den Heer, gelasterd den Heilige van Israël, rugwaarts zijn zij afgeweken[5]).

---

[1]) Dit eerste opschrift (zie II 1) betreft het geheele boek. Met *Juda* wordt ook *Jerusalem* als hoofdstad afzonderlijk vermeld; beide omvatten hier in hunne letterlijke en typische beteekenis het Rijk Gods van het Oude en het Nieuwe Verbond, waarmede de godspraken betreffende de heidensche volken eveneens in betrekking staan. Zie over de hier genoemde koningen de Inleiding. Dit eerste hoofdstuk is de voorrede tot het geheele boek; in drie strophen (v. 2—9, v. 10—20, v. 21—31) wordt de algemeene inhoud der volgende profetieën — schuld, straf en verlossing — driemaal aangegeven.

[2]) Deze plechtige aanhef herinnert aan het lied van Moses Deut. XXXII 1. *Hemelen* en *aarde*, eenmaal getuigen van het verbond op Sinaï, zijn thans voor Gods rechterstoel getuigen van Israël's ondankbaarheid en zullen eenmaal werktuigen zijn van zijn wraakgericht.

[3]) Gods aangenomen *kinderen* waren de Israëlieten volgens Exod. IV 22, *opgevoed* door de Wet en de profeten, *hoog verheven* door vele weldaden en wonderen; *zij hebben Mij versmaad*, Hebr.: «zijn van Mij afvallig geworden» vooral door afgoderij.

[4]) Wie zijn meester en weldoener was.

[5]) *Natie*, Hebr. goi, de gewone benaming der heidenen: een heidensch

5. Super quo percutiam vos ultra, addentes prævaricationem? omne caput languidum et omne cor mœrens.

6. A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas: vulnus, et livor, et plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.

7. Terra vestra deserta, civitates vestræ succensæ igni: regionem vestram coram vobis alieni devorant, et desolabitur sicut in vastitate hostili.

8. Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea, et sicut tugurium in cucumerario, et sicut civitas, quæ vastatur.

9. Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, et quasi Gomorrha similes essemus. *Rom. IX 29; Gen. XIX 24.*

10. Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorrhæ.

11. Quo mihi multitudinem victi-

5. Waarop zal Ik u nog verder slaan, u die overtreding op overtreding laadt? Geheel het hoofd is krank en geheel het hart is ziek.

6. Van voetzool tot schedel is aan hem geen gezondheid: wond en striem en gezwollen buil; zij is niet verbonden noch met geneesmiddel geheeld noch met olie gelenigd[6]).

7. Uw land is verwoest, uwe steden zijn verbrand met vuur; uw akkerland verslinden vreemdelingen onder uwe oogen, en het wordt geteisterd gelijk bij vijandelijke verwoesting.

8. En de dochter Sion blijft over als een hutje in den wijngaard en als een nachtverblijf in het komkommerveld en als eene stad, die vernield wordt[7]).

9. Hadde niet de Heer der heerscharen ons een zaad[8]) overgelaten, als Sodoma waren wij geworden en als aan Gomorrha zouden wij gelijk zijn.

10. Hoort het woord des Heeren, vorsten van Sodoma, neemt ter oore de wet van onzen God, volk van Gomorrha[9]).

11. Waartoe dient Mij de menigte

---

volk is het door roeping heilige Israël geworden, het heilige nakroost der heilige aartsvaders werd het *verdorven zaad* van boosdoeners. Den *Heilige van Israël* noemt Isaias bij voorkeur Jehova, dewijl hij in het visioen zijner roeping (VI 3) den Heer door de hemelingen driewerf *heilig* hoorde prijzen en zijne profetie inzonderheid strekt om de heiligheid op aarde in en door zijn volk te herstellen.

[6]) Het schuldige en reeds zwaar door God getuchtigde Israël is hier voorgesteld als een met wonden overdekt persoon, die nog voortdurend nieuwe slagen verdient. De beeldspraak wordt door Isaias, volgens zijne gewoonte, in het volgende verklaard. — In de H. Liturgie zijn deze woorden toegepast op het door geeselslagen doorwonde lichaam van den lijdenden Verlosser.

[7]) Hebr.: «als een belegerde stad», wel is waar niet ingenomen, maar te midden van het verwoeste land berooid en verlaten. Hierop ziet de vergelijking met het verlaten hutje, dat in den laten herfst in den eenzamen wijnberg of op het afgeoogste komkommerveld achterblijft. Jerusalem, om zijn voornaamsten heuvel *Sion* genaamd, heet, naar Oostersche spreekwijze, *dochter* des lands.

[8]) Hebr.: «een gering overblijfsel», waaruit volgens Gods beloften de Messias en zijn Rijk zouden voortkomen. *Heer der heerscharen*, zie Osee XII 5.

[9]) Tweede strophe, waarin de schuld des volks weder op den voorgrond staat. Onverschrokken noemt de profeet Juda's *vorsten* of leidslieden en het gansche *volk* bedorven als *Sodoma* en *Gomorrha*, die om hunne bedorvenheid spreekwoordelijk waren.

marum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum: holocausta arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, et agnorum, et hircorum nolui. *Jer. VI 20; Amos V 22.*

12. Cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsivit hæc de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis?

13. Ne offeratis ultra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi. Neomeniam, et sabbatum, et festivitates alias non feram, iniqui sunt cœtus vestri:

14. Calendas vestras, et solemnitates vestras odivit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens.

15. Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis: et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt

16. Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere perverse, *I Petr. III 11.*

uwer slachtoffers, zegt de Heer? Verzadigd ben Ik; de brandoffers van rammen en het vet van mestkalveren en het bloed van varren en van lammeren en van bokken wil Ik niet[10]).

12. Wanneer gij kwaamt voor mijn aangezicht, wie vorderde dit van uwe handen, dat gij zoudt rondwandelen in mijne voorhoven[11])?

13. Brengt voortaan geen spijsoffer des bedrogs; het reukwerk is Mij een gruwel[12]). Nieuwemaan en sabbat en andere feesten duld Ik niet; goddeloos zijn uwe bijeenkomsten.

14. Uwe kalenden[13]) en uwe hoogtijden haat mijne ziel; zij zijn Mij tot last geworden, Ik ben moede ze te dragen.

15. En wanneer gij uwe handen uitstrekt, zal Ik mijne oogen afwenden van u; en wanneer gij uw gebed vermenigvuldigt, zal Ik het niet verhooren; want uwe handen zijn vol bloed[14]).

16. Wascht u, weest rein, neemt het booze uwer gedachten weg van vóór mijne oogen, houdt op kwaad te doen[15])!

---

[10]) Met afschuw verwerpt God hun louter uitwendigen eeredienst, waarmede zij hunne zonden voor God wilden bedekken en heiligheid huichelden. Dwaselijk wil men hieruit besluiten, dat destijds de wetten aangaande de offers niet bestonden; eer het tegendeel volgt er uit.

[11]) God spreekt met verachting van het tempelbezoek, dat die onboetvaardige zondaars op de hoogtijden volgens Exod. XXIII 17 of op andere dagen brachten. Het was voor Hem niets dan *rondwandelen in de voorhoven* of deze «plattreden» (Hebr.).

[12]) *Spijsoffer*, Hebr. mincha, dat de Vulgaat veelal door *sacrificium* vertaalt, is de naam van het spijsoffer (vgl. Mal. I 11), dat met toevoeging van *reukwerk* of wierook op het altaar verbrand werd (Lev. II). Dat offeren echter was *bedrog*, daar het eene toewijding aan God huichelde, die niet werkelijk bestond. Daarom was dat *reukwerk* voor God als een gruwelijke stank.

[13]) *Kalenden*, d. i. de eerste dagen der nieuwe maan — in het Hebr. hetzelfde woord, dat in v. 13 met *nieuwe maan* vertaald is —, waren bij de Israëlieten geboden feestdagen, waarop bijzondere offers waren voorgeschreven, vgl. Num. XXVIII 11.

[14]) Het *uitstrekken der handen* bij het bidden is van oudsher gebruikelijk; het duidt aan, dat de biddende als gereed staat ter ontvangst der hemelsche gaven. *Vol bloed*, bezoedeld met onschuldig vergoten bloed, met allerlei onrecht en gewelddadigheid. Die zondige werken waren het bewijs, dat hunne lange en herhaalde mondgebeden niet voortkwamen uit een boetvaardig hart.

[15]) Vermaning tot bekeering onder het beeld van *wassching* enz. *Gedachten*, Hebr. «daden».

17. Discite benefacere: quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam.

18. Et venite, et arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur: et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

19. Si volueritis, et audieritis me, bona terræ comedetis.

20. Quod si nolueritis, et me ad iracundiam provocaveritis: gladius devorabit vos, quia os Domini locutum est.

21. Quomodo facta est meretrix civitas fidelis, plena judicii? justitia habitavit in ea, nunc autem homicidæ.

22. Argentum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mistum est aqua.

23. Principes tui infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non judicant: et causa viduæ non ingreditur ad illos. *Jer. V 28.*

24. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum fortis Israel: Heu, consolabor super hostibus meis, et vindicabor de inimicis meis.

17. Leert wel te doen, zoekt de gerechtigheid, komt den verdrukte te hulp, doet recht aan den wees, verdedigt de weduwe!

18. En komt en klaagt Mij aan, zegt de Heer: Al waren uwe zonden als karmozijn, als sneeuw zullen zij wit worden; en al waren zij rood als vermiljoen, als wol zullen zij blank zijn[16]).

19. Indien gij goedwillig zijt en naar Mij hoort, zult gij het goede des lands eten.

20. Maar zoo gij onwillig zijt en Mij tot gramschap uittart, zal het zwaard u verslinden; want de mond des Heeren heeft gesproken[17]).

21. Hoe is zij geworden tot eene boeleerster, de trouwe stad, vervuld van recht? Gerechtigheid woonde in haar, nu echter moordenaars[18])!

22. Uw zilver is veranderd in schuim, uw wijn is gemengd met water[19])!

23. Uwe vorsten zijn trouweloozen, genooten van dieven; allen hunkeren naar geschenken, jagen naar belooningen. Den wees doen zij geen recht, en de zaak der weduwe treedt niet voor hen.

24. Derhalve spreekt de Heer, de God der heerscharen, de sterke van Israël: Ha! troosten zal Ik Mij aan mijne vijanden en Ik zal Mij wreken op mijne tegenstrevers[20]).

---

[16]) *Klaagt Mij aan,* als Ik u dan niet verhoor; Hebr: «laten wij met elkander richten». Hoe schittert hier Gods barmhartigheid en de kracht zijner ontfermende liefde! — Voor *karmozijn* en *vermiljoen* heeft de grondtekst tweemaal *karmozijn,* een roode verfstof (zinspeling op het *bloed* in v. 15). Vgl. Exod. XXV noot 2.

[17]) God stelt in hunne keuze zegen of straf; vgl. Deut. XXX 15, 19.

[18]) Derde strophe, die, evenals de eerste (v. 2) en tweede (v. 10) aanvangt met de bedorvenheid van Juda. *Boeleerster:* Israël, door het Sinaïtisch verbond de bruid des Heeren, had geestelijk overspel bedreven door afgoden in plaats van Jehova aan te hangen; zie Osee I noot 2. Zij was voorheen, onder David, Asa, Josaphat enz., *de* aan God *trouwe stad,* waarin alles volgens den maatstaf van het *recht* geschiedde, zoodat *gerechtigheid,* d. i. heiligheid, daar eene vaste woonplaats had, en *nu!*

[19]) *Zilver* en *wijn,* de adel des volks, de overheid. Zij was ontaard tot *schuim,* de onreine bestanddeelen van gesmolten edel metaal, en tot van zijne kracht beroofden *wijn.* Dit verklaart Isaias naar zijne gewoonte in het volgende vers.

[20]) Plechtig klinkt hier de volle titel van Israël's God, *sterk* in het zegenen en in het straffen. *Troosten* is op men-

25. Et convertam manum meam ad te, et excoquam ad purum scoriam tuam, et auferam omne stannum tuum.
26. Et restituam judices tuos ut fuerunt prius, et consiliarios tuos sicut antiquitus: post hæc vocaberis civitas justi, urbs fidelis.

27. Sion in judicio redimetur, et reducent eam in justitia:

28. Et conteret scelestos, et peccatores simul: et qui dereliquerunt Dominum, consumentur.

29. Confundentur enim ab idolis, quibus sacrificaverunt: et erubescetis super hortis, quos elegeratis,

30. Cum fueritis velut quercus defluentibus foliis, et velut hortus absque aqua.
31. Et erit fortitudo vestra, ut favilla stuppæ, et opus vestrum quasi scintilla: et succendetur utrumque simul, et non erit qui exstinguat.

25. En mijne hand zal Ik keeren tegen u, en tot louterens toe zal Ik uitkoken uw schuim en afscheiden zal Ik al uw tin[21]).

26. En herstellen zal Ik uwe rechters, gelijk zij voorheen waren, en uwe raadslieden als oudtijds; daarna zult gij heeten de stad van het recht, de trouwe stad[22]).
27. Sion zal door gericht verlost worden en men zal het herstellen door gerechtigheid[23]).
28. En verpletteren zal Hij de boosdoeners en de zondaars te gader; en die den Heer verlaten hebben, zullen vergaan[24]).
29. Want te schande zullen zij worden om de afgoden, aan wie zij geofferd hebben[25]); en schaamrood zult gij worden om de hoven, die gij hadt uitverkozen,
30. wanneer gij wordt als een eik met afvallende bladeren en als een hof zonder water[26]).

31. En uwe sterkte zal zijn als gloeiende asch van hennepdraden en uw werk als een vuurvonk; en branden zullen beide te zamen, en niemand zal er zijn om te bluschen[27]).

---

schelijke wijze van God gezegd, want 's menschen natuur vindt in wraak troost en voldoening.

[21]) *Tin* beteekent hier hetzelfde als *schuim* (zie noot 19). Het gericht over Juda zal eene loutering zijn ten ondergang voor de boozen, ten heil voor de goeden.

[22]) De zin is: Ik zal u weder *rechters* en *raadslieden* geven zooals Moses, Josue, Samuel, David enz. waren. *Daarna* enz., zie noot 18. Deze voorspelling ging reeds in vervulling onder Zorobabel, Esdras enz., vooral echter in het Rijk van den Messias.

[23]) Verlossing zal er zijn voor Sion, maar slechts door *gericht* of *gerechtigheid*, d. i. door middel van Gods strafgerichten, die het betere deel tot inkeer zullen brengen.

[24]) Aan de verstokte zondaars zal het gericht ten ondergang strekken.

[25]) Hebr.: «om de terpentijn-» of liever «eikeboomen, waarin gij uw behagen schept»: onder die boomen of in aan de afgoden toegewijde bosschen en hoven pleegden zij in navolging der heidensche naburen afgoderij (vgl. IV Reg. XVI 4; Mich. V 13). *Te schande* en *schaamrood*, als de prangende nood hen van de onmacht en de ijdelheid hunner afgoden op gevoelige wijze zal overtuigen.

[26]) M. a. w. wanneer het aanstaande wraakgericht u van alles zal berooven en aldus gelijk maken aan de door den vijand verwoeste heilige boomen en gewijde hoven.

[27]) *Uw werk*, d. i. uwe zondige daden, zal zijn als *een vuurvonk*, welke op uwe *sterkte*, d. i. uwe vestingwerken, rijkdommen enz., als op *hennepdraden* zal nedervallen en een onbluschbaren brand veroorzaken.

EERSTE BOEK.

CAPUT II.

1. Verbum, quod vidit Isaias, filius Amos, super Juda et Jerusalem.

2. Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. *Mich. IV 1.*

3. Et ibunt populi multi, et dicent: Venite et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus: quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem.

4 Et judicabit gentes, et arguet populos multos: et conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prœlium.

5. Domus Jacob venite, et ambulemus in lumine Domini.

HOOFDSTUK II.

Sion, het geestelijk middelpunt aller volken (v. 1—5). Het gericht over de hoovaardij (v. 6—22).

1. Het woord, dat Isaias, de zoon van Amos, gezien heeft aangaande Juda en Jerusalem[1]).

2. En in de laatste dagen zal de berg van het huis des Heeren gevestigd zijn op de kruin der bergen, en hij zal zich verheffen boven de heuvelen; en alle natiën zullen tot hem stroomen.

3. En vele volkeren zullen komen en zeggen: Komt en laat ons opgaan naar den berg des Heeren en naar het huis van Jacob's God; en Hij zal ons onderwijzen in zijne wegen, en wij zullen wandelen op zijne paden; want van Sion zal uitgaan de wet en des Heeren woord van Jerusalem.

4. En Hij zal de natiën richten en recht spreken over vele volken; en zij zullen hunne zwaarden omsmeden tot ploegscharen en hunne lansen tot sikkels; niet meer zal volk tegen volk het zwaard verheffen, en niet langer zullen zij zich oefenen ten krijg[2]).

5 Huis van Jacob, komt en wandelen wij in het licht des Heeren[3]).

---

[1]) Dit opschrift (zie I 1) betreft alleen de hier volgende *eerste reeks* profetieën (II—V), welke zeer waarschijnlijk zijn uitgesproken gedurende de regeering van Joatham. Onder dien vorst genoot Juda welvaart, ten gevolge van den langdurigen vrede, en vergat het, zooals gewoonlijk, God in allerlei uitspattingen en misdrijven. De reeks begint (II 2—5) en eindigt (IV 2—6) met het verheerlijkte Sion. Tusschen deze twee lichtpunten plaatst de profeet den donkeren achtergrond van zedelijke en godsdienstige verdorvenheid, welke om wraak ten hemel riep. Dit tafereel wordt ten slotte (V) samengevat in het lied van den wijngaard.

[2]) Zie de aanteekeningen op Mich. IV 1—3, waar deze profetie van Sion's verheerlijking bijna woordelijk gevonden wordt. Waarschijnlijk heeft Isaias ze ontleend aan zijnen tijdgenoot Micheas, bij wien zij nauwer in het redeverband sluit.

[3]) Welaan, mijn volk, dat tot een zoo heerlijke toekomst zijt voorbestemd, laat ons door getrouwheid aan de wet en aan de openbaring *(het licht)* des

6. Projecisti enim populum tuum domum Jacob: quia repleti sunt ut olim, et augures habuerunt ut Philisthiim, et pueris alienis adhæserunt.
7. Repleta est terra argento et auro: et non est finis thesaurorum ejus:
8. Et repleta est terra ejus equis: et innumerabiles quadrigæ ejus. Et repleta est terra ejus idolis: opus manuum suarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.
9. Et incurvavit se homo, et humiliatus est vir: ne ergo dimittas eis.
10. Ingredere in petram, et abscondere in fossa humo a facie timoris Domini, et a gloria majestatis ejus.
11. Oculi sublimes hominis humiliati sunt, et incurvabitur altitudo virorum: exaltabitur autem Dominus solus in die illa.
12. Quia dies Domini exercituum super omnem superbum et excelsum, et super omnem arrogantem: et humiliabitur.

6. Want verworpen hebt Gij uw volk, het huis van Jacob, omdat zij vol zijn gelijk weleer, en wichelaars hebben gelijk de Philistijnen, en vreemde kinderen aanhangen[4]).
7. Vol is het land van zilver en goud, en er is geen einde aan zijne schatten;
8. en vol is zijn land van rossen en ontelbaar zijn zijne strijdwagens[5]); en vol is zijn land van afgoden: het werk hunner handen aanbidden zij, hetgeen hunne vingeren gemaakt hebben.
9. En de mensch buigt zich neder en de man vernedert zich; vergeef het hun dus niet[6])!
10. Ga binnen in de rotskloof en verberg u in de aardgroeven voor het aanschijn van de verschrikking des Heeren en voor de heerlijkheid zijner majesteit[7])!
11. De trotsche oogen des menschen worden vernederd en neergebogen wordt de hoogheid der mannen, maar verheven de Heer alleen te dien dage[8]).
12. Want er is een dag[9]) van den Heer der heerscharen over al wie trotsch en hoogmoedig en over al wie vermetel is, en vernederd zal hij worden:

Heeren ons daartoe voorbereiden. Want (v. 6, volg.) thans zijt gij die toekomst geheel en al onwaardig.

[4]) De profeet wendt zich tot God. *Want verworpen*, d. i. Gij staat gereed uw volk te verwerpen, omdat zij vol zijn van misdaden *gelijk weleer* in de woestijn, Hebr. «omdat zij vervuld zijn van het Oosten», d. i. van Oostersch bijgeloof; deze lezing past goed bij het volgende: *en wichelaars hebben gelijk de Philistijnen* in het Westen. *Vreemde kinderen* enz., d. i. met uitlandsche volken verbonden sluiten, meer op hen dan op Jehova vertrouwend en zich blootstellend aan het gevaar van afgoderij.

[5]) Het opeenhoopen van schatten en het vermenigvuldigen van strijdrossen en wagens was verboden in Deut. XVII 16, 17; het geschiedde, omdat het geloof in en het vertrouwen op Jehova verdwenen waren: vgl. Ps. XIX 8; XLIII 4—7; Mich. V 10.

[6]) *De mensch*, Gods evenbeeld, *de man*, geboren om te heerschen, werpt zich neer voor stomme beelden, voor zijn eigen maaksel. *Vergeef het niet*, d. i. laat het niet ongewroken, eene ontboezeming van Isaias' ijver voor Gods eer.

[7]) De profeet ziet het wraakgericht *(de verschrikking) des Heeren* naderen en roept den zondaars toe, zich zoo mogelijk te verschuilen.

[8]) *Te dien dage*, wanneer Gods heerlijkheid zich zal openbaren in het den zondigen mensch vernederende strafgericht.

[9]) Een wraakdag, waarop alle menschelijke trotschheid zal vernederd worden; die hoovaardij wordt geschilderd in de volgende opsomming van al wat in de natuur hoog en verheven en sterk is.

13. Et super omnes cedros Libani sublimes, et erectas, et super omnes quercus Basan.
14. Et super omnes montes excelsos, et super omnes colles elevatos.
15. Et super omnem turrim excelsam, et super omnem murum munitum,
16. Et super omnes naves Tharsis, et super omne, quod visu pulchrum est.
17. Et incurvabitur sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum, et elevabitur Dominus solus in die illa:
18. Et idola penitus conterentur.
19. Et introibunt in speluncas petrarum, et in voragines terræ a facie formidinis Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram.
20. In die illa projiciet homo idola argenti sui, et simulacra auri sui, quæ fecerat sibi ut adoraret, talpas et vespertiliones.
21. Et ingredietur scissuras petrarum, et in cavernas saxorum a facie formidinis Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram.
22. Quiescite ergo ab homine, cujus spiritus in naribus ejus est, quia excelsus reputatus est ipse.

13. en over alle cederen van den Libanon, de verhevene en rijzige, en over alle eiken van Basan
14. en over alle hooge bergen en over alle verheven heuvelen
15. en over allen hoogen toren en over allen versterkten muur
16. en over alle Tharsis-schepen[10]) en over alles wat er schoons te zien is.
17. En neergebogen zal worden de trots der menschen en vernederd de hoogmoed der mannen, en verheven de Heer alleen te dien dage.
18. En de afgoden zullen geheel en al vermorzeld worden!
19. En men zal ingaan in rotsspelonken en in aardholen voor het aanschijn van de verschrikking des Heeren en voor de heerlijkheid zijner majesteit, wanneer Hij zal opstaan om de aarde te slaan.
20. Te dien dage zal de mensch de afgoden van zijn zilver wegwerpen en de beelden van zijn goud, welke hij zich gemaakt had om te aanbidden: mollen en vledermuizen[11]).
21 En hij zal binnentreden in de rotsspleten en in de steengroeven voor het aanschijn van de verschrikking des Heeren en voor de heerlijkheid zijner majesteit, wanneer Hij zal opstaan om de aarde te slaan
22. Laat af dan van den mensch, wiens adem in zijne neusgaten is, want verheven wordt hij geacht[12])!

---

[10]) Groote zeeschepen, zooals die, welke naar Tartessus in Spanje voeren. Zie Jon. I 3; Ps. XLVII noot 8.

[11]) Op den wraakdag zullen zij de ijdelheid hunner afgoden inzien en ze van spijt en schaamte wegwerpen. Die afgoden noemt de profeet spottend *mollen* enz.; wellicht geleken sommige afgoden daarop of aanbad men in Juda deze of dergelijke dieren in navolging van Egypte en Phenicië. Vgl. Ezech. VIII 10.

[12]) *Laat af* uw vertrouwen te stellen op den nietigen mensch, wiens leven afhangt van een vluchtigen adem, dien God elk oogenblik kan afsnijden. *Want verheven* enz. is spottend gezegd; beter wellicht vragenderwijze: Is hij waardig zoo hoog te worden geacht? Dit vers, dat in de Septuagint ontbreekt, werd door den H. Hiëronymus en anderen van den Messias verstaan: Laat af Hem te kwellen en te dooden, want al is Hij mensch, Hij is ook de verhe-

CAPUT III.

1. Ecce enim dominator Dominus exercituum auferet a Jerusalem, et a Juda validum et fortem, omne robur panis, et omne robur aquæ:

2. Fortem, et virum bellatorem, judicem, et prophetam, et ariolum, et senem:

3. Principem super quinquaginta, et honorabilem vultu, et consiliarium, et sapientem de architectis, et prudentem eloquii mystici.

4. Et dabo pueros principes eorum, et effeminati dominabuntur eis. *Eccles. X 16.*

5. Et irruet populus, vir ad virum, et unusquisque ad proximum suum: tumultuabitur puer contra senem, et ignobilis contra nobilem.

6. Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui: Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua.

7. Respondebit in die illa, dicens: Non sum medicus, et in domo mea non est panis, neque vestimentum:

HOOFDSTUK III.

Het gericht over Juda en Jerusalem (v. 1—11), inzonderheid over de leidslieden (v. 12—15) en over Jerusalem's vrouwen (v. 16—24).

1. Want zie, de Opperheer, de Heer der heerscharen, zal van Jerusalem en van Juda wegnemen den machtige en sterke, allen steun des broods en allen steun des waters[1]),

2. den sterke en den krijgsman, den rechter en den profeet en den waarzegger en den oudste,

3. den hoofdman over vijftig en den aanzienlijke en den raadsman en den bekwame onder de bouwmeesters en den bedrevene in geheimzinnige spreuken[2]).

4. En knapen zal Ik hun geven tot vorsten en verwijfden zullen over hen gebieden[3]).

5. En aanstormen zal het volk, man tegen man en ieder tegen zijn naaste, de knaap zal tegen den grijsaard opstaan en de geringe tegen den edele[4]).

6. Want de man zal zijnen broeder aanklampen, den huisgenoot zijns vaders: Gij hebt een kleed, wees onze vorst, en die puinhoop zij onder uwe hand.

7. Hij zal antwoorden te dien dage, zeggende. Ik ben geen heelmeester en in mijn huis is brood noch kleed;

---

ven God. Zijn adem in zijne neusgaten is dan naar Hebr. opvatting het uiterlijk blijk van zijnen toorn tegen zijne haters.

[1]) *Want* geeft reden, waarom het vertrouwen op menschelijke steunsels ijdel is (II 22). Deze bedreiging paste vooral in die tijden van welvaart onder Joatham. *Den machtige en sterke,* Hebr.: «staf en steun», d. i. alles wat tot steun des levens dient. Gebrek aan *brood* en *water,* aan de noodzakelijkste levensbehoeften zal er zijn, b. v. bij de belegering van Jerusalem door de Assyriërs, later door de Chaldeërs; vgl. Thren. II 12, 20.

[2]) De profeet somt dooreen allen op, die naar de schatting des volks in oorlog of vrede aan het gemeenebest ten steun zijn. *Bouwmeesters* werden door de Chaldeëers medegevoerd IV Reg. XXIV 14; Jer. XXIV 1. *Den bedrevene* enz., d. i. sluwe waarzeggers en bezweerders.

[3]) *Knapen* niet zoozeer om hun leeftijd, als wel om hunne kortzichtigheid; zoodanige gebieders, die de ondergang zijn van den staat; vgl. Eccles. X 16.

[4]) Door onderlinge verdeeldheid, burgeroorlog, oproer en verachting van het gezag zal het gemeenebest onvermijdelijk ten gronde gaan.

nolite constituere me principem populi.
8. Ruit enim Jerusalem, et Judas concidit: quia lingua eorum et adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos majestatis ejus.
9. Agnitio vultus eorum respondit eis: et peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt: væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.
10. Dicite justo quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet.
11. Væ impio in malum: retributio enim manuum ejus fiet ei.
12. Populum meum exactores sui spoliaverunt, et mulieres dominatæ sunt eis. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant.
13. Stat ad judicandum Dominus, et stat ad judicandos populos.
14. Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui, et principibus ejus: vos enim depasti estis

stelt mij niet aan tot vorst des volks[5]).
8. Want Jerusalem stort in en Juda valt ineen, dewijl hunne tong en hunne ondernemingen tegen den Heer zijn om te tarten de oogen zijner majesteit[6]).
9. Het voorkomen van hun gelaat zal hun antwoorden, en hunne zonde verkondigen zij luid als Sodoma en zij verhelen haar niet; wee over hunne ziel, want met onheilen wordt het hun vergolden[7]).
10. Zegt den rechtvaardige, dat het hem wel zal gaan, dat hij de vrucht zijner ondernemingen eten zal.
11. Wee den goddelooze, ten kwade, want het loon zijner handen zal hem geworden!
12. Mijn volk hebben zijne dwingelanden geplunderd, en vrouwen hebben hen beheerscht! Mijn volk, die u gelukkig noemen, zij bedriegen u, en het pad uwer schreden wroeten zij om[8])!
13. Gereed staat de Heer om te richten, en gereed staat Hij om de volken te richten[9]).
14. De Heer zal ten gerichte komen met de oudsten zijns volks en diens vorsten; want gij, gij hebt

---

[5]) Een sprekend voorbeeld, hoe arm aan bezittingen en begaafdheden Juda zal worden *te dien dage*, d. i. op den wraakdag des Heeren: wie nog een *kleed* heeft, wordt aanzienlijk geacht en bekwaam om het roer van den diep vervallen staat (daarom een *puinhoop* geheeten) in handen te nemen. *Den huisgenoot zijns vaders*, d. i. nog bij zijn vader inwonende, Hebr. «in het huis zijns vaders», waar broeders, die een eigen huisgezin hebben, bijeenkomen. *Ik ben geen heelmeester* (een nieuw beeld) om de diepe wonden van het maatschappelijk lichaam te genezen.

[6]) Met recht sprak gene van een puinhoop, *want* enz. *De oogen* enz., want Jehova woonde in hun midden.

[7]) Indien zij in hunne onbeschaamdheid vragen, waarom die straf over hen komt, *zal het voorkomen van hun gelaat*, waarop hunne zonden te lezen staan, hun *antwoorden*. Zie over hunne onbeschaamdheid *als Sodoma* Gen. XIX 5, 9. *Want met onheilen* enz., Hebr.: «want zij berokkenen zich zelven onheil», door Gods wraak over zich af te trekken.

[8]) *De dwingelanden* zijn hier de slechte leidslieden van Juda, aan wie de profeet (v. 12—15) hunne straf aankondigt. Vol medelijden met het mishandelde volk noemt hij het tweemaal *mijn volk*. *Vrouwen* spanden met hunne mannen samen. *Die u gelukkig noemen*, zijn de valsche profeten. *Het pad* van Gods geboden, waarop gij *uwe schreden* moest zetten, *wroeten zij om*, d. i. maken het onbegaanbaar; alzoo voeren zij het volk op dwaalwegen.

[9]) M. a. w. de rechter aller volken zal ook de rechter zijn dier schuldige leidslieden.

vineam, et rapina pauperis in domo vestra.
15. Quare atteritis populum meum, et facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

16. Et dixit Dominus: Pro eo quod elevatæ sunt filiæ Sion, et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ibant, et plaudebant, ambulabant pedibus suis, et composito gradu incedebant:
17. Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, et Dominus crinem earum nudabit.

18. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, et lunulas,
19. Et torques, et monilia, et armillas et mitras,
20. Et discriminalia, et periscelidas, et murenulas, et olfactoriola, et inaures,
21. Et annulos, et gemmas in fronte pendentes,
22. Et mutatoria, et palliola, et linteamina, et acus,

23. Et specula, et sindones, et vittas, et theristra.
24 Et erit pro suavi odore fœtor, et pro zona funiculus, et pro cri-

den wijngaard afgeweid[10]), en de roof des armen is in uw huis.
15. Waarom vertrapt gij mijn volk en verwondt gij het aangezicht der armen, zegt de Heer, de God der heerscharen?
16. En de Heer zeide[11]): Dewijl de dochteren van Sion trotsch zijn en rondwandelen met uitgestrekten hals en met lonkende oogen voorttreden en rinkelen, trippelen met haar voeten, en met gemaakten tred voortschrijden[12]),
17. daarom zal de Heer den schedel der dochteren van Sion kaal maken en zal de Heer haren haardos afsnijden.
18. Te dien dage zal de Heer wegnemen[13]) den tooi van het schoeisel en de maantjes[14])
19. en de halsketens en de snoeren en de armbanden en de kapsels
20. en de haarspelden en de voetketentjes[15]) en de gordels en de reukfleschjes en de oorhangers
21. en de ringen en de op het voorhoofd hangende juweelen
22. en de feestgewaden en de manteltjes en de omslagdoeken en de doekspelden
23. en de spiegels en de halsdoeken en de haarbanden en de zomersjalen.
24. En in plaats van aangenamen geur zal er stank zijn en in plaats van den gordel een strik en in

---

[10]) *Want gij*, gesteld tot bewakers van mijnen *wijngaard*, d. i. van het uitverkoren volk (Ps. LXXIX 9), gij hebt dien *afgeweid*, Hebr. «vernield».

[11]) Aankondiging van het gericht over de vrouwen van Jerusalem om haren hoogmoed, hare wulpschheid en weelde.

[12]) Uit behaagzucht *rinkelen zij* met de voetringen, die zij *trippelend* tegen elkander stooten. Voetringen van goud of zilver worden nog heden gedragen door dansende vrouwen in het Oosten.

[13]) De pronkzucht en de weelde dier aanzienlijke vrouwen wordt thans geschilderd door de opsomming harer sieraden, waarvan zij zich op den wraakdag des Heeren willens of onwillens zullen ontdoen. De vertaling en verklaring dier sieraden loopt ver uit elkander, daar de gebruiken der Hebreërs in dit opzicht slechts bij gissing bekend zijn.

[14]) Sieraden in den vorm van *maantjes* droeg men aan den hals; ze werden dikwerf uit bijgeloof als voorbehoedmiddelen gebezigd; zie Judic. VIII 21, 26.

[15]) Welke aan genoemde voetringen waren vastgemaakt en ze onderling verbonden; hiermede rinkelend trippelden zij voort enz., zoals in v. 16 gezegd is.

spanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicium.

25. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, et fortes tui in prœlio.
26. Et mœrebunt atque lugebunt portæ ejus, et desolata in terra sedebit.

plaats van krullend haar kaalhoofdigheid en in plaats van borstlinten een boetezak[16]).
25. Ook uwe schoonste mannen zullen door het zwaard vallen, en uwe helden in den krijg[17]).
26. En treuren en weeklagen zullen hare poorten, en eenzaam zal zij ter aarde nederzitten[18]).

CAPUT IV.

HOOFDSTUK IV.

De echtelooze vrouwen (v. 1). Het gereinigde en beschermde Sion (v. 2—6).

1. Et apprehendent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum.
2. In die illa erit germen Domini in magnificentia, et gloria, et fructus terræ sublimis, et exsultatio his, qui salvati fuerint de Israel.

1. En grijpen zullen zeven vrouwen naar éénen man te dien dage, zeggende: Ons eigen brood zullen wij eten en met ons eigen gewaad zullen wij ons kleeden; alleen worde uw naam over ons genoemd; neem onzen smaad weg[1])!

2. Te dien dage zal de spruit des Heeren in luister zijn en in heerlijkheid, en de vrucht des lands verheven, en een jubel voor hen, die behouden zullen zijn van Israël[2]).

---

[16]) *De strik* der gevangenschap; *kaalheid* ten gevolge van vijandelijke mishandeling. *Boetezak*, zie Joël I noot 14.
[17]) Als arme weduwen zullen zij achterblijven.
[18]) Bedoeld is Sion, de moeder dier weduwen, die met haar treuren zal. Hare *poorten*, waar die aanzienlijke mannen vergaderden, zullen weeklagen.

[1]) Dit vers behoort bij het vorige hoofdstuk. In de ontvolkte stad zal het gebrek aan mannen (III 25, 26) zoo groot zijn, dat *zeven*, d. i. vele, *vrouwen* zich te gelijk zullen opdringen aan eenen man, om *zijnen naam* te dragen, d. i. met hem te huwen. Zij willen afstand doen van haar recht op voeding en kleeding (vgl. Exod. XXI 10), om den *smaad* te ontgaan, van ongehuwd te blijven.
[2]) De profeet richt thans den blik in de verre toekomst. Hij stelt den luister en de heerlijkheid des Heeren in scherpe tegenstelling met den diep vernederden menschelijken trots (vgl. II 11, 17). Die vernedering zal het betere deel van Israël opwekken tot boete, welke de weg is tot verlossing (I 27). Deze echter zal eerst volle werkelijkheid worden door het optreden van den Messias, wiens *dag* of verschijning hier voorspeld wordt. Hem geeft Isaias hier den eigennaam van *spruit des Heeren* (zie Jer. XXIII 5; XXXIII 15; Zach. III 8; VI 12), omdat de Heer den Messias als een *spruit* zal doen opschieten uit den wortel van Jesse, zie XI 1; Hij wordt de spruit *des Heeren* geheeten om zijne innige betrekking tot den Heer (want Hij is de waarachtige Zoon van God). Verder wordt Hij de *vrucht des lands* genoemd, omdat Hij naar zijn menschelijke natuur uit den grond van het heilige land, uit het zaad van David zal opspruiten. Na en door het volbrachte werk der

3. Et erit: Omnis qui relictus fuerit in Sion, et residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Jerusalem.

3. En het zal zijn: al wie achtergebleven is in Sion en overig is in Jerusalem, zal heilig heeten, al wie opgeschreven is ten leven in Jerusalem[3]),

4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus in spiritu judicii, et spiritu ardoris.

4. als de Heer de onreinheden der dochteren van Sion afgewasschen en de bloedvlekken van Jerusalem weggevaagd zal hebben uit zijn midden door den geest des gerichts en den geest des vuurgloeds[4]).

5. Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, et ubi invocatus est, nubem per diem, et fumum et splendorem ignis flammantis in nocte: super omnem enim gloriam protectio.

5. En scheppen zal de Heer over alle plaats van den berg Sion, en waar Hij wordt aangeroepen, een wolk des daags en rook, en glans van vlammend vuur des nachts[5]); want over de gansche heerlijkheid zal beschutting zijn.

6. Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu, et in securitatem, et absconsionem a turbine, et a pluvia.

6. En eene tent zal er zijn tot schaduw des daags voor hitte, en tot beveiliging en schuilplaats voor onweder en voor regen[6]).

---

verlossing zal Hij *in luister* enz. zijn en zijne heerlijkheid mededeelen aan het door Hem verloste volk; dit laatste zegt de grondtekst duidelijker: «en de vrucht des lands zal ten sieraad en ten pronk zijn voor wie van Israël ontkomen zijn». Deze heeten in het volgende vers de overblijfselen van *Sion* en *Jerusalem*, te weten «naar de verkiezing der genade» Rom. XI 5.

[3]) *Heilig*, d. i. Gode toegewijd en geheiligd door de rechtvaardigmaking. *Jerusalem* is het Rijk van den Messias; als burger dier stad wordt men *opgeschreven* door het H. Doopsel *ten* eeuwigen *leven*.

[4]) *De bloedvlekken*, zie I 15. *Door den geest des gerichts*, want door *het gericht*, waarin *de geest* Gods werkzaam is, zal Jerusalem worden gereinigd, zie I noot 23; door den *vuurgloed* zal het schuim van het edele metaal worden afgescheiden. Het strafgericht over de tegenwoordige zonden van Jerusalem's burgers, inzonderheid van de vrouwen, *(de dochteren van Sion)* is de noodzakelijke voorbereiding en de weg tot de geestelijke verlossing van Israël.

[5]) *Waar hij wordt aangeroepen*, Hebr.: «en over zijne (Sion's) verzamelingen», d. i. over alle volken, die, volgens II 2—4, naar Sion bijeenkomen ter vereering van God. De profeet zinspeelt op de wonderbare kolom, die Israël geleidde door de woestijn (Exod. XIII 21): *des daags een wolk en rook*, d. i. een wolk uit rook bestaande, en des nachts een *vlammend vuur*. Dat zinnebeeld van Gods tegenwoordigheid, dat de verbondstent bedekte (Num. IX 15) en op de vleugels der Cherubijnen boven de ark rustte, *zal de Heer scheppen*, door zijne almacht uitbreiden *over alle plaats van den berg Sion*, die hier (vgl. II 2, 3) het Rijk Gods van het Nieuwe Verbond beteekent. Dat zinnebeeld werd inderdaad volle werkelijkheid door de tegenwoordigheid van het menschgeworden Woord in het allerheiligste Sacrament op alle plaats der wereld.

[6]) *Want*, eene nadere verklaring dier beschermende tegenwoordigheid des Heeren. *Over de gansche heerlijkheid*, d. i. over het geheele Rijk, waarin Gods heerlijkheid zich openbaart, *zal beschutting zijn*, te weten *een tent*, die beschutting geeft en eene schuilplaats biedt. *Hitte* en *onweder* beteekenen de vijandelijke aanvallen, die het Rijk Gods en zijne burgers hebben te verduren.

CAPUT V.

Het lied op den wijngaard (v. 1—7). van Juda (v. 8—23).

1. Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. *Jer. II 21; Matth. XXI 33.*

2. Et sepivit eam, et lapides elegit ex illa, et plantavit eam electam, et ædificavit turrim in medio ejus, et torcular exstruxit in ea: et exspectavit ut faceret uvas, et fecit labruscas.

3. Nunc ergo habitatores Jerusalem, et viri Juda, judicate inter me et vineam meam.

4. Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, et non feci ei? an quod exspectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas?

5. Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ, auferam

HOOFDSTUK V.

Een zevenvoudig wee tegen de zonden De straf (v. 24—30).

1. Zingen wil ik voor mijnen welbeminde een lied van mijnen verwant over zijnen wijngaard[1]): Een wijngaard viel mijnen welbeminde ten deel op eenen hoorn, zoon der olie[2]).

2. En hij omheinde hem en zuiverde hem van steenen en beplantte hem met uitgelezen (wijnstokken) en bouwde eenen toren in zijn midden en een wijnkuip hieuw hij daarin uit[3]); en hij verwachtte, dat deze goede druiven zou voortbrengen — en hij bracht wilde druiven voort.

3. Nu dan, bewoners van Jerusalem en mannen van Juda, richt tusschen Mij en mijnen wijngaard[4])!

4. Wat is er, dat Ik nog doen moest voor mijnen wijngaard en niet gedaan heb voor hem? Of waarom verwachtte Ik, dat hij goede druiven zou voortbrengen, en bracht hij wilde druiven voort[5])?

5. En nu zal Ik u toonen, wat Ik doen zal aan mijnen wijngaard:

---

[1]) Het *lied op den wijngaard* doet de beschuldiging der vorige hoofdstukken nog beter uitkomen: tegenover Gods weldaden stelt het de ondankbaarheid des volks. Het lied, dat de profeet zingt *voor zijnen welbeminde* noemt hij naar het Hebr. tevens *een lied* «van mijnen *welbeminde*», in zoover het den vriend van den profeet met betrekking tot diens wijngaard tot onderwerp heeft. Die vriend is de eigenaar van den wijngaard, is «de Heer der heerscharen» v. 7, in de Vulgaat *verwant* geheeten, omdat, gelijk de H. Hiëronymus wil, de profeet, als nakomeling van Jacob, met den Messias verwant is. *De wijngaard* is «het huis van Israël» v. 7; de zorg, aan den wijngaard besteed (v. 2), beteekent Gods liefdebewijzen jegens zijn uitverkoren volk.

[2]) *Op een hoorn*, den zonnigen top van een heuvel, die *zoon der olie* of «van het vette» (Hebr.) heet om zijne vettigheid of vruchtbaarheid. Volgens Hebreeuwsch spraakgebruik wordt het woord *zoon* veelvuldig gebruikt om allerlei betrekking tusschen twee personen of zaken aan te duiden.

[3]) Hij *omheinde* ter beschutting, Hebr. «bespitte»; *beplantte* «met Sorek» (Hebr.), den edelsten wijnstok, zie Gen. XLIX 11. Een *toren*, een steenen wachthuis, ter bewaking en ter berging der gereedschappen. *Hieuw hij uit* in den rotsachtigen grond.

[4]) De schuldigen zelven mogen rechters zijn in hun eigen zaak, want de uitspraak ligt voor de hand.

[5]) De zin is: Of waarom, daar Ik verwachtte, dat hij enz., bracht hij wilde druiven voort? M. a. w. Wat is toch de reden, dat hij mijne billijke verwachting teleurstelde?

sepem ejus, et erit in direptionem: diruam maceriam ejus, et erit in conculcationem.

6. Et ponam eam desertam: non putabitur, et non fodietur: et ascendent vepres et spinæ: et nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.

7. Vinea enim Domini exercituum domus Israel est: et vir Juda germen ejus delectabile: et exspectavi ut faceret judicium, et ecce iniquitas: et justitiam, et ecce clamor.

8. Væ qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis usque ad terminum loci: numquid habitabitis vos soli in medio terræ?

9. In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum. Nisi domus multæ desertæ fuerint grandes, et pulchræ absque habitatore.

10. Decem enim jugera vinearum facient laguncululam unam, et triginta modii sementis facient modios tres.

11. Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis.

wegnemen zal Ik zijne omtuining, en hij zal ter plundering zijn; afbreken zal Ik zijnen muur, en hij zal ter vertreding zijn.

6. En Ik zal hem maken tot een wildernis: niet gesnoeid en niet bespit zal hij worden; en opschieten zullen er distelen en doornen; en aan de wolken zal Ik gebieden, dat zij hem niet besproeien met regen.

7. Want de wijngaard van den Heer der heerscharen is het huis van Israël, en de manschap van Juda is zijn welbehaaglijk plantsoen[6]); en Ik verwachtte, dat hij recht zou doen en zie — onrecht, en gerechtigheid en zie — geschrei[7])!

8. Wee u, die huis bij huis trekt en akker aan akker koppelt tot aan de grens der plaats! Wilt gij dan alleen wonen in het midden des lands[8])?

9. In mijne ooren klinkt het; Hij zegt, de Heer der heerscharen: Voorwaar, de vele huizen zullen verwoest worden, de groote en schoone zijn zonder bewoner[9])!

10. Want tien jukken wijngaards zullen één kruikje opbrengen, en dertig maten zaaikoren zullen drie maten opbrengen[10]).

11. Wee u, die vroeg opstaat om naar drank[11]) te jagen en te drinken tot aan den avond, ten einde u door wijn te verhitten!

---

[6]) De *wijngaard* is het geheele volk, de beste wijnstok daarin is *Juda*, omdat daar de tempel was en de troon van David, waaraan God de belofte van den Messias had verbonden; zie Gen. XLIX 10; II Reg. VII 12—16.

[7]) *Geschrei* van verdrukte weduwen en weezen.

[8]) Welke de wilde druiven zijn, die Juda, de uitgelezen wijnstok, heeft voortgebracht, verklaart de profeet in het hier volgende zesmaal herhaalde *wee* tegen zes klassen van boosdoeners. Volgens Lev. XXV 23, volg. mochten *akkers*, wellicht ook *huizen*, niet voor immer vervreemd worden.

[9]) De profeet hoort deze bedreiging uit Gods mond duidelijk in zijne ooren klinken. Hebr.: «In mijne ooren (openbaarde — zie XXII 14) de Heer der Heerscharen»: *Voorwaar*, eigenlijk: «zoo niet»...., ben Ik geen God. Het is een verkort eedsformulier.

[10]) *Want:* de onvruchtbaarheid van het door God vervloekte land zal de reden zijn, waarom de huizen door hunne bewoners verlaten worden. Een *juk* is de uitgestrektheid bouwland, die met een juk of koppel ossen op een dag kon beploegd worden. Een *kruikje*, Hebr.: «een bath», een maat voor natte waren van denzelfden inhoud als de epha voor droge waren, volgens velen ongeveer 39 liter. *Dertig maten*, Hebr.: «een chomer», tien epha's.

[11]) Hebr.: *sjekar*, beteekent elken uit vruchten, honig of gerst bereiden drank.

12. Cithara, et lyra, et tympanum, et tibia, et vinum in conviviis vestris: et opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis.

13. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, et nobiles ejus interierunt fame, et multitudo ejus siti exaruit.

14. Propterea dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino: et descendent fortes ejus, et populus ejus, et sublimes, gloriosique ejus ad eum.

15. Et incurvabitur homo, et humiliabitur vir, et oculi sublimium deprimentur.

16. Et exaltabitur Dominus exercituum in judicio, et Deus sanctus sanctificabitur in justitia.

17. Et pascentur agni juxta ordinem suum, et deserta in ubertatem versa advenæ comedent.

18. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustri peccatum.

12. Harp en lier en pauk en fluit en wijn bij uwe gastmalen! En naar het werk des Heeren ziet gij niet om, en op de werken zijner handen geeft gij geen acht[12]).

13. Daarom is mijn volk gevankelijk weggevoerd, omdat het geen kennis had, en zijn zijne edelen omgekomen van honger, en is zijne menigte van dorst uitgedroogd[13]).

14. Daarom heeft de onderwereld hare ziel wijd opgesperd en haren muil geopend mateloos ver; en nederdalen zullen zijne helden en zijn volk en zijne trotschen en pralers in haar[14]).

15. En neergebogen zal worden de mensch en vernederd de man, en de oogen der trotschen zullen worden neergedrukt.

16. En verheven zal worden de Heer der heerscharen door het gericht, en de heilige God zal geheiligd worden door gerechtigheid[15]).

17. En weiden zullen lammeren naar hunne wijze, en woestenijen, in weelderige landouwen herschapen, zullen vreemdelingen afgrazen[16]).

18. Wee u, die de ongerechtigheid trekt met koorden der ijdelheid en als een wagenstreng de zonde[17])!

---

[12]) Het *werk des Heeren* of *de werken zijner handen*, d. i. al wat God voor Israël gedaan heeft en nog doet, ook de waarschuwende teekenen zijner komende wraak.

[13]) *Geen kennis* van God en godsdienst; hun hart was door zingenot verstompt. De profeet ziet in den geest de ballingschap met hare ellende *(honger* en *dorst)* reeds begonnen. *Zijne menigte* is het mindere volk in tegenstelling met de *edelen* of hoogere standen.

[14]) De onderwereld wordt hier voorgesteld als een onverzadigbaar monster, dat die onverzadigbare vraat- en drankzuchtigen, adel en volk, zal inzwelgen; door de *ziel* wordt de keel beteekend; vgl. Hab. II 5. Krachtiger is het tweede halfvers naar het Hebr.: »en daarin zal nederdalen haar (Sion's) pronk en haar gejoel en haar geschater en al wie jubelt in haar«.

[15]) Door het *gericht* of zijne straffende *gerechtigheid* zal God *geheiligd*, d. i. als heilig, als hater der zonden erkend en geprezen worden. Vgl. II 11, 17.

[16]) Waar thans dichtbevolkte steden en paleizen staan, zal na het strafgericht een wildernis zijn, zoodat aldaar *lammeren naar hunne wijze*, d. i. bij troepen rondtrekkende, *zullen weiden; vreemdelingen* zullen die verlaten streken bebouwen en de vruchten des lands genieten.

[17]) Hebr.: »en als met wagenstrengen de zonde«. Dit *wee* is gericht tegen hen, die met het woord van den profeet den spot dreven (zie v. 19). Om hunne goddelooze gezindheid waren zij als met *koorden der ijdelheid*. d. i.

19. Qui dicitis: Festinet, et cito veniat opus ejus, ut videamus: et appropiet, et veniat consilium sancti Israel, et sciemus illud.

20. Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum: ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum.

21. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes. *Prov. III 7; Rom. XII 16.*

22. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem.

23. Qui justificatis impium pro muneribus, et justitiam justi aufertis ab eo.

24. Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis, et calor flammæ exurit: sic radix eorum quasi favilla erit, et germen eorum ut pulvis ascendet. Abjecerunt enim legem Domini exercituum, et eloquium sancti Israel blasphemaverunt.

25. Ideo iratus est furor Domini in populum suum, et extendit manum suam super eum, et percussit eum: et conturbati sunt montes, et facta sunt morticina eorum, quasi stercus in medio platearum. In his

19. Die zegt: Hij make spoed, en haastig kome zijn werk, opdat wij het zien; en hij nadere en kome, de raadslag des Heiligen van Israël, en wij zullen hem kennen[18])!

20. Wee u, die het kwaad goed heet en het goed kwaad, die duisternis tot licht maakt en licht tot duisternis, die bitter tot zoet maakt en zoet tot bitter[19])!

21. Wee u, die wijs zijt in eigen oogen en in eigen waan verstandig!

22. Wee u, die machtigen zijt om wijn te drinken, en dappere mannen om drank te mengen[20])!

23. Die den goddelooze vrijspreekt voor geschenken, en de gerechtigheid van den gerechte aan hem onthoudt!

24. Daarom, gelijk de tong des vuurs stoppelen verslindt en de hitte der vlam ze verbrandt, zoo zal hun wortel als glimmende asch zijn, en hun uitspruitsel zal als stof opstuiven[21]). Want afgeworpen hebben zij de wet van den Heer der heerscharen, en de uitspraak van den Heilige van Israël hebben zij gelasterd.

25. Deswege is de toorn des Heeren ontstoken tegen zijn volk; en Hij heeft zijne hand tegen hetzelve uitgestrekt, en Hij heeft het geslagen; en de bergen sidderden, en hunne lijken zijn geworden als drek midden op de straten[22]). Bij dat alles

---

der goddeloosheid, aan de zonde vastgebonden en *de zonde* zelve was hun als *een wagenstreng,* waaraan zij als trekdieren gebonden waren; een treffend beeld van de slavernij der zonde.

[18]) In hun ongeloof tarten zij den Heer, hun spoedig het komende wraakgericht, «het *werk* des Heeren» v. 12, te toonen, *den raadslag des Heiligen van Israël,* zooals Isaias die raadsbesluiten des Heeren placht te noemen, door ondervinding te doen kennen.

[19]) De hoogste graad van zedelijke verdorvenheid is de vervalsching der begrippen van zedelijk *goed* en *kwaad,* welke hier overdrachtelijk om beider werking *licht* en *duisternis.* om beider gevolgen *zoet* en *bitter* worden geheeten.

[20]) Die hun heldenmoed toonen in het mengen van dranken (zie noot 11) met prikkelende kruiden!

[21]) Israël, hier gedacht als een boom, zal met *wortel* en *uitspruitsel* of takken verbrand worden tot asch, welke door den wind zal verstrooid worden.

[22]) *De bergen sidderden* van den slag van 's Heeren hand. Bedoeld wordt een of andere geweldige nederlaag, b. v. in den oorlog met Syrië en Israël (vgl. II Par. XXVIII 5, 6). Want daarop wijst *hunne lijken.*

omnibus non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.
26. Et elevabit signum in nationibus procul, et sibilabit ad eum de finibus terræ: et ecce festinus velociter veniet.

27. Non est deficiens, neque laborans in eo: non dormitabit, neque dormiet, neque solvetur cingulum renum ejus, nec rumpetur corrigia calceamenti ejus.

28. Sagittæ ejus acutæ, et omnes arcus ejus extenti. Ungulæ equorum ejus ut silex, et rotæ ejus quasi impetus tempestatis.

29. Rugitus ejus ut leonis, rugiet ut catuli leonum: et frendet, et tenebit prædam: et amplexabitur, et non erit qui eruat.

30. Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris: aspiciemus in terram, et ecce tenebræ tribulationis, et lux obtenebrata est in caligine ejus.

heeft zich zijn toorn niet afgewend, maar nog is zijne hand uitgestrekt.
26. En Hij zal een banier verheffen onder de volkeren van verre, en Hij zal hem toefluiten van de uiteinden der aarde; en zie, zich haastend zal hij ijlings komen[23]).
27. Er is geen vermoeide en geen kranke onder hem, hij zal niet sluimeren noch slapen, en niet losgaan zal de gordel zijner lenden, en niet breken zal de riem van zijn schoeisel.
28. Zijne pijlen zijn gescherpt en al zijne bogen gespannen. De hoeven zijner paarden zijn als keisteen[24]) en zijn raderen als de vaart van den stormwind.
29. Zijn gebrul is als van den leeuw, brullen zal hij als jonge leeuwen, en hij zal brieschen en vastgrijpen zijne prooi en haar omknellen, en niemand die ze ontrukt.
30. En bruisen zal hij over hem te dien dage als het gebruis der zee[25]). Wij schouwen over het land en zie, duisternis van rampspoed, en het licht is verduisterd wegens de donkerheid daarover[26])!

---

[23]) Wat Gods hand, ter wraak nog uitgestrekt (v. 25), zal werken, schildert de profeet in het hier volgende tafereel (v. 26—30), dat al de komende godsgerichten over Juda en zijne algeheele verwerping omvat. Een *banier*, een vaandel of vlag op eene hoogte (b. v. op Sion) geplant, zal aan de van verre aanrukkende vijanden de richting toonen. God zal met een wenk zijner almacht *hem* (den hier gedachten vijand) als *toefluiten*, gelijk de bijenhouder zijne bijen lokt (zie VII 18). Die vijand komt tot grootere verschrikking *van de uiteinden der aarde*, uit onbekende, verre landen; want niet meer zullen alleen naburige vijanden, gelijk tot dusverre, Gods volk tuchtigen. Hoe schrikwekkend die legerscharen zullen zijn, toont de volgende schildering van een onvermoeid, goed uitgerust, sterk gewapend leger.

[24]) Eene voortreffelijke eigenschap van het paard, noodzakelijk voor het krijgsros van dien tijd, toen de hoeven nog niet met ijzer beslagen werden.

[25]) *Over hem*, d. i. over Juda, zal de vijand losbreken als de alles vernielende oceaan.

[26]) *Wij*, de profeet rekent zich, om het in visioen aanschouwde, onder de ooggetuigen dier rampen. Geen straal van licht schemert in den stikdonkeren nacht van ellende door de *donkerheid*, welke *daarover*, d. i. over Juda, is gekomen. Het is het eindvonnis der verwerping over de weerspannige Synagoog.

CAPUT VI.

HOOFDSTUK VI.

Wijding van Isaias tot profeet: verschijning van God (v. 1—4), heiliging van den profeet (v. 5—7), zijne zending en hare gevolgen (v. 8—12).

1. In anno, quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum: et ea, quæ sub ipso erant, replebant templum.

2. Seraphim stabant super illud: sex alæ uni, et sex alæ alteri: duabus velabant faciem ejus, et duabus velabant pedes ejus, et duabus volabant.

3. Et clamabant alter ad alterum, et dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus. *Apoc. IV 8.*

1. In het jaar, waarin koning Ozias stierf, zag ik den Heer gezeten op een hoogen en verheven troon, en wat daar beneden was vulde den tempel[1]).

2. Serafijnen stonden daar boven; zes vleugelen had de eene en zes vleugelen de andere: met twee bedekten zij zijn aangezicht en met twee bedekten zij zijne voeten en met twee vlogen zij[2]).

3. En zij riepen, de een tot den ander, en zeiden: Heilig, heilig, heilig is de Heer, de God der heerscharen! Vol is de gansche aarde van zijne heerlijkheid[3]).

---

[1]) Dit profetisch gezicht, waarin Isaias tot zijne bediening geroepen en gewijd werd, moest volgens de tijdsorde aan het begin van de profetieën geplaatst zijn. Isaias koos echter deze rangschikking, waarschijnlijk omdat hij zijn geschrift niet goedschiks kon aanvangen met de in dit gezicht hem geopenbaarde en hier medegedeelde *hardnekkigheid* van zijn volk. Thans, na de voorafgaande profetieën, bevreemdt deze aankondiging niet meer; zij is bovendien hier noodzakelijk tot beter begrip der volgende profetieën onder den goddeloozen Achaz. Evenals Moses, Jeremias en Ezechiël werd ook Isaias bij zijne roeping bevoorrecht met een plechtige verschijning van God, die hem zijne zending en hare gevolgen openbaarde. *In het jaar* enz., waarschijnlijk 735 v. Chr. *Wat daar beneden was,* d. i. beneden den troon, of liever, wat de grondtekst te kennen geeft, de lange sleep van Gods koninklijken mantel hing af en *vulde* den vloer van *den* hemelschen *tempel* (Mich. I 2, 3; Ps. XXVIII 9), zoover het oog van den profeet reikte; hierdoor werd beteekend, dat Jehova de Koning is van het heelal en zijne heerlijkheid alles vervult.

[2]) *Serafijnen,* hemelsche geesten, *stonden* of zweefden in staande houding *boven* en rondom *den* om Gods verheven majesteit *hoogen troon,* als dienaren van den hemelschen koning. *Zes vleugelen* had elke serafijn. Zij bedekten, volgens Hiëronymus opvatting, *Gods* aangezicht enz., doch beter, overeenkomstig de Septuagint en andere oude vertalingen, ieder *zijn* eigen *aangezicht en voeten* uit eerbied voor Gods majesteit, zooals de Oostersche hovelingen doen in tegenwoordigheid van hun vorst; vgl. Ezech. I 11. Met *aangezicht* en *voeten* verschenen zij in menschelijke gedaante; daarbij hadden zij *vleugelen,* als geesten, gereed om Gods bevelen gezwind te volvoeren. — Serafijnen komen elders in de H. Schrift niet voor; zij zijn een afzonderlijk engelenkoor. Hun naam schijnt afgeleid van *seraph, branden,* omdat zij, als van heilig vuur doorgloeide wezens, in Gods onmiddellijke nabijheid zijn.

[3]) Met daverende donderstem (v. 4) prijzen zij beurtelings in koren Gods *heiligheid,* welke, onaantastbaar voor al wat onrein is, de zonde haat en wreekt, en Gods *heerlijkheid,* die in al de schepselen, vooral later in het menschgeworden Woord en zijn mystisch lichaam, de H. Kerk, uitschittert, zie Joan. XII 41. Volgens vele HH. Vaders ligt in het driewerf *heilig* het geheim der H. Drievuldigheid verscholen.

4. Et commota sunt superliminaria cardinum a voce clamantis, et domus repleta est fumo.

5. Et dixi: Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum, et in medio populi polluta labia habentis ego habito, et regem Dominum exercituum vidi oculis meis.

6. Et volavit ad me unus de Seraphim, et in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari.

7. Et tetigit os meum, et dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, et auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur.

8. Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? et quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me.

9. Et dixit: Vade, et dices populo huic: Audite audientes, et nolite intelligere: et videte visionem, et nolite cognoscere. *Matth. XIII 14; Marc. IV 12; Luc. VIII 10; Joann. XII 40; Act. XXVIII 26; Rom. XI 8.*

4. Dan daverden de bovendrempels der hengselduimen van het geschal des roependen, en het huis werd gevuld met rook[4]).

5. En ik sprak: Wee mij, dat ik gezwegen heb! Want een man onrein van lippen ben ik, en te midden van een volk, dat onreine lippen heeft, woon ik, en den Koning, den Heer der heerscharen, heb ik gezien met eigen oogen[5]).

6. En tot mij vloog een der Serafijnen, en in zijn hand was een steen, dien hij met een tang genomen had van het altaar.

7. En hij raakte mijnen mond aan en zeide: Zie, dit heeft uwe lippen aangeraakt, en weggenomen zal worden uwe ongerechtigheid, en uwe zonde zal worden gereinigd[6]).

8. En ik hoorde de stem des Heeren, die zeide: Wien zal Ik zenden? En wie zal voor Ons gaan[7])? En ik zeide: Zie, hier ben ik, zend mij.

9. En Hij zeide: Ga en zeg aan dit volk: Hoort al hoorende en verstaat niet; en ziet het gezicht en erkent niet[8]).

---

[4]) Hebr.: «De grondvesten» of posten «der bovendrempels» van de hemelsche tempelpoort (vgl. Amos IX 1), waarvoor Isaias stond, *daverden;* zoo overweldigend was het geschal *des roependen* (een verzamelwoord), d. i. der zingende Serafijnen (zie v. 3). *Het* hemelsche *huis* of de tempel *werd gevuld met rook,* die opsteeg van het reukoffer-altaar (v. 6); rook is het gewone zinnebeeld van Gods tegenwoordigheid. Vgl. III Reg. VIII 10.

[5]) Isaias *sprak,* volgens den grondtekst: «Wee mij! ik verga...., want den Koning» enz. Hij vreest te sterven, omdat hij God gezien had; vgl. Gen. XXXII 30; Exod. XX 19; XXXIII 20. Bij dat zien van den heiligen God werd hij zich bovendien zijne onwaardigheid meer bewust. De zin van den Vulgaattekst is: Wee mij, omdat ik mijne stem niet mocht vereenigen met den lofzang der reine geesten; daarom noemt hij zich in zijne nederigheid *onrein van lippen* enz., eene dichterlijke zegswijze om zijne zonden te belijden. De zin is: Ik, zondaar, die te midden van een zondig volk woon, ik heb den Heer aanschouwd, hoewel mijne onwaardigheid mij uit zijne tegenwoordigheid moest verdrijven.

[6]) Evenals de priester in den aardschen tempel, neemt de Serafijn van het hemelsche reukaltaar *met eene tang een steen.* Want op met houtskolen gloeiend gemaakte steenen brandde men in den aardschen tempel reukwerk. *Vuur* was het wettelijk reinigingsmiddel (vgl. Num. XXXI 23); vuur *van het altaar* wijst op de betrekking tusschen offerande en reiniging. De engel reinigt met een gloeienden steen *de lippen,* omdat deze het orgaan zijn, waarmede Isaias als profeet het woord Gods zal verkondigen.

[7]) *Wie zal voor Ons* (van onzentwege) *gaan* om ons werk in onzen naam te volvoeren? Dit *Ons* wijst op de drie personen der Heilige Drievuldigheid. Vgl. Gen. I 26.

[8]) God geeft aan Isaias zijne zending met de daarmede verbonden hulpmid-

10. Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggrava: et oculos ejus claude: ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat, et convertatur, et sanem eum.

11. Et dixi: Usquequo Domine? et dixit: Donec desolentur civitates absque habitatore, et domus sine homine, et terra relinquetur deserta.

12. Et longe faciet Dominus homines, et multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ.

13. Et adhuc in ea decimatio, et convertetur, et erit in ostensionem sicut terebinthus, et sicut quercus, quæ expandit ramos suos: semen sanctum erit id, quod steterit in ea.

10. Verblind het hart van dit volk en maak zijne ooren doof en sluit zijne oogen dicht, opdat het wellicht niet zie met zijne oogen en met zijne ooren hoore en met zijn hart versta en zich bekeere en Ik het geneze[9]).

11. En ik zeide: Tot hoe lang, o Heer[10])? En Hij zeide: Totdat de steden ontvolkt zijn, zonder bewoner, en de huizen zonder menschen, en het land verwoest en verlaten zal zijn.

12. En verre zal de Heer de menschen wegvoeren, en groot zal de verlatenheid worden in het midden des lands.

13. En is daarin nog een tiende, ook dat zal zich wenden en tot schouwtooneel worden, gelijk de terpentijnboom en gelijk de eik, die zijne takken uitspreidt; heilig zaad zal het zijn, wat er zal blijven staan[11]).

---

delen *(ga)* en gelast hem het treurig gevolg zijner prediking, de verstoktheid van zijn volk, te verkondigen: *Hoort* al hoorende, d. i. duidelijk en zonder ophouden zult gijlieden de prediking van het woord Gods uit mijnen mond hooren en niet willen ***verstaan*** en ter harte nemen. Voortdurend zal ik u ***het gezicht***, de openbaring Gods, voor oogen houden, maar gij zult er geen acht op slaan.

[9]) *Verblind* of liever (Hebr.) «maak stomp» of ongevoelig door uwe prediking. Dit middel, dat uit zijn aard en volgens Gods liefderijke bedoeling hunne harten moest vermurwen en verlichten, zal, om de bedorvenheid van hun hart, hunne meerdere verstoktheid in het kwaad, te gelijk zonde en straf, ten gevolge hebben; als straf, en wel de zwaarste waarmede God in dit leven den zondaar kan treffen, was zij door God gewild; daarom zegt Hij *opdat* enz. Zie Exod. IV noot 16.

[10]) *Tot hoe lang* zal die verstoktheid van Israël duren? De profeet weet, dat in Abraham's zaad eens alle volken zullen gezegend worden en het dus niet voor altijd kan omkomen. Gods antwoord voorspelt de ballingschap en de verlatenheid des lands.

[11]) *En is daarin*, in dit land, ***nog een tiende*** deel des volks na de geleden rampen overig, ook dit zal ***zich wenden***, d. i. wederom *tot een schouwtooneel* van rampen worden, evenals genoemde boomen, *die* hunne verdorde ***takken*** ten bewijze van hunnen dood bladerloos ***uitspreiden***. *Wat er blijft staan* is de worteltronk, waarin nog leven blijft, ***heilig zaad***, waaruit met den Messias Gods uitverkoren volk zal opschieten. Zie XI 1. Deze blijde belofte der verlossing gaat thans meer uitdrukkelijk verkondigd worden.

CAPUT VII.

HOOFDSTUK VII.

Het huis van David bedreigd door het vereenigde Syrië en Israël (v. 1—9). Het teeken van Emmanuel (v. 10—16). Juda's aanstaande rampen (v. 17—25).

1. Et factum est in diebus Achaz filii Joathan, filii Oziæ regis Juda, ascendit Rasin rex Syriæ, et Phacee filius Romeliæ rex Israel, in Jerusalem, ad prœliandum contra eam: et non potuerunt debellare eam. *IV Reg. XVI 5.*

2. Et nuntiaverunt domui David, dicentes: Requievit Syria super Ephraim, et commotum est cor ejus, et cor populi ejus, sicut moventur ligna silvarum a facie venti.

3. Et dixit Dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu, et qui derelictus est Jasub filius tuus, ad extremum aquæductus pi-

1. En het is geschied[1]) in de dagen van Achaz, den zoon van Joathan, zoon van Ozias, den koning van Juda, dat Rasin, de koning van Syrië, en Phaceë, de zoon van Romelias, de koning van Israël, optogen naar Jerusalem, om tegen hetzelve te strijden; en zij konden het niet bemachtigen[2]).

2. En men boodschapte aan het huis van David, zeggende: Syrië heeft zich in Ephraïm gelegerd. En zijn hart beefde, alsook het hart van zijn volk, gelijk de boomen des wouds beven voor het aanschijn van den wind[3]).

3. En de Heer zeide tot Isaias: Ga uit, Achaz te gemoet, gij en die overbleef Jasub, uw zoon, naar het einde der waterleiding van den op-

[1]) De hoofdstukken VII—XII, *de tweede reeks*, worden het boek *van Emmanuel* geheeten, omdat Emmanuel, de Messias, het middelpunt is, waarom zich al deze profetieën bewegen. Syrië en Israël zullen door God worden gestraft, omdat zij zich vergrepen hebben aan den troon en het geslacht van David, waaruit Emmanuel zal geboren worden; het door hen bedreigde Juda, dat onder Achaz de hulp van Jehova versmaad en den steun der Assyriërs had ingeroepen, zal door de Assyriërs gestraft worden, die het land van Emmanuel zullen overstroomen, maar op hunne beurt zullen omkomen door en om wille van Emmanuel.

[2]) De koning van Syrië, Rasin, wilde een dam opwerpen tegen de immer verder voortdringende Assyriërs, en poogde daarom de volken in en om Palestina in eenen bond te vereenigen. Israël trad toe, maar het sinds Ozias machtig geworden Juda weigerde, daar de godvreezende Joatham dat bondgenootschap terecht in strijd achtte met den wil van Jehova. Hierom beraamde Rasin, in vereeniging met Phaceë van Israël, het plan, Juda te onderwerpen en op den troon van David eenen schijnkoning te plaatsen, die als een werktuig in hunne handen de aan Juda schatplichtige volken (Edom, Moab, Philistea enz.) tot dien bond zou doen toetreden (vgl. IV Reg. XV 37). Zoodra de zwakke, van Jehova afvallige Achaz den troon van Juda had bestegen, trokken Israël en Syrië afzonderlijk op Juda los en brachten het gevoelige nederlagen toe IV Reg. XVI 6; ook de aan Juda cijnsplichtige volken kwamen in opstand II Par. XXVIII 17, 18. Tot overmaat van ramp vereenigden daarop Phaceë en Rasin hunne krachten, om Juda ten val te brengen. Toen geschiedde wat hier verder verhaald wordt. *Zij konden Jerusalem niet bemachtigen*, omdat de door Achaz te hulp geroepen Assyriërs hen dwongen het beleg voor Jerusalem op te breken; door deze bemerking loopt Isaias zijn verhaal vooruit, want in v. 2 zijn de belegeraars eerst in aantocht.

[3]) *Aan het huis van David*, tegen hetwelk de aanslag dier koningen vooral gericht was, boodschapte men: Het leger van *Syrië* heeft zich gelegerd in *Ephraïm* of Israël (zie Osee IV 17), om in vereeniging met dit rijk tegen Juda op te trekken. *Zijn* ongeloovig,

scinæ superioris in via Agri fullonis. *IV Reg. XVIII 17.*
4. Et dices ad eum: Vide ut sileas: noli timere, et cor tuum ne formidet a duabus caudis titionum fumigantium istorum in ira furoris Rasin regis Syriæ, et filii Romeliæ:
5. Eo quod consilium inierit contra te Syria in malum Ephraim, et filius Romeliæ, dicentes:
6. Ascendamus ad Judam, et suscitemus eum, et avellamus eum ad nos, et ponamus regem in medio ejus filium Tabeel.
7. Hæc dicit Dominus Deus: Non stabit, et non erit istud:
8. Sed caput Syriæ Damascus, et caput Damasci Rasin: et adhuc sexaginta et quinque anni, et desinet Ephraim esse populus:
9. Et caput Ephraim Samaria, et caput Samariæ filius Romeliæ. Si

pervijver aan den weg van het Volersveld[4]).
4. En zeg tot hem: Zie toe, dat gij rustig zijt! Vrees niet en uw hart zij niet versaagd voor die beide einden rookend brandhout, voor de gramschap des toorns van Rasin, den koning van Syrië, en van den zoon van Romelias[5]);
5. dewijl tegen u een plan ten kwade beraamd hebben Syrië, Ephraïm en de zoon van Romelias, zeggende:
6. Laat ons optrekken naar Juda en het opschrikken en het afscheuren naar ons toe en eenen koning in zijn midden aanstellen, den zoon van Tabeël[6]).
7. Dit zegt de Heere God: Het zal niet tot stand komen en het zal niet geschieden[7]).
8. Maar het hoofd van Syrië is Damascus en het hoofd van Damascus is Rasin; en nog vijf en zestig jaren en Ephraïm zal ophouden een volk te zijn[8]).
9. En het hoofd van Ephraïm is Samaria, en het hoofd van Samaria

---

van Jehova afvallig ***hart beefde***, omdat menschelijkerwijze geen redding mogelijk scheen.

[4]) Hebr.: «gij en Sjear Jasjoeb, uw zoon». Deze naam, die beteekent: de overblijfselen zullen zich bekeeren, voorspelde op geheimnisvolle wijze aan de vromen redding, aan de groote meerderheid den ondergang. De *Oppervijver*, waarschijnlijk dezelfde, die later Birket el Mamilla genoemd is, noordwestelijk van Jerusalem, voorzag langs eene onderaardsche leiding de stad van water. Zie XXII 9, waarom de koning zich daar bevond: waarschijnlijk wilde hij maatregelen nemen om ook gedurende het beleg de stad water te verschaffen.

[5]) Achaz moet ***rustig zijn***, d. i. zich niet noodeloos roeren om de hulp der Assyriërs te bekomen, of om andere met Jehova's raad strijdende plannen te beramen (vgl. IV Reg. XVI 7; II Par. XXVIII 16); want die beide koningen zijn als ***einden rookend brandhout***, die wel last veroorzaken, maar niet gevaarlijk zijn. Verachtelijk klinkt dat herhaalde ***zoon van Romelias***, die een indringer was van geringe afkomst.

[6]) Zij willen Juda ***afscheuren*** van het huis van David en het naar zich toehalen. ***De zoon van Tabeël*** is overigens (evenals Tabeël zelf) onbekend; wellicht was hij een Syrisch legeroverste. Bemerk, hoe de profeet, door God voorgelicht, hunne geheime plannen blootlegt.

[7]) Hun plan zal niet gelukken, want niet om het huis van David te verdelgen, maar alleen om Juda te tuchtigen, had God hun volmacht geschonken.

[8]) Damascus zal de hoofdstad blijven van Syrië alleen en Rasin zal als koning over Syrië en niet over Juda heerschen. ***En nog vijf en zestig*** enz.: dit werd vervuld, toen Asarhaddon vreemde volksplantingen in Ephraïm of Israël deed wonen; vgl. IV Reg. XVII 24; I Esdr. IV 2. Waarschijnlijk behooren deze laatste woorden te staan achter v. 9*a*, waar van Ephraïm hetzelfde herhaald wordt als hier van Syrië gezegd is.

non credideritis, non permanebitis.

10. Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens:
11. Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra.

12. Et dixit Achaz: Non petam, et non tentabo Dominum.

13. Et dixit: Audite ergo domus David: Numquid parum vobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo?
14. Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. *Matth. I 23; Luc. I 31.*

is de zoon van Romelias. Zoo gijlieden niet gelooft, zult gij niet blijven[9]).
10. En de Heer ging voort tot Achaz te spreken, zeggende:
11. Vraag u een teeken van den Heer, uwen God, diep benedenwaarts in de onderwereld of wel in de hoogte opwaarts[10]).
12. En Achaz zeide: Ik zal niet vragen en den Heer niet beproeven[11]).
13. En hij zeide: Hoort dan, huis van David. Is het ulieden te weinig, tot last te zijn aan menschen, daar gij tot last zijt ook aan mijnen God[12])?
14. Daarom zal de Heer zelf ulieden een teeken geven: Zie, de Maagd zal ontvangen en eenen Zoon baren, en zijn naam zal genoemd worden Emmanuel[13]).

---

[9]) *Niet blijven*, d. i. niet standhouden. Van hun geloof aan Gods woord is hun heil afhankelijk; bijgevolg dreigt het gevaar niet van Rasin of Phaceë, maar van hun ongeloof, van hun afval van Jehova.
[10]) Een wonderteeken, welk dan ook, ter bevestiging van Gods belofte in v. 7.
[11]) De booswicht huichelt eerbied voor God; doch zijn zondig geweten was beducht voor eene openbaring van Gods almacht in een wonderteeken; bovendien zou het vragen van zulk een teeken hem verbonden hebben om aan zijne afgoden te verzaken en den steun der Assyriërs niet in te roepen. *Den Heer beproeven* is zijne macht zonder voldoende reden op de proef stellen; zie Deut. VI 16.
[12]) *En hij*, Isaias, *zeide*. Achaz en zijn huis, het koninklijk geslacht van David, zijn niet slechts aan Isaias, maar ook aan Jehova *tot last*, want hun halsstarrig ongeloof is een voortdurende uitdaging van Gods lankmoedigheid. Bemerk, dat de profeet zich thans richt tot het huis van David.
[13]) *Daarom*, omdat Achaz weigert een wonderteeken te vragen, *zal de Heer zelf* zulk een teeken bepalen, en niet meer aan Achaz alleen, doch aan *ulieden*, d. i. aan het thans met den ondergang bedreigde huis van David, *een teeken*, zooals aan Achaz was voorgesteld, een bovennatuurlijk wonderteeken *geven*, ten bewijze dat het huis van David thans niet zal worden uitgeroeid. Het teeken is de bovennatuurlijke geboorte van den Messias, de Spruit uit den wortel Jesse (XI 1), d. i. uit het geslacht van David; want *de Maagd zal*, maagd blijvend, *ontvangen en eenen Zoon baren.* Die Zoon is volgens de uitspraak van den H. Geest Matth. I 23 de Zaligmaker der wereld, geboren uit de H. Maagd Maria. Ook volgens den samenhang der profetie kan niemand anders dan de Messias bedoeld zijn, gelijk uit het vervolg voortdurend klaarblijkelijker wordt. Zie VIII 8—10; IX 6 enz. *De Maagd* (Hebr. en Septuag. met het bepalend lidwoord) is derhalve de allerheiligste Moeder Gods, die sedert de belofte van het paradijs hier voor het eerst uitdrukkelijk genoemd wordt. *Zijn naam zal genoemd worden Emmanuel* (Hebr.: «zij zal zijnen naam noemen» enz.): iemands naam noemen beteekent naar Hebr. spraakgebruik, dat de hoedanigheid door dien naam uitgedrukt aan dien persoon zal eigen zijn; zoo is de Zaligmaker der wereld, Jesus Christus, waarlijk *Emmanuel*, dat *God met ons* beteekent, want door het geheim der menschwording is zijne Godheid met de menschelijke natuur in éénen persoon vereenigd en werd God met de menschen verzoend.

15. Butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum, et eligere bonum.
16. Quia antequam sciat puer reprobare malum, et eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris a facie duorum regum suorum.
17. Adducet Dominus super te, et super populum tuum, et super domum patris tui dies, qui non venerunt a diebus separationis Ephraim a Juda cum rege Assyriorum.
18. Et erit in die illa: Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, et api, quæ est in terra Assur,
19. Et venient, et requiescent omnes in torrentibus vallium, et in caver-

15. Boter en honig zal hij eten, al weet hij het kwaad te verwerpen en het goed te verkiezen.
16. Want eer nog de knaap weet het kwaad te verwerpen en het goed te verkiezen, zal het land verlaten zijn, dat gij verfoeit om wille zijner beide koningen[14])!
17. Brengen zal de Heer over u en over uw volk en over het huis uws vaders dagen, die niet gekomen zijn sedert de dagen van Ephraïm's afscheiding van Juda — door middel van den koning der Assyriërs[15])!
18. En het zal zijn te dien dage: toefluiten zal de Heer de vlieg, die aan het uiteinde der stroomen van Egypte is, en de bij, die in het land Assur is;
19. en zij zullen komen en zich legeren te gader aan de berg-

---

[14]) De vertaling *al weet hij* v. 15 drukt de opvatting uit van den H. Hiëronymus: Ofschoon Emmanuel de goddelijke wijsheid bezit en de volmaakte kennis heeft van goed en kwaad, zal hij toch in zijne kinderjaren naar de wijze der kinderen met boter en honig gevoed worden. Doch *boter* (Hebr.: «geronnen melk», nog heden in het Oosten het voedsel van herdersvolken) *en honig* van wilde bijen eten is volgens v. 20—22 het teeken van het reeds voltrokken godsgericht over het van zijne inwoners verlaten land, waarin voor de rondtrekkende kudden gras in overvloed gevonden wordt. Vervolgens kan het Hebr. leda'to (Vulg. *ut sciat*) of als doelaanwijzend *opdat hij wete* of wel als tijdbepalend *wanneer hij weet* genomen worden. Volgens de eerste beteekenis wordt van Emmanuel gezegd, dat hij in het land Israël armelijk zal opgroeien; want vóór zijne geboorte zal het land verwoest en het huis van David kroon en schepter verloren hebben v. 16; dat armoedig leven nu moet Emmanuel leiden, *opdat hij wete* — wat Achaz toonde niet te weten — *het kwaad te verwerpen* enz., m. a. w. opdat hij in zich zelven ondervinde met welke zwarigheden de beoefening der deugd is verbonden; immers «alhoewel hij de Zoon van God was, *leerde Hij*, uit hetgeen hij leed, *de gehoorzaamheid*» Hebr. V 8. — Anderen nemen die uitdrukking als tijdbepalend. Volgens hen ziet de profeet Emmanuel in den geest thans reeds geboren worden en stelt hij zijne geboorte als uitgangspunt om den tijd der weldra volgende gebeurtenissen te bepalen: in den tijd waarop het kind *het kwaad weet te verwerpen* enz., d. i. tot de jaren der onderscheiding van goed en kwaad zal zijn gekomen (vgl. Deut. I 39; Jon. IV 11), *zal het boter en honig eten*, d. i. een armoedig leven leiden; want nog *eer* die tijd zal zijn gekomen, zal *het land* van Israël, *dat gij*, o Achaz, *verfoeit om wille* der *beide koningen*, die zich daar gelegerd hebben (v. 2), door vijanden verwoest en van zijne inwoners verlaten zijn. In dit verwoeste land van Israël ziet de profeet den kleinen Emmanuel armelijk opgroeien, zooals inderdaad te Nazareth van Galilea geschied is.

[15]) Aankondiging van het strafgericht over Juda tot straf van Achaz' ongeloof. Hebr.: «Brengen zal de Heer... den koning van Assur», met nadruk aan het einde van het vers. Hem, wiens hulp Achaz thans inriep, zal Jehova zenden om hunnen afval te straffen. Zie II Par. XXVIII 20, 21.

nis petrarum, et in omnibus frutetis, et in universis foraminibus.

20. In die illa radet Dominus in novacula conducta in his, qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput et pilos pedum, et barbam universam.

21. Et erit in die illa: Nutriet homo vaccam boum, et duas oves,

22. Et præ ubertate lactis comedet butyrum: butyrum enim et mel manducabit omnis qui relictus fuerit in medio terræ.

23. Et erit in die illa: omnis locus ubi fuerint mille vites, mille argenteis, in spinas et in vepres erunt.

24. Cum sagittis et arcu ingredientur illuc: vepres enim et spinæ erunt in universa terra.

25. Et omnes montes, qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum et veprium, et erit in pascua bovis, et in conculcationem pecoris.

stroomen der valleien en in de kloven der rotsen en in alle kreupelhout en in alle gaten[16]).

20. Te dien dage zal de Heer scheren met het gehuurde scheermes, door hen, die aan gene zijde des strooms zijn, door den koning der Assyriërs, het hoofd en het haar der voeten en den ganschen baard[17]).

21. En het zal zijn te dien dage: Een mensch zal een koebeest[18]) voeden en twee schapen,

22. en om den overvloed aan melk zal hij boter eten; want boter en honig zal eten al wie is overgebleven binnen het land[19]).

23. En het zal zijn te dien dage: Alle plaats, waar duizend wijnstokken waren van duizend zilverlingen[20]), zal tot doornen en tot distelen zijn.

24. Met pijlen en boog zal men daar ingaan[21]), want distelen en doornen zullen zijn in het gansche land.

25. En alle bergen, die met de schoffel geschoffeld worden, daar zal geen vrees zijn voor doornen en distelen, en het zal zijn tot weiden voor rundvee en tot vertrapping voor klein vee[22]).

---

[16]) Het tusschen Assyrië en Egypte gelegen Juda zal herhaaldelijk het strijdveld worden der om de opperheerschappij kampende wereldrijken. Assyrië was aan *bijen* even rijk als het moerassige Egypte geplaagd werd door *vliegen*. De Heer zal hen *toefluiten* (zie V 26), opdat zij komen en zich verzamelen; want op een wenk van den Almachtige zullen die volken beurtelings Juda komen tuchtigen. In v. 19 gaat de beeldspraak voort en schildert de profeet hoe die machtige vijanden het geheele land in al zijne deelen zullen bemachtigen en bezetten.

[17]) Juda, als een persoon voorgesteld, zal van zijne *haren*, het zinnebeeld der mannelijke kracht, beroofd en onteerd, d. i. leeggeplunderd en ontvolkt worden. Het *haar der voeten* is een Hebr. uitdrukking voor het schaamhaar; zie XXXVI 12. Het *scheermes*, de koning van Assyrie met zijne legermacht, heet *gehuurd*, omdat Achaz Assur's hulp voor geld gekocht had. De *stroom* is de Euphraat.

[18]) Eigenlijk: «eene koe (het jong) van runderen». De profeet schildert den toestand des lands na de verwoesting en de wegvoering der bevolking.

[19]) Het weinige vee, dat is overgebleven, vindt in het ontvolkte en onbebouwde land voedsel in overvloed, en zal derhalve melk en boter geven meer dan genoeg om de weinige achterblijvende huisgezinnen te voeden.

[20]) Kostbare, edele wijnstokken.

[21]) Om te jagen op het wild, dat in die wildernis welig tiert.

[22]) De zin is: Wat betreft de voorheen zorgvuldig bebouwde wijnbergen, daar laat men, bij gebrek aan volk, het onkruid welig opschieten, en groot en klein vee grazen.

CAPUT VIII.

HOOFDSTUK VIII.

Het teeken van het gericht over Syrië en Israël (v. 1—4). De Assyrische legerbenden over het land van Emmanuel (v. 5—10). Het wezenlijke gevaar dreigt van den kant van God, niet voor hem die gelooft, maar voor den ongeloovige (v. 11—22).

1. Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, cito prædare.
2. Et adhibui mihi testes fideles, Uriam sacerdotem, et Zachariam filium Barachiæ:
3. Et accessi ad prophetissam, et concepit et peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahere: Festina prædari.
4. Quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariæ coram rege Assyriorum.
5. Et adjecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens:
6. Pro eo quod abjecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio, et assumpsit magis Rasin, et filium Romeliæ:

1. En de Heer zeide tot mij: Neem u een groote schrijfrol en schrijf daarop met menschen-stift: Maak ijlings buit, roof haastig[1])!
2. En ik nam mij vertrouwde getuigen, den priester Urias en Zacharias, den zoon van Barachias[2]).
3. En ik ging tot de profetes, en zij ontving en baarde eenen zoon[3]). En de Heer zeide tot mij: Noem zijnen naam: Maak ijlings buit, roof haastig[4]).
4. Want eer nog de knaap zijnen vader en zijne moeder kan noemen, zal de kracht van Damascus en de buit van Samaria weggedragen worden voor het aangezicht van den koning der Assyriërs[5]).
5. En de Heer ging voort andermaal tot mij te spreken, zeggende:
6. Dewijl dit volk de wateren van Siloë versmaad heeft, die stil heenvlieten, en liever verkozen heeft Rasin en den zoon van Romelias[6]),

---

[1]) *Met menschen-stift*, d. i. met eene gewone schrijfstift en in gewoon, voor ieder leesbaar schrift, vgl. Hab. II 2. Op wie en door wie buit zal gemaakt worden, wordt verklaard in v. 4.

[2]) Deze aanzienlijke mannen uit den priester- en den leekenstand moesten kunnen getuigen, dat Isaias die voorspelling vóór hare vervulling had opgeteekend.

[3]) Bemerk het verschil tusschen dit teeken en dat van VII 14, waar alléén van de Maagd sprake was, die als zoodanig ontvangen en baren zou. *Profetes* was de volksnaam van de vrouw van een profeet; daarenboven ging Isaias' vrouw als moeder werkelijk deelnemen aan de bediening van den profeet.

[4]) De naam van zijn zoon bestaat in het Hebreeuwsch volmaakt uit dezelfde woorden, welke de profeet in v. 1 moest opschrijven. Die naam was dus profetisch, eene voorspelling van hetgeen aan Israël en Syrië ging geschieden.

[5]) Hebr.: «eer de knaap kan roepen: Abbi! en Ammi!», wat binnen de twee jaren kon geschieden. *De kracht*, d. i. de rijkdommen; vgl. IV Reg. XV 29; XVI 9. In de spijkerschrift-oorkonden gewagen de Assyriërs van den rijken buit op Syrië en Israël behaald.

[6]) *Dit volk* van het Tienstammenrijk. *Siloë* is eene beek, die tusschen Sion en Moria, den koninklijken heuvel en den tempelberg, ontspringt; zijne stil vlietende wateren staan in tegenstelling met de geweldige wateren van den Euphraat (v. 7) en zijn een zinnebeeld van het in vertrouwen op Jehova rustige en veilige rijk van David. Hiervan was het Tienstammenrijk afvallig ge-

7. Propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes et multas, regem Assyriorum, et omnem gloriam ejus: et ascendet super omnes rivos ejus, et fluet super universas ripas ejus,

8. Et ibit per Judam, inundans, et transiens usque ad collum veniet. Et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terræ tuæ o Emmanuel.

9. Congregamini populi, et vincimini, et audite universæ procul terræ: confortamini et vincimini, accingite vos et vincimini:

10. Inite consilium, et dissipabitur: loquimini verbum, et non fiet: quia nobiscum Deus.

11. Hæc enim ait Dominus ad me: Sicut in manu forti erudivit me, ne irem in via populi hujus, dicens:

7. daarom, zie, zal de Heer doen opkomen over hen de geweldige en vele wateren van den stroom, den koning der Assyriërs en zijne gansche heerlijkheid; en hij zal stijgen boven al zijne beken en vloeien over al zijne oevers,

8. en hij zal gaan door Juda, het overgolvend en al voortstroomend zal hij tot aan den hals reiken. En de uitspreiding zijner vleugelen zal de breedte van uw land overdekken, o Emmanuel)[7]!

9. Schoolt samen, gij volken, en wordt overwonnen! En hoort het, gij alle landen van verre! Spant uwe krachten in en wordt overwonnen! Gordt u aan en wordt overwonnen!

10. Beraamt een plan, en het zal verijdeld worden! Spreekt een woord, en het zal niet tot stand komen; want met ons is God[8])!

11. Want dit sprak de Heer tot mij, naardien Hij met krachtige hand mij waarschuwde, dat ik niet gaan zou op den weg van dit volk[9]), zeggende:

---

worden; het steunde liever op het verbond met den Syriër Rasin en op den indringer Phaceë.

[7]) *De geweldige en vele wateren van den stroom,* den Euphraat, beteekenen, volgens Isaias' verklaring, *den koning* of het rijk *der Assyriërs,* dat, tegen God weerspannig, door geweld heerscht en onderdrukt. Eerst zal *zijne heerlijkheid,* zijn trotsch krijgsleger, Israël als een geweldige vloed overstroomen, maar vervolgens ook het afvallig Juda bedekken. *Tot aan den hals* zullen hem (Juda, als persoon gedacht) die wateren reiken; maar wanneer *de vleugelen,* d. i. de zijden of de beide uiteinden van den stroom, reeds gansch Juda in zijn volle breedte zullen overdekken, als derhalve de nood tot het uiterste is gestegen, zal de Heer verlossend optreden. In dit vertrouwen richt Isaias zich eensklaps tot *Emmanuel,* op wien dit vertrouwen gegrond is; want Juda, elders «het land des Heeren» (XIV 2; vgl. XIV 25; XXXVI 18, 20) genaamd, is *uw land, o Emmanuel.*

[8]) De naam van Emmanuel (v. 8), om en door wien Juda gered, Assur zal verslagen worden, ontsteekt den profeet in heilige geestdrift, die zich in dit zegelied (v. 9, 10) ontboezemt. *Alle volken van verre* moeten weten, dat elke aanval tegen het Rijk Gods op de nederlaag der aanvallers uitloopt. Spottend met het machtsvertoon der volken wekt de profeet hen op ten strijde en drie malen klinkt zegevierend: *wordt overwonnen!* Vrij mogen zij met al hun vernuft plannen beramen en bespreken, het zal niet baten, *want met ons* is *God.* Hebr. ki'immanoe El, d. i. om wille van Emmanuel, die de wereld zal overwinnen! — Hoe duidelijk is het dus, dat Emmanuel VII 14 de naam is van den Messias!

[9]) *Want,* ter bevestiging dat in den Heer alleen Juda's heil is gelegen, *sprak de Heer tot mij* en door mij tot de vromen van Juda. *Met krachtige hand,* d. i. met een machtigen invloed op verstand en wil. *De weg van dit volk* is zijn ongeloof aan het woord van Jehova en, wat hieruit volgt, zijn bange vrees voor Syrië en Israël, zijn vertrouwen op den steun der Assyriërs.

12. Non dicatis, conjuratio: omnia enim quæ loquitur populus iste, conjuratio est: et timorem ejus ne timeatis, neque paveatis.
13. Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pavor vester, et ipse terror vester.
14. Et erit vobis in sanctificationem. In lapidem autem offensionis, et in petram scandali duabus domibus Israel, in laqueum et in ruinam habitantibus Jerusalem. *Luc. II 34; Rom. IX 33; I Petr. II 7.*
15. Et offendent ex eis plurimi, et cadent, et conterentur, et irretientur, et capientur.
16. Liga testimonium, signa legem in discipulis meis.
17. Et exspectabo Dominum, qui abscondit faciem suam a domo Jacob, et præstolabor eum.
18. Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum, et in portentum Israel a Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.

12. Zegt niet: Samenzwering; want alles, waar dit volk van spreekt, is samenzwering[10]); en vreest zijne vreeze niet en weest niet versaagd.
13. Den Heer der heerscharen, Hem zult gij heilig houden; Hij zij uw vreeze en Hij uw schrik[11]).
14. En Hij zal u tot heiliging[12]) zijn; maar tot steen des aanstoots en tot rots der struikeling voor de beide huizen van Israël, tot strik en tot val voor de bewoners van Jerusalem[13]).
15. En zeer velen uit hen zullen zich stooten, en zij zullen vallen en verpletterd worden, en zij zullen verstrikt en gevangen worden.
16. Bind samen het getuigenis! Verzegel de wet in mijne leerlingen[14])!
17. En ik zal wachten op den Heer, die zijn aangezicht verbergt voor het huis van Jacob, en ik zal Hem verbeiden[15]).
18. Zie, ik en mijne kinderen, die de Heer mij gegeven heeft, tot een teeken en tot een voorbeduidsel voor Israël vanwege den Heer der heerscharen, die woont op den berg Sion[16]).

---

[10]) M. a. w. beschouwt den aanval van Syrië en Israël als eene verdiende straf van God, en niet als eene *samenzwering* tegen David's huis, gelijk het ongeloovige volk doet, dat van niets anders spreekt dan van samenzwering.
[11]) Niet wat het volk vreest (v. 12), te weten de krijgsmacht dier vijanden, maar *den Heer* en zijne door de zonde onteerde en zich wrekende heiligheid moet gij vreezen.
[12]) Hebr.: «tot heiligdom», d. i. tot een heilig toevluchtsoord; vgl. Ps. XC.
[13]) Gods strafgerichten, die den zondaren in *de beide huizen*, Juda en Ephraïm, tot bekeering moesten strekken, zullen hun om hun ongeloof en hunne hardnekkigheid oorzaak zijn van dieperen val. De *bewoners van Jerusalem* worden afzonderlijk vermeld als meer bevoorrecht. — Hetzelfde gevolg had later de prediking van den Messias voor het ongeloovige Jodendom.
[14]) God gelast den profeet *het getuigenis*, d. i. het woord van v. 11—15, als in een bundel *samen* te *binden* en *de wet*, of liever (wat het Hebr. thora ook beteekent) de onderwijzing of de profetische openbaring in het hart van Gods getrouwe *leerlingen* (zie LIV 13) door zijn onderricht als te *verzegelen*, opdat het in hunne harten zorgvuldig bewaard en overwogen worde en in den tijd der vervulling tot bewijs strekke van de waarachtigheid der voorzegging.
[15]) De profeet stelt zich den vromen ten toonbeeld van geduldig vertrouwen op den Heer, die *zijn aangezicht verbergt*, d. i. zijne gunst voor een tijd onttrekt aan zijn weerspannig volk.
[16]) Tot bevestiging van dit vertrouwen (v. 17) wijst de profeet op zich zelven en zijne kinderen. Want de Heer heeft Isaias zelven door zijnen naam (die «heil van Jehova» beteekent) en nog meer door zijne bediening, alsook Isaias' kinderen door hunne profetische namen (zie v. 3 en VII 3) tot een wonderbaar teeken gesteld, dat de tijdelijke en geestelijke verlossing van

19. Et cum dixerint ad vos: Quærite a pythonibus, et a divinis, qui strident in incantationibus suis: Numquid non populus a Deo suo requiret pro vivis a mortuis?

19. En wanneer zij tot ulieden zeggen: Ondervraagt de bezweerders en de waarzeggers, die murmelen bij hunne tooverkunsten — zal niet een volk zijn eigen God ondervragen? voor de levenden de dooden[17]?

20. Ad legem magis, et ad testimonium. Quod si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

20. Ter wet veeleer en ten getuigenis! Bijaldien zij niet spreken overeenkomstig dat woord, zal er voor hen geen morgenlicht zijn[18].

21. Et transibit per eam, corruet, et esuriet: et cum esurierit, irascetur, et maledicet regi suo, et Deo suo, et suspiciet sursum.

21. En men zal daar rondzwerven, ternederzinken en honger lijden, en hongerend zal men grammoedig worden en vloeken zijnen koning en zijnen God; en men zal opwaarts blikken

22. Et ad terram intuebitur, et ecce tribulatio et tenebræ, dissolutio et angustia, et caligo persequens, et non poterit avolare de angustia sua.

22. en ter aarde zal men schouwen, en zie, jammer en duisternis, verslagenheid en angst en achtervolgende donkerheid[19], en men zal niet kunnen ontvlieden aan zijnen angst[20].

CAPUT IX. — HOOFDSTUK IX.

Het licht van Emmanuel, den zoon van David, en zijne heerschappij (v. 1—7). De tegen Israël uitgestrekte arm des Heeren (v. 8—21).

1. Primo tempore alleviata est terra Zabulon, et terra Nephthali: et novissimo aggravata est via maris

1. In den eersten tijd is gering geacht het land Zabulon en het land Nephthali; en in den laatsten

---

Israël voorspelt. Hij, die *op Sion*, wakend over zijn volk, *woont*, de almachtige God, zal het vervullen.

[17]) *Wanneer zij*, de afvalligen in Juda (zie II 6), *ulieden*, de leerlingen des Heeren (v. 16), willen verleiden om uit angst voor de dreigende rampen, naar de wijze der afgodendienaars, tot *de bezweerders* van geesten en tot *de* heidensche *waarzeggers* te gaan, antwoordt dan, dat, volgens de uitspraak van de rede zelve, Israël *zijn eigen God* en geen vreemde goden moet raadplegen. Want dwaasheid is het *voor de levenden de dooden* te ondervragen. Spottend met die tooverkunsten zegt de profeet: *die murmelen*, d. i. geheimzinnig, halfluid spreken.

[18]) *Ter wet* enz., dit zij de leuze van Gods leerlingen! Zie noot 14. Wie zijn gedrag niet inricht naar *de wet* en *het getuigenis*, d. i. naar Gods openbaring, door den profeet medegedeeld, die behoort tot het getal dier ongeloovigen, voor wie *geen morgenlicht* op den nacht van jammeren volgen zal.

[19]) Eene dichterlijke schildering van den hopeloozen nacht van jammer en ellende, waarin de ongeloovigen door Gods wraakgericht zullen blijven verkeeren.

[20]) Hebr.: «Nochtans niet in duisternis zal blijven wat in jammer was». Eene belofte van verlossing, welke in innig verband staat met IX 1.

trans Jordanem Galilææ gentium. *Matth. IV 15.*

2. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.

3. Multiplicasti gentem, et non magnificasti lætitiam. Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exsultant victores capta præda, quando dividunt spolia.

4. Jugum enim oneris ejus, et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti sicut in die Madian. *Judic. VII.*

5. Quia omnis violenta prædatio

is geëerd geworden de weg aan zee over den Jordaan van het Galilea der heidenen[1]).

2. Het volk, dat in de duisternis wandelde, zag een groot licht; hun die woonden in de landstreek van de schaduw des doods, een licht is hun opgegaan[2]).

3. Vermeerderd hebt Gij het volk en niet verhoogd de blijdschap[3]). Zij verblijden zich voor uw aangezicht, gelijk die zich verblijden in den oogst, gelijk de overwinnaars jubelen na gewonnen buit, wanneer zij het geroofde verdeelen.

4. Want het juk van zijnen last en de roede van zijnen schouder en den staf van zijnen dwingeland hebt Gij verbroken als ten dage van Madian[4]).

5. Want alle buit, met geweld in

[1]) Terwijl de nacht van jammer blijft drukken op de verachters van Gods woord (VIII 20—22), zal daarentegen de morgen van verlossing aanlichten voor de geloovigen, vooral dáár, waar de smaad en de ellende het zwaarst gevoeld werden, in het stamgebied van *Zabulon* en van *Nephthali;* ditzelfde land heet in het tweede verslid *de weg aan zee*, omdat het gelegen was aan de zee, d. i. aan den oever van het meer Genesareth. Het volgende *trans Jordanem* kan zoowel den westelijken als den oostelijken Jordaanoever aanduiden; hier beteekent het niet, naar de meest gebruikelijke spreekwijze, het aan de oostzijde gelegen Perea, maar den westelijken kant, gelijk het bijgevoegde *Galilea der heidenen* duidelijk maakt. Want dit laatste is de naam van het noordelijk deel dierzelfde landstreek, aldus geheeten (vgl. Jos. XII 23), omdat zij door velen uit de aangrenzende heidenen bevolkt was (in plaats van den genitief *Galilææ*, leest men beter, evenals bij Matth. IV 15, *Galilæa*, een bijstellenden nominatief). Die landstreek is *in den eersten tijd*, d. i., om de volgende tegenstelling met den *laatsten tijd*, in het tijdperk vóór den Messias, *gering geacht*, d. i. veracht en vernederd; want zij stond meer bloot aan de invallen der noordelijke vijanden, werd door Teglatphalasar ontvolkt (IV Reg. XV 29) en was om de daar wonende heidenen en om andere redenen door de overige Israëlieten veracht. Doch in het tijdperk van den Messias, zal die landstreek boven andere in hoog aanzien komen. Hoe dit geschieden zal, wordt gezegd in v. 2.

[2]) *In de schaduw*, die *de dood* van zich afwerpt, m. a. w. in de dikste duisternis van allerlei jammer, van onwetendheid en zonde. Dat *groot licht* is Emmanuel, wiens geboorte in v. 6 bezongen wordt, die, «het licht der volken is» (XLII 6; vgl. Joan. VIII 12) en inzonderheid in Galilea het licht zijner prediking deed schijnen; zie de vervulling Matth. IV 14—16.

[3]) De zin is: Voorheen hebt Gij, o God, het volk van Galilea wel talrijk gemaakt, maar niet gelukkig, integendeel. Doch door de komst van den Messias *verblijden zij zich* enz. Naar de Hebr. kantlezing, door het gezag van de Grieksche, de Syrische en de Chaldeeuwsche vertaling aanbevolen, — zonder het ontkennende *niet*: «Vermeerderd hebt Gij het volk en de blijdschap verhoogd», d. i. door de prediking van den Messias zal aldaar het getal zijner leerlingen vermeerderd en hunne vreugde over de blijde verlossing verhoogd worden. Deze vreugde wordt dan door twee vergelijkingen verklaard.

[4]) *Het juk van zijnen last*, d. i. het lastige, zware juk, *de roede*, waarmede

cum tumultu, et vestimentum mistum sanguine, erit in combustionem, et cibus ignis.

6. PARVULUS enim NATUS est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus: et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis.

7. Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis: super solium David, et super regnum ejus sedebit: ut confirmet illud, et corroboret in judicio et justitia, amodo et usque in sempiternum: zelus Domini exercituum faciet hoc.

8. Verbum misit Dominus in Jacob, et cecidit in Israel.

strijdgewoel gewonnen, en krijgsgewaad, in bloed geverfd, zal ter verbranding zijn en eene spijze des vuurs[5]).

6. Want *een Kindeken* is ons *geboren* en een Zoon is ons gegeven, en de heerschappij is op zijnen schouder gelegd; en zijn naam zal genoemd worden: Wonderbare, Raadgever, God, Sterke, Vader der toekomende eeuw, Vorst des vredes[6])!

7. Vermeerderen zal zich zijne heerschappij, en aan den vrede zal geen einde wezen; op David's troon en over zijn koninkrijk zal Hij zetelen, opdat Hij het bevestige en sterke door recht en gerechtigheid, van nu af tot in eeuwigheid. De ijver van den Heer der heerscharen zal dit doen[7]).

8. Een woord heeft de Heer gezonden over Jacob, en het is gevallen op Israël[8]).

---

de dwingeland het volk de *schouders* geeselde, en *den staf*, waarmede de verdrukker zijn schrikbewind voerde, heeft de Heer wonderbaar, plotseling verbroken *als ten dage* enz., zie Judic. VII, VIII. Die overwinning op *Madian* behaalde Gedeon zonder eenig natuurlijk hulpmiddel, alléén door Gods wonderdadige macht, de lichtende fakkel in de hand en de bazuin aan den mond: zoo zal ook de Verlosser der wereld alleen door bovennatuurlijke kracht met de lichtende fakkel en de bazuin des Evangelies den Satan overwinnen.

[5]) De zegepraal op die verdrukkers zal volledig zijn, de buit zal hun ontnomen, de laatste sporen hunner overheersching zullen verbrand worden. Door wien die zegepraal zal worden bevochten, verklaart de profeet in v. 6.

[6]) Dit *Kindeken*, dat over al de vijanden zal zegepralen (vgl. VIII 9, 10), is de Messias, wiens *geboorte* de profeet, in zijn levendig geloof aan de vervulling dier blijde belofte, als reeds tegenwoordig bezingt. *De heerschappij* van het aan David beloofde eeuwigdurende koningschap (vgl. II Reg. VII 12—16; Ps. LXXXVIII 38) *is op zijnen schouder gelegd;* want op den schouder droeg men het zinnebeeld der koninklijke macht, den koninklijken staf en mantel. De vijf of zes volgende namen verklaren (zie VII 14), wie en wat dat Kind wezen zal: *Wonderbare* om het bovennatuurlijke van zijne geboorte en van zijn werk (vgl. Judic. XIII 18). *Raadgever* door zijne goddelijke wijsheid en hemelsche leer. *God, Sterke* of, gelijk X 21, «sterke God», want dit Kind is waarachtig God, die zijne sterkte toont in zijn zegepraal aan het kruis. *Vader,* om zijne vaderlijke liefde en zorg voor de zijnen, *der toekomende eeuw,* de eeuw van den Messias; Hebr.: «eeuwige Vader», die te allen tijde zich Vader betoont. *Vorst,* die den *vrede* herstelt tusschen God en den mensch en tusschen de menschen onderling, en in *vrede,* niet door wapengeweld, zal heerschen als de tweede Salomon.

[7]) *Vermeerderen* enz., vgl. Ps. LXXI 11. *Op David's troon,* zie de vervulling Luc. I 32. *Recht en gerechtigheid* zijn de eigenschappen van zijn bestuur en de steunpilaren van zijn Rijk, zie Ps. LXXI 2, 4, 7. *De ijver,* d. i. Gods ijverzuchtige liefde voor zijn volk; vgl. Soph. I 18.

[8]) Met dit vers begint een nieuw onderdeel van het Emmanuel-boek, waarin de ter wraak uitgestrekte hand

9. Et sciet omnis populus Ephraim, et habitantes Samariam in superbia et magnitudine cordis dicentes:

10. Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus: sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.

11. Et elevabit Dominus hostes Rasin super eum, et inimicos ejus in tumultum vertet: *IV Reg. XVI 9.*

12. Syriam ab oriente, et Philisthiim ab occidente: et devorabunt Israel toto ore. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta:

13. Et populus non est reversus ad percutientem se, et Dominum exercituum non inquisierunt.

14. Et disperdet Dominus ab Israel caput et caudam, incurvantem et refrenantem die una.

15. Longævus et honorabilis, ipse est caput: et propheta docens mendacium, ipse est cauda.

16. Et erunt, qui beatificant popu-

9. En weten zal het geheel het volk, Ephraïm[9]) en Samaria's bewoners, die in hoovaardij en in hoogheid des harten zeggen:

10. Tichelsteenen zijn gevallen, maar met gehouwen steenen zullen wij opbouwen; wilde vijgeboomen hebben zij omgehouwen, maar ceders zullen wij in de plaats zetten[10]).

11. En verheffen zal de Heer de vijanden van Rasin over hem[11]), en zijne bestrijders zal Hij tot een woesten aanval wekken.

12. Syrië ten oosten en de Philistijnen ten westen en Israël zullen zij verslinden met vollen mond[12]). Bij dat alles heeft zich zijn toorn niet afgewend, maar nog is zijne hand uitgestrekt.

13. En het volk keerde zich niet tot Hem, die het sloeg, en den Heer der heerscharen zochten zij niet[13]).

14. En verdelgen zal de Heer uit Israël kop en staart, den neerbuiger en den bedwinger[14]) op één dag:

15. De hoogbejaarde en aanzienlijke, dat is de kop, en de profeet, die leugen leert, dat is de staart[15]).

16. En die dit volk gelukkig noe-

---

des Heeren zich richt tegen geheel Israël, inzonderheid tegen het Tienstammenrijk. In vier strophen, die telkens met een refrein sluiten, schildert de profeet het zedenbederf en het komende wraakgericht (IX 8—X 4). — *Een woord,* door de bediening van Isaias *gezonden over Jacob,* het geheele uitverkoren volk, *is gevallen* op datzelfde volk, *Israël,* dat om zijne schuld de verdervende kracht van Gods dreigend woord zal ondervinden.

[9]) *Weten* door ondervinding *zal het geheel het volk,* inzonderheid *Ephraïm,* het Tienstammenrijk.

[10]) De Assyriërs hadden de steden van het noordelijk rijk met hare gebouwen en het land met zijn geboomte reeds deerlijk gehavend (IV Reg. XV 29); maar in trotschen overmoed achtten zij zich ruimschoots in staat die schade rijkelijk te herstellen. *Wilde vijgeboomen* leveren een minder goede houtsoort dan de harde *ceders.*

[11]) Hier spreekt weder de profeet. *De vijanden van Rasin,* den Syriër (VII 1), waren de Assyriërs (vgl. IV Reg. XVI 9). *Over hem,* d. i. over Ephraïm (v. 9).

[12]) De Assyriërs zullen Syrië en Philistea, ook volgens het Assyrisch spijkerschrift de bondgenooten van Israël, eerst aangrijpen en daarna ook *Israël met vollen mond,* d. i. met vraatzucht als wilde dieren, *verslinden,* m. a. w. zijn rijkdom plunderen, zijn volksbestaan vernielen.

[13]) De tuchtiging bereikte haar doel niet; om Israël's hardnekkigheid te buigen waren strengere straffen noodzakelijk. *Den Heer zoeken* is zich met een boetvaardig hart tot Hem wenden, vgl. Ps. XXXIII 5.

[14]) Hebr.: «palmtak en bies», wat hetzelfde beteekent als het voorafgaande *kop* en *staart,* zie v. 15. Vgl. XIX 15.

[15]) Zij heeten de *staart,* daar zij zich keeren naar iederen wind en vleiend om gunst en belooning bedelen, gelijk de kwispelstaartende hond.

lum istum, seducentes: et qui beatificantur, præcipitati.

17. Propter hoc super adolescentulis ejus non lætabitur Dominus: et pupillorum ejus, et viduarum non miserebitur: quia omnis hypocrita est et nequam, et universum os locutum est stultitiam. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

18. Succensa est enim quasi ignis impietas, veprem et spinam vorabit: et succendetur in densitate saltus, et convolvetur superbia fumi.

19. In ira Domini exercituum conturbata est terra, et erit populus quasi esca ignis: vir fratri suo non parcet.

20. Et declinabit ad dexteram, et esuriet: et comedet ad sinistram, et non saturabitur: unusquisque carnem brachii sui vorabit: Manasses Ephraim, et Ephraim Manassen, simul ipsi contra Judam.

21. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

men, zijn verleiders; en die gelukkig genoemd worden, vallen in den afgrond[16]).

17. Daarom zal over deszelfs jongelingen de Heer zich niet verblijden, en over deszelfs weezen en weduwen zal Hij zich niet ontfermen, dewijl ieder huichelaar is en booswicht, en alle mond dwaasheid spreekt[17]). Bij dat alles heeft zich zijn toorn niet afgewend, maar nog is zijne hand uitgestrekt.

18. Want ontstoken als een vuur is de goddeloosheid, distelen en doornen zal zij verslinden, en zij zal ontstoken worden in het dichte des wouds, en opdwarrelen zal een trotsche rookzuil[18]).

19. Door de gramschap van den Heer der heerscharen is het land ontredderd, en het volk is als een spijze des vuurs[19]); de man spaart zijnen broeder niet;

20. en men wendt zich naar rechts en hongert nog, en eet naar links en wordt niet verzadigd[20]); ieder verslindt het vleesch van zijn eigen arm: Manasses Ephraïm en Ephraïm Manasses, zij te zamen tegen Juda[21]).

21. Bij dat alles heeft zich zijn toorn niet afgewend, maar nog is zijne hand uitgestrekt.

---

[16]) Die *verleiders* zijn de valsche profeten. In het Hebr. meer algemeen: «de volksleiders zijn verleiders geworden en de geleiden worden verdwaalden».

[17]) Noch de blijdschap, die de aanblik van krachtige jongelingen gewoonlijk veroorzaakt, noch het *medelijden*, dat het lot van weezen en weduwen pleegt op te wekken, zal den vertoornden God tot eene mildere straf, tot verschooning bewegen, dewijl allen door en door bedorven zijn.

[18]) De *goddeloosheid* van Israël is oorzaak van zijn ondergang; als zoodanig wordt zij vergeleken met een geweldigen brand, die alles, de lage *distelen* en *doornen*, de hooge *wouden*, in vlammen en rook doet opgaan.

[19]) Hier is Gods gramschap de vlam, die *land* en *volk* verteert.

[20]) Eindelijk zullen zij door burgeroorlog en broedertwist elkander verscheuren.

[21]) *Van zijn eigen arm*, d. i. van zijnen broederstam, die hem als zijn eigen arm moest verdedigen: *Manasse* en *Ephraïm* waren broeders, zonen van Joseph. Waarschijnlijk ziet dit op de samenzweringen en koningsmoorden in Israël te dien tijde, zie IV Reg. XV 30. *Tegen* het uitverkoren *Juda*, den koninklijken stam, zijn zij het eens.

CAPUT X.

HOOFDSTUK X.

's Heeren hand tegen Israël (v. 1—4). Profetie tegen Assur: zijn hoogmoed (v. 5—11); het strafgericht (v. 12—19); troost voor Juda (v. 20—27); Assur voor Jerusalem (v. 28—34).

1. Væ qui condunt leges iniquas: et scribentes, injustitiam scripserunt:
2. Ut opprimerent in judicio pauperes, et vim facerent causæ humilium populi mei: ut essent viduæ præda eorum, et pupillos diriperent.
3. Quid facietis in die visitationis, et calamitatis de longe venientis? ad cujus confugietis auxilium? et ubi derelinquetis gloriam vestram,
4. Ne incurvemini sub vinculo, et cum interfectis cadatis? Super omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

5. Væ Assur, virga furoris mei et baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea.
6. Ad gentem fallacem mittam eum, et contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, et diripiat prædam, et ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum.
7. Ipse autem non sic arbitrabitur, et cor ejus non ita existimabit: sed

1. Wee hun, die onrechtvaardige wetten maken en schrijvende onrecht schrijven[1]),
2. om in het gericht de armen te onderdrukken en geweld te plegen aan de zaak der geringen van mijn volk, opdat de weduwen hunne prooi worden, en zij de weezen plunderen!
3. Wat zult gij doen ten dage der bezoeking en des onheils, dat van verre komt[2])? Tot wien zult gij om bijstand vluchten? En waar zult gij uwe heerlijkheid laten,
4. om niet gekromd te worden onder de kluister en niet met de verslagenen te vallen[3])? Bij dat alles heeft zich zijn toorn niet afgewend, maar nog is zijne hand uitgestrekt.
5. Wee Assur, roede en stok mijner gramschap is hij! In hunne hand is mijne verbolgenheid[4]).
6. Tot een bedrieglijke natie zend Ik hem, en tegen het volk mijner gramschap geef Ik hem last, om buit te nemen en prooi te plunderen en het te stellen ter vertrapping als slijk der straten[5]).
7. Maar hij, niet aldus is hij gezind, en zijn hart denkt niet alzoo;

---

[1]) In deze laatste strophe (vgl. IX noot 8) slingert de profeet het *wee* tegen de door God gestelde overheid, die, in plaats van recht te doen, het onrecht bezegelde en daaraan een schijn van recht gaf door *onrechtvaardige wetten* te maken; vgl. I 21—23; V 23.

[2]) Bedoeld is de komst der Assyriërs; zie V 26.

[3]) *Waar zult gij uwe heerlijkheid*, de wederrechtelijk verzamelde rijkdommen, *laten?* Zij zullen u niet baten om aan den ondergang te ontkomen. Naar het Hebr. is de zin: er zal niets overblijven, dan dat men zich kromt onder gekluisterden (die wegens hunne kluisters niet recht staan of gaan kunnen) en onder verslagenen neervalt.

[4]) Waarom over *Assur*, Gods tuchtroede ter kastijding van Juda, het *wee* wordt uitgesproken, verklaart v. 7.

[5]) Het uitverkoren volk heet hier eene *bedrieglijke natie*, omdat het God bedrogen en zijne beloften jegens Hem geschonden had. Daarom *zendt* de Heer Assur: de vrije daden en beschikkingen van volken en menschen maakt God aan zijne plannen dienstbaar.

ad conterendum erit cor ejus, et ad internecionem gentium non paucarum.

8. Dicet enim:

9. Numquid non principes mei simul reges sunt? numquid non ut Charcamis, sic Calano: et ut Arphad, sic Emath? numquid non ut Damascus, sic Samaria?

10. Quomodo invenit manus mea regna idoli, sic et simulacra eorum de Jerusalem, et de Samaria.

11. Numquid non sicut feci Samariæ et idolis ejus, sic faciam Jerusalem, et simulacris ejus?

12. Et erit: cum impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, et in Jerusalem, visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, et super gloriam altitudinis

doch op verdelging zint zijn hart en op uitroeiing van niet weinige volkeren[6]).

8. Want hij zegt:

9. Zijn niet mijne vorsten altegader koningen[7])? Ging het Calano niet als Charcamis? En Emath niet als Arphad? Ging het Samaria niet als Damascus[8])?

10. Gelijk mijne hand de rijken der afgoden heeft bemachtigd, zoo ook hunne beelden uit Jerusalem en uit Samaria[9]).

11. Zal ik niet, gelijk ik deed aan Samaria en zijne afgoden, evenzoo doen aan Jerusalem en zijne beelden[10])?

12. En het zal zijn: wanneer de Heer al zijne werken voltrokken zal hebben aan den berg Sion en aan Jerusalem, dan zal Ik bezoeking brengen over de vrucht van het grootsche hart des konings van

---

[6]) Assur wilde Juda niet alleen, overeenkomstig Gods wil, tuchtigen, maar het, gelijk andere volken, uitroeien Want de Assyriërs hadden de gewoonte om de weinigen van een volksstam, die na hunne vernielende oorlogen nog waren overgebleven, in hun onmetelijk rijk te verstrooien en in de verwonnen landstreken vreemde, aan hen verknochte bewoners te brengen.

[7]) De koning van Assur had tal van koningen tot zijne *vorsten* of vazallen gemaakt en noemde zich derhalve groot-koning (sarru rabbu) of koning der koningen (sar sarrani)

[8]) De Assyrische koning, die hier spreekt, noemt de voornaamste steden, door hem of zijne voorgangers ten onder gebracht. *Charcamis*, niet het Circesium der Grieken en Romeinen aan de samenvloeiing van den Chaboras en den Euphraat, maar het in de Assyrische oorkonden genoemde Gargamis, de hoofdstad van het land Chatti, op den rechteroever van den Euphraat, door Teglathphalasar ingenomen en in 717 door Sargon vernietigd. *Calano*, waarschijnlijk de hoofdstad van het land Patin, tusschen den Afrin en den Orontes, in het spijkerschrift Kunulua of Kinalia geheeten, was door Teglathphalasar omstreeks 740 bij Assyrië ingelijfd. *Emath*. eene voorname stad in het aan Syrië ondergeschikte land Emath (Jer. XXXIX 5), aan den Orontes, later Epiphania, heden weder Hamah geheeten. In hare nabijheid lag de eveneens vroeger aanzienlijke stad *Arphad*, heden het onbeduidende Tell-Erfâd, ten noorden van Aleppo. Dezelfde Teglathphalasar had *Damascus*, de hoofdstad van het Damasceensch Syrië (II Reg. VIII 6), en *Samaria*, de hoofdstad van Israël, getuchtigd. Ook in zijne opschriften roemt hij op de hier genoemde veroveringen.

[9]) Even gemakkelijk zal ik de beelden der goden *uit Jerusalem* enz. bemachtigen. *Rijken der afgoden* noemt hij de aan hem thans onderworpen staten, wier goden voor den god Assur hadden moeten onderdoen. Hebr.: «Gelijk mijne hand de rijken der afgoden heeft bemachtigd, welker godenbeelden voortreffelijker waren dan die van Jerusalem en Samaria — zal ik niet» enz. v. 11.

[10]) Assur stelt Jehova op éëne lijn met de goden der overige rijken; die godslastering zal de God van Israël wreken en zijne oppermacht toonen. Het antwoord op die overmoedige taal volgt in v. 12.

oculorum ejus. *IV Reg. XIX 35; Infra XXXVII 36.*

13. Dixit enim: In fortitudine manus meæ feci, et in sapientia mea intellexi: et abstuli terminos populorum, et principes eorum deprædatus sum, et detraxi quasi potens in sublimi residentes.

14. Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum: et sicut colliguntur ova, quæ derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi: et non fuit qui moveret pennam, et aperiret os, et ganniret.

15. Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, a quo trahitur? quomodo si elevetur virga contra elevantem se, et exaltetur baculus, qui utique lignum est.

16. Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem: et subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.

17. Et erit lumen Israel in igne, et Sanctus ejus in flamma: et succendetur, et devorabitur spina ejus, et vepres in die una.

Assur en over de praal van de trotschheid zijner oogen[11]).

13. Want hij zegt: Door de kracht mijner hand heb ik het volvoerd, en door mijne wijsheid handelde ik verstandig; en ik nam de grenspalen der volkeren weg, en hunne vorsten plunderde ik, en ik haalde als een machtige neder hen, die zetelen in den hooge.

14. En als een vogelnest bemachtigde mijne hand de kracht der volkeren; en gelijk men verlaten eieren inzamelt, zoo heb ik, ik zelf, de gansche aarde bijeengeraapt; en niet één was er, die een vlerk verroerde en den bek opendeed en piepte[12]).

15. Zal dan de bijl roemen tegen hem, die daarmede houwt? Of zal de zaag zich verheffen tegen hem, door wien ze getrokken wordt? Als hief zich een roede op tegen hem, die haar opheft, en verhief zich een stok, die toch maar hout is[13])!

16. Daarom zal de Opperheer, de Heer der heerscharen, onder zijne vetgemesten magerheid zenden; en onder zijne heerlijkheid zal ontstoken worden en gloeien een brand van vuur[14]).

17. En het licht van Israël zal zijn tot een vuur en zijn Heilige tot een vlam, en het zal ontstoken worden, en verslonden zullen worden zijne doornen en distelen op één dag[15]).

---

[11]) *Al zijne werken*, d. i. de tuchtiging van Sion en Jerusalem door Assur. *Aan de vrucht*, te weten zijne verwaandheid, die zich openbaart in de godlasterende woorden van v. 10, 11, *en aan de praal* of het praalvertoon van dien trotschaard, wiens hoogmoed zich verraadt in zijne oogen. Assur's pralende hoogmoed wordt v. 13, 14 nogmaals met zijne eigen woorden geschilderd.

[12]) Op die godtergende taal antwoordt de profeet in v. 15.

[13]) Hebr.: «als zwaaide een staf dengene die hem opheft, als hief een stok dengene op, die geen hout is». De vergelijkingen toonen, hoe dwaas het pochen is van Assur tegen Jehova, in wiens hand hij slechts een werktuig is ter tuchtiging.

[14]) *De Opperheer* enz.: tegenover het met zijne macht pralende Assur staat de volle titel van Jehova's heerlijkheid. De *vetgemesten*, d. i. de machtige legerhoofden, zal God doen wegkwijnen en Assur's *heerlijkheid*, zijn beroemd leger, geheel en plotseling, als door een geweldigen *brand*, vernietigen. Sennacherib's val vóór Jerusalem kon niet treffender geschilderd worden; zie XXXVII 36.

[15]) Jehova, *het licht van Israël* (vgl. Ps. XXVI 1), die voor zijn volk de bron is van alle goed, die, als *de Heilige*, zijn eer niet ongewroken kan laten verguizen, zal voor het godlasterend

18. Et gloria saltus ejus, et carmeli ejus ab anima usque ad carnem consumetur, et erit terrore profugus.

19. Et reliquiæ ligni saltus ejus præ paucitate numerabuntur, et puer scribet eos.

20. Et erit in die illa: non adjiciet residuum Israel, et hi, qui fugerint de domo Jacob, inniti super eo, qui percutit eos: sed innitetur super Dominum sanctum Israel in veritate.

21. Reliquiæ convertentur, reliquiæ, inquam, Jacob ad Deum fortem.

22. Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquiæ convertentur ex eo, consummatio abbreviata inundabit justitiam. *Rom. IX 27.*

23. Consummationem enim et abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.

24. Propter hoc, hæc dicit Dominus

18. En de heerlijkheid van zijn woud en van zijn karmel zal, van de ziel tot het vleesch, verteerd worden[16]); en hij zal van vervaardheid wegvluchten.

19. En het overschot van de boomen zijns wouds kan om het geringe aantal geteld worden, en een knaap kan ze opschrijven.

20. En het zal zijn te dien dage[17]): Niet langer zal het overschot van Israël, alsook degenen, die van het huis Jacob ontkomen zijn, steunen op dengene, die hen slaat[18]); maar het zal steunen op den Heer, den Heilige van Israël, in waarheid.

21. De overblijfselen zullen zich bekeeren, de overblijfselen, zeg ik, van Jacob, tot den sterken God.

22. Want al ware uw volk, o Israël, als het oeverzand der zee, de overblijfselen daarvan zullen zich bekeeren[19]). De verdelging, die beschikt is, zal gerechtigheid doen toestroomen.

23. Want de verdelging en de beschikking zal de Heer, de God der heerscharen, voltrekken binnen het gansche land[20]).

24. Daarom zegt dit de Heer, de

Assur een verslindend *vuur* (Deut. IX 3) zijn en een *vlam*, die Assur's grootheid even gemakkelijk als *distelen en doornen* zal verslinden.

[16]) Assur door zijn machtig leger als een geweldig *woud* zal (een nieuw beeld) *van de ziel tot het vleesch*, d. i. geheel en al, vergaan. *Karmel* is hier geen eigennaam, doch beteekent in het algemeen een boschrijk oord of boomgaard.

[17]) De profeet gaat het heilzaam gevolg der tuchtiging voor Gods volk verklaren.

[18]) *Het overblijfsel*, dat bij den ondergang der groote menigte ontkomen is aan de slagen van Assur. *Op dengene, die hen slaat*, d. i. op Assur, wiens hulp tot eigen ongeluk was ingeroepen.

[19]) Met nadruk herhaalt de profeet, zinspelende op den profetischen naam van zijn ouderen zoon (VII 3), dat de *overblijfselen*, maar ook dezen alleen zullen gespaard blijven en zich zullen *bekeeren* tot den in IX 6 genoemden *sterken God*, tot Emmanuel. Dit betuigt hij zoo nadrukkelijk, omdat velen, steunende op Gods belofte van een talrijk nakroost (Gen. XXII 17; XXXII 12), in den waan verkeerden, dat de vleeschelijke afstamming van den gezegenden Abraham aan Israël straffeloosheid verzekerde.

[20]) *De verdelging* der groote meerderheid, *die* door het goddelijk raadsbesluit *beschikt is* en door Gods wraakgericht *binnen gansch* Juda zal worden voltrokken, is voor de overblijfselen de weg ter bekeering en zal aldus *gerechtigheid* in overvloed *doen toestroomen*. Want volgens I 27 moet Israël door Gods strafgerichten komen tot zijne verlossing, welke door den Messias zal voltooid worden. Het *abbreviare* van den Vulgaattekst is letterlijke vertaling van het Hebr. woord, dat in zijne eerste beteekenis *scherp afsnijden* of *afkorten*, en verder *vaststellen* of *beschikken* beduidt.

Deus exercituum: Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur: in virga percutiet te, et baculum suum levabit super te in via Ægypti.

God der heerscharen: Vrees niet, mijn volk, bewoner van Sion, voor Assur! Met de roede zal hij u slaan, en zijnen stok zal hij opheffen tegen u naar de wijze van Egypte[21]).

25. Adhuc enim paululum modicumque et consummabitur indignatio et furor meus super scelus eorum.

25. Want nog een weinig en een luttel tijds, en voleindigd zal worden de verbolgenheid, en mijn toorn zal over hunne wandaad zijn.

26. Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum juxta plagam Madian in Petra Oreb, et virgam suam super mare, et levabit eam in via Ægypti. *Infra XXXVII 36; Judic. VII 25.*

26. En verwekken tegen hem zal de Heer der heerscharen eenen geesel — als de nederlaag van Madian bij de rots Oreb — en zijnen staf over de zee, en dien zal hij verheffen naar de wijze van Egypte[22]).

27. Et erit in die illa: Auferetur onus ejus de humero tuo, et jugum ejus de collo tuo, et computrescet jugum a facie olei.

27. En het zal zijn te dien dage: Afgenomen zal worden zijn last van uwen schouder en zijn juk van uwen hals, en bederven zal het juk ter oorzake van de olie[23]).

28. Veniet in Ajath, transibit in Magron: apud Machmas commendabit vasa sua.

28. Hij komt naar Ajath! Hij trekt Magron voorbij! Bij Machmas laat hij zijnen veldtros achter[24])!

29. Transierunt cursim Gaba sedes nostra: obstupuit Rama, Gabaath Saulis fugit.

29. Zij trekken ijlings door! Gaba zij ons kwartier! Vervaard is Rama! Gabaäth Saül's vlucht[25])!

---

[21]) Het woord is gericht tot het getrouwe volk Gods. *Mijn volk, bewoner van Sion:* een dubbele reden om op Jehova te vertrouwen bij het Assyrisch wraakgericht. Zwaar zal de tuchtiging zijn *naar de wijze van Egypte,* d. i. evenals hunne vaderen in Egypte geslagen werden; maar evenals toen zal ook thans de tuchtiging door eene wonderdadige verlossing gevolgd worden ten spijt en ten ondergang der onderdrukkers (v. 25).

[22]) Den *geesel,* waarmede God *Madian* sloeg (zie IX 4), en *den staf,* waarmede Hij door Moses' hand het leger van Egypte in *de zee* bedolf, zal de Heer *verheffen* tegen Assur; m. a. w. God zal de oude wonderdaden ter verlossing van zijn volk en ter verdelging van diens vijanden vernieuwen.

[23]) Het beeld is ontleend aan trekossen, welker juk *bederft,* d. i. berst, *ter oorzake van de olie* of het vet, d. i. wegens de vetheid van hun nek. Zoo krachtig zal het volk des Heeren worden, dat het der vijanden juk zonder moeite zal afwerpen.

[24]) Assur's krijgstocht tegen Juda (v. 28—32) en zijn plotselijke val vóór Jerusalem (v. 33—34) wordt thans op levendige wijze geschilderd. Te *Ajath* of Aï (Gen. XII 8), oostelijk van Bethel, betreedt Assur uit het noordelijke rijk Israël het grondgebied van Juda; van daar trekt het ontzaglijke leger zoo op Jerusalem los, dat het zich tevens uitspreidt over de omstreken en de plaatsen ten oosten en ten westen der hoofdstad aangrijpt. *Magron* op den weg tusschen Ajath en *Machmas; hier* laat Assur *zijnen veldtros achter,* omdat de weg moeilijker wordt en door een bergpas leidt.

[25]) Hebr.: ¦ «Zij zijn den bergpas doorgetrokken», die van Machmas naar *Gaba* voert; vgl. I Reg. XIV 4, 5. Den volgenden morgen trekken zij westelijk, voorbij het vervaarde *Rama,* in de richting van *Gabaäth Saül's,* dat men veelal met het tegenwoordige Tell el-

30. Hinni voce tua filia Gallim, attende Laisa, paupercula Anathoth.

31. Migravit Medemena: habitatores Gabim confortamini.

32. Adhuc dies est, ut in Nobe stetur: agitabit manum suam super montem filiæ Sion, collem Jerusalem.

33. Ecce dominator Dominus exercituum confringet laguncnlam in terrore, et excelsi statura succidentur, et sublimes humiliabuntur.

34. Et subvertentur condensa saltus ferro: et Libanus cum excelsis cadet.

30. Schrei luidkeels, dochter Gallim! Geef acht Laïsa! Arm Anathoth[26])!

31. Uitgeweken is Medemena! Bewoners van Gabim, hebt moed[27])!

32. Nog een dag is het, dat men stelling neemt op Nobe[28])! Hij zwaait zijne hand tegen den berg der dochter Sion, den heuvel van Jerusalem[29]).

33. Zie, de Opperheer, de Heer der heerscharen zal het kruikje verbrijzelen door verschrikking; en de rijzige stammen zullen omgehouwen en de verhevene naar omlaag gehaald worden.

34. En neergeveld zal worden het dichte des wouds met staal, en de Libanon zal met de hooge vallen[30])!

CAPUT XI.

HOOFDSTUK XI.

De Messias, de zoon van David, toegerust met de gaven van den H. Geest, koning van gerechtigheid en vrede (v. 1—10), verlosser van zijn volk (v. 11—16).

1. Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. *Act. XIII 23.*

2. Et requiescet super eum spiritus Domini: spiritus sapientiæ, et intellectus, spiritus consilii, et fortitudinis, spiritus scientiæ, et pietatis,

1. En een rijsje zal ontspruiten uit den wortel van Jesse, en een bloem zal uit zijnen wortel opstijgen[1]).

2. En op hem zal rusten de geest des Heeren, de geest der wijsheid en des verstands, de geest des raads en der sterkte, de geest der wetenschap en der godsvrucht;

Fûl, eene het Benjaminietische gebied bestrijkende hoogte, vereenzelvigt.

[26]) *Geef acht* op den aanrukkenden vijand. *Anathoth,* het tegenwoordige Anâta, drie vierde uurs noordelijk van Jerusalem (Jer. I 1).

[27]) *Hebt* den *moed* om u althans door de vlucht te redden. De hier genoemde plaatsen lagen vermoedelijk ten noorden van Jerusalem.

[28]) Waarschijnlijk eene hoogte ten noorden van Jerusalem, van waar hij op de stad neerzag. Vgl. I Reg. XXI 1.

[29]) De korte, afgebroken stijl wordt hier plotseling breed en statig. Het is alsof de profeet de gerustheid wil uitdrukken, waarmede het heilige en door Gods beloften veilige Sion den heiligschennenden aanslag van Assur afwacht.

[30]) *Het kruikje* enz., m. a. w. even gemakkelijk zal de Almachtige dat trotsche leger vernietigen; eene zinspeling op Gedeon Judic. VII. Naar het Hebr.: «Zie, de Opperheer... zal de takken afhouwen met geweld, en de rijzige stammen zullen... en de Libanon valt door een Machtige»; het leger van Assur wordt evenals v. 18 vergeleken met een machtig woud, dat door God zal worden neergehouwen. Zie de vervulling XXXVII 36.

[1]) In treffende tegenstelling met het neergevelde trotsche cederwoud, een

3. Et replebit eum spiritus timoris Domini: non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet:

4. Sed judicabit in justitia pauperes, et arguet in æquitate pro mansuetis terræ: et percutiet terram virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium. *II Thess II 8.*

5. Et erit justitia cingulum lumborum ejus: et fides cinctorium renum ejus.

3. en vervullen zal hem de geest van de vreeze des Heeren[2]). Niet naar het zien der oogen zal hij richten, en niet naar het hooren der ooren zal hij uitspraak doen[3]).

4. Maar hij zal in gerechtigheid de armen richten en naar billijkheid uitspraak doen voor de zachtmoedigen[4]) des lands; en hij zal de aarde slaan met de roede van zijnen mond en met den adem zijner lippen den goddelooze dooden[5]).

5. En gerechtigheid zal de gordel zijn zijner lendenen en trouw de bindriem zijner heupen[6]).

---

beeld van het groote wereldrijk, verschijnt hier *een rijsje uit den wortel van Jesse,* Hebr.: «uit den stronk van Isaï», uit dien overgebleven worteltronk van VI 13, m. a. w. uit het diep vernederde en vergeten huis van David, den zoon van Jesse of Isaï (I Reg. XVI 1, 3). Het rijsje is, evenals de spruit des Heeren van IV 2, de Messias, die als *een bloem zal opstijgen* uit het in vergetelheid verborgen koninklijk geslacht. Hebr.: «en een scheut uit zijne wortels zal vrucht dragen» na eerst tot een hoogen boom te zijn opgegroeid, een beeld van het in den aanvang geringe, maar zich in oneindige vruchtbaarheid uitbreidende Messias-rijk. Door het rijsje verstaat de H. Hiëronymus de H. Maagd Maria en door de bloem Jesus Christus. Daar echter beide, rijsje en bloem, *uit den wortel* opschieten, wordt, volgens den H. Cyrillus en vele anderen, door beide benamingen de Messias aangeduid.

[2]) *De geest des Heeren* zal blijvend *op Hem rusten* in het zevental, d. i. in de gansche volheid van Gods bijzondere gaven, die hier naar hunne waardigheid worden opgenoemd. De gave der *wijsheid* verkwikt door de zekere kennis der dingen, welke in het licht van God naar hunne waarde geschat worden. De gave des *verstands* geeft licht om te onderscheiden en voorzichtig te handelen. De gave des *raads* helpt om in twijfel volgens God te beslissen. De gave der *sterkte* geeft bovennatuurlijke kracht om voor deugd en gerechtigheid ook de zwaarste offers te brengen. De gave der *wetenschap* doet kennen, welke goede werken in gegeven omstandigheden Gode welgevallig en den mensch tot heil zijn. De gave der *godsvrucht* spoort den wil aan tot innige liefde voor God, welke zich openbaart in goede werken ter eere Gods en tot welzijn van den evenmensch. De *vreeze des Heeren* doet elke zonde vermijden, omdat deze God als rechtvaardigen rechter en als goeden vader beleedigt en bedroeft. In den grondtekst luidt het slot van v. 2 en het begin van v. 3: «de geest der wetenschap en der vreeze des Heeren, en zijn welbehagen zal hij hebben aan de vreeze des Heeren». Daar worden dus zes gaven opgenoemd, doch de godsvrucht is in de vreeze des Heeren opgesloten.

[3]) Die volheid der gaven van den H. Geest maakt den Messias tot een rechtvaardig bestuurder en rechter, die zich niet, gelijk de kortzichtige mensch, laat leiden door uiterlijken schijn, noch afhangt van de getuigenis van anderen. Zie de vervulling Joan. II 24; IV 18; VI 65; Luc. VII 40 enz.

[4]) Hebr.: «voor de weerloozen». Eene tegenstelling met de onrechtvaardige rechters van dien tijd, vgl. I 23; V 23; X 2. Zie Matth. V 3; XI 5, hoe de Zaligmaker de armen en zachtmoedigen zalig prijst, aan de armen bij voorkeur het Evangelie verkondigt.

[5]) *De roede van zijnen mond* is zijn werkdadig strafvonnis over de aarde der goddeloozen (vgl. Apoc. I 16); wegens den geest der sterkte, die in Hem woont, is *de adem zijner lippen* krachtig om *den goddelooze* (een verzamelwoord) te dooden. Deze tegen Christus strijdende helsche macht zal in den Antichrist haar hoogste ontwikkeling bereiken: vgl. II Thess. II 8.

[6]) De eigenschappen, gerechtigheid

6. Habitabit lupus cum agno: et pardus cum hœdo accubabit: vitulus et leo, et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos. *Infra LXV 25.*

7. Vitulus, et ursus pascentur: simul requiescent catuli eorum: et leo quasi bos comedet paleas.

8. Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis: et in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.

9. Non nocebunt, et non occident in universo monte sancto meo: quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes.

10. In die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, et erit sepulcrum ejus gloriosum. *Rom. XV 12.*

11. Et erit in die illa: Adjiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui,

6. De wolf zal wonen bij het lam, en de pardel zich legeren bij het bokje, var en leeuw en schaap zullen samen wonen, en een kleine knaap zal ze drijven.

7. Var en beer zullen weiden, te gader zullen hunne jongen legeren, en de leeuw zal als het rund stroo eten.

8. En de zuigeling zal spelen aan het hol der adder, en in de spelonk der koningsslang zal het gespeende kind zijne hand steken.

9. Geen leed zal geschieden en geen manslag gepleegd worden op geheel mijn heiligen berg; want de aarde is vervuld van de kennis des Heeren, gelijk de wateren den zeebodem bedekken[7].

10. Te dien dage is het de wortel van Jesse, die staat als de banier der volkeren; tot Hem zullen de heidenen bidden, en zijn graf zal heerlijk zijn[8].

11. En het zal zijn te dien dage: De Heer zal ten tweeden male zijne hand uitstrekken om het overblijf-

---

en trouw (vgl. Ps. XXXV 6, 7), zijn Hem eigen als *een gordel of bindriem,* zoo ten sieraad als ter sterkte.

[7]) Eene dichterlijke schildering (v. 6—9) van den vrede in het Rijk van den Messias, waardoor de vloek, die de bezielde en onbezielde schepselen der aarde om de zonde des menschen getroffen heeft, zal worden opgeheven. Zoolang de strijd tegen de zonde voortduurt, en «de goddelooze niet gedood is met den adem zijner lippen» v. 4, is de volle en algeheele verwezenlijking van dien paradijs-vrede niet aanwezig; eerst moet de Messias over al zijne vijanden zegevieren. *Op geheel mijn heiligen berg,* d. i. in de gansche uitgestrektheid van mijn Rijk, dat door Sion wordt afgebeeld. De oorzaak en de bron van dien vrede *(want)* is *de kennis des Heeren,* d. i. het werkend geloof, dat zich eenmaal over de geheele aarde zal uitbreiden, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken. — Verkeerd is het met de oude en de nieuwe Chiliasten deze dichterlijke schildering in eigenlijken zin te verstaan. Als beeldspraak kan zij toegepast worden op menschen en volkeren, die door het christelijk geloof hunne wreedheid en ruwheid afleggen en als van wilde dieren in lammeren herschapen worden.

[8]) *Te dien dage,* wanneer de aarde zal vervuld worden van de kennis des Heeren, *zal de wortel van Jesse,* d. i. de daaruit opgeschoten tak (v. 1), de Messias, verheerlijkt worden, daar Hij, gelijk *de banier* de legerscharen, alle volken om zich zal vereenigen. Terwijl de bekeerde heidenen hier op aarde tot Hem als tot hunnen koning en God *bidden,* zal «zijne rustplaats» (Hebr.) in den hemel, waar Hij na volbrachten arbeid gezeten is aan de rechterhand zijns Vaders, *heerlijk zijn.* De H. Hiëronymus verstond dit van het verheerlijkte *graf* van den Zaligmaker (vgl. LIII 9), hoewel hij Deut. XII 9; III Reg. VIII 56; I Par. XXVIII 2; Ps. CXXXI 8; Isai. LXVI 1 hetzelfde Hebr. woord door *rustplaats* of *verblijf* vertaalde. Inderdaad zijn deze woorden van toepassing op het graf van Christus, dat, in en door zijne verheerlijking heerlijk geworden, immer het voorwerp van vereering blijft.

quod relinquetur ab Assyriis, et ab Ægypto, et a Phetros, et ab Æthiopia, et ab Ælam, et a Sennaar, et ab Emath, et ab insulis maris.

12. Et levabit signum in nationes, et congregabit profugos Israel, et dispersos Juda colliget a quatuor plagis terræ.

13. Et auferetur zelus Ephraim, et hostes Juda peribunt: Ephraim non æmulabitur Judam, et Judas non pugnabit contra Ephraim.

14. Et volabunt in humeros Philisthiim per mare, simul prædabuntur filios orientis: Idumæa et Moab præceptum manus eorum, et filii Ammon obedientes erunt.

sel van zijn volk in bezit te nemen, dat overig zal zijn van de Assyriërs en van Egypte en van Phetros en van Ethiopië en van Ælam en van Sennaär en van Emath en van de eilanden der zee[9]).

12. En Hij zal eene banier oprichten onder de volken, en verzamelen zal Hij de vluchtelingen van Israël, en de verstrooiden van Juda zal Hij samenbrengen van de vier hoeken der aarde[10]).

13. En weggenomen zal worden de ijverzucht van Ephraïm, en de vijanden van Juda zullen omkomen; Ephraïm zal niet ijverzuchtig zijn op Juda, en Juda zal niet strijden tegen Ephraïm[11]).

14. En zij zullen vliegen op de schouders der Philistijnen zeewaarts, te zamen zullen zij de zonen van het Oosten plunderen, Idumea en Moab zullen de buit worden hunner handen, en de zonen van Ammon zullen onderdanig zijn[12]).

---

[9]) Wanneer de aarde reeds vervuld is van de kennis des Heeren en «de volheid der heidenen» zal zijn ingegaan in het Rijk van den Messias, «zal ook gansch Israël zalig worden» Rom. XI 26. Deze geestelijke verlossing van Israël wordt hier, om de verwerping van Israël als eene inbezitneming, en v. 12, om de verstrooiing van Israël in de ballingschap, als eene bijeenverzameling voorgesteld. Gelijk bij de eerste verlossing uit Egypte, *zal de Heer weder zijne* machtige *hand* ter bevrijding *uitstrekken* om Israël als zijn eigendom (Exod. XIX 5) *in bezit te nemen;* maar het zal nu slechts *een overblijfsel* zijn, want het VI 12 aangekondigde vonnis over het weerspannige Israël zal dan zijn voltrokken. Onder de landen der toen grootendeels nog toekomstige ballingschap noemt de profeet *Assyrië,* waarheen reeds vele van het Tienstammenrijk waren weggevoerd, *Egypte* met *Phetros,* d. i. Opper-Egypte; *Ælam,* zie XXI 2; *Sennaär,* het eigenlijke Babylonië Gen. X 10; *Emath,* zie X 9; de *eilanden der zee,* d. i. de Phenicische en Klein-Aziatische kusten met de Grieksche eilanden, zie Joël III 6.

[10]) Die *banier* (zie v. 10), de Messias met zijne duidelijke kenmerken, is voor Israël eene voortdurende uitnoodiging om tot hem terug te keeren. Zie Rom. XI 13—15.

[11]) Door den Messias zal geheel Israël in één Rijk van geloof en liefde worden vereenigd; dit zegt de profeet, zijne tijdgenooten zijdelings waarschuwend tegen de rampzalige vijandschap en ijverzucht, welke toen *Ephraïm* en *Juda* tegen elkander in het harnas joegen. Vgl Zach IX 10, 13; X 6, 7.

[12]) Met vereende krachten zullen zij hunne vroegere onderdrukkers aanvallen en ten onder brengen; vgl. Abd. v. 17. Als arenden zullen zij vliegen naar hunne prooi en zich neerzetten *op de schouders der Philistijnen,* eene zinspeling op de aardrijkskundige benaming van dat zeewaarts hellende kustland, zie Jos. XV 11. *De zonen van het Oosten* zijn de in het zuidoosten wonende, roofzuchtige Arabische stammen; vgl. Judic. VI 3. *Idumea* en *Moab,* die bittere vijanden, welke vroegere oorlogen niet tot volledige onderwerping konden brengen, zullen dan «een greep hunner handen» (Hebr.) worden, en de door Moses (Deut. XXIII 3) van

15. Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti, et levabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui: et percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati.
16. Et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyriis: sicut fuit Israeli in die illa, qua ascendit de terra Ægypti.

15. En uitdrogen zal de Heer de zeetong van Egypte en zijne hand verheffen over den stroom door de kracht van zijn adem, en Hij zal hem slaan tot zeven beken, zoodat zij daar geschoeid zullen doorgaan.

16. En er zal een weg zijn voor mijn overgebleven volk, dat overig zal zijn van de Assyriërs, gelijk er een was voor Israël te dien dage, toen het optoog uit het land Egypte[13]).

CAPUT XII.

HOOFDSTUK XII.

Lof- en danklied der verlosten.

1. Et dices in die illa: Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi: conversus est furor tuus, et consolatus es me.

2. Ecce Deus salvator meus, fiducialiter agam, et non timebo: quia fortitudo mea, et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. *Exod. XV 2; Ps. CXVII 14.*
3. Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris:

1. En gij zult zeggen te dien dage[1]): Ik zal U lofzingen, o Heer, want Gij waart vertoornd tegen mij; afgewend heeft zich uw toorn, en Gij hebt mij getroost.
2. Zie, God is mijn zaligmaker; ik zal vrijmoedig handelen en niet vreezen; want mijne sterkte en mijn lof[2]) is de Heer, en Hij is mij tot heil geworden.

3. Gijlieden zult met blijdschap wateren scheppen uit de bronnen des zaligmakers[3]).

het volk des Heeren uitgesloten *Ammonieten* zullen aan hetzelve *onderdanig zijn*. In geestelijken zin begon de vervulling dezer profetie bij de prediking der Apostelen, die de heidenen tot onderdanen maakte van het geestelijke Israël. Vooral aan het einde der dagen zal de bekeering van het vleeschelijke Israël tot herleving, tot verheerlijking en uitbreiding strekken van het Rijk Gods. Zie Rom. XI 12, 15.

[13]) *De zeetong van Egypte* is de in de Roode Zee uitstroomende golf, die Egypte scheidt van het Sinaïtische schiereiland. De *stroom* is de Euphraat, die zal uitdrogen door *de kracht van zijnen adem*, waardoor de brandende zuidoostenwind bedoeld is. M. a. w. God zal door de kracht zijner genade alle beletselen overwinnen, welke Israël's intrede in de Kerk van Christus in den weg staan, en even wonderdadig zal deze geestelijke verlossing zijn, als de bevrijding uit Egypte. Vgl. Zach. X 10, 11.

[1]) *Ten dage* der verlossing. Gelijk Israël na de bevrijding uit Egypte een danklied zong (Exod. XV), zoo zingt Isaias aan het slot van het Emmanuelboek een danklied voor de geestelijke verlossing van zijn volk door den Messias. In twee strophen (v. 1—3; 4—6) spreken beurtelings de verlosten (v. 1—2; v. 4—5) en de dichter (v. 3 en v. 6).
[2]) Vgl. Ps. XI 6; Exod. XV noot 3.
[3]) Vooral in het Oosten zijn de koele *wateren uit de bronnen* het welsprekende beeld van verkwikking, vruchtbaarheid en allen zegen. De hoofdbron, waaruit ons als in een overvloed *van* vele *wateren* het heil (Hebr.: «uit de bronnen des heils») toevloeit, is het doorstoken Hart des Zaligmakers. Het beeld herinnert aan den jubel, waar-

4. Et dicetis in die illa: Confitemini Domino, et invocate nomen ejus: notas facite in populis adinventiones ejus: mementote quoniam excelsum est nomen ejus.
5, Cantate Domino quoniam magnifice fecit: annuntiate hoc in universa terra.
6. Exsulta, et lauda habitatio Sion: quia magnus in medio tui sanctus Israel.

4. En gij zult zeggen te dien dage: Zingt lof den Heer, en roept zijnen naam aan; maakt onder de volken zijne uitvindingen[4]) bekend; gedenkt, dat zijn naam verheven is.
5. Zingt den Heer, want grootdadig heeft Hij gehandeld; verkondigt dit over de geheele aarde.
6. Juich en zing lof, woonstede van Sion, want groot is in uw midden de Heilige van Israël[5]).

CAPUT XIII.

HOOFDSTUK XIII.

Godspraak tegen Babel (XIII—XIV). Het gericht over de stad: hare vijanden (v. 2—5); de dag des Heeren (v. 6—13); de inneming der stad (v. 14—18), hare verwoesting (v. 19—22).

1. Onus Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos.
2. Super montem caliginosum levate signum, exaltate vocem, levate

1. Last van Babylon, dien Isaias, de zoon van Amos, gezien heeft[1]).
2. Plaatst hoog op een donkeren berg een teeken, verheft de stem,

mede het dorstige volk in de woestijn het wonderbare water ontving. Zie Exod. XVII 6; Num. XX 11. Vgl. Joan. VII 37.

[4]) De *uitvindingen* der liefde van den Verlosser; Hebr.: «zijne daden».

[5]) Hebr.: «bewoonster», d. i. de bevolking *van Sion. Groot is in uw midden* door het werk der verlossing de *Heilige van Israël.*

[1]) De derde reeks van Isaias' eerste boek (XIII—XXVII) bevat de profetieën tegen de heidensche volken, die, God weerstrevend, om wille van en door Emmanuel en zijn Rijk (volgens VIII 9, 10) zullen vernederd worden. Het gericht over *Babylon* staat voorop (XIII—XIV), dewijl het elke tegen God oproerige wereldmacht vertegenwoordigt (vgl. Apoc. XIV 8). *Last,* zie Nah. I 1. — *Babylon,* voorheen de machtigste stad van het Babylonisch-Assyrische rijk, had tijdens het optreden van Isaias (735—698) sinds lang zijn hoogen rang verloren en werd door Assyrië overvleugeld. In 731 was het door den Assyrischen koning Teglathphalasar ingenomen, doch terstond na den dood van Salmanassar (in 722) herwon het zijne onafhankelijkheid onder Merodach-Baladan, welke het behield tot 710, toen het weder in de macht viel van den Assyrischen koning Sargon. In de volgende twintig jaren beproefde Babylon herhaalde malen het juk van Assur af te schudden, totdat het in 689 de wraak van Sennacherib op vreeselijke wijze moest ondervinden. De stad werd ingenomen, geplunderd en uitgemoord, alle schatten werden geroofd, de tempels geschonden en de afgodsbeelden weggesleept. Eerst in 626 ontworstelde Babylon zich weer aan het juk van Assyrië, onder Nabopalassar, den vader van Nabuchodonosor; zie XIV noot 1. Isaias zag, door Gods geest voorgelicht, Babylon op het toppunt zijner macht, waartoe het onder dezen laatsten koning opklom (zie v. 19); hij voorspelt zijnen val door de Meden (v. 17) en de bevrijding van Juda uit de Babylonische ballingschap XIV 1, 2. Dit is de reden waarom de moderne critiek deze profetie aan Isaias ontzegt, ondanks het opschrift (XIII 1), zonder hetwelk de eerste 18 verzen haast onverstaan-

manum, et ingrediantur portas duces.

3. Ego mandavi sanctificatis meis, et vocavi fortes meos in ira mea, exsultantes in gloria mea.

4. Vox multitudinis in montibus, quasi populorum frequentium: vox sonitus regum, gentium congregatarum: Dominus exercituum præcepit militiæ belli,

5. Venientibus de terra procul, a summitate cœli: Dominus, et vasa furoris ejus, ut disperdat omnem terram.

6. Ululate, quia prope est dies Domini: quasi vastitas a Domino veniet.

7. Propter hoc, omnes manus dissolventur, et omne cor hominis contabescet,

8. Et conteretur. Torsiones et dolores tenebunt, quasi parturiens, dolebunt: unusquisque ad proximum suum stupebit, facies combustæ vultus eorum.

steekt de hand omhoog en laat de aanvoerders de poorten binnentrekken[2])!

3. Ik, Ik heb mijne gewijden gelast en mijne helden geroepen in mijne gramschap, zij juichen om mijne heerlijkheid[3]).

4. Geschal der menigte op de bergen als van talrijke volkeren! Geschal van het gedruisch van koningen, van verzamelde volksstammen[4])! De Heer der heerscharen voert bevel over het krijgsleger,

5. over hen, die komen uit een ver land, van het uiteinde des hemels[5]). De Heer is het en de werktuigen zijner gramschap, opdat Hij de gansche aarde verderve[6])!

6. Jammert, want nabij is de dag des Heeren, als verwoesting vanwege den Heer zal hij komen[7])!

7. Deswege zullen alle handen slap worden, en alle menschenhart zal wegsmelten

8. en vermorzeld worden[8]). Krampen en weeën zullen hen bevangen, als een barende zullen zij pijn lijden, ieder zal zijnen evenmensch verstomd aanstaren, vlammende aangezichten hun gelaat[9]).

---

baar zijn, ondanks de overeenkomst in taal en stijl met de overige profetieën van Isaias.

[2]) Volgens de Vulgaat kan men bij dat *teeken op een donkeren berg* denken aan een seinvuur, dat des nachts boven op dien berg ontstoken wordt; volgens het Hebr.: «een banier», die op den top van «een kalen berg» wordt geheschen om aan de legers der tegen Babylon door God samengeroepen volken de richting naar Babylon te toonen, zie V 26; XI 10, 12. Door dat teeken, door luid geroep, door wuiven met de hand worden zij derwaarts ontboden, «opdat zij binnentrekken in de vorstelijke poorten» (Hebr.) der koninklijke stad Babylon.

[3]) *Mijne gewijden*, d. i. de door Mij uitverkorenen tot den heiligen krijg tegen mijne vijanden; *mijne helden*, geroepen ter volvoering van het werk *mijner gramschap*. *Zij juichen over de heerlijkheid*, die Mij, hunnen veldheer, door hunne wapenen zal te beurt vallen.

[4]) Vgl. Joël II 2. Van de *bergen* ten noordoosten van Babylon weerklinkt reeds *het geschal* der talrijke legerscharen, welke *volkeren* en *koningen* (Hebr. «koninkrijken») omvatten.

[5]) Waar *de hemel* of het uitspansel de aarde schijnt te raken en zijn *uiteinde* te hebben.

[6]) *De Heer* komt ten gerichte en met Hem *de werktuigen* enz., d. i. zijne legerscharen, de uitvoerders zijner wraak, opdat Hij *de gansche aarde* enz.; hiermede gaat de profeet over tot de aankondiging van het algemeene wereldgericht, dat zich in de straf over Babylon en verder in de geschiedenis der eeuwen gedurig openbaart en door het laatste oordeel zal besloten worden (v. 6—13). Vgl. Joël II noot 12.

[7]) Zie Joël I 15.

[8]) *Slap*, door schrik voor den naderenden rechter verlamd. Het *hart*, de Hebr. benaming voor den zetel van verstand en wil, *zal wegsmelten*, d. i. alle doorzicht en wilskracht verliezen.

[9]) *Verstomd aanstaren*, van schrik

9. Ecce dies Domini veniet, crudelis, et indignationis plenus, et iræ, furorisque ad ponendam terram in solitudinem, et peccatores ejus conterendos de ea.

10. Quoniam stellæ cœli, et splendor earum non expandent lumen suum: obtenebratus est sol in ortu suo, et luna non splendebit in lumine suo. *Ez. XXXII 7; Joel. II 10 et III 15; Matth. XXIV 29; Marc. XIII 24; Luc. XXI 25.*

11. Et visitabo super orbis mala, et contra impios iniquitatem eorum, et quiescere faciam superbiam infidelium, et arrogantiam fortium humiliabo.

12. Pretiosior erit vir auro, et homo mundo obrizo.

13. Super hoc cœlum turbabo: et movebitur terra de loco suo propter indignationem Domini exercituum, et propter diem iræ furoris ejus.

14. Et erit quasi damula fugiens, et quasi ovis: et non erit qui congreget: unusquisque ad populum suum convertetur, et singuli ad terram suam fugient.

15. Omnis, qui inventus fuerit, occidetur: et omnis, qui supervenerit, cadet in gladio.

16. Infantes eorum allidentur in

9. Zie, de dag des Heeren zal komen, gruwzaam en vol verbolgenheid en toorn en woede, om de aarde te maken tot eene woestenij en hare zondaren van haar weg te delgen[10])!

10. Want de sterren des hemels en haar glans[11]) zullen haar licht niet uitstralen, verduisterd is de zon in haren opgang, en de maan zal niet schijnen in haar licht.

11. En Ik zal aan het aardrijk zijn kwaad bezoeken en aan de goddeloozen hunne ongerechtigheid, en fnuiken zal Ik den trots der ongeloovigen, en den overmoed der sterken zal Ik vernederen.

12. Kostelijker zal de man zijn dan goud, en de mensch dan zuiver fijngoud[12]).

13. Deswege zal Ik den hemel beroeren, en schokken zal de aarde van hare plaats, wegens de verbolgenheid van den Heer der heerscharen en wegens den dag van de gramschap zijner woede.

14. En men zal zijn als een vluchtend damhert en als een schaap: en niemand zal hen verzamelen; ieder zal zich tot zijn volk wenden en elkeen zal vluchten naar zijn eigen land[13]).

15. Al wie wordt aangetroffen, zal gedood worden; en al wie onder het bereik komt, zal vallen door het zwaard.

16. Hunne kindjes zullen verplet-

---

en smart sprakeloos en radeloos; van pijn en koortsachtige gejaagdheid stijgt het bloed op en is *hun aangezicht* als «van vlammen» (Hebr.).

[10]) Met de *zondaren* wordt ook de redelooze schepping, *de aarde,* door Gods wraak getroffen, evenals bij den zondvloed geschiedde.

[11]) In navolging van Joël II 2, 10 schildert Isaias den dag van Gods wraakgericht onder het beeld der duisternis. Hebr.: «Want de sterren des hemels en zijne Orion's», d. i. zijne meest schitterende sterrenbeelden.

[12]) *Kostelijker,* d. i. zeldzamer, dan (Hebr.) «het fijngoud uit Ophir» (zie Gen. X 29); zoo volkomen zal «de verwoesting» (v. 6) zijn!

[13]) De profeet keert terug tot de schildering van den dag des Heeren over Babel. De uit alle oorden daar samengevloeide menigte van kooplieden enz. zal ijlings, ***als een vluchtend damhert,*** en ordeloos, als een verstrooide «kudde schapen» (Hebr.), naar het vaderland heenvluchten. Want de val van Babel is aanstaande.

oculis eorum: diripientur domus eorum, et uxores eorum violabuntur. *Ps. CXXXVI 9.*

17. Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint:

18. Sed sagittis parvulos interficient, et lactantibus uteris non miserebuntur, et super filios non parcet oculus eorum.

19. Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclyta superbia Chaldæorum: sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrham. *Gen. XIX 24.*

20. Non habitabitur usque in finem, et non fundabitur usque ad generationem et generationem: nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi.

21. Sed requiescent ibi bestiæ, et replebuntur domus eorum draconibus: et habitabunt ibi struthiones, et pilosi saltabunt ibi:

22. Et respondebunt ibi ululæ in ædibus ejus, et sirenes in delubris voluptatis.

terd worden voor hunne oogen, hunne huizen zullen geplunderd, en hunne vrouwen geschoffeerd worden.

17. Zie, Ik, Ik zal tegen hen de Meden verwekken, die het zilver niet zoeken en het goud niet begeeren.

18. Maar met pijlen dooden zij de kleinen, en over zoogende borsten ontfermen zij zich niet, en met kinderen heeft hun oog geen medelijden[14]).

19. En Babylon, dat pralende onder de koninkrijken, de vermaarde trots der Chaldeërs, zal worden, zooals de Heer Sodoma en Gomorrha verwoest heeft!

20. Niet bewoond zal het worden tot het einde toe, en niet gegrondvest tot aan geslacht en geslacht; noch zal de Arabier daar tenten opslaan, noch zullen herders daar legeren;

21. maar legeren zullen daar wilde dieren, en vol zullen hunne huizen zijn van draken; en wonen zullen daar struisen en woudgeesten daar ronddansen.

22. En uilen zullen daar elkander toeroepen in zijne paleizen, en sirenen in de sloten van den wellust[15]).

---

[14]) *De Meden* zullen de uitvoerders zijn van het wraakgericht. Onder deze benaming worden hier en Jer. LI 11, 28 de Arische bewoners van Iran, wellicht naar hun aanzienlijksten stam, samengevat; zij waren reeds ten tijde van Isaias een machtig en door Assyrië moeilijk te bedwingen volk; hoe meer de Assyrische heerschappij wegzonk, des te meer verhief zich de macht der Meden in het noorden. Later maakten zij, met de Perzen vereenigd, een einde aan het Babylonische wereldrijk. Die woeste en geharde barbaren achten *zilver* noch *goud:* zij zullen zich dus niet laten verbidden door het rijke Babylon. *Met pijlen,* want de boog was het hoofdwapen dier noordelijke volken. *Kleinen,* Hebr.: «jongelingen».

[15]) Welke dieren der wildernis door de Hebr. benamingen bedoeld zijn, is verre van zeker. De nieuweren vertalen v. 21: «En legeren zullen daar jakhalzen, en hunne huizen zullen vol zijn van uilen, en wonen zullen daar de jonge struisen en woudgeesten daar ronddansen» v. 22: «En huilen zullen daar hyena's in hunne burchten en jakhalzen in de paleizen van den wellust». De H. Hiëronymus blijft zich in de vertaling der namen niet gelijk. *Tsijim,* hier door *bestiæ,* XXXIV 14 door *dæmonia,* Jer L 39 door *dracones* vertaald, beteekent in het algemeen woestijnbewoners, soms menschen, meestal dieren. *Pilosi, woudgeesten.* Hebr. se'irim, Lev. XVII 7 en II Par. XI 15 door *dæmones* vertaald, zijn waarschijnlijk bokachtige spookgestalten, welke, naar het volksbijgeloof, in woeste streken rondzwierven. *Ijim* in v. 22 door *ululæ,* XXXIV 14 door *onocentauri,* Jer. L 39 door *fauni ficarii* vertaald, zijn vermoedelijk hyena's. *Tannim,* een soort van jakhalzen,

CAPUT XIV.

HOOFDSTUK XIV.

Het gericht over den koning van Babel is ter verlossing van Gods volk (v. 1—2). Zegelied over den val van dien koning: vreugde op de aarde (v. 3—8), in de onderwereld (v. 9—15), onder de overlevenden (v. 16—21). Het vonnis der verdelging (v. 22—27). Godspraak over Philistea (v. 28—31).

1. Prope est ut veniat tempus ejus, et dies ejus non elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Jacob, et eliget adhuc de Israel, et requiescere eos faciet super humum suam: adjungetur advena ad eos, et adhærebit domui Jacob.

2. Et tenebunt eos populi, et adducent eos in locum suum: et possidebit eos domus Israel super terram Domini in servos et ancillas: et erunt capientes eos, qui se ceperant, et subjicient exactores suos.

3. Et erit in die illa: cum requiem dederit tibi Deus a labore tuo, et a concussione tua, et a servitute dura, qua ante servisti:

4. Sumes parabolam istam contra regem Babylonis, et dices: Quomodo

1. Nabij is het, dat zijn tijd zal komen, en zijne dagen zullen niet van langen duur zijn[1]). Want ontfermen zal zich de Heer over Jacob, en Hij zal er nog uitkiezen van Israël en hen weder doen rusten op hunnen grond; de vreemdeling zal zich bij hen aansluiten en het huis van Jacob aanhangen[2]).

2. En volken zullen hen nemen en hen brengen naar hunne plaats[3]); en het huis Israël zal hen in het land des Heeren ten eigendom hebben als knechten en dienstmaagden; en zij zullen degenen gevangen nemen, die hen gevangen namen, en hunne dwingelanden onderwerpen[4]).

3. En het zal zijn te dien dage, als de Heer u rust geeft van uwe kwelling en van uwe onrust en van de harde dienstbaarheid, waarin gij voorheen gediend hebt,

4. dan zult gij deze spreuk bezigen tegen den koning van Babylon[5]) en

---

is meestal door *dracones* vertaald, hier echter door *sirenes*, Thren. IV 3 door *lamiæ;* deze twee laatste namen ontleende de H. Hiëronymus aan de mythologie. Vgl. Soph. II 14. — Eene dergelijke verwoesting trof Babylon niet op eenmaal bij de zegepraal der Medo-Perzen, maar langzamerhand en na verloop van eeuwen. Isaias ziet op profetische wijze in één gezichtspunt samengevat, wat in den loop der tijden immermeer in vervulling ging.

[1]) Deze woorden staan in het Hebr. aan het einde van hoofdstuk XIII. *Zijn tijd,* de tijd van Babylon, door God bepaald, zal weldra eindigen en *zijne dagen* enz., d. i. de duur van zijn bestaan zal niet lang zijn. Even spoedig als het Nieuw-Babylonische rijk onder Nabuchodonosor tot het toppunt van macht steeg, even spoedig daalde het na zijn dood; na een bestaan van zeventig jaren kwam het reeds ten val. Zie Jer. XXV 11, 12.

[2]) Het gericht over Babel is tevens eene daad van Gods ontfermende liefde voor het om zijne zonden verstooten volk, dat Hij weder tot zijn volk *zal uitkiezen* enz. Door de herstelling van Israël zal Hij het heil van den *vreemdeling,* d. i. van alle andere volken, voorbereiden. Vgl. Zach. VIII 20—23.

[3]) Hen *nemen* enz., d. i. helpen en vergezellen. Van die goede gezindheid der heidenen jegens de terugkeerende ballingen verhaalt I Esdr. I 2—11; VII 15, 16.

[4]) Israël zal door den Messias, den koning op David's troon, de gansche wereld beheerschen; de vroegere onderdrukkers zullen zijne *knechten en dienstmaagden,* onderdanen van het geestelijke Israël worden.

[5]) *Spreuk* of, gelijk het Hebr. woord geduid kan worden, *spotlied.* De val

cessavit exactor, quievit tributum?

5. Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium,

6 Cædentem populos in indignatione, plaga insanabili, subjicientem in furore gentes, persequentem crudeliter.

7. Conquievit et siluit omnis terra, gavisa est et exsultavit:

8. Abietes quoque lætatæ sunt super te, et cedri Libani: ex quo dormisti, non ascendet qui succidat nos.

9. Infernus subter conturbatus est in occursum adventus tui, suscitavit tibi gigantes. Omnes principes terræ surrexerunt de soliis suis, omnes principes nationum.

10. Universi respondebunt, et dicent tibi: Et tu vulneratus es sicut et nos, nostri similis effectus es.

11. Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum: subter te sternetur tinea, et operimentum tuum erunt vermes.

12. Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes?

zeggen: Hoe hield de dwingeland op, nam de cijnsplicht een einde[6])?

5. Gebroken heeft de Heer den stok der goddeloozen, de roede der overheerschers,

6. die volken sloeg in grimmigheid met ongeneeslijke wonde, die volksstammen onderwierp in gramschap en hen gruwzaam vervolgde[7]).

7. Rustig en stil is geheel de aarde geworden, zij verheugt zich en jubelt[8])!

8. Ook de denneboomen verblijden zich over u, en de ceders van den Libanon: Sinds gij zijt ingeslapen, klimt niemand op, die ons neervelt[9])!

9. Het doodenrijk hierbeneden komt in opschudding bij de nadering uwer komst, het wekt om u de reuzen op. Alle vorsten der aarde staan op van hunne tronen, alle vorsten der volkeren[10]).

10. Zij allen heffen aan en zeggen tot u: Ook gij zijt gewond evenals wij, aan ons zijt gij gelijk geworden[11])!

11. Neergehaald ter onderwereld is uw trots, ineengezakt uw lijk, onder u worden maden gespreid, en uwe dekking zijn de wormen!

12. Hoe zijt gij van den hemel gevallen, gij morgenster, die in den ochtend opgingt! Hoe zijt gij neergeploft ter aarde, gij die volken verwonddet[12])!

---

van Babylon, dat alle God weerstrevende macht vertegenwoordigt, strekt tot vreugde voor het verloste Israël.

6) Een jubelkreet van verademing na langdurige, harde verdrukking.

7) Met *stok* en *roede* had de Chaldeër, gelijk een harde meester zijne slaven, de volken in bedwang gehouden.

8) De gansche aarde, die na dien val vrij herademt, stemt in met den jubel der verlosten (v. 7—8).

9) Ook Habacuc (II 17) voorspelde, dat de Babyloniërs het geboomte van den Libanon zouden neervellen voor hunne trotsche bouwwerken. Door eene stoute persoonsverbeelding worden die boomen sprekend ingevoerd, jubelend over den val van dien geweldenaar.

10) *De reuzen*, Hebr. «raphaïm», benaming van een meermalen vermeld reuzenvolk in Chanaän (Gen. XV 20; Deut. III 11; Jos. XII 9 enz.), hier echter de geesten van *het doodenrijk*. Zij, voormalige vorsten, *staan op* om spottend hulde te bewijzen aan Babel's gebieder. Vgl. Ezech. XXXI 17; XXXII 18, volg.

11) Hij, die in Babel de koning der koningen heette, is *gelijk geworden* aan de vroegere vorsten der aarde, een schim onder de schimmen, machteloos als zij.

12) De helder schijnende *morgenster*, «zoon des dageraads» (Hebr.), is eene

13. Qui dicebas in corde tuo: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis.

14. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.

15. Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci:

16. Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospicient: Numquid iste est vir, qui conturbavit terram, qui concussit regna,

17. Qui posuit orbem desertum, et urbes ejus destruxit, vinctis ejus non aperuit carcerem?

18. Omnes reges gentium universi dormierunt in gloria, vir in domo sua.

19. Tu autem projectus es de sepulcro tuo, quasi stirps inutilis pollutus, et obvolutus cum his, qui interfecti sunt gladio, et descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadaver putridum.

13. Gij, die zeidet in uw hart: Ten hemel zal ik opklimmen, boven de sterren Gods zal ik mijnen troon verheffen, ik zal zetelen op den berg der getuigenis in het uiterste noorden;

14. ik zal opklimmen boven de hoogte der wolken, gelijk zal ik wezen aan den Allerhoogste[13])!

15. Edoch ter helle wordt gij neergehaald, tot in de diepte der groeve!

16. Die u zien, neigen zich tot u en staren u aan: Is dat de man, die de aarde deed beven, die koninkrijken deed schudden,

17. die het aardrond tot woestijn maakte en zijne steden vernielde, voor zijne gevangenen den kerker niet ontsloot?

18. Alle koningen der volkeren rusten altegader in eere, ieder in zijn huis[14]).

19. Maar gij werdt uitgestooten uit uw graf, als een onnutte stronk, bezoedeld en overdekt met hen, die sneefden door het zwaard en die afdalen tot den bodem van den kuil, gij als een rotte prij[15])!

---

passende benaming voor het prachtlievende Babel en zijn luisterrijken koning, te meer omdat bij de Chaldeërs de sterrenkunde bijzonder beoefend werd. De Latijnsche benaming *lucifer* werd ingevolge deze plaats, de naam van den duivel, den aanvoerder in den strijd tegen God.

[13]) In vijf immer sterkere uitdrukkingen openbaart Babel's koning zijne tot waanzin stijgende hoovaardij; werkelijk maakte hij aanspraak op goddelijke vereering (vgl. Dan. III 14) en wilde hij *ten hemel* opstijgen, boven de afgodisch vereerde *sterren* zijnen troon verheffen. Door den *berg der getuigenis* verstaat de H. Hiëronymus Sion «aan de noordzijde» (vgl. Ps. XLVII 3), waar God *getuigenis* gaf van zijnen wil en de steenen tafelen der *getuigenis* bewaard werden; daar wilde, volgens zijne verklaring, Babel's koning in plaats van Jehova aanbeden worden. Volgens den grondtekst wil hij «zetelen op den berg der bijeenkomst in het hooge noorden», alwaar volgens de Babylonische fabelleer de goden op den berg Aralu hun verblijf hadden. Wat meer is, hij wil *boven de wolken opstijgen* en *gelijk zijn aan den allerhoogsten* God. Lucifer, de aanvoerder der gevallen engelen, legt deze godslasterende taal, die hij zelf eenmaal sprak, in den mond van zijnen trawant; maar evenals gene valt deze in den afgrond (v. 15).

[14]) De val van dien trotschaard wordt nu zinnebeeldig voorgesteld in de onteering van zijn lijk. De overige koningen rusten in hunne praalgraven, *het huis*, dat zij zich hebben gesticht.

[15]) *Als een onnutte stronk*, waaruit niets dan onvruchtbare waterloten opschieten. *Overdekt* met de lijken zijner op het slagveld liggende soldaten, die weldra allen gezamenlijk in een grooten kuil worden geworpen; doch ook dit zal aan het lijk van Babel's

20. Non habebis consortium, neque cum eis in sepultura: tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti: non vocabitur in æternum semen pessimorum.

21. Præparate filios ejus occisioni in iniquitate patrum suorum: non consurgent, nec hereditabunt terram, neque implebunt faciem orbis civitatum.

22. Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum: et perdam Babylonis nomen, et reliquias, et germen, et progeniem, dicit Dominus.

23. Et ponam eam in possessionem ericii, et in paludes aquarum, et scopabo eam in scopa terens, dicit Dominus exercituum.

24. Juravit Dominus exercituum, dicens: Si non, ut putavi, ita erit: et quo modo mente tractavi,

25. Sic eveniet: ut conteram Assyrium in terra mea, et in montibus meis conculcem eum: et auferetur ab eis jugum ejus, et onus illius ab humero eorum tolletur.

26. Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram, et hæc est

20. Gij zult geen deel hebben, ook niet met hen, in de begrafenis; gij toch hebt uw land verdorven, gij hebt uw volk omgebracht; niet genoemd zal worden in eeuwigheid het zaad der booswichten[16]).

21. Bereidt zijne zonen ter slachting om de ongerechtigheid hunner vaderen; zij zullen niet opstaan noch de aarde beërven noch het aanschijn der wereld vullen met steden[17]).

22. En Ik zal Mij verheffen tegen hen, zegt de Heer der heerscharen, en te niet doen zal Ik Babylon's naam en nakomelingschap en scheut en kroost, zegt de Heer,

23. en Ik zal het maken tot erve des egels en tot waterpoelen, en met den bezem vagend zal Ik het wegvagen, zegt de Heer der heerscharen[18]).

24. Gezworen heeft de Heer der heerscharen, zeggende: Voorwaar, gelijk Ik gedacht heb, zoo zal het zijn; en zooals Ik in den geest overlegd heb,

25. zoo zal het geschieden: dat Ik den Assyriër vermorzelen zal in mijn land en op mijne bergen hem zal vertrappen; en afgenomen zal worden van hen zijn juk, en zijn last zal van hunnen schouder worden geheven[19]).

26. Dat is het raadsbesluit, dat Ik heb bedacht over de gansche aarde,

---

koning worden geweigerd; die trotschaard blijft op het slagveld liggen *als een rotte prij*.

[16]) *Met hen*, met de gesneuvelden van v. 19. *Niet genoemd:* de vloek zal zijn gansch geslacht treffen, dat van de aarde voor immer zal verdwijnen.

[17]) *Bereidt*, het woord is gericht tot de overwinnaars. *Niet vullen met steden*, evenals hun stamvader Nemrod Gen. X 10; de Babyloniërs bouwden in de veroverde landen sterke vestingen. — Hier eindigt het lied op den val van Babel; zijn inhoud wordt v. 22, 23 kort samengevat.

[18]) De Heer zelf zal optreden als de verdelger van Babel, dat Hij geheel en al zal uitroeien en aan de vergetelheid prijsgeven en als *wegvagen*. De wateren van den Euphraat zullen zijne vroegere heerlijkheid in stinkende *waterpoelen* veranderen. Letterlijk werd dit vervuld; vóór de opgravingen van den nieuweren tijd was het onmogelijk iets te bemerken van de plaats, waar het groote Babylon gestaan had.

[19]) De profeet herhaalt (v. 24, 25) de in hoofdstuk X plechtig door God uitgesproken voorspelling betreffende den ondergang der Assyrische macht in het land van Juda (zie XXXVII 36); zij dient hier ter bevestiging der later te vervullen godspraak over Babel.

manus extenta super universas gentes.

27. Dominus enim exercituum decrevit: et quis poterit infirmare? et manus ejus extenta: et quis avertet eam?

28. In anno, quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud:

29. Ne læteris Philisthæa omnis tu, quoniam comminuta est virga percussoris tui: de radice enim colubri egredietur regulus, et semen ejus absorbens volucrem.

30. Et pascentur primogeniti pauperum, et pauperes fiducialiter requiescent: et interire faciam in

en dit is de hand, uitgestrekt over alle volkeren.

27. Want de Heer der heerscharen heeft het besloten, en wie zal het kunnen verijdelen? En zijne hand is uitgestrekt, en wie zal haar afwenden[20]?

28. In het jaar, waarin koning Achaz stierf, is deze last geworden[21].

29. Verblijd u niet, gij gezamenlijk Philistea, dewijl versplinterd is de roede van hem, die u sloeg; want uit der slange wortel zal de koningsslang voortkomen, en haar zaad is een vogelverslinder[22].

30. En weiden zullen de eerstgeborenen der armen, en de armen zullen zich in veiligheid legeren; en dooden zal Ik door den honger

---

[20]) Want *dit is het raadsbesluit des Heeren,* dat elke macht *over de gansche aarde,* die zich tegen Hem verheft, ten ondergang gedoemd wordt. De algemeenheid der bewoordingen in dit slot der profetie over Babel geeft genoegzaam te kennen, dat dit rijk hier optreedt als vertegenwoordiger van alle tegen God weerspannige macht.

[21]) *Deze last,* d. i. deze onheilspellende godspraak tegen Philistea. Toen Juda onder Achaz door den Syrisch-Ephraïmietischen oorlog (zie VII noot 2) was uitgeput, hadden de Philistijnen het hun door Ozias weder opgelegde juk (II Par. XXVI 6) afgeworpen en zelfs Juda's gebied bezet (II Par. XXVIII 18, 19). In die omstandigheden richtte Isaias tegen hen in raadselachtige en zinnebeeldige taal deze duistere godspraak (v. 29—32).

[22]) *Gezamenlijk,* d. i. al de vijf vorstendommen van *Philistea. De roede, die u sloeg* onder David, Ozias, is thans *versplinterd,* m. a. w. het huis van David is onmachtig uwe aanvallen af te weren en u te onderwerpen. Doch *verblijd u* hierover niet te spoedig, *want* het huis van David zal weder zijne vroegere kracht herwinnen: *uit der slange wortel* enz. Tweeërlei beeld is hier vereenigd, één uit het plantenrijk en één uit het dierenrijk. Het huis van David, die weleer krachtige boom, ligt thans afgeknot, maar uit zijn wortel zal een spruit opschieten (zie XI 1); uit die *slang,* hetzelfde huis van David, zal *de koningsslang voortkomen;* bedoeld wordt waarschijnlijk de door Jehova geliefde en gesterkte koning Ezechias, die de Philistijnen verslaan zou (vgl. IV Reg. XVIII 8). *En haar zaad is een vogelverslinder.* Hebr.: «een gevleugelde saraph», evenals Num. XXI 6 de naam van de vurige slang, hier nog gevaarlijker, daar zij gevleugeld gedacht wordt; m. a. w. een nog machtiger en tegen de vijanden van het Rijk Gods nog sterker koning zal uit het zaad der koningsslang voortkomen. Hiermede is volgens de Chaldeeuwsche paraphrase en niet weinige schriftverklaarders de Messias bedoeld, die uit den wortel van Jesse opspruiten en de aarde zal slaan met den staf van zijnen mond XI 4. Volgens anderen wordt door de koningsslang en de saraph (*haar,* d. i. der slange, *zaad*) een en dezelfde persoon bedoeld; deze is volgens den H. Hiëronymus en anderen de koning Ezechias; volgens den H. Cyrillus en sommige nieuweren de Assyrische koning, die in v. 31 als de vijand uit het noorden wordt aangeduid; door de versplinterde roede zou dan de dood van Teglathphalasar (in 727), Philistea's vijand, bedoeld zijn, door de koningsslang en de saraph koning Sargon, die in 720 en nogmaals in 711 (vgl. XX 1) de Philistijnen versloeg, of koning Sennacherib, die hen geheel ten onder bracht.

fame radicem tuam, et reliquias tuas interficiam.

31. Ulula porta, clama civitas: prostrata est Philisthæa omnis: ab aquilone enim fumus veniet, et non est qui effugiet agmen ejus.

32. Et quid respondebitur nuntiis gentis? Quia Dominus fundavit Sion, et in ipso sperabunt pauperes populi ejus.

uwen wortel, en uwe overblijfselen zal Ik ombrengen[23]).

31. Huil, o poort! Schrei, o stad! Neergeworpen ligt gezamenlijk Philistea! Want uit het noorden komt een rook — en niemand wijkt uit zijne gelederen[24]).

32. En wat zal men antwoorden aan de boden der heidenen? Dat de Heer Sion heeft gegrondvest, en hierop vertrouwen de armen van zijn volk[25])!

CAPUT XV.

HOOFDSTUK XV.

Godspraak over Moab (XV, XVI). — Het is in rouw gedompeld en vlucht voor den vijand, die het geheele land overdekt (v. 1—9).

1. Onus Moab. Quia nocte vastata est Ar Moab, conticuit: quia nocte vastatus est murus Moab, conticuit.

1. Last van Moab[1]). In waarheid bij nacht is Ar Moab verwoest, het is verstomd! In waarheid bij nacht is de Muur van Moab verwoest, het is verstomd[2])!

[23]) Eene tegenstelling tusschen de toekomst van Juda en van Philistea. De zonen van het thans vernederde Juda heeten *de eerstgeborenen der armen* (eene versterking der Hebr. uitdrukking *zoon der armen*, vgl. Job. XVIII 13), d. i. de armsten der armen; maar zij zullen *weiden* enz., d. i. in vrede en veiligheid zijn onder de zegenrijke regeering van Ezechias, de voorafbeelding van den Messias. Daarentegen *uwen wortel*, den tot den worteltronk afgeknotten boom van het Philistijnsche volk, *uwe overblijfselen*, d. i. wie aan de handen der vijanden zullen ontsnappen, zal Ik *door den honger* bij vijandelijke belegering doen omkomen.

[24]) Die *rook uit het noorden* beteekent het leger der Assyriërs, dat *als een rook* opdaagt, daar het op zijn zegetocht alles in vuur en vlam zet, dat (*niemand* enz.) als een goed geordend en slagvaardig leger (vgl. V 27) aanrukt en het *gezamenlijk Philistea* (zie noot 22) zal neerwerpen.

[25]) *Aan de boden* van Philistea, die naar Jerusalem zullen komen om met Juda een verdrag te sluiten tegen het voortrukkende Assyrië. In het antwoord, dat de profeet aan de overheid van Juda in den mond legt, waarschuwt hij tegen dergelijk verdrag, want niet op menschelijke hulp of heidensche machten, maar op het door Jehova om wille der Messias-belofte bevestigde en beschermde *Sion* moeten *de armen van zijn volk* (zie noot 23) vertrouwen.

[1]) *Moab,* aan Israël door Lot verwant (Gen. XIX 37), ten oosten der Doode Zee, grensde aan het Overjordaansche gebied van het Tienstammenrijk, waaraan het schatplichtig bleef tot omstreeks het midden der negende eeuw. Toen verwierf het zijne onafhankelijkheid en breidde het ten koste van Israël de grenzen van zijn gebied uit boven de grensrivier, den Arnon; over die overwinningen, op Israël behaald, spreekt de Moabietische koning Mesa in het opschrift van zijn (in 1868 teruggevonden) zegezuil; vgl. IV Reg. I 1; III 4, 5. Wel werd Moab later door Jeroboam II weer onderworpen, doch slechts voor korten tijd; na diens dood en meer nog na den val van het Israëlietische rijk breidde Moab zijn gebied meer en meer ten noorden uit. Toen Moab's overmoed door deze overwinningen ten top was gestegen, richtte Isaias tegen hem deze godspraak.

[2]) *Ar Moab,* aan den Arnon, was de

2. Ascendit domus, et Dibon ad excelsa in planctum super Nabo, et super Medaba, Moab ululavit: in cunctis capitibus ejus calvitium, et omnis barba radetur. *Jer. XLVIII 37; Ez. VII 18.*

3. In triviis ejus accincti sunt sacco: super tecta ejus, et in plateis ejus omnis ululatus descendit in fletum.

4. Clamabit Hesebon, et Eleale, usque Jasa audita est vox eorum: super hoc expediti Moab ululabunt, anima ejus ululabit sibi.

5. Cor meum ad Moab clamabit, vectes ejus usque ad Segor vitulam conternantem: per ascensum enim Luith flens ascendet, et in via Oronaim clamorem contritionis levabunt.

6. Aquæ enim Nemrim desertæ

2. Opgegaan is het huis en Dibon naar de hoogten om te weeklagen! Op Nabo en op Medaba jammert Moab! Op alle zijne hoofden is kaalheid, en alle baard is geschoren[3])!

3. Op zijne pleinen hebben zij zich gegord in rouwgewaad, op zijne daken en op zijne straten barst het algemeen gejammer in weenen uit[4]).

4. Hesebon schreit en Eleale, tot Jasa wordt hunne stem gehoord; daarover jammeren de gewapenden van Moab, zijne ziel jammert in zich zelve[5]).

5. Mijn hart schreit om Moab, zijne grendelen reiken tot aan Segor, de driejarige vaars; want langs het bergpad van Luïth stijgt men weenend op, en op den weg van Oronaïm verheffen zij het geschrei over de verwoesting[6]).

6. Want de wateren van Nemrim

---

hoofdstad (vgl. Num. XXI 28); *de Muur van Moab* is vertaling van het Hebr. «Kir Moab», eene sterke vesting in het zuiden. De profeet ziet beide in den geest reeds *verwoest bij nacht*, wanneer duisternis het tooneel dier verwoesting nog schrikwekkender maakt. *Het is verstomd* door de stilte des doods, Hebr. «vernietigd».

³) *Het* koninklijk *huis* van Moab, volgens Hiëronymus' verklaring; Hebr.: Moab «gaat op naar den tempel» *en Dibon naar de hoogten* of bamôth, waarop hunne afgodstempels gebouwd waren, *om te weeklagen*, d. i. door tranen hunne goden te vermurwen. *Dibon*, een stad ten noorden van den Arnon (Num. XXI 30; XXXII 3), behoorde vroeger tot het stamgebied van Gad en Ruben; later was het, volgens genoemde zegezuil, de zetelplaats van koning Mesa. *Op Nabo*, [eene op den berg van dien naam gelegen stad met heiligdom, vroeger Israëlietisch grondgebied (Num. XXXII 3), later door Mesa veroverd (in genoemd opschrift regel XIV)] *en op Medaba*, (oostelijk van Nabo op de hoogvlakte, in Mesa's tijd nog onder Israël) *jammert* het bedrukte *Moab*, ten teeken van rouw, met kaal geschoren hoofdhaar en baard; vgl. III 24; XXII 12; Jer. XLI 5; Mich. I 16.

⁴) *Rouwgewaad*, zie Joël I noot 14. *Op zijne* (Moab's) platte *daken*, waar men rouwbedrijf pleegde.

⁵) *Hesebon*, ten noordwesten van Medaba (Num. XXI 25—30) en *Eleale*, ten noordoosten van Hesebon, beide op de hoogvlakte in het vroegere Ruben; hun geschrei dringt door *tot Jasa* (Deut. II 32), meer zuidelijk, boven den Arnon, door Mesa op Israël veroverd.

⁶) *Mijn hart:* de profeet voelt diep medelijden met het in gezicht aanschouwde jammer. *Zijne grendelen*, de sterke vestingen, die het land voor den vijand afsloten, *reiken tot aan Segor* of Zoar (Gen. XIII 10), in het zuidwesten van Moab, eene stad bloeiend en welvarend als *een driejarige vaars* (vgl. Jer. XLVIII 34). Maar nu blijken die grendelen geen weerstand te bieden; *want* zij vluchten voor den vijand uit het noorden; *het bergpad van Luïth*, tusschen Ar Moab en Segor, is de weg, dien de vluchtelingen bestijgen om af te dalen *op den weg van Oronaïm* en zoo *schreiend over de verwoesting* des lands zuidwaarts te vluchten.

erunt, quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit.

7. Secundum magnitudinem operis et visitatio eorum: ad torrentem salicum ducent eos.

8. Quoniam circuivit clamor terminum Moab: usque ad Gallim ululatus ejus, et usque ad puteum Elim clamor ejus.

9. Quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine: ponam enim super Dibon additamenta: his, qui fugerint de Moab leonem, et reliquiis terræ.

zijn uitgedroogd, want verdord is het gras, verwelkt is het loof, al het groen is weggestorven[7]).

7. Naar de grootheid der wandaad is ook hunne bezoeking: naar de Wilgenbeek voert men hen[8]).

8. Want het geschrei is geloopen rondom de grens van Moab, tot aan Gallim zijn gejammer en tot aan den put Elim zijn geschrei[9]).

9. Want de wateren van Dibon zijn gevuld met bloed; want Ik zal over Dibon meer nog brengen: over degenen, die uit Moab ontvlucht zijn, eenen leeuw, alsmede over de overblijfselen des lands[10]).

CAPUT XVI.

HOOFDSTUK XVI.

Voor Moab is alleen bij Sion redding (v. 1—5). Schildering der goddelijke wraak over Moab's hoogmoed (v. 6—12). Tijdsbepaling (v. 13—14).

1. Emitte agnum Domine dominatorem terræ, de Petra deserti ad montem filiæ Sion.

1. Zend, Heer, het lam, den beheerscher der aarde, uit Petra der woestijn naar den berg der dochter Sion[1])!

[7]) *Want* in het noorden is alles reeds verwoest: *de wateren van Nemrim*, de in het noorden van het toenmalige Moab, vroeger in Gad (Jos. XIII 27), gelegen rivier Beth Nimra, *zijn uitgedroogd*, dewijl de vijand hare bronnen had verstopt (IV Reg. III 25), en bijgevolg zijn de welige weilanden aan hare oevers een dorre woestijn geworden.

[8]) De Vulgaat geeft hier te midden der schildering van Moab's verwoesting de oorzaak van dat strafgericht, Moab's zondige werken. Hebr.: «Daarom wat nog overig is en wat men bewaard heeft, over de Wilgenbeek — de grensrivier tusschen Moab en Edom — voeren zij het» om met de nog overige have in het zuidelijke Edom heen te vluchten.

[9]) Zij vluchten buiten hun land, omdat de jammeren zich over het geheele land uitstrekken; en derhalve weergalmt *het geschrei* rondom *de grens* daarvan; immers *tot aan Gallim*, waarschijnlijk den zuidelijken oever der Doode Zee, het meest zuidelijke punt, *en tot aan den put Elim*, Hebr. «Beer Elim», in het noord-oosten van Moab (vgl. Num. XXI 16), weerklinkt het gejammer.

[10]) *De wateren* van den Arnon, in welks nabijheid *Dibon* gelegen was, zijn rood van het vergoten bloed. En toch nog meer jammeren zullen op de overgebleven *vluchtelingen* neerkomen, allerlei doodsgevaren, door den *leeuw* aangeduid.

[1]) *Domine, Heer* staat niet in de vertaling van den H. Hiëronymus. Volgens hem bidt de profeet God, om den Messias, *het lam*, dat wegneemt de zonden der wereld, den verlosser en als zoodanig *den beheerscher der aarde*, te zenden *uit Petra der woestijn*, van waar de Messias moest komen, in zooverre Ruth, de stammoeder van David en dus van den Messias, eene vrouw uit Moab was. Doch *Petra* (Hebr. *Sela*) lag niet in Moab, maar was de hoofdstad van het zuidelijk aangrenzende Edom (zie IV Reg. XIV 7). — Volgens het Hebr. vermaant de profeet de Moabieten, om

2. Et erit: sicut avis fugiens, et pulli de nido avolantes, sic erunt filiæ Moab in transcensu Arnon.

2. En het zal zijn: als een vluchtende vogel en uit het nest wegvliegende jongen, zoo zullen Moab's dochteren zijn bij het wad van den Arnon[2]).

3. Ini consilium, coge concilium: pone quasi noctem umbram tuam in meridie: absconde fugientes, et vagos ne prodas.

3. Houd raad! Beleg eene vergadering! Maak als den nacht uwe schaduw op den middag! Berg de vluchtelingen, en de zwervelingen, verraad ze niet[3]).

4. Habitabunt apud te profugi mei: Moab esto latibulum eorum a facie vastatoris: finitus est enim pulvis, consummatus est miser: defecit qui conculcabat terram.

4. Mogen mijne vluchtelingen bij u wonen! Wees voor Moab, wees voor hen eene schuilplaats tegenover den verwoester! Want verdwenen is het stof, vernietigd is de ellendeling, bezweken hij, die het land vertrad[4]).

5. Et præparabitur in misericordia solium, et sedebit super illud in veritate in tabernaculo David, ju-

5. En in barmhartigheid zal een troon worden gevestigd, en in trouw zal daarop zetelen in David's tent

---

«van Sela uit», werwaarts zij (XV 7) gevlucht waren, of (indien *Sela*, dat *rots* beteekent, hier geen eigennaam is) «van het rotsgebergte der (Moabietische) woestijn», waarin zij zich met hun vee verscholen hadden, «de lammeren van den landsheer», d. i. de vroeger aan Israël, thans, naar men meent, aan Juda als schatting verplichte lammeren (welke nog onder Mesa door Moab aan Israël betaald werden IV Reg. III 4) te zenden, opdat zij door dat huldeblijk de gunst van David's koningshuis mochten verwerven en door onderwerping en aansluiting aan Sion, de bron van heil voor alle volken, redding mochten vinden. De lezing der Septuagint, welke de oorspronkelijke woordafdeeling in het eerste halfvers wellicht juister teruggeeft, past goed bij de bedreiging in XV 9 en bij het hier volgende v. 2: «Ik zal [hen] zenden (of heendrijven) als kruipend gedierte (d. i. ordeloos, zie Hab. I 14) over het land» — en verder naar het Hebr. — «uit het rotsgebergte der woestijn (van Moab) naar den berg der dochter Sion»; m. a. w. als een ordelooze menigte zult gij uit uw land vluchten en uw heil zoeken bij Sion.

²) Om aan de in v. 3 volgende bede van Moab meer kracht te geven, beschrijft de profeet nog eerst in het kort Moab's ellende. Zijne *dochteren*, d. i. zijne weerlooze weduwen, ontvluchten huis en erf en verdringen zich ***bij het wad van den Arnon*** om over deze rivier zuidwaarts aan het bloedbad (vgl. XV 9) te ontkomen.

³) Smeekende hulpkreten van Moab's gezanten tot Sion. ***Houd raad*** om ons te helpen. De bijstand en de schuilplaats, welke Sion aan Moab moge verleenen, wordt dichterlijk een ***schaduw***, donker als ***de nacht***, geheeten, want daarin wil Moab zich verschuilen tegen de brandende stralen der middagzon, een beeld van de hitte der vijandelijke vervolging. Dit beeld wordt in 3*b* en 4*a* verklaard.

⁴) Niet zonder reden mag Moab zijn vertrouwen stellen op Sion, ***want verdwenen is het stof***, d. i. het geweld van den verdrukker verdween als stof voor den wind; Hebr.: «gedaan is het met den verdrukker, de verwoesting neemt een einde, weg zijn de vertreders altemaal uit het land». Hier spreekt weder de profeet en jubelt zegevierend over den val van den Assyrischen geweldenaar vóór Jerusalem; die plotselinge val zou voor Moab en de andere rondom Juda wonende volken eene les zijn, dat de Heer over Sion waakt en dat alléén in Sion heil te vinden is (vgl. II Par. XXXII 23). De reden hiervan is de aan Sion, aan David's troon, gegeven belofte van den Messias, welke in v. 5 herhaald wordt.

dicans et quærens judicium, et velociter reddens quod justum est.

6. Audivimus superbiam Moab, superbus est valde: superbia ejus et arrogantia ejus, et indignatio ejus plus quam fortitudo ejus. *Jer. XLVIII 29.*
7. Idcirco ululabit Moab ad Moab, universus ululabit: his, qui lætantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.

8. Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt, et vineam Sabama domini gentium exciderunt: flagella ejus usque ad Jazer pervenerunt: erraverunt in deserto, propagines ejus relictæ sunt, transierunt mare.

9. Super hoc plorabo in fletu Jazer vineam Sabama: inebriabo te lacryma mea Hesebon, et Eleale:

die rechtspreekt en het recht betracht en vaardig vergeldt, wat gerechtig is[5]).
6. Vernomen hebben wij Moab's hoovaardij, hoovaardig is het in hooge mate; zijn hoovaardij en zijn laatdunkendheid en zijn grammoedigheid zijn grooter dan zijne sterkte[6]).
7. Jammeren zal daarom Moab tot Moab, over geheel zijn uitgestrektheid zal het jammeren; dengenen, die zich verheugen over hunne muren van tichelsteen, verkondigt hunne plagen[7]).
8. Want de ommelanden van Hesebon zijn verwoest, en den wijnstok van Sabama hebben de heerschers der volkeren uitgerukt; zijne ranken reikten tot aan Jazer, verloren zich in de woestijn, zijne twijgen lagen verspreid, overschreden de zee[8]).
9. Daarom wil ik met Jazer's geween schreien over den wijnstok van Sabama[9]), wil ik u dronken

[5]) Op dien *troon* zal zetelen de in XI 2—5 beloofde Messias, door en om wien de vijanden van Sion zullen vernederd worden (zie VIII 10; IX 6; XI 1). Immers de woorden van den tekst zien duidelijk terug op de belofte van den Messias in II Reg. VII 12; I Par. XVII 12; Ps. LXXXVIII 5, 30, 38. *In barmhartigheid,* want de komst van den Messias is het werk van Gods ontfermende liefde en diens Rijk is een rijk van genade. *In trouw,* want daardoor zullen Gods beloften in vervulling gaan. *In David's tent* als koning, want de Messias is in hoogeren zin erfgenaam van David's troon. Vgl. verder XI 3, 5.

[6]) *Zijn grammoedigheid* «en zijn ijdel pralen» (Hebr.), wat afhangt van *wij hebben vernomen.* Die hoovaardij moest eerst door strafgerichten worden vernederd, eer Moab van Sion uit redding mocht hopen.

[7]) Verkondigt aan de Moabieten, die zich trotsch verheffen op hunne van *tichelsteen* gebouwde vestingwerken, *hunne plagen,* d. i. den ondergang van hunnen trots. Hebr.: «over de druiven-» of «rozijnenkoeken (vgl. Osee III 1) van Kir Hasereth (of Kir Heres v. 11; hetzelfde als Kir Moab XV 1) zullen zij weeklagen», want de wijnbergen van Moab zullen verwoest worden (v. 8—10). — Nog heden zijn de omstreken van Kerak, het oude Kir Moab, om de druiventeelt beroemd.

[8]) Onder het beeld van den zich heinde en ver vertakkenden wijnstok van *Sabama,* ook Sibma of Sebam geheeten (Num. XXXII 3, 38), voorheen onder het stamgebied van Ruben Jos. XIII 9, niet ver van Hesebon (zie XV 4), schildert de profeet het druivenland Moab. Noordwaarts *tot aan Jazer* (ten westen van Rabbath Ammon), oostwaarts *in de woestijn* en westwaarts over *de* Doode *Zee* reikten de ranken en twijgen van den edelen wijnstok van *Sabama,* dien *de gebieders der volken,* de Assyriërs, thans hebben uitgerukt. Zijne ranken *overschreden de zee,* want ook aan den westelijken oever bij Engaddi waren van die voortreffelijke wijnbergen (Cant. I 13). Vgl. Jer. XLVIII 32.

[9]) *Met Jazer's geween,* d. i. met de inwoners dier stad weenen over de verwoesting der wijnbergen van Moab.

quoniam super vindemiam tuam, et super messem tuam vox calcantium irruit.

10. Et auferetur lætitia et exsultatio de Carmelo, et in vineis non exsultabit neque jubilabit: vinum in torculari non calcabit qui calcare consueverat: vocem calcantium abstuli.

11. Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit, et viscera mea ad murum cocti lateris.

12. Et erit: cum apparuerit quod laboravit Moab super excelsis suis, ingredietur ad sancta sua ut obsecret, et non valebit.

13. Hoc verbum, quod locutus est Dominus ad Moab ex tunc:

14. Et nunc locutus est Dominus, dicens: In tribus annis quasi anni mercenarii auferetur gloria Moab super omni populo multo, et relinquetur parvus et modicus, nequaquam multus.

maken met mijne tranen, Hesebon en Eleale, omdat over uwe wijnlezing en uwen oogst het geroep der druiventreders is neergeploft[10]).

10. En verdwijnen zal de blijdschap en de verlustiging van den Karmel[11]), en in de wijnbergen zal gejuich noch gejubel zijn; den wijn in de perskuip zal niet treden die te treden placht, aan het geroep der druiventreders heb Ik een einde gemaakt.

11. Daarom zal mijn binnenste om Moab als een harp trillen, en mijn ingewand om den muur van tichelsteen[12]).

12. En het zal zijn: wanneer het blijken zal, dat Moab zich heeft afgemat op zijne hoogten, zal het zijne heiligdommen binnentreden[13]) om te bidden, en het zal niets vermogen.

13. Dat is het woord, hetwelk de Heer aangaande Moab gesproken heeft eertijds;

14. en nu heeft de Heer gesproken, zeggende: Binnen drie jaren, als de jaren van een huurling, zal de heerlijkheid van Moab verdwijnen bij al zijn talrijk volk, en er zal een overschot zijn, klein en gering, geenszins talrijk[14]).

---

[10]) *Hesebon* en *Eleale*, zie XV noot 5. *Het geroep der druiventreders*, waarmede zij elkander aanvuren en de maat van het treden aangeven, beteekent hier overdrachtelijk en spottend den kreet der roofzuchtige vijanden. Vgl. Jer. XLVIII 33.

[11]) *Karmel* beteekent, evenals X 18, een gaard, hier met wijnstokken beplant.

[12]) Hebr.: «om Kir Heres», zie noot 7. De profeet is diep ontroerd over hetgeen hij aangaande Moab in visioen aanschouwt.

[13]) Hebr.: «wanneer Moab zich vertoonen en zich vermoeien zal op zijne hoogten (zie XV noot 3) en naar zijne heiligdommen komt» enz. Bij dat strafgericht over Moab zal de nietigheid zijner afgoden klaarblijkelijk worden.

[14]) Uit de tegenstelling ***eertijds*** en ***nu*** blijkt, dat deze godspraak over Moab, in hoofdzaak althans, reeds vroeger door God was geopenbaard; aan wien en wanneer, is onbekend; misschien aan Isaias zelf; zoo niet, dan heeft hij die oudere godspraak tot grondslag genomen voor zijne voorafgaande profetie. Ter bevestiging van deze wordt er bijgevoegd, dat hare vervulling beginnen zal bepaaldelijk ***binnen drie jaren***, nauwkeurig afgemeten ***jaren van een huurling***, die immers niet langer werkt, dan zijn huurtijd duurt. — Het gericht over Moab, dat in den loop van verscheiden eeuwen werd voltrokken, is hier door Isaias (zie XIII noot 15 aan het einde) in één gezichtspunt samengevat. De Moabieten, reeds door Assyrië, verder door Babylon, vervolgens door Perzië onderworpen, werden door den Machabeër Alexander Janneüs (90 v. Chr.) bij den Joodschen staat ingelijfd en kwamen in 105 n. Chr. onder Romeinsche heerschappij; van dien tijd af verdwijnt hun naam uit de geschiedenis.

CAPUT XVII.

—

HOOFDSTUK XVII.

—

Godspraak over Damascus-Israël: het lot dezer bondgenooten (v. 1—6), oorzaak van Israël's jammeren (v. 7—11), wraak over zijne verwoesters (v. 12—14).

1. Onus Damasci. Ecce Damascus desinet esse civitas, et erit sicut acervus lapidum in ruina.

2. Derelictæ civitates Aroer gregibus erunt, et requiescent ibi, et non erit qui exterreat.

3. Et cessabit adjutorium ab Ephraim, et regnum a Damasco: et reliquiæ Syriæ sicut gloria filiorum Israel erunt: dicit Dominus exercituum.

4. Et erit in die illa: attenuabitur gloria Jacob, et pinguedo carnis ejus marcescet.

5. Et erit sicut congregans in messe quod restiterit, et brachium ejus spicas leget: et erit sicut quærens spicas in valle Raphaim.

6. Et relinquetur in eo sicut racemus, et sicut excussio oleæ duarum vel trium olivarum in summitate

1. Last van Damascus[1]). Zie, Damascus zal ophouden eene stad te zijn, en het zal worden als een hoop steenen in puin.

2. Verlaten zullen worden de steden Aroër en aan de kudden ten deel vallen, en die zullen daar legeren, en er zal niemand zijn, die ze verstoort[2]).

3. En ontvallen zal de steun aan Ephraïm en het koningschap aan Damascus, en de overblijfselen van Syrië zullen als de heerlijkheid der kinderen van Israël zijn, zegt de Heer der heerscharen[3]).

4. En het zal zijn te dien dage: tanen zal de heerlijkheid van Jacob, en de vetheid van zijn vleesch zal vermageren[4]).

5. En het zal zijn als wanneer iemand in den oogst verzamelt wat overbleef en zijn arm aren leest, en het zal zijn als wanneer iemand aren zoekt in het dal Raphaïm[5]).

6. En wat aan hem overblijft zal zijn als een druiventros en als een geknuppelde olijfboom: twee

---

[1]) Ofschoon deze profetie niet minder Israël, dan *Damascus*, de hoofdstad van Syrië, betreft, wordt dit laatste alleen genoemd, omdat in den Syrisch-Ephraïmietischen oorlog, toen waarschijnlijk deze *last* over Syrië en Israël werd uitgesproken, Damascus den toestand beheerschte. Zie VII 1—9. — De godspraak tegen Damascus werd vervuld door Teglathphalasar; hij zelf heeft die zegepraal in zijne spijkerschriftoorkonden opgeteekend. Ook hij was het, die Israël tuchtigde; zie IV Reg. XV 29; I Par. V 26.

[2]) Er waren in het Overjordaansche gebied twee steden Aroër, de eene oostelijk van Rabbath Ammon (Jos. XIII 25), de andere aan den Arnon (Jos. XII 2). Zij vertegenwoordigen dat geheele gebied en zijn gekozen wellicht, omdat in dien naam eenigszins klankspeling ligt op het Hebr. woord, dat *ontblooting* beteekent. Anderen zien in *Aroër* geen eigennaam, maar vertalen: «de steden der ontblooting», d. i. de verwoeste steden van Syrië. In die van inwoners verlaten en verwoeste streek zullen de kudden grazen.

[3]) *De steun van Ephraïm* of Israël is Damascus. Uit VII 8, 9; VIII 7 blijkt, wat er van Israël's *heerlijkheid* worden zal.

[4]) Het tegendeel van X 27 zal dan geschieden. *De heerlijkheid van Jacob* of Israël, het Tienstammenrijk, is zijn talrijke bevolking, zijn leger enz., aanstonds met een nieuw beeld *de vetheid van zijn vleesch* geheeten.

[5]) Het zal met Israël gaan als met een afgeoogst graanveld, welks achterblijvende aren zorgvuldig worden opgeraapt. *Het dal Raphaïm*, zuidwestelijk van Jerusalem (Jos. XV 8), was rijk aan korenvelden.

rami, sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus: dicit Dominus Deus Israel.

7. In die illa inclinabitur homo ad Factorem suum, et oculi ejus ad sanctum Israel respicient:

8. Et non inclinabitur ad altaria, quæ fecerunt manus ejus: et quæ operati sunt digiti ejus non respiciet, lucos et delubra.

9. In die illa erunt civitates fortitudinis ejus derelictæ sicut aratra, et segetes quæ derelictæ sunt a facie filiorum Israel, et eris deserta.

10. Quia oblita es Dei salvatoris tui, et fortis adjutoris tui non es recordata: propterea plantabis plantationem fidelem, et germen alienum seminabis.

11. In die plantationis tuæ labrusca, et mane semen tuum florebit: ablata est messis in die hereditatis, et dolebit graviter.

of drie olijven boven aan zijne takken, of wel vier of vijf in zijn toppen zijn zijne vruchten, zegt de Heer, de God van Israël[6]).

7. Te dien dage zal de mensch zich wenden tot zijnen Maker, en zijne oogen zullen naar den Heilige van Israël opzien;

8. en hij zal zich niet wenden tot de altaren, welke zijne handen hebben gemaakt; en naar wat zijne vingeren hebben vervaardigd zal hij niet opzien, naar bosschen en afgodstempels[7]).

9. Te dien dage zullen de steden zijner sterkte verlaten worden als de ploegen en de te veld staande granen, welke verlaten werden voor het aangezicht der zonen van Israël; en gij zult een woestenij zijn[8]).

10. Want vergeten hebt gij God, uwen verlosser, en uwen machtigen helper waart gij niet indachtig; daarom planttet gij een duurzaam plantsoen en zaaidet gij een vreemd gewas.

11. Ten dage uwer planting was het een wilde wijngaard, en 's morgens vroeg bloeide uw zaad; weggenomen werd de oogst ten dage der inzameling, en er was felle smart[9]).

---

[6]) *Aan hem,* d. i. aan Jacob. Gelijk bij den wijnoogst enkele trossen en gelijk bij het afslaan der olijven enkele vruchten overblijven, zoo zal het met Israël gaan. Men pleegt de voor de pers bestemde olijven nog eer ze geheel rijp zijn met stokken af te slaan. Hebr.: «En overblijven zullen aan hem slechts nalezingen als bij het knuppelen van den olijfboom».

[7]) De vrucht der strafgerichten voor de overblijfselen van het voorheen afgodische Israël is hunne bekeering tot den waren God. *Tot bosschen* enz., Hebr. «tot de asjerim», zie Mich. V noot 15, «en de zonnezuilen», zinnebeelden van den zonnegod Baäl.

[8]) *Te dien dage* van het komende wraakgericht. *De steden zijner sterkte,* d. i. de versterkte steden, waarop Israël met verzaking van Jehova's steun vertrouwen stelde. *Als de ploegen* enz.... *verlaten werden,* toen de zonen van Israël onder aanvoering van Josue Chanaän veroverden en de bewoners heenvloden voor hunne zegevierende wapenen; volgens de Septuagint leest men beter: «gelijk de Amorrheërs en de Heveërs ze verlieten *voor het aangezicht»* enz. Hetzelfde strafgericht derhalve, dat de afgodische Chanaänieten had getroffen, hangt nu het afvallige Israël boven het hoofd.

[9]) De profeet schildert op wat wijze zij van hunnen God waren afgevallen. Door verbonden met heidensche volken, door vereering hunner afgoden meenden zij *een duurzaam,* Hebr.: «liefelijk» *plantsoen* aan te leggen; door invoering van heidensche zeden en gebruiken *zaaiden zij* in het land Gods *vreemd gewas.* Maar het was een *wilde wijngaard,* niet Israël's edele wijnstok. Dat vreemde zaad *bloeide* reeds vroeg, m. a. w. in den beginne liet het zich aanzien, dat Israël op die wijze tot welvaart zou komen; maar toen men dacht de vruchten daarvan te zullen plukken,

12. Væ multitudini populorum multorum, ut multitudo maris sonantis: et tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum multarum.

13. Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundantium, et increpabit eum, et fugiet procul: et rapietur sicut pulvis montium a facie venti, et sicut turbo coram tempestate.

14. In tempore vespere, et ecce turbatio: in matutino, et non subsistet: hæc est pars eorum, qui vastaverunt nos, et sors diripientium nos.

12. Wee het gewoel van vele volken, als het woelen der bruisende zee! En een gedruisch van menschenscharen als het gebruis van vele wateren!
13. Bruisen zullen volken als het gebruis van overstroomende wateren[10]. En Hij zal hem bestraffen, en vluchten zal deze verre heen, en weggeraapt zal hij worden als stuifzand op de bergen voor het aanschijn des winds en als een stofwolk voor den storm[11].
14. In den avondtijd, en zie, verschrikking! In den morgen, en hij is niet meer[12]! Dat is het deel van hen, die ons berooven, en het lot van hen, die ons plunderen[13].

CAPUT XVIII.

HOOFDSTUK XVIII.

Godspraak over Ethiopië, dat, door Assur bedreigd, den God van Israël zal verheerlijken om Assur's plotselingen val.

1. Væ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ,

2. Qui mittit in mare legatos, et in vasis papyri super aquas. Ite

1. Wee het land van gonzende vleugelen, dat ligt aan gene zijde der stroomen van Ethiopië[1]),
2. dat gezanten zendt over de zee en in booten van papierriet over de

werd de oogst weggenomen en bleef er niets dan *felle smart* ten gevolge der slagen van Gods tuchtroede.

[10]) Assyrië is bestemd Damascus en Israël te tuchtigen. Deze uit hoofdstuk VII reeds bekende gedachte is de schakel tusschen v. 12—14 en het voorafgaande. Eensklaps, gelijk X 5, richt de profeet zich tot de Assyriërs; in korte trekken schildert hij het aanrukken der talrijke Assyrische legerscharen, bestaande uit *vele* aan Assur onderworpen *volken*. Dat aanrukkend leger is gelijk aan het bruisen en het loeien der opgezweepte golven van den alles overstroomenden oceaan. Zie VIII 7, 8.

[11]) God *zal hem*, dien uit vele volksstammen bestaanden vijand, *bestraffen*. Hoe nietig de menschelijke kracht is, ook in haar hoogste ontwikkeling, tegenover het bestraffende machtwoord des Heeren, spreekt duidelijk uit de twee vergelijkingen.

[12]) Zie de letterlijke vervulling XXXVII 36 in de plotselinge verdelging der schrikaanjagende Assyriërs vóór Jerusalem.

[13]) Dat godsgericht zal aan Assur voltrokken worden, omdat het tegen Juda zijne opdracht te buiten ging, en zoodanig zal het lot zijn van alle vijanden van Gods volk.

[1]) Deze godspraak hangt innig samen met het onmiddellijk voorafgaande zegelied over Assur's val (XVII 12—14). De profeet stelt aanschouwelijk voor, dat door dien val Jehova tot in de verste landen zal verheerlijkt worden. — Ethiopië, meer bepaald Nubië, Hebr. «Kusch», had sinds ettelijke jaren zijn gebied noordwaarts over Boven-Egypte uitgebreid en zich in

angeli veloces ad gentem convulsam, et dilaceratam: ad populum terribilem, post quem non est alius: ad gentem exspectantem et conculcatam, cujus diripuerunt flumina terram ejus:
3. Omnes habitatores orbis, qui moramini in terra, cum elevatum fuerit signum in montibus, videbitis, et clangorem tubæ audietis:

4. Quia hæc dicit Dominus ad me: Quiescam, et considerabo in loco meo, sicut meridiana lux clara est, et sicut nubes roris in die messis.

5. Ante messem enim totus effloruit, et immatura perfectio germinabit, et præcidentur ramusculi ejus falcibus: et quæ derelicta fuerint, abscindentur, et excutientur.

wateren henen[2])! Gaat, snelle boden, tot het geschokte en verscheurde volk, tot het vervaarlijke volk, achter hetwelk geen ander is, tot het verwachtende en vertreden volk, welks land stroomen doorsnijden[3]).

3. Gij, alle bewoners des aardrijks, die op aarde verwijlt, wanneer de banier zal geheschen worden op de bergen, zult gij toeschouwen, en het geschal der bazuin zult gij hooren[4])!
4. Want dit zegt de Heer tot mij: Ik zal rusten en toezien uit mijne woonplaats, evenals het middaglicht helder is en evenals de wolk van dauw ten dage van den oogst[5]).
5. Vóór den oogst toch stond hij geheel in bloei, en een onrijpe vrucht gaat zich ontwikkelen; en afgesneden zullen zijne ranken worden met het snoeimes, en wat nog overblijft zal afgescheurd en uitgerukt worden[6]).

Pathros blijvend gevestigd, terwijl in Beneden-Egypte inlandsche vorsten onderling om den voorrang streden. Ook daar poogde Ethiopië in wedstrijd met Assyrië zijn gezag te vestigen; het wilde zelfs tot in Azië voortdringen, waar het met zijnen mededinger in botsing zou komen; vgl. XXXVII 9. — Dit *wee* over Ethiopië is niet dreigend, maar medelijdend met den benarden toestand des lands, dat in opschudding was om het zegevierend voortrukken der Assyriërs. *Het land van gonzende vleugelen* heet Ethiopië, waarschijnlijk om de zwermen insecten, welke dáár, evenals in Egypte (zie VII 18), inheemsch zijn; wellicht is het tevens eene zinspeling op de vlugge en talrijke legerscharen van dat strijdlustige volk. Van Palestina uit *ligt het aan gene zijde der stroomen,* den Nijl, den Astaspus en den Astaboras.

[2]) Op hunne lichte booten varen zij den Nijl af, hier en elders (XIX 5; Nah. III 8) *zee* genaamd. Die *gezanten* waren waarschijnlijk van de Delta uit naar Jerusalem gekomen, om een verbond tegen Assur te sluiten; dáár roept hun de profeet de volgende boodschap voor hun vaderland toe. *Booten van papierriet,* zie Exod. II noot 3.

[3]) Het volk van Ethiopië heet *geschokt* door de tijding van de aankomst der Assyriërs, *verscheurd,* d. i. door oorlogslasten geteisterd; *achter hetwelk,* volgens de toenmalige kennis van Afrika's binnenlanden, *geen ander* volk *is,* want de volken ten zuiden van Egypte droegen den algemeenen naam van Ethiopiërs. Het was *een verwachtend,* d. i. een in bange verwachting verkeerend, en door oorlogslasten als *vertreden volk.* In den grondtekst worden zij beschreven als een volk hoog van gestalte, glad of glanzend van huidskleur, dat wijd en zijd ontzag inboezemt en door wreede dwingelandij volken vertreedt. Maar al dat machtsvertoon is ijdel voor den almachtigen God, die zonder hen met één slag Assyrië zal verslaan.

[4]) Het *hijschen der banier* enz. is het teeken dat de groote strijd des Heeren gaat gestreden worden.

[5]) *Ik zal rusten,* d. i. in onverstoorbare kalmte en schijnbaar werkeloos, *uit mijne woonplaats toezien* naar de krijgsverrichtingen der Assyriërs en hunne plannen begunstigen, ten einde hen te bereiden tot den oogst mijner goddelijke wraak, gelijk de heldere middagzon en de vruchtbare dauw den oogst doen rijpen.

[6]) Door de koesterende stralen der

6. Et relinquentur simul avibus montium, et bestiis terræ: et æstate perpetua erunt super eum volucres, et omnes bestiæ terræ super illum hiemabunt.

7. In tempore illo deferetur munus Domino exercituum a populo divulso et dilacerato: a populo terribili, post quem non fuit alius, a gente exspectante, exspectante et conculcata, cujus diripuerunt flumina terram ejus, ad locum nominis Domini exercituum montem Sion.

6. En zij zullen prijsgegeven worden altemaal aan de vogelen der bergen en aan de wilde dieren des lands, en den geheelen zomer lang zullen vogelen daarop azen en al de wilde dieren des lands daarop overwinteren[7]).

7. Te dien tijde zal een offergave gebracht worden aan den Heer der heerscharen door het geschokte en verscheurde volk, door het vervaarlijke volk, achter hetwelk geen ander is, door het verwachtende volk, verwachtend en vertreden, welks land stroomen doorsnijden — ter plaatse van den naam van den Heer der heerscharen, naar den berg Sion[8]).

CAPUT XIX.

HOOFDSTUK XIX.

Godspraak over Egypte: bestraffing van het afgodische en trotsche land (v. 1—15), heilzaam gevolg (v. 16—25).

1. Onus Ægypti. Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Ægyptum, et commovebuntur simulacra Ægypti a facie ejus, et cor Ægypti tabescet in medio ejus.

1. Last van Egypte. Zie, de Heer zal stijgen op een lichte wolk en komen naar Egypte, en wankelen zullen Egypte's afgodsbeelden voor zijn aangezicht, en het hart van Egypte zal versmelten in zijn binnenste[1]).

---

zon en door den dauw *stond hij*, de wijnstok — een beeld van het door God gedurende eenigen tijd begunstigde Assyrië — *geheel in bloei* en ontwikkelde hij zelfs vruchten, maar het zal *een onrijpe vrucht* blijven. Want op den tijd, door God bepaald, zal hij eensklaps met ranken en wortel verdelgd en uitgeroeid worden.

[7]) Een schrikkelijk bloedbad zal de Heer onder de Assyriërs aanrichten en de onbegraven lijken zullen het aas zijn van «de gieren der bergen» (Hebr.) en van verscheurende dieren. Eene aanschouwelijke voorstelling der honderd vijf en tachtig duizend lijken van XXXVII 36.

[8]) Dit zal de vrucht zijn dier heerlijke openbaring van Gods almacht. Ethiopië, dat evenals in v. 2 geteekend wordt, zal den Heer *op Sion* huldigen en met offergaven komen naar de plaats, waar Hij zijnen *naam*, d. i. zijne heerlijkheid, openbaart; vgl. Soph. III 10. Zie het begin der vervulling II Par. XXXII 23; ten volle ging dit in vervulling door den Messias, door wien *Sion* het geestelijk middelpunt werd aller volken.

[1]) Deze godspraak betreft Beneden-Egypte (zie XVIII noot 1). De *wolken* zijn, in de dichterlijke beeldspraak der Hebreërs, de wagen, waarmede God ter aarde afdaalt; een *lichte* wolk is het zinnebeeld zijner snelle, spoedige komst ter openbaring zijner straffende gerechtigheid aan het land en aan zijne goden, gelijk eertijds (Exod. XII 12). *Het hart* der Egyptenaren, zie XIII noot 8, zal van angst en schrik *versmelten*.

2. Et concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios: et pugnabit vir contra fratrem suum, et vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum.

2. En in het harnas jagen zal Ik Egyptenaren tegen Egyptenaren, en strijden zal de man tegen zijn broeder en de man tegen zijn vriend, stad tegen stad, rijk tegen rijk[2]).

3. Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus, et consilium ejus præcipitabo: et interrogabunt simulacra sua, et divinos suos, et pythones, et ariolos.

3. En vaneengescheurd zal de geest van Egypte worden in zijn binnenste[3]), en zijnen raadslag zal Ik te niet doen, en zij zullen hunne afgoden ondervragen en hunne waarzeggers en de bezweerders en de wichelaars.

4. Et tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium, et rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum.

4. En Ik zal Egypte overleveren in de hand van wreede meesters, en een machtig koning zal over hen heerschen, zegt de Heer, de God der heerscharen[4]).

5. Et arescet aqua de mari, et fluvius desolabitur, atque siccabitur.

5. En opdrogen zal het water uit de zee, en de stroom zal ledig en droog worden[5]).

6. Et deficient flumina: attenuabuntur, et siccabuntur rivi aggerum. Calamus et juncus marcescet:

6. En de vloeden zullen uitblijven, vallen en uitdrogen zullen de afgedamde kanalen[6]). Riet en bies zal verwelken.

7. Nudabitur alveus rivi a fonte suo, et omnis sementis irrigua siccabitur, arescet, et non erit.

7. Bloot zal het stroombed liggen van zijne bron af, en al het bewaterde zaailand zal verdrogen, verdorren en niet meer zijn.

8. Et mœrebunt piscatores, et lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, et expandentes rete super faciem aquarum emarcescent.

8. En treuren zullen de visschers, en weeklagen allen, die den vischhaak werpen in den stroom, en die het net uitspreiden over de watervlakte zullen wegkwijnen[7]).

9. Confundentur qui operabantur linum, pectentes, et texentes subtilia.

9. En te schande zullen worden die het vlas bewerken en kammen en die fijn goed weven[8]).

---

[2]) Beneden-Egypte was destijds in verschillende kleine rijken verbrokkeld, die Tanis, Memphis, Saïs enz. tot hoofdsteden hadden. God zal ze overleveren aan onderlinge tweespalt, waardoor zij de gemakkelijke prooi worden beurtelings van Ethiopië en van Assyrië.

[3]) *De geest* of het verstandelijk vermogen «zal worden uitgeput» (Hebr.), m. a. w. het om zijne wijsheid beroemde Egypte zal radeloos worden.

[4]) Het in vele onafhankelijke rijkjes gesplitste Egypte zal zich weder moeten buigen onder het harde juk van éénen Pharao. Dit geschiedde onder den Ethiopischen dwingeland Tharaca, die, naar de Egyptische opschriften, over Boven-Egypte regeerde van 690 tot 664, nog meer echter onder Psammetich I, die met behulp van Grieksche huursoldaten over geheel Egypte heerschte van 664 tot 610.

[5]) De *zee*, aanstonds de *stroom* geheeten, is (zie XVIII 2) de Nijl, door de jaarlijksche overstroomingen de bron van Egypte's vruchtbaarheid. Blijven die Nijlvloeden uit, dan wordt het anders vruchtbare Egypte eene dorre woestenij.

[6]) Hebr.: «de kanalen van Egypte», waarin het Nijlwater over het land verdeeld werd. Zie Exod. VII noot 8.

[7]) Ook de nijverheid van Egypte verdwijnt bij het ophouden der geregelde Nijlvloeden. Vooreerst de visscherij op den anders vischrijken Nijl. Vgl. Num. XI 5.

[8]) Een andere bron van welvaart

10. Et erunt irrigua ejus flaccentia: omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces.

10. En zijn bewaterd land zal verwelken; allen, die poelen maken om visschen te vangen[9]).

11. Stulti principes Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis dederunt consilium insipiens: quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapientium ego, filius regum antiquorum?

11. Dwazen zijn de vorsten van Tanis, de wijze raadgevers van Pharao hebben onwijzen raad gegeven. Hoe zult gij zeggen tot Pharao: Een zoon der wijzen ben ik, een zoon der aloude koningen[10])!

12. Ubi nunc sunt sapientes tui? annuntient tibi, et indicent quid cogitaverit Dominus exercituum super Ægyptum.

12. Waar zijn nu uwe wijzen? Laat hen nu verkondigen en aantoonen, wat de Heer der heerscharen bedacht heeft over Egypte!

13. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Ægyptum, angulum populorum ejus.

13. Dwazen zijn de vorsten van Tanis geworden, uitgeput zijn de vorsten van Memphis, bedrogen hebben zij Egypte, den hoeksteen zijner volken[11]).

14. Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis: et errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius et vomens.

14. De Heer heeft in zijn midden eenen geest van zwijmeling bereid, en zij hebben Egypte doen zwijmelen in al zijn doen, gelijk zwijmelt wie dronken is en braakt[12]).

15. Et non erit Ægypto opus, quod faciat caput et caudam incurvantem, et refrenantem.

15. En geen werk zal er voor Egypte zijn, dat kop en staart, den neerbuiger en den bedwinger maakt[13]).

---

was de teelt van vlas en boomwol.

[9]) Vul aan uit v. 9: «zullen te schande worden». *Poelen* liet men bij hoogen Nijlstand volloopen en bij het vallen van den Nijl ledigloopen, om de achterblijvende visschen te vangen. De nieuweren vertalen veelal het Hebr.: «En de zuilen (de grooten en machtigen) zijn verbrijzeld en die voor loon arbeiden (Septuag. en Syr.: «die gerstebier bereiden») zielsbedroefd».

[10]) Ook Egypte's beroemde wijsheid (vgl. III Reg. IV 30) zal te schande worden. *Tanis* of Zoan (Egyptisch: Taän) in Beneden-Egypte, de hoofdstad der Hyksos en van vele latere koningen, was ook toen de zetel van eenen Pharao (zie voor dezen titel Gen. XII noot 11), die zich de opvolger der aloude koningen noemde, maar slechts een schaduw hunner vroegere macht bezat; zijne staatsdienaren hadden even weinig van de oudtijds beroemde wijsheid der Egyptische vorsten geërfd, al roemden zij op koninklijke afkomst en erfelijke wijsheid.

[11]) *Memphis*, Hebr. Noph (Egyptisch: Men-nofer, de goede stad) was de hoofdstad van Beneden-Egypte, ten zuiden van het tegenwoordige Kairo. Egypte heet *de hoeksteen*, d. i. de steun en het sieraad, der onderworpen volksstammen. Hebr.: «bedrogen hebben Egypte die de hoeksteen (d. i. de steunpilaren) zijn zijner kasten» of familiestammen, uit welke het oude rijk zich gevormd had en in welke het nu weder gesplitst was.

[12]) *Eenen geest van zwijmeling*, d. i. eenen zwijmeldrank. Die wijze priesters en staatslieden zijn als het vat, waaruit die vloekdrank aan *Egypte*, d. i. aan de Egyptenaren, wordt toegediend; het volk is derhalve het offer dier misleiding en *zwijmelt* ten gevolge van dien drank als dronken en «tuimelt in zijn braaksel» (Hebr.); m. a. w. het dwaas bestuur dier overheden strekt aan land en volk ten schandelijken ondergang.

[13]) Allen, groot en klein, zijn van geestkracht en doorzicht verstoken, zoodat niets, geen enkel werk den eenen tot gebieder, den anderen tot onderdaan stempelt, gelijk het in eene ge-

16. In die illa erit Ægyptus quasi mulieres, et stupebunt, et timebunt a facie commotionis manus Domini exercituum, quam ipse movebit super eam.

17. Et erit terra Juda Ægypto in pavorem: omnis, qui illius fuerit recordatus, pavebit a facie consilii Domini exercituum, quod ipse cogitavit super eam.

18. In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti, loquentes lingua Chanaan, et jurantes per Dominum exercituum: Civitas solis vocabitur una. *Ez. XXX 17.*

19. In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti, et titulus Domini juxta terminum ejus

20. Erit in signum, et in testimonium Domino exercituum in terra Ægypti. Clamabunt enim ad Do-

16. Te dien dage zal Egypte zijn als vrouwen, en zij zullen verstomd staan en vreezen vanwege den zwaai der hand van den Heer der heerscharen, waarmede Hij tegen hetzelve zwaaien zal[14]).

17. En het land Juda zal voor Egypte zijn tot siddering; al wie er aan zal denken, zal beven vanwege het raadsbesluit van den Heer der heerscharen, dat Hij bedacht heeft tegen hetzelve[15]).

18. Te dien dage zullen er vijf steden zijn in het land Egypte, sprekende de taal van Chanaän en zwerende bij den Heer der heerscharen; zonnestad zal er ééne heeten[16]).

19. Te dien dage zal er een altaar des Heeren zijn in het midden van het land Egypte; en een gedenkzuil voor den Heer aan deszelfs grens

20. zal ten teeken en ten getuigenis zijn voor den Heer der heerscharen in het land Egypte[17]). Want

---

regelde maatschappij behoort. Hebr. «En geen werk is er in Egypte, dat kop en staart, palmtak en bies volvoeren»; zie IX 14, 15.

[14]) *Te dien dage*, wanneer die slagen *van 's Heeren hand* op Egypte zullen neerkomen, zullen de mannen van schrik en angst aan *vrouwen* gelijk zijn.

[15]) Alleen reeds de gedachte aan ***het land Juda*** zal de Egyptenaren vervullen met schrik, want de straffende hand van Juda's God, van Jehova, hebben zij reeds gevoeld, en nog vreezen zij voor hetgeen Gods raadsbesluit verder tegen hen heeft bepaald; vgl. Exod. XIV 25.

[16]) *Te dien dage* zal Egypte, door de heilzame vreeze Gods bezield, zich tot Jehova, den God van Israël, bekeeren. Dit zal geschieden door den Messias; want ook hier vat de profeet in één gezichtspunt samen, wat door eeuwen is gescheiden. *De taal van Chanaän*, het Hebreeuwsch, de heilige taal van het volk Gods, *spreken*, beteekent hier de denkwijze, het geloof van het volk Gods aannemen, want de taal is de uitdrukking der gedachten; vgl. Soph. III 9. Dat geloof in Israël's God zullen zij belijden door *bij den Heer* te *zweren*. Het getal *vijf*, zie Gen. XLIII noot 13, wijst op een onbepaald, misschien klein getal (vgl. Lev. XXVI 8; I Reg. XXI 3; Isai. XXX 17). Eéne dier tot Jehova bekeerde steden zal den naam dragen van een der oudste en beroemdste steden van het oude Egypte (*Zonnestad* of Heliopolis Gen. XLI 45); zij zal zijn, wat haar naam uitdrukt (vgl. VII 14), *een zonnestad*, d. i. door den glans harer heiligheid als een zon stralen. De Septuagint leest: «stad der gerechtigheid»; de Massoretische lezing: «stad der verwoesting» is waarschijnlijk bedorven.

[17]) Dat *altaar des Heeren* in Egypte zegt duidelijk, dat de Mosaïsche eeredienst, aan den tempel van Jerusalem uitsluitend verbonden, dan zal zijn opgeheven door het Nieuwe Verbond Hiermede is niet in strijd, dat in v. 21 sprake is van *slachtoffers* en *offergaven*, d. i. van bloedige en onbloedige offers, want de profeet stelt het Offer der Nieuwe Wet op Oud-Testamentische wijze voor. De *gedenkzuil* zinspeelt op de pronknaalden of obelisken in het oude Egypte; alsdan zal er eene, aan Egypte's *grens* opgericht, *ten getuigenis* zijn, dat het land aan Jehova is toegewijd.

minum a facie tribulantis, et mittet eis salvatorem et propugnatorem, qui liberet eos.

21. Et cognoscetur Dominus ab Ægypto, et cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, et colent eum in hostiis et in muneribus: et vota vovebunt Domino, et solvent.

22. Et percutiet Dominus Ægyptum plaga, et sanabit eam, et revertentur ad Dominum, et placabitur eis, et sanabit eos.

23. In die illa erit via de Ægypto in Assyrios, et intrabit Assyrius Ægyptum, et Ægyptius in Assyrios, et servient Ægyptii Assur.

24. In die illa erit Israel tertius Ægyptio et Assyrio: benedictio in medio terræ,

25. Cui benedixit Dominus exercituum, dicens: Benedictus populus meus Ægypti, et opus manuum mearum Assyrio: hereditas autem mea Israel. *Exod. IV 22.*

zij zullen roepen tot den Heer vanwege den verdrukker, en Hij zal hun eenen verlosser en eenen verdediger zenden, die hen redden zal.

21. En de Heer zal gekend worden door Egypte, en de Egyptenaren zullen den Heer kennen te dien dage, en zij zullen Hem vereeren met slachtoffers en met offergaven; en zij zullen den Heer geloften doen en die inlossen.

22. En de Heer zal Egypte slaan met eene plaag, en Hij zal het genezen; en zij zullen wederkeeren tot den Heer, en Hij zal zich met hen verzoenen en hen genezen[18]).

23. Te dien dage zal er een heerbaan zijn van Egypte naar de Assyriërs, en de Assyriër zal komen naar Egypte en de Egyptenaar naar de Assyriërs, en de Egyptenaren zullen Assur dienen[19]).

24. Te dien dage zal Israël de derde zijn met den Egyptenaar en den Assyriër, een zegen midden op de aarde[20]),

25. welke de Heer der heerscharen zegent, zeggende: Gezegend, gij mijn volk van Egypte, en mijner handen werk is voor den Assyriër, en mijn erfdeel is Israël[21])!

---

18) De profeet vat het gezegde in v. 16—21 in het kort samen: door het gericht komt Egypte tot het heil, dat door de verlossing van den Messias zal voltooid worden.

19) Hebr.: «Egypte met Assur zal (Jehova) dienen». *Egypte* en *Assur*, destijds onderling de verwoedste vijanden, die het tusschen beiden gelegen Juda beurtelings onderdrukten, de vertegenwoordigers van Gods vijanden onder het Oude Verbond, zijn hier de vertegenwoordigers der tot het Christendom bekeerde heidensche volken, welke door den band van geloof en liefde in het ééne Rijk Gods zullen vereenigd worden.

20) Israël, tot dan toe alléén het volk Gods, zal *te dien dage* dit voorrecht deelen met Egypte en Assur, d. i. met de heidensche volken. Want Israël zal dan door den Messias *een zegen* zijn op *de aarde* (vgl. Gen. XII 2, 3).

21) Den drievoudigen zegen, dien de hoogepriester over Israël uitsprak (Num. VI 24, volg.), zal God uitspreken over Egypte, Assur en Israël, d. i. over alle volken der aarde; ook Egypte wordt *mijn volk* (vgl. Osee II 1): *mijner handen werk*, het werk der verlossing, is ook voor den Assyriër, Hebr.: «is de Assyriër» als mijn verloste; en Israël is dan Gods *erfdeel*, zijn uitverkoren land en volk (Deut. IV 20) in hoogeren zin.

CAPUT XX.

Eene zinnebeeldige handeling betreffende Ethiopië en Egypte.

1. In anno, quo ingressus est Tharthan in Azotum, cum misisset eum Sargon rex Assyriorum, et pugnasset contra Azotum, et cepisset eam:

2. In tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiæ filii Amos, dicens: Vade, et solve saccum de lumbis tuis, et calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic vadens nudus, et discalceatus.

3. Et dixit Dominus: Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus, et discalceatus, trium annorum signum et portentum erit super Ægyptum, et super Æthiopiam,

4. Sic minabit rex Assyriorum captivitatem Ægypti, et transmigrationem Æthiopiæ, juvenum et

HOOFDSTUK XX.

1. In het jaar, waarin de Tharthan naar Azotus kwam, toen hem Sargon, de koning der Assyriërs, gezonden had, en hij tegen Azotus gestreden en het ingenomen had[1]),
2. te dien tijde sprak de Heer door de bediening van Isaias, den zoon van Amos, zeggende: Ga en ontgord het rouwgewaad van uwe lendenen en doe uw schoeisel van uwe voeten. En hij deed alzoo en trad naakt en barrevoets op[2]).
3. En de Heer zeide: Evenals mijn dienstknecht Isaias naakt en barrevoets gewandeld heeft — drie jaren lang is hij een teeken en een voorbeduidsel voor Egypte en voor Ethiopië[3]) —
4. alzoo zal de koning der Assyriërs voortdrijven de gevangenen van Egypte en de ballingen van

---

[1]) *De Tharthan* is geen eigennaam, maar de benaming van den Assyrischen opperbevelhebber, in het Assyr. tur-tanu. De beroemde Assyrische koning *Sargon,* de veroveraar van Samaria (in 721, vgl. IV Reg. XVIII 9, 10), had in 720 de Philistijnen met de Egyptenaren onder hunnen koning Schabak bij Raphia verslagen en Gaza ingenomen. Daarop hadden Ethiopië en Egypte met de Pheniciërs, de Philistijnen enz. een verbond gesloten tegen Assur; om deze reden *zond Sargon* (de plusquamperfecta der Vulgaat zijn minder juist; het Hebr. vertaalt men: «toen hem.... zond en hij.... streed en het innam») zijnen Tharthan, die in 711 *Azotus,* een voorname Philistijnsche stad op de heirbaan van Assyrië naar Egypte, veroverde, Ethiopië-Egypte nogmaals vernederde en noodzaakte, om den koning van Azotus met zijne onderdanen, die daarheen gevlucht waren, uit te leveren. Dit leeren ons de in spijkerschrift bewaarde oorkonden, welke in bijzonderheden de geschiedenis verhalen van Sargon, die vroeger alleen uit Isaias bekend was.

[2]) *Te dien tijde.* d. i. omstreeks dien tijd; want uit v. 3 blijkt, dat Isaias dit bevel *Ga* enz. *drie jaren* vóór de vernedering van Ethiopië-Egypte ontvangen had. De tijdsopgave in v. 1 *in het jaar* ziet op het woord des Heeren in v. 3, de eigenlijke godspraak, welke de in v. 2 voorafgaande zinnebeeldige handeling, de eenige, die van Isaias verhaald wordt, verklaart en tijdens de belegering van Azotus of kort te voren schijnt uitgesproken. *Het rouwgewaad* is hier de profeten-mantel, een uit haar of ruwe stof geweven mantel, zooals ook Elias droeg. Zie Apoc. VI 12. *Naakt,* d. i. zonder bovenkleed (vgl. Joan. XXI 7; Marc. XIV 52), om de van have en kleederen beroofde krijgsgevangenen voor te stellen.

[3]) *Naakt.... drie jaren lang,* niet aanhoudend, maar zoo dikwijls hij in dien tijd als *dienstknecht* van Jehova, als profeet optrad. Na verloop dier drie jaren moest hij namens God de beteekenis dier zinnebeeldige handeling openlijk verkondigen, ten einde zijn volk, dat van Ethiopië-Egypte steun verwachtte en hierdoor van Jehova afvallig werd, tot betere gevoelens te brengen. Zie v. 5, 6.

senum, nudam et discalceatam, discoopertis natibus ad ignominiam Ægypti.
5. Et timebunt, et confundentur ab Æthiopia spe sua, et ab Ægypto gloria sua.
6. Et dicet habitator insulæ hujus in die illa: Ecce hæc erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, ut liberarent nos a facie regis Assyriorum: et quo modo effugere poterimus nos?

Ethiopië, jongelingen en grijsaards, naakt en barrevoets, met ontbloote dijen — tot schande voor Egypte.
5. En zij zullen vreezen en zich schamen over Ethiopië, hunne hoop, en over Egypte, hunnen roem[4]).
6. En de bewoner van dit kustland zal zeggen te dien dage: Zie, dat was onze hoop, tot hen namen wij onze toevlucht om bijstand, opdat zij ons zouden verlossen van het aangezicht van den koning der Assyriërs. En wij, hoe zullen wij het kunnen ontkomen[5])?

CAPUT XXI.

HOOFDSTUK XXI.

Godspraak tegen Babylon v. 1—10: Het aanrukkende leger tegen het brassende Babylon (v. 1—5); de profeet, de wachter des Heeren, voorzegt den val der stad tot troost van zijn volk (v. 6—10). Godspraak tegen Duma (v. 11, 12). Godspraak tegen Arabië (v. 13—17).

1. Onus deserti maris. Sicut turbines ab Africo veniunt, de deserto venit, de terra horribili.

1. Last van de woestijn der zee[1]). Gelijk dwarrelwinden uit het Zuiderland komen, komt het uit de woestijn, uit een schrikwekkend land[2])!

2. Visio dura nuntiata est mihi: qui incredulus est, infideliter agit: et qui depopulator est, vastat. Ascende Ælam, obside Mede: omnem gemitum ejus cessare feci.

2. Een gruwzaam gezicht is mij gekondschapt: de trouwelooze handelt trouweloos en de verwoester verwoest. Trek op, o Ælam! Sla het beleg, gij Meder! Aan al het zuchten om hem maak Ik een einde[3]).

---

[4]) *Zij,* die van Juda, *zullen vreezen* voor de macht van Assyrië *en zich schamen* over hun vertrouwen op den steun van *Ethiopië* en over hun *roemen* op *Egypte's* vriendschap.
[5]) *Insula* beteekent hier het *kustland* aan de Middellandsche Zee, Palestina, Philistea, Phenicië; zie XXIII 2. *Hoe zullen wij* aan de macht van Assyrië *kunnen ontkomen?*

[1]) *De woestijn der zee* beteekent, blijkens v. 9, Babylon aan den Euphraat, evenals de Nijl XIX 5 *zee* geheeten, te meer omdat de vele wateren van dien stroom (vgl. Jer. LI 13), vóór den aanleg der dijken, de lage vlakte van Zuid-Babylonië (bij de Assyriërs *Zeeland* mât tiâmtiv geheeten) aan eene zee gelijk maakten (Herod. 1, 184). Het bloeiende Babylon zou eenmaal een *woestijn* worden.
[2]) Het onbepaalde verhoogt het schrikwekkende der aankondiging. Bedoeld is het leger der strijdvaardige Ælamieten en Meden (v. 2); hunne komst wordt vergeleken met de in Juda zoo gevreesde *dwarrelwinden* uit de woestijn van Arabië.
[3]) *Gruwzaam,* want de profeet *ziet* de gruwelen en het geweld der Chaldeeuwsche overheersching. Doch daar klinkt reeds het bevel van God, die aan het *zuchten* der volken om *den*

3. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis: corrui cum audirem, conturbatus sum cum viderem.
4. Emarcuit cor meum, tenebræ stupefecerunt me: Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum.
5. Pone mensam, contemplare in specula comedentes et bibentes: surgite principes, arripite clypeum.
6. Hæc enim dixit mihi Dominus: Vade, et pone speculatorem: et quodcumque viderit, annuntiet.
7. Et vidit currum duorum equitum, ascensorem asini, et ascensorem cameli: et contemplatus est diligenter multo intuitu.

3. Daarom zijn mijne lendenen vervuld van pijn, angst heeft mij bevangen als de angst eener barende; ik stortte neder, toen ik het hoorde; ik werd ontsteld, toen ik het zag.
4. Mijn hart kromp ineen, duisternis deed mij verstommen: Babylon, mijne dierbare, staat voor mij als een beeld van verschrikking[4])!
5. Dek de tafel! Zie uit op den wachttoren! Zij eten en zij drinken! Op, vorsten, grijpt het schild[5])!
6. Want dit heeft de Heer tot mij gezegd: Ga en zet een wachter uit; en al wat hij ziet, boodschappe hij[6])!
7. En hij zag een wagen met twee berijders, den een gezeten op een ezel en den ander gezeten op een kameel; en hij schouwde oplettend met veel aandacht[7]).

---

trouwelooze en *den verwoester*, d. i. om Babylon, een einde wil maken. *Ælam*, zie Gen. X 22, van turanischen oorsprong, een krijgshaftig volk, was, evenals *de Meden* (zie XIII 17), toen nog van Assyrië, later van Babylonië, afhankelijk. De Arische Perzen blijven hier achter de vanouds bekende rijken, Ælam en Medië, nog verscholen.

[4]) Het schrikwekkende gezicht van Babylon's val doet het medelijdend hart van den profeet (vgl. XV 5) in hooge mate ontstellen; de gelijkenis eener barende ziet op de bange verwachting van hetgeen nog komen zal. Het om zijn rijkdom en pracht *dierbare Babylon* (de profeet spreekt naar zijn medelijdend gevoel, of, volgens anderen, van het standpunt der bewoners van de veroordeelde stad) is mij, in zijn plotselingen ondergang, tot een voorwerp van verbazing. Doch in den grondtekst en in de Septuagint wordt *Babylon* niet genoemd; Hebr.: «mijn dierbaar schemeruur (het verkwikkende uur der rust) is mij tot schrik geworden» om de bange verwachting van nog akeliger gezichten. De Septuagint leest wellicht beter: «mijne ziel is in schrik geraakt». Treffend is de tegenstelling tusschen zijn eigen ontsteltenis en de zorgeloosheid van het brassende Babel in v. 5.

[5]) De profeet schildert zijn gezicht aanschouwelijk en levendig. Babel's koning geeft bevel den feestdisch te bereiden, terwijl de vijand in aantocht is; het is hem genoeg, indien slechts de wachten goed toezien. Intusschen eten en drinken zij lustig! Daar klinkt de stem der wachters: Te wapen, de vijand is in de stad; *grijpt*, Hebr.: «zalft» *het schild!* Dit deed men opdat de pijlen op het blanke en gladde schild zouden afschampen. De geschiedenis zegt, dat inderdaad Babylon feest vierde, toen het door Cyrus werd ingenomen. Zie Jer. LI 39, 57; vooral Dan V.

[6]) Een nieuw profetisch gezicht, dat het voorafgaande verklaart *(want)*. De *wachter*, dien Isaias moet uitzetten, is hij zelf in zijne hoedanigheid van profeet, hier *wachter* geheeten, omdat het voorwerp van zijn gezicht een vijandelijk leger is.

[7]) De H. Hiëronymus verklaart als volgt: «de profeet zag een tweespan komen en eenen berijder daarop, en een ezel en een kameel voor den wagen gespannen» Naar den grondtekst is waarschijnlijk de zin: de wachter zag in de verte «een leger» aankomen tegen Babylon; weldra onderscheidde hij «ruiters paarsgewijze», daarachter «een trein van ezels en een trein van kameelen», welke lastdieren de krijgers en de krijgsbehoeften uit verre streken aanvoerden. Treffend juist wordt hier

8. Et clamavit leo: Super speculam Domini ego sum, stans jugiter per diem: et super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. *Hab. II 1.*

9. Ecce iste veniet ascensor vir bigæ equitum, et respondit, et dixit: Cecidit, cecidit Babylon, et omnia sculptilia deorum ejus contrita sunt in terram. *Jer. L1 8; Apoc. XIV 8.*

10. Tritura mea, et filii areæ meæ, quæ audivi a Domino exercituum Deo Israel, annuntiavi vobis.

11. Onus Duma ad me clamat ex Seir: Custos quid de nocte? custos quid de nocte?

12. Dixit custos: Venit mane et nox: si quæritis, quærite: convertimini, venite.

13. Onus in Arabia. In saltu ad

8. En hij riep: een leeuw[8])! Op den wachttoren des Heeren ben ik en sta ik voortdurend over dag; en op mijne wacht ben ik en sta ik gansche nachten[9]).

9. Zie, daar komt de berijder, de man van het tweespan[10]), en hij antwoordde en zeide: Gevallen, gevallen is Babylon, en al zijne godenbeelden liggen vergruizeld ter aarde[11]).

10. Gij, mijne dorsching en kinderen van mijn dorschvloer, wat ik gehoord heb van den Heer der heerscharen, den God van Israël, heb ik u aangekondigd[12]).

11. Last van Duma. Tot mij roept men uit Seïr[13]): Wachter, hoe ver is de nacht? Wachter, hoe ver is de nacht[14])?

12. De wachter zeide: De morgen komt en de nacht; zoo gij vraagt, vraagt, keert weder, komt[15])!

13. Last op Arabië. In het woud

---

het leger der Medo-Perzen verzinnebeeld; paarden, ezels en kameelen behoorden werkelijk tot den legertros der Meden en Ælamieten, zooals later tot dien der Perzen; zie XXII 6; Herod. 1, 80; 4, 129.

[8]) De wachter riep: *Een leeuw* is in aantocht! een alarmkreet aan het herdersleven ontleend; zie XV 9.

[9]) Lang en aanhoudend blijft de wachter uitzien, wat dat onafzienbare leger zal verrichten.

[10]) Zie v. 7. Volgens den grondtekst ziet hij nu datzelfde leger (zie noot 7) in zijne nabijheid voorbijtrekken.

[11]) *Hij*, de wachter, *antwoordde*, d. i. gaf bescheid aan God, door wien hij op wacht gesteld was, en boodschapte den val van Babylon, het werk van dat ontzaglijke leger.

[12]) De voorafgaande voorspelling van Babel's val werd door den profeet aan zijn volk geboodschapt om het te troosten; medelijdend noemt hij het *mijne dorsching* of, wat hetzelfde beteekent, *kinderen van mijn dorschvloer*, omdat het op last van God als graan op den dorschvloer door Babel zou gedorscht worden.

[13]) *Seïr* is een bergland ten zuiden van de Doode Zee, bewoond door de Edomieten (Gen. XXXII 3; XXXIII 14); *Duma*, dat Gen. XXV 14 de naam is van een der zonen van Ismaël, schijnt hier zinnebeeldig gebruikt om Edom te beteekenen; het beteekent *doodsche stilte* en is dus onheilspellend.

[14]) Uit zijn gebergte Seïr richt Edom zich tot Sion, en wel tot den daar door Jehova gestelden *wachter*, Isaias, om van hem, die aan Edom zijne rampen voorspeld had, te vernemen, hoe ver *de nacht* van rampspoed, waarin Edom zich thans bevond, reeds gevorderd was, en wanneer de morgen van verlossing zou aanlichten.

[15]) Een raadselachtig antwoord. Waarschijnlijk is de zin: *de morgen* der verlossing komt voor sommigen, voor anderen blijft *de nacht* voortduren. *Zoo gij vraagt* en u tot Jehova wilt wenden, *vraagt* met aandrang; zoodra gij aldus gestemd zijt, *keert dan weder* tot Sion, *komt* tot Jehova. Volgens anderen: *de morgen* is aangebroken voor anderen, maar voor Edom is het nog *nacht*. Wanneer die zal ophouden, is nog niet geopenbaard. Een ander maal mogen zij terugkeeren en opnieuw vragen; nu echter is er geen ander antwoord te geven.

vesperam dormietis, in semitis Dedanim.

14. Occurrentes sitienti ferte aquam, qui habitatis terram austri, cum panibus occurrite fugienti.

15. A facie enim gladiorum fugerunt, a facie gladii imminentis, a facie arcus extenti, a facie gravis prœlii:

16. Quoniam hæc dicit Dominus ad me: Adhuc in uno anno, quasi in anno mercenarii, et auferetur omnis gloria Cedar.

17. Et reliquiæ numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar imminuentur: Dominus enim Deus Israel locutus est.

zult gij des avonds u te slapen leggen, op de wegen der Dedanieten[16].

14. Komt den dorstige te gemoet en brengt hem water, gij die woont in het land van het zuiden[17])! Komt den vluchteling te gemoet met brood!

15. Want voor het aanschijn van zwaarden zijn zij gevlucht, voor het aanschijn van het dreigende zwaard, voor het aanschijn van den gespannen boog, voor het aanschijn van den zwaren krijg[18].

16. Want dit zegt de Heer tot mij: Nog binnen één jaar, als binnen het jaar van een huurling, en weggenomen wordt al de heerlijkheid van Cedar[19].

17. En de overblijfselen van het getal der dappere boogschutters uit Cedar's zonen zullen luttel zijn; want de Heer, de God van Israël, heeft gesproken.

---

[16]) In den grondtekst is het woord gericht tot de «karavanen der Dedanieten», een handeldrijvenden Arabischen volksstam (uit Cetura Gen. XXV 3). Isaias ziet in den geest die karavanen, die veel te lijden hadden van de plunderende Assyriërs bij hunne krijgstochten tegen Egypte en Philistea, *des avonds* de groote karavaanswegen ontwijken en *in het woud* zich verschuilen.

[17]) Hebr.: «in Thema», een Ismaëlietischen stam (Gen. XXV 15) in Noord-Arabië, aan de grenzen der Syrische woestijn; de profeet bidt hen, die vluchtende karavanen te laven en te spijzen.

[18]) Hoe goed gewapend ook, waren toch die karavanen tegen vijanden als de Assyriërs niet bestand.

[19]) Evenals in XVI 14 bepaalt Isaias den tijd, waarop dat godsgericht met de vernedering van *Cedar*, een Ismaëlietischen stam (Gen. XXV 13), een aanvang zal nemen; want dat dit slechts een begin zal zijn van Gods bezoeking, blijkt uit Jer. XLIX 28, volg. *Cedar's heerlijkheid* was de onafhankelijkheid zijner *dappere boogschutters* (v. 17), zijn rijkdom aan vee enz. Sargon, Sennacherib enz. roemen in hunne spijkerschriftoorkonden, dat zij de Arabische stammen onderworpen hebben.

CAPUT XXII.

HOOFDSTUK XXII.

Godspraak over Jerusalem, dat, onboetvaardig en lichtzinnig, op eigen krachten betrouwt en niet bij God vergeving en heil zoekt (v. 1—14). Sobna van zijn ambt ontzet en door Eliacim vervangen (v. 15—21).

1. Onus vallis visionis. Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti et tu omnis in tecta?
2. Clamoris plena, urbs frequens, civitas exsultans: interfecti tui, non interfecti gladio, nec mortui in bello.
3. Cuncti principes tui fugerunt simul, dureque ligati sunt: omnes, qui inventi sunt, vincti sunt pariter, procul fugerunt.
4. Propterea dixi: Recedite a me, amare flebo: nolite incumbere ut consolemini me super vastitate filiæ populi mei.

1. Last van het dal des gezichts[1]). Wat deert u toch, dat ook gij altegader op de daken klimt[2])?
2. Gij, vol gedruisch, woelige stad, uitgelaten veste! Uwe gedooden zijn geen gedooden door het zwaard, geen gesneuvelden in den krijg!
3. Al uwe vorsten vloden te gader en werden zwaar geboeid; allen, die men achterhaalde, werden geketend te zamen verre vloden zij heen[3]).
4. Daarom zeide ik: Gaat weg van mij, bitter wil ik weenen; wilt niet pogen mij te troosten over de verwoesting van de dochter mijns volks[4])!

[1]) *Het dal* is het door hoogere bergen omgeven Jerusalem (Ps. CXXIV 2; vgl. Jer. XXI 13), hier dal *des gezichts* (Septuag.: «van Sion») geheeten, als de zetelplaats der goddelijke openbaring, alwaar ook de profeet op geheimvolle wijze in de toekomst schouwt en thans zijn onheilspellende profetie *(last)* richt tot zijn eigen volk, dat, afvallig van Jehova, aan de heidenen was gelijk geworden en daarom verdiend had, te midden der godspraken over de heidenen bestraft te worden. — Deze profetie is hoogstwaarschijnlijk uitgesproken onder koning Ezechias, ten tijde van Sennacherib's inval in Juda (in 701) en wel bij den aanvang van dien krijgstocht; zie IV Reg. XVIII 13; II Par. XXXII 1, volg. De Assyriërs hadden reeds de meeste steden van Juda ingenomen en waren, zonder nog Jerusalem aan te tasten, tot in het zuidwesten voortgetrokken, waar zij het sterke Lachis belegerden. Terwijl men in de hoofdstad vol bange vrees allerlei voorzorgsmaatregelen nam, zonder echter aan God te denken (v. 9—11), zond Ezechias uit Jerusalem gezanten tot Sennacherib met belofte van onderwerping en met een aanzienlijke som gouds om de belegering van Jerusalem af te koopen. Zoo verhaalt IV Reg. XVIII 14—16; doch tusschen deze en de daar volgende verzen moet eene langere of kortere tijdsruimte liggen, gedurende welke een gansche omkeer binnen Jerusalem plaats had. Want in stede van kruipende onderdanigheid en bange vrees vertoont zich in het verdere verhaal fierheid en vertrouwen op God. Deze omkeer, zonder welken Jerusalem in de handen van Assur zou gevallen zijn, zie v. 5, was waarschijnlijk het gevolg van deze profetische toespraak.

[2]) *Op de* platte *daken* ging men naar het schouwspel zien, dat de drukte van den krijg aanbood.

[3]) In plaats van *zwaar geboeid* (Vulg. en Septuag.) heeft de grondtekst volgens vele nieuweren: «zonder boog lieten zij zich boeien», d. i. zonder slag of stoot zijn zij overwonnen. Zonder ernstigen tegenstand te bieden (vgl. IV Reg. XVIII 13) hadden zich hunne te veld staande troepen met hunne legerhoofden door de Assyriërs laten gevangen nemen en ombrengen of waren schandelijk op de vlucht gegaan. Om Jerusalem tot inkeer te brengen, herinnert de profeet aan die vernederingen, die zijne burgers in hunne lichtzinnigheid reeds vergeten waren.

[4]) d. i. der dochter, welke mijn volk is. Zie I 8.

5. Dies enim interfectionis, et conculcationis, et fletuum Domino Deo exercituum in valle visionis scrutans murum, et magnificus super montem.

6. Et Ælam sumpsit pharetram, currum hominis equitis, et parietem nudavit clypeus.

7. Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum, et equites ponent sedes suas in porta.

8. Et revelabitur operimentum Judæ, et videbis in die illa armamentarium domus saltus.

9. Et scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatæ sunt: et congregastis aquas piscinæ inferioris,

10. Et domos Jerusalem numerastis, et destruxistis domos ad muniendum murum.

11. Et lacum fecistis inter duos muros ad aquam piscinæ veteris: et

5. Want een dag van slachting en van vertrapping en van geween is er bij den Heer, den God der heerscharen, in het dal des gezichts, die den stadsmuur ondergraaft en grootmachtig is tegen den berg[5]).

6. En Ælam heeft den pijlkoker genomen, den strijdwagen des ruiters; en de muur is ontdaan van het schild[6]).

7. En uwe uitgelezen valleien worden gevuld met strijdwagens, en de ruiters nemen hunne stelling aan de poort.

8. En ontbloot wordt het dekkleed van Juda; en gij ziet te dezen dage naar het wapentuig van het huis des wouds[7]).

9. En de scheuren van David's stad beschouwt gij, daar zij vele zijn; en gij verzameldet het water van den beneden-vijver[8]).

10. En de huizen van Jerusalem hebt gij geteld en huizen afgebroken om den muur te versterken[9]).

11. En een kom hebt gij gemaakt tusschen beide muren voor het wa-

---

[5]) Een wraakdag dreigt vanwege den almachtigen God, waarop de vijand *de muren* der stad zal *ondergraven* en doen instorten, en zich dreigend zal verheffen *tegen den berg* Sion; want hiertegen zouden zich de vijandelijke wapenen bij voorkeur richten. Hebr.: «ondergravend den muur, zoodat het geschrei (weerklinkt) tot het (omringende) gebergte».

[6]) De destijds aan Assyrië, althans gedeeltelijk, onderworpen en in deszelfs leger dienende *Ælamieten*, geoefende boogschutters (zie XXI noot 3). In vredestijd versierde *het schild den muur*. Naar het Hebr. waarschijnlijk: «En Ælam .... (en kwam) met eenen tros van voetknechten, van ruiterij (vgl. XXI 7, 9), en Kir (zie Am. I noot 13) heeft het schild ontbloot», d. i. uit het lederen omhulsel getrokken.

[7]) *Het ontblooten* van het *dekkleed* of den sluier, beteekent volgens velen Juda's diepe vernedering, daar aan een Oostersche maagd geen grootere smaad kan worden aangedaan, dan dat men met geweld haren sluier afrukt, vgl. XLVII 2 (Hebr.) Volgens anderen is een dekkleed of een band over de oogen (vgl. XXV 7) bedoeld, die Juda belette zijn gevaarlijken toestand in te zien. En waarop wierp het toen eerst zijne blikken? Op den Heer? Neen; maar op *het wapentuig van het huis des wouds*, d. i. van het uit cederhout van Libanon's wouden gebouwde wapenmagazijn, of dit goed voorzien was. Vgl. III Reg. VII 2; X 17.

[8]) *Van David's stad*, het oudste en meest versterkte deel van Jerusalem. Uit den *beneden-vijver* werd het water afgeleid en binnen de stad *verzameld*, opdat het den belegeraars niet van dienst zou zijn. Want waarschijnlijk lag deze vijver, evenals die van VII 3, buiten de stadsmuren; volgens velen is de tegenwoordige Sultans-vijver, volgens anderen de vijver Siloah bedoeld.

[9]) *Hebt gij geteld* om te berekenen hoeveel mondvoorraad er noodig is tegen de aanstaande belegering; of, volgens anderen, om te zien, welke

non suspexistis ad eum, qui fecerat eam, et operatorem ejus de longe non vidistis.

12. Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, et ad planctum, ad calvitium, et ad cingulum sacci:

13. Et ecce gauaium et lætitia, occidere vitulos, et jugulare arietes, comedere carnes, et bibere vinum: Comedamus, et bibamus: cras enim moriemur. *Infra L VI 12; I Cor. XV 32.*

14. Et revelata est in auribus meis vox Domini exercituum: Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus Deus exercituum.

15. Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Vade, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, et dices ad eum:

16. Quid tu hic, aut quasi quis hic? quia excidisti tibi hic sepulcrum, excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi.

ter van den ouden vijver[10]). En gij hebt niet opwaarts gezien tot Hem, die dit beschikt heeft, en naar Hem, die dit van verre bereidde, hebt gij niet omgezien[11]).

12. En de Heer, de God der heerscharen, roept te dezen dage tot weenen en tot weeklagen, tot kaal scheren en tot omgorden van het boetgewaad[12]).

13. En zie, blijdschap en verlustiging, kalveren slachten en rammen kelen, vleesch eten en wijn drinken! Laat ons eten en drinken, want morgen zullen wij sterven!

14. En geopenbaard heeft zich aan mijne ooren de stem van den Heer der heerscharen: Voorwaar, nimmer zal u die ongerechtigheid vergeven worden, totdat gij sterft, zegt de Heer, de God der heerscharen[13])!

15. Dit zegt de Heer, de God der heerscharen: Ga, begeef u tot hem, die in den tabernakel woont, tot Sobna, den overste des tempels[14]), en zeg tot hem:

16. Wat doet gij hier of in wat hoedanigheid zijt gij hier? Dat gij u hier een grafstede hebt uitgehouwen, dat gij in de hoogte een gedenkteeken kunstig hebt uitgehouwen, in de rots een woonstede voor u[15])!

---

huizen men kan ontberen, ten einde de afbraak daarvan te benuttigen ter versterking van de stadsmuren.

[10]) *Een kom*, om het water van den ouden vijver daarin af te leiden; *tusschen beide muren* wijst waarschijnlijk een stadswijk aan (IV Reg. XXV 4; Jer. XXXIX 4) nabij de bron Siloë (II Esdr. III 15), in het zuidoosten en binnen de stad.

[11]) Hoe beschamend is deze tegenstelling tusschen de zorg om zich tot tegenweer uit te rusten en het vergeten van God, die toch dien vijand tot straf hunner zonden lang te voren besteld had!

[12]) *Roept* door zijne profeten tot boetvaardigheid, die zich in de hier genoemde teekenen van rouw moest openbaren. Zie III 24.

[13]) Het dreigende gevaar had alleen dit gevolg, dat men nog eens volop ging genieten. Die goddelooze lichtzinnigheid was het bewijs van hun hardnekkig gemoed; daarom zal de Heer die onboetvaardigen met den dood straffen.

[14]) *Sobna* was, naar de meening van den H. Hiëronymus, opperpriester van het huis Gods, doch volgens het Hebr. opperhofmeester over het koninklijk huis, zie III Reg. IV 6; XVIII 3; vooral II Par. XXVI 21. Hoe gewichtiger echter zijn ambt was, des te verderfelijker was zijn voorbeeld. De profeet geeft met vrijmoedigheid tegen hem deze godspraak, de eenige, die in dit boek tegen een enkel persoon gericht is.

[15]) De zin is: Wat verbeeldt gij u wel te zijn? Wat hebt gij u, alsof gij nimmer uit uw ambt kondet ontzet worden, een praalgraf gesticht *in de hoogte*,

17. Ecce Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus, et quasi amictum sic sublevabit te.

17. Zie, de Heer zal u doen wegdragen gelijk men eenen haan wegdraagt; en als eenen mantel zoo zal Hij u opnemen[16]).

18. Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in terram latam et spatiosam: ibi morieris, et ibi erit currus gloriæ tuæ, ignominia domus Domini tui.

18. Kransen zal Hij u met een krans van jammer, als eenen bal zal Hij u wegwerpen naar een land, wijd en ruim[17]); daar zult gij sterven, en daar zal uw praalwagen zijn, gij schande van het huis uws Heeren[18]).

19. Et expellam te de statione tua, et de ministerio tuo deponam te.

19. En Ik zal u wegjagen van uwe standplaats, en van uwe bediening zal Ik u ontzetten.

20. Et erit in die illa: Vocabo servum meum Eliacim filium Helciæ,

20. En het zal zijn te dien dage: Ik zal mijnen dienstknecht[19]) Eliacim, zoon van Helcias, roepen,

21. Et induam illum tunica tua, et cingulo tuo confortabo eum, et potestatem tuam dabo in manu ejus: et erit quasi pater habitantibus Jerusalem, et domui Juda.

21. en Ik zal hem bekleeden met uw gewaad, en met uwen gordel zal Ik hem sterken, en uwe macht zal Ik leggen in zijne hand[20]); en hij zal als een vader zijn voor de bewoners van Jerusalem en voor het huis van Juda.

22. Et dabo clavem domus David super humerum ejus: et aperiet, et non erit qui claudat: et claudet, et non erit qui aperiat. *Apoc. III 7.*

22. En Ik zal den sleutel van het huis van David op zijnen schouder leggen; en hij zal opendoen, en niemand zal kunnen sluiten; en hij zal sluiten, en niemand zal kunnen opendoen[21]).

---

d. i. op den berg Sion? Aldaar waren de praalgraven der koningen in de rotsen uitgehouwen. Volgens den H. Hiëronymus wilde hij door het stichten van dat praalgraf ook den spot drijven met de voorspelling van den profeet betreffende de ballingschap.

[16]) Sobna zal weldra als balling, diep vernederd, als *een haan* met geboeide pooten en neerhangenden kop, en zonder moeite, gelijk men *eenen mantel opneemt* en om de schouders slaat, worden weggevoerd. Zie verder noot 17 aan het einde.

[17]) *Wijd* enz., waar de bal dus ongehinderd kan voortrollen; bedoeld is de vlakte van Mesopotamië. Sennacherib beroemt zich in zijne oorkonden, dat hij vele duizenden uit Juda krijgsgevangen maakte en wegvoerde; onder hen kan ook Sobna geweest zijn. Naar het Hebr. luidt v. 17 en 18: «Zie, de Heer zal u wegslingeren met mannenzwaai en u grijpende vastgrijpen; wentelend zal hij u wentelen en voortrollen als een bal naar een land, wijd» enz. De H. Hiëronymus vertaalde het Hebr. *geber*, dat in de H. Schrift *man* beteekent, volgens rabbijnsche schriftverklaring, met *gallus* enz., *haan.*

[18]) Volgens de Vulgaat, van den tempel; volgens het Hebr., van het huis uws (koninklijken) meesters, namelijk van Ezechias.

[19]) *Mijnen dienstknecht* of trouwen dienaar. Het is Jehova, die hier spreekt.

[20]) *Gewaad* en *gordel* waren de teekenen der *macht* of waardigheid.

[21]) De *sleutel* is het zinnebeeld zijner macht over *het huis van David,* het koninklijk huis, dat hij als de eerste en de hoogste dienaar zal besturen. Vgl. IX 6. Uit XXXVI 3; IV Reg. XVIII 18, 26 blijkt, dat Eliacim inderdaad in de plaats van Sobna is opgetreden. De daar genoemde schrijver Sobna is waarschijnlijk niet dezelfde persoon.

23. Et figam illum paxillum in loco fideli, et erit in solium gloriæ domui patris ejus.

24. Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus, vasorum diversa genera, omne vas parvulum a vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.

25. In die illa dicit Dominus exercituum: Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli: et frangetur, et cadet, et peribit quod pependerat in eo, quia Dominus locutus est.

23. En Ik zal hem als eenen nagel bevestigen op een hechte plaats, en hij zal tot een eeretroon zijn voor het huis zijns vaders[22]).

24. En zij zullen aan hem ophangen al den pronk van zijns vaders huis, verscheidene soorten van vaatwerk, allerlei klein huisraad van drinkbekers tot allerlei speeltuig[23]).

25. Te dien dage, zegt de Heer der heerscharen, zal worden weggenomen de nagel, die bevestigd was op een hechte plaats, en hij zal worden gebroken en vallen, en verloren zal gaan wat er aan was opgehangen, want de Heer heeft gesproken[24]).

CAPUT XXIII.

HOOFDSTUK XXIII.

Godspraak tegen Tyrus: klaaglied over den val dier rijke stad (v. 1—7); God zal haren hoogmoed vernederen (v. 8—14); daarna zal zij weder tot bloei komen en haren rijkdom den Heer wijden (15—18).

1. Onus Tyri. Ululate naves maris: quia vastata est domus, unde venire consueverant: de terra Cethim revelatum est eis.

1. Last van Tyrus[1]). Jammert, schepen der zee! Want verwoest is het huis, van waar zij plachten te komen; uit het land der Cethim is het hun kond gedaan[2]).

---

[22]) In zijne hooge betrekking zal Eliacim voor zijn gansch geslacht als een op een hechte plaats bevestigde *nagel* zijn, waaraan zijne verwanten veilig alles kunnen hangen (dit beeld wordt v. 24 uitgewerkt); bijgevolg zal hij *voor het huis zijns vaders tot een eeretroon* zijn, waarop zijne verwanten mogen plaats nemen, daar zij door zijnen invloed tot eerambten zullen opklimmen.

[23]) Hebr.: «En zij zullen aan hem ophangen de geheele menigte van zijns vaders huis, alle spruiten en scheuten» (d. i. zijne talrijke familie met nakomelingen en aanverwanten; het volgende ziet weer op het beeld van den nagel in v. 23), «al het kleine huisraad van allerlei bekers tot allerlei kruiken». M. a. w. door hem zal zijn gansch geslacht tot eer en aanzien komen. Niet weinigen verstaan dit zoo, dat ook Eliacim misbruik zal maken van zijne hooge betrekking om zijne bloedverwanten onrechtmatig te bevoordeelen; bijgevolg zien dezen in v. 25 de verwerping van Eliacim voorspeld. Volgens anderen wordt Eliacim, die v. 21 als *een vader* was geprezen, hier niet berispt en in v. 25 niet verworpen.

[24]) De verwerping van Sobna (of van Eliacim) wordt onder hetzelfde beeld voorspeld, waaronder in v. 23, 24 de verheffing van Eliacim en de opkomst van zijne familie was aangekondigd.

[1]) Tyrus, de eerste handelsstad van Phenicië, deels op een eilandje aan de kust gebouwd, was eene door natuur en kunst bijna onneembare vesting.

[2]) De profeet ziet in zijn gezicht Tyrus reeds verwoest. De derwaarts stevenende zeeschepen, Hebr.: «de Thar-

2. Tacete qui habitatis in insula: negotiatores Sidonis transfretantes mare, repleverunt te.
3. In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges ejus: et facta est negotiatio gentium.

4. Erubesce Sidon: ait enim mare: fortitudo maris dicens: Non parturivi, et non peperi, et non enutrivi juvenes, nec ad incrementum perduxi virgines.

5. Cum auditum fuerit in Ægypto, dolebunt cum audierint de Tyro:

6. Transite maria, ululate qui habitatis in insula:
7. Numquid non vestra hæc est, quæ gloriabatur a diebus pristinis in antiquitate sua? ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum.

8. Quis cogitavit hoc super Tyrum

2. Wordt sprakeloos, gij die woont aan de kust! Kooplieden van Sidon, die de zee bevaren, vulden u[3]).
3. Over vele wateren kwam het graan van den Nijl, de oogst van den stroom was zijne opbrengst; en het is de markt der volkeren geworden[4]).
4. Word schaamrood, Sidon; want zoo spreekt de zee, de veste der zee, zeggende: Ik was niet in barensnood, en ik heb niet gebaard; en ik heb geen jongelingen opgevoed en geen jonkvrouwen tot vollen wasdom gebracht[5]).
5. Als de mare doordringt tot Egypte, zullen zij treuren, als zij hooren van Tyrus[6]).
6. Trekt de zeeën over, jammert, gij die woont aan de kust[7]).
7. Is dat niet de uwe, die van de vroegste dagen af roemde op hare oudheid? Haar voeten voeren haar verre heen om in den vreemde te wonen[8]).
8. Wie heeft dat besloten over

---

sisschepen», d. i. die op de Phenicische kolonie Tartessus in zuidwestelijk Spanje varen, vernemen de mare, dat Tyrus verwoest is, «zoodat er geen huis, geen haven meer» (Hebr.) voor die zeevaarders is; die tijding gewordt hun onderweg *uit het land der Cethim*, d. i. op het eiland Cyprus; zie Gen. X noot 5.

[3]) *Aan de kust*, zie XX noot 5, waardoor hier het kustland Phenicië bedoeld is met zijne oude hoofdstad *Sidon*, de moederstad van Tyrus. *Vulden u*, Tyrus, met koopwaren.

[4]) *Het graan* van het vruchtbare Nijldal *kwam over* de *vele wateren* der Middellandsche Zee naar Tyrus; *de oogst*, die aan genoemden *stroom* groeide, was *opbrengst* of gewin voor het handeldrijvende Tyrus, destijds de groote wereld*markt*. In den grondtekst heet *de Nijl* hier dichterlijk *de Sjichor*, d. i. de Zwarte, om zijne kleur, een gevolg van het vruchtbare slijk, dat die rivier medevoert. Vgl. Jos. XIII 3; Jer. II 8.

[5]) *Word schaamrood, Sidon*, gij moederstad van Tyrus, over uwe dochter, want deze weeklaagt. Immers *de zee*, of liever *de veste der zee*, de rots, waarop het in zee gebouwde Tyrus eenmaal bloeide, zegt: *Ik was niet* enz., zij noemt zich een kinderlooze weduwe, nu hare inwoners deels gedood en gevangen genomen, deels gevlucht zijn.

[6]) Egypte toch verloor in Tyrus zijne graanmarkt en daarbij eenen voormuur tegen de vijanden uit het noorden, de Assyriërs enz.

[7]) De profeet spreekt in v. 6 en 7 tot de Pheniciërs. Zij moeten na de verwoesting van hun land jammerend de wijk nemen *over de zeeën*, Hebr.: «naar Tharsis», naar hunne verste kolonie in het westen.

[8]) *Is dat*, die puinhoop daar, *niet* uw beroemd Tyrus? Volgens Flav. Jos. Antiq. VIII 3 was het twee en een halve eeuw vóór Salomon's tempel gesticht. Thans moet hare bevolking de wijk nemen naar verre landen en in vreemde streken zich vestigen. Volgens anderen beschrijft ook het tweede halfvers den ouden roem van Tyrus, dat van zijnen overvloed en rijkdom in verre gewesten nieuwe volkplantingen stichtte.

quondam coronatam, cujus negotiatores principes, institores ejus inclyti terræ?

9. Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriæ, et ad ignominiam deduceret universos inclytos terræ.

10. Transi terram tuam quasi flumen filia maris, non est cingulum ultra tibi.

11. Manum suam extendit super mare, conturbavit regna: Dominus mandavit adversus Chanaan, ut contereret fortes ejus,

12. Et dixit: Non adjicies ultra ut glorieris, calumniam sustinens virgo filia Sidonis: in Cethim consurgens transfreta, ibi quoque non erit requies tibi.

13. Ecce terra Chaldæorum talis populus non fuit, Assur fundavit eam: in captivitatem traduxerunt robustos ejus, suffoderunt domos ejus, posuerunt eam in ruinam.

Tyrus, de weleer gekroonde[9]), wier kooplieden vorsten, wier handelaren de grooten der aarde waren?

9. De Heer der heerscharen heeft dat besloten: neer te halen den trots aller heerlijkheid en tot schande te brengen alle grooten der aarde[10]).

10. Treed buiten uw land gelijk de stroom, dochter der zee, geen gordel is er meer voor u[11])!

11. Zijne hand heeft Hij uitgestrekt over de zee, koninkrijken heeft Hij in beroering gebracht; de Heer heeft bevel gegeven tegen Chanaän om zijne sterken te verpletteren[12]).

12. En Hij heeft gezegd: Gij zult niet langer overmoedig zijn, verkrachte jonkvrouw, dochter van Sidon! Maak u op naar de Cethim en vaar over! Ook daar zult gij geen rust hebben[13]).

13. Zie, het land der Chaldeërs: — zulk een volk was er niet, Assur heeft het gegrondvest — in gevangenschap hebben zij zijne dapperen heengevoerd, zij hebben zijne huizen ondergraven, het gesteld tot een puinhoop[14]).

---

[9]) De *weleer* als eene koningin *gekroonde* en heerschende stad; Hebr.: «die kronen uitdeelde», te weten in hare koloniën koningen aanstelde, b. v. in Kition, in Tartessus, aanvankelijk ook in Carthago.

[10]) De val van het hoogmoedige Tyrus was een door God beschikte straf volgens den in II 12 gestelden regel.

[11]) *Dochter der zee*, Hebr.: «van Tharsis», is de kolonie Tartessus zelve, welke zich door den ondergang van het moederland vrij en onafhankelijk kan ontwikkelen en uitbreiden buiten de perken, haar vroeger door het naijverige Tyrus gesteld, gelijk *de stroom*, de Nijl, buiten zijne oevers treedt.

[12]) Zegevierend boodschapt de profeet aan Tharsis het over Tyrus voltrokken godsgericht. God heeft *zijne machtige hand* straffend *uitgestrekt* (evenals Exod. XIV 21; XV 12) *over de zee*, waaraan Tyrus was gelegen. Dit beeld wordt dan vervolgens verklaard: *koninkrijken* enz. *Chanaän* is hier, in zijn oorspronkelijken zin, het lage kustland van Phenicië, vgl. Gen. IX noot 15 en X 15; *zijne sterken*, Hebr.: «zijne vestingen», onder welke Tyrus de voornaamste was.

[13]) *De dochter van Sidon* is Tyrus (zie noot 5), of liever het volk van Phenicië, door zijne hoofdstad *Sidon* vertegenwoordigd. Het voorheen onafhankelijke volk is thans als een *verkrachte jonkvrouw* geworden, is onder de macht van vreemde onderdrukkers en moet vluchten naar het overzeesche *Cethim* of Cyprus, om ook daar nog door den overwinnaar te worden opgejaagd.

[14]) Eerst worden *de Chaldeërs* genoemd als de uitvoerders van het wraakgericht op Tyrus, dat in het tweede halfvers nogmaals beschreven wordt. In den tusschenzin: *zulk....* *gegrondvest* is er sprake van het Chaldeeuwsche volk, dat reeds in de oudheid befaamd en met geen ander volk te vergelijken was. *Assur* heeft het in

14. Ululate naves maris, quia devastata est fortitudo vestra.
15. Et erit in die illa: In oblivione eris o Tyre septuaginta annis, sicut dies regis unius: post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis.
16. Sume citharam, circui civitatem meretrix oblivioni tradita: bene cane, frequenta canticum, ut memoria tui sit.
17. Et erit post septuaginta annos: Visitabit Dominus Tyrum, et reducet eam ad mercedes suas: et rursum fornicabitur cum universis regnis terræ super faciem terræ.
18. Et erunt negotiationes ejus, et mercedes ejus sanctificatæ Domino: non condentur, neque reponentur: quia his, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent in saturitatem, et vestiantur usque ad vetustatem.

14. Jammert, schepen der zee, want verwoest is uwe sterkte[15]).
15. En het zal zijn te dien dage: In vergetelheid zult gij zijn, o Tyrus, zeventig jaren lang, gelijk de dagen van éénen koning. Maar na zeventig jaren zal voor Tyrus gelden het lied der boeleerster[16]):
16. Neem de harp, ga rond in de stad, vergeten boeleerster! Zing schoon, herhaal het lied, opdat men aan u denke[17]).
17. En het zal zijn na zeventig jaren: Bezoeken zal de Heer Tyrus en haar terugvoeren tot haar gewin; en weder zal zij boeleeren met alle koninkrijken der aarde op het aanschijn der aarde[18]).
18. En hare koopmanschappen en haar gewin zullen toegeheiligd zijn aan den Heer; zij zullen niet geborgen noch opgelegd worden; want voor hen, die voor des Heeren aangezicht wonen, zal haar koopmanschap zijn, opdat zij eten tot verzadiging en zich kleeden tot hoogen ouderdom[19]).

---

dien zin *gegrondvest*, dat het nieuw-Chaldeeuwsche rijk zou worden opgericht op de puinhoopen van het door Chaldea overwonnen rijk van Assur. Doch wellicht beter voegt men, overeenkomstig het Hebr., *in captivitatem* (klaarblijkelijk de vertaling van het Hebr. le-tsijim; zie over de uiteenloopende vertalingen van dit woord XIII noot 15) bij *fundavit eam*, te weten *Assur* (in den accusatief). Dan is de zin: Zie, het land der Chaldeërs — dat volk bestond (eertijds) niet (want het was als een niet-volk, van Assyrië afhankelijk; en zie thans zijne kracht:), Assur, dat heeft het ingericht *tot gevangenschap* (Hebr. «voor de woestijnbewoners», d. i. tot een woestijn gemaakt; vgl. Soph. II 13, volg.; evenzoo doet het thans met Tyrus:) *zij hebben zijne dapperen* enz., Hebr.: «het heeft zijne torens opgericht (om Tyrus te belegeren), het heeft diens paleizen blootgelegd, het gesteld tot een puinhoop».

[15]) De profetie wordt besloten met eene herhaling van v. 1.

[16]) *Te dien dage*, d. i. in dat tijdperk van vernedering. *Zeventig jaren* (vgl. Jer. XXV 11) *gelijk de dagen* of den duur *van éénen koning*, d. i. van één vorstengeslacht of van een rijk; de profeet bedoelt waarschijnlijk den duur van het Chaldeeuwsche rijk. Door Nabuchodonosor zal Tyrus vernederd worden, maar na den val van diens rijk, na zeventig jaren, weder tot bloei komen. Dan zal het Tyrus gaan, gelijk wordt te kennen gegeven in het lied der boeleerster.

[17]) Tyrus zal trachten weder in de gunst der volken te komen, kooplieden tot zich lokken, zijne waren aanprijzen enz., evenals een vergeten boeleerster door verleidenden zang hare vroegere minnaars tot zich tracht te lokken.

[18]) *Bezoeken* in goeden zin. *Boeleeren* beteekent hier handel drijven, eene zinspeling op het lied der boeleerster. Wellicht is die benaming ook daarom gekozen, omdat hebzucht, zingenot, ontucht met dien wereldhandel verbonden waren.

[19]) Eenmaal zullen de Tyriërs hunnen handel den Heere toeheiligen en hun gewin aan den bloei van het volk Gods besteden, m. a. w. zich aan den dienst van den waren God wijden. Vgl. I Esdr. III 7; II Esdr. XIII 16;

CAPUT XXIV.

HOOFDSTUK XXIV.

Het wereldgericht. De aarde gestraft om de zonden der menschen ter openbaring van Gods heerlijkheid.

1. Ecce Dominus dissipabit terram, et nudabit eam, et affliget faciem ejus, et disperget habitatores ejus.

2. Et erit sicut populus, sic sacerdos: et sicut servus, sic dominus ejus: sicut ancilla, sic domina ejus: sicut emens, sic ille qui vendit: sicut fœnerator, sic is qui mutuum accipit: sicut qui repetit, sic qui debet. *Os. IV 9.*

3. Dissipatione dissipabitur terra, et direptione prædabitur. Dominus enim locutus est verbum hoc.

4. Luxit, et defluxit terra, et infirmata est: defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terræ.

1. Zie, de Heer zal de aarde ledig maken en haar ontblooten, en Hij zal haar aanschijn teisteren en hare bewoners verstrooien[1]).

2. En gelijk het volk zoo zal de priester zijn, en gelijk de dienstknecht zoo zijn heer, gelijk de dienstmaagd zoo hare meesteresse, gelijk de kooper zoo de verkooper, gelijk de borger zoo de leener, gelijk de schuldeischer zoo de schuldenaar[2]).

3. Geledigd, geledigd wordt de aarde en geplunderd, uitgeplunderd. Want de Heer heeft dit woord gesproken.

4. De aarde treurt en kwijnt en smacht, het aardrijk kwijnt, weg smacht de hoogheid van het volk der aarde[3]).

Act. XXI 3, volg. Hetzelfde beeld keert in LX 4, volg. terug, waar de schatten aller volken naar Sion worden gedragen. — Wat de vervulling der godspraak (v. 1—14) betreft, Isaias heeft ook hier (zie XIII noot 15) in het kort samengevat, wat in den loop der eeuwen aan Tyrus en Phenicië in vervulling ging. Phenicië had reeds veel te lijden van de Assyriërs onder Salmanasar en Sennacherib, vooral onder Asarhaddon, die Sidon innam en verdelgde, de bewoners als ballingen naar Assyrië wegvoerde. Doch volgens v. 13, indien althans de lezing van dit vers onbedorven is, waren de Chaldeërs de voornaamste volvoerders van het godsgericht. Inderdaad heeft Nabuchodonosor (volgens Flav. Jos. c. Ap. I 20) Phenicië aan zich onderworpen, Tyrus dertien jaren lang belegerd en het ten minste in zoover ten ondergebracht, dat twee uit Babylon gezonden koningen door de Chaldeërs over de Tyriërs werden aangesteld. Zie verder Ezech. XXVI 7, volg.; XXIX 18. Als voorname vesting speelde Tyrus nog een gewichtige rol onder Alexander den Groote, ja zelfs nog ten tijde der Kruistochten. Sinds dien tijd werd het allengs onbeduidender en eindelijk een nietig plaatsje aan de verlaten kust, dat alleen nog door zijnen naam Sur aan het Hebr. Tsor, d. i. Tyrus, herinnert.

[1]) Van dit hoofdstuk tot XXVII vat de profeet al de tot hiertoe aangekondigde godsgerichten samen in één tafereel; hij beschrijft het wereldgericht, dat in den loop der eeuwen aan zondige volken en personen wordt voltrokken en door het laatste oordeel zal worden besloten. — *De aarde* deelt van de eerste zonde af in de vervloeking des menschen. *Ledig maken,* d. i. haar *ontblooten* van alles wat tot bekleeding der aarde strekt (vgl. Matth XXIV 35; II Petr. III 10).

[2]) Alle rangen en standen der maatschappij, een ieder, zonder uitzondering of aanzien van personen, zal volgens zijne zonden gestraft worden.

[3]) *De hoogheid* beteekent waarschijnlijk alles wat door staat of stand boven het gewone uitsteekt. De in v. 3, 4 gekozen uitdrukkingen zijn zoo algemeen en zoo sterk, dat voornamelijk die jammeren moeten bedoeld zijn, welke volgens het H. Evangelie voor het laatste oordeel hemel en aarde zullen treffen.

5. Et terra infecta est ab habitatoribus suis: quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum.

6. Propter hoc maledictio vorabit terram, et peccabunt habitatores ejus: ideoque insanient cultores ejus, et relinquentur homines pauci.

7. Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes qui lætabuntur corde.

8. Cessavit gaudium tympanorum, quievit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ.

9. Cum cantico non bibent vinum: amara erit potio bibentibus illam.

10. Attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte.

11. Clamor erit super vino in plateis: deserta est omnis lætitia: translatum est gaudium terræ.

12. Relicta est in urbe solitudo, et calamitas opprimet portas.

13. Quia hæc erunt in medio terræ, in medio populorum: quomodo si paucæ olivæ, quæ remanserunt, excutiantur ex olea: et racemi, cum fuerit finita vindemia.

5. En de aarde werd bezoedeld door hare bewoners; want overtreden hebben zij de wetten, verkeerd het recht, vernietigd het eeuwige verbond[4]).

6. Daarom verslindt vervloeking de aarde, en zondigen hare bewoners; daarom worden hare bebouwers zinneloos, en blijven weinige menschen over[5]).

7. De druivenoogst treurt, de wijnstok verkwijnt, zuchten slaken allen, die blijde van harte waren[6]).

8. Weg is de verlustiging der pauken, stil de luidruchtigheid der lustigen, verstomd de zoetheid der harp.

9. Zij zullen onder gezang geen wijn meer drinken, bitter zal de drank zijn voor die hem drinken[7]).

10. Geslecht is de stad der ijdelheid, gesloten is elk huis, en niemand treedt er binnen[8]).

11. Geschrei over den wijn is er op de straten, geweken is alle blijdschap, verbannen de verlustiging des lands.

12. Achtergebleven is in de stad verlatenheid, en jammer drukt op de poorten.

13. Want zóó zal het zijn te midden der aarde, te midden der volken, als wanneer de weinige olijven, die zijn overgebleven, afgeslagen worden van den olijfboom, en de druiventrossen, wanneer de wijnoogst voorbij is[9]).

[4]) Door de zonden der menschen is de aarde bezoedeld (vgl. Num. XXXV 33; Ps. CV 38; Jer. III 2) en komt «het schepsel onder de dienstbaarheid der vergankelijkheid» Rom. VIII 21. Het *eeuwige verbond*, dat den mensch krachtens zijne natuur aan God verplicht en door de stem van het geweten aan hem geopenbaard wordt.

[5]) De *vervloeking*, de openbaring van Gods toorn, is als een verslindend vuur gedacht. Onder de slagen van Gods toorn *zondigen hare bewoners* door wanhoop en godslastering, Hebr.: «boeten hare bewoners». *Zinneloos* van pijn. *Weinige* uitverkorenen, zie v. 14, 15.

[6]) De uitwerkselen van het godsgericht op de aarde. Dergelijke straffen troffen niet zelden het wijnbouwende Israël; zie Joël I 10, 12.

[7]) Eensklaps, te midden der aardsche geneugten, zal de komst van den Rechter de wellustelingen verrassen en alle vreugde in droefheid veranderen; vgl. Matth. XXIV 37—39; I Thess. V 3.

[8]) *De stad der ijdelheid*, of der ledigheid, de van inwoners verlaten steden (het enkelvoud voor het meervoud). Volgens niet weinigen wordt door die stad, met toespeling op de wereldstad Babel, de zondige wereld voorgesteld, welke inderdaad louter ijdelheid is en van deugd en waarheid ledig.

[9]) Vul aan: «worden afgeplukt»; Hebr.: «als bij de nalezing, wanneer

14. Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt: cum glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari.

15. Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum: in insulis maris nomen Domini Dei Israel.

16. A finibus terræ laudes audivimus, gloriam justi. Et dixi: Secretum meum mihi, secretum meum mihi, væ mihi: prævaricantes prævaricati sunt, et prævaricatione transgressorum prævaricati sunt.

17. Formido, et fovea, et laqueus super te, qui habitator es terræ.

18. Et erit: Qui fugerit a voce formidinis, cadet in foveam: et qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo: quia cataractæ de excelsis apertæ sunt, et concutientur fundamenta terræ. *Jer. XLVIII 44.*

19. Confractione confringetur terra,

14. Dezen verheffen hunne stem en jubelen; wijl de Heer zich verheerlijkt heeft, juichen zij van de zee uit[10]).

15. Daarom verheerlijkt in de leeringen[11]) den Heer, op de eilanden der zee den naam des Heeren, den God van Israël!

16. Van de uiteinden der aarde hooren wij lofzangen, de verheerlijking van den gerechte. En ik sprak: Mijn is mijn geheim, mijn is mijn geheim, wee mij! De trouweloozen hebben ontrouw gepleegd, en met trouweloosheid van overtreders hebben zij ontrouw gepleegd[12]).

17. Schrik en kuil en strik[13]) over u, die bewoner zijt der aarde!

18. En het zal zijn: wie vlucht voor den kreet der verschrikking, valt in den kuil; en wie zich ontworstelt aan den kuil, wordt gevangen in den strik; want de watersluizen van hierboven zijn geopend, en de grondvesten der aarde schokken[14]).

19. Barstend barst de aarde, scheu-

---

de herfst voorbij is»; zie XVII 5, 6. Gering zal het getal uitverkorenen zijn (vgl. v. 6). *Te midden* enz. beteekent in den mond der Hebreërs: op de aarde, onder de volken; zoo vertaalt de Vulgaat Gen. XLV 6, Deut. IV 5 het Hebr. *te midden des lands* door *in het land.*

[10]) *Dezen,* die weinige uitverkorenen. *Zich verheerlijkt heeft* door de openbaring zijner gerechtigheid. *Van de zee uit,* d. i. van de verst afgelegen overzeesche landen.

[11]) In de openbaringen of de daden van Gods gerechtigheid, die voor den mensch als zoovele *leeringen* zijn; het Hebr. beteekent waarschijnlijk: «in de lichtstreken», d. i. in het oosten, dat door het zonlicht eerst bestraald wordt; hier tegenover staan *de eilanden der zee* voor het verre westen.

[12]) *Wij hooren* uit den mond der lofzingende uitverkorenen van v. 14 het loflied ter *verheerlijking van den gerechte,* d. i. van den door God gerechtvaardigden mensch, van het ware volk Gods: Hebr. «den gerechte zij lof». De profeet echter kan niet medejubelen, daar hij rondom zich het tegendeel van gerechtigheid ziet, en dus weet, dat aan de openbaring dier verheerlijking nog een vreeselijk gericht over de gansche wereld moet voorafgaan. Daarom klaagt hij: *Mijn is mijn geheim,* waarschijnlijk de hem gedane openbaring betreffende de menigte der zondaren, die door het gericht zullen omkomen; dat gezicht doet hem *wee;* Hebr.: «Helaas mij, helaas mij, wee mij»! Klagend legt hij vervolgens den nadruk op de trouweloosheid van zoo tallooze overtreders.

[13]) Zinnebeelden van het eeuwig verderf. Zie Jer. XLVIII 43, 44.

[14]) De zondaren zullen op geene wijze aan hunne gerechte straf ontkomen (vgl. Am. V 19), *want* hemel en aarde zullen tot hun verderf samenspannen (Sap. V 21), gelijk ten tijde van den zondvloed (Gen. VII 11; VIII 2); van boven komt een watervloed, van onderen schudt en beeft de aarde. Dit wordt in v. 19, 20 aanschouwelijk gemaakt door de zinnebeeldige voorstelling van het wereldgericht.

contritione conteretur terra, commotione commovebitur terra,
20. Agitatione agitabitur terra sicut ebrius, et auferetur quasi tabernaculum unius noctis: et gravabit eam iniquitas sua, et corruet, et non adjiciet ut resurgat.
21. Et erit: In die illa visitabit Dominus super militiam cœli in excelso: et super reges terræ, qui sunt super terram.
22. Et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum, et claudentur ibi in carcere: et post multos dies visitabuntur.
23. Et erubescet luna, et confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, et in Jerusalem, et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

rend scheurt de aarde, wankelend wankelt de aarde,
20. waggelend waggelt de aarde als een beschonkene, en weggenomen wordt zij als een tent van éénen nacht, en zwaar drukt op haar hare ongerechtigheid, en zij stort ineen en nimmermeer staat zij op[15]).
21. En het zal zijn: te dien dage brengt de Heer bezoeking over het heer des hemels in den hooge en over de koningen der aarde, die op de aarde zijn[16]).
22. En samengebonden zullen zij worden in den band van éénen bundel voor den kuil, en zij zullen daar opgesloten worden in den kerker, en na vele dagen zullen zij bezocht worden[17]).
23. En schaamrood zal de maan worden en beschaamd de zon, wanneer de Heer der heerscharen regeert op den berg Sion en in Jerusalem, en ten aanschouwen zijner oudsten verheerlijkt wordt[18]).

[15]) De oorzaak dier schrikwekkende aardschudding is de last van tallooze zware zonden, is de *ongerechtigheid*, die haar *bezwaart* en als het ware uit haar verband rukt. *Weggenomen... als een tent*, Hebr. «en schudt heen en weer als een hangmat» in de takken van een boom.

[16]) *Het heer des hemels*, der hemelsche geesten, der gevallen engelen, die *in den hooge*, d. i. in den wolken- en luchthemel, verblijven (Eph. II 2) en de zondige wereld beheerschen (Eph. VI 12). *De koningen* of machthebbers, die, in tegenstelling met de duivelen, *op de aarde* wonen en door wanbestuur werktuigen zijn van den satan.

[17]) *Voor den kuil*, d. i. den kerker der hel. Op den grooten oordeelsdag zullen ook de duivelen met banden geketend worden, d. i. niet meer den kerker mogen verlaten om in het luchtruim tot verderf der menschen rond te zwerven (zie Ep. S. Jud. v. 6). *Na vele dagen* op deze wereld tegen God en zijn volk te hebben gewoed, *zullen zij*, duivelen en koningen, door opsluiting in den kerker *bezocht* of gestraft *worden*.

[18]) *Zon* en *maan* zullen zich schamen over hun zwak licht in vergelijking met den alles overstralenden glans van den verheerlijkten Heer der heerscharen. Want door dat eindgericht komt het Rijk Gods tot zijne voltooiing; dan zal de Heer als Koning *regeeren*, na al zijne vijanden te hebben overwonnen; dan zal het aanschouwen van 's Heeren heerlijkheid de bron der zaligheid zijn voor zijne *oudsten*, d. i. voor zijne uitverkorenen (zie v. 6, 14), in *Sion* en *Jerusalem*, hier het verheerlijkte Rijk van den Messias.

CAPUT XXV.

—

Triomflied der geredden (v. 1—5). Zaligheid der uitverkorenen (v. 6—9). Gericht over Moab (v. 10—12).

1. Domine Deus meus es tu, exaltabo te, et confitebor nomini tuo: quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, amen.

2. Quia posuisti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum: ut non sit civitas, et in sempiternum non ædificetur.

3. Super hoc laudabit te populus fortis, civitas gentium robustarum timebit te.

4. Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua: spes a turbine, umbraculum ab æstu: spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem.

5. Sicut æstus in siti, tumultum alienorum humiliabis: et quasi calore sub nube torrente propaginem fortium marcescere facies.

HOOFDSTUK XXV.

—

1. Heer, mijn God zijt Gij! Ik zal U verheffen en lofprijzen uwen naam! Want wonderdaden bracht Gij ten uitvoer, raadsbesluiten van oudsher, getrouwe, amen[1])!

2. Want Gij hebt de stad gesteld tot een steenhoop, de sterke vesting tot puin, de woonplaats der uitlanders, dat zij geen stad meer is en in eeuwigheid niet zal worden opgebouwd[2]).

3. Daarvoor zal U een sterk volk loven, de stad der geweldige volkeren zal U vreezen[3]).

4. Want Gij zijt eene sterkte voor den arme geworden, eene sterkte voor den behoeftige in zijnen nood, eene hoop tegen storm, eene schaduw tegen hitte; want het geblaas der geweldigen is als de stormwind, die stoot tegen den muur[4]).

5. Gelijk hitte in dorheid, zult Gij het getier der uitlanders smoren, en als door brandende hitte onder een wolk zult Gij het uitspruitsel der sterken doen verdorren[5]).

---

[1]) Die *wonderdaden* zijn Gods gerichten tot straf der boozen en tot zaliging der rechtvaardigen. Hierdoor brengt God zijne *raadsbesluiten* ten uitvoer, die *van oudsher*, d. i. van eeuwigheid af, genomen en door zijne profeten lang te voren aangekondigd, in hunne uitvoering *getrouw* zijn. De Vulgaat liet het Hebr. woord *amen* onvertaald; het is een bijna ongewijzigde herhaling van hetzelfde begrip, dat in het Hebr. door twee synoniemen, van éénen stam afgeleid, wordt uitgedrukt: «getrouwe» en «onwrikbaar vaste», d. i. onwankelbaar getrouwe.

[2]) Zie XXIV 10. *De stad* enz., b. v. Babylon, een beeld der goddelooze wereld met al haar machtsvertoon; zij heet *de woonplaats der uitlanders*, der aan God en aan zijn volk vreemden en vijandelijk gezinden.

[3]) Door die strafgerichten zullen de machtige heidensche volken met heilige vreeze bezield worden en den God van gerechtigheid loven. Naar de Septuag.: «een arm volk, de steden der verdrukte menschen», wat beter bij het volgende past.

[4]) Het genoemde volk zal God loven, wijl Hij zich bij die strafgerichten als den beschermer zijner getrouwen toont in den nood, door *onweder* en *hitte* voorgesteld; vgl. IV 6. *Hoop* of «schuilplaats» (Hebr.). *Want het geblaas* enz., zoo machteloos is al het machtsbetoon der goddeloozen tegen God.

[5]) *Gelijk hitte*, vooral *in dorheid*, d. i. in waterlooze streken, alle veerkracht verlamt, zoo *zult Gij het getier der uitlanders*, der vijanden (zie noot 2), *smoren* en krachteloos maken. *Het uitspruitsel der sterken* is al wat de geweldenaars ondernemen en voortbrengen ter bestrijding van God.

6 Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ

7 Et præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, et telam quam orditus est super omnes nationes.

8. Præcipitabit mortem in sempiternum: et auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie, et opprobrium populi sui auferet de universa terra: quia Dominus locutus est. *Apoc. VII 17 et XXI 4.*

9. Et dicet in die illa: Ecce Deus noster iste, exspectavimus eum, et salvabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, exsultabimus, et lætabimur in salutari ejus.

10. Quia requiescet manus Domini in monte isto: et triturabitur Moab sub eo, sicuti teruntur paleæ in plaustro.

11. Et extendet manus suas sub eo, sicut extendit natans ad natan-

6. En de Heer der heerscharen zal voor alle volken op dezen berg een gastmaal aanrichten van vette spijzen, een gastmaal van wijn, van vette, mergvolle spijzen, van geklaarden wijn[6]).

7. En afrukken zal Hij op dezen berg het aanschijn van den band, over alle volken gebonden, en het weefsel, dat Hij over alle natiën had geweven[7]).

8. Neerploffen zal Hij den dood voor eeuwig[8]); en wegvagen zal de Heere God de tranen van elk gelaat, en den smaad van zijn volk zal Hij wegnemen van de gansche aarde; want de Heer heeft gesproken.

9. En het zal zeggen te dien dage[9]): Zie, onze God is Hij, wij hebben Hem verbeid, en Hij zal ons heil schaffen; Hij is de Heer, wij hebben op Hem gewacht, juichen zullen wij en ons verblijden over zijn heil.

10. Want de hand des Heeren zal rusten op dezen berg; en Moab zal gedorscht worden onder Hem, gelijk strooh almen worden gepletterd onder den dorschwagen[10]).

11. En het zal zijne handen daaronder uitstrekken, gelijk een zwem-

---

[6]) *Op dezen berg*, d. i. (zie II 2) in de H. Kerk, waartoe *alle volken* worden geroepen. Duidelijk wordt gezinspeeld op de offermaaltijden, die bij het vredeoffer uit het geofferde werden aangericht en waardoor de gasten aan dat offer deelnamen. Het *gastmaal* van de krachtigste spijzen en den edelsten wijn is een zinnebeeld van Gods hoogste liefdegaven. De volle zin daarvan wordt vervuld in het verheven gastmaal van Jesus' heilig lichaam en bloed, eene deelneming aan het H. Offer der Mis.

[7]) *Het aanschijn* enz., d. i. den voor het oog van den ziener duidelijk waarneembaren, breeden *band*. De *band* en het *weefsel* beteekenen (vgl. II Cor. III 15) de verstomping des harten en de verblindheid des geestes, welke God als een rechtmatige straf voor een tijd over de schuldige heidenen beschikt had (vgl. Act. XVII 30; Rom. XI 32), en te bestemden tijde door zijne voorkomende genade zal wegnemen.

[8]) Den geestelijken dood door het leven der genade, den lichamelijken *dood* door de verrijzenis. Zie I Cor. XV 54.

[9]) *Het* door God gezaligde volk zal zijne dankbare liefde in het volgende gebed ontboezemen.

[10]) *De* beschermende en besturende *hand des Heeren zal* zegenend *rusten op dezen berg*, de H. Kerk, zoodat hare vijanden, door *Moab* voorgesteld, zullen verpletterd worden *onder Hem*, onder de machtige hand des Heeren. Hebr. «Moab zal gedorscht worden op zijne plaats», waar het zich bevindt. Het slot is in den grondtekst nog krachtiger: «gelijk stroo vertrapt wordt in den mestkuil»!

dum: et humiliabit gloriam ejus cum allisione manuum ejus.

12. Et munimenta sublimium murorum tuorum concident, et humiliabuntur, et detrahentur in terram usque ad pulverem.

mer ze uitstrekt om te zwemmen; en vernederen zal Hij zijnen trots met verplettering zijner handen[11]).
12. En de bolwerken uwer steile muren zullen instorten en neergeworpen en neergehaald worden ter aarde tot in het stof[12]).

CAPUT XXVI.

HOOFDSTUK XXVI.

Een nieuw danklied: het einddoel van Gods gerichten (v. 1—6), de openbaring zijner gerechtigheid (v. 7—10); die gerichten zijn ten dood en ten leven (v. 11—19). Slotwoord van den profeet (v. 20—21).

1. In die illa cantabitur canticum istud in terra Juda:
Urbs fortitudinis nostræ Sion salvator, ponetur in ea murus et antemurale.
2. Aperite portas, et ingrediatur gens justa, custodiens veritatem.

3. Vetus error abiit: servabis pacem: pacem, quia in te speravimus.

1. Te dien dage zal dit lied gezongen worden in het land Juda[1]):
De stad onzer sterkte, Sion, is de Zaligmaker; Hij zal in haar gesteld worden tot muur en tot voormuur[2]).
2. Opent de poorten en binnen trede een gerechtig volk, dat trouw bewaart[3]).
3. De oude dwaling is geweken; Gij zult den vrede bewaren, den vrede, dewijl wij op U vertrouwen[4]).

[11]) Moab zal zijne handen *daaronder*, onder dien pletterenden dorschwagen van Gods wraak, kruipend van pijn en ter ontkoming *uitstrekken*. Hebr. «En het strekt zijne hand uit daarin», in dien mestkuil, om zich te redden; maar vergeefs! de Heer zal zijnen trots in dien poel nederdrukken «met de kunstgrepen zijner handen», die hem dan niet meer zullen baten.
[12]) Wederom is hier de versterkte hoofdstad van Moab een beeld der goddelooze wereld.

[1]) *In het land Juda*, het Rijk Gods.
[2]) De H. Hiëronymus heeft het woord *Sion* niet, evenmin als het Hebr. en de oude vertalingen. Waarschijnlijk is de zin: *De stad onzer sterkte*, d. i. onze sterke stad, o *Sion*, *is de Zaligmaker*, wiens «hand rust op dezen berg» (XXV 10); want Hij zal voor Sion, zijne Kerk, zijn als *de muur* eener stad, nog versterkt door een *voormuur*, m. a. w. als een onverwinnelijk bolwerk. De vertaling: «De stad onzer sterkte is Sion, de Zaligmaker zal in haar gesteld worden tot muur en tot voormuur» — is in strijd met de leesteekens der Vulgaat, hoewel zij den grondtekst meer nabij komt: «eene sterke stad hebben wij, heil stelde Hij ons tot muur en voormuur», m. a. w. in het geestelijke Jerusalem hebben wij eene sterke stad (vgl. LX 18), waar de Heer wonen en welke Hij dubbel beschermen zal door zijn heil; vgl. Zach. II 10.
[3]) In dat beschermde Sion zal binnentreden *een gerechtig*, door Gods genade gerechtvaardigd volk, *dat trouw*, getrouwheid aan God, *bewaart* volgens zijn gegeven woord; vgl. Ps. XXIII 3—6.
[4]) *De oude dwaling*, afgoderij enz., waardoor het vroegere Israël van God afvallig werd, *is geweken;* daarom zult Gij, o God, *den vrede* (het kort begrip van alle heil) voor het nieuwe Sion bestendig bewaren, omdat wij voortaan alleen op U betrouwen. Het Hebr. vertaalt men: «Eene standvastige gezindheid (d. i. bestendige getrouwheid aan U) zult Gij behoeden ten vrede» enz.; vgl. VII 9. Zie Ps. CXI 7.

4. Sperastis in Domino in sæculis æternis, in Domino Deo forti in perpetuum.

5. Quia incurvabit habitantes in excelso, civitatem sublimem humiliabit.

Humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad pulverem.

6. Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum.

7. Semita justi recta est, rectus callis justi ad ambulandum.

8. Et in semita judiciorum tuorum Domine sustinuimus te: nomen tuum, et memoriale tuum in desiderio animæ.

9. Anima mea desideravit te in nocte: sed et spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te.

Cum feceris judicia tua in terra, justitiam discent habitatores orbis.

10. Misereamur impio, et non discet justitiam: in terra sanctorum iniqua gessit, et non videbit gloriam Domini.

4. Gij vertrouwt op den Heer voor de eeuwige eeuwen, op den Heer, den sterken God, voor immer[5]).

5. Want nederbuigen zal Hij die wonen in de hoogte, de steile stad zal Hij vernederen.

Vernederen zal Hij haar tot aan den grond, haar nederhalen tot in het stof[6]).

6. Vertrappen zal haar de voet, de voeten des armen, de treden der behoeftigen[7]).

7. Het pad van den gerechte is effen, effen is de weg van den gerechte om te wandelen[8]).

8. Ook op het pad uwer gerichten, o Heer, hebben wij op U gewacht; naar uwen naam en uw aandenken was het verlangen der ziel[9]).

9. Mijne ziel verlangde naar U des nachts; maar ook met mijnen geest in mijn binnenste zie ik van den morgen wakend naar U uit.

Wanneer Gij uwe gerichten voltrekt op aarde, zullen de bewoners van het aardrond gerechtigheid leeren[10]).

10. Al ontfermen wij ons over den goddelooze, toch leert hij de gerechtigheid niet; in het land der heiligen pleegde hij onrecht, en hij ziet niet om naar de heerlijkheid des Heeren[11]).

---

[5]) Hebr.: «Vertrouwt op den Heer voor immer, want in den Heer, den Heer (Jah, Jahve) is een rots der eeuwigheid», d. i. in den God des Verbonds, den Verlosser, is een veilige toevlucht voor alle eeuwen.

[6]) *De steile stad* is een beeld der trotsche wereldmacht; zie XXIV 10; XXV 2, 12. Naar het Hebr. ziet dit alles op het verleden.

[7]) Het *arme* en door de wereld verachte volk Gods zal zegevieren over de machtigen der aarde. Vgl. I Cor. I 27; zie Isai XXV 4.

[8]) Het *effen pad*, naar het Hebr. door God zelven geëffend, is een beeld van een onder Gods zegen gelukkig en vreedzaam leven; vgl. Prov. III 6; XI 5.

[9]) Ook als rechter is de Heer voor zijn volk het voorwerp van blijde hoop. *Het pad uwer gerichten* staat tegenover het effen pad van v. 7 en beteekent den weg der harde beproeving. De grond dier blijde hoop is *uw naam*, de openbaring uwer goedheid en liefde, welks *aandenken* den rechtvaardige bemoedigt. Zie Exod. III 15.

[10]) *Mijne ziel* enz., de profeet spreekt in naam van het door Gods gerichten beproefde volk, dat met al de krachten der ziel op zijnen God blijft hopen, daar het moed schept uit de wetenschap, dat Gods gerichten op aarde strekken om de menschen *gerechtigheid*, d. i. heiligheid, beoefening der deugd, te leeren.

[11]) Straffeloosheid maakt den goddelooze nog slechter; want, de ondervinding leerde het, *in het land der heiligen*, waar alles volgens Gods wet is geregeld, zooals in Israël in betere

11. Domine exaltetur manus tua, et non videant: videant, et confundantur zelantes populi: et ignis hostes tuos devoret.

12. Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.

13. Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te, tantum in te recordemur nominis tui.

14. Morientes non vivant, gigantes non resurgant: propterea visitasti et contrivisti eos, et perdidisti omnem memoriam eorum.

15. Indulsisti genti Domine, indulsisti genti: numquid glorificatus es? elongasti omnes terminos terræ.

16. Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis.

17. Sicut quæ concipit, cum appropinquaverit ad partum, dolens

11. Heer, al verheft zich uwe hand, en al zien zij het niet, zien moeten zij en te schande worden de benijders des volks; en het vuur vertere uwe vijanden[12])!

12. Heer, Gij zult ons vrede geven; want al onze werken hebt Gij volbracht voor ons[13]).

13. Heer, onze God, bemachtigd hebben ons gebieders buiten U; alleen in U mogen wij uwen naam gedenken[14]).

14. Dat de dooden niet leven, dat de reuzen niet opstaan; daarom hebt Gij hen bezocht en verdelgd, en uitgeroeid geheel hunne nagedachtenis[15]).

15. Gij zijt genadig geweest voor het volk, o Heer, genadig geweest voor het volk! Hebt Gij u niet verheerlijkt? Verwijd hebt gij al de grenzen des lands[16]).

16. Heer, in de benauwdheid hebben zij u gezocht, in bedruktheid bij dof gesteen gewerd hun uwe onderrichting[17]).

17. Gelijk eene zwangere, als zij de baring nabij is, van wee bevan-

---

tijden, ***pleegde hij onrecht,*** ondanks de heilige wetten en goede voorbeelden; wordt hij niet door de strafgerichten des Heeren met vreeze bevangen, dan ***ziet*** hij ook thans ***niet om naar de heerlijkheid des Heeren,*** d. i. heeft geen ontzag voor Gods majesteit.

[12]) Duidelijker in het Hebr.: «Heer, uwe hand is verheven (uw strafgericht dreigt) en zij zien het niet; zien zullen zij tot hunne beschaming den ijver voor het volk (d. i. Gods liefde voor zijn volk, welke zich openbaart in de straffen over diens haters), ja het vuur zal uwe vijanden verteren».

[13]) Hier spreekt weder het vertrouwen der rechtvaardigen. Wat God in het verleden reeds voor zijn volk gedaan heeft ***(onze werken,*** d. i. Gods werken voor ons), is hun een waarborg, dat Hij ook in het vervolg ***vrede*** (zie v. 3) zal schenken.

[14]) Ook andere heidensche ***gebieders*** (waaronder wellicht ook afgoden begrepen zijn) hebben wij gehad, maar op hen konden wij niet roemen; integendeel, zij brachten ons onheil; alleen *in U,* met U vereenigd, *gedenken,* d. i. roemen wij op *uwen naam,* zie noot 9.

[15]) Hebr.: «De dooden zullen niet meer leven, de schimmen niet weder opstaan», d. i. de in het doodenrijk nedergedaalde verdrukkers, zie XIV 9, zullen, door Gods almacht voor immer verdelgd, niet meer op de aarde terugkeeren. De vrede is derhalve aan zijn volk verzekerd.

[16]) God was voor zijn volk *genadig,* door het, zooals de grondtekst zegt, te doen aangroeien en de grenzen van zijn Rijk uit te breiden; hierdoor heeft Hij zich *verheerlijkt.*

[17]) Terugkeerend tot het gezegde in v. 8, 9, toont de profeet, dat het lijden eene leerschool was ter *onderrichting* in vertrouwen en liefde tot God. De opeenhooping van rampen verstikte het luide schreien in *een dof gesteen.* Hebr. in 16*b*: «zij stortten een stil gebed, toen uwe kastijding hen trof.»

clamat in doloribus suis: sic facti sumus a facie tua Domine.

18. Concepimus, et quasi parturivimus, et peperimus spiritum: salutes non fecimus in terra, ideo non ceciderunt habitatores terræ.

19. Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, et laudate qui habitatis in pulvere: quia ros lucis ros tuus, et terram gigantum detrahes in ruinam.

20. Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec petranseat indignatio.

21. Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum: et revelabit terra sanguinem suum, et non operiet ultra interfectos suos.

gen schreit in hare weeën, zoo waren wij voor uw aangezicht, o Heer[18])!

18. Wij waren zwanger en leden als barensweeën, en wij baarden — wind; heil schaften wij niet in het land; daarom zijn de bewoners der aarde niet bezweken[19]).

19. Leven zullen uwe dooden, mijne verslagenen zullen opstaan; waakt op en jubelt, gij die woont in het stof; want een dauw des lichts is uw dauw, en het land der reuzen zult gij neersmakken tot puin[20])!

20. Ga, mijn volk, treed binnen in uwe kamers, sluit uwe deuren achter u, verschuil u voor een kort oogenblik, totdat de verbolgenheid voorbijga!

21. Want zie, de Heer zal uitgaan van zijne plaats, opdat Hij de boosheid van den bewoner der aarde aan hem bezoeke; en blootleggen zal de aarde haar bloed, en niet langer zal zij hare verslagenen bedekken[21]).

---

[18]) De vergelijking leert èn de zwaarte der kastijding èn hare vrucht, eene nieuwe geboorte, een nieuw leven van Gods volk, het werk van Gods genade.

[19]) De zin is: wij leden wel de smarten eener zwangerschap, maar hadden geene vrucht onzer weeën; wij konden het land niet redden, en *de bewoners der aarde,* de wereldmachten, onze verdrukkers *zijn* voor ons *niet bezweken.*

[20]) Vol geloovig vertrouwen wendt zich het volk tot zijnen God, die eenmaal de dooden uit het graf zal doen opstaan. *Uwe dooden* zijn zij, die tot Gods volk behoorden en in den mond van ditzelfde volk aanstonds *mijne verslagenen* heeten. *Dauw des lichts*, d. i. des hemels, die leven en wasdom geeft aan de planten, beteekent hier overdrachtelijk de hemelsche kracht van God *(uw* dauw), die leven zal geven aan de doode lichamen. Tegenover dat verheerlijkte leven van Gods dienaren staat in de Vulgaat de ondergang *der reuzen,* zie v. 14, der vijanden Gods; het Hebr. vertalen de nieuweren: «en de aarde (door dien hemelschen dauw als vruchtbaar gemaakt) zal de schimmen (de bewoners van het doodenrijk) doen uitgaan». Vgl. Apoc. XX 13. — Duidelijk is hier, ook in de Vulgaat, de leer der algemeene verrijzenis der dooden uitgesproken.

[21]) Ten slotte richt de profeet eene vermaning tot de dienaren Gods, opdat zij bij de rampen, waarmede Gods verbolgenheid de zondige wereld komt straffen, zich verschuilen in vertrouwen op God, gelijk men zich voor een onweder verschuilt in zijne binnenkamer. Op dien wraakdag zal *de aarde* optreden als getuige en als aanklaagster der op haar gepleegde gewelddadigheden; eene zinspeling op Gen. IV 10, 11.

CAPUT XXVII.

HOOFDSTUK XXVII.

Bezoeking van Leviathan (v. 1). Israël, de wijnberg des Heeren (v. 2—6), zijne heilzame tuchtiging (v. 7—11), zijne terugvoering (v. 12—13).

1. In die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, et grandi, et forti, super Leviathan serpentem vectem, et super Leviathan serpentem tortuosum, et occidet cetum, qui in mari est.

2. In die illa vinea meri cantabit ei.

3. Ego Dominus, qui servo eam, repente propinabo ei: ne forte visitetur contra eam, nocte et die servo eam.

4. Indignatio non est mihi: quis dabit me spinam et veprem in prœlio: gradiar super eam, succendam eam pariter?

1. Te dien dage zal de Heer met zijn zwaard, het harde en groote en machtige, bezoeking brengen over Leviathan, de grendelslang, en over Leviathan, de kronkelslang, en Hij zal het ondier dooden, dat in de zee is[1]).

2. Te dien dage is er een wijngaard van zuiveren wijn — men zal hem toezingen[2]):

3. Ik ben de Heer, die hem behoed, zonder toeven zal Ik hem besproeien; opdat er wellicht geen bezoeking kome over hem, behoed Ik hem nacht en dag[3]).

4. Wrok heb Ik niet! Wie zal Mij doornen en distelen geven in den krijg? Zal Ik losgaan op hen, hen verbranden te gader[4])?

---

[1]) *Te dien dage* staat in onmiddellijk verband met XXVI 21. *Leviathan,* Job XL 20 een krokodil, is hier waarschijnlijk de benaming van slangachtige ondieren. *Grendelslang* (Hebr. «vlugge slang») en *kronkelslang* beteekenen, evenals Dan. VII 3, volg.; Isai. XIV 29; Apoc. XIII 1, wereldrijken, volgens de meesten Assyrië en Babylonië, wellicht met toespeling op hunne stroomen, den snelvlietenden Tiger, waaraan Ninive, en den sterk kronkelenden Euphraat, waaraan Babel was gelegen. *Het ondier in de zee* is Egypte, het aan den Nijl (zie XIX 5) gelegen land van den krokodil (vgl. LI 9). Volgens sommigen zijn de drie genoemde slangen benamingen van drie sterrenbeelden, te weten de vlugge slang (ook Job. XXVI 13 vermeld als een sterrenbeeld) is de Draak in het Noorden, om Assyrië, XIV 3 het noordelijke rijk genoemd, te beteekenen; de kronkelslang is de Slangendrager of Ophiuchus, om Babylonië, en de derde de Hydra of Waterslang, om Egypte aan te duiden. Wat hiervan zij, genoegzaam zeker is hier sprake van een wraakgericht over de drie hoofdvijanden van Gods volk, de vertegenwoordigers van alle God weerstrevende macht; de benaming van *slang* zinspeelt op de slang van het paradijs, den satan, den hoofdaanvoerder in elken strijd tegen God. De val dier wereldrijken door *het zwaard* des Heeren, d. i. door zijn onverbiddelijk en streng wraakgericht, is eene voorspelling van de nederlaag des satans door den Christus; vgl. Apoc. XX 2.

[2]) *Te dien dage,* wanneer de vijandelijke machten zullen zijn overwonnen en *de wijngaard* van hoofdstuk V, het volk Gods, door de beproevingen gelouterd en met God verzoend, geen wilde druiven, maar *zuiveren wijn* zal voortbrengen, *zal men* hem het volgend lied *toezingen*. Hebr.: «Te dien dage.... — zingt hem toe». Het *cantabit* der Vulgaat moet vertaald worden *men zal toezingen,* zie XV 5; Gen. XVI noot 9; het voorafgaande *vinea meri* is een op zich zelf staande uitroep van vreugde.

[3]) Het lied voert God zelven sprekend in als den bewaker van zijnen wijngaard; in tegenstelling met V 6 zal Hij zelf *zonder toeven,* d. i. terstond, zoo vaak het noodig is, Hebr.: «gedurig», *hem besproeien* met dauw en regen, het zinnebeeld zijner genaden, en hem tegen alle schade *behoeden*. Vgl. Joan. XV 1; XVII 11, 12.

[4]) De vroegere gramschap van God

5. An potius tenebit fortitudinem meam, faciet pacem mihi, pacem faciet mihi?

5. Of zal men zich liever vasthouden aan mijne sterkte, vrede maken met Mij, ja vrede met Mij maken[5])?

6. Qui ingrediuntur impetu ad Jacob, florebit et germinabit Israel, et implebunt faciem orbis semine.

6. En zij sluiten zich met aandrift bij Jacob aan, bloeien en botten zal Israël, en zij zullen het aanschijn des aardrijks vullen met zaad[6]).

7. Numquid juxta plagam percutientis se percussit eum? aut sicut occidit interfectos ejus, sic occisus est?

7. Heeft Hij het geslagen, gelijk die het sloeg geslagen werd? Of gelijk Hij deszelfs verslagenen doodde, is het zóó gedood[7])?

8. In mensura contra mensuram, cum abjecta fuerit, judicabis eam: meditatus est in spiritu suo duro per diem æstus.

8. Met maat tegen maat zult Gij, als zij verstooten wordt, haar richten; Hij overwoog het in zijn streng gemoed op den dag der hitte[8]).

9. Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Jacob: et iste omnis fructus ut auferatur peccatum ejus, cum posuerit omnes lapides altaris sicut lapides cineris allisos, non stabunt luci et delubra.

9. Deswege zal hierop de ongerechtigheid aan het huis van Jacob worden kwijtgescholden — en dit zal de volle vrucht zijn, dat zijne zonde wordt weggenomen — als het alle altaarsteenen zal maken gelijk tot asch vergruizelde steenen, als bosschen en tempels niet staande zullen blijven[9]).

---

tegen den ondankbaren wijngaard is geweken. Wat meer is, God brandt als het ware van verlangen om tegen de vijanden van den wijngaard, door *doornen en distelen* voorgesteld (vgl. X 17), te strijden en ze te vernietigen; Hebr.: «Wie geeft (d. i. toont) Mij doornen en distelen? In den krijg wil Ik op hen losgaan, ze verbranden geheel en al»!

[5]) Het woord is gericht tot den vijand van den wijngaard, aan wien de weg gewezen wordt om aan Gods wraak te ontkomen: *hij houde zich vast aan mijne sterkte*, Hebr. «aan mijne toevlucht», eene zinspeling op het vastgrijpen van de hoornen des altaars door hen, die den dood schuldig waren (vgl. III Reg. I 50—53). De profeet vermaant hen dus, dat zij zich aan Gods genade moeten overgeven en *met God vrede maken;* want God beschouwt den aanval tegen zijn volk als eene zware beleediging tegen Hem zelf. Hier eindigt het lied op den wijngaard.

[6]) De profeet wijst op de toekomstige roeping van den wijngaard, die het huis van *Jacob* of *Israël* beteekent (V 7); de heidensche volken zullen *met aandrift*, d. i. met ijver, *zich bij Jacob aansluiten*. Hebr.: «In de toekomst zal Jacob wortel schieten»; zoo zal het geestelijke *Israël bloeien* en *botten*, d. i. vruchtknoppen schieten, en de gansche aarde *vullen met het* gezegende *zaad* van Abraham.

[7]) God heeft Israël, om diens verheven roeping, immer met zachtheid en verschooning gekastijd, en het niet geslagen en uitgeroeid, gelijk Hij deed met de heidensche volken. Vgl. XIV 30.

[8]) *Met maat tegen maat*, d. i. de maat der straf opwegend tegen de maat van Israël's draagvermogen, om zijn volk niet geheel en al te verdelgen; vgl. de parabel XXVIII 24—29. *Haar*, d. i. Israël, hier bij een *verstooten* vrouw vergeleken. *Hij overwoog* enz., d. i. God heeft het niet met overhaasting en met drift geslagen op den dag van zijnen toorn; Hebr.: «uitgedreven heeft Hij het (Israël) met zijnen heftigen toorn ten dage van den (brandenden) oostenwind»; vgl. Jer. XVIII 17.

[9]) De profeet verklaart de voorwaarde, waarop God zich zal erbarmen over Israël: Hij wil al hunne schuld kwijtschelden *hierop*, d. i. op deze voorwaarde, *als* Israël met de daad

10. Civitas enim munita desolata erit, speciosa relinquetur, et dimittetur quasi desertum: ibi pascetur vitulus, et ibi accubabit, et consumet summitates ejus.

11. In siccitate messes illius conterentur, mulieres venientes, et docentes eam: non est enim populus sapiens, propterea non miserebitur ejus, qui fecit eum: et qui formavit eum, non parcet ei.

12. Et erit: In die illa percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad torrentem Ægypti, et vos congregabimini unus et unus filii Israel.

13. Et erit: In die illa clangetur in tuba magna, et venient qui perditi fuerant de terra Assyriorum, et qui ejecti erant in terra Ægypti, et adorabunt Dominum in monte sancto in Jerusalem.

10. Want de versterkte stad zal onbewoond, de schoone zal verlaten en ontvolkt zijn als een woestenij; aldaar zal het jonge rund weiden en daar legeren en hare toppen afgrazen[10]).

11. Door droogte zullen haar oogsten vernield worden, vrouwen zullen komen en haar onderrichten; want geen verstandig volk is het; daarom zal zijn Maker zich zijner niet ontfermen, en zijn Vormer zal het niet sparen[11]).

12. En het zal zijn: Te dien dage zal de Heer (vruchten) afslaan van de bedding des strooms tot aan de beek van Egypte, en gij zult verzameld worden één voor één, gij, kinderen van Israël[12]).

13. En het zal zijn: Te dien dage zal er geblazen worden op de groote bazuin, en komen zullen die verloren waren uit het land der Assyriërs, en die uitgedreven waren in het land Egypte; en zij zullen den Heer aanbidden op den heiligen berg in Jerusalem[13]).

---

toont te verzaken aan de afgoderij. Dat zal dan de *volle vrucht*, d. i. de klaarblijkelijkste en voornaamste vrucht, zijner bekeering zijn. Heilige *bosschen en tempels*, Hebr.: «asjerim (zie Mich. V noot 15) en zonnezuilen» (zie XVII noot 7).

[10]) *De versterkte stad* is of Jerusalem, dat door de Chaldeërs verwoest zal worden, zie Mich. III 12; of, volgens anderen, de vijandelijke stad van XXIV 10; XXV 2; XXVI 5, zoodat hier aan het slot de hopelooze ondergang van Gods vijanden (v. 10—11) en de hoopvolle toekomst van Jacob (v. 12—13) nogmaals tegenover elkander gesteld worden. *Hare*, der woestenij, *toppen*, Hebr.: «twijgen», of wild opschietende takken zal het vee afgrazen.

[11]) *Vrouwen*, d. i., volgens den H. Hiëronymus e. a., gehuurde klaagvrouwen, zullen aan die verwoeste stad klaagliederen leeren; zie Jer. IX 20; of wel: domme *vrouwen* zijn nog wijzer dan dit *onverstandig volk* en kunnen het nog *onderrichten*. Hebr.: «Zijn hare twijgen verdord, dan worden zij afgebroken, vrouwen komen en stoken er vuur van»; m. a. w. in die woestenij zal men dor hout gaan sprokkelen. *Geen verstandig volk* (vgl. I 3), hier gezegd of van het volk Israël, zie noot 10, dat niet luistert naar de duidelijke stem van God; of van de heidenen, die door Gods gerichten niet wijzer worden noch zich bekeeren; zonder ontferming zullen zij door hunnen schepper en Maker gestraft worden.

[12]) *Percutiet*, Hebr. «jachbôt», wordt evenals XXVIII 27; Deut. XXIV 20 van het afslaan van rijpe vruchten gezegd. Onder het beeld van eene zorgvuldige *(één voor één)* ooftinzameling over de gansche uitgestrektheid van het beloofde land wordt de herstelling van Gods volk aangekondigd. De *stroom*, d. i. de Euphraat, en *de beek van Egypte*, zie Gen. XV noot 14, zijn de noordelijke en de zuidelijke grens van het rijk der twaalf stammen. Maar ook ver buiten die grenzen zal de Heer volgens v. 13 zijn volk verzamelen en naar zijn land terugvoeren.

[13]) Het blazen op de bazuin is het sein tot terugkeer. *Assyrië* (Hebr. beter:

CAPUT XXVIII.

1. Væ coronæ superbiæ, ebriis Ephraim, et flori decidenti gloriæ exsultationis ejus, qui erant in vertice vallis pinguissimæ, errantes a vino.

2. Ecce validus et fortis Dominus sicut impetus grandinis: turbo confringens, sicut impetus aquarum multarum inundantium, et emissarum super terram spatiosam.

3. Pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorum Ephraim.

4. Et erit flos decidens gloriæ exsultationis ejus, qui est super verticem vallis pinguium, quasi temporaneum ante maturitatem autumni: quod cum aspexerit videns, statim ut manu tenuerit, devorabit illud.

5. In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, et sertum

HOOFDSTUK XXVIII.

Samaria's val (v. 1—6); verblindheid van Juda's leidslieden (v. 7—12); het godsgericht (v. 13—22). Parabel van den landman (v. 23—29).

1. Wee de trotsche kroon, de dronkenen van Ephraïm en de afvallende bloem van zijn pralende verlustiging, die wonen op de kruin der overvette vallei, zwijmelend van wijn[1]).

2. Zie, machtig en sterk is de Heer als het geweld van hagel, als een vernielende stormwind, als het geweld van vele wateren, stroomend en losgelaten over de wijde aarde[2]).

3. Met voeten zal vertrapt worden de trotsche kroon der dronkenen van Ephraïm.

4. En de afvallende bloem van zijn pralende verlustiging, die staat op de kruin der overvette vallei, zal zijn gelijk een vroegrijpe vijg vóór de rijpheid van den herfst, welke iemand, de oogen opslaande, ziet en aanstonds, als hij ze in de hand heeft, verslindt[3]).

5. Te dien dage zal de Heer der heerscharen een eerekroon zijn en

---

«*in* het land Assur», onder welke benaming ook LII 4 Babylon begrepen is, dat hier v. 1 door denzelfden naam *Leviathan* was aangeduid) en *Egypte* zijn de voornaamste landen, werwaarts Israël verbannen of gevlucht was. Die terugkeer der ballingen *tot den heiligen berg in Jerusalem* is de voorbereiding en tevens de voorspellende afbeelding van de komst aller volken tot het Rijk van den Messias.

[1]) Van dit hoofdstuk tot XXXV loopt de vierde reeks profetieën, welke dagteekenen van den tijd der regeering van Ezechias, toen de in hoofdstuk X voorspelde komst der Assyriërs aanstaande was. De profeet spreekt zesmaal het wee uit tegen het streven van Juda's grooten, die met achterstelling van Jehova op Egypte's hulp hun vertrouwen stelden. Eerst wijst hij Juda op het trotsche en weelderige Samaria, toen nog in vollen bloei; want dit eerste wee werd uitgesproken vóór de belegering en den val dier stad (in 721). — Samaria heet *de trotsche kroon* «der dronkenen van Ephraïm» (Hebr.); het verhief zich op een ovaal ronden heuvel te midden eener zeer vruchtbare vallei; zijne inwoners waren verzonken in weelde en zingenot. Verder heet de stad eene *afvallende*, d. i. tot spoedig afvallen bestemde, *bloem*, al was zij thans nog de roem en de verlustiging harer inwoners.

[2]) Onder het beeld van drie vernielende natuurverschijnselen, hagel, storm en watervloed, schildert de profeet de alles vernielende macht van den op Samaria vertoornden God, of, volgens den grondtekst, van hem, die het werktuig zal zijn van Gods wraak.

[3]) Deze nieuwe vergelijking schildert de gretigheid, waarmede de vijanden den buit van Samaria zullen plunderen. Zie Mich. VII noot 1.

exsultationis residuo populi sui:

6. Et spiritus judicii sedenti super judicium, et fortitudo revertentibus de bello ad portam.

7. Verum hi quoque præ vino nescierunt, et præ ebrietate erraverunt: sacerdos et propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt judicium.

8. Ommes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumque, ita ut non esset ultra locus.

9. Quem docebit scientiam? et quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus.

10. Quia manda remanda, manda remanda, exspecta reexspecta, exspecta reexspecta, modicum ibi, modicum ibi.

11. In loquela enim labii, et lingua altera loquetur ad populum istum. *I Cor. XIV 21.*

een jubelkrans voor het overblijfsel van zijn volk,

6. en de geest des rechts voor die ten gerichte zit, en sterkte voor die uit den krijg wederkeeren ter stadspoort[4]).

7. Maar ook dezen zijn van wijn bewusteloos, en van drank zwijmelen zij; priester en profeet zijn bewusteloos van drank, verzwolgen door wijn, zij zwijmelen van drank, zij verstaan den ziener niet, zij weten niet van recht[5]).

8. Want alle tafels zijn vol van uitbraaksel en vuilnis, zoodat er geen plaats meer is.

9. Wien wil hij wijsheid leeren? En wien wil hij de prediking doen verstaan? Aan gespeenden van melk, aan ontwenden van de borst[6])?

10. Want het is bevel op bevel, bevel op bevel, wachten nog eens wachten, wachten nog eens wachten, een weinig hier, een weinig daar[7])!

11. Ja, met lippenspraak en in een vreemde taal zal Hij spreken tot dit volk[8]).

---

[4]) Wat Ephraïm vergeefs in zich zelf zoekt, ***eer*** en ***jubel***, dat zal de Heer zijn voor de uitverkoren overblijfselen van Ephraïm en vooral van Juda; ***de geest des rechts***, eene gave van God, zal zijne rechters besturen en ***sterkte*** zal zijne krijgers bezielen; Hebr.: «voor die den krijg keeren tot de poort», d. i. de vijanden tot aan hunne poorten zegevierend achtervolgen. Dit ging reeds eenigermate in vervulling onder den vromen en zegevierenden Ezechias, eene voorspellende afbeelding van den Messias, de spruit des Heeren, die voor zijn volk «tot luister en heerlijkheid» zal zijn; zie IV 2.

[5]) ***Ook dezen***, die van Juda. ***Drank***, zie V noot 11. ***Priesters*** moesten in gewichtige gevallen uitspraak doen, (vgl. Deut. XVII 9; XIX 17) en bijgevolg altijd meer dan anderen een onbeneveld oordeel hebben. ***Profeet***, d. i. de valsche profeet, in tegenstelling met den ***ziener***, den godsgezant; in het Hebr. luidt de slotzin: «zij zijn zwijmelend bij het (profetisch) gezicht, duizelig bij het recht spreken».

[6]) Woorden van die dronken lieden; zij spotten met het profetisch woord. Isaias' vermaningen, zoo zeggen zij, zijn goed voor pas gespeenden; het zijn kinderachtige spreuken.

[7]) Stamelend als dronkaards, gelijk de grondtekst duidelijker uitdrukt (tzav latzav, tzav latzav; kav lakav enz.), beschimpen zij Isaias, die altijd en zonder ophouden gewaagde van ***bevelen*** namens God, van straffen, die te ***wachten*** waren en na ***een weinig*** tijd zouden komen. Hebr.: «bevel op bevel, bevel op bevel; regel op regel, regel op regel, hier wat, daar wat».

[8]) Antwoord van den profeet. Dat ongeloovig spotten zal de Heer straffen; ***in een vreemde taal*** zal Hij hun regel en wet voorschrijven door de Assyriërs. ***Met lippenspraak***, Hebr.: «met stotterende taal», zóó toch klinkt eene vreemde taal in de ooren des volks.

12. Cui dixit: Hæc est requies mea, reficite lassum, et hoc est meum refrigerium: et noluerunt audire.

12. Aan dit (volk) had Hij gezegd: Dit is mijne rust: verkwikt den vermoeide — en dit is mijne verkwikking; en zij wilden niet hooren[9]).

13. Et erit eis verbum Domini: Manda remanda, manda remanda, exspecta reexspecta, modicum ibi, modicum ibi: ut vadant, et cadant retrorsum, et conterantur, et illaqueentur, et capiantur.

13. En geschieden zal aan hen het woord des Heeren: Bevel op bevel, bevel op bevel, wachten nog eens wachten, een weinig hier, een weinig daar — opdat zij gaan en achterover vallen en verpletterd worden, en verstrikt en gevangen worden[10]).

14. Propter hoc audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Jerusalem.

14. Daarom hoort het woord des Heeren, gij spotters, die heerscht over mijn volk, dat in Jerusalem is[11]).

15. Dixistis enim: Percussimus fœdus cum morte, et cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum transierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, et mendacio protecti sumus.

15. Want gij hebt gezegd: Wij hebben een verbond gesloten met den dood, en met de onderwereld een verdrag gemaakt. De overstroomende geesel zal, als hij doortrekt, niet komen over ons; want wij hebben leugen gesteld tot onze hoop, en door de leugen zijn wij beschut[12]).

16. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum in fundamento fundatum: qui crediderit, non festinet. *Ps. CXVII 22; Matth. XXI 42; Luc. XX 17; Act. IV 11; Rom. IX 33; I Petr. II 6.*

16. Derhalve zegt dit de Heere God: Zie, Ik, Ik zal in de grondvesten van Sion eenen steen leggen, een beproefden steen, een hoeksteen, een kostbaren, die op den grondslag gegrond is! Wie gelooft, haaste zich niet[13]).

---

[9]) God had eertijds door zijne profeten gezegd: *Dit is* de weg om aan het volk de door Mij gewiide *rust en verkwikking* te verschaffen: houdt op met verdrukken en beoefent de werken der naastenliefde. Maar omdat zij geweigerd hadden te luisteren, zal de hier volgende straf in vervulling gaan.

[10]) Het *woord des Heeren* van v. 11, het antwoord op hunne spotternij, die nog eens herhaald wordt,zal *geschieden, opdat zij*, door een reeks van rampen getroffen, omkomen. Zie VIII 15.

[11]) Die *spotters* waren dus overheidspersonen, priesters en valsche profeten (v. 7).

[12]) Zij hadden, althans met hunne daden, gezegd, *dood* en *onderwereld* zoo weinig te vreezen, alsof zij daarmede een *verbond* hadden gesloten, en achtten zich veilig voor het naderend Assyrische leger, dat, zooals zij spottend herhalen, door Isaias was aangekondigd onder het dubbele beeld van een *geesel* en een *overstrooming* (vgl. VIII 7, volg.). Die overmoed steunde op het heimelijk verdrag met Egypte (zie XXX 1, 2), derhalve, zooals zij weder spottend den profeet nazeggen, op *leugen;* want daardoor pleegden zij ontrouw aan God en die steun zou bedrieglijk en ijdel blijken. Immers volgens het woord van v. 16 is Gods belofte aan Sion de eenig ware grondslag van geluk en vrede voor hen.

[13]) *Ik zal leggen*, Hebr.: «Ik heb gelegd». God wil op Sion een geestelijk gebouw oprichten en heeft daarom in

17. Et ponam in pondere judicium, et justitiam in mensura: et subvertet grando spem mendacii: et protectionem aquæ inundabunt.

18. Et delebitur fœdus vestrum cum morte, et pactum vestrum cum inferno non stabit: flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem.

19. Quandocumque pertransierit, tollet vos: quoniam mane diluculo pertransibit in die et in nocte, et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.

20. Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat: pallium breve utrumque operire non potest.

21. Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus: sicut in valle, quæ est in Gabaon, irascetur: ut faciat opus suum, alienum opus ejus: ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo. *II Reg. V 20; I Par. XIV 11; Jos. X 10.*

17. En Ik zal het recht maken tot gewicht en de gerechtigheid tot maat; en vernielen zal de hagel de hoop op leugen, en de beschutting zullen de wateren overstroomen[14].

18. En vernietigd zal worden uw verbond met den dood, en uw verdrag met de onderwereld zal niet in stand blijven. Als de overstroomende geesel doortrekt, zult gij voor hem ter vertreding zijn[15].

19. Zoo dikwerf hij doortrekt, zal hij u grijpen; want des morgens vroeg zal hij doortrekken, bij dag en bij nacht; en slechts de tuchtiging alleen zal de prediking doen verstaan[16].

20. Want zoo nauw is het bed, dat er een moet afvallen; het korte dekkleed kan niet beiden bedekken[17].

21. Want evenals op den berg der scheiding zal de Heer staan; evenals in het dal te Gabaon zal Hij toornen, opdat Hij zijn werk doe — ongewoon is zijn werk — opdat Hij zijn werk volvoere — vreemd is zijn werk voor Hem[18].

---

de grondvesten eenen *steen* gelegd van *beproefde* hechtheid, *eenen hoeksteen*, waarop de muren van dat gebouw vast zullen rusten, een *kostelijken*, van hooge waarde en edele natuur, die stevig *op zijnen grondslag gegrond* is. Die steen is Gods belofte van den Messias; die belofte is aan het op Sion zetelende huis van David innig verbonden (vgl. II Reg. VII 12, volg.; Ps. II 6 enz.) en de grondslag van Sion's onvergankelijkheid. *Wie gelooft* aan die belofte en derhalve alleen op Jehova steunt, *haaste zich niet* om te ontvluchten (zie VII 9; Hab. II 4); want, zooals de Septuagint verklarend zegt: «hij zal niet beschaamd worden» in zijn geloovig vertrouwen.

[14]) *Recht* en *gerechtigheid* zullen de maatstaf, de regel zijn, volgens welke God op dien grondsteen zijn gebouw opricht. Al wie afwijkt van de goddelijke gerechtigheid, kan geen levende steen zijn tot optrekking van dat Godsgebouw. Wie dus in plaats van op Jehova, op *leugen* en menschelijke *beschutting* vertrouwt, zal met dien steun verloren gaan.

[15]) Het naar Egypte trekkende Assyrische leger zal op zijn doortocht Juda vertreden.

[16]) Die geesel zal, zoo dikwijls hij komt, niet enkel zijn doortocht nemen door Juda, maar ook *u*, d. i. Juda's bevolking, treffen en *grijpen des morgens vroeg*, Hebr.: «elken morgen», *bij dag* en *bij nacht*, d. i. zonder ophouden u slaan en raken. Die *tuchtiging* nu door de Assyriërs *zal de prediking* van Isaias, dat het vertrouwen op menschelijke steunsels ijdel, dat alleen Jehova hun ware steun is, *doen verstaan*.

[17]) Hebr.: «Dan is het bed te kort om zich uit te strekken en het dekkleed te smal om er zich in te wikkelen». Vermoedelijk zinspeelt de profeet in spreekwoordelijke gezegden op het samengaan met Egypte, dat nutteloos en ten verderve zal blijken.

[18]) *Want*, waar God zijne macht ten heil of ten verderve wil toonen, schie-

22. Et nunc nolite illudere, ne forte constringantur vincula vestra: consummationem enim et abbreviationem audivi a Domino Deo exercituum super universam terram.

22. Nu dan, laat af van spotten, opdat wellicht niet nauwer worden toegehaald uwe boeien! Want verdelging en beschikking heb ik gehoord van den Heer, den God der heerscharen, over de gansche aarde[19]).

23. Auribus percipite, et audite vocem meam, attendite, et audite eloquium meum.

23. Neemt ter oore en hoort naar mijne stem! Geeft acht en hoort naar mijne rede[20]).

24. Numquid tota die arabit arans ut serat, proscindet et sarriet humum suam?

24. Zal wel alle dag de ploeger ploegen om te zaaien, scheuren en eggen zijnen grond[21])?

25. Nonne cum adæquaverit faciem ejus, seret gith, et cyminum sparget, et ponet triticum per ordinem, et hordeum, et milium, et viciam in finibus suis?

25. Zal hij niet, als hij zijne oppervlakte geëffend heeft, narduszaad zaaien en komijn uitstrooien en tarwe leggen in rijen, alsmede gerst en gierst, en wikke aan de uiteinden daarvan[22]).

26. Et erudiet illum in judicio: Deus suus docebit illum.

26. En Hij onderwijst hem in hetgeen richtig is, zijn God onderricht hem[23]).

27. Non enim in serris triturabitur gith, nec rota plaustri super cyminum circuibit: sed in virga excutietur gith et cyminum in baculo.

27. Want niet met dorschsleden dorscht men narduszaad, en het rad van den dorschwagen[24]) rolt niet over komijn, maar met de roede wordt narduszaad uitgeklopt, en komijn met den stok.

28. Panis autem comminuetur: verum non in perpetuum triturans

28. Broodkoren echter wordt plat getreden, maar niet voortdurend

---

ten alle menschelijke berekeningen te kort. Ten voorbeeld stelt de profeet de beide overwinningen van David op de Philistijnen: *bij den berg der scheiding*, een vertaling van den Hebr. eigennaam «Perazim», en *in het dal te Gabaon* II Reg. V 18, 22; I Par. XIV 11, 16. Volgens anderen doelt het laatste op Jos. X 10, 11. Toen streed God volgens zijne gewoonte ter gunste van zijn volk, maar thans zal zijn werk *ongewoon* en *vreemd voor Hem* zijn, daar Hij zich nu tegen zijn volk keeren en diens vijanden begunstigen zal.

[19]) Het wraakgericht, dat *over de gansche aarde* door God beschikt is, zal het zondige Juda niet sparen. Zie X noot 20.

[20]) De profeet vraagt, naar de wijze van den Spreukdichter (Prov. I 8; II 1 enz.), hunne aandacht voor de volgende parabel, een woord van troost na de voorafgaande strafrede.

[21]) De landman blijft niet altoos voortgaan met ploegen en eggen; dit geschiedt slechts zooveel als noodig is om den grond voor het zaad gereed te maken. Zoo ook tuchtigt God tot 's menschen heil.

[22]) *Narduszaad* of zwarte komijn en roomsche *komijn* zijn specerijen. *Tarwe, gerst* en *gierst* behandelt de landman zorgvuldiger en zaait hij in *rijen*. *Wikke*, veevoeder, aan *de uiteinden* van den akker ter beschutting van edeler graan.

[23]) God, de bestuurder van alles, gaf ook den landman beleid en kennis voor zijn werk.

[24]) *Dorschsleden*, Hebr.: «charoetz» (Am. I 3 minder juist door *plaustrum* vertaald en verklaard, zie XLI 15) bestonden uit een of twee zware delen. aan de voorzijde een weinig opgebogen en van onderen voorzien met ijzeren punten op de wijze van een reusachtige vijl. *Dorschwagens*, Hebr.: «'agalah»,

triturabit illum, neque vexabit eum rota plaustri, nec ungulis suis comminuet eum.

zal de dorscher het dorschen, en het rad van den dorschwagen blijft het niet pletteren, noch blijft (het paard) met zijne hoeven het plattreden[25]).

29. Et hoc a Domino Deo exercituum exivit, ut mirabile faceret consilium, et magnificaret justitiam.

29. Ook dit is van den Heer, den God der heerscharen, uitgegaan, dat Hij wonderbaar raad schaft en de gerechtigheid grootmaakt[26]).

CAPUT XXIX.

HOOFDSTUK XXIX.

Gods handelwijze met Jerusalem: belegering en onverwachte verlossing (v. 1—8); tegenwoordige blindheid voor Gods openbaring (v. 9—16); gelukkige bekeering in de toekomst (v. 17—24).

1. Væ Ariel, Ariel civitas, quam expugnavit David: additus est annus ad annum: solemnitates evolutæ sunt.

1. Wee Ariël, Ariël, stad, welke David veroverde[1])! Is een jaar bij het jaar gevoegd, is de kring der hoogtijden afgeloopen,

2. Et circumvallabo Ariel, et erit tristis et mœrens, et erit mihi quasi Ariel.

2. dan zal Ik Ariël omsingelen, en het zal bedroefd zijn en treuren, en het zal Mij zijn als een Ariël[2]).

3. Et circumdabo quasi sphæram in circuitu tuo, et jaciam contra te aggerem, et munimenta ponam in obsidionem tuam.

3. En als een kring zal Ik om u leggen, rond om u heen, en eenen wal tegen u opwerpen en schansen oprichten tot uwe belegering[3]).

4. Humiliaberis, de terra loqueris, et de humo audietur eloquium tuum:

4. Diep terneergedrukt zult gij uit de aarde spreken, en uit den grond

---

waren samengesteld uit twee of drie houten rolblokken, welke in een raam liepen en met ijzeren punten voorzien waren.

[25]) Het paard blijft niet voortdurend bezig *om met de hoeven* het graan uit de aren te treden of om den dorschwagen over het graan te rollen.

[26]) Hebr.: «en wijsheid rijkelijk verleent». M. a. w. God geeft den mensch, zooals uit het voorbeeld van den landman blijkt, wonderlijk verstandigen raad of overleg en rijkelijk wijsheid; zie v. 26. Zou Hij zelf dan — zoo kan men aanvullen — niet wijs en verstandig zijn en met beleid handelen in zijne werken en gerichten? Vgl. XXVII 7, 8.

[1]) *Ariël*, dat volgens sommigen «leeuw Gods», beter volgens anderen «Gods vuurhaard» beteekent, is bij Ezech. XLIII 15 de naam van het brandofferaltaar. Naar dit altaar is hier Jerusalem Ariël geheeten, zie XXXI 9; want dat dit bedoeld is, blijkt uit het bijgevoegde *de stad, welke David* enz., zie II Reg. V 7, Hebr.: «waar David zich gelegerd heeft».

[2]) Nadat nog een *jaar* met *den* ganschen *kring der hoogtijden* is verloopen, kan de belegering van Jerusalem elken dag aanvangen; maar dan ook zal die stad zich *een Ariël* toonen, want die vuurhaard van God zal de belegerende vijanden verteren, zie XXXI 9. Jerusalem zal dus diep vernederd (v. 3, 4), maar eensklaps op wonderdadige wijze verlost worden (v. 5—8).

[3]) Sennacherib beroemt zich in zijne oorkonden, dat hij Ezechias binnen Jerusalem heeft opgesloten «als een vogel in de kooi».

et erit quasi pythonis de terra vox tua, et de humo eloquium tuum mussitabit.

5. Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te: et sicut favilla pertransiens multitudo eorum, qui contra te prævaluerunt:
6. Eritque repente confestim. A Domino exercituum visitabitur in tonitruo, et commotione terræ, et voce magna turbinis et tempestatis, et flammæ ignis devorantis.

7. Et erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra Ariel, et omnes qui militaverunt, et obsederunt, et prævaluerunt adversus eam.
8. Et sicut somniat esuriens, et comedit, cum autem fuerit expergefactus, vacua est anima ejus: et sicut somniat sitiens, et bibit, et postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, et anima ejus vacua est: sic erit multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra montem Sion.
9. Obstupescite, et admiramini, fluctuate, et vacillate: inebriamini, et non a vino: movemini, et non ab ebrietate.

zal uwe spraak gehoord worden, en als die van een doodenschim zal uwe stem uit de aarde komen, en uit den grond zal uwe spraak fluisteren[4]).
5. En als fijn stof zal de menigte zijn uwer aanvallers, en als wegstuivende asch de menigte van hen, die u overmochten[5]).
6. En het zal geschieden onverwachts plotseling. Van den Heer der heerscharen zal de bezoeking komen in donder en aardbeving en hevig gedruisch van dwarrelwind en storm en vlammen van verslindend vuur[6]).
7. En als de droom van een nachtgezicht zal de menigte zijn aller volkeren, die streden tegen Ariël, en allen, die tegen hetzelve strijd voerden en het belegerden en overmochten.
8. En gelijk de hongerige droomt, dat hij eet, maar als hij wakker is geworden, zijne ziel ledig is; en gelijk de dorstige droomt, dat hij drinkt, en nadat hij wakker is geworden, afgemat en nog dorstig en zijne ziel ledig is — zoo zal de menigte zijn van alle volkeren, die gestreden hebben tegen den berg Sion[7]).
9. Verbaast en verwondert u, wankelt en waggelt; wordt dronken, en niet van wijn, tuimelt, en niet van drank[8]).

---

[4]) Hiermede wordt de diepe vernedering en uitputting van het belegerde Jerusalem voorspeld. Vgl. VIII 19, XIX 3, waar *python* met *bezweerder* vertaald is, hier echter met *doodenschim*, d. i. geest van een afgestorvene, die geacht werd den bezweerder te bezielen. Deze beteekenis verdient hier de voorkeur om het bijgevoegde *uit den grond, uit de aarde*. Vgl. Lev. XX 27; I Reg. XXVIII 7.

[5]) De profeet schildert de plotselinge nederlaag der Assyriërs: als *fijn stof*, als *asch* door den wind weggevaagd, zullen die dichte drommen belegeraars verdwijnen. Vgl. XVII 13.

[6]) Gods straffende almacht zal even werkdadig zijn als *in donder* enz.

[7]) De *ziel* beteekent het begeervermogen, dat *ledig* of onverzadigd en niet gelaafd is, want het eten en drinken was slechts een droom. De zin is: De hoop der vijanden, die hare verwezenlijking nabij schijnt, zal tot hunne schande en schade teleurgesteld worden. De reden daarvan is, omdat hun heiligschennend streven gericht is *tegen den* heiligen *berg Sion*.

[8]) Het woord is gericht tot de ongeloovigen in Juda, die de voorafgaande profetie verbaasd aanstaarden en ongeloovig aanhoorden; zij waren geestelijk dronken, daar zij niets zagen en begrepen.

Quoniam miscuit vobis Domi-
piritum soporis, claudet oculos
os, prophetas et principes ve-
qui vident visiones, operiet.

Et erit vobis visio omnium
verba libri signati, quem cum
int scienti litteras, dicent:
istum: et respondebit: Non
m, signatus est enim:

Et dabitur liber nescienti lit-
diceturque ei: Lege: et res-
bit: Nescio litteras.

Et dixit Dominus: Eo quod
pinquat populus iste ore suo,
biis suis glorificat me, cor
ejus longe est a me, et timue-
me mandato hominum et doc-
: *Matth. XV 8; Marc. VII 6.*
Ideo ecce ego addam ut ad-
ionem faciam populo huic
ulo grandi et stupendo: peribit
sapientia a sapientibus ejus,
tellectus prudentium ejus ab-
etur. *I Cor. I 19; Abd. I 8.*

Væ qui profundi estis corde,
Domino abscondatis consilium:
um sunt in tenebris opera, et
t: Quis videt nos, et quis
nos?

10. Want ingeschonken heeft u de Heer een geest van diepen slaap, sluiten zal Hij uwe oogen, de profeten, en uwe hoofden, die gezichten zien, zal Hij omsluieren[9].
11. En u zal het gezicht omtrent alles zijn als de woorden van een verzegeld boek[10]; geeft men het aan iemand, die lezen kan, en zegt men: Lees dit, dan antwoordt hij: Ik kan niet, want het is verzegeld.
12. En geeft men het boek aan iemand, die niet lezen kan, en zegt men hem: Lees, dan antwoordt hij: Ik kan niet lezen[11].
13. En de Heer heeft gezegd: Dewijl dit volk Mij nadert met zijnen mond en met zijne lippen Mij vereert, maar zijn hart verre is van Mij, en zij Mij vreezen naar der menschen gebod en leeringen[12],
14. daarom, zie, zal Ik voortgaan, wonderbaar te handelen met dit volk door een groot en ontzettend wonderwerk; want verloren gaan zal de wijsheid voor zijne wijzen, en het verstand zijner verstandigen zal zich schuil houden[13].
15. Wee u, die diepzinnig van harte zijt om voor den Heer het plan te verbergen, wier werken in de duisternis geschieden, en die zeggen: Wie ziet ons en wie kent ons[14]?

Die geestelijke blindheid is de
van hun ongeloof; vgl. Rom. XI
oor *oogen* en *hoofden* verstaat
hen, die zich als profeten en als
jden in Gods geheimen voordoen,
door nog grootere blindheid ge-
zullen worden.
M. a. w. gij zult niets begrijpen
e openbaring door Isaias v. 1—8
en.
Voor beide klassen is de profeti-
openbaring onverstaanbaar, zoowel
iem, *die lezen kan*, de profeten en
s van v. 10, als voor de in Gods
nen oningewijde menigte, *die niet
kan*. Hun aller verblindheid is
el schuldig en strafbaar; een der
ken dier verblindheid verklaart
feet in v. 13.
'en tijde van den vromen Ezechias waren er zeker niet weinige uit Achaz' tijd overgebleven huichelaars, die, uit menschelijk opzicht uitwendig vroom, zekere door menschen zonder gezag voorgeschreven godsdienstige oefeningen verrichtten. Christus past deze woorden toe op de Phariseërs van zijnen tijd Matth. XV 7—9.

[13]) God zal nog nieuwe wonderbare daden onder zijn volk verrichten, waarbij tot deszelfs beschaming alle menschelijke wijsheid en overleg dwaasheid zal blijken. Vgl. XXXVII 36. Naar de verklaring van den H. Paulus I Cor. I 19 werd dit in typischen zin vervuld bij de prediking van het H. Evangelie, waarbij God alle menschelijke wijsheid te schande maakt.

[14]) Dit *wee* is gericht tegen hen, die in het geheim het plan beraamden om

16. Perversa est hæc vestra cogitatio: quasi si lutum contra figulum cogitet, et dicat opus factori suo: Non fecisti me: et figmentum dicat fictori suo: Non intelligis.

17. Nonne adhuc in modico et in brevi convertetur Libanus in charmel, et charmel in saltum reputabitur?

18. Et audient in die illa surdi verba libri, et de tenebris et caligine oculi cæcorum videbunt.

19. Et addent mites in Domino lætitiam, et pauperes homines in sancto Israel exsultabunt:

20. Quoniam defecit qui prævalebat, consummatus est illusor, et succisi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem:

21. Qui peccare faciebant homines in verbo, et arguentem in porta supplantabant, et declinaverunt frustra a justo.

16. Verkeerd is deze uwe gedachte! Alsof het leem zou zinnen tegen den pottenbakker, en het maaksel zou zeggen tot zijnen maker: Gij hebt mij niet gemaakt; en het aardewerk zou zeggen tot zijnen vormer: Gij verstaat het niet[15])!

17. Zal niet na een korte poos en spoedig de Libanon verkeeren in een charmel, en de charmel als een woud geacht worden[16])?

18. En te dien dage zullen de dooven hooren de woorden van het boek, en uit duisternis en donkerheid zullen de oogen der blinden zien[17]).

19. En de zachtmoedigen zullen zich meer en meer verblijden in den Heer, en de arme menschen zullen in den Heilige van Israël jubelen[18]).

20. Want bezweken is de overweldiger, vernietigd is de spotter, en uitgeroeid zijn allen, die de wacht hielden over ongerechtigheid[19]),

21. die de menschen deden zondigen met het woord, en hem, die terechtwijst in de poort, belaagden, en zonder reden afweken van den gerechte[20]).

---

buiten Jehova door de hulp van Egypte de dreigende oorlogsrampen af te wenden.

[15]) Hebr.: «O verkeerdheid van ulieden! Of moet als leem geacht worden de pottenbakker, dat het maaksel» enz. Israël is het leem, zijn vormer is God, die Israël's lot in handen heeft en heil schaft op de wijze, door Hem beschikt. Zij echter keerden die verhouding om, als ware God het kneedbare leem, waarmede men naar believen kan handelen! Vgl. X 15; XLV 9.

[16]) *Charmel*, hetzelfde als Karmel, zie XVI noot 11. De met wilde bosschen begroeide Libanon zal in een vruchtbaren boomgaard worden herschapen, en *de charmel*, d. i. wat thans een vruchtbaar oord heet, zal *als een woud geacht worden*, als eene wildernis schijnen, in vergelijking met de overal genoten vruchtbaarheid. Het is een zinnebeeldige voorstelling van den geweldigen omkeer, die na *een korte poos en spoedig*, «door een groot en ontzettend wonderwerk» (v. 14) in het volk Gods zal geschieden. Vgl. XXXII 15.

[17]) *De woorden van het boek* ziet terug op v. 11, 12; bedoeld is de inhoud der profetische openbaring, welker waarheid dan zoo klaarblijkend zal zijn, dat zelfs zij, die tot dan toe in geestelijken zin dooven en blinden waren, haar zullen erkennen.

[18]) *De zachtmoedigen*, Hebr.: «de ellendigen», en *de armen*, Hebr.: «de armsten der menschen», die volgens de wereld ellendig geacht worden, zullen van vreugde jubelen, nu hunne hoop en hun vertrouwen op Jehova niet beschaamd, maar integendeel zoo luisterrijk beloond is geworden.

[19]) Van den anderen kant zullen dan vernietigd zijn de kwaadwillige *overweldigers* van Gods volk, de *spotters* van XXVIII 9, 14, 22, en zij, die waakten om de *ongerechtigheid* te doen zegevieren.

[20]) Evenzoo zal het gaan met alle

22. Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Jacob, qui redemit Abraham: Non modo confundetur Jacob, nec modo vultus ejus erubescet:
23. Sed cum viderit filios suos, opera manuum mearum in medio sui sanctificantes nomen meum, et sanctificabunt sanctum Jacob, et Deum Israel prædicabunt,
24. Et scient errantes spiritu intellectum, et mussitatores discent legem.

22. Daarom zegt dit de Heer tot het huis Jacob, Hij, die Abraham verlost heeft: Niet meer zal Jacob te schande, niet meer zal zijn aangezicht schaamrood worden[21]).
23. Maar als hij zijne kinderen, de werken mijner handen, in zijn midden mijnen naam ziet heiligen, dan zullen zij heiligen den Heilige van Jacob en den God van Israël prediken[22]).
24. En de dwalenden van geest zullen weten te verstaan, en de morrenden zullen de wet leeren[23]).

CAPUT XXX.

HOOFDSTUK XXX.

Waarschuwing tegen het verbond met Egypte: aanleiding der godspraak (v. 1—5); profetie tegen Egypte (v. 6—8); het ongehoorzame Juda (v. 9—18); het gelouterde volk Gods (v. 19—26); vernietiging der Assyriërs (v. 27—33).

1. Væ filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, et non ex me: et ordiremini telam, et non

1. Wee u, afvallige kinderen, zegt de Heer, dat gij een plan volvoert, hetwelk niet uit Mij is, en

---

vijanden van God en van het goddelijk en menschelijk recht. *Die de menschen deden zondigen met het woord* in rechtzaken; want hierop ziet het vervolg van het vers. *Belagen* of hinderlagen leggen aan rechters, of, volgens den grondtekst, aan hen, die een rechtzaak hebben; *afwijken van den gerechte*, in rechterlijken zin, beteekent hem zijn recht ontzeggen. Zie Am. V noot 19.

[21]) *Daarom*, omdat het in Gods plannen ligt, aldus (v. 17—21) met zijn volk te handelen. *De Heer, die Abraham verlost heeft* uit zijne heidensche omgeving om hem tot stamvader van het uitverkoren volk te maken, Hij zal, ter wille dier uitverkiezing, de hier volgende belofte aan zijn zaad, aan *Jacob*, vervullen. Wanneer die voorspelde toekomst zal zijn aangebroken, zal Jacob niet meer aan *schande* en *schaamte*, de gevolgen zijner vroegere zonden, worden prijsgegeven.

[22]) *Als hij*, Jacob, ziet, dat zijne kinderen, die door hunne verlossing *de werken mijner handen* zijn geworden, door hunne getrouwheid aan de wet den naam van God heiligen, *dan zullen zij heiligen*, d. i. verheerlijken, den Heiligen God van Jacob en Hem door woord en daad prediken. Hebr.: «Wanneer hij (d. i. Jacob, of liever zijn zaad, zooals volgt), wanneer zijne kinderen het werk mijner handen (mijne wonderdaden ter verlossing) in zijn (Jacob's) midden zien, zullen zij mijnen naam heiligen, den Heilige van Jacob heilig houden en den God van Israël vreezen». Derhalve zal Israël, door Gods wonderdaden bekeerd, weder een heilig volk worden.

[23]) De profeet noemt *de dwalenden en de morrenden* waarschijnlijk de door valsche profeten verleide volksmenigte van zijnen tijd. Zij zullen dan *weten te verstaan*, d. i. tot beter inzicht komen, om *de wet*, d. i. Gods openbaring, te *leeren;* m. a. w. in de vervulling der voorspelling de waarheid van Gods woord erkennen.

per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum:

2. Qui ambulatis ut descendatis in Ægyptum, et os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, et habentes fiduciam in umbra Ægypti.

3. Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, et fiducia umbræ Ægypti in ignominiam.

4. Erant enim in Tani principes tui, et nuntii tui usque ad Hanes pervenerunt.

5. Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit: non fuerunt in auxilium et in aliquam utilitatem, sed in confusionem et in opprobrium.

6. Onus jumentorum austri. In terra tribulationis et angustiæ leæna, et leo ex eis, vipera et regulus volans portantes super humeros jumentorum divitias suas, et super gibbum camelorum thesauros suos ad populum, qui eis prodesse non poterit.

dat gij eene webbe weeft, en niet naar mijnen geest, om zonde bij zonde te voegen[1]).

2. Die op weg zijt om naar Egypte af te dalen en mijnen mond niet ondervraagd hebt; die hulp verwacht van Pharao's sterkte en vertrouwen stelt op de schaduw van Egypte[2])!

3. En u zal Pharao's sterkte tot beschaming zijn, en het vertrouwen op de schaduw van Egypte tot schande[3]).

4. Want in Tanis waren uwe vorsten, en uwe gezanten zijn tot aan Hanes gekomen[4]).

5. Allen worden te schande om het volk, dat hun van geen nut kan zijn; zij zijn niet tot hulpe noch tot eenig voordeel, maar tot beschaming en tot schande.

6. Last over de lastdieren van het zuiden[5]). In een land van jammer en benauwing — vanwaar leeuwin en leeuw, adder en vliegende koningsdraak — dragen zij op de ruggen van lastdieren hunne rijkdommen en op den bult van kameelen hunne schatten naar een volk, dat hun van geen nut kan zijn[6]).

---

[1]) Het met Jehova's wil en den aard van het Godsrijk strijdende plan, waarvan XXIX 15 sprake was, het verbond met Egypte, ging volvoerd worden; de gezanten van Juda waren reeds met rijke geschenken vertrokken naar de Egyptische hoven (zie XIX noot 2). De koning Ezechias, overigens goed gezind, had alleen om den aandrang zijner raadslieden daarin toegestemd; daarom richt zich de profeet niet tegen hem, doch tegen de goddelooze staatslieden en het kortzichtige volk van Juda. *Om zonde* enz.; dit noodwendig gevolg van het goddeloos verbond wordt als het door hen beoogde doel voorgesteld.

[2]) *Mijnen mond,* d. i. den profeet, door wiens mond God spreekt. *Pharao's sterkte* noemen zij eene *schaduw* tegen de hitte der verdrukking (vgl. XVI 3; Ps. CXX 6), maar nietig en vergankelijk als een schaduw noemt haar de profeet.

[3]) In de hoonende woorden van den Rabsaces (XXXVI 6) zou dit vervuld worden.

[4]) *Tanis,* zie XIX noot 10; *Hanes,* eene hofstad van Midden-Egypte, later Herakleopolis geheeten, op een eilandje in den Nijl. De profeet toont dien voor hem geheimgehouden tocht te kennen.

[5]) Deze godspraak (v. 6, 7) dient om Juda's bondgenoot en het dwaze van Juda's onderneming te kenschetsen. *Lastdieren,* Hebr. behemoth, in Job XL 10, volg. de naam van het nijlpaard, een reusachtig, log en bij dag traag dier, dat slechts zelden het water verlaat, een treffend zinnebeeld dus van het groote en op zijne macht pochende Egypte, dat zich voor geen bondgenoot roeren wil. Als het rijk *van het zuiden* staat het tegenover Assyrië van het noorden.

[6]) *In een land,* de woestijn tusschen Juda en Egypte, welke Juda's gezanten, zooals voorheen Israël, waren door-

7. Ægyptus enim frustra et vane auxiliabitur: ideo clamavi super hoc: Superbia tantum est, quiesce.

8. Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum, et in libro diligenter exara illud, et erit in die novissimo in testimonium usque in æternum.

9. Populus enim ad iracundiam provocans est, et filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei.

10. Qui dicunt videntibus: Nolite videre: et aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.

11. Auferte a me viam, declinate a me semitam, cesset a facie nostra sanctus Israel.

12. Propterea hæc dicit sanctus Israel: Pro eo quod reprobastis verbum hoc, et sperastis in calumnia et in tumultu, et innixi estis super eo:

7. Want Egypte's bijstand zal vruchteloos en ijdel zijn; daarom heb ik over hetzelve uitgeroepen: Louter opgeblazenheid, zit stil[7])!

8. Nu dan, ga binnen en schrijf het voor hem op bukshout en teeken het zorgvuldig in een boek aan, en het zal voor den laatsten dag ten getuigenis zijn voor eeuwig[8]).

9. Want[9]) een tot gramschap tartend volk is het, en leugenachtige kinderen, kinderen, die niet hooren willen naar Gods wet,

10. die zeggen tot de zieners: Wilt niet zien! en tot de schouwers: Wilt ons niet schouwen wat recht is, spreekt ons behaaglijke dingen, ziet ons bedrieglijkheden[10])!

11. Verwijdert van mij den weg, keert af van mij het pad, verdwijne uit ons aangezicht de Heilige van Israël[11])!

12. Daarom zegt dit de Heilige van Israël: Dewijl gij dit woord versmaadt en vertrouwt op geweld en opschudding[12]), en daarop steunt,

---

getrokken en waar leeuwen en de gevaarlijkste slangen, zie Num. XXI 6; Deut. VIII 15, woonden. *Vliegende koningsdraak*, zie XIV 29. Geen gevaar schrikte hen af en geen offer was hun te zwaar, waar het gold hun goddeloos drijven door te zetten.

[7]) *Zit stil*, d. i. roer u niet voor uwen bondgenoot. Hebr.: «daarom heb Ik het (Egypte) geheeten: Rahab», d. i. opgeblazenheid, een dichterlijke bijnaam van het op zijne macht pochende Egypte (zie LI 9; Ps. LXXXVI 5; LXXXVIII 11), waarbij de profeet met bijtenden spot de tegenstelling voegt: «die daar stilzitten».

[8]) *Schrijf* die godspraak van v. 6, 7 *voor hem*, Hebr.: «voor hunne oogen», *op bukshout*, Hebr.: «op een tafeltje», eigenlijk een met was bestreken bordje, waarop men voor oogenblikkelijk gebruik schreef, dat hier echter zakelijk hetzelfde is als *het boek*, een perkamenten rol, die in de archieven bewaard bleef *voor den laatsten dag*, Hebr.: «voor latere dagen», *ten getuigenis*, d. i. om Juda's dwaasheid en afvalligheid van Jehova te getuigen.

[9]) *Want* geeft reden, waarom die maatregel van v. 8 noodig is.

[10]) Deze aan het volk in den mond gelegde woorden (v. 10, 11) openbaren (vgl. XXVIII 15) zijne ware gezindheid, welke het voorzeker niet op zulk eene openlijke wijze uitsprak. Terwijl het aan den waren profeet, die Jehova's wil liet hooren, het stilzwijgen wilde opleggen, verlangde het, dat valsche profeten allerlei goed zouden beloven uit het verbond met Egypte.

[11]) Zij zijn het moede door den profeet gedurig gewezen te worden op *den weg* en *het pad*, dat zij liever niet bewandelen; het hindert hen, dat hij altijd spreekt van *den Heilige van Israël*, wiens naam eene scherpe veroordeeling was van hun gedrag.

[12]) *Dit woord*, hetwelk u zegt alleen op Jehova te vertrouwen; *geweld* beteekent hier waarschijnlijk geldafpersing (vgl. IV Reg. XV 20) om de door Egypte voor zijne hulp gevorderde

13. Propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, et requisita in muro excelso, quoniam subito, dum non speratur, veniet contritio ejus.

14. Et comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida: et non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea.

15. Quia hæc dicit Dominus Deus sanctus Israel: Si revertamini et quiescatis, salvi eritis: in silentio et in spe erit fortitudo vestra. Et noluistis:

16. Et dixistis: Nequaquam, sed ad equos fugiemus: ideo fugietis. Et super veloces ascendemus: ideo velociores erunt, qui persequentur vos.

17. Mille homines a facie terroris unius: et a facie terroris quinque fugietis, donec relinquamini quasi malus navis in vertice montis, et quasi signum super collem.

13. daarom zal u die ongerechtigheid worden als een invallende scheur, die in een hoogen muur overhelt, want plotseling, terwijl het niet verwacht wordt, volgt hare instorting[13]),

14. en zal zij te gruizel vallen, gelijk een aarden kruik verbrijzeld wordt door gewelddadige verbrijzeling, zoodat onder hare stukken geen scherf gevonden wordt, waarmede men wat vuur van den haard halen of een weinig water scheppen kan uit den kuil[14]).

15. Want dit zegt de Heere God, de Heilige van Israël: Zoo gij terugkeert en u rustig houdt, zult gij gered worden[15]); in stilte en in vertrouwen ligt uwe sterkte. En gij hebt het niet gewild,

16. en gij hebt gezegd: Geenszins, maar tot rossen zullen wij vluchten — daarom zult gij vluchten. En op vlugge dravers zullen wij stijgen — daarom zullen vlugger zijn die u achtervolgen[16]).

17. Duizend menschen voor het dreigen van een enkelen, en vóór het dreigen van vijf zult gijlieden vluchten, totdat gij overblijft als een scheepsmast op een bergtop en als een veldteeken op een heuvel[17]).

---

schatting te verzamelen; *opschudding*, d. i. volksbewegingen ter gunste van het Egyptisch verbond, ten einde op die wijze ook den koning hiertoe te dwingen.

[13]) De staatkunde dier ongeloovige partij, welke op Egypte steunde, zal den ondergang van Juda, en wel spoedig en onverwachts, veroorzaken, even als een *invallende*, d. i. met instorting dreigende, *scheur* of een gescheurd stuk muur, dat met geweld uitwaarts gebogen is in een hoogen muur, weldra moet instorten.

[14]) *Zij*, die scheur of dat gescheurd stuk muur, *zal te gruizel vallen*, en wel, naar den grondtekst, door Gods hand. De volgende vergelijking voorspelt nog duidelijker de geheele vernietiging van het rijk Juda, een gevolg dier goddelooze staatkunde.

[15]) *Zoo gij terugkeert* van den door u gekozen weg *en u rustig houdt* in vertrouwen op Jehova, in overgeving aan zijne beschikking. Vgl. VII 4, 9.

[16]) Hebr.: «Op rossen zullen wij heenvlieden», d. i. tot vlugge Egyptische strijdrossen onze toevlucht nemen. De profeet keert dat pochend woord tegen hen: zij zullen vluchten voor de ruiterij der Assyriërs.

[17]) De door Moses bedreigde straf (Deut. XXXII 30; Lev. XXVI 36) zal in vervulling gaan: *gelijk duizend... voor een enkelen*, zoo zult *gijlieden*, gansch Juda, *voor vijf* de vlucht nemen. De vergelijking *als een scheepsmast*, tot noodsein *op een bergtop* geplant (Hebr.: «een mastboom»), *als een veldteeken*, tot waarschuwing van anderen op een heuvel opgericht, ziet op de weinige overblijfselen van Juda, of op Jerusalem, dat eenzaam zal overblijven (vgl. I 8) in het midden van het door Sennacherib verwoeste Juda, tot een waarschuwend voorbeeld van Gods straffende gerechtigheid.

18. Propterea exspectat Dominus ut misereatur vestri: et ideo exaltabitur parcens vobis: quia Deus judicii Dominus: beati omnes qui exspectant eum.

19. Populus enim Sion habitabit in Jerusalem: plorans nequaquam plorabis, miserans miserebitur tui: ad vocem clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi.

20. Et dabit vobis Dominus panem arctum, et aquam brevem: et non faciet avolare a te ultra doctorem tuum: et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.

21. Et aures tuæ audient verbum post tergum monentis: Hæc est via, ambulate in ea: et non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram.

22. Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui, et vestimentum conflatilis auri tui, et disperges ea sicut immunditiam menstruatæ. Egredere, dices ei:

23. Et dabitur pluvia semini tuo,

18. Daarom wacht de Heer om zich over u te ontfermen, en derhalve zal Hij, u sparend, zich verheffen; want een God des gerichts is de Heer. Gelukkig allen, die op Hem wachten[18])!

19. Want het volk van Sion zal wonen in Jerusalem[19]); weenen, neen, niet meer zult gij weenen; ontfermend zal Hij zich over u ontfermen; op de stem van uw geschrei, zoodra Hij het hoort, zal Hij u antwoorden.

20. En de Heer zal u afgepast brood geven en karig water, en niet meer zal Hij uwen leeraar zich voor u doen verbergen, en uwe oogen zullen uwen leermeester zien[20]).

21. En uwe ooren zullen het woord hooren van hem, die u volgend vermaant: Dit is de weg, wandelt daarop en wijkt niet af noch ter rechter noch ter linkerhand[21]).

22. En gij zult voor onrein houden de zilveren platen van uw gesneden en het gouden bekleedsel van uw gegoten beeldwerk, en gij zult ze wegwerpen als de onreinheid van die de maandstonden heeft. Weg er mede, zult gij daartegen zeggen[22]).

23. En regen zal worden gegeven

[18]) Evenals XXIX 5 herhaalt de profeet onverwachts de belofte van redding. *Daarom*, wijl de tuchtiging in Gods bedoeling strekt ter bekeering (vgl. I 27), *wacht de Heer* met vurig verlangen (volgens de kracht van het Hebr. woord) den tijd af, waarop Hij zich over Juda mag ontfermen; hierdoor zal de Heer *zich verheffen*, want nergens schittert Gods grootheid meer dan in zijne barmhartigheid. Hij is *een God des gerichts*, d. i. een rechtvaardig God, zoo voor hardnekkigen als voor boetvaardigen. *Gelukkig* dus *allen*, die *op Hem wachten*, d. i. op Hem alleen hun vertrouwen stellen.

[19]) *Het volk van Sion*, aldus geheeten, omdat Gods belofte aan Sion de reden is, waarom Hij Jerusalem tegen den Assyriër zal beschermen. Hebr.: «want een volk zal in Sion wonen, in Jerusalem».

[20]) Bij de aanstaande belegering zal God het toch niet laten ontbreken aan het noodzakelijke levensonderhoud; vgl. III Reg. XXII 27. Dan zullen uwe profeten, uwe *leeraars*, zich niet uit gebrek aan willige hoorders schuil houden, maar u troosten en met raad en daad bijstaan. Vgl. XXXVII 2, 6.

[21]) *Het woord* van den godsgezant, die als een trouwe herder achter zijne schapen gaat en den weg aanwijst.

[22]) Een geheelen omkeer zal die tuchtiging teweegbrengen. Zoozeer zullen zij hunne vroegere afgoderij verafschuwen, dat zij het zilveren en gouden bekleedsel hunner uit hout, steen of onedele metalen gemaakte beelden (vgl. XL 19), alzoo het kostbaarste daarvan, als wettelijk onrein, ja als vuilnis zullen *wegwerpen*.

ubicumque seminaveris in terra: et panis frugum terræ erit uberrimus, et pinguis: pascetur in possessione tua in die illo agnus spatiose:

24. Et tauri tui, et pulli asinorum, qui operantur terram, commistum migma comedent sicut in area ventilatum est.

25. Et erunt super omnem montem excelsum, et super omnem collem elevatum rivi currentium aquarum in die interfectionis multorum cum ceciderint turres.

26. Et erit lux lunæ sicut lux solis, et lux solis erit septempliciter sicut lux septem dierum in die, qua alligaverit Dominus vulnus populi sui, et percussuram plagæ ejus sanaverit.

27. Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor ejus, et gravis ad portandum: labia ejus repleta sunt indignatione, et lingua ejus quasi ignis devorans.

28. Spiritus ejus velut torrens inundans usque ad medium colli ad perdendas gentes in nihilum, et

aan uw zaad, overal waar gij zult zaaien in het land; en het brood van het koren des lands zal overvloedig zijn en voedzaam; weiden zal op uw landgoed te dien dage het lam in het ruime veld;

24. en uwe stieren en de ezelsveulens, die het land bebouwen, zullen toebereid mengvoeder eten, zooals het op den dorschvloer gewand is[23]).

25. En op allen hoogen berg en op allen verheven heuvel zullen beken van stroomende wateren zijn — ten dage der slachting van velen, wanneer de torens gevallen zijn[24]).

26. En het licht der maan zal zijn als het licht der zon, en het licht der zon zal zevenvoudig zijn als het licht van zeven dagen, ten dage waarop de Heer de wonde van zijn volk verbonden en de kneuzing zijner slagen genezen zal hebben[25]).

27. Zie, de naam des Heeren komt van verre, blakend is zijn toorn en zwaar om te dragen; zijne lippen zijn vol verbolgenheid en zijne tong als een verslindend vuur;

28. zijn adem is als een bergstroom, die stijgt tot aan het midden van den hals, om volken te verdelgen tot niet[26]), en den toom

[23]) De onderhouding van Gods wet zal, overeenkomstig den aard van het Oude Verbond (Lev. XXVI 3, volg.; Deut. XXVIII 1, volg.), met aardschen zegen beloond worden. Dit schildert hier de profeet in bijzonderheden. Wegens den overvloed van granen zal het veevoeder bestaan, niet uit gehakt stroo, maar uit *mengvoeder*, d. i. uit gerst, spelt, wikke enz., dooreengemengd en met zoutige en zure kruiden *toebereid* en, als het voedsel der menschen, zorgvuldig gereinigd.

[24]) Aan het slot wordt met nadruk gezegd, dat die tijd van zegening de vrucht zal zijn der voorafgaande tuchtiging, waarbij velen zullen gedood worden en Jerusalem's schansen zullen vallen; vgl. II 12.

[25]) De vermelding dier tijdelijke zegeningen is den profeet eene aanleiding, op te klimmen tot de hoogere, geestelijke zegeningen in het tijdperk van den Messias, dat hier in zijne voleinding wordt geschilderd. In dichterlijke bewoordingen teekent hij den nieuwen hemel en de nieuwe aarde, zie II Petr. III 13. *Het licht der maan* en *der zon*, een zinnebeeld der gelukzaligheid, zal in verhoogden glans (als ware het over zeven dagen verdeelde licht te zamen vereenigd) de gansche schepping doen schitteren; want ook de onbezielde natuur zal deelen in de verheerlijking der kinderen Gods (Rom. VIII 21). *De wonde* enz., d. i. de schade, die de zonde aan den mensch en aan gansch de schepping heeft toegebracht.

[26]) Tegenover het geluk van Gods volk (v. 23—26) staat hier (v. 27, 28) het doemvonnis over Gods vijanden, door de Assyriërs vertegenwoordigd. *De naam des Heeren*, d. i. God in de openbaring zijner straffende gerechtig-

frenum erroris, quod erat in maxillis populorum.

29. Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ solemnitatis, et lætitia cordis sicut qui pergit cum tibia, ut intret in montem Domini ad fortem Israel.

30. Et auditam faciet Dominus gloriam vocis suæ, et terrorem brachii sui ostendet in comminatione furoris, et flamma ignis devorantis: allidet in turbine, et in lapide grandinis.

31. A voce enim Domini pavebit Assur virga percussus.

32. Et erit transitus virgæ fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum in tympanis et citharis: et in bellis præcipuis expugnabit eos.

van misleiding, die in de kaken der volken gelegd was[27]).

29. Lofgezang zal er zijn bij ulieden als in den nacht van het heilige feest, en blijdschap des harten als van een die voortreist onder fluitspel om te komen naar den berg des Heeren, tot den sterke van Israël[28]).

30. En de Heer zal doen hooren de majesteit zijner stem, en de verschrikking van zijnen arm zal Hij toonen in het dreigen des toorns en in de vlam van een verslindend vuur; verpletteren zal Hij door stormwind en door hagelsteenen[29]).

31. Want voor de stem des Heeren zal Assur beven, met de roede geslagen.

32. En het neerkomen der roede zal zijn vastgesteld; en haar zal de Heer doen rusten op hem bij paukengeschal en harpenspel; en door geduchte strijden zal Hij hen bedwingen[30]).

---

heid (vgl. XXVI 8), *komt* als een *van verre* naderend onweder. *Vuur* en *water* zijn de zinnebeelden der straffen, die van hem uitgaan. *Zijn adem* is in zijne verdelgende kracht *als een bergstroom* enz.

[27]) Door *den toom*, dien God zal vernietigen, verstaan de H. Hiëronymus e. a. de macht van den boozen vijand, welke volken en menschen ten verderve voerde. Hebr.: Hij komt (v. 27) «om de volken te wannen in de wan der ijdelheid (waarin hun ijdele, onware, zondige gezindheid als kaf zal worden uitgewand), en een misleidenden toom (legt Hij) in de kaken der volksmenigten». Die misleidende toom is Gods wrekende gerechtigheid, welke *de* Hem weerstrevende *volken* daarheen voert, waar zij, hun doel missend, blindelings hun verderf inloopen. Vgl. XXXVII 29.

[28]) Israël zal zijne verlossing uit de hand van Assur vieren met vreugdeliederen *als in den nacht*, d. i. in den Paaschnacht bij den uittocht uit Egypte, toen het door God beschutte volk binnen zijne huizen blijde liederen zong, terwijl daarbuiten de wraakengel de Egyptenaren sloeg: vgl. Exod. XII 42. De tweede vergelijking is ontleend aan de vrome bedevaartgangers, die op de hoogtijden (Deut. XVI 16) onder vroolijk gezang tempelwaarts opgaan om «de rots van Israël» (Hebr.), den grondslag van Israël's geluk, te gaan aanbidden. Zoo zal ook thans geschieden.

[29]) God zal als wreker optreden tegen Assur. Hij wordt derhalve geschilderd met de zinnebeelden zijner straffende gerechtigheid (vgl. Sap. XVI 16), welke in de geschiedenis van Israël meermalen de werkelijke uitdrukking van Gods toorn en de werktuigen zijner wraak waren. Zie Gen. XIX; Jos. X 11; Ps. XLVII 8 enz. De *stem* des Heeren is de donder, de openbaring van Gods heerlijkheid; vgl. Ps. XXVIII 3, volg.

[30]) *Het neerkomen der roede*, d. i. het wraakgericht over Assur, is door God *vastgesteld*, onherroepelijk bepaald. Bij iederen slag dier roede zal het gejubel van Jerusalem's burgers *bij pauken en harpen* de echo zijn. *Door geduchte strijden*, die Gods grootheid verkondigen; Hebr.: «met zwaaienden arm vechtend zal Hij hen bevechten», d. i. met geweldige slagen de Assyriërs ten onder brengen.

33. Præparata est enim ab heri Topheth, a rege præparata, profunda, et dilatata. Nutrimenta ejus, ignis et ligna multa: flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

33. Want bereid sedert gisteren is een Topheth, door den koning bereid, diep en breed. Zijn voedsel is vuur en veel hout; het blazen des Heeren is als een stroom van zwavel, die het in brand steekt[31]).

CAPUT XXXI.

HOOFDSTUK XXXI.

Egypte's hulp is ijdel (v. 1—4), de Heer zelf zal hulp verleenen (v. 5—9).

1. Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, et habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt: et super equitibus, quia prævalidi nimis: et non sunt confisi super sanctum Israel, et Dominum non requisierunt.

2. Ipse autem sapiens adduxit malum, et verba sua non abstulit: et consurget contra domum pessimorum, et contra auxilium operantium iniquitatem.

3. Ægyptus, homo, et non Deus:

1. Wee hun, die naar Egypte afdalen om hulp, zich op rossen verlatend en op strijdwagens vertrouwen stellend, omdat zij vele zijn, en op ruiters, omdat zij machtig zijn uitermate; en die niet steunen op den Heilige van Israël en naar den Heer niet vragen[1]).

2. Maar Hij is wijs en doet het onheil komen, en zijne woorden neemt Hij niet terug; en Hij staat op tegen het huis der snoodaards en tegen de hulpverleening der boosdoeners[2]).

3 De Egyptenaar, mensch is hij

---

[31]) *Want*, de profeet verklaart, dat Assur's val is vastgesteld (v. 32), daar God van voorlang *(sedert gisteren)* voor al zijne vijanden *een Topheth*. d. i. eene plaats bereid heeft, alwaar zij in het vuur van Gods wraak zullen branden; dat vuur is bereid *door den* hemelschen *koning*, door God, Hebr «voor den koning» van Assur. Topheth in het dal Ben-Hinnom (waarvan *gehenna*, d. i. hel, is afgeleid), nabij Jerusalem, was eene plaats van vervloeking geworden ten gevolge van Achaz' misdrijf, die aldaar in den gloeienden Moloch kinderen deed verbranden IV Reg. XXIII 10; vgl. Jer. VII 31, 32. Dat Topheth, een treffend zinnebeeld van de plaats der eeuwige vervloeking, is *diep* en *breed* en kan dus vele slachtoffers bevatten; *het blazen* van den vertoornden God, zijne gramschap, is als een *stroom van zwavel, die het*, d. i. dien brandstapel, fel doet branden.

[1]) De voornaamste krijgsmacht van Egypte bestond in ruiterij en strijdwagens; vgl XXXVI 9; Exod. XIV 9; XV 4; III Reg. X 28; Jer. XLVI 4, 9; Cant. I 8. Ook Juda had zich, in strijd met zijne roeping en met de gesteldheid van zijn bergachtig land, ten tijde van Joatham op die wijze uitgerust (zie II 8, noot 5) en stelde ook thans al zijn vertrouwen op de Egyptische ruiterij en strijdwagens tegenover diezelfde krijgsmacht van Assyrië; zie V 28.

[2]) M a. w. meende die Egyptische partij in Juda wijs te handelen, God, de Alwijze, *doet*, ondanks hunne vermeende wijsheid, *het* over hen beschikte *onheil komen* Zoowel die *snoodaards*, die afvalligen van Juda, als het *hulp verleenende* Egypte zal Hij straffen. *Zijne woorden* van waarschuwing en bedreiging, eene ergernis voor die waanwijzen, neemt Hij niet terug; integendeel, Hij laat ze zijnen profeet (v. 3—5) herhalen.

et equi eorum, caro, et non spiritus: et Dominus inclinabit manum suam, et corruet auxiliator, et cadet cui præstatur auxilium, simulque omnes consumentur.

4. Quia hæc dicit Dominus ad me: Quomodo si rugiat leo, et catulus leonis super prædam suam, et cum occurrerit ei multitudo pastorum, a voce eorum non formidabit, et a multitudine eorum non pavebit: sic descendet Dominus exercituum ut prœlietur super montem Sion, et super collem ejus.

5. Sicut aves volantes, sic proteget Dominus exercituum Jerusalem, protegens et liberans, transiens et salvans.

6. Convertimini sicut in profundum recesseratis filii Israel.

7. In die enim illa abjiciet vir idola argenti sui, et idola auri sui, quæ fecerunt vobis manus vestræ in peccatum.

8. Et cadet Assur in gladio non viri, et gladius non hominis vorabit eum, et fugiet non a facie gladii: et juvenes ejus vectigales erunt: *IV Reg. XIX 35.*

9. Et fortitudo ejus a terrore transibit, et pavebunt fugientes principes ejus: dixit Dominus: cujus

en niet God; en hunne rossen, vleesch zijn zij en geen geest[3]); en de Heer zal zijne hand neigen, en neerstorten zal de helper, en vallen zal hij, wien hulp wordt gebracht, en allen te gader zullen omkomen.

4. Want dit zegt de Heer tot mij: Gelijk wanneer een leeuw en een jonge leeuw brult over zijne prooi, en, al treedt een troep herders tegen hem op, voor hun geroep niet schrikt en voor hun aantal niet versaagt — alzoo zal de Heer der heerscharen afdalen om te strijden op den berg Sion en op zijnen heuvel[4]).

5. Als fladderende vogelen, zoo zal de Heer der heerscharen Jerusalem beschermen, beschermen en verlossen, voorbijgaan en redden[5]).

6. Keert weder, evenals gij in de diepte zijt afgeweken, kinderen van Israël.

7. Want te dien dage zal een ieder wegwerpen de afgodsbeelden van zijn zilver en de afgodsbeelden van zijn goud, welke uwe handen u vervaardigd hebben tot zonde[6]).

8. En Assur zal vallen door het zwaard, niet eens mans, en het zwaard, niet eens menschen, zal hem verslinden[7]), en hij zal vluchten, niet voor het aangezicht des zwaards; en zijne jongelingen zullen schatplichtig zijn.

9. En zijne sterkte zal van schrik vergaan, en sidderen zullen zijne vluchtende vorsten, zegt de Heer,

---

[3]) Deze woorden zijn gericht tegen hen, die Egypte's strijdmacht voor de ooren van het volk in hooge mate overschatten.

[4]) De vergelijking van den over zijne prooi brullenden leeuw (zie Am. III 4), die, gerust in zijne overmacht, zich niet bekreunt om het vervaarlijk getier der herders, schildert op treffende wijze de macht van God, die om geen machtsvertoon van Assur zijn Jerusalem zal prijsgeven.

[5]) Eene schoone tegenstelling met v. 4. Als een zorgvol om haar bedreigd nest *fladderende* moedervogel zal de Heer Jerusalem *beschermend* omgeven (zie XXXVII 35; XXXVIII 6), het sparend *voorbijgaan* (eene zinspeling op Exod. XII 13, 23) en uit de handen der Assyriërs *redden.*

[6]) Zie II 8, 20; XXX 22. *Tot zonde,* daar de aanwezigheid dier afgodsbeelden van Juda's zondigheid getuigde en gedurig tot nieuwe zonden verleidde; vgl. Osee VIII 11.

[7]) d. i. Door een geheel ander zwaard, dan waarmede men in den oorlog elkander bestrijdt, door een wonder van Gods almacht; zie XXXVII 36.

ignis est in Sion, et caminus ejus in Jerusalem.

wiens vuur is op Sion en wiens oven is in Jerusalem[8]).

CAPUT XXXII.

HOOFDSTUK XXXII.

Het gelukkige land en volk der toekomst (v. 1—8). Vermaning tot Jerusalem's vrouwen (v. 9—20).

1. Ecce in justitia regnabit rex, et principes in judicio præerunt.

2. Et erit vir sicut qui absconditur a vento, et celat se a tempestate, sicut rivi aquarum in siti, et umbra petræ prominentis in terra deserta.

3. Non caligabunt oculi videntium, et aures audientium diligenter auscultabunt.

4. Et cor stultorum intelliget scientiam, et lingua balborum velociter loquetur et plane.

5. Non vocabitur ultra is, qui insipiens est, princeps: neque fraudulentus appellabitur major:

6. Stultus enim fatua loquetur, et

1. Zie, naar gerechtigheid zal de koning regeeren, en de vorsten zullen naar het recht gebieden[1]).

2. En ieder zal zijn als een, die zich beschut tegen den wind en zich verschuilt voor het onweder, als waterbeken in dorheid en als de schaduw eener uitstekende rots in een woestijnland[2]).

3. Niet verblind zullen de oogen der zienden zijn, en de ooren der hoorenden zullen aandachtig luisteren.

4. En het hart der dwazen zal wetenschap verstaan, en de tong der stamelaars zal vaardig spreken en duidelijk[3]).

5. Niet langer zal de onwijze een vorst genoemd worden noch de listige een groote heeten[4]).

6. Want de dwaze spreekt dwaze

[8]) *Zijne sterkte,* Hebr.: «zijne rots», d. i. Assur's koning. Aan den *vuuroven* des Heeren in Jerusalem's tempel zal zich de vijand branden. Zie XXIX 1, 2.

[1]) De profeet schildert nogmaals, zie XXX 18—26, den staat van deugd en geluk, die uit de tuchtiging door Assur zal volgen; na de nederlaag van Sennacherib zal het bestuur van *den koning*, Ezechias, en van zijne *vorsten*, de rijksgrooten, rechtvaardig en weldadig, en aldus een voorspellende figuur zijn van het Messias-rijk.

[2]) Naar de Vulgaat schilderen de twee eerste beelden de onderdanen, die onder dat rechtvaardig bestuur tegen allerlei onrecht, door *wind* en *onweder* voorgesteld, bescherming vinden. Volgens den grondtekst zal ieder der in v. 1 genoemde vorsten voor hunne onderdanen zijn «als een bergplaats voor den wind, als een schuilplaats voor onweder», *als waterbeken in dorheid*, d. i. in eene dorre streek, *en als de schaduw* enz.

[3]) De geestelijke gebreken van XXIX 9—12 zullen dan genezen zijn. Het *hart*, zie XIII noot 8, *der dwazen*, die Gods woord in den wind sloegen, zal *wetenschap*, d. i. werkdadige kennis van Gods woord, *verstaan*. De *stamelaars* zijn zij, die in overdrachtelijken zin stamelden, waar het gold den wil van God door woord en daad uit te drukken. Vgl. XXXV 5, volg.

[4]) De averechtsche verhouding tusschen achting en deugd, welke in het toenmalige Juda gevonden werd (V 20), zal dan ophouden. Die *onwijs* was of dwaas, in zedelijken zin, kon toen als een *vorst* (Hebr.: «als een edele, »d. i. als een aanzienlijk man) geacht worden. Hebr.: «noch zal de sluwe schraper een grootmoedige heeten».

cor ejus faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem, et loquatur ad Dominum fraudulenter, et vacuam faciat animam esurientis, et potum sitienti auferat.

7. Fraudulenti vasa pessima sunt: ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendacii, cum loqueretur pauper judicium.

8. Princeps vero ea, quæ digna sunt principe, cogitabit, et ipse super duces stabit.

9. Mulieres opulentæ surgite, et audite vocem meam: filiæ confidentes percipite auribus eloquium meum.

10. Post dies enim, et annum vos conturbabimini confidentes: consummata est enim vindemia, collectio ultra non veniet.

11. Obstupescite opulentæ, conturbamini confidentes: exuite vos, et confundimini, accingite lumbos vestros.

12. Super ubera plangite, super regione desiderabili, super vinea fertili.

13. Super humum populi mei spinæ et vepres ascendent: quanto magis super omnes domos gaudii civitatis exsultantis?

dingen en zijn hart smeedt ongerechtigheid, om huichelarij te plegen en bedrieglijk tot den Heer te spreken en de ziel van den hongerige ledig te maken en den drank aan den dorstige te onttrekken[5]).

7. De werktuigen van den listige zijn zeer boosaardig, want hij zint op plannen om zachtmoedigen te verderven door leugentaal, hoewel de arme spreekt wat recht is[6]).

8. Maar de vorst zal eenen vorst waardige gedachten hebben, en hij zelf zal boven de bestuurders staan[7]).

9. Weelderige vrouwen, maakt u op en hoort mijne stem! Geruste dochteren, neemt mijne rede ter oore[8])!

10. Want na dagen en een jaar[9]) zult gij ontsteller, gij gerusten! Want gedaan is het met den wijnoogst, geen inzameling komt er meer.

11. Verstomt, gij weelderigen! Ontstelt, gij gerusten! Ontkleedt u en staat beschaamd, omgordt uwe lendenen[10])!

12. Slaat u op de borsten om het begeerlijke landschap, om den vruchtbaren wijngaard!

13. Op den grond van mijn volk schieten doornen en distelen op; hoeveel te meer op al de lusthuizen der uitgelaten stad[11])!

---

[5]) In het voorbijgaan teekent de profeet de zeden van zijnen tijd v. 6, 7. *Tot den Heer bedrieglijk spreken* door schijnheiligheid, lastering van God. *Ledig maken*, d. i. het weinige, dat hij nog heeft, aan zijne nooddruft onttrekken.

[6]) De middelen en kunstgrepen, die «de sluwe schraper» (Hebr.) aanwendt om de *zachtmoedigen*, Hebr.: «de weerloozen», ten gronde te richten, hoewel dezen hun goed recht verdedigen.

[7]) *De vorst* zal door zijn goeden invloed *de bestuurders* binnen de perken van het recht houden. Hebr.: «De edele heeft edele gedachten en in wat edel is volhardt hij», d. i. brengt het met vaste hand ten uitvoer. Zoo zal het gaan na de tuchtiging door Assur.

[8]) De profeet keert terug tot den toenmaligen tijd van rampen en straffen; hij wendt zich inzonderheid tot de weelderige vrouwen van Jerusalem, die veel schuld hadden aan het zedenbederf en aan den trots harer mannen, en zorgeloos en onbekommerd de oogen sloten voor de teekenen van het komende strafgericht. Vgl. III 16—26; Am. IV 1; VI 1.

[9]) d. i. Na een jaar en weinige dagen zal het wraakgericht aanvangen. Zie XXIX 1.

[10]) Van uw prachtgewaad beroofd en *omgord* met een slavinnen-schort, zult gij als krijgsgevangenen door den vijand worden weggevoerd; vgl. III 24.

[11]) Zie V 6; VII 13—25· XXII 2.

14. Domus enim dimissa est, multitudo urbis relicta est, tenebræ et palpatio factæ sunt super speluncas usque in æternum. Gaudium onagrorum pascua gregum,

15. Donec effundatur super nos spiritus de excelso: et erit desertum in charmel, et charmel in saltum reputabitur.

16. Et habitabit in solitudine judicium, et justitia in charmel sedebit.

17. Et erit opus justitiæ pax, et cultus justitiæ silentium, et securitas usque in sempiternum.

18. Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciæ, et in requie opulenta.

19. Grando autem in descensione saltus, et humilitate humiliabitur civitas.

20. Beati, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bovis et asini.

14. Want het huis is verlaten, het gewoel der stad is eenzaam geworden, tastbare duisternis is gekomen over de spelonken voor eeuwig. Het is het lustoord der woudezels, de weide der kudden[12]),

15. totdat over ons zal worden uitgestort de geest uit den hooge. En de woestijn zal worden tot een charmel, en de charmel als een woud geacht worden[13]).

16. En in de woestijn zal het recht wonen, en de gerechtigheid zal in den charmel zetelen[14]).

18. En het werk der gerechtigheid zal vrede zijn, en de oefening der gerechtigheid rust en veiligheid voor immer[15]).

18. En mijn volk zal gezeten zijn in een lustoord des vredes en in tenten der veiligheid en in een rijkgezegende rustplaats.

19. Maar hagelslag zal er zijn bij het neervallen des wouds, en door vernedering zal de stad vernederd worden[16]).

20. Gelukkig gij, die zaait aan alle wateren en den vrijen gang laat aan den voet van rund en ezel[17])!

---

[12]) *Tastbare duisternis*, een beeld van rampen en ellende, *over de spelonken*, d. i. over de aan verlaten en duistere spelonken gelijk geworden steden van Juda. Hebr. «Ophel en Bachan (waarschijnlijk is dit laatste een toren op Ophel, den naam van een versterkte hoogte aan den zuidoostelijken kant van den tempelberg; zie II Esdr. III 26, 27; II Par. XXVII 3) zijn schuilhoeken (van wilde dieren) geworden *voor eeuwig*». d. i. voor onafzienbaren tijd. Zoodanig zal de verwoesting zijn, dat de herstelling door geen menschelijke macht, maar alleen door Gods wonderdaad zal kunnen geschieden (v. 15).

[13]) God zal door zijn weldadigen geest, die gelijk bij Joël II 28 als een vruchtbare regen gedacht is, het landschap van Juda in een vruchtbaar oord herscheppen. Zie verder XXIX noot 16. Deze omkeer zou na den val van Sennacherib vóór Jerusalem gedeeltelijk in vervulling gaan, in zooverre het volk aan Gods roepstem gehoor zou geven; maar het beeld zou eerst volle werkelijkheid worden in en door den Messias.

[14]) *Recht* of *gerechtigheid* wordt hier gedacht als de bewoonster van het in een vruchtbaar oord herschapen land.

[15]) Het *werk*, dat de gerechtigheid voortbrengt, de vrucht harer *oefening* is *vrede*, *rust* en *veiligheid*, welke vooral de zegeningen van den Messias zijn.

[16]) Een korte herhaling van den inhoud dezer profetie: de vernedering van het trotsche Jerusalem en het wraakgericht over Assur. *Hagelslag*, zie XXX 30, over Assur, dat evenals X 18, 19, 34 onder het beeld van een *woud* wordt voorgesteld. De *stad* is Jerusalem, zie XXIX 1—4.

[17]) Een gelukwensch aan hen, die het wraakgericht zullen overleven. Zij zullen op rijk besproeide velden zaaien en om den overvloed aan gras en klaver hun vee en hunne lastdieren zonder eenige afsluiting kunnen laten grazen; vgl. XXX 23—25.

CAPUT XXXIII.

1. Væ qui prædaris, nonne et ipse prædaberis? et qui spernis, nonne et ipse sperneris? cum consummaveris deprædationem, deprædaberis: cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.

2. Domine miserere nostri: te enim exspectavimus: esto brachium nostrum in mane, et salus nostra in tempore tribulationis.
3. A voce Angeli fugerunt populi, et ab exaltatione tua dispersæ sunt gentes.
4. Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus, velut cum fossæ plenæ fuerint de eo.

5. Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelso: implevit Sion judicio et justitia.

6. Et erit fides in temporibus tuis:

HOOFDSTUK XXXIII.

Gebed tot God om de snoode Assyriërs te straffen (v. 1—12); de heiligende werking van het gericht voor Sion, de stad Gods (v. 13—24).

1. Wee u, plunderaar! Zult ook gij niet geplunderd worden? En u, versmader! Zult ook gij niet versmaad worden? Als gij het plunderen voltrokken hebt, zult gij geplunderd worden; als gij vermoeid zult ophouden met versmaden, zult gij versmaad worden[1]).
2. Heer, ontferm u onzer, want U hebben wij verbeid! Wees onze arm in den morgen en ons heil ten tijde der verdrukking[2])!
3. Voor de stem des engels vlieden de volken, en bij uwe verheffing worden de natiën verstrooid[3]).
4 En samengeraapt zal worden uw buit, gelijk de sprinkhaan wordt vergaard, als wanneer kuilen daarmede gevuld worden[4]).
5. Hoog verheven is de Heer, want Hij woont in den hooge; Hij heeft Sion vervuld met recht en gerechtigheid[5]).
6 En er zal trouw zijn in uwe

---

[1]) Dit *wee* over Assur sprak Isaias uit (zie v. 7), toen de gezanten, die naar Sennacherib te Lachis (in het zuiden van Juda) met de door hem geëischte schatting waren afgevaardigd (zie XXII noot 1), reeds in Jerusalem waren teruggekeerd en de trouwelooze vorst, ondanks de betaalde schatting, niet ophield de overgave van Jerusalem te vorderen. Zie het verhaal van IV Reg. XVIII 13—17; tusschen de hier aangehaalde verzen 16 en 17 valt deze godspraak. In den grondtekst wordt duidelijker gezegd, dat Assur verwoestte uit louter moedwil, zonder daartoe te zijn uitgedaagd: «wee u, verwoester, die zelf niet verwoest werd! En u, trouwelooze, dien niemand trouweloos behandelde»! Maar ook zijne beurt zal komen op den door God bepaalden tijd. Vgl. X 12.

[2]) Eene verzuchting tot God om hulp bij den aanstaanden nood. *Onze arm*, onze werkdadige helper, *in den morgen*, Hebr.: «elken morgen», zoo dikwijls nieuwe gevaren ons dreigen.

[3]) De rede, door de vorige bede afgebroken, gaat hier voort en is weder tot de Assyriërs gericht. *Voor de stem des engels*, des verderfengels, zie XXXVII 36; Hebr. «voor den dreunenden galm», dit ziet op Gods *verheffing* of nadering ten gerichte onder het gerommel van den donder.

[4]) Evenals men sprinkhanen in kuilen zonder moeite vergaart, zoo zullen de burgers van Jerusalem, na de vernietiging van Sennacherib's leger, buit in overvloed samenrapen. Naar den grondtekst worden Jerusalem's burgers vergeleken met een zwerm sprinkhanen, die op de landerijen aanvallen. Zie v. 23.

[5]) *Hoog verheven* door dat gericht, waardoor Hij zich als den machtigen God toont. *Met recht* enz. zie XXXII 16; de vrucht dier verlossing was de bekeering des volks, welke de profeet

divitiæ salutis sapientia et scientia: timor Domini ipse est thesaurus ejus.
7. Ecce videntes clamabunt foris, angeli pacis amare flebunt.

8. Dissipatæ sunt viæ, cessavit transiens per semitam, irritum factum est pactum, projecit civitates, non reputavit homines.

9. Luxit, et elanguit terra: confusus est Libanus, et obsorduit, et factus est Saron sicut desertum: et concussa est Basan, et Carmelus.

10. Nunc consurgam, dicit Dominus: nunc exaltabor, nunc sublevabor.
11. Concipietis ardorem, parietis stipulam: spiritus vester ut ignis vorabit vos.

12. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni comburentur.

13. Audite qui longe estis, quæ fecerim, et cognoscite vicini fortitudinem meam.
14. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas:

tijden, rijkdom aan heil, wijsheid en kennis; de vreeze des Heeren, dat is zijn schat.
7. Zie, die het zien, schreien buiten, de boden des vredes weenen bitter[6]).
8. Verstoord zijn de wegen, verdwenen is de voetganger langs het pad, verbroken is het verdrag; omvergeworpen heeft hij de steden, niet geteld de menschen.
9. Het land treurt en kwijnt weg; de Libanon schaamt zich en verwelkt; en Saron is geworden als een woestijn, en uitgeschud werd Basan en de Karmel[7]).
10. Nu zal Ik opstaan, spreekt de Heer, nu zal Ik Mij verheffen, nu zal Ik Mij verhoogen[8]).
11. Gij zijt zwanger van gloed, stoppelen zult gij baren; uw eigen adem zal als een vuur u verslinden[9]).
12. En de volken zullen zijn gelijk asch uit den brand, gelijk bijeengeraapte doornen door het vuur verbrand worden[10]).
13. Hoort, gij die verre zijt, wat Ik gedaan heb! En erkent, gij die nabij zijt, mijne sterkte[11]).
14. Verschrikt worden op Sion de zondaren, siddering grijpt de hui-

---

in v. 6, tot Jerusalem sprekend, in bijzonderheden beschrijft.

[6]) De profeet keert terug tot v. 1. *Die het zien* (naar het Hebr. volgens velen: «hunne leeuwen Gods» of helden, zie II Reg. XXIII 20), die ooggetuigen waren geweest der in Juda door Sennacherib aangerichte verwoesting, *de boden*, die, om *vrede* te bekomen, aan den Assyriër de geëischte schatting hadden gebracht, *schreien* bij hun terugkeer om zijne trouweloosheid (zie noot 1) en de verwoesting des lands.

[7]) Geheel het land, van het noorden *(de Libanon)* tot het westen (de vlakte van *Saron* en de berg *Karmel*), was het leger van Sennacherib verwoestend doorgetrokken; ook in het Overjordaansche hadden zijne troepen *Basan uitgeschud* of leeggeplunderd.

[8]) *Nu* de nood ten hoogste is gestegen en Juda zijne hulpeloosheid ten volle kent.

[9]) Een zegevierende uitroep tegen Assur. *Zwanger van gloed*, d. i. van toorn en wraaklust om Juda te verteren; maar ijdel zijn al uwe plannen en tot uw eigen verderf: *stoppelen zult gij baren*, voedsel voor het vuur, dat, door *uw eigen adem* aangeblazen, u zal verslinden. Dit wordt in het volgende vers nog duidelijker geschilderd, waar *de volken* de verschillende volksstammen van het groote Assyrische rijk beteekenen.

[10]) De zin van het Hebr. is: De volken zullen als ongebluschte kalk branden, als afgekapte doornen vuur vatten.

[11]) *Die verre zijt*, zie de vervulling II Par. XXXII 22, 23; *die nabij zijt*, in Juda, zoowel de zondaars (v. 14), als de rechtvaardigen (v. 15 en volg.).

quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

chelaars aan! Wie van u zal kunnen wonen bij verslindend vuur, wie van u zal wonen bij eeuwige vlammen[12]?

15. Qui ambulat in justitiis, et loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, et excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, et claudit oculos suos ne videat malum. *Ps. XIV 2.*

15. Wie in gerechtigheid wandelt en waarheid spreekt, wie gewin door afpersing verwerpt en van zijne handen alle geschenk afschudt, wie zijne ooren stopt om van bloedvergieten niet te hooren en zijne oogen sluit om geen kwaad te zien[13].

16. Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas ejus: panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt.

16. Die zal in de hoogte wonen, burchten op rotsen zijn zijn verheven verblijf; brood wordt hem gegeven, water heeft hij altoos[14].

17. Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longe.

17. Den koning in zijnen luister zullen zijne oogen zien, aanschouwen zullen zij het land in wijden omvang[15].

18. Cor tuum meditabitur timorem: ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans? ubi doctor parvulorum? *I Cor. I 20.*

18. Uw hart zal de vreeze overpeinzen: Waar is de geletterde? Waar hij, die de woorden der wet woog? Waar de leeraar der kleinen[16]?

---

12) Het wraakgericht over Assur zal de zondaren in Jerusalem vervullen met heilige vreeze voor Gods oordeelen. Verschrikt vragen zij zich af: *Wie* «van ons» (Hebr.) *zal* enz. Immers God is ook voor zijn zondig volk «een verslindend vuur» (Deut. IV 24); vgl. XXXI 9. Het antwoord op de vraag volgt in v. 15. Zie Ps. XXIII 3, volg.

13) De profeet beschrijft den rechtvaardige (vgl. Ps. XIV) en stelt hem tegenover de grooten van Jerusalem, die destijds zich aan al de hier genoemde ongerechtigheden schuldig maakten. *Gerechtigheid*, het meervoud der Vulgaat *(in justitiis)* ziet op de vele eischen door de gerechtigheid gesteld; *van bloedvergieten hooren* is luisteren naar hen, die door woord of voorbeeld tot doodslag of gewelddadigheden aanzetten.

14) Het loon der deugd is veiligheid onder Gods hoede, hier, op de wijze der Psalmen (zie Ps. XVII noot 3), als een *wonen* op ontoegankelijke *hoogten*, in op steile rotsen gebouwde *burchten* geschilderd; daar is men veilig tegen alle aanslagen. De belofte van Gods zegeningen wordt uitgedrukt door de woorden *brood* enz. met het oog op de aanstaande belegering.

15) *Den* thans in treurgewaad gehulden *koning* (XXXVII 1) zullen *zijne oogen*, de oogen van den rechtvaardige, *in zijn* koninklijken *luister* aanschouwen, en het thans door de vijanden benauwde en ingesloten land in *wijden omvang* overal veilig zien.

16) Het doorgestane leed zullen zij na hunne verlossing met blijdschap herdenken. *De geletterde*, de waanwijze (zie XXXI noot 2), die in zijne wijsheid den raad gaf om Egypte's hulp in te roepen, zal beschaamd zich verbergen, vgl. XXIX 14; *die de woorden der wet woog*, de valsche leeraar der wet, die voorgaf ieder woord zorgvuldig te wegen, *de leeraar der kleinen*, der kleinmoedigen — zij allen zijn dan ondanks hunne wijsheid te schande geworden; vgl. XXIX 10. Volgens sommigen wordt I Cor. I 20 hierop gezinspeeld. In den grondtekst zien deze woorden op de Assyriërs, wier aftocht men nauwelijks kan gelooven: «Waar is de sopheer», de schrijver, waarschijnlijk de invorderaar der schatting, «waar de sjokeel», de weger, die het te betalen goud en zilver afwoog en keurde, «waar

19. Populum impudentem non videbis, populum alti sermonis: ita ut non possis intelligere disertitudinem linguæ ejus, in quo nulla est sapientia.
20. Respice Sion civitatem solemnitatis nostræ: oculi tui videbunt Jerusalem, habitationem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur clavi ejus in sempiternum, et omnes funiculi ejus non rumpentur:
21. Quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: locus fluviorum rivi latissimi et patentes: non transibit per eum navis remigum, neque trieris magna transgredietur eum.
22. Dominus enim judex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse salvabit nos.
23. Laxati sunt funiculi tui, et non prævalebunt: sic erit malus tuus ut dilatare signum non queas. Tunc dividentur spolia prædarum multarum: claudi diripient rapinam.

24. Nec dicet vicinus: Elangui:

19. Het onbeschaamde volk zult gij niet meer zien, het volk diep van spraak — zoodat gij de radheid zijner tong niet kondet verstaan — waarin geen wijsheid is[17]).
20. Aanschouw Sion, de stad onzer hoogtijden! Uwe oogen zullen Jerusalem zien, een rijke woonstede, een tent, die geenszins kan worden opgebroken! Neen, hare pinnen zullen niet worden uitgetrokken in eeuwigheid, en al hare koorden zullen nimmer breken[18]).
21. Want heerlijk alleen dáár is onze Heer: het is een oord van stroomen, zeer wijde en breede rivieren, waar geen roeischip door zal varen, en waar geen groote galei kan oversteken[19]).
22. Want de Heer is onze rechter, de Heer onze wetgever, de Heer onze koning; Hij, Hij zal ons redden.
23. Slap hangen uwe touwen, en ze kunnen geen weerstand bieden; zoo is uw mast, dat gij den wimpel niet kunt ontplooien. Alsdan verdeelt men den buit van het overvloedige roofgoed; lammen plunderen den buit.
24. En geen nabuur zal zeggen:

---

hij, die de torens telde», te weten de vestingwerken van Jerusalem, welke de genade van den overwinnaar in het land nog dulden zou?

[17]) Zie XXVIII 11. *Diep* om de uitspraak of de onverstaanbaarheid van het Assyrisch. *De radheid,* Hebr.: «het stamelen»; zie XXVIII noot 8. *Waarin,* in welke taal, voor het Hebreeuwsche volk onverstaanbaar, *geen wijsheid* scheen te zijn.

[18]) Het woord is gericht tot de van v. 15 af toegesproken getuigen der toekomstige heerlijkheid van Jerusalem. De stad wordt hier geprezen als de immer blijvende zetel van den waren godsdienst volgens Gods eeuwige beloften. Zij heet naar het Hebr.: «de stad onzer samenkomst», waarin het volk op de hoogtijden bijeenkomt, eene zinspeling op den «ohel mo'eed» (zie Exod. XXVII noot 18), *de tent der samenkomst,* den naam van den Mosaïschen tabernakel. Hierop ziet ook de volgende beschrijving *eene tent* enz., welke de onverganklijkheid van Sion schildert, niet van het stoffelijke Sion, dat (zie Mich. III 12) zal verwoest worden, maar van het geestelijke, de Kerk van Christus.

[19]) De Heer zal zijne volle heerlijkheid alleen in Sion openbaren, door die heilige plaats op bijzondere en zichtbare wijze te beschermen; hierdoor zal Jerusalem worden, evenals Ninive en Babylon, als een door stroomen en breede rivieren beschermde stad, op welker stroomen echter geen vijandelijk schip het wagen durft te kruisen. Het is een zinnebeeldige schildering van Gods bescherming, want in werkelijkheid zou dat rondom het aardsche Jerusalem nimmer kunnen verwezenlijkt worden om zijne geographische ligging.

qui habitat in ea, auferetur
ıiquitas.

Ik ben ziek; het volk, dat daar woont, weggenomen wordt zijne ongerechtigheid[20]).

CAPUT XXXIV.

HOOFDSTUK XXXIV.

ıdgericht over de zondige wereld (v. 1—4), over Edom, als vertegenwoordiger der vijanden Gods (v. 5—17).

edite gentes, et audite, et attendite: audiat terra, et lo ejus, orbis, et omne gerıs:

a indignatio Domini super gentes, et furor super unimilitiam eorum: interfecit dedit eos in occisionem.

ırfecti eorum projicientur, adaveribus eorum ascendet ;abescent montes a sanguine

tabescet omnis militia cœlocomplicabuntur sicut liber omnis militia eorum defluet ·fluit folium de vinea et de

1. Treedt nader, gij natiën, en hoort! En gij, volkeren, luistert! Hoore de aarde en hare volheid, het aardrijk en al zijn voortbrengsel[1])!

2. Want de verbolgenheid des Heeren is over alle volken en zijne woede over al hunne krijgsmacht; ten doode heeft Hij hen gedoemd en hen overgegeven ter slachting.

3. Hunne verslagenen liggen weggeworpen, en van hunne lijken gaat een stank op, de bergen smelten weg van hun bloed[2]).

4. En het gansche heer der hemelen taant, en samengerold als een boekrol worden de hemelen, en geheel hun heer valt af, gelijk het blad afvalt van den wingerd en van den vijgeboom[3]).

———

ı het slot herhaalt de profeet het ›fdstuk voorspelde: Jerusalem's ·ing en Assur's plotselingen val. ns moedelooze en machtelooze m wordt, met zinspeling op de ;alei van v. 21, vergeleken met ıt opgetuigd schip, dat slappe ›n een waggelenden mast heeft. anneer de nood het hoogst is ., *alsdan* zal plotselijk Assur ıen en diens rijke buit zonder kunnen geplunderd worden, ›ok *lammen* enz. *Geen nabuur*, ɔurger›; de zin is: Jerusalem's zal van hare kwalen en ellende zijn, want de oorzaak daar- *ongerechtigheid*, zal worden ›men; de tuchtiging immers zal laars deels wegvagen, deels ·en.

enals de *gerichten over* de heivolken (*XXIV—XXVII*) zoo ook eindigen de profetieën betreffende Sion (XXVIII—XXXII) met het gericht over de van God afvallige wereld (XXXIV) en de verlossing van het Sionsvolk (XXXV). Beide tafereelen waren tot waarschuwing van Juda, maar moeten ook ons allen bezielen met vreeze voor Gods oordeelen en met vertrouwen op zijne barmhartigheid. — *Al zijn voortbrengsel* (Septuagint: «al het volk dat daarop is») is even algemeen als *hare volheid* en omvat menschen, dieren en planten. Want de gansche bezielde en onbezielde schepping heeft belang bij het volgende wereldgericht.

[2]) Eene dichterlijke hyperbole, die de strengheid van Gods wraakgerichten aanschouwelijk teekent. Vgl. Joël II 20.

[3]) Zie Matth. XXIV 29 en II Petr. III 10. De almachtige God, die bij de schepping het uitspansel als een

5. Quoniam inebriatus est in cœlo gladius meus: ecce super Idumæam descendet, et super populum interfectionis meæ ad judicium.

6. Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum, et hircorum, de sanguine medullatorum arietum: victima enim Domini in Bosra, et interfectio magna in terra Edom.

7. Et descendent unicornes cum eis, et tauri cum potentibus: inebriabitur terra eorum sanguine, et humus eorum adipe pinguium:

8. Quia dies ultionis Domini, annus retributionum judicii Sion.

9. Et convertentur torrentes ejus in picem, et humus ejus in sulphur: et erit terra ejus in picem ardentem.

10. Nocte et die non exstinguetur, in sempiternum ascendet fumus ejus: a generatione in generationem desolabitur, in sæcula sæculorum non erit transiens per eam.

5. Want dronken werd in den hemel mijn zwaard: zie, op Idumea vaart het neder en over het volk mijner slachting ten gerichte[4]).

6. Het zwaard des Heeren is verzadigd van bloed, het heeft zich gemest met vet, met het bloed van lammeren en van bokken, met het bloed van gemergde rammen; want een offerfeest houdt de Heer te Bosra en een groote slachting in het land Edom[5]).

7. En nedervallen zullen eenhoorns met hen en stieren met de sterken[6]); dronken zal hun land worden van het bloed en hun grond van het vet der gemesten.

8. Want het is de dag van de wrake des Heeren, het jaar der vergelding van het recht aan Sion[7]).

9. Dan veranderen zijne beken in pek en zijn grond in zwavel, en zijn land wordt tot brandend pek[8]).

10. Nacht noch dag wordt het gebluscht, voor immer stijgt zijn rook omhoog, van geslacht tot geslacht zal het woest liggen, in de eeuwen der eeuwen zal niemand er doorgaan[9]).

---

boekrol ontrolde, zal aan het einde der dagen *de hemelen* weder *samenrollen*, en *hun heer*, d. i. zon, maan en sterren, als de bladeren aan de boomen, doen afvallen. Wat eene forsche schildering van Gods almacht in zijn wraakgericht! Vgl. Apoc. VI 13, 14.

[4]) Het *zwaard* Gods, het zinnebeeld zijner straffende gerechtigheid, *werd dronken* van het bloed der vijanden (vgl. Deut. XXXII 42) *in den hemel*, reeds eer het op aarde dat bloed gedronken heeft; m. a. w. Gods gerechtigheid, door de zonden uitgedaagd, heeft het wraakgericht over zijne vijanden besloten en dat besluit des Heeren is even gewis alsof het reeds volvoerd ware. Het *vaart neder op Idumea*, het land der vijanden van Gods volk (zie Am. I noot 24), *het volk mijner slachting*, Hebr.: «van mijn ban». Edom is ook hier de verpersoonlijking van alle God weerstrevende macht; zie LXIII 1; Abd. v. 15.

[5]) De Edomieten worden hier voorgesteld als offerdieren, met welker bloed en vet God een offermaaltijd viert. *Bosra* was destijds de hoofdstad van Edom; zie Am. I noot 26.

[6]) *Met hen*, d. i. met de in v. 6 genoemde lammeren enz. *Eenhoorns*, het Hebr. vertaalt men veelal: «buffels», en verder: «varren met de sterken», d. i. met de sterke stieren; vgl. Jer. VIII 16. Tegenover de drie namen van klein vee (v. 6) beteekenen hier de drie namen van groot rundvee de Edomietische grooten.

[7]) God zal Sion's vijanden slaan om aan zijn volk recht te verschaffen en voor het geleden onrecht voldoening te geven.

[8]) Het wraakgericht over Edom zal herinneren aan dat over het nabijgelegen Sodoma en Gomorrha. Vgl. Gen. XIX 24.

[9]) Vier telkens sterkere uitdrukkingen om het immerdurende van Gods vervloeking over Edom te beteekenen.

possidebunt illam onocro-
; ericius: ibis, et corvus
nt in ea: et extendetur
ım mensura, ut redigatur
um, et perpendiculum in
nem.
›iles ejus non erunt ibi:
otius invocabunt, et omnes
ı ejus erunt in nihilum.

orientur in domibus ejus
ıt urticæ, et paliurus in
.ibus ejus: et erit cubile
n, et pascua struthionum.

›ccurrent dæmonia onocen-
t pilosus clamabit alter ad
ibi cubavit lamia, et in-
ıi requiem.

habuit foveam ericius, et
; catulos, et circumfodit, et
umbra ejus: illuc congre-
.t milvi, alter ad alterum.

ıuirite diligenter in libro
et legite: unum ex eis non
lter alterum non quæsivit:
›d ex ore meo procedit, ille
t, et spiritus ejus ipse con-
ea.

ipse misit eis sortem, et
jus divisit eam illis in men-
usque in æternum posside-
ım, in generationem et
onem habitabunt in ea.

11. En bezit daarvan nemen pelikaan en egel; reiger en raaf zullen daar huizen; en daarover zal gespannen worden het meetsnoer ter vernietiging en het paslood ter verwoesting[10]).

12. Zijne edelen zullen daar niet meer zijn; om eenen koning zullen zij veeleer roepen, en al zijne vorsten zullen te niet gaan[11]).
13. En in zijne huizen schieten doornen op, en netels en distelen in zijne vesten, en het wordt een leger voor de draken en een weide voor de struisen.
14. En de duivelen ontmoeten er de onocentauren, en woudgeesten roepen elkander toe; daar legert het nachtspook en vindt er zijne rustplaats[12]).
15. Daar heeft de egel zijn hol en voedt zijne jongen en wroet in het rond en koestert ze in diens schaduw[13]); daar verzamelen zich de gieren, de eene bij den anderen.
16. Onderzoekt naarstiglijk in het boek des Heeren en leest: niet één hunner ontbrak, de eene mist den anderen niet; want wat van mijnen mond uitgaat, heeft Hij gelast, en zijn geest zelf heeft ze bijeengebracht.
17. En Hij zelf heeft voor hen het lot geworpen, en zijne hand heeft het hun toebedeeld naar het meetsnoer; voor eeuwig zullen zij het bezitten, van geslacht tot geslacht zullen zij daar wonen[14]).

ı. XIII 20—22; XIV 23; Soph.
ıt Hebr. «jansôf», hier en Lev.
Deut. XIV 16 door Vulgaat
ıag. met *ibis*, een watervogel,
ertaald, is volgens de Chald.
en de meeste nieuweren een
n uil. *Meetsnoer* en *paslood*,
en ter opbouwing, zullen door
ızigd worden *ter vernietiging*
erwoesting; want deze zal ge-
naar maat en regel van strenge
rdigheid. Vgl. XXVIII 17.
om's ondergang is ook daarom
.baar, omdat zijne *edelen* en
zullen vernietigd zijn; in den
men vergeefs roepen *om eenen*
Hebr.: «zijne edelen — aldaar

zullen zij geen koning meer uitroepen»; vgl. Gen. XXXVI noot 11.

[12]) Zie over de uiteenloopende vertaling en de beteekenis der Hebr. namen van dieren XIII noot 15. *Duivelen en onocentauren* is overgenomen uit de Septuagint. Voor *lamia* heeft de grondtekst *lilith*, volgens de fabels der rabbijnen een vrouwelijk nachtspook, dat het vooral op kinderen gemunt heeft.

[13]) Hebr.: «Daar nestelt de pijlslang en legt eieren en broedt ze uit en koestert (haar broed) in de schaduw» van haar hol.

[14]) Het woord is gericht tot hen, die den ondergang van Edom zouden

CAPUT XXXV.

HOOFDSTUK XXXV.

Het geluk en de zaligheid der geloovigen.

1. Lætabitur deserta et invia, et exsultabit solitudo, et florebit quasi lilium.

2. Germinans germinabit, et exsultabit lætabunda et laudans: gloria Libani data est ei: decor Carmeli, et Saron, ipsi videbunt gloriam Domini, et decorem Dei nostri.

3. Confortate manus dissolutas, et genua debilia roborate.

4. Dicite pusillanimis: Confortamini, et nolite timere: ecce Deus vester ultionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, et salvabit vos.

5. Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patebunt. *Matth. XI 5.*

6. Tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum:

1. Verblijden zal zich het woeste en onbegaanbare land, en juichen zal de wildernis, en bloeien zal zij als de lelie.

2. Welig zal zij groeien, en juichen zal zij in vreugde en in lofgezang; de heerlijkheid van den Libanon is haar gegeven, de pracht van den Karmel en van Saron; zij zullen zien de heerlijkheid des Heeren en den luister van onzen God[1]).

3. Versterkt de slappe handen en bevestigt de wankelende knieën[2]).

4. Zegt aan de kleinmoedigen: Schept moed en vreest niet! Zie, uw God zal de wraak brengen der vergelding[3]), God zelf zal komen en Hij zal u verlossen!

5. Dan zullen de oogen der blinden ontsloten worden, en de ooren der dooven zullen opengaan.

6. Dan zal de lamme springen als een hert, en de tong der stommen

---

beleven, opdat zij wat *in het boek des Heeren*, d. i. in Isaias' profetie, is opgeteekend, met de werkelijkheid vergelijken en zich zóó overtuigen zouden, dat *niet één* dier voorspelde monsters ontbreekt. *Want* wat de profeet voorspeld heeft, volbrengt God zelf; Hij zal die monsters *bijeenbrengen* en aan hen, als aan een nieuwe volksplanting, het land van Edom *door het lot* en *naar het meetsnoer* (op de bij landverdeeling gebruikelijke wijze; vgl. Num. XXVI 55; Jos. XVIII), *toebedeelen* tot hun eigendom. Nimmer zal Edom hersteld worden, maar immer en eeuwig eene woestenij blijven, zie Mal. I 4.

[1]) In tegenstelling met de straffen der goddeloozen (XXXIV) schildert hier Isaias het geluk van Gods dienaren reeds in dit leven, maar vooral in de zalige eeuwigheid. Gelijk daar het vruchtbare land van Edom veranderd werd in een woestijn, zoo zal thans *het woeste land* in een heerlijken bloemtuin worden omgeschapen en alles, wat Palestina heerlijks heeft, in zich vereenigen: *de heerlijkheid van den* met trotsche ceders en welriekende heesters begroeiden *Libanon*, de *pracht van den* vruchtbaren *Karmel* en van het welige landschap *Saron* (zie XXXIII 9; XXIX 17). *Zij*, die in bloeiende en vruchtbare velden herschapen woestijnen, zullen in die schoonheid en vruchtbaarheid eene afstraling *zien* van Gods *heerlijkheid* en *luister*. Deze zinnebeeldige voorstelling der zaligheid van Gods dienaren zal in zekere mate ook werkelijkheid worden, want de onbezielde schepping zal deelen in de verheerlijking der kinderen Gods.

[2]) Laat u door de rampen niet ontmoedigen, maar schept moed uit de beschouwing der toekomende heerlijkheid en vreugde.

[3]) Hebr.: «zal komen met wraak en vergelding Gods», d. i. met vergeldende wraak over zijne vijanden.

quia scissæ sunt in deserto aquæ, et torrentes in solitudine.

7. Et quæ erat arida, erit in stagnum, et sitiens in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami et junci.

8. Et erit ibi semita et via, et via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus, et hæc erit vobis directa via, ita ut stulti non errent per eam.

9. Non erit ibi leo, et mala bestia non ascendet per eam, nec invenietur ibi: et ambulabunt qui liberati fuerint.

10. Et redempti a Domino convertentur, et venient in Sion cum laude: et lætitia sempiterna super caput eorum: gaudium et lætitiam obtinebunt, et fugiet dolor et gemitus.

zal ontbonden zijn; want in de woestijn zijn wateren ontsprongen en stroomen in de wildernis[4]).

7. En dat dor was, zal worden tot een meer, en het dorstige tot waterbronnen. In de holen, waarin vroeger draken woonden, zal het groen opspruiten van riet en bies[5]).

8. En daar zal een baan zijn en een weg, en de heilige weg zal hij heeten; geen onreine zal daarop gaan; en deze zal voor u de rechte weg zijn, zoodat onwijzen daarop niet verdwalen.

9. Daar zal geen leeuw zijn, en geen boosaardig dier zal hem betreden noch daar worden aangetroffen; en wandelen zullen er de verlosten.

10. En de vrijgekochten door den Heer zullen wederkeeren en naar Sion komen met lofgezang, en eeuwige blijdschap op hunne hoofden, vreugde en blijdschap vallen hun ten deel, en vlieden zullen smart en gezucht[6]).

---

[4]) De zegeningen der verlossing worden geschilderd als eene volmaakte genezing der geestelijke gebreken, waarvan XXIX 9, volg. sprake was; zie XXXII 3, 4. Dit werd eerst ten volle bewaarheid, toen in Christus «God zelf kwam om ons te verlossen» (v. 4) en door zijne leer en zijne wonderen de ziekten der ziel en des lichaams genas; vgl. Matth. XI 5. *Want.... wateren* enz., eene zinspeling op Exod. XVII 6; die wateren, zie XII 3, zijn als de bron der in v. 1, 2 geschilderde vruchtbaarheid.

[5]) *Dat dor was*, d. i. de dorre woestijn; het Hebr.: «de Sjarab» beteekent ook dat niet zeldzame verschijnsel, hetwelk in de woestijn vele reizigers bedriegt, wanneer ten gevolge van eene bijzondere wijze van straalbreking de vlakte in de verte op een waterplas gelijkt. Die schijn zal werkelijkheid, de sjarab een werkelijke waterplas worden. *Draken*, Hebr.: «tannim», zie XIII noot 15.

[6]) De Heer zal door de woeste streken, welke het in de ballingschap verstrooide volk van zijn vaderland scheiden, *een baan en een weg* bereiden, langs welke de door het gericht gelouterden en geheiligden veilig kunnen wederkeeren naar Sion. Deze weg echter is slechts een zinnelijke voorstelling van den *heiligen weg*, dien de door den Heer *verlosten en vrijgekochten* veilig zullen bewandelen om te komen naar *Sion*, de woonplaats van onverstoorbare *vreugde*. Bedoeld is de weg van Gods geboden, door den Verlosser duidelijk en veilig en gemakkelijk gemaakt, daar Hij zelf «de weg en de waarheid is», die voert tot het eeuwige «leven» Joan XIV 6.

CAPUT XXXVI.

HOOFDSTUK XXXVI.

Sennacherib's leger voor Jerusalem vordert hoonend en godslasterend de overgave der stad.

1. Et factum est in quartodecimo anno regis Ezechiæ, ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Juda munitas, et cepit eas. *IV Reg. XVIII 13; II Par. XXXII 1; Eccli. XLVIII 20.*

2. Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Jerusalem, ad regem Ezechiam in manu gravi, et stetit in aquæductu piscinæ superioris in via Agri fullonis.

3. Et egressus est ad eum Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, et Sobna scriba, et Joahe filius Asaph a commentariis.

4. Et dixit ad eos Rabsaces: Dicite Ezechiæ: Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quæ est ista fiducia, qua confidis?

5. Aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia recessisti a me?

6. Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Ægyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, et perforabit eam: sic Pharao rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo.

1. En het geschiedde in het veertiende jaar van koning Ezechias[1]), dat Sennacherib, de koning der Assyriërs, optoog tegen al de versterkte steden van Juda en ze innam.

2. En de koning der Assyriërs zond den Rabsaces[2]) van Lachis naar Jerusalem tot koning Ezechias met een sterke legermacht, en hij hield stand bij de waterleiding van den Oppervijver aan den weg van het Vollersveld[3]).

3. En Eliacim, de zoon van Helcias, de hofmeester, en Sobna, de schrijver, en Joahe, de zoon van Asaph, de kanselier, gingen tot hem.

4. En de Rabsaces zeide tot hen: Zegt aan Ezechias: Dit zegt de groote koning, de koning der Assyriërs: Wat vertrouwen is dit, waarmede gij vertrouwt?

5. Of op welk plan of op welke kracht bereidt gij u tot opstand[4])? Op wien stelt gij vertrouwen, dat gij van mij zijt afgevallen?

6. Zie, gij stelt vertrouwen op dien gebroken rieten stok, op Egypte, die, als iemand daarop leunt, in zijne hand dringt en ze doorboort: zoo is Pharao, de koning van Egypte, voor allen, die op hem vertrouwen stellen!

---

[1]) De profeet verhaalt hier de gebeurtenissen, welke in zijn eerste boek, vooral van hoofdstuk XXVIII af, voorspeld zijn: de tuchtiging van zijn volk door de Assyriërs en dezer plotselinge nederlaag voor Jerusalem. Over de aanleiding tot dien krijgstocht van Sennacherib is gesproken in de Inleiding bl. 17 aan het einde, over de gevolgen daarvan voor Juda en inzonderheid voor Jerusalem XXII noot 1 en XXXIII noot 1. Zie voor dit en het volgende hoofdstuk de aanteekeningen op IV Reg. XVIII 13—XIX 37, waar dit verhaal ongeveer in dezelfde woorden, met enkele bijzonderheden verrijkt, voorkomt. *In het veertiende jaar* moet waarschijnlijk staan aan het begin van hoofdstuk XXXVIII.

[2]) *Rabsaces* is de ambtsnaam van een krijgsoverste; het verhaal van IV Reg. noemt nog anderen.

[3]) Vgl. VII 3. Opmerkelijk is het, dat juist ter plaatse, waar Achaz, steunend op de hulp der Assyriërs, de reddende hand van Jehova ongeloovig had afgewezen, het legerhoofd der Assyriërs tegen Jerusalem stelling nam en koning en volk beschimpte.

[4]) Duidelijker is hier IV Reg. XVIII 20.

7. Quod si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus: nonne ipse est, cujus abstulit Ezechias excelsa et altaria, et dixit Judæ et Jerusalem: Coram altari isto adorabitis?

8. Et nunc trade te domino meo regi Assyriorum, et dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum.

9. Et quomodo sustinebis faciem judicis unius loci ex servis domini mei minoribus? Quod si confidis in Ægypto, in quadrigis, et in equitibus:

10. Et nunc numquid sine Domino ascendi ad terram istam ut disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, et disperde eam.

11. Et dixit Eliacim, et Sobna, et Joahe ad Rabsacen: Loquere ad servos tuos Syra lingua: intelligimus enim: ne loquaris ad nos Judaice in auribus populi, qui est super murum.

12. Et dixit ad eos Rabsaces: Numquid ad dominum tuum et ad te misit me dominus meus, ut loquerer omnia verba ista; et non potius ad viros, qui sedent in muro, ut comedant stercora sua, et bibant urinam pedum suorum vobiscum?

13. Et stetit Rabsaces, et clamavit voce magna Judaice, et dixit: Audite verba regis magni, regis Assyriorum.

14. Hæc dicit rex: Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos.

15. Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino, dicens:

7. Bijaldien gij mij antwoordt: Op den Heer, onzen God, betrouwen wij — is Hij het niet, wiens hoogten en altaren Ezechias heeft weggenomen, terwijl hij tot Juda en Jerusalem zeide: Voor dit altaar zult gij aanbidden?

8. En nu, geef u over aan mijnen heer, den koning der Assyriërs, en ik zal u twee duizend paarden geven, en gij zult van uwen kant geen ruiters daarvoor kunnen leveren.

9. En hoe zult gij het aangezicht kunnen verdragen van een bestuurder over een enkele plaats onder de geringste dienaren mijns heeren? Bijaldien gij vertrouwen stelt op Egypte, op wagens en op ruiters[5]),

10. nu dan — ben ik soms buiten 's Heeren toedoen opgetogen tegen dit land om het te verdelgen? De Heer heeft tot mij gezegd: Trek op tegen dit land en verdelg het!

11. En Eliacim en Sobna en Joahe zeiden tot den Rabsaces: Spreek tot uwe dienaren in de Syrische taal, want wij verstaan ze; spreek niet tot ons in het Judeesch voor de ooren des volks, dat op den muur is.

12. En de Rabsaces zeide tot hen: Is het dan tot uwen heer en tot u, dat mijn heer mij gezonden heeft om al deze woorden te spreken? En niet veeleer tot de mannen, die op den muur zitten om hunnen drek te eten en het water hunner voeten[6]) met ulieden te drinken?

13. En de Rabsaces hield stand en riep met luider stem in het Judeesch en zeide: Hoort de woorden van den grooten koning, den koning der Assyriërs!

14. Dit zegt de koning: Laat Ezechias u niet misleiden, want hij kan u niet redden.

15. En laat Ezechias u geen vertrouwen inboezemen op den Heer,

---

[5]) Volgens IV Reg. XVIII 24: «En hoe kunt gij weerstand bieden aan een enkelen landvoogd uit de geringste dienaren mijns heeren? Of stelt gij uw vertrouwen op Egypte om wagens en ruiters»?

[6]) Zie VII noot 17. Vgl. IV Reg. XVIII 27.

Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum.

16. Nolite audire Ezechiam: hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum benedictionem, et egredimini ad me, et comedite unusquisque vineam suam, et unusquisque ficum suam: et bibite unusquisque aquam cisternæ suæ,

17. Donec veniam, et tollam vos ad terram, quæ est ut terra vestra, terram frumenti et vini, terram panum et vinearum.

18. Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos. Numquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum?

19. Ubi est deus Emath, et Arphad? ubi est deus Sepharvaim? numquid liberaverunt Samariam de manu mea?

20. Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Jerusalem de manu mea?

21. Et siluerunt, et non responderunt ei verbum. Mandaverat enim rex, dicens: Ne respondeatis ei.

22. Et ingressus est Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, et Sobna scriba, et Joahe filius Asaph a commentariis ad Ezechiam scissis vestibus, et nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

zeggende: Reddend zal de Heer ons verlossen; geenszins zal deze stad worden overgegeven in de handen van den koning der Assyriërs.

16. Luistert niet naar Ezechias, want dit zegt de koning der Assyriërs: Maakt met mij vriendschap[7]) en gaat uit tot mij en eet, ieder van zijnen wijnstok en ieder van zijnen vijgeboom, en drinkt, ieder het water van zijne bron,

17. totdat ik kom en u medeneem naar een land, dat is gelijk uw land, een land van koren en wijn, een land van brood en wijngaarden[8]).

18. Laat Ezechias u niet bedriegen, zeggende: De Heer zal ons redden! Hebben dan de goden der volkeren ieder zijn land gered uit de hand van den koning der Assyriërs?

19. Waar is de god van Emath en van Arphad? Waar is de god van Sepharvaïm[9])? Hebben zij[10]) Samaria gered uit mijne hand?

20. Wie is er onder al de goden dier landen, die zijn land gered heeft uit mijne hand, dat de Heer Jerusalem zou redden uit mijne hand?

21. En zij zwegen stil en antwoordden hem geen woord; want de koning had gelast, zeggende: Antwoordt hem niet!

22. En Eliacim, de zoon van Helcias, de hofmeester, en Sobna, de schrijver, en Joahe, de zoon van Asaph, de kanselier, kwamen tot Ezechias, met gescheurde kleederen, en boodschapten hem de woorden van den Rabsaces.

---

[7]) De Hebr. zegswijze *facere benedictionem* beteekent vriendschap of vrede sluiten, wat onder wederkeerige heilwenschen geschiedde.

[8]) In IV Reg. XVIII 32 wordt er bijgevoegd: «een land van olijven en olie en honig, en leven zult gij en niet sterven».

[9]) Zie X 8—11.

[10]) *Zij*, de goden van Samaria.

CAPUT XXXVII.

Isaias bemoedigt den koning (v. 1—7). Eisch van Sennacherib (v. 8—13). Gebed van Ezechias (v. 14—20). Laatste godspraak over de Assyriërs (v. 21—35). De vervulling (v. 36—38).

1. Et factum est, cum audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua, et obvolutus est sacco, et intravit in domum Domini. *IV Reg. XIX 1.*

2. Et misit Eliacim, qui erat super domum, et Sobnam scribam, et seniores de sacerdotibus opertos saccis ad Isaiam filium Amos prophetam,

3. Et dixerunt ad eum: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, et correptionis, et blasphemiæ dies hæc: quia venerunt filii usque ad partum, et virtus non est pariendi.

4. Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus ad blasphemandum Deum viventem, et exprobrandum sermonibus, quos audivit Dominus Deus tuus: leva ergo orationem pro reliquiis, quæ repertæ sunt.

5. Et venerunt servi regis Ezechiæ ad Isaiam.

6. Et dixit ad eos Isaias: Hæc dicetis domino vestro: Hæc dicit Dominus: Ne timeas a facie verborum, quæ audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.

7. Ecce ego dabo ei spiritum, et audiet nuntium, et revertetur ad terram suam, et corruere eum faciam gladio in terra sua.

8. Reversus est autem Rabsaces,

HOOFDSTUK XXXVII.

1. En het geschiedde[1]), toen koning Ezechias dit hoorde, scheurde hij zijne kleederen en hulde zich in rouwgewaad en ging in het huis des Heeren.

2. En hij zond Eliacim, den hofmeester, en Sobna, den schrijver, en de oudsten der priesters, met rouwkleederen bedekt, tot Isaias, den zoon van Amos, den profeet.

3. En zij zeiden tot hem: Dit zegt Ezechias: Een dag van jammer en van tuchtiging en van beschimping is deze dag; want de kinderen zijn gekomen tot aan de geboorte, en er is geen kracht tot baren[2]).

4. Moge toch de Heer, uw God, de woorden hooren van den Rabsaces, dien de koning der Assyriërs, zijn heer, gezonden heeft om den levenden God te lasteren en te hoonen met woorden, welke de Heer, uw God, gehoord heeft; zend derhalve uw gebed op voor de overblijfselen, die nog worden aangetroffen.

5. En de dienaren van koning Ezechias kwamen tot Isaias.

6. En Isaias zeide tot hen: Dit zult gij zeggen aan uwen heer: Dit zegt de Heer: Vrees niet ten aanzien der woorden, welke gij gehoord hebt, waarmede Mij gelasterd hebben de dienstknechten van den koning der Assyriërs.

7. Zie, Ik zal eenen geest in hem geven, en hij zal eene tijding vernemen, en hij zal terugkeeren naar zijn land, en Ik zal hem doen vallen door het zwaard in zijn land.

8. De Rabsaces nu was terugge-

[1]) Zie de aanteekeningen op IV Reg. XIX.

[2]) Wat Isaias voorspeld had VII 17; VIII 8, 21, volg.; XXVIII 18; XXIX 10, volg.; XXXII 9, volg., was in vervulling gegaan. Zij waren als eene, die ondanks de barensweeën niet baren kan; van rampen overstelpt, zagen zij geen uitkomst.

et invenit regem Assyriorum prœliantem adversus Lobnam. Audierat enim quia profectus esset de Lachis,

keerd en vond den koning der Assyriërs strijdvoerende tegen Lobna. Want hij had gehoord, dat hij van Lachis was opgebroken.

9. Et audivit de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes: Egressus est ut pugnet contra te. Quod cum audisset, misit nuntios ad Ezechiam, dicens:

9. En hij hoorde omtrent Tharaca, den koning van Ethiopië, dat men zeide: Hij is uitgetogen om strijd te voeren tegen u. Toen hij dit vernomen had, zond hij gezanten naar Ezechias, zeggende:

10. Hæc dicetis Ezechiæ regi Judæ, loquentes: Non te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis, dicens: Non dabitur Jerusalem in manu regis Assyriorum.

10. Dit zult gij zeggen aan Ezechias, den koning van Juda, en aldus spreken: Laat uw God, op wien gij betrouwt, u niet misleiden, daar gij zegt: Geenszins zal Jerusalem worden overgegeven in de hand van den koning der Assyriërs.

11. Ecce tu audisti omnia, quæ fecerunt reges Assyriorum omnibus terris, quas subverterunt, et tu poteris liberari?

11. Zie, gij hebt alles gehoord, wat de koningen der Assyriërs gedaan hebben aan al de landen, welke zij hebben verwoest; en gij, zoudt gij gered kunnen worden?

12. Numquid eruerunt eos dii gentium, quos subverterunt patres mei Gozam, et Haram, et Reseph, et filios Eden, qui erant in Thalassar?

12. Hebben de goden der volken hen gered, die mijne vaderen verdelgd hebben: Gozam en Haram en Reseph en de zonen van Eden, die in Thalassar waren?

13. Ubi est rex Emath, et rex Arphad, et rex urbis Sepharvaim, Ana, et Ava? *IV Reg. XVIII 34 et XIX 13.*

13. Waar is de koning van Emath en de koning van Arphad en de koning der stad Sepharvaïm, van Ana en Ava?

14. Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, et legit eos, et ascendit in domum Domini, et expandit eos Ezechias coram Domino.

14. En Ezechias nam den brief uit de hand der gezanten en las hem en ging opwaarts naar het huis des Heeren, en Ezechias legde hem open voor den Heer.

15. Et oravit Ezechias ad Dominum, dicens:

15. En Ezechias bad tot den Heer, zeggende:

16. Domine exercituum Deus Israel, qui sedes super Cherubim: tu es Deus solus omnium regnorum terræ, tu fecisti cœlum et terram.

16. Heer der heerscharen, God van Israël, die zetelt op de Cherubijnen! Gij zijt God, Gij alleen, over alle koninkrijken der aarde; Gij hebt den hemel en de aarde gemaakt!

17. Inclina Domine aurem tuam, et audi: aperi Domine oculos tuos, et vide, et audi omnia verba Sennacherib, quæ misit ad blasphemandum Deum viventem.

17. Neig, Heer, uw oor en luister! Open, Heer, uwe oogen en zie! En hoor al de woorden van Sennacherib, welke hij gezonden heeft om den levenden God te lasteren.

18. Vere enim Domine desertas

18. In waarheid toch, Heer, ver-

fecerunt reges Assyriorum terras, et regiones earum.

19. Et dederunt deos earum igni: non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignum et lapis: et comminuerunt eos.

20. Et nunc Domine Deus noster salva nos de manu ejus: et cognoscant omnia regna terræ, quia tu es Dominus solus.

21. Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum:

22. Hoc est verbum, quod locutus est Dominus super eum: Despexit te, et subsannavit te virgo filia Sion: post te caput movit filia Jerusalem.

23. Cui exprobrasti, et quem blasphemasti, et super quem exaltasti vocem, et levasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israel.

24. In manu servorum tuorum exprobrasti Domino: et dixisti: In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium, juga Libani: et succidam excelsa cedrorum ejus, et electas abietes illius, et introibo altitudinem summitatis ejus, saltum Carmeli ejus.

25. Ego fodi, et bibi aquam, et exsiccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum.

26. Numquid non audisti, quæ olim fecerim ei? ex diebus antiquis ego plasmavi illud: et nunc adduxi: et factum est in eradicationem collium

woest hebben de koningen der Assyriërs de landen en hunne gewesten[3]).

19. En de goden daarvan hebben zij prijsgegeven aan het vuur; want het waren geen goden, maar werken van menschenhanden, hout en steen, en zij hebben die verbrijzeld.

20. En nu, Heer, onze God, red ons uit zijne hand, en mogen alle koninkrijken der aarde erkennen, dat Gij de Heer zijt, Gij alleen!

21. En Isaias, de zoon van Amos, zond tot Ezechias, zeggende: Dit zegt de Heer, de God van Israël: Waarvoor gij Mij gebeden hebt, aangaande Sennacherib, den koning der Assyriërs[4]) —

22. dit is het woord, hetwelk de Heer gesproken heeft over hem: Veracht en bespot heeft u de jonkvrouw, de dochter Sion! Achter u heeft zij het hoofd geschud, de dochter Jerusalem!

23. Wien hebt gij gehoond en wien gelasterd, en tegen wien hebt gij uwe stem verheven en de trotschheid uwer oogen opgeslagen? Tegen den Heilige van Israël!

24. Door de hand uwer dienaren hebt gij den Heer gehoond, en gij hebt gezegd: Met de menigte mijner strijdwagens besteeg ik de hoogte der bergen, de toppen van den Libanon; en omhouwen zal ik de verhevenste zijner ceders en zijne uitgelezen dennen, en binnendringen zal ik in de hoogte van zijn hoogsten top, het woud van zijnen Karmel!

25. Ik groef en ik dronk water en ik maakte door de schrede van mijnen voet alle afgedamde kanalen[5]) droog.

26. Hebt gij niet gehoord, wat Ik voorheen voor hem gedaan heb? Van de oude dagen af heb Ik dit bereid en nu doen komen, en het is geschied tot ontworteling van

[3]) Duidelijker in IV Reg. XIX 17: «volken verwoest en aller landen».

[4]) IV Reg. XIX 20: «hetgeen gij tot Mij, aangaande Sennacherib,..... gebeden hebt, dat heb Ik gehoord».

[5]) Zie XIX noot 6.

compugnantium, et civitatum munitarum.
27. Habitatores earum breviata manu contremuerunt, et confusi sunt: facti sunt sicut fœnum agri, et gramen pascuæ, et herba tectorum, quæ exaruit antequam maturesceret.
28. Habitationem tuam, et egressum tuum, et introitum tuum cognovi, et insaniam tuam contra me.
29. Cum fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas: ponam ergo circulum in naribus tuis, et frenum in labiis tuis, et reducam te in viam, per quam venisti.
30. Tibi autem hoc erit signum: Comede hoc anno quæ sponte nascuntur, et in anno secundo pomis vescere: in anno autem tertio seminate, et metite, et plantate vineas, et comedite fructum earum.
31. Et mittet id, quod salvatum fuerit de domo Juda, et quod reliquum est, radicem deorsum, et faciet fructum sursum:
32. Quia de Jerusalem exibunt reliquiæ, et salvatio de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet istud.
33. Propterea hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: Non intrabit civitatem hanc, et non jaciet ibi sagittam, et non occupabit eam clypeus, et non mittet in circuitu ejus aggerem.
34. In via, qua venit, per eam revertetur, et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus:

kampende heuvelen en van versterkte steden[6]);
27. hare inwoners, met ingekorte hand[7]), sidderden en zijn te schande gemaakt; zij zijn geworden als het kruid des velds en het groen der weide en het gras der daken, dat verdort, eer het rijp wordt.
28. Uw wonen en uw uitgaan en uw ingaan ken Ik, ook uwen waanzin tegen Mij.
29. Toen gij woeddet tegen Mij, steeg uw hoogmoed op tot in mijne ooren; derhalve zal Ik eenen ring leggen in uwe neusvleugels en eenen toom tusschen uwe lippen, en Ik zal u terugvoeren langs den weg, dien gij gekomen zijt.
30. U echter zal dit ten teeken zijn: Eet dit jaar wat vanzelf groeit, en voed u het tweede jaar met ooft[8]); maar in het derde jaar zult gijlieden zaaien en oogsten en wijngaarden planten en de vrucht daarvan eten.
31. En wat gered is van het huis Juda en wat overgebleven is, zal wortel schieten nederwaarts en vrucht dragen opwaarts.
32. Want van Jerusalem zullen overblijfselen uitgaan en redding[9]) van den berg Sion. De ijver van den Heer der heerscharen zal dat doen.
33. Daarom zegt dit de Heer aangaande den koning der Assyriërs: Hij zal niet komen binnen deze stad, en hij zal geen pijl daarin afschieten, en geen schild zal haar bezetten, en geenen wal zal hij rondom haar opwerpen.
34. Den weg, dien hij gekomen is, langs dien zal hij terugkeeren, en deze stad zal hij niet binnentreden, zegt de Heer.

[6]) Het antwoord des Heeren op Assur's pochen (v. 26—29) is zakelijk ongeveer hetzelfde als in X 15, volg. Duidelijker is vers 26 in IV Reg. XIX 25.
[7]) d. i. Machteloos geworden.
[8]) Hier richt de profeet het woord tot Ezechias. Volgens IV Reg. XIX 29: «Eet dit jaar wat gij vinden zult; in het volgende jaar wat vanzelf opschiet».
[9]) In IV Reg. XIX 31: «wat gered wordt».

ıtegam civitatem istam, ıam propter me, et pro- servum meum.

ıus est autem Angelus ɔercussit in castris Assy- tum octoginta quinque surrexerunt mane, et , cadavera mortuorum.
r 8; IV Reg. XIX 35; Tob. XLVIII 24; I Mach. VII . VIII 19.

ressus est, et abiit, et t Sennacherib rex Assy- habitavit in Ninive.

ːtum est, cum adoraret Nesroch deum suum, ı, et Sarasar filii ejus ıt eum gladio: fugerunt- am Ararat, et regnavit ı filius ejus pro eo.

35. En beschermen zal Ik deze stad, opdat Ik haar redde om mijnentwille en om wille van David, mijnen dienstknecht.
36. De engel des Heeren dan toog uit en versloeg in het legerkamp der Assyriërs honderd vijf en tachtig duizend man. En men stond des morgens vroeg op en zie, zij allen, lijken van dooden waren het.

37. En Sennacherib, de koning der Assyriërs, brak op en trok af en keerde terug, en hij woonde in Ninive.
38. En het geschiedde, toen hij in den tempel Nesroch, zijnen god, aanbad, versloegen hem Adramelech en Sarasar, zijne zonen, met het zwaard, en zij ontvloden naar het land Ararat[10]); en Asarhaddon, zijn zoon, regeerde in zijne plaats.

s IV Reg. XIX 37 «der Armeniërs».

TWEEDE BOEK.

CAPUT XXXVIII.

Wonderbare genezing van Ezechias (v. 1—8). Zijn lofzang v. 9—20).

1. In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem: et introivit ad eum Isaias filius Amos propheta, et dixit ei: Hæc dicit Dominus: Dispone domui tuæ, quia morieris tu, et non vives. *IV Reg. XX 1; II Par. XXXII 24.*
2. Et convertit Ezechias faciem suam ad parietem, et oravit ad Dominum,
3. Et dixit: Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulaverim coram te in veritate, et in corde perfecto, et quod bonum est in oculis tuis fecerim. Et flevit Ezechias fletu magno.
4. Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens:
5. Vade, et dic Ezechiæ: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam, et vidi lacrymas tuas: ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos
6. Et de manu regis Assyriorum eruam te, et civitatem istam, et protegam eam.
7. Hoc autem tibi erit signum a Domino, quia faciet Dominus verbum hoc, quod locutus est:

HOOFDSTUK XXXVIII.

1. In die dagen[1]) werd Ezechias doodelijk ziek, en Isaias, de zoon van Amos, de profeet, trad tot hem binnen en zeide tot hem: Dit zegt de Heer: Beschik over uw huis, want gij zult sterven en niet leven.
2. En Ezechias keerde zijn aangezicht naar den muur en bad tot den Heer
3. en zeide: Ik smeek U, Heer, gedenk toch, hoe ik voor U gewandeld heb in getrouwheid en met een volmaakt hart, en wat goed is in uwe oogen, gedaan heb. En Ezechias weende met groot geween.
4. En het woord des Heeren geschiedde tot Isaias[2]), zeggende:
5. Ga en zeg aan Ezechias: Dit zegt de Heer, de God van David, uwen vader: Ik heb uw gebed gehoord en uwe tranen gezien; zie[3]), Ik zal aan uwe dagen vijftien jaren toevoegen.
6. En uit de hand van den koning der Assyriërs zal Ik u redden en deze stad, en Ik zal haar beschermen[4]).
7. Dit nu zal voor u het teeken zijn vanwege den Heer, dat de Heer dit woord zal volbrengen, hetwelk Hij gesproken heeft:

---

[1]) Hetgeen in dit en in het volgende hoofdstuk verhaald wordt, gebeurde vóór den inval en de nederlaag der Assyriërs, waarvan de twee vorige hoofdstukken spreken. Het wordt hier buiten de volgorde der feiten medegedeeld als de historische inleiding tot het Tweede Boek. Zie de Inleiding bl. 17 en 19. *In die dagen* is derhalve eene vage tijdsbepaling; bedoeld is «het veertiende jaar» van XXXVI 1, omstreeks 713 v. Chr.

[2]) Uitvoeriger IV Reg. XX 4.

[3]) Vooraf ging de belofte van genezing «binnen drie dagen» IV Reg. XX 5.

[4]) «om mijnentwille en om wille van David, mijnen dienstknecht» IV Reg. XX 6. — Daarop geschiedde, wat hier beneden v. 21, 22 verhaald wordt. Aldus is het zinverband volgens IV Reg. XX 7, 8.

8. Ecce ego reverti faciam umbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. Et reversus est sol decem lineis per gradus, quos descenderat. *Eccli. XLVIII 26.*

8. Zie, Ik zal de schaduw doen terugkeeren van de lijnen, langs welke zij op den uurwijzer van Achaz is afgedaald door de zon — tien lijnen terug. En de zon keerde tien lijnen terug langs de graden, welke zij was afgedaald[5]).

9. Scriptura Ezechiæ regis Juda cum ægrotasset, et convaluisset de infirmitate sua.

9. Schrift van Ezechias, den koning van Juda, toen hij ziek geweest en van zijne ziekte hersteld was[6]).

10. Ego dixi: In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.

Quæsivi residuum annorum meorum.

10. Ik sprak[7]): In het midden mijner dagen zal ik heengaan naar de poorten van het doodenrijk[8]).

Ik derf het overschot mijner jaren[9])!

11. Dixi: Non videbo Dominum Deum in terra viventium.

Non aspiciam hominem ultra, et habitatorem quietis.

11. Ik sprak: Niet meer zal ik den Heere God zien in het land der levenden.

Niet langer zal ik een mensch aanschouwen noch een bewoner der rust[10]).

12. Generatio mea ablata est; et convoluta est a me, quasi tabernaculum pastorum:

Præcisa est velut a texente vita mea: dum adhuc ordirer, succidit me: de mane usque ad vesperam finies me.

12. Mijn levenstijd wordt weggenomen, en hij wordt opgerold voor mij als eene herderstent[11]).

Afgesneden als door den wever wordt mijn leven; terwijl ik nog aan het weven was, snijdt hij mij af; van den morgen tot den avond zult Gij met mij een einde maken[12]).

---

[5]) Volgens het verhaal van IV Reg. XX 9 liet de profeet aan den koning de keuze om de schaduw tien graden te doen klimmen of te doen terugkeeren. Ezechias koos het laatste, wat op het gebed van den profeet dan ook geschiedde. In plaats van *de zon keerde terug* heeft IV Reg. XX 11: (de Heer) «deed *de schaduw* terugkeeren»; de zon beteekent dus hier de schaduw van de zon, in zooverre zij zich op den zonnewijzer afteekende.

[6]) Dit *schrift* of geschreven lied (Septuagint «gebed») van Ezechias, door Isaias opgenomen, schildert eerst de smart en den angst van den lijder en vervolgens zijne dankbaarheid voor de genezing.

[7]) Toen de profeet de tijding bracht van mijn aanstaanden dood (zie v. 1).

[8]) Het *doodenrijk*, vgl. Gen. XXXVII noot 16, wordt hier gedacht als eene met poorten gesloten vesting waaruit niemand ontkomen kan. Vgl. Ps. CVI 18.

[9]) *Het overschot* enz., d. i. de jaren, die ik, aangezien mijn jeugdige leeftijd, nog hoopte te leven.

[10]) *God niet zien in het land der levenden* beteekent: Gods weldaden, die Hij in dit leven bewijst, niet meer genieten. *Niet langer een mensch aanschouwen*, d. i. beroofd worden van het genoegen der menschelijke samenleving; *noch een bewoner der rust*, d. i. niet meer behooren tot de vrede en rust genietende aardbewoners; Hebr.: (omdat ik zal zijn) «bij de bewoners van het doodenrijk».

[11]) Anderen vertalen het Hebr.: «mijne woning wordt weggebroken en weggevoerd van mij» *als eene herderstent*, die voor een enkelen nacht werd opgeslagen.

[12]) Zijn levensdraad zal plotseling door den wever worden afgesneden. En het woord tot God richtend, klaagt hij: *van den morgen tot den avond*, d. i. in den loop van dezen dag, eer nog de avond begint, *zult Gij* aan mijn leven

13. Sperabam usque ad mane, quasi leo sic contrivit omnia ossa mea:

De mane usque ad vesperam finies me:

14. Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor ut columba:

Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelsum:

Domine vim patior, responde pro me.

15. Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerit?

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

16. Domine si sic vivitur, et in talibus vita spiritus mei, corripies me, et vivificabis me.

17. Ecce in pace amaritudo mea amarissima:

Tu autem eruisti animam meam ut non periret, projecisti post ter-

13. Ik had hoop tot aan den morgen, als een leeuw zoo verbrijzelde Hij al mijne beenderen[13]).

Van den morgen tot den avond zult Gij met mij een einde maken.

14. Als het jong eener zwaluw tjilpe ik, ik kirre als eene duif.

Afgemat zijn mijne oogen van het opzien naar omhoog.

Heere, ik lijd geweld, wees borg voor mij[14])!

15. Wat zal ik zeggen en wat zal Hij mij antwoorden, daar Hij zelf het gedaan heeft?

Overdenken zal ik voor U al mijne jaren in de bitterheid mijner ziel[15]).

16. Heere, is aldus het leven en bestaat daarin het leven van mijnen geest? Gij moogt mij tuchtigen en Gij zult mij levend maken[16])!

17. Zie, in den vrede overkwam mij de bitterste bitterheid[17]).

Maar Gij, Gij hebt mijne ziel gered, dat zij niet zoude omkomen;

---

een einde maken; vgl. Job VI 9; VII 6. Het Hebr. wordt door de nieuweren aldus begrepen: «ik vouwde mijn leven samen als de wever (die het voltooide weefsel samenvouwt), daar hij (de wever) van den ketting (des weefgetouws) mij afsnijdt».

[13]) Vergeefs hoopte ik, dat wellicht de morgen verlichting zou brengen (vgl. Job VII 4); maar nieuwe smart overviel mij zoo geweldig, alsof *een leeuw mijne beenderen verbrijzelde.*

[14]) *Wees borg voor mij:* zijn leven wordt bedreigd door den dood, die als een schuldeischer tegen hem optreedt en uit wiens macht God alleen redden kan. *Respondere* staat voor *spondere,* wat enkele handschriften te lezen geven.

[15]) Zijne laatste bede neemt hij als het ware terug, bedenkend, dat God zelf hem die ziekte heeft overgezonden. God toch zal hem antwoorden, dat Hij, als de Heer van leven en dood, aldus met hem om wijze redenen handelt. Daarom aanvaardt Ezechias zijn lijden in den geest van boetvaardigheid, opdat dit lijden zelf zijn gebed zij om genade en ontferming.

[16]) *Si.* dat niet in alle handschriften staat, is evenals Matth. XII 10; Luc. XXII 49 enz. een vraagwoord. De zin is: Hebt Gij, o God, zulk een leven van smarten voor den mensch bestemd? Ootmoedig erkent hij de tuchtiging te hebben verdiend en hoopt hij nog leven en gezondheid van God te bekomen.

[17]) Te midden van een bloeiende gezondheid overvielen mij de bitterste smarten. Volgens de Vulgaat begint nu met het tegenstellende *tu autem* het dankgebed voor de genezing, doch, naar de opvatting van velen, in het Hebr. reeds in v. 15: «Wat zal ik zeggen (hoe mijnen dank betuigen)? Hij heeft tot mij gesproken (door Isaias, zie v. 5), Hij zelf heeft het volbracht. In ootmoed wil ik wandelen al mijne jaren om de bitterheid mijner ziel (d. i. om de heilzame tuchtiging). O, Heer, op grond daarvan leeft men weder op en daarin is geheel en al het leven van mijn geest (m. a. w. dat genadige woord van God, zie v. 5, schenkt nieuwen levenslust); Gij wilt mij gezond maken; ja, Gij laat mij leven. Zie, tot vrede (tot heil) overkwam mij de bitterste bitterheid», d. i. die bittere lijdenssmart.

gum tuum omnia peccata mea.

18. Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: non exspectabunt qui descendunt in lacum, veritatem tuam. *Ps. VI 6.*

19. Vivens vivens ipse confitebitur tibi, sicut et ego hodie: pater filiis notam faciet veritatem tuam.

20. Domine salvum me fac, et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini.

21. Et jussit Isaias ut tollerent massam de ficis, et cataplasmarent super vulnus, et sanaretur.

22. Et dixit Ezechias: Quod erit signum quia ascendam in domum Domini?

weggeworpen achter uwen rug hebt Gij al mijne zonden[18])!

18. Want niet het doodenrijk prijst U, en niet de dood looft U; niet zij, die ter groeve dalen, verbeiden uwe trouw[19]).

19. Die leeft, die leeft, hij verheerlijkt u, zooals ook ik op dezen dag; de vader geeft aan zijne kinderen kondschap van uwe trouw.

20. Heer, schaf mij heil[20]), en onze psalmliederen zullen wij zingen al de dagen van ons leven in het huis des Heeren!

21. En Isaias beval, dat men een koek van vijgen halen en als pleister op het gezwel leggen zou om hem te genezen.

22. En Ezechias zeide: Wat zal het teeken zijn, dat ik zal opgaan naar het huis des Heeren[21])?

CAPUT XXXIX.

HOOFDSTUK XXXIX.

Het gezantschap uit Babylon; Ezechias' praalzucht (v. 1—4). De aankondiging der Babylonische ballingschap (v. 5—8).

1. In tempore illo misit Merodach Baladan filius Baladan rex Babylonis, libros et munera ad Ezechiam: audierat enim quod ægrotasset, et convaluisset. *IV Reg. XX 12.*

2. Lætatus est autem super eis Ezechias, et ostendit eis cellam aromatum, et argenti, et auri, et odoramentorum, et unguenti optimi, et omnes apothecas supellectilis suæ, et universa quæ inventa sunt

1. Te dien tijde zond Merodach Baladan, de zoon van Baladan, de koning van Babylon, eenen brief en geschenken aan Ezechias; want hij had gehoord, dat deze ziek geweest en hersteld was[1]).

2. Ezechias nu verblijdde zich om hen en toonde hun de schatkamer van de specerijen en van het zilver en van het goud en van de reukwerken en van den fijnen balsem en al de kasten van zijn huisraad en alles wat zich in zijne schat-

[18]) De koning erkent, dat zijne genezing eene onverdiende genade is van Gods barmhartigheid. Niet krachtiger kon de volmaakte kwijtschelding der schuld en der straf worden uitgedrukt.

[19]) De dooden kunnen God niet loven op de wijze der levenden; vgl. Ps. VI 6, noot 6; Joan. IX 4. Evenmin *verbeiden* zij Gods *trouw* in het vervullen der beloften, welke slechts op levenden betrekking hebben.

[20]) Gezondheid en krachten.

[21]) Zie noot 4. Reeds in de Septuagint staan deze verzen buiten hun zinverband.

[1]) Zie de aanteekeningen op IV Reg. XX 12—19.

in thesauris ejus. Non fuit verbum, quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua, et in omni potestate sua.

3. Introivit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, et dixit ei: Quid dixerunt viri isti, et unde venerunt ad te? Et dixit Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

4. Et dixit: Quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias: Omnia, quæ in domo mea sunt, viderunt: non fuit res, quam non ostenderim eis in thesauris meis.

5. Et dixit Isaias ad Ezechiam: Audi verbum Domini exercituum.

6. Ecce dies venient, et auferentur omnia, quæ in domo tua sunt, et quæ thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem: non relinquetur quidquam, dicit Dominus.

7. Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.

8. Et dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum verbum Domini quod locutus est. Et dixit: Fiat tantum pax, et veritas in diebus meis.

kamers bevond[2]). Geen woord was er, dat Ezechias hun niet toonde, in zijn huis en in geheel zijne heerschappij.

3. Doch Isaias, de profeet, kwam tot koning Ezechias en zeide tot hem: Wat hebben die mannen gezegd, en van waar zijn zij tot u gekomen? En Ezechias sprak: Van een verafgelegen land zijn zij tot mij gekomen, van Babylon.

4. En gene zeide: Wat hebben zij in uw huis gezien? En Ezechias zeide: Al wat er in mijn huis is, hebben zij gezien; geen enkele zaak was er, die ik hun niet toonde, in mijne schatkamers.

5. En Isaias zeide tot Ezechias: Hoor het woord van den Heer der heerscharen!

6. Zie, dagen zullen komen, en weggevoerd zal worden al wat in uw huis is en wat uwe vaderen aan schatten verzameld hebben tot op dezen dag, naar Babylon[3]); niet het minste zal er worden achtergelaten, zegt de Heer.

7. En van uwe zonen, die uit u zullen voortkomen, die gij gewinnen zult, zal men er nemen, en zij zullen kamerdienaars zijn in het paleis van den koning van Babylon.

8. En Ezechias zeide tot Isaias: Goed is het woord des Heeren, dat Hij gesproken heeft. En hij zeide: Moge er ten minste vrede en trouw zijn in mijne dagen!

[2]) Ezechias had dus *het zilver* zijner schatkamers nog niet besteed voor de zware oorlogsschatting aan de Assyriërs (vgl. IV Reg. XVIII 15, volg.); het hier verhaalde geschiedde ruim tien jaren te voren. Het volgende *geen woord*, een bekend Hebraïsme, beteekent «geen enkele zaak», zie v. 4.

[3]) Zie het aangeteekende op Mich. IV 10; gelijk deze verkondigt ook Isaias, wat hij slechts door goddelijke openbaring kon weten. Want daar Assyrië toen nog oppermachtig was en over Babylonië heerschte, kon volgens menschelijke berekening destijds wel eene Assyrische, geenszins eene Babylonische ballingschap vermoed worden. Zie XIII noot 1.

CAPUT XL.

HOOFDSTUK XL.

Onderwerp van het tweede Boek (1—2). Inleiding: de wegbereider des Heeren; Gods woord is onvergankelijk; de goede Herder (v. 3—11). Eerste troostrede: heerlijkheid des Scheppers (v. 12—17); nietigheid der afgoden (v. 18—20); grootheid van God, den Heer van hemel en aarde (v. 21—26). Vertroosting van zijn volk (v. 27—31).

1. Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.
2. Loquimini ad cor Jerusalem, et advocate eam: quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius: suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis.
3. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. *Matth. III 3; Marc. I 3; Luc. III 4; Joan. I 23.*
4. Omnis vallis exaltabitur, et omnis mons et collis humiliabitur,

1. Troost u, troost u, mijn volk, zegt uw God[1]).
2. Spreekt tot het hart van Jerusalem en roept haar toe, dat voleindigd is haar kwaad, vergeven is hare ongerechtigheid; zij heeft uit de hand des Heeren ontvangen het dubbele voor al hare zonden[2]).
3. De stem eens roependen in de woestijn: Bereidt den weg des Heeren, maakt recht in de wildernis de paden van onzen God[3]).
4. Alle vallei zal verhoogd, en alle berg en heuvel geslecht worden,

[1]) Hebr. en Septuag.: «Troost mijn volk», gij profeten, met de belofte der verlossing. Dit doet hier Isaias in het *tweede deel*, het Boek der vertroostingen (Eccli. XLVIII 27), waarin hij de verlossing uit de ballingschap, vooral de geestelijke verlossing door den Messias voorspelt. Hierdoor zal de innige verhouding tusschen God en zijn volk (*mijn* volk, *uw* God) worden hersteld en de door Osee (I 10; II 1, 24) beloofde tijd van genade aanbreken.

[2]) *Spreekt tot het hart*, d. i. vertroost en bemoedigt, zie Osee II 14; *roept toe*, d. i. verkondigt luide en openlijk. *Jerusalem* wordt hier beschouwd, gelijk I 1, in zijne letterlijke en typische beteekenis. *Dat voleindigd* enz., drie troostredenen, welke, na de voorafspraak in v. 3—11, in de volgende driemaal negen hoofdstukken ontwikkeld worden. *Kwaad, malitia* in dezelfde beteekenis als Joël II 13 (vgl. Matth. VI 34), d. i. de druk der ballingschap; misschien is het een oude schrijffout voor *militia*, «zijn krijgsdienst» (Hebr.), d. i. de bezwaarlijke tijd van verdrukking, vgl. Job. VII 1. *Vergeven*, Hebr. «uitgeboet» of «verzoend» door genoegdoening. *Het dubbele*, d. i. een dubbele maat van zegeningen, *voor*, Hebr.: «in» of bij, d. i. ondanks, *al hare zonden;* vgl. Rom. V 20. Volgens anderen tweemaal meer dan zij om hare zonden verdiend had, overeenkomstig Jer. XVI 18 (Hebr.); zoo spreekt Gods liefde, voor welke de gerechte straf als bovenmatig wordt voorgesteld. Vgl. LXI 7.

[3]) Luisterend spreekt de profeet: *De stem eens roependen*, d. i. ik hoor eene stem roepen, *in de woestijn* (wat wellicht beter bij het volgende gevoegd wordt), ter plaatse waar de weg moet bereid worden. Reizende vorsten in het Oosten werden voorafgegaan door herauten, die het volk opriepen om den weg te bereiden in de ongebaande streken. Hier evenals Ps. LXVII 5 is Jehova die koning; zelf zal Hij aan het hoofd van zijn volk, gelijk bij diens eersten tocht uit Egypte door de woestijn van Arabië (Ps. LXVII 8), uit de Babylonische ballingschap terugkeeren. Die ongebaande *woestijn* is een beeld van den zedelijken toestand des volks, dat vermaand wordt om zich door vernedering en vertrouwen (v. 4) voor te bereiden tot de verlossing, vooral tot de komst van den menschgeworden God. *Door de stem eens roependen*, in dezen laatsten zin, is inzonderheid de H. Joannes, de Voorlooper van Christus, bedoeld. Zie de in den tekst aangehaalde plaatsen.

et erunt prava in directa, et aspera in vias planas.

5. Et revelabitur gloria Domini, et videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est.

6. Vox dicentis: Clama. Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos agri. *Eccli. XIV 18; Jac. I 10; I Petr. I 24.*
7. Exsiccatum est fœnum, et cecidit flos, quia spiritus Domini sufflavit in eo. Vere fœnum est populus:

8. Exsiccatum est fœnum, et cecidit flos: Verbum autem Domini nostri manet in æternum.
9. Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem: exalta, noli timere. Dic civitatibus Juda: Ecce Deus vester:
10. Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, et brachium ejus dominabitur: ecce merces ejus cum eo, et opus illius coram illo.
11. Sicut pastor gregem suum pascet: in brachio suo congregabit

en wat krom is, zal recht, en wat hobbelig is, tot effen wegen worden.
5. En openbaren zal zich de heerlijkheid des Heeren, en aanschouwen zal het alle vleesch te gader; want de mond des Heeren heeft gesproken[4]).
6. De stem eens sprekenden: Roep! En ik zeide: Wat zal ik roepen? Alle vleesch is gras en al zijne heerlijkheid als de bloem des velds.
7. Verdord is het gras, en afgevallen is de bloem, want de adem des Heeren heeft daarop geblazen. In waarheid, gras is het volk!
8. Verdord is het gras, en afgevallen is de bloem; maar het woord onzes Heeren blijft in eeuwigheid[5]).
9. Klim op een hoogen berg, gij, vreugdebode van Sion! Verhef met kracht uwe stem, gij, vreugdebode van Jerusalem! Verhef haar, vrees niet! Zeg aan de steden van Juda: Ziedaar uw God[6])!

10. Zie, de Heere God komt met kracht, en zijn arm oefent heerschappij; zie, zijn loon is met Hem, en zijn werk is vóór Hem[7]).

11. Gelijk een herder zal Hij zijne kudde weiden, in zijnen arm zal

---

[4]) *Zich openbaren* in de verlossing van zijn volk op meer luisterrijke wijze dan bij de verlossing uit Egypte in de wolkzuil (Exod. XIII 21, 22, noot 14), zoodat niet meer Israël alleen, maar *alle vleesch*, d. i. ieder mensch, de heerlijkheid Gods, zich openbarend in het menschgeworden Woord, *aanschouwen* en de vruchten daarvan genieten zal. De bevestigende uitspraak *want de mond* enz. is aan Isaias eigen, zie I 20; XXI 17 enz.

[5]) De profeet hoort wederom *eene stem,* die hem opwekt te *roepen,* d. i. luide te verkondigen, dat alle menschelijke heerlijkheid ijdel en vergankelijk is, dat daarentegen Gods *woord* omtrent de openbaring zijner heerlijkheid (v. 5) waar en onvergankelijk is in eeuwigheid. *Het volk* in v. 7 is zinverwant met *alle vleesch* in v. 6 en beteekent het gansche menschengeslacht; zie XLII 5.

[6]) Die *vreugdebode* is Isaias, die tevens al de overige profeten vertegenwoordigt. Volgens anderen is de genitief *van Sion, van Jerusalem* bijstellend, zoodat Sion of Jerusalem zelf de heraut is dier blijde boodschap. *Op een hoogen berg,* van waar hij den Heer ter verlossing ziet aankomen, zoodat hij met luide stem, zonder *vrees* voor teleurstelling, diens zekere komst mag aankondigen.

[7]) *Met kracht,* als een machtige Verlosser. *Zijn arm* enz., zijne tot verlossing van zijn volk werkdadige almacht; zie Ps. XCVII 1. *Zijn loon,* d. i. het loon voor zijn werk, is hetzelfde als *zijn werk,* te weten de vrucht zijner machtige daden, de verlosten, die Hij met zich voert en vóór zich uit laat trekken, gelijk een herder zijne kudde; zie v. 11 en LXII 11, volg.

agnos, et in sinu suo levabit, fœtas ipse portabit. *Ez. XXXIV 23 et XXXVII 24; Joan. X 11.*

12. Quis mensus est pugillo aquas, et cœlos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ, et libravit in pondere montes, et colles in statera?

13. Quis adjuvit spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi? *Sap. IX 13; Rom. XI 34; I Cor. II 16.*

14. Cum quo iniit consilium, et instruxit eum, et docuit eum semitam justitiæ, et erudivit eum scientiam, et viam prudentiæ ostendit illi?

15. Ecce gentes quasi stilla situlæ, et quasi momentum stateræ reputatæ sunt: ecce insulæ quasi pulvis exiguus.

16. Et Libanus non sufficiet ad succendendum, et animalia ejus non sufficient ad holocaustum.

17. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei.

18. Cui ergo similem fecistis Deum?

Hij de lammeren vergaderen, en in zijnen schoot zal Hij ze opnemen, de zoogenden zal Hij zelf dragen[8]).

12. Wie[9]) heeft in de holle hand de wateren gemeten en de hemelen op de vlakke hand gewogen? Wie heeft aan zijne drie vingeren het gewicht der aarde gehangen en in een waag de bergen gewogen en de heuvelen in een schaal[10])?

13. Wie heeft den geest des Heeren geholpen[11])? Of wie is zijn raadsman geweest en heeft Hem onderwezen?

14. Bij wien is Hij te rade gegaan, en wie heeft Hem onderricht en Hem het pad des rechts[12]) geleerd en Hem in de kennis onderwezen en den weg des doorzichts aan Hem getoond?

15. Zie, de volken zijn als een druppel aan den emmer, en als een greintje in de weegschaal worden zij geacht; zie, de eilanden zijn als een weinig stof[13])!

16. En de Libanon is niet toereikend ten brandstapel, en zijn gedierte niet toereikend ten brandoffer[14]).

17. Alle volken, als waren zij niet, zóó zijn zij voor Hem, en als een niet en een ijdelheid worden zij voor Hem gerekend!

18. Aan wien dan hebt gij God

---

[8]) Eene treffende schildering van den goeden Herder (Joan X 11), wiens *heerschappij* (v. 10) vol liefde en vaderlijke zorg is. *In zijnen arm*, vgl. Luc. XV 4, volg. *De zoogenden* enz., eene zinspeling op Gen. XXXIII 13.

[9]) De eerste troostrede (v. 12—31) begint met een schildering van Gods almacht en wijsheid, welke inzonderheid in het werk der verlossing, de openbaring zijner heerlijkheid (v. 5), zal uitschitteren.

[10]) Antwoord: Geen sterveling, dat kan God alleen. De tweede vraag luidt in het Hebr.: «Wie omvatte in een drieling (Hebr. sjalisj, waarschijnlijk het derde eener epha, zie V noot 10) het stof der aarde?»

[11]) Hebr.: «bestuurd», Septuag.: «gekend» of doorvorscht. Zie Rom. XI 34; I Cor. II 16.

[12]) Het rechte pad, dat tot het beoogde doel leidt.

[13]) *Als een greintje*, hier genoemd als het kleinste gewicht, Hebr.: «als een stofje», *worden zij* door God *geacht. De eilanden*, d. i. het verre Westen, de eilanden en kustlanden aan de Middellandsche Zee en verder, «heft Hij op als stof» (Hebr.).

[14]) Wat forsche schildering van Gods heerlijkheid! Wanneer al het gedierte van den Libanon in den brand van dat met wouden overdekte gebergte verteerde, ware dat grootsche altaar met die grootsche offerande nog te gering voor Gods majesteit!

aut quam imaginem ponetis ei? *Act. XVII 29.*

gelijk gemaakt? Of welk beeld wilt gij in zijne plaats stellen[15]?

19. Numquid sculptile conflavit faber? aut aurifex auro figuravit illud, et laminis argenteis argentarius?

19. Heeft niet de werkman het beeldwerk gegoten? En heeft niet de goudsmid het met goud overtrokken en met zilveren platen de zilversmid?

20. Forte lignum, et imputribile elegit: artifex sapiens quærit quomodo statuat simulacrum, quod non moveatur.

20. Hard en onbederfelijk hout kiest hij uit[16]; de kundige werkman vraagt zich af, hoe het beeld te plaatsen, dat het niet wankelt.

21. Numquid non scitis? numquid non audistis? numquid non annuntiatum est vobis ab initio? numquid non intellexistis fundamenta terræ?

21. Weet gij het niet? Hebt gij het niet gehoord? Is het u niet verkondigd van den beginne? Hebt gij geen acht gegeven op de grondvesten der aarde[17]?

22. Qui sedet super gyrum terræ, et habitatores ejus sunt quasi locustæ: qui extendit velut nihilum cœlos, et expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum.

22. Die zetelt boven het gewelf der aarde, en hare bewoners zijn als sprinkhanen; die de hemelen uitspreidt als een niet en ze uitspant als een tent ter bewoning[18]!

23. Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint, judices terræ velut inane fecit:

23. Die de doorgronders der geheimenissen stelt, als waren zij niet, de rechters der aarde als eene ijdelheid maakt[19].

24. Et quidem neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum: repente flavit in eos, et aruerunt, et turbo quasi stipulam auferet eos.

24. En niet eens geplant noch gezaaid noch geworteld in de aarde is hun stam; eensklaps heeft Hij geblazen op hen, en zij zijn verdord, en de stormwind voert hen als stoppelen weg[20].

---

[15]) Tegenover Gods heerlijkheid stelt de profeet de dwaze en nietige afgoden (v. 18—20), ter beschaming zijner afgodische tijd- en volksgenooten.

[16]) Hebr.: «wie te arm is voor zulk een offer (zulk een kostbaar beeld niet kan bekostigen), neemt onbederfelijk hout» enz.

[17]) In de eerste en laatste vraag wijst de profeet op het licht der rede, waardoor zij uit de schepselen tot den Schepper konden opklimmen en *uit de grondvesten*, d. i. uit de grondvesting der aarde, den Schepper leeren kennen. De twee middelste vragen betreffen Gods openbaring: reeds *van den beginne*, b. v. in het eerste hoofdstuk van het boek der Schepping, was hun de Schepper van hemel en aarde verkondigd.

[18]) Rede en openbaring wijzen op een andere eerste oorzaak, dan op die nietige afgoden, op Hem, die daar troont *boven het gewelf*, d. i. boven het uitspansel des hemels, dat de aarde omgeeft, en van waar de aardbewoners klein en nietig schijnen *als sprinkhanen*. Hij zelf heeft zich het uitspansel, dat Hij *als een niet*, d. i. zonder eenige moeite, Hebr.: «als een doek», uitspreidt (Gen. I 6—8), tot een heerlijke woontent gemaakt.

[19]) *De doorgronders* enz., d. i. de waarzeggers, Hebr. en Septuag.: «de vorsten».

[20]) M. a. w. nauwelijks heeft iemand op aarde zich tot eenige macht verheven, of God vernietigt die grootheid met een wenk zijner almacht. Evenals in v. 6—8 is hier de mensch als een plant of een boom gedacht en wordt op het haastig verwelken ten gevolge van den brandenden zuidoostenwind gezinspeeld.

25. Et cui assimilastis me, et adæquastis, dicit sanctus?

26. Levate in excelsum oculos vestros, et videte quis creavit hæc: qui educit in numero militiam eorum, et omnes ex nomine vocat: præ multitudine fortitudinis et roboris, virtutisque ejus, neque unum reliquum fuit.

27. Quare dicis Jacob, et loqueris Israel: Abscondita est via mea a Domino, et a Deo meo judicium meum transivit?

28. Numquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiæ ejus.

29. Qui dat lasso virtutem: et his, qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat.

30. Deficient pueri, et laborabunt, et juvenes in infirmitate cadent.

31. Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient.

25. En bij wien hebt gij Mij vergeleken en aan wien Mij gelijk gemaakt? zegt de Heilige.

26. Slaat uwe oogen naar omhoog en ziet: wie heeft deze geschapen[21])? Die naar getal hun heer uitvoert en ze alle bij name roept, door de grootheid zijner kracht en macht en sterkte; en niet één blijft achterwege[22]).

27. Waarom zegt gij, Jacob, en spreekt gij, Israël: Verborgen is mijn weg voor den Heer, en voor mijnen God is mijn recht voorbijgegaan[23])?

28. Weet gij het niet, of hebt gij het niet gehoord? Een eeuwige God is de Heer, die de eindpalen der aarde heeft geschapen; Hij wordt niet moede noch mat zich af, en er is geen doorgronden aan zijne wijsheid[24]).

29. Die den moede kracht geeft, en hun, die niet zijn[25]), de sterkte en de kloekheid vermeerdert.

30. Moede en mat worden jongelingen, en jeugdige mannen bezwijken van zwakte;

31. doch wie hopen op den Heer vernieuwen hunne kracht, schieten vleugelen aan als de adelaars, loopen en worden niet mat, wandelen en worden niet moede[26]).

---

[21]) De profeet wekt de kleinmoedigen in Israël op tot vertrouwen op Gods almacht, welke vooral zichtbaar is in den sterrenhemel. *Wie heeft deze*, de sterren, enz.

[22]) God is de veldheer, die het heer der sterren aanvoert en monstert, zoodat Hij het getal der sterren en elke ster afzonderlijk bij name kent, en geen enkele op plaats en tijd durft ontbreken.

[23]) Zoo klaagden de kleinmoedigen: Mijn lijdensweg ligt buiten het bereik van Gods wakende oogen; *mijn recht*, d. i. mijne gerechte zaak, is door mijne onderdrukkers verkracht, en God liet het *voorbijgaan*, zonder het ter harte te nemen.

[24]) Aan die kleinmoedigen in Israël geeft de profeet een drievoudigen troostgrond. De Heer is *eeuwig;* zijn woord blijft dus in eeuwigheid. Hij heeft *de eindpalen*, bijgevolg de gansche aarde, geschapen en wordt nimmer *moede* voor zijne schepselen te zorgen; Hij kan en wil dus helpen. *Er is* voor den kortzichtigen mensch *geen doorgronden* enz.; bijgevolg ook dan als God het uur der verlossing schijnt uit te stellen, handelt Hij volgens *zijne wijsheid.*

[25]) Hebr.: «aan de krachteloozen».

[26]) *Jongelingen* in volle levenskracht zijn krachteloos, vergeleken met hen, die uit hun vertrouwen op God kracht putten en zich verjeugdigen, «zoodat zij opstijgen op vleugelen als de adelaars, loopen en niet moede worden» enz. (Hebr.). Naar de Septuagint wordt op de vernieuwing van het gevederte der adelaars gezinspeeld; zie Ps. CII 5.

CAPUT XLI.

HOOFDSTUK XLI.

Pleitgeding tusschen Jehova en de goden der heidenen (v. 1—7). God troost zijn volk en belooft bijstand (v. 8—20). Beslechting van het pleitgeding (v. 21—29).

1. Taceant ad me insulæ, et gentes mutent fortitudinem: accedant, et tunc loquantur, simul ad judicium propinquemus.

2. Quis suscitavit ab oriente justum, vocavit eum ut sequeretur se? dabit in conspectu ejus gentes, et reges obtinebit: dabit quasi pulverem gladio ejus, sicut stipulam vento raptam arcui ejus.

3. Persequetur eos, transibit in pace, semita in pedibus ejus non apparebit.

4. Quis hæc operatus est, et fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus, primus et novissimus ego sum. *Infra XLIV 6 et XLVIII 12; Apoc. I 8, 17 et XXII 13.*

1. Dat voor Mij zwijgen de eilanden, en de volken de kracht vernieuwen! Dat zij naderen en dan spreken! Laat ons samen ten gerichte treden[1])!

2. Wie heeft uit het Oosten den gerechte gewekt, dien geroepen om Hem te volgen? Hij geeft voor diens aanschijn volken prijs en doet hem koningen bemachtigen; Hij geeft hen prijs als stof aan diens zwaard, als door den wind opgenomen stoppelen aan diens boog[2])!

3. Hij jaagt hen na, in vrede trekt hij voort, de baan is aan zijne voeten niet merkbaar[3]).

4. Wie heeft dat gewrocht en uitgevoerd, roepende de geslachten van den beginne? Ik, de Heer, de eerste en de laatste ben Ik[4]).

---

[1]) Tweede troostrede. Nadat de profeet in hoofdstuk XL Gods grootheid uit de heerlijke werken der natuur heeft aangetoond, wijst hij hier op Gods opperheerschappij in het bestuur der volken, XL 23, 24 reeds even aangeduid. Deze zal blijken uit de roeping en de zending van Cyrus, die, trots den tegenstand van machtige rijken met hunne goden, door de machtige hand van Jehova wordt bestuurd en beschermd, en over allen zal zegevieren. Dit wordt hier voorgesteld in den vorm van een pleitgeding, waarbij Jehova zelf zich partij stelt en de heidenen met hunne goden de tegenpartij zijn. *Dat zwijgen,* d. i. Mij zwijgend aanhooren. *De eilanden,* zie XL noot 13. *De kracht vernieuwen,* zie XL 31; m. a. w. van den eersten schrik bekomen, zie v. 5, mogen zij zich voor het pleitgeding tot een kalm oordeel voorbereiden; want ook zij zullen op hunne beurt het woord hebben.

[2]) Eerst geeft Jehova het bewijs zijner opperheerschappij. *Uit het Oosten,* d. i. uit het oostwaarts van Babylon gelegen Perzië, zal God *den gerechte* roepen. Dien naam draagt de later te noemen Cyrus (XLIV 28) als dienaar van Gods gerechtigheid en vooral als schaduwbeeld van Christus. God zal hem, gelijk het Hebr. duidelijker zegt, volken schenken en hem koningen doen overheerschen. En zoo gemakkelijk zal Cyrus door Gods kracht die overwinningen behalen, als hadde hij *stof* en *stoppelen* te bevechten. In plaats van *gerechte* heeft het Hebr. en de Septuag. *gerechtigheid.* Dit beteekent hier en in het vervolg meermalen de goddelijke goedgunstigheid tegenover den mensch, welke zich in gunst, in heil openbaart; zie Ps. XXIII 5, waar *zegen* en *gerechtigheid* (naar het Hebr.) zinverwant zijn. Gods goedgunstigheid en wat hieruit volgt, het heil, zal Cyrus overal op zijne krijgstochten vergezellen.

[3]) *Hij,* Cyrus, zal zijne vluchtende vijanden najagen en zelf *in vrede,* d. i. onverlet, voorttrekken, en zoo licht zal hij dat doen, dat *de* afgelegde *baan* aan de vermoeidheid zijner voeten niet merkbaar zal zijn.

[4]) Hebr.: «Ik, Jehova, ben de eerste

5. Viderunt insulæ, et timuerunt, extrema terræ obstupuerunt, appropinquaverunt, et accesserunt.

6. Unusquisque proximo suo auxiliabitur, et fratri suo dicet: Confortare.

7. Confortavit faber ærarius percutiens malleo eum, qui cudebat tunc temporis, dicens: Glutino bonum est: et confortavit eum clavis, ut non moveretur.

8. Et tu Israel serve meus, Jacob quem elegi, semen Abraham amici mei:

9. In quo apprehendi te ab extremis terræ, et a longinquis ejus vocavi te, et dixi tibi: Servus meus es tu, elegi te, et non abjeci te.

10. Ne timeas, quia ego tecum sum: ne declines, quia ego Deus tuus: confortavi te, et auxiliatus sum tibi, et suscepit te dextera justi mei.

11. Ecce confundentur et erube-

5. De eilanden zagen het en vreesden, de uiteinden der aarde verstomden, zij naderden en kwamen toegeloopen[5]).

6. Een ieder komt zijnen naaste te hulp en zegt tot zijnen broeder: Schep moed!

7. De kopersmid, die den hamer hanteert, bemoedigt hem, die terzelfder tijd smeedt, zeggende: Aan soldeersel is het voortreffelijk; en met nagelen maakt hij het vast, opdat het niet wankele[6]).

8. En gij, Israël, mijn dienstknecht, Jacob, dien Ik heb uitverkoren, zaad van Abraham, mijnen vriend[7]),

9. in wien Ik u heb aangegrepen van de uiteinden der aarde en uit hare verre gewesten u geroepen heb[8]), en Ik zeide tot u: Mijn dienstknecht zijt gij, Ik heb u uitverkoren en u niet verworpen;

10. vrees niet, want Ik ben met u; wijk niet af, want Ik ben uw God; Ik sterk u en sta u bij, en u ondersteunt de rechterhand van mijnen gerechte[9]).

11. Zie, te schande en schaam-

(d. i. de eerste oorzaak van alles) en voor de laatsten ben Ik dezelfde», d. i. voor alle geslachten tot aan het einde de onveranderlijke God, de Bestuurder van alles, de bron van alle heil.

[5]) Met schrik zien de volken van het Westen *(de eilanden*, zie XL noot 13) het optreden van dien veroveraar. Zij *naderen* tot elkander om weerstand te bieden.

[6]) In den nood bemoedigen zij elkander, om hunne afgoden onwankelbaar vast te zetten of ook om nieuwe afgoden, helpers in den nood, te vervaardigen. Wat scherpe bespotting! — De godenbeelden werden veelal uit hout gemaakt en overtrokken met metalen platen, welke aan de einden werden vast gesoldeerd; met nagelen werd zulk een beeld op zijne plaats bevestigd. Vgl. XL 19.

[7]) In v. 8—20 wordt het pleitgeding tusschen Jehova en de goden der heidenen onderbroken door eene teedere toespraak, waarin God zijn volk troost en van zijnen bijstand verzekert. Eerst noemt Hij v. 8, 9 de titels, waarom Israël aanspraak mag maken op zijnen bijstand. *Dienstknecht* van Jehova heet Israël, omdat het tot den dienst des Heeren boven anderen was uitverkoren. Nog heden draagt Abraham bij de Arabieren den naam *el chalil*, d. i. de vriend. Hij was de *vriend van God*, zijn vertrouweling, de drager zijner heilbeloften. Vgl. II Par. XX 7; Jac. II 23.

[8]) In Abraham, in wiens lendenen Israël was besloten (Hebr. VII 10), had God zijn volk uit het afgelegen Ur der Chaldeërs *aangegrepen*, eene uitdrukking, die Gods oppermachtige heerschappij in die uitverkiezing teekent. Hebr.: «gij (Israël), dien Ik heb aangegrepen» enz., wat op den uittocht uit Egypte ziet.

[9]) d. i. van Cyrus (v. 2), die op last van God Israël uit zijne ellende zal opheffen. Hebr.: «de rechterhand van mijne gerechtigheid», Septuag. «mijne gerechte», d. i. mijne heilbrengende, «rechterhand».

scent omnes, qui pugnant adversum te: erunt quasi non sint, et peribunt viri, qui contradicunt tibi.

12. Quæres eos, et non invenies, viros rebelles tuos: erunt quasi non sint: et veluti consumptio homines bellantes adversum te.

13. Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicensque tibi: Ne timeas, ego adjuvi te.

14. Noli timere vermis Jacob, qui mortui estis ex Israel: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus: et redemptor tuus sanctus Israel.

15. Ego posui te quasi plaustrum triturans novum, habens rostra serrantia: triturabis montes, et comminues: et colles quasi pulverem pones.

16. Ventilabis eos, et ventus tollet, et turbo disperget eos: et tu exsultabis in Domino, in sancto Israel lætaberis.

17. Egeni, et pauperes quærunt aquas, et non sunt: lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Israel non derelinquam eos.

18. Aperiam in supinis collibus

rood zullen worden allen, die strijden tegen u; zij zullen zijn als waren zij niet, en ten onder gaan zullen de lieden, die u tegenstreven.

12. Gij zult hen zoeken en niet vinden, de lieden, die zich tegen u verzetten; zij zullen zijn als waren zij niet en als verdelging, de lieden, die krijg voeren tegen u[10]).

13. Want Ik ben de Heer, uw God, die u bij de hand grijp en tot u zeg: Vrees niet, Ik, Ik sta u bij!

14. Vrees niet, o worm Jacob, gij, dooden van Israël! Ik, Ik sta u bij, zegt de Heer, en uw Verlosser is de Heilige van Israël[11])!

15. Ik stel u als een nieuwen dorschwagen met snijdende tanden; dorschen zult gij de bergen en vergruizelen, en de heuvelen zult gij als stof maken.

16. Wannen zult gij hen, en de wind zal hen opnemen en de storm hen verstrooien[12]); en gij, gij zult juichen in den Heer, in den Heilige van Israël u verblijden!

17. De behoeftigen en de armen zoeken naar water, en het is er niet; hunne tong is van dorst verdord. Ik, de Heer, Ik zal hen verhooren, Ik, de God van Israël, zal hen niet verlaten.

18. Openen zal Ik stroomen op de

---

[10]) Israël zal nog angstig *zoeken*, waar de vijand is, om zich tegen zijne aanslagen te beschutten, en reeds is hij vernietigd en *niet* meer te *vinden*.

[11]) Het door zijne vijanden vertreden Israël was nietig, zwak en hulpeloos geworden als een *worm;* vgl. Ps. XXI 7; Job. XXV 6. De door de ballingschap in hun staatkundig bestaan als vernietigde Israëlieten waren als *dooden* (vgl. Ezech. XXXVII 12); Septuag.: «gij, allergeringst Israël». Maar de Heer is hun verlosser, Hebr. «goël» — die, naar Lev. XXV 25, 48, volg., vervreemd eigendom en ook dienstbaar geworden personen moest lossen of vrijmaken — Hij toch zal zijn volk verlossen uit Babylon's dienstbaarheid. Zie XLIV 22.

[12]) Door Gods bijstand zal die worm een reus worden, die over machtige rijken en kleinere vorstendommen *(bergen en heuvelen)* op geestelijke wijze zal zegevieren. Om dit zoo sterk mogelijk uit te drukken, ontleent de profeet zijne beeldspraak aan den *dorschwagen*, Hebr. «moorag charoetz», beter: «dorschslede», zie XXVIII noot 24. Zoo zal Israël voor zijne vijanden «een gescherpte dorschslede, een nieuwe met veel tanden» (Hebr.) zijn, welke niet stroo, maar bergen en heuvelen zal vergruizelen en *als stof* (Hebr.: «als gehakt stroo») maken. Op het dorschen volgt natuurlijk het *wannen* (een nieuw beeld van het godsgericht), waardoor het goede graan wordt afgezonderd, en het kaf, het grootste bestanddeel, voor den wind zal verstuiven.

flumina, et in medio camporum fontes: ponam desertum in stagna aquarum, et terram inviam in rivos aquarum.

19. Dabo in solitudinem cedrum, et spinam, et myrtum, et lignum olivæ: ponam in deserto abietem, ulmum, et buxum simul:

20. Ut videant, et sciant, et recogitent, et intelligant pariter, quia manus Domini fecit hoc, et sanctus Israel creavit illud.

21. Prope facite judicium vestrum, dicit Dominus: afferte, si quid forte habetis, dixit rex Jacob.

22. Accedant, et nuntient nobis quæcumque ventura sunt: priora quæ fuerunt nuntiate: et ponemus cor nostrum, et sciemus novissima eorum, et quæ ventura sunt indicate nobis.

23. Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos: bene quoque aut male, si potestis, facite: et loquamur, et videamus simul.

heuvelklingen en bronnen in het midden der vlakten; Ik zal de woestijn maken tot waterplassen en het onbegaanbare land tot waterbeken[13]).

19. Ik zal in de wildernis ceder geven en doornboom en mirt en olijfboom, Ik zal in de woestijn planten denneboom, olm en buks te gader,

20. opdat zij zien en erkennen en bedenken en verstaan, zij altemaal, dat de hand des Heeren dit gedaan en de Heilige van Israël dat geschapen heeft[14]).

21. Brengt uw pleitgeding bij, zegt de Heer; voert aan, zoo gij iets gewichtigs hebt, zegt de Koning van Jacob[15]).

22. Dat zij toetreden en ons aan kondigen al wat toekomstig is! De vroegere dingen, die geweest zijn, kondigt ze aan; en wij zullen ons hart er op stellen en de uitkomst daarvan erkennen; ook wat toekomstig is, kondschapt het ons[16]).

23. Kondigt aan, wat in de toekomst gebeuren zal; en wij zullen erkennen, dat gij goden zijt, gij; doet ook, zoo gij kunt, goed of kwaad; en laten wij het bespreken en met elkander beschouwen[17]).

---

[13]) Het in ballingschap verdrukte volk wordt in v. 17*a* geschilderd onder het beeld van een dorstige, die vergeefs zoekt naar water; maar (17*b*) God zal de bede van zijn naar redding smachtend volk verhooren. De zegeningen der verlossing worden dan in v. 18 geteekend onder het beeld van overvloedig water tot zelfs in de woestijn, in het *onbegaanbare*, Hebr.: «dorre», land. De aldus rijk besproeide woestijn wordt een vruchtbaar oord, zooals in v. 19 geteekend wordt. Vgl. XXXV 7.

[14]) *Opdat zij*, d. i. niet slechts de Israëlieten, maar ook de heidensche volken, erkennen, dat die verlossing het werk is van Jehova, die het lot aller volken in handen heeft. Met deze woorden keert de profeet terug tot het in v. 1—7 begonnen pleitgeding, welks beslechting in de volgende verzen wordt gegeven.

[15]) De God *van Jacob* daagt de afgodendienaars uit, thans op hunne beurt de zaak hunner goden te bepleiten, zoo zij iets hebben, dat voor hen pleit, hetzij eene vroeger door hen uitgesproken voorspelling, welke reeds vervuld is, hetzij eene nieuwe voorspelling der nog te vervullen toekomst (v. 22).

[16]) *De vroegere dingen* zijn, in tegenstelling met *wat toekomstig* is, de gebeurtenissen, welke de goden vroeger zouden voorspeld hebben en thans vervuld zijn; de *uitkomst* daarvan zou hunne kennis der toekomst, hunne alwetendheid bewijzen; zie XLII 9. Israël's God kan de vervulling van zijne vroegere voorspellingen aantoonen en is bereid, ook de nog komende gebeurtenissen, b. v. de zending van Cyrus, te voorspellen; zie v. 25.

[17]) *Laten wij het bespreken*. d. i.

24. Ecce, vos estis ex nihilo, et opus vestrum ex eo, quod non est: abominatio est qui elegit vos.
25. Suscitavi ab aquilone, et veniet ab ortu solis: vocabit nomen meum, et adducet magistratus quasi lutum, et velut plastes conculcans humum.

26. Quis annuntiavit ab exordio ut sciamus: et a principio ut dicamus: Justus es? non est neque annuntians, neque prædicens, neque audiens sermones vestros.

27. Primus ad Sion dicet: Ecce adsunt, et Jerusalem evangelistam dabo.
28. Et vidi, et non erat neque ex istis quisquam qui iniret consilium, et interrogatus responderet verbum.
29. Ecce omnes injusti, et vana opera eorum: ventus et inane simulacra eorum.

24. Zie, gij, gij zijt niets en uw werk is louter niets; een gruwel is hij, die u verkiest!
25. Ik heb eenen verwekt uit het Noorden, en komen zal hij van den opgang der zon; hij zal mijnen naam aanroepen en landvoogden aanvoeren als slijk, en hij is als de pottebakker, die de potaarde treedt[18]).
26. Wie heeft het van den beginne aangekondigd, opdat wij het erkennen, en van den aanvang af, opdat wij zeggen: Gij hebt recht? Volstrekt niemand is er, die het aankondigde, niemand die het voorspelde, niemand verneemt uwe woorden[19]).
27. Hij het eerst spreekt tot Sion: Zie, daar is het! En aan Jerusalem geef Ik eenen vreugdebode[20]).
28. En Ik zie uit, en er is niemand, ook onder dezen is er niemand, die raad kan schaffen en die, ondervraagd, een woord kan antwoorden.
29. Zie, zij allen zijn in het ongelijk, en ijdel zijn hunne werken; wind en ijdelheid zijn hunne beelden[21])!

---

onze daden met elkander vergelijken. Daar echter de afgoden geen teeken van leven geven, volgt in v. 24 op zegevierenden toon de beslechting van het pleitgeding.

[18]) Zegevierend herhaalt Jehova het bewijs zijner godheid, zijne voorspelling betreffende de komst van Cyrus. Het *Noorden* doelt op Medië; de *opgang der zon*, d. i. het Oosten, zie v. 2, op Perzië; beide waren onder Cyrus in één rijk vereenigd. *Hij zal mijnen naam aanroepen*, d. i. Mij door woord en daad, door de vrijlating van mijn volk enz. huldigen, zie I Esdr. I 2. Hebr.: «hij vertreedt de seganim (de bestuurders der provinciën van het Chaldeeuwsche rijk) als leem en gelijk de pottebakker de potaarde stampt».

[19]) *Opdat wij zeggen: Gij hebt recht*, Septuag.: «Het is waarachtig»; m. a. w. opdat wij het pleitgeding te zijner gunste beslechten. *Uwe woorden* aangaande welke voorspelling dan ook.

[20]) *Het eerst*, d. i. vóór alle anderen. *Zie, daar is het*, wat Ik toen heb aangekondigd; zie XLII 9. *Eenen vreugdebode*, die aan Jerusalem de verlossing boodschapt. In deze korte, afgebroken zinnen wordt de levendige vreugde uitgedrukt, waarmede de onverwachte blijde tijding wordt aangekondigd.

[21]) Wanneer Cyrus zal zijn opgetreden als de dienaar van Gods gerechtigheid, zal de God van Israël uit deze profetie aantoonen, dat Hij, de Alwetende, dat voorspeld, Hij, de Almachtige, dat beschikt heeft, lang te voren. Hierop legt de schrijver dezer profetie herhaaldelijk den nadruk. Duidelijk blijkt hieruit, dat hij niet schreef op het einde der ballingschap, toen de hier bedoelde gebeurtenissen reeds een aanvang hadden genomen.

CAPUT XLII.

HOOFDSTUK XLII.

Messias en zijn werk (v. 1—9); loflied (v. 10—12). De Heer, de wreker van zijn volk (13—17). Het weerspannige Israël (v. 18—25).

cce servus meus, suscipiam electus meus, complacuit sibi lo anima mea: dedi spiritum ı super eum, judicium genti-›roferet. *Matth. XII 18.*

Ion clamabit, neque accipiet ›nam, nec audietur vox ejus

'alamum quassatum non con-, et linum fumigans non exstin- in veritate educet judicium.

Ion erit tristis, neque turbu-s, donec ponat in terra judi-: et legem ejus insulæ exspe-ınt.

Iæc dicit Dominus Deus creans ı, et extendens eos: firmans m, et quæ germinant ex ea: flatum populo, qui est super et spiritum calcantibus eam

1. Zie, mijn dienstknecht, Ik zal hem ondersteunen; mijn uitverkorene, welbehagen heeft mijne ziel aan hem! Ik heb mijnen geest op hem gelegd; het recht zal hij den volken openbaren[1]).

2. Niet schreeuwen zal hij noch den persoon aanzien, noch zal zijne stem zich doen hooren op de straat[2]).

3. Het gekrookte riet zal hij niet breken, en het rookende lemmet zal hij niet uitdooven; in waarheid zal hij het recht openbaren[3]).

4. Niet neerslachtig zal hij zijn noch onstuimig, totdat hij op aarde het recht bestelt; en zijne wet zullen de eilanden verbeiden[4]).

5. Dit zegt de Heere God, die de hemelen schiep en ze uitspande, die vastheid geeft aan de aarde en aan hetgeen uit haar ontspruit, die adem geeft aan het volk, dat daarop is, en geest aan hen, die haar betreden[5])

God voert hier, in de derde troost- (v. 1—12), een anderen uitver- *dienstknecht* op, die niet als de ı, een krijgsheld, volken en vor- ls de potaarde zal vertreden (XLI loch zachtmoedig en liefdevol *het* d. i. de wet en de openbaring welke de regel is van het god- recht en van het heil der men- , door de prediking van het Evan- *den volken* zal openbaren. Deze e, door Cyrus voorafgebeelde :knecht is de Messias, Jesus Chris- ls *dienstknecht* door God den Va- ;ezonden om zijne raadsbesluiten eil der menschheid te volvoeren. Hem toch is deze profetie ge- ren, zie Matth. XII 18, volg. :al Hem in zijne bediening *onder- m*; want Gods heilige *Geest* met ıe gaven zal op Hem rusten, vgl. . *Welbehagen* enz., dit woord alde God de Vader bij het doop- n de gedaanteverwisseling van , zie Matth. III 17; XVII 5. Hij zal niet gelijk Cyrus met krijgsrumoer optreden. *Noch den persoon aanzien* wijst, evenals XI 3, op zijn rechtvaardig bestuur; het Hebr. heeft daarvoor overeenkomstig Matth. XII 19: «noch (zijne stem) verheffen», wat beter bij het voorgaande en het volgende past.

[3]) Hij zal hen, in wie de vatbaarheid voor het goede schier uitgedoofd scheen, niet ontmoedigen of van zich afstooten, maar allengs tot het heil brengen. *In*, d. i. overeenkomstig, de *waarheid* of aan zijne zending getrouw.

[4]) De Messias zal de vestiging van *het recht* (noot 1) op aarde nastreven, zonder zich door moeilijkheden te laten ontmoedigen *(niet neerslachtig)* of door *onstuimig* geweld te willen zegevieren. In het Hebr. wordt evenals v. 3, doch thans van den Messias, gezegd: «Hij zal niet uitgedoofd noch gebroken worden». *De eilanden*, zie XL 15, de volken, die voor Cyrus' komst vreesden (XLI 5), *zullen zijne wet*, d. i. de openbaring van den Messias, met verlangen verbeiden.

[5]) Alvorens het woord te richten tot

6. Ego Dominus vocavi te in justitia, et apprehendi manum tuam, et servavi te. Et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium: *Infra XLIX 6.*
7. Ut aperires oculos cæcorum, et educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris.

8. Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam sculptilibus. *Infra XLVIII 11.*
9. Quæ prima fuerunt ecce venerunt: nova quoque ego annuntio: antequam oriantur, audita vobis faciam.
10. Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ: qui descenditis in mare, et plenitudo ejus, insulæ, et habitatores earum.
11. Sublevetur desertum, et civitates ejus: in domibus habitabit Cedar: laudate habitatores Petræ, de vertice montium clamabunt.

6. Ik, de Heer, Ik heb u geroepen in gerechtigheid, en Ik neem u bij de hand en behoed u. En Ik maak u ten bond voor het volk, ten licht voor de heidenen[6]),
7. opdat gij de oogen zoudt openen der blinden en uitvoeren uit de opsluiting den gevangene, uit het kerkerhuis de in het donker gezetenen[7]).
8. Ik ben de Heer, dit is mijn naam; mijne eer zal Ik niet geven aan een ander en mijnen lof niet aan de godenbeelden[8]).
9. De vroegere dingen, zie, zij zijn gekomen; ook nieuwe kondig Ik aan; eer zij nog ontspruiten, laat Ik ze u hooren[9]).
10. Zingt den Heer een nieuw lied[10]) — zijn lof zij van de uiteinden der aarde — gij, die de zee bevaart, en hare volheid[11]), gij, eilanden en hunne bewoners!
11. Verheffe zich de woestijn en hare steden! In huizen zal Cedar wonen; zingt lof, bewoners van Petra! Van der bergen top zullen zij het uitgalmen[12])!

---

zijnen Messias (v. 6), wijst God, evenals XL 12, volg., op zijne almacht, blijkbaar uit de schepping en de instandhouding van alles, ten waarborg dat zijn dienstknecht, door Hem gesteund, het werk der verlossing zal volvoeren. Hebr.: «die de aarde met hare voortbrengselen heeft uitgespreid» als een tapijt; zie XXXIV 1. *Adem* of *geest* beteekent het levensbeginsel.

[6]) *In gerechtigheid*, zie XLI noot 2. *Ten bond*, d. i. tot middelaar van het Nieuwe Verbond, *voor het volk* Gods, Israël, dat aan zijn eerste Verbond ontrouw is geworden; *ten licht* van genade en waarheid voor de *heidenen*; vgl. XLIX 6.

[7]) De *oogen* des verstands van de geestelijke *blinden openen* voor het licht der waarheid. Eveneens is de gevangenschap in geestelijken zin te verstaan van de zonde en hare gevolgen; zie XXIX 18; XXXV 5, volg. Vgl. Rom. XI 32.

[8]) Gelijk de eerste verlossing, zie Exod. VI 6, zal ook deze geschieden, omdat God waarlijk Jehova, *de Heer*, is, die, naijverig op zijne eer, niet dulden kan, dat de vernedering van zijn volk aan de macht der afgoden worde toegeschreven.

[9]) De vervulling der *vroegere* voorspellingen waarborgt ook deze *nieuwe* belofte betreffende den Messias. *Eer zij ontspruiten*, d. i. eer er nog eenig teeken dier toekomst te bespeuren is; zie XLI noot 21.

[10]) Voor de nieuwe weldaad der verlossing.

[11]) Al wat in de zee leeft en is, moge zijne stem paren aan die der zeevaarders; vgl. Ps. CVI 23.

[12]) Gods lof moge weerklinken van de verst verwijderde *eilanden* (v. 10) in het Westen (zie XL 15) tot in het Oosten, de *woestijn* van Arabië, welke, niet onbewoonbaar, hier en daar *hare steden* had. Hebr.: «Hare stem verheffe de woestijn en hare steden, de dorpen door Cedar (zie XXI noot 19) be-

Ponent Domino gloriam, et
em ejus in insulis nuntiabunt.

Dominus sicut fortis egredie-
sicut vir prœliator suscitabit
n: vociferabitur, et clamabit:
r inimicos suos confortabitur.
Tacui semper, silui, patiens
sicut parturiens loquar: dissi-
, et absorbebo simul.

Desertos faciam montes, et
s, et omne gramen eorum ex-
bo: et ponam flumina in insu-
et stagna arefaciam.

Et ducam cæcos in viam, quam
unt, et in semitis, quas igno-
runt, ambulare eos faciam:
m tenebras coram eis in lucem,
rava in recta: hæc verba feci
et non dereliqui eos.

Conversi sunt retrorsum: con-
antur confusione qui confidunt
culptili, qui dicunt conflatili:
dii nostri.

12. Den Heer zullen zij eere brengen en zijnen lof op de eilanden verkondigen!

13. De Heer trekt uit als een held, als een krijgsman vuurt Hij den ijver aan, Hij krijscht en schreeuwt, zijne vijanden overweldigt Hij[13]).

14. Ik zweeg immer, hield Mij stil, was geduldig; als een barende zal Ik spreken; vernielen en verslinden zal Ik te gader[14]).

15. Woest maak Ik bergen en heuvelen, en al hun kruid doe Ik verdorren; en Ik maak de stroomen tot eilanden, en de meren leg Ik droog[15]).

16. En Ik leid blinden langs een weg, dien zij niet weten; en op paden, die zij niet kennen, doe Ik hen wandelen; Ik maak de duisternis vóór hen uit tot licht en kromme wegen tot rechte; deze woorden volvoer Ik voor hen, en Ik verlaat hen niet[16]).

17. Zij zijn rugwaarts gedeinsd! Met schaamte mogen beschaamd worden die vertrouwen stellen op een gesneden beeld, die tot een gegoten beeld zeggen: Gij, gij zijt onze goden[17])!

---

d! Jubelen mogen de bewoners het rotsgebergte (*Petra*, zie XVI 1)! Van der bergen top» enz.
Met dit vers begint de vierde trede (XLII 13—XLIV 23), waar- profeet de beide verlossingen nvat, de verlossing door Cyrus le Babylonische ballingschap en rlossing door Christus, van welke rste de voorafbeelding was. Isaias bovenal uitkomen dat de almach- God de bewerker is van de eene el als van de andere. Eerst schil- hij God als een machtig krijgsheld, en strijde uitgetrokken, *den ijver*, ijnen moed, aanvuurt, bij het hand- en worden den oorlogskreet aan- en weldra zijnen vijand ten onder gt. Vgl. LXIII 1.
Immer, d. i. al te lang (zoo lang Hem die tijd), had God het zwij- aangezien, hoe zijn volk smadelijk bejegend, was Hij *geduldig* ge- t, Hebr. «had hij zich (als met te) ingehouden». Nu is het oogen- daar, dat Hij zijn volk zal verlossen. Hebr.: «als een barende hijgt Hij, zucht Hij, snakt Hij» naar dat uur der verlossing.

[15]) Het gericht over de vijandelijke landen (voorgesteld onder het beeld der verwoesting, die de brandende Zuidoostenwind aanricht) baant te gelijk voor Gods volk den weg naar het vaderland. De groote *stroomen* drogen uit, zoodat *eilanden* daarin gevormd worden,

[16]) Terwijl de vijandelijke landen onder den vloek des Heeren wegkwijnen (v. 15), vinden zelfs blinden eenen uitweg daaruit, daar God zelf hen geleidt langs onbekende wegen (vgl. XXXV 8), hen verlicht en de hinderpalen verwijdert. Onder dit beeld schildert de profeet de verlossing van Israël, dat uit zich zelf onvermogend was, om den weg naar het vaderland terug te vinden; doch vooral op de geestelijke verlossing door Christus zijn deze woorden van toepassing, want deze is het werk van Gods genade. *Deze woorden* beteekent deze dingen.

[17]) De verlossing van het volk Gods

18. Surdi audite, et cæci intuemini ad videndum.
19. Quis cæcus, nisi servus meus? et surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? quis cæcus, nisi qui venundatus est? et quis cæcus, nisi servus Domini?
20. Qui vides multa, nonne custodies? qui apertas habes aures, nonne audies?
21. Et Dominus voluit ut sanctificaret eum, et magnificaret legem, et extolleret.
22. Ipse autem populus direptus, et vastatus: laqueus juvenum omnes, et in domibus carcerum absconditi sunt: facti sunt in rapinam, nec est qui eruat: in direptionem, nec est qui dicat: Redde.
23. Quis est in vobis qui audiat hoc, attendat et auscultet futura?

18. Dooven, hoort, en blinden, schouwt toe om te zien[18])!
19. Wie is blind, zoo niet mijn dienstknecht? En doof, zoo niet hij, tot wien Ik mijn gezanten heb gezonden? Wie is blind, zoo niet hij, die verkocht is? En wie is blind, zoo niet de dienstknecht des Heeren[19])?
20. Gij, die vele dingen ziet, slaat gij er geen acht op? Gij, die open ooren hebt, hoort gij niet[20])?
21. En het behaagde den Heer het te heiligen en de wet groot en verheven te maken[21]).
22. Doch het is een uitgeplunderd en leeggeroofd volk; verstrikt zijn de jongelingen allen[22]), en in kerkerhuizen zijn zij opgesloten; zij werden ten roof, en niemand, die hen redt; ter plundering, en niemand, die zegt: Geef weder!
23. Wie is er onder u, die dit hoort, acht geeft en luistert naar het toekomende[23])?

---

is de nederlaag der afgoden en hunner aanbidders. Triomfeerend roept de profeet over hen den vloekwensch uit der verdiende beschaming. Hebr.: »Dat zij rugwaarts deinzen» enz.

[18]) Het woord is gericht tot Israël, dat *doof* en *blind* is voor Gods openbaring, voor de vervulling en de beteekenis der voorspellingen; vlg. XXIX 9, volg.

[19]) De *dienstknecht* des Heeren is hier, evenals XLI 8, Israël. Viermaal wordt de vraag herhaald, want haast ongeloofelijk is het, dat het bevoorrechte Israël doof en blind is voor Gods openbaring. In plaats van *tot wien Ik mijne gezanten, de profeten, heb gezonden,* welke lezing ook door de Chald. paraphrase is gevolgd en goed in het redeverband past, hebben de Massoreten: «zoo niet mijn gezant (Israël), dien Ik zenden zal». Minder goed past hier, onder de voorrechten van Israël, *die verkocht is* in vreemde slavernij, aan de heidenen prijsgegeven; het Hebr. kan beteekenen: «zoo niet de vertrouweling», d. i. de vertrouwde vriend *des Heeren,* zijn eigendom.

[20]) Het antwoord op die vragen luidt ontkennend; dit vordert het zinverband en het Hebr.: «Gij hebt wel veel gezien, maar sloegt er geen acht op; met wijd geopende ooren hoort hij (overgang in den derden persoon) echter niet». De *vele dingen* waren de groote wonderdaden, waarvan Israël de getuige was geweest. Het had *open ooren,* had de prediking van Gods woord vernomen, maar niet opgenomen; Israël was blind en doof.

[21]) God maakte Israël tot een heilig volk, afgezonderd van en verheven boven de heidensche volken, en gaf het daarom op heerlijke wijze *de verheven wet,* zijne openbaring. Doch ondanks dat voorrecht had Israël niet dat hooge standpunt onder de volken bereikt, hetwelk de vrucht van die openbaring had moeten zijn; integendeel werd het als geen ander volk door allen mishandeld, en zulks tot straf zijner ongetrouwheid, zie v. 22.

[22]) In plaats van *laqueus juvenum* vertalen de nieuweren het Hebr.: «gekneveld in kerkerholen zijn zij allen».

[23]) *Wie .... die dit,* wat reeds geschied is (v. 22), b. v. de vernietiging van het Tienstammenrijk, *hoort,* en, door ondervinding wijzer geworden. *luistert naar het toekomende,* Hebr.

24. Quis dedit in direptionem Jacob, et Israel vastantibus? nonne Dominus ipse, cui peccavimus? Et noluerunt in viis ejus ambulare, et non audierunt legem ejus.

25. Et effudit super eum indignationem furoris sui, et forte bellum, et combussit eum in circuitu, et non cognovit: et succendit eum, et non intellexit.

24. Wie heeft Jacob aan de plundering prijsgegeven en Israël aan de roovers? Is het niet de Heer zelf, tegen wien wij gezondigd hebben? En zij wilden niet op zijne wegen wandelen en hoorden niet naar zijne wet[24]).

25. En uitgegoten heeft Hij op hem de verbolgenheid van zijnen toorn en een geweldigen krijg, en deze blaakte hem rondom, en hij zag het niet in; en stak hem in brand, en hij nam het niet ter harte[25]).

CAPUT XLIII.

HOOFDSTUK XLIII.

Belofte der verlossing (v. 1—7). God toont zich hierin de eenige en eeuwige God (v. 8—13). Schildering der verlossing (v. 14—20); zij is eene loutere genade (v. 21—28).

1. Et nunc hæc dicit Dominus creans te Jacob, et formans te Israel: Noli timere, quia redemi te, et vocavi te nomine tuo: meus es tu.

2. Cum transieris per aquas, tecum ero, et flumina non operient te: cum ambulaveris in igne, non combureris, et flamma non ardebit in te:

1. En nu, dit zegt de Heer, die u, Jacob, geschapen, en u, Israël, gevormd heeft: Vrees niet, want Ik heb u verlost en u geroepen bij uwen naam; de mijne zijt gij[1]).

2. Als gij door de wateren trekt, zal Ik met u zijn, en de stroomen zullen u niet overdekken; als gij wandelt in het vuur, zult gij niet verbranden, en de vlam zal u niet blaken[2]).

«voor de toekomst»; m. a. w. wie zal in het vervolg beter acht geven op Gods woord?

[24]) Door die vragen wil de profeet hun inprenten, dat niet het toeval die jammeren over hen bracht, maar de vertoornde God, die hen om hunne zonden tuchtigde. *Jacob* en *Israël* beteekenen het reeds vernietigde Tienstammenrijk en het al dikwerf geteisterde Juda. Zich met zijn zondig volk vereenzelvigend, zegt hij *tegen wien wij*.

[25]) *Op hem*, Jacob of Israël. Die zware straffen brachten echter het hardnekkige volk niet tot inkeer. Juda moest ook zelf eerst vernietigd worden!

[1]) Ondanks Israël's onwaardigheid (XLII 24, 25) hernieuwt God de belofte der verlossing. Op wondervolle wijze heeft Hij Israël *geschapen*, d. i. als door een scheppingsdaad dat volk doen geboren worden uit Abraham en Sara, en op even wondervolle wijze het *gevormd*, d. i. het opgevoed tot volk Gods. Die gaven nu en die roeping zijn onberouwelijk, zie Rom. XI 29. Daarom *vrees niet*, want Israël's *verlossing* uit Egypte en zijne uitverkiezing tot volk Gods (vgl. Exod. XIX 5, 6) spreken borg voor de toekomst. *Bij den naam roepen* is een teeken van gemeenzaamheid, van bijzondere liefde en ziet op die uitverkiezing.

[2]) De wonderen van de Roode Zee

3. Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israel salvator tuus, dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam, et Saba pro te.

4. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, et gloriosus: ego dilexi te, et dabo homines pro te, et populos pro anima tua.

5. Noli timere, quia ego tecum sum: ab oriento adducam semen tuum, et ab occidente congregabo te.

6. Dicam aquiloni: Da: et austro: Noli prohibere: affer filios meos de longinquo, et filias meas ab extremis terræ.

7. Et omnem, qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formavi eum, et feci eum.

8. Educ foras populum cæcum, et oculos habentem: surdum, et aures ei sunt.

9. Omnes gentes congregatæ sunt simul, et collectæ sunt tribus: quis in vobis annuntiet istud, et quæ prima sunt audire nos faciet? dent testes eorum, justificentur, et audiant, et dicant: Vere.

3. Want Ik, de Heer, Ik ben uw God, Ik, de Heilige van Israël, uw Verlosser; Ik geef als zoengeld voor u Egypte, Ethiopië en Saba in ruil van u[3]).

4. Daarom, wijl gij kostbaar zijt in mijne oogen en hooggeacht, heb Ik u lief, en geef Ik menschen in ruil van u en volksstammen in ruil uwer ziele[4]).

5. Vrees niet, want Ik ben met u; van het Oosten zal Ik uw zaad herwaarts voeren, en van het Westen zal Ik u verzamelen.

6. Ik zal tot het Noorden zeggen: Geef op! En tot het Zuiden: Houd niet terug! Breng mijne zonen aan uit de verte en mijne dochteren van de uiteinden der aarde[5]),

7. en al wie mijnen naam aanroept — tot mijne eer heb Ik hem geschapen, hem gevormd en hem gemaakt[6]).

8. Leid naar buiten het volk, dat blind is en oogen heeft, doof is en ooren heeft[7]).

9. Alle volken hebben zich verzameld te gader, en samengekomen zijn de volksstammen. Wie onder u kan zoo iets aankondigen en de voormalige dingen ons doen hooren? Dat zij hunne getuigen stellen, zich rechtvaardigen; en dat zij hooren en zeggen: In waarheid[8])!

en den Jordaan zal God bij deze nieuwe verlossing, zoo noodig, herhalen, ja grootere wonderen *(in het vuur* enz.) verrichten. *Water* en *vuur* zijn hier beelden van de grootste gevaren; vgl. Ps. LXV 12.

[3]) *Als zoengeld*, d. i. als vergoeding voor Israël's vrijlating. *Ethiopië*, zie XVIII noot 1; *Saba* (Hebr. Seba), onderscheiden van het meermalen voorkomende (zie LX 6) Saba (Hebr. Sjeba), is waarschijnlijk het ten noorden van Ethiopië door de armen van den Nijl gevormde eiland Meroë. Inderdaad heeft God genoemde landen aan den Perzischen veroveraar, wel niet aan Cyrus, doch aan zijnen zoon Cambyses overgeleverd.

[4]) Israël was als uitverkoren volk, vooral om wille van den Messias, die tot heil van allen uit Israël zou geboren worden, voor Gods oogen *kostbaar* boven de overige *menschen* of *volksstammen*.

[5]) Vgl. Zach. II 6; X 9—12. Wie genoemde *zonen* en *dochteren* zijn, wordt verklaard in v. 7.

[6]). Hebr.: «en allen, die zich noemen naar mijnen naam», gelijk kinderen naar hunnen vader; zie noot 1. Vooral door den Messias zou dat kindschap Gods in vollen zin verwezenlijkt worden.

[7]) *Leid naar buiten*, ter plaatse waar het in v. 8 volgende pleitgeding zal gehouden worden en waar ook de heidenen zich moeten verzamelen. Aldaar zal het bewijs, dat Jehova de alleen ware God is, zoo klaarblijkelijk gegeven worden, dat het *blinde* en *doove* volk, zie XLII 18—20, het erkennen zal.

[8]) Hebr.: «Dat alle volken zich ver-

10. Vos testes mei, dicit Dominus, et servus meus, quem elegi: ut sciatis, et credatis mihi, et intelligatis quia ego ipse sum. Ante me non est formatus Deus, et post me non erit.

11. Ego sum, ego sum Dominus, et non est absque me salvator. *Os. XIII 4.*

12. Ego annuntiavi, et salvavi: auditum feci, et non fuit in vobis alienus: vos testes mei, dicit Dominus, et ego Deus.

13. Et ab initio ego ipse, et non est qui de manu mea eruat: operabor, et quis avertet illud?

14. Hæc dicit Dominus redemptor vester, sanctus Israel: Propter vos misi in Babylonem, et detraxi vectes universos, et Chaldæos in navibus suis gloriantes.

15. Ego Dominus sanctus vester, creans Israel, rex vester.

16. Hæc dicit Dominus, qui dedit

10. Gijlieden, gij zijt mijne getuigen, zegt de Heer, en mijn dienstknecht, dien Ik heb verkoren, opdat gij erkennen en Mij gelooven en verstaan zoudt, dat Ik het ben. Vóór Mij werd er geen God gemaakt, en na Mij zal er geen zijn[9]).

11. Ik ben, Ik ben de Heer, en buiten Mij is geen Verlosser.

12. Ik heb aangekondigd en verlost; Ik deed het hooren, en er was onder u geen vreemde. Gijlieden, gij zijt mijne getuigen, zegt de Heer, en Ik ben God[10]).

13. En van den beginne ben Ik dezelfde[11]), en niemand kan uit mijne hand redden; Ik voltrek, en wie kan het afwenden?

14. Dit zegt de Heer, uw Verlosser, de Heilige van Israël: Om uwentwil zend Ik naar Babylon, en ruk Ik al de grendels weg en de Chaldeërs, die op hunne schepen roemen[12]).

15. Ik, de Heer, Ik ben uw Heilige; Ik, Israël's Schepper, uw Koning.

16. Dit zegt de Heer, die in de

---

zamelen», eene herhaling van XLI 1, volg., 22 volg. De verzamelde heidenen worden door God opgeroepen, om te zeggen, of zij van hunne goden *zoo iets*, een dergelijke voorzegging als die betreffende de herstelling van Israël, of *de voormalige dingen*, d. i. de vroeger gedane en thans vervulde voorspellingen, met *getuigen* kunnen staven en aldus hunne zaak, het bestaan hunner goden, *rechtvaardigen*. In dit geval mogen zij de uitspraak ter gunste hunner goden *hooren* en zeggen: *In waarheid*, zie XLI noot 19, d. i. zij zijn waarlijk goden.

⁹) *Mijn dienstknecht*, te weten de kinderen van Israël, zie XLI 8, *de getuigen* van Gods vroegere wonderdaden, aan wie God ook thans zijne openbaring toevertrouwt, *opdat gij erkennen .... zoudt, dat Ik het ben*, de eeuwige God, die het volle en onafhankelijke *zijn* heeft; zie Exod. III 14; Deut. XXXII 39. *Gemaakt* wordt gezegd alleen met het oog op de met handen gemaakte afgoden.

¹⁰) God beroept zich op de vroegere geschiedenis van Israël, vgl. XLII 20, toen Hij groote dingen gedaan en voorspeld had, ten tijde als geen vreemde god (Deut. XXXII 12) onder hen was, aan wien men zulke daden en woorden kon toeschrijven.

¹¹) *Van den beginne*, d. i. van eeuwigheid, is eene verklarende vertaling van het Hebr.: «van den (eersten) dag af».

¹²) *Om uwentwil*, met nadruk voorop geplaatst, want om wille van zijn volk leidt God de wereldgeschiedenis en zendt Hij den wreker Cyrus. *De grendels*, d. i. al wat zijn zegetocht kan vertragen. In het Hebr. en in de oude vertalingen is er sprake van «de vluchtelingen» der Chaldeërs, die God «laat afdalen naar de schepen van hun gejubel», waarop zij zich eertijds verlustigden en thans over den Euphraat zeewaarts ontvluchten. De handelsvloot der Chaldeërs was in de oudheid beroemd (Herod. 1, 194).

in mari viam, et in aquis torrentibus semitam.
17. Qui eduxit quadrigam et equum: agmen et robustum, simul obdormierunt, nec resurgent: contriti sunt quasi linum, et exstincti sunt.

18. Ne memineritis priorum, et antiqua ne intueamini.
19. Ecce ego facio nova, et nunc orientur, utique cognoscetis ea: ponam in deserto viam, et in invio flumina. *II Cor. V 17; Apoc. XXI 5.*

20. Glorificabit me bestia agri, dracones et struthiones: quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo.

21. Populum istum formavi mihi, laudem meam narrabit.
22. Non me invocasti Jacob, nec laborasti in me Israel.

23. Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, et victimis tuis non glorificasti me: non te servire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure.

zee eenen weg baande en in snelvlietende wateren een pad,
17. die liet uittrekken wagen en ros, heir en krijgsmacht; te gader zijn zij ingeslapen, en zij zullen niet opstaan; uitgedoofd zijn zij als een lemmet en uitgebluscht[13]).
18. Gedenkt niet aan het vroegere en blijft niet op het oude staren[14])!
19. Zie, Ik, Ik volbreng nieuwe dingen, en nu gaan zij ontspruiten; voorzeker zult gij ze ontwaren: Ik stel in de woestijn eenen weg en in de wildernis stroomen[15]).
20. Verheerlijken zal Mij het wild gedierte des velds, draken en struisen[16]); want Ik geef in de woestijn wateren, stroomen in de wildernis, om mijn volk, mijnen uitverkorene, te drenken.
21. Dit volk heb Ik gevormd voor Mij, mijnen lof zal het vermelden[17]).
22. Neen, gij hebt Mij niet aangeroepen, o Jacob, noch u om Mij vermoeid, o Israël[18])!
23. Gij hebt Mij niet den ram van uw brandoffer[19]) gebracht, en met uwe slachtoffers[20]) hebt gij Mij niet vereerd; Ik heb u geen dienstwerk opgelegd met offergave, noch u last aangedaan met wierook[21]).

---

[13]) Alvorens de profeet de in v. 16 aangekondigde woorden des Heeren aanhaalt (dit doet hij eerst v. 18—21), bemoedigt hij zijn volk door de herinnering aan de vroegere weldaden Gods bij Israëls verlossing uit Egypte. *Als een lemmet* enz., m. a. w. gelijk een brandende toorts, in het water geworpen, sissend verdwijnt, zoo ging Pharao's trots in de golven onder. Vgl. Exod. XIV 22; XV 4, 5; Ps. LXXVI 17—21.
[14]) Want bij deze nieuwe verlossing zal Gods macht nog heerlijker schitteren.
[15]) *Nieuwe dingen,* zie XLII 9; XLIII 5, 6. *Ontspruiten,* zie XLII 9. Hebr. vragenderwijze: «Wordt gij ze niet gewaar»? Ook nu zal de Heer voor de ballingen den weg naar het vaderland banen en de oude wonderdaden hernieuwen, ja grootere verrichten.
[16]) De bewoners der woestijn evenals XIII 21. *Draken,* Hebr.: «tannim», zie noot 15 aldaar.
[17]) God heeft Israël bestemd om Hem onder de heidenen te verheerlijken; daarom wil Hij het verlossen.
[18]) De verlossing is louter genade; Israël had haar niet verdiend. Want het was gedurende de ballingschap niet eens in staat God *aan* te *roepen,* d. i. door offers enz. te vereeren en zijne gramschap door zoenoffers af te wenden. *U om Mij vermoeid,* zie v. 23, volg.
[19]) d. i. Het morgen- en avondoffer Exod. XXIX 38, volg.; Num XXVIII 3, volg.
[20]) B. v. vrijwillige lof- en dankoffers Lev. VII 11, volg.
[21]) *Offergave,* het onbloedige offer, dat of het bloedige vergezelde of op zich zelf stond (Lev. II 1, 2) en met *wierook* werd opgedragen (Lev. II 1, 15).

Non emisti mihi argento cala-
ı, et adipe victimarum tuarum
inebriasti me. Verumtamen
ire me fecisti in peccatis tuis,
›uisti mihi laborem in iniqui-
›us tuis.

Ego sum, ego sum ipse qui
ɔ iniquitates tuas propter me,
›eccatorum tuorum non recor-
›r.

Reduc me in memoriam, et
cemur simul: narra si quid ha-
ut justificeris.

Pater tuus primus peccavit,
ıterpretes tui prævaricati sunt
ıe.

Et contaminavi principes san-
dedi ad internecionem Jacob,
ɪrael in blasphemiam.

24. Gij hebt Mij voor zilver geen specerijriet[22]) gekocht, en met het vet uwer slachtoffers hebt gij Mij niet verzadigd[23]). Integendeel, dienstwerk hebt gij Mij opgelegd met uwe zonden, gij hebt Mij last aangedaan met uwe ongerechtigheden[24]).

25. Ik ben het, Ik zelf, die uwe ongerechtigheden uitdelg om mijnentwil[25]), en uwe zonden zal Ik niet gedenken.

26. Roep het Mij in het geheugen en laat ons samen richten! Breng bij, zoo gij wat hebt, om u te rechtvaardigen[26]).

27. Uw eerste vader heeft gezondigd, en uwe middelaars waren tegen Mij weerspannig[27]).

28. En Ik ontwijdde de heilige vorsten, Ik gaf Jacob prijs aan den ondergang en Israël aan de beschimping[28]).

CAPUT XLIV. — HOOFDSTUK XLIV.

›ds liefde voor zijn volk (v. 1—5). De ware God en de dwaasheid der ıfgoderij (v. 6—20). Israël's verlossing in hare voltooiing (v. 21—23) en in haar begin (v. 24—28).

Et nunc audi Jacob serve meus,
ɪrael quem elegi: *Jer. XXX 10*
ᒪVI 27.

1. En nu, hoor Jacob, mijn dienstknecht, en Israël, dien Ik heb verkoren[1])!

Een welriekende wortel uit Indië
ɩrabië, die gebezigd werd ter be-
ng van de heilige zalfolie (Exod.
. 23, noot 15), wellicht ook bij het
offer.

Het *vet* der offerdieren werd, als
beste deel, aan God gegeven en
ıet altaar verbrand.

In plaats dat God het volk was
ıg gevallen met allerlei dienstwerk,
aande in bloedige en onbloedige
rs, had het volk daarentegen zijnen
l geplaagd door zijne zonden; want
ɜ zijn Hem als een ondraaglijke last,
ı Hij in zijne lankmoedigheid ge-
ıt heeft.

) *Uitdelg*, d. i. uit het schuldboek
eel en al uitwisch, vgl. XLIV 22;
mijnentwil, zie noot 17.

) Meent Israël verdiensten te hebben, om welke het recht heeft op de verlossing, het moge die aan God herinneren! Zie verder noot 8.

[27]) *Uw eerste vader*, een verzamelwoord, de vaderen van Israël, die reeds in de woestijn weerspannig waren, evenals later uwe *middelaars*, priesters en koningen.

[28]) God *ontwijdde* die door roeping en zalving *heilige vorsten*, koningen en priesters, door hen in de ballingschap van hunne bediening te ontzetten. *Aan den ondergang*, Hebr.: «aan den ban», zoodat het volk, door God verworpen, aan de heidenen ter *beschimping* door woord en daad werd prijsgegeven.

[1]) Gelijk XLIII 1 volgt hier in tegenstelling met Israël's onwaardigheid Gods liefde voor zijn volk. Zie verder XLI 8.

2. Hæc dicit Dominus faciens et formans te, ab utero auxiliator tuus: noli timere serve meus Jacob, et rectissime, quem elegi.

2. Dit zegt de Heer, die u gemaakt en gevormd heeft, die van den moederschoot af[2]) uw helper was: Vrees niet, mijn dienstknecht Jacob, en gij, braafste[3]), dien Ik heb uitverkoren!

3. Effundam enim aquas super sitientem, et fluenta super aridam: effundam spiritum meum super semen tuum, et benedictionem meam super stirpem tuam.

3. Want Ik zal wateren uitgieten op het dorstige en stroomen op het dorre; Ik zal mijnen geest uitgieten over uw zaad en mijnen zegen over uw geslacht[4]).

4. Et germinabunt inter herbas quasi salices juxta præterfluentes aquas.

4. En zij zullen opschieten tusschen het gras als wilgen aan voorbijvlietende wateren[5]).

5. Iste dicet: Domini ego sum: et ille vocabit in nomine Jacob, et hic scribet manu sua: Domino: et in nomine Israel assimilabitur.

5. Deze zal zeggen: Den Heer behoor ik; en gene zal zich noemen met Jacob's naam; en die zal schrijven met eigen hand: Den Heere; en den naam van Israël zal hij zich toeëigenen[6]).

6. Hæc dicit Dominus rex Israel, et redemptor ejus Dominus exercituum: Ego primus, et ego novissimus, et absque me non est Deus. *Supra XLI 4; Infra XLVIII 12; Apoc. I 8, 17 et XXII 13.*

6. Dit zegt de Heer[7]), Israël's Koning en zijn Verlosser, de Heer der heerscharen: Ik ben de eerste en Ik de laatste, en buiten Mij is er geen God[8]).

7. Quis similis mei? vocet, et annuntiet: et ordinem exponat mihi, ex quo constitui populum antiquum: ventura et quæ futura sunt annuntient eis.

7. Wie is gelijk aan Mij? Hij roepe uit en verkondige: en de volgorde doe hij Mij kennen van den tijd af, dat Ik het aloude volk heb gesticht; dat zij het toekomstige en wat geschieden zal hun aankondigen[9])!

---

[2]) Het Hebr. en de Septuagint voegen dit beter bij het voorafgaande *gevormd*, zie v. 24. God vergelijkt zich bij eene teedere moeder, die voor haar kind bezorgd is van het eerste oogenblik van zijn bestaan. Zie XLIII noot 1.

[3]) Hebr.: «Jesjoeroen»; zoo heette Israël ook Deut. XXXII 15 (waar het door *dilectus*, *welbeminde* vertaald is) en XXXIII 5, 26; het is waarschijnlijk een verkleinwoord ter uitdrukking van Gods teedere liefde.

[4]) Vgl. XLI 17. Het naar Gods zegen smachtende volk is als een naar regen dorstende akker. *Mijnen geest* is eensluidend met *mijnen zegen*, zie Joël II 28, en doelt op de zegenrijke herstelling uit de ballingschap, maar vooral op de geestelijke zegeningen van het Nieuwe Verbond.

[5]) Inzonderheid geestelijke wasdom is hier bedoeld, waarvan het welig groeien der aan beken geplante wilgen een zinnebeeld is.

[6]) De smaad op den naam Israël zal worden weggenomen. Ieder zal het zich tot eene eer rekenen, tot dit volk te behooren, en aan den *Heer*, aan Jehova, Israël's God, zich toewijden. Dit beteekenen ook de laatste woorden, waarvan de zin is blijkens het Hebr., dat men *den naam van Israël* als eenen eernaam zal aannemen. De profeet voorspelt de roeping der heidenen tot het geestelijke Israël.

[7]) Jehova gaat zich nogmaals meten met de afgoden. Na de plechtige vermelding zijner titels (v. 6), wijst Hij (v. 7) op zijne alwetendheid, blijkbaar uit de voorspellingen. Zie XLI 26; XLII 9; XLIII 8—13.

[8]) Vgl. XLI 4; XLIII 11.

[9]) Wie beweert aan God gelijk te zijn, verklare vooreerst het verleden, te we-

8. Nolite timere, neque conturbemini: ex tunc audire te feci, et annuntiavi: vos estis testes mei: numquid est Deus absque me, et formator, quem ego non noverim?

9. Plastæ idoli omnes nihil sunt, et amantissima eorum non proderunt eis: ipsi sunt testes eorum, quia non vident, neque intelligunt, ut confundantur.

10. Quis formavit deum, et sculptile conflavit ad nihil utile?

11. Ecce omnes participes ejus confundentur: fabri enim sunt ex hominibus: convenient omnes, stabunt et pavebunt, et confundentur simul.

12. Faber ferrarius lima operatus est: in prunis, et in malleis formavit illud, et operatus est in brachio fortitudinis suæ: esuriet et deficiet, non bibet aquam, et lassescet. *Sap. XIII 11.*

13. Artifex lignarius extendit normam, formavit illud in runcina: fecit illud in angularibus, et in

8. Vreest niet en weest niet ontsteld! Voorlang heb Ik het U doen hooren en aangekondigd. Gijlieden, gij zijt mijne getuigen! Is er een God buiten Mij en een maker, dien Ik niet kennen zou[10])?

9. De afgodsmakers zijn altegader niets, en hunne lievelingen zullen hun niet baten; zij zelven zijn getuigen tegen hen, dat zij niet zien en niet begrijpen, opdat zij te schande worden[11]).

10. Wie heeft eenen god gemaakt en een beeld gegoten, dat tot niets baat[12])?

11. Zie, al zijne deelgenooten worden te schande; want de werkmeesters zijn menschen: zij mogen zich bijeenscharen altemaal, zij mogen optreden; en zij zullen beven en beschaamd worden te gader[13]).

12. De ijzersmid werkt met de vijl; in het kolenvuur en met hamerslagen geeft hij het den vorm, en hij arbeidt met zijn krachtigen arm; hij krijgt honger en wordt machteloos, hij heeft geen water te drinken en raakt uitgeput[14]).

13. De timmerman strekt den maatstok uit, geeft het den vorm met de schaaf; hij maakt het naar den winkelhaak, en met den passer geeft

---

ten de regelmatige opvolging der dingen *van den tijd af, dat het aloude volk,* d. i. het menschelijk geslacht (zie XL 7; XLII 5) vóór den zondvloed (vgl. Job. XXII 15, volg.), door God op de wereld werd gesteld. Hij doe ook voorspellingen, gelijk God zich vanouds openbaarde aan Adam, Noë enz.

[10]) *Voorlang,* d. i. sinds den tijd in het vorige vers bepaald. *Mijne getuigen,* zie XLIII 10, 12. Het slot luidt in den grondtekst: «er is (buiten Mij) geen rots, Ik ken er geen»; m. a. w. Jehova alleen is de vaste grondslag van Israël's vertrouwen. Zie XXVI noot 5.

[11]) Gods grootheid wordt nu bewezen uit de tegenstelling met de nietigheid der afgoden (v. 9—20). Vgl. XL 18—20; XLI 6, volg. *Hunne lievelingen,* d. i. de met zorg vervaardigde, hun zoo dierbare afgoden. *Zij zelven,* d. i. de makers dier afgoden, moeten tegen hun eigen maaksel tot hun eigen beschaming getuigen, dat die goden wezenlooze dingen zijn.

[12]) *Wie* is zoo dwaas geweest dit te doen. Het antwoord volgt in v. 11.

[13]) *Al zijne deelgenooten,* d. i. die het met dien afgod hielden (zie Osee IV 17). *De werkmeesters,* de makers van dien god, zijn nietige menschen, niets meer. Wat zal dan hun maaksel wel zijn! Vrij mogen dezulken in menigte samenrotten; de éene ware God zal hen voor zijn gericht doen beven. Vgl. XLI 5.

[14]) Om de nietigheid der afgoden nog beter aan te toonen, voert de profeet ons in de werkplaats, waar smeden en timmerlieden godenbeelden vervaardigen. Zie, de smid zwoegt voor zijnen god en de godenmaker zelf lijdt honger en dorst! *Lima, vijl:* hetzelfde Hebr. woordt is Jer. X 3 vertaald door *ascia, bijl,* wat ook hier de nieuweren verkiezen; zij verklaren: hij scherpt de bijl voor den timmerman.

circino tornavit illud: et fecit imaginem viri quasi speciosum hominem habitantem in domo.

14. Succidit cedros, tulit ilicem, et quercum, quæ steterat inter ligna saltus: plantavit pinum, quam pluvia nutrivit.

15. Et facta est hominibus in focum: sumpsit ex eis, et calefactus est: et succendit, et coxit panes: de reliquo autem operatus est deum, et adoravit: fecit sculptile, et curvatus est ante illud.

16. Medium ejus combussit igni, et de medio ejus carnes comedit: coxit pulmentum, et saturatus est, et calefactus est, et dixit: Vah, calefactus sum, vidi focum.

17. Reliquum autem ejus deum fecit et sculptile sibi: curvatur ante illud, et adorat illud, et obsecrat, dicens: Libera me, quia deus meus es tu.

18. Nescierunt, neque intellexerunt: obliti enim sunt ne videant oculi eorum, et ne intelligant corde suo.

19. Non recogitant in mente sua, neque cognoscunt, neque sentiunt, ut dicant: Medietatem ejus combussi igni, et coxi super carbones ejus panes: coxi carnes et comedi, et de

hij het zijne ronding; en hij maakt een mannenbeeld als een welgevormden mensch, die in een huis zal wonen[15]).

14. Hij velt ceders, neemt een steeneik en een gewonen eik, die gestaan heeft tusschen de boomen des wouds; hij plant een pijnboom dien de regen doet groeien[16]).

15. En deze dient den menschen tot brandhout; hij neemt daarvan en warmt zich, en hij steekt het aan en bakt brood; van het overschot nu maakt hij eenen god en aanbidt hem, snijdt hij een beeld en buigt er zich voor neder!

16. De helft daarvan verbrandt hij in het vuur, en over de andere helft eet hij vleesch, kookt zich een gerecht en verzadigt zich en warmt zich en zegt: Ha! ik word warm, ik voel den gloed!

17. En van het overschot daarvan maakt hij een god en zijn gesneden beeld[17]), hij buigt zich daarvoor neder en vereert het en bidt, zeggende: Red mij, want mijn god zijt gij!

18. Zij zijn zonder kennis en zonder begrip; want bestreken zijn hunne oogen, opdat zij niet zien en niet begrijpen met hun hart[18]).

19. Zij denken niet na in hunnen geest en hebben geen verstand en geen oordeel om te zeggen: De helft daarvan heb ik verbrand in het vuur, en op zijne kolen heb ik brood gebakken, vleesch gebraden

[15]) Hebr.: «De timmerman (bedoeld is de beeldsnijder) strekt het meetsnoer uit (op het houten blok om de maat te nemen), hij teekent het af (op het blok) met de stift, bewerkt het met de schaaf» (of den beitel, want de beteekenis is onzeker). Dan bepaalt hij de afmetingen der ledematen *met den passer* en zoo maakt hij *een mannenbeeld, een welgevormden mensch*, bestemd om in een huis, een afgodstempel te gaan wonen; vgl. Sap. XIII 15.

[16]) De grondstof, waaruit de god gemaakt wordt, is aan de willekeur van menschen overgelaten.

[17]) Na het verbruik der beide helften (v. 16) bleef er niets over dan wat afval, en dat maakt de onnoozele *tot een god en*, met verklarende beteekenis, te weten *tot zijn gesneden beeld*.

[18]) Hunne onwetendheid is schuldige, vrijwillige blindheid, *want bestreken*, d. i. toegekleefd, zijn de oogen der afgodendienaars. Immers waren zij niet door eigen schuld blind, dan zou hun het licht der rede den Schepper uit het geschapene aantoonen; vgl. Sap. XIII, volg.; Rom. I 20. *Met hun hart*, zie XIII noot 8.

reliquo ejus idolum faciam? ante truncum ligni procidam?

en gegeten; en van het overschot zou ik eenen afgod maken? voor een blok hout zou ik neervallen?

20. Pars ejus cinis est: cor insipiens adoravit illud, et non liberabit animam suam, neque dicet: Forte mendacium est in dextera mea.

20. Zijn deel is asch; een onverstandig hart aanbidt zoo iets; en hij zal zijne ziel niet redden en niet zeggen: Wellicht is er leugen in mijne rechterhand[19]).

21. Memento horum Jacob, et Israel, quoniam servus meus es tu: formavi te, servus meus es tu Israel, ne obliviscaris mei.

21. Gedenk dit, o Jacob, en gij Israël, want mijn dienstknecht zijt gij; Ik heb u gevormd, mijn dienstknecht zijt gij, Israël; moogt gij Mij niet vergeten!

22. Delevi ut nubem iniquitates tuas, et quasi nebulam peccata tua: revertere ad me, quoniam redemi te.

22. Weggevaagd heb Ik als eene wolk uwe ongerechtigheden en als eenen nevel uwe zonden; keer terug tot Mij, want Ik heb u verlost[20])!

23. Laudate cœli, quoniam misericordiam fecit Dominus: jubilate extrema terræ, resonate montes laudationem, saltus et omne lignum ejus: quoniam redemit Dominus Jacob, et Israel gloriabitur.

23. Zingt lof, hemelen, want erbarming heeft de Heer gedaan! Jubelt, uiteinden der aarde! Weergalmt, bergen, den lofzang, gij, woud en al zijn geboomte! Want verlost heeft de Heer Jacob, en Israël zal verheerlijkt worden[21]).

24. Hæc dicit Dominus redemptor tuus, et formator tuus ex utero: Ego sum Dominus, faciens omnia, extendens cœlos solus, stabiliens terram, et nullus mecum.

24. Dit zegt de Heer, uw Verlosser en uw Vormer van den moederschoot af: Ik ben de Heer, die alles gemaakt heb, die de hemelen heb uitgespannen, Ik alleen, die vastheid geef aan de aarde — en niemand was bij Mij[22]).

25. Irrita faciens signa divinorum,

25. Die de teekenen der waarzeg-

---

[19]) *Zijn deel*, d. i. het deel, dat de afgodendienaar in plaats van Jehova (Israël's deel, zie Ps. XV 5; LXII 11) verkozen heeft, *is asch*, d. i. een stuk hout, dat eens asch wordt. Septuag.: «Weet, dat het hart daarvan (van dien afgod) asch is». Het Hebr. is duister; volgens velen: «wie asch naloopt», daaraan zijne liefde en zijn vertrouwen schenkt, «dien heeft een bedrogen hart misleid». Volgens anderen: «wie zich met asch, met iets ijdels voedt» enz. — *In mijne rechterhand*, d. i. in mijne handelwijze; hij is zoo verblind en verdwaasd, dat hij zelfs niet denkt aan de mogelijkheid eener dwaling.

[20]) Isaias past in deze twee verzen het voorafgaande toe op zijne afgodische tijd- en volksgenooten en wijst op de vele titels, welke hen aan God verbinden. Vgl. XLIII 25.

[21]) Hebr.: «Zingt lof, . . . want de Heer heeft het gedaan» (u verlost v. 22), en aan het slot: «en aan Israël zal Hij zich verheerlijken». De profeet eindigt met een loflied op Gods werk der verlossing evenals XLII 10, volg. *Uiteinden*, Hebr.: «diepten onder de aarde», waarschijnlijk de onderwereld, het verblijf der tot opstanding bestemde dooden.

[22]) Met dit vers begint de vijfde troostrede (XLIV 24—XLV), waarin de profeet de verlossing door Cyrus beschrijft. Eerst wijst hij op Gods almacht en wijsheid, welke de vervulling zijner belofte waarborgen. *Uw Verlosser*, Hebr. «goël», zie XLI noot 11. *Van den moederschoot*, zie XLIV noot 2. *Die de hemelen*, zie XL 22. Het volgende naar het Hebr. «die de aarde heb uitgespreid», zie XLII 5.

et ariolos in furorem vertens. Convertens sapientes retrorsum: et scientiam eorum stultam faciens.

gers ijdel maak en de wichelaars in waanzin doe verkeeren; die de wijzen rugwaarts doe deinzen en hunne wetenschap tot dwaasheid maak[23]).

26. Suscitans verbum servi sui, et consilium nuntiorum suorum complens. Qui dico Jerusalem: Habitaberis; et civitatibus Juda: Ædificabimini, et deserta ejus suscitabo.

26. Die het woord van zijnen dienstknecht tot stand brengt en het raadsbesluit zijner gezanten volvoert[24]). Die zeg tot Jerusalem: Word bewoond; en tot de steden van Juda: Wordt gebouwd; en zijne bouwvallen zal Ik doen herrijzen.

27. Qui dico profundo: Desolare, et flumina tua arefaciam.

27. Die zeg tot de diepte: Word waterloos; en uwe vloeden zal Ik doen opdrogen[25]).

28. Qui dico Cyro: Pastor meus es, et omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Jerusalem: Ædificaberis; et templo: Fundaberis.

28. Die zeg tot Cyrus: Mijn herder zijt gij, en geheel mijnen wil zult gij volbrengen[26]). Die zeg[27]) tot Jerusalem: Word gebouwd; en tot den tempel: Word gegrondvest.

---

[23]) Gods wijsheid toont de ijdelheid, de valschheid *der teekenen*, waaruit de waarzeggers de toekomst voorspellen, door ze te doen falen. Vooral de Chaldeeuwsche *wichelaars* zijn bedoeld, vgl XLVII 9, welke God als dwaze menschen aan de kaak stelt; *de wijzen*, die zich zoo gaarne op den voorgrond dringen, doet Hij beschaamd *rugwaarts deinzen*.

[24]) *Het woord van zijnen dienstknecht*, d. i. van Israël, is de aan Israël gegeven heilsbelofte, m. a. w. het goddelijk *raadsbesluit* door *zijne gezanten*, de profeten, verkondigd. Dit raadsbesluit wordt aanstonds genoemd.

[25]) De beletselen, die den uittocht van Israël tegenhielden, te weten Babylon's macht, zal God uit den weg ruimen. Eene zinspeling op den uittocht uit Egypte, welke hier te meer grond heeft, omdat, volgens oude geschiedschrijvers, Cyrus voor de verovering van Babylon eenen arm van den Euphraat heeft afgeleid.

[26]) Voor de eerste maal wordt Israël's verlosser hier met name genoemd: *Cyrus*, op de oude gedenkteekenen *Kuru* (Hebr. Koresj). God openbaarde aan Isaias dien naam omstreeks twee honderd jaren vóór diens optreden in de geschiedenis. *Mijn herder*, d. i. door Mij gesteld tot herder of koning der volkeren, inzonderheid om Israël, de kudde des Heeren, in Jehova's naam te verlossen, vgl. XL 11. Hierin was Cyrus een schaduwbeeld van den Messias, den waren Herder en Verlosser van Gods volk. — Volgens Flav. Josephus Antiq. XI 1, 2 werd deze voorspelling aan Cyrus getoond en liet hij zich hierdoor bewegen om te doen, wat Israël's God van hem vorderde.

[27]) Volgens den grondtekst spreekt hier Cyrus, die den wil Gods zal vervullen, door het bevelschrift uit te vaardigen tot den opbouw van *Jerusalem* en van den *tempel*.

CAPUT XLV.

HOOFDSTUK XLV.

Cyrus' verheffing (v. 1—7). Vurig verlangen naar de verlossing (v. 8). Gods raadsbesluit over Israël (v. 9—17), over de gansche wereld (v. 18—25).

1. Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa regum vertam, et aperiam coram eo januas, et portæ non claudentur.

1. Dit zegt de Heer tot mijnen gezalfde, tot Cyrus, wiens rechterhand Ik heb gegrepen, om volken ten onder te brengen voor zijn aangezicht en koningen op de vlucht te drijven en deuren voor hem te openen, en geen poorten zullen gesloten blijven[1]).

2. Ego ante te ibo: et gloriosos terræ humiliabo: portas æreas conteram, et vectes ferreos confringam.

2. Ik zal u voorafgaan, en de roemruchtigen der aarde zal Ik vernederen, metalen poorten zal Ik verbrijzelen en ijzeren grendels verbreken[2]).

3. Et dabo tibi thesauros absconditos, et arcana secretorum: ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel.

3. En Ik zal u geven de verborgen schatten en wat heimelijk verholen is, opdat gij weten moogt, dat Ik de Heer ben, die u bij name roep, Ik, de God van Israël,

4. Propter servum meum Jacob, et Israel electum meum, et vocavi te nomine tuo: assimilavi te, et non cognovisti me.

4. om wille van mijnen dienstknecht Jacob en van Israël, mijnen uitverkorene[3]); en Ik riep u bij uwen naam, Ik gaf u eenen eernaam, en gij kendet Mij niet[4]).

5. Ego Dominus, et non est amplius: extra me non est Deus: accinxi te, et non cognovisti me:

5. Ik ben de Heer en er is geen andere; buiten Mij is er geen God; Ik omgordde u, en gij kendet Mij niet;

---

[1]) Hebr. en Syr.: «tot zijnen gezalfde», in denzelfden zin als XLIV 28 «mijn herder», omdat Cyrus door God uitgerust en als gezalfd was tot de koninklijke taak om het raadsbesluit van God aan koningen en volkeren te voltrekken. Ook hier (zie XLIV 28) draagt Cyrus den naam van den Messias, dien hij voorbeduidt. *Wiens rechterhand heb Ik gegrepen*, d. i. dien Ik geholpen en ondersteund heb, zie XLI 13; XLII 6, om «de heupen der koningen te ontgorden» (Hebr.), d. i. om hen machteloos en weerloos te maken, het tegendeel van v. 5.

[2]) In v. 2 begint de toespraak tot Cyrus. God zal voor hem den weg banen tot zijnen zegetocht. *En de roemruchtigen* enz., Hebr.: «en het hobbelige zal Ik effen maken», m. a. w. God zal de hindernissen voor zijn zegetocht uit den weg ruimen, wat vervolgens onder nog andere beelden herhaald wordt. Volgens Herodotus 1, 179 had Babylon honderd *metalen poorten*. Vgl. XLIV 27.

[3]) *De schatten* van Babylon, in geheime plaatsen *verborgen*, vgl. Jer. LI 13, en die van het rijke Sardes in Lydië, vgl. Cyrop. 7, 2, 11. De Perzen werden door hunne veroveringen fabelachtig rijk; de door Plinius (hist. nat. 33, 2) aangegeven som heeft men op ruim vijftien honderd millioen guldens berekend. God schonk aan Cyrus al die rijkdommen en overwinningen *om wille van Israël*, zie XLIV 28.

[4]) Hebr. evenals XLIV 5: «met een toenaam (te weten, mijn herder, mijn gezalfde) noemde Ik u, hoewel gij Mij niet kendet»; want, al beleed Cyrus volgens v. 3 Jehova als den God van Israël (vgl. I Esdr. I 2), toch erkende hij Hem niet als den eenig waren God,

6. Ut sciant hi, qui ab ortu solis, et qui ab occidente, quoniam absque me non est: Ego Dominus, et non est alter,

7. Formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc.

8. Rorate cœli desuper, et nubes pluant justum: aperiatur terra, et germinet salvatorem: et justitia oriatur simul: ego Dominus creavi eum.

9. Væ qui contradicit fictori suo, testa de samiis terræ: numquid dicet lutum figulo suo: Quid facis, et opus tuum absque manibus est? *Jer. XVIII 6; Rom. IX 20.*

10. Væ qui dicit patri: Quid generas? et mulieri: Quid parturis?

6. opdat die van den opgang der zon en die van den ondergang erkennen, dat er geen is buiten Mij[5]); Ik ben de Heer, en er is geen andere,

7. die het licht gevormd en de duisternis geschapen heb, die vrede breng en onheil schep[6]); Ik de Heer, Ik ben het, die dit alles doe.

8. Dauwt, hemelen, van boven, en dat de wolken regenen den gerechte; de aarde opene zich en doe den Verlosser ontspruiten, en de gerechtigheid ontkieme te gader; Ik, de Heer, heb hem geschapen[7]).

9. Wee hem, die twist met zijnen Maker, hij, een scherf uit Samisch aardewerk! Zal het leem zeggen tot zijn kneder: Wat maakt gij? En uw werk: Hij heeft geene handen[8])!

10. Wee hem, die tot den vader zegt: Wat teelt gij? En tot de vrouw: Wat baart gij[9])?

---

daar hij volgens de opschriften, ook de Chaldeeuwsche goden, Bel, Nebo en Marduk, vereerde.

[5]) God *omgordde* Cyrus, d. i. «maakte hem machtig» (Septuag.) boven koningen en volken, *opdat* (v. 6) alle volkeren over de gansche aarde door de vervulling dezer voorspellingeu tot de kennis van de waren God zouden worden voorbereid; vgl. I Esdr. I 1.

[6]) De profeet spreekt aldus, wellicht met het oog op de heidensche leer van het zoogenaamde *dualisme*, volgens welke er twee aan elkander tegenstrijdige goddelijke wezens bestaan, waarvan het eene de oorsprong is van licht en geluk, het andere de bron van duisternis en onheil.

[7]) Het optreden van Cyrus zal volgens v. 4—7 strekken tot heil van Israël en tot licht voor de heidensche volken. Uit die beschouwing ontwelt de vurige verzuchting van den profeet naar «gerechtigheid» en «heil», zooals het Hebr. en de Septuag. in plaats van *gerechte* en *Verlosser* lezen. Bedoeld zijn de zegeningen van den Messias, van wien Cyrus in zijn werk eene voorspellende figuur was, zoodat de profeet zonder het zinverband te verstoren van dezen tot genen kon overgaan. Gelijk de dauw en de regen op de dorstige aarde, zoo dale de Messias van den hemel neder, om het in zonde en ellende naar gerechtigheid en heil smachtende menschdom te verkwikken en vruchten van zaligheid te doen voortbrengen. God antwoordt op die bede van den profeet: *Ik heb hem*, den Verlosser van Israël, Hebr.: «het (beloofde heil) geschapen», om het te bestemden tijde aan de wereld te toonen. In die belofte des Heeren moet de mensch berusten, want dwaas is het, zich tegen God te verzetten of te morren over zijne beschikkingen. Dit toont de profeet in de volgende verzen.

[8]) In vergelijking met zijnen Maker is de booze mensch *een scherf* enz. *Aardewerk* van het eiland *Samos* (in het Hebr. niet genoemd) was bij de ouden bekend. De pottenbakker, die *het leem* naar welgevallen kneedt, is meermalen (vgl. XXIX 16; Jer. XVIII; Rom. IX 20, 21) een beeld van Gods oppermacht. Zal *uw werk*, o mensch, van u zeggen: *Hij heeft* enz., m. a. w. hij is onhandig, heeft geen verstand van zijn werk. Hoe kan dan de mensch zelf, die geheel en al Gods werk is, aan zijnen Maker wijsheid of macht ontzeggen bij het nemen en ten uitvoer leggen zijner beschikkingen?

[9]) Hij, die oordeelt over Gods be-

11. Hæc dicit Dominus sanctus Israel plastes ejus: Ventura interrogate me, super filios meos, et super opus manuum mearum mandate mihi.

12. Ego feci terram, et hominem super eam creavi ego: manus meæ tetenderunt cœlos, et omni militiæ eorum mandavi.

13. Ego suscitavi eum ad justitiam, et omnes vias ejus dirigam: ipse ædificabit civitatem meam, et captivitatem meam dimittet, non in pretio, neque in muneribus, dicit Dominus Deus exercituum.

14. Hæc dicit Dominus: Labor Ægypti, et negotiatio Æthiopiæ, et Sabaim viri sublimes ad te transibunt, et tui erunt: post te ambulabunt, vincti manicis pergent: et te adorabunt, teque deprecabuntur: Tantum in te est Deus, et non est absque te Deus.

15. Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel salvator.

16. Confusi sunt, et erubuerunt omnes: simul abierunt in confusionem fabricatores errorum.

11. Dit zegt de Heer, de Heilige van Israël, zijn Maker: Ondervraagt Mij aangaande de toekomst; wat betreft mijne zonen en het werk mijner handen, beveelt het Mij aan[10]).

12. Ik heb de aarde gemaakt, en den mensch daarop heb Ik geschapen; mijne handen hebben de hemelen uitgespannen, en over geheel hun heer voer Ik bevel.

13. Ik heb hem verwekt tot gerechtigheid, en al zijne wegen maak Ik recht; hij zal mijne stad bouwen en mijne gevangenen vrijlaten, niet voor losprijs noch voor geschenken, zegt de Heer, de God der heerscharen[11]).

14. Dit zegt de Heer: Egypte's nijverheid en Ethiopië's handelsgewin en de Sabeërs, rijzige mannen, zullen tot u overgaan en de uwen zijn; achter u zullen zij schrijden, in handboeien gekluisterd zullen zij voorttreden; en voor u zullen zij zich nederbuigen en tot u smeeken: Alleen in u is God, en buiten u is geen God[12])!

15. In waarheid, Gij zijt een verborgen God, Gij, God van Israël, Verlosser[13])!

16. Te schande en schaamrood worden allen, te gader gaan zij heen in beschaamdheid, de makers van dwaalgoden[14]).

---

schikkingen, handelt even dwaas als een kind, dat met zijne ouders zou willen twisten, waarom zij hem zóó, gelijk hij is, ter wereld gebracht hebben. *De vrouw*, Septuag. «de moeder».

[10]) *Ondervraagt Mij* alleen. *Beveelt* enz., d. i. laat aan mijne zorg en voorzienigheid over, hoe Ik zal handelen met mijn Israël. Vgl. XL 27, volg.

[11]) *Ik heb hem*, Cyrus, *verwekt* (een bewijs van Gods liefde voor zijn volk) *tot gerechtigheid*, zie XLI noot 2. *Zijne wegen* enz., zie noot 2. *Niet voor losprijs*, want Cyrus bedong geen geld voor Israël's vrijlating, maar gaf zelfs geschenken voor den opbouw des tempels; vgl. I Esdr. I 7, volg.

[12]) Door de volvoering van Gods raadsbesluiten zal Cyrus den weg bereiden tot de uitbreiding der kennis van Israël's God onder de heidensche volken, die weldra met hunne schatten tot Sion zullen opgaan (vgl. XXIII 18; LX 6; Agg. II 8 naar het Hebr.). Zoo zal Israël rijken buit en talrijke krijgsgevangenen, in geestelijken zin, bekomen. *Egypte*, *Ethiopië* en *Saba*. die volgens XLIII 3 den Perzen als vergoeding voor Israël ten deel vallen, staan hier als vertegenwoordigers der verst wonende heidensche volken. Aanbiddend zullen zij zich *nederbuigen* voor het geestelijk Israël om wille van God, die in hetzelve woont. Vgl. Zach. VIII 23.

[13]) Een uitroep van bewondering. *Een verborgen God*. die op eene voor de menschen onnaspeurlijke wijze, vooral in het werk van 's menschen verlossing, handelt.

[14]) Hebr.: «van afgodsbeelden».

17. Israel salvatus est in Domino salute æterna: non confundemini, et non erubescetis usque in sæculum sæculi.

18. Quia hæc dicit Dominus creans cœlos, ipse Deus formans terram, et faciens eam, ipse plastes ejus: non in vanum creavit eam: ut habitaretur, formavit eam: ego Dominus, et non est alius.

19. Non in abscondito locutus sum in loco terræ tenebroso: non dixi semini Jacob: Frustra quærite me: ego Dominus loquens justitiam, annuntians recta.

20. Congregamini, et venite, et accedite simul qui salvati estis ex gentibus: nescierunt qui levant lignum sculpturæ suæ, et rogant deum non salvantem.

21. Annuntiate, et venite, et consiliamini simul: quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc prædixit illud? numquid non ego Dominus, et non est ultra Deus absque me? Deus justus, et salvans non est præter me.

22. Convertimini ad me, et salvi

17. Israël wordt verlost door den Heer met eeuwige verlossing; niet beschaamd en niet schaamrood zult gij worden in alle eeuwigheid[15]).

18. Want dit zegt de Heer, de Schepper der hemelen — Hij is God — de Formeerder der aarde en haar Maker — Hij is haar Boetseerder; niet om ledig te zijn heeft Hij haar geschapen, om bewoond te worden heeft Hij haar ingericht[16]) —: Ik ben de Heer en er is geen andere.

19. Niet in het verborgen heb Ik gesproken, in een duisteren hoek der aarde; Ik heb niet gezegd tot het zaad van Jacob: Zoekt Mij vergeefs; Ik, de Heer, spreek gerechtigheid en kondig aan wat recht is[17]).

20. Verzamelt u en komt en treedt toe te gader, gij die van de volkeren ontkomen zijt! Onverstandig zijn zij, die het hout van hun gesneden beeldwerk dragen en bidden tot eenen god, die geen heil schaft[18]).

21. Doet kondschap en komt en beraadslaagt met elkander! Wie heeft zoo iets doen hooren van den beginne, heeft dat voorlang voorspeld[19])? Ben Ik het niet, de Heer? En anders is er geen God behalve Ik; een gerechte en heil schaffende God is er niet buiten Mij!

22 Bekeert u tot Mij en gij zult heil

---

[15]) *Met eeuwige verlossing,* die in hare werking en in hare vruchten eeuwigdurend is. *Niet beschaamd* enz., gelijk het vroegere Israël om zijne zonden.

[16]) Alvorens het nu volgende woord van God aan te halen, beschrijft de profeet Gods almacht, welke de vervulling der beloofde verlossing waarborgt. *Niet om ledig te zijn* enz., volgens eenigen wordt dit gezegd van Palestina, dat niet voor immer ledig, van zijne bewoners verlaten zal blijven. Waarschijnlijker echter is er sprake van de geheele aarde met eene zinspeling op haren oorspronkelijk woesten toestand, zie Gen. I 1, 2.

[17]) *Niet in het verborgen,* in donkere holen, naar de wijze der heidensche orakels. God liet zich niet *vergeefs,* niet nutteloos *zoeken* of ondervragen aangaande de toekomst. *Gerechtigheid* beteekent hier wat overeenkomstig het recht is of de waarheid; *recht,* d. i. niet dubbelzinnig. Vgl. Joan. XVIII 20.

[18]) Vgl. XLI 1. *Ontkomen* aan het godsgericht, dat Cyrus voltrekken zal; vgl. XLI 25. Hierdoor voorbereid tot het ontvangen van de ware godskennis, zullen zij weldra inzien wat in het tweede verslid wordt uitgesproken. *Dragen* in plechtige optochten; zie XLVI 1.

[19]) Zie XLI 23, 26; XLII 9; XLIII 9, 10; XLIV 7.

eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, et non est alius.

23. In memetipso juravi, egredietur de ore meo justitiæ verbum, et non revertetur: quia mihi curvabitur omne genu, et jurabit omnis lingua. *Rom. XIV 11; Philipp. II 10.*

24. Ergo in Domino, dicet, meæ sunt justitiæ et imperium: ad eum venient, et confundentur omnes qui repugnant ei.

25. In Domino justificabitur, et laudabitur omne semen Israel.

bekomen, alle einden der aarde[20]); want Ik ben God en er is geen andere.

23. Bij Mij zelven heb Ik gezworen, van mijnen mond is uitgegaan een woord van gerechtigheid, en het zal niet terugkeeren: dat voor Mij zich zal buigen alle knie en bij Mij zweren alle tong[21]).

24. Alzoo bij den Heer, zal men zeggen, is voor mij gerechtigheid en heerschappij[22]); tot Hem zullen zij komen, en te schande zullen worden allen, die Hem weerstaan.

25. In den Heer zal gerechtvaardigd worden en roemen het geheele zaad van Israël[23]).

CAPUT XLVI.

HOOFDSTUK XLVI.

De val van Babylon's goden (v. 1—2). Bestraffing van het afgodische Israël (v. 3—7); opwekking tot bekeering (v. 8—13).

1. Confractus est Bel, contritus est Nabo: facta sunt simulacra eorum bestiis et jumentis, onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem.

1. Verbrijzeld is Bel, vermorzeld is Nabo[1]); hunne beelden zijn aan de dieren en aan het trekvee ten deel gevallen, uwe lasten zwaar van vracht tot vermoeienis toe[2]).

---

[20]) d. i. Alle volken zonder uitzondering.

[21]) *Bij Mij zelven*, zie Hebr. VI 13. *Een woord van gerechtigheid* of waarheid, zie v. 19, hetwelk niet onvervuld zal blijven, te weten *dat* enz. Het *zweren* bij Jehova is het uiterlijk blijk der toewijding aan zijnen dienst.

[22]) Het meervoud *justitiæ* ziet op de menigvuldige genademiddelen van God, waardoor de mensch *heerschappij*, Hebr.: «macht», verkrijgt over zijne vijanden en zijne driften.

[23]) Bestaande uit Israël en de bekeerde heidenen; vgl. XLIV 4, 5.

[1]) Zesde troostrede: de val van Babylon's goden, die, te gelijk met het volk overwonnen, door de overwinnaars buit gemaakt en medegevoerd worden; vgl. Jer. XLVI 25; XLVIII 7; XLIX 3; vooral L 2; Am. I 15 enz. *Bel*, de Babylonische hoofdgod, ook Merodach geheeten, had te Babel een reusachtigen tempel, welks bouwvallen het tegenwoordige Birs Nimrud zijn. Het afgodsbeeld van Bel was volgens Herodotus 1, 183 van enkel goud en twaalf ellen hoog. Niet weinige Babylonische eigennamen zijn daarmede samengesteld (Baltassar, Belibus enz.). *Nabo*, voor den alwetenden god gehouden, die de Chaldeeuwsche wijzen bezielde, had zijn tempel te Borsippa. Beroemde koningen van Babylon, b. v. Nabopolassar, Nabuchodonosor enz. noemden zich naar hem.

[2]) De beelden zijn door de overwinnaars op lastdieren geladen en in dien zin *aan het trekvee ten deel gevallen*, dat zwaar beladen is met de *lasten*, welke voorheen *de uwe* waren; want de Chaldeërs droegen in plechtige omgangen de godenbeelden op hunne schouders; zie v. 7; XLV 20; Jer. X 5; Bar. VI 3. Het afgodsbeeld van Bel, door Cyrus en Darius Hystaspes nog gespaard, werd eerst door Xerxes uit Babel weggevoerd.

2. Contabuerunt, et contrita sunt simul: non potuerunt salvare portantem, et anima eorum in captivitatem ibit.

3. Audite me domus Jacob, et omne residuum domus Israel, qui portamini a meo utero, qui gestamini a mea vulva.

4. Usque ad senectam ego ipse, et usque ad canos ego portabo: ego feci, et ego feram: ego portabo, et salvabo.

5. Cui assimilastis me, et adæquastis, et comparastis me, et fecistis similem?

6. Qui confertis aurum de sacculo, et argentum statera ponderatis: conducentes aurificem, ut faciat deum: et procidunt, et adorant.

7. Portant illum in humeris gestantes, et ponentes in loco suo: et stabit, ac de loco suo non movebitur: sed et cum clamaverint ad eum, non audiet: de tribulatione non salvabit eos. *Bar. VI 25.*

8. Mementote istud, et confundamini: redite prævaricatores ad cor.

9. Recordamini prioris sæculi,

2. Verteerd en vermorzeld zijn zij te gader; zij vermogen niet te redden wie hen draagt, en hunne ziel zal in de gevangenschap gaan[3]).

3. Aanhoort Mij, huis van Jacob en al wat nog overig is van het huis Israël, gij, die getorst wordt aan mijn boezem, die gedragen wordt op mijnen schoot [4]).

4. Tot aan den hoogen ouderdom ben Ik dezelfde, en tot aan de grijsheid zal Ik u torsen[5]); Ik heb het gedaan en Ik zal u dragen, Ik zal u torsen en heil schaffen.

5. Aan wien hebt gij Mij gelijk gehouden, en met wien Mij gelijk gesteld en Mij vergeleken, en aan wien Mij gelijk gemaakt[6])?

6. Gij, die goud haalt uit den buidel en zilver met de schaal toeweegt, eenen goudsmid bestelt om eenen god te maken; en zij vallen neder en aanbidden[7])!

7. Zij heffen hem op en dragen hem op de schouders en zetten hem neder op zijne plaats; daar zal hij staan en zich van zijne plaats niet verroeren; maar ook als zij tot hem roepen, zal hij niet hooren; uit den nood zal hij hen niet redden.

8. Gedenkt dit en weest beschaamd! Overtreders, komt tot inkeer[8]).

9. Herdenkt den vroegeren tijd[9]),

---

[3]) *Zij*, die goden, zijn niet in staat te redden *wie hen draagt*, Hebr. «hunne eigen vracht», d. i. het zware gewicht van goud, waarvan zij gemaakt zijn; en zoo gaat *hunne ziel*, d. i al wat zij zijn (dewijl die goden niet anders zijn dan een klomp goud), *in de gevangenschap.*

[4]) Terwijl de heidenen hunne goden dragen, draagt daarentegen Jehova zijn volk; vgl. LXIII 9. *Jacob* is het rijk Juda. *Wat nog overig is* van het door de Assyriërs vernietigde rijk *Israël. Aan mijnen boezem .... op mijnen schoot* schildert Gods teedere liefde en moederlijke zorg; doch in plaats van *a meo utero* en *a mea vulva* moet blijkens het Hebr. en de Septuagint gelezen worden: *ab utero* en *a vulva*, d i. *van de geboorte af* enz., zie XLIII 1, XLIV 2.

[5]) Tot aan den grijzen ouderdom des volks zal God Israël dragen. Zoo toont God meer dan moederliefde.

[6]) Berispende vragen tot het ondankbare Israel, dat nietige godenbeelden in plaats van zijnen God stelt. Zie XL 18.

[7]) Vgl. XLIV 12, volg.

[8]) In plaats van *confundamini, weest beschaamd* vertaalde de H. Hiëronymus *fundamini*, d. i. bevestigt u, weest standvastig, een vermaning tot hen, die wankelden tusschen Jehova en de afgoden; vervolgens tot de afvalligen: *komt tot inkeer.*

[9]) Gods groote wonderdaden ter gunste van Israël, b. v. bij den uittocht uit Egypte. Zie XLIII 18.

am ego sum Deus, et non est Deus, nec est similis mei:
Annuntians ab exordio novis-n, et ab initio quæ necdum sunt, dicens: Consilium meum , et omnis voluntas mea fiet:

Vocans ab oriente avem, et :ra longinqua virum voluntaeæ: et locutus sum, et adduIlud: creavi, et faciam illud.

Audite me duro corde, qui estis a justitia.

Prope feci justitiam meam, non abitur, et salus mea non mora- Dabo in Sion salutem, et ael gloriam meam.

dat Ik God ben, en er anders geen God is, en niemand gelijk is aan Mij;
10. die van den aanvang af de uitkomst aankondig[10]), en van den beginne wat nog niet geschied is; die zeg: Mijn raadsbesluit zal tot stand komen, en geheel mijn wil zal geschieden;
11. die uit het Oosten eenen vogel roep en uit een ver land den man van mijn welbehagen; en Ik heb gesproken, en Ik zal het tot stand brengen; Ik heb het ontworpen, en Ik zal het doen[11]).
12. Hoort naar Mij, gij hardnekkigen, die verre zijt van de gerechtigheid[12]):
13. Ik heb mijne gerechtigheid nabij gebracht, niet ver verwijderd is zij, en mijn heil zal niet toeven. Ik geef in Sion heil en aan Israël mijne heerlijkheid[13]).

CAPUT XLVII.

HOOFDSTUK XLVII.

bylon's vernedering en ondergang om zijne hoovaardij, om zijne mishandeling van Gods volk en om zijn vertrouwen op tooverkunsten.

escende, sede in pulvere virgo Babylon, sede in terra: non lium filiæ Chaldæorum, quia non vocaberis mollis et tenera.

1. Daal af, zet u in het stof, gij jonkvrouw, dochter Babylon! Zet u ter aarde neder! Zonder troon is de dochter der Chaldeërs! Want voortaan zult gij niet heeten de weekelijke en de teedere[1]).

De *uitkomst* der voorspelde gebeurtenissen, b. v. de inbezitneming et beloofde land. Zie XLI 26,

Vogel, Hebr.: adelaar», een roofen dus een juist beeld van een raar (vgl. Jer. XLIX 22; Ezech. 3), hier te passender gekozen, de bedoelde Cyrus een gouden r met uitgespreide vleugels tot eken had (Xenophon Cyrop. 7, *Uit het Oosten*, zie XLI 2. *Den an mijn welbehagen*, Hebr.: «van raadsbesluit», dat hij volvoeren e XLIV 28.
Hebr.: «stijfhoofdigen» of eigenen, die het werk van Gods genade, dat in het laatste vers beschreven wordt, versmaden.

[13]) *Mijne gerechtigheid* of, wat hetzelfde is, *mijn heil* (zie XLI noot 2), was voor de getrouwe Israëlieten *nabij;* want ook zij konden door het geloof in Gods woord aan dat heil deel hebben. Bedoeld is de verlossing van Israël, welke een aanvang nam bij de bevrijding uit de Babylonische ballingschap en voltooid wordt in de geestelijke verlossing door den Messias. Vgl. LI 5.

[1]) Zevende troostrede. *Babylon*, als hoofdstad *de dochter* des lands of *der Chaldeërs*, heerschte als een trotsche

2. Tolle molam, et mole farinam: denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela crura, transi flumina.
3. Revelabitur ignominia tua, et videbitur opprobrium tuum: ultionem capiam, et non resistet mihi homo. *Nah. III 5.*
4. Redemptor noster, Dominus exercituum nomen illius, sanctus Israel.
5. Sede tacens, et intra in tenebras filia Chaldæorum: quia non vocaberis ultra domina regnorum.

6. Iratus sum super populum meum, contaminavi hereditatem meam, et dedi eos in manu tua: non posuisti eis misericordias: super senem aggravasti jugum tuum valde.
7. Et dixisti: In sempiternum ero domina: non posuisti hæc super cor tuum, neque recordata es novissimi tui.
8. Et hunc audi hæc delicata, et

2. Neem den molen en maal meel[2]): Ontbloot uwe schande, ontdek den schouder, maak de beenen bloot, waad door stroomen[3])!
3. Ontbloot worde uwe schaamte en gezien uwe schande; wraak zal Ik nemen, en geen mensch zal Mij weerstaan[4])!
4. Onze Verlosser, Heer der heerscharen is zijn naam, de Heilige van Israël[5])!
5. Zet u sprakeloos neder en begeef u in het donker, dochter der Chaldeërs[6]); want voortaan zult gij niet heeten de beheerscheresse der koninkrijken!
6. Ik ben vergramd geweest tegen mijn volk, Ik heb mijn erfdeel ontwijd en heb hen overgegeven in uwe hand; gij hebt hun geen erbarming bewezen, op den grijsaard hebt gij uw juk verzwaard bovenmate[7]).
7. En gij zeidet: Voor eeuwig zal ik de heerscheresse zijn; gij naamt dit niet ter harte en dacht niet aan uw einde[8]).
8. En nu, hoor dit, gij weelderige,

---

koningin over de aarde. De profeet ziet haar van haren troon gestooten en *ter aarde gezeten* als eene treurende, zie III 26. *De weekelijke* enz. (vgl. Deut. XXVIII 56), want weelde, wellust en zingenot kenmerkten die stad (Quint. Curt. 5, 1; Herod. 1, 199).

[2]) Den handmolensteen draaien was het zwaar en verachtelijk werk van slavinnen; vgl Exod XI 5.

[3]) De straf eener boeleerster (vgl. Nah. III 5) zal op die trotsche gebiederes neerkomen. Het Hebr. vertalen de nieuweren: «ontdek uwen sluier, hef uwen sleep op», want als eene aanzienlijke vrouw was zij gesluierd en droeg zij een staatsiekleed met langen sleep; nu echter moet zij als een Oostersche slavin ongesluierd en met opgeschorte kleederen dienstwerk verrichten en daarbij met ontbloote beenen *door stroomen waden.* Dit laatste schijnt tevens eene zinspeling op den uittocht der krijgsgevangen bevolking door het water, dat Babylon omgaf.

[4]) Hebr.: «en geen mensch zal *Ik* sparen» Het is het wraakgericht des Heeren.

[5]) Een jubelkreet in den mond van Israël, dat door Babylon's val verlost wordt.

[6]) Het grootsprekende Babylon moet zich, op de wijze der treurenden (Job. II 13; Thren. II 10), *sprakeloos* nederzetten en zich beschaamd verschuilen *in het donker* der vergetelheid, des kerkers. Zóó wordt Babel gestraft om zijne hoovaardij.

[7]) Een andere reden van het wraakgericht over Babel. God had zijn *erfdeel*, Israël, *ontwijd* (vgl. XLIII 28), toen Hij het, als ware het niet meer zijn volk, tot straf overleverde aan de Chaldeërs; dezen echter overschreden de door God gestelde maat en mishandelden Gods volk (vgl. Zach. I 15); een voorbeeld van dien moedwil: *op den grijsaard* enz. Vgl. Thren. IV 16; V 12.

[8]) *Aan uw einde*, d. i. aan den smadelijken ondergang, uwe gerechte straf.

habitans confidenter, quæ dicis in corde tuo: Ego sum, et non est præter me amplius: non sedebo vidua, et ignorabo sterilitatem. *Apoc. XVIII 7.*

9. Venient tibi duo hæc subito in die una, sterilitas et viduitas: universa venerunt super te propter multitudinem maleficiorum tuorum, et propter duritiam incantatorum tuorum vehementem. *Infra LI 19*

10. Et fiduciam habuisti in malitia tua, et dixisti: Non est qui videat me: sapientia tua et scientia tua hæc decepit te. Et dixisti in corde tuo: Ego sum, et præter me non est altera.

11. Veniet super te malum, et nescies ortum ejus: et irruet super te calamitas, quam non poteris expiare: veniet super te repente miseria, quam nescies.

12. Sta cum incantatoribus tuis, et cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si forte quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior.

13. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum: stent, et salvent te augures cœli, qui contemplabantur sidera, et supputabant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi.

die veilig woont, die zegt in uw hart: Ik ben het, en buiten mij is er geen andere; ik zal niet als weduwe gezeten zijn, en kinderloosheid zal ik niet kennen[9]).

9. Komen zullen over u deze twee plotseling op één dag, kinderloosheid en weduwstaat; in volle mate komen zij over u, om de menigte uwer tooverkunsten en om de machtige verstoktheid uwer bezweerders[10]).

10. En gij hebt vertrouwen gesteld op uwe boosheid en gezegd: Niemand is er, die mij ziet! Uwe wijsheid en uwe kunst, die heeft u bedrogen. En gij hebt gezegd in uw hart: Ik ben het, en buiten mij is er geen andere.

11. Komen zal over u onheil, en zijne herkomst zult gij niet kennen[11]); en neerploffen zal op u jammer, en gij zult het niet kunnen bezweren; komen zal over u plotseling eene ellende, en gij zult ze niet kennen.

12. Treed op met uwe bezweerders en met de menigte uwer tooverkunsten, waarmede gij u hebt afgemat van uwe jeugd af, zoo het wellicht u iets baten kan, of zoo gij u sterker kunt maken[12]).

13. Gij hebt u afgetobd met de menigte uwer raadslagen; laten optreden en u redden de hemelwichelaars, die de sterren beschouwen en de maanden berekenen om u daaruit de toekomst aan te kondigen[13])!

---

[9]) *Ik ben het,* Babel schrijft aan zich zelf toe, wat aan God alleen toekomt, zie XLV 5, 6 enz. *Weduwe,* verlaten door de vorsten, die het met haar hielden; *kinderloosheid* door de ballingschap of den dood harer inwoners.

[10]) *Om de menigte* enz., Hebr.: «in spijt van de menigte uwer tooverkunsten en in spijt van de (gewaande) buitensporige kracht uwer tooverspreuken». Chaldea was het eigenlijke vaderland der tooverkunsten, inzonderheid der sterrenwichelarij, zie v. 13; daarom heeten de sterrenwichelaars enz. in het Boek Daniël Chaldeërs.

[11]) *Zijne herkomst,* Hebr. eigenlijk: «dageraad», het eerste opkomen van dat onheil; anderen vertalen: «onheil, dat gij niet weet weg te tooveren».

[12]) *Treed op* enz. is spottend gezegd. *Van uwe jeugd,* d. i. van de oudste tijden af. *Zoo het* enz., Hebr.: «wellicht kunt gij iets uitrichten, wellicht schrik aanjagen», d. i. den bewerker dier onheilen door uwe tooverkunsten op de vlucht jagen.

[13]) Gij hebt u *afgetobd* door allerlei overleggingen volgens de regels der tooverkunst! Babel beproeve dan, of het meer baat vindt bij de *hemel-*

14. Ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos: non liberabunt animam suam de manu flammæ: non sunt prunæ, quibus calefiant, nec focus, ut sedeant ad eum.

15. Sic facta sunt tibi in quibuscumque laboraveras: negotiatores tui ab adolescentia tua, unusquisque in via sua erraverunt: non est qui salvet te.

14. Zie, zij worden als stoppelen, het vuur verbrandt hen; niet redden zullen zij hun leven uit de macht der vlam: het is geen kolenvuur om zich daarbij te warmen, geen vuurhaard om zich daarvoor neer te zetten!

15. Zoo gaat het u met datgene, waarmede gij u hadt afgemat; uwe kooplieden van uwe jeugd af, zij dolen, ieder zijns weegs; niemand is er, die u redt[14]).

CAPUT XLVIII.

HOOFDSTUK XLVIII.

Vermaning van het onboetvaardige Israël: zoowel de vroegere als de thans uitgesproken voorspellingen zijn voor hetzelve het bewijs van Gods macht en liefde (v. 1—11). God wil het nog redden (v. 12—16). Ware het immer aan zijnen God getrouw gebleven (v. 17—19)! Opwekking der ballingen tot terugkeer (v. 20—21). Slotwoord (v. 22).

1. Audite hæc domus Jacob, qui vocamini nomine Israel, et de aquis Juda existis, qui juratis in nomine Domini, et Dei Israel recordamini non in veritate, neque in justitia.

2. De civitate enim sancta vocati sunt, et super Deum Israel constabiliti sunt: Dominus exercituum nomen ejus.

3. Priora ex tunc annuntiavi, et

1. Hoort dit, huis van Jacob, die u noemt met den naam van Israël en uit de wateren van Juda zijt voortgekomen, die zweert bij den naam des Heeren en den God van Israël gedachtig zijt — niet in waarheid noch in gerechtigheid[1]);

2. Want naar de heilige stad noemen zij zich, en op den God van Israël steunen zij: Heer der heerscharen is zijn naam[2])!

3. De vroegere dingen heb Ik voor-

---

wichelaars, augures cæli; de Hebr. randlezing beteekent waarschijnlijk: die den hemel in vakken of velden verdeelen, zooals de sterrenkundigen doen. *De maanden berekenen,* d. i. voorspellingen doen volgens de teekenen in de astrologische kalenders aangegeven.

[14]) *Zoo gaat het u* met al uwe tooverkunsten en uwe sterrenwichelarij (zie v. 12), welke u op den wraakdag niet zullen baten. Volgens anderen: zoo gaat het u met uwen handel, met uwe *kooplieden,* die uit alle streken naar de rijke handelsstad zijn samengestroomd en in den nood haar ijlings verlaten. Zie XIII 14; Nah. III 16.

[1]) Slotrede der eerste afdeeling met korte herhaling van den hoofdinhoud. Het op den naam van Israël en op zijne afkomst (*uit de wateren,* d. i. uit de zich in vele aderen splitsende bron) *van Juda* trotsche volk eerde wel uiterlijk (zie XLV noot 21) Jehova, maar *niet in waarheid noch in gerechtigheid* (zie XLV 19, 23), d. i. niet met een oprecht hart.

[2]) Eene herhaling der onmiddellijk voorafgaande gedachte. Tevens geeft het de reden, waarom de profeet recht heeft door hen aanhoord te worden.

ex ore meo exierunt, et audita feci ea: repente operatus sum, et venerunt.

lang aangekondigd, en van mijnen mond zijn zij uitgegaan, en Ik deed ze hooren; plotseling heb Ik ze volvoerd, en zij zijn tot stand gekomen[3]).

4. Scivi enim quia durus es tu, et nervus ferreus cervix tua, et frons tua ærea.

4. Omdat Ik wist, dat gij onbuigzaam zijt, en uw nek een ijzeren spier is, en uw voorhoofd van metaal,

5. Prædixi tibi ex tunc: antequam venirent indicavi tibi, ne forte diceres: Idola mea fecerunt hæc, et sculptilia mea, et conflatilia mandaverunt ista.

5. heb Ik ze u voorlang voorspeld; eer zij geschiedden, deed Ik ze u kennen, opdat gij wellicht niet zeggen zoudt: Mijne afgoden hebben dat gedaan, en mijne gesneden en gegoten beelden hebben dat gelast[4]).

6. Quæ audisti, vide omnia: vos autem num annuntiastis? Audita feci tibi nova ex tunc, et conservata sunt quæ nescis:

6. Wat gij gehoord hebt — zie het altemaal! En gijlieden, hebt gij het verkondigd[5])? Van toen af deed Ik u nieuwe dingen hooren, en het zijn geheimgehouden dingen, welke gij niet weet[6]).

7. Nunc creata sunt, et non ex tunc: et ante diem, et non audisti ea, ne forte dicas: Ecce ego cognovi ea.

7. Nu zijn zij geschapen[7]) en niet voorlang; en één dag te voren, toen hadt gij ze niet gehoord, opdat gij wellicht niet zeggen zoudt: Zie, Ik heb ze geweten.

8. Neque audisti, neque cognovisti, neque ex tunc aperta est auris tua: scio enim quia prævaricans prævaricaberis, et transgressorem ex utero vocavi te.

8. Neen, gij hebt ze niet gehoord noch geweten, noch was voorheen uw oor daarvoor geopend[8]). Want Ik weet, dat gij trouweloos trouweloosheid pleegt, en een overtreder van den moederschoot af noemde Ik u[9]).

[3]) Hier begint het woord, dat het volk naar v. 1 moet hooren, te weten het bewijs van Jehova's alwetendheid en almacht, en wel vooreerst uit de *vroegere* voorspellingen, lang te voren gedaan en thans *plotseling*, d. i. op onverwachte, goddelijke wijze, vervuld. Zie XLII 9; XLIV 7, 8; XLV 21; XLVI 10.

[4]) Het hardnekkige volk had vanouds *een ijzeren nekspier*, als een koppig lastdier, dat zijn nek niet wil buigen onder het juk, had *een voorhoofd van metaal*, d. i. was onverzettelijk volhardend in het booze opzet; vgl. Ezech. II 4; III 7, volg. Daarom wilde Jehova duidelijk en klaar de groote gebeurtenissen lang te voren voorspellen, opdat Israël geenszins aan de afgoden zou kunnen toeschrijven, wat het werk was van Gods bovennatuurlijke leiding.

[5]) *Zie* dat alles vervuld! Hebr. «Zult gij het *verkondigen*» als de getuigen Gods, volgens XLIII 10.

[6]) Ook *nieuwe* voorspellingen doet God hooren *van nu af* (Hebr. en Septuag.; *tunc* schijnt een schrijffout voor *nunc*). Het zijn in Gods raad *geheimgehouden dingen*, welke door niemand natuurlijkerwijze geweten konden worden. Bedoeld zijn de voorspellingen aangaande Cyrus' optreden en de verlossing van Israël; want vooral deze zijn het, welke in deze afdeeling op den voorgrond treden.

[7]) *Geschapen*, d. i. in het licht getreden door de profetische openbaring.

[8]) Bemerk, met wat nadruk de profeet herhaalt, dat zijn volk niets wist of vermoeden kon van hetgeen hij voorspelde aangaande Cyrus' optreden. Bijgevolg zijn deze profetieën niet geschreven, toen Cyrus' zegepraal over Babylon kon voorzien worden.

[9]) Juist daarom wilde God zoo klaar-

9. Propter nomen meum longe faciam furorem meum: et laude mea infrenabo te, ne intereas.

10. Ecce excoxi te, sed non quasi argentum, elegi te in camino paupertatis.

11. Propter me, propter me faciam, ut non blasphemer: et gloriam meam alteri non dabo. *Supra XLII 8.*

12. Audi me Jacob, et Israel quem ego voco: ego ipse, ego primus, et ego novissimus. *Supra XLI 4 et XLIV 6; Apoc. I 8, 17 et XXII 13.*

13. Manus quoque mea fundavit terram, et dextera mea mensa est cœlos: ego vocabo eos, et stabunt simul.

14. Congregamini omnes vos, et audite: quis de eis annuntiavit hæc? Dominus dilexit eum, faciet voluntatem suam in Babylone, et brachium suum in Chaldæis.

15. Ego ego locutus sum, et vocavi eum: adduxi eum, et directa est via ejus.

16. Accedite ad me, et audite hoc: non a principio in abscondito lo-

9. Om wille van mijnen naam Ik mijnen toorn verre, en om ı eer breidel Ik u, opdat gij ni gronde gaat[10]).

10. Zie, gelouterd heb Ik u, ı niet als zilver, gekeurd heb in den smeltoven d›r ellende[1]

11. Om mijnentwil, om mijne zal Ik het doen, opdat Ik niet g terd worde, en mijne eer ge aan geen ander[12]).

12. Aanhoor Mij, Jacob, en Israël, dien Ik roep: Ik ben Ik de eerste en Ik de laatste[1]

13. Mijne hand toch heeft de s gegrondvest, en mijne rechter heeft de hemelen gemeten; Ik hen, en zij staan gereed te gad

14. Verzamelt u, gij allen, en h Wie onder hen heeft zoo iets gekondigd? De Heer heeft lief; hij zal diens wil doen Babylon en diens arm zijn t de Chaldeërs[15]).

15. Ik, Ik heb gesproken, ‹ heb hem geroepen; Ik heb doen komen, en voorspoedig i weg.

16. Treedt nader tot Mij en l dit: Niet in het verborgen h‹

---

blijkelijk maken, dat Hij, en niemand anders, die nieuwe voorspellingen deed, omdat Israël zoo hardnekkig was in zijne trouweloosheid; zie v. 4, 5. Hiermede gaat de profeet over tot een korte herhaling van XLIII 22, volg., dat namelijk de verlossing louter genade is. Van *den moederschoot af,* zie XLIV 2.

[10]) Om als een barmhartig en getrouw God door Israël te worden geprezen, *breidelt* God Israël door tuchtiging, opdat het niet, door zijne geneigdheid ten kwade, nog verder zou afdwalen en te gronde gaan. Hebr.: «bedwing Ik Mij, u ten beste».

[11]) *Niet als zilver,* dat in den smeltoven gezuiverd wordt van alle onreine bestanddeelen; Israël werd door de *ellende* der ballingschap niet in die mate gereinigd, dat het de verlossing verdiende.

[12]) *Opdat Ik* enz., Hebr.: «want hoe wordt hij (mijn naam) onteerd»! zoo in de Septuag.: «want mijn wordt onteerd». God zal door d‹ lossing van Israël zijne gesch‹ eer herstellen; want in het oog d‹ denen scheen Israël's God door l afgoden overwonnen. Vgl. XLII

[13]) Zie XLI 4; XLIV 6. *D‹ roep* als mijnen uitverkorene bov‹ dere volken.

[14]) Zie XL 12; XLII 5. De en de hemelen staan gereed ‹ gehoorzamen aan God, tot besch‹ van het weerspannige Israël. Vg XXXII 9; CXVIII 91.

[15]) *Verzamelt u,* vgl. XLV 20, *Onder hen,* onder de afgoden. *Zo* als mijne voorspelling aangaand verlossing. *De Heer heeft* Cyru schenkt hem krijgsgeluk, om Go *aan Babylon* te volvoeren en wrekende *arm* te zijn.

cutus sum: ex tempore antequam fieret, ibi eram: et nunc Dominus Deus misit me, et spiritus ejus.

17. Hæc dicit Dominus redemptor tuus sanctus Israel: Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, gubernans te in via, qua ambulas.

18. Utinam attendisses mandata mea: facta fuisset sicut flumen pax tua, et justitia tua sicut gurgites maris:

19. Et fuisset quasi arena semen tuum, et stirps uteri tui ut lapilli ejus: non interisset, et non fuisset attritum nomen ejus a facie mea.

20. Egredimini de Babylone, fugite a Chaldæis, in voce exsultationis annuntiate: auditum facite hoc, et efferte illud usque ad extrema terræ. Dicite: Redemit Dominus servum suum Jacob. *Jer. XLI 6.*

21. Non sitierunt in deserto, cum educeret eos: aquam de petra produxit eis, et scidit petram, et fluxerunt aquæ. *Exod. XVII 6; Num. XX 11.*

22. Non est pax impiis, dicit Dominus. *Infra LVII 21.*

van den aanvang af gesproken; van den tijd af, eer het geschiedde, was Ik daarbij[16]). En nu heeft mij de Heere God gezonden en zijn geest[17]).

17. Dit zegt de Heer, uw Verlosser, de Heilige van Israël: Ik, de Heer, uw God ben Ik, die u leer wat nuttig is, die u leid op den weg, welken gij bewandelen zult.

18. Och! haddet gij op mijne geboden acht gegeven, als een stroom ware uw vrede geworden, en uwe gerechtigheid als de diepten der zee,

19. en als oeverzand ware uw zaad geweest, en het kroost van uwen schoot als hare kiezelsteenen; niet vergaan en niet uitgedelgd ware zijn naam voor mijn aangezicht[18]).

20. Trekt uit van Babylon, vlucht weg van de Chaldeërs! Boodschapt het bij jubelgeschal; doet dit hooren en galmt dit uit tot aan de uiteinden der aarde! Zegt: Verlost heeft de Heer zijnen dienstknecht Jacob[19])!

21. Zij leden geen dorst in de woestijn, toen Hij hen uitvoerde; water uit de rots bracht Hij hun voort, en Hij kliefde de rots, en de wateren vloeiden.

22. Geen vrede is er voor de goddeloozen, zegt de Heer[20]).

---

[16]) *Niet in het verborgen,* zie XLV 19. Hebr.: «van den tijd af, dat het geschiedt (als die voorspellingen in vervulling gaan; volgens de Vulgaat reeds te voren), ben Ik daarbij» door mijne voorzienigheid.

[17]) Hier spreekt Isaias en bevestigt, dat hij, door Gods geest gezonden, Cyrus' optreden en Israël's verlossing voorspelt. Volgens velen echter spreekt Isaias van zich zelven in het geheele vers en verklaart hij, sedert de door hem meegedeelde openbaring in den geest bij hare vervulling tegenwoordig te zijn.

[18]) *Uw vrede* of uwe welvaart; *uwe gerechtigheid* of uw heil, zie XLI noot 2. *Als oeverzand* ziet op Gen. XXII 17; XXXII 12. Israël had zijnen *naam* van zelfstandig en uitverkoren volk in de ballingschap verloren. Anderen vertalen het Hebr. in v. 18 en 19 op die wijze, dat alles vermanend op de toekomst ziet: Indien gij wilt acht geven op mijne geboden, dan zal enz.

[19]) Tot aan de uiteinden der aarde moge de blijde boodschap hunner verlossing tot Gods verheerlijking weerklinken. Zij wordt v. 21 in een aan de wonderen der eerste verlossing ontleende beeldspraak geschilderd; zie XLI 18, 19; XLIII 19, 20; XLIV 3.

[20]) Dit kernachtige woord, eene waarschuwing voor de hardnekkige Israëlieten, sluit deze afdeeling.

CAPUT XLIX.

HOOFDSTUK XLIX.

Verheffing van den dienstknecht des Heeren (v. 1—13) en zaligprijzing van Sion (v. 14—26).

1. Audite insulæ, et attendite populi de longe: Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.

2. Et posuit os meum quasi gladium acutum: in umbra manus suæ protexit me, et posuit me sicut sagittam electam: in pharetra sua abscondit me. *Infra LI 16.*

3. Et dixit mihi: Servus meus es tu Israel, quia in te gloriabor.

4. Et ego dixi: In vacuum laboravi, sine causa, et vane fortitudinem meam consumpsi: ergo judicium meum cum Domino, et opus meum cum Deo meo.

5. Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, et Israel non congregabitur: et glorificatus sum

1. Hoort, eilanden, en luistert, volken van verre: De Heer heeft mij van de geboorte af geroepen, van den schoot mijner moeder heeft Hij mijnen naam vermeld[1]).

2. En Hij heeft mijnen mond gemaakt als een scherp zwaard, in de schaduw zijner hand mij beschut; en Hij heeft mij gemaakt tot een uitgelezen pijl, in zijnen koker mij verborgen[2]).

3. En Hij zeide tot mij: Mijn dienstknecht zijt gij, Israël[3]), want aan u zal Ik Mij verheerlijken.

4. En ik, ik zeide: Vergeefs heb ik gearbeid, voor niets, en nutteloos heb Ik mijne kracht uitgeput; voorwaar, mijn recht is bij den Heer en mijn werk bij mijnen God[4]).

5. En nu zegt de Heer, die mij van de geboorte af gevormd heeft tot zijnen dienstknecht, om Jacob tot Hem terug te brengen — en Israël laat zich niet verzamelen;

---

[1]) Eenzelfde uitnoodiging als XLI 1. *Eilanden*, zie XL noot 13. Die hier spreekt, is, blijkens v. 6, dezelfde tot wien XLII 6 gezegd was: «Ik maak u ten licht voor de heidenen», is derhalve de Messias; vgl. Act. XIII 47. Alle volken moeten naar hem hooren; hierop heeft hij recht, want God heeft hem *van zijne geboorte* af geroepen tot zijne bediening, welke door zijnen naam wordt uitgedrukt. Zie de vervulling Matth. I 21; Luc. I 31; II 21.

[2]) *Als een scherp zwaard.... als een uitgelezen* (Hebr. ook: «gladgeslepen») *pijl:* beide vergelijkingen, welke aan het zwaard en den pijl, een echt Perzisch wapen, van den veroveraar Cyrus herinneren (vgl. XLV 1, volg.) verklaren de alles doordringende kracht van het woord (vgl. XI 4; Hebr. IV 12), dat de Messias prediken en waarmede hij de wereld veroveren zal. *In de schaduw van* Gods *hand*, d. i. onder Gods bijzondere hoede, als een in Gods *koker* verborgen *pijl*, zal hij te bestemden tijde zijn doel niet missen; vgl. Ps. XLIV 6.

[3]) *Israël* is hier niet het volk, vgl. XLII 19, want de toegesproken *dienstknecht* wordt van het volk in v. 6 als diens verlosser, in v. 8 als diens middelaar onderscheiden; het is de Messias, die, Israël's zonden op zich nemend en voor diens schulden voldoening gevend, een tweede Israël werd, de strijder tegen God, wiens toorn hij ontwapende; vgl. Gen. XXXII noot 14. Zie Matth. II 15, waar eveneens het volk Israël als type van den Messias optreedt.

[4]) De Messias klaagt over de onvruchtbaarheid van zijnen arbeid onder zijn hardnekkig volk. *Mijn recht*, om krachtens mijne zending aanhoord en geloofd te worden, *is bij den Heer*, den wreker van dat miskende recht. *Werk* is evenals XL 10 het loon van zijnen arbeid.

in oculis Domini, et Deus meus factus est fortitudo mea.

6. Et dixit: Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, et fæces Israel convertendas: ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. *Supra XLII 6; Act. XIII 47.*

7. Hæc dicit Dominus redemptor Israel, sanctus ejus, ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem, ad servum dominorum: Reges videbunt, et consurgent principes, et adorabunt propter Dominum, quia fidelis est, et sanctum Israel qui elegit te.

8. Hæc dicit Dominus: In tempore placito exaudivi te, et in die salutis auxiliatus sum tui: et servavi te, et dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, et possideres hereditates dissipatas: *II Cor. VI 2.*

9. Ut diceres his, qui vincti sunt: Exite: et his, qui in tenebris: Revelamini. Super vias pascentur, et

en verheerlijkt ben ik in de oogen des Heeren, en mijn God is mijne sterkte geworden[5]) —

6. en Hij zeide: Te gering is het, dat gij Mij een dienstknecht zoudt zijn om de stammen van Jacob op te richten en de heffe van Israël terug te voeren; zie, Ik heb u gesteld ten licht voor de heidenen, opdat gij mijn heil zijt tot aan het uiteinde der aarde[6]).

7. Dit zegt de Heer, Israël's Verlosser, zijn Heilige, tot de verachte ziel, tot het verfoeide volk, tot den knecht der heerschers: Koningen zullen het zien, en vorsten zullen opstaan en zich nederbuigen om wille van den Heer, dewijl Hij getrouw is, en om Israël's Heilige, die u heeft uitverkoren[7]).

8. Dit zegt de Heer: Te behaaglijken tijde verhoor Ik u, en ten dage des heils sta Ik u bij; en Ik behoed u en maak u ten bond voor het volk, om het land op te richten en om de verwoeste erfdeelen in bezit te nemen;

9. om te zeggen tot degenen, die geboeid zijn: Gaat uit; en tot degenen, die in het duister zijn: Komt tot het licht[8])! Aan de wegen zul-

---

[5]) *En nu zegt de Heer*, zijn woord volgt in v. 6. *Om Jacob* enz., want als leeraar en wonderdoener moest de Messias zijnen werkkring bepalen tot Israël, zie Matth. XV 24; Act. III 26. Doch overeenkomstig het doel zijner zending en menschwording is hij de Verlosser der gansche wereld, zie v. 6. *En Israël*, deze tusschenzin ziet terug op v. 4; volgens de Hebr. randlezing (welke evenmin als de Septuag., de Syr. en Chald. vert. en de Itala het ontkennende *niet* heeft) wordt de onmiddellijk voorafgaande gedachte herhaald: «en om Israël tot Hem te verzamelen». *En verheerlijkt* enz. door de komst der heidenen tot zijne Kerk, zie v. 6.

[6]) *De heffe*, Hebr.: «de bewaarden», d. i. de door God gespaarden (Septuag.: «de verstrooiing») van Israël. *Ten licht*, zie XLII noot 6, en *mijn heil* voor al de volken der wereld; vgl. Luc. II 32.

[7]) Uit hetgeen voorafgaat en volgt, is het duidelijk, dat *de Heer* hier spreekt tot zijn uitverkoren dienstknecht, den Messias. Hij noemt hem *de* in het oog der menschen *verachte ziel*, vgl. LIII 3, vervolgens den om zijne nederige geboorte en zijn smadelijk lijden «door het volk verfoeide»: zóó althans hebben de oudste vertalingen en de H. Hiëronymus in zijn commentaar het Hebr. begrepen (vgl. LII 14, volg.; zie de vervulling Luc. XXIII 18, volg.). — Volgens de Vulgaat is het woord waarschijnlijk gericht óf tot het ongeloovige Israël óf tot de door de wereld verachte leerlingen van Christus. — Verder noemt God den Messias *den knecht der heerschers*, daar hij zich vrijwillig aan vreemde heerschers (b. v. Herodes, Pilatus) in leven en sterven heeft onderworpen. Die vernedering echter zal door eene luisterrijke verheerlijking gevolgd worden: *koningen* enz.; vgl. XLV 14.

[8]) *Te behaaglijken tijde*, waarop volgens het goddelijk raadsbesluit de zonden der wereld door het Lam Gods

in omnibus planis pascua eorum.

10. Non esurient, neque sitient, et non percutiet eos æstus et sol: quia miserator eorum reget eos, et ad fontes aquarum potabit eos. *Apoc. VII 16.*
11. Et ponam omnes montes meos in viam, et semitæ meæ exaltabuntur.
12. Ecce isti de longe venient, et ecce illi ab aquilone et mari, et isti de terra australi.

13. Laudate cœli, et exsulta terra, jubilate montes laudem: quia consolatus est Dominus populum suum, et pauperum suorum miserebitur.

14. Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus, et Dominus oblitus est mei.
15. Numquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.

len zij grazen, en op alle vlakten[9]) zal hunne weide zijn.
10. Zij zullen niet hongeren noch dorsten, en niet deren zal hen hitte[10]) en zon; want hun Ontfermer zal hen leiden, en aan waterbronnen zal Hij hen drenken[11]).
11. En Ik zal al mijne bergen maken tot eenen weg, en mijne paden zullen opgehoogd worden[12]).
12. Zie dezen, van verre komen zij; en zie, genen uit het Noorden en van de zee; en dezen uit het Zuiderland[13]).
13. Zingt lof, hemelen, en juich, o aarde, galmt, bergen, den lofzang uit; want vertroost heeft de Heer zijn volk, en over zijne armen ontfermt Hij zich[14]).
14. En Sion zeide: Verlaten heeft mij de Heer, en de Heer heeft mij vergeten[15]).
15. Kan wel eene vrouw haar kindeke vergeten, dat zij zich niet ontfermen zou over den zoon van haren schoot? En al zou zij het vergeten, Ik echter, Ik zal u niet vergeten[16])!

---

worden weggenomen, *verhoor Ik* uw gebed voor de zaligheid der menschen (vgl. Joan. XVII; Hebr. V 7); *Ik behoed u* tegen de macht des doods door de verrijzenis *en maak u ten bond,* zie XLII 6, tot middelaar van het Nieuwe Verbond; want het Oude had Israël door zijne zonden verijdeld. Daarom lag het *land* verwoest, waren zijne *erfdeelen* in de handen van vreemden en verkeerde het bondsvolk in de *boeien* enz. der ballingschap. Onder die zinnebeelden zijn de gevolgen der zonde voorgesteld, welke de Messias als een andere Moses, als een tweede Josue kwam herstellen, in geestelijken zin, zie v. 6, door bovennatuurlijk *licht* en *heil* of genade te verleenen.

[9]) Hebr.: «op alle kale hoogten», in vruchtbaar land herschapen. Vgl. XLI 17, 18; XLIII 20. De verlosten worden v. 9*b*, 10 vergeleken bij eene kudde, die ruime weiden heeft en door een liefderijken herder geleid wordt.

[10]) Hebr.: sjarab; zie XXXV noot 5.

[11]) Wellicht las de Vulgaat oorspronkelijk *portabit* (zal Hij dragen), in overeenstemming met de oude vertalingen (vgl. Apoc. VII 17); Hebr.: «zal Hij hen zachtkens leiden»; vgl. XL 11. Zie Joan. X het beeld van den goeden Herder.

[12]) Vgl. XL 3, volg. Zóo wordt de weg naar Sion voor de volken (v. 12) gemakkelijk begaanbaar en duidelijk te onderscheiden. Septuag.: «elk pad zal Ik tot eene weide voor hen maken».

[13]) *Van de zee* of het verre Westen; vgl. LX 9. *Het Zuiderland*, Hebr.: «het land der Sinim», volgens velen de Chineezen, als de vertegenwoordigers van het verre Oosten.

[14]) Vgl. XLII 10, 11; XLIV 23. *De armen* zijn diegenen, welke Christus beloofde te verkwikken Matth. XI 28.

[15]) *Sion*, de bruid des Heeren, klaagt dat Jehova haar in de ballingschap als *verlaten* en *vergeten* heeft. Hierop antwoordt de Heer in v. 15, 16.

[16]) Gods liefde is oneindig teerder en sterker dan moederliefde.

16. Ecce in manibus meis descripsi te: muri tui coram oculis meis semper.

17. Venerunt structores tui: destruentes te, et dissipantes a te exibunt.

18. Leva in circuitu oculos tuos, et vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, et circumdabis tibi eos quasi sponsa. *Infra LX 4.*

19. Quia deserta tua, et solitudines tuæ, et terra ruinæ tuæ nunc angusta erunt præ habitatoribus, et longe fugabuntur qui absorbebant te.

20. Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis tuæ: Angustus est mihi locus, fac spatium mihi, ut habitem.

21. Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? ego sterilis, et non pariens, transmigrata, et captiva: et istos quis enutrivit? ego destituta et sola: et isti ubi erant?

22. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce levabo ad gentes manum meam, et ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in ulnis, et filias tuas super humeros portabunt.

16. Zie, op mijne handen heb Ik u geteekend; uwe muren zijn voor mijne oogen te allen tijde[17]).

17. Gekomen zijn die u zullen opbouwen; die u afbraken en verwoestten, zullen van u heengaan.

18. Sla uwe oogen op in het rond en zie, alle dezen verzamelen zich, zij komen tot u! Zoo waar Ik leef, zegt de Heer, met hen allen zult gij u als met een praalgewaad bekleeden en u met hen omgorden als eene bruid.

19. Want uwe woestijnen en uwe wildernissen en uw in puin gelegd land zullen nu te eng zijn vanwege de bewoners[18]); en verre zullen verdreven worden die u verslonden.

20. Nog zullen de kinderen uwer onvruchtbaarheid zeggen tot uwe ooren[19]): Te eng is mij de plaats, maak mij ruimte, dat ik wonen kan.

21. En gij zult zeggen in uw hart: Wie heeft mij dezen verwekt? Ik, ik was onvruchtbaar en niet barend, weggevoerd en gevangen! En dezen, wie heeft ze opgevoed? Ik was verlaten en eenzaam! En dezen, waar waren zij[20])?

22. Dit zegt de Heere God: Zie, Ik zal mijne hand opheffen naar de heidenen, en naar de volkeren zal Ik mijne banier opsteken. En zij zullen uwe zonen aandragen in de armen, en uwe dochteren zullen zij op de schouders aanvoeren[21]).

---

[17]) Volgens sommigen eene toespeling op de gewoonte om zich op handen of armen namen of symbolische teekenen tot onuitwischbaar aandenken in te snijden; daar dit echter aan Israël verboden was (Lev. XIX 28; XXI 5), is de beeldspraak waarschijnlijker ontleend aan het voorschrift van Deut. VI 8; XI 18. Het plan der nieuwe Sionsstad, op Gods handen geteekend, beduidt zijne wakende zorg voor Sion's stoffelijke en geestelijke herstelling.

[18]) Dit beeld wordt LIV 2, 3 breeder uitgewerkt; vgl. Zach. X 10.

[19]) *De kinderen uwer onvruchtbaarheid*, aan de vroeger onvruchtbare, zie LIV 1, of liever, naar den grondtekst, aan de van hare kinderen (door de ballingschap) beroofde moeder Sion thans in menigte geschonken.

[20]) *Onvruchtbaar en niet barend*, Hebr.: «een (van kinderen) beroofde en onvruchtbare». Die vragen drukken met recht Sion's verwondering uit over de menigte kinderen, welke haar niet op natuurlijke wijze «maar uit God geboren zijn» Joan. I 13. Vgl. Act. X 45; XV 3.

[21]) Op een wenk van Gods hand stroomen de heidenen samen naar Sion, waar God zijne banier (de zichtbare Kerk) hoog geplant heeft; dezen voeren

23. Et erunt reges nutritii tui, et reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demisso adorabunt te, et pulverem pedum tuorum lingent. Et scies quia ego Dominus, super quo non confundentur qui exspectant eum.

23. En koningen zullen uwe pleegvaders zijn, en koninginnen uwe pleegmoeders; met het aangezicht ter aarde gebogen zullen zij u huldigen, en het stof uwer voeten zullen zij lekken[22]). En gij zult weten, dat Ik de Heer ben, weshalve niet te schande zullen worden die Hem verbeiden[23]).

24. Numquid tolletur a forti præda? aut quod captum fuerit a robusto salvum esse poterit?

24. Zal dan aan den machtige zijn prooi worden ontnomen? Of zal, wat door den geweldenaar gevangen werd, bevrijd kunnen worden[24])?

25. Quia hæc dicit Dominus: Equidem, et captivitas a forti tolletur: et quod ablatum fuerit a robusto salvabitur. Eos vero, qui judicaverunt te, ego judicabo, et filios tuos ego salvabo.

25. Voorwaar, dit zegt de Heer: Gewis, ook wat gevangen werd, zal aan den machtige worden ontnomen; en wat door den geweldenaar was weggeroofd, zal bevrijd worden! Degenen echter, die u gericht hebben, zal Ik richten, en uwe kinderen zal Ik bevrijden[25]).

26. Et cibabo hostes tuos carnibus suis: et quasi musto, sanguine suo inebriabuntur: et sciet omnis caro, quia ego Dominus salvans te, et redemptor tuus fortis Jacob.

26. En spijzen zal Ik uwe vijanden met hun eigen vleesch; en als van most zullen zij van hun eigen bloed dronken worden; en alle vleesch zal weten, dat Ik, de Heer, uw Redder ben, en uw Verlosser de sterke van Jacob[26]).

---

de Sionskinderen van heinde en verre aan. Met eene toespeling op de hulpverleening der heidenen bij den terugkeer van Israël uit Babylon (vgl. I Esdr. I 2—4; IV) schildert de profeet de komst der heidenen naar het geestelijke Sion. Vgl. XI 12; LX 4.

[22]) De grooten der aarde zullen met diepen eerbied aan Sion hunne geschenken en hunne beschermende hand aanbieden; zie Ps. LXXI 9; Mich. VII 17.

[23]) Vgl. XL 31; Ps. XXIV 3.

[24]) Eene vraag van kleingeloovigen twijfel aan die alle menschelijke verwachting overtreffende belofte. De *machtige* en de *geweldenaar* is de, door Babylon afgebeelde, God weerstrevende macht des duivels en der zonde; vgl. Matth. XII 29.

[25]) Op die in v. 24 meer rhetorisch, dan werkelijk gestelde vraag antwoordt God met een beroep op zijne alles overwinnende almacht, die zal zegevieren over de vijanden van zijn Rijk en hen straffen zal; vgl. LIII 12.

[26]) God zal de vijanden van zijn Rijk door onderlingen strijd elkander doen vernietigen. Vgl. IX 19; I Reg. XIV 20. *Alle vleesch*, zie XL 5. *De sterke van Jacob*, zie I 24.

CAPUT L.

HOOFDSTUK L.

ƒehoorzaamheid van Israël; gehoorzaamheid en heilig lijden van den ienstknecht des Heeren (v. 1—6); zijne verheerlijking (v. 7—9). Wel hun, die naar hem luisteren; wee over zijne vijanden (v. 10, 11).

Iæc dicit Dominus: Quis est ber repudii matris vestræ, quo ɪi eam? aut quis est creditor , cui vendidi vos? ecce in itatibus vestris venditi estis, sceleribus vestris dimisi ma- vestram.

ʇuia veni, et non erat vir: vo- et non erat qui audiret: num- abbreviata et parvula facta ıanus mea, ut non possim re- re? aut non est in me virtus berandum? Ecce in increpa- mea desertum faciam mare, m flumina in siccum: compu- ənt pisces sine aqua, et mo- ur in siti. *Infra LIX 1.*

nduam cœlos tenebris, et sac- ponam operimentum eorum.

ɔominus dedit mihi linguam tam ut sciam sustentare eum,

1. Dit zegt de Heer: Welke is de scheidbrief uwer moeder, waarmede Ik haar liet heengaan? Of wie is mijn schuldeischer, aan wien Ik ulieden verkocht heb? Zie, om uwe onge- rechtigheden zijt gij verkocht, en om uwe misdaden liet Ik uwe moeder heengaan[1])!

2. Want Ik kwam, en er was geen man; Ik riep, en niemand, die hoorde. Is dan mijne hand verkort en zwak geworden, dat Ik niet verlossen kan? Of is er in Mij geene kracht om te redden? Zie, door mijn drei- gen leg Ik de zee droog, maak Ik de stroomen tot dorren grond; de visschen verrotten bij gemis aan water en sterven van dorst.

3. Ik kleed de hemelen in duister- nis, en een rouwgewaad geef Ik hun tot dekkleed[2])!

4. De Heer heeft mij een geoefende tong gegeven, opdat ik den ver-

---

ntwoordend op Sion's klacht XLIX erklaart God, waarom Israël is ırpen. Het verbond van Jehova ijn volk wordt hier voorgesteld als ıuwelijk. Terugziende nu op het des mans (Deut. XXIV 1—3), om ıtgenoote met een *scheidbrief* weg nden (vgl. Jer. III 1, volg.), en ɪ op het recht des huisvaders, om kinderen aan den schuldeischer *'koopen* (vgl. Exod. XXI 2, 7; IV IV 1; II Esdr. V 5; Matth. XVIII ɪegt God vragenderwijze, dat niet zijne schuld het verbond met Sion oken is en Israël's kinderen in gschap als in slavernij verkocht — Hebr.: «waar is de scheidbrief» Hij bestaat niet; want niet Jehova an alleen gaf den scheidbrief) was ak van Sion's verwerping, welke ıdien niet altijddurend zou zijn, ɪ bij een eigenlijke echtscheiding ɪval was, zie Deut. XXIV 4. Neen, Israël's kinderen (*Zie* enz.) hebben door hunne zonden die tijdelijke schei- ding veroorzaakt; Hebr.: «om uwe zonden is uwe moeder weggezon- den».

[2]) God *kwam* door de Wet en de profeten, Hij *riep* door vermaningen en kastijdingen, maar Israël bleef doof. Daarom werd Israël een verstooten, aan de heidenen prijsgegeven vrouw. Dat gebeurde niet, omdat het God aan macht ontbrak. Daarvoor getuigden genoeg de wonderen bij de verlossing uit Egypte (vgl. Ps. CV 9; Exod. VII 18), bijzonder de Egyptische *duisternis* (zie Exod. X 21), welke v. 3 in beeld- spraak geschilderd wordt. Maar derge- lijke wonderen waren ontoereikend om Israël te verlossen uit de ellende, waarin het zich door zijne weerspannigheid gebracht had. Daarom moest de dienst- knecht des Heeren, de Messias, komen, die in v. 4 sprekend optreedt.

qui lassus est verbo: erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.

moeide wete te sterken met het woord; Hij wekt des morgens, des morgens wekt Hij mij het oor, opdat ik naar Hem hoore als naar den leermeester[3]).

5. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico: retrorsum non abii.

5. De Heere God heeft mij het oor geopend, en ik, ik sprak niet tegen; ik week niet achterwaarts[4]).

6. Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus: faciem meam non averti ab increpantibus, et conspuentibus in me. *Matth. XXVI 67.*

6. Mijn lichaam gaf ik[5]) aan hen, die sloegen, en mijne wangen aan hen, die mij den baard uitrukten; mijn aangezicht wendde ik niet af van hen, die mij scholden en spuwden op mij.

7. Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus: ideo posui faciem meam ut petram durissimam, et scio quoniam non confundar.

7. De Heere God is mijn helper, daarom word ik niet beschaamd, daarom stel ik mijn aangezicht als een zeer harden steen; en ik weet, dat ik niet beschaamd zal worden[6]).

8. Juxta est qui justificat me, quis contradicet mihi? stemus simul, quis est adversarius meus? accedat ad me.

8. Nabij is Hij, die mij rechtvaardigt; wie zal met mij in geding komen? Laat ons samen optreden! Wie is mijn tegenstander? Hij nadere tot mij[7])!

9. Ecce Dominus Deus auxiliator meus: quis est qui condemnet me? Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos.

9. Zie, de Heere God is mijn helper; wie is er, die mij zal veroordeelen? Zie, zij allen zullen verslijten als een kleed, de mot zal hen verteren[8])!

10. Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem servi sui? qui ambulavit in tenebris, et non est lumen ei, speret in nomine Domini, et innitatur super Deum suum.

10. Wie is er onder u, die den Heer vreest en luistert naar de stem van zijnen dienstknecht[9])? Die wandelt in duisternis en geen licht heeft, hij vertrouwe op den naam des Heeren en steune op zijnen God!

---

[3]) *Mij*, den Messias, den Leeraar der volken. *Den vermoeide*, d. i. de door de zonde afgematte menschheid; vgl. Matth. XI 28. Het herhaalde *des morgens*, Hebr.: «elken morgen», beteekent, dat God voortdurend hem onderricht, hem *het oor wekt*, d. i. hem zijne openbaring mededeelt. Want «gelijk de Vader het mij gezegd heeft, zoo spreek ik» Joan. XII 50. Vgl. Joan. V 19, 20; VII 16; VIII 26, 40; XIV 24; XV 15. Hebr. aan het slot: «opdat ik hoore naar de wijze der leerlingen».

[4]) *De Heer heeft mij het oor geopend*, om niet alleen zijne openbaring eerbiedig aan te hooren, maar ook zijne bevelen gewillig te volbrengen. Vgl. Matth. XX 28; Joan. XIV 31; Phil. II 8.

[5]) Hebr. «Mijnen rug» *gaf ik* bereidwillig enz. Zie de vervulling Matth. XXVI 67; XXVII 30; Marc. XIV 65.

[6]) Omdat hij weet dat God hem in zijn lijden ondersteunt, vreest hij geen beschimping, maar vertoont op zijn kalm *aangezicht* te midden van de grootste versmading een onverwinlijke standvastigheid.

[7]) God is met zijne hulp *nabij* en zal hem *rechtvaardigen*, d. i. hem voor zijne rechtbank heilig en gerechtig verklaren. In die overtuiging daagt de Messias iederen tegenstander uit, om met hem voor Gods rechtbank op te treden, want niemand kan hem «van zonde overtuigen» Joan. VIII 46.

[8]) Zijne vijanden zullen vergaan als *een kleed*, dat door *de mot* verteerd wordt; vgl. LI 8.

[9]) De vraag voorspelt, dat slechts weinigen in Israël hem gehoor zullen verleenen.

:ce vos omnes accendentes accincti flammis, ambulate ine ignis vestri, et in flamnas succendistis: de manu :tum est hoc vobis, in doloormietis.

11. Zie, gij allen, die een vuur ontsteekt, die u omgordt met vlammen, wandelt bij het licht van uw vuur en bij de vlammen, die gij ontstoken hebt! Van mijne hand is u dit geworden: in smarten zult gij ternederliggen[10]).

CAPUT LI.

HOOFDSTUK LI.

ing tot geloovig vertrouwen (v. 1—6) en tot lijdzaamheid (v. 7—16) het oog op de grootsche verlossing en het onvergankelijke heil. Jerualem's verheffing; vernedering van zijne vijanden (v. 17—23).

lite me qui sequimini quod est, et quæritis Dominum: te ad petram unde excisi t ad cavernam laci, de qua estis.

endite ad Abraham patrem n, et ad Saram, quæ peperit uia unum vocavi eum, et :i ei, et multiplicavi eum.

solabitur ergo Dominus Sion, olabitur omnes ruinas ejus: et desertum ejus quasi deliet solitudinem ejus quasi Domini. Gaudium et lætitia tur in ea, gratiarum actio, laudis.

1. Hoort naar Mij, gij, die nastreeft wat gerechtig is en den Heer zoekt: Geeft acht op de rots, waaruit gij gehouwen zijt, en op de holte der groeve, waaruit gij gegraven zijt[1]).

2. Geeft acht op Abraham, uwen vader, en op Sara, die u gebaard heeft; want toen hij alleen was, heb Ik hem geroepen, en Ik zegende en vermenigvuldigde hem[2]).

3. Alzoo zal de Heer Sion troosten, en troosten zal Hij al hare verwoestingen; en Hij zal hare woestijn maken als eenen lusttuin en hare wildernis als eenen hof des Heeren[3]). Vreugde en blijdschap zal in haar gevonden worden, dankzegging en lofgeschal.

---

ie een vuur van vervolgingen n Messias en de zijnen *ontsteekt*. *mmen*, Hebr.: «met brandpijelke men in den *gordel* droeg. t vuur en met die brandpijlen, ij tegen den Messias richten, zijne vijanden voor zich zelven der goddelijke wraak bereiden.

et woord is gericht tot diegenen, n tegenstelling met de laatst toe:enen, naar gerechtigheid stre-oor *de rots* wordt Abraham, door *e der groeve* Sara beteekend, l. Wellicht is die beeldspraak espeling op de onvruchtbaarer stamouders, waaruit Isaäc met zijn talrijk nakroost buiten de gewone orde der natuur geboren werd.

[2]) *Alleen*, d. i. kinderloos; vgl. Ezech. XXXIII 24. In de *vermenigvuldiging* van zijn nageslacht was een deel van den in hem beloofden zegen vervuld; dit moest het vertrouwen der vromen opwekken en hun een waarborg zijn, dat ook de in Abraham's zaad beloofde zegen vervuld en Israël derhalve hersteld zou worden tot heil van alle volken.

[3]) *Troosten* door het te herstellen, zoodat het nieuwe Sion, het oude ver overtreffend, worden zal als een *lusttuin*, Hebr.: «als een Eden», zie Gen. II noot 11. Vgl. Ezech. XXXI 9. Inderdaad is door Christus' verdiensten

4. Attendite ad me popule meus, et tribus mea me audite: quia lex a me exiet, et judicium meum in lucem populorum requiescet.

5. Prope est justus meus, egressus est salvator meus, et brachia mea populos judicabunt: me insulæ exspectabunt, et brachium meum sustinebunt.

6. Levate in cœlum oculos vestros, et videte sub terra deorsum: quia cœli sicut fumus liquescent, et terra sicut vestimentum atteretur, et habitatores ejus sicut hæc interibunt: Salus autem mea in sempiternum erit, et justitia mea non deficiet. *Ps. XXXVI 39.*

7. Audite me qui scitis justum, populus meus lex mea in corde eorum: nolite timere opprobrium hominum, et blasphemias eorum ne metuatis. *Ps. XXXVI 31.*

8. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis: et sicut lanam, sic devorabit eos tinea: Salus autem mea in sempiternum erit, et justitia mea in generationes generationum.

9. Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini: consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus sæculorum. Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem?

4. Luistert naar Mij, mijn volk; en gij, mijn volksstam, hoort naar Mij! Want de wet zal van Mij uitgaan, en mijn recht zal zich nederlaten tot licht der volken[4]).

5. Nabij is mijn gerechte, uitgetogen is mijn Heiland, en mijne armen zullen de volkeren richten; Mij zullen de eilanden verwachten, en mijnen arm zullen zij verbeiden[5]).

6. Slaat uwe oogen ten hemel en ziet nederwaarts ter aarde; voorwaar, de hemelen zullen als rook vervliegen, en de aarde zal als een kleed verslijten, en hare bewoners zullen gelijk zij vergaan; maar mijn heil zal tot in eeuwigheid duren, en mijne gerechtigheid zal onvergankelijk zijn[6]).

7. Hoort naar Mij, gij, die weet wat gerechtig is, mijn volk, in welks hart mijne wet is: Vreest den smaad der menschen niet, en weest voor hunne lastertaal niet beducht.

8. Want als een kleed, zoo zal hen de worm verteren; en als wol, zoo zal hen de mot verslinden; maar mijn heil zal duren in eeuwigheid, en mijne gerechtigheid van geslacht tot geslacht.

9. Rijs op, rijs op, bekleed u met kracht, arm des Heeren! Rijs op als in de aloude dagen onder de voormalige geslachten! Zijt Gij het niet, die den trotschaard verslagen, den draak verwond hebt[7])?

de door Adam's schuld verloren paradijszegen ruimschoots hersteld.

[4]) Vgl. XLII 1, 3, 4. De heilaanbrengende *wet*, welke *het recht* Gods bevat en van God zal uitgaan, is het voor allen bestemde Evangelie.

[5]) Hebr.: «mijne gerechtigheid.... mijn heil». Bedoeld is (zie XLI noot 2) de genadige openbaring van God door *den gerechte*, den Messias; zie XLII 3, 4; XLV 24, volg. *Nabij*, zie XLVI 13. In en door Christus zullen Gods *armen*, het zinnebeeld zijner macht, tot heil der wereld alle volken *richten* of besturen. *Mij zullen de eilanden* enz., zie XLII 4.

[6]) *Hemel* en *aarde* zullen naar hunnen tegenwoordigen toestand vergaan, maar het Rijk van genade zal eeuwig duren. Vgl. Matth. XXIV 35; Hebr. I 11, 12. *Gelijk zij*, de genoemde hemel en aarde.

[7]) Jubelend in het heil van den Messias (v. 4—8), smeekt de profeet, dat Gods *arm* uit zijne rust oprijze, m. a. w. dat God zijne macht toone in het verlossen van zijn volk. Hij herinnert aan de verlossing uit Egypte, de voorafbeelding der geestelijke verlossing. *De trotschaard* en *de draak* zijn benamingen waarmede reeds vroeger (zie XXX 7; XXVII 1) Egypte werd aangeduid.

ımquid non tu siccasti mare, abyssi vehementis: qui po- ›rofundum maris viam, ut ›nt liberati? *Exod. XIV 21.*

nunc qui redempti sunt a , revertentur, et venient in ıudantes, et lætitia sempi- ıper capita eorum, gaudium ːiam tenebunt, fugiet dolor tus.

ɡo, ego ipse consolabor vos: ut timeres ab homine mor- a filio hominis, qui quasi ita arescet?

oblitus es Domini factoris tetendit cœlos, et fundavit et formidasti jugiter tota ıcie furoris ejus, qui te tri- , et paraverat ad perden- bi nunc est furor tribulan-

to veniet gradiens ad ape- ı, et non interficiet usque necionem, nec deficiet panis

ɡo autem sum Dominus Deus ui conturbo mare, et intu- t fluctus ejus: Dominus ıum nomen meum.

›sui verba mea in ore tuo, ımbra manus meæ protexi ılantes cœlos, et fundes ter-

10. Zijt gij het niet, die de zee hebt uitgedroogd, het water van den geweldigen afgrond; die de diepte der zee tot eenen weg hebt gemaakt, dat de verlosten daar doortrokken?

11. Ook thans zullen de door den Heer vrijgekochten terugkeeren, en zij zullen komen naar Sion met gejuich, en eeuwige blijdschap op hunne hoofden; vreugde en blijdschap zullen zij ten deel hebben, vlieden zal smart en gezucht[8])!

12. Ik, Ik zelf zal u troosten; wie zijt gij, dat gij vreest voor een sterfelijk mensch en voor een menschenkind, dat als hooi alzoo zal verdorren[9]).

13. En vergeten hebt gij den Heer, uwen Maker, die de hemelen uitgespannen en de aarde gegrondvest heeft; en gij vreesdet gedurig den ganschen dag voor het aangezicht der woede van dengene, die u verdrukte en gereed stond tot verdelging! Waar is nu de woede des verdrukkers[10])?

14. Weldra zal komen die optreedt om te openen, en hij zal niet dooden tot verdelgens toe, en niet ontbreken zal zijn brood[11]).

15. Ik echter, Ik ben de Heer, uw God, die de zee beroer, en hare golven zwellen — Heer der heerscharen is mijn naam!

16. Ik heb mijne woorden gelegd in uwen mond, en in de schaduw mijner hand heb Ik u beschut, opdat

---

den geest ziet de profeet het ı heil in vervulling gaan. Eene e herhaling van XXXV 10.

e zijt gij drukt verwondering de kleinmoedigheid der ver- vromen, aan wie de profeet *oostende* verlossing in uitzicht egenover de verdrukkers, ster- ıenschenkinderen, stelt hij in v. almachtigen God, dien zij in kleinmoedigheid niet indachtig

het Hebr. hangt dit vers nog *wie zijt gij* (in v. 12), «dat gij .. en dat gij vreesdet» enz.

Door dien verdrukker is de Chaldeër bedoeld (zie LII 4), de vertegenwoordiger van alle vijanden van Sion.

[11]) *Die optreedt* is de Messias, zie XLII 7. *Hij zal niet dooden*, gelijk de verdrukker van v. 13, en niemand laten omkomen; want *zijn brood*, d. i. zijn hulp en steun, *zal niet ontbreken*. Hebr.: «Weldra zal de (in boeien, zie X noot 3) gekromde ontboeid worden; en hij zal niet sterven (in het kerkerhol), ter groeve (bestemd), en zijn (het hem toekomende) brood zal hem niet ontbreken».

ram: et dicas ad Sion: Populus meus es tu. *Supra XLIX 2.*

17. Elevare, elevare, consurge Jerusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus: usque ad fundum calicis soporis bibisti, et potasti usque ad fæces.

18. Non est qui sustentet eam ex omnibus filiis, quos genuit: et non est qui apprehendat manum ejus ex omnibus filiis, quos enutrivit.

19. Duo sunt quæ occurrerunt tibi: quis contristabitur super te? vastitas, et contritio, et fames, et gladius, quis consolabitur te? *Supra XLVII 9.*

20. Filii tui projecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum, sicut oryx illaqueatus: pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui.

21. Idcirco audi hoc paupercula, et ebria non a vino.

22. Hæc dicit dominator tuus Do-

gij de hemelen planten en de aarde grondvesten en zeggen zoudt tot Sion: Mijn volk zijt gij[12])!

17. Verhef u, verhef u, rijs op, Jerusalem, gij, die van de hand des Heeren den beker zijner gramschap gedronken hebt; tot aan den bodem van den zwijmelbeker hebt gij gedronken, en gij hebt hem geledigd tot den droesem toe[13])!

18. Geen is er, die haar ondersteunt, van al de kinderen, die zij baarde; en geen is er, die haar bij de hand vat, van al de kinderen, die zij grootbracht[14]).

19. Tweeërlei is u wedervaren. Wie zal u medelijden betuigen? Verwoesting en vernieling en honger en zwaard. Wie zal u troosten[15])?

20. Uwe kinderen waren op den grond geworpen, zij lagen aan de hoeken aller straten, als een gestrikte gazelle, verzadigd van de verbolgenheid des Heeren, van het dreigen van uwen God[16]).

21. Daarom hoor dit, armzalige, die dronken zijt, niet van wijn[17])!

22. Dit zegt uw Opperheer, de

---

[12]) God richt het woord tot den Messias: *Ik heb mijne woorden* enz., d. i. mijne openbaring aan u ter prediking toevertrouwd; zie verder XLIX 2. *Opdat gij,* Hebr. in den eersten persoon, «opdat *Ik* de hemelen plante» enz.; deze woorden schilderen het Rijk van den Messias, een nieuwe schepping in geestelijken zin (zie Eph. II 10) en na het einde der dagen ook in stoffelijken zin (zie II Petr. III 10—13). Hierdoor zal de voorspelling van Osee II 1 in volkomen vervulling gaan.

[13]) Met dit vers begint een nieuwe toespraak, een drievoudige opwekking van het in ballingschap diep vernederde Sion. Eerst (v. 17—20) wordt Sion voorgesteld als in diepen slaap verzonken en zwijmeldronken van den beker der goddelijke gramschap, sinds de verwoesting van Jerusalem door de Chaldeërs; thans komt de beurt aan zijne vijanden om van dien beker te drinken (v. 21—23). *Verhef u,* d. i. wek u op uit dien diepen slaap. Zie datzelfde beeld van den zwijmelbeker Abd. v. 16; Hab. II 16; Isaï. XXIX 9, volg.; Jer. XXV 15, volg. enz.

[14]) Jerusalem is eene in dronkenschap ternedergezonken vrouw, en geen harer kinderen kan haar helpen — een treffend beeld der stad na hare verwoesting: zij was wel niet vernietigd, maar als levenloos. Alleen God kon haar herstellen.

[15]) *Tweeërlei* straffen: *Verwoesting* van het land en *vernieling* der bevolking door *honger* en *zwaard.*

[16]) Hebr.: «uwe kinderen waren bedekt» of «omfloerst», een Hebr. zegswijze, welke beteekent: in onmacht gevallen of bewusteloos geworden. In dien toestand bevonden zich de nog overige bewoners van Jerusalem, nadat honger en zwaard hun werk gedaan hadden. Als een in den strik van den jager gevangen *gazelle,* die zich bijna geworgd heeft bij hare pogingen om zich te ontworstelen. *Verzadigd* enz. herinnert er aan, dat niet zoozeer de vijand, maar God zelf die straf overzond; zie v. 17.

[17]) Vgl. XXIX 9; LI 17, 20; Thren. III 15.

minus, et Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo: Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ, non adjicies ut bibas illum ultra.

23. Et ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt, et dixerunt animæ tuæ: Incurvare, ut transeamus: et posuisti ut terram corpus tuum, et quasi viam transeuntibus.

Heer en uw God, die strijd voert voor zijn volk: Zie, Ik heb uit uwe hand genomen den zwijmelbeker, den bodem van den beker mijner verbolgenheid; voortaan zult gij dien niet meer drinken[18]).

23. En Ik geef dien in de hand van hen, die u vernederden en zeiden tot uwe ziel: Krom u, opdat wij over u gaan! En gij maaktet uw lichaam tot grond en als tot een weg voor die over u gingen[19])!

CAPUT LII.

HOOFDSTUK LII.

Verheerlijking en vreugde van Jerusalem bij zijne onverdiende verlossing (v. 1—12). Begin der profetie van het lijden en de verheerlijking van den Messias (v. 13—15).

1. Consurge, consurge, induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ Jerusalem civitas sancti: quia non adjiciet ultra ut pertranseat per te incircumcisus et immundus.

2. Excutere de pulvere, consurge, sede Jerusalem: solve vincula colli tui captiva filia Sion.

3. Quia hæc dicit Dominus: Gratis venundati estis, et sine argento redimemini.

1. Rijs op, rijs op, bekleed u met uwe kracht, o Sion! Bekleed u met uwe pronkgewaden, Jerusalem, stad des Heiligen! Want nimmermeer zal nog bij u doorgaan een onbesnedene en een onreine[1]).

2. Schud af het stof, rijs op, zet u neder, Jerusalem; slaak de boeien van uwen hals, gevangen dochter Sion[2])!

3. Want dit zegt de Heer: Om niet zijt gij verkocht geworden, en niet voor geld zult gij gelost worden[3]).

---

[18]) De beurt om dien beker te ledigen komt thans aan Sion's verdrukkers. *Ik heb genomen* voegt als 't ware het woord bij de daad. *Den bodem* enz., Hebr.: «den boordevollen beker».

[19]) De diepe vernedering en weerloosheid der stad wordt op echt Oostersche wijze geschilderd; zoo handelden inderdaad overwinnaars, zie Jos. X 24; men vindt dit op de Assyrische gedenkteekenen niet zelden afgebeeld. Zoo moest later de Romeinsche keizer Valerianus zijnen rug krommen tot voetbank voor den Perzischen koning Sapor.

[1]) Sion wordt ten tweeden male, zie LI 17, opgewekt. Thans mag zij zich in haar koninklijk praalgewaad kleeden. Want in tegenstelling met den tijd der ballingschap is zij krachtig en luisterrijk en *de stad des Heiligen*, Hebr. en Septuag.: «de heilige stad», geworden, waar geen *onbesneden* of *onreine* heiden nog verwoestend zal doorgaan.

[2]) Gevangenen lagen *in het stof*, op den grond, vgl. III 26; XLVII 1; een treffend beeld voor het in puin gelegde Sion. *Zet u* op uwen troon, vgl. Mich. IV 8.

[3]) Alleen aan loutere genade is de verlossing te danken, gelijk God uit vrijen wil zijn volk heeft prijsgegeven, *om niet*, d. i. zonder aan Assur of Babel iets schuldig te zijn of eenig voordeel daarvan te hebben; dezelfde gedachte als L 1.

4. Quia hæc dicit Dominus Deus: In Ægyptum descendit populus meus in principio ut colonus esset ibi: et Assur absque ulla causa calumniatus est eum. *Gen. XLVI 6.*
5. Et nunc quid mihi est hic, dicit Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis? Dominatores ejus inique agunt, dicit Dominus, et jugiter tota die nomen meum blasphematur. *Ez. XXXVI 20; Rom. II 24.*
6. Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa: quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.
7. Quam pulchri super montes pedes annuntiantis et prædicantis pacem: annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus! *Nah. I 15; Rom. X 15.*
8. Vox speculatorum tuorum: levaverunt vocem, simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt cum converterit Dominus Sion.
9. Gaudete, et laudate simul deserta Jerusalem: quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Jerusalem.

4. Want dit zegt de Heere God: Naar Egypte is mijn volk afgetogen in den beginne om aldaar bijwoner te zijn; ook Assur heeft het zonder eenige reden verdrukt[4]).
5. En nu, wat heb Ik hier te maken, zegt de Heer; want weggevoerd werd mijn volk om niet? Zijne heerschers handelen onrechtmatig, zegt de Heer, en aanhoudend, den ganschen dag wordt mijn naam gelasterd[5]).
6. Daarom zal mijn volk mijnen naam leeren kennen te dien dage, dat Ik het ben, die spreek: Zie, hier ben Ik[6]).
7. Hoe liefelijk zijn op de bergen de voeten van hem, die boodschapt en den vrede verkondigt, die het goede boodschapt, het heil verkondigt en tot Sion zegt: Heerschen zal uw God[7])!
8. De stem uwer wachters! Zij verheffen hunne stem, te zamen juichen zij; want oog in oog zien zij, hoe de Heer Sion terugvoert[8])!
9. Verheugt u en juicht te gader, woestenijen van Jerusalem; want getroost heeft de Heer zijn volk, verlost heeft Hij Jerusalem!

---

[4]) Egypte noch Assur hadden eenig recht op Gods volk. Want naar Egypte was het *in den beginne*, Hebr.: «eertijds», heengetogen, om er als een vrij volk de rechten der gastvrijheid te genieten. Ook Assur (waaronder Chaldea, Assur's erfgenaam, begrepen is) had het *zonder reden*, zonder te zijn uitgedaagd, *verdrukt*.

[5]) Jehova heeft *niets te maken*, heeft geen verplichting aan Babel, *want* enz., zie noot 3. *Gelasterd*, zie XLVIII 11; alléén om wille van zijne eer zal God Juda verlossen.

[6]) *Daarom*, om wille van mijne eer, zal mijn volk proefondervindelijk *mijnen naam leeren kennen;* «daarom» (wat in het Hebr. herhaald wordt) zal mijn volk *ten dage* der verlossing ondervinden, *dat Ik het ben*, de getrouwe God des verbonds, *die spreek: Hier ben Ik*, gereed om mijn woord gestand te doen!

[7]) De overgang is plotselijk en de voorstelling levendig. Op de noordelijk van Juda gelegen bergen snellen herauten aan, wier vlugge tred *liefelijk* is om de blijde boodschap, die zij brengen. Zij verkondigen, dat de dageraad is aangebroken van Sion's herstelling, welke een aanvang nam bij den terugkeer uit de ballingschap en voltooid wordt door den Messias. Hij immers zal het hier aangekondigde, *vrede* en *heil*, eerst ten volle schenken en het Rijk Gods over de gansche aarde vestigen door zijne herauten, de verkondigers van het H. Evangelie; zie Rom. X 15.

[8]) *De wachters* op Jerusalem's torens zien juichend, hoe *Sion*, d. i. hare bevolking, uit de ballingschap terug-

10. Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium: et videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. *Ps. XCVII 3.*
11. Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere: exite de medio ejus, mundamini qui fertis vasa Domini. *II Cor. VI 17.*

12. Quoniam non in tumultu exibitis, nec in fuga properabitis: præcedet enim vos Dominus, et congregabit vos Deus Israel.

13. Ecce intelliget servus meus, exaltabitur, et elevabitur, et sublimis erit valde.

14 Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus ejus, et forma ejus inter filios hominum.

15. Iste asperget gentes multas,

10. Bereid heeft de Heer zijnen heiligen arm voor de oogen aller volkeren; en alle einden der aarde zullen het heil zien van onzen God[9]).
11. Vertrekt, vertrekt, gaat weg van daar! Raakt het onreine niet aan! Gaat weg uit zijn midden! Reinigt u, gij die de vaten des Heeren draagt[10])!
12. Want niet in verwarring zult gij uitgaan noch al vluchtend u wegspoeden; want de Heer zal u voorgaan, en de God van Israël zal u verzamelen[11]).
13. Zie, verstandig zal mijn dienstknecht zijn, verhoogd en verheven en verheerlijkt zal hij worden bovenmate[12]).
14. Evenals velen over u verbaasd stonden, zoo is zijn voorkomen ontluisterd onder de mannen en zijne gedaante onder de menschenkinderen[13]).
15. Hij zal vele volkeren bespren-

---

keert. *Oog in oog,* zoodat hun oog in het oog der aankomenden staart. Wachters en ballingen zien elkander in het gelaat.

[9]) *Bereid,* Hebr.: «Ontbloot», heeft de Heer, als een dapper krijger, zijnen arm om het groote werk der verlossing te volvoeren. Vgl. voor het hier bedoelde *heil van onzen God,* dat alle volken zullen *zien* en genieten, Luc. II 31.

[10]) Derde opwekking (zie LI 17; LII 1), thans gericht tot de ballingen in Babylon, om naar Sion terug te keeren. Vgl. XLVIII 20; Zach. II 6, 7. Daar het een heilige tocht geldt, onder aanvoering van Jehova (v. 8), waarschuwt de profeet tegen verontreiniging. *Reinigt u,* priesters en levieten. Deze profetie ging in vervulling, toen Cyrus de door Nabuchodonosor ontvoerde tempelvaten (IV Reg. XXIV 13; XXV 13) terugschonk; vgl. I Esdr. I 7—11. — II Cor. VI 17 wordt het eerste halfvers toegepast op den omgang met heidenen.

[11]) *In verwarring,* Hebr.: «met overijling», als bij den uittocht uit Egypte, zie Exod. XII 11 (waar dezelfde uitdrukking voor het *haastelijk* eten van het Pascha), 33, 39; Deut. XVI 3. *De Heer zal u voorgaan,* eene toespeling op de vuur- en wolkzuil, zie Exod. XIII 21, 22. *U verzamelen* of bijeenhouden, Hebr.: «u tot achterhoede zijn», zoodat zij geen vijanden in den rug te vreezen hebben.

[12]) Hier begint een nieuwe profetie (LII 13—LIII 12), waarin het lijden en het sterven, alsmede de verheerlijking van den Messias voorspeld wordt; vgl. XLIX; L 4—11. God zelf treedt sprekend op. *Mijn dienstknecht* is dezelfde, van wien XLII 1, volg.; LXIX sprake was. Hij, de Messias, *zal verstandig zijn;* want God «heeft zijnen geest» — den geest der wijsheid en des verstands en der wetenschap XI 2 — «op hem gelegd» XLII 1. Anderen vertalen het Hebr.: «hij zal wijselijk handelen» in het Verlossingswerk of (volgens sommigen) daarin «voorspoedig zijn». Het loon zijner vernedering is de hoogste verheerlijking, welke met nadruk driemaal wordt uitgesproken.

[13]) *Over u,* den met gebruikelijke persoonsverwisseling toegesproken Messias. De reden dier *verbazing* volgt: *zoo ontluisterd,* van aanzien beroofd, misvormd. *Onder de mannen* is een Hebr. spreekwijze, welke, zie Luc. I 29, beteekent: meer dan alle mannen, of wel: zoodat zijn voorkomen eenen man onwaardig is.

super ipsum continebunt reges os suum: quia quibus non est narratum de eo, viderunt: et qui non audierunt, contemplati sunt. *Rom. XV 21.*

gen; zijnenthalve zullen koningen hunnen mond gesloten houden; want zij, aan wie niets omtrent hem verhaald was, zien; en die niets gehoord hadden, aanschouwen[14]).

CAPUT LIII.

HOOFDSTUK LIII.

Door lijden en versmading heeft de Messias voor onze zonden voldaan (v. 1—6); zijn vrijwillig lijden en sterven, zijne eervolle begrafenis (v. 7—9). De vrucht van zijn lijden (v. 10—12).

1. Quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est? *Joan. XII 38; Rom. X 16.*

2. Et ascendet sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra sitienti: non est species ei, neque decor: et vidimus eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum:

1. Wie heeft geloofd aan hetgeen wij gehoord hebben? En de arm des Heeren, aan wien is hij geopenbaard geworden[1])?

2. En hij schiet op voor zijn aangezicht als een rijsje en als een wortel uit een dorstige aarde; geen gedaante is aan hem en geene schoonheid; en wij zagen hem, en hij had geen aanzien, en wij begeerden hem[2]):

---

[14]) In het Hebr. en in de oude vertalingen begint het vers met «alzoo» (in de Vulgaat door *iste* vertaald), wat beantwoordt aan *evenals* in het begin van v. 14. De zin is: Evenals de Messias tot verbazing toe vernederd is, alzoo zal hij ten hoogste verheven worden. *Besprengen* beteekent (vgl. Exod. XXIX 21; Lev. IV 6, 17; V 9; VIII 11; XIV 7, 16, 51, volg.; XVI 14, 19; Num. VIII 7; XIX 4, 18, volg.) de priesterlijke handeling der uitboeting en verzoening, welke, vooral de besprenging met bloed, in innig verband stond met het daaraan voorafgaande offer. Ook hier heeft het diezelfde beteekenis, getuige de Syrische vertaling, alsook de Grieksche vertalingen van Aquila en van Theodotion. De zin is: de Messias zal als priester met het bloed van zijn geofferd lichaam (zie LIII 10) *vele volken*, Hebr. goïm, de heidensche volken, *besprengen*, d. i. van zonden reinigen en heiligen (zie LIII 11; Hebr. IX 18—23; XII 24; 1 Petr. I 2). *Den mond gesloten houden* of met de hand bedekken is een gebaar van bewondering en eerbied; zie Job. XXI 5; XXIX 9; Ps. CVI 42; Mich. VII 16. *Want* enz. drukt de bekeering dier heidenen duidelijk uit, zie Rom. XV 21. Naar het Hebr. wordt meer rechtstreeks reden gegeven van hunne verbazing: «want hetgeen hun niet was verhaald, zien zij; en wat zij niet gehoord hadden, vernemen zij» na hunne bekeering.

[1]) De profeet spreekt namens zijn volk. Aan hetgeen ons door den mond der profeten verkondigd werd betreffende den Messias, zullen slechts weinigen gelooven, en de *arm*, d. i. de wonderkracht, *des Heeren* in het Verlossingswerk zal slechts door weinigen begrepen worden; zie Joan. XII 37, 38; Rom. X 15—17. Het volgende vers geeft de reden van Israël's ongeloof; vgl. I Cor. I 23, 24.

[2]) De nederige afkomst en het smadelijk lijden van den Messias, beide waren den Joden een ergernis. Vooreerst zijne afkomst: *als een rijsje* uit den wortel Jesse, zie XI 1, en wel *als een wortel*, een zwakke wortelscheut, uit *een dorstigen*, dorren bodem, het vervallen en vergeten geslacht van David. Vervolgens zijn lijden: *geen gedaante* enz., zie LII 14. *Hij had geen aanzien*, «dat wij hem zouden begeeren» (Hebr.), d. i. met welgevallen zouden beschouwen.

3. Despectum, et novissimum virorum, virum dolorum, et scientem infirmitatem: et quasi absconditus vultus ejus et despectus, unde nec reputavimus eum. *Marc. IX 11.*

4. Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit: et nos putavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo et humiliatum.

5. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, et livore ejus sanati sumus. *I Cor. XV 3.*

6. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit: et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.

7. Oblatus est quia ipse voluit, et non aperuit os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus

3. den versmade en den geringste der mannen, den man der smarten, die weet wat lijden is; en als bedekt was zijn aangezicht, en hij was versmaad, weshalve wij hem ook niet geacht hebben[3]).

4. In waarheid, onze krankheden heeft hij gedragen, en onze smarten heeft hij op zich geladen[4]); en wij, wij hielden hem voor een melaatsche en een door God geslagene en vernederde.

5. Hij echter, hij werd gewond om onze ongerechtigheden, hij werd verbrijzeld om onze misdaden; de tuchtiging tot onzen vrede was op hem, en door zijne striemen werden wij genezen[5]).

6. Wij allen, als schapen dwaalden wij; ieder week af op zijnen weg; en de Heer legde op hem ons aller ongerechtigheid[6]).

7. Hij heeft zich aangeboden, dewijl hij zelf het wilde, en hij deed zijnen mond niet open; als een

---

[3]) Vul aan uit v. 2: wij hebben hem gezien *den versmade* enz.; vgl. XLIX 7. *Den geringste*, naar eene andere duiding van het Hebr.: aan wiens ongeluk niemand deelneemt; vgl. Job. XIX 14; of wel: die ophield een mensch te zijn. *Den man der smarten*, d. i. aan het smartelijkste lijden overgegeven; *die weet* enz., Hebr.: «met het lijden gemeenzaam». *Bedekt* van schaamte wegens de onteerende straf, of als het gelaat van een ter dood veroordeelde (Esth. VII 8), of wegens onreinheid als van een melaatsche (Lev. XIII 45). Het Hebr. beteekent waarschijnlijk: zoo ellendig, dat men het gelaat voor hem bedekt of van hem afwendt. *Weshalve wij* enz., hier spreekt het ongeloovige Israël.

[4]) Het plaatsvervangend lijden van den Messias. *Onze krankheden* en onze *smarten* zijn de straffen onzer zonden, welke de lijdende Messias in onze plaats heeft uitgeboet. Tot die straffen behoorden ook de eigenlijke krankheden of ziekten (zie Joan. V 14), welke Christus, krachtens de verdiensten van zijn lijden, door zijne mirakelen genas, zie Matth. VIII 17. — In het tweede halfvers spreekt wederom het ongeloovige Israël.

[5]) *Hij echter*, tegenover dien schijn stelt de profeet de werkelijkheid, evenals 4*a*. *Gewond*, Hebr.: «doorstoken» (vgl. Zach. XII 10), d. i. doodelijk gewond. *Verbrijzeld* door den gewelddadigen en smartelijken dood *om onze misdaden*, d. i. om voor die zonden in onze plaats te voldoen. De *tuchtiging* of strenge kastijding, in het volgende verslid nog nader verklaard door *striemen* (eigenlijk de door slagen, vooral geeselslagen, achtergelaten bloedstriemen, zie I 6) strekte *tot onzen vrede*, het kort begrip van alle heil, tot *genezing* van al onze ellenden.

[6]) De profeet spreekt namens het geloovige Israël en legt een ootmoedige schuldbekentenis af. *Als schapen* zonder herder dwaalden wij af van den weg Gods; vgl. I Petr. II 25. *Ieder*, zonder uitzondering, *week af* van den weg des Heeren en ging den weg van zijn bedorven gemoed; *de ongerechtigheid*, d. i. de schuld, die wij langs dien weg op ons geladen hadden, heeft de Heer op hem «doen aanvallen» (Hebr.); m. a. w. onze zonden zijn zijne beulen

coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum. *Matth. XXVI 63; Act. VIII 32.*

8. De angustia, et de judicio sublatus est: generationem ejus quis enarrabit? quia abscissus est de terra viventium: propter scelus populi mei percussi eum.

9. Et dabit impios pro sepultura, et divitem pro morte sua: eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore ejus. *I Petr. II 22; I Joann. III 5.*

10. Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate: si posuerit pro

schaap wordt hij ter slachting geleid, en als een lam voor zijnen scheerder blijft hij stom en doet hij zijnen mond niet open[7]).

8. Uit verdrukking en uit gericht werd hij weggenomen. Zijn geslacht, wie zal het beschrijven? Want afgesneden werd hij uit het land der levenden: om de misdaad van mijn volk heb Ik hem geslagen[8]).

9. En hij zal de goddeloozen geven voor zijne begrafenis en den rijke voor zijnen dood; dewijl hij geen onrecht pleegde, en geen bedrog was in zijnen mond[9]).

10. En de Heer wilde hem verbrijzelen door lijden; als hij zijne

---

geworden. Septuag. «de Heer heeft hem overgeleverd (als eene prooi) aan onze zonden», opdat hij onze losprijs zou zijn.

[7]) *Oblatus est* heeft hier naar het Hebr., zooals het door den H. Hiëronymus gelezen werd, niet de beteekenis, dat hij zich heeft geofferd of dat hij werd geofferd, maar dat hij toetrad of zich aanbood om te lijden en te sterven. De tegenwoordig gewone lezing heeft: «hij werd mishandeld». De volgende vergelijking verklaart zijn zachtmoedig en geduldig lijden: hij deed zijnen mond niet open, zie L 5, om te klagen of zijne beulen te dreigen; vgl. I Petr. II 21—23. Zie de vervulling Matth. XXVI 63; Marc. XIV 61.

[8]) *Uit verdrukking* of mishandeling en *uit gericht*, d. i. uit het onrechtvaardige gericht van het Joodsche Sanhedrin en van Pilatus, *werd hij* ter doodstraf (zie het tweede halfvers: *want* enz.) *weggenomen. Zijn geslacht* enz. is een uitroep van verbazing over de boosheid zijner *tijdgenooten*, daar zij hunnen Messias ter dood brengen *(want afgesneden* enz.). Anderen verstaan *generatio* van zijne talrijke geestelijke *nakomelingschap;* dit echter past minder in dit zinverband en wordt in v. 11 gezegd. Daar *generatio*, gelijk het Grieksche *genea*, eigenlijk *voortbrenging*, oorsprong, of geboorte beteekent, verklaren vele HH. Vaders deze woorden van de eeuwige voortkomst des Zoons uit den Vader, of van zijne geboorte uit de H. Maagd, of ook in overdrachtelijken zin van zijne geboorte uit het graf door de verrijzenis. Maar in die beteekenis komt het Hebr. «dôr» nergens voor. — *Want afgesneden* herhaalt met nadruk, dat het werkelijk tot dit uiterste gekomen en de Messias gewelddadig ter dood gebracht is; doch die dood was door God gewild, want God zegt, dat Hij *hem geslagen* heeft, opdat hij zou voldoen voor *de misdaad*, de zonden, van zijn volk. — In plaats van de laatste woorden *percussi eum* heeft het Hebr.: «is plaag (doodstraf) op hem», op den Messias; de Septuag.: «is hij ter dood gebracht».

[9]) De H. Hiëronymus volgde de Septuagint en geeft van zijne vertaling twee verklaringen: God zal den Messias *voor zijne begrafenis*, tot loon *voor zijnen dood de goddeloozen*, d. i. de heidenen, *en den rijke*, d. i. de door de Wet en de profeten rijke Israëlieten, ten erfdeel geven; of wel: God zal om den dood van den Messias de goddelooze en aan de rijkdommen gehechte Joden prijsgeven aan hunne vijanden, de Romeinen. Waarschijnlijker vertaalt men het Hebr. aldus: «en men gaf hem (of bestemde) zijn graf bij goddeloozen, en (hij was) bij den rijke in zijnen dood». Zie de letterlijke vervulling Matth. XXVII 57—60. Hiermede begint de verheerlijking van den Messias, die hem toekomt, *dewijl hij*, de Rechtvaardige bij uitstek en de onbedrieglijke Leeraar van Israël, onschuldig leed.

ıimam suam, videbit se-
vum, et voluntas Domini
us dirigetur.

o quod laboravit anima
bit et saturabitur: in
a justificabit ipse justus
ıs multos, et iniquitates
ı portabit.
dispertiam ei plurimos:
dividet spolia, pro eo
dit in mortem animam
ɔum sceleratis reputatus
peccata multorum tulit,
ansgressoribus rogavit.
28; Luc. XXII 37; Luc.

ziel voor de zonde heeft (ten offer) gesteld, zal hij een langdurig nakroost zien, en de wil des Heeren zal door zijne hand gelukkig volvoerd worden[10]).
11. Dewijl zijne ziel geleden heeft, daarom zal hij zien en verzadigd worden; door zijne kennis zal hij, mijn gerechte dienstknecht, velen rechtvaardig maken, en hunne ongerechtigheden zal hij op zich laden[11]).
12. Daarom zal Ik hem zeer velen ten deel geven, en den buit der machtigen zal hij deelen[12]), daarom, wijl hij zijne ziel heeft overgeleverd ter dood en onder de misdadigers zich heeft laten rekenen, en hij zelf de zonden van velen gedragen en vóor de overtreders gebeden heeft.

CAPUT LIV.

HOOFDSTUK LIV.

Sion der voorbeduiding tegenover het Sion der vervulling.

sterilis quæ non paris:
ıdem, et hinni quæ non
uoniam multi filii deser-

1. Jubel, onvruchtbare, die niet baart! Zing lof en juich, gij, die geen weeën kendet! Want velen zijn

—

ziel stellen voor de zonde,
ıar het Hebr. *asjaam* (vgl.
VII 1 enz.), zijn leven ten
stellen. De vrucht van dit
roost (vgl. Ps. XXI 31), te
or hem besprengde volken
geslachten der aarde, die
gend worden (Gen. XII 3).
noemt dat nakroost *lang*-
het tot aan het einde der
ren wordt en in eeuwigheid
et Hebr. kan ook opgevat
op zich zelf staande: «hij
zal lang leven»; zoo is de
g zijner menschheid een
ıt, want hij zal opstaan van
leven in eeuwigheid (Apoc.
derde vrucht is de verheer-
Vaders door de gelukkige
van diens *wil* of raadsbe-

dere verklaring van v. 10.
ıchten van zijn offer, de

rechtvaardiging van velen door het geloof; hierdoor zal hij in zijne verheerlijkte menschheid van zaligheid *verzadigd* worden. Door zijne *kennis*, zie XI 2, welke hij, als het licht der volken (XLII 4, 6, 7; XLIX 6, 8, 9), zal mededeelen en welke door de zijnen zal worden aangenomen, m. a. w. door het geloof aan zijne prediking; vgl. Joan. XVII 3.

[12]) De Messias wordt hier voorgesteld als overwinnaar in den strijd, aan wien de gewonnen buit toekomt. *Zeer velen*, d. i. de door hem besprengde volken, vgl. Ps. II 8; zij waren, naar veler verklaring, *de buit der machtigen*, van hel en satan, vgl. Luc. XI 11, aan wie hij ze ontrukt heeft. Anderen verklaren: den buit, die de machtigen zijn; m. a. w. de grooten der aarde (zie XLIX 23) zal de overwinnende Messias aan zich onderwerpen.

tæ magis quam ejus, quæ habet virum, dicit Dominus. *Gal. IV 27.*

2. Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida.

3. Ad dexteram enim, et ad lævam penetrabis: et semen tuum gentes hereditabit, et civitates desertas inhabitabit.

4. Noli timere quia non confunderis, neque erubesces: non enim te pudebit, quia confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris, et opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis amplius.

5. Quia dominabitur tui qui fecit te, Dominus exercituum nomen ejus: et redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur.

6. Quia ut mulierem derelictam et mœrentem spiritu vocavit te Dominus, et uxorem ab adolescentia abjectam, dixit Deus tuus.

de kinderen der eenzame, ı van haar, die den man h(de Heer[1]).

2. Verwijd de ruimte uwe de dekkleeden uwer wo(span ze uit en houd niet leng uwe koorden en sla uw vast[2]).

3. Want naar rechts en n zult gij voortdringen; en zal de heidenen beërven volkte steden bewonen[3]).

4. Vrees niet, want gij te schande noch schaamr(den; niet langer toch zult schamen hebben; want de uwer jeugd zult gij vergete smaad van uwen weduws meer gedenken[4]).

5. Want uw heer[5]) zal Maker — Heer der heers(zijn naam — en uw Ver Heilige van Israël — God sche aarde zal Hij heeten

6. Want als eene verlaten bedroefde vrouw heeft u geroepen, en als echtgen hare jeugd af, eene ver zegt uw God[6]).

[1]) Eene nadere verklaring der talrijke nakomelingschap, de vrucht van het lijden des Messias, zie LIII 10—12, thans beschouwd in betrekking tot de moeder Jerusalem (XLIX 14; LI 17; LII 2), de echtgenoote van God. Zij heet de ***onvruchtbare***, de ***eenzame***, d. i. door haren man in de ballingschap verlaten en van hare kinderen beroofd, zie XLIX 14, 20, 21. Door het plaatsvervangend lijden van den Messias is zij met God verzoend, is zij het hemelsche Jerusalem, «onze Moeder» (Gal. IV 26) geworden, en zijn hare kinderen ***velen***, al de volken der wereld, zie Gal. IV 27, ***meer dan van haar, die den man heeft***, d. i. meer dan van het aardsche Jerusalem vóór de ballingschap, toen die dienstbare moeder nog met haren man, den Heer, vereenigd was, en Jehova als Koning op Sion woonde (zie L 1); want het getal harer kinderen was toen beperkt tot de nakomelingen van Israël.

[2]) De uitgebreidheid en de onvergankelijkheid van het nieuwe Sion worden geschilderd onder het be ruime en stevig bevestigde t XXXIII 20; XLIX 20.

[3]) *Uw zaad*, de kinderen nieuwe Sion. Het nadeel, do(de teweeggebracht, wordt v(onder het beeld van door d schap ***ontvolkte steden***.

[4]) Het nieuwe Sion behoeft d en de schande van vroeger ni zen (v. 4), want het blijft in God vereenigd (v. 5—10). *D uwer jeugd* is de ongetrou Egypte, vooral in de woestij aanvang van het verbond; v XVI 60. *Uw weduwstaat* is lonische ballingschap.

[5]) d. i. Uw echtgenoot.

[6]) Het eerste halfvers bet tegenwoordigen toestand: *al laten* vrouw, derhalve uit de haar lot, *en* als een *zielsbedr* zich ook van haren kant do(zen over de vroegere ontrou hereeniging met God *(u gero* reid heeft. Het tweede half

7. Ad punctum in modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te.

8. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te, et in misericordia sempiterna misertus sum tui: dixit redemptor tuus Dominus.

9. Sicut in diebus Noe istud mihi est, cui juravi ne inducerem aquas Noe ultra supra terram: sic juravi ut non irascar tibi, et non increpem te. *Gen. IX 11.*

10. Montes enim commovebuntur, et colles contremiscent: misericordia autem mea non recedet a te, et fœdus pacis meæ non movebitur: dixit miserator tuus Dominus.

11. Paupercula tempestate convulsa, absque ulla consolatione. Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, et fundabo te in sapphiris.

12. Et ponam jaspidem propugnacula tua: et portas tuas in lapides sculptos, et omnes terminos tuos in lapides desiderabiles:

7. Voor een oogenblik, voor een korte wijle heb Ik u verlaten, en met groote ontferming zal Ik u verzamelen[7]).

8. In een oogenblik van verbolgenheid[8]) heb Ik mijn aangezicht een wijle voor u verborgen, en met eeuwigdurende ontferming ontferm Ik Mij over u, zegt uw Verlosser, de Heer.

9. Het is Mij daarmede als in de dagen van Noë, aan wien Ik zwoer de wateren van Noë niet meer over de aarde te brengen; alzoo heb Ik gezworen, dat Ik niet zal toornen op u en niet zal dreigen tegen u[9]).

10. Want de bergen mogen wankelen en de heuvelen sidderen; maar mijne goedertierenheid zal niet wijken van u, en het verbond mijns vredes zal niet wankelen, zegt uw Ontfermer, de Heer[10]).

11. Gij, armzalige, door onweder geteisterde, zonder eenigen troost! Zie, Ik, Ik zal uwe steenen leggen volgens de rij en u grondvesten op saffieren[11]).

12. En tot jaspis zal Ik uwe borstweringen maken en uwe poorten tot gesneden steenen en al uwe grenspalen tot kostelijke gesteenten[12]);

---

herinnert aan Gods vroegere liefde, zij was zijne *echtgenoote*, Hebr.: «echtgenoote der jeugd», om Gods eerste liefde bij het verbond op Sinaï, hoewel thans tijdelijk *verstooten*.

[7]) *Voor een oogenblik*, den tijd der ballingschap, *een korte wijle* in vergelijking met den eeuwigen duur van het Rijk zijner liefde. Het meervoud *miserationibus* ziet op de veelvuldige en groote bewijzen van Gods ontferming.

[8]) Septuag.: «In een gramschap van korten duur»; vgl. Ps. XXIX noot 5. Zie verder VIII noot 15.

[9]) *Als in de dagen* lezen ook vele Hebr. handschriften en de meeste oude vertalingen; volgens de gewone Hebr. lezing: «als (met) de wateren» *van Noë*. De zin is: ook thans, evenals in de tijden van Noë, heb Ik Mij onder eede, d. i. onvoorwaardelijk, verbonden, geen tweede zoodanige verdelging over mijn nieuw Sionsvolk te brengen. Zie Gen. IX 11; Eccli. XLIV 19; I Petr. III 20.

[10]) Vgl. LI 6; Rom. XI 29. De van de schepping af pal staande bergen en heuvelen (vgl. Hab. III 6) zullen eer wankelen dan het verbond van Gods liefde en vrede.

[11]) Uit de diepe vernedering en de harde verdrukking zal Sion's heil ontspruiten. Deze luisterrijke herstelling schildert de profeet als een schitterende opbouwing van Sion. *Zie Ik*, God zelf is de bouwmeester. *Volgens de rij*, Hebr.: «in spiesglans», zie I Par. XXIX noot 2; hier is het als de metselkalk, waarin de aanstonds genoemde edelgesteenten gelegd worden, zoodat zij tusschen die voegen als glinsterende oogen schitteren. *De grondslagen* zijn van hemelsblauwe saffiersteenen. Zie Exod. XXVIII noot 13.

[12]) *Uwe borstweringen*, naar het Hebr. en de Septuag. zijn daarmede

18. Universos filios tuos doctos a Domino: et multitudinem pacis filiis tuis. *Joann. VI 45.*
14. Et in justitia fundaberis: recede procul a calumnia, quia non timebis: et a pavore, quia non appropinquabit tibi.

15. Ecce accola veniet, qui non erat mecum, advena quondam tuus adjungetur tibi.

16. Ecce ego creavi fabrum sufflantem in igne prunas, et proferentem vas in opus suum, et ego creavi interfectorem ad disperdendum.

17. Omne vas, quod fictum est contra te, non dirigetur: et omnem linguam resistentem tibi in judicio, judicabis. Hæc est hereditas servorum Domini, et justitia eorum apud me, dicit Dominus.

13. alle uwe kinderen tot onderwezenen door den Heer, en volheid van vrede voor uwe kinderen[13]).

14. En door gerechtigheid zult gij gevestigd zijn[14]); wijk verre van verdrukking, want niets hebt gij te vreezen, en van verschrikking, want zij zal niet naderen tot u.
15. Zie, als bijwoner zal komen die niet met Mij was; die vroeger aankomeling bij u was, zal zich bij u aansluiten[15]).
16. Zie, Ik heb den smid geschapen, die kolen aanblaast in het vuur en gereedschap te voorschijn haalt voor zijn werk; ook Ik heb den verdelger geschapen ter vernieling[16]).
17. Geenerlei wapentuig, dat gesmeed wordt tegen u, zal doel treffen; en alle tong, die u weerstaat in het gericht, zult gij richten. Dit is het erfdeel van de dienstknechten des Heeren en hunne gerechtigheid bij Mij, zegt de Heer[17]).

---

waarschijnlijk de tinnen der bolwerken en vestingmuren bedoeld, *tot jaspis*, Hebr. vermoedelijk «robijn», een fonkelend gesteente. *Tot gesneden steenen*, naar het Hebr. waarschijnlijk tot vuurroode «karbonkelsteenen». Vgl. Apoc. XXI. Een zinnebeeld van de waardigheid en den luister der Sionstad, der Kerk, op den hoeksteen, Christus, en op de grondslagen, de apostelen en de profeten, opgebouwd; vgl. Eph. II 20, 21. Wie de steenen zijn, waaruit die stad gebouwd wordt, verklaart v. 13.

13) Vul aan uit v. 12: «Ik zal maken». De *kinderen* van het nieuwe Sion zijn, evenals de Messias zelf (L 4, 5), doch op andere wijze, *onderwezenen door den Heer*, die door het licht zijner genade de gepredikte leer geloovig doet aannemen. Hij schenkt *volheid van vrede*, het korte begrip van alle heil.

14) *Door gerechtigheid*, de vrucht van het lijden van den Messias, zie LIII 11, zal Sion onwankelbaar en bestendig zijn.

15) Het nieuwe Sion heeft geen *verdrukking* (v. 14) te vreezen, want de heidenen, zijne vroegere verdrukkers, zullen òf zijne burgers worden (v. 15) òf niets tegen Sion vermogen (v. 16, 17). *Bijwoner* en *aankomeling* heeten in het algemeen de tusschen de Israëlieten wonende vreemden. De profeet voorspelt hiermede de roeping der heidenen tot de Kerk. — Van de vertaling der Vulgaat, welke zakelijk met de oude vertalingen overeenstemt, wijkt de opvatting van de tegenwoordige Hebr. lezing geheel af, althans in het eerste halfvers: «Zie, bindt men strijd aan (tegen u), dan gaat dit niet uit van Mij. Wie bindt strijd aan met u? U valle hij ten deel!» Want geweld van wapenen vermag niets zonder of tegen Gods wil v. 16.

16) God heeft den wapensmid geschapen, die in alles, ook in zijn werk, van God afhankelijk is; de door hem gesmede moordwapenen zijn dus in Gods hand. Evenzoo zijn in Gods hand de *verdelgers* van landen en volken, die de moordwapenen hanteeren. Onder Gods hoede behoeft Sion voor geen stoffelijk wapengeweld te vreezen (v. 17*a*).

17) *Alle tong* beteekent alle geestelijk wapentuig tegen Sion, wetenschap, welsprekendheid enz. Krachtiger in het Hebr.: «alle tong, die tegen u ten gerichte zich verheft, zult gij richten»;

CAPUT LV.

HOOFDSTUK LV.

Uitnoodiging tot het heil van den Messias, dat de vervulling is van Gods belofte (v. 1—5). Vermaning om zich daartoe voor te bereiden door te verzaken aan de zonde (v. 6, 7) en den geest te verheffen tot God en zijn raadsbesluit, dat Hij gewis zal volvoeren (v. 8—11). De blijde toekomst (v. 12, 13).

1. Omnes sitientes venite ad aquas: et qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite: venite, emite absque argento, et absque ulla commutatione vinum et lac. *Eccli. LI 33; Apoc. XXII 17.*
2. Quare appenditis argentum non in panibus, et laborem vestrum non in saturitate? Audite audientes me, et comedite bonum, et delectabitur in crassitudine anima vestra.
3. Inclinate aurem vestram, et venite ad me: audite, et vivet anima vestra, et feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fideles. *Act. XIII 34.*
4. Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus.

1. Alle, gij dorstigen, komt tot de wateren! En gij, die geen geld hebt, snelt toe, koopt en eet! Komt, koopt, zonder geld en zonder eenige vergoeding, wijn en melk[1])!
2. Waarom weegt gij geld toe voor wat geen brood is, en uwen arbeid voor wat geen verzadiging is? Hoort, hoort naar Mij en eet van het goede, en verlustigen zal zich aan het vette uwe ziel[2])!
3. Neigt uw oor en komt tot Mij! Hoort, en uwe ziel zal leven! En Ik zal met u sluiten een eeuwig verbond — de barmhartigheden van David, de trouwe[3]).
4. Zie, tot getuige voor de volken heb Ik hem gegeven, tot vorst en leeraar voor de heidenen[4]).

Sion heeft het recht en de macht om ieder, die zich tegen haar verzet, hare leer aantast, weerspreekt enz., te veroordeelen, is derhalve met het onfeilbaar leergezag en met de opperste rechtsmacht bekleed. Dit algemeene (v. 2, 3), heilige (v. 4—14), onvergankelijke (v. 9, 10, 16, 17), onfeilbare (v. 17) Sion is het onvervreemdbaar bezit *van de dienstknechten des Heeren,* die met den Messias in één mystisch lichaam zijn vereenigd, is *hunne gerechtigheid,* zie XLI 2, hun heil, «van Mij uit» (Hebr.), d. i. van God, den gever van dat heil.

[1]) Het heil van den Messias (zie v. 3) wordt voorgesteld onder het beeld van spijs en drank, en dat vooral om de tijdgenooten van den profeet, die (v. 2) hunne voldoening zochten in tijdelijk goed en genot. *Wateren,* zie XII 3 overvloed van *wijn* (vgl. XXV 6) en *melk,* het deel van Juda Gen. XLIX 12, zijn hier zinnebeelden der genade en waarheid, Gods liefdegaven door den Messias; vgl. Prov. IX 2, 5; XVIII 4; XX 5; XXV 25. Zie Joan. IV 13, 14; VII 37. *Zonder geld* enz., d. i. uit louter genade wordt het u geschonken.

[2]) De dorstigen naar geluk zoeken vergeefs zich te verzadigen aan schijngoederen, die voor veel *geld* en ten koste van zwaren *arbeid* verkregen worden.

[3]) De in v. 1—3 geschilderde zegeningen van het *eeuwige verbond* heeten *de barmhartigheden* of de genaden *van David,* dewijl aan David de belofte was gegeven, welker inhoud louter barmhartigheid en genade is, te weten, dat de Messias, uit hem geboren, voor eeuwig op zijnen troon zal zetelen; zij zijn *de trouwe,* daar zij onfeilbaar zeker vervuld worden. Zie II Reg. VII 15, 16; Ps. LXXXVIII 29, alwaar die heilbelofte eveneens *barmhartigheid* en *trouw* genoemd wordt.

[4]) God toont *(Zie)* den aan David

5. Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis: et gentes, quæ te non cognoverunt, ad te current propter Dominum Deum tuum, et sanctum Israel, quia glorificavit te.

6. Quærite Dominum, dum inveniri potest: invocate eum, dum prope est.

7. Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus, et ad Deum nostrum: quoniam multus est ad ignoscendum.

8. Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ: neque viæ vestræ, viæ meæ, dicit Dominus.

9. Quia sicut exaltantur cœli a terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ a viis vestris, et cogitationes meæ a cogitationibus vestris.

10. Et quomodo descendit imber, et nix de cœlo, et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, et infundit eam, et germinare eam facit, et dat semen serenti, et panem comedenti:

11. Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo: non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, et prosperabitur in his, ad quæ misi illud.

5. Zie, een volk, dat gij niet kendet, zult gij roepen; en volken, die u niet kenden, zullen tot u aansnellen om wille van den Heer, uwen God, en om wille van den Heilige van Israël, dewijl Hij u verheerlijkt heeft[5]).

6. Zoekt den Heer zoo lang Hij zich vinden laat; roept Hem aan zoo lang Hij nabij is[6]).

7. De goddelooze verlate zijnen weg, en de ongerechte man zijne gedachten; en hij keere terug tot den Heer, en Hij zal zich over hem ontfermen, en tot onzen God, want mild is Hij in het vergeven.

8. Immers zijn mijne gedachten niet uwe gedachten, noch zijn uwe wegen mijne wegen, zegt de Heer.

9. Want gelijk de hemelen zich verheffen boven de aarde, zoo verheven zijn mijne wegen boven uwe wegen, en mijne gedachten boven uwe gedachten[7]).

10. En evenals de regen en de sneeuw nederdaalt van den hemel en derwaarts niet meer wederkeert, maar de aarde drenkt en haar besproeit en haar gewas doet voortbrengen en zaad geeft om te zaaien en brood om te eten,

11. alzoo zal mijn woord zijn, dat uitgaat van mijnen mond; het zal niet ledig tot Mij terugkeeren, maar doen al wat mijn wil is, en datgene, waartoe Ik het zend, voorspoedig volbrengen[8]).

---

beloofden Zoon, den Messias, die al het in v. 1—3 beloofde goed zal geven, die de *getuige* (vgl. Apoc. I 5) is van God, om getuigenis te geven aan de waarheid (Joan. XVIII 37), de *vorst* zijner verlosten, de *leeraar* der heidenen; zie Matth. XXVIII 18—20. Vgl. XLII 6; XLIX 6, 8; LIII 11.

[5]) *Gij*, d. i. het door den Messias bekeerde Israël, *zult* de u vroeger onbekende heidenen *roepen* tot dat heil; en dezen zullen, aangelokt door *(dewijl Hij u)* de heerlijkheid van het bondsvolk, aansnellen *om wille van den Heer*, die zich als *de Heilige* in den Messias geopenbaard heeft. Zie over Israël's verheerlijking door den Messias Rom. IX 4. 5.

[6]) Eene vermaning van den profeet (v. 6, 7), rechtstreeks bestemd voor zijne tijdgenooten, om zich tot dat heil voor te bereiden en het uur der genade *(zoo lang* enz.) niet ongebruikt te laten.

[7]) Hier (v. 8—11) spreekt weder God. Zijne mildheid in het vergeven (v. 7) en in het algemeen de raadsbesluiten en werken zijner liefde overtreffen onmetelijk verre de onreine en bekrompen gedachten en handelingen der menschen.

[8]) *Mijn woord*, Gods heilbelofte van v. 3, is in zachtheid en krachtdadigheid, is in vruchtbaarheid *evenals de regen* enz.

12. Quia in lætitia egrediemini, et in pace deducemini: montes et colles cantabunt coram vobis laudem, et omnia ligna regionis plaudent manu.

13. Pro saliunca ascendet abies, et pro urtica crescet myrtus: et erit Dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur.

12. Want met blijdschap zult gij uitgaan, en in vrede zult gij voortgeleid worden; de bergen en de heuvelen zullen voor uw aangezicht lofzingen, en al de boomen des velds zullen in de handen klappen.

13. In plaats van wilde nardus zal de denneboom oprijzen, en in plaats van netelkruid zal de mirteboom groeien; en de Heer zal gevierd worden tot een eeuwig gedenkteeken, dat niet zal worden weggenomen[9]).

CAPUT LVI.

HOOFDSTUK LVI.

De Messias-zegen voor een ieder (v. 1—8). Tuchtrede tot de leiders van Juda (v. 9—12).

1. Hæc dicit Dominus: Custodite judicium, et facite justitiam: quia juxta est salus mea ut veniat, et justitia mea ut reveletur. *Sap. I 1.*

2. Beatus vir, qui facit hoc, et filius hominis, qui apprehendet istud: custodiens sabbatum ne polluat illud, custodiens manus suas ne faciat omne malum.

3. Et non dicat filius advenæ, qui adhæret Domino, dicens: Separatione dividet me Dominus a populo

1. Dit zegt de Heer: Onderhoudt het recht en betracht de gerechtigheid; want nabij is mijn heil om te komen, en mijne gerechtigheid om geopenbaard te worden.

2. Gelukkig de man, die zoo handelt, en de menschenzoon, die daaraan vasthoudt; die den sabbat onderhoudt om dien niet te ontheiligen, die zijne handen bewaart om geenerlei kwaad te plegen[1]).

3. En de zoon des aankomelings, die den Heer aanhangt, zegge en spreke niet: Door scheiding zal de

---

[9]) Dit landelijk tafereel schildert de blijde toekomst van Gods volk bij de vervulling der heilbelofte. Zie XXXII 15; XLI 18. *Uitgaan* uit den staat van ellende, door de Babylonische ballingschap afgebeeld. Ook het schepsel, met den mensch vernederd, zal met hem vernieuwd en verheerlijkt worden; vgl. Rom. VIII 31. De juiste beteekenis der heideplanten, door *nardus* en *netelkruid* vertaald, is in den grondtekst onzeker. Hebr.: «en het zal den Heer tot roem zijn, tot een eeuwig gedenkteeken» zijner liefde en trouw.

[1]) De vermaning tot een heilig leven in LV 6, 7 wordt hier v. 1, 2 voortgezet. De beoefening van *het recht* en *de gerechtigheid*, van de deugd in het algemeen, is de voorwaarde (vgl. Luc. III 3, 8—14) tot het *heil*, dat te allen tijde voor ieder *nabij* is (zie XLVI noot 13), en tot *Gods gerechtigheid* (wat hier hetzelfde beteekent als *heil*, zie XLI noot 2 en vgl. Rom. I 16, 17), welke door den Messias ten volle *geopenbaard* zal worden. Inzonderheid op het vieren van den *sabbat*, de voornaamste der ceremoniëele wetten en daarom onder de tien geboden opgenomen (Exod. XX 8), legt de profeet nadruk, omdat zijne evenals Jeremias' tijdgenooten (vgl. Jer. XVII 21, volg.) dat gebod veelvuldig overtraden, zooals Ezechiël (XX 12, volg.; XXII 8, 26 enz.) hun later verwijt.

suo: et non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum.

4. Quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, et elegerint quæ ego volui, et tenuerint fœdus meum:

5. Dabo eis in domo mea, et in muris meis locum, et nomen melius a filiis et filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

6. Et filios advenæ, qui adhærent Domino, ut colant eum, et diligant nomen ejus, ut sint ei in servos: omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, et tenentem fœdus meum:

7. Adducam eos in montem sanctum meum, et lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum, et victimæ eorum placebunt mihi super altari meo: quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis. *Jer. VII 11; Matth. XXI 13; Marc. XI 17; Luc. XIX 46.*

Heer scheiding maken tusschen mij en zijn volk. En de ontmande zegge niet: Zie, ik ben een dorre boom[2])!

4. Want dit zegt de Heer tot de ontmanden: Wie mijne sabbatten onderhouden en verkiezen wat Mij welgevallig is en vasthouden aan mijn verbond,

5. aan hen zal Ik in mijn huis en binnen mijne muren eene plaats geven en eenen naam beter dan die van zonen en dochters; een eeuwigen naam zal Ik hun geven, die niet vergaan zal[3]).

6. En de zonen des aankomelings, die den Heer aanhangen om Hem te dienen en zijnen naam lief te hebben, om Hem tot dienstknechten te zijn — al wie den sabbat onderhoudt om dien niet te ontheiligen en vasthoudt aan mijn verbond —

7. hen zal Ik geleiden op mijn heiligen berg en hen blijdschap doen smaken in het huis mijns gebeds; hunne brandoffers en hunne slachtoffers zullen Mij welgevallig zijn op mijn altaar; want mijn huis zal een huis des gebeds genoemd worden voor alle volkeren[4]).

---

[2]) Niemand zal van dat heil v. 1 worden uitgesloten, ook niet degenen, die onder de Oude Wet (Deut. XXIII 1—3) buiten Israël's gemeente waren gebannen: *de zoon des aankomelings,* o. a. de Ammonieten en de Moabieten, en *de ontmande,* hoedanigen er destijds velen onder de heidenen waren. Op de klacht der eersten antwoordt de profeet in v. 6, 7; op de klacht der ontmanden, dat zij, als *een dorre boom* onvruchtbaar, geen nakroost onder Gods volk konden bezitten, antwoordt hij vooraf in v. 4, 5.

[3]) Degenen, die vroeger de onwaardigsten werden geacht *(de ontmanden* in betrekking tot het oude Sion), zullen, indien zij Gods wil en wet volbrengen, deel hebben aan al de voorrechten van Gods kinderen: *eene plaats* in Gods huis, den tempel, het burgerrecht in Sion en *eenen naam,* eene eer, welke de onder de Israëlieten zoo hooggeschatte eer van een talrijk nakroost verre zal overtreffen; want onvergankelijk is de eer, die het kindschap Gods hun geven zal. Vgl. Ephes. II 19, volg. Een treffend voorbeeld der vervulling van het hier voorspelde is de «ontmande», die juist bij gelegenheid van het lezen van Isai. LIII 7, 8 door den apostel Philippus bekeerd werd; zie Act. VIII 27, volg.

[4]) De scheidsmuur, die in het oude Sion Israël van *de zonen des aankomelings,* zie noot 2, d. i. van de heidenen, afzonderde, zal in het nieuwe Sion weggenomen zijn. Dit drukt hier (v. 6, 7) de profeet op Oud-Testamentische wijze uit. Vgl. II 3; XI 9; Ps. CXXI 1. Niet onduidelijk geeft hij te verstaan, dat in het nieuwe Sion God èn door gebed èn door offers zal aanbeden worden; dit offer werd later door Malachias (I 11) meer uitdrukkelijk aangekondigd. Zie Matth. XXI 13.

8. Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israel: Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus.

9. Omnes bestiæ agri venite ad devorandum, universæ bestiæ saltus.

10. Speculatores ejus cæci omnes nescierunt universi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, et amantes somnia.

11. Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem: ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam: omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam a summo usque ad novissimum. *Jer. VI 13 et VIII 10.*

12. Venite, sumamus vinum, et impleamur ebrietate: et erit sicut hodie, sic et cras, et multo amplius.

8. Hij spreekt, de Heere God, die de verstrooiden van Israël verzamelt: Nog zal Ik er verzamelen tot hem, tot zijne verzamelden[5]).

9. Alle wilde dieren des velds, komt om te verslinden, gij alle wilde dieren des wouds[6])!

10. Zijne wachters — blind zijn zij allen, zij bemerken niets al te gader; het zijn stomme honden, die niet kunnen blaffen, die ijdele dingen zien, al slapend en zich vermeiend in droomen[7]).

11. En als honden, alleronbeschaamdst, kennen zij geen verzadiging; zij, de herders, weten niet op te merken; allen wijken zij af langs hun eigen weg, een iegelijk naar zijn gewin, van den hoogste tot den laagste[8]).

12. Komt, halen wij wijn en drinken wij volop drank; en gelijk heden zoo zal het ook morgen zijn, en nog veel meer[9])!

---

5) *Hij, die de verstrooide* schapen *van Israël* door den Messias *verzamelt*, heeft nog andere schapen, onder de heidenen, die Hij altijd voort tot het uitverkoren Israël zal leiden, opdat zij één kudde worden en één herder. Joan. X 16.

6) Eene nieuwe toespraak van dreigenden inhoud, gericht vooreerst tegen de toenmalige leiders van Juda, die door nalatigheid, door hebzucht en overdaad (v. 10—11) de kudde Israël's prijsgaven aan *verslindende wilde dieren*; vgl. Jer. XII 9, volg.; Ezech. XXXIV 5. Die dieren zijn een zinnebeeld der heidensche volken, welke God volgens Lev. XXVI 22 ter tuchtiging zal oproepen. Zooverre was Juda toen verwijderd van de gesteltenis, welke, volgens LV 7; LVI 1, 2, de voorwaarde was van het heil.

7) *Blind* voor de gevaren en het zedenbederf, *bemerken zij niets* van de behoeften en nooden des volks; in plaats van trouwe waakhonden, die bij het minste onraad blaffen, zijn het stomme honden, die niet kunnen blaffen en droomend daar neerliggen.

8) Zij, die al de goede hoedanigheden van waakhonden missen, hebben allerlei hondsche gebreken, vooral de gulzigheid, waardoor hunne onverzadelijke hebzucht bedoeld wordt; deze is hun *weg*, zie LIII 6, in geldgierigheid is al hun streven. Vgl. Ezech. XXXIV 2, 3.

9) Met hunne eigen woorden schildert de profeet hunne onmatigheid, die hen blind en doof maakte voor het komende wraakgericht.

CAPUT LVII.

HOOFDSTUK LVII.

Tuchtrede tot het afvallige volk (v. 1—13a). Belofte aan de nederigen en boetvaardigen met uitsluiting der goddeloozen (v. 13b—21).

1. Justus perit, et non est qui recogitet in corde suo: et viri misericordiæ colliguntur, quia non est qui intelligat, a facie enim malitiæ collectus est justus.

2. Veniat pax, requiescat in cubili suo qui ambulavit in directione sua.

3. Vos autem accedite huc filii auguratricis: semen adulteri, et fornicariæ.

4. Super quem lusistis? super quem dilatastis os, et ejecistis linguam? numquid non vos filii scelesti, semen mendax?

5. Qui consolamini in diis subter omne lignum frondosum, immolantes parvulos in torrentibus, subter eminentes petras?

1. De rechtvaardige komt om, en niemand is er, die het overdenkt in zijn hart; en de mannen van goedertierenheid worden weggeraapt, daar niemand er acht op slaat; want voor het aangezicht des kwaads wordt de rechtvaardige weggeraapt[1]).

2. Kome de vrede; hij ruste op zijne legerstede, die gewandeld heeft in zijne rechtschapenheid[2]).

3. Gij echter, nadert herwaarts, kinderen der waarzegster, broed des overspelers en der boeleerster[3])!

4. Over wien hebt gij u vroolijk gemaakt? Naar wien hebt gij den mond opgesperd en de tong uitgestoken[4])? Zijt gij niet misdadige kinderen, een leugenbroed?

5. Gij, die uwen troost vindt bij goden onder alle loofrijk geboomte, en kinderen slacht bij bergstroomen onder hoog uitstekende rotsen[5])?

---

[1]) De twee eerste verzen zien terug op die goddelooze leiders, wier geest, door hebzucht en zingenot verstompt, geen acht slaat op de teekenen van het naderende godsgericht. Onder die teekenen noemt hier de profeet den vroegtijdigen dood der rechtvaardigen. *Mannen van goedertierenheid*, Hebr. van welwillendheid of goede gezindheid, zijn vrome mannen; *quia, daar* staat niet in het Hebr. noch in de Septuag.; beter vertaalt men: *zonder dat iemand* enz. *Want* geeft reden, waarom God dat zoo beschikt, omdat Hij namelijk die vromen aan de naderende rampen wil onttrekken. Vgl. IV Reg. XXII 20. Velen passen dit toe op den dood van den Messias, welken de meeste Joden niet ter harte namen, terwijl ook toen de leiders van Israël niet beter waren dan die van LVI 10—12.

[2]) Het heengaan der vromen uit dit leven is hunne intrede in den eeuwigen *vrede*, d. i. den staat van geluk in het andere leven (vgl. Sap. III 1, 3); aldaar vindt hij *rust op zijne legerstede*, d. i. in de rustplaats der dooden. De Septuagint vertaalt in het futurum.

[3]) Isaias keert zich tot zijne tijdgenooten, goddelooze kinderen van schuldige ouders, evenals dezen aan tooverij, aan geestelijk overspel schuldig. Vgl. Ezech. XVI 3.

[4]) Naar de vromen, die gij in hun ongeluk bespot. Zie Ps. XXXIV 21.

[5]) Het Hebr. vertalen de nieuweren: «Gij, die verhit wordt», nl. door onkuische en afgodische drift «bij de terebinthen». *Onder* het *geboomte* der heilige bosschen bij de afgodstempels gaf men zich aan ontucht over; zie Deut. XII 2; Jer II 20; die *kinderen slacht* (Hebr.) «in de dalen», vooral in het dal Hinnom (IV Reg. XXIII 10), een smalle vallei met hooge en kale *rotsen* nabij Jerusalem; in hare nabijheid vloeide de snelvlietende beek Cedron. Zie over den hier bedoelden Molochdienst Jer. VII 31; XXXII 35; Ezech. XVI 21; XXIII 39.

6. In partibus torrentis pars tua, hæc est sors tua: et ipsis effudisti libamen, obtulisti sacrificium: numquid super his non indignabor?

6. Bij des bergstrooms deelen is uw deel, dat is uw erflot[6]); en voor hen hebt gij een plengoffer uitgegoten, een spijsoffer opgedragen! Zou Ik hierover niet verbolgen zijn?

7. Super montem excelsum et sublimem posuisti cubile tuum, et illuc ascendisti ut immolares hostias.

7. Op het hoog en verheven gebergte hebt gij uw leger opgeslagen, en derwaarts zijt gij opgestegen om offers te slachten[7]).

8. Et post ostium, et retro postem posuisti memoriale tuum: qui juxta me discooperuisti, et suscepisti adulterum: dilatasti cubile tuum, et pepigisti cum eis fœdus: dilexisti stratum eorum manu aperta.

8. En achter de deur en achter den post hebt gij uw gedenkteeken gesteld; want nevens Mij hebt gij het dekkleed opgeslagen en den overspeler opgenomen, hebt gij uwe sponde verruimd en met hen een verbond gesloten, hadt gij een lust aan hunnen bijslaap — met open hand[8]).

9. Et ornasti te regi unguento, et multiplicasti pigmenta tua. Misisti legatos tuos procul, et humiliata es usque ad inferos.

9. En gij hebt u voor den koning opgesmukt met zalf en uwe blanketsels vermeerderd. Gij hebt uwe gezanten verre heengezonden en u nedergebogen tot aan de onderwereld[9]).

10. In multitudine viæ tuæ laborasti: non dixisti: Quiescam: vitam manus tuæ invenisti, propterea non rogasti.

10. Gij zijt moede geworden op uwen langen weg, gij zeidet niet: Ik geef het op; herleving uwer hand vondt gij, daarom badt gij niet[10]).

---

[6]) *In partibus pars* is navolging van de klankspeling in het Hebr. De zin is: *het deel*, dat den bergstroom ten deel valt, te weten de afgoderij in het dal Hinnom, is *uw deel*, o Israël. Want aan Jehova, zijn wettig deel (vgl. Ps. XV 5), had het verzaakt. Naar het Hebr. waarschijnlijk: «Bij de gladde steenen van het dal is uw deel». Steenen werden in den Phenicisch-Syrischen godsdienst als zinnebeelden der godheid vereerd.

[7]) Dat *leger*, ter hoererij op *het gebergte* opgeslagen, beteekent den afgodischen en wulpschen eeredienst op de bamôth of heilige hoogten.

[8]) *Uw gedenkteeken* is waarschijnlijk de gedenkspreuk van Deut. VI 3, volg.; XI 13, volg., die naar Deut. VI 9; XI 20 op den voorkant der *posten* of deurstijlen moest geplaatst worden, maar door die afvalligen aan den achterkant werd verborgen; volgens anderen zijn afgodische amuletten en toovermiddelen bedoeld, welke heimelijk werden verborgen binnen hunne huizen. *Nevens Mij*, d. i. in vereeniging met mijnen eeredienst in Jerusalem's tempel, b. v. onder Manasses IV Reg. XXI 4, 5. De wulpsche afgoderij wordt hier geschilderd onder het beeld van hoererij, zie Osee I noot 2. Gij *hebt uwe sponde verruimd*, d. i. velerlei afgoden vereerd; *een verbond gesloten*, d. i. hoerenloon bedongen, zie Osee II 5. En dat alles *met open hand*, d. i. openlijk, zonder schaamte. In deze laatste woorden van den grondtekst zien de nieuweren eene zinspeling op de ithyphallische voorstellingen bij de ontuchtige afgoderij.

[9]) Als eene schaamtelooze vrouw naar de gunst harer minnaars, zoo bedelde Israël om den steun van heidensche vorsten. *Tot aan de onderwereld* is hyperbolisch gezegd en beteekent zoo diep mogelijk.

[10]) Geen opoffering was te zwaar waar het een verbond gold met heidensche vorsten; want gij meendet bij hen *herleving uwer hand*, d. i. uwer

11. Pro quo sollicita timuisti, quia mentita es, et mei non es recordata, neque cogitasti in corde tuo? quia ego tacens, et quasi non videns, et mei oblita es.

12. Ego annuntiabo justitiam tuam, et opera tua non proderunt tibi.

13. Cum clamaveris, liberent te congregati tui, et omnes eos auferet ventus, tollet aura: qui autem fiduciam habet mei, hereditabit terram, et possidebit montem sanctum meum.

14. Et dicam: Viam facite, præbete iter, declinate de semita, auferte offendicula de via populi mei. *Infra LXII 10.*

15. Quia hæc dicit Excelsus, et sublimis habitans æternitatem: et sanctum nomen ejus in excelso et in sancto habitans, et cum contrito et humili spiritu: ut vivificet spiritum humilium, et vivificet cor contritorum.

16. Non enim in sempiternum litigabo, neque usque ad finem irascar: quia spiritus a facie mea egredietur, et flatus ego faciam.

11. Voor wien waart gij bekommerd en bevreesd? Want gij hebt gelogen, en Mij waart gij niet indachtig, en gij beseftet het niet in uw hart. Wijl Ik bleef zwijgen en als het ware niet zag, daarom hebt gij Mij vergeten[11].

12. Ik, Ik zal uwe gerechtigheid bekend maken, en uwe werken zullen u niet baten[12].

13. Als gij zult schreien, mogen uwe scharen u redden[13]; en altegader zal de wind hen wegvoeren, zal hen opnemen een ademtocht. Wie echter vertrouwen stelt op Mij, zal het land beërven en mijn heiligen berg in bezit nemen[14].

14. En Ik zal zeggen: Bereidt den weg, baant de straat, ruimt het pad, verwijdert de hindernissen uit den weg van mijn volk[15].

15. Want dit zegt de Allerhoogste en de Verhevene, die de eeuwigheid bewoont, en heilig is zijn naam, die in den hooge en in het heilige woont en bij den vermorzelde en ootmoedige van geest, om levend te maken den geest der ootmoedigen en levend te maken het hart der vermorzelden[16].

16. Want niet immer zal Ik twisten, en niet tot aan het einde toe zal Ik vergramd zijn; want de geest gaat van mijn aanschijn uit, en Ik schaf den levensadem[17].

---

kracht, te zullen vinden. *Daarom,* omdat die hulp u voldoende scheen, *badt gij* niet tot Jehova, uwen eenigen helper, Hebr.: «werdt gij niet moede».

[11]) M. a. w. al die opofferingen waren het gevolg van ijdele vrees voor nietige menschen en eene verloochening van de aan God verschuldigde trouw. Gij naamt het niet ter harte, wat misdrijf gij daardoor pleegdet. *Wijl Ik* niet straffend optrad «sedert lang» (Hebr.; vgl. XLII 14), maaktet gij misbruik van mijne lankmoedigheid.

[12]) Maar Gods lankmoedigheid zal weldra een einde nemen. *Uwe gerechtigheid,* zóó noemt God met verontwaardiging en spottend dat goddeloos bestaan, waarin Juda zijn heil zocht. *Uwe werken,* d. i. uwe afgoderij, uw heulen met de heidenen.

[13]) Bij het aanstaande godsgericht *mogen uwe scharen,* d. i. de menigte uwer goden of de heidensche machten, welke gij rondom u geschaard hebt, *u redden.* Zie verder Exod. XV 10.

[14]) De profeet komt terug op zijn onderwerp, den terugkeer der getrouwe Israëlieten naar *den heiligen berg* (zie II 2; IV 5; XI 9 enz.), naar hun dierbaar Sion.

[15]) Zie XL 3, 4; LXII 10.

[16]) Naar het Hebr. beginnen Gods woorden: «Ik woon in den hooge en in het heiligdom» des hemels. De hieraan voorafgaande opsomming van Gods verheven eigenschappen staat in treffende tegenstelling met zijne tot den nederige afdalende liefde. Vgl. XLII 8.

[17]) Dit vers geeft reden van Gods ontfermende liefde voor den mensch:

17. Propter iniquitatem avaritiæ ejus iratus sum, et percussi eum: abscondi a te faciem meam, et indignatus sum: et abiit vagus in via cordis sui.

18. Vias ejus vidi, et sanavi eum, et reduxi eum, et reddidi consolationes ipsi, et lugentibus ejus.

19. Creavi fructum labiorum pacem, pacem ei, qui longe est, et qui prope, dixit Dominus, et sanavi eum.

20. Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, et redundant fluctus ejus in conculcationem et lutum.

21. Non est pax impiis, dicit Dominus Deus. *Supra XLVIII 22.*

17. Wegens de boosheid zijner hebzucht ben Ik vergramd geworden, en heb Ik hem geslagen; Ik heb mijn aangezicht voor u verborgen, en Ik was vertoornd; en hij ging dolend heen op den weg van zijn eigen hart[18]).

18. Zijne wegen heb Ik gezien, en Ik heb hem genezen en hem teruggebracht en vertroostingen vergolden aan hem en aan zijne treurenden[19]).

19. Ik heb de vrucht der lippen geschapen, den vrede: vrede voor hem, die verre en die nabij is, zegt de Heer, en Ik heb hem genezen[20]).

20. Maar de goddeloozen zijn als de kokende zee, die niet rusten kan, welker golven opwerpen wat ter vertreding is en slijk[21]).

21. Geen vrede is er voor de goddeloozen, zegt de Heere God[22]).

Hij wil niet den ondergang, maar het leven der zijnen; *de geest* is de levensgeest. Het Hebr. kan vertaald worden: «want de geest (van den zwakken mensch) zou voor Mij verkwijnen, alsook de zielen, die Ik geschapen heb», indien Ik namelijk mijne gramschap niet temperde door ontferming.

[18]) *Hebzucht* was ook voor Israël «de wortel van alle kwaad» I Tim. VI 10. Daarom verborg God zijn genadig aangezicht en liet Hij het dolend volk steeds verder afwijken op den weg zijner kwade lusten. Vgl. Act. XVII 30.

[19]) *Ik heb genezen:* dit en de volgende werkwoorden staan in het profetisch verleden, zij betreffen de toekomst. Hebr. «Ik zal hem genezen». God zag medelijdend, hoe zijn volk al verder afdwaalde en besloot het door de tuchtiging der ballingschap te *genezen* en daarna in zijn land *terug te voeren* en voor den geleden smaad *vertroostingen te vergelden aan* Israël, *en* (met verklarende beteekenis, te weten) *aan zijne treurenden*, d. i. aan hen, die in nederig schuldbesef hunne straf hebben gedragen. Vgl. Soph. III noot 17.

[20]) *De vrucht der lippen* is de door Gods profeten beloofde *vrede*, of, volgens anderen, het lof- en dankgebed, dat tot God opstijgt voor zijne weldaden; Hij toch geeft den *vrede*, d. i. den voor alle volken bestemden Messiaszegen. De verleden tijd staat ook hier voor wat God besloten heeft te doen.

[21]) Tegenover dien vrede staat de onrust der goddeloozen, die door hunne driften heen- en weergeslingerd worden; hunne zondige daden zijn als het slijk, dat de golven opwerpen.

[22]) Hiermede sluit de tweede afdeeling; zie XLVIII 22.

CAPUT LVIII.

HOOFDSTUK LVIII.

Valsche godsvereering (v. 1—5); beoefening van liefde en barmhartigheid wordt door God gezegend (v. 6—12); ware godsvereering (v. 13, 14).

1. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum.

2. Me etenim de die in diem quærunt, et scire vias meas volunt: quasi gens, quæ justitiam fecerit, et judicium Dei sui non dereliquerit: rogant me judicia justitiæ: appropinquare Deo volunt.

3. Quare jejunavimus, et non aspexisti: humiliavimus animas nostras, et nescisti? Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra, et omnes debitores vestros repetitis.

4. Ecce ad lites et contentiones jejunatis, et percutitis pugno impie. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester.

1. Roep, laat niet af, verhef als eene bazuin uwe stem en maak aan mijn volk hunne misdrijven bekend en aan het huis van Jacob hunne zonden[1])!

2. Immers Mij ondervragen zij dag aan dag, en mijne wegen verlangen zij te kennen, als een volk, dat gerechtigheid betracht en het recht van zijnen God niet verlaat; zij vragen Mij gerichten der gerechtigheid, tot God te naderen verlangen zij[2]).

3. Waarom hebben wij gevast en hebt Gij het niet aangezien, hebben wij onze zielen verootmoedigd en hebt Gij het niet bemerkt? Zie, ten dage van uw vasten toont zich uw eigen wil, en al uwe schuldenaren maant gij[3]).

4. Zie, tot twisten en krakeelen vast gij, en gij slaat kwaadaardig met de vuist[4]). Vast niet zooals tot op dezen dag, opdat in den hooge uw geroep worde gehoord.

---

[1]) Hebr.: «Roep met de keel», d. i. luidkeels of «met kracht» (Septuag.); want het is de plicht van den profeet zich met alle kracht te verzetten tegen de valsche godsvereering, waardoor zij hunne misdrijven zochten te bemantelen. Het meervoud *hunne* ziet op de verzamelwoorden *volk* en *huis*.

[2]) *Immers* mijn volk houdt zich voor schuldeloos en heilig. Want *dag aan dag*, d. i. zonder ophouden, vragen zij Mij rekenschap en beslissing omtrent *mijne wegen*, d. i. mijne beschikkingen en mijne handelwijze tegenover hen, alsof zij daarop recht hadden, terwijl toch zulke geheimen alleen aan Gods vrienden worden medegedeeld (vgl. Ezech. XX 1, volg.). In hunnen eigenwaan *vragen zij Mij* rechtvaardige *gerichten*, alsof zij daarbij niets te vreezen hadden; ja zelfs *tot God*, tot zijne rechtbank *te naderen*, Hebr. «het naderen van God» ten gerichte, zijne komst ten oordeel *verlangen zij*.

[3]) Die eigen dunk van gerechtigheid (v. 2) steunde inzonderheid op het vasten. Vgl. Lev. XVI 29; XXIII 27, waar de uitdrukking «*de ziel verootmoedigen* of kastijden» in de beteekenis van vasten wordt gebezigd. Het vasten wordt t. a. p. alléén op den grooten verzoendag voorgeschreven, doch ook andere vastendagen werden in Israël te allen tijde gehouden (vgl. I Reg. VII 6; II Par. XX 3; Jer. XXXVI 9; Joël I 14. enz.). God antwoordt: *Zie* enz. Het vasten ging bij hen gepaard met het voldoen aan hun boozen wil; ten voorbeeld daarvan volgt, dat zij hunne *schuldenaren* onbarmhartig behandelden of wel, naar het Hebr. begrepen wordt, hunne arbeiders tot overmatigen arbeid dwongen.

[4]) Bij hun vasten bleven zij twistziek en wrevelig.

5. Numquid tale est jejunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? numquid contorquere quasi circulum caput suum, et saccum et cinerem sternere? numquid istud vocabis jejunium, et diem acceptabilem Domino? *Zach. VII 5.*

5. Is dat een vasten gelijk Ik het verkies, dat de mensch zijne ziel een dag kwelt? Of wel, dat hij zijn hoofd als een hoepel kromt en zak en asch onder zich spreidt? Noemt gij dat een vasten en een dag welgevallig aan den Heer[5])?

6. Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi? dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, et omne onus dirumpe.

6. Is dit niet veeleer een vasten, dat Ik verkies: Maak los de knellingen der goddeloosheid, ontbind de drukkende banden, laat degenen, die verbrijzeld zijn, vrij en verbreek elken last[6]).

7. Frange esurienti panem tuum, et egenos, vagosque induc in domum tuam: cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris. *Ez. XVIII 7, 16; Matth. XXV 35.*

7. Breek den hongerige uw brood en breng behoeftigen en zwervelingen in uw huis; als gij eenen naakte ziet, kleed hem en versmaad niet uw eigen vleesch[7])!

8. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sanitas tua citius orietur, et anteibit faciem tuam justitia tua, et gloria Domini colliget te.

8. Alsdan zal uw licht doorbreken als de morgen, en uwe genezing zal spoedig ontspruiten; en voor uw aangezicht zal uitgaan uwe gerechtigheid, en de heerlijkheid des Heeren zal u verzamelen[8]).

9. Tunc invocabis, et Dominus exaudiet: clamabis, et dicet: Ecce adsum: si abstuleris de medio tui catenam, et desieris extendere digitum, et loqui quod non prodest.

9. Alsdan zult gij roepen, en de Heer zal verhooren; gij zult schreien, en Hij zal zeggen: Zie, hier ben Ik. Als gij uit uw midden de boeien wegneemt en ophoudt den vinger uit te steken en te spreken wat onnut is,

10. Cum effuderis esurienti animam tuam, et animam afflictam repleve-

10. als gij voor den hongerige uwe ziel uitstort en de gekwelde

---

[5]) De eerste vraag *(Is dat)* verklaart, hoedanig een vasten aan God welbehaaglijk is: zulk een, dat volgens de uitdrukking der Wet (zie noot 3) gepaard gaat met verootmoediging der *ziel.* De tweede vraag *(of wel)* verklaart, dat hun vasten louter uitwendig vertoon was: *als een hoepel,* Hebr.: «als een bies». Zich omgorden met boetgewaad (zie III 24) en zich in asch nederzetten was bij de Hebreërs in rouw en boete gebruikelijk.

[6]) God zegt, waarmede het Hem welbehaaglijke vasten moet gepaard gaan; vooreerst met verzaking aan allerlei verdrukking: Ontbind de *drukkende* of knellende *banden* van het onrechtmatig opgelegde juk.

[7]) *Het brood,* dat in het Oosten dun en plat is, *breken,* een Hebr. uitdrukking, beteekent uitdeelen. Hebr.: «verberg u niet voor», d. i. onttrek uwe hulp niet aan, «uw eigen vleesch», d. i. aan verwanten, volksgenooten enz. Zie Zach. VII 4—13.

[8]) *Uw licht,* uwe verlossing uit den rampspoed; *uwe genezing* van de wonden, door de zonden geslagen, *zal* (een nieuw beeld) als een plant snel en welig *ontspruiten;* op uw levensweg zal *uwe gerechtigheid,* d. i. uw heil, zie XLI 2, als een lichtende fakkel *voor u uitgaan,* en Gods *heerlijkheid,* zijne heerlijke beschutting (eene zinspeling op de lichtende wolk van Exod. XIII 21), zal «uwe achterhoede zijn» (Hebr.), u als eene kudde *verzamelen* en bijeenhouden. Vgl. LII 12.

ris, orietur in tenebris lux tua, et tenebræ tuæ erunt sicut meridies.

11. Et requiem tibi dabit Dominus semper, et implebit splendoribus animam tuam, et ossa tua liberabit, et eris quasi hortus irriguus, et sicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ.

12. Et ædificabuntur in te deserta sæculorum: fundamenta generationis et generationis suscitabis: et vocaberis ædificator sepium, avertens semitas in quietem. *Infra LXI 4.*

13. Si averteris a sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, et vocaveris sabbatum delicatum, et sanctum Domini gloriosum, et glorificaveris eum dum non facis vias tuas, et non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem:

ziel verzadigt, zal in de duist uw licht opgaan, en uwe duist zal zijn als de middag[9]).

11. En rust zal de Heer u g voor immer, en uwe ziel za vervullen met glansen, en u beente zal Hij vrijmaken; e zult zijn als een welbesproeid en als een waterbron, welker ren nimmer ontbreken[10]).

12. En opgebouwd zal in u den het verwoeste van eeuwen grondvesten van geslacht er slacht zult gij oprichten; e zult heeten opbouwer van o ningen, afsluiter van wege rust[11]).

13. Als gij uwen voet weerl van den sabbat, om uwen wil te doen op mijnen heiligen en den sabbat noemt eenen l den heiligen (dag) des Heere waardig, en dien in eere houdt wijl gij uwe wegen niet bega uw eigen wil zich niet toon woorden te spreken[12]);

---

[9]) Als voorwaarde van geluk vordert God vooreerst, den naaste geen leed te berokkenen v. 9. *De boeien* of banden, waarmede het juk werd vastgemaakt, zie Jer. XXVII 2, m. a. w. elke drukkende dienstbaarheid. *Den vinger uitsteken* is een gebaar van bespotting, zie LVII 4. *Spreken wat onnut is,* is eene verzachtende uitdrukking voor «hoonende taal» (Hebr.). Vervolgens vraagt God werken van naastenliefde v. 10: *de ziel uitstorten,* d. i. van gansoher harte, welwillend bijstaan; of wel de ziel, d. i. het leven of het levensonderhoud, uitreiken.

[10]) Het Hebr. vertaalt men veelal: «En geleiden zal de Heer u voor immer (Septuag. «En de Heer zal immer met U zijn»), en uwe ziel zal Hij verzadigen in zandwoestijnen»; beter heeft de Vulgaat, overeenkomstig de oude vertalingen: *met glansen,* met overvloedig licht van geluk, met vreugde en genot. *Uw gebeente,* de zetel der lichamelijke kracht, zal Hij *vrijmaken* van de verdrukking, of liever, naar de oude vertalingen, «zal Hij sterken». *Als een welbesproeide hof* enz., vooral in het brandende Oosten een welsprekend beeld van vruchtbaarheid, van g lijken zegen; vgl. XII 3.

[11]) De geestelijke herstelling va wordt weder op stoffelijke wijze gesteld. Hebr.: «die uit u zijn nakomelingen) zullen de voorlan woeste puinhoopen opbouwen» *grondvesten,* waaraan sinds ve slachten de bovenbouw bleef o ken, zal door dat met nieuwe l toegeruste Sionsvolk worden vo bouwd. *Opbouwer van omhein* d. i. van bolwerken en vestingm *afsluiter van wegen* tegen roof enz.; doch in plaats van *avertens* de H. Hiëronymus in zijn ver *convertens,* d. i. «hersteller der tot veiligheid», of, naar het Hebr bewoning», d. i. om het land be baar te maken.

[12]) *Uwen voet weerhoudt,* zie IV 26, 27, d. i. u onthoudt va boden, eigenwillige handelingen c sabbat. Die heilige dag des Hee u *een lust,* niet een last (vgl. Am 5). *Uwe wegen* beteekent uwe g dagelijksche bezigheden. Septuag gij geen woorden spreekt», te wet v. 9, twistende of goddelooze wo

14. Tunc delectaberis super Domino, et sustollam te super altitudines terræ, et cibabo te hereditate Jacob patris tui: os enim Domini locutum est.

14. alsdan zult gij u verlustigen in den Heer, en Ik zal u de hoogten des lands doen bestijgen en u spijzigen met het erfdeel van Jacob, uwen vader; want de mond des Heeren heeft gesproken[13]).

CAPUT LIX.

HOOFDSTUK LIX.

De zonden des volks beletten het heil (v. 1—8). Schuldbekentenis (v. 9—15). De Heer komt als een machtig Wreker en Verlosser (v. 16—21).

1. Ecce non est abbreviata manus Domini ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus ut non exaudiat: *Num. XI 23; Supra L 2.*

2. Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis ne exaudiret.

3. Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine, et digiti vestri iniquitate: labia vestra locuta sunt mendacium, et lingua vestra iniquitatem fatur. *Supra I 15.*

4. Non est qui invocet justitiam, neque est qui judicet vere: sed confidunt in nihilo, et loquuntur vanitates: conceperunt laborem, et pepererunt iniquitatem. *Job. XV 35.*

5. Ova aspidum ruperunt, et telas araneæ texuerunt: qui comederit de ovis eorum, morietur: et quod confotum est, erumpet in regulum.

1. Zie, niet verkort is de hand des Heeren, dat Hij niet zou kunnen redden, en niet doof geworden is zijn oor, dat Hij niet zou kunnen hooren.

2. Maar uwe ongerechtigheden hebben scheiding gemaakt tusschen ulieden en uwen God, en uwe zonden hebben zijn aangezicht voor u verborgen, dat Hij niet hoore[1]).

3. Want uwe handen zijn bezoedeld met bloed en uwe vingeren met onrecht; uwe lippen hebben logen gesproken, en onrecht murmelt uwe tong.

4. Niemand is er, die de rechtvaardigheid inroept, en niemand, die een rechtzaak voert naar waarheid; maar zij betrouwen op nietigheid en spreken ijdelheden[2]); zij gaan zwanger van kwelling en baren onrecht.

5. Addereieren kippen zij, en spinnewebben weven zij; wie van hunne eieren eet, moet sterven; en wat uitgebroed is, komt als een koningsslang te voorschijn.

---

[13]) *De hoogten des lands* beteekent het bergachtige Palestina (Deut. XXXII 13), aan Jacob als *erfdeel* voor zijn nageslacht beloofd, een zinnebeeld van het land der levenden, de strijdende en zegepralende Kerk, waarin de ware sabbatsrust is te vinden.

[1]) *Niet verkort*, zie L 2; *doof geworden*, zie Zach. VII noot 7. *Scheiding* of een scheidsmuur, vgl. L 1, 2. Gods *aangezicht*, d. i. zijne gunst.

[2]) *Niemand*, dezelfde hyperbolische uitdrukking als Ps. XIII 1, volg.; Mich. VII 2. *De rechtvaardigheid inroept*, d. i. daarnaar onderzoek doet, Hebr.: «uitroept», d. i. openlijk als getuige daarvan optreedt. *Naar waarheid*, d. i. te goeder trouw, overtuigd van zijn goed recht. *IJdelheden*, wat ijdel of ledig aan waarheid is. Vgl. Job. XV 35; Ps. VII 15.

6. Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis: opera eorum opera inutilia, et opus iniquitatis in manibus eorum.

7. Pedes eorum ad malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem innocentem: cogitationes eorum cogitationes inutiles: vastitas et contritio in viis eorum. *Prov. I 16; Rom. III 15.*

8. Viam pacis nescierunt, et non est judicium in gressibus eorum: semitæ eorum incurvatæ sunt eis: omnis qui calcat in eis, ignorat pacem.

9. Propter hoc elongatum est judicium a nobis, et non apprehendet nos justitia: exspectavimus lucem, et ecce tenebræ: splendorem, et in tenebris ambulavimus.

10. Palpavimus sicut cæci parietem, et quasi absque oculis attrectavimus: impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.

11. Rugiemus quasi ursi omnes, et quasi columbæ meditantes gememus: exspectavimus judicium, et non est: salutem, et elongata est a nobis.

12. Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te, et peccata

6. Hunne webben zijn niet dienstig tot kleeding, en zij kunnen zich niet dekken met hunne werken[3]); hunne werken zijn heillooze werken, en bedrijf van schurkerij is in hunne handen.

7. Hunne voeten loopen naar het kwaad en ijlen om onschuldig bloed te vergieten; hunne gedachten zijn heillooze gedachten; verwoesting en vernieling zijn op hunne wegen.

8. Den weg des vredes kennen zij niet, en er is geen recht op hunne schreden; hunne paden maken zij zich krom; al wie er op treedt, kent geen vrede[4]).

9. Daarom blijft het recht verre van ons, en kan de gerechtigheid ons niet bereiken; wij wachten op licht en zie, duisternis, op zonneschijn, en in duisternis wandelen wij[5]).

10. Wij betasten als blinden den muur, en als wie geen oogen hebben tasten wij rond; op den vollen middag struikelen wij als in de duisternis, in donkere plaatsen als dooden[6]).

11. Wij brommen als de beren, wij allen, en als kirrende duiven zuchten wij[7]); wij wachten op recht, en het is er niet, op heil, en het blijft verre van ons.

12. Vermenigvuldigd toch hebben zich onze ongerechtigheden voor

[3]) Wat zij beramen en uitvoeren, is voor anderen ten verderve (v. 5), voor hen zelven nutteloos (v. 6). Dit drukt de profeet in deze beeldspraak uit. Eet men van hunne slangeneieren, (Hebr.) «eieren der koningsslang» (zie XI 8; XIV 29), d. i. deelt men in hunne ontwerpen, dan berokkent men zich den dood; en (Hebr.) «vertreedt men het (ei), dan komt er een adder uit», d. i. wie hunne plannen zoekt te verijdelen, wordt er het slachtoffer van. Hunne *webben* (v. 6), de weefsels, die zij opzetten, zijn spinnewebben, die voor hen zelven nutteloos en ijdel zijn.

[4]) *Den weg des vredes*, die hen en anderen tot geluk en welvaart moet voeren. Al wie op hunne *kromme*, d. i. zondige, wegen gaat, is evenals zij van den waren vrede verstoken.

[5]) *Daarom*, om dat algemeene zedenbederf, blijft de door de vromen zoo vurig verlangde staat van *recht* en *gerechtigheid*, d. i. (zie v. 11) van heil en geluk, in het tweede halfvers *licht* geheeten, ver verwijderd.

[6]) Vergeefs zoeken zij naar uitkomst uit hunne rampen. *Als dooden*, die in de duisternis der onderwereld rondwaren zonder hoop op licht van dit leven; vgl. Thren. III 6.

[7]) Nu eens brommen zij van ongeduld en wanhoop als de hongerige of gestrikte beer; dan weder is hunne van

nostra responderunt nobis: quia scelera nostra nobiscum, et iniquitates nostras cognovimus,

13. Peccare et mentiri contra Dominum: et aversi sumus ne iremus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam et transgressionem: concepimus, et locuti sumus de corde verba mendacii.

14. Et conversum est retrorsum judicium, et justitia longe stetit: quia corruit in platea veritas, et æquitas non potuit ingredi.

15. Et facta est veritas in oblivionem: et qui recessit a malo, prædæ patuit: et vidit Dominus, et malum apparuit in oculis ejus, quia non est judicium.

16. Et vidit quia non est vir: et aporiatus est, quia non est qui occurrat: et salvavit sibi brachium suum, et justitia ejus ipsa confirmavit eum.

17. Indutus est justitia ut lorica, et galea salutis in capite ejus: indutus est vestimentis ultionis, et opertus est quasi pallio zeli. *Eph. VI 17; I Thess. V 8.*

18. Sicut ad vindictam quasi ad

uw aangezicht, en onze zonden getuigen tegen ons; want onze wandaden zijn bij ons, en onze ongerechtigheden kennen wij[8]):

13. zondigen en liegen tegen den Heer; en afgewend hebben wij ons, zoodat wij niet gaan in het gevolg van onzen God, zoodat wij spreken van verdrukking en overtreding; wij gaan zwanger en spreken uit het hart woorden der leugen[9]).

14. En rugwaarts gekeerd is het recht, en de gerechtigheid blijft van verre staan; want de waarheid struikelt op de straat, en de billijkheid kan geen intrek vinden.

15. En de waarheid geraakte in vergetelheid; en wie afwijkt van het kwaad, stond bloot aan plundering[10]). En de Heer zag het, en kwaad bleek het in zijne oogen, dat er geen recht was[11]).

16. En Hij zag, dat er geen man was[12]), en Hij was ontsteld, dat niemand te hulpe kwam; en heil schafte Hem zijn eigen arm, en zijne gerechtigheid zelve sterkte Hem.

17. Hij kleedde zich met gerechtigheid als met een pantser, en de helm des heils was op zijn hoofd; Hij kleedde zich met kleederen der wraak en bedekte zich als met den mantel des ijvers[13]);

18. als ter wrake, als ter voldoe-

---

uitputting gedempte klaagstem gelijk aan het weemoedig gekir der duif; zie XXXVIII 14.

[8]) De profeet belijdt de zonden van zijn getuchtigd volk (v. 12—15). *Bij ons*, in ons bewustzijn. Eenige dier zonden worden in v. 13 opgesomd; in het Hebr. staan daar al de werkwoorden in de onbepaalde wijs om uit te drukken, dat die zonden veelvuldig en algemeen bedreven worden.

[9]) *Liegen tegen den Heer* is Hem verloochenen, vooral door afgoderij. *Zoodat wij spreken* door anderen te verleiden tot dat kwaad. *Wij gaan zwanger* van allerlei booze plannen, die wij weldra volvoeren; *woorden der leugen* beteekent hier zondige daden.

[10]) Een tafereel der toenmalige zedeloosheid (v. 14. 15*a*). *Recht* en *gerechtigheid* (zie v. 9), d. i. de gelukstaat, die komen wil, moet terugkeeren en van verre blijven staan, omdat de zedelijke voorwaarde tot geluk, inzonderheid de deugd van rechtvaardigheid, ontbreekt.

[11]) Hiermede gaat de profeet over tot de aankondiging der verlossing, welke als het werk van God, en van Hem alleen, beschreven wordt. Op menschelijke wijze van God sprekend, zegt hij: *de Heer zag* als met verbazing, dat er geen *recht*, geen heil, was.

[12]) *Geen man*, die als middelaar of als verlosser optrad voor zijn rampzalig volk.

[13]) *Gerechtigheid*, welke aan zijn volk heil brengt, aan deszelfs onderdrukkers vergelding. *IJver* voor zijn verdrukt volk.

retributionem indignationis hostibus suis, et vicissitudinem inimicis suis: insulis vicem reddet.

ning zijner verbolgenheid aan zijne tegenstrevers en ter vergelding aan zijne vijanden; aan de eilanden zal Hij wraak oefenen[14]).

19. Et timebunt qui ab occidente, nomen Domini: et qui ab ortu solis, gloriam ejus: cum venerit quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit:

19. En vreezen zullen die van den ondergang der zon den naam des Heeren, en die van haren opgang zijne heerlijkheid, wanneer Hij zal komen als een geweldige stroom, dien de adem des Heeren voortdrijft[15]),

20. Et venerit Sion redemptor, et eis, qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit Dominus. *Rom. XI 26.*

20. en wanneer voor Sion de Verlosser zal komen en voor degenen, die in Jacob van de ongerechtigheid terugkeeren, zegt de Heer[16]).

21. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te, et verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, et de ore seminis tui, et de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodo et usque in sempiternum.

21. Dit is mijn verbond met hen, zegt de Heer: Mijn geest, die op u is, en mijne woorden, die Ik in uwen mond gelegd heb, zullen niet wijken van uwen mond, en van den mond van uw zaad, en van den mond van het zaad uws zaads, zegt de Heer, van nu af en tot in eeuwigheid[17]).

CAPUT LX.

HOOFDSTUK LX.

Opgang der zon van genade over Sion (v. 1, 2); huldebetoon der heidenen (v. 3—16); beschrijving der verlichte Stad Gods (v. 17—22).

1. Surge, illuminare Jerusalem: quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est.

1. Sta op, word verlicht, Jerusalem! Want uw licht komt, en de heerlijkheid des Heeren gaat over u op[1]).

---

[14]) Tot waarschuwing voor zijne bedorven tijdgenooten schildert de profeet de komst van den Messias, zoowel voor de zijnen, als voor de verst afgelegen volken *(de eilanden)*, als eene komst ten gerichte, ten val en ter opstanding van velen. Vgl. Mal. II 17—III 6.

[15]) De komst des *Heeren*, den Messias, wordt in hare wereldomvattende kracht ten goede, doch ook ten kwade voor die Hem weerstreven, vergeleken bij een *stroom*, welks geweldige wateren door *den adem des Heeren*, den stormwind, worden voortgedreven.

[16]) Ook voor het boetvaardige Sion zal de *Verlosser* komen, vooral aan het einde der dagen, nadat de volheid der heidenen in zijn Rijk zal zijn ingegaan Rom. XI 26. *En voor degenen* is een verklarende bijstelling en beteekent: te weten voor degenen.

[17]) *Met hen*, met de bekeerde heidenen, v. 19, en met de boetvaardigen van Israël, v. 20. Krachtens het nieuwe verbond, zie Jer. XXXI 33, dat God met hen sluiten zal, zal dit Sionsvolk immer door Gods heiligenden *geest* bezield zijn en zullen Gods *woorden*, d. i. de door Hem geopenbaarde leer, met onfeilbaarheid worden geleeraard van geslacht tot geslacht.

[1]) *Jerusalem* wordt in den grondtekst niet genoemd, maar is door de Vulgaat en de Septuagint verklarenderwijze aangevuld uit LIX 20 en LX 14. De profeet wekt het in de ballingschap vernederde Jerusalem op, zich te ver-

}uia ecce tenebræ operient ter-
et caligo populos: super te
n orietur Dominus, et gloria
in te videbitur.

Et ambulabunt gentes in lumine
et reges in splendore ortus tui.

ˌeva in circuitu oculos tuos, et
: omnes isti congregati sunt,
runt tibi: filii tui de longe
ɔnt, et filiæ tuæ de latere sur-
. *Supra XLIX 18.*

Tunc videbis, et afflues, mira-
ʻ et dilatabitur cor tuum quando
ersa fuerit ad te multitudo
s, fortitudo gentium venerit

nundatio camelorum operiet te,
ıedarii Madian et Epha: omnes
Saba venient, aurum et thus
ʻentes, et laudem Domino an-
iantes.

)mne pecus Cedar congregabi-
ibi, arietes Nabaioth ministra-
tibi: offerentur super placabili

2. Want zie, duisternis bedekt de aarde en donkerheid de volken[2]; maar over u zal de Heer opgaan, en zijne heerlijkheid zal in u verschijnen.
3. En volken zullen wandelen naar uw licht, en koningen naar den glans, die over u opgaat[3].
4. Sla uwe oogen op in het rond en zie! Alle dezen verzamelen zich, zij komen tot u; uwe zonen zullen van verre komen, en uwe dochteren van ter zijde opstaan[4].

5. Alsdan zult gij zien en overvloeien, uw hart zal verwonderd zijn en zich verruimen, wanneer zich tot u wendt de menigte der zee, de kracht der volken tot u komt[5].

6. Een stroom van kameelen zal u bedekken, dromedarissen van Madian en Epha; van Saba zullen allen komen, goud en wierook aanbrengend en den lof des Heeren verkondigend[6].
7. Al het vee van Cedar zal tot u verzameld worden, de rammen van Nabajoth zullen u ten dienste staan;

ı; *want* het aan Sion beloofde der wereld, zie XLII 6; XLIX 6, ɔn der gerechtigheid, zie Mal. IV 2, en *de heerlijkheid des Heeren,* ;er zichtbaar boven den tabernaopenbaart zich in het menschgeen Woord over de gansche stad, ı hierdoor herschapen wordt in ieuw en hemelsch Jerusalem (Gal. 6; Hebr. XII 22, 23; Apoc. XXI)), de Kerk van Christus.
Duisternis van zonde en dwaling; Act. XXVI 18.
In met den ablatief in plaats van ıccusatief is in de Vulgaat gebrui:. De optocht van volken en koɔn naar het van licht glanzende beteekent evenals II 3 de komst ıeidenen tot de Kerk van Christus. Vijzen van Matth. II 1 waren de ɜlingen.
Van verre en *van ter zijde* kan kenen van de lengte en de breedte ıarde. In plaats van *surgent* hebꞁe H. Hiëronymus en enkele oudehandschriften *sugent,* wat volgens genoemden Kerkvader beteekent, dat de kinderen der Kerk uit de borst hunner Moeder de melk der apostolische leer zullen drinken; vgl. LXVI 11. Hebr.: «uwe dochteren zullen aan de zijde (op de heupen der voedster gezeten, volgens Oostersch gebruik) gedragen worden». Vgl. XLIX 22; LXVI 12.
[5]) *Overvloeien* of «stralen» (Hebr.) van vreugde. *De menigte der zee,* d. i. de talrijke volken van het verre Westen, die met hunne *kracht,* d. i. hunne rijkdommen, naar Sion komen.
[6]) *Kameelen* om de kostbaarheden der oostelijke en zuidelijke handeldrijvende volken aan te voeren. *Madian* is een Arabische volksstam, waarvan *Epha* (Gen. XXV 2, 4), aan de oostelijke kust van de Elamietische golf, een tak was. *Saba* (niet te verwarren met Saba van XLIII 3; XLV 14) in Zuid-Arabië, het goudland, van waar de koningin tot Salomon kwam, zie III Reg. X.

altari meo, et domum majestatis meæ glorificabo.

8. Qui sunt isti, qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas?

9. Me enim insulæ exspectant, et naves maris in principio ut adducam filios tuos de longe: argentum eorum, et aurum eorum cum eis nomini Domini Dei tui, et sancto Israel, quia glorivicavit te.

10. Et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, et reges eorum ministrabunt tibi: in indignatione enim mea percussi te: et in reconciliatione mea misertus sum tui.

11. Et aperientur portæ tuæ jugiter: die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium, et reges earum adducantur. *Apoc. XXI 25.*

12. Gens enim et regnum, quod non servierit tibi, peribit: et gentes solitudine vastabuntur.

13. Gloria Libani ad te veniet, abies et buxus, et pinus simul ad ornandum locum sanctificationis

zij zullen geofferd worden op mijn zoenaltaar, en het huis mijner heerlijkheid zal Ik verheerlijken[7]).

8. Wie zijn zij, die als wolken aanvliegen en als duiven naar hare tillen[8])?

9. Mij immers verbeiden de eilanden, en de schepen der zee vooraan, opdat Ik uwe zonen aanbrenge van verre; hun zilver en hun goud voeren zij met zich voor den naam des Heeren, uwen God, en voor den Heilige van Israël, dewijl Hij u verheerlijkt[9]).

10. En de zonen der vreemden zullen uwe muren opbouwen, en hunne koningen zullen u dienen; want in mijne verbolgenheid heb Ik u geslagen, en in mijne verzoening erbarm Ik Mij over u[10]).

11. En uwe poorten zullen altijd openstaan, dag noch nacht worden zij gesloten, opdat de kracht der volken tot u worde gebracht, en hunne koningen herwaarts gevoerd worden[11]).

12. Want volk en rijk, dat u niet dient, zal vergaan; en de volken zullen met verwoesting verdelgd worden[12]).

13. De pracht van den Libanon zal tot u komen: den en buks en pijnboom te gader, om te versieren

---

[7]) De herdersvolken van het Oosten en Zuiden: *Cedar,* zie XXI 16, en het eveneens van Ismaël afstammende *Nabajoth* (Gen. XXV 13). *U ten dienste staan* om geofferd te worden; de uitwendige eeredienst van het Nieuwe Verbond wordt op Oud-Testamentische wijze voorgesteld; zie XIX 19—21. *Het huis* enz. is de geestelijke tempel, de Kerk van Christus.

[8]) IJlings komt iets aangevlogen, dat van verre gelijkt op *lichte wolken* of op een vlucht *duiven.* De vraag toont gespannen verwachting. Het antwoord in v. 9.

[9]) Wat de profeet ziet, is de vervulling van XLII 1, 4; LIX 19: de volken van het verre Westen brengen de nieuwe Sionskinderen aan op schepen; *vooraan* stevenen «de Tharsis-schepen» (Hebr., zie II noot 10): deze, uit de verst verwijderde streken gekomen, toonen den meesten ijver; wellicht wordt ook bedoeld, dat het algemeene Rijk Gods zich vooral naar het Westen zal uitbreiden. Met hunne kostbaarheden komen zij den zich in Sion openbarenden God huldigen. Zie verder LV 5.

[10]) Zinspelend op den opbouw van Jerusalem na de ballingschap, waarbij heidenen hulp zouden verleenen (I Esdr. VI, VIII), voorspelt de profeet den opbouw van het geestelijke Jerusalem, een daad van Gods ontferming over het weder verzoende Sion.

[11]) Die altijd geopende poorten beteekenen, dat de Kerk van Christus voor allen openstaat en voor vijandelijke invallen niet zal te vreezen hebben.

[12]) Want buiten de Kerk is er geen geestelijk heil, geen zaligheid.

meæ, et locum pedum meorum glorificabo.

14. Et venient ad te curvi filii eorum, qui humiliaverunt te, et adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi, et vocabunt te Civitatem Domini, Sion sancti Israel.

15. Pro eo quod fuisti derelicta, et odio habita, et non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generationem et generationem:

16. Et suges lac gentium, et mammilla regum lactaberis: et scies quia ego Dominus salvans te, et redemptor tuus fortis Jacob.

17. Pro ære afferam aurum, et pro ferro afferam argentum: et pro lignis æs, et pro lapidibus ferrum: et ponam visitationem tuam pacem, et præpositos tuos justitiam.

18. Non audietur ultra iniquitas in terra tua, vastitas et contritio in terminis tuis, et occupabit salus muros tuos, et portas tuas laudatio.

het oord van mijn heiligdom, en de rustplaats mijner voeten zal Ik verheerlijken[13]).

14. En tot u zullen komen, diep neergebogen, de zonen uwer verdrukkers, en zich neerwerpen voor uwe voetzolen zullen alle uwe lasteraars; en zij zullen u noemen de Stad des Heeren, het Sion van den Heilige Israël's[14]).

15. In plaats daarvan, dat gij de verlatene waart en de gehate, en niemand bij u doortrok, zal Ik u stellen tot den trots der eeuwen, tot vreugde van geslacht tot geslacht.

16. En gij zult zuigen de melk der volken, en aan de borst der koningen zult gij gezoogd worden; en gij zult weten, dat Ik, de Heer, uw Redder ben, en uw Verlosser, de sterke van Jacob[15]).

17. In plaats van koper zal Ik goud aanvoeren, en in plaats van ijzer zal Ik zilver aanvoeren, en in plaats van hout koper, en in plaats van steenen ijzer; en Ik stel als uw toezicht den vrede en als uwe overheden de gerechtigheid[16]).

18. Niet langer zal in uw land gehoord worden van geweldenarij, van verwoesting en vernieling binnen uwe grenzen; en het heil zal uwe muren bezetten en uwe poorten lofgezang[17]).

---

[13]) De profeet schildert de verheerlijking van het alle volken omvattende Sion. Werden de ceders van den Libanon gebezigd voor den opbouw van Salomon's tempel, thans zal de gansche pracht van Libanon's wouden (vgl. XLI 19, waar eveneens in den grondtekst cypres, plataan en sjerbin, een soort cederhout, genoemd worden) naar Sion komen; want de nieuwe geestelijke tempel zal den vroegeren stoffelijken verre overtreffen in heerlijkheid. Zinspelend op dien stoffelijken tempel, waarin Jehova boven de ark troonde, spreekt de profeet van *de rustplaats van* Gods *voeten*.

[14]) Vgl. XLV 14; XLIX 23.

[15]) Sion zal met de rijkdommen der volken gevoed worden; koningen zullen als zorgvuldige pleegmoeders voor haar zijn; vgl. XLIX 23. Zoo zal Sion bij ondervinding *weten* enz., zie verder XLIX 26.

[16]) Uit den staat van armoede zal Sion zich verheffen tot een den tijd van Salomon (III Reg. X 21, 27) overtreffenden rijkdom, en uit den tegenwoordigen staat van verdrukking zal een rijk opbloeien, waarin *vrede en gerechtigheid* (of heil, het kort begrip der weldaden van den Messias) het *toezicht* houden en als *overheid* heerschen.

[17]) Hebr.: «en gij zult het heil uwe muren heeten en lofgezang uwe poorten»; m. a. w. de stad Gods zal met het goddelijk *heil* als met *muren* zijn omgeven, en met *lofgezang*, het danklied voor dat heil, als met *poorten* tegen vijandelijke aanvallen beschut worden. Vgl. Zach. II 5.

19. Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam. *Apoc. XXI 23 et XXII 5.*

20. Non occidet ultra sol tuus, et luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et complebuntur dies luctus tui.

21. Populus autem tuus omnes justi, in perpetuum hereditabunt terram, germen plantationis meæ, opus manus meæ ad glorificandum.

22. Minimus erit in mille, et parvulus in gentem fortissimam: ego Dominus in tempore ejus subito faciam istud.

19. Niet meer zal de zon u tot verlichting zijn des daags, noch zal de glans der maan u beschijnen; maar de Heer zal u zijn tot eeuwig licht en uw God tot uwen luister[18]).

20. Niet ondergaan zal nog uwe zon, en uwe maan zal niet afnemen; want de Heer zal u zijn tot eeuwig licht, en voleindigd zullen zijn de dagen van uwen rouw.

21. En uw volk, allen zullen het rechtvaardigen zijn, eeuwig zullen zij het land als erfdeel bezitten, zij, de spruit mijner planting, het werk mijner hand tot verheerlijking[19]).

22. De geringste zal tot duizend worden en de minste tot een zeer machtig volk: Ik, de Heer, te zijnen tijde, plotseling, zal Ik het volvoeren[20]).

CAPUT LXI.

HOOFDSTUK LXI.

De zending van 's Heeren dienstknecht (v. 1—3); heerlijkheid van zijn verlost volk (4—9); vreugde over de verlossing (v. 10, 11).

1. Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me: ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et prædicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem: *Luc. IV 18.*

1. De geest des Heeren is op mij, omdat de Heer mij gezalfd heeft; om den zachtmoedigen te prediken heeft Hij mij gezonden, om de vermorzelden van harte te genezen en aan de gevangenen vrijlating uit te roepen en aan de gekerkerden ontsluiting[1]),

---

[18]) Het geestelijke Sion zal bovennatuurlijk licht en leven onmiddellijk van God ontvangen en derhalve (v. 20) niet meer onderhevig zijn aan de wisseling van licht en duisternis in overdrachtelijken zin. In het hemelsche Sion wordt dit alles (v. 19, 20) volle werkelijkheid in den eigenlijken zin.

[19]) *Allen rechtvaardigen*, zie IV 3, door de verdiensten van den Messias (LIII 11). Het onvervreemdbaar bezit van het beloofde land beteekent hier de onvergankelijkheid van het immer heilige volk, dat, met den Messias in één mystisch lichaam vereenigd, zijnen naam draagt (vgl. IV 2; XI 1) en werkelijk is *de spruit mijner planting*, door Gods liefdevolle zorg gekweekt en verpleegd *tot verheerlijking* van God zelven; vgl. XLIX 3; LXI 3.

[20]) Vgl. LIV 1, volg.; Mich. IV 7. De in dit hoofdstuk bezongen vruchtbaarheid en uitbreiding van het geestelijke Sion is het werk van Gods genade, dat Hij op den door Hem bepaalden tijd krachtig en plotseling tot aller verwondering volvoeren zal.

[1]) De profeet verklaart, door wien de verheerlijking van Jerusalem zal geschieden. De Heer, de hoofdbewerker (LX 22), zal dit opdragen aan zijnen *dienstknecht*, den Messias. Als den hoofdpersoon der vorige profetie

prædicarem annum placabi- omino, et diem ultionis Deo : ut consolarer omnes lugen- *latth. V 5.*

ponerem lugentibus Sion: em eis coronam pro cinere, gaudii pro luctu, pallium pro spiritu mœroris: et vo- ur in ea fortes justitiæ, plan-)omini ad glorificandum.

ædificabunt deserta a sæculo, nas antiquas erigent, et in- bunt civitates desertas, dissi- in generationem et genera- ı. *Supra LVIII 12.*

stabunt alieni, et pascent vestra: et filii peregrinorum læ et vinitores vestri erunt.

s autem Sacerdotes Domini

2. om uit te roepen het verzoenjaar des Heeren en den wraakdag van onzen God, om alle treurenden te vertroosten[2]),

3. om te stellen voor de treurenden van Sion en hun te geven een krans in plaats van asch, vreugde-olie in plaats van rouw, een jubelgewaad in plaats van den geest van weemoed; en zij zullen binnen haar heeten helden der gerechtigheid, een plantsoen des Heeren tot verheerlijking[3]).

4. En opbouwen zullen zij wat verwoest lag van eeuwen her, en aloude bouwvallen zullen zij oprichten, en herstellen zullen zij de verlaten steden, die vernield lagen van geslacht tot geslacht[4]).

5. En vreemdelingen zullen ten dienste staan en uwe kudden weiden; en zonen van uitlanders zullen uwe landbouwers en uwe wijngaardeniers zijn[5]).

6. Gij echter zult priesters des

:LII 1 volg.; XLIX 1, volg.; ı; LIII 10, volg.) kon hem de , zonder nadere aanduiding, rekend invoeren. *De geest* enz., :I 1, *is op mij,* d. i. rust in zijne op mijne menschelijke natuur, t en bestuurt mij in alles, *omdat* · *mij gezalfd heeft,* zie Ps. XLIV l. Zijne bediening wordt in de le woorden omschreven. In van *de zachtmoedigen,* Hebr.: ·rnederden», heeft de Vulgaat V 18 *de armen,* aan wie vooral de boodschap wordt gepredikt, th. V 3; XI 5. *De vermorzelden* :*rte* onder den last der zonde en :ht der driften. *De gevangenen* uivel en zonde (vgl. XLII 7). *ing uitroepen* als in het jubeljaar, ·. XXV 10. *Aan de gekerkerden* leptuagint, gevolgd door Luc. : «aan blinden het gezicht» in ılijken en geestelijken zin.

[2]) *Het verzoenjaar* (eene zinspeling jubeljaar), dat begint met de van den Messias, door wiens doening God met den mensch nd is. Het is ook *de wraakdag nzen God,* waarop het onrecht nde gewroken (vgl. XLIX 26; L 11; LI 23), de duivel overwonnen zal worden (Joan. XII 31; XVI 11); want de Messias zal ook ten val van velen, met zijne wan in de hand (Matth. III 12), als Rechter komen; zie Mal. III 2; Joan. IX 39. De *treurenden* zijn de ware boetelingen (vgl. LVII 18; Matth. V 5). — In de synagoog van Nazareth heeft Jesus betuigd, dat deze profetie in Hem en door zijn optreden vervuld is, zie Luc. IV 18—21.

[3]) *Om te stellen* en *te geven* hebben beide *krans* tot voorwerp; het laatste neemt het begrip van het eerste weer op. Met *olie* zalfden zich de Hebreërs bij feesten (vgl. Ps. XXII 5; XLIV 8; CIII 15; Matth. VI 17). *Helden,* in het Hebr. volgens de nieuweren: «terebinthen», wat beter past bij het volgende *plantsoen,* zie LX 21; bijgevolg zal de daar beschreven heerlijkheid van Sion en van zijne bewoners het werk zijn van den dienstknecht des Heeren.

[4]) Vgl. LVIII noot 11.

[5]) De vroegere verdrukkers van het oude Sion zullen zich bij het nieuwe aansluiten en het dienen (vgl. LX 10, 14, 16). Het beeld is ontleend aan het landleven in Palestina.

vocabimini: Ministri Dei nostri, dicetur vobis. Fortitudinem gentium comedetis, et in gloria earum superbietis.

7. Pro confusione vestra duplici, et rubore laudabunt partem suam: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.

8. Quia ego Dominus diligens judicium, et odio habens rapinam in holocausto: et dabo opus eorum in veritate, et fœdus perpetuum feriam eis.

9. Et scient in gentibus semen eorum, et germen eorum in medio populorum: omnes, qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.

10. Gaudens gaudebo in Domino, et exsultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimentis salutis: et indumento justitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, et quasi sponsam ornatam monilibus suis.

Heeren geheeten worden; dienaren van onzen God, zal men tot u zeggen. De kracht der volken zult gij eten, en in hunne pracht zult gij pralen[6].

7. In plaats van uwe dubbele schande en schaamte zullen zij jubelen over hun lot; daarom zullen zij in hun land het dubbele bezitten, eeuwige vreugde zal hun deel zijn[7].

8. Want Ik ben de Heer, die het recht liefheb en den roof haat in het brandoffer; en Ik zal hun werk geven in getrouwheid, en een eeuwig verbond zal Ik met hen sluiten[8].

9. En gekend zal hun zaad zijn onder de natiën en hun kroost in het midden der volken; allen, die hen zien, zullen hen kennen, dat zij het zaad zijn, hetwelk de Heer heeft gezegend[9].

10. Met blijdschap verblijd ik mij in den Heer, en mijne ziel jubelt in mijnen God; want Hij heeft mij bekleed met de kleederen des heils, en met den mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omhangen, als eenen bruidegom, gesierd met eene kroon, en als eene bruid, getooid met hare kleinoodiën.

---

[6]) Daar vreemdelingen zorgen voor de tijdelijke behoeften van het geestelijke Sion, kunnen al zijne burgers, aan de eigenlijke roeping van Gods volk (Exod. XIX 6) beantwoordend, als *priesters* zich wijden aan den dienst des Heeren; in denzelfden oneigenlijken zin heeten alle Christenen I Petr. II 9 een koninklijk priesterschap. *De kracht* enz., zie LX 5.

[7]) De *dubbele schande* is, volgens den H. Hiëronymus, de vroegere schande over het afvallige Joodsche volk en die over de afgodische heidenen; beiden ziet Sion thans tot God bekeerd. Hebr.: «in plaats van uwe schande (zie LIV 4) het dubbele (d. i. zult gij het dubbele ter vergoeding ontvangen) en in plaats van beschimping» *zullen zij*, de burgers van het nieuwe Sion, *jubelen over hun* door God geschonken *lot*; *daarom*, om die belofte des Heeren, *zullen zij het dubbele*, d. i. een dubbel deel, bezitten. In dezen zin verstaan velen de belofte van XL 2, welke dan het onderwerp dezer laatste afdeeling aanwijst.

[8]) God zal in dubbele mate, rijkelijk, heil schaffen, *want* Hij is de getrouwe Jehova, die *het recht* (d. i. het heil, zie XLI noot 2; LIX 9, 11; LXI 10; LXII 1; LXIII 1) *liefheeft*, gaarne verleent, zonder iets daarvan achter te houden; Hij toch haat *den roof in het brandoffer*, wat in dit zinverband beteekent: elke achterhouding in een heilige zaak, hier in het verleenen van heil. Naar de oude vertalingen, ook door de nieuweren gevolgd: «den roof in ongerechtigheid», is de zin in verband met v. 7: de Heer schaft heil, want Hij haat het onrecht, dat de heidenen aan zijn volk hebben aangedaan. *Hun werk*, d. i. het hun beloofde loon, zie XL 10, is de vrucht van het *eeuwige verbond*; zie LIX 21.

[9]) Dit volk Gods zal, evenals de berg van het huis des Heeren II 2, overal

11. Sicut enim terra profert germen suum, et sicut hortus semen suum germinat, sic Dominus Deus germinabit justitiam, et laudem coram universis gentibus.

11. Evenals toch de aarde haar gewas voortbrengt, en evenals een hof zijn zaad doet ontspruiten, zóó zal de Heere God gerechtigheid doen ontspruiten en lofgezang voor de oogen aller volken[10]).

CAPUT LXII.

HOOFDSTUK LXII.

Gods raadsbesluit over zijn volk en zijne stad (v. 1—9). Uitnoodiging om naar Sion terug te keeren (v. 10—12).

1. Propter Sion non tacebo, et propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus ejus, et salvator ejus ut lampas accendatur.

2. Et videbunt gentes justum tuum, et cuncti reges inclytum tuum: et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit.

3. Et eris corona gloriæ in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui.

4. Non vocaberis ultra Derelicta: et terra tua non vocabitur amplius Desolata: sed vocaberis Voluntas mea in ea, et terra tua inhabitata: quia complacuit Domino in te: et terra tua inhabitabitur.

1. Om Sion's wil zal Ik niet zwijgen, en om Jerusalem zal Ik niet rusten, totdat als een lichtglans opga haar gerechte, en haar Verlosser als een fakkel ontstoken worde[1]).

2. En zien zullen de volken uwen gerechte en al de koningen uwen heerlijke; en gij zult genoemd worden met een nieuwen naam, dien de mond des Heeren noemen zal[2]).

3. En gij zult een eerekroon zijn in de hand des Heeren en een rijksdiadeem in de hand van uwen God[3]).

4. Niet langer zult gij heeten de Verlatene, en uw land zal niet meer heeten het Verwoeste; maar gij zult heeten Mijn-welbehagen-in-haar, en uw land het Bewoonde; want welbehagen heeft de Heer aan u, en uw land zal bewoond worden[4]).

---

gekend zijn als het zaad, waarin de aan de aartsvaders beloofde zegen rijkelijk in vervulling gaat.

[10]) Dit lied (v. 10, 11) van blijdschap en dankbaarheid legt de profeet den verlosten in den mond; zie v. 3; vgl. LII 2.

[1]) Het is God, die hier spreekt, zie v. 6. Zijn *zwijgen* en *rusten*, naar menschelijke wijze van Hem gezegd, is het tegendeel van zijn openlijk en zichtbaar optreden bij het werk der verlossing; zie XLII 14; LVII 11. *Om Sion's wil*, d. i. om de belofte aan Sion, hier als echtgenoote van Jehova, zie v. 4, 5, voorgesteld. *Haar gerechte*... *haar Verlosser*, Hebr. en Septuag.: «haar gerechtigheid.... haar heil», dat in en door den Messias als een licht over Sion opgaat, zie LX 1, 2, en om die belofte het *hare* is en in *haar* vervuld wordt.

[2]) Naar het Hebr. en de oude vertalingen: «uwe gerechtigheid.... uwe heerlijkheid». Die *nieuwe naam*, zie v. 4, 12, door Gods mond uitgesproken, geeft wat hij beteekent; vgl. LX 14; Apoc. II 17; III 12.

[3]) Sion zal voor God zijn als een *eerekroon* enz., die Hij in de hand heeft om zijnen Messias met zijn eigen werk te kronen.

[4]) *Verlatene*, Hebr. 'azoeba, en *Mijn-welbehagen-in-haar*, Hebr. cheftzi-ba, zijn historische vrouwennamen; zie III

5. Habitabit enim juvenis cum virgine, et habitabunt in te filii tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus.
6. Super muros tuos Jerusalem constitui custodes, tota die, et tota nocte in perpetuum non tacebunt. Qui reminiscimini Domini, ne taceatis,
7. Et ne detis silentium ei, donec stabiliat, et donec ponat Jerusalem laudem in terra.
8. Juravit Dominus in dextera sua, et in brachio fortitudinis suæ: Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis: et si biberint filii alieni vinum tuum, in quo laborasti.
9. Quia qui congregant illud, comedent, et laudabunt Dominum: et qui comportant illud, bibent in atriis sanctis meis.
10. Transite, transite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, et elevate signum ad populos. *Supra LVII 14.*

5. Want de jonkman woont bij de jonkvrouw, en in u zullen wonen uwe kinderen. En de bruidegom heeft vreugde aan zijne bruid, en aan u zal vreugde hebben uw God[5]).
6. Over uwe muren, o Jerusalem, heb Ik wachters[6]) aangesteld; den ganschen dag en den ganschen nacht, nimmer zullen zij zwijgen. Gijlieden, die den Heer indachtig zijt, zwijgt niet,
7. en laat Hem geen rust, totdat Hij Jerusalem bevestige en het stelle tot lof op aarde[7]).
8. Gezworen heeft de Heer bij zijne rechterhand en bij den arm zijner sterkte: Nimmermeer zal Ik uwe tarwe geven tot spijs voor uwe vijanden, en nimmer zullen vreemde telgen uwen wijn drinken, waarvoor gij gearbeid hebt!
9. Want die haar inzamelen, zullen er van eten en den Heer lofzingen; en die hem samenlezen, zullen hem drinken in mijne heilige voorhoven[8]).
10. Trekt heen, trekt heen door de poorten; bereidt den weg voor het volk, maakt de baan effen, ruimt de steenen weg, en richt een banier op naar de volken[9]).

Reg. XXII 42; IV Reg. XXI 1. Naar het Hebr. in het tweede halfvers: «en uw land het Gehuwde; want.... uw land zal gehuwd worden». Deze beeldspraak doelt hier op de blijvende vereeniging tusschen land en volk, een gevolg van den hernieuwden band tusschen Jehova en Sion. In v. 5 wordt in omgekeerde orde eerst de vereeniging tusschen land en volk, vervolgens die tusschen Jehova en Sion door eene vergelijking verklaard.

[5]) De beide leden der twee vergelijkingen zijn naar Hebr. wijze door *en* verbonden. De zin is: want evenals de jonkman *woont bij* enz., d. i. haar tot vrouw neemt, zoo zullen *uwe kinderen*, de inwoners des lands, als met het land huwen. En evenals *de bruidegom* enz., zoo zal *aan u.... uw God;* vgl. Soph. III 17.

[6]) Mannen Gods, altijd waakzaam om elk gevaar van het nieuwe Jerusalem af te wenden, zie v. 8. Vgl. LII 8.

[7]) De thans reeds aangestelde wachters moeten de vestiging van het nieuwe Jerusalem tot lof van God voorbereiden door een aanhoudend gebed. De profeet roept hun toe: *Gijlieden, die den Heer* «indachtig maakt» (Hebr.) aan zijne beloften, *zwijgt niet,* d. i. houdt niet op met bidden, *totdat* enz.

[8]) *Bij zijne rechterhand* enz., d. i. bij zijne almacht. *Si* enz. is een verkort eedsformulier, de sterkste ontkenning bevattend. Vgl. de bedreiging van Deut. XXVIII 33, 51. *Die haar,* te weten de tarwe; *die hem,* den wijn. *In mijne... voorhoven* bij de offermaaltijden na de dankoffers voor den oogst, zie Deut. XIV 22—26.

[9]) *Trekt heen* uit de steden der ballingschap naar Sion; vgl. XLVIII 20; LII 11. *Bereidt* enz., zie XL 3, 4; LVII

Ecce Dominus auditum fecit
ctremis terræ, dicite filiæ Sion:
salvator tuus venit: ecce mer-
ɔjus cum eo, et opus ejus coram
Zach. IX 9; Matth. XXI 5.
Et vocabunt eos, Populus san-
redempti a Domino. Tu autem
beris: Quæsita civitas, et non
licta.

11. Zie, de Heer doet het hooren aan de uiteinden der aarde! Zegt aan de dochter Sion: Zie, uw Verlosser komt; zie, zijn loon is met Hem, en zijn werk is vóór Hem[10])!

12. En men zal hen[11]) noemen: Het heilige volk, de vrijgekochten door den Heer! Gij echter, gij zult heeten: Gezochte stad, en niet Verlatene[12]).

CAPUT LXIII.

HOOFDSTUK LXIII.

Messias, zegepralend over zijne vijanden (v. 1—6). Terugblik op den vroegeren tijd van genade (v. 7—14); gebed om ontferming over het zondige, door God verlaten volk (v. 15—19).

Quis est iste, qui venit de Edom,
is vestibus de Bosra? iste for-
ɪs in stola sua, gradiens in
itudine fortitudinis suæ. Ego,
loquor justitiam, et propugna-
ɪum ad salvandum.
Quare ergo rubrum est indu-
tum tuum, et vestimenta tua
calcantium in torculari? *Apoc.*
13.
Torcular calcavi solus, et de
ibus non est vir mecum: cal-

1. Wie is hij, die van Edom komt, in geverfde kleederen van Bosra? Hij, schoon in zijn gewaad, voortschrijdend in de volheid zijner kracht! Ik ben het, die gerechtigheid spreek en kampvechter ben ter redding[1])!
2. Waarom dan is uw gewaad rood, en zijn uwe kleederen als van de treders in de wijnpers[2])?

3. De wijnpers heb ik getreden, ik alleen, en uit de volken was

Een banier, als sein voor de al-
verstrooide kinderen van Sion;
XI 12.
De Heer doet het hooren, te we-
le uitnoodiging van v. 10. Inmid-
wordt aan Sion geboodschapt: *Zie,*
Verlosser, Hebr.: «uw heil»; zie ver-
XL 10.
Hen, de naar Sion samengevloei-
olken, door den Messias *vrijgekocht*
burgers van het nieuwe Sion ge-
len.
Hebr.: «Gezochte, Stad nooit ver-
».

De Messias is de krijgsheld, die,
bespat met het bloed der vijanden,
Edom wederkeert. Edom vertegen-
rdigt ook hier (zie XXXIV 5, volg.)
alle God weerstrevende macht (vgl. Ps. CXXXVI 7; Thren. IV 21, volg.; Ezech. XXXV 12, volg.; Am. I noot 24; Abd. noot 1), welke door het Verlossingswerk is overwonnen. Want Christus' lijden was het gericht over de zondige wereld, de nederlaag van haar vorst, den satan, vgl. Joan. XII 31. *Geverfde,* d. i. rood van bloed, zie v. 2; *schoon,* Hebr.: «prachtig» of majestueus. *Bosra,* zie XXXIV noot 5. Op de vraag, die verwondering uitdrukt en aandacht wekt, antwoordt de held: *Ik ben het,* dezelfde, die naar XLII 4, 6; XLIX 6, volg.; LIII 11; LXI 1, volg., *gerechtigheid* en *redding* of heil aan de wereld breng.
[2]) Als met druivensap bespat. *Rood,* Hebr.: «adom», een woordspeling op Edom in v. 1.

cavi eos in furore meo, et conculcavi eos in ira mea: et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, et omnia indumenta mea inquinavi.

4. Dies enim ultionis in corde meo, annus redemptionis meæ venit. *Supra XXXIV 8.*

5. Circumspexi, et non erat auxiliator: quæsivi et non fuit qui adjuvaret: et salvavit mihi brachium meum, et indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.

6. Et conculcavi populos in furore meo, et inebriavi eos in indignatione mea, et detraxi in terram virtutem eorum.

7. Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus, quæ reddidit nobis Dominus, et super multitudinem bonorum domui Israel, quæ largitus est eis secundum indulgentiam suam, et secundum multitudinem misericordiarum suarum.

8. Et dixit: Verumtamen populus meus est, filii non negantes: et factus est eis salvator.

9. In omni tribulatione eorum non est tribulatus, et Angelus faciei ejus salvavit eos: in dilectione sua,

niemand met mij! Ik heb hen vertreden in mijnen toorn en hen vertrapt in mijne verbolgenheid; en hun bloed is op mijne kleederen gespat, en geheel mijn gewaad heb ik bezoedeld.

4. Want de dag der wrake was in mijn hart, het jaar mijner verlossing was gekomen[3]).

5. Ik zag rond en daar was geen helper, ik zocht en daar was niemand, die bijstand bood; en heil schafte mij mijn eigen arm, en mijne verbolgenheid, zij stond mij bij.

6. En ik vertrapte de volken in mijnen toorn, en ik maakte hen dronken in mijne verbolgenheid, en ik haalde hunne kracht ter aarde neder[4]).

7. De barmhartigheden des Heeren wil ik gedenken, des Heeren lof voor alles, wat ons de Heer heeft bewezen, en voor de menigte der weldaden aan het huis van Israël, welke Hij hun geschonken heeft naar zijne goedertierenheid en naar de menigte zijner ontfermingen[5]).

8. En Hij zeide: Maar het is toch mijn volk, kinderen, die Mij niet zullen verloochenen; en Hij werd hun tot Verlosser[6]).

9. Bij al hunne bedruktheid was Hij niet bedrukt, en de Engel van zijn aangezicht schafte hun heil[7]);

[3]) Eerst stelt de Messias, overeenkomstig de vraag in v. 2, zijn werk voor onder het beeld van *de wijnpers treden* (ook Thren. I 15; Joël III 13; Apoc. XIX 15 een beeld van een bloedig gericht), een zwaren arbeid, dien hij *alleen*, zonder iemands hulp (zie LIX 16), heeft verricht; vervolgens onder het beeld van een krijgsheld, die, toornend op zijne vijanden, hen vertreden heeft. Verklarend voegt hij er bij v. 4: *want* enz., zijn optreden toch is *de dag der wrake* over zijne weerstrevers, zie Joan. XII 31, en *het jaar der verlossing* voor de zijnen. Zie XXIV 1, volg.; XLII 13, volg.; LIX 17, volg.

[4]) *Dronken* van den beker der goddelijke wraak. *Hunne kracht,* Hebr. «hun levenssap» of «hun bloed deed ik op de aarde stroomen».

[5]) Een nieuwe profetie, waarin de profeet bidt voor zijn zondig volk, na eerst (v. 7—14) Gods barmhartigheid in zijne vroegere weldaden te hebben geprezen. Zie voor dezen aanhef Ps. LXXXVIII 1.

[6]) *En Hij,* God, *zeide,* toen Hij, overeenkomstig de beloften aan de aartsvaders, besloot Israël tot zijn eigendom uit te kiezen, zie Exod. XIX 5. Deze weldaad en de betuigingen van trouw van de zijde van Israël (Exod. XIX 8) wettigden de verwachting, welke God hier op menschelijke wijze uitspreekt. *Tot Verlosser* uit Egypte.

[7]) *Bij al hunne bedruktheid,* waarin zij door morren enz. God van zich

et in indulgentia sua ipse redemit eos, et portavit eos, et elevavit eos cunctis diebus sæculi.

10. Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt, et afflixerunt spiritum sancti ejus: et conversus est eis in inimicum, et ipse debellavit eos.

11. Et recordatus est dierum sæculi Moysi, et populi sui: Ubi est qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui? ubi est qui posuit in medio ejus spiritum sancti sui? *Exod. XIV 29.*

12. Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio majestatis suæ, qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum:

13. Qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem:

14. Quasi animal in campo descendens, spiritus Domini ductor ejus fuit: sic adduxisti populum tuum ut faceres tibi nomen gloriæ.

15. Attende de cœlo, et vide de habitaculo sancto tuo, et gloriæ

in zijne liefde en in zijne goedertierenheid verloste Hij hen, en Hij droeg hen en nam hen op, al de dagen van den voortijd.

10. Zij echter, zij tartten tot gramschap en bedroefden den geest van zijnen Heilige; en Hij keerde zich om, hun ten vijand, en zelf streed Hij tegen hen[8]).

11. En Hij gedacht weder aan de dagen van den voortijd, aan Moses en aan zijn volk! Waar is Hij, die hen opvoerde uit de zee met de herders zijner kudde? Waar is Hij, die in hun midden stelde den geest van zijnen Heilige[9])?

12. Die Moses bij de rechterhand uitleidde met den arm zijner heerlijkheid; die de wateren kliefde vóór hen om zich een eeuwigen naam te maken[10]).

13. Die hen uitleidde midden door de afgronden, als een paard, dat in de woestijn niet struikelt[11]);

14. als het vee, dat in de vlakte afdaalt, geleidde hen de geest des Heeren[12]). Alzoo hebt Gij uw volk herwaarts gevoerd om u een heerlijken naam te maken!

15. Geef acht uit den hemel en zie uit uwe woning, uwe heilige en

---

vervreemdden, liet Hij toch niet af, zorg voor hen te dragen. Volgens de Hebr. tekstlezing: «was er geene bedruktheid», beter naar de randlezing «was Hij bedrukt», d. i. had Hij medelijden met hen. De *Engel van zijn aangezicht*, die het volk bij den tocht door de woestijn begeleidde, zie Exod. XXIII noot 20; vgl. Exod. XXXIII 14, 15.

[8]) *Zij echter*, de weerspannige Israëlieten in de woestijn en later in het beloofde land. *Den geest* enz., d. i. «zijnen heiligen geest» (Hebr.), die, hoewel niet met de volheid en de algemeenheid aan het Nieuwe Verbond eigen, de leiders van Israël, zie v. 11, bezielde. Vgl. Ps. LXXVII 40, volg.; Eph. IV 30. God veranderde zijne goede gezindheid en werd *hun ten vijand*, Hij *streed tegen hen*, door naburige en verder afwonende volken tot tuchtiging te zenden.

[9]) Volgens de Vulgaat gedacht *God*, volgens het Hebr. (dit kan althans zoo begrepen worden) gedacht *het volk* aan den tijd van Moses. Bij die herinnering roept het weemoedig uit: *Waar is* nu de God dier oude dagen? Zie verder Exod. XIV 29. De *herders* zijn Moses en Aäron (vgl. Ps. LXXVI 21; Mich. VI 4), wellicht ook de zeventig ouderlingen en anderen, over wie Gods heilige *geest* kwam; vgl. Num. XI 25, volg.

[10]) Naar het Hebr. deed God zijn *heerlijken arm*, d. i. zijne in schitterende werken zich openbarende almacht, *aan de rechterhand van Moses* voortgaan; Hij kliefde *de wateren* der Roode Zee en des Jordaans.

[11]) Door dien ongewonen weg trokken zij gezwind als een *paard*, dat in de vlakke woestijn voortrent zonder vrees voor struikelen. Hebr.: «zonder dat zij struikelden».

[12]) «Naar de rust» (Hebr.) van het beloofde land.

tuæ: ubi est zelus tuus, et fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum, et miserationum tuarum? super me continuerunt se. *Deut. XXVI 15; Bar. II 16.*

16. Tu enim pater noster, et Abraham nescivit nos, et Israel ignoravit nos: tu Domine pater noster, redemptor noster, a sæculo nomen tuum.

17. Quare errare nos fecisti Domine de viis tuis: indurasti cor nostrum ne timeremus te? convertere propter servos tuos, tribus hereditatis tuæ.

18. Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum: hostes nostri conculcaverunt sanctificationem tuam.

19. Facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri, neque invocaretur nomen tuum super nos.

heerlijke! Waar is uw ijver en uwe kracht, de menigte van uw mededoogen en van uwe barmhartigheden? Voor mij hebben zij zich ingehouden[13])!

16. Gij toch zijt onze Vader, en Abraham kent ons niet, en Israël weet niet van ons[14]); Gij, Heer, Gij zijt onze Vader, onze Verlosser, van eeuwen her is dat uw naam!

17. Waarom, o Heer, deedt Gij ons dwalen van uwe wegen, maaktet Gij ons hart verhard[15]), dat wij U niet vreesden? Keer weder om wille van uwe dienstknechten, de stammen van uw erfdeel!

18. Als een niet hebben zij uw heilig volk in bezit genomen; onze vijanden hebben uw heiligdom vertreden[16])!

19. Wij zijn geworden als bij den aanvang, toen Gij niet over ons heerschtet, en uw naam over ons niet werd ingeroepen[17])!

---

[13]) Met dit vers begint het gebed van den profeet, dat voortgaat tot aan het einde van het volgende hoofdstuk. *Uw ijver,* zie LIX noot 13. *Uw mededoogen,* Hebr. «het trillen uwer ingewanden», zie XVI 11; Jer. XXXI 20. *Voor mij* en mijn volk, Israël, hebben die kracht en barmhartigheid *zich ingehouden,* d. i. Gij hebt u als met geweld teruggehouden om geen erbarming te bewijzen; vgl. XLII 14; LIV 10.

[14]) *Onze Vader,* want Israël is Gods eerstgeboren zoon, zie Exod. IV 22. De vaders naar het vleesch, *Abraham* en *Israël* of Jacob, *kennen ons niet,* d. i. helpen ons niet in den nood en kunnen dat ook niet.

[15]) *Verhard,* door uwe gerichten, die om de bedorvenheid des harten het tegendeel uitwerkten van Gods bedoeling; zie Exod. IV noot 16.

[16]) *Als een niet,* d. i., naar den H. Hiëronymus, zonder eenige moeite. Anderen vertalen het Hebr. «voor een korte wijl». *Uw heiligdom,* den tempel; zie LXIV 11.

[17]) *Bij den aanvang* van ons volksbestaan in Egypte, toen Israël nog niet Gods eigendom was geworden. Het Hebr. vertaalt men: «Wij zijn zoodanigen geworden, over wie Gij oneindig lang niet geheerscht hadt, over wie uw naam niet werd uitgeroepen», d. i. alsof wij nimmer uw volk, het volk van Jehova waren geweest (vgl. IV 1).

CAPUT LXIV.

—

;inam dirumperes cœlos, et ıderes: a facie tua montes rent.

cut exustio ignis tabescerent, arderent igni, ut notum fieret ı tuum inimicis tuis: a facie ›ntes turbarentur.

ım feceris mirabilia, non susmus: descendisti, et a facie ontes defluxerunt.

sæculo non audierunt, neque ıs perceperunt: oculus non Deus absque te, quæ præpa›xspectantibus te. *I Cor. II 9.*

:curristi lætanti, et facienti ım: in viis tuis recordabunıi: ecce tu iratus es, et pecus: in ipsis fuimus semper, rabimur.

HOOFDSTUK LXIV.

—

meekgebed om de openbaring van Gods heerlijkheid (v. 1—5a), om genade en ontferming (v. 5b—12).

1. Och, of Gij de hemelen scheurdet en nederdaaldet! Voor uw aangezicht zouden de bergen wegvloeien,

2. als door vuur verteerd, zouden zij smelten, zouden de wateren koken door het vuur, opdat uw naam bekend worde aan uwe vijanden, de volken voor uw aanschijn sidderen[1])!

3. Als Gij wonderwerken doet, kunnen wij het niet verdragen; Gij zijt neergedaald, en voor uw aangezicht zijn de bergen weggevloeid[2]).

4. Van eeuwigheid heeft men niet gehoord, en heeft geen oor vernomen, geen oog gezien, buiten U, o God, wat Gij bereid hebt voor die U verbeiden[3]).

5. Gij komt te gemoet aan den blijmoedige en aan wie gerechtigheid oefent; op uwe wegen zijn zij Uwer gedachtig[4]). Zie, Gij hebt getoornd, en wij hebben gezondigd; daarin waren wij te allen tijde, en ons zal heil geworden[5]).

ıen vurig gebed om verlossing, evenals in Ps. XVII 10, volg., als ›derdaling Gods, hier tot bestrafn Israëls vijanden, wordt geschilmet toespeling op de geweldige verschijnselen bij Gods openba› Sinaï. (Exod. XIX 18). Hebr. : «gelijk het vuur het dorre rijs kt, het vuur de wateren koken Vgl. Mich. I 3. Het doel van dsgericht *(opdat)* is de verheervan God en de vernedering der e vijanden.

'e openbaring van Gods almacht t den zwakken en zondigen ı met ontzag en huivering; eene ing op Exod. XX 18, 19. Hebr.: jl Gij schrikkelijke werken deedt, wij niet verwachtten, zijt Gij daald; en voor uw aangezicht ı de bergen weg». Korter is de g.: «Toen Gij heerlijke dingen op Sinaï), beving siddering voor U de bergen». Zie Exod. XIX 18, noot 17.

[3]) Het heil, dat God, tot den mensch nederdalend (vooral in en door den Messias, zie LXIII 4), bereidt voor die op Hem betrouwen, gaat alle begrip en vermogen van menschen te boven. Nog meer geldt dit van het door de zalige aanschouwing voltooide heil; vgl. I Joan. III 2. Zie I Cor. II 9.

[4]) De zin is: Gij komt met uwe genade te gemoet aan dengene, die blijmoedig de gerechtigheid oefent. Op uwe wegen wandelen zij en aan U denken zij met een dankbaar hart. — Maar hoe waren wij daarentegen gesteld? Dit belijdt de profeet in de hier volgende schuldbekentenis.

[5]) *Gij hebt getoornd en* (met verklarenden zin, want) *wij hebben gezondigd; daarin,* in dien staat van zonde, bleven wij «oneindig lang» (Hebr.), *en* toch *ons zal* enz.; anderen

6. Et facti sumus ut immundus omnes nos, et quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ: et cecidimus quasi folium universi, et iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.

7. Non est qui invocet nomen tuum: qui consurgat, et teneat te: abscondisti faciem tuam a nobis, et allisisti nos in manu iniquitatis nostræ.

8. Et nunc Domine, pater noster es tu, nos vero lutum: et fictor noster tu, et opera manuum tuarum omnes nos.

9. Ne irascaris Domine satis, et ne ultra memineris iniquitatis nostræ: ecce respice, populus tuus omnes nos. *Ps. LXXVIII 8.*

10. Civitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Jerusalem desolata est.

11. Domus sanctificationis nostræ, et gloriæ nostræ, ubi laudaverunt te patres nostri, facta est in exustionem ignis, et omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas.

12. Numquid super his continebis te Domine, tacebis, et affliges nos vehementer?

6. En wij zijn geworden als een onreine, wij altegader; en als de doek van eene, die de maandstonden heeft, waren al onze gerechtigheden[6]); en wij vielen af als het loover, altemaal, en als de wind voerden onze ongerechtigheden ons henen.

7. Niemand is er, die uwen naam aanroept, die opstaat en zich vasthoudt aan U[7]); Gij hebt uw aangezicht voor ons verborgen en ons verpletterd onder den last onzer ongerechtigheid.

8. En nu, Heer, onze Vader zijt Gij; wij echter, wij zijn het leem, en onze Formeerder zijt Gij, en de werken uwer handen zijn wij allen[8]).

9. Vertoorn U, o Heer, niet al te zeer, en gedenk niet langer onze ongerechtigheid! Zie, schouw neder, uw volk zijn wij allen.

10. De stad uwer heiligheid[9]) is een wildernis geworden, Sion is een wildernis geworden, Jerusalem werd een woestenij!

11. Het huis onzer heiliging en onzer heerlijkheid, waar onze vaderen U loofden, is verteerd geworden door het vuur, en al onze lustoorden zijn verkeerd in puin!

12. Zult Gij U daarbij inhouden, o Heer, zult Gij zwijgen en ons verdrukken bovenmate[10])?

---

lezen dit vragenderwijze: Is er voor ons nog hoop op redding? Een beteren zin geeft de Septuagint: «daarom zijn wij afgedwaald».

[6]) *Als een onreine* door melaatschheid, een treffend beeld der zonde. Wat wij *onze gerechtigheden* noemen, de viering der godsdienstige plechtigheden, de vele offers (vgl. I 11, volg.), was in het oog des Heeren in de hoogste mate onrein.

[7]) Dergelijke hyperbolische uitdrukkingen zijn ook in de Psalmen niet zeldzaam. *Die opstaat*, d. i. zich opwekt of den moed heeft, zich *vast te houden aan U.*

[8]) *Vader*, zie LXIII 16; *leem* en *Formeerder*, zie XXIX 16; XLV 9.

[9]) Uwe heilige stad, Jerusalem. Hebr. in het meervoud: de steden van het geheiligde land Juda.

[10]) Volgens sommigen zijn de laatste drie verzen een toevoegsel uit den tijd der ballingschap; vgl. Ps. L 20, 21. Zie echter LXIII 18, 19.

CAPUT LXV.

HOOFDSTUK LXV.

—

›eping der heidenen en verwerping van Israël (v. 1—7); een gering ›verblijfsel zal gered worden (v. 8—10). Goddeloozen en geloovigen, beiden krijgen loon naar werken (v. 11—16). Stichting van het Rijk des Nieuwen Verbonds (v. 17—25).

ǫuæsierunt me qui ante non rogabant, invenerunt qui non ierunt me: dixi: Ecce ego, ego ad gentem, quæ non in- bat nomen meum. *Rom. X 20.*

Expandi manus meas tota die ›opulum incredulum, qui gra- in via non bona post cogita- s suas.

›opulus qui ad iracundiam pro- t me ante faciem meam semper: immolant in hortis, et sacrifi- super lateres:

ǫui habitant in sepulcris, et in ›ris idolorum dormiunt: qui dunt carnem suillam, et jus ınum in vasis eorum.

ǫui dicunt: Recede a me, non ›pinques mihi, quia immundus ›ti fumus erunt in furore meo, ardens tota die.

1. Mij zochten die voorheen naar Mij niet vroegen; Mij vonden die Mij niet zochten; Ik zeide: Hier ben Ik, hier ben Ik! tot een volk, dat mijnen naam niet aanriep[1]).

2. Ik hield mijne handen den ganschen dag uitgestrekt naar een trouweloos volk, dat wandelt op een weg, die niet goed is, zijne eigen gedachten volgend[2]).

3. Een volk, dat Mij tot gramschap tart voor mijn aangezicht voortdurend; die slachtofferen in de hoven en wierooken op de tichelsteenen[3]),

4. die vertoeven in de graven en in de afgodentempels vernachten, die zwijnenvleesch eten en onheilig vleeschnat hebben in hunne schotels[4]);

5. die zeggen: Ga weg van mij, genaak mij niet, want gij zijt onrein[5]). Dezen zijn een rook in mijne gramschap, een vuur, dat brandt den ganschen dag[6])!

Antwoord des Heeren op het ge- an den profeet: Hij zal de heidenen n (v. 1) en het weerspannige Is- verwerpen (v. 2). Want in v. 1 lgens Rom. X 20, 21, de roeping eidenen voorspeld. Immers niet ›raël, maar wel op de heidenen *lie.. naar Mij niet vroegen*, maar › heidensche orakels raadpleeg- vervolgens *een volk*, Hebr. goï gewone benaming der heidenen — *ıijnen naam* enz., Hebr.: «dat niet mijnen naam genoemd is», zie II 2 het tegendeel van Israël. alt men het Hebr.: «Ik heb Mij zoeken door.... Ik heb Mij doen n....», dan treedt Gods voorko- e genade meer op den voorgrond; n Vulgaattekst meer de medewer- met de genade.

Eene menschelijke voorstelling łods goedertierenheid voor Israël. *veg, die niet goed is*, een rhetori- verzachting, beteekent een allerslechtsten weg; vgl. Ezech. XXXVI 31.

[3]) *Voor mijn aangezicht*, d. i. onbeschaamd, openlijk. *In de hoven*, zie I 29; LVII 5, volg. *Op de* van *tichelsteenen* gebouwde afgodische altaren, welke bovendien in strijd waren met Exod. XX 24, volg.; XXVII 1; XXX 1.

[4]) *In de graven* om naar heidensch gebruik met de dooden in gemeenschap te treden. *In de afgodentempels*, Hebr.: «in de afgesloten plaatsen», in de spelonken en holen, wellicht ter viering van ontuchtige geheimen. *Zwijnenvleesch*, in strijd met Lev. XI 7, at men waarschijnlijk bij afgodische offermaaltijden; vgl. LXVI 17. Hierop schijnt ook het laatste verslid te doelen.

[5]) Hebr.: «want heilig ben ik voor u», zij achten zich geheiligd door de deelneming aan dien afgodischen eeredienst en namen zich in acht voor ieder, die in die gruwelen niet was ingewijd.

[6]) Hebr.: «een rook in mijne neus-

6. Ecce scriptum est coram me: non tacebo, sed reddam et tribuam in sinum eorum

7. Iniquitates vestras, et iniquitates patrum vestrorum simul, dicit Dominus, qui sacrificaverunt super montes, et super colles exprobraverunt mihi, et remetiar opus eorum primum in sinu eorum.

8. Hæc dicit Dominus: Quomodo si inveniatur granum in botro, et dicatur: Ne dissipes illud, quoniam benedictio est: sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum.

9. Et educam de Jacob semen, et de Juda possidentem montes meos: et hereditabunt eam electi mei, et servi mei habitabunt ibi.

10. Et erunt campestria in caulas gregum, et vallis Achor in cubile armentorum populo meo qui requisierunt me.

11. Et vos, qui dereliquistis Dominum, qui obliti estis montem

6. Zie, het staat geschreven voor mijne oogen. Ik zal niet zwijgen, maar vergelden en betalen zal Ik in hunnen schoot[7])

7. uwe ongerechtigheden en de ongerechtigheden uwer vaderen tevens, zegt de Heer, die wierookten op de bergen en op de heuvelen Mij smaad aandeden[8]); en op mijne beurt zal Ik hun vroeger bedrijf toemeten in hunnen schoot.

8. Dit zegt de Heer: Gelijk wanneer men eene druif vindt aan een tros en zegt: Werp haar niet weg, want zij is een zegen, — zoo zal Ik handelen om wille mijner dienstknechten, opdat Ik niet het al verdelge[9]).

9. En voortbrengen zal Ik uit Jacob een zaad en uit Juda den bezitter mijner bergen; en beërven zullen het mijne uitverkorenen, en mijne dienstknechten zullen daar wonen[10]).

10. En de vlakten zullen worden tot schaapskooien en het dal Achor tot een runderleger voor mijn volk, die naar Mij gezocht hebben[11]).

11. En gij, die den Heer hebt verlaten, die mijnen heiligen berg ver-

---

gaten». In de dichterlijke voorstelling der Hebreërs openbaart zich Gods toorn in *rook* en *vuur*, dat Hij uitademt ter verslinding der goddeloozen; vgl. Deut. XXXII 22; Ps. XVII 9; Ezech. XXXVIII 18, volg. De zin is: Zij wekken Gods toorn op en zullen zijne geduchte wraak ondervinden.

7) *Het*, de in de vorige verzen geteekende boosheid, *staat geschreven* om niet vergeten, maar ten dage des gerichts gewroken te worden. *Niet zwijgen*, zie XLII 14. *In den schoot* van het ruime bovenkleed mat men het graan toe, zie Luc. VI 38; vgl. Ps. LXXVIII 12; Jer. XXXII 18.

8) In welken zin *de ongerechtigheden der vaderen* aan de kinderen gewroken worden, zie Gen. IX noot 15, vooral Exod. XX noot 8. *Op de bergen* enz., zie LVII 7.

9) Niet het *al*, d. i. het geheele volk, want een uitverkoren deel zal gespaard blijven, gelijk een enkele goede druif aan een overigens bedorven tros, of, naar den grondtekst, een weinig most in een druif. Dat geringe deel is *een zegen*, het beginsel, waaruit Gods uitverkoren volk zal opspruiten en de aarde vullen; zie v. 9, 10.

10) *Jacob* en *Juda* beteekenen hetzelfde. Onder het beeld der herstelling van Gods volk in het bergachtige vaderland teekent de profeet deszelfs geestelijke verlossing.

11) *De vlakten*, Hebr. «Saron», in het westen, aan de Middellandsche Zee, rijk aan weiden. *Het dal Achor*, in het zuidoosten (de tegenoverstelde grens des lands), zie Osee II 15. Het meervoud *die* ziet terug op het verzamelwoord *volk*. Het rustige herdersleven is evenals Mich. VII 14 een zinnebeeld van den vrede en het geluk in het herstelde Rijk Gods; zie XI 6, volg.

sanctum meum, qui ponitis Fortunæ mensam, et libatis super eam.

12. Numerabo vos in gladio, et omnes in cæde corruetis: pro eo quod vocavi, et non respondistis: locutus sum, et non audistis: et faciebatis malum in oculis meis, et quæ nolui, elegistis. *Prov. I 24; Infra LXVI 4; Jer. VII 13.*

13. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce servi mei comedent, et vos esurietis: ecce servi mei bibent, et vos sitietis:

14. Ecce servi mei lætabuntur, et vos confundemini: ecce servi mei laudabunt præ exsultatione cordis, et vos clamabitis præ dolore cordis, et præ contritione spiritus ululabitis.

15. Et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis: et interficiet te Dominus Deus, et servos suos vocabit nomine alio.

16. In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo amen: et qui jurat in terra, jurabit in Deo amen: quia oblivioni traditæ sunt angustiæ priores, et quia absconditæ sunt ab oculis meis.

geten hebt, die voor de Fortuin een tafel aanricht en daarop plengoffers brengt[12]),

12. Ik zal u tellen ten zwaarde[13]), en allen zult gij bij de slachting neerstorten; omdat Ik riep, en gij niet antwoorddet; omdat Ik sprak, en gij niet hoordet en deedt wat kwaad is in mijne oogen, en wat Mij niet welgevallig is, verkozen hebt.

13. Daarom zegt dit de Heere God: Zie, mijne dienstknechten zullen eten, en gij zult hongeren; zie, mijne dienstknechten zullen drinken, en gij zult dorst lijden;

14. zie, mijne dienstknechten zullen zich verblijden, en gij zult beschaamd worden; zie, mijne dienstknechten zullen juichen van hartelust, en gij zult schreien van hartewee, en van verbrijzeling des geestes zult gij jammeren.

15. En gij zult uwen naam tot een vloek achterlaten aan mijne uitverkorenen; en dooden zal u de Heere God; en zijne dienstknechten zal Hij noemen met eenen anderen naam[14]).

16. En wie zich in dezen zegent op de aarde, die zal zich zegenen in den God der trouwe; en wie zweert op de aarde, die zal zweren bij den God der trouwe, wijl de vroegere kwellingen aan de vergetelheid zijn prijsgegeven en wijl zij verborgen zijn voor mijne oogen[15]).

---

[12]) Geheel anders is het lot der afvalligen, zie v. 12, wier gruweldaden nogmaals worden opgenoemd. Zij richtten *een tafel* aan, waarop aan godenbeelden, op kussens geplaatst, spijs en drank werd aangeboden; zie Dan. XIV 2, volg. In het Hebr. worden twee godheden met name genoemd: *Gad*, dat geluk beteekent, zie Gen. XXX noot 4, de Fortuin of de geluksgod, en *Meni* (wat de toedeelende beteekent), de geluk uitdeelende godin.

[13]) *Tellen*, d. i. man voor man bestemmen voor het zwaard, Hebr. maniti, eene klankspeling met Meni.

[14]) De straffen van het weerbarstige Israël zullen zoo schrikwekkend zijn, dat de overlevenden die immer voor oogen hebben en als eene verwensching bezigen zullen. *Met een anderen naam*, die heiligheid en zegening uitdrukt, zie v. 23 en LXII 2, 4, 12.

[15]) *En wie zich in dezen* naam, enz. In het Hebr. is dit een gevolgtrekking uit het voorafgaande: «Wie zich dan zegent» enz. Aan zijn gelukkig volk zal Gods getrouwheid in zijne beloften zoo duidelijk zichtbaar zijn, dat *wie zich zegent*, d. i. zich eenig goed toewenscht, enz. *God der trouwe*, eigenlijk des *amen*, Septuag.: «den waarachtigen» of «den getrouwen God», zie XXV noot 1; vgl. Apoc. III 14. *Wijl de vroegere kwellingen*, die twijfel konden wekken aan Gods getrouwheid, *verborgen zijn* enz., d. i. uit Gods geheugen

17. Ecce enim ego creo cœlos novos, et terram novam: et non erunt in memoria priora, et non ascendent super cor. *Infra LXVI 22*; *Apoc. XXI 1.*

17. Want zie, Ik schep nieuwe hemelen en eene nieuwe aarde; en de vorige zullen niet meer in de geheugenis zijn, en zij zullen niet opkomen in het hart[16]).

18. Sed gaudebitis et exsultabitis usque in sempiternum in his, quæ ego creo: quia ecce ego creo Jerusalem exsultationem, et populum ejus gaudium.

18. Maar gij zult u verheugen en juichen voor immer om hetgeen Ik schep; want zie, Ik schep Jerusalem om tot jubel en zijn volk tot blijdschap[17]).

19. Et exsultabo in Jerusalem, et gaudebo in populo meo: et non audietur in eo ultra vox fletus et vox clamoris.

19. En Ik zal juichen over Jerusalem en Mij verheugen over mijn volk; en niet langer zal daarin gehoord worden de stem van het geween en de stem van het geschrei[18]).

20. Non erit ibi amplius infans dierum, et senex qui non impleat dies suos: quoniam puer centum annorum morietur, et peccator centum annorum maledictus erit.

20. Niet meer zal daar een kind zijn van dagen en een grijsaard, die zijne dagen niet vol maakt; want de knaap zal als honderdjarige sterven, en de zondaar als honderdjarige door den vloek getroffen worden[19]).

21. Et ædificabunt domos, et habitabunt: et plantabunt vineas, et comedent fructus earum.

21. En zij zullen huizen bouwen en ze bewonen; en zij zullen wijngaarden planten en de vruchten er van eten.

22. Non ædificabunt, et alius habitabit: non plantabunt, et alius comedet: secundum enim dies ligni,

22. Niet zullen zij bouwen, en een ander zal bewonen; niet zullen zij planten, en een ander zal eten[20]); want gelijk de dagen van het ge-

als verdwenen zijn, zoodat God nimmermeer zijn nieuw Sionsvolk, gelijk voorheen, zal tuchtigen.

[16]) Die nieuwe schepping, welke door hare volkomenheid den vorigen toestand zal doen vergeten, is het Rijk van den Messias in zijne algeheele voltooiing, wanneer God in *de nieuwe hemelen* en *de nieuwe aarde* zijne heerlijkheid en die der kinderen Gods zal openbaren; zie LI 6, 16. Vgl. Rom. VIII 21; II Petr. III 13; Apoc. XXI 1.

[17]) Dit nieuwe Jerusalem, dat enkel jubel, en zijn volk, dat louter blijdschap zijn zal, is de verheerlijkte Kerk met haar gezaligde uitverkorenen.

[18]) Zie Soph. III 17 over Gods blijdschap. Zie verder XXV 8; XXXV 10; Apoc. VII 17; XXI 4.

[19]) Daar volgens Exod. XX 12; Deut. V 16 een hooge ouderdom de belooning en derhalve het kenteeken is van een heilig en deugdzaam leven, schildert de profeet de heiligheid van het nieuwe Jerusalem onder het beeld van een langen levensduur, gelijk aan dien der aartsvaders vóór den zondvloed. Vgl. Zach. VIII 4. *Een kind van* weinige *dagen*, d. i. dat slechts enkele dagen leeft, zal daar niet meer zijn. Wanneer daar een honderdjarige zou sterven, het zou zijn alsof er een *knaap* stierf of wel een *zondaar*, die, door den vloek getroffen, in het midden zijner dagen met den dood werd gestraft. Het is alles louter veronderstellende beeldspraak en inkleeding der boven genoemde gedachte; verkeerdelijk derhalve wordt dit door de Chiliasten letterlijk genomen.

[20]) Een ander beeld om de heiligheid van het nieuwe Sionsvolk uit te drukken. Veiligheid en vruchtbaarheid waren het bewijs, dat Israël aan God en zijne wet getrouw was. Zie de tegenovergestelde bedreiging Lev. XXVI 16; Deut. XXVIII 30, 33.

erunt dies populi mei, et opera manuum eorum inveterabunt:

23. Electi mei non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione: quia semen benedictorum Domini est, et nepotes eorum cum eis.

24. Eritque antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego audiam. *Ps. XXXI 5.*

25. Lupus et agnus pascentur simul, leo et bos comedent paleas: et serpenti pulvis panis ejus: non nocebunt, neque occident in omni monte sancto meo, dicit Dominus. *Supra XI 6.*

boomte zullen de dagen zijn van mijn volk, en de werken hunner handen zullen duurzaam zijn[21]).

23. Mijne uitverkorenen zullen niet vergeefs arbeiden en niet baren in ontsteltenis[22]); want een kroost van gezegenden des Heeren is het, en hunne kleinkinderen hebben zij bij zich.

24. En het zal zijn: eer zij roepen, zal Ik verhooren; terwijl zij nog spreken, zal Ik aanhooren.

25. De wolf en het lam zullen te zamen weiden, de leeuw en het rund zullen stroo eten; en de slang, stof zal haar brood zijn; geen leed zal geschieden en geen manslag gepleegd worden op geheel mijn heiligen berg, zegt de Heer[23]).

CAPUT LXVI.

HOOFDSTUK LXVI.

Verwerping van den louter uitwendigen eeredienst (v. 1—4). Gods komst tot vervulling zijner beloften aan Sion (v. 5—9), tot zaliging der zijnen (v. 10—14), tot wraak over de zondaren (v. 15—19). Gods gezanten brengen nieuwe kinderen naar Sion. Daarbinnen is eeuwige vreugde, daarbuiten eeuwige foltering (v. 20—24).

1. Hæc dicit Dominus: Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum: quæ est ista Domus, quam ædificabitis mihi? et quis est iste locus quietis meæ? *Act. VII 49 et XVII 24.*

2. Omnia hæc manus mea fecit, et facta sunt universa ista, dicit Dominus: ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, et con-

1. Dit zegt de Heer: De hemel is mijn troon en de aarde mijn voetschabel! Wat huis is het, dat gij Mij zoudt bouwen? En wat plaats is het, waar Ik zou rusten[1])?

2. Dat alles heeft mijne hand gemaakt, en geworden is dat altemaal, zegt de Heer. Op wien echter zal Ik neerzien, zoo niet op den arm-

[21]) De profeet keert terug tot het gezegde in v. 20. *Het geboomte*, als de ceder en de eik, die eeuwen trotseeren.

[22]) Septuag. «ter vervloeking».

[23]) Eene herhaling van XI 6, volg. Alleen op de *slang*, aldaar niet genoemd, blijft het oude doemvonnis rusten, zie Gen. III 14, dat dan ten volle verwezenlijkt zal worden, als de Satan door den Messias overwonnen is.

[1]) Geen tempel kan Gods verheven majesteit bevatten, geen plaats is Hem waardig. Want alles, wat men Hem ter eere zou stichten, is (zie v. 2) door Hem, den Schepper van alles, geworden. Deze woorden zijn inzonderheid tot hen gericht, die zich met louter uitwendigen tempeldienst tevreden stelden, zonder hart en geest in ootmoed en berouw aan God te onderwerpen.

tritum spiritu, et trementem sermones meos?

3. Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum: qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Hæc omnia elegerunt in viis suis, et in abominationibus suis anima eorum delectata est.

4. Unde et ego eligam illusiones eorum: et quæ timebant, adducam eis: quia vocavi, et non erat qui responderet: locutus sum, et non audierunt: feceruntque malum in oculis meis, et quæ nolui elegerunt. *Prov. I 24; Supra LXV 12; Jer. VII 13.*

5. Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum ejus: dixerunt fratres vestri odientes vos, et abjicientes propter nomen meum: glorificetur Dominus, et videbimus in lætitia vestra: ipsi autem confundentur.

6. Vox populi de civitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.

zalige en op den vermorzelde van geest en op wie beeft voor mijne woorden[2])?

3. Die een rund offert, is als een, die eenen manslag pleegt; die klein vee slacht, is als een, die een hond doodslaat; die een spijsoffer opdraagt, is als een, die zwijnenbloed opdraagt; die wierook ten gedenkoffer brengt, is als een, die eenen afgod looft[3]). Dat alles kozen zij uit op hunne wegen, en in hunne gruwelen schepte hunne ziel behagen[4]).

4. Derhalve zal ook Ik beschimpingen voor hen uitkiezen, en wat zij vreesden, zal Ik over hen doen komen; omdat Ik riep, en er niemand was, die antwoordde; omdat Ik sprak, en zij niet hoorden en deden wat kwaad is in mijne oogen, en wat Mij niet welgevallig is, verkozen.

5. Hoort het woord des Heeren, gij, die beeft voor zijn woord! Gezegd hebben uwe broeders, die u haten en uitstooten om wille van mijnen naam: De Heer verheerlijke zich, en wij zullen toeschouwers zijn bij uwe blijdschap! Zij echter, zij zullen te schande worden[5]).

6. Stem van volk uit de stad! Stem uit den tempel! Stem des Heeren, die wraak oefent aan zijne vijanden[6])!

---

[2]) *Dat alles*, d. i. al het zichtbare, ... *is geworden* door het scheppingswoord van Gen. I 3. *Op wien zal Ik* met welgevallen *neerzien?*

[3]) Hoezeer de louter uitwendige eeredienst aan God mishaagt, drukt de profeet door deze vergelijkingen zoo sterk mogelijk uit; zulke eeredienst is voor God een gruwel evenals de heidensche afgoderij. *Een manslag plegen* beteekent hier waarschijnlijk: een menschenoffer naar de wijze der heidenen opdragen. *Hond* en *zwijn*, de meest onreine huisdieren (zie Matth. VII 6; II Petr. II 22), werden door naburige heidenen geofferd.

[4]) *Dat alles*, d. i. al de zoo even genoemde uiterlijke plechtigheden, welke als zoodanig niet door God voorgeschreven en derhalve werken volgens eigen keuze, ja *gruwelen* waren voor God.

[5]) De goddeloozen drijven den spot met de belofte aangaande de komst des Heeren tot openbaring zijner heerlijkheid en tot vreugde zijner dienaren. De uitkomst *echter* zal hen beschamen. *Uitstooten*, uit hunne gemeenschap verbannen, zie LXV 5.

[6]) De profeet hoort eene stem als die van eene volksmenigte klinken *uit de stad* Jerusalem, hij hoort eene stem *uit den tempel;* het is de stem des Heeren, de donder van het naderende godsgericht; vgl. Joël III 16. Sommigen denken hier aan hetgeen voorviel bij de verwoesting van Jerusalem onder Titus, b. v. aan de woeste zeloten in en bui-

;equam parturiret, peperit:
ım veniret partus ejus, pe-
:asculum.
is audivit unquam tale? et
idit huic simile? numquid
et terra in die una? aut
r gens simul, quia parturivit
rit Sion filios suos?

nquid ego, qui alios parere
pse non pariam, dicit Domi-
ego, qui generationem ceteris
sterilis ero, ait Dominus
ıus?
etamini cum Jerusalem, et
te in ea omnes qui diligitis
;audete cum ea gaudio uni-
ui lugetis super eam.
; sugatis, et repleamini ab
:onsolationis ejus: ut mulge-
; deliciis affluatis ab omni-
·loria ejus.
ıia hæc dicit Dominus: Ecce
ıclinabo super eam quasi
. pacis, et quasi torrentem
ıtem gloriam gentium, quam
ad ubera portabimini, et
·enua blandientur vobis.

7. Eer zij weeën had, baarde zij; eer haar tijd van baren gekomen was, baarde zij een mannelijk kind.
8. Wie heeft ooit zoo iets gehoord? En wie heeft iets dergelijks gezien? Brengt een land vruchten voort op één dag? Of kan een volk geboren worden op eens? Want Sion was in barensnood en gebaard heeft zij hare kinderen[7])!
9. Zou Ik, die anderen doe baren, zelf niet baren, zegt de Heer? Of zou Ik, die telingskracht aan anderen verleen, zelf onvruchtbaar zijn, zegt de Heer, uw God[8])?
10. Verheugt u met Jerusalem en juicht over haar, gij allen, die haar liefhebt! Verblijdt u met haar in blijdschap, gij allen, die over haar treurt[9]),
11. opdat gij zuigen moogt en u verzadigen aan de borst harer vertroosting; opdat gij u laven moogt en overvloeien van geneugten wegens hare volkomen heerlijkheid[10])!
12. Want dit zegt de Heer: Zie Ik, Ik leid over haar als een stroom van vrede en als een overstroomenden stortvloed de heerlijkheid der volken; en gij zult die zuigen, aan de borsten zult gij gedragen worden, en op de knieën zullen zij u liefkoozen[11]).

---

tempel, aan Jesus, zoon van die jaren lang door de straten e, dag en nacht roepende: van het Oosten, stem van het stem tegen Jerusalem en tegen pel, stem tegen geheel het volk! e, wee Jerusalem!», verder aan ruisch en de stem, die op het feest gehoord werden in den terwijl men duidelijk verstond: ıs deze plaats verlaten!» Flav. B. J. VII 12; Tacitus Hist. V 13. or het gericht zal Sion verlost :7) en een nieuw talrijk Sionsboren worden. Deze hoofdgevan Isaias' profetie is de schachen deze verzen en het vooraf- *Eer zij*, Sion (zie v. 8 aan het *weeën had*, derhalve niet op lke wijze, *baarde zij*, en wel, ›tere vreugde, *een mannelijk*)it kind is, blijkens v. 8, een verzamelwoord, want tal van *kinderen*, een krachtig, nieuw *volk* baarde zij. Vol verwondering over zijn gezicht vraagt de profeet v. 8. *Wie* enz.? *Kan een land*, d. i. het volk des lands, «geboren worden» (Hebr.) *op één dag?* Zie de vervulling Act. II 41; IV 4.

[8]) Die wonderbare vruchtbaarheid van het nieuwe Sion is het werk van den oneindig vruchtbaren God, door wiens genade een onnoemelijk getal kinderen Gods in de bovennatuurlijke orde geboren worden; vgl. Joan. I 13.

[9]) Vgl. LXV 18; LXI 2, 3.

[10]) Het beeld ziet terug op de moeder Sion v. 7, 8. *Aan de borst*, aan welke de moeder hare kinderen weet te *troosten*, zullen zij *zuigen*, zie LX 16; vgl. XLIX 23.

[11]) *Vrede*, het kort begrip der zegeningen van den Messias; *de heerlijkheid* of de schatten der heidenen, zie

13. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, et in Jerusalem consolabimini.

14. Videbitis, et gaudebit cor vestrum, et ossa vestra quasi herba germinabunt, et cognoscetur manus Domini servis ejus, et indignabitur inimicis suis.

15. Quia ecce Dominus in igne veniet, et quasi turbo quadrigæ ejus: reddere in indignatione furorem suum, et increpationem suam in flamma ignis:

16. Quia in igne Dominus dijudicabit, et in gladio suo ad omnem carnem, et multiplicabuntur interfecti a Domino,

17. Qui sanctificabantur, et mundos se putabant in hortis post januam intrinsecus, qui comedebant carnem suillam, et abominationem et murem: simul consumentur, dicit Dominus.

13. Gelijk eenen, dien zijne moeder liefkoost, zoo zal Ik u vertroosten, en in Jerusalem zult gij vertroost worden[12]).

14. Gij zult zien, en uw hart zal zich verblijden, en uwe gebeenten zullen als het gras tieren; en kenbaar zal de hand des Heeren zijn aan zijne dienstknechten — en verbolgen zal Hij zijn over zijne vijanden[13]).

15. Want zie, de Heer zal komen in vuur, en als de stormwind zijn zijne wagens, om in verbolgenheid zijnen toorn te voldoen en zijn dreigen in vlam des vuurs!

16. Want met vuur zal de Heer gericht houden en met zijn zwaard tegen alle vleesch; en groot zal het getal zijn der verslagenen door den Heer[14]).

17. Die zich heiligden en zich voor rein hielden in de hoven, achter de deur van binnen, die zwijnenvleesch aten en gruwel en muis; te gader zullen zij omkomen, zegt de Heer[15])!

LX 5. *Aan de borsten*, Hebr.: «aan de zijde», zie LX 4; vgl. ook XLIX 22, 23.

[12]) Gods teedere liefde wordt, evenals XLIX 15, vergeleken met die eener liefkoozende moeder. Vgl. Apoc. XXI 4. *In Jerusalem*, de Kerk van Christus, in hare heerlijkheid en vruchtbaarheid *zult gij*, als hare kinderen *vertroost worden*. *Consolari* wordt eerst als deponens, dan als passief gebezigd.

[13]) *Zien*, d. i. dat geestelijk goed genieten. De vreugde des harten verjeugdigt en sterkt *de gebeenten*, d. i. de krachten des lichaams, vgl. LVIII 11; droefheid daarentegen doet het gebeente verdorren, zie Prov. XVII 22. — *En verbolgen* enz. hiermede keert de profeet terug tot Gods strafgerichten over zijne vijanden.

[14]) Gods wraakgericht wordt, met toespeling op zijne nederdaling op Sinaï, evenals X 17; XXIX 6; XXX 27, 30, zinnebeeldig voorgesteld door *vuur* en *stormwind*. De *wagens* en het *zwaard* schilderen den goddelijken rechter als een oorlogsheld, die werkelijk de heerlegers oproept ter voltrekking zijner gerichten. Vgl. Apoc. XIX 21.

[15]) Vooral de aan afgoderij schuldige Israëlieten, zooals de tijdgenooten van Isaias, zullen bij dat godsgericht omkomen. *Zich heiligden*, zie LXV 5; Hebr.: «en zich reinigen voor de hoven», d. i. zich aan allerlei reinigingsvoorschriften onderwerpen tot inwijding voor de plechtigheden in de hoven; zie LVII 5, 6. *Achter de deur*, zie LVII 8; eenige Vulgaat-handschriften hebben *post unam*, wat meer overeenkomt met de Hebr. tekstlezing: «achter éénen in het midden»; dit beteekent waarschijnlijk den heidenschen priester, die in het midden der scharen de plechtigheden leidt. *Zwijnenvleesch*, zie noot 3 en LXV 4. *Gruwel*, een verzamelwoord om de door Lev. XI verboden dieren te beteekenen; een daarvan is de *muis*, zie t. a. p. v. 29. Volgens Talmudische geschriften gold de hagelmuis als een lekkernij.

18. Ego autem opera eorum, et cogitationes eorum: venio ut congregem cum omnibus gentibus et linguis: et venient et videbunt gloriam meam.

19. Et ponam in eis signum, et mittam ex eis, qui salvati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, et Lydiam tendentes sagittam: in Italiam et Græciam, ad insulas longe, ad eos, qui non audierunt de me, et non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus.

20. Et adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino in equis, et in quadrigis, et in lecticis, et in mulis, et in carrucis, ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filii Israel munus in vase mundo in domum Domini.

21. Et assumam ex eis in sacerdotes, et levitas, dicit Dominus:

18. Ik echter zal hunne werken en hunne gedachten.... Ik kom om te verzamelen bij alle volken en talen; en zij zullen komen en mijne heerlijkheid zien[16]).

19. En Ik zal in hen een teeken stellen, en uit degenen, die ontkomen zijn, zal Ik zenden tot de volken, naar de zee, naar Afrika en Lydië, die den boog spannen, naar Italië en Griekenland, naar de verre eilanden, naar degenen, die van Mij niet gehoord hebben en mijne heerlijkheid niet hebben gezien[17]). En verkondigen zullen zij mijne heerlijkheid aan de volken.

20. En zij zullen al uwe broeders uit alle volken den Heer ten offergave aanbrengen, op paarden en op wagens en in draagkoetsen en op muildieren en in karossen, naar mijnen heiligen berg, naar Jerusalem, zegt de Heer, gelijk wanneer de kinderen van Israël het spijsoffer brengen in rein vaatwerk naar het huis des Heeren[18]).

21. En Ik zal uit hen nemen tot priesters en levieten, zegt de Heer[19]).

---

[16]) *Ik zal* wreken, zooals enkele Grieksche handschriften den zin aanvullen. Dat gericht over Israël zal geschieden bij het door Joël III 2 voorspelde gericht over alle volken en talen; vgl. Soph. III 8. *Bij alle volken*, Hebr.: «alle volken». De vrucht van dat gericht is de erkenning van Gods *heerlijkheid* door de overblijfselen.

[17]) *Een teeken stellen* wordt Exod. X 2; Ps. LXXVII 43 gezegd van de mirakelen, welke God onder de Egyptenaren deed verrichten (vgl. Ps. CIV 27); ook hier beteekent het waarschijnlijk de mirakelen, welke God zal verrichten *in hen*, d. i. door en onder degenen, die aan het gericht van v. 18*a* ontkomen zijn en als Gods gezanten gezonden worden *tot de volken* der wereld. *Naar de zee*, Hebr.: «naar Tharsis», zie LX noot 9; *naar Afrika*, Hebr.: «Poel» (waarschijnlijk eene schrijffout voor Poet of Phuth, vgl. Gen. X 6); *en Lydië*, Hebr.: «Loed», twee volksstammen van Afrika; *naar Italië*, Hebr.: «Toebal» (waarschijnlijk de Tibarenen aan de zuidoostelijke kust der Zwarte Zee) *en Griekenland*, Hebr.: «Javan», zie Joël III noot 10. De uitdrukking *naar de verre eilanden* omvat alle overige bekende en onbekende volken tot aan de uiterste grenzen der aarde. Zie verder LII 15.

[18]) Vruchtbaar zal die zending zijn. *Naar den heiligen berg*, zie II 2; IV 5, het geestelijk middelpunt der aarde. *Broeders* van den eerstgeboren zoon, Israël, zie Exod. IV noot 17. Genoemde voertuigen stellen zinnebeeldig voor, hoe gemakkelijk Gods genade de heidenen tot de Kerk zal brengen; in plaats van *karossen* heeft het Hebr.: «dromedarissen». *Ten offergave*, zie Rom. XV 16. Zie over *het spijsoffer* Lev. II 1.

[19]) *Uit hen*, d. i. uit de bekeerde heidenen. Eene gewichtige voorspelling, die de afschaffing van het Aäronietische priesterschap (vgl. Hebr. VIII 12) en de instelling van een eigenlijk gezegd offer in het Nieuwe Verbond te kennen geeft. *De Heer zal nemen*, want «niet uit zich zelven neemt iemand die eere, maar die geroepen wordt door God» (Hebr. V 4).

22. Quia sicut cœli novi, et terra nova, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic stabit semen vestrum, et nomen vestrum. *Apoc. XXI 1.*
23. Et erit mensis ex mense, et sabbatum ex sabbato: veniet omnis caro ut adoret coram facie mea, dicit Dominus.

24. Et egredientur, et videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur: et erunt usque ad satietatem visionis omni carni. *Marc. IX 45.*

22. Want gelijk de nieuwe hemelen en de nieuwe aarde, welke Ik doe standhouden voor mijn aangezicht, zegt de Heer, zoo zal uw zaad en uw naam standhouden[20]).

23. En het zal geschieden maand voor maand en sabbat voor sabbat, dat alle vleesch zal komen om te aanbidden voor mijn aangezicht, zegt de Heer[21]).
24. En zij zullen uitgaan en de lijken zien der mannen, die tegen Mij weerspannig waren; hun worm zal niet sterven, en hun vuur niet worden uitgebluscht; en zij zullen zijn tot een walging des gezichts voor alle vleesch[22]).

---

[20]) Het ware Israël, waarmede God een eeuwig verbond heeft gesloten, zal onvergankelijk zijn, evenals *de nieuwe hemelen* enz.; zie LXV 17.

[21]) De zin is: zoo dikwerf het feest der nieuwe maan gevierd wordt en op elken Sabbat *zal alle vleesch* enz. Evenals Zach. XIV 16 drukt de profeet op Oud-Testamentische wijze uit, dat niet slechts op de drie Israëlietische hoogtijden ieder mannelijk Israëliet, maar iedere maand en iedere week, d. i. zonder ophouden, *alle vleesch*, d. i. ieder mensch, zal komen naar het geestelijke Sion ter aanbidding; vgl. Mal. I 11. Die aanbidding *voor Gods aangezicht* gaat hier reeds in vervulling vóór het Allerheiligste Sacrament des altaars, en zal ten volle verwezenlijkt worden in het paradijs der zaligen, waar een eeuwige feestdag gevierd wordt voor Gods aangezicht. Buiten Sion echter, buiten de ware Kerk, is geen heil, maar eeuwige verdoeming, gelijk in het slotvers van Isaias gezegd wordt.

[22]) Buiten Jerusalem, in het Topheth van het dal Hinnom, het Gehenna van het Nieuwe Testament (zie XXX 33), liggen, ten schouwspel voor de gezaligden, (vgl. Apoc. XIV 10), die hierin de verheerlijking zien van Gods rechtvaardigheid, de onbegraven lijken van hen, die tegen God weerspannig waren. Hun altijddurend verderf en hun eeuwige foltering, door *worm* en *vuur* uitgedrukt, beteekenen de eeuwige verdoeming naar ziel en lichaam; vgl. Marc. IX 43, 45, 47. In andere woorden herhaalt de profeet het slotwoord der twee vorige afdeelingen (XLVIII 22; LVII 21): «geen vrede is er voor de goddeloozen».

)E PROFETIE VAN JEREMIAS

EN ZIJNE

aagliederen, met de Profetie van Baruch.

VERTAALD EN MET
AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

JOS. SCHETS,

PROFESSOR IN HET SEMINARIE TE HOEVEN.

De Profetie van Jeremias.

INLEIDING.

De profeet Jeremias, wiens naam, door niet weinigen in Israël gedragen (vgl. Jer. XXXV 3; LII 1; I Par. V 24; XII 4, 10, 13 enz.), in het Hebreeuwsch (Jirmejahoe) volgens den H. Hiëronymus beteekent: *Verheven is de Heer,* volgens anderen echter: *De Heer werpt* (zijn volk) *weg,* was de zoon van Helcias (I 1). Clemens van Alex. (Strom. I 21) houdt dezen Helcias voor den uit Josias' tijd beroemden hoogepriester (zie IV Reg. XXII 4 volg.), waartegen echter pleit, dat de profeet een «van de priesters» was, «die te Anathoth in het land Benjamin woonden» (I 1). Want de hoogepriesters hadden zonder twijfel hunnen zetel te Jerusalem en waren uit de familie van Eleazar. In Anathoth echter, een oude priesterstad in Benjamin (Jos. XXI 18), het tegenwoordige plaatsje Anâta, ruim een uur noordoostelijk van Jerusalem, woonden, volgens III Reg. II 26, priesters, die tot de afstammelingen van Ithamar behoorden. Jeremias, reeds vóór zijne geboorte geheiligd en tot profeet uitverkoren (I 5), werd op jeugdigen leeftijd (I 6) tot zijne bediening geroepen, in het dertiende jaar van koning Josias (I 2; XXV 3), dat is omstreeks 628 v. Chr. Hij profeteerde tot aan de verwoesting van Jerusalem in 587, onder de laatste koningen van Juda: Josias, Joachaz, Joakim, Joachin en Sedecias, en na den

val der hoofdstad nog eenige jaren in Egypte, alzoo omstreeks een halve eeuw lang.

Toen Josias als kind van acht jaren in 641 op den troon kwam (IV Reg. XXII 1), was het volk van Juda ten gevolge van het goddelooze staatsbestuur zijner twee voorgangers Manasses (698—643) en Amon (643—641) verzonken in afgoderij en allerlei verwante gruwelen. Doch betere tijden schenen aangebroken. Want volgens het bericht van II Par. XXXIV 3—7 begon Josias in het achtste jaar na zijne troonsbestijging den God van zijnen vader David te zoeken, en in het twaalfde jaar ving hij aan de heidensche afgoden uit zijn land te verwijderen. Jeremias, die in het dertiende jaar van dezen koning als profeet optrad, was tot dan toe getuige geweest van het alom heerschende zedenbederf. Geen wonder derhalve, dat hij met huivering, ja met weerzin de zware taak, hem door God opgelegd, op zich nam; hij, een zwak jongeling, van nature teergevoelig en schuchter, moest zich tegenover het gansche volk stellen (I 6, 17—19). Doch steunende op den beloofden goddelijken bijstand (I 8), stond hij onvermoeid en onversaagd door zijne prediking den vromen Josias ter zijde in diens pogingen tot verbetering van het afvallige volk. Vooral sedert de koning in het achttiende jaar zijner regeering, na de terugvinding en de voorlezing van het Boek der Wet, zijn volk opnieuw door een plechtig verbond aan Jehova had toegewijd, hield Jeremias niet op te vermanen en te bedreigen. Uit dien tijd dagteekenen grootendeels de profetische toespraken, welker inhoud in de twaalf eerste hoofdstukken van dit boek is opgeteekend; vgl. III 6, vooral XI 1—8, ook XVII 19—27.

Hij trad op in de verschillende steden van Juda (XI 6), ook in zijne vaderstad Anathoth, hoezeer hij ook daar ondervond, dat geen profeet in zijne vaderstad geëerd wordt (XI 18 volg.; XII 6). Gewoonlijk echter predikte hij te Jerusalem en bij voorkeur in den tempel (vgl. VII 2 volg.). Maar zoowel de door *Josias* beproefde hervorming als de prediking van den profeet stuitte af op den onwil van het volk. Dit bleek vooral, toen Josias in den slag bij Mageddo tegen den naar Syrië voortrukkenden Pharao Nechao was gesneuveld (610 v. Chr.; vgl. II Par. XXXV noot 19). Want aanstonds verhief de afgoderij alom in den lande opnieuw het hoofd. Zijn zoon *Joachaz,* door het volk ten troon verheven (IV Reg. XXIII 30) en in dit boek (XXII 10 volg.) vermeld onder den naam Sellum, bevorderde den afgodendienst (IV Reg. XXIII 32), maar werd, na eene regeering van slechts drie maanden, door Nechao gevankelijk naar Egypte weggevoerd om, volgens het woord van Jeremias, nimmermeer Jerusalem te aanschouwen.

In diens plaats stelde Pharao Josias' oudsten zoon Eliacim tot koning aan, onder den naam van *Joakim.* Deze schandvlekte de elf jaren zijner regeering (609—598) door afgoderij (IV Reg. XXIII 37), zoodat de maat van Juda's zonden weldra vol werd. Op maatschappelijk gebied was de regeering van dien ijdelen, prachtlievenden en wreeden vorst eene ramp voor het zwaar belaste volk (vgl. Jer. XXII 13 volg.). Weldra kwam de geesel Gods over Juda in den persoon van Nabuchodonosor. Nadat in den slag bij Charcamis aan den Euphraat Nechao door hem verslagen (in 606/5; Jer. XLVI 2) en dientengevolge de heerschappij

van Egypte binnen hare vroegere grenzen teruggedrongen was, trok hij zegevierend door Syrië en Palestina, nam Jerusalem in, voerde vele aanzienlijke jongelingen, onder wie zich Daniël bevond, naar Babylon en maakte Joakim schatplichtig (IV Reg. XXIV 1; II Par. XXXVI 6; Dan. I 2; vgl. Jer. XXXV 1, 11). Hiermede begonnen de zeventig jaren der Babylonische ballingschap, welke Jeremias (XXV 8—11) voorspeld had. Drie jaren lang betaalde Joakim de opgelegde schatting; daarna kwam hij in opstand (IV Reg. XXIV 1); daar echter Nabuchodonosor door de onlusten in zijn rijk werd opgehouden, liet God de roofzuchtige volksstammen van rondom het oproerige Juda plunderen (t.a.p. v. 2). Joakim zelf stierf een onteerenden dood overeenkomstig de voorspelling van Jer. XXII 18 volg. en XXXVI 30.

Joachin of Jechonias (zie XXII 24), zoon en opvolger van Joakim, het trouwe evenbeeld van zijn goddeloozen vader, oogstte wat deze gezaaid had. Na eene regeering van ruim drie maanden werd hij (zie Jer. XXII 24—30) met vele aanzienlijken gevankelijk naar Babel gevoerd (vgl. IV Reg. XXIV 8—16). Het aanhangsel van Jeremias' profetie (LII 31 volg.) verhaalt Joachin's latere verheffing in het land der ballingschap.

Zijn oom Matthanias (IV Reg. XXIV 17), de jongste zoon van Josias (Jer. I 3; XXVIII 1), werd door de Chaldeeën aangesteld tot koning over de overblijfselen van Juda en zijn naam veranderd in *Sedecias*. Hij regeerde van 598 tot 587 en behoorde tot de slechte herders, van welke Jeremias (XXIII) gewaagt. In het vierde jaar zijner regeering spande hij samen met de naburige volken tegen de Chaldeeën, ondanks de waarschuwingen van Jeremias, die niet ophield in naam van God te vermanen tot gewillige onderwerping aan het juk der Chaldeeën, de uitvoerders van het godsgericht (vgl. Jer. XXVII volg.). Steunend op de hulp van Egypte (vgl. Ez. XVII 15 volg.), kwam Sedecias, in het achtste of negende jaar zijner regeering, tegen Nabuchodonosor in opstand (IV Reg. XXIV 20). Weldra sloeg het Chaldeeuwsche leger om Jerusalem het beleg (IV Reg. XXV 1), dat om de aanrukkende Egyptenaren wel voor een korten tijd moest worden opgebroken (Jer. XXXIV 21; XXXVII 6), doch na het aftrekken der Egyptische troepen werd voortgezet (Jer. XXXIV 22; XXXVII 7 volg.). Intusschen hield Jeremias niet op, tot onderwerping aan de Chaldeeën, als het eenige middel tot behoud, te vermanen. Dit wekte de verbittering op der oorlogsgezinde partij, die hem in een gevangenis, welhaast in een modderigen put wierp (XXXVII 12—15; XXXVIII 6). Zijne lotgevallen in den kerker hangen ten nauwste samen met de toen door hem uitgesproken profetieën (XXXII volg.). Eerst de verovering van Jerusalem (in 587) maakte aan zijne gevangenschap een einde.

Na den val der stad werd de profeet op bevel van Nabuchodonosor met onderscheiding behandeld (XXXIX 11 volg.; XL 1 volg.). De overste der lijfwachten, met de uitvoering van het vonnis over Jerusalem belast, liet hem de keuze, om naar Babel te vertrekken of in het land Juda te blijven. De profeet koos het laatste, te meer omdat de waardige Godolias als landvoogd van Nabuchodonosor het bewind voerde over de nog achtergeblevenen (XL 6 volg.). Toen deze verraderlijk was ver-

moord (XL 7—XLI 3; vgl. IV Reg. XXV 22—25), besloten de overgeblevenen, in strijd met Jeremias' raad, naar Egypte te vluchten en namen den profeet met zich (XLII 1—XLIII 7). Jeremias bleef ook aldaar Gods woord verkondigen. Omtrent zijn uiteinde zijn niet dan onzekere berichten tot ons gekomen. Volgens eene Joodsche overlevering (Seder Olam rabba 26) werd hij, bij de verovering van Egypte door Nabuchonodosor, medegevoerd naar Babel en stierf hij aldaar. Volgens Tertulliaan (adv. Gnost. Scorp. 8), den H. Hiëronymus (adv. Jovin. II 19), Pseudo Epiphanius (de prophet. vita et interitu 7) en anderen werd hij door zijne volksgenooten te Taphnis in Beneden-Egypte gesteenigd en daar begraven. Dit laatste gevoelen wordt gevolgd door het Roomsche Martelaarsboek op den 1en Mei. Nog heden toont men zijn graf dicht bij het tegenwoordige Caïro. Volgens een later bericht (zie II Mach. II 4 volg.) heeft de profeet bij de verwoesting van Jerusalem den tabernakel met de bondsark en het reukaltaar op den berg Nebo verborgen.

Geen profeet heeft voor de vervulling zijner bediening zoo vele en zoo zware offers gebracht als Jeremias. Volgens Gods bevel leidde hij in den ongehuwden staat (XVI 2), afgezonderd van de genoegens der samenleving (XV 17), een leven van gebed (VII 16; XI 14; XIV 11; vgl. II Mach. XV 14). Zijne prediking, vooral de aankondiging van het aanstaande gericht, berokkende hem den haat en de vervolging van overheden, priesters en volk. Zijne landslieden, ja zijne eigen bloedverwanten stonden hem naar het leven (XI 21; XII 6); de valsche profeten weerstonden hem in de uitoefening zijner bediening (VIII 10; XIV 13; XXIII 9 volg.; XXVIII 1 volg.); spot en hoon, vervloeking en mishandeling was steeds zijn deel (XV 10; XVIII 18; XX 1 volg.). Nauwelijks ontsnapte hij aan den dood (XXVI 8), langen tijd moest hij in gevangenschap doorbrengen (XXXVI 26; XXXVII 15, 20), zelfs werd hij in een put neergelaten om daar den hongerdood te sterven (XXXVIII 6). En toch kon de hoogepriester Onias in eene geestverschijning aan Judas getuigen (II Mach. XV 14), dat de profeet zijn volk vurig lief had en immer bereid was zijne medeburgers met zijne hulp en voorbede zoo mogelijk nog te redden. Wegens dat lijden voor de gerechtigheid, wegens die opofferende liefde voor zijn volk was Jeremias een treffend profetisch beeld van den Zaligmaker der wereld; ook legt de H. Liturgie niet weinige zijner woorden in den mond van den lijdenden Verlosser.

Behalve dit Boek der profetieën schreef Jeremias op de puinhoopen van Jerusalem de heilige Klaagliederen; bovendien liet hij over de dwaasheid der afgoderij eenen brief na, die in onze Vulgaat aan het einde der profetie van Baruch geplaatst is; volgens niet weinigen zijn ook de twee laatste Boeken der Koningen (III en IV Reg.) van zijne hand.

Hoe het Boek der profetieën ontstaan is, verhaalt de profeet zelf (XXXVI). In het vierde jaar van Joakim, toen er drie en twintig jaren sedert zijn eerste optreden verloopen waren, gaf God hem bevel de profetieën over Israël, Juda en de volken in eene boekrol op te teekenen. Met behulp der aanteekeningen, welke de profeet gedurende die lange

ɜ ongetwijfeld gemaakt had, en onder goddelijke ingeving
jnen vertrouweling Baruch de tot dusver ontvangen profetieën
hoofdzakelijken inhoud opschrijven. Toen Joakim die boekrol
had, beval Jeremias aan Baruch een nieuw afschrift te
waarin, naast denzelfden inhoud, «nog vele woorden werden
d» (XXXVI 32); en deze verzameling werd gedurende zijne
prediking allengs meer uitgebreid.
gschikking der profetieën is in zooverre chronologisch, dat —
van het laatste hoofdstuk, een historisch aanhangsel, en van
de heidensche volken gerichte godspraken, welke als een
ijke bundel in onzen tekst achteraan geplaatst zijn (XLVI—LI)
wat van hoofdstuk XL af volgt (uitgezonderd XLV), betrekking
den tijd *na* de verovering van Jerusalem, wat echter aan hoofd-
voorafgaat, *vóór* dien tijd valt. Overigens zijn deze profetieën
XXXIX onderling niet volgens tijdsorde gerangschikt. Waar de
gische opgaven aan het hoofd der profetieën ontbreken — en
schaarsch — is het veelal bezwaarlijk den tijd van het ont-
t juistheid aan te geven. De meest waarschijnlijke meening hier-
zal bij iedere profetie in de aanteekeningen worden vermeld.
fdinhoud van Jeremias' profetieën is de aankondiging van het
icht over Juda, Jerusalem en den tempel, als de straf voor de
ende schuld, welke het volk van de vroegste tijden af op zich
had, vooral door afgoderij en het daarmede verbonden zeden-
Dat wraakgericht zou voltrokken worden door den koning der
, Nabuchodonosor, den geesel Gods voor Juda en de overige
Inzonderheid aan Juda voorspelde de profeet de geheele ver-
des lands, de verdelging van stad en tempel, de wegvoering
s in de Babylonische ballingschap. Doch evenals de vroegere
voegde hij bij die voorspelling, tot troost voor het betere deel
, de belofte der herstelling, welke zich niet bij den terugkeer
allingschap zou bepalen, maar voltooid zou worden door den
wiens Rijk ook hier, hoewel niet zoo duidelijk als bij Isaias,
orgesteld.
kelijk is in deze profetieën het verschil tusschen den Hebreeuw-
st, door de Vulgaat gevolgd, en de Septuagint. Dit verschil be-
reerst de plaats en de onderlinge volgorde der profetieën tegen
en. Terwijl deze in den grondtekst en de Vulgaat van XLVI
us aan het einde der verzameling, gevonden worden, staan zij
tuagint in het midden van het boek, achter XXV 13, en vormen
VI 14 tot XXXI 44. Bovendien zijn deze profetieën onderling
rs dan daar gerangschikt. Hierbij komt, dat XXV 15—38 van
Vulg., waar God Jeremias beveelt om aan Juda en de daar
le volken den beker des gerichts toe te reiken, in de Septuagint
de profetieën tegen de heidenen, in hoofdstuk XXXII. Daar
r tegen den aard der zaak zou strijden, dat Jeremias dit bevel
mededeelen, nadat hij daaraan in de voorafgaande profetieën
had, volgt hieruit, dat de plaatsing der profetieën tegen de
in de Septuagint achter XXV 13 (waarvan de laatste woorden
tot deze plaatsing aanleiding gaven) waarschijnlijk niet oor-

spronkelijk is. Vermoedelijk waren de meeste dezer godspraken in de verzameling, door Jeremias in Joakim's vierde jaar aangelegd (zie XXXVI 32), onmiddellijk achter bovengenoemd bevel van het toereiken des bekers (na XXV 26) geplaatst. Verder schijnt ook de onderlinge rangschikking dezer profetieën in het Hebreeuwsch en in de Vulgaat de oorspronkelijke, omdat deze orde natuurlijker en eenvoudiger is dan die der Septuagint en bovendien de heidensche volken nagenoeg in dezelfde orde op elkander volgen als in XXV 19—26.

Van meer gewicht is het verschil in de lezing van den tekst tusschen het Hebreeuwsch en de Septuagint. Dit verschil strekt zich uit over het geheele boek en is zoo belangrijk, dat, volgens eene waarschijnlijke berekening, de Septuagint ongeveer een achtste deel korter is dan het Hebreeuwsch. Wèl bevat, omgekeerd, de Septuagint het een en ander, dat in het Hebr. wordt gemist, doch vergeleken met hetgeen deze Grieksche vertaling minder heeft, komt het bijna niet in aanmerking. Zelfs stukken van vrij grooten omvang (XXXIII 14—26 en XXXIX 4—13) ontbreken in de Septuagint. Hoe is dit verschil ontstaan? Gedeeltelijk laat het zich verklaren uit dezelfde oorzaken, die ook op de overige H. Boeken in meerdere of mindere mate hare werking hebben geoefend. In beider grondteksten, in het handschrift, dat aan den tegenwoordigen Hebr. tekst ten grondslag lag, en in het Hebr. handschrift, dat de bewerkers der Septuagint voor zich hadden, was de aanvankelijk aaneengeschreven tekst soms op verschillende wijze in woorden afgedeeld; in beide had verwisseling van gelijkvormige consonanten plaats gehad; in beide waren schrijffouten binnengeslopen. Daarbij komt het verschil tusschen de Massoreten en den Griekschen vertaler in de opvatting van hun tekst. Doch dit alles is niet voldoende om de meer belangrijke en de veelvuldige afwijkingen van de Septuagint te verklaren. Niet weinige veranderingen van den oorspronkelijken tekst schijnen opzettelijk of willekeurig te zijn geschied, o. a. de uitlating van XXXIX 4—13, van schijnbare of werkelijke herhalingen (zie XXXIII 14—16), de bekortingen van wat breedspraakig scheen, de talrijke verwisselingen van personen, van het enkel- en meervoud. Het blijft echter de vraag, wie aan dergelijke opzettelijke of willekeurige veranderingen en afwijkingen schuldig is, de Grieksche vertaler of wel de overschrijver van het door dezen gebruikte Hebr. handschrift. De wijze, waarop de Grieksche vertaler pleegt te werk te gaan, schijnt alle verdenking van opzet of willekeur uit te sluiten. Hij toch heeft zijnen Hebr. tekst meestal op slaafsche wijze, bijna met evenveel woorden en zooveel mogelijk met behoud derzelfde woordschikking, overgezet. Waarschijnlijk waren die veranderingen en afwijkingen reeds aanwezig in het door hem gebruikte Hebr. handschrift en waren er oudtijds twee eenigszins uiteenloopende tekstlezingen van den Hebreeuwschen Jeremias voorhanden, waarvan de eene aan de Grieksche vertaling en de andere aan den Massoretischen tekst ten grondslag heeft gelegen.

Op de vraag, welke der twee teksten, het door onze Vulgaat gevolgde Hebreeuwsch of wel de Septuagint, de voorkeur verdient, kan nog minder een beslissend antwoord worden gegeven. Want beide teksten hebben elk zijne verdiensten en zijne gebreken, zijn als gezaghebbende

teksten door de H. Schrijvers van het Nieuwe Verbond (b. v. Matth. II 18 het Hebreeuwsch van Jer. XXXI 15, daarentegen Ep. ad Hebraeos VIII 9 de Septuagint van Jer. XXXI 32) gebezigd, en zijn, deze in de Grieksche, gene in de Latijnsche Kerk, door het gebruik gewettigd. De tekst der Vulgaat is vollediger, en het lijdt geen twijfel, dat althans de stukken van grooteren omvang, die in de Septuagint ontbreken, authentiek en canoniek zijn. Dit waarborgt ons het gezag der H. Kerk in het Concilie van Trente (Sess. IV decret. de Can. Script.), dat elk der H. Boeken met al hunne deelen heilig en canoniek verklaart. En hiermede stemmen de bevindingen der tekstcritiek overeen. Over de voornaamste afwijkende lezingen en uitlatingen van de Septuagint zal in de aanteekeningen worden gesproken.

Wanneer en door wien de profetieën van Jeremias en de hem betreffende verhalen zijn verzameld en hoe uit die verzameling het tegenwoordige boek Jeremias is ontstaan, kan eenigszins uit XXXVI 1 volg. worden opgemaakt. De onderstelling ligt voor de hand, dat de daar vermelde boekrol grootendeels in ons boek is overgenomen en daarvan de kern uitmaakt, zoodat het boek als een latere en vermeerderde uitgave van genoemde rol kan worden aangemerkt. Waarschijnlijk heeft Baruch, door wien de profetieën tot aan Joakim's vijfde jaar (XXXVI 9, 32) uit Jeremias' mond waren opgeschreven, ook de later door Jeremias uitgesproken profetieën en de hem betreffende latere verhalen op dezelfde wijze te boek gesteld en bij de vorige rol, soms tusschen de reeds voorhanden zijnde profetieën, gevoegd. Niet slechts vóór XXXV volg., maar ook vóór XXV is een reeks van voorspellingen uit Sedecias' tijd (XXI, XXIII volg.) tusschengeschoven, welke bijgevolg niet tot de eerste verzameling kunnen behoord hebben. Niet lang na het vijf en dertigste jaar der ballingschap, toen ook het verhaal van het laatste hoofdstuk LII ter bevestiging van de vervulling der profetieën kon worden bijgevoegd, was het boek in zijn tegenwoordigen vorm voorhanden. Reeds Daniël (IX 2) beroept zich tegen het einde der ballingschap op het goddelijk gezag van Jeremias' profetie, welke toen reeds klaarblijkelijk tot de heilige boeken werd gerekend. Eenzelfde getuigenis wordt kort na de ballingschap herhaald in II Par. XXXVI 21; I Esdr. I 1. De verwoesting van Jerusalem wordt Eccli. XLIX 8, 9 aan het niet naleven van Jeremias' vermaningen toegeschreven, en tevens toont de H. Schrijver van dit Boek, dat hij de profetie van Jeremias in haar tegenwoordigen vorm kende. Het goddelijk gezag van dit profetisch geschrift is ook erkend door de Heilige Boeken in het Nieuwe Verbond. Zoo wordt Jer. XXXI 15 bepaaldelijk als goddelijke profetie door Matth. II 17,18 aangehaald en Jer. VII 11 door den Zaligmaker zelven (Matth. XXI 13) als Heilige Schrift gebezigd. Waar de H. Paulus (Hebr. VIII 8—12) de voortreffelijkheid van het Nieuwe Verbond aantoont, beroept hij zich op het goddelijk woord van Jer. XXXI 31 volg. en voert hij Hebr. X 15 volg. diezelfde plaats aan met den plechtigen aanhef: «Dit getuigt ons de H. Geest».

De taal van Jeremias vertoont kenmerken van het tijdperk van verval en ontaarding, waarin hij optrad. Hij is niet vrij van eene zekere eentonigheid: herhaalde malen spreekt hij dezelfde gedachten uit, dik-

werf met geringe wijziging in denzelfden vorm; sommige spreekwijz keeren bij hem telkens terug. Verheffing en kracht zijn in zijne prof tieën zeldzaam, uitgezonderd in zijne godspraken tegen de heidene waarin hij een levendiger en vuriger toon aanslaat. Waar Jeremi zich tot zijn volk wendde, verbood hem als het ware de diepe ern van het onderwerp zich tot een hoogere vlucht te verheffen. Doch de onvolmaaktheden, indien wij ze alzoo mogen noemen, worden ruimschoo opgewogen door de diepte en de innigheid van gevoel, die hem ke merken; hij verkeert zelf geheel onder den indruk der droevi onderwerpen, die hij behandelt. Hoezeer hij dichter is in den voll zin van het woord, zal nog beter uit zijne Klaagliederen blijken. T slotte heeft Jeremias, die aan het einde van het tijdperk leefde, waar de bedreigingen en voorspellingen der oudere profeten in vervulli gingen, niet zonder reden grootere of kleinere stukken, vooral in zij godspraken tegen de heidenen, aan zijne voorgangers, soms bij woordelijk, ontleend en tusschen zijne eigen woorden ingevlochten.

Prophetia Jeremiæ.

CAPUT I.

HOOFDSTUK I.

rift (v. 1—3). Jeremias' roeping (v. 4—10). Twee profetische gezichten erklaring zijner bediening (v. 11—16). Belofte van goddelijken bijstand (v. 17—19).

ERBA Jeremiæ filii Helciæ, de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth, in terra Benjamin.

2. Quod factum est
ım Domini ad eum in diebus
filii Amon regis Juda, in
decimo anno regni ejus.

t factum est in diebus Joakim
Josiæ regis Juda, usque ad
mmationem undecimi anni
iæ filii Josiæ regis Juda, usque
ansmigrationem Jerusalem, in
ɜ quinto.

t factum est verbum Domini
e, dicens:
'iusquam te formarem in utero,
te: et antequam exires de vul-
anctificavi te, et prophetam
ntibus dedi te.

E woorden van Jeremias, den zoon van Helcias, uit de priesters, die te Anathoth in het land van Benjamin waren.

2. Het woord des
Heeren[1]), dat tot hem geschiedde
in de dagen van Josias, den zoon
van Amon, den koning van Juda,
in het dertiende jaar zijner regeering.

3. En het geschiedde in de dagen
van Joakim, den zoon van Josias,
den koning van Juda, tot aan het
einde van het elfde jaar van Sedecias, den zoon van Josias, den koning van Juda, tot aan de wegvoering van Jerusalem, in de vijfde
maand[2]).

4. En het woord des Heeren geschiedde tot mij[3]), zeggende:

5. Eer Ik u vormde in den moederschoot, kende Ik u; en eer gij
voortkwaamt uit moeders-lichaam,
heiligde Ik u; en Ik stelde u tot
een profeet voor de volken[4]).

De woorden van Jeremias (v. 1), zijne prediking, heeten hier uitelijk *het woord*, d. i. de openba- *des Heeren*. Zie verder de Inlei-

oachaz en Jechonias zijn niet met genoemd, daar zij ieder slechts ıaanden regeerden; vgl. IV Reg. [31; XXIV 8. Zie verder de ing. Het *einde* (de Septuagint it woord weg) van het elfde jaar oor Sedecias in de *vijfde* maand van dat jaar, toen hij, bij de verwoesting van Jerusalem, ophield te regeeren (zie LII 12 volg., 27). De nog later uitgesproken profetieën (XL—XLIV) zijn in dit opschrift niet begrepen en als een aanhangsel te beschouwen; zie XL 1.

[3]) In het dertiende jaar van Josias, zie v. 2; vgl. XXV 3.

[4]) *Eer Ik u vormde*, d. i. vóór uw bestaan, dus van eeuwigheid, *kende Ik u*, d. i. bestemde Ik u voor tot mijn

6. Et dixi, A a a, Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum.
7. Et dixit Dominus ad me: Noli dicere: Puer sum: quoniam ad omnia, quæ mittam te, ibis: et universa, quæcumque mandavero tibi, loqueris.
8. Ne timeas a facie eorum: quia tecum ego sum ut eruam te, dicit Dominus.
9. Et misit Dominus manum suam, et tetigit os meum: et dixit Dominus ad me: Ecce dedi verba mea in ore tuo:
10. Ecce constitui te hodie super gentes, et super regna ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes. *Infra XVIII 7.*
11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Quid tu vides Jere-

6. En ik zeide: Ach, ach, ach, Heere God! zie, ik weet niet te spreken, want ik ben een knaap[5]).
7. En de Heer zeide tot mij: Zeg niet: Ik ben een knaap; want tot alles, waartoe[6]) Ik u zenden zal, zult gij gaan; en alles, wat Ik u gebieden zal, zult gij spreken.
8. Vrees niet voor hun aangezicht, want Ik, Ik ben met u om u te redden, zegt de Heer.
9. En de Heer strekte zijne hand uit en raakte mijnen mond aan; en de Heer zeide tot mij: Zie, Ik heb mijne woorden in uwen mond gelegd[7]).
10. Zie, Ik heb u heden gesteld over de volken en over de koninkrijken om uit te roeien en af te breken en te verdelgen en te verwoesten en op te bouwen en te planten[8]).
11. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende: Wat

---

bijzonderen dienstknecht. Tot ditzelfde doel had God hem *in den moederschoot*, d. i. vóór zijne geboorte, *geheiligd*, d. i. van de zonde gereinigd en met genade versierd; thans in het dertiende jaar (zie v. 2) *stelde* Hij hem *tot een profeet*, voor Israël niet alleen, doch ook voor de heidensche *volken*, zie v. 10. — Velen nemen met den H. Ephrem *heiligen* in de gewone beteekenis van afzonderen, wijden tot den dienst van God (vgl. Is. XIII 3), zoodat dit niets anders is dan eene nadere verklaring van het *kennen* in het eerste verslid.

[5]) In het Hebr. slechts eenmaal «aha», een uitroep van verwondering en huivering voor den hem opgedragen last. *Een knaap*, Septuag. «neoteros», d. i. te jong; evenals het Lat. *puer* wordt het Hebr. *na'ar* van knaap en jongeling gezegd, b.v. II Par. XXXIV 3 van den zestienjarigen Josias. Men vermoedt, dat Jeremias toen ongeveer twintig jaren oud was.

[6]) Septuag.: «tot allen, tot wie» enz. God bekleedt zijnen profeet, krachtens zijne zending, met gezag, belooft zijne woorden in diens mond te leggen en (v. 8) hem te sterken en uit gevaren te redden. Van den profeet echter vordert Hij volmaakte gehoorzaamheid in alles en tot alles.

[7]) Deze zinnebeeldige handeling werd in profetische geestvervoering, niet uitwendig en lichamelijk, voltrokken, zie Is. VI 7. Als tolk des Heeren zal de profeet niet zijn eigen, maar het hem door God ingegeven woord spreken; vgl. Deut. XVIII 18.

[8]) *U gesteld*, Hebr. tot opziener aangesteld en dus met macht over de volken en de koninkrijken bekleed. De uitwerking van zijn bediening wordt eerst als vernielend, vervolgens als opbouwend voorgesteld, omdat hij het vele kwaad moet uitroeien, eer er van opbouwen sprake kan zijn. Zijn woord zal niet alleen dat alles voorspellen, maar, dewijl het Gods woord is, uitwerken wat het aankondigt, zie V 14; Ps. XXXII 6, 9. Vgl. XXXI 28, waar ditzelfde aan God zelven wordt toegeschreven. — *Om* volken uit hunne landen als boomen *uit te roeien*, rijken als gebouwen *af te breken;* om de stad Gods *op te bouwen* en den wijngaard des Heeren (Gods volk) *te planten;* vgl. II 21. Voor de twee woorden van gelijke beteekenis *afbreken* en *verdelgen* heeft de Septuagint slechts één woord.

mia? Et dixi: Virgam vigilantem ego video.

12. Et dixit Dominus ad me: Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo ut faciam illud.

13. Et factum est verbum Domini secundo ad me, dicens: Quid tu vides? Et dixi: Ollam succensam ego video, et faciem ejus a facie aquilonis.

14. Et dixit Dominus ad me: Ab aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ: *Infra IV 6.*

15. Quia ecce ego convocabo omnes cognationes regnorum aquilonis, ait Dominus: et venient et ponent unusquisque solium suum in introitu portarum Jerusalem, et super omnes muros ejus in circuitu, et super universas urbes Juda.

16. Et loquar judicia mea cum eis super omnem malitiam eorum, qui dereliquerunt me, et libaverunt diis alienis, et adoraverunt opus manuum suarum.

17. Tu ergo accinge lumbos tuos,

ziet gij, Jeremias? En ik zeide: Een wakenden staf zie ik.

12. En de Heer zeide tot mij: Gij hebt goed gezien, want waken zal Ik over mijn woord om het te volvoeren[9]).

13. En het woord des Heeren geschiedde tot mij ten tweeden male zeggende: Wat ziet gij? En ik zeide: Een ziedenden ketel zie ik, en zijne voorzijde uit het noorden herwaarts.

14. En de Heer zeide tot mij: Van het noorden zal het onheil losbreken over alle bewoners des lands[10]).

15. Want zie, Ik zal alle geslachten der koninkrijken van het noorden oproepen, zegt de Heer; en zij zullen komen en een ieder zijnen zetel stellen aan den ingang der poorten van Jerusalem en tegen al zijne muren in het rond en tegen alle steden van Juda[11]).

16. En Ik zal mijne gerichten over hen uitspreken wegens al de boosheid dergenen, die Mij verlaten en aan vreemde goden geofferd[12]) en de werken hunner handen aanbeden hebben.

17. Gij dan, omgord uwe lendenen

---

[9]) De profeet zag *een wakenden staf*, of wat het Hebr. «sjakeed» (van sjakad = waken) ook beteekent, een amandelstaf, d. i. een groenen, misschien ook bloeienden, amandelstok, die «de wakende» heet, omdat hij het vroegst, reeds in Januari, groent en bloeit. Het gezicht beteekent, naar v. 12, Gods waakzame zorg om het door zijnen profeet te voorspellen woord in vervulling te doen gaan. Zie XXXI 28; XLIV 27.

[10]) In het tweede gezicht ziet de profeet wat hij hoofdzakelijk moet profeteeren, te weten de uit het noorden komende verwoesting (vgl. VI 1), voorgesteld door *een ziedenden*, eigenlijk aangeblazen, *ketel*, d. i. eenen boven een aangeblazen vuur kokenden ketel (vgl. Job. XLI 11), zoodat de inhoud weldra moet overloopen; *zijne voorzijde*, waarlangs de kokende inhoud uitloopt, is *uit het noorden herwaarts*, d. i. naar Juda en Jerusalem, gekeerd. Ook bij Arabische dichters is een kokende ketel niet zelden het zinnebeeld van oorlogsrampen. *Uit het noorden*, want, hoewel Babel ten oosten van Palestina ligt, zouden de Babyloniërs, de bedoelde uitvoerders van het wraakgericht, zie XXV 9, van het noorden uit in het land vallen; bovendien behoorden zij, als erfgenamen der Assyrische wereldmacht, voor de Judeërs tot de noordelijke volken; zie Ez. XX 46.

[11]) *Alle geslachten* enz. zijn de verschillende volksstammen, die in het leger der Chaldeeën dienden. *Zijnen zetel stellen* is zich gereed maken om gericht te houden, zie Ps. CXXI 5. Dit doen als het ware de belegeraars; zij spreken over de voor hen liggende stad het vonnis der verwoesting uit. De eigenlijke rechter evenwel is naar v. 16 de Heer.

[12]) Voor *libare*, eigenlijk een plengoffer brengen, staat in het Hebr. wierook of een vuuroffer opdragen; het komt in de Vulgaat van Jeremias dikwerf in diezelfde beteekenis voor en is door *offeren* vertaald.

et surge, et loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formides a facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum.

18. Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum æreum, super omnem terram, regibus Juda, principibus ejus, et sacerdotibus, et populo terræ.

19. Et bellabunt adversum te, et non prævalebunt: quia ego tecum sum, ait Dominus, ut liberem te.

en sta op en spreek tot hen alles wat Ik u gebied. Versaag niet voor hun aangezicht; want Ik zal maken, dat gij hun aangezicht niet hebt te duchten[13]).

18. Want Ik, Ik stel u heden tot een versterkte stad en tot een ijzeren zuil en tot een koperen muur tegenover het gansche land, ten aanzien van de koningen van Juda, van zijne vorsten en van de priesters en van het volk des lands.

19. En zij zullen strijden tegen u en niet overmogen; want Ik, Ik ben met u, zegt de Heer, om u te redden[14]).

CAPUT II.

HOOFDSTUK II.

De ondankbare trouweloosheid van Israël (v. 1—13). Uit Gods strafgerichten blijkt Israël's schuld (v. 14—19). Zijne afgoderij (v. 20—28). En nog blijft het zondigen en met heidensche machten heulen (29—37).

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Vade, et clama in auribus Jerusalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, et caritatem desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto, in terra, quæ non seminatur.

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[1]):

2. Ga heen en roep Jerusalem in de ooren, zeggende: Dit zegt de Heer: Ik ben u indachtig geweest, medelijden hebbende met uwe jeugd en met de liefde van uwen bruidsstaat, toen gij Mij gevolgd zijt in de woestijn, in een land, dat niet bezaaid wordt[2]).

---

[13]) *De lendenen omgorden* of het afhangende bovenkleed door een gordel aan de lendenen opschorten, opdat het den gang of den arbeid niet belemmere, beteekent hier in overdrachtelijken zin: zich tot zijne bediening gereed houden. Zie verder v. 7 en 8. Naar het Hebr. (wat volgens den H. Hiëronymus ook de Septuag. en de overige vertalingen uitdrukken): «*Versaag niet...*, opdat Ik u niet doe versagen voor hen». Want zou de profeet uit gebrek aan geloof voor de vervolgingen en bedreigingen vreezen of terugwijken, dan zal God hem den in v. 8, 18, 19 beloofden bijstand onttrekken.

[14]) Door de kracht Gods gesterkt zal hij stand houden als *een versterkte stad*, die niet genomen kan worden, als *een ijzeren zuil*, die voor geen last bezwijkt, door geen storm wankelt, als *een metalen muur*, waartegen elk oorlogstuig machteloos is, *tegenover het gansche land*, dat vijandelijk tegenover hem staat, en in het bijzonder *ten aanzien van* koning, adel, priesterdom en volk, die zich allen vijandig tegenover hem alleen zullen stellen.

[1]) De eerste strafrede (II—III 5) heeft de profeet waarschijnlijk uitgesproken kort na zijne roeping, onder koning Josias.

[2]) *Ga heen* en verkondig luide en openlijk te Jerusalem. Jeremias begint met eene herinnering aan Israël's ver-

3. Sanctus Israel Domino, primitiæ frugum ejus: omnes, qui devorant eum, delinquunt: mala venient super eos, dicit Dominus.

4. Audite verbum Domini domus Jacob, et omnes cognationes domus Israel:

5. Hæc dicit Dominus: Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongaverunt a me, et ambulaverunt post vanitatem, et vani facti sunt? *Mich. VI 3.*

6. Et non dixerunt: Ubi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti: qui traduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem et inviam, per terram sitis, et imaginem mortis, per terram, in qua non ambulavit vir, neque habitavit homo?

3. Heilig is Israël voor den Heer, de eersteling zijner vruchten: allen, die het verslinden, maken zich schuldig; onheilen komen over hen, zegt de Heer[3]).

4. Hoort het woord des Heeren, huis van Jacob en alle geslachten van Israël's huis[4]).

5. Dit zegt de Heer: Wat hebben uwe vaderen in Mij aan onrecht gevonden, dat zij zich van Mij verwijderd en de ijdelheid achterna gewandeld hebben en ijdel geworden zijn[5])?

6. En zij zeiden niet: Waar is de Heer, die ons deed opgaan uit het land Egypte, die ons voerde door de woestijn, door een onbewoonbaar en onbegaanbaar land, door een dorstig land en het beeld des doods, door een land, dat geen man doortrekt en geen mensch bewoont[6])?

---

kiezing in de woestijn v. 2, 3. *Ik ben u indachtig geweest* door uwe vijanden te straffen, zie v. 3. Hebr. «Ik ben om uwentwil gedachtig geweest aan de genegenheid uwer jeugd, aan de liefde» enz., d. i. aan de genegenheid, welke Israël jegens Mij betoonde (zie Exod. IV 31) *in zijne jeugd* (Osee XI 1), d. i. in den eersten tijd van zijn volksbestaan, bij den uittocht uit Egypte, toen het nog was *in den bruidsstaat,* vóór het sluiten van het verbond op Sinaï (Exod. XIX 5, 6). Wel is waar was Israël ook toen herhaaldelijk oproerig (Exod. XV 24; XVI 2; XVII 2; vgl. Jer. VII 25). Maar hiervoor als het ware de oogen sluitende, zag Gods liefde alleen het geloof, waarmede Israël, op de stem van Moses, Hem gevolgd was *in de woestijn.* Deze laatste woorden en wat in dit vers nog volgt, alsook v. 1 en de aanhef van v. 2 ontbreken in de Septuagint.

[3]) *Heilig,* d. i. toegewijd aan Jehova, als zijn bijzonder eigendom (zie Exod. XIX 5 volg.; Deut. VII 6; XIV 2) en daarom onschendbaar, evenals *de eerstelingen* der veldvruchten. Deze waren aan Jehova toegewijd (Exod. XXIII 19) en mochten alleen door de priesters gegeten worden (Num. XVIII 12, 13); vreemden, die zich daaraan vergrepen, moesten daarvoor boeten (Lev. XXII 10, 14). In dien zin ook was Israël, het eerste der volken (XXXI 7; Am. VI 1 Hebr.), als *de eersteling* van Gods *vruchten;* degenen, *die* deze aan God toegewijde vrucht *verslinden,* «moeten boeten» (Hebr.); m. a. w. God zal het aan zijn volk aangedaan onrecht wreken; zie Gen. XII 3; Deut. XXXII 10; Zach. II 8. Ook thans, hoe onwaardig zijn volk ook was, had God dit niet vergeten (zie XII 14) en het zou weer ten volle gelden, zoodra Israël in waarheid wederom Gods volk zou worden (zie XXX 16; LI 5).

[4]) Tegenover die trouwe liefde des Heeren stelt de profeet in de volgende toespraak de ontrouw en ondankbaarheid, waaraan het geheele volk zich tegenover God had schuldig gemaakt (v. 4—8).

[5]) *Uwe vaderen,* aan wier schuld en strafwaardigheid de even goddelooze kinderen zich moesten spiegelen. *Wat hebben* enz., m. a. w. Ben Ik aan mijn verbond ontrouw geworden? Vgl. Deut. XXXII 4; Mich. VI 3. *De ijdelheid* is een schimpnaam der ijdele afgoden; even *ijdel,* d. i. nietig en dwaas, zijn hunne aanbidders; vgl. Sap. XIII 1 volg.; Rom. I 21 volg. Zie dezelfde spreekwijze IV Reg. XVII 15.

[6]) *Zij zeiden niet,* d. i. dachten niet aan de weldaden Gods, inzonderheid

7. Et induxi vos in terram Carmeli, ut comederetis fructum ejus, et optima illius: et ingressi contaminastis terram meam, et hereditatem meam posuistis in abominationem.

8. Sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus? et tenentes legem nescierunt me, et pastores prævaricati sunt in me: et prophetæ prophetaverunt in Baal, et idola secuti sunt.

9. Propterea adhuc judicio contendam vobiscum, ait Dominus, et cum filiis vestris disceptabo.

10. Transite ad insulas Cethim, et videte: et in Cedar mittite, et considerate vehementer: et videte si factum est hujuscemodi.

11. Si mutavit gens deos suos, et certe ipsi non sunt dii: populus vero meus mutavit gloriam suam in idolum.

7. En Ik bracht u in het land van den Karmel, opdat gij zijne vrucht en het puik daarvan zoudt eten; en daar gekomen, hebt gij mijn land verontreinigd en mijn erfdeel gemaakt tot een gruwel[7]).

8. De priesters zeiden niet: Waar is de Heer? En de handhavers der Wet erkenden Mij niet, en de herders misdreven tegen Mij, en de profeten profeteerden door Baäl, en de afgoden liepen zij achterna[8]).

9. Daarom zal Ik nog met u in het gericht treden, spreekt de Heer, en met uwe kinderen zal Ik een geding voeren[9]).

10. Vaart over naar de eilanden der Cethim en ziet toe, en zendt naar Cedar[10]) en let nauwkeurig op, en ziet toe, of iets dergelijks geschied is:

11. of een volk zijne goden geruild heeft — en voorwaar dit zijn geen goden; mijn volk echter heeft zijne heerlijkheid geruild voor eenen afgod[11]).

aan Gods leiding door de akelige woestijn van Arabië na den uittocht uit Egypte. — ***het beeld*** enz., Hebr.: «van de schaduw des doods», zie Is. IX 2. Vgl. Deut. VIII 15.

[7]) ***In het land van den Karmel,*** d. i. van schoonheid en vruchtbaarheid, waarvan de heerlijke berg Karmel het zinnebeeld is. Volgens velen is de Karmel echter hier een gemeen zelfstandig naamwoord, zie Is. X noot 16, en beteekent het: «in een land van boomgaarden», eene tegenstelling met de kale woestijn van v. 6. — ***verontreinigd*** door afgoderij, zie Lev. XVIII 24; Num. XXXV 33. — ***mijn*** land, met nadruk, zie Is. VIII 8.

[8]) ***De priesters,*** aanstonds ***handhavers der Wet*** genoemd (zie Deut. XVII 9—11; Jer. XVIII 18; Mal. II 6, 7), bekreunden zich niet om God en zijne wet. De ***herders*** zijn koningen en vorsten. ***De*** valsche ***profeten*** gaven voor, ***door*** ingeving van ***Baäl,*** eene algemeene benaming der Chanaänietische afgoden, zie XXIII 31, te profeteeren. Voor ***de afgoden*** heeft het Hebr. en de Septuag.: «wat geen nut kon doen», wat zakelijk hetzelfde beteekent.

[9]) ***Daarom,*** omdat Israël's vroegere schuld niet is uitgeboet en bovendien door den voortdurenden afval van het tegenwoordige geslacht nog altijd grooter wordt, zal Ik ***nog*** doen, wat Ik lankmoedig heb uitgesteld: Ik zal ***met u*** en ***met uwe kinderen,*** Hebr. en Septuag. «met uwe kindskinderen», over die opgehoopte schuld ***een geding voeren,*** waarvan strenge kastijdingen de uitkomst zullen zijn. Vgl. Exod. XX 5 met noot 8.

[10]) Tegenover ***de Cethim,*** zie Is. XXIII noot 2, hier de bewoners der kuststreken en der eilanden van het Westen, staan de bewoners van ***Cedar,*** zie Is. XXI noot 19, hier de woestijnbewoners van het Oosten.

[11]) Dat een volk zijnen hoofdgod liet varen, was bij de heidenen zonder voorbeeld; doch ***mijn volk*** heeft ***zijne heerlijkheid,*** Jehova, die zich tot luister van Israël zoo heerlijk geopenbaard had, den éénen waren God, ***geruild voor eenen afgod*** (Hebr. en Septuag.: «voor wat geen nut kan doen», zie noot 8), die III 24 ***de schande*** wordt geheeten. Vgl. Ps. CV 20.

Obstupescite cœli super hoc, ortæ ejus desolamini vehemen- dicit Dominus.

Duo enim mala fecit populus s: Me dereliquerunt fontem e vivæ, et foderunt sibi cister- cisternas dissipatas, quæ con- e non valent aquas.

Numquid servus est Israel, vernaculus? quare ergo factus n prædam?

Super eum rugierunt leones, derunt vocem suam, posuerunt am ejus in solitudinem: civita- ejus exustæ sunt, et non est habitet in eis.

Filii quoque Mempheos et hnes constupraverunt te usque erticem.

Numquid non istud factum est quia dereliquisti Dominum m tuum eo tempore, quo duce- te per viam?

Et nunc quid tibi vis in via pti, ut bibas aquam turbidam? uid tibi cum via Assyriorum, ibas aquam fluminis?

12. Verstomt, o hemelen, hierover! En gij, zijne poorten[12]), bedroeft u in hevige mate, zegt de Heer!

13. Want tweeërlei kwaad heeft mijn volk bedreven: Mij hebben zij verlaten, de bron van levend water, en zij hebben zich regenbakken gegraven, gescheurde bakken, die geen water kunnen houden[13]).

14. Is Israël een slaaf of een huiseigene? Waarom dan is hij ten buit geworden[14])?

15. Over hem brulden leeuwen en deden hunne stem klinken[15]); zij maakten zijn land tot eene woestenij; zijne steden zijn verbrand, en niemand is er, die daarin woont.

16. Ook de zonen van Memphis en Taphnes hebben u onteerd tot aan den schedel[16]).

17. Is u dit niet overkomen, omdat gij den Heer, uwen God, verlaten hebt te dien tijde, toen Hij u leidde langs den weg[17])?

18. En nu, wat zoekt gij u op den weg naar Egypte, dat gij troebel water zoudt drinken? En wat hebt gij te maken met den weg naar de Assyriërs, dat gij water van den stroom zoudt drinken[18])?

In plaats van *en gij, zijne poor-* ıeeft het Hebr.: «en siddert». Zie noot 2.

Een treffende tegenstelling tus- n het *levend,* altijd borrelend, frisch eldadig bronwater (zie Ps. XXXV Joan. IV 10; VII 37 volg.) en het taand, doode water, dat nutteloos escheurde bakken wegzakt. Zoo de dienst van den waren God nover de afgoderij.

Israël was aan de heidensche en *ten buit* en scheen derhalve in ts van Gods vrijen zoon (zie v. 3; i. IV 22) een *slaaf* of een *huiseigene* Gen. XIV noot 6) te zijn geworden.

Leeuwen, een zinnebeeld van mach- vijanden, Assyriërs enz. Vgl. IV m. III 4.

De Egyptenaren, hier naar hunne voornaamste steden genoemd, en u geheel en al onteerd door u afgoderij te verleiden, Hebr.: «zul- u den schedel afweiden», of kaal en, d. i. van alles wat u nog overig is berooven (vgl. Is. VII 20); uit de Septuag. kan men gissen, dat de oorspronkelijke lezing was: «zullen u mishandelen en bespotten». *Memphis,* zie Is. XIX noot 11; *Taphnes,* Hebr. «Thachpanches» is waarschijnlijk Daphne, niet ver van Pelusium, heden Tell Defenne, een grensvesting van Egypte naar het noordoosten. Welke mishandeling en berooving door de Egyptenaren hier bedoeld wordt, is onzeker; volgens sommigen die van IV Reg. XXIII 29, volgens anderen de Jer. XLII 15—22 en XLIV 12 voorspelde.

[17]) De oorzaak dier rampen is hun afval van God, dien zij het eerst hadden verlaten. Hij toch was hun geleider zoowel in de woestijn als later door de Wet en de profeten. Nu echter hadden zij zich die leiding van God onwaardig gemaakt, omdat hun afval nog altijd voortduurde. — De Septuag. laat het laatste halfvers achterwege; het schijnt hier uit II 6, 18 overgenomen.

[18]) Israël's afval van zijnen God

19. Arguet te malitia tua, et aversio tua increpabit te. Scito, et vide quia malum et amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, et non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum.

20. A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, et dixisti: Non serviam. In omni enim colle sublimi, et sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. *Infra III 6.*

21. Ego autem plantavi te vineam electam, omne semen verum: quomodo ergo conversa es mihi in pravum vinea aliena? *Is. V 1; Matth. XXI 33.*

22. Si laveris te nitro, et multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.

23. Quomodo dicis: Non sum polluta, post Baalim non ambulavi? vide vias tuas in convalle, scito quid feceris: cursor levis explicans vias suas.

19. Tuchtigen zal u uwe boosheid, en uwe afvalligheid zal u bestraffen. Erken en zie, dat het kwaad en bitter is, dat gij den Heer, uwen God, hebt verlaten en er bij u geen ontzag is voor Mij, zegt de Heer, de God der heerscharen.

20. Vanouds hebt gij mijn juk verbroken, mijne banden verscheurd en gezegd: Ik wil niet dienen! Want op elken hoogen heuvel en onder allen loofrijken boom strektet gij u neder, boeleerster[19])!

21. Ik echter, Ik heb u geplant als een uitgelezen wijnstok, louter echt zaad; hoe dan zijt gij Mij veranderd in een bastaard, ontaarde wijnstok[20])?

22. Al wascht gij u met loogzout en neemt gij u daarbij loogkruid in overvloed[21]), bezoedeld blijft gij door uwe ongerechtigheid voor mijn aangezicht, zegt de Heere God.

23. Hoe zegt gij: Ik heb mij niet verontreinigd, ik heb de Baäls niet nageloopen? Zie uwe wegen in de vallei, erken wat gij gedaan hebt[22]); een lichte loopster, die hare wegen op- en neerloopt,

---

(v. 17) bleek uit de verbintenissen, die het dan met Egypte, dan met Assyrië sloot, meer op die heidensche machten dan op Jehova steunende. Dit noemt de profeet, terugziende op v.13, *water drinken* (Hebr.) «van den Sjichor», den naam van den *troebelen* Nijl, zie Is. XXIII noot 4, en *van den stroom*, den Euphraat. — Vgl. Is. XXX 1—4; XXXI 1—3; Thren. V 6; Ez. XVI 26 volg.; XXIII 3; Osee VII 11; XII 1.

[19]) *Mijn juk, mijne banden*, Septuag. «uw juk ... uwe banden», d. i. het u door God opgelegde juk. Het beeld is ontleend aan het juk der lastdieren, dat met banden op den rug werd vastgemaakt. In plaats van Gods wet te volgen en Hem volgens zijnen wil te vereeren, had Israël zich op de hoogten en in heilige bosschen en hoven aan ontuchtige afgoderij volgens eigen lusten schuldig gemaakt en was een *boeleerster* geworden; zie Osee I noot 2. Vgl. Deut. XII 2; Is. LVII 5—7; Osee IV 13. Hebr. naar den Massoretischen tekst, in overeenstemming met meerdere oude vertalingen: «heb Ik uw juk (het juk uwer slavernij) verbroken, uwe banden verscheurd»; tegenover die weldaad Gods staat Israël's ontrouw en weerspannigheid: «en gij hebt gezegd: Ik wil niet dienen».

[20]) *Als een uitgelezen*, Hebr.: «als een sorek, zie Is. V noot 3. *Mij*, d. i. ten opzichte van Mij, *veranderd;* zie Osee XIV noot 11 aan het einde.

[21]) Naast het delfstoffelijke *loogzout* of alkali, dat tot bereiding van zeep gebruikt wordt, staat het plantaardige *loogkruid*, waaruit soda door verbranding wordt verkregen.

[22]) *De Baäls*, in het meervoud, om de vele vormen en namen, waaronder die Phenicische afgoderij werd gepleegd; Septuag. in het enkelvoud: «de (vrouwelijke) Baäl», te weten Astarte. *De vallei* Hinnom is bedoeld, zie VII 31; de Septuag. noemt haar «polyandrion», wellicht omdat aldaar eene begraafplaats was, zie VII 32; XIX 6.

Onager assuetus in solitudine,
lesiderio animæ suæ attraxit
um amoris sui: nullus avertet
: omnes, qui quærunt eam, non
ient: in menstruis ejus inve-
t eam.

Prohibe pedem tuum a nudi-
et guttur tuum a siti. Et
sti: Desperavi, nequaquam fa-
ι: adamavi quippe alienos, et
eos ambulabo.

Quomodo confunditur fur quan-
leprehenditur, sic confusi sunt
us Israel, ipsi et reges eorum,
cipes, et sacerdotes, et prophe-
orum,

Dicentes ligno: Pater meus es
et lapidi: Tu me genuisti: ver-
nt ad me tergum, et non faciem,
tempore afflictionis suæ dicent:
;e, et libera nos. *Infra XXXII 33.*

Ubi sunt dii tui, quos fecisti
' surgant et liberent te in tem-
afflictionis tuæ: secundum
erum quippe civitatum tuarum
t dii tui Juda. *Infra XI 13.*

Quid vultis mecum judicio con-
ere? omnes dereliquistis me,
Dominus.

24. eene woudezelin, gewend aan de woestijn, in den tocht harer ziel snuift zij de lucht in van het voorwerp harer lusten; niemand kan haar tegenhouden; allen, die haar zoeken, behoeven zich niet te vermoeien; in haren bronsttijd zullen zij haar vinden[23]).

25. Weerhoud uwen voet van ontschoeiing en uwe keel van dorst! En gij zeidet: Ik ben wanhopig, neen, ik doe het niet! want ik heb de vreemden lief, en hen zal ik achternaloopen[24]).

26. Gelijk een dief te schande wordt, als men hem betrapt, zoo zijn te schande geworden die van het huis Israël, zij en hunne koningen, hunne vorsten en priesters en profeten,

27. die tot een hout zeggen: Gij zijt mijn vader, en tot een steen: Gij hebt mij voortgebracht[25]). Zij keerden Mij den rug toe en niet het aangezicht, en ten tijde van hunnen nood zullen zij zeggen: Sta op en verlos ons!

28. Waar zijn uwe goden, die gij u gemaakt hebt? Dat zij opstaan en u redden ten tijde van uwen nood; want zoo talrijk als uwe steden waren uwe goden, Juda[26]).

29. Wat wilt gij met Mij in twistgeding treden[27])? Allen hebt gij Mij verlaten, zegt de Heer.

De profeet vergelijkt den harts-
; van Juda voor ontuchtige afgo-
met de onweerstaanbare drift van
neest ontembare dieren in den
sttijd. De *loopster* in v. 23 is naar
Hebr. «een lichte jonge kameelin»,
«langs hare wegen kruist», d. i.
drift ongedurig heen en weer
. De *woudezelin (onager* is twee-
tig, hier is het vrouwelijke dier be-
l: *eam), in* de *woestijn* opgegroeid,
geen band of teugel wetende,
t snuivend naar hem, die hare
kan verzadigen. — Aanmerkelijk
; in v. 23*b*—24 de Septuagint af
are vertaling is duister van zin.
Het *ontschoeien van den voet* be-
nt volgens sommigen eene schaam-
ze ontblooting (zie Is. VII 20; XXXVI 12), gelijk het *dorsten der keel* onleschbaren wellust. Volgens anderen doelt de vermaning op de ontberingen en vermoeienissen, die zij zich getroosten in den dienst der afgoden, wat ook de Septuag. te kennen geeft: «weerhoud uwen voet van den ruwen weg». Op die vermaning antwoordt zij schaamteloos, naar het Hebr.: «het is wanhopig», d. i. vergeefs vermaant gij mij, ik wil en ik kan het niet laten; *want ik heb* enz.

[25]) *Tot een steen,* dat in het Hebr. vrouwelijk is, als tot eene moeder.

[26]) De Septuag. voegt er bij uit het Hebr. van XI 13: «en naar het getal der straten van Jerusalem offerden zij aan de (vrouwelijke) Baäl».

[27]) Als om Mij aan te klagen, dat

30. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt: devoravit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator
31. Generatio vestra. Videte verbum Domini: Numquid solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina? quare ergo dixit populus meus: Recessimus, non veniemus ultra ad te?
32. Numquid obliviscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris.
33. Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ insuper et malitias tuas docuisti vias tuas,
34. Et in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum et innocentum? non in fossis inveni eos, sed in omnibus, quæ supra memoravi.
35. Et dixisti: Absque peccato et innocens ego sum: et propterea avertatur furor tuus a me. Ecce

30. Vergeefs heb Ik uwe kinderen geslagen, geene tucht namen zij aan; uw zwaard heeft uwe profeten verslonden, als een worgende leeuw
31. is uw geslacht[28]). Slaat acht op het woord des Heeren: Ben Ik voor Israël een woestijn geweest, of een laat vruchtgevend land[29])? Waarom dan heeft mijn volk gezegd: Wij zijn heengegaan, wij willen niet meer tot U komen?
32. Kan eene jonkvrouw haren tooi vergeten, of eene bruid haren lijfgordel? Maar mijn volk heeft Mij vergeten, ontelbare dagen[30])!
33. Wat beijvert gij u te toonen, dat uw weg goed is, om naar liefde te streven, gij, die bovendien nog uwe boosheden leert aan uwe wegen,
34. terwijl aan uwe vleugelen het bloed der zielen van armen en onschuldigen is bevonden? Niet in groeven vond Ik hen, maar op alle plaatsen, welke Ik boven vermeldde[31]).
35. En gij zeidet: Zonder zonde en onschuldig ben ik; en daarom wende zich uw toorn van mij af[32])!

Ik u zwaarder gestraft heb, dan gij verdiendet.

[28]) In plaats van door de tuchtiging tot inkeer te komen, doodden zij als wilde dieren de door God gezonden profeten, die de straffen voorspelden; zie IV Reg. XXI 16; XXIV 4. Vgl. Matth. XXIII 35, 37; Luc. XI 47.

[29]) Dat nauwelijks late en halfrijpe vruchten geeft, Hebr.: «een land van duisternis», d. i. een akelige wildernis «met doornen begroeid» (Septuag.). Zie v. 6; Job. XXX 3.

[30]) De bruid des Heeren, Israël, vergat Jehova, haren roem en haren luister.

[31]) Naar den H. Hiëronymus is de zin van v. 33, 34: Vergeefs tracht gij u te ontschuldigen en het *goede* te toonen, dat gij verricht, om mijne *liefde* te herwinnen. Want gij zijt zoo bedorven, dat gij ook aan anderen uwen boozen weg leert. Gelijk de vleugelen van een arend bezoedeld zijn met het bloed zijner slachtoffers, zoo bevond zich aan *uwe vleugelen*, d. i. aan de zoomen uwer kleederen, het bloed van onschuldig vermoorden (zie IV Reg. XXIV 4); ik vond die slachtoffers *niet in groeven*, op verborgen plaatsen, maar in het openbaar *op alle plaatsen*. De slotwoorden *quæ supra memoravi* staan niet in de vertaling van den H. Hiëronymus. — Het Hebr. vertaalt men verklarend: «Hoe voortreffelijk richt gij uwen weg in om te streven naar min (verboden liefde voor de afgoden); daarom (omdat uit afgoderij allerlei boosheid volgt) hebt gij ook aan wat slecht is uwen weg gewoon gemaakt. Ook bevond zich aan de zoomen van uwe kleederen (Septuag. «aan uwe handen») het bloed der zielen van armen en onschuldigen, die gij niet op inbraak betraptet (eene zinspeling op Exod. XXII 2, zie noot 2 aldaar); maar bij dat alles!» De zin is afgebroken en duister. Anderen voegen de laatste woorden bij het volgende vers: « Bij dat alles zeidet gij» enz.

[32]) Hebr.: «voorzeker heeft zich zijn toorn van mij afgewend». Het ver-

ego judicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non peccavi.

36. Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas! et ab Ægypto confunderis, sicut confusa es ab Assur.

37. Nam et ab ista egredieris, et manus tuæ erunt super caput tuum: quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam, et nihil habebis prosperum in ea.

Zie, Ik, Ik zal met u in het gericht treden, omdat gij zegt: Ik heb niet gezondigd.

36. Hoe verachtelijk zijt gij geworden uitermate, uwe wegen herhalende[33]). Ook aan Egypte zult gij te schande worden, gelijk gij te schande werdt aan Assur.

37. Want ook van daar zult gij heengaan met de handen op uw hoofd; want te niet gedaan heeft de Heer uw vertrouwen, en gij zult er geen geluk bij vinden[34]).

CAPUT III.

HOOFDSTUK III.

Berispende vermaning tot bekeering (v. 1—5). — Het afvallige zusterpaar (v. 6—10); uitnoodiging tot terugkeer (v. 11—18); begenadiging na ware boetvaardigheid (v. 19—25).

1. Vulgo dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, et recedens ab eo, duxerit virum alterum: numquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta, et contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te.

1. Gewoonlijk zegt men[1]): Indien een man zijne vrouw verstoot, en zij, van hem weggegaan zijnde, een anderen man huwt, zal hij wel andermaal tot haar terugkeeren? Zal die vrouw niet onrein en bezoedeld zijn? Maar gij, gij hebt gehoereerd met vele minnaars; keer nochtans terug tot Mij, zegt de Heer, en Ik zal u aannemen[2]).

---

blinde Juda achtte zich gerechtvaardigd, nu door Josias' ijver de ergste gruwelen van afgoderij waren uitgeroeid, alsof daarmede ook voor de onder Manasses gepleegde gruwelen voldoening ware gegeven. Vgl. IV Reg. XXIII 25, 26.

[33]) Hebr.: «Wat loopt gij zoo ijverig heen en weder om uwen weg te verwisselen?» Na teleurstelling en schande te hebben ondervonden bij het verbond met Assyrië, hadden zij zich tot Egypte gewend, b. v. onder Achaz, vgl. II Par. XXVIII 21.

[34]) *Met de handen* enz., ten teeken van beschaming en teleurstelling; vgl. II Reg. XIII 19. — *uw vertrouwen*, d. i. degenen, op wie gij vertrouwen stelt.

[1]) De vijf eerste verzen zijn het slot der II 1 begonnen strafrede. — *Gewoonlijk zegt men*, de Septuag. laat dit achterwege; het Hebr. heeft alleen *zeggende*; misschien zijn eenige woorden uitgevallen en moet men lezen zooals I 11: «En het woord des Heeren geschiedde tot Mij, zeggende».

[2]) De wet van Deut. XXIV 1—4 verbood den man uitdrukkelijk eene verstooten vrouw, die een ander huwelijk had aangegaan, tot zich terug te nemen. De reden hiervan is in de Vulgaat uitgedrukt in de tweede vraag: *Zal die vrouw*, ten opzichte van haren vorigen man, *niet onrein* enz.; doch in het Hebr. is hier (evenals in de slotwoorden van Deut. XXIV 4) sprake van *het land*, dat daardoor ontwijd zou worden. Verder noodigt God, naar de lezing der Vulg., zijne bruid Israël uit, ondanks hare vele ongetrouwheden, om terug te keeren. Doch anderen verstaan het Hebr. in den zin van: «en gij (zoudt aanspraak maken om) tot Mij

2. Leva oculos tuos in directum, et vide ubi non prostrata sis: in viis sedebas, exspectans eos quasi latro in solitudine: et polluisti terram in fornicationibus tuis, et in malitiis tuis.

3. Quam ob rem prohibitæ sunt stillæ pluviarum, et serotinus imber non fuit: frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.

4. Ergo saltem amodo voca me: Pater meus, dux virginitatis meæ tu es:

5. Numquid irasceris in perpetuum, aut perseverabis in finem? Ecce locuta es, et fecisti mala, et potuisti.

6. Et dixit Dominus ad me in diebus Josiæ regis: Numquid vidisti quæ fecerit aversatrix Israel? abiit sibimet super omnem montem excelsum, et sub omni ligno frondoso, et fornicata est ibi. *Supra II 20.*

7. Et dixi, cum fecisset hæc omnia: Ad me revertere: et non est rever-

2. Hef uwe oogen op recht voor u uit en zie, waar gij u niet hebt neergestrekt; aan de wegen waart gij gezeten, hen afwachtende als een roover in de woestijn[3]); en gij ontwijddet het land door uwe hoererijen en door uwe boosheden.

3. Daarom zijn de regendruppelen weerhouden, en kwam er geen late regen; een hoerenvoorhoofd hadt gij, u schamen wildet gij niet[4]).

4. Noem Mij dan ten minste van nu af: Mijn vader, de leidsman mijner jonkheid zijt Gij!

5. Zult Gij eeuwig vergramd blijven of daarin volharden ten einde toe? Zie, (zoo) spraakt gij en gij deedt het kwaad en waart vermogend[5]).

6. En de Heer zeide tot mij in de dagen van Josias, den koning[6]): Hebt gij gezien, wat de afvallige, Israël, gedaan heeft? Zij ging naar eigen lust op elken hoogen berg en onder elken loofrijken boom en hoereerde aldaar[7]).

7. En Ik zeide, nadat zij dat alles bedreven had: Keer terug tot Mij[8]).

terug (te) keeren». De laatste tekstwoorden *en Ik zal u aannemen* staan niet in de vertaling van den H. Hiëronymus en in geen enkelen anderen tekst.

[3]) *Recht voor u uit*, Hebr.: «naar de hoogten», de plaatsen, waar de geestelijke ontucht der afgoderij gepleegd werd; vgl. II 20. — *aan de wegen* als eene schaamtelooze vrouw, zie Gen. XXXVIII 14; Ez. XVI 25. — *als een roover*, Hebr.: «een Arabier», die op voorbijtrekkende reizigers loert.

[4]) Straffen brachten Israël niet tot inkeer. Zie over den laten regen Lev. XXVI 3; Osee VI noot 5.

[5]) Naar de Vulgaat is v. 4 en 5*a* een gebed, dat God aan het zondige Israël in den mond legt om barmhartigheid te bekomen. Hierop antwoordt God in 5*b*: Zoo spraakt gij, Israël, en hoewel gij veel kwaad hadt bedreven, waart gij door uw gebed *vermogend* tegenover Mij. Maar naar het Hebr. zijn het huichelachtige woorden van het door rampen gedrukte Israël, waarmede zijne daden in tegenspraak zijn: «Roept gij niet (eerst) nu tot Mij: Mijn vader! De echtvriend mijner jeugd (zie II 2) zijt Gij! Zou Hij eeuwig (den toorn) behouden, dien immer bewaren kunnen? Zie, zoo spraakt gij en deedt (inmiddels) het kwaad, en wel met kracht». Waarschijnlijk ziet dit op den eersten tijd na Josias' hervorming, toen velen met den mond Jehova aanriepen, terwijl hunne daden met die woorden in tegenspraak waren. Hiermede bewijst de profeet hunne onbeschaamdheid (v. 3).

[6]) In aansluiting met v. 1—5 leert deze strafrede (III 6—IV 4) wat tot eene ware bekeering vereischt wordt. Vooreerst een nederig schuldbesef. Daarom toont de profeet aan Juda zijne schuld uit de vergelijking met die van het reeds gestrafte Tienstammenrijk.

[7]) Zie II 20. Vgl. IV Reg. XVI 3, 4. *De afvallige*, Hebr. «mesjoeba», eigenlijk «afvalligheid», is als de eigennaam van het tot den kalverendienst en de afgoderij vervallen Tienstammenrijk.

[8]) Zoo sprak God door de profeten, zie IV Reg. XVII 13—17.

sa. Et vidit prævaricatrix soror ejus Juda,
8. Quia pro eo, quod mœchata esset aversatrix Israel, dimisissem eam, et dedissem ei libellum repudii: et non timuit prævaricatrix Juda soror ejus, sed abiit, et fornicata est etiam ipsa.
9. Et facilitate fornicationis suæ contaminavit terram, et mœchata est cum lapide et ligno.
10. Et in omnibus his non est reversa ad me prævaricatrix soror ejus Juda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus.
11. Et dixit Dominus ad me: Justificavit animam suam aversatrix Israel, comparatione prævaricatricis Judæ.
12. Vade, et clama sermones istos contra aquilonem, et dices: Revertere aversatrix Israel, ait Dominus, et non avertam faciem meam a vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, et non irascar in perpetuum.
13. Verumtamen scito iniquitatem

En zij keerde niet terug. En de trouwelooze, hare zuster Juda[9]), zag,
8. dat uit hoofde van het overspel, hetwelk de afvallige, Israël, had bedreven, Ik haar verstooten en haar den scheidbrief gegeven had[10]); en zij vreesde niet, de trouwelooze, hare zuster Juda, maar ook zij ging heen en hoereerde.
9. En door de lichtvaardigheid harer hoererij ontwijdde zij het land en bedreef overspel met steen en hout[11]).
10. En bij dit alles keerde de trouwelooze, hare zuster Juda, niet tot Mij terug met geheel haar hart, maar in veinzerij[12]), zegt de Heer.
11. En de Heer zeide tot Mij: De afvallige, Israël, heeft hare ziel gerechtvaardigd in vergelijking met de trouwelooze, Juda[13]).
12. Ga en roep deze woorden naar het noorden en zeg: Keer terug, afvallige, Israël, zegt de Heer! En Ik zal mijn aangezicht niet afwenden van ulieden, want heilig ben Ik, zegt de Heer, en Ik zal niet vergramd blijven voor immer[14]).
13. Evenwel erken uwe ongerech-

---

[9]) De beide rijken heeten *susters*, kinderen uit dezelfde stamvaders, Abraham, Isaäc en Jacob. *Juda* is de *trouwelooze*, omdat zij, door tempel, koning en priesterschap meer bijzonder aan den Heer toegewijd en door meer weldaden aan Hem verbonden, door afval en afgoderij trouwbreuk pleegde; vgl. Ez. XXIII 4.

[10]) Door de verwerping van Israël uit het land des Heeren in de ballingschap was de heilige band met Jehova verbroken. Onder een ander opzicht, te weten omdat God zijn volk niet *voor immer* had verworpen, maar beloofd had het in zijn land terug te brengen, wordt Is. L 1 het bestaan van een *scheidbrief* ontkend.

[11]) Hebr.: «door het geschrei harer hoererij (d. i. door haar luidruchtig en onbeschaamd hoereeren) werd het land (de heilige, aan God toegewijde grond) ontwijd». Septuag.: «En voor niets (als een nietige zaak) werd geacht hare hoererij en zij bedreef overspel» enz. Zie verder II 27.

[12]) *Bij dit alles*, d. i. ondanks de schrikwekkende straf harer verstooten zuster Israël. — *in veinzerij*, d. i. uitwendig, gedwongen door de maatregelen van Josias; vgl. II Par. XXXIV 3 volg.

[13]) *Gerechtvaardigd*, d. i. minder schuldig bevonden. Vgl. Ez. XVI 51. Juda was schuldiger, omdat het met meer kennis en met grooter ondankbaarheid zondigde.

[14]) *Naar het noorden*, d. i. naar Assyrië, waar Israël in ballingschap was; zie v. 18. — *heilig*, Hebr. en Septuag. «goedertieren». Aan het minder schuldige Israël wordt barmhartigheid aangeboden en terugkeer uit de ballingschap, opdat het meer schuldige Juda tot besef van zijne schuld kome en door heiligen naijver opgewekt zich oprecht bekeere.

tuam, quia in Dominum Deum tuum prævaricata es: et dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, et vocem meam non audisti, ait Dominus.

14. Convertimini filii revertentes, dicit Dominus: quia ego vir vester: et assumam vos unum de civitate, et duos de cognatione, et introducam vos in Sion.

15. Et dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina.

16. Cumque multiplicati fueritis, et creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus: non dicent ultra: Arca testamenti Domini: neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius: nec visitabitur, nec fiet ultra.

17. In tempore illo vocabunt Jerusalem Solium Domini: et congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Jerusalem, et non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi.

tigheid, want tegen den Heer, uwen God, zijt gij weerspannig geweest, en gij hebt uwe wegen verstrooid naar de vreemden[15]) onder elken loofrijken boom, en naar mijne stem hebt gij niet gehoord, zegt de Heer.

14. Bekeert u, kinderen, en keert weder, zegt de Heer; want Ik ben uw man[16]), en Ik zal ulieden aannemen, éénen uit eene stad en twee uit eenen stam, en Ik zal u binnenvoeren in Sion[17]).

15. En Ik zal u herders geven naar mijn hart, en zij zullen u weiden met kennis en wijsheid[18]).

16. En wanneer gij vermenigvuldigd en aangewassen zijt in het land in die dagen, zegt de Heer, zullen zij niet meer zeggen: De ark van het verbond des Heeren; en zij zal niet meer opkomen in het hart, en zij zullen niet meer aan haar denken; en zij zal niet bezocht, en er zal geene meer gemaakt worden[19]).

17. Te dien tijde zullen zij Jerusalem noemen: Troon des Heeren; en alle volken zullen zich derwaarts verzamelen, tot den naam des Heeren in Jerusalem, en zij zullen niet wandelen naar de bedorvenheid van hun allerboost hart[20]).

---

[15]) d. i. Gij hebt naar alle zijden rondgezworven om vreemde minnaars te zoeken; zie II 23 volg.

[16]) Hebr. en Septuag.: «Keert terug, afvallige kinderen». Het woord is gericht tot het afvallige Israël. *Ik ben uw man*, die recht heeft op uwe onderwerping en u als een vergevingsgezind echtgenoot wil behandelen, want *Ik zal ulieden* enz.

[17]) M. a. w. een klein, uitgelezen getal zal de Heer naar het geestelijke Sion brengen, dat het middelpunt zal zijn van het ééne en onverdeelde Rijk Gods.

[18]) Herders als Zorobabel, Esdras enz., vooral den goeden Herder, Christus, zie XXIII 4 volg. Vgl. Ez. XXXIV 23.

[19]) De *vermenigvuldiging* der overblijfselen van Israël is naar de voorstelling der profeten (vgl. Osee I 10; Mich. II 12, 13; Is. IX 3 Hebr.; Jer. XXIII 3; Ez. XXXVI 11) eigen aan het tijdperk van den Messias, dat ook door de uitdrukking *in die dagen* niet zelden wordt aangeduid (v. 18; XXXI 1; XXXIII 16). Die vermenigvuldiging, eene zinspeling op den zegen van Gen. I 28, zal dan in het volk Gods verwezenlijkt worden. — *De ark des verbonds*, de ziel en het middelpunt van den eeredienst onder het Oude Verbond, zal door de kinderen van het nieuwe Sion (v. 14) geheel en al vergeten zijn. De reden hiervan is, dat de Mosaïsche eeredienst door een veel luisterrijker zal vervangen zijn.

[20]) In plaats van de ark zal geheel Jerusalem de *troon des Heeren* zijn; vgl. Is. IV 5, 6; Apoc. XXI 3. Evenals bij Is. II 2 volg. en Mich. IV 1 volg. zullen *alle volken* derwaarts samenvloeien, *tot den naam*, d. i. tot den Heer, die zich in Jerusalem openbaart (vgl. Is. LX 4 volg.). Heiligheid zal in de plaats treden van de vroegere weerspannigheid.

18. In diebus illis ibit domus Juda ad domum Israel, et venient simul de terra aquilonis ad terram, quam dedi patribus vestris.

19. Ego autem dixi: Quomodo ponam te in filios, et tribuam tibi terram desiderabilem, hereditatem præclaram exercituum gentium? Et dixi: Patrem vocabis me, et post me ingredi non cessabis.

20. Sed quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israel, dicit Dominus.

21. Vox in viis audita est, ploratus et ululatus filiorum Israel: quoniam iniquam fecerunt viam suam, obliti sunt Domini Dei sui.

22. Convertimini filii revertentes, et sanabo aversiones vestras. Ecce nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

23. Vere mendaces erant colles, et multitudo montium: vere in Domino Deo nostro salus Israel.

24. Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra, greges eorum, et armenta eorum, filios eorum, et filias eorum.

18. In die dagen zal het huis Juda gaan naar het huis Israël, en te zamen zullen zij komen uit het land van het noorden naar het land, dat Ik gegeven heb aan uwe vaderen[21]).

19. Ik nu zeide: Hoe zal Ik u tot zonen maken en u een begeerlijk land schenken, het luisterrijke erfdeel van de heerscharen der volken! En Ik zeide: Gij zult Mij Vader noemen en niet ophouden Mij te volgen[22])!

20. Maar evenals eene vrouw haren echtvriend versmaadt, zoo heeft het huis Israël Mij versmaad, zegt de Heer.

21. Eene stem wordt op de wegen[23]) gehoord: geween en gehuil der kinderen van Israël, omdat zij hunnen weg slecht gemaakt, den Heer, hunnen God, vergeten hebben.

22. Bekeert u, kinderen, en keert terug[24]), en Ik zal uwe afvalligheid genezen. Zie, wij komen tot U; want Gij, Gij zijt de Heer, onze God!

23. In waarheid, bedrieglijk waren de heuvelen en de menigte der bergen[25])! In waarheid, bij den Heer, onzen God, is het heil van Israël!

24. De schande heeft den arbeid onzer vaderen verteerd van onze jeugd af: hunne kudden en hunne runderen, hunne zonen en hunne dochters[26]).

---

[21]) De profeet ziet ook *Juda* in ballingschap, en eveneens in het land van het noorden, doch niet terzelfder plaatse als Israël. *Te zamen*, want de kinderen van het nieuwe Sion zullen in één Rijk zijn hereenigd. Vgl. Is. XI 12, 13.

[22]) Welke heerlijke voorrechten God aan hunne *vaderen* gegeven (v. 18) en voor hen allen bestemd had, wordt hier nader verklaard: God had besloten hen boven alle volken *tot zonen* te maken (het meervoud ziet op de kinderen des volks, dat in zijn geheel Gods «eerstgeboren zoon» is, zie Exod. IV 22); Hij wees hun «een goed en ruim land» aan, «een land, dat overvloeit van melk en honig», dat (Hebr.) «het sieraad was onder de sieraden der volken», of, naar de Vulgaat, voorheen het heerlijke erfdeel geweest was *van de heerscharen der* Chanaänietische *volken* (zie Exod. III 8). Wat God daarom met recht van hen mocht verwachten, drukt Hij op menschelijke wijze uit *(En Ik zeide* enz.), te weten dat zij van hunnen kant Hem als *Vader* zouden vereeren en Hem gehoorzamen. Doch het tegendeel geschiedde (v. 20).

[23]) Hebr.: «op de heuvelen», zie v. 2; ter plaatse, waar zij gezondigd hebben, beweenen zij hunne schuld.

[24]) Hebr. evenals in noot 16.

[25]) De daar gepleegde afgoderij gaf in plaats van geluk niets dan onheil.

[26]) *De schande*, een schimpnaam der afgoden, inzonderheid van Baäl (zie Osee IX 10), heeft *den arbeid*, d. i.

25. Dormiemus in confusione nostra, et operiet nos ignominia nostra: quoniam Domino Deo nostro peccavimus nos, et patres nostri ab adolescentia nostra usque ad diem hanc: et non audivimus vocem Domini Dei nostri.

25. Wij zullen ons nederleggen in onze schande, en onze smaad zal ons overdekken[27]); want tegen den Heer, onzen God, hebben wij gezondigd, wij en onze vaderen, van onze jeugd af tot op dezen dag; en wij hebben niet gehoord naar de stem van den Heer, onzen God.

CAPUT IV.

HOOFDSTUK IV.

Opwekking tot bekeering (v. 1—4). Het naderende gericht: de vijand uit het noorden (v. 5—18); weeklacht over de verwoesting, die hij aanricht (v. 19—31).

1. Si reverteris Israel, ait Dominus, ad me convertere: si abstuleris offendicula tua a facie mea, non commoveberis.

2. Et jurabis: Vivit Dominus in veritate, et in judicio, et in justitia: et benedicent eum gentes, ipsumque laudabunt.

3. Hæc enim dicit Dominus viro Juda, et Jerusalem: Novate vobis

1. Indien gij wilt terugkeeren, Israël, spreekt de Heer, bekeer u dan tot Mij; zoo gij uwe ergernissen wegneemt van mijn aangezicht, zult gij niet wankelen[1]).

2. En gij zult zweren: Zoo waar de Heer leeft, in waarheid en met oordeel en in rechtvaardigheid; en zegenen zullen Hem de volken, en zij zullen Hem lofprijzen[2]).

3. Want dit zegt de Heer tot de manschap van Juda en tot Jerusa-

---

de vrucht van den arbeid, verteerd. Vervolgens wordt al datgene opgesomd, wat zij aan de afgoden geofferd of in de oorlogen, straffen van God, verloren hadden.

[27]) Gelijk men boete deed in zak en asch, zoo verklaren zij zich bereid in de eigen schande als op een bed neder te liggen en zich te dekken met den smaad, m. a. w. gewillig de smadelijke straf hunner zonde in den geest van boetvaardigheid te dragen. Het antwoord des Heeren volgt in IV 1—4.

[1]) *Indien gij wilt terugkeeren* van uwen boozen weg of van uwe rampen (uit de ballingschap), *bekeer u dan* ernstig en van ganscher harte *tot Mij* (met nadruk). Het Hebr. kan ook vertaald worden: «dan zult gij tot Mij (d. i. in mijne gunst, of beter: tot Mij, in Sion, in uw vaderland) wederkeeren». — *uwe ergernissen* of «gruwelen» (Hebr), de afgoden. — *niet wankelen*, naar het Hebr.: niet buiten uw land rondzwerven.

[2]) De zedelijke vrucht der bekeering en de voorwaarde van den in het tweede halfvers beloofden zegen is de aanbidding van God, waarvan *het zweren* bij zijnen naam een openlijke belijdenis is; want men zweert bij den God, dien men aanbidt (zie Deut. VI 13; X 20; Is. XIX 18; Am. VIII 14). *Zoo waar* enz. is het gewone eedsformulier (vgl. Ruth III 13; I Reg. XIV 39 enz.). Voorheen zwoer Israël bij vreemde goden (V 7; XII 16); en, zoo het bij Jehova zwoer, deed het zulks niet (vgl. V 2) *in waarheid* of oprechtheid, *met oordeel* of goede reden, *in rechtvaardigheid*, wat de bezworen zaak betrof. Het tweede halfvers zinspeelt op Gods beloften aan de aartsvaders (Gen. XII 3; XVIII 18 enz.): *de* heidensche *volken* zullen den waren God vereeren en in het geluk van Israël deelen. Anderen vertalen het Hebr.: «de volken zullen zich in Hem zegenen en op Hem zich beroemen», wat hetzelfde beteekent; zie Gen. XXII noot 9. Eene voorspelling dus van de bekeering der heidenen.

et nolite serere super spi-
:. *X 12.*

ımcidimini Domino, et au-
ɛputia cordium vestrorum
ı, et habitatores Jerusalem:
egrediatur ut ignis indi-
ıea, et succendatur, et non
ɛstinguat, propter malitiam
num vestrarum.

ıntiate in Juda, et in Jeru-
ıditum facite: loquimini, et
ıba in terra: clamate for-
dicite: congregamini, et
mur civitates munitas.

.te signum in Sion. Con-
i, nolite stare, quia malum
ıco ab aquilone, et contri-
nagnam. *Supra I 14.*
ndit leo de cubili suo, et
entium se levavit: egressus
oco suo ut ponat terram
solitudinem: civitates tuæ
ıtur, remanentes absque ha-

ır hoc accingite vos ciliciis,
et ululate: quia non est
ra furoris Domini a nobis.

lem: Ontgint u een nieuwen akker en zaait toch niet onder de doornen[3]).
4. Laat u besnijden voor den Heer en neemt de voorhuid uwer harten weg, mannen van Juda en bewoners van Jerusalem; opdat wellicht mijne verbolgenheid niet uitbreke als een vuur en brande, zoodat er niemand zij, die blusschen kan, wegens de boosheid uwer gedachten[4]).
5. Boodschapt in Juda en doet kond in Jerusalem, spreekt en blaast de bazuin in het land; roept luidkeels en zegt: Verzamelt u en trekken wij de versterkte steden binnen[5])!
6. Richt de banier op naar Sion heen! Schept moed, staat niet stil! Want onheil voer Ik herwaarts uit het noorden, en groot verderf[6]).
7. Een leeuw is opgestaan uit zijn leger[7]), en een plunderaar der volkeren heeft zich opgericht; hij is uitgetogen van zijne plaats om uw land te maken tot eene wildernis: uwe steden zullen verwoest worden en zonder bewoner blijven.
8. Omgordt u daarom met rouwgewaden, weeklaagt en jammert; want de gramschap van des Heeren verbolgenheid heeft zich niet afgewend van ons[8]).

---

het over Israël reeds vol-
ericht te ontgaan, moeten zij
tevreden stellen met eene uit-
en oppervlakkige bekeering
, 4, 5), maar den akker huns
n zonden zuiveren, om daarna
l gevolg zaden van deugd te
ıaien. Zie hetzelfde beeld Osee
gl. Matth. XIII 7, 8.
t u besnijden enz., een nieuw
ı de bekeering des harten en
ding aan den Heer te betee-
e VI 10; IX 25 en vgl. Deut.
XX 6; Rom. II 29; Phil. III
I 11). — *opdat* enz., zie Am.
'er het door vuur verzinne-
ɜricht handelt de profeet ver-
in eene nieuwe, waarschijnlijk
tijd (zie III 6) uitgesproken
, tot VI 30.
ɜr heeft, overeenkomstig de

Hebr. randlezing, de Septuag. met andere oude vertalingen: «spreekt: Blaast de bazuin» enz., het noodsein voor de bewoners van het land om zich binnen *de versterkte steden* te verschuilen, want de vijand staat reeds aan de grenzen (v. 15).
[6]) De *banier* wijst aan de vluchtelingen den weg naar *Sion*, de sterkste vesting. *Schept moed* om u door de vlucht te redden (zie Is. X 31); Hebr. en Septuag.: «vlucht». — *uit het noorden*, zie I 13—15.
[7]) *Uit zijn leger*, Hebr. «uit zijn struikgewas», waar de leeuw zijn leger heeft; hij is een zinnebeeld van den vijand uit het noorden; vgl. Num. XXIII 24. Zie verder II 15. Bedoeld zijn hoogstwaarschijnlijk de Chaldeën; zie XXV 9.
[8]) *Want niet* enz., m. a. w. ijdel is

9. Et erit in die illa, dicit Dominus: Peribit cor regis, et cor principum: et obstupescent sacerdotes, et prophetæ consternabuntur.

10. Et dixi: Heu, heu, heu Domine Deus, ergone decepisti populum istum et Jerusalem, dicens: Pax erit vobis: et ecce pervenit gladius usque ad animam?

11. In tempore illo dicetur populo huic et Jerusalem: Ventus urens in viis, quæ sunt in deserto viæ filiæ populi mei, non ad ventilandum, et ad purgandum.

12. Spiritus plenus ex his veniet mihi: et nunc ego loquar judicia mea cum eis.

13. Ecce quasi nubes ascendet, et quasi tempestas currus ejus: velociores aquilis equi illius: væ nobis quoniam vastati sumus.

14. Lava a malitia cor tuum Jerusalem, ut salva fias: usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?

9. En het zal zijn te dien dage, zegt de Heer: Het hart des konings en het hart der vorsten zal hun ontzinken; en verstommen zullen de priesters, en de profeten zullen verbijsterd worden[9]).

10. En ik zeide: Ach, ach, ach, Heere God! Hebt Gij dan dit volk en Jerusalem misleid, zeggende: Vrede zult gij hebben; en zie, het zwaard is doorgedrongen tot aan de ziel[10])?

11. Te dien tijde zal men tot dit volk en tot Jerusalem zeggen: Een brandende wind waait op de wegen der woestijn, den weg op naar de dochter mijns volks — niet om te wannen en om te zuiveren.

12. Een hevige wind zal Mij van daar komen; en nu zal Ik mijne gerichten over hen uitspreken[11]).

13. Zie, als een wolk komt hij op, en als een stormwind zijn zijne wagens; sneller dan adelaars zijn zijne paarden[12]). Wee ons, want wij zijn overweldigd!

14. Wasch uw hart van de boosheid, o Jerusalem, opdat gij behouden moogt worden! Hoelang nog zullen heillooze gedachten in u verwijlen[13])?

---

uwe hoop, dat, om de maatregelen van Josias tot hervorming der zeden, Gods toorn zich zou hebben afgewend; want de bekeering was niet oprecht; zie II 35.

[9]) *De* valsche *profeten* zullen *verbijsterd* worden, omdat hunne voorspellingen leugens zullen blijken.

[10]) *Ik zeide*, ontsteld om mijn profetisch gezicht. *Ach* enz., zie I 6. — *misleid*, volgens sommigen door de vleiende beloften der valsche profeten toe te laten, volgens den H. Hiëron. e. a. door heilbeloften als b. v. III 17 volg., welke in strijd schenen met de hier voorafgaande bedreigingen; er kan ook gedoeld zijn op de godspraak van Holda IV Reg. XXII 18—20, die onder Josias vrede beloofde; de nu komende rampen schenen den profeet zoo nabij, als waren zij daarmede in tegenspraak. Want reeds ziet hij *het zwaard* doorgedrongen tot aan *de ziel* of het leven des volks, dat met den ondergang bedreigd werd.

[11]) *Een brandende wind*, een beeld van het naderende gericht (vgl. Job XXVII 21; Is. XXVII noot 8), waait «van de hoogten der woestijn» (Hebr.) in de richting *der dochter*, welke *mijn volk* is (zie Is. XXII 4); het is geen weldadige wind, niet *om te wannen* enz., *een wind* te hevig hiervoor *zal Mij*, d. i. op mijn bevel, te mijnen dienste, komen. — *en nu zal Ik*, want de Heer zelf komt in dien storm ten *gerichte;* zie I 16.

[12]) Nog andere beelden van het naderende gericht: — *een* donkere onweerswolk, zie Ez. XXXVIII 16, *een stormwind*, zie Is. V 28 en LXVI 15, *sneller dan adelaars*, volgens de bedreiging van Deut. XXVIII 49. Vgl. de schildering der Chaldeën Hab. I 6—8.

[13]) Boetvaardigheid en bekeering is nog de eenige weg tot behoud. Laat dus die *heillooze gedachten*, om bij heidensche volken, b.v. bij Egypte (zie II 36), hulp te zoeken, voor immer varen. Want de oorlogsrampen zijn in aantocht v. 15.

15. Vox enim annuntiantis a Dan, et notum facientis idolum de monte Ephraim.

16. Dicite gentibus: Ecce auditum est in Jerusalem custodes venire de terra longinqua, et dare super civitates Juda vocem suam.

17. Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: quia me ad iracundiam provocavit, dicit Dominus.

18. Viæ tuæ, et cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum. *Sap. I 3, 5.*

19. Ventrem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me: non tacebo, quoniam vocem buccinæ audivit anima mea, clamorem prœlii.

20. Contritio super contritionem vocata est, et vastata est omnis terra: repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meæ.

21. Usquequo videbo fugientem, audiam vocem buccinæ?

15. Want de stem van den heraut uit Dan, en van den boodschapper des afgods uit het gebergte van Ephraïm[14])!

16. Zegt aan de volken: Zie, vernomen is in Jerusalem, dat er wachters komen uit een ver land en dat zij tegen de steden van Juda hunne stem verheffen[15]).

17. Als wachters der velden zijn zij tegen haar in het rond geschaard[16]); want zij heeft Mij tot gramschap getart, zegt de Heer.

18. Uwe wegen en uwe gedachten hebben u dit berokkend; dat is uwe boosheid, want zij is bitter, want zij heeft u geraakt aan het hart[17]).

19. Mijn ingewand, mijn ingewand! Ik lijd weeën, het gevoel mijns harten is ontsteld in mij! Ik zal niet zwijgen! Want mijne ziel heeft het geschal der bazuin gehoord, het krijgsgetier[18]).

20. Verderf op verderf is uitgeroepen, en verwoest is het gansche land; eensklaps verwoest zijn mijne tenten, plotseling mijne dekkleeden[19])!

21. Hoelang nog zal ik den vluchteling[20]) zien, het geschal der bazuin hooren?

---

[14]) De eerste tijding komt uit *Dan*, aan de noordelijke grens van Palestina (vgl. Jud. XX 1), waar de vijand het land binnenrukt, zie VIII 16. Weldra volgt een tweede bode, die de nadering des verwoesters, uit het noordelijk van Juda gelegen *gebergte van Ephraïm*, aan Jerusalem boodschapt; deze heet hier *de boodschapper des afgods*, Hebr. van *aven*, dat eigenlijk *onheil* beteekent, doch ook een schimpnaam is van den *afgod*, die zijn volk, den vijand van Juda, als aanvoert en daarmede wordt vereenzelvigd.

[15]) *Zegt aan de volken*, want de vijand uit het noorden zal ook tegen hen zich richten. *Wachters* of belegeraars, die de wacht houden bij de steden.

[16]) *Als wachters* (het Hebr. heeft een ander woord dan v. 16) *der velden*, die eenen wijngaard van alle zijden bewaken, zoo zullen de vijanden Jerusalem belegeren en bewaken, opdat niemand uit de stad ontvluchte. — *tegen haar*, Jerusalem, hier en v. 18, als eene vrouw verpersoonlijkt.

[17]) *Dat is* de vrucht van *uwe boosheid;* zie II 18. — *geraakt aan het hart*, d. i. heeft het levensbeginsel aangetast, zie v. 10.

[18]) Het gezicht der over zijn volk komende rampen doet den ziener in hevige mate ontstellen, als leed hij barensweeën. — *het gevoel* enz., Hebr.: «O, de wanden mijns harten — bonzen doet mijn hart!» Als wilde het kloppen des harten de wanden doorbreken. De oorzaak dier hevige onsteltenis volgt: *want* enz. Vgl. Is. XV 5; XVI 11.

[19]) Een onafgebroken reeks van jammeren is over Juda *uitgeroepen*, d. i. aangekondigd. *Mijne tenten*, dichterlijk *dekkleeden*, d. i. de bedekkingen der tenten, genaamd (zie Hab. III noot 10), beteekenen de woningen.

[20]) Hebr. «de (vijandelijke) banier».

22. Quia stultus populus meus me non cognovit: filii insipientes sunt, et vecordes: sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt.

22. Want[21]) dwaas is mijn volk, het heeft Mij niet gekend; onwijze en onverstandige kinderen zijn zij; wijs zijn zij om kwaad te doen, maar goed doen kennen zij niet!

23. Aspexi terram, et ecce vacua erat, et nihili: et cœlos, et non erat lux in eis.

23. Ik schouwde op de aarde — en zie, zij was ledig en een niet! En naar de hemelen — en er was geen licht in hen[22])!

24. Vidi montes, et ecce movebantur: et omnes colles conturbati sunt.

24. Ik zag de bergen — en zie, zij beefden; en al de heuvelen schudden[23])!

25. Intuitus sum, et non erat homo: et omne volatile cœli recessit.

25. Ik zag toe, en er was geen mensch, en al het gevogelte des hemels was gevloden!

26. Aspexi, et ecce Carmelus desertus: et omnes urbes ejus destructæ sunt a facie Domini, et a facie iræ furoris ejus.

26. Ik schouwde — en zie, de Karmel[24]) was woest; en al zijne steden waren vernield voor het aangezicht des Heeren en voor het aangezicht der gramschap van zijne verbolgenheid.

27. Hæc enim dicit Dominus: Deserta erit omnis terra, sed tamen consummationem non faciam.

27. Want dit zegt de Heer: Woestenij zal worden het geheele land, maar nochtans geene eindverdelging zal Ik brengen[25]).

28. Lugebit terra, et mœrebunt cœli desuper: eo quod locutus sum, cogitavi, et non pœnituit me, nec aversus sum ab eo.

28. Treuren zal de aarde, en in rouw zullen de hemelen zijn daarboven; dewijl Ik heb gesproken, besloten heb, en het heeft Mij niet berouwd, en Ik ben daarvan niet afgeweken[26]).

29. A voce equitis, et mittentis sagittam fugit omnis civitas: ingressi sunt ardua, et ascenderunt rupes: universæ urbes derelictæ sunt, et non habitat in eis homo.

29. Voor de stem des ruiters en des boogschutters vlucht geheel de stad; zij begeven zich in ongenaakbare plaatsen en beklimmen rotsen; al de steden zijn verlaten, en daarin woont geen mensch[27]).

---

[21]) Gods antwoord: Die jammeren zullen aanhouden, *want* enz. *Dwaas* heet in de H. Schrift de zondaar, want de zonde is de rampzaligste dwaasheid.

[22]) In v. 23—26 schildert de profeet den toestand des lands, ja der geheele aarde, na de voltrekking van Gods wraakgericht. De aarde was voor zijn profetischen blik weder tohoe vabohoe (Hebr.), d. i. vormeloos en ledig (Gen. I 2; vgl. Is. XXXIV 11). Duisternis is ook hier een beeld van rampen; zie Is. VIII 22; XIII 10.

[23]) Vgl. Is. V 25; Mich. I 4.

[24]) Zie II noot 7.

[25]) God bevestigt door zijn woord wat Hij den profeet in gezicht liet aanschouwen. *Geene eindverdelging*, want Juda moet blijven bestaan, opdat de belofte van den Messias in vervulling ga; vgl. Is. VI 13; X 21; XI 11, 16 enz. Nochtans zal het gericht over Juda schrikwekkend zijn, want (v. 28) onherroepelijk is Gods besluit, dat de zonde moet gestraft worden.

[26]) Septuag.: «dewijl Ik heb gesproken en het zal Mij niet berouwen, (dewijl) Ik heb aangevangen en daarvan niet zal afwijken».

[27]) De uitwerking van het gericht op het land (want in plaats van *de stad* heeft de Septuag. «de landstreek») en op *de steden* van Juda, Sion uitgezonderd, dat in v. 30 wordt toegesproken. In

ı autem vastata quid facies? ·stieris te coccino, cum or·eris monili aureo, et pinxeris oculos tuos, frustra compo· contempserunt te amatores ·mam tuam quærent.

·cem enim quasi parturientis angustias ut puerperæ: vox on intermorientis, expanden· manus suas: væ mihi, quia anima mea propter inter·

30. Gij echter, overweldigde, wat zult gij doen? Al kleedt gij u in karmozijn, al tooit gij u met gouden kleinooden en bestrijkt gij uwe oogen met spiesglans, vergeefs siert gij u op; versmaad hebben u uwe minnaars, zij staan u naar het leven[28]).

31. Want geschrei als van eene barende heb ik gehoord, angstkreten als van eene, die een kind ter wereld brengt[29]); het is het geschrei der dochter Sion, die in doodsnood is en hare handen uitstrekt. Wee mij, want mijne ziel bezwijkt om de verslagenen[30]).

CAPUT V. / HOOFDSTUK V.

·cht over het zedenbederf (v. 1—9); het naderende gericht (v. 10—19); herhaalde en verscherpte aanklacht (v. 20—31).

·cuite vias Jerusalem, et aspi· considerate, et quærite in ejus, an inveniatis virum ·m judicium, et quærentem et propitius ero ei.

·od si etiam Vivit Dominus, ·t: et hoc falso jurabunt.

·mine oculi tui respiciunt fi· ·ercussisti eos, et non dolu·

1. Doorkruist de wegen van Jerusalem en schouwt toe, en ziet rond en zoekt in hare straten, of gij iemand vindt, die het recht betracht en naar trouw streeft; en Ik zal haar genadig zijn[1]).

2. En al zeggen zij ook: Zoo waar de Heer leeft, dan zweren zij nog valschelijk[2]).

3. Heer, uwe oogen slaan de trouw gade[3])! Gij hebt hen geslagen, en

---

·n achten de bewoners zich niet ·j vluchten op steile rotsen als Judic. VI 2; I Reg. XIII 6. ·e middelen, welke de boeleer·n voorheen aanwendde om hare ·*rs*, de heidensche machten, te ·ı, zullen haar dan voor dien ·iet meer baten; eene toespeling ·el IV Reg. IX 30. — *karmozijn*, I 18; *spiesglans*, zie Is. LIV Omdat Sion's ondergang zeker ·t haar de profeet *overweldigde;* ·eptuag. staat dit niet. ·ebr.: «voor het eerst ter wereld · Zoo ook schreit Sion bij Is.

·ebr.: «voor de moordenaars», ·naar het leven staan», zie v. 30.

·de hier volgende aanklacht (v. 1—9) toont de profeet aan, dat het IV 5—31 aangekondigde gericht eene gerechte straf is. — De zin is: — of er iemand is, die het door Gods wet voorgeschreven *recht* met getrouwheid betracht. Men mag dit niet in den strengsten zin opvatten, alsof er geen enkele vrome gevonden werd; zie Mich. VII 2, noot 2; vgl. Ps. XIII 2, 3. — *haar*, de stad Jerusalem. Eene zinspeling op Abraham's gebed voor Sodoma Gen. XVIII 23 volg.; vgl. Ez. XIV 14, 18, 20.

[2]) De meesten zwoeren bij hunnen afgod. En beleed men al den waren God door bij Hem te zweren, dan schrikte men niet terug voor meineed. Een zeker teeken eener diep bedorven maatschappij. Vgl. IV 2.

[3]) M. a. w. God wil, dat de mensch

erunt: attrivisti eos, et renuerunt accipere disciplinam: induraverunt facies suas supra petram, et noluerunt reverti.

4. Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt et stulti, ignorantes viam Domini, judicium Dei sui.

5. Ibo igitur ad optimates, et loquar eis: ipsi enim cognoverunt viam Domini, judicium Dei sui: et ecce magis hi simul confregerunt jugum, rupérunt vincula.

6. Idcirco percussit eos leo de silva, lupus ad vesperam vastavit eos, pardus vigilans super civitates eorum: omnis, qui egressus fuerit ex eis, capietur: quia multiplicatæ sunt prævaricationes eorum, confortatæ sunt aversiones eorum.

7. Super quo propitius tibi esse potero? filii tui dereliquerunt me, et jurant in his, qui non sunt dii: saturavi eos, et mœchati sunt, et in domo meretricis luxuriabantur.

8. Equi amatores, et emissarii facti sunt: unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. *Ez. XXII 11.*

9. Numquid super his non visitabo,

zij ontwaarden geen smart; Gij hebt hen verbrijzeld, en zij weigerden de tucht aan te nemen; zij maakten hun gelaat harder dan een rotssteen en wilden niet terugkeeren[4]).

4. En ik zeide: Wellicht zijn het de geringen, en zijn zij dwaas, dewijl zij onbekend zijn met den weg des Heeren, met het recht van hunnen God.

5. Ik zal dan gaan tot de grooten en met hen spreken; want zij kennen den weg des Heeren, het recht van hunnen God. En zie, nog meer hadden dezen altemaal het juk verbroken, de banden vaneengescheurd[5])!

6. Daarom heeft de leeuw uit het woud hen geslagen, de wolf bij avond hen overweldigd, loert de panter op hunne steden: al wie er uitgaat, zal gegrepen worden[6]). Want menigvuldig zijn hunne trouweloosheden, geweldig zijn hunne afvalligheden.

7. Waarom zou Ik u genadig kunnen zijn? Uwe kinderen hebben Mij verlaten en zweren bij hen, die geen goden zijn; Ik heb hen verzadigd, en zij bedreven overspel, en in het hoerenhuis gaven zij zich over aan ontucht[7]).

8. Hitsige en bespringende hengsten zijn zij geworden[8]); een iegelijk hinnikt naar de huisvrouw zijns naasten.

9. Zou Ik hierover geen bezoeking

---

tegenover Hem en tegenover zijnen naaste *de trouw* bewaart, en Hij had daarom de ontrouw van zijn volk gestraft. Doch het was vergeefs!

[4]) Geen spoor van schaamte of berouw vertoonde zich op hun onbeschaamd gelaat. Vgl. Is. XLVIII 4; Ez. II 4.

[5]) Zie II noot 19.

[6]) *Heeft geslagen* enz., een profetisch verleden. Genoemde roofdieren beteekenen bloeddorstige, roofgierige vijanden; vgl. Lev. XXVI 21, 22. — *de leeuw*, zie IV noot 7. — *de wolf bij avond*, zie Hab. I 8; Soph. III 3; anderen vertalen het Hebr.: «de wolf der woestijn»; naar de Septuag. komt hij rooven «bij hunne huizen», gelijk de *panter* onder de muren der steden, zie Osee XIII 7.

[7]) *Waarom*, d. i. om welk goed werk. — *Ik heb hen verzadigd* in het vruchtbare Chanaän. dat Ik hun tot woonstede gaf; vgl, Deut. XXXII 15; anderen vertalen het Hebr.: «Ik hebben doen zweren», te weten het Sinaïetisch verbond, dat nog onlangs onder Josias was bezworen IV Reg. XXIII 3. Het *hoerenhuis*, waar «zij zich bij hoopen verzamelden» (Hebr.), beteekent de plaats van ontuchtige afgoderij.

[8]) Hiermede worden zij om hunnen teugelloozen wellust vergeleken.

ominus? et in gente tali non
tur anima mea?

scendite muros ejus, et dis-
consummationem autem no-
ere: auferte propagines ejus,
on sunt Domini.

rævaricatione enim prævari-
st in me domus Israel, et
Juda, ait Dominus.

egaverunt Dominum, et dixe-
Non est ipse: neque veniet
ıos malum: gladium et famem
debimus.

rophetæ fuerunt in ventum
et responsum non fuit in
ec ergo evenient illis.

Iæc dicit Dominus Deus exer-
ı: Quia locuti estis verbum
ecce ego do verba mea in
o in ignem, et populum istum
ıa, et vorabit eos.

Ecce ego adducam super vos
n de longinquo domus Israel,
ominus: gentem robustam,
n antiquam, gentem, cujus
bis linguam, nec intelliges
oquatur.

Pharetra ejus quasi sepulcrum
, universi fortes.

brengen, zegt de Heer? En zou mijne ziel zich niet wreken aan een dergelijk volk?

10. Beklimt zijne muren en verwoest; brengt echter geene eindverdelging; neemt zijne ranken weg, want zij zijn niet van den Heer[9])!

11. Want trouweloos heeft tegen Mij ontrouw gepleegd het huis Israël en het huis Juda, zegt de Heer.

12. Zij hebben den Heer verloochend en gezegd: Hij is het niet! En geen onheil zal over ons komen; zwaard en honger zullen wij niet zien.

13. De profeten hebben in den wind gesproken, en geen godspraak was in hen; dit zal dan hun zelven overkomen[10]).

14. Dit zegt de Heer, de God der heerscharen: Dewijl gijlieden dit woord gesproken hebt, zie, zoo maak Ik mijne woorden in uwen mond tot een vuur, en dit volk tot hout, en het zal hen verslinden[11]).

15. Zie, Ik zal over u doen komen een volk uit de verte, huis Israël, zegt de Heer, een machtig volk, een aloud volk, een volk, wiens taal gij niet kent noch verstaat wat het spreekt.

16. Zijn pijlkoker is als een open graf, het zijn altemaal helden[12]).

---

e wrekers van den gerechten
sraël's vijanden, moeten over de
heen dien ontaarden wijngaard
eren (vgl. II 21) binnendringen
vilde *ranken* afrukken, den wortel
stam echter sparen; zie IV 27.
Zij hebben den Heer verloochend,
zijn bestaan, doch in zijne open-
door de profeten, *en gezegd*
woorden worden verder aan-
d tot aan het einde van v. 13):
het niet, die door de profeten
gesproken. Derhalve, zoo meen-
j, zouden de voorspelde rampen
et treffen, en waren de dreigende
aken slechts woorden *in den*
En Gods profeten verwen-
le, spraken zij: *Dit* bedreigde
richt moge *hun zelven,* aan die
ongeluksprofeten, *overkomen.* Hierop antwoordt God in v. 14.

[11]) De woorden, waarmede de profeet het strafgericht had aangekondigd, waren inderdaad *mijne woorden;* derhalve maak Ik ze *in uwen* (in het enkelvoud) *mond,* in den mond van den profeet, krachtdadig als *een vuur,* waardoor dit ongeloovig en lichtzinnig volk, als *hout* door het vuur, zal verslonden worden. Zie I noot 8 en vgl. Abd. v. 18.

[12]) Zie de bedreiging van Deut. XXVIII 49 volg. *Huis Israël* beteekent hier, na de vernietiging van het Tienstammenrijk, het rijk Juda. Tot grootere verschrikking komt die vijand *uit de verte,* d. i. uit verafgelegen gewesten, zie IV 16 en vgl. Is. V 25—30. *Een*

17. Et comedet segetes tuas, et panem tuum: devorabit filios tuos, et filias tuas: comedet gregem tuum, et armenta tua: comedet vineam tuam et ficum tuam: et conteret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio.

18. Verumtamen in diebus illis, ait Dominus, non faciam vos in consummationem.

19. Quod si dixeritis: Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia? dices ad eos: Sicut dereliquistis me, et servistis deo alieno in terra vestra, sic servietis alienis in terra non vestra. *Infra XVI 10.*

20. Annuntiate hoc domui Jacob, et auditum facite in Juda, dicentes:

21. Audi popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: et aures, et non auditis.

22. Me ergo non timebitis, ait Dominus: et a facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit: et commovebuntur, et non poterunt: et intumescent fluctus ejus, et non transibunt illud:

17. En verslinden zal het uwe oogsten en uw brood, verslinden uwe zonen en uwe dochters[13]), verslinden uw klein vee en uwe runderen, verslinden uwen wijngaard en uwen vijgeboom; en vernielen zal het uwe versterkte steden, waarop gij uw vertrouwen stelt, met het zwaard.

18. Evenwel in die dagen, zegt de Heer, zal Ik over u geene eindverdelging brengen[14]).

19. En bijaldien gijlieden zegt: Waarom heeft de Heer, onze God, ons dit alles aangedaan? zult gij tot hen zeggen: Gelijk gij Mij verlaten en een vreemden god gediend hebt in uw land, zoo zult gij vreemden dienen in een land, dat niet het uwe is[15]).

20. Verkondigt dit aan het huis Jacob en doet het hooren in Juda, zeggende[16]):

21. Luister, dwaas volk, dat geen hart[17]) hebt, gijlieden, die oogen hebt en niet ziet, en ooren en niet hoort:

22. Zult gij dan Mij niet vreezen, zegt de Heer, en voor mijn aangezicht geen berouw hebben? Die het oeverzand ten eindpaal heb gesteld aan de zee, ten eeuwigdurend perk, dat zij niet overschrijden zal; en hare golven mogen opbruisen, en zij vermogen niets; en zij mogen zwellen, en zij zullen het niet overschrijden[18])!

---

volk, wiens taal, enz.; zie Is. XXVIII 11; het is derhalve onverbiddelijk en onvermurwbaar. *Zijn pijlkoker,* d. i. zijne krijgsmacht, is *als een open graf,* allen verslindend en nimmer verzadigd; vgl. Ps. V 11. De Septuag. is in deze beschrijving van den vijand veel beknopter en spreekt niet van diens oudheid noch van den pijlkoker.

[13]) *Uwe zonen ... verslinden* in overdrachtelijken zin, door het *zwaard.* Dit aan het einde genoemde wapen beteekent alle oorlogstuig. Vgl. de bedreiging van Deut. XXVIII 32 volg., 51.

[14]) Eene herhaling van v. 10 en IV 27.

[15]) Duidelijk is de straf der ballingschap bedoeld. De *vreemden* zijn dezelfden als het *volk* van v. 15, de Chaldeeën, niet de Scythen, zooals sommigen meenen; want de geschiedenis weet niets van door hen in Juda aangerichte verwoestingen, en bovendien was van die roofzieke horden geene wegvoering naar een vreemd land te duchten. Vgl. Deut. XXIX 24—28; III Reg. IX 8, 9.

[16]) Eene nieuwe en verscherpte aanklacht. Evenals IV 5 blijft het onbepaald, tot wie in Juda de volgende woorden gericht zijn. — In de verzen 10—29 verschilt de Septuagint opmerkelijk veel van het Hebr. en de Vulgaat.

[17]) d. i. Geen verstand; zie Is. XIII noot 8. Vgl. over Israël's verblindheid Deut. XXIX 4 volg.; Is. VI 9 volg.; Ez. XII 2.

[18]) De geweldige golven der zee

ɔpulo autem huic factum est
redulum et exasperans, re-
nt et abierunt.
; non dixerunt in corde suo:
ıus Dominum Deum nostrum,
nobis pluviam temporaneam
tinam in tempore suo: ple-
em annuæ messis custodien-
bis.
iquitates vestræ declinave-
ec: et peccata vestra prohi-
t bonum a vobis:
ıia inventi sunt in populo
ıpii insidiantes quasi aucu-
queos ponentes, et pedicas
endos viros.
cut decipula plena avibus,
ıus eorum plenæ dolo: ideo
icati sunt et ditati.
crassati sunt et impinguati:
erierunt sermones meos pes-
Causam viduæ non judica-
causam pupilli non dire-
et judicium pauperum non
erunt. *Is. I 23; Zach. VII 10.*
ımquid super his non visi-
dicit Dominus? aut super
hujuscemodi non ulciscetur
mea?
upor et mirabilia facta sunt
a:
rophetæ prophetabant men-
, et sacerdotes applaudebant
ıs suis: et populus meus
talia: quid igitur fiet in
mo ejus?

23. Maar dit volk heeft een ongehoorzaam en weerspannig hart, afgeweken zijn zij en heengegaan.
24. En zij zeiden niet in hun hart: Vreezen wij den Heer, onzen God, die ons den regen schenkt, den vroegen en den laten, op zijnen tijd, die ons de volheid van den jaarlijkschen oogst bezorgt[19]).
25. Uwe ongerechtigheden hebben dat verkeerd, en uwe zonden hebben het goede van u weerhouden[20]).
26. Want onder mijn volk zijn booswichten gevonden, die lagen leggen gelijk de vogelaars, die strikken en vallen zetten om mannen te vangen.
27. Gelijk eene knip vol vogels, zoo zijn hunne huizen vol bedrog; daardoor maken zij zich groot en rijk.
28. Zwaarlijvig zijn zij geworden en vet[21]); en zij overtreden mijne woorden allersnoodst. De zaak der weduwe richten zij niet, de zaak van den wees beslechten zij niet, en het pleit der armen richten zij niet.
29. Zou Ik hierover geen bezoeking brengen, zegt de Heer? En zou mijne ziel zich niet wreken aan een dergelijk volk[22])?
30. Ontzettende en verbazende dingen zijn geschied in het land:
31. de profeten profeteeren logen, en de priesters klappen in hunne handen; en mijn volk schept daar behagen in. Wat dus zal geschieden aan het einde daarvan[23])?

---

le Heer door louter oeverzand
le gestelde palen, doch Israël...!
23.
oor Gods weldaden toonde zich
ven ongevoelig als voor de be-
ijner almacht. Zie over *den vroe-
den laten* regen III noot 4. In
an *de volheid* of den overvloed
n *jaarlijkschen oogst* heeft het
waarschijnlijk: «de voor den
astgestelde weken», te weten
n weken tusschen Paschen en
ren, binnen welke het in Palestina niet regent.

[20]) De regen was niet op den gewenschten tijd gevallen, de oogst was mislukt.

[21]) Hebr.: «glanzend van vetheid», een zinnebeeld van rijkdom en weelde, en voorts van gevoelloosheid en verstoktheid. Vgl. Deut. XXXII 15. Deze eerste woorden ontbreken in de Septuag.

[22]) Eene herhaling van v. 9.

[23]) De valsche *profeten* met hunne leugenbeloften en de met hen samen-

CAPUT VI.

HOOFDSTUK VI.

De vijand voor de hoofdstad (v. 1—8). Algemeen zedenbederf (v. 9—21). Jerusalem's doodsnood (v. 22—26). Gevolg der werkzaamheid van den profeet (v. 27—30).

1. Confortamini filii Benjamin in medio Jerusalem, et in Thecua clangite buccina, et super Bethacarem levate vexillum: quia malum visum est ab aquilone, et contritio magna.

2. Speciosæ et delicatæ assimilavi filiam Sion.

3. Ad eam venient pastores, et greges eorum: fixerunt in ea tentoria in circuitu: pascet unusquisque eos, qui sub manu sua sunt.

4. Sanctificate super eam bellum: consurgite, et ascendamus in meridie: væ nobis, quia declinavit dies, quia longiores factæ sunt umbræ vesperi.

5. Surgite, et ascendamus in nocte, et dissipemus domos ejus.

1. Schept moed, kinderen van Benjamin, in het midden van Jerusalem! En blaast de bazuin te Thecua! En verheft het veldteeken op Bethacarem! Want van het noorden vertoont zich het onheil en groot verderf[1])!

2. Aan eene bevallige en verweekelijkte acht Ik de dochter Sion gelijk[2]).

3. Tot haar zullen herders komen met hunne kudden; zij slaan bij haar tenten op in het rond; ieder zal degenen afweiden, die onder zijn bereik zijn[3]).

4. Heiligt tegen haar den krijg! Maakt u op en laat ons optrekken op den middag! Wee ons, want de dag is gedaald, want verlengd hebben zich de avondschaduwen!

5. Maakt u op en laat ons optrekken in den nacht, en vernielen wij hare huizen[4])!

---

spannende *priesters* waren de hoofdschuldigen aan die *ontzettende* gruwelen (v. 30). *Wat zal* door u *geschieden,* d. i. wat zult gij aanvangen, *aan het einde daarvan,* dat niet anders dan het strafgericht zijn zal, hetwelk VI 1 volg. als reeds aanstaande beschreven wordt? Vgl. Is. X 3.

[1]) *Schept moed* om te vluchten, zie Is. X noot 27; Hebr.: «vlucht uit het midden van Jerusalem», want de val der hoofdstad is aanstaande. De profeet richt het woord tot *de kinderen van Benjamin,* omdat zij zijne landgenooten waren, die van de vroegste tijden af (zie Jos. XV 8, 63; XVIII 16; Judic. I 21) naast de Judeërs binnen Jerusalem woonden. Daar de vijand uit *het noorden* (vgl. I 14) komt, vluchten zij zuidwaarts, in de richting, aangegeven door *bazuingeschal* op het hoog gelegen *Thecua* (zuidoostelijk van Bethlehem), door een *veldteeken,* hier waarschijnlijk rook- en vuurseinen (vgl. Judic. XX 38—40), te *Bethacarem* (op eenen berg tusschen Bethlehem en Thecua, vermoedelijk het tegenwoordige Jebel Fureidis of de Frankenberg). Zie IV 6: toen konden zij nog ontvluchten binnen Sion; thans echter zijn zij ook daar niet veilig meer.

[2]) De profeet geeft reden, waarom Sion niet bestand zal zijn tegen het aanstaande beleg. Anderen vertalen het Hebr.: «De bevallige en de verweekelijkte — Ik verdelg de dochter Sion!» Dit «verdelgen» drukt ook de Septuag. uit: «weggenomen wordt de hoogheid». Het wordt v. 3 volg. omstandig beschreven.

[3]) Hebr.: «zij weiden ieder zijne hand af», d. i. wat zijne hand grijpen kan of zijn deel. *Herders* zijn (zie I 15; IV 6) vorsten met hunne legers, die *rondom* Jerusalem post vatten en wat onder hun bereik is *afweiden,* d. i. door verwoesting en plundering kaal maken.

[4]) In v. 4, 5 spreken de vijanden tot elkander. Eenen *krijg heiligen*

)uia hæc dicit Dominus exer-m: Cædite lignum ejus, et te circa Jerusalem aggerem: est civitas visitationis, omnis ınia in medio ejus.

icut frigidam fecit cisterna n suam, sic frigidam fecit ma-ı suam: iniquitas et vastitas tur in ea, coram me semper nitas et plaga.

rudire Jerusalem, ne forte at anima mea a te, ne forte n te desertam terram inhabi-m.

:æc dicit Dominus exercituum: ɔ ad racemum colligent quasi ıea reliquias Israel: converte m tuam quasi vindemiator ad llum.

Cui loquar? et quem contesta-ıt audiat? ecce incircumcisæ

6. Want dit zegt de Heer der heerscharen: Velt haar geboomte en werpt om Jerusalem eenen wal op; dit is de stad der bezoeking, louter verdrukking is in haar midden[5]).

7. Gelijk een regenbak zijn water frisch houdt, zoo houdt zij hare boosheid frisch; onrecht en geweld hoort men in haar, voor mijn aangezicht zijn gedurig krankheid en wonde[6]).

8. Laat u terechtwijzen, Jerusalem, opdat mijne ziel zich wellicht niet van u afwende, opdat Ik u wellicht niet make tot eene woestenij, tot een onbewoonbaar land[7]).

9. Dit zegt de Heer der heerscharen: Tot aan den laatsten tros zal men evenals aan den wijnstok de overblijfselen van Israël inzamelen; wend als de druivenlezer uwe hand naar den korf heen[8]).

10. Tot wien zal ik spreken? En wien betuigen, zoodat hij hooren zal?

:ent zich met offers en andere ienstige plechtigheden daartoe be-, vooral als de krijg de zaak van ;eldt, zie Is. XIII 3; Joël III 9. *ɔp den middag,* in de hitte der ijn die krijgslustige vijanden uit-:ken. *Wee ons,* klagen zij, omdat ›ordat de avond invalt, hun doel ›ereikt hebben. Doch vurig ten › laten zij niet af; *in den nacht* zij de stad bestormen en hun :lingswerk voltrekken. Vgl. Hab. 11 de beschrijving van het Chal-'sche leger.

Doortastend en zonder verschoo-;aan de vijanden te werk. Want ı de wil des Heeren, die hun ge-heeft het *geboomte* rondom de ›rde stad *te vellen,* iets wat de ›hlievende wet van Deut. XX 19 aan Israël verbood. Dat hout dienen om *den wal* rondom ad op te werpen, achter welken legeraars haar veilig konden be-ı. In de spijkerschriftoorkonden 'haldeën roemen hunne koningen ılk een vernielen der wouden; ab. II 17. Waarom de stad zoo 'mhartig door God *bezocht* wordt, het slot van dit vers, te weten ɔt onbarmhartig verdrukken van en.

[6]) In Jerusalem verliest de boosheid nimmer hare frischheid, want voortdurend worden er nieuwe misdaden gepleegd; vgl. Ps. LIV 10—12. *Krankheid en wonde* ten gevolge der slagen, welke de machthebbers aan de armen toebrengen. De Septuag. verbindt dit aldus: «onrecht en geweld hoort men in haar voor haar aangezicht. Door kwelling en slagen zult gij getuchtigd worden, Jerusalem».

[7]) Nog biedt God de hand der verzoening, zoo Israël zich slechts door de tuchtiging laat terechtwijzen. Vgl. XVIII 7—11.

[8]) Van v. 9 af volgt Juda's veroordeeling in den vorm van eene tweespraak tusschen God en den profeet. *Israël* beteekent het geheele volk Gods, welks grootste deel, het Tienstammenrijk, reeds is vernietigd. Doch ook aan Juda zal eene wijnlezing worden gehouden en wel herhaaldelijk, totdat de laatste trossen, welke aan dien wijnstok nog overblijven, zijn ingezameld. Zie Is. XVII 5, 6 Gods wraakgericht onder hetzelfde beeld eener druivenlezing. Het bevel *wend* enz. is gericht tot den profeet, die, als de verkondiger van het werkdadige woord van God, in zekeren zin de uitvoerder is van des Heeren gerichten; zie I 10; V 14; VI 11.

aures eorum, et audire non possunt: ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium: et non suscipient illud.

11. Idcirco furore Domini plenus sum, laboravi sustinens: effunde super parvulum foris, et super consilium juvenum simul: vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum.

12. Et transibunt domus eorum ad alteros, agri et uxores pariter: quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus.

13. A minore quippe usque ad majorem omnes avaritiæ student: et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. *Is. LVI 11; Infra VIII 10.*

14. Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax: et non erat pax.

15. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt: quin potius confusione non sunt confusi, et erubescere nescierunt: quam ob rem cadent inter ruentes: in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.

Zie, onbesneden zijn hunne ooren, en hooren kunnen zij niet; zie, het woord des Heeren is hun ten smaad geworden en zij nemen het niet aan!

11. Daarom ben ik vol van de verbolgenheid des Heeren, ik ben moede van mij in te houden[9]). Stort haar uit over het kind op de straat en over den kring der jongelingen te gader; want de man zal met de vrouw gevangen genomen worden, de grijsaard met den hoogbedaagde.

12. En hunne huizen zullen overgaan aan anderen, akkers en vrouwen tevens; want Ik zal mijne hand uitstrekken tegen de bewoners des lands, zegt de Heer[10]).

13. Want van den kleinste tot den grootste azen allen op gewin; en van den profeet tot den priester plegen allen bedrog.

14. En zij heelden de wonde van de dochter mijns volks op schandelijke wijze, zeggende: Vrede, vrede, en er was geen vrede[11]).

15. Te schande zijn zij geworden omdat zij gruwelen hebben bedreven; en toch werden zij door de schande niet beschaamd, en schaamrood worden kenden zij niet. Daarom zullen zij vallen onder de nederstortenden; ten tijde hunner bezoeking zullen zij neerstorten, zegt de Heer[12]).

---

[9]) Zoo luidt (v. 10, 11*a*) het antwoord van den profeet: de voorspelling der straf baat niets voor die hardnekkigen. *Onbesneden ooren*, zie Act. VII 51, zijn als met eene voorhuid (de kwade, ingevolgde begeerlijkheid) gesloten voor de waarheid. Het *woord des Heeren*, d. i. de prediking van Jeremias, is hun een voorwerp van smaad en spot; zie XX 8. *Daarom ben ik* zóó vervuld van den gloed der goddelijke gramschap, dat ik dien niet meer kan *inhouden*. Derhalve gebiedt hem God hetgeen volgt (11*b*—12).

[10]) God gelast den profeet zijne verbolgenheid uit te storten, m. a. w. gevangenschap, berooving enz. over allen, zonder uitzondering van leeftijd of geslacht, aan te kondigen. Zie Moses' bedreiging Deut. XXVIII 30.

[11]) *De wonde*, waaraan *mijn volk* («der dochter» staat niet in de oude vertalingen en vele Hebr. handschr.; het beteekent evenals IV 11 «de dochter, die mijn volk is») moet sterven, is de om het zedenbederf dreigende ondergang. *Op schandelijke wijze* en wel tot hun eigen schande; Hebr. en Septuag.: «op lichtzinnige wijze», te weten door valschelijk *vrede*, d. i. welvaart, te beloven. Vgl. Mich. III 5, 11.

[12]) De uitkomst maakte die valsche profeten met hunne leugenbeloften *te schande*, maar in hunne onbeschaamdheid voelden zij geen schande of schaamte. Daarom blijft den Heer niets overig dan hen te vernietigen.

Hæc dicit Dominus: State super et videte, et interrogate de is antiquis, quæ sit via bona, nbulate in ea: et invenietis ;erium animabus vestris. Et unt: Non ambulabimus. *Matth.*).

Et constitui super vos specu-às. Audite vocem tubæ. Et unt: Non audiemus.

Ideo audite gentes, et cognosce regatio, quanta ego faciam eis.

Audi terra: Ecce ego adducam super populum istum, fructum ationum ejus: quia verba mea ıudierunt, et legem meam pro-ınt.

Ut quid mihi thus de Saba ;is, et calamum suave olentem rra longinqua? holocautomata a non sunt accepta, et victimæ æ non placuerunt mihi. *Is.*

Propterea hæc dicit Dominus: ego dabo in populum istum s, et ruent in eis patres et simul, vicinus, et proximus unt.

Hæc dicit Dominus: Ecce po-venit de terra aquilonis, et magna consurget a finibus

Sagittam et scutum arripiet:

16. Dit zegt de Heer: Plaatst u aan de wegen en ziet toe, en vraagt naar de oude paden, welke de goede weg is, en wandelt daarop; en gij zult rust vinden voor uwe zielen[13]). En zij zeiden: Wij willen er niet wandelen.

17. Ook stelde Ik over ulieden wachters aan. Hoort naar het geschal der bazuin[14]). En zij zeiden: Wij willen niet hooren.

18. Daarom hoort, o volken, en verneem, gij, verzameling, wat groote dingen Ik aan hen doen zal[15])!

19. Hoor, o aarde! Zie, Ik zal onheilen brengen over dit volk, de vrucht zijner gedachten[16]); dewijl zij naar mijne woorden niet gehoord en mijne wet verworpen hebben.

20. Waartoe brengt gij Mij wierook aan uit Saba en welriekend specerijriet uit een afgelegen land? Uwe brandoffers zijn niet welgevallig, en uwe slachtoffers behagen Mij niet[17]).

21. Daarom zegt dit de Heer: Zie, Ik zal dit volk struikelblokken leggen[18]), en struikelen zullen daarover vaders en kinderen te gader, gebuur en naastbestaande zullen omkomen.

22. Dit zegt de Heer: Zie, een volk komt uit het land van het noorden, en een groot volk zal zich opmaken van de einden der aarde[19]).

23. Schicht en schild zal het grij-

Dit zegt of beter, gelijk het Hebr. ıld kan worden, «dit zeide» *de Heer*, vermaande Hij aanhoudend. Zij en zich zóó stellen, dat zij *de* ver-ınde *wegen*, d. i. de levenswijzen ı zonder God, vergelijken konden, ondervinding van anderen, ook chiedenis, raadplegen om te zien, van die twee paden het veiligste

Wachters, d. i. profeten, vgl. Ez. '; Hab. II 1. Hun waarschuwend ı was als *het geschal der bazuin*.

O volken, de heidenen; *gij, ver-ing*, het Israëlietische volk, doch naar de Septuag.: «herders hunner kudden», d. i. gij, heidensche vorsten.

[16]) Septuag.: «zijner afvalligheid».

[17]) Louter uitwendige eeredienst kan het godsgericht niet afwenden; zie VII 21 volg.; vgl. Is. I 11. *Saba*, zie Is. LX noot 6; voor *specerijriet*, zie Is. XLIII noot 22, heeft de Septuag. «kaneel».

[18]) De middelen, die God tot gerechte straf bezigt, om een bedorven volk ten val te brengen; zie 15*b*. Welke die middelen zijn, zegt v. 22 volg.

[19]) Zie I 15; IV 6; V 15. Bedoeld zijn de Chaldeeën.

crudelis est, et non miserebitur: vox ejus quasi mare sonabit: et super equos ascendent, præparati quasi vir ad prœlium, adversum te filia Sion.
24. Audivimus famam ejus, dissolutæ sunt manus nostræ: tribulatio apprehendit nos, dolores ut parturientem.
25. Nolite exire ad agros, et in via ne ambuletis: quoniam gladius inimici pavor in circuitu.
26. Filia populi mei accingere cilicio, et conspergere cinere: luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum, quia repente veniet vastator super nos.
27. Probatorem dedi te in populo meo robustum: et scies, et probabis viam eorum.
28. Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, æs et ferrum: universi corrupti sunt.

pen, wreed is het en zonder medelijden, zijne stem zal bulderen als de zee, en op rossen zullen zij stijgen, uitgerust als een man ten krijg, tegen u, dochter Sion[20])!
24. Wij vernamen zijne mare[21]): slap werden onze handen, angst greep ons aan, weeën als eene barende.
25. Gaat niet uit naar de velden en wandelt niet op den weg, want het zwaard van den vijand, schrik in het rond[22])!
26. Dochter mijns volks, omgord u met rouwgewaad en bestrooi u met asch! Bedrijf rouw als over den eeniggeborene, weeklaag bitter, want eensklaps zal de verwoester over ons komen[23]).
27. Tot beproever heb Ik u aangesteld onder mijn volk, tot een duchtigen; weet dan en beproef hunnen weg[24]).
28. Zij allen zijn aartsweerspannigen, arglistig wandelend, koper en ijzer; altegader zijn zij bedorven.

---

[20]) Zie IV 29; V 16. Voor *schicht en schild* heeft het Hebr. «boog en speer». Zie Hab. I 8 over de Chaldeeuwsche ruiterij. Dat vervaarlijke leger is *uitgerust als een man ten krijg*, want door strenge tucht als tot één man vereenigd, streeft het naar één doel, te weten de vernietiging *der dochter Sion*. Vgl. I Reg. XI 7.

[21]) De tijding der komst van dat schrikwekkende volk.

[22]) In het Hebr. is het woord gericht tot de dochter Sion, evenals v. 23 en 26: «Ga niet» enz. *Schrik in het rond* is eene uitdrukking, die bij Jeremias dikwerf voorkomt om een toestand te beteekenen, waaruit men geen uitkomst ziet. Vgl. XX 3, 10; XLVI 5; XLIX 29.

[23]) *Dochter mijns volks*, zie v. 14. *Omgord u met rouwgewaad*, zie IV 8. Vgl. verder Mich. I 10. Gelijk bij den dood van *den eeniggeborene* de ouders treuren, omdat met hem de familienaam ten gronde gaat, zoo zal de val van Sion den ondergang van staat en volk na zich sleepen. Vgl. Am. VIII 10; Zach. XII 10.

[24]) Met dit slotwoord (27—30) toont God den profeet het doel en het gevolg der IV 5 begonnen strafrede. Door zijn profetisch woord was hij de door God aangestelde *beproever* of louteraar van Gods volk, dat als edel metaal in het vuur wordt gelouterd om de goede bestanddeelen van de kwade af te scheiden. Zoo ook moet de profeet *hunnen weg*, d. i. hunnen levenswandel, beproeven. De uitkomst echter was treurig, want niets dan *koper en ijzer* (v. 28), geen stukje edel metaal, kwam uit de loutering te voorschijn. *Tot een duchtigen*, Hebr. «mibzaar», hetzelfde woord dat I 18 *munitam* vertaald is en ook hier *munimentum*, d. i. *eene versterking* of *een bolwerk*, kan beteekenen; derhalve terugziende op I 18, waar de profeet met goddelijke kracht bekleed wordt, zegt God: Ik heb u aangesteld om dat werk van beproever onversaagd en met kracht ten uitvoer te leggen. Septuag.: «tot eenen beproever onder de te beproeven volken».

Defecit sufflatorium, in igne
mptum est plumbum, frustra
ıvit conflator: malitiæ enim
ı non sunt consumptæ.

Argentum reprobum vocate
[uia Dominus projecit illos.

29. Bezweken is de blaasbalg, door
het vuur is het lood verteerd, vergeefs heeft de louteraar gelouterd; want hunne boosheden zijn niet verteerd geworden[25]).
30. Noemt hen afgekeurd zilver, want de Heer heeft hen verworpen!

CAPUT VII.

HOOFDSTUK VII.

vertrouwen op de onschendbaarheid van den tempel (v. 1—10); evenmin God Silo gespaard heeft, zal Hij Jerusalem en het heiligdom verschoonen . 11—15); de voorbede van Jeremias kan aan die afgodendienaars niet baten (v. 16—20); verwerping van den louter uitwendigen eeredienst (v. 21—29); de heidensche gruwelen in Topheth en Gods wraak aldaar (v. 29—34).

erbum, quod factum est ad
ıiam a Domino, dicens:

ta in porta domus Domini, et
.ca ibi verbum istud, et dic:
.e verbum Domini omnis Juda,
ıgredimini per portas has, ut
ıtis Dominum.

æc dicit Dominus excercituum
Israel: Bonas facite vias ve-

1. Het woord, dat van den Heer tot Jeremias geschied is, zeggende[1]):
2. Plaats u aan de poort van het huis des Heeren en predik aldaar dit woord en zeg: Hoort het woord des Heeren, geheel Juda, gij, die ingaat door deze poorten om den Heer te aanbidden[2])!
3. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Richt

---

De profeet had het werk der
ing met zooveel kracht en inspan-
ten uitvoer gelegd, dat door het
'uur de blaasbalg was *bezweken*,
«verbrand», en *het lood* (dat bij
rts gevoegd wordt om het spoe-
te doen smelten) was verteerd;
h *vergeefsch* was al die inspanning,
(Hebr.) «de kwaden lieten zich
ıfscheiden». De geheele menigte
edorven. Daarom volgt in v. 30
ıdvonnis. Vgl. Ez. XXII 18—22;
11—13.

De profetie VII—IX wordt de
lrede genaamd, omdat zij in den
l gehouden is (v. 2) en, althans
ar eerste deel (VII 3—VIII 3),
empel tot onderwerp heeft. De
ıt komt op tegen overschatting
en uiterlijken eeredienst en tegen
alschen waan, dat de tempel on-
lbaar zijn zou. — Daar de korte
i dezer profetische rede in XXVI
2—6 terugkeert, meenen sommigen dat de daar v. 1 gegeven tijdsbepaling (onder koning Joakim) ook voor deze profetie geldt. Anderen achten het waarschijnlijker, dat de profeet, die dikwerf in den tempel sprak en, waar het zooals hier ingewortelde dwalingen gold, meermalen hetzelfde moest herhalen, deze leerrede onder koning Josias gehouden en later onder koning Joakim herhaald heeft.

[2]) *Aan de poort*, waardoor *geheel* Juda, d. i. het volk, b. v. op een sabbat of op een der drie hooge feestdagen, *inging*, te weten in het buitenste voorhof; het is derhalve niet de XXVI 10 (vgl. XXXVI 10) genoemde poort, welke tot het binnenste voorhof voerde. *Door deze poorten* in het meervoud, want meerdere poorten voerden tot het buitenste voorhof. De Septuagint heeft van deze twee eerste verzen niets dan dit: «hoort het woord des Heeren, huis van Juda».

stras, et studia vestra: et habitabo vobiscum in loco isto.

uwe wegen en uwe gezindheid ten goede, en Ik zal bij ulieden wonen in dit oord[3]).

4. Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.

4. Vertrouwt niet op leugenwoorden, als men zegt: De tempel des Heeren, de tempel des Heeren, de tempel des Heeren is het[4])!

5. Quoniam si bene direxeritis vias vestras, et studia vestra: si feceritis judicium inter virum et proximum ejus,

5. Want indien gij uwe wegen en uwe gezindheid ten goede richt, indien gij recht oefent tusschen den man en zijnen naaste,

6. Advenæ, et pupillo, et viduæ non feceritis calumniam, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, et post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis:

6. den vreemdeling en den wees en der weduwe geen onrecht aandoet en geen onschuldig bloed vergiet in dit oord en geen vreemde goden achternaloopt, u zelven tot onheil,

7. Habitabo vobiscum in loco isto: in terra, quam dedi patribus vestris a sæculo et usque in sæculum.

7. zal Ik bij ulieden wonen in dit oord, in het land, dat Ik aan uwe vaderen gegeven heb, van eeuwen her en voor eeuwig[5]).

8. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacii, qui non proderunt vobis:

8. Zie, gij verlaat u op leugenwoorden, die u niet zullen baten.

9. Furari, occidere, adulterari, jurare mendaciter, libare Baalim, et ire post deos alienos, quos ignoratis.

9. Stelen, doodslaan, overspel bedrijven, valschelijk zweren, aan de Baäls offeren en vreemde goden achternaloopen, die gij niet kent[6]);

10. Et venistis, et stetistis coram me in domo hac, in qua invocatum est nomen meum, et dixistis: Liberati sumus eo quod fecerimus omnes abominationes istas.

10. en gij komt en stelt u voor mijn aangezicht in dit huis, waarover mijn naam is uitgeroepen[7]), en gij zegt: Wij zijn vrij, hoewel wij al die gruweldaden gepleegd hebben[8]).

---

[3]) Hebr.: «uwe wegen en uwe werken» (gelijk v. 5; XVIII 11; XXVI 13) en verder (ook Septuag.).: «Ik zal u doen wonen in dit oord», d. i. in Juda-Jerusalem met den tempel tot middelpunt (zie v. 7; vgl. XIV 13, 15; XXIV 5, 6; XXXIII 10), en derhalve u niet wegvoeren in ballingschap.

[4]) Achter *leugenwoorden* voegt de Septuag. evenals de Vulgaat v. 8: «want zij zullen u volstrekt niet baten». In dat driemaal (Septuag. tweemaal) herhaalde *de tempel des Heeren* spreekt hun ijdele waan, dat de tempel onschendbaar zou zijn en hierom ook stad en volk zouden gespaard blijven.

[5]) Derhalve niet in het wonen bij en om den tempel bestond hunne onschendbaarheid, maar in het onderhouden van Gods geboden. Hebr. en Septuag. evenals in noot 3.

[6]) De onbepaalde wijs drukt uit, hoe gewoon die grove misdaden waren, welke men door een enkel tempelbezoek meende uit te wisschen (v. 10). De zin is: Stelen enz. dat doet gij, en (v. 10) gij komt in dien staat enz. Zie voor *libare, offeren*, I noot 12. Aan het einde dezer optelling voegt de Septuag. bij: «opdat het u zelven tot onheil strekke», gelijk de Vulgaat in v. 6.

[7]) d. i. Dat door plechtige inwijding tot mijn bijzonder eigendom verklaard is.

[8]) *Wij zijn vrij*, d. i. aan de verdiende straf ontkomen, *hoewel* enz.,

11. Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? ego, ego sum: ego vidi, dicit Dominus. *Matth. XXI 13; Marc. XI 17; Luc. XIX 46.*

11. Is dan dit huis, waarover mijn naam is uitgeroepen, een roovershol geworden in uwe oogen[9])? Ik, Ik ben het, Ik heb het gezien, zegt de Heer[10])!

12. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum a principio: et videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israel:

12. Gaat naar mijne stede in Silo, waar mijn naam gewoond heeft van den beginne; en ziet, wat Ik aan haar gedaan heb wegens de boosheid van mijn volk Israël[11])!

13. Et nunc, quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus: et locutus sum ad vos mane consurgens, et loquens, et non audistis: et vocavi vos, et non respondistis: *Prov. I 24; Is. LXV 12.*

13. En nu, dewijl gij al die werken gedaan hebt, zegt de Heer, en Ik tot u heb gesproken, vroeg opstaande en sprekende[12]), en gij niet hebt gehoord, en Ik u heb geroepen en gij niet hebt geantwoord,

14. Faciam domui huic, in qua invocatum est nomen meum, et in qua vos habetis fiduciam: et loco, quem dedi vobis et patribus vestris, sicut feci Silo. *I Reg. IV 3, 4.*

14. zal Ik doen met dit huis, waarover mijn naam is uitgeroepen en waarop gij vertrouwen stelt, en met dit oord, dat Ik aan u en aan uwe vaderen heb gegeven, gelijk Ik gedaan heb met Silo.

15. Et projiciam vos a facie mea, sicut projeci omnes fratres vestros, universum semen Ephraim.

15. En wegwerpen zal Ik u van mijn aangezicht, gelijk Ik al uwe broederen heb weggeworpen, geheel het zaad van Ephraïm[13])!

16. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem et orationem, et non obsistas mihi: quia non exaudiam te. *Infra XI 14 et XIV 11.*

16. Gij dan, bid niet voor dit volk en hef voor hen lofzang aan noch gebed en stel u niet tegen Mij[14]), want Ik zal u niet verhooren.

17. Nonne vides quid isti faciunt

17. Ziet gij niet wat dezen doen in

---

naar het Hebr. nog onbeschaamder: «om al die gruwelen (opnieuw) te bedrijven», als hadden zij door dat tempelbezoek eenen vrijbrief gekregen om nog meer te zondigen.

[9]) *Een roovershol,* waar zij zich verschuilen tegen de straffende gerechtigheid en tot nieuwe gruwelen aanmoedigen. De Zaligmaker past dit toe op de Joden van zijnen tijd Matth. XXI 13.

[10]) *Ik,* de wreker, heb die ontheiliging gezien en zal ze wreken (v. 12—14).

[11]) Silo was de heilige stede, waar de ark des verbonds geplaatst was, gelijk later in den tempel; zie Jos. XVIII 1; I Reg. I 3; IV 3; aldaar had God *zijnen naam* doen *wonen,* d. i. zich geopenbaard als de God des verbonds; vgl. Deut. XII 11; XIV 23. *Gaat* derwaarts om u met uwe oogen te overtuigen, dat de heiligheid dier plaats haar niet onschendbaar maakte. Vgl. Ps. LXXVII 60.

[12]) d. i. Zorgvuldig en aanhoudend u vermanend. Dezelfde zegswijze keert bij Jeremias dikwerf terug, zie v. 25; XXV 4; XXVI 5; XXIX 19. De Septuag. laat ze hier achterwege.

[13]) Het Tienstammenrijk, zie Osee IV noot 26.

[14]) De profeet, krachtens zijne roeping de middelaar van het volk, moest door de aankondiging van v. 15 zich voelen opgewekt om Gods genade voor zijn volk af te smeeken. God echter verbiedt hem dit en toont op die wijze zoowel zijne verbolgenheid als de kracht van de voorbede der heiligen. *Lofzang,* Hebr.: «klaagbede». *Stel u niet tegen Mij,* zie Exod. XXXII 10 met de noot.

in civitatibus Juda, et in plateis Jerusalem?
18. Filii colligunt ligna, et patres succendunt ignem, et mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginæ cœli, et libent diis alienis, et me ad iracundiam provocent.
19. Numquid me ad iracundiam provocant, dicit Dominus? nonne semetipsos in confusionem vultus sui?
20. Ideo hæc dicit Dominus Deus: Ecce furor meus, et indignatio mea conflatur super locum istum, super viros, et super jumenta, et super lignum regionis, et super fruges terræ, et succendetur, et non exstinguetur.
21. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Holocautomata vestra addite victimis vestris, et comedite carnes.
22. Quia non sum locutus cum patribus vestris, et non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocautomatum, et victimarum.
23. Sed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, et ero vobis Deus, et vos eritis mihi po-

de steden van Juda en op de straten van Jerusalem[15])?
18. De kinderen lezen hout, en de vaders ontsteken het vuur, en de vrouwen besprengen vet om koeken te bereiden voor de koningin des hemels en een plengoffer te brengen aan vreemde goden en Mij tot gramschap te tarten[16]).
19. Tarten zij Mij tot gramschap, zegt de Heer? en niet veeleer zich zelven tot beschaming van hun aangezicht[17])?
20. Daarom zegt dit de Heere God: Zie, mijn toorn en mijne verbolgenheid is ontstoken over deze plaats: over de mannen en over het vee en over het geboomte des velds en over de vruchten des lands; en zij zal ontbranden en niet gebluscht worden!
21. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Voegt uwe brandoffers bij uwe slachtoffers en eet vleesch[18])!
22. Want Ik heb niet met uwe vaderen gesproken en hun niet geboden, ten dage toen Ik hen uitvoerde uit het land Egypte, ter zake van de brandoffers en de slachtoffers.
23. Maar dit woord heb Ik hun geboden, zeggende: Hoort naar mijne stem, en Ik zal u ten God

[15]) God verklaart, waarom Hij de voorspraak van den profeet niet wil en diens gebed niet verhooren kan.

[16]) In plaats van *besprengen vet* heeft het Hebr. «kneden deeg». *De koningin des hemels* is hoogstwaarschijnlijk de godin Astarthe (in het meervoud Astaroth), waarvan reeds sprake is Judic. II 13; X 6; vgl. I Reg. VII 3, 4; XII 10. Het bijgevoegde *des hemels* wijst aan, wat de Septuagint (in plaats van *de koningin* «het sterrenheer des hemels») uitdrukkelijk zegt, dat sterrendienst bedoeld is; vgl. IV Reg. XXI 5. Haar ter eere werden *koeken* gebakken (vgl. Osee III 1 Hebr.). Zie verder XLIV 17, 19, 25. Als de godin der vruchtbaarheid werd zij vooral door de vrouwen vereerd, hoewel ook de kinderen en de vaders ijverig het hunne er toe bijdroegen.

[17]) d. i. Brengen zij zóó niet veeleer over zich zelven beschaming enz.

[18]) *Voegt uwe brandoffers* (welke geheel en al God ter eere in het vuur dienden verbrand te worden) *bij uwe slachtoffers* (welke grootendeels aan de offerenden ten deel vielen) *en eet* (alles gelijkelijk als gewoon) *vleesch.* Want uwe offers hebben voor mij geene waarde om de gesteltenis des harten, waarmede gij ze opdraagt. Vgl. Is. I 11; Osee VI 6; VIII 13; Am. V 21, 22. Hiermede antwoordt God op hun ijdelen waan, dat de uiterlijke eeredienst in den tempel hen vrijwaarde voor den ondergang.

pulus: et ambulate in omni via, quam mandavi vobis, ut bene sit vobis.

24. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed abierunt in voluntatibus, et in pravitate cordis sui mali: factique sunt retrorsum et non in ante,

25. A die qua egressi sunt patres eorum de terra Ægypti, usque ad diem hanc. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas per diem, consurgens diluculo, et mittens.

26. Et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem suam: sed induraverunt cervicem suam: et pejus operati sunt, quam patres eorum. *Infra XVI 12.*

27. Et loqueris ad eos omnia verba hæc, et non audient te: et vocabis eos, et non respondebunt tibi.

28. Et dices ad eos: Hæc est gens, quæ non audivit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam: periit fides, et ablata est de ore eorum.

29. Tonde capillum tuum, et projice, et sume in directum planctum: quia projecit Dominus, et reliquit generationem furoris sui,

zijn, en gij zult Mij ten volk zijn; en wandelt op elken weg, dien Ik u bevolen heb, opdat het u welga[19]).

24. En zij hoorden niet en neigden hun oor niet, maar zij gingen heen naar de lusten en in de bedorvenheid van hun boos hart; en zij keerden zich rugwaarts en niet naar voren[20]),

25. van den dag af, dat hunne vaderen zijn uitgetogen uit het land Egypte, tot op dezen dag. En Ik zond tot u al mijne dienstknechten, de profeten, dagelijks, vroeg opstaande en zendende[21]).

26. En zij hoorden niet naar Mij en neigden hun oor niet, maar zij verhardden hunnen nek[22]) en maakten het erger dan hunne vaderen.

27. En gij zult al deze woorden tot hen spreken, en zij zullen naar u niet hooren; en gij zult hen roepen, en zij zullen u niet antwoorden.

28. En zeg tot hen: Ziehier een volk, dat niet hoort naar de stem van den Heer, zijnen God, en de tucht niet aanneemt: te loor gegaan is de trouw en weggenomen van hunnen mond[23]).

29. Scheer uw hoofdhaar af en werp het weg en hef recht voor u uit een klaaglied aan[24]), want verworpen en verlaten heeft de Heer het geslacht zijner verbolgenheid.

---

[19]) Reden gevende waarom (v. 22 *want)* God den louter uitwendigen eeredienst niet telt, ontkent de profeet niet, dat de wetten betreffende de offeranden bij den uittocht uit Egypte op Sinaï zijn gegeven (zie integendeel XIV 12; XVII 26; XXXI 14; XXXIII 11, waar de wettelijke regeling en onderhouding dier wetten ondersteld wordt; vooral XXXIII 14—22, waar van een eeuwig verbond met de Levietische priesterschap sprake is); doch hij zegt met nadruk, dat de hoofdvoorwaarde van het Sinaïtisch verbond gelegen was in de gehoorzaamheid aan Gods wil; zie Exod. XIX 5, 6. De zin der Hebr. woordvoeging is: «niet zoozeer ter zake van de offers, als wel dit woord». Vgl. I Reg. XV 22; Osee VI 6.

[20]) Zie II 27. Zij keerden den rug, niet bereidvaardig het gelaat, naar God en zijne geboden.

[21]) Zie noot 12.

[22]) Zie Exod. XXXII noot 9. Het volg. v. 27 ontbreekt in de Septuag.

[23]) Zie v. 13 en V 3. *En weggenomen* staat niet in de Septuag.

[24]) De dochter Sion wordt hier toegesproken, wat in het Hebr. uit den vrouwelijken vorm blijkt. Zij moet *het hoofdhaar* ten teeken van rouw afsnijden en, gelijk het Hebr. uitdrukt, «het sieraad van haar hoofd» wegwerpen; vgl. Mich. I 16. *Recht voor u uit*, Hebr. zooals III 2, 21: «op de hoogten», waar Sion gezondigd had en

30. Quia fecerunt filii Juda malum in oculis meis, dicit Dominus. Posuerunt offendicula sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam:

31. Et ædificaverunt excelsa Topheth, quæ est in valle filii Ennom: ut incenderent filios suos, et filias suas igni: quæ non præcepi, nec cogitavi in corde meo.

32. Ideo ecce dies venient, dicit Dominus, et non dicetur amplius, Topheth, et Vallis filii Ennom: sed Vallis interfectionis: et sepelient in Topheth, eo quod non sit locus.

33. Et erit morticinum populi hujus in cibos volucribus cœli, et bestiis terræ, et non erit qui abigat.

34. Et quiescere faciam de urbibus Juda, et de plateis Jerusalem vocem gaudii, et vocem lætitiæ, vocem sponsi, et vocem sponsæ: in desolationem enim erit terra. *Ez. XXVI 13.*

30. Want de zonen van Juda hebben het kwaad gedaan voor mijne oogen, zegt de Heer. Zij hebben hunne ergernissen[25]) gesteld in het huis, waarover mijn naam is uitgeroepen, om het te verontreinigen.

31. En zij hebben de hoogten van Topheth gebouwd, dat in het dal is van den zoon van Ennom, om hunne zonen en hunne dochters door het vuur te verbranden; wat Ik niet geboden en niet gedacht heb in mijn hart[26]).

32. Daarom zie, dagen zullen komen, zegt de Heer, en niet meer zal het heeten Topheth en Dal van den zoon van Ennom, maar Dal der slachting; en men zal begraven in Topheth, dewijl er geene plaats is[27]).

33. En de lijken van dit volk zullen tot aas zijn voor de vogelen des hemels en voor de wilde dieren der aarde; en niemand zal er zijn, die ze verjaagt[28]).

34. En Ik zal in de steden van Juda en in de straten van Jerusalem doen zwijgen de stem der vreugde en de stem der blijdschap, de stem des bruidegoms en de stem der bruid; want tot eene woestenij zal het land worden[29]).

---

waar haar *klaaglied* verder in het rond zou klinken; vgl. IX 10. Septuag.: «neem op uwe lippen een klaaglied».

[25]) Hebr.: «hunne gruwelen», te weten hunne afgoden, hadden zij geplaatst in Gods heiligen tempel. Zie IV Reg. XXI 3 volg.

[26]) Zie over *het dal van den zoon van Ennom,* Hebr. Ge-ben-Hinnom, Jos. XV noot 8. Het werd ook *Topheth* geheeten (vgl. Is. XXX 33 noot 31), waarschijnlijk een latere schimpnaam om de aldaar, op kunstmatig opgerichte *hoogten,* gepleegde gruwelen onder Achaz en Manasses; zie IV Reg. XVI 3; XXIII 10. Vgl. Jer. XIX 5; XXXII 35. *Wat Ik niet geboden* enz. wordt verschillend verklaard. Volgens sommigen een rhetorische figuur, krachtens welke het mindere wordt gezegd om het meerdere te beteekenen: waarvan Ik een afgrijzen heb. Volgens anderen is de zin: zulke zware offers heb Ik niet geëischt, maar voor de afgoden heeft men zelfs het dierbaarste veil. Wellicht maakte men, met een beroep op het offer van Abraham, het volk wijs, dat Jehova aan zulke offers welbehagen had, wat hier dan ten sterkste ontkend wordt.

[27]) *Dal der slachting,* waar hunne vijanden eene vreeselijke slachting onder hen zullen aanrichten; vgl. XIX 7. Omdat er elders *geene plaats* meer is voor de menigte van lijken, zullen zij genoodzaakt zijn in die vervloekte plaats te begraven (vgl. XIX 11), en nog zullen er velen onbegraven blijven (v. 33).

[28]) Overeenkomstig de bedreiging van Deut. XXVIII 26. Vgl. I Reg. XVII 44, 46.

[29]) *De stem des bruidegoms* enz. beteekent het gezang, waarbij de bruid naar de woning des bruidegoms geleid werd. *Want* drukt de reden uit van het voorafgaande: er zullen geene bewoners meer zijn.

CAPUT VIII. | HOOFDSTUK VIII.

ddelijke wraak (v. 1—3), want halsstarrig is hunne boosheid (v. 4—6); nne gewaande wijsheid is logen en bedrog (v. 7—12). De wreker nadert (v. 13—17). Smart van den profeet (v. 18—22).

n illo tempore, ait Dominus: nt ossa regum Juda, et ossa ipum ejus, et ossa sacerdotum, a prophetarum, et ossa eorum, abitaverunt Jerusalem, de seis suis:

t expandent ea ad solem, et n, et omnem militiam cœli, dilexerunt, et quibus servieet post quæ ambulaverunt, æ quæsierunt, et adoraverunt: olligentur, et non sepelientur: erquilinium super faciem ternt.

t eligent magis mortem quam omnes qui residui fuerint de tione hac pessima in universis quæ derelicta sunt, ad quæ eos, dicit Dominus exerci-.

t dices ad eos: Hæc dicit Dos: Numquid qui cadit, non get? et qui aversus est, non tetur?

uare ergo aversus est populus n Jerusalem aversione conten-? Apprehenderunt mendacium, luerunt reverti.

1. Te dien tijde, zegt de Heer, zal men de gebeenten der koningen van Juda en de gebeenten zijner vorsten en de gebeenten der priesters en de gebeenten der profeten en de gebeenten der bewoners van Jerusalem werpen uit hunne grafsteden[1];

2. en men zal ze uitspreiden voor de zon en voor de maan en voor geheel het heer des hemels, welke zij liefgehad en gediend en achternageloopen en gezocht en aanbeden hebben; ze zullen niet verzameld[2] en niet begraven worden; tot mest op de oppervlakte der aarde zullen zij zijn.

3. En zij zullen liever den dood verkiezen dan het leven, allen, die overig zullen zijn van dit allerboost geslacht in al de plaatsen, welke overgebleven zijn, werwaarts Ik hen heb uitgedreven, zegt de Heer der heerscharen[3].

4. En gij zult tot hen zeggen: Dit zegt de Heer: Zal hij, die valt, niet weder opstaan? En zal hij, die zich heeft afgewend, niet terugkeeren[4]?

5. Waarom dan heeft zich dit volk in Jerusalem afgewend met een hartstochtelijke[5] afkeerigheid? Zij houden vast aan de logen[6] en weigeren terug te keeren.

De vijanden zullen de graven den om naar kostbaarheden te n. In die schande zullen ook ere geslachten nog de straf hunonden ontvangen; vgl. IV Reg. I 16.

Septuag. «niet betreurd».

Die overig zullen zijn, d. i. niet de vijanden gedood, maar gevan- weggevoerd zullen worden; *welke ebleven zijn*, beter naar het Hebr. overgeblevenen», doch de Sep-, de Syr. vertal. en de H. Hiëron. in zijn commentaar laten deze woorden weg.

[4]) Hier begint het tweede gedeelte der tempelrede (VIII 4—IX 1), dat nog duidelijker aantoont, hoe heilloos en dwaas Israël's volharden in het kwaad is. *Zich heeft afgewend* van den rechten weg.

[5]) Hebr.: «eeuwige» of langdurige. *In Jerusalem* staat niet in de Septuagint.

[6]) d. i. Wat geluk belooft en het niet geeft, b. v. afgoderij.

6. Attendi, et auscultavi: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? Omnes conversi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prœlium.

7. Milvus in cœlo cognovit tempus suum: turtur, et hirundo, et ciconia custodierunt tempus adventus sui: populus autem meus non cognovit judicium Domini.

8. Quomodo dicitis: Sapientes nos sumus, et lex Domini nobiscum est? vere mendacium operatus est stylus mendax Scribarum.

9. Confusi sunt sapientes, perterriti et capti sunt: verbum enim Domini projecerunt, et sapientia nulla est in eis.

10. Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum heredibus: quia a minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur: a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. *Is. LVI 11; Supra VI 13.*

11. Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam, dicentes: Pax, pax: cum non esset pax.

6. Ik heb acht gegeven en toegeluisterd; niemand spreekt wat goed is, geen is er, die boete doet over zijne zonde, zeggende: Wat heb ik gedaan? Allen blijven zij gekeerd naar hunnen loop, als een paard, dat heenstormt naar den strijd[7]).

7. De valk in den hemel kent zijnen tijd, de tortel en de zwaluw en de ooievaar houden vast aan den tijd hunner aankomst; maar mijn volk kent het recht des Heeren niet[8]).

8. Hoe zegt gijlieden: Wijzen zijn wij, en de wet des Heeren is bij ons? In waarheid, logen heeft de logenstift der schriftgeleerden gewerkt[9])!

9. Te schande geworden zijn de wijzen, ontsteld en betrapt zijn zij; want het woord des Heeren hebben zij verworpen, en geene wijsheid is er in hen[10]).

10. Daarom[11]) zal Ik hunne vrouwen geven aan vreemden, hunne akkers aan erfgenamen[12]); want van den kleinste tot den grootste streven allen naar gewin; van den profeet tot den priester plegen allen logen.

11. En zij heelden de wonde van de dochter mijns volks tot schande, zeggende: Vrede, vrede, terwijl er geen vrede was.

---

[7]) Dat God *acht geeft* en *toeluistert* is eene menschelijke zegswijze. Die hardnekkigen volharden en hollen voort op den verkeerden weg *als een paard* enz.; vgl. Job. XXXIX 21—25.

[8]) In het Hebr. staat eerst de ooievaar, dan de tortel (zie Cant. II 12), de zwaluw en ten laatste (volgens velen) de kraanvogel; alle zijn trekvogels van Palestina. Zij volgen den regel, dien hunne natuurlijke aandrift hun voorschrijft, en dit tot beschaming van Israël, dat Gods *recht*, zijne wetten en voorschriften, niet *kent*, d. i. niet behartigt.

[9]) Door *de wijzen*, die roemden op het bezit en de kennis van *de wet des Heeren* (Gods openbaring, inzonderheid in den Pentateuch), zijn valsche profeten en priesters bedoeld; zie v. 10. Met minachting noemt hen de profeet *schriftgeleerden* (eigenlijk «schrijvers»), die Gods openbaring door hunne geschreven verklaringen vervalschten.

[10]) *Te schande*, daar hun bedrog ontmaskerd en thans gebleken is, dat zij door hunne valsche verklaring *de wet des Heeren hebben verworpen.* Sommigen meenen, dat de profeet terugziet op het vinden van het Boek der Wet onder Josias, waaruit hun bedrog tot hunne schande ontdekt was.

[11]) De verzen 10—12 zijn eene herhaling van VI 12—15, door de Septuagint van 10*b* af, waarschijnlijk ten onrechte, weggelaten. Want zulke herhalingen zijn bij Jeremias niet zeldzaam; vgl. v. 15 met XIV 19.

[12]) Aan een vreemden bezitter; vgl. Mich. I 15.

12. Confusi sunt quia abominationem fecerunt: quinimo confusione non sunt confusi, et erubescere nescierunt: idcirco cadent inter corruentes, in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.

13. Congregans congregabo eos, ait Dominus: non est uva in vitibus, et non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit: et dedi eis quæ prætergressa sunt.

14. Quare sedemus? convenite, et ingrediamur civitatem munitam, et sileamus ibi: quia Dominus Deus noster silere nos fecit, et potum dedit nobis aquam fellis: peccavimus enim Domino. *Infra IX 15.*

15. Exspectavimus pacem, et non erat bonum: tempus medelæ, et ecce formido. *Infra XIV 19.*

16. A Dan auditus est fremitus equorum ejus, a voce hinnituum pugnatorum ejus commota est omnis terra: et venerunt, et devoraverunt terram, et plenitudinem ejus: urbem et habitatores ejus.

17. Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: et mordebunt vos, ait Dominus.

12. Te schande zijn zij geworden, omdat zij gruwelen hebben bedreven; en toch werden zij door de schande niet beschaamd, en schaamrood worden kenden zij niet. Derhalve zullen zij vallen onder de nederstortenden; ten tijde hunner bezoeking zullen zij neerstorten, zegt de Heer.

13. Wegrapende zal Ik hen wegrapen, zegt de Heer; er is geen druif aan de wijnstokken, en geen vijgen zijn er aan den vijgeboom, het blad is afgevallen; en Ik gaf hun wat is voorbijgegaan[13]).

14. Waarom vertoeven wij? Verzamelt u, en begeven wij ons naar de versterkte stad, en laat ons aldaar verstommen; want de Heer, onze God, heeft ons doen verstommen en ons tot drank galwater gegeven; wij toch zondigden tegen den Heer[14]).

15. Wij verwachtten den vrede, en er kwam geen goed, den tijd van beterschap, en zie, verschrikking[15])!

16. Uit Dan hoort men het snuiven zijner paarden, van het geluid zijner brieschende strijders beeft het geheele land; en zij komen en verslinden het land en zijne volheid, de stad en hare bewoners[16]).

17. Want zie, Ik zend onder ulieden koningsslangen, tegen welke bezwering niet baat; en zij zullen u bijten, zegt de Heer[17]).

---

[13]) *Wegrapende* enz., evenals Soph. I 2. Het godsgericht is voorgesteld onder het beeld van eenen oogst (zie Joël III 13); alles wordt door den oogster zorgvuldig bijeenverzameld, niets zal worden overgelaten. *En Ik gaf hun* enz. beteekent volgens den H. Hiëronymus: Ik gaf hun goederen, welke zij voor hunne oogen zullen zien verdwijnen. Hebr.: «Ik zend tot hen degenen, die hen zullen overvallen», de hierna vermelde vijanden. De Septuagint heeft deze laatste woorden niet.

[14]) *Waarom* enz., zóó spreken de bewoners van het land tot elkander bij den plotselingen inval van den vijand; vgl. IV 5. *Verstommen* door den dood (vgl. Is. VI 5; Osee IV 5); anderen vertalen het Hebr.: «omkomen». *Want de Heer* heeft onzen ondergang besloten. *Galwater*, het Hebr. beteekent eigenlijk «heulsap» of opium, en verder elk «vergif». Zie IX 15; XXIII 15. *Wij toch* enz., doch deze schuldbelijdenis kwam te laat!

[15]) Wij verwachtten den door de leugenprofeten beloofden *vrede;* zie VI 14; VIII 11.

[16]) *Uit Dan*, zie IV 15. *Strijders* zijn strijdrossen. Uit de schildering blijkt de woede en de ontelbare menigte der vijanden.

[17]) De vijand wordt vergeleken met de boosaardigste slangensoort. Vgl. Ps. LVII 4, 5, 6.

18. Dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens.
19. Ecce vox clamoris filiæ populi mei de terra longinqua: Numquid Dominus non est in Sion, aut rex ejus non est in ea? Quare ergo me ad iracundiam concitaverunt in sculptilibus suis, et in vanitatibus alienis?
20. Transiit messis, finita est æstas: et nos salvati non sumus.
21. Super contritione filiæ populi mei contritus sum, et contristatus, stupor obtinuit me.
22. Numquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei?

18. Mijne smart is meer dan smart, mijn hart in mij is diep bedroefd[18])!
19. Zie, de stem van het geschrei der dochter van mijn volk uit een verafgelegen land! Is de Heer dan niet op Sion, of is haar Koning niet aldaar[19])? Waarom dan hebben zij Mij tot gramschap getart door hunne gesneden beelden en door de vreemde waangoden[20])?
20. Voorbij ging de oogst, geëindigd is de zomer; en wij, wij zijn niet verlost[21]).
21. Om de verbrijzeling der dochter van mijn volk ben ik verbrijzeld en diep bedroefd, ontzetting heeft mij aangegrepen[22])!
22. Is er geen balsem in Galaäd? Of is er geen heelmeester aldaar? Waarom is dan de wonde van de dochter mijns volks niet geheeld[23])?

CAPUT IX.

HOOFDSTUK IX.

Klaagzang over Israël's verdorvenheid (v. 1—9), over de verwoesting des lands en de verstrooiing der bevolking (v. 10—22). Niet op wijsheid en rijkdom, noch op de besnijdenis, maar op God alleen moet men steunen (v. 23—26).

1. Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum? et plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei.

1. Wie geeft aan mijn hoofd water en aan mijne oogen eene bron van tranen? En beweenen zal ik dag en nacht de verslagenen der dochter van mijn volk[1]).

[18]) Hebr.: «Mijne opbeuring voor mijne smart!» — waar vind ik die? De profeet drukt zijne zielesmart uit over de jammeren, die hij ziet; vgl. Is. XXII 4.
[19]) De profeet ziet zijn volk reeds in de ballingschap en hoort het bitter klagen, omdat het door God verworpen en verre van Hem verwijderd is.
[20]) Eigenlijk «ijdelheden», zie II 5. Zoo luidt het antwoord van den vertoornden God op hun klaaggeschrei.
[21]) Zoo klagen weder de ballingen, die jaar in jaar uit vergeefs op verlossing hopen.
[22]) De Septuag. heeft in het tweede halfvers: «Om het jammer hebben mij weeën aangegrepen als die eener barende».
[23]) *Balsem* ter genezing van wonden, eigenlijk «hars» (zie Gen. XXXVII noot 10), was vooral in het Overjordaansche *Galaäd* overvloedig. Deze spreekwoordelijke gezegden beteekenen, dat ondanks de vele heilmiddelen (b. v. de waarschuwingen der profeten) het volk Gods voor geene verbetering vatbaar was en daarom ellendig was omgekomen. *Aldaar*, waar *de dochter*, die *mijn volk* is, zich bevindt, te weten in de ballingschap (v. 19).

[1]) De profeet gaat voort (zie VIII 21, 22) met klagen over den ondergang van zijn volk in de ballingschap. Nog sterker drukt hij zich uit in het Hebr.: «Och, ware mijn hoofd water en mijne oogen eene bron van tranen!»

2. Quis dabit me in solitudine diversorium viatorum, et derelinquam populum meum, et recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, cœtus prævaricatorum.

3. Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii et non veritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, et me non cognoverunt, dicit Dominus.

4. Unusquisque se a proximo suo custodiat, et in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, et omnis amicus frandulenter incedet.

5. Et vir fratrem suum deridebit, et veritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut inique agerent, laboraverunt.

6. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus.

7. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego conflabo, et probabo eos: quid enim aliud faciam a facie filiæ populi mei?

2. Wie geeft mij in de woestijn een nachtverblijf voor reizigers? En verlaten zal ik mijn volk en heengaan van hen; want altemaal zijn zij overspelers, een rot van trouweloozen[2]).

3. En zij hebben hunne tong gespannen als een boog van de logen en niet van de waarheid, machtig zijn zij geworden in het land[3]); want van misdaad tot misdaad zijn zij voortgegaan, en Mij kennen zij niet, zegt de Heer.

4. Een ieder wachte zich voor zijnen naaste, en op niet éénen zijner broeders stelle hij vertrouwen; want elk broeder pleegt onderkruipend onderkruiperij, en elk vriend gaat arglistig te werk[4]).

5. En de man bespot[5]) zijnen broeder, en de waarheid spreken zij niet; want zij hebben hunne tong afgericht op het spreken van logen; met het plegen van onrecht hebben zij zich afgemat.

6. Uwe woonplaats is te midden van arglist; arglistig weigeren zij Mij te erkennen, zegt de Heer[6]).

7. Daarom zegt dit de Heer der heerscharen: Zie, Ik zal hen smelten en beproeven; want wat kan Ik anders doen ten aanzien van de dochter mijns volks[7])?

---

[2]) Niet alleen door smart over het lot van zijn volk voelt de profeet zich aangegrepen, doch ook door afgrijzen voor de oorzaak daarvan, de zonden van zijn volk. Liever zou hij in de onherbergzame woestijn zich onttrekken aan den omgang met zulk een volk en, naar de Septuag., «de laatste verblijfplaats (achter) in de woestijn» bewonen. *Een nachtverblijf* hier en daar op de karavaanswegen gebouwd, bood den reizigers niets dan een armoedige huisvesting en het noodzakelijke ter bereiding der medegebrachte spijzen. Wellicht denkt de profeet aan Elias III Reg. XIX 3. *Overspelers,* zie V 7, 8; *trouwelooзen,* zie v. 3—5.

[3]) *Als een boog,* die pijlen van *logen* (laster, bedrog enz.) afschiet (vgl. Ps. LXIII 3—5); Hebr.: «en niet naar waarheid (d. i. naar den maatstaf der trouw en gerechtigheid) zijn zij machtig geworden in het land». De profeet heeft de machthebbers op het oog. Septuag.: «leugen en niet trouw heeft de overhand in het land».

[4]) *Pleegt onderkruipend onderkruiperij,* Hebr. «'akoob ja'akoob», wellicht eene zinspeling op den naam van Esau's broeder, Jacob, hunnen stamvader; vgl. Gen. XXVII noot 11. Zulk eene behandeling ondervond ook de profeet. Vgl. Mich. VII 5, 6.

[5]) Anderen vertalen het Hebr.: «bedriegt».

[6]) God antwoordt, dat de klacht van den profeet (v. 3—5) gegrond is, doch (zie v. 2) dat hij te midden van dat arglistig volk moet blijven. De Septuag. heeft volgens eene andere woordafdeeling aan het einde van v. 5: «zij pleegden onrecht en lieten niet af terug te keeren» (tot dezelfde misdaden), en v. 6: «Woeker op woeker, bedrog op bedrog (vgl. Ps. LIV 12), zij wilden Mij niet kennen».

[7]) *Smelten en beproeven* (in anderen zin dan VI 27 volg.) door strenge tuch-

8. Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est: in ore suo pacem cum amico suo loquitur, et occulte ponit ei insidias. *Ps. XXVII 3.*

9. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gente hujusmodi non ulciscetur anima mea?

10. Super montes assumam fletum ac lamentum, et super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eo quod non sit vir pertransiens: et non audierunt vocem possidentis: a volucre cœli usque ad pecora transmigraverunt et recesserunt.

11. Et dabo Jerusalem in acervos arenæ, et cubilia draconum: et civitates Juda dabo in desolationem, eo quod non sit habitator.

12. Quis est vir sapiens, qui intelligat hoc, et ad quem verbum oris Domini fiat ut annuntiet istud, quare perierit terra, et exusta sit quasi desertum, eo quod non sit qui pertranseat?

13. Et dixit Dominus: Quia dereliquerunt legem meam, quam dedi

8. Een kwetsende pijl is hunne tong, zij spreekt bedrog. Met zijnen mond spreekt men vrede tot zijnen vriend, en in het verborgen legt men hem lagen[8]).

9. Zou Ik hierover geen bezoeking brengen, zegt de Heer? Of zou mijne ziel zich niet wreken aan een dergelijk volk[9])?

10. Over de bergen hef ik geween en weeklacht aan en over de schoone (weiden) der woestijn treurgezang; want zij zijn verzengd, zoodat er geen man doortrekt, en men er de stem niet hoort van den bezitter[10]); van het gevogelte des hemels af tot het vee toe — zij zijn heengetrokken en weggegaan.

11. En Ik zal Jerusalem maken tot zandhoopen en tot woningen van draken; en de steden van Juda zal Ik maken tot eene woestenij, zoodat er geen bewoner is[11]).

12. Wie is de wijze man, die dit beseft, en wien het woord van den mond des Heeren gewordt, opdat hij dit verkondige, waarom het land te gronde gegaan en verzengd is als eene woestijn, zoodat er niemand is, die er doortrekt[12])?

13. En de Heer zeide: Omdat zij mijne wet verlaten hebben, welke

---

tiging. Septuag.: «ten aanzien der boosheid van de dochter» enz., evenals VII 12.

[8]) *Kwetsende*, volgens de Hebr. tekstlezing en de Septuag.: «doodelijke», volgens de Syr. en de Chald. vertaling: «scherpe». *In het verborgen* van zijn hart. Zie v. 3.

[9]) Eene herhaling van V 9, 29.

[10]) De profeet treurt of, naar de Septuag., gebiedt anderen te weeklagen om de verwoesting van Juda's gebergte en weidevelden. *De schoone* (zie Joël I 19; II 22), Hebr.: «de weiden», die in Juda's *woestijnen* gevonden werden. In plaats van *bezitter* vertaalde de H. Hiëronymus hetzelfde Hebr. woord Deut. III 19 door *vee* en Gen. XLVI 32 door *kudden;* ook hier is door die *stem* het geblaat der kudde bedoeld. *Eo quod* komt in de Vulg. van Jeremias meermalen voor in de beteekenis van *zoodat*, zie v. 11 en 12.

[11]) God antwoordt, dat niet alleen het land, doch ook de steden, *Jerusalem* niet uitgezonderd, zullen verwoest worden; vgl. Mich. I 8, 9. *Zandhoopen*, anderen vertalen het Hebr.: «puinhoopen»; vgl. Mich. III 12. Voor *draken*, Hebr. «tannim», zie Is. XIII noot 15.

[12]) Eene andere reden tot droefheid voor den profeet is de verblindheid van zijn volk. De vraag *wie* beteekent (zie Osee XIV 10), dat slechts weinigen de overigens klaarblijkelijke oorzaak der rampen zullen beseffen en als uitverkoren *wijzen*, als door God verlichte profeten zullen zijn, tot wie het woord des Heeren rechtstreeks gewordt. Voor de verblinden, de groote meerderheid, geeft God antwoord op de vraag *waarom* in v. 13 en 14.

eis, et non audierunt vocem meam, et non ambulaverunt in ea:

14. Et abierunt post pravitatem cordis sui, et post Baalim: quod didicerunt a patribus suis.

15. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego cibabo populum istum absinthio, et potum dabo eis aquam fellis. *Infra XXIII 15.*

16. Et dispergam eos in gentibus, quas non noverunt ipsi et patres eorum: et mittam post eos gladium donec consumantur.

17. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Contemplamini, et vocate lamentatrices et veniant: et ad eas, quæ sapientes sunt, mittite, et properent:

18. Festinent, et assumant super nos lamentum: deducant oculi nostri lacrymas, et palpebræ nostræ defluant aquis.

19. Quia vox lamentationis audita est de Sion: Quomodo vastati sumus et confusi vehementer? quia dereliquimus terram, quoniam dejecta sunt tabernacula nostra.

20. Audite ergo mulieres verbum Domini: et assumant aures vestræ sermonem oris ejus: et docete filias vestras lamentum: et unaquæque proximam suam planctum.

Ik hun heb gegeven, en zij naar mijne stem niet gehoord en daarnaar niet gewandeld hebben.

14. en zijn heengegaan volgens de bedorvenheid huns harten en achter de Baäls — wat zij geleerd hebben van hunne vaderen —

15. daarom zegt dit de Heer der heerscharen, de God van Israël: Zie, Ik zal dit volk met alsem spijzen en tot drank zal Ik hun galwater geven[13]).

16. En Ik zal hen verstrooien onder de volken, die zij niet kennen, zij noch hunne vaderen; en Ik zal hun het zwaard achternazenden, totdat zij vernietigd zijn[14]).

17. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Ziet uit en ontbiedt de klaagvrouwen, en dat zij komen; en zendt om degenen, die ervaren zijn, en dat zij zich spoeden,

18. dat zij zich haasten en over ons een klaaglied aanheffen[15]); dat onze oogen tranen storten, en onze oogleden druipen van water!

19. Want de stem der weeklacht laat zich hooren uit Sion: Hoe zijn wij overweldigd en te schande geworden bovenmate? want verlaten hebben wij het land, want neergeworpen zijn onze woontenten[16]).

20. Hoort dan, vrouwen, het woord des Heeren, en laat uwe ooren opnemen de uitspraak van zijnen mond; en leert aan uwe dochteren het klaaglied en een iegelijk aan hare gebuur den treurzang[17]).

---

[13]) *Alsem* is door de Septuag. verklarenderwijze vertaald met «jammer» of bitter harteleed; vgl. Thren. III 15. *Galwater*, zie VIII 14.

[14]) *Achternazenden*, zie XLII 16; XLIV 27 — *totdat zij*, die hardnekkigen, *vernietigd zijn:* hiermede is niet in strijd, dat een *boetvaardig* overblijfsel zal gespaard blijven; zie IV 27; V 18.

[15]) Gehuurde *klaagvrouwen*, die, naar Oostersche wijze, treurliederen moeten zingen over den ondergang van stad, land en bevolking. Ten spoedigste moeten zij komen, want de tijd van het godsgericht is aanstaande. In plaats van *over ons* heeft de Septuag. «over u» en ook verder «uwe oogen» enz.

[16]) In de profetisch dichterlijke voorstelling hooren zij zelven hunnen lijkzang, dien de klaagvrouwen doen weergalmen *uit Sion.*

[17]) Nog sterker drukt de profeet zich uit. Daar de klaagvrouwen van beroep niet toereikend zijn om den omvang en de zwaarte der rampen te betreuren, moeten de vrouwen alreeds beginnen hare dochters en geburen het klaaglied te leeren.

21. Quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere parvulos deforis, juvenes de plateis.

22. Loquere: Hæc dicit Dominus: Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis, et quasi fœnum post tergum metentis, et non est qui colligat.

23. Hæc dicit Dominus: Non glorietur sapiens in sapientia sua, et non glorietur fortis in fortitudine sua, et non glorietur dives in divitiis suis: *I Cor. I 31; II Cor. X 17.*

24. Sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire et nosse me, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam, et judicium, et justitiam in terra: hæc enim placent mihi, ait Dominus.

25. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: et visitabo super omnem, qui circumcisum habet præputium,

26. Super Ægyptum, et super Juda, et super Edom, et super filios Ammon, et super Moab, et super omnes qui attonsi sunt in comam, habitantes in deserto: quia omnes gentes habent præputium, omnis autem domus Israel incircumcisi sunt corde.

21. Want de dood klimt door onze vensters, hij dringt binnen in onze huizen, om te verdelgen de kinderen van de pleinen, de jongelingen van de straten[18].

22. Spreek: Dit zegt de Heer[19]): En de menschenlijken zullen vallen als mest op de oppervlakte des velds en als gras achter den rug van den maaier, en er is niemand, die het opraapt[20]).

23. Dit zegt de Heer[21]): De wijze roeme niet op zijne wijsheid, en de sterke roeme niet op zijne sterkte, en de rijke roeme niet op zijnen rijkdom;

24. maar hierop roeme, wie roemen wil, dat hij Mij kent en weet, dat Ik de Heer ben, die genade doe en recht en gerechtigheid op de aarde; want daarin schep Ik mijn behagen, zegt de Heer.

25. Zie, de dagen komen, zegt de Heer, en bezoeking zal Ik brengen over al wie de voorhuid besneden heeft[22]),

26. over Egypte en over Juda en over Edom en over de zonen van Ammon en over Moab en over allen, die zich het hoofdhaar wegscheren, de bewoners der woestijn; want alle heidenen hebben de voorhuid, maar het geheele huis van Israël — onbesneden zijn zij van harte[23]).

---

[18]) *De dood* is waarschijnlijk de pest onder de belegerden; vgl. XV 2. Zie verder VI 11 en vgl. Joël II 1. In plaats van *in onze huizen* heeft de Septuag. »in uw land», wat beter bij het volgende past, tenzij men aanvulle «hij komt» *om te verdelgen* enz.

[19]) Deze woorden, die eenigszins den voortgang der rede onderbreken, laat de Septuag. achterwege.

[20]) Eene herhaling van VIII 2. Zie IV Reg. IX 37. *Als gras*, Hebr. «garven»; het punt der vergelijking is het groote aantal onbegraven lijken.

[21]) Dit woord van vermaning omtrent het ijdel betrouwen op menschelijke wijsheid en rijkdom (v. 23—24) en op de lichamelijke besnijdenis (v. 25—26) werd waarschijnlijk bij eene andere gelegenheid door Jeremias uitgesproken. Het hangt niet onmiddellijk samen met het voorafgaande.

[22]) Hebr.: «over alle besnedenen aan de voorhuid», die in het volgende vers worden opgenoemd.

[23]) In *Egypte* werd in vroegere tijden de besnijdenis algemeen en streng (volgens anderen alleen door de priesterkasten) onderhouden. Na *Juda* volgt het broedervolk *Edom*, van Abraham en Isaäc afstammend en zeker nog in Jeremias' tijd besneden (later echter, in 129 v. Chr., moesten de Edomieten door Joannes Hyrcanus tot de besnijdenis gedwongen worden, Jos. Antiq. XIII 9, 1, en was zij dus in onbruik

CAPUT X.

HOOFDSTUK X.

Nietigheid der afgoden en verhevenheid van Jehova (v. 1—16). Boetvaardige onderwerping aan Gods strafgericht (v. 17—25).

1. Audite verbum, quod locutus est Dominus super vos domus Israel.

2. Hæc dicit Dominus: Juxta vias gentium nolite discere: et a signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes:

3. Quia leges populorum vanæ sunt: quia lignum de saltu præcidit opus manus artificis in ascia.

4. Argento, et auro decoravit illud: clavis et malleis compegit, ut non dissolvatur.

1. Hoort het woord, dat de Heer gesproken heeft aangaande ulieden, huis van Israël[1])!

2. Dit zegt de Heer: Leert de wegen der heidenen niet aan; en weest niet verschrikt voor de teekenen des hemels, waarvoor de heidenen vreezen[2]).

3. Want de inzettingen der volken zijn ijdel; want een boom uit het woud heeft men geveld, een werk van de hand des werkmans met de bijl[3]).

4. Met zilver en met goud siert hij het op; met nagelen en hameren voegt hij het samen, dat het niet loslaat[4]).

---

geraakt); vervolgens de nakomelingen van Lot, *Ammon* en *Moab*, van welke niets hieromtrent bekend is; ten slotte *de bewoners der woestijn*, de nakomelingen van Ismaël, die dat gebruik te allen tijde hadden; in het Hebr. wordt van deze laatsten gezegd: «die de hoeken wegscheren» (vgl. XXV 23; XLIX 32), te weten het haar aan de slapen, zoodat het hoofdhaar alleen op de kruin bleef staan. In Lev. XIX 27; XXI 5 wordt dit aan Israël verboden. Uit den slotzin blijkt wat de profeet in deze twee verzen bedoelt: *alle heidenen*, ook zij, die naar het lichaam besneden zijn, *hebben* in geestelijken zin *de voorhuid*, d. i. zijn onbesnedenen van harte, wat vervolgens gezegd wordt van *het geheele huis van Israël;* ook zij zijn wat *het hart* betreft *onbesnedenen* (zie IX 4), m. a. w. een onverstorven, zinnelijk en wulpsch volk. Al was dus de besnijdenis voor Israël het zichtbaar en blijvend teeken van het met God gesloten verbond, wat zij voor de overige hier genoemde volken niet was, zoo waren toch de Israëlieten, die de verplichtingen der besnijdenis, d. i. de voorschriften van het verbond, niet onderhielden, persoonlijk in niets bevoorrecht; zij zouden evenals de besneden heidenen door Gods strafgericht bezocht worden. Vgl. Gen. XVII noot 5.

[1]) De verzen 1—16 zijn eene op zich zelf staande profetie, eene waarschuwing voor hen, die zich reeds te midden der heidenen bevonden of, volgens Jeremias' voorspelling, zich weldra aldaar zouden bevinden. *Huis van Israël* beteekent het vroegere Tienstammenrijk of, in meer algemeenen zin, ook Juda.

[2]) *De wegen* zijn de godsdienstige levenswijze (vgl. Act. IX 2; XIX 9), de gewoonten en voorschriften der heidenen betreffende de aanstonds vermelde sterrenwichelarij en (v. 3) den afgodischen beeldendienst. *Teekenen* of buitengewone verschijnselen aan zon, maan of sterren werden als voorteekenen van rampen beschouwd. Zie Is. XLVII 13 over de Chaldeeuwsche sterrenwichelarij.

[3]) *De inzettingen*, d. i. de wetten en voorschriften, die hunne afgoderij regelen, zijn *ijdel*, zonder waarheid en werkelijkheid. *Want* het voorwerp zelf dier instellingen, de afgod, is ijdel en nietig, niets dan een stuk hout; zie Is. XL 19 volg.; XLI 7; XLIV 14. *Bijl*, Hebr. «ma'atsad», is Is. XLIV 12 met *lima, vijl*, vertaald.

[4]) *Met zilver* enz., zie Is. XL 19; XLIV 12, 13. Hebr.: «met nagelen... maakt hij het vast, dat het niet wankelt»; zie Is. XLI 7, noot 6.

5. In similitudinem palmæ fabricata sunt, et non loquentur: portata tollentur, quia incedere non valent: nolite ergo timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene.

6. Non est similis tui Domine: magnus es tu, et magnum nomen tuum in fortitudine. *Mich. VII 18.*

7. Quis non timebit te o rex gentium? tuum est enim decus: inter cunctos sapientes gentium, et in universis regnis eorum nullus est similis tui. *Apoc. XV 4.*

8. Pariter insipientes et fatui probabuntur: doctrina vanitatis eorum lignum est.

9. Argentum involutum de Tharsis affertur, et aurum de Ophaz: opus artificis, et manus ærarii: hyacinthus et purpura indumentum eorum: opus artificum universa hæc.

10. Dominus autem Deus verus est: ipse Deus vivens, et rex sempiternus: ab indignatione ejus commovebitur terra: et non sustinebunt gentes comminationem ejus.

11. Sic ergo dicetis eis: Dii, qui cœlos et terram non fecerunt, pereant de terra, et de his, quæ sub cœlo sunt.

5. Naar de gelijkenis van een palmstam zijn zij vervaardigd, en spreken kunnen zij niet; zij worden opgenomen en gedragen, want gaan kunnen zij niet; vreest dan niet voor hen, want zij kunnen geen kwaad doen en ook geen goed[5]).

6. Geen is er aan U gelijk, o Heer; groot zijt Gij, en groot is uw naam in macht[6])!

7. Wie zou U niet vreezen, o Koning der volken? Want aan U is de heerlijkheid; onder alle wijzen der volken en in al hunne koninkrijken is niemand gelijk aan U!

8. Te gader zullen zij onwijzen en dwazen blijken; de leer hunner ijdelheid — hout is het[7]).

9. Opgerold plaatzilver wordt uit Tharsis aangevoerd en goud uit Ophaz[8]); werk van den kunstenaar is het en van de hand des kopersmids; donkerblauw en purper is hun gewaad; werk van kunstenaars zijn zij geheel en al.

10. Maar de Heer is de waarachtige God, Hij is de levende God en de eeuwige Koning; voor zijne verbolgenheid beeft de aarde, en zijn dreigen kunnen de volken niet verdragen.

11. Alzoo dan zult gij tot hen zeggen: De goden, die de hemelen en de aarde niet gemaakt hebben, moeten vergaan van de aarde en van wat onder den hemel is[9])!

---

[5]) *Een palmstam,* een hooge stam zonder zijtakken, als een pilaar; Hebr.: «als een gedraaide zuil»; sommige nieuweren vertalen: «als een pilaar in een komkommerveld», een vogelverschrikker, zie Bar. VI 69. Vgl. verder Is. XLIV 9. *Gedragen,* zie Is. XLVI 7. *Geen kwaad,* zie Is. XLI 23. In de Septuag. luidt v. 5*a*: «Men geeft ze eene plaats en zij kunnen zich niet bewegen». Hierachter volgt dan onmiddellijk v. 9 en daarna de tweede helft van 5. De verzen 6, 7, 8 en 10, eene beschrijving van Gods heerlijkheid en almacht, ontbreken er geheel en al.

[6]) *Uw naam* enz., d. i. de openbaring uwer heerlijkheid in machtige daden.

[7]) De zin is waarschijnlijk: wat *hunne ijdelheid,* d. i. de nietige afgoden, aan hare vereerders bij ondervinding leert, is, dat zij niets zijn dan een stuk *hout.*

[8]) *Plaatzilver* om de houten beelden te bekleeden; zie Is. XL 19. *Tharsis* was om zijne zilvermijnen beroemd; zie Is. XXIII noot 2. Het goudland *Ophaz* (zie het Hebr. van Dan. X 5) is onbekend; in de Syr. en Chald. vertalingen wordt het, waarschijnlijk ten onrechte, met *Ophir* vereenzelvigd.

[9]) *Alzoo zult gij tot* de heidenen uwer omgeving *zeggen.* — Behalve het laatste woord is dit vers in den grondtekst geschreven in het Arameesch, eene taal, welke de Assyriërs en de Babyloniërs verstonden; zie IV Reg. XVIII 26. Daar het den samenhang tusschen v. 10

12. Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in sapientia sua, et prudentia sua extendit cœlos. *Gen. I 1; Infra LI 15.*
13. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cœlo, et elevat nebulas ab extremitatibus terræ: fulgura in pluviam facit, et educit ventum de thesauris suis. *Ps. CXXXIV 7; Infra LI 16.*
14. Stultus factus est omnis homo a scientia, confusus est artifex omnis in sculptili: quoniam falsum est quod conflavit, et non est spiritus in eis.
15. Vana sunt, et opus risu dignum: in tempore visitationis suæ peribunt.
16. Non est his similis pars Jacob: qui enim formavit omnia, ipse est: et Israel virga hereditatis ejus: Dominus exercituum nomen illi.
17. Congrega de terra confusionem tuam, quæ habitas in obsidione.
18. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego longe projiciam habitatores

12. Die[10]) de aarde maakt door zijne kracht, den aardbol grondvest door zijne wijsheid en door zijn beleid de hemelen uitspant!
13. Op zijne stem geeft Hij overvloed van wateren in den hemel, en doet Hij de wolken opkomen van de uiteinden der aarde; de bliksems maakt Hij tot regen, en Hij doet den wind uitgaan uit zijne voorraadkamers[11]).
14. Dwaas, zonder kennis is elk mensch, te schande gemaakt is ieder kunstenaar om het beeld; want logen is hetgeen hij gegoten heeft, en geen geest is daarin[12]).
15. IJdel zijn zij, en een werk der bespotting waardig; ten tijde hunner bezoeking zullen zij vergaan[13]).
16. Niet gelijk aan dezen is het deel van Jacob; want Hij is het, die alles gevormd heeft, en Israël is de staf van zijn erfdeel: Heer der heerscharen is zijn naam[14]).
17. Verzamel uwe schande uit het land, gij, die woont in belegering[15])!
18. Want dit zegt de Heer: Zie, verre zal Ik de bewoners des lands

---

en 12 schijnt te breken, is het volgens velen eene in den tekst geslopen randbemerking op v. 9. Anderen meenen te recht, dat juist de taal voor zijne echtheid pleit, te meer omdat de Septuag., waarin v. 6—8, 10 ontbreken, dit vers heeft. Hierbij komt, dat de tegenstelling, waarin v. 11 staat met v. 10 en 12, de waarheid, in deze laatste verzen uitgedrukt, beter doet uitkomen.

[10]) Septuag.: «De Heer», *die de aarde* enz.

[11]) Zie Ps. CXXXIV 7. *Op zijne stem,* d. i. den donder (zie Ps. XXVIII 3), staat niet in de Septuag. *Den wind,* Septuag. «het licht», *uit zijne voorraadkamers,* zie Job. XXXVIII 22.

[12]) Tegenover die wonderwerken van den alwijzen en almachtigen God staat de mensch als zonder verstand en kennis. *Te schande gemaakt,* omdat de nietigheid zijner godenbeelden uit Gods machtige daden klaarblijkelijk wordt.

[13]) *IJdel* of nietigheid *zijn zij,* de afgoden. Bij Gods wraakgericht *zullen zij vergaan* met hunne aanbidders.

[14]) *Het deel van Jacob* is de almachtige Schepper van alles; vgl. Ps. XV 5. Omgekeerd is Israël *de staf van* Gods *erfdeel,* d. i. het volk, dat Hem als een erfdeel toebehoort en waarover Hij den staf voert (zie Ps. LXXIII 2) of, gelijk anderen *sjebet* vertalen: «de stam van zijn erfdeel», d. i. de volksstam, tot Gods eigendom uitverkoren; zie Exod. XIX 5, 6; Deut. XXXII 9. Eenvoudiger heeft de Septuag.: «Hij, die alles gevormd heeft, is uw erfdeel, Heer is zijn naam».

[15]) In de profetie van v. 17—25 vermaant de profeet, het komende wraakgericht in den geest van boetvaardigheid te ondergaan. — Het woord is hier in v. 17 gericht tot de belegerde bewoners van Jerusalem en van Juda's steden. Weldra zult gij als ballingen met *uwe schande* (Septuag. «uwe have»), d. i. uwe schamele bezitting, heentrekken.

terræ in hac vice: et tribulabo eos ita ut inveniantur.

19. Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi: Plane hæc infirmitas mea est, et portabo illam.

20. Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt, filii mei exierunt a me, et non subsistunt: non est qui extendat ultra tentorium meum, et erigat pelles meas.

21. Quia stulte egerunt pastores, et Dominum non quæsierunt: propterea non intellexerunt, et omnis grex eorum dispersus est.

22. Vox auditionis ecce venit, et commotio magna de terra aquilonis: ut ponat civitates Juda solitudinem, et habitaculum draconum.

23. Scio Domine quia non est hominis via ejus: nec viri est ut ambulet, et dirigat gressus suos.

24. Corripe me Domine, verumtamen in judicio: et non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. *Ps. VI 2.*

wegslingeren ditmaal, en Ik zal hen zóó benauwen, dat zij te bereiken zijn[16]).

19. Wee mij, om mijn verderf, allerergst is mijne plaag! Maar ik zeide: In waarheid, dit is mijn lijden, en ik wil het dragen[17]).

20. Mijne tent is verwoest, al mijne koorden zijn losgereten; mijne kinderen zijn heengegaan van Mij en zijn niet meer; niemand is er, die voortaan mijne tent uitspant en mijne bekleedselen opricht[18]).

21. Want dwaas hebben de herders[19]) gehandeld, en den Heer hebben zij niet gezocht; daarom zijn zij zonder verstand, en is geheel hunne kudde verstrooid.

22. Het geluid eener mare, zie het komt, en groot gedruisch uit het land van het noorden, om de steden van Juda tot woestenij te maken en tot verblijf der draken[20]).

23. Ik weet, o Heer, dat niet van den mensch zijn weg afhangt, en niet van den man, hoe hij wandelen en zijne schreden richten zal[21]).

24. Tuchtig mij, o Heer, maar naar billijkheid, en niet in uwen toorn, opdat Gij mij wellicht niet vernietigt[22]).

---

[16]) *Wegslingeren,* vgl. Is. XXII 17 volg. *Ditmaal* zal het tot dit uiterste komen en bij geene plundering blijven. Eerst echter *zal Ik hen* door de vijandelijke belegering zoo nauw insluiten, dat niemand ontsnappen kan. Septuag.: «Zie, Ik verderf hen, die dit land bewonen, door jammer, opdat uwe wonde worde blootgelegd». In plaats van het bloote *inveniatur* heeft zij *inveniatur plaga tua.*

[17]) De profeet spreekt namens zijn volk. *Mijn,* het door mij verdiende, *lijden.* Septuag.: «Wee *uw* verderf, smartelijk is *uwe* plaag. En ik zeide: In waarheid, dit is *uw* lijden en het heeft *u* aangegrepen». Evenzoo in v. 20: «uwe tent». Vgl. Bar. I 13, 15; III 5—8; Mich. VII 9.

[18]) Vgl. IV 20. Septuag.: «mijne kinderen en mijne schapen zijn niet meer. Er is voortaan geene plaats voor mijne tent, geene plaats voor mijne bekleedselen», eigenlijk huiden, dierenvellen tot bedekking der tenten. — In deze woorden weeklaagt de moeder Sion.

[19]) Vgl. II 8.

[20]) *Het geluid eener mare* wordt vernomen; het boodschapt het onbepaalde en daarom meer schrikwekkende: *het komt,* te weten de nadering des vijands; vgl. I 14; IV 6, 15. — *Draken,* zie IX 11.

[21]) Hebr.: «en niet van den man, die (op zijn levensbaan) wandelt, dat hij zijne schreden recht maakt», d. i. zich voorspoed verschaft. *De weg* is het levenslot des menschen, dat niet van hem zelven afhangt, doch van God, uit wiens hand hij goed en kwaad naar Gods beschikking gewillig moet aannemen.

[22]) Vgl. Ps. VI 2. Het boetvaardige

Effunde indignationem tuam gentes, quæ non cognoverunt super provincias, quæ nomen non invocaverunt: quia comet Jacob, et devoraverunt illum, nsumpserunt illum, et decus issipaverunt. *Ps. LXXVIII 6.*

25. Stort uwe verbolgenheid uit over de volken, die U niet kennen, en over de landschappen, die uwen naam niet aanroepen; want zij hebben Jacob opgegeten en hem verslonden en hem verteerd, en zijnen luister hebben zij verwoest[23]).

CAPUT XI.

HOOFDSTUK XI.

rbond van God met Israël (v. 1—8). Samenzwering tegen Gods woord verwerping des volks (v. 9—17); samenzwering der bewoners van Anathoth tegen den profeet en het vonnis over hen (v. 18—23).

erbum, quod factum est a Do- ad Jeremiam, dicens:
udite verba pacti hujus, et nini ad viros Juda, et ad itores Jerusalem,
t dices ad eos: Hæc dicit Do- Deus Israel: Maledictus vir, on audierit verba pacti hujus,
uod præcepi patribus vestris e, qua eduxi eos de terra ti, de fornace ferrea, dicens: e vocem meam, et facite omnia,

1. Het woord, dat van den Heer tot Jeremias geschied is[1]), zeggende:
2. Hoort de woorden van dit verbond en spreekt tot de mannen van Juda en tot de bewoners van Jerusalem[2]),
3. en zeg tot hen: Dit zegt de Heer, de God van Israël: Vervloekt is de man, die niet hoort naar de woorden van dit verbond[3]),
4. hetwelk Ik uwen vaderen geboden heb, ten dage dat Ik hen heb uitgevoerd uit het land Egypte, uit den ijzeren oven, zeggende: Hoort

---

n wiens naam de profeet v. 23, eekt (Septuag.: «Tuchtig *ons*»), ert zich onder de straffende hand od en smeekt Hem, *naar billijk*- l. i. met mate en genadiglijk, te gen, niet *in toorn* met dit gevolg, et volk als zoodanig (Hebr.) «te » of *vernietigd* zou worden. *Landschappen*, Hebr.: «natiën». ie al sterkere uitdrukkingen *op*-*t*, *verslonden* (wat de Septuag. eeft) en *verteerd* teekenen de der roofzuchtige vijanden tegen de reden dezer verwensching. elijkluidende plaats Ps. LXXVIII staat voor *zijnen luister* (Hebr. tuag.: «zijne weideplaats») «zijne laats», te weten zijn heerlijk land.

Nadat het wetboek van Moses koning Josias was teruggevonden, werd het verbond met God op plechtige wijze hernieuwd; zie IV Reg. XXII volg.; II Par. XXXIV 29 volg. Aan de hierop volgende hervorming van godsdienst en zeden had ook Jeremias zonder twijfel een werkzaam deel; dit volgt reeds uit zijne bediening van profeet. Weldra echter ondervond hij de halsstarrigheid van zijn volk, waarop in deze profetie (XI—XII) gedoeld wordt.

[2]) *De woorden van dit verbond* (zie IV Reg. XXIII 2 en vgl. Deut. XXIX 1, 9) zijn de voorschriften, de beloften en de bedreigingen (v. 4, 8), die vervat waren in het teruggevonden wetboek. *Spreekt* in het meervoud: bedoeld zijn met Jeremias andere profeten of zij, die hiertoe (zie II Par. XXXIV 29) waren aangewezen. De Septuag. en de Syr. vertal. hebben het enkelvoud.

[3]) Volgens Deut. XXVII 26.

quæ præcipio vobis, et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum:
5. Ut suscitem juramentum, quod juravi patribus vestris daturum me eis terram fluentem lacte, et melle, sicut est dies hæc. Et respondi, et dixi: Amen Domine.

6. Et dixit Dominus ad me: Vociferare omnia verba hæc in civitatibus Juda, et foris Jerusalem, dicens: Audite verba pacti hujus, et facite illa:
7. Quia contestans contestatus sum patres vestros in die, qua eduxi eos de terra Ægypti usque ad diem hanc: mane consurgens contestatus sum, et dixi: Audite vocem meam:
8. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed abierunt unusquisque in pravitate cordis sui mali: et induxi super eos omnia verba pacti hujus, quod præcepi ut facerent, et non fecerunt.
9. Et dixit Dominus ad me: Inventa est conjuratio in viris Juda, et in habitatoribus Jerusalem.
10. Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui nolue-

naar mijne stem en doet alles, wat Ik u gebied; en gij zult Mij ten volk zijn, en Ik zal u ten God zijn[4]),
5. opdat Ik den eed tot stand brenge, dien Ik aan uwe vaderen gezworen heb: dat Ik hun een land zou geven, hetwelk overvloeit van melk en honig, gelijk het is ten huidigen dage. En ik antwoordde en zeide: Amen, Heer[5])!
6. En de Heer zeide tot mij: Roep al deze woorden uit[6]) in de steden van Juda en buiten Jerusalem, zeggende: Hoort de woorden van dit verbond en doet ze.
7. Want betuigend heb Ik uwe vaderen betuigd, ten dage dat Ik hen heb uitgevoerd uit het land Egypte tot op dezen dag; vroeg opstaande heb ik betuigd en gezegd: Hoort naar mijne stem[7])!
8. En zij hoorden niet en neigden hun oor niet, maar gingen heen, een iegelijk in de bedorvenheid van zijn boos hart; en Ik bracht over hen al de woorden van dit verbond, dat Ik hun bevolen had te doen, en dat zij niet deden[8]).
9. En de Heer zeide tot mij: Er is een samenzwering bevonden onder de mannen van Juda en onder de bewoners van Jerusalem[9]).
10. Zij zijn teruggekeerd tot de vroegere ongerechtigheden hunner

[4]) Het verdrukkende Egypte onder het beeld van *een ijzeren oven*, naar Deut. IV 20. Zie verder Exod. XIX 5.
[5]) *Tot stand brenge*, eigenlijk «oprichte», welke uitdrukking dikwerf gebezigd wordt van het vervullen eener belofte. *Hetwelk overvloeit* enz. volgens Exod. III 8; XII 5 enz., *gelijk* gij *ten huidigen dage* ondervindt. Door het toestemmende *Amen* verklaart de profeet zich bereid tot den hem (v. 2, 3) opgedragen last, die hem v. 6—8 nog nader wordt aangewezen.
[6]) De Septuag. vertaalt: «voorlezen»; m. a. w. Jeremias moet de bepalingen van het verbond in de steden van Juda voorlezen en op hare naleving aandringen ... *buiten* (zóó ook de Septuag.) *Jerusalem*, Hebr.: «op de pleinen van Jerusalem».
[7]) *Want* geeft reden, waarom zij nu ten minste moeten gehoorzamen, te weten om de weerspannigheid en de straf (v. 8) hunner vaderen. *Betuigend*, d. i. met nadruk vermanend. Zie verder VII 13.
[8]) Eene herhaling van VII 24, 26. *Al de woorden* of de bedreigingen van Deut. XXVII 15 volg. De verzen 7 en 8 ontbreken in de Septuagint, uitgezonderd de laatste woorden «en zij deden het niet», wat aldaar, op v. 6 volgend, de tijdgenooten van Jeremias betreft.
[9]) Gods woord ondervond zulk een algemeenen en eenstemmigen tegenstand, als hadde het volk samengespannen om van God af te vallen.

runt audire verba mea: et hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent eis: irritum fecerunt domus Israel, et domus Juda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum.

vaderen, die weigerden naar mijne woorden te luisteren; ook zij dan hebben andere goden achternageloopen om hen te dienen; verbroken hebben het huis van Israël en het huis van Juda mijn verbond, dat Ik met hunne vaderen gesloten heb[10]).

11. Quam ob rem hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt: et clamabunt ad me, et non exaudiam eos.

11. Daarom zegt dit de Heer: Zie, Ik zal onheilen over hen brengen, waaraan zij niet kunnen ontkomen; en zij zullen tot Mij roepen, en Ik zal hen niet verhooren.

12. Et ibunt civitates Juda, et habitatores Jerusalem, et clamabunt ad deos, quibus libant, et non salvabunt eos in tempore afflictionis eorum.

12. En de steden van Juda en de bewoners van Jerusalem zullen gaan en tot de goden roepen, aan wie zij offeren, en die zullen hen niet redden ten tijde van hunnen nood.

13. Secundum numerum enim civitatum tuarum erant dii tui Juda: et secundum numerum viarum Jerusalem posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim. *Supra II 28.*

13. Want naar het getal uwer steden waren uwe goden, o Juda; en naar het getal van Jerusalem's straten hebt gij altaren der schande opgericht, altaren om aan de Baäls te offeren[11])!

14. Tu ergo noli orare pro populo hoc, et ne assumas pro eis laudem et orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum. *Supra VII 16; Infra XIV 11.*

14. Gij dan, bid niet voor dit volk en hef voor hen lofzang noch voorbede aan; want Ik zal niet verhooren ten tijde van hun geroep tot Mij, ten tijde van hunnen nood[12]).

15. Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? numquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas, in quibus gloriata es?

15. Waarom heeft mijn welbeminde in mijn huis vele misdaden bedreven? Zou dan het heilige vleesch uwe boosheden van u wegnemen, waarop gij geroemd hebt[13])?

---

[10]) *Zij zijn teruggekeerd,* want aanvankelijk had Josias' hervorming vrucht gedragen; zie II Par. XXXIV 33. *Het huis van Israël* beteekent de achtergeblevenen van het Tienstammenrijk, tot wie Josias zijne maatregelen had uitgestrekt; zie IV Reg. XXIII 15—20.

[11]) Vgl. II 27, 28. *Altaren der schande,* d. i. ter eere van den schandgod (zie III 24), staat niet in de Septuag. Voor *libare,* in v. 12, 13, 17 door *offeren* vertaald, zie I noot 12.

[12]) Naar eene andere vertaling van het Hebr.: «ter oorzake van hunnen nood»; zie verder VII 16.

[13]) *Mijn welbeminde* is in Deut. XXXIII 12 de naam van Benjamin, hier echter van Juda, dat door God op bijzondere wijze was begenadigd en zich thans te ondankbaarder toonde, door *in mijn huis,* in zijnen tempel, afgoderij te plegen (vgl. IV Reg. XXI 4). Op *het heilige,* d. i. aan God geofferde, *vleesch* (vgl. Agg. II 13), m. a. w. op de menigte hunner offers, roemden zij en meenden hiermede aan God genoegzame voldoening te hebben gegeven voor hunne boosheden; vgl. VII 10, 21; Is. I 11. Het Hebr. verbetert men, vooral naar de Septuag., aldus: «Wat doet mijn welbeminde in mijn huis? Gruwel plegen? (volgens anderen: «Boos opzet volvoeren?» te weten God door offers bedriegen in den zin van VII

16. Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum: ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, et combusta sunt fruteta ejus.

17. Et Dominus exercituum qui plantavit te, locutus est super te malum: pro malis domus Israel et domus Juda, quæ fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim.

18. Tu autem Domine demonstrasti mihi, et cognovi: tunc ostendisti mihi studia eorum.

19. Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: et non cognovi quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius.

20. Tu autem Domine Sabaoth, qui judicas juste, et probas renes

16. Eenen olijfboom, welig, schoon, vruchtdragend, liefelijk, noemde de Heer uwen naam; op het geluid der stem ontvlamde een groot vuur daarin, en zijne takken werden verbrand[14].

17. En de Heer der heerscharen, die u plantte, heeft onheil tegen u uitgesproken, om de boosheden van het huis van Israël en van het huis van Juda, welke zij tegen zich gepleegd hebben om Mij te tergen, door te offeren aan de Baäls[15].

18. Gij echter, o Heer, hebt het mij geopenbaard, en Ik erkende het; alsdan hebt Gij mij hunnen toeleg getoond[16].

19. En ik, ik was als een gedwee lam, dat ter slachting gevoerd wordt; en ik wist het niet, dat zij aanslagen tegen mij smeedden, zeggende: Laat ons hout leggen op zijn brood en hem uitroeien uit het land der levenden, en aan zijnen naam worde niet meer gedacht[17])!

20. Maar Gij, Heer der heerscharen[18]), die rechtvaardig oordeelt en

10, 11) Zouden gebeden en heilig vleesch uwe boosheid van u wegnemen? Dan mocht gij blijde zijn!» Septuag. «Of zoudt gij hiermede ontkomen (aan de verdiende straffen)?»

[14]) God *noemde* en maakte derhalve Israël tot een bevoorrecht volk, voortreffelijk en vruchtbaar als eenen *olijfboom;* zie Osee XIV noot 6; vgl. Ps. LI 10. Nu zal het als een verdorde boom aan het vuur des gerichts worden prijsgegeven. *Op het geluid der stem,* d. i. op het goddelijk strafbevel of op het gedruisch der aanrukkende legerscharen.

[15]) Zie VII 18 volg.

[16]) Niet alleen tegen Gods woord (v. 9—17), maar ook tegen het leven van den profeet was, gelijk uit het volgende blijkt, eene samenzwering, en wel in eigenlijken zin, gesmeed door zijne eigen medeburgers, de bewoners van Anathoth. Dankbaar erkent hier de profeet, dat God hem dien boozen *toeleg* geopenbaard had.

[17]) Als een *gedwee,* d. i. tam gemaakt, *lam,* dat in het huis des meesters is opgevoed (vgl. II Reg. XII 3; nog heden wordt dit aangetroffen bij de Arabieren), zoo argeloos en vriendelijk verkeerde de profeet onder zijne medeburgers. Als een lam, dat zonder het te weten ter slachtbank gevoerd wordt, zoo *wist ik niet* enz., namelijk alvorens God het mij geopenbaard had. Dezelfde vergelijking bezigde Isaias (LIII 7) van den Messias, die eveneens door zijne medeburgers werd versmaad en mishandeld (Luc. IV 22—29). *Laat ons hout leggen op zijn brood:* de H. Hiëronymus volgde hier de Septuag. Iets dergelijks las ook de Chald. vertaling: «werpen wij doodelijk vergif op zijne spijs» en in denzelfden zin verklaren niet weinigen het hout van de Vulgaat met *vergiftig hout.* Eene andere verklaring geeft de H. Ephrem van zijn Syrischen tekst: «Geven wij hem hout tot spijs», wat volgens hem beteekent: dooden wij hem met het hout, b. v. door hem aan het kruishout te nagelen. Het Hebr. heeft: «Laten wij den boom verderven met zijne spijs» (d. i. met zijne vruchten), m. a. w. dooden wij den profeet om hem met zijne profetieën uit den weg te ruimen

[18]) Het Hebr. *sabaoth,* dat *heerscharen* beteekent, bleef onvertaald. Vgl. verder Apoc. II 23.

et corda, videam ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi causam meam. *Infra XVII 10 te XX 12.*

nieren en harten beproeft, moge ik uwe wraak aan hen zien; want aan U heb ik mijne zaak blootgelegd.

21. Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam, et dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, et non morieris in manibus nostris.

21. Daarom zegt dit de Heer tot de mannen van Anathoth, die u naar het leven staan en zeggen: Profeteer niet in den naam des Heeren, en gij zult niet sterven door onze handen[19].

22. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego visitabo super eos: juvenes morientur in gladio, filii eorum, et filiæ eorum morientur in fame.

22. Daarom zegt dit de Heer der heerscharen: Zie, Ik zal över hen bezoeking brengen: de jongelingen zullen sterven door het zwaard, hunne zonen en hunne dochters zullen sterven door den honger.

23. Et reliquiæ non erunt ex eis: inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.

23. En er zullen geen overblijfselen van hen zijn; want Ik zal onheil brengen over de mannen van Anathoth, het jaar hunner bezoeking[20].

CAPUT XII.

HOOFDSTUK XII.

Klacht van den profeet over den voorspoed der goddeloozen (v. 1—6). Gods wraak over zijn trouweloos volk (v. 7—13) en over diens overmoedige vijanden, die, zoo zij zich bekeeren, met Juda in één rijk zullen vereenigd worden (v. 14—17).

1. Justus quidem tu es Domine, si disputem tecum: verumtamen justa loquar ad te: Quare via impiorum prosperatur: bene est omnibus, qui prævaricantur, et inique agunt? *Job. XXI 7; Hab. I 13.*

1. Rechtvaardig zijt Gij wel, o Heer, als ik met U in twistgeding treed; nochtans laat mij over hetgeen recht is met U spreken! Waarom is de weg der goddeloozen voorspoedig, gaat het wel aan allen, die trouweloos zijn en slecht handelen[1]?

2. Plantasti eos, et radicem miserunt: proficiunt et faciunt fructum:

2. Gij hebt hen geplant en zij hebben wortel geschoten; zij gedijen

---

[19]) Naar de Septuag.: «die *mij* naar het leven staan» *en zeggen*, niet openlijk (zie v. 18, 19), maar in hun hart en onder elkander: Indien gij ophoudt met profeteeren, zult gij niet omkomen. Vgl. Is. XXX 10; Am. II 12; VII 13; Mich. II 6.

[20]) Uit I Esdr. II 23; II Esdr. VII 27 blijkt, dat deze profetie alleen de samenzweerders en de gelijkgezinden betrof. Het bedoelke *jaar* is dat van Jerusalem's belegering; zie voor *Anathoth* de Inleiding.

[1]) De tegenstand zijner medeburgers gaf den profeet aanleiding tot de hier volgende klacht over den voorspoed der goddeloozen, een voor de vromen des Ouden Verbonds te duisterder vraagstuk, omdat de belooningen der deugd vooral tijdelijk waren. Zie Job. XII 6; XXI 7 volg.; Ps. XXXVI; LXXII; Hab. I 3. De profeet stelt Gods *rechtvaardigheid* als beginsel voorop; doch hoe hiermede den voorspoed te rijmen, dien de goddeloozen hebben op hunnen levensweg?

prope es tu ori eorum, et longe a renibus eorum.

3. Et tu Domine nosti me, vidisti me, et probasti cor meum tecum: congrega eos quasi gregem ad victimam, et sanctifica eos in die occisionis.

4. Usquequo lugebit terra, et herba omnis regionis siccabitur propter malitiam habitantium in ea? consumptum est animal, et volucre, quoniam dixerunt: Non videbit novissima nostra.

5. Si cum peditibus currens laborasti: quomodo contendere poteris cum equis? cum autem in terra pacis securus fueris, quid facies in superbia Jordanis?

6. Nam et fratres tui, et domus patris tui, etiam ipsi pugnaverunt adversum te, et clamaverunt post te plena voce: ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona.

7. Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam: dedi dilectam

en dragen vrucht; nabij zijt Gij in hunnen mond en verre van hunne nieren[2]).

3. En Gij, o Heer, Gij kent mij, Gij ziet mij en toetst mijn hart met U[3]). Verzamel hen als eene kudde ter slachting en heilig hen voor den dag der dooding[4]).

4. Hoe lang nog zal het land treuren en al het kruid des velds verdorren om de boosheid van deszelfs bewoners? Omgekomen is vee en gevogelte, terwijl zij zeiden: Hij zal ons einde niet zien[5]).

5. Indien gij met voetgangers loopende moede zijt geworden, hoe zult gij kunnen wedijveren met paarden? En daar gij in het land des vredes veilig zijt, wat zult gij doen in den trots des Jordaans[6])?

6. Want ook uwe broeders en het huis uws vaders, ook zij hebben gestreden tegen u; ook zij hebben achter u geroepen met luider stem; vertrouw niet op hen, als zij vriendelijk met u spreken[7]).

7. Ik heb mijn huis verlaten, mijn erfdeel heb Ik verstooten; Ik heb

---

[2]) *Gij hebt hen geplant*, d. i. hun bestendigen welstand verleend. *Zij gedijen*, Septuag.: «hebben kinderen voortgebracht». *Nabij* enz., m. a. w. zij hebben uwen naam, uwe wet enz. gedurig op de lippen en veinzen U te eeren, maar *verre* zijt Gij *van hunne nieren*, den zetel der innigste aandoeningen. Zie Is. XXIX 13. Het tegendeel kan de profeet van zich zelven getuigen v. 3.

[3]) d. i. Beproeft of mijn hart *met U* vereenigd, in innigen omgang is met U. In de Septuag. ontbreekt: *Gij ziet mij* en de volgende zinsnede: *Verzamel hen.... ter slachting*.

[4]) Als slachtoffers aan Gods gerechtigheid opgedragen; vgl. Is. XXXIV 6.

[5]) *Verdorren* door de langdurige droogte (zie XIV 1) eene straf der zonden. Tartend zeggen zij: De profeet zal *ons einde*, dat hij voorspelt, zie v. 3, *niet zien*, d. i. niet beleven; doch Septuag.: «God ziet onze wegen niet», d. i. Hij bekommert er zich niet om, hoe het ons gaat.

[6]) Gods antwoord (v. 5—7) geeft den profeet geen troost, maar kondigt nog erger tegenkanting aan, eerst in twee spreekwoordelijke gezegden. De zin van het eerste is: Indien gij nu reeds versaagt, wat zal het dan wel zijn bij hetgeen u nog wedervaren zal. Het tweede beteekent: Uw tegenwoordige toestand is als een wonen *in het land des vredes*, d. i. in een veilige streek, vergeleken bij de zwaardere beproevingen, welke komen zullen. Dit laatste heet een verblijven *in den trots*, in de trotsche wouden, *des Jordaans*, alwaar volgens XLIX 19; L 44 (vgl. Zach. XI 3) leeuwen wonen.

[7]) *Het huis uws vaders*, d. i. uwe huisgenooten en bloedverwanten, *hebben gestreden*, Hebr.: «zijn ontrouw geworden aan u», en hebben van u allerlei lasteringen aan wie het hooren wil verteld, zóó nochtans, dat gij het niet hoort («*achter* uwen rug»). Vgl. Mich. VII 6. Septuag.: «ook zij hebben geroepen, achter uwen rug samengeschoold».

animam meam in manu inimicorum ejus.
8. Facta est mihi hereditas mea quasi leo in silva: dedit contra me vocem, ideo odivi eam.
9. Numquid avis discolor hereditas mea mihi? numquid avis tincta per totum? venite, congregamini omnes bestiæ terræ, properate ad devorandum.
10. Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcaverunt partem meam: dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis.
11. Posuerunt eam in dissipationem, luxitque super me: desolatione desolata est omnis terra: quia nullus est qui recogitet corde.
12. Super omnes vias deserti venerunt vastatores, quia gladius Domini devorabit ab extremo terræ usque ad extremum ejus: non est pax universæ carni.
13. Seminaverunt triticum, et spinas messuerunt: hereditatem acceperunt, et non eis proderit: confun-

de Mij dierbare ziel overgegeven in de hand harer vijanden[8]).
8. Mijn erfdeel is Mij geworden als een leeuw in het woud, het heeft tegen Mij zijne stem verheven; daarom haat Ik het[9]).
9. Is niet mijn erfdeel voor Mij een bonte vogel? Is het niet een vogel, gekleurd geheel en al? Komt, verzamelt u, alle wilde dieren des lands, haast u om te verslinden[10])!
10. Herders in menigte hebben mijnen wijngaard verwoest, mijn deel hebben zij vertreden; zij hebben mijn begeerlijke bezitting gemaakt tot een woeste wildernis[11]).
11. Zij hebben haar gemaakt tot eene wildernis, en zij treurde om mijnentwil; met verwoesting is het gansche land verwoest, omdat er niemand is, die het ter harte neemt[12]).
12. Op alle wegen der woestijn zijn verwoesters gekomen, want het zwaard des Heeren verslindt van het eene einde des lands tot het andere einde; geen vrede is er voor eenig vleesch[13])!
13. Zij hebben tarwe gezaaid en doornen geoogst; eene erfenis hebben zij ontvangen, en zij baat hun

---

[8]) In v. 7—13 antwoordt God meer rechtstreeks op de klacht van v. 1—4. Het land is aan al die rampen overgeleverd, omdat de band tusschen Hem en zijn ontrouw volk is verbroken. Mijn *huis* beteekent mijn volk, zie Osee VIII 1, dat vervolgens *mijn erfdeel* (zie Deut. XXXII 9) en *de Mij dierbare ziel*, Hebr. «de liefde (d. i. de geliefdste) mijner ziel» (vgl. XI 15), genoemd wordt.
[9]) Gods volk gedraagt zich *als een leeuw in het woud*, daar het met woesten overmoed en geweld zich tegen Hem verzet.
[10]) De vraag der verwondering is God in den mond gelegd, hoewel zij eigenlijk het gevoelen van den profeet uitdrukt. *Als een bonte*, veelkleurige, *vogel*, Hebr. «roofvogel» (Septuag. minder juist «hyena»), die, in weerloozen toestand, door andere vogels geplaagd en aangevallen wordt. Want God heeft besloten zijn volk prijs te geven aan den moedwil der heidenen, die Hij oproept tot verwoesting en plundering.
[11]) Die verwoesting door vreemde *herders*, d. i. vorsten, doelt waarschijnlijk op de volksstammen, die Juda, na Joakim's afval van de Chaldeën, uitplunderden; zie IV Reg. XXIV 2. Zie verder VI 3; Is. V 5—7.
[12]) *Zij treurde om mijnentwil*, te weten dewijl Ik *haar*, «mijne bezitting» (v. 10), heb prijsgegeven aan verwoestende vijanden. Dit echter deed Ik *omdat* het volk lichtzinnig en onboetvaardig blijft ondanks de strafgerichten en de vermaningen der profeten; zie v. 4. De Septuag. voegt *om mijnentwil* bij het volgende *verwoest*.
[13]) *Op alle wegen*, Hebr.: «heuvelen», *der* aan weilanden vruchtbare *woestijn*, de getuigen der afgoderij; zie II 20; III 2; IV 11. *Het zwaard des Heeren*, het werktuig zijner wraak, zijn de vijandelijke legers; zie VI 25.

demini a fructibus vestris, propter iram furoris Domini.

14. Hæc dicit Dominus adversum omnes vicinos meos pessimos, qui tangunt hereditatem, quam distribui populo meo Israel: Ecce ego evellam eos de terra sua, et domum Juda evellam de medio eorum.

15. Et cum evulsero eos, convertar, et miserebor eorum: et reducam eos, virum ad hereditatem suam, et virum in terram suam.

16. Et erit: si eruditi didicerint vias populi mei, ut jurent in nomine meo: Vivit Dominus, sicut docuerunt populum meum jurare in Baal: ædificabuntur in medio populi mei.

17. Quod si non audierint, evellam gentem illam evulsione et perditione, ait Dominus.

niet; te schande wordt gij om uwe vruchten wegens de gramschap van 's Heeren toorn[14]).

14. Dit zegt de Heer aangaande al mijne allerslechtste naburen, die het erfdeel aanranden, dat Ik toebedeeld heb aan mijn volk Israël: Zie, Ik zal hen wegrukken uit hun land, en het huis Juda zal Ik wegrukken uit het midden van hen[15]).

15. En wanneer Ik hen heb weggerukt, zal Ik veranderen en Mij over hen ontfermen[16]); en Ik zal hen terugbrengen, ieder tot zijn erfdeel en ieder tot zijn land.

16. En het zal zijn: indien zij, wijs geworden, de wegen van mijn volk aanleeren, zoodat zij zweren bij mijnen naam: Zoo waar de Heer leeft, gelijk zij mijn volk geleerd hebben te zweren bij Baäl, dan zullen zij opgebouwd worden in het midden van mijn volk[17]).

17. Bijaldien zij echter niet hooren[18]), zal Ik dat volk uitrukken door uitrukking en verdelging, zegt de Heer[19]).

---

[14]) *Eene erfenis* enz., Hebr.: «Zij (de landbouwers) matten zich af en het baat hun niet». De zin dezer spreekwoordelijke gezegden is: bij de aanstaande rampen zal geen redmiddel baten, zullen integendeel alle pogingen tot redding den toestand nog verergeren. Hebr. «wordt te schande», in den imperatief, dien de Septuag. in het eerste verslid heeft.

[15]) De vier laatste verzen bevatten eene profetie betreffende diezelfde volksstammen (zie noot 11), Moabieten, Ammonieten enz., die *mijne*, d. i. Gods, *naburen* zijn, omdat zij wonen rondom het erfdeel Gods. Zij zullen deelen in Juda's val (zie II 3), doch ook, indien zij zich bekeeren, in Juda's herstelling (v. 15). Eerst zal God echter *Juda* reddend *wegrukken uit het midden* der volken, werwaarts het werd heengevoerd.

[16]) Men kan deze Hebr. zegswijze ook vertalen: zal Ik Mij *weder* ontfermen.

[17]) Indien *zij*, die heidenen, *de wegen van mijn volk*, d. i. zijne levenswijze onder godsdienstig opzicht (zie X 2), zullen aanleeren, zoodat zij *zweren* enz., zie IV noot 2. Zij zullen *opgebouwd worden*, d. i. welvaart genieten (zie Exod. I 21), *in het midden van mijn volk*, waarin zij zullen worden ingelijfd. Eene voorspelling betreffende de roeping der heidenen tot het geestelijke Israël.

[18]) Septuag.: «zich niet bekeeren».

[19]) Want buiten het Rijk Gods is er geen zaligheid.

CAPUT XIII.

HOOFDSTUK XIII.

t gericht over de onboetvaardigen, eerst zinnebeeldig voorgesteld door den
ıan den Euphraat begraven en rot geworden gordel (v. 1—11) en door het
spreekwoord van de gevulde kruik (v. 12—14), vervolgens rechtstreeks
aan vorst en volk voorspeld (v. 15—27).

Hæc dicit Dominus ad me:
le, et posside tibi lumbare line-
et pones illud super lumbos
ı, et in aquam non inferes illud.
Et possedi lumbare juxta ver-
ı Domini, et posui circa lumbos
ıs.
Et factus est sermo Domini ad
secundo, dicens:

Tolle lumbare, quod possedisti,
d est circa lumbos tuos, et sur-
s vade ad Euphraten, et abscon-
ıbi illud in foramine petræ.

Et abii, et abscondi illud in
ıhrate, sicut præceperat mihi
ninus.
Et factum est post dies pluri-
ı, dixit Dominus ad me: Surge,
e ad Euphraten: et tolle inde
bare, quod præcepi tibi ut abs-
deres illud ibi.

Et abii ad Euphraten, et fodi,
tuli lumbare de loco, ubi abs-
deram illud: et ecce computru-
; lumbare, ita ut nulli usui
ım esset.

Et factum est verbum Domini
me, dicens:

1. Dit zegt de Heer tot mij: Ga heen en koop u een linnen gordel en doe hem om uwe lendenen en laat hem niet in het water komen[1]).

2. En ik kocht den gordel naar het woord des Heeren en deed hem om mijne lendenen.

3. En het woord des Heeren geschiedde ten tweeden male tot mij, zeggende:

4. Neem den gordel, dien gij gekocht hebt, die om uwe lendenen is, en maak u op en ga heen naar den Euphraat en verberg hem aldaar in de klove eener steenrots.

5. En ik ging heen en verborg hem in den Euphraat, gelijk de Heer mij geboden had[2]).

6. En het geschiedde na zeer vele dagen, dat de Heer tot mij zeide: Maak u op, ga heen naar den Euphraat en haal van daar den gordel, dien Ik u geboden heb aldaar te verbergen.

7. En ik ging heen naar den Euphraat, en ik groef en nam den gordel van de plaats, waar ik hem verborgen had; en zie, de gordel was rot geworden, zoodat hij tot niets bruikbaar was.

8. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:

Door deze zinnebeeldige handeling
t de profeet het zedenbederf en de
f openlijk, tot dieperen indruk, voor-
en. Hij moet *een linnen gordel*
ıiddellijk op de lendenen dragen en
afleggen, zelfs niet ter wassching,
le zinnebeeldige beteekenis in v. 11.
Door den «Phraat» (Hebr.) is
gens al de oude vertalingen de
ıhraat in Babylonië bedoeld; vgl.
.. II 14; Jer. LI 63. *In de klove*
r steenrots, welke zich in de bedding
der rivier bevond, werd de gordel geborgen en met zand of steenen belast (zie v. 7 «ik groef»), opdat hij niet zou wegspoelen. — Die groote en (v. 6, 7) herhaalde reis naar de landstreek, waar vele ballingen uit Juda zich reeds bevonden, en de langdurige afwezigheid van den profeet strekten om de zonderlinge handeling en hare verklaring (v. 8—11) meer indrukwekkend te maken.

9. Hæc dicit Dominus: Sic putrescere faciam superbiam Juda, et superbiam Jerusalem multam:
10. Populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea, et ambulant in pravitate cordis sui: abieruntque post deos alienos ut servirent eis, et adorarent eos: et erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est.
11. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi omnem domum Israel, et omnem domum Juda, dicit Dominus: ut essent mihi in populum, et in nomen, et in laudem, et in gloriam: et non audierunt.
12. Dices ergo ad eos sermonem istum: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te: Numquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino?
13. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hujus, et reges, qui sedent de stirpe David super thronum ejus, et sacerdotes, et prophetas, et omnes habitatores Jerusalem, ebrietate:

9. Dit zegt de Heer: Zoo zal Ik doen verrotten den trots van Juda en den grooten trots van Jerusalem,
10. dit zeer booze volk, die weigeren te luisteren naar mijne woorden, en die wandelen naar de bedorvenheid huns harten; en zij gingen heen, andere goden achterna, om hen te dienen en te aanbidden; en zij zullen als deze gordel zijn, die tot niets bruikbaar is[3]).
11. Want gelijk de gordel vastkleeft aan de lendenen des mans, zoo heb Ik het gansche huis van Israël en het gansche huis van Juda vastgehecht aan Mij, zegt de Heer, opdat zij Mij zouden zijn ten volk en tot naam en tot lof en tot roem; en zij hebben niet gehoord[4]).
12. Derhalve zult gij dit woord tot hen zeggen: Dit zegt de Heer, de God van Israël: Elke kruik zal gevuld worden met wijn. En zij zullen tot u zeggen: Zouden wij niet weten, dat elke kruik gevuld zal worden met wijn[5])?
13. En gij zult tot hen zeggen: Dit zegt de Heer: Zie, Ik zal alle bewoners van dit land, ook de koningen, die van David's geslacht op zijnen troon zitten, en de priesters en de profeten en alle bewoners van Jerusalem — met drank vullen[6]).

[3]) Het Hebr. kan men vertalen: «dit boos volk (in den nominatief).... het zal worden gelijk deze gordel» enz. De Septuag. herhaalt: «dezen grooten trots, hen die weigeren» enz., wat evenals in de Vulg. nog afhangt van «doen verrotten» in v. 9; *en die wandelen.... harten* laat de Septuag. weg. Zie verder VII 24; XI 8.

[4]) De gordel is het zinnebeeld van Israël en Juda, dat, als Gods uitverkoren volk, innig en voortdurend aan Hem verbonden (Deut. X 15), bestemd was tot *lof en roem* van den Heer (vgl. Deut. XXVI 19). Doch het werd van Jehova afvallig, door misdaden bezoedeld en daarom naar het land van den Euphraat weggevoerd, alwaar het afvallige deel onder de heidenen zou ten onder gaan en zijn *trots*, d. i. al wat aan dit volk tot roem strekte, zou vergaan. Uit III 12, 14 volgt echter, dat voor het uitverkoren deel de ballingschap tot loutering, niet tot bederf zou zijn; vgl. Ez. XXXVII; Am. IX 9.

[5]) d. i. Bestemd is om met wijn gevuld te worden. Zij drijven den spot met deze schijnbaar onbeduidende spreuk.

[6]) *Met drank* (zie Is. V noot 11), d. i. met den wijn van Gods toorn; zie XXV 15. Derhalve zijn de kruiken, welke met dien wijn moeten gevuld worden, alle bewoners van Juda en inzonderheid de *koningen* (in het meervoud), te weten de leden van het koninklijk huis (zie XVII 19), «die voor David (als diens plaatsvervangers) op zijnen troon zitten» (Hebr.; vgl. XVII 25), en de overige volksleiders met de Jerusalemmers.

14. Et dispergam eos virum a fratre suo, et patres et filios pariter, ait Dominus: non parcam, et non concedam: neque miserebor ut non disperdam eos.

15. Audite, et auribus percipite. Nolite elevari, quia Dominus locutus est.

16. Date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: exspectabitis lucem, et ponet eam in umbram mortis, et in caliginem.

17. Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbiæ: plorans plorabit, et deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini. *Thren. I 2.*

18. Dic regi, et dominatrici: Humiliamini, sedete: quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ.

19. Civitates austri clausæ sunt, et non est qui aperiat: translata

14. En Ik zal hen uiteendrijven, den man van zijnen broeder[7]), en vaders en zonen te gader, zegt de Heer; Ik zal niet sparen, en Ik zal niet verschoonen, en Ik zal Mij niet ontfermen, zoodat Ik hen niet verdelgen zou.

15. Hoort en neemt ter oore: Verheft u niet, want de Heer heeft gesproken[8]).

16. Geeft den Heer, uwen God, eere, alvorens het gansch duister wordt, en alvorens uwe voeten zich stooten aan de donkere bergen; gij zult wachten op licht, en Hij zal het maken tot schaduw des doods en tot donkerheid[9]).

17. Bijaldien gij echter hiernaar niet hoort, zal mijne ziel in het verborgen weenen ten aanzien van den trots; weenend zal zij weenen, en mijn oog zal tranen storten, omdat de kudde des Heeren gevangen is genomen[10]).

18. Zeg tot den koning en tot de heerscheres: Daalt af, zit neder, want de kroon uwer heerlijkheid is van uw hoofd gevallen[11])!

19. De steden van het zuiden zijn gesloten, en niemand is er, die ze

---

[7]) Hebr.: «Ik zal hen (als aarden kruiken) stukslaan, den een tegen den ander»; zie Ps. II 9.

[8]) Nog eene ernstige vermaning tot bekeering (v. 15—17). — *Verheft u niet,* opdat uw trots niet worde heengevoerd naar den Euphraat (v. 7, 9).

[9]) *Geeft eere* door bekeering en onderwerping (zie Mal. II 2), alvorens de tijd des gerichts, door duisternis verzinnebeeld, plotseling aanbreekt. De duisternis overvalt den reiziger in de bergen onverwachts en is daar donkerder, zoodat men er licht struikelt over de rotsen. *Gij zult wachten,* m. a. w. wat alsdan uitkomst uit de rampen schijnt te beloven, zal integendeel tot vermeerdering der ellende bijdragen. *De schaduw des doods* beteekent de dikste duisternis; zie Is. IX noot 2.

[10]) De profeet drukt zijne droefheid uit over het lot, dat zijn onboetvaardig volk treffen zal om zijnen *trots,* d. i. omdat het zijn hoofd niet buigen wil onder het juk van Gods wet.

[11]) *De heerscheres,* Hebr. ha-gebiirah, is de titel soms van de koningin (III Reg. XI 19), meestal van de koninginnemoeder (III Reg. XV 13; IV Reg. X 13 Hebr.; Jer. XXIX 2), die den hoogsten rang na den koning bekleedde (III Reg. II 19). Daar zij hier gelijk met den koning genoemd en beider vernedering voorspeld wordt: *de kroon is van uw* (in het meervoud) *hoofd gevallen,* is waarschijnlijk Nohesta, de moeder van Joachin (IV Reg. XXIV 8, 12) bedoeld, die, omdat haar zoon bij zijne troonsbeklimming slechts achttien (volgens II Par. XXXVI 9 slechts acht) jaren oud was, aan het bestuur deelnam. Werkelijk deelde zij ook het lot van haren zoon (Jer. XXII 26; XXIX 2). Volgens deze meening is deze profetie uitgesproken tijdens Joachin's kortstondige regeering. *Daalt af,* vgl. Is. XLVII 1.

est omnis Juda transmigratione perfecta.
20. Levate oculos vestros, et videte qui venitis ab aquilone: ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum?
21. Quid dices cum visitaverit te? tu enim docuisti eos adversum te, et erudisti in caput tuum: numquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem?
22. Quod si dixeris in corde tuo: Quare venerunt mihi hæc? Propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt verecundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ.
23. Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas: et vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.
24. Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ vento raptatur in deserto.
25. Hæc sors tua, parsque mensuræ tuæ a me, dicit Dominus, quia oblita es mei, et confisa es in mendacio.

opent[12]); geheel Juda is weggevoerd in volledige wegvoering.
20. Slaat uwe oogen op en ziet, gij, die van het noorden komt: Waar is de kudde, die u gegeven was, uw prachtig klein vee[13])?
21. Wat zult gij zeggen, als Hij u zal bezoeken? Want gij, gij hebt hen onderwezen tegen u zelve en onderricht tot uw hoofd. Zullen niet smarten u aangrijpen als eene barende vrouw[14])?
22. En bijaldien gij zegt in uw hart: Waarom is mij dit overkomen? Om de menigte uwer ongerechtigheid is uwe schaamte ontbloot, zijn uwe voetzolen bezoedeld[15]).
23. Als een Moriaan zijne huid kan veranderen of een pardel zijne vlekken, zult ook gij het goede kunnen doen, terwijl gij het kwaad hebt aangeleerd[16]).
24. En Ik zal hen verstrooien als stoppelen, die door den wind worden opgenomen in de woestijn[17]).
25. Dit zal uw lot zijn en het deel, u toegemeten door Mij, zegt de Heer, omdat gij Mij vergeten hebt en vertrouwd hebt op leugen[18]).

---

[12]) De *steden van het zuiden* van Juda, waarheen men uit het nog niet belegerde Sion voor den uit het noorden komenden vijand wil vluchten, *zijn gesloten*, d. i. door den vijand, met voorbijgaan der hoofdstad, omsingeld.
[13]) In het Hebr. en de Septuag. is het woord gericht tot *Jerusalem*, dat in de Grieksche vertal. met name genoemd wordt. En verder: «zie de uit het noorden komenden», te weten de Chaldeën; zij hebben Jerusalem's *kudde* (zie v. 17), d. i. zijne inwoners, verjaagd of gevangen genomen. In de Vulgaat is het woord gericht tot de vluchtelingen, die uit het noorden des lands met achterlating van hun *klein vee* de vlucht hebben genomen.
[14]) De H. Hiër. verklaart dit: Wat zult gij zeggen, als de Heer u zal bezoeken en u zal overgeven aan de Babyloniërs, uwe vijanden, die gij tegen u zelve of tot uw hoofd .... hebt onderwezen, toen gij tot hunne hulp uwe toevlucht naamt en hunne afgoden volgdet? Want onder voorwendsel van vriendschap hebben zij den weg geleerd om in uw land te komen. Hebr.: «Wat zult gij zeggen, als Hij tot hoofd over u aanstelt degenen, die gij u eigen gemaakt hebt als genooten», te weten de vroegere bondgenooten, door Jerusalem's vorsten vroeger meermalen te hulp geroepen, die echter alsdan hunne overheerschers zullen worden. Zie verder VI 24.
[15]) In plaats van uwe *schaamte* heeft het Hebr. «uw sleep», de sleep van Sion's vorstinnekleed, die wordt opgeheven, zoodat hare *voetzolen*, beter hare hielen, zichtbaar worden, eene onteerende behandeling voor eene vorstin. Vgl. Is. XLVII noot 3.
[16]) De zonde is haar eene tweede natuur of eene ingewortelde gewoonte geworden.
[17]) Hebr.: «door den wind der woestijn»; zie IV 11.
[18]) Op de leugenbeloften der valsche profeten (VII 4, 8; VIII 11), op de

26. Unde et ego nudavi femora tua contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua,
27. Adulteria tua, et hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ: super colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi Jerusalem, non mundaberis post me: usquequo adhuc?

26. Daarom ook heb Ik uwe dijen ontbloot voor uw aangezicht[19]), en zichtbaar werd uwe schande.
27. Uw overspel en uw gehinnik, de misdaad uwer hoererij — op de heuvelen in het veld heb Ik uwe gruwelen gezien[20]). Wee u, Jerusalem! Zult gij niet rein worden, Mij volgend? Hoe lang nog[21])?

CAPUT XIV.

HOOFDSTUK XIV.

De komende hongersnood (v. 1—6); Jeremias' voorbede door God nogmaals afgewezen (v. 7—12); de valsche profeten en het verleide volk met schrikkelijke straffen bedreigd (v. 13—18). Gebed van den profeet (v. 19—22).

1. Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam de sermonibus siccitatis.
2. Luxit Judæa, et portæ ejus corruerunt, et obscuratæ sunt in terra, et clamor Jerusalem ascendit.
3. Majores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum, non invenerunt aquam, reportaverunt vasa sua vacua: confusi sunt et afflicti, et operuerunt capita sua.

1. Wat als woord des Heeren geschiedde tot Jeremias ter zake der droogte[1]).
2. In rouw is Juda, en zijne poorten zijn ingestort en liggen zwart ter aarde, en het geschrei van Jerusalem stijgt op[2]).
3. De grooten zonden hunne minderen om water; zij kwamen om te putten, vonden geen water, droegen hunne vaten ledig terug; zij zijn te schande gemaakt en terneergeslagen en bedekten hunne hoofden[3]).

---

afgoden en op de verbonden met heidensche machten.

[19]) Hebr.: «Daarom ook heb Ik uw sleep (zie noot 15) opgeheven boven uw aangezicht». Vgl. Nah. III 5. Het is een profetisch verleden.

[20]) Zie III 2, vooral V 7, 8.

[21]) *Mij volgend, post me,* is naar de Septuag. De zin is: Hoe lang nog zult gij weigeren Mij te volgen en u te reinigen van uwe zonden? Hebr.: «Zult gij niet rein worden, na hoe lang nog?»

[1]) Deze profetie (XIV, XV) werd vermoedelijk in het begin der regeering van Joakim uitgesproken, naar aanleiding eener langdurige droogte (v. 2—6), de voorbode van hongersnood. *Quod factum est* is dezelfde woordschikking als in het Hebr., gelijk ook XLVI 1; XLVII 1; XLIX 34. *De sermonibus* is de letterlijke vertaling van de Hebr. zegswijze, welke ook VII 22 *(de verbo)* voorkwam; zij beteekent hier: *ter zake* of naar aanleiding van «de droogten», Hebr. in het meervoud, dat op de langdurigheid of de uitgebreidheid of de herhaling dier ramp wijst. Vgl. Joël I 17—20. Eenvoudiger in de Septuag.: «En het woord des Heeren geschiedde tot Jeremias over de droogte».

[2]) *In rouw* om den regen, die was uitgebleven, waarschijnlijk den laten regen in het voorjaar. *Zijne poorten* (Hebr.) «verkwijnen», te weten de daar bijeenkomende inwoners van Juda's steden, die thans aldaar *zwart,* d. i. in rouwgewaad, *ter aarde* liggen.

[3]) Naar de wijze der treurenden; zie II Reg. XV 30. Het tweede halfvers: *zij zijn te schande* enz. ontbreekt in de Septuag.

4. Propter terræ vastitatem, quia non venit pluvia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua.

4. Om de verdordheid des lands[4]), wijl er geen regen is gekomen op het land, zijn de landlieden te schande geworden, bedekten zij hunne hoofden.

5. Nam et cerva in agro peperit, et reliquit: quia non erat herba.

5. Want ook de hinde heeft hare jongen geworpen op het veld en heeft ze verlaten, omdat er geen gras was[5]).

6. Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.

6. En de woudezels stonden op de rotsen, zij snoven den wind op als de draken, hunne oogen smachtten, omdat er geen gras was[6]).

7. Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt aversiones nostræ, tibi peccavimus.

7. Al getuigen onze ongerechtigheden tegen ons, o Heer, doe het om wille van uwen naam; want vele zijn onze afvalligheden, tegen U hebben wij gezondigd[7]).

8. Exspectatio Israel, salvator ejus in tempore tribulationis: quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum?

8. Gij, de toeverlaat van Israël, zijn redder ten tijde van den nood, waarom zoudt Gij als een vreemdeling zijn in het land en als een reiziger, die inkeert om te verwijlen[8])?

9. Quare futurus es velut vir vagus, ut fortis qui non potest salvare? tu autem in nobis es Domine, et nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos.

9. Waarom zoudt Gij zijn als een rondzwervend man, als een held, die niet redden kan? Gij toch zijt onder ons, o Heer, en uw naam is uitgeroepen over ons, laat ons niet achter[9])!

10. Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos,

10. Dit zegt de Heer tot dit volk, dat er lust in schepte zijne voeten te

---

[4]) Septuag.: «En de voortbrengselen des lands ontbreken».

[5]) *De hinde*, bij de Ouden bekend om hare liefde voor hare jongen, heeft ze *verlaten*, omdat zij ze bij gebrek aan voedsel niet zoogen kan.

[6]) Door dorst gekweld, snoven zij den wind op om hunne brandende keel te verfrisschen en sperden daarbij den muil op *als de draken*, Hebr. «tannim», d. i. jakhalzen, zie Is. XIII noot 15; deze vergelijking heeft de Septuag. niet.

[7]) *Doe het*, kom ons te hulp, ondanks onze onwaardigheid, tot eer *van uwen naam*, om als de God van barmhartigheid te worden geprezen. *Want* inderdaad, onze ongerechtigheden, de oorzaak van dien rampspoed, *getuigen* tegen ons; *vele* toch *zijn* enz. Septuag.: «Onze zonden staan tegen ons» (als beschuldigers), en verder: «doe het ons om uwentwil, want vele zijn onze zonden voor uw aangezicht, want tegen U hebben wij gezondigd».

[8]) *Als een vreemdeling*, die zich weinig of niet bekommert om de nooden en de belangen des lands, dat hij doorreist. Nog sprekender is de gelijkenis en meer overeenkomstig de zeden van dien tijd, zoo men het Hebr. vertaalt: «die om te overnachten zijne tent opslaat»; vgl. Gen. XII 8; XXVI 25.

[9]) *Als een rondzwervend man*, in denzelfden zin als in noot 8; Hebr. «als een (door een plotseling ongeluk) onthutst man», die radeloos en werkeloos is; Septuag.: «als een slapend man». *Als een held* enz., die zich zijnen naam onwaardig toont. *Uw naam* enz. zie VII 10; vgl. Deut. XXVIII 10. *Laat ons niet achter* als een last, dien men moede is te dragen en op den weg laat liggen; Septuag.; «vergeet ons niet».

et non quievit, et Domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, et visitabit peccata eorum.

roeren en rusteloos was en den Heer niet welgevallig is: Nu zal Hij hunne ongerechtigheden gedenken en hunne zonden bezoeken[10]).

11. Et dixit Dominus ad me: Noli orare pro populo isto in bonum. *Supra VII 16 et XI 14.*

11. En de Heer zeide tot mij: Bid niet voor dit volk ten goede[11])!

12. Cum jejunaverint, non exaudiam preces eorum: et si obtulerint holocautomata, et victimas, non suscipiam ea: quoniam gladio, et fame, et peste consumam eos.

12. Wanneer zij vasten, verhoor Ik hunne gebeden niet; en wanneer zij brandoffers en slachtoffers opdragen, aanvaard Ik ze niet; want door het zwaard en door den honger en door de pest zal Ik hen ombrengen[12]).

13. Et dixi, A a a, Domine Deus: prophetæ dicunt eis: Non videbitis gladium, et fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. *Supra V 12*; *Infra XXIII 17.*

13. En ik zeide: Ach, ach, ach, Heere God! de profeten zeggen hun: Gij zult het zwaard niet zien, en honger zal er onder u niet zijn, maar waarachtigen vrede zal Hij u geven in dit oord[13]).

14. Et dixit Dominus ad me: Falso prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, et non præcepi eis, neque locutus sum ad eos, visionem mendacem, et divinationem, et fraudulentiam, et seductionem cordis sui prophetant vobis. *Infra XXIX 9.*

14. En de Heer zeide tot mij: Valschelijk profeteeren de profeten in mijnen naam; Ik heb hen niet gezonden en hun geen bevel gegeven en niet tot hen gesproken; een leugengezicht en wichelarij en bedrog en verleiding huns harten[14]) profeteeren zij aan ulieden.

15. Idcirco hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladius, et fames non erit in terra hac: In gladio et fame consumentur prophetæ illi.

15. Daarom zegt dit de Heer aangaande de profeten, die in mijnen naam profeteeren, zonder dat Ik hen gezonden heb, zeggende: Zwaard en honger zal er niet zijn in dit land: Door het zwaard en door den honger zullen die profeten omkomen!

16. Et populi, quibus prophetant,

16. En de lieden, aan wie zij pro-

[10]) Naar het Hebr. antwoordt de Heer op het gebed van den profeet: «Ja, (Ik ben hun als een vreemdeling enz. geworden, zie v. 8, 9; en de reden hiervan is:) zij hebben het zwerven liefgehad, hunne voeten van niets weerhouden, en (daarom) heeft de Heer geen welgevallen aan hen». Dat zwerven beteekent hunne onstandvastigheid, hun herhaalden afval van God tot de afgoden na elke schijnbare bekeering; vgl. II 23, 24. Daarom wil Hij thans straffen: *nu zal Hij* enz.; zie Osee VIII 13 dezelfde woorden.

[11]) Vgl. VII 16; XI 14.

[12]) Vgl. VII 21 volg.

[13]) Het volk als verschoonend, werpt Jeremias de schuld op de valsche *profeten.* Zij voorspelden in plaats van de namens God aangekondigde rampen (Septuag.) «waarheid (of trouw) en vrede», m. a. w. dat God, getrouw aan zijne belofte, voorspoed zou schenken. Vgl. V 12; VI 14; VIII 11. *Ach* enz., zie I noot 5. *In dit oord,* waar de tempel volgens hen land en volk vrijwaart; zie VII 4.

[14]) Waardoor zij eerst wetens en willens zich zelven en vervolgens ook het volk bedriegen; vgl. XXIII 13. Daarom wordt (v. 15—18) hun dezelfde straf aangekondigd, die het volk treffen zal.

erunt projecti in viis Jerusalem præ fame et gladio, et non erit qui sepeliat eos: ipsi et uxores eorum, filii et filiæ eorum, et effundam super eos malum suum.

feteeren, zullen op de straten van Jerusalem weggeworpen worden door den honger en door het zwaard, en er zal niemand zijn, die hen begraaft, zij en hunne vrouwen, hunne zonen en dochters; en Ik zal over hen hunne eigen boosheid uitstorten[15])!

17. Et dices ad eos verbum istud: Deducant oculi mei lacrymam per noctem et diem, et non taceant: quoniam contritione magna contrita est virgo filia populi mei, plaga pessima vehementer. *Thren. I 16 et II 18.*

17. En zeg tot hen dit woord: Dat mijne oogen tranen storten, nacht en dag en zonder ophouden; want met groot verderf is de jonkvrouw, de dochter mijns volks, verdorven, met eene allerergste plaag[16])!

18. Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio: et si introiero in civitatem, ecce attenuati fame. Propheta quoque et sacerdos abierunt in terram, quam ignorabant.

18. Ga ik buiten naar de velden, zie, gedooden door het zwaard! En ga ik de stad binnen, zie, uitgemergelden van honger! Ook de profeet en de priester zijn heengetogen naar een land, dat zij niet kenden[17]).

19. Numquid projiciens abjecisti Judam? aut Sion abominata est anima tua? quare ergo percussisti nos, ita ut nulla sit sanitas? exspectavimus pacem, et non est bonum: et tempus curationis, et ecce turbatio. *Supra VIII 15.*

19. Hebt Gij Juda verworpen en verstooten? Of heeft uwe ziel aan Sion eene walg? Waarom hebt Gij ons zoo geslagen, dat er geen genezing is? Wij verwachten den vrede, en er komt geen goed, en den tijd van genezing, en zie, verschrikking[18])!

20. Cognovimus Domine impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi.

20. Wij erkennen, o Heer, onze goddeloosheden, de ongerechtigheden onzer vaderen, want tegen U hebben wij gezondigd[19]).

21. Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solii gloriæ tuæ:

21. Geef ons niet prijs aan de schande, om wille van uwen naam, en maak den zetel uwer heerlijkheid voor ons niet te schande[20]); wees

---

[15]) Zie VII 33; VIII 2. *Zij en hunne vrouwen* enz. staat ook in de Septuag. in den nominatief, hoewel het eene bijstelling is tot het voorafgaande *hen*. *Boosheid* beteekent de daardoor verdiende straf.

[16]) *Tranen* over die rampen vervangen het *woord* zijner prediking; zie IX 18; XIII 17. *De dochter,* zie VI 14.

[17]) Profetische schildering van den toestand na de inneming van Jerusalem. Zie de vervulling IV Reg. XXV 9, 12.

[18]) Nogmaals bidt de profeet om erbarming (v. 19—22). De vragen *hebt Gij Juda verworpen* enz. geven te kennen, dat dit krachtens Gods beloften (II Reg. VII 14 volg.; vgl. Gen. XLIX 10) niet geschieden kan, maar dat niettemin de tuchtiging zoo zwaar is, alsof het tot dit uiterste moet komen. Zie verder VIII 15, dat hier herhaald wordt.

[19]) Bij zulk eene boetvaardige stemming, als de profeet hier namens het betere deel van het volk uitdrukt, is er geen ondergang te vreezen, te minder omdat het de eer van God zelven geldt (v. 21).

[20]) Septuag.: «Houd op» (stil uwen toorn) *om uwen naam,* zie noot 7. *De zetel van Gods heerlijkheid* is de tem-

recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum.

22. Numquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant? aut cœli possunt dare imbres? nonne tu es Dominus Deus noster, quem exspectavimus? tu enim fecisti omnia hæc.

indachtig, vernietig niet uw verbond met ons.

22. Zijn er onder de gesneden beelden der heidenen, die kunnen doen regenen? Of kunnen de hemelen regenbuien geven? Zijt Gij het niet, Heer, onze God, dien wij verbeiden? Want Gij, Gij hebt dat alles gemaakt[21]).

CAPUT XV.

HOOFDSTUK XV.

God wijst de voorbede van Jeremias nogmaals af (v. 1—9). Klacht en bemoediging van den profeet (v. 10—21).

1. Et dixit Dominus ad me: Si steterit Moyses, et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: ejice illos a facie mea, et egrediantur.

2. Quod si dixerint ad te: Quo egrediemur? dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Qui ad mortem, ad mortem: et qui ad gladium, ad gladium: et qui ad famem, ad famem: et qui ad captivitatem, ad captivitatem.

3. Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus: Gladium ad

1. En de Heer zeide tot mij: Al stonden Moses en Samuel voor mijn aangezicht, mijne ziel zou dit volk niet genegen zijn; weg met hen van voor mijn aangezicht, en dat zij heengaan[1]).

2. En bijaldien zij tot u zeggen: Werwaarts zullen wij heengaan? zult gij tot hen zeggen: Dit zegt de Heer: Wie tot den dood, ten doode; en wie tot het zwaard, ten zwaarde; en wie tot den honger, ten honger; en wie tot de gevangenschap, ter gevangenschap[2]).

3. En vierderlei bezoeking zal Ik over hen brengen, zegt de Heer:

---

pel of eigenlijk de ark, waar Gods majesteit troont boven de cherubijnen (Exod. XXV 22; I Reg. IV 4); hij wordt *te schande gemaakt*, indien met de stad ook de tempel aan de heidenen zou worden prijsgegeven.

[21]) Hebr.: «Zijn er onder de waangoden (zie II noot 5) der heidenen» enz. Aan hen schreven de heidenen den regen toe, inzonderheid aan de planeetgoden, waarop *de hemelen* wijst. Tegenover hen huldigt de profeet Jehova als den God der natuur, die alleen hen helpen kan en hun vertrouwen waardig is. Hiermede keert hij terug tot hetgeen aanleiding gaf tot deze profetie. Vgl. Zach. X 1, 2.

[1]) Het antwoord des Heeren op de bede van den profeet (XIV 19—22). Het verwondere hem niet, dat God hem niet kan verhooren. Want zelfs *Moses en Samuel*, die machtige middelaars, wier voorbede Gods toorn stilde en zijne wraak weerhield, zouden vergeefs voor dit volk bidden. Zie over deze middelaars Exod. XVII 11; XXXII 11—14; Num. XIV 13—20; I Reg. VII 9 volg.; Ps. XCVIII 6. *Weg met hen*, met het halsstarrige volk, dat in zijn vertegenwoordiger, den profeet, voor Gods *aangezicht* staat. Vgl. Ez. XIV 14.

[2]) Waarheen zullen wij ons begeven, zoo God ons verstoot? Het vreeselijke antwoord luidt: Elk naar het voor hem bestemde verderf. *De dood* beteekent de pest; zie XIV 12, waar de Septuagint, gelijk meermalen, *dood* in plaats van *pest* (Vulg. en Hebr.) heeft.

occisionem, et canes ad lacerandum, et volatilia cœli et bestias terræ ad devorandum et dissipandum.

Het zwaard ter slachting en de honden ter verscheuring en de vogelen des hemels en de wilde dieren der aarde ter verslinding en ter vernieling[3]).

4. Et dabo eos in fervorem universis regnis terræ: propter Manassem filium Ezechiæ regis Juda, super omnibus quæ fecit in Jerusalem. *IV Reg. XXI 2, 11.*

4. En Ik zal hen prijsgeven aan de woede van alle koninkrijken der aarde, wegens Manasses, den zoon van Ezechias, den koning van Juda, om al wat hij in Jerusalem bedreven heeft[4]).

5. Quis enim miserebitur tui Jerusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?

5. Wie toch zal zich over u ontfermen, Jerusalem? Of wie zal zich over u bedroeven? Of wie zal gaan om naar uwen vrede te vragen[5])?

6. Tu reliquisti me, dicit Dominus, retrorsum abiisti: et extendam manum meam super te, et interficiam te: laboravi rogans.

6. Gij, gij hebt Mij verlaten, zegt de Heer, rugwaarts zijt gij heengegaan; en Ik zal mijne hand uitstrekken tegen u en u ombrengen; Ik ben het vragen moede[6]).

7. Et dispergam eos ventilabro in portis terræ: interfeci et disperdidi populum meum, et tamen a viis suis non sunt reversi.

7. En Ik zal hen verstrooien met de wan aan de poorten des lands; Ik doodde en verdelgde mijn volk, en toch keerden zij niet terug van hunne wegen[7]).

8. Multiplicatæ sunt mihi viduæ ejus super arenam maris: induxi eis super matrem adolescentis va-

8. Talrijk zijn Mij zijne weduwen geworden, meer dan het zand der zee; Ik bracht hun over de moe-

---

[3]) *Vierderlei bezoeking,* in het vorige vers opgenoemd; want hier volgt alleen de dood door het zwaard met de gevolgen daarvan bij onbegraven lijken. Het Hebr. vertaalt men ook: «Ik zal over hen vierderlei geslachten bestellen»: menschen, honden «om heen en weer te sleuren» (Hebr.), vogels en wilde dieren, de drie laatste als schenders van lijken.

[4]) Septuag.: «Ik zal hen prijsgeven ter mishandeling aan alle koninkrijken» enz.; volgens de Hebr. randlezing: «Ik zal hen tot (een voorwerp van) siddering maken voor alle» enz.; vgl. Deut. XXVIII 25. *Manasses* wordt genoemd als de hoofdschuldige; zie IV Reg. XXI 1—16; XXIII 26; XXIV 3.

[5]) *Wie zal zich over u,* Hebr.: «met u», *bedroeven,* d. i. u zijne deelneming betuigen door woord en daad? *Wie zal* (Hebr.) «inkeeren» *om naar uwen vrede,* uwen welstand, te vernemen?

[6]) *Rugwaarts* enz. in plaats van Mij te volgen op den weg, waarlangs Ik u wilde leiden. *Het vragen* of uitnoodigen tot bekeering; Hebr.: «het berouwen», d. i. het van besluit veranderen, het weder intrekken der aangekondigde straf.

[7]) *Ik zal verstrooien,* in het Hebr. staat ook dit evenals de volgende werkwoorden (v. 7 en 8) in het profetisch verleden. *Aan de poorten,* d. i. aan de uitgangen, *des lands,* waar het kaf in de wijde wereld wegstuift (onder de heidenen verloren gaat), terwijl het goede zaad gelouterd en gespaard blijft. *Ik doodde,* Hebr. en Septuag.: «maakte kinderloos», door zijne jonge mannen in den krijg te doen sneuvelen; *en toch* bleven zij hardnekkig in de boosheid; doch naar het Hebr. (zonder *et tamen*): «zij keerden niet terug van hunne wegen», die ten krijg of ter ballingschap voerden. In de Septuagint luidt dit vers: «Ik zal hen verstrooien in de verstrooiing; aan de poorten van mijn volk zijn zij kinderloos gemaakt; zij hebben mijn volk doen omkomen (volgens eene andere lezing: «Ik heb mijn volk doen omkomen») om hunne boosheden».

statorem meridie: misi super civitates repente terrorem.

9. Infirmata est quæ peperit septem, defecit anima ejus: occidit ei sol, cum adhuc esset dies: confusa est, et erubuit: et residuos ejus in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus. *I Reg. II 5; Amos VIII 9.*

10. Væ mihi mater mea: quare genuisti me virum rixæ, virum discordiæ in universa terra? non fœneravi, nec fœneravit mihi quisquam: omnes maledicunt mihi.

11. Dicit Dominus: Si non reliquiæ tuæ in bonum, si non occurri tibi in tempore afflictionis, et in tempore tribulationis adversus inimicum.

12. Numquid fœderabitur ferrum ferro ab aquilone, et æs?

der des jongelings den verwoester op den middag; Ik zond over de steden plotseling verschrikking[8]).

9. Weggekwijnd is zij, die er zeven gebaard had, hare ziel is bezweken; de zon ging voor haar onder, toen het nog dag was; beschaamd werd zij en rood van schaamte[9]); ook hare overgeblevenen zal Ik aan het zwaard prijsgeven voor het aangezicht hunner vijanden, zegt de Heer.

10. Wee mij, mijne moeder! Waarom hebt gij mij gebaard, eenen man van twist, eenen man van tweedracht voor het gansche land? Ik heb niet geleend, noch heeft iemand mij geleend; allen vloeken mij[10]).

11. De Heer zegt: Voorwaar, wat u nog overig is, zal tot uw best zijn! Voorwaar, Ik kom u te hulp ten tijde der verdrukking en ten tijde des noods tegenover den vijand[11]).

12. Kan wel met ijzer van het noorden ijzer en koper zich verbinden[12])?

---

[8]) *Over de moeder des jongelings,* d. i. van den krachtigen jongen man, van nature aangewezen om de beschermer te zijn van zijne moeder, komt op den klaarlichten dag, bijgevolg wanneer de meeste tegenstand te verwachten is, de verwoester. Want de zoon is niet meer, slechts weerlooze weduwen zijn achtergebleven. *Ik zond over de steden,* anderen vertalen met de Septuag.: «Ik zond over haar plotseling ontsteltenis en schrik».

[9]) Eene navolging van I Reg. II 5; vgl. Ruth IV 15. De aan zonen rijke moeder heeft met hare kinderen hare *ziel,* d. i. hare levenskracht, verloren; *de zon* van haar levensgeluk is onverwachts ondergegaan; zij is *beschaamd* geworden, omdat de schande der kinderloosheid haar plotseling heeft getroffen.

[10]) Om dit antwoord van God op zijne bede barst de profeet uit in bittere klachten over de zware taak, hem door zijne roeping opgelegd. *Waarom* enz., zie XX 14; Job. III 1 volg. Om den tegenstand, dien hij in zijne moeilijke bediening ondervindt, is hij een man, die *twist en tweedracht* veroorzaakt; vgl. Ps. LXXIX 7. En toch *heb ik niet geleend* enz., een spreekwoordelijk gezegde: geen tijdelijke belangen zijn hier in het spel, gelijk gewoonlijk waar twist en tweedracht heerscht; een getuigenis van de zuiverheid zijner bedoelingen.

[11]) God bemoedigt den profeet en vermaant hem om te volharden op den ingeslagen weg (v. 11, 12). *Si non* is het verkorte Hebr. eedsformulier. *Wat u nog overig is* van uwe levensbaan, Chald.: «uw uiteinde»; het Hebr. beteekent vermoedelijk: Voorwaar, Ik bevestig of sterk u ten goede. *Ik kom u te hulp* enz., het Hebr. verklaart men: Ik zal den vijand (te weten de grooten van Juda, koning en vorsten) in den nood smeekend tot u doen komen; zie de vervulling XXI 2; XXXVII 3; XLII 1, 2.

[12]) Volgens den H. Hiëronymus beteekent *ijzer en koper* het hardnekkige Juda, dat met *ijzer van het noorden,* d. i. met den om zijne harde godspraken hardvochtigen profeet of met de ijzersterke, hardvochtige Chaldeën niet in goede verstandhouding zijn kan. Ook het Hebr. is duister; men vertaalt: «Kan iemand wel ijzer breken, ijzer van het noorden (d. i. allerhardst ijzer) en koper», volgens velen een troostwoord tot den door God gesterkten

13. Divitias tuas et thesauros tuos in direptionem dabo gratis in omnibus peccatis tuis, et in omnibus terminis tuis.
14. Et adducam inimicos tuos de terra, quam nescis: quia ignis succensus est in furore meo, super vos ardebit.
15. Tu scis Domine, recordare mei, et visita me, et tuere me ab his, qui persequuntur me: noli in patientia tua suscipere me: scito quoniam sustinui propter te opprobrium.
16. Inventi sunt sermones tui, et comedi eos, et factum est mihi verbum tuum in gaudium et in lætitiam cordis mei: quoniam invocatum est nomen tuum super me Domine Deus exercituum.
17. Non sedi in concilio ludentium, et gloriatus sum a facie manus tuæ: solus sedebam, quoniam comminatione replesti me. *Ps. I 1 et XXV 4.*

13. Uwe rijkdommen en uwe schatten zal Ik voor niet ten roof geven om al uwe zonden en binnen al uwe landpalen.
14. En Ik zal uwe vijanden herwaarts voeren uit een land[13]), dat gij niet kent; want een vuur is ontstoken in mijnen toorn, op ulieden zal het blaken.
15. Gij, Gij weet het, Heer! Wees mij indachtig en bezoek mij en bescherm mij tegen hen, die mij vervolgen; trek U mijner niet aan naar uwe lankmoedigheid; weet, dat Ik om uwentwil smaadheid heb gedragen[14]).
16. Uwe woorden werden (door mij) gevonden, en ik verslond ze, en uw woord werd mij tot vreugde en tot blijdschap mijns harten; want uw naam is over mij uitgeroepen, o Heer, God der heerscharen[15])!
17. Ik zat niet in de bijeenkomst der lustigen, en ik roemde niet ten aanzien uwer hand; ik zat eenzaam neder, want met bedreiging hadt Gij mij vervuld[16]).

---

en onverwinbaren profeet, zooals ook de Septuagint te kennen geeft (zie v. 20 en I 18); volgens anderen eene bedreiging tegen Juda, dat voor de macht uit het noorden, voor Babel, bezwijken moet.

[13]) Volgens de oude vertalingen (Septuag., Syr., Chald.) evenals XVII 4: «Ik zal u dienstbaar maken aan uwe vijanden in een land» enz. Het tweede halfvers is ontleend aan Deut. XXXII 22. — Niet weinigen zijn van oordeel, dat v. 13 en 14 hier uit XVII 3, 4 zijn ingeschoven, omdat zij, tot Juda gericht, de samenspraak tusschen den profeet en God, in v. 10—12 begonnen en in v. 15—21 voortgezet, onderbreken; de oude vertalingen echter getuigen voor hunne echtheid.

[14]) De profeet gaat voort met bidden. *Niet naar uwe lankmoedigheid,* welke de bestraffing mijner haters en dus mijne verlossing pleegt uit te stellen.

[15]) De profeet beroept zich op zijne bereidwilligheid in het vervullen zijner bediening. Hij zocht Gods woord, en het werd door hem *gevonden,* en het was hem als een aangename spijs; vgl. Ez. II 8; III 3; Apoc. X 9, 10. De Septuag. vertaalt het eerste halfvers anders en voegt het bij het slot van het vorige: «Weet, dat ik om uwentwil smaadheid heb geleden — van hen, die uwe woorden verachten. Voltrek ze; en uw woord» enz. *Want uw naam,* zie VII 10, m. a. w. ik ben aan uwen dienst toegewijd als uw profeet.

[16]) Ter volbrenging zijner bediening leidde de profeet een leven van ontbering en afzondering; vgl. XVI 8. *Ik roemde niet,* d. i. was niet trotsch op de profetische gave, welke mij door uwe machtige *hand* was toebedeeld. Septuag.: «ik vreesde voor het aangezicht uwer hand». In het Hebr. is de woordvoeging anders: «ik verlustigde mij niet; vanwege uwe hand (d. i. om uwe machtige inwerking op mijn verstand en mijnen wil, zie Is. VIII 11) zat ik eenzaam» enz. *Met bedreiging* wijst op den inhoud zijner onheilspellende profetieën; vgl. VI 11.

Quare factus est dolor meus
;uus, et plaga mea despera-
•enuit curari? facta est mihi
mendacium aquarum infide-
Infra XXX 15.
Propter hoc hæc dicit Domi-
Si converteris, convertam te,
te faciem meam stabis: et si
ıveris pretiosum a vili, quasi
um eris: convertentur ipsi ad
tu non converteris ad eos.

Et dabo te populo huic in
n æreum, fortem: et bellabunt
sum te, et non prævalebunt:
ego tecum sum ut salvem te,
ıam te, dicit Dominus.
Et liberabo te de manu pessi-
n, et redimam te de manu
m.

18. Waarom is mijne smart eindeloos geworden, en wilde mijne hopelooze wonde niet genezen? Zij is mij geworden als het bedrog van niet bestendige wateren[17]).

19. Daarom zegt dit de Heer: Als gij terugkeert, zal Ik u laten terugkeeren, en zult gij voor mijn aangezicht staan; en als gij het kostbare van het onedele afzondert, zult gij als mijn mond zijn. Zij zullen zich keeren tot u, en gij zult u niet keeren tot hen[18]).
20. En Ik zal u ten aanzien van dit volk maken tot een koperen, sterken muur; en zij zullen strijden tegen u en niet overmogen; want Ik, Ik ben met u om u te verlossen en u te redden, zegt de Heer.
21. En Ik zal u bevrijden uit de hand der booswichten en u verlossen uit de hand der geweldenaars[19]).

CAPUT XVI.

HOOFDSTUK XVI.

›feet door zijn ongehuwden staat en zijn leven van afzondering ten zinnebeeld den goddelijken ban over Juda (v. 1—12). De straf der ballingschap . 13—18). Verheerlijking van den waren God, tegenover de afgoden (v. 19—21).

t factum est verbum Domini
e, dicens:
on accipies uxorem, et non

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[1]):
2. Gij zult u geene vrouw nemen,

De aanhef van het vers luidt in ptuag.: «Waarom overmogen mij kwellers?» *Mijne wonde,* d. i. zielesmart, mijn lijden om de gingen; zie v. 10 en vgl. XI 18 Verder naar het Hebr.: «Gij zijt mij geworden als een bedriegeek, als wateren, die niet bestenijn», omdat zij in den zomer, als meest noodig zijn, uitdrogen: een van teleurstelling; vgl. Job VI ;oo klaagt de vertrouweling van net vrijmoedigheid bij het uitblijer verwachte hulp.
Gods antwoord. *Als gij* van uwe ıoedigheid en van uw ongeduld . 10, 18) *terugkeert* tot vertrouın overgeving aan mijnen wil, en weleer uwe bediening onverschrokken vervult, *zal Ik u laten terugkeeren* om weder *voor mijn aangezicht* te *staan* als mijn vertrouwde dienaar; vgl. XXIII 18; III Reg. XVII 1. *Het kostbare* beteekent het heilige woord van God; *het onedele* echter al wat menschelijke hartstocht of zwakheid ingeeft. De zin is: indien gij het woord Gods met een oprecht en onversaagd hart predikt, zult gij *mijn mond,* d. i. mijn tolk, zijn en als mijn woordvoerder waardig optreden. Hierbij voegt God de belofte reeds in v. 11*b* naar het Hebr. uitgedrukt; zie noot 11 aan het einde.

[19]) Eene herhaling der belofte van I 18, 19.

[1]) In de profetie van XVI 1 tot XVII 18 wordt het goddelijk wraak-

erunt tibi filii, et filiæ in loco isto.

3. Quia hæc dicit Dominus super filios et filias, qui generantur in loco isto, et super matres eorum, quæ genuerunt eos: et super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac:

4. Mortibus ægrotationum morientur: non plangentur, et non sepelientur, in sterquilinium super faciem terræ erunt: et gladio, et fame consumentur: et erit cadaver eorum in escam volatilibus cœli, et bestiis terræ.

5. Hæc enim dicit Dominus: Ne ingrediaris domum convivii, neque vadas ad plangendum, neque consoleris eos: quia abstuli pacem meam a populo isto, dicit Dominus, misericordiam et miserationes.

6. Et morientur grandes, et parvi in terra ista: non sepelientur neque plangentur, et non se incident, neque calvitium fiet pro eis.

en geene zonen en dochters zult gij hebben in dit oord[2]).

3. Want dit zegt de Heer aangaande de zonen en dochters, die in dit oord geboren worden, en aangaande hunne moeders, die hen gebaard hebben, en aangaande hunne vaders, uit wier geslacht zij geboren werden in dit land:

4. Een smartelijken dood zullen zij sterven; zij zullen niet betreurd worden en niet begraven; tot mest op de oppervlakte der aarde zullen zij zijn; en door het zwaard en door den honger zullen zij omkomen; en hunne lijken zullen tot spijze zijn voor de vogelen des hemels en voor de wilde dieren der aarde[3]).

5. Want dit zegt de Heer: Treed niet binnen in een huis des rouwmaals en ga geen rouwbeklag doen en breng hun geen troost; want Ik heb mijnen vrede weggenomen van dit volk, zegt de Heer, de barmhartigheid en de ontferming[4]).

6. En sterven zullen grooten en kleinen in dit land; zij zullen niet begraven worden noch betreurd, en men zal zich geen insnijdingen doen en zich niet kaalscheren wegens hen[5]).

---

gericht door daad en woord aangekondigd en, in het voorbijgaan, Gods barmhartigheid voor zijne op Hem betrouwende dienaren getoond. Uit XVII 15 kan men besluiten, dat zij vóór den inval der Chaldeën werd uitgesproken, waarschijnlijk tijdens de nog rustige jaren der regeering van Joakim.

[2]) d. i. In dit land, zie v. 3; vgl. VII noot 3. De profeet moet ongehuwd blijven; de reden volgt in v. 3: zijn land zal door vreeselijke strafgerichten worden bezocht, zoodat er zelfs aan rouwbedrijf over de gestorvenen niet kan worden gedacht (v. 4).

[3]) Het meervoud *mortibus* wijst op de verschillende wijzen, waarop zij gewelddadig zullen sterven, te weten *door het zwaard* enz.; vgl. XV 2 volg. *Zij zullen niet betreurd worden,* d. i. het omslachtige Oostersche rouwbedrijf zal worden nagelaten, om de overstelpende menigte dooden; zie XIV 16. *Tot mest,* Septuag. evenals VIII 2 «tot een schouwtooneel»; *en hunne lijken* enz., dit ontbreekt in de Septuag.; zie VII 33. Jeremias moet, ongehuwd blijvende, hun dat toekomstig lot met de daad prediken, en hun verklaren, dat hem daarom het huwelijk verboden is, ten einde vrouw en kinderen niet dat lot zouden deelen.

[4]) Om te verzinnelijken dat Juda buiten de gemeenschap van God en onder den goddelijken ban is, moet de profeet zich afzonderen van zijn volk, niet weenen met de weenenden v. 5, en zich niet verblijden met de blijden v. 8. *Convivium* beteekent hier, volgens den H. Hiëronymus en het zinverband, *een rouwmaal;* de Septuag. heeft (rouw-) «misbaar». *Mijnen vrede,* d. i. mijne vriendschap, die alle goed, in het bijzonder *de barmhartigheid* enz., in zich besluit.

[5]) *Grooten en kleinen,* d. i. aanzienlijken en geringen: bij allen, zonder het anders in het oog loopende onderscheid van stand, zal het rouwbedrijf

7. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: et non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo et matre.

8. Et domum convivii non ingrediaris, ut sedeas cum eis, et comedas et bibas:

9. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego auferam de loco isto in oculis vestris, et in diebus vestris vocem gaudii, et vocem lætitiæ, vocem sponsi, et vocem sponsæ.

10. Et cum annuntiaveris populo huic omnia verba hæc, et dixerint tibi: Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud? quæ iniquitas nostra? et quod peccatum nostrum, quod peccavimus Domino Deo nostro? *Supra V 19.*

11. Dices ad eos: Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus: et abierunt post deos alienos, et servierunt eis, et adoraverunt eos: et me dereliquerunt, et legem meam non custodierunt.

12. Sed et vos pejus operati estis, quam patres vestri: ecce enim ambulat unusquisque post pravita-

7. En men zal onder hen voor den treurende geen brood breken ter vertroosting over eenen doode, noch hun den beker te drinken geven ter vertroosting over hunnen vader en hunne moeder[6]).

8. Ook het huis des gastmaals zult gij niet binnentreden om met hen aan te zitten en te eten en te drinken[7]).

9. Want dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Zie, Ik zal uit dit oord, voor uwe oogen en in uwe dagen, wegnemen de stem der vreugde en de stem der blijdschap, de stem des bruidegoms en de stem der bruid[8]).

10. En wanneer gij aan dit volk al deze woorden hebt aangekondigd, en zij tot u zeggen: Waarom heeft de Heer al dat groot onheil over ons uitgesproken? Welke is onze ongerechtigheid? En welke is onze zonde, waarmede wij gezondigd hebben tegen den Heer, onzen God[9])?

11. zeg dan tot hen: Omdat uwe vaderen Mij verlaten hebben, zegt de Heer, en zij andere goden achternageloopen en hen gediend en aanbeden hebben, en omdat zij Mij verlaten en mijne wet niet onderhouden hebben.

12. Maar ook gij hebt nog erger gedaan dan uwe vaderen; want zie, een iegelijk wandelt volgens de be-

---

worden nagelaten; zoo groot zal het aantal dooden zijn, zie v. 4. Het doen van *insnijdingen* op de armen enz. (vgl. XLI 5; XLVII 5) en het *kaalscheren* van hoofdhaar en baard (vgl. XLVII 5; Is. XXII 12; Mich. I 16) waren onder de heidenen bij rouw gebruikelijk en ondanks het verbod van Lev. XIX 27 volg.; XXI 5; Deut. XIV 1 ook aan Juda niet vreemd.

[6]) Aan de naaste bloedverwanten van den overledene zond men, nadat de begrafenis en hiermede de zwaarste rouw en het strengste vasten (vgl. II Reg. XII 21) voorbij waren, brood en wijn om te troosten en deelneming te betuigen; vgl. Prov. XXXI 6; Tob. IV 18.

[7]) Hebr. eigenlijk: «het huis des drinkgelags». De profeet neme ook geen deel aan vroolijke samenkomsten, want weldra is het binnen Jerusalem met alle vreugde gedaan (v. 8, 9).

[8]) Eene herhaling van VII 34. Zie de vervulling Thren. V 15.

[9]) Vgl. V 19; XIII 22. Zelfs geen schijn van schuldbesef, het begin der bekeering, was bij hen aanwezig. Daarom zegt hun de profeet (v. 11—13), dat de zonden van de voorvaderen, doch niet minder van dit geslacht, deze rampen, bepaaldelijk de wegvoering naar een vreemd land, ten gevolge zullen hebben.

tem cordis sui mali, ut me non audiat. *Supra VII 26.*
13. Et ejiciam vos de terra hac in terram, quam ignoratis vos, et patres vestri: et servietis ibi diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem.

14. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non dicetur ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti,

15. Sed, Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra aquilonis, et de universis terris, ad quas ejeci eos: et reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum.

16. Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos: et post hæc mittam eis multos venatores, et venabuntur eos de omni monte, et de omni colle, et de cavernis petrarum.

17. Quia oculi mei super omnes vias eorum: non sunt absconditæ a facie mea, et non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis.

18. Et reddam primum duplices iniquitates, et peccata eorum: quia contaminaverunt terram meam in morticinis idolorum suorum, et abominationibus suis impleverunt hereditatem meam.

dorvenheid van zijn boos hart[10]), zonder naar Mij te luisteren.
13. En Ik zal u uit dit land uitdrijven naar een land, dat gij niet kent, gij noch uwe vaderen; en aldaar zult gij vreemde goden dienen, dag en nacht, en zij zullen u geen rust gunnen[11]).
14. Daarom zie, de dagen komen, zegt de Heer, en men zal niet meer zeggen: Zoo waar de Heer leeft, die de kinderen van Israël heeft uitgevoerd uit het land Egypte!
15. Maar: Zoo waar de Heer leeft, die de kinderen van Israël heeft uitgevoerd uit het land van het noorden en uit alle landen, werwaarts Ik hen heb uitgedreven; en Ik zal hen terugvoeren naar hun land, dat Ik gegeven heb aan hunne vaderen[12]).
16. Zie, Ik zal vele visschers zenden, zegt de Heer, en zij zullen hen opvisschen; en daarna zal Ik hun vele jagers zenden, en zij zullen hen opjagen van elken berg en van elken heuvel en uit de kloven der rotsen[13]).
17. Want mijne oogen zijn op al hunne wegen[14]); deze zijn niet verholen voor mijn aangezicht, en hunne ongerechtigheid is niet verborgen voor mijne oogen.
18. En eerst zal Ik hunne dubbele ongerechtigheden en hunne zonden vergelden, omdat zij mijn land hebben ontheiligd met de lijken hunner afgoden en mijn erfdeel hebben vervuld met hunne gruwelen[15]).

---

[10]) Vgl. III 17.
[11]) Vgl. VII 15. *Vreemde goden dienen* beteekent hier: aan vreemde heerschappij onderworpen zijn, want de heidensche koningen werden geacht de plaatsvervangers te zijn van de goden des lands. *En zij zullen u geen rust gunnen,* Hebr. en Syr.: «dewijl Ik u geen genade zal geven».
[12]) Zoo zwaar zal de straf der ballingschap zijn, dat, als de tijd der verlossing is gekomen, deze weldaad de verlossing uit Egypte zal doen vergeten, en inzonderheid dat bewijs van Gods macht en liefde tot bevestiging van den eed zal gebezigd worden. Zoo troost de profeet in het voorbijgaan de rechtvaardigen.
[13]) De *visschers* en *jagers* zijn de Chaldeën, die de bevolking in groot aantal als in netten zullen vangen (vgl. Ez. XII 13; Am. IV 2 Hebr.; Hab. I 15) en later de vluchtelingen als wild zullen opjagen.
[14]) Op hunne booze daden. Het volgende verslid staat niet in de Septuagint.
[15]) *Eerst,* d. i. alvorens de verlossing van v. 15 volgt. *Hunne dubbele,* d. i. vele en groote; naar het Hebr. zal de

19. Domine fortitudo mea, et robur meum, et refugium meum in die tribulationis: ad te gentes venient ab extremis terræ, et dicent: Vere mendacium possederunt patres nostri, vanitatem, quæ eis non profuit.

20. Numquid faciet sibi homo deos, et ipsi non sunt dii?

21. Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam, et virtutem meam: et scient quia nomen mihi Dominus.

19. Heer, mijne sterkte en mijne kracht en mijn toeverlaat ten dage der verdrukking! Tot U zullen de volken komen van de uiteinden der aarde en zeggen: In waarheid, leugen was het eigendom onzer vaderen, ijdelheid, die hun geen voordeel bracht[16]).

20. Zou een mensch zich goden maken? En toch, dat zijn geen goden[17])!

21. Daarom, zie, Ik zal hun ditmaal toonen, Ik zal hun toonen mijne hand en mijne kracht; en zij zullen weten, dat mijn naam is de Heer!

CAPUT XVII.

HOOFDSTUK XVII.

Hardnekkigheid van het afgodische Juda (v. 1—4). Vertrouwen op menschen en vertrouwen op God (v. 5—11); de Heer is Jeremias' toeverlaat (v. 12—18). Het gebod van den Sabbat (v. 19—27).

1. Peccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum, et in cornibus ararum eorum.

1. De zonde van Juda is geschreven met een ijzeren stift met diamanten punt, is gegrift op de tafel van hun hart en op de hoornen hunner altaren[1]).

---

vergelding of de straf *dubbel*, d. i. in dubbele mate, gestreng en zonder genade zijn; vgl. XVII 18 en Is. XL 2. *Met de lijken hunner afgoden*, een bijstellende genitief: met hunne afgoden, welke als lijken, d. i. verontreinigende wezens, en *gruwelen* zijn; vgl. VII 30.

[16]) De smadelijke verloochening, welke God van zijn volk moet ondervinden, wekt den profeet op, God te prijzen en Hem als eereboete de hulde aan te bieden, welke de heidenen Hem eenmaal zullen bewijzen, volgens de profetieën van Isaias (II 2 enz.), Micheas (IV 1) enz.; zie III 17. Zij zullen hunne vroegere afgoderij als *leugen* en *ijdelheid* (vgl. II noot 8) veroordeelen; deze toch was, zooals de profeet verschoonend hen laat zeggen, (Hebr.) «het erfdeel onzer vaderen».

[17]) Woorden van den profeet, verontwaardigd over de dwaze afgoderij van zijn volk. God antwoordt v. 21: *daarom* zal Ik hun *ditmaal*, anders dan voorheen, toonen, dat de afgoden ijdel zijn en dat Ik de ééne, ware God ben; want Ik zal hun de volle *kracht* van mijne straffende *hand* doen ondervinden, zoodat zij zullen weten, *dat mijn naam is de Heer*, Hebr. «Jahve», d. i. de zijnde, die getrouw is aan beloften en bedreigingen.

[1]) Dit hangt samen met het slot van het vorige hoofdstuk: de zonde van Juda zal niet worden vergeten, maar door de verwoesting des lands gestraft worden (v. 1—4). Een *ijzeren stift met diamanten punt* (eigenlijk «nagel», om de gelijkenis met den nagel van een vogel) is de gewone graveerstift; vgl. Job XIX 24. *De zonde van Juda*, zijne afgoderij, is gegrift in *hun hart*, als ten onuitwischbaar getuigenis tegen hen, en *op de hoornen*, d. i. de uitspringende hoeken (zie Am. III noot 23), der *altaren*, waarop de namen der afgoden waren gegrift, of die, met het afgodisch offerbloed bestreken, van hunne afgoderij getuigden.

2. Cum recordati fuerint filii eorum ararum suarum, et lucorum suorum, lignorumque frondentium in montibus excelsis,

2. Daar hunne kinderen aan hunne altaren en aan hunne bosschen en loofrijke boomen op de hooge bergen indachtig zijn,

3. Sacrificantes in agro: fortitudinem tuam, et omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter peccata in universis finibus tuis.

3. en in het veld offeren, zal Ik uwe kracht en al uwe schatten ter plundering geven, uwe hoogten om de zonden in al uwe landpalen[2]).

4. Et relinqueris sola ab hereditate tua, quam dedi tibi: et servire te faciam inimicis tuis in terra, quam ignoras: quoniam ignem succendisti in furore meo, usque in æternum ardebit.

4. En gij zult alleen gelaten worden, buiten uw erfdeel[3]), dat Ik u gegeven heb; en Ik zal u uwe vijanden doen dienen in een land, dat gij niet kent; want een vuur hebt gij ontstoken in mijnen toorn, voor eeuwig zal het branden.

5. Hæc dicit Dominus: Maledictus homo, qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum, et a Domino recedit cor ejus. *Is. XXX 2 et XXXI 1; Infra XLVIII 7.*

5. Dit zegt de Heer[4]): Vervloekt de mensch, die vertrouwt op den mensch en vleesch stelt tot zijnen arm[5]), en wiens hart afwijkt van den Heer.

6. Erit enim quasi myricæ in deserto, et non videbit cum venerit bonum: sed habitabit in siccitate in deserto, in terra salsuginis, et inhabitabili. *Infra XLVIII 6.*

6. Hij toch zal zijn gelijk tamarisken in de woestijn, en als het goede komt, zal hij het niet ontwaren; maar hij zal in dorheid wonen in de woestijn, in een ziltig en onbewoonbaar land[6]).

---

[2]) *Hunne kinderen,* d. i. het tegenwoordige geslacht, toonen met de daad (door navolging van de afgoderij) *indachtig* te *zijn aan de* afgodische *altaren* der vaderen, *aan hunne* heilige *bosschen,* Hebr. «asjerim» (zie Mich. V noot 15, en vgl. verder Jer. II 20; VII 31); evenals de vaderen offeren zij *op de bergen* en ook (v. 3) *in het veld.* De tegenwoordige Hebr. tekst in v. 2 is duister en in plaats van *en in het veld offeren* in v. 3 leest men daar in den accusatief: «mijnen berg in het veld» (te weten Sion, zie XXI 13), wat evenals *uwe kracht en al uwe schatten* afhangt van *zal Ik ter plundering geven.* Doch wat nog overig is van de oude Grieksche vertalingen stemt in v. 2 ongeveer overeen met de Vulg.; ook daarin is sprake (v. 2) van altaren en (heilige) bosschen «onder dicht geboomte en op hooge heuvelen», (v. 3) «op bergen in het veld». Dan volgt de om de zonden van de vaderen en de kinderen verdiende straf: daarom *zal Ik uwe kracht,* d. i. uwe rijkdommen (zie Is. I 31), enz. ter plundering geven, benevens *uwe hoogten,* de plaatsen waar gij gezondigd hebt. In de Septuag. ontbreken de vier eerste verzen.

[3]) Hebr.: «gij zult, en wel door u (d. i. door uwe schuld), uw erfdeel moeten achterlaten»; volgens anderen naar eene gewijzigde lezing: «gij zult uwe hand van uw erfdeel moeten aftrekken», d. i. het braak laten liggen, zooals in het sabbatjaar geschiedde, Exod. XXIII 11; want het Hebr. werkwoord schijnt op deze wet te zinspelen; vgl. Lev. XXVI 34 volg.; II Par. XXXVI 21 met noot 15. — Zie verder Jer. V 19; XV 14. *Voor eeuwig,* d. i. voor onafzienbaren tijd; zie Is. XXXII noot 12 aan het einde.

[4]) De hier volgende spreuk betreft waarschijnlijk Juda's ingewortelde neiging om bij dreigende gevaren op heidensche macht in plaats van op Jehova te steunen.

[5]) d. i. Van den zwakken mensch hulp en steun verwacht.

[6]) Als *tamarisken,* een onvruchtbaar struikgewas, vooral *in de woestijn,* waar het niet door water besproeid

7. Benedictus vir, qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus.
8. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas: et non timebit cum venerit æstus. Et erit folium ejus viride, et in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum. *Ps. I 3.*
9. Pravum est cor omnium, et inscrutabile: quis cognoscet illud?
10. Ego Dominus scrutans cor, et probans renes: qui do unicuique juxta viam suam, et juxta fructum adinventionum suarum. *I Reg. XVI 7; Ps. VII 10; Apoc. II 23.*
11. Perdix fovit quæ non peperit: fecit divitias, et non in judicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, et in novissimo suo erit insipiens.
12. Solium gloriæ altitudinis a principio, locus sanctificationis nostræ:
13. Exspectatio Israel Domine: omnes, qui te derelinquunt, confundentur: recedentes a te, in terra scribentur: quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum.

7. Gezegend de man, die vertrouwt op den Heer, en wiens toeverlaat de Heer is.
8. En hij zal zijn als een boom, die overgeplant wordt aan de wateren, die naar het vochtige zijne wortels uitschiet en niet vreest, als de hitte komt. En zijn loover blijft groen, en ten tijde van droogte is hij niet bekommerd, en nimmer houdt hij op vrucht te dragen.
9. Arglistig is het hart omtrent alles en ondoorgrondelijk; wie kan het kennen[7])?
10. Ik, de Heer, doorgrond het hart en beproef de nieren, Ik, die een iegelijk geef naar zijnen weg en naar de vrucht zijner uitvindselen.
11. Het veldhoen bebroedt wat het niet gelegd heeft; men verzamelt rijkdommen, en niet volgens het recht; in het midden zijner dagen zal men ze verlaten, en aan zijn einde zal men een dwaas zijn[8]).
12. Troon der heerlijkheid, der hoogheid van den beginne, plaats onzer heiliging,
13. verwachting van Israël, Heer[9])! Allen, die U verlaten, worden te schande; die van U afwijken, worden op de aarde geschreven[10]); want verlaten hebben zij de bron der levende wateren, den Heer.

---

wordt. *In een ziltig* en daarom volstrekt onvruchtbaar *land;* vgl. Deut. XXIX 23.

[7]) In dit en het volgende vers, in verband met 5—9, schijnt de profeet de opwerping te voorkomen, dat God niet weten zou, op wien de mensch vertrouwt. Is ook het hart des menschen *arglistig* (Hebr.) «boven alles», voor den Heer ligt het open (v. 10). Zie verder XI 20.

[8]) Een voorbeeld van Gods eerlijke rechtsbedeeling (v. 10*b*). *Het veldhoen enz.* is wellicht een op het volksgeloof van dien tijd steunend spreekwoord. Onverwachts *zal men* zijne onrechtvaardig verkregen rijkdommen moeten *verlaten* en er geen genot van hebben, evenmin als het veldhoen van de vreemde kuikens, die, zoodra zij volwassen zijn, onverwachts de hen verlaten.

[9]) De profeet wendt zich, in naam van het geloovige Israël, tot God. Eerst zijne heerlijkheid en eeuwige majesteit prijzend, roemt hij Hem *troon der heerlijkheid* en (Hebr.) «hoogheid van den beginne»; daarna zijne goedheid voor Israël verheffend, gedenkt hij Hem als de *plaats* (Hebr.) «van ons heiligdom» en de *verwachting van Israël.* Hoe dwaas en noodlottig is het dus dien grooten en goeden God te verlaten!

[10]) In het stof, waar hun naam welhaast spoorloos verdwijnt. Zie verder II 13.

14. Sana me Domine, et sanabor: salvum me fac, et salvus ero: quoniam laus mea tu es.
15. Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est verbum Domini? veniat.
16. Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens: et diem hominis non desideravi, tu scis. Quod egressum est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit.
17. Non sis tu mihi formidini, spes mea tu in die afflictionis.
18. Confundantur qui me persequuntur, et non confundar ego: paveant illi, et non paveam ego: induc super eos diem afflictionis, et duplici contritione contere eos.
19. Hæc dicit Dominus ad me: Vade, et sta in porta filiorum populi, per quam ingrediuntur reges Juda, et egrediuntur, et in cunctis portis Jerusalem:

14. Genees mij, Heer, en ik zal genezen worden; red mij en ik zal gered zijn; want mijn lof zijt Gij!
15. Zie, zij zeggen tot mij: Waar is het woord des Heeren[11]? Het kome!
16. En ik, ik ben niet versaagd, U als herder volgend; en den dag des menschen heb ik niet begeerd, Gij weet het! Wat uitging van mijne lippen, was rechtmatig voor uw aangezicht[12].
17. Wees Gij mij niet tot verschrikking[13], Gij, mijne hoop ten dage des jammers!
18. Te schande mogen worden die mij vervolgen, en niet te schande worde ik; sidderen mogen zij, en niet sidderen moge ik; breng over hen den dag des jammers en verderf hen met dubbel verderf[14].
19. Dit zegt de Heer tot mij[15]: Ga en plaats u in de poort van de kinderen des volks, waardoor de koningen van Juda ingaan en uitgaan[16], en in al de poorten van Jerusalem;

---

[11]) *Zij*, mijne haters. *Waar* blijft de vervulling van hetgeen gij als *het woord des Heeren* uitgeeft. Vgl. Is. V 19.

[12]) *Ik ben niet versaagd* bij de spot- en lasterreden mijner vijanden, *U als herder volgend*, te weten bij het uitoefenen mijner profetische bediening. Het Hebr. vertaalt men (niet zonder willekeur): «Ik heb mij niet onttrokken om een herder te zijn achter U», d. i. herderlijke zorg te hebben voor de mij toevertrouwde kudde. Beter naar de Septuag.: «Ik ben niet moede geworden U te volgen». *De dag des menschen* beteekent volgens den H. Hiër.: een lang leven of voorspoed; Hebr.: «den dag des jammers», d. i. het goddelijk wraakgericht, dat hij zijn volk aankondigde, niet uit wraaklust, doch alleen uit gehoorzaamheid aan God; want *wat van mijne lippen* uitging of wat ik profeteerde, (Septuag.) «is voor uw aangezicht», d. i. is u bekend.

[13]) Hiermede had God hem bedreigd I 17 (Hebr.), indien hij ontrouw werd aan zijne bediening.

[14]) Eene voorspelling der gerechte straf over hen, die God zelven in den persoon des profeets weerstreefden; vgl. XI 20.

[15]) In de hier volgende profetie (v. 19—27) geeft de profeet een proeve zijner prediking, waarmede hij na de terugvinding van het wetboek onder Josias «de woorden van het verbond» (zie XI 2 volg.) inscherpte. Het vieren van den sabbat (evenals van den Zondag onder de Christenen) was als de toetssteen van de getrouwheid aan God en zijne Wet.

[16]) Welke *poort* bedoeld is, eene tempelpoort of eene stadspoort, is onzeker. Volgens de Vulg. waarschijnlijk eene tempelpoort, waarlangs de *kinderen des volks*, d. i. de leeken (zie II Par. XXXV noot 5), den tempel in- en uitgingen, zoodat wellicht de priesters en de levieten eene voor hen afzonderlijke poort hadden. Volgens sommigen is de Benjaminspoort bedoeld, eene stadspoort (zie XXXVIII 7), wat de lezing der Septuagint waarschijnlijk maakt: «der kinderen van *uw* volk», d. i. van uwe volksgenooten, de noordelijk van de stad wonende Benjaminieten, die langs deze noorderpoort de stad in- en uit-

20. Et dices ad eos: Audite verbum Domini reges Juda, et omnis Juda, cunctique habitatores Jerusalem, qui ingredimini per portas istas.
21. Hæc dicit Dominus: Custodite animas vestras, et nolite portare pondera in die sabbati: nec inferatis per portas Jerusalem.
22. Et nolite ejicere onera de domibus vestris in die sabbati, et omne opus non facietis: sanctificate diem sabbati, sicut præcepi patribus vestris.
23. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed induraverunt cervicem suam ne audirent me, et ne acciperent disciplinam.
24. Et erit: Si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die sabbati: et si sanctificaveritis diem sabbati, ne faciatis in eo omne opus:
25. Ingredientur per portas civitatis hujus reges et principes, sedentes super solium David, et ascendentes in curribus et equis, ipsi et principes eorum, viri Juda, et habitatores Jerusalem: et habitabitur civitas hæc in sempiternum.
26. Et venient de civitatibus Juda, et de circuitu Jerusalem, et de terra Benjamin, et de campestribus, et de montuosis, et ab austro, portantes holocaustum, et victimam, et

20. en zeg tot hen: Hoort het woord des Heeren, koningen[17]) van Juda en geheel Juda en alle bewoners van Jerusalem, die door deze poorten ingaat.
21. Dit zegt de Heer: Geeft acht op uwe zielen[18]) en draagt geen lasten op den sabbatdag en brengt ze niet binnen door de poorten van Jerusalem.
22. En brengt geene lasten uit uwe huizen op den sabbatdag en doet geenerlei werk; heiligt den sabbatdag, gelijk Ik geboden heb aan uwe vaderen[19]).
23. En zij hoorden niet, noch neigden zij hun oor; doch zij verhardden hunnen nek om niet naar Mij te hooren en de tucht niet aan te nemen[20]),
24. En het zal zijn: Indien gij naar Mij hoort, zegt de Heer, zoodat gij geene lasten door de poorten dezer stad inbrengt op den sabbatdag, en indien gij den sabbatdag heiligt, zoodat gij daarop geenerlei werk doet,
25. dan zullen door de poorten dezer stad ingaan koningen en vorsten, gezeten op den troon van David en rijdende op wagens en paarden, zij en hunne vorsten, de mannen van Juda en de bewoners van Jerusalem; en deze stad zal bewoond worden voor immer[21]).
26. En zij zullen komen uit de steden van Juda en uit den omtrek van Jerusalem en uit het land Benjamin en uit de vlakte en uit het gebergte en uit het zuiden, dragende brandoffer en slachtoffer en

---

gingen; zie XXXVII 12, waar Jeremias zich door deze poort naar zijne verwanten wilde begeven.

17) In het meervoud, zie XIII noot 6.

18) d. i. Op uw leven, want op de overtreding van den sabbat stond de doodstraf; zie Exod. XXXI 14, 15.

19) Zie Exod. XX 10 volg.; Deut. V 12 volg. *Lasten* beteekent hier allerlei koopwaren.

20) Zie VII 24, 26, 28.

21) M. a. w. dan zal Jerusalem voor immer de zetel blijven van het koninklijk huis en niet door vijanden worden genomen. De glans van het koningschap bij de plechtige in- en uittochten van koningen en grooten, alsook de uit Juda toestroomende scharen, die (v. 26) met rijke offeranden tempelwaarts opgaan, zullen dan van Gods rijken zegen getuigen.

sacrificium, et thus, et inferent oblationem in domum Domini.

27. Si autem non audieritis me ut sanctificetis diem sabbati, et ne portetis onus, et ne inferatis per portas Jerusalem in die sabbati: succendam ignem in portis ejus, et devorabit domos Jerusalem, et non exstinguetur.

spijsoffer en wierook, en zij zullen offerande brengen naar het huis des Heeren[22]).

27. Maar indien gij naar Mij niet hoort om den sabbatdag te heiligen en geene lasten te dragen en in te brengen door de poorten van Jerusalem op den sabbatdag, dan zal Ik een vuur ontsteken in zijne poorten, en het zal de huizen van Jerusalem verslinden en niet gebluscht worden[23]).

CAPUT XVIII.

HOOFDSTUK XVIII.

De pottenbakker en het leem (v. 1—12). Ontrouw aan God (v. 13—17); aanslagen tegen den profeet (v. 18—23).

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, dicens:

2. Surge, et descende in domum figuli, et ibi audies verba mea.

3. Et descendi in domum figuli, et ecce ipse faciebat opus super rotam.

4. Et dissipatum est vas, quod ipse faciebat e luto manibus suis: conversusque fecit illud vas alterum,

1. Het woord, dat van den Heer geschied is tot Jeremias, zeggende[1]):

2. Maak u op en daal af naar het huis van den pottenbakker[2]), en aldaar zult gij mijne woorden hooren.

3. En ik daalde af naar het huis van den pottenbakker, en zie, hij maakte een werk op de schijf[3]).

4. En het vat mislukte, hetwelk hij van leem met zijne handen maakte; en opnieuw maakte hij daarvan

---

[22]) Zie voor de hier genoemde deelen van Juda Jos. XI noot 13. Ook de verschillende soorten van offeranden worden opgenoemd: *brandoffer* en *slachtoffer* (zie VII noot 18) en *spijsoffer* of mincha (zie Mal. I noot 11), dat met *wierook* vergezeld ging; zie Lev. II 1. Voor *offerande* heeft het Hebr. «lofoffer», dat niet een van de vorige onderscheiden soort aanduidt, maar het doel uitdrukt, dat bij die offers beoogd wordt, te weten God te danken en te loven voor zijne weldaden; vgl. Lev. VII 11 volg.

[23]) Eene navolging van Am. I 14 en vooral II 5. Zie hierboven v. 4 en VII 20. Vgl. II Esdr. XIII 17, 18.

[1]) De zinnebeeldige handeling van dit hoofdstuk heeft overeenkomst met die van hoofdstuk XIX, waarmede de inhechtenisneming van Jeremias (XX 1—6) en de hierop volgende ontboezeming van den profeet (XX 7—13) in onmiddellijk verband staan. Met waarschijnlijkheid plaatst men deze profetieën (XVIII—XX) onder de regeering van Joakim.

[2]) De pottenbakkerijen lagen in een dal dicht bij de stad (wellicht het dal Hinnom, zie XIX 1, 2), alwaar zich leemgroeven bevonden.

[3]) Hebr. in den dualis: «op de twee schijven», welke onderling met eene as verbonden waren. De onderste schijf werd met de linkerhand of den voet in draaiende beweging gebracht en deelde hare beweging mede aan de bovenste, waarop het leem was gelegen, dat de pottenbakker met de rechterhand den gewilden vorm gaf.

sicut placuerat in oculis ejus ut faceret.
5. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
6. Numquid sicut figulus iste, non potero vobis facere, domus Israel, ait Dominus? ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel. *Is. XLV 9; Rom. IX 20.*
7. Repente loquar adversum gentem et adversus regnum, ut eradicem, et destruam, et disperdam illud. *Supra I 10.*
8. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum adversus eam: agam et ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei.
9. Et subito loquar de gente et de regno, ut ædificem et plantem illud.
10. Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam: pœnitentiam agam super bono, quod locutus sum ut facerem ei.
11. Nunc ergo dic viro Juda, et habitatoribus Jerusalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo contra vos malum, et cogito contra vos cogitationem: revertatur unusquisque a via sua mala, et dirigite vias vestras et studia vestra. *IV Reg. XVII 13; Infra XXV 5 et XXXV 15; Jon. III 9.*
12. Qui dixerunt: Desperavimus: post cogitationes enim nostras ibi-

een ander vat, gelijk het in zijne oogen geviel te maken.
5. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
6. Zoude Ik niet gelijk deze pottenbakker met ulieden kunnen doen, huis van Israël, zegt de Heer? Zie, gelijk het leem in de hand des pottenbakkers, zoo zijt gijlieden in mijne hand, huis van Israël[4])!
7. Straks spreek Ik tegen een volk en tegen een rijk, om het uit te roeien en af te breken en te verdelgen.
8. Indien dat volk boete doet over zijn kwaad, dat Ik tegen hetzelve heb gesproken[5]), dan zal ook Ik berouw hebben over het kwaad, dat Ik gedacht heb aan hetzelve te zullen doen.
9. En straks spreek Ik aangaande een volk en aangaande een rijk, om het op te bouwen en te planten[6]).
10. Indien het kwaad doet in mijne oogen, zoodat het niet hoort naar mijne stem, dan zal Ik berouw hebben over het goed, dat Ik gesproken heb aan hetzelve te zullen doen.
11. Nu dan, zeg tot de manschap van Juda, en tot de bewoners van Jerusalem, zeggende: Dit zegt de Heer: Zie, Ik vorm tegen u een kwaad en overleg tegen u overlegging. Een iegelijk bekeere zich van zijn boozen weg, en verbetert uwe wegen en uwe gezindheid[7])!
12. En zij zeiden: Wij zijn wanhopig[8]); want wij zullen onze eigen

[4]) Zie voor deze vergelijking Is. XLV noot 8. Zij wordt hier toegepast in dien zin, dat God zijn plan om of te straffen of te zegenen verandert, wanneer het volk of zich bekeert of van den goeden weg afdwaalt. Er is hier alleen sprake van tijdelijke straffen of zegeningen, niet van Gods beschikking omtrent de eeuwige zaligheid of verwerping van ieder in het bijzonder.

[5]) *Over zijn kwaad* in dubbelen zin: de boosheid en de over haar beschikte straf; doch Hebr.: «Indien dit volk boete doet over zijne boosheid, waartegen Ik gesproken heb», *dan zal ook Ik berouw hebben over het kwaad* (d. i. over het beschikte onheil). Dit laatste is van God op menschelijke wijze gezegd; zie Exod. XXXII noot 14.

[6]) Zie I 10. Vgl. Ez. XXXIII 13 volg.

[7]) De in v. 7—10 uitgesproken waarheid op Juda toepassend, vermaant de profeet tot bekeering, opdat het onheil alsnog worde afgewend. *Ik vorm* ziet terug op de gelijkenis van den pottenbakker, v. 6. Zie verder VII 3, 5.

[8]) Zie II noot 24 aan het einde.

mus, et unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.

13. Ideo hæc dicit Dominus: Interrogate gentes: Quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel?

14. Numquid deficiet de petra agri nix Libani? aut evelli possunt aquæ erumpentes frigidæ, et defluentes?

15. Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes, et impingentes in viis suis, in semitis sæculi, ut ambularent per eas in itinere non trito:

16. Ut fieret terra eorum in desolationem, et in sibilum sempiternum: omnis, qui præterierit per eam, obstupescet, et movebit caput suum. *Infra XIX 8 et XLIX 13 et L 13.*

17. Sicut ventus urens dispergam eos coram inimico: dorsum, et non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.

18. Et dixerunt: Venite, et cogitemus contra Jeremiam cogitationes: non enim peribit lex a sacerdote, neque consilium a sapiente, nec sermo a propheta: venite, et

gedachten volgen en een iegelijk de slechtheid van zijn boos hart doen!

13. Daarom zegt dit de Heer: Ondervraagt de volken: Wie heeft zulke gruwelijke dingen gehoord, welke de jonkvrouw Israël bedreven heeft bovenmate[9]).

14. Zal wel van de rots des velds[10]) de sneeuw van den Libanon verdwijnen? Of kunnen opborrelende, koele en stroomende wateren uitdrogen?

15. Want vergeten heeft Mij mijn volk, daar zij aan de ijdelheid offeren en struikelen op hunne wegen, op de aloude paden, om te wandelen op die van een ongebaanden weg[11]),

16. opdat hun land zou worden tot woestenij en tot eeuwig gesis; al wie daar doortrekt zal verstomd staan en zijn hoofd schudden[12]).

17. Als de brandende wind[13]) zal Ik hen verstrooien voor het aangezicht des vijands; den rug en niet het gelaat zal Ik hun toonen ten dage van hunnen ondergang.

18. En zij zeiden: Komt en smeden wij aanslagen tegen Jeremias; want de wet zal niet teloorgaan voor den priester noch de raad voor den wijze noch het woord

---

[9]) Vgl. II 10. *Gruwelijke dingen,* zie V 30, te weten Israël's afval van Jehova. *Jonkvrouw,* zie XIV 17. — Hoe strijdig met de natuur zelve Israël's handelwijze tegenover God is, toonen de vergelijkingen in v. 14; vgl. VIII 7.

[10]) d. i. Van de rotsen op de hoogvlakten van genoemd gebergte. — De wetten der natuur volgen bestendig haren loop; Israël daarentegen vergeet zijnen God en wijkt af naar de afgoden (v. 15).

[11]) *Aan de ijdelheid,* d. i. aan de afgoden, zie II noot 5. Verder naar het Hebr.: «en zij (de afgoden) doen hen struikelen» *op de aloude paden* (zie VI 16), welke *hunne wegen* zijn, te weten de hun vanouds door God in zijne Wet gebaande wegen des heils, *om te wandelen op* de paden der afgoderij, *een ongebaanden,* d. i. moeilijken en gevaarlijken, *weg,* die ten verderve voert (v. 16).

[12]) *Opdat:* het noodwendig gevolg hunner zonde wordt voorgesteld als het door hen beoogde doel. Een uitjouwend *gesis* over hun verwoest land, zie Mich. VI 6, tevens de uitdrukking van verbazing over zulk een godsgericht. Vgl. Ps. XXI 8.

[13]) Als door een hevigen «oostenwind» (Hebr.); zie Is. XXVII noot 8; vgl. Ps. XLVII 8; Job XXVII 21. Zie verder II 17. God zal met hen handelen, gelijk zij tegenover Hem gehandeld hebben.

percutiamus eum lingua, et non attendamus ad universos sermones ejus.

19. Attende Domine ad me, et audi vocem adversariorum meorum.

20. Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ? Recordare quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, et averterem indignationem tuam ab eis.

21. Propterea da filios eorum in famem, et deduc eos in manus gladii: fiant uxores eorum absque liberis, et viduæ: et viri earum interficiantur morte: juvenes eorum confodiantur gladio in prœlio.

22. Audiatur clamor de domibus eorum: adduces enim super eos latronem repente: quia foderunt foveam ut caperent me, et laqueos absconderunt pedibus meis.

23. Tu autem Domine scis omne consilium eorum adversum me in mortem: ne propitieris iniquitati eorum, et peccatum eorum a facie tua non deleatur: fiant corruentes

voor den profeet. Komt en slaan wij hem met de tong en geven wij geen acht op al zijne woorden[14])!

19. Geef acht, o Heer, op mij en hoor de stem mijner tegenstanders!

20. Zal men dan goed met kwaad vergelden, want zij hebben eenen kuil gegraven voor mijne ziel[15])? Gedenk, dat ik voor uw aangezicht gestaan heb om voor hen ten goede te spreken en uwe verbolgenheid van hen af te wenden!

21. Daarom geef hunne zonen prijs aan den honger en lever hen over aan de handen des zwaards; dat hunne vrouwen kinderloos en weduwen worden, en dat hare mannen getroffen worden met den dood[16]); dat hunne jongelingen doorstoken worden met het zwaard in den strijd!

22. Uit hunne huizen worde het noodgeschrei gehoord; want Gij zult over hen den roover[17]) brengen onverhoeds; omdat zij eenen kuil gegraven[18]) hebben om mij te vangen en strikken verborgen hebben voor mijne voeten!

23. Maar Gij, Heer, Gij kent al hunne beraadslaging tegen mij ten doode; wees hunner ongerechtigheid niet genadig, en hunne zonde worde voor uw aanschijn niet uit-

[14]) Uit de aanslagen tegen zijn leven gesmeed (zie XI 18—21) bewijst de profeet, hoe halsstarrig zijn volk is en hoezeer het de (v. 17) aangekondigde straf verdient. De zin is: Laat ons Jeremias om het leven brengen, *want* door zijne voorgewende profetiëen is hij als het ware aan hoogverraad schuldig. Immers daar hij onzen ondergang aankondigt, tast hij te gelijk onze (hier opgenoemde) voorrechten aan. Deze toch achtten zij, even goed als hun volksbestaan, onvergankelijk. — De *wet* is de onderwijzing der Wet, welke aan de priesters was toevertrouwd; zie II 8 en vgl. Mal. II 6, 7. De *wijze* beteekent de raadgevers voor vorst en volk. — *Met de tong slaan* beduidt belasteren, hier voor de rechtbank en wel (zie v. 23) van eene misdaad, waarop de doodstraf stond. Zoover kwam het werkelijk XXVI 8 volg.

[15]) Wat de Septuag. verklaart door te vertalen: «want zij hebben samen woorden gesproken tegen mijne ziel (mijn leven) en hebben hunne straf (die zij mij willen aandoen) voor mij verborgen gehouden».

[16]) d. i. Met de pest, zie XV noot 2. Vgl. met deze twee verzen Ps. XXXIV 1—12. Zie voor dergelijke verwenschingen Ps. V noot 8. De profeet bidt God, dat de reeds aangekondigde straffen over die halsstarrigen mogen komen ter verheerlijking van Gods heiligheid en rechtvaardigheid.

[17]) Hebr.: «eene bende» of vijandelijke, plunderende troepen.

[18]) Septuag.: «een plan gesmeed».

in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

gedelgd[19]); dat zij neerstorten voor uw aangezicht, verderf hen ten tijde uwer gramschap!

CAPUT XIX.

HOOFDSTUK XIX.

De in het dal Hinnom verbrijzelde kruik (v. 1—13); toespraak van den profeet tot het volk in het voorhof des tempels (v. 14—15).

1. Hæc dicit Dominus: Vade, et accipe lagunculam figuli testeam a senioribus populi, et a senioribus sacerdotum:

2. Et egredere ad vallem filii Ennom, quæ est juxta introitum portæ fictilis: et prædicabis ibi verba, quæ ego loquar ad te.

3. Et dices: Audite verbum Domini reges Juda, et habitatores Jerusalem: hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam afflictionem super locum istum, ita ut omnis, qui audierit illam, tinniant aures ejus:

4. Eo quod dereliquerint me, et alienum fecerint locum istum: et libaverunt in eo diis alienis, quos nescierunt ipsi, et patres eorum, et

1. Dit zegt de Heer: Ga heen en koop een aarden pottenbakkerskruik[1]), (neem met u) van de oudsten des volks en van de oudsten der priesters[2]).

2. En ga uit naar het dal van den zoon van Ennom, dat bij den ingang der Pottenbakkerspoort ligt[3]), en predik aldaar de woorden, die Ik tot u spreken zal.

3. En zeg: Hoort het woord des Heeren, koningen van Juda en bewoners van Jerusalem: Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Zie, Ik zal jammer brengen over dit oord, zoodat al wie het hoort hem de ooren zullen tuiten[4]);

4. omdat zij Mij verlaten en dit oord van Mij vervreemd en aldaar aan andere goden, die zij niet kenden, geofferd hebben, zij en hunne

[19]) M. a. w. de door hunne *ongerechtigheid* verdiende straf ga in vervulling.

[1]) Voor *kruik* heeft het Hebr. «bakboek», d. i. eene kruik met langen, engen hals. De klank van het woord bootst het klokkend geluid na bij het uitgieten van den inhoud; zie noot 7.

[2]) In de vertaling van den H. Hiëronymus is de tekst duidelijker weergegeven: *accipe... et de senioribus populi* enz. De aanvulling *neem met u* wordt door den zin gevorderd (vgl. XXXV 3 en XXXVIII 10) en is in de Septuag. en de andere oude vertalingen uitgedrukt. *De oudsten des volks* zijn de hoofden der familiën en *de oudsten der priesters* waarschijnlijk de hoofden der priesterklassen (zie IV Reg. XIX 2), beiden als getuigen van hetgeen de profeet doen en spreken zal.

[3]) De *Pottenbakkerspoort,* Hebr. de poort Charsoet, eigenlijk Aardewerk- of Schervenpoort, draagt dezen naam misschien om de daar weggeworpen scherven, volgens anderen om de daarbij gelegen pottenbakkerijen (zie XVIII noot 2), zoodat de profeet in het voorbijgaan zijne kruik kon koopen. Deze poort is waarschijnlijk dezelfde als de II Esdr. II 13 genoemde Mestpoort, door welke men de stad zuidwaarts uitging, want ook gene voerde tot het zuidelijk gelegen dal Hinnom; zie VII noot 26.

[4]) *Koningen* in het meervoud, zie XIII noot 6. *Over dit oord,* d. i. niet alleen het dal Hinnom, maar Jerusalem en geheel Juda, zie VII noot 3. Zie voor de uitdrukking *de ooren tuiten* I Reg. III 11; IV Reg. XXI 12.

reges Juda: et repleverunt locum istum sanguine innocentum.

5. Et ædificaverunt excelsa Baalim ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim: quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.

6. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: et non vocabitur amplius locus iste, Topheth, et Vallis filii Ennom: sed Vallis occisionis.

7. Et dissipabo consilium Juda et Jerusalem in loco isto: et subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum, et in manu quærentium animas eorum: et dabo cadavera eorum escam volatilibus cœli, et bestiis terræ.

8. Et ponam civitatem hanc in stuporem, et in sibilum: omnis, qui præterierit per eam, obstupescet, et sibilabit super universa plaga ejus. *Supra XVIII 16; Infra XLIX 13 et L 13.*

9. Et cibabo eos carnibus filiorum suorum, et carnibus filiarum suarum: et unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione, et in angustia, in qua concludent eos inimici eorum, et qui quærunt animas eorum.

vaderen en de koningen van Juda; en omdat zij deze plaats vervuld hebben met het bloed der onschuldigen[5]),

5. en zij hoogten voor de Baäls gebouwd hebben om hunne kinderen met vuur te verbranden tot brandoffer voor de Baäls, hetgeen Ik niet geboden noch gezegd heb en hetgeen niet in mijn hart is opgekomen.

6. Daarom zie, de dagen komen, zegt de Heer, en niet meer zal deze plaats heeten: Topheth en Dal van den zoon van Ennom, maar Dal der slachting[6]).

7. En Ik zal den raadslag van Juda en van Jerusalem verijdelen te dezer plaatse[7]); en Ik zal hen met het zwaard neervellen ten aanschouwen hunner vijanden en door de hand dergenen, die hun naar het leven staan; en Ik zal hunne lijken tot spijze geven aan de vogelen des hemels en aan de wilde dieren der aarde.

8. En Ik zal deze stad maken tot ontzetting en tot gesis[8]); al wie daar voorbijgaat zal verstomd staan en sissen over al hare plagen.

9. En Ik zal hen spijzen met het vleesch hunner zonen en met het vleesch hunner dochters; en een ieder zal het vleesch zijns naasten eten bij de belegering en bij de benauwing, waarmede hunne vijanden hen zullen insluiten en zij, die hun naar het leven staan[9]).

---

[5]) *Vervreemd* of ontheiligd, zie XVI 18. *Die zij niet kenden* als hunne weldoeners, m. a. w. van wie zij niets goeds te wachten hadden. *Met het bloed* enz. door hunne kinderoffers aan den Moloch v. 5; volgens anderen wijst dit, evenals II 30, 34; VII 6; XXII 3, 17, op het bloedvergieten onder Manasses (zie IV Reg. XXI 2—7, 16). De Septuag. leest: «en de koningen van Juda hebben deze plaats vervuld» enz. Zie XV 4.

[6]) Zie VII 31, 32.

[7]) *Den raadslag verijdelen* beteekent de gewaande wijsheid der oudsten (v. 1) te schande maken. Het Hebr. werkwoord wijst door zijn klank op de kruik van v. 1, welke de profeet bij deze woorden wellicht uitgoot. Zie verder VII 33.

[8]) Tot een voorwerp van *ontzetting* enz. Zie verder XVIII noot 12.

[9]) Zoo verschrikkelijk zal de hongersnood zijn. Eene letterlijke herhaling van Deut. XXVIII 53; vgl. Lev. XXVI 29. Zie de vervulling Bar. II 3; Thren. II 20; IV 10. Vgl. IV Reg. VI 28, 29

10. Et conteres lagunculam in oculis virorum, qui ibunt tecum:

11. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum et civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari: et in Topheth sepelientur, eo quod non sit alius locus ad sepeliendum.

12. Sic faciam loco huic, ait Dominus, et habitatoribus ejus: et ponam civitatem istam sicut Topheth.

13. Et erunt domus Jerusalem, et domus regum Juda sicut locus Topheth, immundæ: omnes domus, in quarum domatibus sacrificaverunt omni militiæ cœli, et libaverunt libamina diis alienis.

14. Venit autem Jeremias de Topheth, quo miserat eum Dominus ad prophetandum, et stetit in atrio domus Domini, et dixit ad omnem populum:

15. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam super civitatem hanc, et super omnes urbes ejus universa mala, quæ locutus sum adversum eam: quoniam induraverunt cervicem suam ut non audirent sermones meos.

10. En gij zult de kruik verbrijzelen voor de oogen der mannen, die met u zullen gaan.

11. En gij zult tot hen zeggen: Dit zegt de Heer der heerscharen: Aldus zal Ik dit volk verbrijzelen en deze stad, gelijk de kruik van den pottenbakker verbrijzeld wordt, welke niet weder gemaakt kan worden[10]; en in Topheth zullen zij begraven worden, dewijl er geen andere plaats is ter begraving.

12. Aldus zal Ik doen aan deze plaats, zegt de Heer, en aan hare bewoners; en Ik zal deze stad maken als een Topheth[11].

13. En de huizen van Jerusalem en de huizen der koningen van Juda zullen zijn als de plaats Topheth, onrein: al de huizen, op welker daken zij aan geheel het heer des hemels geofferd en plengoffers geplengd hebben aan vreemde goden[12].

14. Jeremias kwam dan van Topheth[13], waarheen de Heer hem om te profeteeren gezonden had, en hij plaatste zich in het voorhof van het huis des Heeren en zeide tot al het volk:

15. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Zie, Ik zal over deze stad en over al hare steden al de onheilen brengen, welke Ik tegen haar gesproken heb; want zij hebben hunnen nek verhard om niet te luisteren naar mijne woorden[14].

[10]) De zinnebeeldige handeling (v. 10) beteekent den menschelijkerwijze onherstelbaren ondergang van volk en staat; vgl. Ps. II 9; Is. XXX 14. Zie hetzelfde in andere beelden uitgedrukt XV 14; XVII 4, 27. — De volgende woorden, eene herhaling van VII 32, heeft de Septuagint beter weggelaten.

[11]) Als het sinds Josias' tijd als onrein verafschuwde en gevloekte dal *Topheth;* zie IV Reg. XXIII 10; vgl. Is. XXX 33.

[12]) In plaats van *immundæ, onrein* vertaalt de Septuag. «om al hunne onreinheden» en voegt het bij het volgende: «in» *al de huizen, op welker* platte *daken* enz.; aldaar brandde men wierook voor het gesternte; zie VII 18; VIII 2. Vgl. Soph. I 5; IV Reg. XXI 3—5; XXIII 12.

[13]) Na aldaar gedaan en gesproken te hebben wat hem v. 1—13 gelast was.

[14]) Met dit woord eindigde Jeremias zijne rede, waarin hij de beteekenis der zinnebeeldige handeling verklaard en het hem opgedragen woord had toegelicht. — *Over al hare,* aan de hoofdstad ondergeschikte, *steden.* Zie verder VII 26; XVII 23.

CAPUT XX. | HOOFDSTUK XX.

gevangenneming (v. 1—2); voorspelling der straf aan Phassur (v. 3—6). emingen van Jeremias over de bezwaren aan zijne roeping verbonden (v. 7—18).

udivit Phassur filius Em- rdos, qui constitutus erat in domo Domini, Jeremiam ntem sermones istos.

ercussit Phassur Jeremiam m, et misit eum in nervum, ıt in porta Benjamin supe- domo Domini.

que illuxisset in crastinum, hassur Jeremiam de nervo: ad eum Jeremias: Non vocavit Dominus nomen d pavorem undique.

hæc dicit Dominus: Ecce te in pavorem, te et omnes uos: et corruent gladio ini- suorum, et oculi tui vide- omnem Judam dabo in egis Babylonis: et traducet abylonem, et percutiet eos

abo universam substantiam hujus, et omnem laborem neque pretium, et cunctos s regum Juda dabo in manu

1. En Phassur, de zoon van Emmer, de priester, die als overste in het huis des Heeren gesteld was, hoorde Jeremias die woorden profeteeren.
2. En Phassur sloeg Jeremias, den profeet, en legde hem in den stok, die zich bevond aan de Opper-Benjaminpoort in het huis des Heeren[1]).
3. En des anderen daags, toen het licht werd, liet Phassur Jeremias vrij uit den stok; en Jeremias zeide tot hem: Niet Phassur noemt de Heer uwen naam, maar Schrik in het rond[2]).
4. Want dit zegt de Heer: Zie, Ik zal u tot schrik maken, u en al uwe vrienden[3]); en zij zullen neerstorten door het zwaard hunner vijanden, en uwe oogen zullen het zien; en geheel Juda zal Ik geven in de hand des konings van Babylon; en hij zal hen wegvoeren naar Babylon en hen slaan met het zwaard.
5. En Ik zal al de have dezer stad prijsgeven, en al haar gewin en alle kostbaarheden en alle schatten der koningen van Juda zal Ik prijsgeven in de hand hunner vijanden;

Phassur de zoon van *Emmer* ijken zin, dan is de XXI 1 XVIII 1) genoemde een andere; icht is *Emmer* slechts de naam stamhuis; zie I Par. XXIV 14; dr. II 37. *Overste* enz., d. i. ı der tempelwacht (vgl. Act. IV was een zeer aanzienlijk ambt; 4. Als zoodanig trad Phassur (zie XXIX 26) en *sloeg* den . i. liet hem, waarschijnlijk met eeselen (vgl. Deut. XXV 3). De . Act. XVI 24) is een houten k, waarin misdadigers met de volgens sommigen ook met rmen) werden ingesloten; het zich in de gevangenis aan de *Opper-Benjaminpoort*, eene tempelpoort, waarschijnlijk in den noordelijken ringmuur van het buitenste voorhof; zie XVII noot 16. In de Septuag. is de eigennaam dier poort niet uitgedrukt.

[2]) Zie VI 25; XX 10. God *noemt uwen naam*, d. i. maakt u, zie v. 4; m. a. w. rondom door schrikbarende rampen overstelpt, zult gij een voorwerp van schrik zijn voor uwe omgeving. Volgens de Septuag. noemt God zijnen naam «metoikon», d. i. balling.

[3]) Hebr.: «Ik zal u tot schrik maken voor u en voor al uwe vrienden». In de Septuag. ook hier: «Ik maak u tot balling».

inimicorum eorum: et diripient eos, et tollent, et ducent in Babylonem.
6. Tu autem Phassur, et omnes habitatores domus tuæ ibitis in captivitatem: et in Babylonem venies, et ibi morieris, ibique sepelieris tu, et omnes amici tui, quibus prophetasti mendacium.
7. Seduxisti me Domine, et seductus sum: fortior me fuisti, et invaluisti: factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me.
8. Quia jam olim loquor, vociferans iniquitatem, et vastitatem clamito: et factus est mihi sermo Domini in opprobrium, et in derisum tota die.
9. Et dixi: Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius: et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususque in ossibus meis: et defeci, ferre non sustinens.

en zij zullen hen plunderen en nemen en naar Babylon voeren.
6. En gij, Phassur, en al de bewoners van uw huis, gijlieden zult in gevangenschap gaan; en gij zult in Babylon komen en aldaar sterven en aldaar begraven worden, gij en al uwe vrienden, aan wie gij logen geprofeteerd hebt[4]).
7. Gij hebt mij bedrogen, o Heer, en ik heb mij laten bedriegen; Gij waart mij te sterk en hebt overmocht; ik ben tot een spot geworden den ganschen dag, allen beschimpen mij[5]).
8. Want reeds lang spreek ik, en schreeuw ik onrecht uit, en roep ik verwoesting[6]); en het woord des Heeren is mij geworden tot schimp en tot spot den ganschen dag.
9. En ik zeide: Ik zal Hem niet gedenken en niet meer spreken in zijnen naam! En het werd mij in mijn hart als een blakend vuur, dat binnen mijn gebeente was besloten; en ik bezweek, onmachtig als ik was het te verdragen[7]).

[4]) Phassur was derhalve een dier valsche profeten, die door leugenbeloften het volk bedrogen; zie VI 14; XIV 13. Hieruit laat zich zijne verbittering tegen Jeremias (v. 1, 2; vgl. XIX 14, 15) te beter verklaren. — Waarschijnlijk werd Phassur met koning Jechonias in ballingschap gezonden (vgl. XXIX 2; IV Reg. XXIV 14 volg.); althans onder Sedecias bekleedde Sophonias zijne bediening; zie XXIX 25, 26.

[5]) Die mishandeling had Jeremias diep getroffen; zwaarder dan ooit (zie XV 10, 15—18) drukte op hem de last zijner bediening, welke hem bij het volk gehaat maakte. Daarom spreekt hij tot God gemeenzaam als tot zijnen vriend, doch met zekere kleinmoedigheid: *Gij hebt mij bedrogen*, d. i. uwe belofte van I 8, 18 volg. niet gehouden; Hebr.: «Gij hebt mij overreed», d. i. de door mij I 6 ingebrachte bezwaren overwonnen door uwe beloften van krachtdadigen bijstand en daardoor *heb ik* (Hebr.) «mij laten overreden» en die zware bediening op mij genomen; zie XV 16. Door uwe machtige inwerking op mijnen wil waart Gij mij *te sterk*, zoodat ik, hoe ongaarne ook, niet kon weigeren om uwe strafgerichten aan te kondigen; hierdoor echter ben ik *tot een* voorwerp van *spot* geworden.

[6]) M. a. w. verhef ik mijne stem tegen allerlei *onrecht* en voorspel ik luide de komende *verwoesting*. Hebr.: «Want zoo dikwerf ik spreek, moet ik schreeuwen; onrecht en gewelddadigheid! moet ik roepen». M. a. w. altijd en overal moet ik mijne verontwaardiging uiten en tegen allerlei onrecht en verdrukking mijne stem verheffen; doch het is vergeefs, men spot er mede. Zie verder VI 10.

[7]) Ik nam mij voor God niet meer te *gedenken*, d. i. te vermelden, of *niet meer te spreken* als zijn profeet. Doch Gods woord was als *een vuur*, dat *binnen mijn gebeente*, d. i. in mijn binnenste, blaakte en eenen uitweg zocht naar buiten. Zoo werd Jeremias als het ware tegen wil en dank door Gods machtige inwerking gedwongen om voortdurend allerlei onheil te voorspellen. Vergeefs weerstreefde zijn natuurlijken weerzin Gods oppermachtigen wil; immer *bezweek* hij en gegehoorzaamde vrijwillig.

10. Audivi enim contumelias multorum, et terrorem in circuitu: Persequimini, et persequamur eum: ab omnibus viris, qui erant pacifici mei, et custodientes latus meum: si quo modo decipiatur, et prævaleamus adversus eum, et consequamur ultionem ex eo.

11. Dominus autem mecum est quasi bellator fortis: idcirco qui persequuntur me, cadent, et infirmi erunt: confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur. *Infra XXIII 40.*

12. Et tu Domine exercituum probator justi, qui vides renes et cor: videam quæso ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi causam meam. *Supra XI 20 et XVII 10.*

13. Cantate Domino, laudate Dominum: quia liberavit animam pauperis de manu malorum.

14. Maledicta dies, in qua natus sum: dies, in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. *Job. III 3.*

15. Maledictus vir, qui annuntiavit patri meo, dicens: Natus est tibi puer masculus: et quasi gaudio lætificavit eum.

10. Want[8]) ik hoorde lasteringen van velen en schrik in het rond: Vervolgt, en vervolgen wij hem! — van alle mannen[9]), die mijne vredegenooten waren en aan mijne zijde acht gaven: Wellicht laat hij zich verschalken, en zullen wij hem overweldigen, en kunnen wij wraak op hem nemen!

11. Doch de Heer is met mij als een machtig strijder[10]); daarom zullen mijne vervolgers vallen en machteloos zijn; zij zullen buitenmate te schande worden, omdat zij geen acht hebben gegeven op de eeuwige schande, die nimmer uitgewischt zal worden[11]).

12. En Gij, Heer der heerscharen, die den rechtvaardige beproeft, die de nieren en het hart ziet, laat mij, bid ik U, uwe wraak aan hen zien; want voor U heb ik mijne zaak blootgelegd[12]).

13. Zingt den Heer, looft den Heer, want Hij heeft de ziel van den arme verlost uit de hand der boozen[13])!

14. Vervloekt zij de dag, waarop ik geboren werd; de dag, waarop mijne moeder mij baarde, zij niet gezegend[14])!

15. Vervloekt zij de man, die mijnen vader boodschapte en zeide: U is een mannelijk kind geboren, en hem als met vreugde verblijd heeft!

---

[8]) *Want* geeft reden, niet van het onmiddellijk voorafgaande, maar van v. 8*b*. De volgende woorden *(ik hoorde* enz.) zijn ontleend aan Ps. XXX 14. Septuag.: «ik hoorde de lasteringen van velen, die rondom samenschoolden».

[9]) Vul aan uit het begin van dit vers: «ik hoorde lasteringen». Hebr.: «Klaagt aan, en laten wij hem aanklagen! Elk man, mijn vredegenoot (d. i. met mij gemeenzaam), legt mij lagen aan mijne zijde».

[10]) Volgens de belofte van I 8, 19, tegen machtige vijanden; zie XV 20, 21.

[11]) *De eeuwige* of onuitwischbare *schande*, die op hen zal neerkomen bij den val der stad en den ondergang van het rijk. Hebr.: «Zij zullen te schande worden..... want zij deden niet wijs (immers dwaas was het aan de voorspelde jammeren te willen ontkomen, door den voorspeller dier rampen om te brengen); een eeuwige smaad (zal hen treffen), die niet vergeten zal worden». Vgl. XVII 18.

[12]) Zie XI 20; XVII 10.

[13]) Eene uitdrukking van vertrouwen op God, den beschermer en redder van *den arme*, d. i. van den verdrukten, weerloozen vrome; zie Ps. XXX 8; XXXIV 9, 10 enz.

[14]) Eene bittere jammerklacht in den trant van Job. III 3 volg.; niet onmiddellijk na de voorafgaande lofprijzing, maar bij een of andere zware verdrukking ontsnapte zij aan zijn geprangd hart; vgl. XV 10.

16. Sit homo ille ut sunt civitates, quas subvertit Dominus, et non pœnituit eum: audiat clamorem mane, et ululatum in tempore meridiano:
17. Qui non me interfecit a vulva, ut fieret mihi mater mea sepulcrum, et vulva ejus conceptus æternus.

18. Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem et dolorem, et consumerentur in confusione dies mei?

16. Die mensch zij gelijk de steden, welke de Heer heeft verwoest[15]), zonder dat het Hem berouwde! Hij hoore geschrei in den morgen en gejammer ten tijde des middags,
17. hij, die mij niet gedood heeft van den moederschoot af[16]), zoodat mijne moeder mij een graf ware geworden en haar schoot eeuwige zwangerschap.
18. Waarom ben ik uit den moederschoot voortgekomen om jammer te zien en smart, zoodat mijne dagen voorbijgaan in versmaadheid[17])?

CAPUT XXI.

HOOFDSTUK XXI.

Sedecias, door de Chaldeën benauwd, raadpleegt den profeet (v. 1—2); zijn antwoord (v. 3—7); zijn raad aan het volk (v. 8—10) en aan het koninklijk huis (v. 11—14).

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, quando misit ad eum rex Sedecias Phassur filium Melchiæ, et Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, dicens:
2. Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonosor rex Babylonis prœliatur adversum nos: si forte faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, et recedat a nobis.

1. Het woord, dat van den Heer tot Jeremias geschiedde[1]), toen de koning Sedecias tot hem Phassur zond, den zoon van Melchias, en den priester Sophonias, den zoon van Maäsias[2]), zeggende:
2. Raadpleeg voor ons den Heer, want Nabuchodonosor, de koning van Babylon, voert strijd tegen ons: of wellicht de Heer met ons handelen zal naar al zijne wonderdaden, en gene van ons zal wegtrekken[3]).

---

[15]) De steden van Gen. XIX 24, 25, Sodoma enz. Deze vervloeking, die, ernstig bedoeld, onbillijk en onverstandig zijn zou, is alleen dichterlijke inkleeding om het ondraaglijke wee zijns levens uit te drukken.

[16]) d. i. Eer ik dien verliet, *zoodat* enz.

[17]) Vgl. Job. III 10 volg. — Om deze en dergelijke jammerklachten te verklaren, verlieze men niet uit het oog, dat aan de heiligen van het Oude Verbond het voorbeeld van geduld in den lijdenden Messias nog niet getoond was, en vervolgens, dat de profeet op Oostersche wijze en dus in ongemeen hevige bewoordingen zijne gemoedsaandoeningen uitdrukt.

[1]) Van hier tot aan XXIII 8 volgt eene reeks van godspraken tot verschillende koningen van Juda, zonder eenige tijdsorde hier bijeenverzameld. Voorop staat de profetie tegen den laatsten koning Sedecias, die door Nabuchodonosor in 598 was aangesteld.

[2]) Deze *Phassur* (zie XX noot 1) wordt XXXVIII 1, 4 onder «de vorsten» vermeld. *Sophonias* wordt, en wel met nadruk, *de priester* geheeten, als de tweede in rang nevens den hoogepriester; zie XXIX 25; XXXVII 3; LII 24. Door dit gezantschap ging het XV 11, 19 voorspelde in vervulling. Zie XXXVII 3 nog een dergelijk gezantschap.

[3]) *Raadpleeg*, d. i. vraag voor ons een gunstig antwoord; zie XXXVII 3;

dixit Jeremias ad eos: Sic
, Sedeciæ:
ec dicit Dominus Deus Israel:
go convertam vasa belli, quæ
nibus vestris sunt, et quibus
ıgnatis adversum regem Ba-
s, et Chaldæos, qui obsident
ı circuitu murorum: et con-
ɔo ea in medio civitatis hujus.
; debellabo ego vos in manu
a, et in brachio forti, et in
, et in indignatione, et in ira
i.
; percutiam habitatores civi-
hujus, homines et bestiæ pe-
ia magna morientur.
; post hæc ait Dominus: dabo
am regem Juda, et servos
et populum ejus, et qui dere-
ınt in civitate hac a peste et
, et fame, in manu Nabucho-
ɔr regis Babylonis, et in manu
orum eorum, et in manu
ntium animam eorum, et per-
eos in ore gladii, et non fle-
, neque parcet, nec miserebi-

; ad populum hunc dices:
dicit Dominus: Ecce ego do
vobis viam vitæ, et viam
i.
ıi habitaverit in urbe hac,

3. En Jeremias zeide tot hen: Zoo zult gij tot Sedecias zeggen:
4. Dit zegt de Heer, de God van Israël: Zie, Ik zal het krijgstuig doen terugkeeren, dat in uwe handen is, en waarmede gij strijd voert tegen den koning van Babylon en de Chaldeën, die u benauwen in den omtrek der muren; en Ik zal het verzamelen binnen deze stad[4]).
5. En Ik, Ik zal u bestrijden met uitgestrekte hand en met sterken arm en in toorn en in verbolgenheid en in hevige gramschap.
6. En Ik zal de inwoners dezer stad slaan; menschen en vee zullen door een zware pest omkomen.
7. En daarna, zegt de Heer, zal Ik Sedecias, den koning van Juda, en zijne dienaren en zijn volk en hen[5]), die in deze stad door de pest en door het zwaard en door den honger zijn overgelaten, in de hand geven van Nabuchodonosor, den koning van Babylon, en in de hand hunner vijanden en in de hand dergenen, die hun naar het leven staan; en hij zal hen slaan met de scherpte des zwaards; en hij zal zich niet laten vermurwen noch sparen noch zich ontfermen.
8. En tot dit volk zult gij zeggen: Dit zegt de Heer: Zie, Ik stel voor uwe oogen den weg des levens en den weg des doods.
9. Wie in deze stad blijft, zal ster-

---

2. ***Nabuchodonosor*** is de ver-
ɜ Chaldeeuwsche veroveraar, die
zijnen vader Nabopolassar was
ılgd. Hij heet hier v. 7, XXII
in het Boek Ezechiël doorgaans,
; Hebr. Neboekad*r*ezar, welke
beter dan de elders voorkomende
ɛad*n*ezar overeenkomt met de
ınische opschriften, waarin hij
koedoerri-oessoer heet (d. i. Nebo
Babylonische hoofdgod, zie Is.
1 — bescherme den troon). In
ptuagint wordt die naam niet
in v. 2 en 7, maar doorgaans
aten. *Hij voerde* toen *strijd*
Juda, omdat Sedecias in het 9e jaar zijner regeering (589) tegen hem was opgestaan. Jerusalem was nog niet door zijne troepen ingesloten, zie v. 4; Juda streed nog buiten, in de nabijheid der stad. *Naar al zijne wonderdaden* wijst vooral op de verlossing van Jerusalem onder Ezechias; zie Is. XXXVII 36.

[4]) De zin is duidelijk: Weldra zult gij u met uwe krijgers en wapenen moeten terugtrekken binnen de stad, welke dan zal worden ingesloten (v. 5, 6).

[5]) *En* met verklarende beteekenis, te weten *hen*. De Septuagint laat het voegwoord weg.

morietur gladio, et fame, et peste: qui autem egressus fuerit, et transfugerit ad Chaldæos, qui obsident vos, vivet, et erit ei anima sua, quasi spolium. *Infra XXXVIII 2.*

ven door het zwaard en door den honger en door de pest; maar wie uittrekt en overvlucht tot de Chaldeën, die u benauwen, zal leven, en zijne ziel zal hem zijn als een buit[6].

10. Posui enim faciem meam super civitatem hanc in malum, et non in bonum, ait Dominus: in manu regis Babylonis dabitur, et exuret eam igni.

10. Want Ik heb mijn aangezicht tegen deze stad gesteld ten kwade, en niet ten goede[7]), zegt de Heer; in de hand van den koning van Babylon zal zij worden gegeven, en hij zal haar verbranden met vuur.

11. Et domui regis Juda: Audite verbum Domini,

11. En tot het huis des konings van Juda[8]): Hoort het woord des Heeren,

12. Domus David, hæc dicit Dominus: Judicate mane judicium, et eruite vi oppressum de manu calumniantis: ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, et succendatur, et non sit qui exstinguat propter malitiam studiorum vestrorum. *Infra XXII 3.*

12. Huis van David! Dit zegt de Heer: Beslecht in den morgen het recht en redt den geweldadig onderdrukte uit de hand des geweldenaars; opdat wellicht mijne verbolgenheid niet uitbreke als een vuur en brande, en er niemand zij, die blusschen kan, wegens de boosheid van uw streven[9]).

13. Ecce ego ad te habitatricem vallis solidæ atque campestris, ait Dominus: qui dicitis: Quis percutiet nos? et quis ingredietur domos nostras?

13. Zie, Ik tegen u, bewoonster van het sterke en vlakke dal, zegt de Heer! Gij, die zegt: Wie zal ons slaan? En wie zal komen binnen onze huizen[10])?

---

[6]) Verdediging kon niet baten, doch was vermetel en in strijd met Gods wil; alleen door vrijwillige onderwerping aan de Chaldeën konden zij hun leven redden. Den raad, dien de profeet hier in plechtige, aan Deut. XI 26 ontleende woorden tot het *volk* richtte (v. 8), gaf hij later opnieuw aan Sedecias en de priesters en het volk (zie XXVII 11 volg.) en herhaalde hij nogmaals tijdens het beleg; zie XXXVIII 2 volg., 17. — ***Zijne ziel zal hem zijn als een buit,*** d. i. hij zal zijn leven uit 's vijands handen, echter als een met groote moeite ontwrongen buit, redden. — Dat niet weinigen den raad van den profeet volgden, blijkt uit XXXVIII 19; XXXIX 9; LII 15.

[7]) d. i. Ik heb krachtens een goddelijk raadsbesluit vastgesteld, dat onheil over deze stad komen zal. Vgl. XXIV 6; XLIV 11.

[8]) Vul aan: «zeg» ***tot het huis,*** d. i. tot degenen, in wier handen het staatsbestuur en de rechtsbedeeling is. Septuag.: «O huis van den koning van Juda: Hoort» enz. De hier volgende vermaning, welke onmiddellijk vóór of tijdens het beleg te laat zou zijn gekomen, werd vóór dien tijd, vermoedelijk onder koning Joakim, uitgesproken; zie ook v. 13, waar men van Jerusalem spreekt als van eene onneembare vesting.

[9]) ***In den morgen,*** of, zooals anderen vertalen, elken morgen; de rechtzaken werden bij de Israëlieten reeds vroeg in den morgen behandeld. ***Opdat*** enz., eene herhaling van IV 4. De laatste woorden ***wegens de boosheid*** enz. laat de Septuag. hier beter weg.

[10]) ***Het sterke en vlakke dal*** is het door hooge bergen omgeven en versterkte Jerusalem (vgl. Ps. CXXIV 2; Is. XXII 1); het Hebr. vertaalt men: «bewoonster van het dal, van de rots der vlakte», want de sterke burcht van Sion verhief zich als een rots in de

14. Et visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus: et succendam ignem in saltu ejus: et devorabit omnia in circuitu ejus.

14. En Ik zal bezoeking over uliеden brengen naar de vrucht van uw streven, zegt de Heer; en Ik zal een vuur ontsteken in zijn woud[11]); en het zal al wat daar rondom is verslinden.

CAPUT XXII.

HOOFDSTUK XXII.

Vermaning tot onpartijdige rechtspleging (v. 1—9). Godspraken over de koningen Joachas (v. 10—12), Joakim (v. 13—19), over Jerusalem en koning Jechonias (v. 20—30).

1. Hæc dicit Dominus: Descende in domum regis Juda, et loqueris ibi verbum hoc.
2. Et dices: Audi verbum Domini rex Juda, qui sedes super solium David: tu et servi tui, et populus tuus, qui ingredimini per portas istas.
3. Hæc dicit Dominus: Facite judicium et justitiam, et liberate vi oppressum de manu calumniatoris: et advenam, et pupillum, et viduam nolite contristare, neque opprimatis inique: et sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. *Supra XXI 12.*
4. Si enim facientes feceritis verbum istud: ingredientur per portas domus hujus reges sedentes de genere David super thronum ejus, et ascendentes currus et equos, ipsi et servi, et populus eorum.

1. Dit zegt de Heer: Daal af naar het huis van den koning van Juda[1]) en spreek aldaar dit woord.
2. En zeg: Hoor het woord des Heeren, koning van Juda, die op den troon van David zijt gezeten, gij en uwe dienaren en uw volk, die door deze poorten ingaat[2])!
3. Dit zegt de Heer: Oefent het recht en de gerechtigheid, en redt den gewelddadig onderdrukte uit de hand des geweldenaars; en kwelt noch verdrukt boosaardig den aankomeling en den wees en de weduwe; en vergiet geen onschuldig bloed in dit oord[3]).
4. Want indien gij metterdaad dit woord doet, zullen door de poorten van dit huis ingaan koningen uit het geslacht van David, die gezeten zijn op zijnen troon en op wagens en paarden rijden, zij en hunne dienaren en hun volk[4]).

---

vlakte (vgl. XVII noot 2). Zij waanden zich daarbinnen veilig en zeiden: (Hebr.) «Wie zal tot ons (over die hooge bergen) afdalen».

[11]) De dichtbevolkte stad was als een *woud* van huizen. Zie verder XVII 10. Het eerste halfvers tot aan *zegt de Heer* staat niet in de Septuagint.

[1]) *Daal af* naar het koninklijk paleis (vgl. XXXVI 12). De profeet bevond zich waarschijnlijk in den tempel, tot welken men, naar XXVI 10, uit het paleis opging. Dit zal alzoo op den zuidelijken tak van den tempelberg gestaan hebben, in de «stad van David». De bedoelde *koning* was vermoedelijk Joakim; zie verder XXI 11 volg.

[2]) *Uwe* voorname *dienaren* en *uw volk* of de mindere beambten; want, blijkens hetgeen volgt, behoorden al de hier genoemden tot het hof. *Door deze poorten*, die toegang verleenen tot het koninklijk paleis.

[3]) Zie VII 6; XXI 12.

[4]) Zie XVII 25.

5. Quod si non audieritis verba hæc: in memetipso juravi, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc.

6. Quia hæc dicit Dominus super domum regis Juda: Galaad tu mihi caput Libani: si non posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles.

7. Et sanctificabo super te interficientem virum et arma ejus: et succident electas cedros tuas, et præcipitabunt in ignem.

8. Et pertransibunt gentes multæ per civitatem hanc: et dicet unusquisque proximo suo: Quare fecit Dominus sic civitati huic grandi? *Deut. XXIX 24; III Reg. IX 8.*

9. Et respondebunt: Eo quod dereliquerint pactum Domini Dei sui, et adoraverint deos alienos, et servierint eis.

10. Nolite flere mortuum, neque lugeatis super eum fletu: plangite eum, qui egreditur, quia non revertetur ultra, nec videbit terram nativitatis suæ.

11. Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Josiæ regem Juda, qui regnavit pro Josia patre suo,

5. Bijaldien gij echter naar deze woorden niet hoort, heb Ik gezworen bij Mij zelven, zegt de Heer, dat dit huis[5]) tot woestenij zal worden.

6. Want dit zegt de Heer aangaande het huis van den koning van Juda: Een Galaäd zijt gij Mij, een kruin van den Libanon — voorwaar, Ik zal u maken tot woestenij, als onbewoonbare steden[6])!

7. En Ik zal tegen u den verdelger heiligen, een ieder met zijn wapentuig; en zij zullen uwe uitgelezen ceders omhouwen en in het vuur werpen[7]).

8. En vele volken zullen langs deze stad voorbijgaan, en een ieder zal tot zijnen naaste zeggen: Waarom heeft de Heer alzoo gedaan aan deze groote stad?

9. En zij zullen antwoorden: Omdat zij het verbond van den Heer, hunnen God, verlaten en andere goden aanbeden en gediend hebben.

10. Weent niet over den doode en treurt niet over hem met geween; rouwklaagt over dengene, die heentrekt; want hij zal niet meer terugkeeren noch het land zijner geboorte zien[8]).

11. Want dit zegt de Heer aangaande Sellum[9]), den zoon van Josias, den koning van Juda, die in plaats van Josias, zijnen vader,

---

[5]) Het koninklijk paleis.

[6]) Het trotsche paleis met zijne hooge zuilenrijen van cederhout (zie v. 7, 14, 23; vgl. II Reg. VII 2; III Reg. VII 2—5) was als *een Galaäd,* het met wouden bezette bergland in het Overjordaansche gebied, en als *een* met ceders begroeide *kruin van den Libanon.* De tegenovergestelde vergelijking met *onbewoonbare steden* schijnt eveneens op de in puinhoopen gelegde steden van het Overjordaansche gebied te wijzen.

[7]) God zal den koning en het leger der Chaldeeën ter verdelging *heiligen,* d. i. uitrusten tot het door God bestelde werk, de voltrekking van het strafgericht. Vgl. VI 4; Is. XIII 3.

[8]) *De doode* is de in den krijg tegen Egypte (in 610/9) gesneuvelde en diep betreurde Josias; vgl. IV Reg. XXIII 29 volg.; II Par. XXXV 24, 25. *Die heentrekt* is koning Joachaz, in v. 11 Sellum bijgenaamd, die door het volk bemind werd en daarom, hoewel niet de eerstgeborene, na Josias' dood ten troon was verheven, doch reeds drie maanden later door Nechao van Egypte als balling werd weggevoerd. Zie IV Reg. XXIII 30—33. Men vleide zich nog met zijne herstelling, daarom zegt de profeet: *want* enz.

[9]) Dezen naam droeg Joachaz waarschijnlijk eer hij den troon besteeg: vgl. I Par. III 15 met noot 8.

qui egressus est de loco isto. Non revertetur huc amplius:

12. Sed in loco, ad quem transtuli eum, ibi morietur, et terram istam non videbit amplius.

13. Væ qui ædificat domum suam in injustitia, et cœnacula sua non in judicio: amicum suum opprimet frustra, et mercedem ejus non reddet ei.

14. Qui dicit: Ædificabo mihi domum latam, et cœnacula spatiosa: qui aperit sibi fenestras, et facit laquearia cedrina, pingitque sinopide.

15. Numquid regnabis, quoniam confers te cedro? pater tuus numquid non comedit et bibit, et fecit judicium et justitiam tunc cum bene erat ei?

16. Judicavit causam pauperis et egeni in bonum suum: numquid non ideo quia cognovit me, dicit Dominus?

17. Tui vero oculi et cor ad avaritiam, et ad sanguinem innocentem

koning werd, die van deze plaats is heengetrokken: Hij zal hier niet meer terugkeeren;

12. maar in het oord, waarheen Ik hem heb weggevoerd, aldaar zal hij sterven, en dit land zal hij niet meer zien.

13. Wee hem, die zijn huis bouwt op ongerechtigheid en zijne bovenzalen niet op het recht, die zijnen evenmensch belast om niets en hem zijn werkloon niet betaalt[10]).

14. Die zegt: Ik wil mij een huis bouwen, ruim, met luchtige bovenzalen; die zich daarin venstergaten maakt en het met cederen paneelwerk bekleedt en met Sinopisch rood beschildert[11]).

15. Zult gij koning blijven, daar gij u met den ceder vergelijkt[12])? Heeft niet uw vader gegeten en gedronken en recht en gerechtigheid geoefend ten tijde, toen het hem welging[13])?

16. Hij beslechtte de rechtzaak van den arme en den behoeftige tot zijn welzijn[14]). Was het niet daarom, dewijl hij Mij kende, zegt de Heer?

17. Doch uwe oogen en uw hart zijn tuk op gewin en op het vergie-

---

[10]) Bedoeld is de eerst in v. 18 genoemde Joakim, de broeder en opvolger van Joachaz. Door zijne bouwwoede had hij in dien kommervollen tijd het volk boven zijne krachten belast; bovendien betaalde hij het verschuldigde werkloon niet. De zware schatting aan Nechao (zie IV Reg. XXIII 35) had hem in geldnood gebracht. De *bovenzalen* zijn hier en v. 14 vermeld, omdat daar de meeste weelde was ten toon gespreid.

[11]) Vele en groote *venstergaten* behoorden toen waarschijnlijk tot de inrichting van een grootsch paleis; zoo zal ook het beschilderen met eene *roode* verfstof de toen heerschende smaak geweest zijn. De H. Hiëronymus noemt ze *sinopis*, omdat volgens Plinius zulk eene verfstof afkomstig was van *Sinope*, eene stad in Paphlagonië.

[12]) De *ceder* beteekent hier volgens den H. Hiëronymus den grooten Josias, met wien de trotsche Joakim zich op één lijn stelde. De zin van het Hebr. is: Wilt gij daardoor koning zijn, dat gij in cederhout wedijvert? d. i. Stelt gij als koning daarin al uwen roem, dat gij andere koningen in trotsche bouwwerken evenaart? De Septuagint heeft in plaats van *cedro* «met Achaz» (zie IV Reg. XVI 10 volg.) of, volgens andere handschriften, «met Achab»; zie III Reg. XXII 39.

[13]) Joakim moge zich spiegelen aan het voorbeeld van zijnen vader Josias, die, omdat hij het land rechtvaardig bestuurde, een rustig en voorspoedig leven leidde (dit beteekent hier *eten en drinken;* zie Eccl. II 24; III 13; VIII 15; IX 7), en (Hebr.) «toen ging het hem wel».

[14]) Hebr.: «tot welzijn», nl. van het gemeenebest. En verder: «Is dit niet Mij kennen», te weten met eene kennis, die zich door daden toont. Zie Osee VI 6; Joan. XIII 17.

fundendum, et ad calumniam, et ad cursum mali operis.

18. Propterea hæc dicit Dominus ad Joakim filium Josiæ regem Juda: Non plangent eum: Væ frater et væ soror: non concrepabunt ei: Væ domine, et væ inclyte.

19. Sepultura asini sepelietur, putrefactus et projectus extra portas Jerusalem. *Infra XXXVI 30.*

20. Ascende Libanum, et clama: et in Basan da vocem tuam, et clama ad transeuntes, quia contriti sunt omnes amatores tui.

21. Locutus sum ad te in abundantia tua; et dixisti: Non audiam: hæc est via tua ab adolescentia tua, quia non audisti vocem meam:

22. Omnes pastores tuos pascet ventus, et amatores tui in captivitatem ibunt: et tunc confunderis, et erubesces ab omni malitia tua.

ten van onschuldig bloed en op verdrukking en op het streven naar booze werken[15]).

18. Daarom zegt dit de Heer aangaande Joakim, den zoon van Josias, den koning van Juda: Zij zullen over hem niet rouwklagen: Ach mijn broeder! en: Ach mijne zuster! Zij zullen niet luide schreien over hem: Ach heer! en: Ach majesteit[16])!

19. Met een ezels-begrafenis zal hij begraven worden, in ontbinding liggend en weggeworpen buiten de poorten van Jerusalem[17]).

20. Beklim den Libanon en roep! En verhef op Basan uwe stem, en roep tot de voorbijgangers[18]), dat al uwe minnaars verpletterd zijn!

21. Ik sprak tot u in uwen voorspoed, en gij zeidet: Ik wil niet hooren. Zoodanig is uw weg van uwe jeugd af[19]), dat gij niet hoordet naar mijne stem.

22. Al uwe herders zal de wind weiden, en uwe minnaars zullen in gevangenschap gaan; en dan zult gij beschaamd worden en rood van schaamte om al uwe boosheid[20]).

---

15) Hebr.: «en op verdrukking en op geweldenarij, om (ze) te volvoeren».

16) *Niet rouwklagen* als over Josias; zie II Par. XXXV 24, 25. De woorden *Ach mijn broeder* enz. schijnen het begin van een bekend treurlied over verwanten, de volgende *Ach heer* enz. het begin van een treurlied over koningen. De Septuag. heeft alleen: «O broeder!» en op de tweede plaats: «Ach heer!»

17) Zijn lijk zal onbegraven blijven en als het kreng van een ezel worden weggeworpen, want zoodanig is *eene ezels-begrafenis*. Vgl. XXXVI 30. Hoe deze voorspelling vervuld is, wordt in de H. geschiedboeken niet verhaald; vgl. IV Reg. XXIV 5; II Par. XXXVI 6 met noot 4. Sommigen vermoeden, dat Joakim op weg naar Babylon ellendig is omgekomen; naar eene Joodsche overlevering, waarvan de H. Hiëronymus gewaagt, is hij in de handen gevallen van de Chaldeeuwsche, Syrische enz. (zie IV Reg. XXIV 2) stroopbenden; volgens anderen is hij te Jerusalem een natuurlijken dood gestorven en bleef zijn lijk onbegraven ten gevolge van de verbittering der Jerusalemmers tegen een zoo gewelddadigen en hebzuchtigen koning als Joakim geweest was.

18) Hebr.: «en roep van (het gebergte) Abarim». Hier begint de profetie tegen den in v. 24 genoemden Jechonias of Joachin. Het woord is gericht tot de dochter Sion (in het Hebr. is de tweede persoon van het vrouwelijk geslacht gebezigd; zie VII 29) of het door haar vertegenwoordigde volk van Juda. Van den *Libanon* in het noorden, van het gebergte *Basan* in het noordoosten en van het gebergte Abarim (waartoe de Nebo behoort; zie Deut. XXXII 49) in het zuidoosten moet zij luide klagen, dat hare *minnaars*, de met haar tegen Babel samenspannende volken, *verpletterd zijn*. Een zelfde lot zal Juda treffen; de reden hiervan volgt.

19) Sinds uwen uittocht uit Egypte; zie II 2.

20) *Uwe herders*, de koningen enz. (zie II 8), die zelf «den wind weiden»

Quæ sedes in Libano, et nidi-
in cedris, quomodo conge-
ti cum venissent tibi dolores,
i dolores parturientis?
Vivo ego, dicit Dominus: quia
ıerit Jechonias filius Joakim
Juda, annulus in manu dex-
mea, inde evellam eum.

Et dabo te in manu quæren-
animam tuam, et in manu
um tu formidas faciem, et in
ı Nabuchodonosor regis Baby-
, et in manu Chaldæorum.

Et mittam te, et matrem tuam,
genuit te, in terram alienam,
ıa nati non estis, ibique morie-
:

Et in terram, ad quam ipsi
ıt animam suam ut revertantur
: non revertentur.

Numquid vas fictile atque con-
m vir iste Jechonias? numquid
ıbsque omni voluptate? quare
ıti sunt ipse et semen ejus, et
ıcti in terram, quam ignorave-
?

Terra, terra, terra, audi ser-
ım Domini.
Hæc dicit Dominus: Scribe

23. Gij, die op den Libanon zetelt en in de ceders u nestelt, hoe kermdet gij, toen weeën over u kwamen als de weeën eener barende[21])!

24. Zoo waar Ik leef, zegt de Heer, al ware Jechonias, de zoon van Joakim, den koning van Juda, een ring aan mijne rechterhand, Ik zal hem daar afrukken[22]).

25. En Ik zal u geven in de hand dergenen, die u naar het leven staan, en in de hand dergenen, voor wier aangezicht gij siddert, en in de hand van Nabuchodonosor, den koning van Babylon, en in de hand der Chaldeën.

26. En Ik zal u en uwe moeder, die u gebaard heeft, naar een vreemd land zenden, waarin gij niet geboren zijt, en aldaar zult gijlieden sterven.

27. En naar het land, waarheen zij hun zielsverlangen richten om derwaarts terug te keeren, zullen zij niet terugkeeren[23]).

28. Is dan die man, Jechonias, een aarden en verbrijzeld vat? Is hij een vat, waaraan niemand eenig behagen heeft? Waarom zijn zij verworpen, hij en zijn zaad, en weggeworpen in een land, dat zij niet kenden[24])?

29. Land, land, land, hoor naar het woord des Heeren!

30. Dit zegt de Heer: Schrijf dien

ı XII 1), d. i. de ijdelheid (te
ı afgoderij, verbintenissen met
nen) nastreven, zal *de wind* (zie
ı volg.) ter weide heenvoeren. Het
ınisch gezegd en beteekent: in de
ıgschap verstrooien. *Om al uwe*
ıeid, Septuag.: «om al uwe min-
ı».

Op den Libanon, d. i. in palei-
ıit *ceders* van den Libanon ge-
d. Zie verder VI 24; XIII 21.
ıld zijn de angsten en smarten
ıelegering, op profetische wijze in
erleden gesteld.

Jechonias, Hebr. hier, v. 28 en
VII 1, «Konjahoe» geheeten, eene
ırting of een schrijffout voor Je-
ıhoe (XXIV 1), was wellicht de
naam van Joachin vóór zijne troonsbestijging; zie noot 9. Hij was om zijne waardigheid, als koning op den troon van David, in Gods oog als *een* zegel*ring*, een kostbaar kleinood (zie Agg. II noot 21) aan Jehova's hand; maar om zijne zonden zal hij verworpen worden. Dit bezweert God om zijn raadsbesluit krachtiger te bevestigen.

[23]) Zie de vervulling IV Reg. XXIV 12, 15. Vgl. Jer. LII 31—34 over de verdere lotgevallen van dezen koning.

[24]) *Een aarden*, Hebr.: «een verachtelijk», *vat*. Zie XIX 11. Het zijn vragen van verwondering over den diepen val, dien de profeet reeds in het verleden ziet.

virum istum sterilem, virum, qui in diebus suis non prosperabitur: nec enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super solium David, et potestatem habeat ultra in Juda.

man op voor kinderloos, eenen man, die geen voorspoed heeft in zijne dagen; want uit zijn zaad zal geen man zijn, die zetelt op den troon van David en nog macht heeft in Juda[25]).

CAPUT XXIII.

HOOFDSTUK XXIII.

De kwade herders en de goede Herder uit David's huis (v. 1—8). — De valsche profeten (v. 9—24); voorgewende droomen en echte profetie (v. 25—32); over de benaming: last des Heeren (v. 33—40).

1. Væ pastoribus, qui disperdunt et dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. *Ez. XXXIV 2.*
2. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores, qui pascunt populum meum: Vos dispersistis gregem meum, et ejecistis eos, et non visitastis eos: ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus.
3. Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas ejecero eos illuc: et convertam eos ad rura sua: et crescent et multiplicabuntur.
4. Et suscitabo super eos pastores, et pascent eos: non formidabunt ultra, et non pavebunt: et nullus quæretur ex numero, dicit Dominus. *Supra III 15.*

1. Wee de herders, die de kudde mijner weide verderven en verscheuren, zegt de Heer[1]).
2. Daarom zegt dit de Heer, de God van Israël, aangaande de herders, die mijn volk weiden: Gij hebt mijne kudde verstrooid en hebt hen verdreven en hebt hen niet bezocht; zie, Ik zal aan u de boosheid uwer aanslagen bezoeken, zegt de Heer.
3. En Ik zal de overblijfselen mijner kudde verzamelen uit alle landen, werwaarts Ik hen heb uitgedreven; en Ik zal hen wederbrengen naar hunne beemden; en zij zullen aanwassen en zich vermenigvuldigen[2]).
4. En Ik zal herders over hen verwekken, en dezen zullen hen weiden; zij zullen niet langer vreezen en niet schrikken; en niet één uit hun getal zal gemist worden, zegt de Heer[3]).

---

[25]) Het *land* wordt plechtig toegesproken, daar het zijnen koning geldt. *Schrijf* (Hebr.: «Schrijft» in het meervoud) in het register van zijn geslacht, *voor kinderloos,* niet in eigenlijken zin (zie I Par. III 17, 18 met noot 10), maar in wettelijken zin, in zooverre geen van Jechonias' kinderen hem zou opvolgen. Bij zijne wegvoering werd zijn oom Sedecias aangesteld.

[1]) *Herders* zijn koningen enz.; zie II 8; XXII 22. De *kudde,* die op *mijne weide* graast, is het in Gods land wonende uitverkoren volk, Gods eigendom; zie XIII 17.

[2]) Vgl. Gods belofte Deut. XXX 3 volg. De verstrooiing der kudde, welke in v. 1 en 2 als het werk der kwade herders wordt voorgesteld, is hier *(Ik... heb uitgedreven)* als de straf van den wrekenden God beschouwd. *Aanwassen,* zie III noot 19.

[3]) *Herders* als Zorobabel, Esdras enz., voorspellende figuren van den goeden Herder; zie v. 5. Vgl. III 15. *Zal gemist worden,* d. i. verloren gaan uit de dan goed bewaakte kudde.

5. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: et suscitabo David germen justum: et regnabit rex, et sapiens erit: et faciet judicium et justitiam in terra. *Is. IV 2 et XL 11 et XLV 8; Infra XXXIII 15; Ez. XXXIV 12; Dan. IX 24; Joann. I 45.*

6. In diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter: et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.

7. Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non dicent ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti:

8. Sed: Vivit Dominus, qui eduxit et adduxit semen domus Israel de terra aquilonis, et de cunctis terris, ad quas ejeceram eos illuc: et habitabunt in terra sua. *Supra XVI 14.*

9. Ad prophetas: Contritum est cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea: factus sum quasi vir ebrius, et quasi homo madidus a vino a facie Domini, et a facie verborum sanctorum ejus.

10. Quia adulteris repleta est terra, quia a facie maledictionis luxit

5. Zie, de dagen komen, zegt de Heer, en Ik zal voor David eene gerechte spruit verwekken; en als koning zal hij regeeren, en hij zal wijs zijn en recht en gerechtigheid oefenen in het land[4]).

6. In die dagen zal Juda heil bekomen, en zal Israël veilig wonen; en dit is de naam, waarmede men hem noemen zal: Heer, onze gerechte[5])!

7. Daarom, zie, de dagen komen, zegt de Heer, en men zal niet meer zeggen: Zoo waar de Heer leeft, die de kinderen van Israël heeft uitgevoerd uit het land Egypte!

8. Maar: Zoo waar de Heer leeft, die het zaad van het huis van Israël heeft uitgevoerd en herwaarts gevoerd uit het land van het noorden en uit alle landen, werwaarts Ik hen had uitgedreven; en zij zullen wonen in hun land[6]).

9. Aangaande de profeten[7]). Gebroken is mijn hart in mijn binnenste, al mijne beenderen schokken; ik ben geworden als een dronken man en als een van wijn beschonken mensch voor het aangezicht van den Heer en voor het aangezicht van zijne heilige woorden[8]).

10. Want van overspelers is het land vol, want voor het aangezicht

[4]) De *gerechte spruit* uit David's koninklijk geslacht is de Messias, die de *gerechte* heet, als de bewerker der gerechtigheid; zie Is. IV noot 2; XI 1. Hij is de *koning* van het herstelde Rijk Gods, wiens bestuur, in tegenstelling met dat der koningen van dien tijd (vgl. XXII 17; XXIII 1), wijs en rechtvaardig zijn zal; zie Is. IX 7; XI 4, 5.

[5]) *In die dagen,* Hebr.: «in zijne dagen», de dagen van den Messias, zal *Juda,* het volk Gods, *heil bekomen* door «de gerechte spruit»; en hierom zal men *hem,* den Messias, noemen (Hebr.): «De Heer, onze gerechtigheid», want door zijn werk wordt de Heer onze gerechtigheid. Vgl. XXXIII 16, waar Jerusalem denzelfden naam draagt.

[6]) Vers 7 en 8 zijn eene herhaling van XVI 14, 15. De Septuag. plaatst ze aan het einde van dit hoofdstuk en voegt er de woorden bij van XVI 15 «en Ik zal hen terugvoeren naar hun land».

[7]) Opschrift eener nieuwe godspraak tot de valsche profeten. Uit v. 10 schijnt te volgen, dat zij werd uitgesproken in denzelfden tijd als de profetie van hoofdstuk XIV en XV, vermoedelijk in het begin der regeering van Joakim.

[8]) *Voor het aangezicht,* d. i. ter oorzake, *van den Heer, en* (met verklarenden zin, te weten) *van zijn heilige woorden,* d. i. ter oorzake zijner openbaring, om welker schrikwekkenden inhoud hem de krachten van geest en lichaam ontzinken, en hij om het schokken van zijne *beenderen* waggelt als *een dronken man.* Vgl. IV 19; VIII 18.

terra, arefacta sunt arva deserti: factus est cursus eorum malus, et fortitudo eorum dissimilis.

11. Propheta namque et sacerdos polluti sunt: et in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus.

12. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur enim, et corruent in ea: afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus.

13. Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem: prophetabant in Baal, et decipiebant populum meum Israel.

14. Et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium, et iter mendacii: et confortaverunt manus pessimorum ut non converteretur unusquisque a malitia sua: facti sunt mihi omnes ut Sodoma, et habitatores ejus quasi Gomorrha.

15. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad prophetas: Ecce ego cibabo eos absinthio, et potabo eos felle: a prophetis enim Jerusalem

van den vloek treurt het land, zijn de beemden der woestijn verdord; hun streven is boos geworden, en hunne kracht is ongelijk[9]).

11. Want zelfs de profeet en de priester zijn bezoedeld, ook in mijn huis vond Ik hunne boosheid, zegt de Heer[10]).

12. Daarom zal hun weg zijn als een glibberig pad in de duisternis[11]); want zij zullen er heengedreven worden en daarop neerstorten; want Ik zal onheilen over hen brengen, het jaar hunner bezoeking, zegt de Heer.

13. Ook in de profeten van Samaria zag Ik dwaasheid[12]): zij profeteerden bij Baäl en misleidden mijn volk Israël.

14. En in de profeten van Jerusalem zag Ik de gelijkenis met overspelers en den wandel in de logen; en zij versterkten de handen der boosdoeners, opdat niet één zich van zijne boosheid zou bekeeren; zij zijn Mij geworden altegader als Sodoma, en zijne bewoners als Gomorrha[13]).

15. Daarom zegt dit de Heer der heerscharen aangaande de profeten: Zie, Ik, Ik zal hen spijzen met alsem en hen drenken met gal[14]); want van de profeten van Jerusa-

---

[9]) *Overspelers*, in eigenlijken en overdrachtelijken zin; zie V 7. De *vloek*, de goddelijke straf voor de zonden, is, evenals XIV 1 volg., de droogte. De *woestijn* is, gelijk Joël I 19 en elders, geene dorre wildernis, maar eene weinig bewoonde landstreek met weilanden en beemden, meer tot veehoederij dan tot landbouw geschikt. Hun *streven*, eigenlijk «hun loop», d. i. hun driftig jagen naar allerlei kwaad. *Hunne kracht*, d. i. datgene, waarin zij hunne kracht toonen, is *ongelijk*, d. i. afwijkend van het goede voorbeeld hunner vaderen, Hebr.: «niet recht»; m. a. w. zij wenden hunne macht en hunnen invloed aan om onrecht te plegen.

[10]) In Gods *huis*, den tempel, pleegden zij heiligschennende boosheid, waarschijnlijk afgoderij (zie XXXII 34; vgl. Ez. VIII 10, 16), misschien ook ontucht.

[11]) Waarop zij noodwendig struikelen en ten val komen; vgl. Ps. XXXIV 6. Zie Jer. XIII 16 en vgl. met het tweede halfvers XI 23.

[12]) Daar zij voorgaven te profeteeren op ingeving en in naam van een ijdelen afgod, wat toch nog minder ergerlijk was dan het misbruiken van het gezag en den naam van Jehova.

[13]) Hebr.: «Maar in de profeten van Jerusalem zag Ik gruwelijke dingen», welke vervolgens worden opgesomd: *overspel* en *den wandel in*, d. i. het voortdurend bedrijven van, *de logen*, waarschijnlijk valsche profetie en leugenbelofte. Hiermede versterkten zij *de handen*, d. i. het bedrijf, *der boosdoeners* (vgl. Ez. XIII 22), *opdat* enz. Alzoo waren dezen aan *Sodoma*, aan de meest bedorven heidenen, gelijk geworden.

[14]) Zie VIII 14: IX 15.

egressa est pollutio super omnem terram. *Supra IX 15.*

16. Hæc dicit Dominus exercituum: Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, et decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini. *Infra XXVII 9 et XXIX 8.*

17. Dicunt his, qui blasphemant me: Locutus est Dominus: Pax erit vobis, et omni, qui ambulat in pravitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum. *Supra V 12 et XIV 13.*

18. Quis enim affuit in consilio Domini, et vidit et audivit sermonem ejus? quis consideravit verbum illius et audivit?

19. Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, et tempestas erumpens: super caput impiorum veniet.

20. Non revertetur furor Domini usque dum faciat, et usque dum compleat cogitationem cordis sui: in novissimis diebus intelligetis consilium ejus.

21. Non mittebam prophetas, et ipsi currebant: non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant. *Infra XXVII 15 et XXIX 9.*

lem is bezoedeling uitgegaan over het geheele land.

16. Dit zegt de Heer der heerscharen: Luistert niet naar de woorden der profeten, die u profeteeren en u misleiden; het gezicht van hun eigen hart spreken zij, niet wat uit den mond des Heeren is[15].

17. Zij zeggen aan degenen, die Mij lasteren: De Heer heeft gesproken: Vrede zult gij hebben; en aan al wie naar de bedorvenheid zijns harten wandelt, zeiden zij: Geen onheil zal over u komen[16]!

18. Wie toch is in den raad des Heeren tegenwoordig geweest, en heeft gezien en zijne uitspraak gehoord? Wie heeft acht gegeven op zijn woord en het gehoord[17]?

19. Zie, de orkaan van 's Heeren verbolgenheid zal uitvaren; en de losbarstende storm, hij zal op het hoofd der goddeloozen neerkomen[18].

20. De toorn des Heeren zal zich niet afwenden, totdat Hij doen, en totdat Hij volvoeren zal de gedachte zijns harten; in de laatste dagen zult gij zijnen raad begrijpen[19].

21. Ik zond de profeten niet, en zij, zij liepen; Ik sprak niet tot hen, en zij, zij profeteerden[20].

---

[15]) Zie XIV 14.

[16]) Zie III 17; V 12; VI 14; VIII 11; XIV 13.

[17]). *Wie toch* van de v. 17 bedoelde leugenprofeten is *in den raad des Heeren,* waarin alleen Gods vertrouwde vrienden zijne verborgenheden vernemen (vgl. Am. III 7), tegenwoordig geweest en *heeft gezien,* te weten in profetische gezichten, *en zijne uitspraak,* d. i. Gods openbaring, *gehoord?* — Het antwoord op de vraag is: niemand hunner, doch alleen de ware profeet, die het woord van v. 19 en 20 verkondigt. Vgl. IX 12.

[18]) *Orkaan* en *storm* zijn zinnebeelden van Gods wraakgericht. Vgl. Is. XXX 27; XLII 25.

[19]) Gods toorn zal niet vergeefs uitvaren en zal niet rusten, vooraleer aan zijne gerechtigheid en heiligheid voldoening is gegeven, en *de gedachte zijns harten,* d. i. zijn goddelijk heilplan, voltrokken wordt. Dit zal geschieden *in de laatste,* d. i. aan het einde der, *dagen,* in het tijdperk van den Messias (zie Is. II 2; Mich. IV 1), wanneer Gods *raad,* d. i. zijne wijze en vaderlijke bedoeling bij die straf· strafgerichten, openbaar zal worden; dan (Septuag.) «zullen *zij* zijnen raad begrijpen», te weten dat door het gericht de verlossing wordt voorbereid; zie Is. I 27.

[20]) Zij *liepen,* d. i. betoonden zulk eenen ijver, alsof zij zending hadden. Ook de andere voorwaarde tot het ware profetenambt ontbrak hun: God sprak zijn woord niet tot hen.

22. Si stetissent in consilio meo, et nota fecissent verba mea populo meo, avertissem utique eos a via sua mala, et a cogitationibus suis pessimis.

23. Putasne Deus e vicino ego sum, dicit Dominus? et non Deus de longe?

24. Si occultabitur vir in absconditis: et ego non videbo eum, dicit Dominus? numquid non cœlum et terram ego impleo, dicit Dominus?

25. Audivi quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes: Somniavi, somniavi.

26. Usquequo istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, et prophetantium seductiones cordis sui?

27. Qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum, quæ narrat unusquisque ad proximum suum: sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal.

28. Propheta, qui habet somnium, narret somnium: et qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere: quid paleis ad triticum, dicit Dominus?

22. Indien zij in mijnen raad gestaan en mijne woorden aan mijn volk bekend gemaakt hadden, zou Ik hen voorzeker hebben afgewend van hunnen boozen weg en van hunne zeer slechte gedachten[21]).

23. Meent gij, dat Ik een God van nabij ben, zegt de Heer? En niet een God van verre[22])?

24. Zou iemand in het verborgene kunnen wegschuilen, en zou Ik hem niet zien, zegt de Heer? Vervul Ik niet den hemel en de aarde, zegt de Heer[23])?

25. Ik heb gehoord, wat de profeten zeiden, die in mijnen naam logen profeteerden, terwijl zij zeiden: Eenen droom heb ik gehad, eenen droom[24])!

26. Hoelang nog hebben de profeten dit in den zin, die logen voorspellen en de bedriegerijen huns harten profeteeren?

27. Wier toeleg het is, dat mijn volk mijnen naam vergete om hunne droomen, welke een ieder aan zijnen genoot verhaalt[25]); evenals hunne vaderen mijnen naam vergeten hebben om Baäl.

28. De profeet, die eenen droom heeft, verhale den droom; en wie mijn woord heeft, spreke mijn woord naar waarheid[26]). Wat heeft stroo gemeen met tarwe, zegt de Heer?

---

[21]) Hebr. en Septuag. (volgens enkele handschriften): «dan hadden zij mijne woorden bekend gemaakt... en *hadden zij* hen (het volk) teruggebracht van hunnen» enz. Zie over dit kenteeken der valsche profetie Deut. XIII 2.

[22]) Een antwoord aan de valsche profeten, die zich inbeelden, dat God zich niet bemoeit met wat *van verre*, buiten den hemel, hier op aarde geschiedt, en dat zij derhalve ongestraft konden bedriegen.

[23]) Vgl. Ps. CXXXVIII 7—12.

[24]) *De* valsche *profeten* zijn bedoeld, die profetische *droomen* (zie Num. XII 6: vgl. Joël II 28) voorwenden en deze *in mijnen naam,* d. i. als eene openbaring van God, aan het volk voordragen.

[25]) *Mijnen naam*, Septuag.: «mijne wet». Door hunne geluk spellende droomgezichten stijfden zij de goddeloozen en de afgodendienaars in hun boos opzet; zie v. 17. *Ieder aan zijnen genoot,* te weten in hunne bijeenkomsten, waar zij zich in hunne kunsten oefenden.

[26]) Door die valsche droomgezichten schijnt het woord Gods in minachting te zijn gekomen, zoodat de ware profeten aarzelden met hunne openbaring op te treden. Hen bemoedigt God tot spreken. Hiertoe strekken ook de twee volgende vragen, die het onderscheid aangeven tusschen ware en valsche profetie.

Numquid non verba mea sunt
ignis, dicit Dominus: et quasi
us conterens petram?
Propterea ecce ego ad pro-
s, ait Dominus: qui furantur
mea unusquisque a proximo

Ecce ego ad prophetas, ait
nus: qui assumunt linguas
et aiunt: Dicit Dominus.
Ecce ego ad prophetas somni-
mendacium, ait Dominus:
arraverunt ea, et seduxerunt
um meum in mendacio suo,
miraculis suis: cum ego non
sem eos, nec mandassem eis,
nihil profuerunt populo huic,
Dominus.
Si igitur interrogaverit te po-
iste, vel propheta, aut sacer-
dicens: Quod est onus Domini?
ad eos: Vos estis onus: pro-
quippe vos, dicit Dominus.
Et propheta, et sacerdos, et
us qui dicit: Onus Domini:
bo super virum illum, et su-
omum ejus.

29. Zijn mijne woorden niet als vuur, zegt de Heer, en als een hamer, die rotssteen verbrijzelt[27])?

30. Daarom, zie, Ik tegen de profeten, zegt de Heer, die mijne woorden stelen, een ieder van zijnen genoot[28])!

31. Zie, Ik tegen de profeten, zegt de Heer, die hunne eigen tong nemen en spreken: De Heer zegt[29])!

32. Zie, Ik tegen de profeten, die leugen droomen, zegt de Heer, die ze verhalen en mijn volk bedriegen door hunne leugen en door hunne wondere daden, terwijl Ik hen niet gezonden en hun geen last gegeven heb, en zij geenerlei nut doen aan dit volk, zegt de Heer[30])!

33. Wanneer dan dit volk of een profeet of een priester u vragen zal, zeggende: Wat is de last des Heeren? zeg dan tot hen: Gij, gij zijt de last, want Ik zal u afwerpen, zegt de Heer[31]).

34. En de profeet en de priester en het volk — wie zegt: Last des Heeren, over dien man en over zijn huis zal Ik bezoeking brengen.

Gods woord is voedend en ster-
als *tarwe,* valsche profetie ijdel
tig als *stroo.* Bovendien, terwijl
e profetie de bedorven hartstoch-
eit en streelt, is het woord Gods
n *vuur,* dat alles wat onrein is
rt, en als een *hamer,* die de ver-
ste harten verbrijzelt en de hard-
gen niet alleen dreigt, maar ook

Gods woorden stelen beteekent
godspraken van ware profeten
e zoogenaamde *genooten)* over-
en ze met leugens vermengen
passen op andere tijdsomstandig-
tot staving van bedriegerijen;
v. XXVIII 1—4.
Hunne eigen tong, d. i. hun
woord, *nemen* en voordragen als
oord Gods.
Leugen droomen is profeteeren
middel van valsche droomen, hetzij
roomen verzonnen of wel werke-
ebeurd, doch niet door God in-
gegeven zijn. *Door hunne wondere daden* (zie een voorbeeld daarvan XXVIII 10), Hebr.: «door hunne snoeverijen», Septuag.: «bedriegerijen». Zij doen *geenerlei nut,* doch integendeel allerlei kwaad.

[31]) De door de oudere profeten geheiligde uitdrukking *last* (Hebr. «massa») *des Heeren* (zie op Nah. I 1), in den zin van onheilspellende profetie, werd destijds (zie v. 36) spottend misduid, als ware daarmede niets dan een werkelijke *last* (een drukkende plaag voor land en volk) bedoeld, wat het woord ook beteekenen kan. Daarom verbiedt God in v. 34 het gebruik van dit woord onder zware straf. Den spotter, die dat woord nog gebruikt om het woord Gods hatelijk te maken, moet de profeet afwijzen met het scherpe antwoord: *Gij* zelf *zijt de last,* welken de Heer moede is te dragen en van zich zal *afwerpen.*

35. Hæc dicetis unusquisque ad proximum, et ad fratrem suum: Quid respondit Dominus? et quid locutus est Dominus?
36. Et onus Domini ultra non memorabitur: quia onus erit unicuique sermo suus: et pervertistis verba Dei viventis Domini exercituum Dei nostri.

37. Hæc dices ad prophetam: Quid respondit tibi Dominus? et quid locutus est Dominus?

38. Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus: Quia dixistis sermonem istum: Onus Domini: et misi ad vos, dicens: Nolite dicere: Onus Domini:

39. Propterea ecce ego tollam vos portans, et derelinquam vos, et civitatem, quam dedi vobis, et patribus vestris a facie mea.

40. Et dabo vos in opprobrium sempiternum, et in ignominiam æternam, quæ nunquam oblivione delebitur. *Supra XX 11.*

35. Alzoo zult gij zeggen, ieder tot zijnen genoot en tot zijnen broeder: Wat heeft de Heer geantwoord? En wat heeft de Heer gesproken[32])?
36. En van last des Heeren zal men niet langer gewagen, want tot last zal voor ieder zijn woord zijn; en verdraaid hebt gij de woorden van den levenden God, den Heer der heerscharen, onzen God[33]).
37. Alzoo zult gij tot den profeet zeggen: Wat heeft de Heer u geantwoord? En wat heeft de Heer gesproken?
38. Maar als gij zegt: Last des Heeren, deswege zegt de Heer alzoo: Omdat gij dit woord: Last des Heeren, gezegd hebt, en Ik tot u gezonden heb, zeggende: Zegt niet: Last der Heeren,
39. daarom, zie, Ik zal u wegdragen, en ulieden en de stad, die Ik aan u en aan uwe vaderen gegeven heb, zal Ik achterlaten[34]) uit mijn aangezicht weg.
40. En Ik zal u prijsgeven aan altijddurenden smaad en aan eeuwige schande, die nimmer door vergetelheid zal worden uitgewischt[35]).

[32]) In plaats van die door misduiding dubbelzinnig geworden vraag (v. 33 «wat is de last des Heeren?»), zal men voortaan de eenvoudige en ondubbelzinnige vraag stellen: *Wat... geantwoord* op uwe vraag? *En wat... gesproken* uit eigen beweging?
[33]) *Tot last,* d. i. tot een zware straf, *zal voor ieder zijn woord zijn,* te weten het woord «massa», dat hij spottend in den kwaden zin, hoewel schijnbaar vol eerbied, gebruikt. *En* (met redengevenden zin, want) *verdraaid hebt gij de woorden* van God, door daaraan (inzonderheid aan het woord «massa») een hatelijken zin te geven. Hoe zwaar deze zonde is, blijkt uit den vollen titel van God aan het einde van het vers. In de Septuag. ontbreekt dit tweede halfvers. — Om de verderfelijke gevolgen dier misduiding — de verachting van Gods woord — herhaalt de profeet in v. 37—40 het verbod en verklaart hij nader de aangekondigde straf.
[34]) Als een last, dien men moede is te dragen; zie v. 33.
[35]) Zie XX 11.

CAPUT XXIV.

1. Ostendit mihi Dominus: et ecce duo calathi pleni ficis, positi ante templum Domini, postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam filium Joakim regem Juda, et principes ejus, et fabrum, et inclusorem de Jerusalem, et adduxit eos in Babylonem. *IV Reg. XXIV 15.*
2. Calathus unus ficus bonas habebat nimis, ut solent ficus esse primi temporis: et calathus unus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eo quod essent malæ.
3. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Jeremia? Et dixi: Ficus, ficus bonas, bonas valde: et malas, malas valde: quæ comedi non possunt, eo quod sint malæ.
4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
5. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Sicut ficus hæ bonæ: sic cognoscam transmigrationem Juda, quam emisi de loco isto in terram Chaldæorum, in bonum.
6. Et ponam oculos meos super eos ad placandum, et reducam eos

HOOFDSTUK XXIV.

Het gezicht der twee vijgenkorven en zijne beteekenis.

1. De Heer liet mij zien; en zie, twee korven vol met vijgen, geplaatst voor den tempel des Heeren, nadat Nabuchodonosor, de koning van Babylon, Jechonias, den zoon van Joakim, den koning van Juda, en zijne vorsten en den handwerksman en den inzetter uit Jerusalem weggevoerd en hen naar Babylon gebracht had[1]).
2. In den eenen korf waren zeer goede vijgen, zooals gewoonlijk de vijgen zijn van het vroege seizoen[2]); en in den anderen korf waren zeer slechte vijgen, die niet gegeten konden worden, omdat zij slecht waren.
3. En de Heer zeide tot mij: Wat ziet gij, Jeremias? En ik zeide: Vijgen, goede vijgen, zeer goede, en slechte, zeer slechte, die niet gegeten kunnen worden, omdat zij slecht zijn.
4. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
5. Dit zegt de Heer, de God van Israël: Gelijk die goede vijgen, zoo zal Ik de wegvoering van Juda, die Ik weggezonden heb uit dit oord naar het land der Chaldeeën, ten goede kennen[3]).
6. En Ik zal mijne oogen op hen richten ter begenadiging[4]), en Ik

---

[1]) De profeet zag in den geest (vgl. Am. VII 1, 4, 7; VIII 1) *vijgen* voor den tempel geplaatst; aldaar placht men o. a. de eerste vruchten aan te bieden; zie Exod. XXIII 19; Deut. XXVI 2. *Nadat* enz., zie IV Reg. XXIV 14 volg., te weten in het begin der regeering van Sedecias, na 598. — *De inzetter* is, naar den H. Hiëronymus, iemand, die edelgesteenten in goud of zilver vat; volgens de nieuweren beteekent het Hebr. woord, dat van «sluiten» is afgeleid, vermoedelijk: slotenmaker of smid.

[2]) Hoewel late vijgen, waren zij even sappig als de vroege. Vgl. Osee IX 10; Mich. VII 1, waar eveneens het aan God toegewijde volk met vijgen wordt vergeleken.

[3]) Gelijk gij die goede vijgen met welgevallen ziet, zoo zal Ik de in ballingschap naar Chaldea weggevoerden, die Ik het beste deel des volks acht, *ten goede kennen*, d. i. hun mijne genegenheid betoonen. Ik zal hen naar hun vaderland terugbrengen en aldaar voor immer doen wonen (v. 6) en door mijne genade aan Mij verbinden (v. 7).

[4]) *Ter begenadiging*, Hebr. en Septuag.: «ten goede», evenals v. 5. Zie verder I 10.

in terram hanc: et ædificabo eos, et non destruam: et plantabo eos, et non evellam.

7. Et dabo eis cor ut sciant me, quia ego sum Dominus: et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum: quia revertentur ad me in toto corde suo. *Supra VII 23; Infra XXXI 33.*

8. Et sicut ficus pessimæ, quæ comedi non possunt, eo quod sint malæ: hæc dicit Dominus, sic dabo Sedeciam regem Juda, et principes ejus, et reliquos de Jerusalem, qui remanserunt in urbe hac, et qui habitant in terra Ægypti. *Infra XXIX 17.*

9. Et dabo eos in vexationem, afflictionemque omnibus regnis terræ: in opprobrium, et in parabolam, et in proverbium, et in maledictionem in universis locis, ad quæ ejeci eos.

10. Et mittam in eis gladium, et famem, et pestem: donec consumantur de terra, quam dedi eis, et patribus eorum.

zal hen terugbrengen in dit land; en Ik zal hen opbouwen en niet afbreken, en Ik zal hen planten en niet uitrukken.

7. En Ik zal hun een hart geven om Mij te kennen, dat Ik de Heer ben; en zij zullen Mij ten volk zijn, en Ik zal hun ten God zijn; want zij zullen tot Mij wederkeeren uit geheel hun hart[5]).

8. En gelijk die zeer slechte vijgen, die niet gegeten kunnen worden, omdat zij slecht zijn — dit zegt de Heer — aldus zal Ik Sedecias, den koning van Juda, maken, benevens zijne vorsten en de overigen van Jerusalem, die in deze stad zijn achtergebleven, alsook die in het land Egypte wonen[6]).

9. En Ik zal hen prijsgeven ter mishandeling en ter verdrukking aan al de koninkrijken der aarde[7]), tot een smaad en tot eene gelijkenis en tot een spreekwoord en tot een vloek in alle oorden, waarheen Ik hen heb uitgedreven.

10. En Ik zal onder hen het zwaard zenden en den honger en de pest, totdat zij verdelgd zijn uit het land, dat Ik gegeven heb aan hen en aan hunne vaderen.

---

[5]) *Een hart* (naar de opvatting der Hebreërs de zetel van het kenvermogen) *geven* beteekent licht en sterkte geven *om Mij te kennen* met werkdadige kennis, welke liefde en gehoorzaamheid in zich besluit en innige vereeniging met God ten gevolge heeft. Zulk een innige betrekking van God tot zijn volk zou eerst door de volledige herstelling van het Rijk Gods, om de verdiensten van den Messias, verwezenlijkt worden. Zie XI 4; XXXI 33. Vgl. Ez. XXXVI 26.

[6]) Gelijk die slechte vijgen als oneetbaar worden weggeworpen, zoo zal God de achtergebleven bewoners van Juda en Jerusalem, die tegen God weerspannig zijn (zie XXI 9; XXXVIII 2) en ondanks de rampen hardnekkig volharden in de boosheid, verdelgen of verstrooien. God onderricht den profeet omtrent het lot dier achtergeblevenen, omdat zij in hunne zelfverblindheid zich voor beter hielden dan degenen, die, door het wraakgericht getroffen, in de ballingschap waren. *Die in... Egypte wonen* zijn degenen, die reeds vroeger onder Joachaz en Joakim (zie IV Reg. XXIII 33 volg.) en ook onlangs bij den inval der Chaldeën derwaarts de wijk genomen hadden; zie bovendien XLII volg.

[7]) Zie XV 4 en noot 4 aldaar. Vgl. voor hetgeen volgt Deut. XXVIII 37.

CAPUT XXV.

HOOFDSTUK XXV.

De zeventig jaren der ballingschap (v. 1—11). Het vonnis over Babel (v. 12—14). Het gericht over Juda en de heidensche volken (v. 15—29). Het wereldgericht (v. 30—38).

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam de omni populo Juda in anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda, (ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis.)

2. Quod locutus est Jeremias propheta ad omnem populum Juda, et ad universos habitatores Jerusalem, dicens:

3. A tertiodecimo anno Josiæ filii Amon regis Juda usque ad diem hanc; iste tertius et vigesimus annus, factum est verbum Domini ad me, et locutus sum ad vos de nocte consurgens et loquens: et non audistis.

4. Et misit Dominus ad vos omnes

1. Het woord, dat tot Jeremias geschied is aangaande het geheele volk van Juda, in het vierde jaar van Joakim, den zoon van Josias, den koning van Juda (dit is het eerste jaar van Nabuchodonosor, den koning van Babylon[1]),

2. hetwelk Jeremias, de profeet, gesproken heeft tot het geheele volk van Juda en tot al de bewoners van Jerusalem[2]), zeggende:

3. Sedert het dertiende jaar van Josias, den zoon van Amon, den koning van Juda, tot op dezen dag toe — nu het drie en twintigste jaar — is het woord des Heeren tot mij geschied, en ik heb tot u gesproken, in den nacht opstaande en sprekende, en gij hebt niet gehoord[3]).

4. En de Heer heeft tot u al zijne

[1]) Dit is de eerste profetie met eene bepaalde tijdsopgave (zie III 6; XXVI 1). *In het vierde jaar van Joakim,* in 606/5, een gewichtig jaar in de geschiedenis, vooral in die van Juda. Want in dit jaar behaalde Nabuchodonosor bij Charcamis (zie XLVI 2) de bekende groote overwinning op Egypte, drong bij dien krijgstocht door tot in Juda, nam Jerusalem in en maakte Joakim aan zich schatplichtig. Met dit jaar begon de zeventigjarige ballingschap (zie v. 11; vgl. Dan. I 1). Het is *het eerste jaar van Nabuchodonosor,* die in naam van zijnen vader aan het hoofd van het Chaldeeuwsche leger naar deze landen was opgetrokken en te midden zijner overwinningen, toen hij tot aan de grens van Egypte was doorgedrongen, om den dood zijns vaders naar Babel terugkeerde, ten einde hem op den troon op te volgen; dit geschiedde waarschijnlijk nog in hetzelfde jaar. Gelijk gewoonlijk laat ook hier de Septuag. den naam van Nabuchodonosor, zelfs geheel den tusschenzin, achterwege.

[2]) Jeremias sprak deze profetie waarschijnlijk na den slag bij Charcamis, doch alvorens de overwinnaar in Juda was gevallen, *tot het geheele volk* en derhalve herhaalde malen en bij verschillende gelegenheden, zoolang totdat allen daarvan onderricht waren. De hoofdinhoud van het toen gesprokene volgt hier.

[3]) De profeet werpt eerst eenen terugblik op het nu afgesloten tijdperk zijner werkzaamheid om de hardnekkigheid van Juda, de reden van het komende wraakgericht, in het volle licht te plaatsen. *Sedert het dertiende jaar* enz., zie I 2. *Nu het drie en twintigste,* Hebr. en Septuag.: «nu drie en twintig jaren», te weten bijna negentien jaren onder Josias, drie maanden onder Joachaz, en thans tot «het vierde jaar van Joakim» (v. 1). *In den nacht,* Hebr. en Septuag.: «vroeg», *opstaande,* zie VII 13, 25; XI 7 en het volg. v. 4. In de Sept. ontbreekt in het tweede halfvers *is het woord... geschied* en aan het einde *en gij hebt* enz.

servos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensque et non audistis, neque inclinastis aures vestras ut audiretis:
5. Cum diceret: Revertimini unusquisque a via sua mala, et a pessimis cogitationibus vestris: et habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, et patribus vestris a sæculo et usque in sæculum. *IV Reg. XVII 13; Supra XVIII 11; Infra XXXV 15.*
6. Et nolite ire post deos alienos ut serviatis eis, adoretisque eos: neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum vestrarum, et non affligam vos.
7. Et non audistis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum vestrarum in malum vestrum.
8. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Pro eo quod non audistis verba mea:
9. Ecce ego mittam, et assumam universas cognationes aquilonis, ait Dominus, et Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum: et adducam eos super terram istam, et super habitatores ejus, et super omnes nationes, quæ in circuitu illius sunt: et interficiam eos, et ponam eos in stuporem et in sibilum, et in solitudines sempiternas.
10. Perdamque ex eis vocem gaudii et vocem lætitiæ, vocem sponsi, et

dienstknechten, de profeten, gezonden, vroeg opstaande en zendende, en gij hebt niet gehoord noch uwe ooren geneigd om te hooren[4]),
5. toen Hij zeide[5]): Keert terug, een ieder van zijnen boozen weg, en van uwe zeer slechte gedachten; en gij zult blijven wonen in het land, dat de Heer gegeven heeft aan ulieden en aan uwe vaderen van eeuwen her en voor eeuwig.
6. En loopt geen vreemde goden achterna om hen te dienen en te aanbidden; en tart Mij niet tot gramschap door de werken uwer handen, en Ik zal u geen leed doen[6]).
7. En gij hebt niet naar Mij gehoord, zegt de Heer, zoodat gij Mij tot gramschap tarttet door de werken uwer handen, u zelven ten onheil[7]).
8. Daarom zegt dit de Heer der heerscharen: Dewijl gij niet geluisterd hebt naar mijne woorden,
9. zie, Ik zal zenden en in mijnen dienst nemen al de volksstammen van het noorden[8]), zegt de Heer, en Nabuchodonosor, den koning van Babylon, mijnen dienstknecht[9]); en Ik zal hen brengen over dit land en over zijne bewoners en over alle volken, die rondom hetzelve zijn; en Ik zal hen dooden[10]) en hen maken tot ontzetting en tot gesis en tot eeuwige woestenijen[11]).
10. En Ik zal uit hen doen vergaan de stem der vreugde en de stem

[4]) *De profeten* in het meervoud, te weten (behalve Jeremias) Baruch, Sophonias (Soph. I 1), de profetes Holda (IV Reg. XXII 14) en de IV Reg. XXIII 2 niet genoemde profeten. Zie verder VII 25; XI 7 volg.
[5]) Het Hebr. kan ook beteekenen: toen *zij* (de profeten) zeiden; hetgeen volgt is de korte inhoud hunner prediking. Zie verder VII 3, 7; XVIII 11.
[6]) Zie VIII 19; XI 10 enz.
[7]) Zie VII 6, 18. De Septuag. heeft in v. 6 aan het einde in plaats van *en Ik zal u geen leed doen* de woorden: «om u zelven kwaad te doen», en in v. 7 alleen: «En gij hebt niet naar Mij gehoord».
[8]) Zie I 15; VI 22.
[9]) Als uitvoerder van mijn wraakgericht.
[10]) Hebr. «Ik zal hen met den banvloek slaan», d. i. het verdelgingsgericht aan hen voltrekken.
[11]) *Eeuwig* beteekent dikwijls: langdurig, iets waarvan men het einde niet voorzien kan. Zie verder XVIII 16; XIX 8.

vocem sponsæ, vocem molæ, et lumen lucernæ.

11. Et erit universa terra hæc in solitudinem, et in stuporem: et servient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis. *II Par. XXXVI 22; I Esdr. I 1; Infra XXVI 6 et XXIX 10; Dan. IX 2.*

12. Cumque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, et super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, et super terram Chaldæorum: et ponam illam in solitudines sempiternas.

13. Et adducam super terram illam, omnia verba mea, quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcumque prophetavit Jeremias adversum omnes gentes:

14. Quia servierunt eis cum essent gentes multæ, et reges magni: et

der blijdschap, de stem des bruidegoms en de stem der bruid, het geluid van den molen en het licht der lamp[12]).

11. En geheel dit land zal zijn tot woestenij en tot ontzetting; en al die volken zullen den koning van Babylon dienen, zeventig jaren lang[13]).

12. En wanneer de zeventig jaren vervuld zijn, zal Ik aan den koning van Babylon en aan dat volk, zegt de Heer, hunne ongerechtigheid bezoeken, alsook aan het land der Chaldeën, en Ik zal het maken tot eeuwige woestenijen[14]).

13. En Ik zal over dat land doen komen al mijne woorden, die Ik tegen hetzelve gesproken heb, al wat geschreven is in dit boek, al wat Jeremias geprofeteerd heeft tegen alle volken[15]).

14. Want zij zijn dienstbaar geworden aan hen, daar zij vele volken en groote koningen waren; en

---

[12]) Zie VII 34; XVI 9 dezelfde teekenen van eene verlaten streek. Het geluid van den hand*molen* (zie Is. XLVII noot 2) gaf levendigheid in de straten eener volkrijke stad; *het licht der lamp* toonde, dat het huisgezin na het volbrachte dagwerk genoeglijk vereenigd was; vgl. Apoc. XVIII 22, 23.

[13]) *Geheel dit land,* Juda. *Al die volken* rondom hetzelve, v. 9; in v. 19—25 worden zij met name genoemd. De *zeventig jaren* zouden voor Juda beginnen met de verovering van Jerusalem onder Joakim (zie noot 1) en eindigen bij de verheffing van Cyrus tot alleenheerscher over Babel in 536.

[14]) De vervulling dezer voorspelling nam een aanvang bij de verovering van Babel door de Medo-Perzen onder Cyrus in 538; van dien tijd af werd Babel meer en meer een verlaten oord; zie Is. XIII noot 15 aan het einde. — De Septuag. laat in v. 11 en 12 *den koning van Babylon* achterwege en eveneens hier *het land der Chaldeën.* Doch ten onrechte, zie het aangeteekende op XXXVI 29.

[15]) *Al mijne woorden, die Ik tegen hetzelve,* d. i. tegen Babel, *gesproken heb* wijst op de oudere profetieën, b. v. Is. XIII volg.; XXI enz. *Al wat geschreven is in dit boek* is er waarschijnlijk later bijgevoegd door Jeremias of een ander, toen «dit boek» in zijn geheel voorhanden was en althans de profetie tegen Babel (L, en LI) was opgenomen. Het volgende *(al wat Jeremias* enz.) past niet bij het voorafgaande; hoe toch kan over de Chaldeën komen *al wat Jeremias geprofeteerd heeft tegen alle volken,* daar de straf, die hij aan dezen aankondigt, juist door de Chaldeën moest worden voltrokken? In de Septuag. valt dit bezwaar weg, want daar zijn deze laatste woorden het opschrift van de achter dit vers onmiddellijk volgende profetieën tegen de heidenen. Bijgevolg is aldaar v. 14 uitgevallen en staat v. 15—38 achter de profetieën tegen de heidenen in het Grieksche hoofdstuk XXXII. Zie Inleiding bl. 265 aan het einde.

reddam eis secundum opera eorum, et secundum facta manuum suarum.

15. Quia sic dicit Dominus exercituum Deus Israel: Sume calicem vini furoris hujus de manu mea: et propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te.

16. Et bibent, et turbabuntur, et insanient a facie gladii, quem ego mittam inter eos.

17. Et accepi calicem de manu Domini, et propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus:

18. Jerusalem, et civitatibus Juda, et regibus ejus, et principibus ejus: ut darem eos in solitudinem, et in stuporem, et in sibilum, et in maledictionem, sicut est dies ista:

19. Pharaoni regi Ægypti, et servis ejus, et principibus ejus, et omni populo ejus,

20. Et universis generaliter: cunctis regibus terræ Ausitidis, et cunctis regibus terræ Philisthiim, et Ascaloni, et Gazæ, et Accaron, et reliquiis Azoti,

Ik zal hun vergelden naar hunne daden en naar de werken hunner handen[16].

15. Want alzoo zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Neem dezen beker met wijn des toorns uit mijne hand aan en geef daarvan te drinken aan alle volken, tot welke Ik u zenden zal[17].

16. En zij zullen drinken en zwijmelen en zinneloos worden voor het aangezicht des zwaards[18], dat Ik onder hen zenden zal.

17. En ik nam den beker uit de hand des Heeren, en ik gaf te drinken aan alle volken, tot welke de Heer mij zond:

18. aan Jerusalem en de steden van Juda en aan zijne koningen en zijne vorsten, om hen te maken tot woestenij en tot ontzetting en tot gesis en tot een vloek, gelijk het is ten huidigen dage[19];

19. aan Pharao, den koning van Egypte, en aan zijne dienaren en zijne vorsten en aan al zijn volk

20. en aan allen in het algemeen[20]; aan alle koningen van het land Ausitis[21]; en aan alle koningen van het land der Philistijnen en aan Ascalon en Gaza en Accaron en aan de overblijfselen van Azotus[22];

---

[16]) *Zij*, de Chaldeën, *zijn dienstbaar geworden aan hen*, te weten aan vele en machtige volken. Hebr.: «Want ook hen (de Chaldeën) hebben vele volken en groote koningen aan zich dienstbaar gemaakt», een profetisch verleden, dat de straf der wedervergelding uitdrukt. Zie op XXVII 7.

[17]) Een nadere toelichting der voorzegging van v. 9—11 tegen Juda en de volken. Den *beker* gevuld *met wijn*, die eigenlijk Gods *toorn* is, moet de profeet aan de hierna genoemde volken toereiken. Dit beteekent dat de onderdrukking door de Chaldeën eene door God gewilde en door zijnen profeet voorspelde straf is. Zie Is LI noot 13.

[18]) Het *zwaard* der Chaldeën, door den *beker* van v. 15 beteekend.

[19]) Aan zijne *koningen* in het meervoud, d. i. het koninklijke huis; zie XIII noot 6. *Juda* staat vooraan als schuldiger, omdat het zijne waardigheid onteerd had; zie v. 9. Zie verder v. 11. Waartoe de zwijmelbeker strekt, verklaren de woorden *om hen te maken* enz. De laatste woorden *gelijk het is ten huidigen dage* zijn er later, na de vervulling, bijgevoegd en ontbreken in de Septuag. — In v. 19—26 worden ongeveer dezelfde volken opgesomd, waartegen de profetieën van XLVI—LI gericht zijn.

[20]) Hebr.: «en aan al het vreemde volk», te weten aan al de vreemde volksstammen, die, als huurtroepen of anderszins in het land Egypte gekomen, zich aldaar hadden neergezet. De Septuagint vertaalt in denzelfden zin: «aan al het gemengde volk»; vgl. Exod. XII 38. Zie de godspraak over Egypte XLVI 2 volg.

[21]) *Ausitis*, Hebr. «'Oetz», dat Job I 1 en Thren. IV 21 met *Hus* vertaald is. Zie het aangeteekende op deze plaatsen. In de Septuagint ontbreekt het.

[22]) Aan de *koningen* der vier genoemde Philistijnsche steden. Zie Am.

21. Et Idumææ, et Moab, et filiis Ammon:
22. Et cunctis regibus Tyri, et universis regibus Sidonis: et regibus terræ insularum, qui sunt trans mare.
23. Et Dedan, et Thema, et Buz, et universis qui attonsi sunt in comam.
24. Et cunctis regibus Arabiæ, et cunctis regibus occidentis, qui habitant in deserto.
25. Et cunctis regibus Zambri, et cunctis regibus Elam, et cunctis regibus Medorum:
26. Cunctis quoque regibus aquilonis de prope et de longe, unicuique contra fratrem suum: et omnibus regnis terræ, quæ super faciem ejus sunt: et rex Sesach bibet post eos.

21. en aan Idumea en aan Moab en aan de zonen van Ammon[23];
22. en aan al de koningen van Tyrus en aan al de koningen van Sidon; en aan de koningen van het land der eilanden, die aan gene zijde der zee zijn[24];
23. en aan Dedan en Thema en Buz en allen, die zich het hoofdhaar wegscheren[25];
24. en aan alle koningen van Arabië, en aan alle koningen van het westen, die in de woestijn wonen[26];
25. en aan alle koningen van Zambri en aan alle koningen van Elam en aan alle koningen der Meden[27];
26. ook aan alle koningen van het noorden, die de een ten opzichte van den ander nabij en verre zijn[28]; en aan alle koninkrijken der aarde, die op haar aanschijn zijn; en de koning van Sesach zal drinken na hen[29].

I 7, 8; Soph. II 4; Zach. IX 5. Gelijk op deze plaatsen ontbreekt ook hier de vijfde stad Geth, welke waarschijnlijk opgehouden had hoofdstad te zijn van een op zich zelf staand vorstendom. *Azotus* was door Psammetich na een langdurig beleg grootendeels verwoest (Herod. II 157), vandaar dat er sprake is van zijne *overblijfselen*.

[23]) Zie XLIX 7—22; XLVIII; XLIX 1—6.

[24]) *De koningen* in het meervoud, d. i. het koninklijk huis (zie noot 19) of, volgens anderen, de achtereenvolgens door de Chaldeeën overweldigde koningen. Zie voor *Tyrus* en *Sidon* Is. XXIII. *Van het land* staat niet in het Hebr.; *de eilanden* zijn de kustlanden en de eilanden van het westen, inzonderheid de Phenicische koloniën, *aan gene zijde der* Middellandsche *zee*.

[25]) Zie voor *Dedan* en *Thema* op Is. XXI 13, 14; ook *Buz* is vermoedelijk een stam van Noord-Arabië; vgl. Gen. XXII 21; Job XXXII 2. Zie verder IX 26.

[26]) *Van het westen*, Hebr. ha-'ereb, dat in v. 20 door *universis* vertaald was, doch ook hier, gelijk de Septuag. goed uitdrukt, allerlei gemengd volk beteekent, dat de woestijn van Arabië en die tusschen Syrië en Babylonië bewoonde. De Septuagint spreekt niet van *Arabië*, welks vermelding hier na v. 23 bevreemdt; misschien gaf het Hebr. «'ereb» aanleiding tot de randbemerking «Arabië» en sloop die later in den tekst.

[27]) *Zambri* kan hetzelfde beteekenen als «Zamran» Gen. XXV 2; de Septuag. heeft het niet. Zie voor *Elam* en *Medië* Is. XXI noot 3 en XIII noot 14.

[28]) In plaats van de verafgelegen volken van het noorden op te sommen, vat de profeet hen samen: alle koningen van het noorden, die ten opzichte van elkander nabij en veraf zijn; want van Juda zijn zij allen ver verwijderd.

[29]) Door *Sesach*, wat vermoedelijk «vernedering» beteekent, wordt buiten allen twijfel *Babel* aangeduid (zie LI 41), de voltrekker van de tot dusver genoemde godsgerichten, die echter, als de vertegenwoordiger van alle God weerstrevende macht, den kelk van Gods toorn zal ledigen. Waarom en door wien, door Jeremias of door latere bijvoeging, Babel aldus genoemd is, blijft onzeker. Niet weinigen nemen met den H. Hiëronymus aan, dat de naam door letterkeering gevormd is en wel volgens den regel *athbasj* genaamd, waarbij men door verwisseling der letters van

27. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Bibite, et inebriamini, et vomite: et cadite, neque surgatis a facie gladii, quem ego mittam inter vos.

28. Cumque noluerint accipere calicem de manu tua ut bibant, dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Bibentes bibetis:

29. Quia ecce in civitate, in qua invocatum est nomen meum, ego incipiam affligere, et vos quasi innocentes et immunes eritis? non eritis immunes: gladium enim ego voco super omnes habitatores terræ, dicit Dominus exercituum. *I Petr. IV 17.*

30. Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc, et dices ad illos: Dominus de excelso rugiet, et de habitaculo sancto suo dabit vocem suam: rugiens rugiet super decorem suum: celeuma quasi calcantium concinetur adversus omnes habitatores terræ. *Joel III 16; Amos I 2.*

31. Pervenit sonitus usque ad extrema terræ: quia judicium Domino cum gentibus: judicatur ipse cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit Dominus.

32. Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce afflictio egredietur de gente

27. En gij zult tot hen zeggen: Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Drinkt en wordt dronken en braakt en valt, en staat niet op voor het aangezicht des zwaards, dat Ik onder u zenden zal.

28. En als zij weigeren den beker uit uwe hand aan te nemen om te drinken, zult gij tot hen zeggen: Dit zegt de Heer der heerscharen: Drinken, drinken zult gij[30])!

29. Want zie, met de stad, over welke mijn naam is uitgeroepen[31]), zal Ik beginnen te straffen; en gijlieden, zoudt gij als schuldeloozen en straffeloozen zijn? Neen, gij zult niet straffeloos blijven; want Ik roep het zwaard over alle bewoners der aarde, zegt de Heer der heerscharen[32]).

30. En gij zult aan hen al deze woorden profeteeren en tot hen zeggen: De Heer zal brullen uit den hooge, en uit zijn heilige woonplaats zal Hij zijne stem doen hooren; met gebrul zal Hij brullen over zijnen luister; de juichkreet als van druiventreders zal worden aangeheven tegen al de bewoners der aarde[33]).

31. De galm dringt door tot de uiteinden der aarde; want eene rechtzaak heeft de Heer met de volken; Hij houdt gericht met alle vleesch; de goddeloozen heb Ik overgeleverd aan het zwaard, zegt de Heer.

32. Dit zegt de Heer der heerscharen: Zie, het onheil zal uitgaan van

---

een woord een geheel ander woord vormde; men verwisselde nl. de eerste letter (*a*) met de laatste (*th*), de tweede (*b*) met de voorlaatste (*sj*) en zoo verder. De Septuag. laat den slotzin weg.

[30]) M. a. w. het aangekondigde wraakgericht zal de in v. 18—26 opgenoemde volken onvermijdelijk treffen.

[31]) Met Jerusalem, *de* aan God gewijde *stad* (zie op VII 10), zal het gericht beginnen (zie v. 18). Indien alzoo God zijn eigen volk niet spaart, hoe zou Hij dan de van Hem vervreemde, afgodische volken verschoonen?

[32]) Hiermede gaat de profeet over tot de aankondiging van het algemeene wereldgericht; zie Joël III 9 volg.

[33]) Zie Joël III 16; Am. I 2. Hier echter klinkt het brullen van den vertoornden God *uit den hooge*, d. i. uit den hemel, en wel vooreerst *over zijnen luister*, d. i. over de luisterrijke woonstede van zijn eigen volk. Zie voor het beeld der *druiventreders*, waaronder hier het gericht over de heidensche volken wordt voorgesteld, Is. XVI 9, 10; LXIII 2, 3.

;em: et turbo magnus egre-
a summitatibus terræ.

t erunt interfecti Domini in
ı a summo terræ usque ad
m ejus: non plangentur, et
lligentur, neque sepelientur:
quilinium super faciem terræ
ıt.

lulate pastores, et clamate:
ərgite vos cinere optimates
quia completi sunt dies
ut interficiamini; et dissipa-
vestræ, et cadetis quasi vasa
a.
t peribit fuga a pastoribus,
atio ab optimatibus gregis.

ox clamoris pastorum, et
ıs optimatum gregis: quia
it Dominus pascua eorum.

t conticuerunt arva pacis a
ræ furoris Domini.

ereliquit quasi leo umbracu-
uum, quia facta est terra
in desolationem a facie iræ
æ, et a facie iræ furoris
i.

volk tot volk, en een hevig onweder zal uitvaren van de uiterste einden der aarde[34]).
33. En verslagenen des Heeren zullen er te dien dage zijn van het eene einde der aarde tot aan het andere einde; zij zullen niet betreurd en niet verzameld noch begraven worden; tot mest zullen zij op de oppervlakte der aarde liggen[35]).
34. Jammert, herders, en schreit; en bestrooit u met asch, gij, de besten der kudde; want vervuld zijn uwe dagen om gedood te worden, en uwe verstrooiingen, en gij zult vallen als kostbaar vaatwerk[36]).

35. En verloren zal gaan de vlucht voor de herders, en de ontkoming voor de besten der kudde[37]).
36. Eene stem van het geschrei der herders en gejammer van de besten der kudde; want de Heer heeft hunne weiden verwoest[38])!
37. En stom geworden zijn de beemden des vredes voor het aangezicht des toorns van de verbolgenheid des Heeren[39])!
38. Als een leeuw heeft hij zijne schuilplaats verlaten; want hun land is geworden tot woestenij voor het aangezicht van den toorn der duive en voor het aangezicht van den toorn der verbolgenheid van den Heer[40]).

---

ie XXIII 19.
ie VIII 2; XVI 4. Vgl. Is.
16.
Ierders zijn koningen en vor-
ie X 21; XXII 22 enz. *Met*
ie VI 26. *De besten der kudde*
ı rijken en machtigen uit het
ie deels door het zwaard zullen
en, deels onder de heidenen zul-
rstrooid worden. In plaats van
tere (door de Septuag. weggela-
oorden *en uwe verstrooiingen,*
ın beteekenen: vervuld zijn de
awer verstrooiingen, vertalen de
ren het Hebr.: «en Ik zal u
an», wat op het volgende ziet:
t vallen als kostbaar vaatwerk,
zijn val onherstelbaar verloren
a welks verlies zwaarder weegt.
Septuagint: «gij zult vallen (bij
de slachting) als uitgelezen rammen».

[37]) Zie Am. II 14.

[38]) Zie Zach. XI 3. Reeds hoort de profeet de v. 34 voorspelde jammerkreten. Septuag. «Eene stem.... en geblaat der schapen en rammen».

[39]) *Stom geworden,* d. i. van herders en kudde verlaten, zijn *de beemden,* waarin zij voorheen in *vrede,* d. i. vreedzaam en rustig, weidden — een zinnebeeld van het vruchtbare en rustige vaderland.

[40]) *Als een leeuw* heeft *hij,* de Chaldeër, zie IV 7, (volgens velen: de Heer) *zijne schuilplaats verlaten* en is op roof uitgegaan. Dit blijkt uit de aangerichte verwoesting, *want hun land* enz. *De duive* beteekent eveneens de Chaldeën, die volgens Joodsche schriftverklaarders het teeken eener duif in hunne

CAPUT XXVI.

HOOFDSTUK XXVI.

Jeremias den dood schuldig verklaard, doch door de vorsten en het volk vrijgesproken (v. 1—19). Het lot van den profeet Urias (v. 20—24).

1. In principio regni Joakim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud a Domino, dicens:

2. Hæc dicit Dominus: Sta in atrio domus Domini, et loqueris ad omnes civitates Juda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini, universos sermones, quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos: noli subtrahere verbum,

3. Si forte audiant et convertantur unusquisque a via sua mala: et pœniteat me mali quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

4. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Si non audieritis me ut ambuletis in lege mea, quam dedi vobis,

5. Ut audiatis sermones servorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens, et dirigens, et non audistis:

6. Dabo domum istam sicut Silo, et urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ.

7. Et audierunt sacerdotes, et

1. In het begin der regeering van Joakim, den zoon van Josias, den koning van Juda, geschiedde dit woord vanwege den Heer, zeggende:

2. Dit zegt de Heer: Plaats u in het voorhof van het huis des Heeren en spreek tot al de steden van Juda, vanwaar men komt om in het huis des Heeren te aanbidden, al de woorden, die Ik u geboden heb tot hen te spreken; houd geen woord terug[1]).

3. Misschien zullen zij hooren en zich bekeeren, een iegelijk van zijnen boozen weg, en zal Ik berouw hebben over het kwaad, dat Ik denk aan hen te doen om de boosheid van hun streven[2]).

4. En zeg tot hen: Dit zegt de Heer: Indien gij niet naar Mij hoort, zoodat gij wandelt in mijne wet, die Ik u gegeven heb,

5. zoodat gij hoort naar de woorden mijner dienstknechten, de profeten, die Ik tot u gezonden heb, in den nacht opstaande en zendende, zonder dat gij hoordet,

6. zal Ik dit huis maken als Silo en deze stad maken tot een vloek voor al de volken der aarde[3]).

7. En de priesters en de profeten[4])

---

standaarden hadden. Doch naar de (volgens de Septuag. en het Chaldeeuwsch) verbeterde lezing van den Massoretischen tekst: «want hun land is tot woestenij geworden voor het aangezicht van het geweldgadige zwaard (de onmiddellijke, menschelijke oorzaak des onheils) en voor het aangezicht van den toorn zijner verbolgenheid» (de middellijke oorzaak, de vertoornde God). Zie XLVI 16; L 16.

[1]) In v. 2—6 wordt de hoofdinhoud der tempelrede in het kort herhaald; zie VII noot 1. *Plaats u in het* buitenste *voorhof*, waar het volk bijeenkwam; zie XIX 14. *Vanwaar men komt om te aanbidden:* het hier verhaalde geschiedde derhalve waarschijnlijk op een der drie hooge feesten. — Hoe hard de waarheden en de bedreigingen ook zijn, *geen woord* mag hij terughouden.

[2]) Zie XVIII 7, 8, dat de aankondiging der straf voorwaardelijk is en afhangt van de bekeering des volks. *Misschien* zegt de Alwetende, op menschelijke wijze sprekend.

[3]) Zie VII 12—14. *In den nacht*, Hebr.: «vroeg», *opstaande*, zie XI 7; XXV 3.

[4]) Septuag. (hoofdstuk XXXIII): «de valsche profeten». Niet weinigen van

prophetæ, et omnis populus Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini.

8. Cumque complesset Jeremias loquens omnia, quæ præceperat ei Dominus ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes, et prophetæ, et omnis populus, dicens: Morte moriatur.

9. Quare prophetavit in nomine Domini, dicens: Sicut Silo erit domus hæc: et urbs ista desolabitur, eo quod non sit habitator? Et congregatus est omnis populus adversus Jeremiam in domo Domini.

10. Et audierunt principes Juda verba hæc: et ascenderunt de domo regis in domum Domini, et sederunt in introitu portæ domus Domini novæ.

11. Et locuti sunt sacerdotes et prophetæ ad principes, et ad omnem populum, dicentes: Judicium mortis est viro huic: quia prophetavit adversus civitatem istam, sicut audistis auribus vestris.

12. Et ait Jeremias ad omnes principes, et ad universum populum, dicens: Dominus misit me ut prophetarem ad domum istam, et ad

en al het volk hoorden Jeremias deze woorden spreken in het huis des Heeren.

8. En toen Jeremias geëindigd had met alles te spreken, wat de Heer hem geboden had te spreken tot het gansche volk, grepen hem de priesters en de profeten en al het volk, zeggende: Den dood moet hij sterven[5])!

9. Waarom heeft hij in den naam des Heeren geprofeteerd, zeggende: Gelijk Silo zal dit huis worden, en deze stad zal worden ontvolkt, zoodat er geen bewoner is? En al het volk schoolde samen tegen Jeremias in het huis des Heeren.

10. En de vorsten van Juda hoorden deze woorden; en zij gingen van het huis des konings opwaarts naar het huis des Heeren en zetten zich neder aan den ingang der nieuwe poort van het huis des Heeren[6]).

11. En de priesters en de profeten spraken tot de vorsten en tot al het volk, zeggende: Deze man is des doods schuldig, want hij heeft geprofeteerd tegen deze stad, gelijk gijlieden met uwe ooren gehoord hebt[7]).

12. En Jeremias sprak tot al de vorsten en tot al het volk, zeggende: De Heer heeft mij gezonden om aangaande dit huis en aangaande

---

dezen waren priesters; zie XX 16. Zij vooral waren verbitterd, omdat Jeremias' profetie in v. 6 lijnrecht in strijd was met hetgeen zij over de onschendbaarheid van stad en tempel leerden; vgl. VII 4, 8.

[5]) De uitdrukking *geëindigd had met alles te spreken* enz. geeft te kennen, dat in v. 4—6 slechts de hoofdzakelijke inhoud zijner prediking is weergegeven. Jeremias was in hun oog des doods schuldig als heiligschenner en valsche profeet; vgl. Deut. XVIII 20. Ook het wufte *volk* was aanvankelijk tegen hem, doch koos weldra zijne partij; zie v. 11, 16.

[6]) *De vorsten* zijn degenen, die XVII 20 «koningen» heeten en XXI 11 volg. als «huis des konings» of «huis van David» toegesproken en tot rechtvaardige rechtsbedeeling vermaand worden. Zij hoorden *deze woorden,* d. i. deze dingen of wat er gebeurd was (v. 9). *Opwaarts,* zie XXII noot 1. *Zij zetten zich neder* ter vierschaar *aan de nieuwe poort,* die naar het binnenste voorhof der priesters voerde (zie XXXVI 10); zij was waarschijnlijk nog onder Joatham gebouwd (vgl. IV Reg. XV 35).

[7]) Zij beroepen zich op het daar aanwezige volk, dat getuigen kon hetgeen Jeremias gezegd had. Zoo was dus *het volk* alreeds geen beschuldiger; zie daarentegen v. 7 en 9.

civitatem hanc omnia verba quæ audistis.
13. Nunc ergo bonas facite vias vestras, et studia vestra, et audite vocem Domini Dei vestri: et pœnitebit Dominum mali, quod locutus est adversum vos. *Supra VII 3.*
14. Ego autem ecce in manibus vestris sum: facite mihi quod bonum et rectum est in oculis vestris:
15. Verumtamen scitote et cognoscite quod si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos, et contra civitatem istam, et habitatores ejus: in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc.
16. Et dixerunt principes, et omnis populus ad sacerdotes et ad prophetas: Non est viro huic judicium mortis: quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos.
17. Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ: et dixerunt ad omnem cœtum populi, loquentes:
18. Michæas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Juda, et ait ad omnem populum Juda, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Sion quasi ager arabitur: et Jerusalem in acervum lapidum erit: et mons domus in excelsa silvarum. *Mich. III 12.*
19. Numquid morte condemnavit eum Ezechias rex Juda, et omnis Juda? numquid non timuerunt Dominum, et deprecati sunt faciem

deze stad al de woorden te profeteeren, die gij gehoord hebt.
13. Nu dan, richt uwe wegen en uw streven ten goede en hoort naar de stem van den Heer, uwen God; en de Heer zal berouw hebben over het kwaad, dat Hij tegen ulieden gesproken heeft[8]).
14. Ik echter, zie, ik ben in uwe handen; doet met mij, wat goed en recht is in uwe oogen.
15. Weet nochtans en beseft, dat, zoo gij mij doodt, gij onschuldig bloed brengt over u zelven en over deze stad en hare bewoners; in waarheid toch, de Heer heeft mij tot u gezonden om al deze woorden ten aanhooren van u te spreken.
16. En de vorsten en al het volk zeiden tot de priesters en tot de profeten: Deze man is niet des doods schuldig, want in den naam van den Heer, onzen God, heeft hij tot ons gesproken.
17. Er stonden dan mannen op uit de oudsten des lands[9]), en zij spraken tot de gansche vergadering des volks, zeggende:
18. Micheas van Morasthi was profeet in de dagen van Ezechias, den koning van Juda, en hij sprak tot al het volk van Juda, zeggende: Dit zegt de Heer der heerscharen: Sion zal als akkerland geploegd worden, en Jerusalem zal tot een steenhoop zijn, en de berg des huizes tot woudhoogten.
19. Heeft wel Ezechias, de koning van Juda, en geheel Juda hem ter dood veroordeeld? Vreesden zij niet den Heer en verbaden zij niet het

[8]) Zie VII 3; XVIII 8. Dit andere deel van Jeremias' rede, te weten, dat het van hen zelven afhing, of die harde voorspellingen in vervulling zouden gaan, hadden zijne beschuldigers met opzet verzwegen. Want hierin vooral toonde zich de profeet niet den vijand, doch den vriend des volks.

[9]) *De oudsten des lands* zijn de in Juda's steden aangestelde rechters, die thans in Jerusalem aanwezig waren; zie v. 2. De in v. 24 vermelde Ahicam was, naar het schijnt, hun woordvoerder. Hier volgt (v. 17—19) een deel van het pleidooi, dat de reeds in v. 16 gemelde vrijspraak van den profeet ten gevolge had; zie v. 24.

Domini: et pœnituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversum eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.

20. Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim: et prophetavit adversus civitatem istam, et adversus terram hanc juxta omnia verba Jeremiæ.

21. Et audivit rex Joakim, et omnes potentes, et principes ejus verba hæc: et quæsivit rex interficere eum. Et audivit Urias, et timuit, fugitque et ingressus est Ægyptum.

22. Et misit rex Joakim viros in Ægyptum, Elnathan filium Achobor, et viros cum eo in Ægyptum.

23. Et eduxerunt Uriam de Ægypto: et adduxerunt eum ad regem Joakim, et percussit eum gladio: et projecit cadaver ejus in sepulcris vulgi ignobilis.

24. Igitur manus Ahicam filii Saphan fuit cum Jeremia, ut non traderetur in manus populi, et interficerent eum.

aangezicht des Heeren[10]), en had de Heer geen berouw over het onheil, dat Hij tegen hen gesproken had? Derhalve doen wij een groot kwaad tegen onze zielen[11]).

20. Ook was er een man, die in den naam des Heeren profeteerde, Urias, de zoon van Semeï, uit Cariathiarim; en hij profeteerde tegen deze stad en tegen dit land naar al de woorden van Jeremias[12]).

21. En koning Joakim en al zijne machtigen en vorsten[13]) hoorden die woorden, en de koning zocht hem te dooden. En Urias vernam het en werd bevreesd en vluchtte en kwam in Egypte.

22. En koning Joakim zond mannen naar Egypte, Elnathan, den zoon van Achobor[14]), en mannen met hem naar Egypte.

23. En zij voerden Urias uit Egypte en brachten hem tot koning Joakim, en hij sloeg hem met het zwaard en wierp zijn lijk weg in de graven van het gemeene volk[15]).

24. Alzoo was de hand van Ahicam, den zoon van Saphan, met Jeremias, opdat hij niet zou worden uitgeleverd in de handen des volks en men hem dooden zou[16]).

---

[10]) Zie Zach. VII noot 2 en voor het volgende *de Heer had berouw* enz. (vgl. v. 3 en 13) Exod. XXXII noot 14.

[11]) Indien wij den profeet dooden, *doen wij kwaad tegen onze zielen*, d. i. tegen ons leven, m. a. w. een kwaad, waarom wij voor God des doods schuldig zouden worden. Beter vertalen anderen dit laatste vragenderwijze: «zouden wij derhalve» enz.

[12]) Dit verhaal (v. 20—23) strekt om aan te toonen, hoe ernstig het gevaar voor Jeremias' leven toen geweest was. Zie voor *Cariathiarim* Jos. IX 17; Jud. XVIII 12; I Reg. VII 1.

[13]) *Machtigen* zijn krijgsoversten (dit heeft de Septuag. niet), *vorsten*, zie noot 6.

[14]) *Joakim*, door den Pharao tot koning aangesteld, stond met *Egypte* op goeden voet. *Elnathan* wordt in de Septuag. niet genoemd; volgens XXXVI 12, 25 was hij een der vorsten, die Jeremias niet ongenegen waren. Zijn vader *Achobor* is vermoedelijk de IV Reg. XXII 12 onder Josias vermelde vorst. — In de Septuagint staat evenmin wat hier in v. 22 volgt.

[15]) In het dal Cedron; zie IV Reg. XXIII 6. Wellicht hadden de profeten een eigen begraafplaats; zie Matth. XXIII 29.

[16]) *Alzoo*, de H. Hiëronymus vertaalde: «evenwel». Zie over *Ahicam* IV Reg. XXII 12—14; hij was de vader van den lateren stadhouder Godolias; zie XXXIX 14; XL 5; IV Reg. XXV 22. *In de handen des volks*, d. i. van degenen uit het volk, die den profeet vijandig gebleven of weder door zijne vijanden overgehaald waren. Ahicam's *hand*, d. i. zijn invloed, beschermde hem echter tegen die wufte volksmenigte.

CAPUT XXVII.

HOOFDSTUK XXVII.

Jeremias legt zich een juk om den hals en zendt jukken aan de omliggende volken (v. 1—3), door welke zinnebeeldige handelingen de vanwege God gevorderde onderwerping aan de Chaldeeën (v. 4—11) beteekend wordt; eene zelfde waarschuwing richt hij tot Sedecias (v. 12—15) en tot de priesters en het volk (v. 16—22).

1. In principio regni Joakim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud ad Jeremiam a Domino, dicens:

2. Hæc dicit Dominus ad me: Fac tibi vincula, et catenas: et pones eas in collo tuo.

3. Et mittes eas ad regem Edom, et ad regem Moab, et ad regem filiorum Ammon, et ad regem Tyri, et ad regem Sidonis: in manu nuntiorum, qui venerunt Jerusalem ad Sedeciam regem Juda.

4. Et præcipies eis ut ad dominos suos loquantur: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Hæc dicetis ad dominos vestros:

5. Ego feci terram, et homines, et jumenta, quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna, et in brachio meo extento: et dedi eam ei, qui placuit in oculis meis.

1. In het begin der regeering van Joakim[1]), den zoon van Josias, den koning van Juda, geschiedde dit woord tot Jeremias vanwege den Heer, zeggende:

2. Dit zegt de Heer tot mij: Maak u banden en boeien, en doe die om uwen hals[2]).

3. En zend die aan den koning van Edom en aan den koning van Moab en aan den koning der kinderen van Ammon en aan den koning van Tyrus en aan den koning van Sidon, door de hand der gezanten, die naar Jerusalem zijn gekomen tot Sedecias, den koning van Juda[3]).

4. En gelast hun om tot hunne heeren te zeggen: Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Dit zult gij zeggen tot uwe heeren:

5. Ik heb de aarde gemaakt en de menschen en het vee, die op het aanschijn der aarde zijn, door mijne groote kracht en met mijn uitgestrekten arm; en Ik heb haar gegeven aan hem, die welbehaaglijk is in mijne oogen[4]).

---

[1]) Uit v. 3, 12, 20 blijkt dat *Joakim* eene foutieve lezing is in plaats van *Sedecias*, dien de Syr. vertaling en een Hebr. en een Arab. handschrift noemen; zie XXVIII 1: «en het geschiedde in datzelfde jaar», te weten «in het vierde jaar der regeering van *Sedecias*». De naam Joakim is wellicht uit XXVI 1 hier ingeslopen. In de Septuagint (hoofdstuk XXXIV) ontbreekt dit vers.

[2]) Hebr.: «banden en jukken»: met *banden* werd het houten juk op den nek van het lastdier vastgebonden. Deze handeling van den profeet, alsook de volgende (v. 3), verzinlijkte het juk van Babylon, dat Juda en de overige in v. 3 genoemde volken zich, zonder weerstand te bieden, moesten laten opleggen, omdat de Heer zelf Nabuchodonosor en zijne naaste opvolgers tot gebieders over deze volken had aangesteld (v. 4—11).

[3]) Waarschijnlijk met het plan om bij een gezamenlijken opstand tegen Babylon een verdedigend verbond te sluiten. Aan die gezanten gaf hij jukken mede, zooals hij er zelf een droeg. Zie voor genoemde volken XXV 21, 22.

[4]) De profeet predikt aan die heidenen den God van Israël als den Schepper van alles en den Heer van allen, die naar welgevallen over tronen beschikt. Het verleden *Ik heb gegeven* ziet op het goddelijk raadsbesluit dienaangaande.

6. Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis servi mei: insuper et bestias agri dedi ei ut serviant illi.

6. En nu dan heb Ik al deze landen gegeven in de hand van Nabuchodonosor, den koning van Babylon, mijnen dienstknecht; bovendien ook de wilde dieren des velds heb Ik hem gegeven, opdat zij hem dienen[5]).

7. Et servient ei omnes gentes, et filio ejus, et filio filii ejus: donec veniat tempus terræ ejus et ipsius: et servient ei gentes multæ, et reges magni.

7. En alle volken zullen hem dienen, alsook zijnen zoon en den zoon van zijnen zoon[6]), totdat de tijd voor zijn land en voor hem zelven kome; en hem zullen vele volken en groote koningen dienen[7]).

8. Gens autem et regnum, quod non servierit Nabuchodonosor regi Babylonis, et quicumque non curvaverit collum suum sub jugo regis Babylonis: in gladio, et in fame, et in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus: donec consumam eos in manu ejus.

8. Doch het volk en het rijk, dat Nabuchodonosor, den koning van Babylon, niet zal dienen, en al wie zijnen hals niet zal buigen onder het juk van den koning van Babylon, over dat volk zal Ik door het zwaard en door den honger en door de pest bezoeking brengen, zegt de Heer, totdat Ik hen verdelge door zijne hand[8]).

9. Vos ergo nolite audire prophetas vestros, et divinos, et somniatores, et augures, et maleficos, qui dicunt vobis: Non servietis regi Babylonis. *Supra XXIII 16; Infra XXIX 8.*

9. Gij dan, hoort niet naar uwe profeten en waarzeggers en droomers en wichelaars en toovenaars, die tot u zeggen: Gij zult den koning van Babylon niet dienen[9]).

10. Quia mendacium prophetant vobis: ut longe vos faciant de terra vestra, et ejiciant vos, et pereatis.

10. Want logen profeteeren zij u, opdat zij u ver uit uw land brengen en u uitdrijven, en gij omkomet[10]).

11. Porro gens, quæ subjecerit cervicem suam sub jugo regis Ba-

11. Het volk echter, dat zijnen nek zal buigen onder het juk van den

---

[5]) Deze landen met al wat daarin is, zelfs de wildernis met hare wilde dieren. *Mijnen dienstknecht,* zie XXV noot 9.

[6]) In plaats van de zeventig jaren van XXV 11, 12 (waarvan er in het vierde jaar van Sedecias nog zestig overbleven) worden hier drie geslachten genoemd om den duur van het Chaldeeuwsche rijk te bepalen. Want daar de zoon van Nabuchodonosor, Evilmerodach, door zijn zwager Neriglissar werd vermoord en opgevolgd, mag men *den zoon van zijnen zoon* niet letterlijk opvatten; *zoon* toch beteekent, ook in de Assyrische opschriften, soms *opvolger.* Zie op Dan. V 2. — In de Septuag. ontbreekt dit vers.

[7]) Hebr.: «en hem (dien koning of zijn rijk) zullen vele volken en groote koningen aan zich dienstbaar maken». Zie XXV noot 16.

[8]) Vgl. IX 16; XXIV 10.

[9]) De opsomming (*profeten* enz.) geeft te kennen, dat onder de volken, tot wier gezanten (v. 3) hier het woord gericht wordt, een groot getal van die bedriegers werd gevonden. Trouwens waarzeggerij en geestenbezwering bloeien altijd het weligst bij heidenen en ongeloovigen.

[10]) Hebr. (ook in een handschrift der Vulgaat): «opdat Ik u uitdrijve, en gij omkomet»; zie op v. 15. Het onfeilbaar gevolg hunner bedriegerijen wordt voorgesteld als het doel, dat zij, zonder het te willen, nastreven. De Septuag. heeft dit niet.

bylonis, et servierit ei: dimittam eam in terra sua, dicit Dominus: et colet eam, et habitabit in ea.

12. Et ad Sedeciam regem Juda locutus sum secundum omnia verba hæc, dicens: Subjicite colla vestra sub jugo regis Babylonis, et servite ei, et populo ejus, et vivetis.

13. Quare moriemini tu et populus tuus gladio, et fame, et peste, sicut locutus est Dominus ad gentem, quæ servire noluerit regi Babylonis?

14. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Non servietis regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis.

15. Quia non misi eos, ait Dominus: et ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: ut ejiciant vos, et pereatis tam vos, quam prophetæ, qui vaticinantur vobis. *Supra XIV 14 et XXIII 21; Infra XXIX 9.*

16. Et ad sacerdotes, et ad populum istum locutus sum, dicens: Hæc dicit Dominus: Nolite audire verba prophetarum vestrorum, qui prophetant vobis, dicentes: Ecce vasa Domini revertentur de Babylone nunc cito, mendacium enim prophetant vobis.

17. Nolite ergo audire eos, sed servite regi Babylonis, ut vivatis: quare datur hæc civitas in solitudinem?

18. Et si prophetæ sunt, et est

koning van Babylon en hem zal dienen, Ik zal het in zijn land laten, zegt de Heer, en het zal het bebouwen en daarin wonen.

12. Ook tot Sedecias, den koning van Juda, sprak ik naar al deze woorden, zeggende: Buigt uwe halzen onder het juk van den koning van Babylon en dient hem en zijn volk, en gijlieden zult leven[11]).

13. Waarom zoudt gij sterven, gij en uw volk, door het zwaard en door den honger en door de pest, gelijk de Heer gesproken heeft aangaande het volk, dat den koning van Babylon niet wil dienen?

14. Hoort toch niet naar de woorden der profeten, die u zeggen: Gij zult den koning van Babylon niet dienen; want leugentaal spreken zij tot u.

15. Want Ik heb hen niet gezonden, zegt de Heer; en zij profeteeren in mijnen naam leugentaal, opdat zij u uitdrijven[12]), en gij omkomet, gijlieden zoowel als de profeten, die u profeteeren.

16. Ook tot de priesters en tot dit volk sprak ik, zeggende: Dit zegt de Heer: Hoort toch niet naar de woorden uwer profeten, die u profeteeren, zeggende: Zie, de vaten des Heeren zullen uit Babylon terugkeeren, nu welhaast; want leugentaal profeteeren zij u[13]).

17. Hoort dan niet naar hen, maar dient den koning van Babylon, opdat gij leven moogt. Waarom zou deze stad prijsgegeven worden aan verwoesting?

18. En indien zij profeten zijn, en

[11]) *Buigt,* in het meervoud, want de vermaning gold niet alleen Sedecias, maar zijn huis en geheel zijn volk. Sedecias moest dien goddelijken raad volgen, indien hij het heil zijns volks beoogde. Het volgende vers ontbreekt in de Septuag., en van v. 14 heeft zij alleen de laatste woorden.

[12]) Hebr.: «opdat Ik u uitdrijve», evenals v. 10.

[13]) *Uwer* profeten, d. i. die, niet door Mij gezonden, om uwentwil en naar uwen zin spreken. *De* gouden *vaten* (Hebr.) «van het huis» *des Heeren* waren door Nabuchodonosor in zijn achtste jaar met Jechonias naar Babylon gevoerd; zie v. 19, 20; vgl. IV Reg. XXIV 13. *Nu welhaast,* derhalve niet na de zeventig jaren van XXV 11; vgl. XXVIII 3. Dit laatste ontbreekt in de Septuag., waar in v. 17 alleen staat: «Ik heb hen niet gezonden».

verbum Domini in eis: occurrant Domino exercituum, ut non veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, et in domo regis Juda, et in Jerusalem, in Babylonem.

het woord des Heeren in hen is, dat zij dan verschijnen voor den Heer der heerscharen[14]), opdat de vaten, die overgebleven zijn in het huis des Heeren en in het huis des konings van Juda en in Jerusalem, niet komen naar Babylon.

19. Quia hæc dicit Dominus exercituum ad columnas, et ad mare, et ad bases, et ad reliqua vasorum, quæ remanserunt in civitate hac: *IV Reg. XXV 13.*

19. Want dit zegt de Heer der heerscharen aangaande de zuilen en aangaande de zee en aangaande de onderstellen en aangaande de overige vaten, die achtergebleven zijn in deze stad[15]),

20. Quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, cum transferret Jechoniam filium Joakim regem Juda de Jerusalem in Babylonem, et omnes optimates Juda et Jerusalem.

20. die Nabuchodonosor, de koning van Babylon, niet heeft medegenomen, toen hij Jechonias, den zoon van Joakim, den koning van Juda, uit Jerusalem naar Babylon wegvoerde met al de aanzienlijken van Juda en Jerusalem.

21. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad vasa, quæ derelicta sunt in domo Domini, et in domo regis Juda et Jerusalem:

21. Want dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël, aangaande de vaten, die overgebleven zijn in het huis des Heeren en in het huis des konings van Juda en Jerusalem:

22. In Babylonem transferentur, et ibi erunt usque ad diem visitationis suæ, dicit Dominus: et afferri faciam ea, et restitui in loco isto.

22. Naar Babylon zullen zij worden heengevoerd[16]), en aldaar zullen zij zijn tot den dag hunner bezoeking[17]), zegt de Heer; en Ik zal ze herwaarts doen brengen en wederom stellen in deze plaats.

CAPUT XXVIII.

HOOFDSTUK XXVIII.

De valsche profeet Hananias (v. 1—11); antwoord van Jeremias (v. 12—17).

1. Et factum est in anno illo, in principio regni Sedeciæ regis Juda, in anno quarto, in mense quinto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Do-

1. En het geschiedde in datzelfde jaar, in het begin der regeering van Sedecias, den koning van Juda, in het vierde jaar, in de vijfde maand, dat Hananias, de zoon van Azur, de profeet van Gabaon, tot

[14]) Want het was de plicht van den profeet, voor het volk als middelaar bij God op te treden (vgl. Ez. XIII 5). Zij mogen dan krachtens hun ambt, dat zij voorwenden, de verdere rampen afweren.

[15]) Zie III Reg. VII 15—30.

[16]) Zie de vervulling IV Reg. XXV 13.

[17]) In de gunstige beteekenis blijkens hetgeen volgt. Zie I Esdr. I 7; VI 5; VII 19. De vier laatste verzen zijn in de Septuag. veel beknopter.

mini coram sacerdotibus et omni populo, dicens:

2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Contrivi jugum regis Babylonis.

3. Adhuc duo anni dierum, et ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini, quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto, et transtulit ea in Babylonem.

4. Et Jechoniam filium Joakim regem Juda, et omnem transmigrationem Juda, qui ingressi sunt in Babylonem, ego convertam ad locum istum, ait Dominus: conteram enim jugum regis Babylonis.

5. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam in oculis sacerdotum, et in oculis omnis populi, qui stabat in domo Domini.

6. Et ait Jeremias propheta: Amen, sic faciat Dominus: suscitet Dominus verba tua, quæ prophetasti: ut referantur vasa in domum Domini, et omnis transmigratio de Babylone ad locum istum.

7. Verumtamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, et in auribus universi populi:

mij zeide in het huis des Heeren, in tegenwoordigheid van de priesters en van al het volk[1]), zeggende:
2. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Verbrijzeld heb Ik het juk des konings van Babylon[2]).
3. Nog twee jaren van dagen[3]), en Ik zal naar deze plaats doen terugbrengen al de vaten van het huis des Heeren, welke Nabuchodonosor, de koning van Babylon, uit deze plaats genomen en overgebracht heeft naar Babylon.
4. Ook Jechonias, den zoon van Joakim, den koning van Juda, en geheel de wegvoering van Juda, hen, die in Babylon zijn gekomen, zal Ik terugbrengen naar dit oord, zegt de Heer; want verbrijzelen zal Ik het juk des konings van Babylon[4]).
5. En de profeet Jeremias sprak tot den profeet Hananias voor de oogen der priesters en voor de oogen van al het volk, dat in het huis des Heeren stond.
6. En de profeet Jeremias zeide: Amen, alzoo doe de Heer[5]); de Heer verwezenlijke uwe woorden, welke gij geprofeteerd hebt, zoodat de vaten worden teruggebracht naar het huis des Heeren en geheel de wegvoering naar dit oord uit Babylon!
7. Nochtans hoor[6]) dit woord, dat ik spreek ten aanhooren van u en ten aanhooren van het gansche volk:

---

[1]) *In het begin der regeering* komt slecht overeen met *het vierde jaar*, daar Sedecias in het geheel maar elf jaren regeerde; in de Septuag. (hoofdst. XXXV) staat het niet. Vermoedelijk is het uit XXVII 1 hier ingelascht. *Hananias* was van *Gabaon*, eene priesterstad (zie Jos. XXI 17), en was waarschijnlijk ook priester, evenals de valsche profeet Phassur; zie XX 1, 6.

[2]) Op profetische wijze vangt de bedrieger aan met *Dit zegt* enz. en stelt zijne voorspelling in het profetische verleden: *verbrijzeld* enz.; dit zou dan de vrucht zijn der samenzwering van XXVII 3.

[3]) d. i. In den tijd van twee jaren; *van dagen* is er pleonastisch bijgevoegd. Sommigen echter meenen, dat hiermede beteekend is: twee volle jaren, dag bij dag geteld.

[4]) Het tegendeel had Jeremias aangekondigd XXII 24—27; XXVII 8, 12, 16, 18. Zie over *Jechonias'* wegvoering IV Reg. XXIV 12.

[5]) *Amen*, d. i. het geschiede alzoo. Zie verder XI noot 5 voor *verwezenlijken*, eigenlijk «oprichten». Jeremias verklaart voor zich de vervulling van Hananias' woord te wenschen.

[6]) Septuag.: «hoort» in het meervoud.

8. Prophetæ, qui fuerunt ante me et ante te ab initio, et prophetaverunt super terras multas, et super regna magna de prœlio, et de afflictione, et de fame.

9. Propheta, qui vaticinatus est pacem: cum venerit verbum ejus, scietur propheta, quem misit Dominus in veritate.

10. Et tulit Hananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, et confregit eam.

11. Et ait Hananias in conspectu omnis populi, dicens: Hæc dicit Dominus: Sic confringam jugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium.

12. Et abiit Jeremias propheta in viam suam. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, postquam confregit Hananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, dicens:

13. Vade, et dices Hananiæ: Hæc dicit Dominus: Catenas ligneas contrivisti: et facies pro eis catenas ferreas.

14. Quia hæc dicit Dominus exer-

8. De profeten, die vóór mij en vóór u geweest zijn van den aanvang af, ook zij profeteerden over vele landen en over groote rijken van oorlog en van jammer en van hongersnood.

9. De profeet, die vrede voorspeld heeft, zal, zoodra zijn woord uitkomt, erkend worden als een profeet, dien de Heer in waarheid gezonden heeft[7]).

10. En de profeet Hananias nam de boei[8]) van den hals van den profeet Jeremias, en hij verbrak die.

11. En Hananias sprak ten aanschouwen van al het volk, zeggende: Dit zegt de Heer: Alzoo zal Ik het juk van Nabuchodonosor, den koning van Babylon, na twee jaren van dagen verbreken van den hals van alle volken[9]).

12. En de profeet Jeremias ging zijns weegs[10]). En het woord des Heeren geschiedde tot Jeremias, nadat de profeet Hananias de boei verbroken had van den hals van den profeet Jeremias, zeggende:

13. Ga en zeg tot Hananias: Dit zegt de Heer: Houten boeien hebt gij verbrijzeld, en in plaats daarvan zult gij ijzeren boeien maken[11]).

14. Want dit zegt de Heer der

---

7) Jeremias antwoordt niet onmiddellijk op de leugenbelofte van Hananias (v. 2—4), omdat God, wiens woord hij spreken moet, hem niet aanstonds het antwoord ingeeft; zie echter v. 12. Eerst geeft hij v. 8 in bedenking, dat in tegenspraak met Hananias de oude profeten, b. v. Isaias, Osee, Amos, geen voorspoed, doch allerlei jammeren over zondige landen en rijken voorspelden en derhalve met hem overeenstemmen. Daarbij voegt hij in v. 9, dat voor Hananias, die *vrede* of voorspoed voorspeld had, de regel gold van Deut. XVIII 22.

8) *Catenam*, in het enkelvoud, dat hier en in v. 12 wisselt met het meervoud in XXVII 2 en hier beneden v. 13, doch zonder verschil van beteekenis; want overal is het houten juk bedoeld.

9) *Verbreken* en wegnemen *van den hals* enz. Door deze zinnebeeldige handeling evenals in v 2. den profeet nabootsend, wil die onbeschaamde zijne leugens van v. 2—4 bevestigen; zie verder v. 3.

10) In afwachting van het antwoord des Heeren, die deze tijdelijke vernedering van zijnen dienaar toeliet.

11) M. a. w. door uwe verleidende beloften zijt gij de oorzaak, dat, in plaats van het draaglijke juk eener vrijwillige onderwerping, het harde en onbreekbare juk der ballingschap, na een gruwelijken oorlog, aan koning en volk zal worden opgelegd; vgl. Deut. XXVIII 48. Naar de Septuag. («Ik zal maken») zal God zelf dat ijzeren juk smeden.

cituum Deus Israel: Jugum ferreum posui super collum cunctarum gentium istarum, ut serviant Nabuchodonosor regi Babylonis, et servient ei: insuper et bestias terræ dedi ei.

heerscharen, de God van Israël: Een ijzeren juk heb Ik op den hals van al die volken gelegd, opdat zij Nabuchodonosor, den koning van Babylon, dienen; en zij zullen hem dienen; bovendien ook de wilde dieren der aarde heb Ik hem gegeven[12]).

15. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania: non misit te Dominus, et tu confidere fecisti populum istum in mendacio.

15. En de profeet Jeremias zeide tot den profeet Hananias: Hoor, Hananias, de Heer heeft u niet gezonden, en gij, gij hebt dit volk vertrouwen doen stellen in leugen!

16. Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego mittam te a facie terræ: hoc anno morieris: adversum enim Dominum locutus es.

16. Daarom zegt dit de Heer: Zie, Ik zal u wegzenden van het aanschijn der aarde: dit jaar zult gij sterven; want tegen den Heer hebt gij gesproken[13]).

17. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

17. En de profeet Hananias stierf in datzelfde jaar, in de zevende maand[14]).

CAPUT XXIX.

HOOFDSTUK XXIX.

Twee brieven van Jeremias aan de ballingen in Babylon: in den eersten (v. 1—23) vermaant hij hen te berusten in den wil van God en zich voor zeventig jaren aldaar te vestigen (v. 1—14), voorspelt hij het treurig lot der in Juda achtergeblevenen (v. 15—19) en bestraft hij twee valsche profeten (v. 20—23). De tweede brief (v. 24—32) is gericht tegen zekeren Semeias, die van Babylon uit den profeet had aangeklaagd.

1. Et hæc sunt verba libri, quem misit Jeremias propheta de Jerusalem ad reliquias seniorum transmigrationis, et ad sacerdotes, et ad prophetas, et ad omnem populum, quem traduxerat Nabuchodonosor de Jerusalem in Babylonem:

1. En dit zijn de woorden van den brief[1]), dien Jeremias, de profeet, uit Jerusalem zond aan de overblijfselen van de oudsten der wegvoering en aan de priesters en aan de profeten en aan al het volk, dat Nabuchodonosor van Jerusalem had weggevoerd naar Babylon[2]) —

[12]) *Al die volken*, in XXV 9 aangeduid. Zie verder XXVII 6. De laatste woorden *en... dienen* enz. staan niet in de Septuag.

[13]) *Ik zal u*, die voorgeeft door Mij te zijn gezonden, inderdaad *zenden! Sterven* naar het vonnis van Deut. XIII 1—5; XVIII 20. Hebr.: «want afval hebt gij gepredikt tegen den Heer»; de Septuag. heeft deze woorden niet.

[14]) In de tweede maand na zijne leugenprofetie, zie v. 1.

[1]) Eigenlijk: «van het boek», doch het Hebr. «sepher» beteekent elk geschrift, hier eenen brief.

[2]) *De oudsten* zijn de overheidspersonen (zie XXVI 17); want ook in de ballingschap had Israël zijn eigen rechters en bestuurders; zie Dan. XIII 5. Hunne *overblijfselen* (de Septuag. — hoofdst. XXXVI — heeft dit niet) zijn degenen, die nog in leven waren; want sommigen waren op de heenreis naar Babel, anderen in de ballingschap ge-

2. Postquam egressus est Jechonias rex, et domina, et eunuchi, et principes Juda, et Jerusalem, et faber, et inclusor de Jerusalem:

3. In manu Elasa filii Saphan, et Gamariæ filii Helciæ, quos misit Sedecias rex Juda ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonem, dicens:

4. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel omni transmigrationi, quam transtuli de Jerusalem in Babylonem:

5. Ædificate domos, et habitate: et plantate hortos, et comedite fructum eorum.

6. Accipite uxores, et generate filios et filias: et date filiis vestris uxores, et filias vestras date viris, et pariant filios et filias: et multiplicamini ibi, et nolite esse pauci numero.

7. Et quærite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci: et orate pro ea ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis.

8. Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non vos seducant prophetæ vestri, qui sunt in medio vestrum, et divini vestri: et ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somniatis: *Supra XIV 14 et XXIII, 16, 26 et XXVII 15.*

2. nadat koning Jechonias was heengetogen, alsook de vorstin en de hofbeambten en de vorsten van Juda en Jerusalem en de handwerksman en de inzetter uit Jerusalem[3] —

3. door de hand van Elasa, den zoon van Saphan, en van Gamarias, den zoon van Helcias, die Sedecias, de koning van Juda, naar Babylon zond tot Nabuchodonosor, den koning van Babylon[4]), zeggende:

4. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël, tot de geheele wegvoering, die Ik van Jerusalem heb weggevoerd naar Babylon:

5. Bouwt huizen en bewoont ze, en plant hoven en eet de vrucht er van.

6. Neemt vrouwen en gewint zonen en dochters; en geeft aan uwe zonen vrouwen, en geeft uwe dochters aan mannen, en dat zij zonen en dochters baren; en vermenigvuldigt u aldaar en wordt niet klein in getal.

7. En betracht den vrede der stad, werwaarts Ik u heb doen wegvoeren; en bidt voor haar tot den Heer; want in haren vrede zal vrede zijn voor u[5]).

8. Dit toch zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Laat u niet misleiden door uwe profeten, die in uw midden zijn, noch door uwe waarzeggers; en geeft geen gehoor aan uwe droomen, die gij droomt[6]).

---

storven. Naar de Septuag. zijn de «valsche» *profeten* bedoeld. De in v. 2 volgende tusschenzin is eene nadere tijdsbepaling; reeds vroeger had Nabuchodonosor Judeërs naar Babylon weggevoerd; zie Dan. I 1 volg.

[3]) De *vorstin* is de moeder van Jechonias; zie XIII 18. De *hofbeambten en* (met verklarende beteekenis, te weten:) *de vorsten.* Zie verder XXIV 1; vgl. IV Reg. XXIV 12—16.

[4]) Eerst worden de overbrengers der brieven genoemd: *door de hand* ziet terug op *zond* in v. 1. *Sedecias* zond deze twee, overigens onbekende, gezanten waarschijnlijk om den koning van Babel zijne hulde te bewijzen. Vgl. LI 59, waar van een ander gezantschap sprake is. — Thans volgt tot v. 23 de eerste brief.

[5]) M. a. w. beschouwt het land der ballingschap als een nieuw vaderland en laat alle ijdele verwachting op een spoedigen terugkeer varen. *Want in haren vrede* enz., d. i. van de welvaart van dat land hangt uw welzijn af.

[6]) Zie XXVII 9. Hebr.: «die gij laat droomen», en die daarom *uwe*

9. Quia falso ipsi prophetant vobis in nomine meo: et non misi eos, dicit Dominus.
10. Quia hæc dicit Dominus: Cum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos: et suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum. *II Par. XXXVI 21; I Esdr. I 1; Supra XXV 12; Dan. IX 2.*
11. Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis, et non afflictionis, ut dem vobis finem et patientiam.
12. Et invocabitis me, et ibitis: et orabitis me, et ego exaudiam vos.
13. Quæretis me, et invenietis: cum quæsieritis me in toto corde vestro.
14. Et inveniar a vobis, ait Dominus: et reducam captivitatem vestram, et congregabo vos de universis gentibus, et de cunctis locis, ad quæ expuli vos, dicit Dominus: et reverti vos faciam de loco, ad quem transmigrare vos feci.
15. Quia dixistis: Suscitavit nobis Dominus prophetas in Babylone:

9. Want valschelijk profeteeren zij u in mijnen naam; en Ik heb hen niet gezonden, zegt de Heer.
10. Want dit zegt de Heer: Wanneer aan Babylon de zeventig jaren in vervulling beginnen te gaan[7]), zal Ik ulieden bezoeken; en Ik zal mijn goed woord aangaande u gestand doen, zoodat Ik u zal terugvoeren naar dit oord.
11. Ik toch ken de gedachten, die Ik aangaande u koester, zegt de Heer, gedachten des vredes en niet des onheils, opdat Ik u uitkomst geve en verwachting[8]).
12. En gij zult Mij aanroepen, en gij zult gaan 'en tot Mij bidden[9]), en Ik zal u verhooren.
13. Gij zult Mij zoeken en vinden, als gij Mij zoekt met geheel uw hart[10]).
14. En Ik zal Mij door u laten vinden, zegt de Heer; en Ik zal uwe gevangenschap terugvoeren, en Ik zal u verzamelen uit alle volken en uit alle oorden, werwaarts Ik u heb uitgedreven, zegt de Heer; en Ik zal u doen terugkeeren uit het oord, werwaarts Ik u heb doen wegvoeren[11]).
15. Omdat gij gezegd hebt: De Heer heeft ons profeten verwekt in Babylon[12]);

---

droomen zijn, door u vooruitbesteld en betaald, om wat gij wenscht te doen aankondigen.

[7]) Hebr. «Eerst als voor Babel de zeventig jaren zijn vol geworden, zal Ik» enz.; zie over dit vroeger aangekondigde, toen reeds loopende tijdperk van zeventig jaren XXV noot 13.

[8]) De *gedachten des vredes,* welke God *kent,* d. i. immer in zijnen geest houdt, betreffen het voor Israël heilrijke raadsbesluit aangaande de herstelling. Dit ook is de bedoelde *uitkomst,* welke door het bijgevoegde *verwachting* nader bepaald wordt als een hoopvolle uitkomst; zie v. 14 en vgl. XXXI 17. *Patientia* beteekent in de Vulgaat soms «verwachting».

[9]) *Gaan* en *bidden* (in de Septuag. weggelaten) hooren bijeen. De zin is: gij zult ter aanbidding samenkomen.

[10]) Zie Deut. IV 29, 30.

[11]) De Septuag. heeft alleen den aanhef van het vers: «Ik zal Mij aan u doen zien»; al het overige, aan Deut. XXX 3—5 ontleend, ontbreekt daar. Vgl. Jer. XXIII 3.

[12]) Het Hebr. kan men vertalen: «Als gij zegt: De Heer heeft ons profeten verwekt naar Babel» m. a. w. de Heer, die in Jerusalem zich pleegt te openbaren, heeft ditmaal zijne profeten naar Babel gezonden. De valsche profeten, die in Babel met deze woorden hunne zending wilden staven, grondden, naar het schijnt, hunne voorspelling van een spoedigen terugkeer op het voortbestaan van David's huis (in Sedecias) en van de stad Jerusalem. Daarom richt Jeremias, alvorens in v

16. Quia hæc dicit Dominus ad regem, qui sedet super solium David, et ad omnem populum habitatorem urbis hujus, ad fratres vestros, qui non sunt egressi vobiscum in transmigrationem:

17. Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce mittam in eos gladium, et famem, et pestem: et ponam eos quasi ficus malas, quæ comedi non possunt, eo quod pessimæ sint. *Supra XXIV 9, 10.*

18. Et persequar eos in gladio, et in fame, et in pestilentia: et dabo eos in vexationem universis regnis terræ: in maledictionem, et in stuporem, et in sibilum, et in opprobrium cunctis gentibus, ad quas ego ejeci eos:

19. Eo quod non audierint verba mea, dicit Dominus: quæ misi ad eos per servos meos prophetas de nocte consurgens, et mittens: et non audistis, dicit Dominus.

20. Vos ergo audite verbum Domini omnis transmigratio, quam emisi de Jerusalem in Babylonem.

21. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad Achab filium Coliæ, et ad Sedeciam filium Maasiæ, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter: Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis

16. voorwaar, dit zegt de Heer aangaande den koning, die op den troon van David gezeten is, en aangaande al het volk, dat in deze stad woont, aangaande uwe broeders, die niet met ulieden in de ballingschap zijn heengegaan;

17. dit zegt de Heer der heerscharen: Zie, Ik zal onder hen het zwaard zenden en den honger en de pest, en Ik zal hen maken als slechte vijgen, die niet gegeten kunnen worden, omdat zij zeer slecht zijn[13]);

18. en Ik zal hen achtervolgen met het zwaard en met den honger en met de pest; en Ik zal hen prijsgeven ter mishandeling aan al de koninkrijken der aarde, tot een vloek en tot ontzetting en tot gesis en tot smaad voor al de volken, onder welke Ik hen heb uitgedreven[14]);

19. omdat zij niet gehoord hebben naar mijne woorden, zegt de Heer, welke Ik tot hen door mijne dienstknechten, de profeten, gezonden heb, in den nacht opstaande en zendende, zonder dat gij hoordet, zegt de Heer[15]).

20. Gij derhalve, hoort naar het woord des Heeren, gij, de geheele wegvoering, die Ik van Jerusalem heb weggezonden naar Babylon[16])!

21. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël, aangaande Achab, den zoon van Colias, en aangaande Sedecias, den zoon van Maäsias, die ulieden in mijnen naam leugentaal profeteeren[17]):

---

21 op hun beweren («als gij zegt» enz.) te antwoorden, eerst het woord in v. 16 tot den koning Sedecias en de overgebleven Jerusalemmers, kondigt hun in v. 17, 18 allerlei jammer aan en geeft daarvan de reden op in v. 19. — In de Septuagint ontbreken de verzen 16—20 en sluit v. 21, waar de valsche profeten met name worden opgevoerd, onmiddellijk en in goeden samenhang aan v. 15. Wellicht zijn die verzen daar weggelaten, omdat zij eene bijna letterlijke herhaling zijn van XXIV 8—10.

[13]) Zie XXVII 8 en het profetisch gezicht van XXIV 2 volg., 8, 10.

[14]) Zie XXIV 9, 10.

[15]) Zie XXVI 5.

[16]) Na de aankondiging der straf aan de achtergeblevenen in Juda (v. 16—19) waarschuwt de profeet de ballingen tegen de valsche profeten en antwoordt hij op dezer bewering van v. 15.

[17]) Deze twee valsche profeten zijn overigens onbekend.

Babylonis: et percutiet eos in oculis vestris.

22. Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Juda, quæ est in Babylone, dicentium: Ponat te Dominus sicut Sedeciam, et sicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne:

23. Pro eo quod fecerint stultitiam in Israel, et mœchati sunt in uxores amicorum suorum, et locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis: ego sum judex et testis, dicit Dominus.

24. Et ad Semeiam Nehelamiten dices:

25. Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Pro eo quod misisti in nomine tuo libros ad omnem populum, qui est in Jerusalem, et ad Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, et ad universos sacerdotes, dicens:

26. Dominus dedit te sacerdotem pro Joiade sacerdote, ut sis dux in domo Domini super omnem virum arreptitium et prophetantem, ut

Zie, Ik zal hen overleveren in de handen van Nabuchodonosor, den koning van Babylon, en hij zal hen slaan voor uwe oogen.

22. En aan hen zal een vloek ontleend worden voor de geheele wegvoering van Juda, die in Babylon is, en men zal zeggen: U make de Heer als Sedecias en als Achab, die de koning van Babylon geroosterd heeft in het vuur[18]);

23. omdat zij dwaasheid in Israël gepleegd en overspel bedreven hebben met de vrouwen hunner vrienden en leugentaal gesproken hebben in mijnen naam, welke Ik hun niet gelast heb[19]). Ik ben rechter en getuige, zegt de Heer[20])!

24. En tot Semeïas, den Nehelamiet, zult gij zeggen:

25. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Omdat gij in uwen naam brieven hebt gezonden aan al het volk, dat te Jerusalem is, alsmede aan Sophonias, den zoon van Maäsias, den priester, en aan al de priesters, zeggende[21]):

26. De Heer heeft u tot priester aangesteld in plaats van den priester Joïada, opdat gij overste zijn zoudt in het huis des Heeren tegenover elkeen, die een geestdrij-

[18]) Gelijk de in Juda achtergeblevenen tot een vloek zullen worden voor de volken (XXIV 9; XXIX 18), zoo inzonderheid die twee volksleiders voor de ballingen (zie het tegenovergestelde Gen. XLVIII 20). Want zoo gruwelijk zal hunne doodstraf zijn, dat zij tot eene spreekwoordelijke uitdrukking zal worden onder hen. Levend verbrand worden was eene in Babylon niet ongebruikelijke doodstraf; zie Dan. III 6.

[19]) Voor *dwaasheid* staat in den grondtekst hetzelfde woord, dat Gen. XXXIV 7 voor ontucht wordt gebezigd. Dit beteekent het ook hier, blijkens hetgeen volgt: *en* (met verklarenden zin, te weten) *overspel* enz. Wat de Chaldeeuwsche koning hun zou doen ondergaan voor hunnen opstand tegen zijn gezag, zou voor God de straf zijn van hunne ontucht en leugenprofetie.

[20]) Hebr.: «Ik weet het en ben getuige», d. i. Ik ken hunne zonden en geef er getuigenis van om u tegen hen te waarschuwen.

[21]) Wat Jeremias tot *Semeïas*, een overigens onbekenden valschen profeet te Babylon, moet *zeggen* (v. 24) of liever aan hem schrijven, bijgevolg zijn tweede brief, volgt na v. 25 eerst in v. 31—32. Eerst deelt hij (v. 26—28) den inhoud mede van de *brieven* (het meervoud *libros* wordt door de Hebreërs ook van een enkelen brief gezegd; zie v. 29 en vgl. IV Reg. X 1; XIX 14; XX 12), waarmede die valsche profeet *in* eigen *naam*, d. i. zonder eenig gezag, het in v. 4—23 voorafgaand schrijven van Jeremias had beantwoord. Zie over *Sophonias* XXI noot 2.

s eum in nervum et in car-
ı.

Et nunc quare non increpasti
ıiam Anathothiten, qui pro-
t vobis?

Quia super hoc misit in Baby-
ı ad nos, dicens: Longum est:
›ate domos, et habitate: et
ate hortos, et comedite fru-
›orum.

Legit ergo Sophonias sacerdos
n istum in auribus Jeremiæ
ıetæ.

Et factum est verbum Domini
remiam, dicens:

Mitte ad omnem transmigra-
n, dicens: Hæc dicit Dominus
›meiam Nehelamiten: Pro eo
prophetavit vobis Semeias, et
.on misi eum: et fecit vos con-
› in mendacio:

[dcirco hæc dicit Dominus:
ego visitabo super Semeian
amiten, et super semen ejus:
erit ei vir sedens in medio
i hujus, et non videbit bonum,
ego faciam populum meo, ait
nus: quia prævaricationem lo-
est adversus Dominum.

ver is en profeteert, ten einde hem in den stok en in den kerker te zetten[22]).

27. En nu, waarom hebt gij Jeremias van Anathoth niet bestraft, die aan ulieden profeteert?

28. Want hij heeft bovendien naar Babylon tot ons gezonden, zeggende: Het is van langen duur; bouwt huizen en bewoont ze, en plant hoven en eet de vruchten er van[23]).

29. De priester Sophonias las dan dezen brief voor ten aanhooren van den profeet Jeremias[24]).

30. En het woord des Heeren[25]) geschiedde tot Jeremias, zeggende:

31. Zend tot de geheele wegvoering, zeggende: Dit zegt de Heer aangaande Semeïas, den Nehelamiet: Omdat Semeïas aan ulieden geprofeteerd heeft, en Ik hem niet heb gezonden, en hij u vertrouwen heeft doen stellen in leugen,

32. daarom zegt dit de Heer: Zie, Ik zal bezoeking brengen over Semeïas, den Nehelamiet, en over zijn zaad; uit hem zal er niemand zijn, die in het midden van dit volk woont, en hij zal het goede niet zien, dat Ik aan mijn volk doen zal, zegt de Heer; want hij heeft afval gepredikt tegen den Heer[26]).

Semeïas richt het woord tot den 25 genoemden Sophonias. Deze ›dde thans het ambt van *overste,* X 1 door Phassur werd bediend. ı wordt hier vermeld als een zijner nde voorgangers; volgens ande- ›hter is hiermede de groote hoo- ›ster bedoeld, die volgens IV Reg. } de tempelwacht had ingesteld arom als de eerste *overste* kon ı. Voor *een geestdrijver* of een zinnige, tegen wien Sophonias tens zijn ambt moest optreden, lie briefschrijver den profeet Jere- vgl. IV Reg. IX 11. *In den* ›ie XX noot 1.

Want, omdat gij hem bij u in ılem niet bestraft, durft hij zelfs ›rieven zenden naar Babylon. Se- bedoelt blijkbaar den brief van Jeremias, welks eerste woorden hij aanhaalt; zie v. 5, 6.

[24]) Met welke bedoeling hij dien aan Jeremias voorlas, wordt niet gezegd. Waarschijnlijk om hem van het drijven der valsche profeten in Babylon te verwittigen; want naar XXI 1 en XXXVII 3 was de verhouding tusschen Sophonias en den profeet niet onvriendelijk.

[25]) Het in v. 25 aangekondigde woord.

[26]) *Uit hem zal er niemand zijn* enz., d. i. hij zal geene nakomelingen hebben, want zijn geslacht zal worden uitgeroeid. Hij zal noch in zijn persoon noch in zijn nageslacht het in v. 10 beloofde *goed zien* of genieten. *Want hij heeft afval* enz., zie XXVIII noot 13; ook hier ontbreekt dit laatste in de Septuag.

CAPUT XXX.

HOOFDSTUK XXX.

Aankondiging van Israël's heerlijke toekomst (XXX—XXXI). Inleiding (v. 1—3). Uit de verdrukking volgt de verlossing, welke door de herstelling van het Rijk Gods onder het bestuur van den tweeden David wordt voltooid (v. 4—11). De ongeneeslijke wonde van Israël en zijne genezing door God, die volk en stad herstellen en den Messias, den priester-koning, zenden zal (v. 12—22). De storm van 's Heeren gramschap (v. 23—24).

1. Hoc verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, dicens:

2. Hæc dicit Dominus Deus Israel, dicens: Scribe tibi omnia verba, quæ locutus sum ad te, in libro.

3. Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus: et convertam conversionem populi mei Israel et Juda, ait Dominus: et convertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum: et possidebunt eam.

4. Et hæc verba, quæ locutus est Dominus ad Israel et ad Judam:

5. Quoniam hæc dicit Dominus: Vocem terroris audivimus: formido, et non est pax.

6. Interrogate, et videte si generat masculus: quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum, quasi parturientis, et conversæ sunt universæ facies in auruginem?

7. Væ, quia magna dies illa, nec est similis ejus: tempusque tribulationis est Jacob, et ex ipso salvabitur. *Joel II 11; Amos V 18: Soph. I 15.*

1. Dit is het woord, hetwelk van den Heer tot Jeremias geschiedde, zeggende:

2. Dit zegt de Heer, de God van Israël, zeggende: Schrijf u al de woorden, welke Ik tot u gesproken heb, in een boek[1]).

3. Want zie, de dagen komen, zegt de Heer, en terugvoeren zal Ik de wegvoering van mijn volk Israël en Juda[2]), zegt de Heer; en Ik zal hen terugvoeren naar het land, dat Ik gegeven heb aan hunne vaderen; en zij zullen het bezitten.

4. En dit zijn de woorden, welke de Heer gesproken heeft aangaande Israël en aangaande Juda[3]).

5. Want dit zegt de Heer: Eene stem der verschrikking hebben wij gehoord[4]); angst en geen vrede is er!

6. Vraagt en ziet, of een mannelijk persoon baart! Waarom dan zag ik elken man met de hand op zijne lende gelijk eene barende, en zijn alle aangezichten veranderd in kopergroen[5])?

7. Wee, want groot is die dag, en zijns gelijke is er niet; en een tijd van verdrukking is het voor Jacob, en hij zal daaruit gered worden[6])!

---

[1]) *Al de woorden* zijn de in XXX en XXXI vervatte troostwoorden. De meeste uitleggers houden deze twee hoofdstukken voor nagenoeg gelijktijdig met XXXII 1 volg.

[2]) *Convertam conversionem* is de vertaling van dezelfde Hebr. uitdrukking, welke XXIX 14 door *reducam captivitatem* werd overgezet. *Israël en Juda* zijn het geheele volk; vgl. III 12, 18.

[3]) Elk troostwoord begint met eene herinnering aan het gericht, dat aan de verlossing voorafgaat. Zie v. 5—7, 12—15, 23—24; XXXI 15.

[4]) *Eene stem,* te weten het krijgsgetier der vijandelijke legers tegen Babylon. Vgl. Is. XIII 4 volg. Naar de Septuag. (hoofdst. XXXVII): «hoort eene stem» enz.

[5]) Vgl. Is. XIII 8. *In kopergroen,* een gevolg van den schrik, die het bloed doet stollen. Vgl. Joël II 6.

[6]) Vgl. Joël II 2, 11. Bedoeld is

8. Et erit in die illa, ait Dominus exercituum: conteram jugum ejus de collo tuo, et vincula ejus dirumpam, et non dominabuntur ei amplius alieni:

9. Sed servient Domino Deo suo, et David regi suo, quem suscitabo eis.

10. Tu ergo ne timeas serve meus Jacob, ait Dominus, neque paveas Israel: quia ecce ego salvabo te de terra longinqua, et semen tuum de terra captivitatis eorum: et revertetur Jacob, et quiescet, et cunctis affluet bonis, et non erit quem formidet: *Is. XLIII 1 et XLIV 2; Luc. I 70.*

11. Quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut salvem te: faciam enim consummationem in cunctis gentibus, in quibus dispersi te: te autem non faciam in consummationem: sed castigabo te in judicio, ut non videaris tibi innoxius.

12. Quia hæc dicit Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.

13. Non est qui judicet judicium tuum ad alligandum: curationum utilitas non est tibi.

8. En het zal zijn te dien dage, zegt de Heer der heerscharen, verbrijzelen zal Ik zijn juk van uwen hals, en zijne banden zal Ik vaneenscheuren, en niet meer zullen vreemden hem dienstbaar maken[7]).

9. Maar dienen zullen zij den Heer, hunnen God, en David, hunnen koning, dien Ik hun verwekken zal[8]).

10. Gij dan, vrees niet, mijn dienstknecht Jacob, zegt de Heer, en versaag niet, o Israël[9])! Want zie, Ik, Ik zal u verlossen uit het verre land en uw zaad uit het land hunner gevangenschap; en Jacob zal terugkeeren en rust genieten en overvloed hebben aan alle goed; en niemand zal er zijn, voor wien hij vreest.

11. Want Ik, Ik ben met u, zegt de Heer, om u te verlossen; want Ik zal eindverdelging brengen over alle volken, onder welke Ik u verstrooid heb; maar over u zal Ik geen eindverdelging brengen; doch Ik zal u tuchtigen naar billijkheid, opdat gij u niet voor schuldeloos houdt[10]).

12. Want dit zegt de Heer: Ongeneeslijk is uwe wonde, allerergst uwe plaag[11]).

13. Niemand is er, die uwe rechtzaak richt, om te verbinden; bij geneesmiddelen vindt gij geen baat[12]).

---

naar v. 8 de dag des gerichts over Babel, die ook *voor* het aldaar in ballingschap zijnde *Jacob* een tijd van verdrukking zijn zal; maar door de weeën des gerichts zal de verlossing geschieden.

[7]) *Zijn juk* is het door de Chaldeën aan Jacob opgelegde juk. Vgl. XXVII 2 volg.; XXVIII 14.

[8]) Deze *David* is de Messias, de aan David beloofde zoon (II Reg. VII 12—16). Vgl. Osee III 5; Jer. XXIII 5; Ez. XXXIV 23; XXXVII 24. Naar de wijze der profeten gaat Jeremias van de tijdelijke verlossing (v. 8) onmiddellijk over tot de voltooiing der verlossing door den Messias.

[9]) Eene navolging van Is. XLIII 1; XLIV 2.

[10]) Zie IV 27; V 18. *Naar billijkheid* of naar den maatstaf des rechts; vgl. X 24. *Opdat gij u niet* enz., Hebr.: «en zuiverend zal Ik u niet zuiver maken»; zie Exod. XXXIV noot 6; vgl. Nah. I 3. — In de Septuagint ontbreken v. 10 en 11. — De gedachte, in v. 11 uitgesproken, wordt v. 12—17 uitgewerkt. Het volk wordt hier toegesproken als eene vrouw, die door toegebrachte slagen jammerlijk is verwond en gekneusd, maar die door de hand, welke haar geslagen heeft, genezen zal worden.

[11]) Zie X 19; XV 18.

[12]) De zin is: Niemand bekommert zich om uw droevigen toestand; wat door twee beelden, een aan het recht en een aan de heelkunde ontleend, wordt voorgesteld. De nieuweren vertalen het Hebr.: «Niemand is er, die

14. Omnes amatores tui obliti sunt tui, teque non quærent: plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua.

14. Al uwe minnaars hebben u vergeten en vragen niet naar u; want met eens vijands slag heb Ik u geslagen bij wreede tuchtiging, om de menigte uwer ongerechtigheid, (omdat) uwe zonden geweldig zijn geworden[13]).

15. Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, et propter dura peccata tua feci hæc tibi.

15. Wat schreit gij over uwe wonde? Ongeneeslijk is uw smart[14]). Om de menigte uwer ongerechtigheid en om uwe geweldige zonden heb Ik aan u aldus gedaan.

16. Propterea omnes, qui comedunt te, devorabuntur: et universi hostes tui in captivitatem ducentur: et qui te vastant, vastabuntur, cunctosque prædatores tuos dabo in prædam.

16. Daarom zullen allen, die u verslinden, verslonden worden; en al uwe vijanden zullen in gevangenschap worden gevoerd; en die u plunderen, zullen geplunderd worden, en al uwe beroovers zal Ik ter berooving geven[15]).

17. Obducam enim cicatricem tibi, et a vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia ejectam vocaverunt te Sion: Hæc est, quæ non habebat requirentem.

17. Want Ik zal u heeling doen geworden, en van uwe wonden zal Ik u genezen, zegt de Heer. Want de verstootene noemden zij u, o Sion! Zij, zij had niemand, die zich om haar bekommerde[16]).

18. Hæc dicit Dominus: Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob, et tectis ejus miserebor, et ædificabitur civitas in excelso suo, et templum juxta ordinem suum fundabitur.

18. Dit zegt de Heer: Zie Ik, Ik zal de wegvoering der tenten van Jacob terugvoeren, en over zijne woningen zal Ik Mij ontfermen; en de stad zal gebouwd worden op hare hoogte, en de tempel zal naar zijnen trant worden gegrondvest[17]).

---

uwe rechtzaak richt; voor de wonde hebt gij geen geneesmiddelen tot heeling». Vgl. Is. I 6.

[13]) Ook uwe *minnaars*, uwe vroegere bondgenooten (zie XXII 20, 22), hebben u in den nood verlaten en zouden toch niets vermogen tegen den Almachtige, die als een vijand u geslagen en naar uwe boosheid u getuchtigd heeft.

[14]) *Uwe wonde, contritio,* Hebr. «sjeber», dat in v. 12 door «fractura» vertaald werd. — Dit eerste halfvers ontbreekt in de Septuag. en wat volgt staat daar verkeerdelijk midden in v. 16.

[15]) *Daarom,* te weten (zie v. 15*b*) omdat het de rechtvaardige God is, die wegens Israël's zonden aan Israël's vijanden den vrijen teugel laat, doch die te zijnen tijde die mishandeling op de verdrukkers zal wreken volgens den II 3 gestelden regel. Hiermede gaat de profeet over tot de aankondiging der verlossing. Zie verder XXII 22; vgl. Is. XXXIII 1.

[16]) Zie VIII 22. Het tweede *want* geeft de reden, waarom de Heer, die alleen haar kon genezen, dit ook werkelijk doen zal: uwe vijanden noemden u schimpend de door Jehova, haren man, *verstooten* en door allen verlaten vrouw en behandelden u ook als zoodanig. Dit wekte Jehova's ijverzucht; zie Exod. XIX 5.

[17]) *De Heer* verklaart, waarin die genezing bestaan zal. *Convertam conversionem,* zie noot 2. *Tenten* is eensluidend met *woningen;* beide zijn overdrachtelijk gebezigd voor Sion's bewoners, die hunne huizen en de stad *op hare hoogte,* d. i. op Sion, zullen herbouwen. Ook de tempel, volgens de nieuweren het koninklijk paleis, *zal naar zijnen trant,* d. i. overeenkomstig zijn vroegeren luister, door hen herbouwd worden. Vgl. Is. LXI 4.

19. Et egredietur de eis laus, voxque ludentium: et multiplicabo eos, et non minuentur: et glorificabo eos, et non attenuabuntur.

20. Et erunt filii ejus sicut a principio, et cœtus ejus coram me permanebit: et visitabo adversum omnes qui tribulant eum.

21. Et erit dux ejus ex eo: et princeps de medio ejus producetur: et applicabo eum, et accedet ad me: quis enim iste est, qui applicet cor suum ut appropinquet mihi, ait Dominus?

22. Et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum.

23. Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquiescet.

24. Non avertet iram indignationis Dominus, donec faciat et compleat cogitationem cordis sui: in novissimo dierum intelligetis ea.

19. En uit deze zal lofgezang opgaan en geschal van spelenden[18]; en Ik zal hen vermenigvuldigen, en zij zullen niet verminderen; en Ik zal hen heerlijk maken, en zij zullen niet afnemen.

20. En zijne kinderen zullen zijn als in den beginne, en zijne gemeente zal voor mijn aangezicht standhouden[19]; en Ik zal bezoeking brengen over allen, die hem verdrukken.

21. En zijn aanvoerder zal uit hem zijn, en de vorst zal uit zijn midden voortkomen; en Ik zal hem doen toetreden, en hij zal tot Mij naderen. Wie toch is hij, die er zijn hart op zet om tot Mij te naderen, zegt de Heer[20]?

22. En gijlieden zult Mij ten volk zijn, en Ik zal u ten God zijn[21].

23. Zie, de orkaan des Heeren, de toorn, die uitvaart, de storm, die losbarst: op het hoofd der goddeloozen zal hij rusten.

24. Niet afwenden zal de Heer den toorn der verbolgenheid, totdat Hij de gedachte zijns harten doen zal en volvoeren; aan het einde der dagen zult gij het begrijpen[22].

---

[18]) *Uit deze,* d. i. uit stad en tempel, zal het geschal opgaan van hen, die zich in hunne welvaart op allerlei speeltuigen verlustigen; het tegendeel van XVIII 22. — Het laatste verslid *Ik zal hen heerlijk* enz. staat niet in de Septuag.

[19]) *Zijne kinderen,* die van Jacob (v. 18), zullen gelukkig zijn (Hebr.) «als voorheen», ten tijde van David en Salomon; vgl. Mich. IV 4; VII 14. *Zijne gemeente,* d. i. het volk als een geordend geheel beschouwd, zal niet meer door verstrooiing verspreid worden. Want het nieuwe Rijk Gods is om zijne heiligheid onvergankelijk.

[20]) De *aanvoerder* en de *vorst* is de tweede David, de Messias (zie XXIII 5; XXX 9), die *uit hem,* d. i. uit Jacob (v. 18) of uit het volk, *voortgekomen,* over het volk heerschen zal, zoodat Israël dan niet meer onder vreemde heerschappij zal zijn. Deze koning zal tevens tot priester door God zijn aangesteld. Dit toch wordt beteekend door *Ik zal hem doen toetreden,* Hebr. «hikrieb»; zie Num. XVI 5, waar hetzelfde Hebr. woord gebezigd wordt om de goddelijke aanstelling tot het priesterschap te beteekenen. Als priester en middelaar zal de Messias (gelijk Moses Exod. XXIV 2) *tot Mij* in innige gemeenschap *naderen.* De vraag *wie toch* dient ter bevestiging, dat zonder goddelijke roeping niemand in zoo innige gemeenschap tot God kan naderen. Vgl. Ps. CIX 4; Zach. VI 13.

[21]) Dit vers ontbreekt in de Septuagint.

[22]) De twee laatste verzen zijn het begin eener nieuwe strophe, welke in XXXI 1 volg. wordt voortgezet. Wederom vangt zij aan met de herinnering aan Gods verbolgenheid tegen het zondige volk. Zie XXIII 19—20.

CAPUT XXXI.

HOOFDSTUK XXXI.

Vervolg. De verlossing zoowel van Israël als van Juda (v. 1—14). Vertroosting van Rachel door het heil, dat de Messias aan hare kinderen bereidt (v. 15—26). Vemenigvuldiging van het volk Gods en volmaaktheid van het Nieuwe Verbond (v. 27—34). Onvergankelijkheid van het volk Gods, uitbreiding en heiligheid van het nieuwe Jerusalem (v. 35—40).

1. In tempore illo, dicit Dominus: Ero Deus universis cognationibus Israel, et ipsi erunt mihi in populum.

2. Hæc dicit Dominus: Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat a gladio: vadet ad requiem suam Israel.

3. Longe Dominus apparuit mihi. Et in caritate perpetua dilexi te, ideo attraxi te, miserans.

4. Rursumque ædificabo te, et ædificaberis virgo Israel: adhuc ornaberis tympanis tuis, et egredieris in choro ludentium.

5. Adhuc plantabis vineas in montibus Samariæ: plantabunt plantantes, et donec tempus veniat, non vindemiabunt:

1. Te dien tijde, zegt de Heer, zal Ik aan al de geslachten van Israël ten God zijn, en zij zullen Mij ten volk zijn[1]).

2. Dit zegt de Heer: Het volk, dat van het zwaard was overgebleven, heeft genade gevonden in de woestijn; Israël zal opgaan naar zijne rustplaats[2]).

3. Van verre is de Heer mij verschenen. En met eeuwige liefde heb Ik u liefgehad, daarom heb Ik u aangetrokken in ontferming[3]).

4. En wederom zal Ik u opbouwen, en opgebouwd zult gij worden, o jonkvrouw Israël! Nog zult gij u sieren met uwe pauken en uitgaan in den rei der spelenden[4]).

5. Nog zult gij wijngaarden planten op de bergen van Samaria; de planters zullen planten en totdat de tijd gekomen is, geen druiven inzamelen[5]).

---

[1]) *Te dien tijde* (zie XXX 24*b*), d. i. in het tijdperk van den Messias. *Aan al de geslachten*, d. i. aan het geheele volk, Israël en Juda, dat wederom in één Rijk vereenigd wordt met Sion (zie v. 6) tot middelpunt. Vgl. XXX 17, 22.

[2]) De profeet vergelijkt de wederaanneming des volks bij die hunner voorvaderen na den uittocht uit Egypte en noemt daarom de plaats der begenadiging, te weten het land der ballingschap, evenals Osee II 14, *de woestijn*. *Het volk* enz. beteekent de nog overige ballingen, zie LI 50; *heeft gevonden* is een profetisch verleden. *Israël zal opgaan* enz., naar den grondtekst wekt als het ware God zich zelven op om Israël naar zijne rustplaats te brengen.

[3]) Eerst spreekt de profeet namens het volk: *Van verre*, d. i. uit Jerusalem (zie LI 50), alwaar Jehova troont (Ps. XIII 7), vertoont zich aan zijnen geest Gods goedgunstig gelaat. Daarop antwoordt God, dat Hij hen heeft liefgehad met *eeuwige liefde*, d. i. met eene liefde, die sinds onheuglijke tijden (van den uittocht uit Egypte of het verbond op Sinaï af) aanving (zie II 2) en onafgebroken bleef, want (Hebr.): «daarom liet Ik voor u (mijne) goedgunstigheid voortduren». De Vulgaat legt meer den nadruk op Gods voorkomende liefde uit louter genade.

[4]) Ik zal *u opbouwen*, d. i. u doen aanwassen en u bestendige welvaart schenken. — Kleine hand*pauken* werden door jonkvrouwen aan de vingers vastgehecht. *Spelenden* op allerlei speeltuig zijn bedoeld.

[5]) De bergachtige omstreken van *Samaria* waren vruchtbaar aan wijn; zie Is. XXVIII 1. De hoofdstad van het vroegere rijk Israël wordt vermeld om de tien stammen, aan welke eveneens verlossing beloofd wordt; zie III 12. —

ıia erit dies, in qua clama-
ıustodes in monte Ephraim:
e, et ascendamus in Sion ad
um Deum nostrum. *Is. II 3;*
IV 2.
ıia hæc dicit Dominus: Ex-
ı in lætitia Jacob, et hinnite
caput gentium: personate,
ite, et dicite: Salva Domine
ım tuum reliquias Israel.
ce ego adducam eos de terra
nis, et congregabo eos ab
ıis terræ: inter quos erunt
et claudus, prægnans et pa-
simul, cœtus magnus rever-
n huc.
fletu venient: et in miseri-
reducam eos: et adducam
er torrentes aquarum in via
et non impingent in ea: quia
sum Israeli pater, et Ephraim
genitus meus est.
ıudite verbum Domini gentes,

6. Want er zal een dag zijn, waarop de wachters op het gebergte van Ephraïm roepen: Maakt u op en laat ons opgaan naar Sion, tot den Heer, onzen God[6]).
7. Want dit zegt de Heer: Juicht in blijdschap Jacob toe en jubelt het hoofd der volken tegen, galmt het uit en zingt en zegt: Geef heil, o Heer, aan uw volk, aan de overblijfselen van Israël[7])!
8. Zie, Ik, Ik zal hen herwaarts voeren uit het land van het noorden, en Ik zal hen verzamelen van de uiteinden der aarde; en onder hen zullen blinden en kreupelen zijn, zwangeren en barenden te gader, een groote schaar van herwaarts terugkeerenden[8]).
9. In geween zullen zij komen, en in ontferming zal Ik hen terugvoeren; en Ik zal hen herwaarts voeren langs waterstroomen op een rechten weg, en zij zullen daarop niet struikelen; want Ik ben voor Israël een vader geworden, en Ephraïm is mijn eerstgeborene[9])!
10. Hoort het woord des Heeren,

lgaat geeft eene omschrijvende
ng van het Hebr.: «de planters
planten en ontwijden». Dit laatste
p Lev. XIX 23—25; te weten de
en der drie eerste jaren werden
gezameld, die van het vierde jaar
od toegewijd, die van het vijfde
jd», d. i. tot gemeen gebruik
ıd; vgl. Deut. XX 6. Dit nu
de planters door Gods zegen
ı; zie Deut. XXVIII 30, waar
gendeel als straf bedreigd wordt.
Vachters, op hooge wachtposten
tst, zullen de feesten plechtig
ıdigen. De uitdrukking schijnt
ıd aan de wachters te Sion, die de
ijning der nieuwe maan om de
n afhankelijke feesten moesten ga-
ı. *Op het gebergte van Ephraïm*,
ook de bewoners van het noor-
rijk zullen op de feestdagen ter
ding opgaan naar Sion, het mid-
t van het hereenigde Rijk Gods.
'acob is *het hoofd der volken* (zie
om zijne uitverkiezing (zie Deut.
volg.; XXVI 19) en om zijne
ıming; zie Is. II 3; XIV 1.

Geef heil is de Hebr. geluk- en zegenwensch, het Hosanna van Ps. CXVII 25; Matth. XXI 9. *Overblijfselen*, zie IV 27; V 18.

[8]) *Het land van het noorden* is naar III 18 het land der ballingschap voor beide volken, Israël en Juda. Gods liefderijke zorg toont zich inzonderheid hierin, dat Hij ook *blinden* enz. niet achterlaat, maar allen in staat stelt naar het vaderland terug te keeren.

[9]) *In geween* van berouw en blijdschap; *in ontferming*, Hebr.: «met smeekgebeden», d. i. terwijl zij veel en vurig bidden. *Langs waterstroomen*, zie Is. XLIX 10. *Ephraïm*, het noordelijk rijk, was het meest verstooten, werd dus door de herstelling het meest begenadigd en is daarom de *eerstgeborene* van God genoemd, met eene zinspeling op de bevoorrechting van Ephraïm's vader, Joseph, in den zegen van Jacob; zie Gen. XLIX 22—26; vgl. I Par. V 1, 2. Zie Exod. IV 22, waar het geheele volk Gods «eerstgeboren zoon» heet.

et annuntiate in insulis, quæ procul sunt, dicite: Qui dispersit Israel, congregabit eum: et custodiet eum sicut pastor gregem suum.

11. Redemit enim Dominus Jacob, et liberavit eum de manu potentioris.

12. Et venient, et laudabunt in monte Sion: et confluent ad bona Domini super frumento, et vino, et oleo, et fœtu pecorum et armentorum: eritque anima eorum quasi hortus irriguus, et ultra non esurient.

13. Tunc lætabitur virgo in choro, juvenes et senes simul: et convertam luctum eorum in gaudium, et consolabor eos, et lætificabo a dolore suo.

14. Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine: et populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.

15. Hæc dicit Dominus: Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, et fletus Rachel plorantis filios suos, et nolentis consolari super eis, quia non sunt. *Matth. II 18.*

o volken, en verkondigt het op de eilanden, die verre zijn, zegt: Hij, die Israël verstrooid heeft, zal hem verzamelen, en Hij zal hem behoeden gelijk een herder zijne kudde!

11. Want de Heer heeft Jacob vrijgekocht, en Hij heeft hem verlost uit de hand eens sterkeren.

12. En zij zullen komen en lofzingen op den berg Sion; en zij zullen toestroomen naar het goede des Heeren bij koren en wijn en olie en jongen van schapen en van runderen; en hunne ziel zal zijn als een welbesproeide hof[10]), en voortaan zullen zij niet hongeren.

13. Dan zal de jonkvrouw zich verblijden in reiendans, jongelingen en grijsaards te gader[11]); en Ik zal hunne droefheid veranderen in vreugde en hen vertroosten en opbeuren van hunnen kommer.

14. En Ik zal de ziel der priesters verzadigen met het vette[12]); en mijn volk zal met mijn goed vervuld worden, zegt de Heer.

15. Dit zegt de Heer[13]): Eene stem wordt op de hoogte gehoord van geklaag, geschrei en geween van Rachel, die hare kinderen beweent en weigert zich over hen te laten troosten, omdat zij niet zijn[14]).

[10]) Vgl. Is. LVIII 11. Deze overvloed aan tijdelijken zegen was naar den aard van het Oude Verbond (zie Lev. XXVI; Deut. XXVIII) een teeken van een heilig en godvreezend volk.

[11]) Bij de Hebreeërs mengden zich nimmer de jongelingen onder de dansende jonkvrouwen.

[12]) d. i. Met het vette, beste aandeel uit de vele dankoffers; vgl. Lev. VII 31—34. Niet het eigenlijke vet is bedoeld, want het eten daarvan was verboden, Lev. III 17.

[13]) Eene nieuwe strophe, welke wederom met eene herinnering aan het godsgericht begint; zie XXX noot 3.

[14]) De profeet beschrijft op dichterlijke wijze den rouw over den ondergang van volk en staat. Hij hoort *Rachel*, de moeder des volks, weeklagen over de wegvoering harer kinderen. Want Rachel was de moeder van Joseph en derhalve middellijk van Joseph's kinderen, Ephraïm en Manasses, die het reeds lang gevallen Tienstammenrijk vertegenwoordigen; zij was bovendien de moeder van Benjamin, binnen wiens stamgebied ook Jerusalem lag. Luide weeklaagt zij *op de hoogte*, van waar haar geween naar alle zijden weerklinkt; doch naar het Hebr. en de Septuag. (vgl. Matth. II 18) weent zij *in Rama*, eene in Benjamin, twee uren ten noorden van Jerusalem, hoog gelegen stad. Aldaar verheft zich hare weeklacht, omdat zij, gelijk I Reg. X 2 schijnt aan te duiden nabij Rama, begraven lag. Zie echter Gen. XXXV 19 en XLVIII 7, waar haar graf geplaatst wordt «op den weg, die naar Ephrata leidt», met de bijgevoegde verklaring (volgens sommigen echter eene glosse) «het-

Hæc dicit Dominus: Quiescat tua a ploratu, et oculi tui a mis: quia est merces operi ait Dominus: et revertentur rra inimici.

Et est spes novissimis tuis, ominus: et revertentur filii rminos suos.

Audiens audivi Ephraim transntem: Castigasti me, et erusum, quasi juvenculus indo-: converte me, et convertar: tu Dominus Deus meus.

Postquam enim convertisti me, enitentiam: et postquam ostenmihi, percussi femur meum. ısus sum, et erubui, quoniam ıui opprobrium adolescentiæ

Si filius honorabilis mihi aim, si puer delicatus: quia ıo locutus sum de eo, adhuc dabor ejus. Idcirco conturſunt viscera mea super eum: ans miserebor ejus, ait Do-ı.

16. Dit zegt de Heer: Uwe stem late af van geween en uwe oogen van tranen; want er is loon voor uwen arbeid[15]), zegt de Heer; en zij zullen terugkeeren uit het land des vijands!
17. En er is hoop voor uwe laatste toekomst, zegt de Heer; en terugkeeren zullen de zonen naar hun grondgebied.
18. Ik hoorde, ja, Ik hoorde Ephraïm, toen hij in ballingschap ging: Gij hebt mij getuchtigd, en ik ben gekastijd als een ongetemde jonge stier. Bekeer mij en ik zal mij bekeeren; want Gij zijt de Heer, mijn God[16]).
19. Want nadat Gij mij bekeerdet, deed ik boetvaardigheid; en nadat Gij het mij deedt inzien, sloeg ik mij op de heup[17]). Ik werd beschaamd en rood van schaamte, omdat ik de schande droeg van mijne jeugd.
20. Is Ephraïm Mij een lievelingszoon of een troetelkind? Want sinds Ik aangaande hem gesproken heb, ben Ik hem altijd nog indachtig. Daarom werd mijn binnenste over hem ontroerd; in ontferming zal Ik Mij over hem ontfermen, zegt de Heer[18]).

Bethlehem is». Volgens anderen zij *te Rama*, omdat aldaar het nnis over Juda-Benjamin, en ıede de ondergang van geheel het voltrokken werd. Want volgens werden te Rama de ballingen ter nding naar Babylon verzameld nonsterd. Vgl. Matth. II 17, 18, r het weenen van Rachel over den gang van haar volk een profebeeld is van het weenen der moevan Bethlehem over den dood kinderkens.

d. i. Voor hetgeen gij, Rachel, n en geleden hebt om uwe kinter wereld te brengen en op te n, voor uwe liefde en uw weenen m. Het *loon* is de terugkeer uit llingschap en de herstelling van volk. Zie XXIX 11 voor het vers.

Hebr.: «Ik hoor, ja, ik hoor ım klagen», d. i. met een rouwmoedig hart zijne schuld belijden en erkennen, dat hij rechtmatig om zijne zonde getuchtigd werd. Daardoor was hij tot inkeer gekomen, gelijk *een ongetemde*, d. i. nog niet afgerichte, *jonge stier* door kastijding aan den arbeid gewend wordt; vgl. Osee X 11. Ephraïm verklaart zich verder bereid tot God terug te keeren, indien Gods genade, welke hij afsmeekt *(bekeer mij)*, hem hiertoe in staat stelt; zie IV 1.

[17]) Hebr.: «Nadat ik mij van U had afgekeerd, had ik hierover berouw; en nadat ik (door tuchtiging) wijs was geworden», *sloeg ik mij op de heup*, een teeken van spijt en diepe schaamte (vgl. Ez. XXI 12). Zie verder III 24, 25; XXII 21.

[18]) God antwoordt op die ootmoedige belijdenis met eene hartelijke betuiging zijner liefde tot *Ephraïm*. Hij staat als 't ware over zijne liefde verwonderd en voelt zich tot hem getrok-

21. Statuo tibi speculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti: revertere virgo Israel, revertere ad civitates tuas istas.
22. Usquequo deliciis dissolveris filia vaga? quia creavit Dominus novum super terram: FEMINA CIRCUMDABIT VIRUM.

23. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Adhuc dicent verbum istud in terra Juda, et in urbibus ejus, cum convertero captivitatem

21. Stel u eene wacht, maak u bitterheden, richt uw hart op den rechten weg, waarop gij gewandeld hebt; keer terug, jonkvrouw Israël, keer terug naar deze uwe steden[19]).

22. Hoe lang nog zult gij u door genietingen ontzenuwen, omzwervende dochter[20])? Want de Heer heeft iets nieuws geschapen in het land: *de vrouw zal den man omgeven*[21])!
23. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Nog zal men dit woord zeggen in het land Juda en in zijne steden, wanneer Ik hunne gevangenschap zal

ken als een vader tot zijn *lievelingszoon*. *Want sinds* Hij hem door den zegen van Jacob (Gen. XLVIII 13—20) had bevoorrecht, heeft Hij hem nimmermeer vergeten; Hebr.: «want zoo dikwerf» Ik over hem sprak, d. i. zijnen naam slechts noemde, ging die nimmer uit mijn aandenken; of, volgens anderen, zoo dikwerf Ik tegen hem sprak, d. i. straffen tegen hem uitsprak, kon Ik hem toch niet vergeten. *Daarom*, om die teedere liefde, *werd* ook nu *mijn binnenste ontroerd* (vgl. Is. XVI 11; LXIII 15) over den ellendigen toestand, waarin hij zich door zijne zonden gebracht heeft.

[19]) *Eene wacht*, d. i. (naar den H. Hiëronymus) wachters, die u de verlossing aankondigen; *bitterheden* zijn volgens hem bittere tranen van berouw. Naar het Hebr. moet Israël bij het heengaan naar het land der ballingschap den weg met steenen palen en zuilen merken en goed letten op elk pad, want de *jonkvrouw* Israël zal terugkeeren; reeds noodigt God haar uit.

[20]) De zin is: Zie niet op tegen de moeiten en ontberingen van den tocht naar het vaderland en blijf niet langer rondzwerven verre van uwen God. Hebr.: «Hoe lang zult gij daar rondzwerven, weerspannige dochter?» Zie III 6, 13. Om haar alle aarzeling te doen overwinnen, toont haar de profeet in het tweede halfvers in geheimzinnige bewoordingen het heil, dat Israël bij de herstelling te wachten heeft.

[21]) *Heeft geschapen* is een profetisch verleden. Door eene scheppingsdaad van den almachtigen God (Hebr. «bara» gelijk Gen. I 1) zal *iets nieuws*, iets wat nog niet bestaat, gewrocht worden. Dit nieuwe is besloten in de woorden: *de vrouw zal den man*, Hebr. «geber», d. i. den sterke of den held (zie Is. IX 6), *omgeven*. De vrouw is, naar de verklaring van den H. Hiëronymus en de meeste katholieke schriftverklaarders, de H. Maagd Maria, die den menschgeworden God, den Messias, in haren maagdelijken schoot heeft omsloten gehouden. Dit geheim, in den schoot der Maagd door de werking van Gods H. Geest gewrocht, was een *scheppen* in de bovennatuurlijke orde, was *iets nieuws*. Want zoowel de vereeniging der goddelijke met de menschelijke natuur in één persoon, als de Moeder, die tevens Maagd was en bleef, is eenig en eeuwig nieuw. Deze verklaring past goed in den samenhang der rede. De herstelling toch van Gods volk, waarvan hier sprake is, zou eerst door het verlossingswerk van den Messias voltooid worden. Vgl. Is. VIII 8—10; IX 5, 6. Zoo treedt hier de Moeder Gods wederom op als de troosteres der bedrukten, de hulp en het heil van het ware Israël; vgl. Gen. III 15; Is. VII 14; Mich. V 3. — Anderen verstaan door *de vrouw* het volk van Israël, dat, door God verlaten, als eene verstooten vrouw was, doch tot Hem als tot haren *man* wederkeeren en Hem *omgeven zal*, d. i. zich rondom Hem bevinden ter betooning van liefde en daardoor zijne genegenheid herwinnen zal. Ook dit is naar III 1 iets nieuws in Israël en geschiedt als door eene scheppingsdaad van Gods genade. — Naar de Septuag., waarmede de vertaling van Theodotion en de Itala ongeveer overeenstemmen: «Want de Heer heeft heil geschapen tot eene nieuwe planting, in heil zullen de menschen rondgaan»; vgl. XXIV 6; XXXI 5, 28; XXXII 41.

eorum: Benedicat tibi Dominus pulchritudo justitiæ, mons sanctus:

24. Et habitabunt in eo Judas, et omnes civitates ejus simul: agricolæ et minantes greges.
25. Quia inebriavi animam lassam, et omnem animam esurientem saturavi.
26. Ideo quasi de somno suscitatus sum: et vidi, et somnus meus dulcis mihi.
27. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: et seminabo domum Israel et domum Juda semine hominum, et semine jumentorum.

28. Et sicut vigilavi super eos ut evellerem, et demolirer, et dissiparem, et disperderem, et affligerem: sic vigilabo super eos ut ædificem, et plantem, ait Dominus.

29. In diebus illis non dicent ultra: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt. *Ez. XVIII 2.*

30. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo, qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.

terugvoeren: U zegene de Heer, o sieraad der gerechtigheid, heilige berg[22])!
24. En daarin[23]) zullen wonen Juda en al zijne steden te gader, akkerlieden en hoeders der kudden.
25. Want Ik heb de matte ziel gelaafd, en elke hongerige ziel heb Ik verzadigd.
26. Daarom werd ik als uit eenen slaap wakker, en ik zag, en zoet was mij mijn slaap geweest[24]).
27. Zie, de dagen komen, zegt de Heer, en Ik zal het huis van Israël en het huis van Juda bezaaien met zaad van menschen en met zaad van vee[25]).
28. En zooals Ik over hen gewaakt heb om uit te rukken en af te breken en te verwoesten en te verdelgen en leed te doen: zoo zal Ik over hen waken om op te bouwen en te planten, zegt de Heer[26]).
29. In die dagen zal men niet meer zeggen: De vaderen hebben zure druiven gegeten, en de tanden der kinderen zijn stomp geworden.
30. Maar een iegelijk zal sterven om zijne eigen ongerechtigheid: ieder mensch, die zure druiven eet, diens tanden zullen stomp worden[27]).

---

[22]) Het heil van den Messias zal worden voorbereid door de herstelling van Israël na de ballingschap. Hierdoor zal Juda, hoe rampzalig het thans ook zij, nog worden *het sieraad*, Hebr. «de woonplaats», *der gerechtigheid;* want aan de welvaart des lands zal men zien, dat het door een gerechtig volk bewoond wordt. Sion zal dan voor Gods oogen *een heilige*, d. i. onaantastbare, berg zijn, waarop de Messias heerschen zal in eeuwigheid. Vgl. Ps. II 6; Jer. III 17.

[23]) In het land Juda. Zoowel de steden als het land zullen bevolkt worden en gelukkig zijn (v. 24), want God is bereid aller wenschen te vervullen (v. 25).

[24]) *Daarom*, het Hebr. beteekent ook: «Daarop». De profeet geeft den indruk weder van het voorafgaande profetische gezicht. De geestvervoering, waarin hij al die heerlijke dingen (v. 20—25) aanschouwd had, was hem als *een zoete slaap* geweest; hieruit ontwaakt, *zag* hij d. i. overwoog met voldoening deze goddelijke openbarinig.

[25]) God, als zaaier voorgesteld, zal Israël en Juda, tot één volk vereenigd (zie v. 6), als een akker rijkelijk bezaaien, d. i. rijk maken aan menschen en vee en allerlei bezittingen.

[26]) Met denzelfden ijver, waarmede God zijn ontrouw volk strafte, zal Hij het zegenen. Zie verder I 10, 12. — In plaats van de vijf werkwoorden in het eerste verslid, heeft de Septuag. er slechts twee: «af te breken en leed te doen», wat beter in verhouding staat tot het tweede verslid.

[27]) Met een spreekwoordelijk gezegde (zie Ez. XVIII 2) verklaart de profeet, dat het herstelde Rijk Gods niet meer

31. Ecce dies venient, dicit Dominus: et feriam domui Israel et domui Juda fœdus novum: *Hebr. VIII 8.*

32. Non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti: pactum, quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus.

33. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam: et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. *Hebr. X 16.*

34. Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, et peccati eorum non memorabor amplius. *Act. X 43.*

31. Zie, de dagen komen, zegt de Heer, en Ik zal met het huis van Israël en met het huis van Juda een nieuw verbond sluiten[28]);

32. niet naar het verbond, dat Ik gesloten heb met hunne vaderen, ten dage dat Ik hen bij de hand heb genomen om hen te voeren uit het land Egypte; een verbond, dat zij verbroken hebben; en Ik was hun gebieder[29]), zegt de Heer.

33. Maar dit zal het verbond zijn, dat Ik met het huis van Israël zal sluiten na deze dagen, zegt de Heer: Ik zal mijne wet geven in hun binnenste, en in hun hart zal Ik haar schrijven; en Ik zal hun ten God zijn, en zij zullen Mij ten volk zijn[30]).

34. En niet langer zal ieder zijnen naaste en ieder zijnen broeder leeren, zeggende: Ken den Heer; allen toch zullen Mij kennen van den kleinste hunner tot den grootste, zegt de Heer; want vergeven zal Ik hunne ongerechtigheid, en hunne zonde zal Ik niet meer gedenken[31]).

---

zal ten val komen om de zonden van vroegere geslachten, gelijk de goddelooze kinderen de zonden der goddelooze vaderen thans in de ballingschap moeten boeten (vgl. XV 4), doch dat ieder dan de straf zijner eigen zonde persoonlijk zal dragen.

[28]) *Een nieuw verbond,* dat het eerste verbond van Sinaï zal vervangen en in waardigheid verre overtreffen, zal de Heer sluiten met het *Israël* Gods, in den geestelijken zin van Gal. VI 16.

[29]) *Ik was hun* rechtmatige heer en *gebieder,* als hun man (zie III 14). Immers had God een heilig verbond met het volk, als met zijne bruid gesloten en was Hij altijd een getrouw en machtig echtgemaal gebleven. Doch Israël werd ontrouw en verbrak het verbond. Daarom toonde Hij zich hun heer en gebieder door hen te straffen en te verwerpen. In dezen zin vertaalt de Septuag., gevolgd door den H. Paulus ad Hebr. VIII 9: «Ik heb hen veronachtzaamd» of Mij niet om hen bekommerd, m. a. w. Ik heb aan dat ontrouwe volk mijne gunst onttrokken. Het eerste Verbond was derhalve verbroken. Waarom het Nieuwe onverbreekbaar zal zijn, wordt verklaard in v. 33 uit den geestelijken aard van dit Verbond.

[30]) In tegenstelling met het Oude Verbond, welks wet (de wet der tien geboden) in steenen tafelen was gegrift (Exod. XXIV 12; XXXI 18), zal het Nieuwe Verbond eene innerlijke en geestelijke *wet* zijn, welke God zal geven *in hun binnenste,* d. i. in hunne gemoederen, en schrijven zal *in hun hart;* m. a. w. God zal door zijne genade het verstand verlichten en den wil bewegen om zijnen heiligen wil te kennen en te volbrengen. Deze overvloedige genade, welke in en krachtens het Nieuwe Verbond gegeven wordt, is het kenmerkende onderscheid tusschen het Oude en Nieuwe Verbond. Uit deze genade volgt de innige verhouding tusschen God en zijn volk. In hoogeren zin, dan het Israël van voorheen (Exod. XXIX 45; Lev. XXVI 12), zal dit geestelijk Israël *het volk Gods* zijn.

[31]) De zin is: Onder hen, die genooten, broeders, derhalve gelijken zijn, zal de een den ander niet behoeven te

35. Hæc dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ et stellarum in lumine noctis: qui turbat mare, et sonant fluctus ejus, Dominus exercituum nomen illi.

36. Si defecerint leges istæ coram me, dicit Dominus: tunc et semen Israel deficiet, ut non sit gens coram me, cunctis diebus.

37. Hæc dicit Dominus: Si mensurari potuerint cœli sursum, et investigari fundamenta terræ deorsum: et ego abjiciam universum semen Israel propter omnia, quæ fecerunt, dicit Dominus.

38. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: et ædificabitur civitas Domino a turre Hananeel usque ad portam anguli.

39. Et exibit ultra norma mensuræ in conspectu ejus super collem Gareb: et circuibit Goatha,

40. Et omnem vallem cadaverum, et cineris, et universam regionem mortis, usque ad torrentem Cedron, et usque ad angulum portæ equorum orientalis, Sanctum Domini: non evelletur, et non destruetur ultra in perpetuum.

35. Dit zegt de Heer, die de zon tot licht geeft voor den dag, de ordening der maan en der sterren tot licht voor den nacht, die de zee beroert, zoodat hare golven bruisen — de Heer der heerscharen is zijn naam!
36. Indien deze wetten voor mijn aangezicht ophouden, zegt de Heer, dan zal ook het zaad van Israël ophouden, dat het geen volk zij voor mijn aangezicht, alle dagen[32]).
37. Dit zegt de Heer: Indien de hemelen daarboven gemeten en de grondslagen der aarde beneden gepeild kunnen worden, dan zal Ik ook het gansche zaad van Israël verwerpen om alles wat zij gedaan hebben, zegt de Heer[33]).
38. Zie, de dagen komen, zegt de Heer, en de stad zal voor den Heer worden opgebouwd van den toren Hananeël af tot aan de Hoekpoort toe.
39. En voorts zal het meetsnoer uitgaan recht daarvan uit over den heuvel Gareb, en het zal Goatha omspannen
40. en het gansche dal van de lijken en van de asch, en het geheele doodenveld tot aan de beek Cedron en tot aan den hoek der Paardenpoort oostwaarts; het zal den Heer heilig zijn; niet meer uitgeroeid noch afgebroken zal het worden in eeuwigheid[34]).

---

onderwijzen in de kennis van God. Want daar God zelf de wet in hun hart zal schrijven (v. 33), zal de door werken zich openbarende kennis van God het gemeengoed zijn van al degenen, die de waarheid niet versmaden. Van het leergezag der Kerk kan hier geen sprake zijn; want, waar gezag is, daar onderwijst de overheid de onderdanen, niet *ieder zijnen naaste* en *ieder zijnen broeder*. Was in het Oude Verbond de kennis van God onvolmaakt en moeilijk te verkrijgen, in het Nieuwe Verbond zal de niet enkel bespiegelende, maar werkdadige kennis volmaakt en voor ieder bereikbaar zijn door de inwendige genade, door den Heiligen Geest, die, in de harten der geloovigen uitgestort, hen alle waarheid leert. Juist die inwendige genade maakt het leergezag der Kerk zoo wonderbaar heilzaam en vruchtbaar. — *Want vergeven* enz. Dit is de grondslag van het Genadeverbond, *de volkomen vergeving der zonden* door de barmhartigheid Gods.

[32]) Gods almacht en onveranderlijkheid, welke in de vaste orde der natuur, vooral in de hemellichamen en in de bruisende zee het meest de bewondering wekken, waarborgen de onvergankelijkheid van het nieuwe bondsvolk, het geestelijk *Israël*. Vgl. Is. LI 15. In plaats van *de ordening der maan* enz. heeft de Septuag. eenvoudig: «de maan en de sterren».

[33]) De onmetelijke ruimte betuigt voor ons zwak begrip nog duidelijker de grootheid van God en bijgevolg de door God gewaarborgde onvergankelijkheid van zijn volk in het Nieuwe Verbond.

[34]) De profeet voorspelt hier de op-

CAPUT XXXII.

HOOFDSTUK XXXII.

De koop van den akker te Anathoth (v. 1—15). Gebed van den profeet om verklaring (v. 16—25). Het antwoord des Heeren (v. 26—44).

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino in anno decimo Sedeciæ regis Juda: ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosor.

2. Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Jerusalem: et Jeremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Juda.

3. Clauserat enim eum Sedecias rex Juda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, et capiet eam?

4. Et Sedecias rex Juda non effugiet de manu Chaldæorum: sed

1. Het woord, dat van den Heer tot Jeremias geschiedde in het tiende jaar van Sedecias, den koning van Juda; dit is het achttiende jaar van Nabuchodonosor.

2. Destijds omsloot het leger van den koning van Babylon Jerusalem; en de profeet Jeremias was in hechtenis in het voorhof van den kerker, die zich bevond in het huis van den koning van Juda[1]).

3. Want Sedecias, de koning van Juda, had hem in hechtenis genomen[2]), zeggende: Waarom profeteert gij, zeggende: Dit zegt de Heer: Zie, Ik zal deze stad geven in de handen van den koning van Babylon, en hij zal haar innemen?

4. Ook Sedecias, de koning van Juda, zal aan de hand der Chaldeën

---

bouwing der *stad* Jerusalem en hare uitbreiding in die mate, dat zij ook de vroeger onrein geachte omstreken ten westen en ten zuiden der stad zal omvatten. Dit geheele gebied zal *heilig*, d. i. onaantastbaar, zijn. Onder deze beeldspraak beschrijft de profeet het geestelijke Jerusalem, dat ook de heidenen zal opnemen en heilig en onvergankelijk zal zijn; vgl. Zach. XIV 10. — *De toren Hananeël* stond waarschijnlijk op den noordoosthoek der stadsmuren; zie Zach. XIV 10; II Esdr. III 1. De *Hoekpoort* lag in het noordwesten; zie IV Reg. XIV 13; II Par. XXVI 9. Beide bepalen de noordelijke grens der stad. In v. 39 is waarschijnlijk sprake van de westelijke grens; doch *Gareb* en *Goatha* zijn onbekende plaatsen. Tot het gebied der stad zal voorts naar v. 40 behooren het zuidelijk van de stad gelegen *dal van de lijken*, het dal Hinnom, waarvan een deel sinds Josias' tijd (zie IV Reg. XXIII 10) tot verzamelplaats diende voor lijken van boosdoeners en dieren, en een ander deel tot verzamelplaats van de *asch* der offerdieren; zie Lev. IV 12; VI 10, 11. Verder zal binnen de grens der nieuwe stad liggen *het geheele doodenveld* (zie IV Reg. XXIII 4) of, naar de Hebr. tekstlezing, door de Septuag. aanbevolen: «de ravijnen» ten zuiden der stad *tot aan de beek Cedron*. Het dal Cedron was de oostelijke grens der stad *tot aan den* zuidoostelijken *hoek*, waar waarschijnlijk *de Paardenpoort* (zie II Esdr. III 28) was gelegen.

[1]) In het negende jaar van Sedecias, (zie IV Reg. XXV 1) was de belegering begonnen en weldra verwachtte men toen, *in het tiende jaar*, de inneming der stad; zie v. 36. Jeremias bevond zich naar het Hebr.: «in het voorhof der bewaring», waar de koninklijke lijfwachten hun verblijf hadden en verdachten in hechtenis werden gehouden. Tot dezulken echter hadden vrienden en bekenden vrijen toegang; zie v. 8.

[2]) De reden, waarom Jeremias in hechtenis was genomen (v. 3—5), wordt omstandiger in XXXVII 11—20 verhaald. De profeet had metterdaad datgene, waarvan hij hier verder beschuldigd werd, gesproken; zie XXI 4 volg.; XXXIV 2 volg.; XXXVII 16; XXXVIII 17 volg.

tradetur in manus regis Babylonis: et loquetur os ejus cum ore illius, et oculi ejus oculos illius videbunt.

5. Et in Babylonem ducet Sedeciam: et ibi erit donec visitem eum, ait Dominus: si autem dimicaveritis adversum Chaldæos, nihil prosperum habebitis.

6. Et dixit Jeremias: Factum est verbum Domini ad me, dicens:

7. Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens: Eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate ut emas.

8. Et venit ad me Hanameel filius patrui mei secundum verbum Domini ad vestibulum carceris, et ait ad me: Posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Benjamin: quia tibi competit hereditas, et tu propinquus es ut possideas. Intellexi autem quod verbum Domini esset.

9. Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui est in Anathoth:

niet ontkomen; maar hij zal worden overgeleverd in de handen van den koning van Babylon; en zijn mond zal spreken tot diens mond, en zijne oogen zullen diens oogen zien[3]).

5. En naar Babylon zal hij Sedecias voeren; en aldaar zal hij zijn, totdat Ik hem bezoeke, zegt de Heer; indien gij echter tegen de Chaldeën strijd voert, zult gij geen voorspoed hebben[4]).

6. En Jeremias zeide: Het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[5]):

7. Zie Hanameël, de zoon van Sellum, uw neef, zal tot u komen, zeggende: Koop u mijnen akker, die te Anathoth ligt; want u komt het wegens verwantschap toe, dien te koopen[6]).

8. En Hanameël, de zoon van mijns vaders broeder, kwam tot mij, volgens het woord des Heeren, naar het voorhof van den kerker, en zeide tot mij: Koop mijnen akker, die te Anathoth in het land Benjamin ligt; want u komt het erfrecht toe, en gij zijt de verwant om te koopen. Ik nu begreep, dat dit het woord des Heeren was[7]).

9. En ik kocht van Hanameël, den zoon van mijns vaders broeder, den

---

[3]) Zie XXXIV 3. Hij, de meineedige vorst, zou moeten verschijnen voor de oogen van den grooten koning, wiens wreedheid bekend was. Zulk eene voorspelling kon Sedecias aan den profeet niet vergeven.

[4]) *Totdat Ik hem bezoeke* en al wat verder volgt staat niet in de Septuagint (hoofdst. XXXIX). Die spreekwijze kon ten goede en ten kwade geduid worden en was wellicht met opzet gekozen om den koning aangaande zijn lot in het onzekere te laten. Zie hieromtrent XXXIX 7; LII 11 en het aangeteekende op XXXIV 4 volg.

[5]) *Het* in v. 1 aangekondigde *woord des Heeren*. De eerste woorden *en Jeremias zeide* laat de Septuag. beter weg, want het *woord* of het volgende bevel des Heeren betrof den profeet zelven.

[6]) Hebr.: «want gij hebt het recht tot lossing, (het recht) om te koopen». Dit recht of soms ook de verplichting om den akker, dien iemand uit armoede of schuld had moeten verkoopen, terug te koopen of te lossen had de naaste bloedverwant, die daarom «goëel» of losser heette; zie Lev. XXV 25. Priesters en levieten konden akkers bezitten rondom de hun toebedeelde steden, zie Num. XXXV 2, 3; deze akkers mochten naar Lev. XXV 34 niet verkocht worden, doch alleen in dien zin, dat ze niet mochten overgaan in niet-priesterlijke familiën. *Anathoth* was de vaderstad van den profeet; zie I 1.

[7]) *Naar het voorhof* enz., zie noot 1. *Want u komt* enz., Hebr.: «want u komt het erfrecht toe en u (het recht tot) de lossing; koop u dien». *Ik nu begreep* enz., want God had mij v. 7 geopenbaard, dat dit geschieden zou. Het volgende bericht omtrent het koopen van den akker is ook daarom belangrijk, omdat het den toen gebruikelijken vorm zoo nauwkeurig beschrijft.

et appendi ei argentum septem stateres, et decem argenteos.

10. Et scripsi in libro, et signavi, et adhibui testes: et appendi argentum in statera.

11. Et accepi librum possessionis signatum, et stipulationes, et rata, et signa forinsecus.

12. Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filii Maasiæ in oculis Hanameel patruelis mei, in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis, et in oculis omnium Judæorum, qui sedebant in atrio carceris.

13. Et præcepi Baruch coram eis, dicens:

14. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Sume libros istos, librum emptionis hunc signatum, et librum hunc, qui apertus est: et pone illos in vase fictili, ut permanere possint diebus multis.

akker, die te Anathoth ligt; en ik woog hem het geld toe, zeven staters en tien zilverlingen[8]).

10. En ik beschreef het in eenen brief en verzegelde dien en nam getuigen; en ik woog het geld toe op de schaal[9]).

11. En ik nam den koopbrief, den verzegelden, met de bedingen en de waarborgen en de zegels aan den buitenkant[10]).

12. En ik gaf den koopbrief aan Baruch, den zoon van Neri, den zoon van Maäsias[11]), voor de oogen van Hanameël, mijnen neef, voor de oogen der getuigen, die den koopbrief onderschreven hadden, en voor de oogen van al de Joden, die in het voorhof van den kerker zaten.

13. En ik gebood Baruch in hunne tegenwoordigheid, zeggende:

14. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël[12]): Neem deze brieven, dezen koopbrief, den verzegelden, en dezen brief, die open is, en leg ze in een aarden vat, opdat zij vele dagen kunnen duren[13]).

---

[8]) Hebr.: «zeven sikkels en tien in zilver», d. i. zeventien zilveren sikkels, waarschijnlijk ongeveer vijf en twintig gulden. De ongewone uitdrukking was wellicht overeenkomstig den toen gebruikelijken koopmansstijl. Om de verhouding van de koopsom tot het gekochte in dit geval te schatten ontbreekt elke maatstaf, zoowel van de waarde van het geld als van de wederzijdsche verplichtingen tusschen den goëel en den verkooper; vgl. b.v. Lev. XXV 15 volg.; XXVII 16 volg.

[9]) *In eenen brief*, den in v. 11, 12, 14 genoemden koopbrief, die naar v. 11 (Hebr.) en v. 14 in duplo werd opgemaakt. De ééne brief werd verzegeld om elke vervalsching te voorkomen, de andere bleef geopend om de voorwaarden van den koop altijd te kunnen inzien. Beide werden door *getuigen* onderteekend, die ook bij *het toewegen*, (zie Gen. XXIII noot 9) tegenwoordig waren.

[10]) In plaats van *en de zegels* enz. heeft de grondtekst: «alsook den open» brief; zie v. 14. Ook hierin stonden *de bedingen*, d. i. de bijkomende afspraken van den koop en verkoop, en *de* wederzijdsche *waarborgen*.

[11]) *Baruch* was de vertrouwde dienaar van Jeremias en zijn schrijver. Zie Inleiding tot de profetie van Baruch.

[12]) De woorden van v. 14 en 15 sprak de profeet tot Baruch eerst na het gebed, dat hij in v. 16—25 stortte en na het antwoord van God in v. 26—44. Dit blijkt uit de vergelijking van v. 16 met v. 12, vooral uit v. 25, want hierin vraagt hij God om de verklaring der handeling, welke hij v. 15 aan Baruch uitlegde.

[13]) *In een aarden vat* kon hij tegen vocht en bederf langen tijd bewaard blijven. Het doel was niet, dat Jeremias' verwanten na den terugkeer uit de ballingschap krachtens deze koopacte den akker zouden kunnen opeischen. Die handeling had een louter zinnebeeldige strekking om aan te duiden, dat de ballingschap wel van langen duur zou zijn, doch tevens dat er een

:æc enim dicit Dominus exer-
. Deus Israel: Adhuc possi-
:ur domus, et agri, et vineæ
'a ista.

t oravi ad Dominum, post-
tradidi librum possessionis
ı filio Neri, dicens:

[eu, heu, heu, Domine Deus:
ı fecisti cœlum et terram in
dine tua magna, et in brachio
:tento: non erit tibi difficile
verbum:

!ui facis misericordiam in
ıs, et reddis iniquitatem pa-
n sinum filiorum eorum post
ortissime, magne, et potens,
us exercituum nomen tibi.
XXXIV 7.

[agnus consilio, et incompre-
ilis cogitatu: cujus oculi aper-
t super omnes vias filiorum
ut reddas unicuique secun-
/ias suas, et secundum fru-
ıdinventionum ejus.

!ui posuisti signa et portenta
ra Ægypti usque ad diem
et in Israel, et in hominibus,
:sti tibi nomen sicut est dies

:t eduxisti populum tuum
de terra Ægypti, in signis,
ıortentis, et in manu robusta,

15. Want dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Er zullen nog huizen en akkers en wijngaarden gekocht worden in dit land.
16. En ik bad tot den Heer, nadat ik den koopbrief aan Baruch, den zoon van Neri, overhandigd had[14]), zeggende:
17. Ach, ach, ach, Heere God! Zie, Gij hebt den hemel en de aarde gemaakt door uwe groote kracht en met uwen uitgestrekten arm; geen ding is er voor U moeilijk[15])!
18. Gij, die barmhartigheid doet aan duizenden en de ongerechtigheid der vaderen vergeldt in den schoot hunner kinderen na hen, Gij, allersterkste, groote en machtige — de Heer der heerscharen is uw naam[16])!
19. Groot in raad zijt Gij en onbegrijpelijk van gedachte, wiens oogen geopend zijn over al de wegen der kinderen van Adam om aan een ieder te vergelden naar zijne wegen en naar de vrucht zijner uitvindselen[17])!
20. Gij, die teekenen en wonderen gesteld hebt in het land Egypte, tot op dezen dag, zoowel in Israël als onder de menschen, en U eenen naam gemaakt hebt gelijk het is ten huidigen dage[18]);
21. en die uw volk Israël uit het land Egypte hebt gevoerd met teekenen en met wonderen en met

---

u komen, waarin de landerijen
hunne waarde zouden hebben;
v. dat de herstelling uit de bal-
ap even zeker zou zijn als de
schap zelve. Dit is ook de zin
t volg. vers.
Iier is slechts van éénen brief
, gelijk volgens de lezing der
g. in v. 11 en 14.
Zie I 6; XXVII 5. *Verbum*,
«dabar» in de beteekenis van
Septuag.: «niets is er voor U
gen».
Eene navolging van Exod. XX

5, 6. *In den schoot* enz., zie Is. LXV noot 7. Vgl. verder Deut. X 17.

[17]) Hebr. en Septuag.: «Groot in raad en machtig van daad» of «door daden». *Uitvindselen*, Hebr. «daden». Zie verder XVII 10.

[18]) De zin is: die teekenen enz. gesteld hebt in het land Egypte en daarmede niet hebt opgehouden tot op dezen dag toe, zoowel in Israël als onder de overige menschen. Hierdoor heeft God zich verheerlijkt, gelijk thans voor een ieder klaarblijkelijk is. Zie XI 7; XXV 18.

et in brachio extento, et in terrore magno.
22. Et dedisti eis terram hanc, quam jurasti patribus eorum ut dares eis terram fluentem lacte et melle.
23. Et ingressi sunt, et possederunt eam: et non obedierunt voci tuæ, et in lege tua non ambulaverunt: omnia quæ mandasti eis ut facerent, non fecerunt: et evenerunt eis omnia mala hæc.
24. Ecce munitiones exstructæ sunt adversum civitatem ut capiatur: et urbs data est in manus Chaldæorum, qui prœliantur adversus eam a facie gladii, et famis, et pestilentiæ: et quæcumque locutus es acciderunt, ut tu ipse cernis.
25. Et tu dicis mihi Domine Deus: Eme agrum argento, et adhibe testes: cum urbs data sit in manus Chaldæorum?
26. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:
27. Ecce ego Dominus Deus universæ carnis: numquid mihi difficile erit omne verbum?
28. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldæorum, et in manus regis Babylonis, et capient eam.
29. Et venient Chaldæi prœliantes adversum urbem hanc, et succendent eam igni, et comburent eam, et domos, in quarum domatibus

sterke hand en met uitgestrekten arm en met groote verschrikking[19]);
22. en die hun dit land hebt gegeven, dat Gij hunnen vaderen gezworen hebt hun te geven, een land, dat overvloeit van melk en honig[20]).
23. En zij traden er binnen en namen het in bezit; en zij gehoorzaamden niet aan uwe stem en wandelden niet naar uwe wet; alles wat Gij hun geboden hebt te doen, deden zij niet; en al deze onheilen zijn hun overkomen[21]).
24. Zie, schansen zijn opgericht tegen de stad om haar in te nemen; en de stad is gegeven in de handen der Chaldeën, die tegen haar strijden, vanwege het zwaard en den honger en de pest; en al wat Gij gesproken hebt, is geschied, zooals Gij zelf aanschouwt[22]).
25. En Gij, Gij zegt tot mij, Heere God: Koop den akker voor geld en neem getuigen, terwijl de stad is gegeven in de handen der Chaldeën[23])!
26. En het woord des Heeren geschiedde tot Jeremias[24]), zeggende:
27. Zie, Ik, Ik ben de Heer, de God van alle vleesch[25])! Zou er eenig ding moeilijk voor Mij zijn?
28. Daarom zegt dit de Heer: Zie, Ik zal deze stad overleveren in de handen der Chaldeën en in de handen van den koning van Babylon, en zij zullen haar innemen.
29. En de Chaldeën zullen komen om tegen deze stad te strijden, en zij zullen haar in vlam zetten en haar verbranden, alsmede de huizen, op welker daken zij aan Baäl

[19]) Zie Deut. XXVI 8. *Met groote verschrikking*, welke de omliggende volken aangreep; vgl. Deut. XI 25.
[20]) Vgl. XI 5.
[21]) Te weten de inval der Chaldeën en de belegering der hoofdstad volgens v. 24. Vgl. II 7; VII 24; IX 13 enz.
[22]) *Schansen* of wallen, zie VI noot 5. *De stad is gegeven*, een profetisch verleden, dat weldra werkelijkheid zou zijn. De laatste woorden van het vers zijn de overgang tot v. 25.
[23]) Immers scheen het koopen van den akker in strijd met de aankondiging, dat het met Juda weldra zou gedaan zijn. Althans om wille der omstanders vroeg de profeet eene nadere verklaring. Het antwoord op de vraag, dat reeds in v. 15 staat uitgedrukt, wordt nu in v. 26—44 uitvoeriger gegeven.
[24]) Septuag.: «tot mij».
[25]) d. i. Der geheele menschheid. Zie verder v. 17.

:abant Baal, et libabant diis
libamina ad irritandum me.

rant enim filii Israel, et filii
jugiter facientes malum in
meis ab adolescentia sua:
·ael qui usque nunc exacer-
ie in opere manuum suarum,
ominus.

uia in furore et in indigna-
mea facta est mihi civitas
die qua ædificaverunt eam,
ad diem istam, qua aufere-
conspectu meo.

ropter malitiam filiorum Is-
t filiorum Juda, quam fece-
iracundiam me provocantes,
reges eorum, principes eo-
it sacerdotes eorum, et pro-
eorum, viri Juda et habita-
erusalem.

t verterunt ad me terga et
:ies: cum docerem eos dilu-
t erudirem, et nollent audire
perent disciplinam.

t posuerunt idola sua in do-
qua invocatum est nomen
ut polluerent eam. *IV Reg.*

: ædificaverunt excelsa Baal,
ınt in valle filii Ennom ut
ınt filios suos et filias suas
: quod non mandavi eis, nec
:t in cor meum ut facerent

geofferd en plengoffers voor vreemde goden geplengd hebben om Mij te tarten[26]).

30. Want de kinderen van Israël en de kinderen van Juda waren onophoudelijk bezig met kwaad te doen in mijne oogen van hunne jeugd af, zij, de kinderen van Israël, die tot nu toe Mij verbitteren door het bedrijf hunner handen, zegt de Heer[27]).

31. Want tot mijnen toorn en tot mijne verbolgenheid is deze stad voor Mij geworden, van den dag af, dat zij haar gebouwd hebben, tot op dezen dag, waarop zij zal worden weggenomen uit mijn aangezicht[28]),

32. wegens de boosheid der kinderen van Israël en der kinderen van Juda, welke zij bedreven hebben, Mij tot gramschap uitdagend, zij en hunne koningen, hunne vorsten en hunne priesters en hunne profeten, de mannen van Juda en de bewoners van Jerusalem.

33. En zij keerden Mij den rug toe en niet het aangezicht, toen Ik hen des morgens vroeg onderwees en onderrichtte, en zij niet hooren wilden om tucht aan te nemen[29]).

34. En zij stelden hunne afgoden in het huis, waarover mijn naam is uitgeroepen, om het te verontreinigen.

35. En zij bouwden de Baäl's-hoogten, welke in het dal van den zoon van Ennom zijn, om hunne zonen en hunne dochters toe te wijden aan den Moloch — wat Ik hun niet geboden heb en wat niet opgekomen is

---

ie VII 18; XIX 13.
'an hunne jeugd af,* zie III 24;
:1. *Zij, de kinderen* enz. ont-
in de Septuagint. *Door het be-*
z., d. i. door geheel hun gedrag,
goderij enz.; zie XXV 7. Aldus
le *kinderen van Israël,* doch *de*
n van Juda waren niet beter,
r, 31—35 nog meer verklaard

28) *Tot mijnen toorn,* d. i. tot het voorwerp, dat mijnen toorn opwekt. Niet zonder overdrijving wordt gezegd *van den dag af* enz., alsof het goede, dat b.v. in de dagen van David geschied was, werd bedolven onder den vloed der ongerechtigheden van Jerusalem's inwoners.

29) Zie II 27. *Des morgens vroeg,* d. i. zorgvuldig; zie VII 13; XI 7 enz.

abominationem hanc, et in peccatum deducerent Judam.

36. Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israel ad civitatem hanc, de qua vos dicitis quod tradetur in manus regis Babylonis in gladio, et in fame, et in peste.

37. Ecce ego congregabo eos de universis terris, ad quas ejeci eos in furore meo, et in ira mea, et in indignatione grandi: et reducam eos ad locum istum, et habitare eos faciam confidenter.

38. Et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum.

39. Et dabo eis cor unum, et viam unam, ut timeant me universis diebus: et bene sit eis, et filiis eorum post eos.

40. Et feriam eis pactum sempiternum, et non desinam eis benefacere: et timorem meum dabo in corde eorum ut non recedant a me.

41. Et lætabor super eis, cum bene eis fecero: et plantabo eos in terra ista in veritate in toto corde meo et in tota anima mea.

in mijn hart — om dezen gruwel te bedrijven en Juda tot zonde te brengen[30]).

36. En nu deswege, zegt dit de Heer, de God van Israël, aangaande deze stad, waarvan gijlieden zegt, dat zij in de handen van den koning van Babylon zal worden overgeleverd door het zwaard en door den honger en door de pest[31]):

37. Zie, Ik zal hen verzamelen uit alle landen, werwaarts Ik hen heb uitgedreven in mijnen toorn en in mijne gramschap en in heftige verbolgenheid; en Ik zal hen terugvoeren naar dit oord en hen er veilig doen wonen[32]).

38. En zij zullen Mij ten volk zijn, en Ik zal hun ten God zijn[33]).

39. En Ik zal hun één hart geven en éénen weg, opdat zij Mij vreezen alle dagen en het hun welga en hunnen kinderen na hen[34]).

40. En Ik zal met hen een eeuwig verbond sluiten en niet ophouden hun wel te doen; en mijne vreeze zal Ik in hun hart geven, opdat zij niet van Mij afwijken[35]).

41. En Ik zal vreugde aan hen hebben, door hun wel te doen; en Ik zal hen in dit land planten, in trouw met geheel mijn hart en met geheel mijne ziel[36]).

---

[30]) De verzen 34 en 35 herhalen VII 30, 31. *Toe te wijden*, naar het Hebr. eigenlijk: door het vuur «te laten gaan» ter eere van den Moloch (zie II Par. XXXIII 6), wat evenals VII 31; XIX 5 van werkelijk «verbranden» moet verstaan worden. *Om dezen gruwel te bedrijven* hangt af van *zij bouwden*. — In v. 30—35 had God den profeet aangetoond, dat het vonnis van v. 28, 29 meer dan verdiend was. Doch door het gericht zou de verlossing komen, welke in v. 36—41 door God wordt aangekondigd.

[31]) *Deswege*, Vulg. *propter ista*, laat men met de Septuag. beter weg, want de inhoud van dit vers volgt niet onmiddellijk uit het voorafgaande. *Waarvan gijlieden zegt*: immers was het voor ieder klaarblijkelijk, dat de stad op het punt stond in de handen van den vijand te vallen.

[32]) Vgl. XXIII 3; XXIX 14; XXX 3, 18; XXXI 1, 8.

[33]) Dit keert overal terug bij de belofte der herstelling; vgl. VII 23.

[34]) De vroegere scheuring in twee elkander vijandige rijken, de bron van alle onheil voor Israël en Juda, zal ophouden; éénen levensweg zullen zij bewandelen, die bestaat in de vreeze Gods, in den waren godsdienst, de voorwaarde van hun geluk. Septuag.: «een anderen weg en een ander hart».

[35]) Zie XXXI 31—33; vgl. Osee II 18 volg. In plaats van «mijne wet» (XXXI 33) staat hier in dezelfde beteekenis *mijne vreeze*, want deze kinderlijke vreeze baart gehoorzaamheid en liefde.

[36]) God zal *vreugde* hebben aan zijn getrouw en daarom door Hem gezegend volk. Hij zal hen *planten*, d. i. bestendig doen wonen, in dit land, en

Quia hæc dicit Dominus: Sicut
ci super populum istum omne
n hoc grande: sic adducam
eos omne bonum, quod ego
r ad eos.
Et possidebuntur agri in terra
le qua vos dicitis quod deserta
o quod non remanserit homo
nentum, et data sit in manus
æorum.
Agri ementur pecunia, et scri-
r in libro, et imprimetur
n, et testis adhibebitur: in
Benjamin, et in circuitu Je-
m, in civitatibus Juda, et in
tibus montanis, et in civitati-
ampestribus, et in civitatibus,
d austrum sunt: quia conver-
captivitatem eorum, ait Do-
.

42. Want dit zegt de Heer: Gelijk Ik over dit volk al dit groote onheil heb gebracht, alzoo zal Ik over hen al het goede brengen, dat Ik aangaande hen spreek[37]).

43. En er zullen akkers gekocht worden in dit land, waarvan gijlieden zegt, dat het verwoest is, daar er mensch noch vee is achtergebleven, en dat het gegeven is in de handen der Chaldeën[38]).

44. Akkers zullen voor geld gekocht en beschreven worden in eenen brief, en men zal er het zegel op drukken en getuigen nemen, in het land van Benjamin en in den omtrek van Jerusalem, in de steden van Juda en in de steden van het gebergte en in de steden der vlakte en in de steden, die ten zuiden zijn; want Ik zal hunne gevangenschap terugvoeren, zegt de Heer[39]).

CAPUT XXXIII. — HOOFDSTUK XXXIII.

elling van het volk, dat, door God gezegend. den uiterlijken eeredienst ·en en veilig wonen zal (v. 1—13). Het door den Messias gerechtvaar-igde volk en zijn onvergankelijk koning- en priesterschap (v. 14—26).

t factum est verbum Domini
remiam secundo, cum adhuc
s esset in atrio carceris, di-

æc dicit Dominus qui facturus

1. En het woord des Heeren geschiedde tot Jeremias ten tweeden male, toen hij nog in hechtenis was in het voorhof van den kerker[1]), zeggende:

2. Dit zegt de Heer, die het doen

---

trouw, d. i. volgens zijne belof-
ie Hij gaarne en van ganscher
zal volbrengen.
Zie XXXI 28. Eene korte samen-
; van het gezegde in v. 28—41.
ebracht is weder een profetisch
en; het zou binnen kort geschie-

Nu eerst volgt het rechtstreeksche
rd van God op de vraag van
rofeet in v. 25 betreffende de
enis van het koopen van den
in de gegeven omstandigheden.
llen akkers gekocht worden be-
t, dat de maatschappelijke en
lijke orde *in dit land* zal wor-
den hersteld. *Waarvan gijlieden zegt* beduidt hetzelfde als in v. 36 (zie noot 31): voor ieder was het duidelijk, dat het nu weldra zoover komen zou.

[39]) Zie voor de hier genoemde deelen van Juda XVII 26; vooraf gaat *het land van Benjamin,* waarin de bewuste akker gelegen was. Dit verklarend antwoord van God brengt de profeet nu eerst over aan Baruch (v. 15), na hem den last van v. 14 te hebben opgedragen. Zie noot 12.

[1]) Zie XXXII 1, 2. Hier volgen eenige nieuwe troostwoorden, tot opbeuring der vromen in die droevige dagen.

est, et formaturus illud, et paraturus, Dominus nomen ejus.
3. Clama ad me, et exaudiam te: et annuntiabo tibi grandia, et firma quæ nescis.

4. Quia hæc dicit Dominus Deus Israel ad domos urbis hujus, et ad domos regis Juda, quæ destructæ sunt, et ad munitiones, et ad gladium

5. Venientium ut dimicent cum Chaldæis, et impleant eas cadaveribus hominum, quos percussi in furore meo et in indignatione mea, abscondens faciem meam a civitate hac propter omnem malitiam eorum.

6. Ecce ego obducam eis cicatricem et sanitatem, et curabo eos: et revelabo illis deprecationem pacis et veritatis.

7. Et convertam conversionem Juda, et conversionem Jerusalem: et ædificabo eos sicut a principio.

8. Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt

en vormen en toebereiden zal — de Heer is zijn naam[2]):
3. Roep tot Mij, en Ik zal u verhooren; en Ik zal u aankondigen groote en vastgestelde dingen, die gij niet weet[3]).
4. Want dit zegt de Heer, de God van Israël[4]), aangaande de huizen dezer stad en aangaande de huizen van den koning van Juda, die vernield zijn, en aangaande de schansen en aangaande het zwaard
5. van degenen, die komen om te strijden met de Chaldeën, en ze te vullen met de lijken der menschen[5]), die Ik in mijnen toorn en in mijne verbolgenheid heb geslagen, mijn aangezicht verbergend voor deze stad om al hunne boosheid[6]).
6. Zie, Ik zal hun heeling doen geworden en gezondheid, en Ik zal hen genezen; en Ik zal hun den afgebeden zegen van vrede en trouw doen aanschouwen[7]).
7. En Ik zal de gevangenschap van Juda en de gevangenschap van Jerusalem terugvoeren; en Ik zal hen opbouwen als in den beginne[8]).
8. En Ik zal hen reinigen van al hunne ongerechtigheid, waarmede

---

[2]) Die niet alleen de verlossing belooft, maar ook verwezenlijkt, en daarom de volvoering daarvan beschikt en voorbereidt. *De Heer*, Hebr. «Jahve», de naam van den onveranderlijken en getrouwen God des verbonds, waarborgt dit; zie XXXI 35.

[3]) Werd aan den profeet VII 16; XI 14; XIV 11 verboden te bidden voor het afvallige volk, hier mag en moet hij met aandrang smeeken; en God zal hem de *groote* toekomst van zijn volk en de in Gods raadsbesluit hieromtrent *vastgestelde*, Hebr. «verborgen», dingen openbaren, die Jeremias uit zich zelf niet achterhalen kan.

[4]) Het troostwoord volgt eerst in v. 6, nadat (v. 4 en 5) de treurige toestand is beschreven dergenen, wie dit woord van God geldt. Hetgeen hier volgt, is duister van zin en waarschijnlijk niet ongeschonden van tekst.

[5]) De belegerde inwoners van Jerusalem zullen zich na de vernieling hunner huizen wanhopig verdedigen in de *schansen* en met het *zwaard*, doch met dit gevolg, dat zij *ze*, te weten de in v. 4 genoemde schansen, Septuag. (hoofdst. XL) «haar» (de stad), *vullen* met hunne lijken. Dit is de vermoedelijke zin.

[6]) Evenals XXV 15 treedt de wrekende God als de oorzaak dier jammeren op. Hij toch heeft *zijn aangezicht verborgen*, d. i. zijne gunst aan de hardnekkigen onttrokken.

[7]) Zie XXX 17. Ik zal hun den vrede schenken, dien zij hebben afgesmeekt, en daardoor *mijne trouw* aan mijne beloften toonen. Het woord is gericht tot de boetvaardigen en de vromen in Israël.

[8]) Zie XXX 3, 18; XXXI 4. *Ik zal hen opbouwen*, d. i. bestendige welvaart geven, *als in den beginne*, in de gelukkige tijden van David en Salomon.

et propitius ero cunctis ini-
bus eorum, in quibus deli-
t mihi, et spreverunt me.

erit mihi in nomen, et in
m, et in laudem, et in exsul-
m cunctis gentibus terræ,
dierint omnia bona, quæ ego
ıs sum eis: et pavebunt, et
untur in universis bonis, et
i pace, quam ego faciam eis.

æc dicit Dominus: Adhuc
ır in loco isto (quem vos
esse desertum, eo quod non
ıo nec jumentum: in civita-
uda, et foris Jerusalem, quæ
æ sunt absque homine, et
habitatore, et absque pecore)

ɔx gaudii et vox lætitiæ, vox
ɔt vox sponsæ, vox dicentium:
mini Domino exercituum,
n bonus Dominus, quoniam
:num misericordia ejus: et
ium vota in domum Domini:
n enim conversionem terræ
principio, dicit Dominus.

ɔc dicit Dominus exercituum:
erit in loco isto deserto
homine, et absque jumento,
:unctis civitatibus ejus, ha-
ım pastorum accubantium
ı.

zij tegen Mij gezondigd hebben; en Ik zal al hunne ongerechtigheden genadig zijn, waarmede zij tegen Mij misdreven en Mij versmaad hebben[9]).

9. En het[10]) zal Mij zijn tot naam en tot vreugde en tot lof en tot jubel voor alle volken der aarde, die al het goede zullen hooren, dat Ik aan hen doen zal; en zij zullen vreezen en beven om al het goede en om al den vrede, dien Ik aan hen doen zal[11]).

10. Dit zegt de Heer[12]): Nog zal gehoord worden in dit oord (waarvan gij zegt, dat het verwoest is, daar er mensch is noch vee), in de steden van Juda en buiten Jerusalem (welke verlaten zijn, zonder mensch en zonder bewoner en zonder vee[13]),

11. de stem der vreugde en de stem der blijdschap, de stem des bruidegoms en de stem der bruid[14]), de stem dergenen, die zeggen: Looft den Heer der heerscharen, want goed is de Heer, want eeuwig duurt zijne barmhartigheid[15]); en (de stem) dergenen, die lofoffers brengen naar het huis des Heeren; want Ik zal de gevangenschap des lands terugvoeren, als in den beginne[16]), zegt de Heer.

12. Dit zegt de Heer der heerscharen: Nog zal in dit oord, dat verwoest is, zonder mensch en zonder vee, en in al zijne steden een woonplaats zijn voor herders van legerende kudden[17]).

ı XXXI 34.
rusalem (v. 7).
ɔ God van Israël zal beroemd
ɔzen worden onder *alle volken*
de, om de weldaden aan Jeru-
·ewezen; zij zullen *vreezen en*
. i. met eerbiedige vreeze ver-
naar dat heil uitzien; vgl.
[5.
ɔor die weldaden zullen de in-
van Jerusalem en van Juda's
len Heer danken en loven in
s verwoeste straten der stad
l1).
e XXXII 36, 43 met noot 31.

Buiten (zóó ook de Septuag.), Hebr.: «op de straten van» *Jerusalem;* zie op XI 6.

[14]) Het tegendeel van VII 34; XVI 9; XXV 10.

[15]) Deze woorden zijn de aanhef van Ps. CV en CVI, die toen in den tempel gezongen werden; zie II Par. V 13 met noot 11. Zie verder XVII 26 en noot 8 hierboven.

[16]) d. i. Zoodat het land weder bevolkt en gelukkig zijn zal als in de oude dagen.

[17]) Hebr.: «eene weideplaats voor de herders, welke de kudde daar laten

13. In civitatibus montuosis, et in civitatibus campestribus, et in civitatibus, quæ ad austrum sunt: et in terra Benjamin, et in circuitu Jerusalem, et in civitatibus Juda adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus.

14. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: et suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israel et ad domum Juda.

15. In diebus illis et in tempore illo germinare faciam David germen justitiæ: et faciet judicium et justitiam in terra.

16. In diebus illis salvabitur Juda, et Jerusalem habitabit confidenter: et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.

17. Quia hæc dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel.

18. Et de sacerdotibus et de Levitis non interibit vir a facie mea,

13. In de steden van het gebergte en in de steden der vlakte en in de steden, die ten zuiden zijn, en in het land van Benjamin en in den omtrek van Jerusalem en in de steden van Juda zullen nog de kudden voorbijtrekken aan de hand des tellers[18]), zegt de Heer.

14. Zie, de dagen komen, zegt de Heer[19]), en Ik zal het goede woord gestand doen, dat Ik gesproken heb tot het huis van Israël en tot het huis van Juda[20]).

15. In die dagen en te dien tijde zal Ik David eene spruit der gerechtigheid doen ontspruiten; en hij zal recht en gerechtigheid oefenen in het land.

16. In die dagen zal Juda heil bekomen, en Jerusalem zal veilig wonen; en dit is de naam, waarmede men hem noemen zal: Heer, onze gerechte[21])!

17. Want dit zegt de Heer: Het zal David niet ontbreken aan een man, die zitten zal op den troon van het huis van Israël[22]).

18. En den priesters en den Levieten zal het niet ontbreken aan

---

legeren». Het om de steden liggende land zal bevolkt worden en vruchtbaar zijn, en wel in geheel Juda, welks deelen in v. 13 evenals XVII 26 worden opgesomd.

[18]) d. i. Des herders, die zorgvuldig zijne schapen *telt*, wanneer hij ze des avonds in de schaapskooi verzamelt; vgl. XXXI 24.

[19]) Al wat hier van v. 14 tot v. 26 volgt, ontbreekt in de Septuag., waarschijnlijk omdat deze beloften aangaande het koning- en het priesterschap in het herstelde Rijk Gods grootendeels eene herhaling zijn van XXIII 5, 6 en XXXI 35—37.

[20]) *Het goede woord* van XXIX 10, te weten «dat Ik u zal terugvoeren naar dit oord». Vgl. XI noot 5. De terugkeer naar het vaderland is het begin der herstelling, welke door de verlossing van den Messias (v. 15) zal voltooid worden.

[21]) Eene herhaling van XXIII 5, 6, doch met dit verschil, dat hier niet de Messias, doch Jerusalem den eernaam voert van «Heer, onze gerechtigheid» (Hebr. zie XXIII noot 5). Want in plaats van *vocabunt eum* hebben enkele handschriften der Vulgaat, in overeenstemming met het Hebr., de Syr. vertaling en de Grieksche van Theodotion, «vocabunt *eam*», *haar*, te weten Jerusalem. Het verloste Jerusalem mag dan roemen: «Heer, onze gerechtigheid», want door den Messias, die «spruit der gerechtigheid» heet en «gerechtigheid oefent» (v. 15), is het in die verhouding tot God gekomen.

[22]) M. a. w. voor immer zal er iemand uit het geslacht van David op zijnen troon gezeten zijn, volgens de godspraak van Nathan, II Reg. VII 12—16; deze godspraak toch was door de verwerping van Sedecias (XXII 30) niet verijdeld. Zij zou vervuld worden in David's «gerechte spruit», den Messias. Vgl. Luc. I 32. De bewoordingen van dit vers komen overeen met III Reg. II 4, vooral met VIII 25 en IX 5, waar de profetie van Nathan bedoeld wordt. Vgl. Ez. XXI 26, 27.

ferat holocautomata, et incen-
acrificium, et cædat victimas
ıus diebus.

Σt factum est verbum Domini
remiam, dicens:

Hæc dicit Dominus: Si irritum
fieri pactum meum cum die,
ıtum meum cum nocte, ut non
ıs et nox in tempore suo:

Σt pactum meum irritum esse
t cum David servo meo, ut
it ex eo filius qui regnet in
› ejus, et Levitæ et sacerdo-
nistri mei.

iicuti enumerari non possunt
cœli, et metiri arena maris:
ıltiplicabo semen David servi
t Levitas ministros meos.

Σt factum est verbum Domini
·emiam, dicens:

'umquid non vidisti quid po-
hic locutus sit, dicens: Duæ
ıiones, quas elegerat Dominus,
ɐ sunt: et populum meum
:erunt, eo quod non sit ultra
ıoram eis?

een man voor mijn aangezicht, die brandoffers opdragen en het spijsoffer ontsteken en offerdieren slachten zal, alle dagen[23]).

19. En het woord des Heeren geschiedde tot Jeremias[24]), zeggende:

20. Dit zegt de Heer: Indien mijn verbond met den dag en mijn verbond met den nacht kan verbroken worden, zoodat het geen dag en geen nacht zij op zijnen tijd,

21. dan zal ook mijn verbond verbroken kunnen worden met David, mijnen dienstknecht, zoodat er uit hem geen zoon zij, die heersche op zijnen troon, en de Levieten en de priesters, mijne dienaren[25]).

22. Gelijk de sterren des hemels niet kunnen geteld en het zand der zee niet kan gemeten worden, alzoo zal Ik het zaad van David, mijnen dienstknecht, vermenigvuldigen, alsook de Levieten, mijne dienaren[26]).

23. En het woord des Heeren geschiedde tot Jeremias, zeggende:

24. Hebt gij niet bemerkt, wat dit volk gesproken heeft, zeggende: De twee geslachten, die de Heer had uitverkoren, zijn verworpen; en zij hebben mijn volk versmaad, daar het in hunne oogen geen volk meer is[27])?

Hebr.: «En den priesters, den
ın», een verklarende bijstelling,
beteekent: den priesters uit den
Levi; vgl. Deut. XVII 9, 18;
1 enz. Hun zal het niet ontbre-
:n *een man*, die als offeraar *voor*
aangezicht zal staan». Want ook
esterschap en het offer in eigen-
ιin zal in het Rijk van den Mes-
stand blijven. Dit wordt evenals
Σ 19—21; Mal. III 3, 4 op Oud-
ıentische wijze uitgedrukt. Welk
er zijn zal, hetwelk de drie hier
ıde offers van het Oude Verbond
besluit, leerde later Mal. I 11.
ɜr. III 16.
Σene plechtige bevestiging der
van v. 17 en 18 aangaande het
schap en het priesterschap van
ıuwe Verbond.
Hebr. «en (zal mijn verbond) met
de Levieten, de priesters, mijne dienaren», verbroken kunnen worden. Zie XXXI 35 volg.; hier leert de vergelijking met de altijddurende en onafgebroken opvolging van dag en nacht de bestendigheid van de koninklijke en priesterlijke waardigheid in het Rijk van den Messias.

[26]) De aartsvaderlijke zegen, aan het zaad van Abraham en Isaäc beloofd (Gen. XXII 17; XXVI 4), zal op geestelijke wijze verwezenlijkt worden in hen, die om de koninklijke macht, welke zij in het Godsrijk in naam van den Messias uitoefenen, *het zaad van David*, en om hunne priesterlijke bediening, als plaatsvervangers van den priester-Messias, *de Levieten* genoemd worden. Vgl. Ps. XLIV 17.

[27]) Zij, die dit woord *gesproken* hebben, *dit volk*, zijn die Israëlieten, welke

25. Hæc dicit Dominus: Si pactum meum inter diem et noctem, et leges cœlo et terræ non posui:

26. Equidem et semen Jacob et David servi mei projiciam, ut non assumam de semine ejus principes seminis Abraham, Isaac, et Jacob: reducam enim conversionem eorum, et miserebor eis.

25. Dit zegt de Heer: Indien Ik mijn verbond tusschen den dag en den nacht en de wetten voor den hemel en de aarde niet heb vastgesteld[28]),
26. dan zal Ik ook het zaad van Jacob en van David, mijnen dienstknecht, verwerpen, zoodat Ik van zijn zaad niet nemen zal tot vorsten over het zaad van Abraham, van Isaäc en van Jacob; want Ik zal hunne gevangenschap terugvoeren en Mij hunner ontfermen[29]).

CAPUT XXXIV.

HOOFDSTUK XXXIV.

Het lot van Sedecias (v. 1—7). Strafrede tegen de inwoners van Jerusalem, die hunne belofte betreffende de vrijlating der lijfeigenen hadden geschonden (v. 8—22).

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, quando Nabuchodonosor rex Babylonis, et omnis exercitus ejus, universaque regna terræ, quæ erant sub potestate manus ejus, et omnes populi bellabant contra Jerusalem, et contra omnes urbes ejus, dicens:
2. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Vade, et loquere ad Sedeciam regem

1. Het woord[1]), dat van den Heer tot Jeremias geschiedde, toen Nabuchodonosor, de koning van Babylon, en geheel zijn leger en alle koninkrijken der aarde, welke onder de macht zijner hand waren, en alle volken streden tegen Jerusalem en tegen al zijne steden[2]) — zeggende:
2. Dit zegt de Heer, de God van Israël: Ga heen en spreek tot Se-

---

aan de beloofde herstelling van Israël wanhopen. *De twee geslachten* zijn volgens sommigen het koninklijke en het priesterlijke geslacht (v. 17—22), doch waarschijnlijker (om het volgende *mijn volk)* de twee volksstammen (zie I 15) of de twee huizen Israël en Juda. De kleinmoedigen noemden het uitverkoren Israël en Juda om de straf der ballingschap door God *verworpen.* Doch hiermede *hebben zij,* zoo gaat God voort, *mijn volk,* het door Mij voor immer uitverkoren volk, *versmaad.*

[28]) Zie voor Gods verbond met den dag en den nacht v. 20 en Gen. VIII 22; voor de hier bedoelde *wetten* XXXI 35, 36.

[29]) Het *zaad van Jacob* is het geestelijke Israël, het *zaad van David* is de Messias en de met en namens hem over zijn Rijk gebiedende priestervorsten, v. 22. God noemt vervolgens zijn volk *het zaad van Abraham* enz. om te wijzen op de groote belofte aan de aartsvaders gedaan betreffende hunne nakomelingschap. Zie verder XXXII 44.

[1]) In dit en de volgende hoofdstukken verhaalt Jeremias, wat hij vóór (XXXIV—XXXIX) en nà (XL—XLV) de inneming der stad tot openbaring van Gods gerechtigheid gezegd, gedaan en geleden heeft.

[2]) *Alle* (aan Babel onderworpen) *volken* staat niet in de Septuag. (hoofdst. XLI). De lange opsomming der belegeraars wijst op de ontelbare menigte van het Chaldeeuwsche heerleger. *Tegen al zijne steden* (zie op XIX 15), vooral tegen Lachis en Azecha, v. 7.

Juda: et dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, et succendet eam igni.

decias, den koning van Juda, en zeg tot hem: Dit zegt de Heer: Zie, Ik zal deze stad overleveren in de handen van den koning van Babylon[3]), en hij zal haar verbranden met vuur.

3. Et tu non effugies de manu ejus: sed comprehensione capieris, et in manu ejus traderis: et oculi tui oculos regis Babylonis videbunt, et os ejus cum ore tuo loquetur, et Babylonem introibis.

3. En gij, gij zult niet ontkomen aan zijne hand, maar gij zult gegrepen en gevangen en in zijne hand overgeleverd worden; en uwe oogen zullen de oogen van den koning van Babylon zien, en zijn mond zal tot uwen mond spreken, en gij zult in Babylon komen[4]).

4. Attamen audi verbum Domini Sedecia rex Juda: Hæc dicit Dominus ad te: Non morieris in gladio,

4. Nochtans luister naar het woord des Heeren, Sedecias, koning van Juda! Dit zegt de Heer aangaande u: Gij zult niet sterven door het zwaard;

5. Sed in pace morieris, et secundum combustiones patrum tuorum regum priorum qui fuerunt ante te, sic comburent te: et væ domine, plangent te: quia verbum ego locutus sum, dicit Dominus.

5. doch in vrede zult gij sterven, en naar de verbranding van uwe vaderen, de vroegere koningen, die vóór u geweest zijn, alzoo zal men u verbranden; en: ach heer! zal men over u weeklagen. Want Ik, Ik heb het woord gesproken, zegt de Heer[5]).

6. Et locutus est Jeremias propheta ad Sedeciam regem Juda universa verba hæc in Jerusalem.

6. En Jeremias, de profeet, sprak tot Sedecias, den koning van Juda, al deze woorden in Jerusalem.

7. Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Jerusalem, et contra omnes civitates Juda, quæ reliquæ erant, contra Lachis, et contra Azecha: hæ enim supererant de civitatibus Juda, urbes munitæ.

7. En het leger van den koning van Babylon streed tegen Jerusalem en tegen al de overgebleven steden van Juda, tegen Lachis en tegen Azecha[6]); want deze waren de versterkte steden, die van de steden van Juda nog overig waren.

---

[3]) De Septuag. voegt hierbij: «en hij zal haar innemen».

[4]) Zie XXXII 3—5, waar de koning deze aankondiging van Jeremias ongeveer in dezelfde bewoordingen aanhaalde.

[5]) *In vrede,* d. i. een natuurlijken dood, *sterven. Naar de verbranding* enz.: bij de lijkplechtigheden van koningen behoorde het verbranden van reukwerk; vgl. II Par. XVI 14; XXI 19. Lees in plaats van «comburent *te*» naar den grondtekst «*tibi*»: men zal *u ter eere verbranden.* Want van lijkverbranding, welke als eene oneer gold (zie Am. II 1) en alleen in geval van nood geschiedde (zie Am. VI noot 12), is hier geen sprake. De Septuag. heeft niets van die «verbranding». — Waarschijnlijk moeten v. 4 en 5 worden opgevat als eene belofte, afhangend van eene voorwaarde, die niet bepaald uitgedrukt, maar in het begin van v. 4 en aan het slot van v. 5 wordt aangeduid: *Luister naar,* d. i. wees gehoorzaam aan, *het woord,* dat XXXVIII 17 volg. verklaard wordt. De voorwaarde zou dus zijn: indien gij u vrijwillig onderwerpt aan de Chaldeën. Daar nu Sedecias dit geweigerd heeft, is men van meening, dat deze belofte niet vervuld is; zie LII 11 zijn ellendig uiteinde.

[6]) Beide gelegen ten zuidwesten van Jerusalem, in de zoogenaamde Sjefela of de vlakte van Juda.

8. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, postquam percussit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Jerusalem, prædicans:

9. Ut dimitteret unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam, Hebræum et Hebræam liberos: et nequaquam dominarentur eis, id est in Judæo et fratre suo.

10. Audierunt ergo omnes principes et universus populus, qui inierant pactum ut dimitteret unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam liberos, et ultra non dominarentur eis: audierunt igitur, et dimiserunt.

11. Et conversi sunt deinceps: et retraxerunt servos et ancillas suas, quos dimiserant liberos, et subjugaverunt in famulos et famulas.

12. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam a Domino, dicens:

13. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego percussi fœdus cum patribus vestris in die, qua eduxi eos de terra Ægypti de domo servitutis, dicens:

14. Cum completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum Hebræum, qui venditus est

8. Het woord, dat van den Heer tot Jeremias geschiedde, nadat koning Sedecias een verbond gesloten had met het geheele volk in Jerusalem[7]) en had laten uitroepen,
9. dat een ieder zijnen dienstknecht en een ieder zijne dienstmaagd, den Hebreër zoowel als de Hebreeuwsche, vrij zou laten, en zij hen niet in dienst zouden houden, te weten wat den Judeër en zijnen broeder betreft.
10. Alle vorsten dan en geheel het volk hadden hieraan gehoor gegeven en hadden het verbond aangegaan, dat een ieder zijnen dienstknecht en een ieder zijne dienstmaagd vrij zou laten, en dat zij hen niet langer in dienst zouden houden; zij hadden dan gehoor gegeven en hadden hen vrijgelaten.
11. En daarna[8]) waren zij veranderd en hadden hunne dienstknechten en dienstmaagden, die zij hadden vrijgelaten, teruggehaald en hen met dwang tot dienstknechten en dienstmaagden gemaakt.
12. En het woord des Heeren geschiedde van den Heer tot Jeremias, zeggende:
13. Dit zegt de Heer, de God van Israël: Ik heb een verbond gesloten met uwe vaderen, ten dage dat Ik hen heb uitgevoerd uit het land Egypte, uit het huis der slavernij[9]), zeggende:
14. Wanneer er zeven jaren vervuld zijn, late een ieder zijnen broeder vrij, den Hebreër, die zich aan

---

[7]) Dit *woord* des Heeren gewerd naar v. 21, 22 aan Jeremias in den tusschentijd, dat het Chaldeeuwsche leger het beleg voor Jerusalem had opgebroken om het naderende Egyptische leger terug te slaan. Gedurende die kortstondige verademing hadden Jerusalem's inwoners de plechtige gelofte van v. 15 verbroken, welke zij tijdens den nood der belegering aan God gedaan hadden. Toen hadden zij namelijk beloofd, de wet na te leven van Exod. XXI 1—4 (vgl. Lev. XXV 39—43; Deut. XV 12—15), die voorschreef, in het zevende jaar de Hebreeuwsche slaven en slavinnen vrij te laten.

[8]) Na den aftocht van het Chaldeeuwsche leger; zie v. 21; vgl. XXXVII 5—10. — Dit vers staat niet in de Septuag., die in v. 8—22 beknopter is.

[9]) *Ik* zelf ben de Stichter van het verbond, dat u verplicht de Hebreeuwsche slaven en slavinnen vrij te laten. *Ten dage* ziet op de wetgeving van Sinaï, na de verlossing uit Egypte; vgl. VII 22. *Het huis der slavernij* evenals Exod. XX 2, doch hier met nadruk, daar er sprake is van het recht der slaven op vrijlating, gelijk in Deut. XV 12—15.

ei, et serviet tibi sex annis: et dimittes eum a te liberum: et non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam. *Exod. XXI 2; Deut. XV 12.*

15. Et conversi estis vos hodie, et fecistis quod rectum est in oculis meis, ut prædicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum: et inistis pactum in conspectu meo in domo, in qua invocatum est nomen meum super eam.

16. Et reversi estis, et commaculastis nomen meum: et reduxistis unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis ut essent liberi et suæ potestatis: et subjugastis eos ut sint vobis servi et ancillæ.

17. Propterea hæc dicit Dominus: Vos non audistis me, ut prædicaretis libertatem unusquisque fratri suo, et unusquisque amico suo: ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem, et ad famem: et dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ.

18. Et dabo viros, qui prævaricantur fœdus meum, et non observaverunt verba fœderis, quibus assensi sunt in conspectu meo, vitulum quem conciderunt in duas partes, et transierunt inter divisiones ejus: *Gen. XV 10.*

19. Principes Juda et principes Jerusalem, eunuchi et sacerdotes,

hem verkocht heeft, en hij zal u zes jaren dienen; en gij zult hem vrij van u laten heengaan[10]. En uwe vaderen hoorden niet naar Mij, noch neigden zij hun oor.

15. En gijlieden waart heden tot inkeer gekomen en deedt wat recht is in mijne oogen, zoodat gij vrijlating uitriept, een ieder voor zijnen naaste; en gij hadt een verbond gesloten voor mijn aangezicht in het huis, over hetwelk mijn naam is uitgeroepen[11].

16. En gij zijt teruggekeerd en hebt mijnen naam ontheiligd; en gij hebt een ieder zijnen dienstknecht en een ieder zijne dienstmaagd teruggehaald, die gij hadt laten gaan om vrij en onafhankelijk te zijn; en gij hebt hen gedwongen om u tot dienstknechten en dienstmaagden te zijn.

17. Daarom zegt dit de Heer: Gij hebt niet naar Mij gehoord om vrijlating uit te roepen, een ieder voor zijnen broeder en een ieder voor zijnen naaste; zie, Ik roep voor u vrijlating uit, spreekt de Heer, tot het zwaard en tot de pest en tot den honger[12]; en Ik zal u tot ontzetting maken voor alle koninkrijken der aarde.

18. En de mannen, die mijn verbond overtreden en de woorden des verbonds niet onderhouden hebben, waarin zij voor mijn aangezicht hebben toegestemd, zal Ik maken als het kalf, dat zij in tweeën hebben gehouwen en tusschen welks stukken zij zijn doorgegaan:

19. de vorsten van Juda en de vorsten van Jerusalem, de hofbe-

---

[10]) Naar Deut. XV 12, waar eveneens de dienstbaarheid niet langer dan zes volle jaren duren mag. De minder juiste uitdrukking *wanneer er zeven jaren* (Septuag. juister «zes jaren») *vervuld zijn* moet derhalve in dienzelfden zin verklaard worden. Vgl. onze zegswijze «over acht dagen» om zeven volle dagen te beteekenen.

[11]) *Vrijlating uitroepen* evenals v. 8, volgens Lev. XXV 10. *In het huis* of den tempel; zie op VII 10. Het was derhalve eene heilige en plechtige gelofte geweest.

[12]) M. a. w. Ik ontsla u uit mijnen dienst en Mij zelven van de zorg voor u (vgl. Lev. XXV 42), zoodat gij niet meer mijne dienaren zijt en Ik niet meer uw Meester ben, en gij, als 't ware vogelvrij verklaard, eene prooi zult worden van het *zwaard* enz. Zie verder XV 4.

et omnis populus terræ, qui transierunt inter divisiones vituli:

ambten en de priesters en geheel het volk des lands, die tusschen de stukken van het kalf zijn doorgegaan[13]).

20. Et dabo eos in manus inimicorum suorum, et in manus quærentium animam eorum: et erit morticinum eorum in escam volatilibus cœli, et bestiis terræ.

20. En Ik zal hen geven in de handen hunner vijanden en in de handen dergenen, die hun naar het leven staan; en hunne lijken zullen tot spijze zijn voor de vogelen des hemels en voor de wilde dieren der aarde[14]).

21. Et Sedeciam regem Juda, et principes ejus dabo in manus inimicorum suorum, et in manus quærentium animas eorum, et in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt a vobis.

21. En Sedecias, den koning van Juda, en zijne vorsten zal Ik geven in de handen hunner vijanden en in de handen dergenen, die hun naar het leven staan, en in de handen der legerscharen van den koning van Babylon, die van ulieden zijn weggetogen[15]),

22. Ecce ego præcipio, dicit Dominus, et reducam eos in civitatem hanc, et prœliabuntur adversus eam, et capient eam, et incendent igni: et civitates Juda dabo in solitudinem, eo quod non sit habitator.

22. Zie, Ik geef bevel, zegt de Heer, en Ik zal hen terugvoeren naar deze stad, en zij zullen tegen haar strijden en haar innemen en verbranden met vuur; en de steden van Juda zal Ik maken tot woestenij, zoodat er geen bewoner is.

CAPUT XXXV.

HOOFDSTUK XXXV.

Gehoorzaamheid der Rechabieten (v. 1—11); het ongehoorzame Israël (v. 12—19).

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino in diebus Joakim filii Josiæ regis Juda, dicens:

2. Vade ad domum Rechabitarum: et loquere eis, et introduces eos in domum Domini in unam exedram

1. Het woord, dat van den Heer tot Jeremias geschiedde in de dagen van Joakim, den zoon van Josias, den koning van Juda[1]), zeggende:

2. Ga heen naar het huis der Rechabieten[2]) en spreek tot hen en breng hen in het huis des Heeren

---

[13]) Over dit aloud gebruik bij het sluiten van een plechtig verbond is gesproken Gen. XV noot 7.

[14]) Zie VII 33; XVI 4.

[15]) De aanleiding daartoe wordt verhaald XXXVII 5—8. Zie noot 7 en verder IV 7; X 22 enz.

[1]) Volgens velen in Joakim's vierde regeeringsjaar, toen de Chaldeën voor het eerst in aantocht waren (zie v. 11 en vgl. XXV noot 1; IV Reg. XXIV 1); volgens anderen kort vóór de strooptochten der naburige volken, die het einde van Joakim's regeering verontrustten (IV Reg. XXIV 2) en de tweede komst van Nabuchodonosor voorafgingen (v. 10 aldaar). Vgl. Jer. XII 7—17.

[2]) *Het huis der Rechabieten* was een tak van den stam der Cinieten (I Par. II 55), nakomelingen van Hobab, den schoonbroeder van Moses (Num. X 29), die met de Israëlieten uit de woestijn

urorum, et dabis eis bibere
n.
;t assumpsi Jezoniam filium
niæ filii Habsaniæ, et fratres
et omnes filios ejus, et univer-
domum Rechabitarum:
;t introduxi eos in domum Do-
ad gazophylacium filiorum
n, filii Jegedeliæ hominis Dei,
erat juxta gazophylacium
ipum, super thesaurum Maasiæ
Sellum, qui erat custos vesti-
;t posui coram filiis domus
ıbitarum scyphos plenos vino,
lices: et dixi ad eos: Bibite
n.
;ui responderunt: Non bibemus
n: quia Jonadab filius Rechab,
noster, præcepit nobis, dicens:
bibetis vinum vos, et filii ve-
ısque in sempiternum:
t domum non ædificabitis, et
ıtem non seretis, et vineas non
abitis, nec habebitis: sed in
naculis habitabitis cunctis die-
'estris, ut vivatis diebus mul-
per faciem terræ, in qua vos
rinamini.

in eene der schatkamers[3]) en geef hun wijn te drinken.
3. En ik nam Jezonias, den zoon van Jeremias, den zoon van Habsanias, en zijne broeders en al zijne zonen en het geheele huis der Rechabieten[4]);
4. en ik bracht hen in het huis des Heeren naar de schatkamer der zonen van Hanan, den zoon van Jegedelias, den man Gods; en zij was gelegen bij de schatkamer der vorsten, boven de schatkamer van Maäsias, den zoon van Sellum, die drempelbewaarder was[5]).
5. En ik zette voor de kinderen van het huis der Rechabieten bokalen vol wijn en bekers[6]); en ik zeide tot hen: Drinkt wijn!
6. En zij antwoordden: Wij zullen geen wijn drinken; want Jonadab, de zoon van Rechab, onze vader, heeft ons geboden, zeggende: Gij zult geen wijn drinken, gij noch uwe kinderen, ten eeuwigen dage;
7. en gij zult geen huis bouwen en geen zaad zaaien en geen wijngaarden planten noch bezitten; maar gij zult in tenten wonen, al uwe dagen, opdat gij vele dagen leven moogt op het aanschijn des lands, waarin gij als vreemdelingen verkeert[7]).

Chanaän waren gekomen. Zij wa-
oortdurend in vriendschappelijke
:king met Israël gebleven; vgl.
I 16; IV 11, 17; I Reg. XV 6.
de wijze der aartsvaders leidden
n zwervend herdersleven, in den
: van den waren God en in rein-
van zeden. Zij werden geheeten
hunnen voorvader Rechab; diens
'onadab, een aanzienlijk stamvorst
ın tijd van Jehu (IV Reg. X 15
23), had het in v. 6 en 7 be-
ren gebruik aan zich en zijn na-
t ten plicht gesteld.
Zie op I Par. XXVIII 11—12. Die
rs dienden ook tot woningen voor
ldienaren en tot zalen voor ge-
› bijeenkomsten, vooral bij offer-
ijden. Aan zulk eene ruime zaal
ier te denken.

[4]) *Jezonias* was destijds het hoofd van den Rechabietenstam. *Geheel het huis*, dat derhalve niet talrijk was.
[5]) *Hanan* heet *de man Gods*, eene benaming die veelal aan Gods profeten wordt gegeven (zie III Reg. XII 22). Zijne *zonen* zijn wellicht zijne leerlingen, die in genoemde zaal hunne bijeenkomsten hielden. *Drempelbewaarder* was naar LII 24 eene niet onaanzienlijke betrekking.
[6]) *Bokalen*, uit welke de *bekers* konden gevuld worden.
[7]) M. a. w. indien gij, Rechabieten, overeenkomstig uwe voorvaderlijke zeden, het eenvoudige herdersleven blijft leiden, zonder u door weelde te verweekelijken of door rijke bezittingen de hebzucht van andere volken op te wekken, zult gij, om uwe getrouwheid

8. Obedivimus ergo voci Jonadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus, quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, et mulieres nostræ, filii, et filiæ nostræ:

9. Et non ædificaremus domos ad habitandum: et vineam, et agrum, et sementem non habuimus:

10. Sed habitavimus in tabernaculis, et obedientes fuimus juxta omnia, quæ præcepit nobis Jonadab pater noster.

11. Cum autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostram, diximus: Venite, et ingrediamur Jerusalem a facie exercitus Chaldæorum, et a facie exercitus Syriæ: et mansimus in Jerusalem.

12. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

13. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vade, et dic viris Juda, et habitatoribus Jerusalem: Numquid non recipietis disciplinam ut obediatis verbis meis, dicit Dominus?

14. Prævaluerunt sermones Jonadab filii Rechab, quos præcepit filiis suis ut non biberent vinum: et non biberunt usque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos,

8. Wij hebben dus gehoorzaamd aan de stem van onzen vader Jonadab, den zoon van Rechab, in alles wat hij ons geboden heeft, zoodat wij geen wijn drinken al onze dagen, wij en onze vrouwen, onze zonen en dochters,

9. en geen huizen bouwen ter bewoning; en wijngaard en akker en zaaizaad hebben wij niet bezeten;

10. doch in tenten hebben wij gewoond; en wij zijn gehoorzaam geweest aan alles, wat ons Jonadab, onze vader, geboden heeft.

11. Toen echter Nabuchodonosor, de koning van Babylon, was opgetrokken naar ons land, zeiden wij: Komt en laat ons Jerusalem binnengaan voor het aangezicht van het leger der Chaldeën en voor het aangezicht van het leger van Syrië; daarom vertoeven wij in Jerusalem[8]).

12. En het woord des Heeren geschiedde tot Jeremias, zeggende:

13. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Ga heen[9]) en zeg tot de mannen van Juda en tot de bewoners van Jerusalem: Zult gij dan nimmer tucht aannemen, om te gehoorzamen aan mijne woorden, zegt de Heer[10])?

14. Meer kracht hadden de woorden van Jonadab, den zoon van Rechab, die hij aan zijne zonen geboden heeft, dat zij geen wijn zouden drinken; en zij hebben er geenen gedronken tot op dezen dag, want zij hebben gehoorzaamd aan het gebod van hunnen vader;

---

aan het voorschrift uws vaders, den zegen verwerven, die Exod. XX 12 aan de gehoorzaamheid beloofd is.

[8]) Alleen door den nood gedwongen hadden zij binnen Jerusalem tijdelijk eene schuilplaats gezocht. *De Syriërs* waren onder die stroopende volken, welke de komst der Chaldeën voorafgingen; zie noot 1.

[9]) Uit de zaal naar het voorhof, waar het volk zich bevond.

[10]) *Tucht* beteekent hier de strenge berisping, welke in dat beschamend voorbeeld van gehoorzaamheid was gelegen. De volle titel van Israël's God in den aanhef: *de Heer der heerscharen* enz. en daarbij het bevestigende *zegt de Heer*, aan het einde, hebben hier bijzonderen nadruk: de Rechabieten gehoorzaamden aan het eenmaal gesproken woord eens menschen eeuwen lang; doch zij zijn weerspannig aan de zoo dikwerf herhaalde geboden van den machtigen en getrouwen God van Israël; zie v. 14.

de mane consurgens et loquens, et non obedistis mihi.

15. Misique ad vos omnes servos, meos prophetas, consurgens diluculo, mittensque et dicens: Convertimini unusquisque a via sua pessima, et bona facite studia vestra: et nolite sequi deos alienos, neque colatis eos: et habitabitis in terra, quam dedi vobis et patribus vestris: et non inclinastis aurem vestram, neque audistis me. *Supra XVIII 11 et XXV 5.*

16. Firmaverunt igitur filii Jonadab filii Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis: populus autem iste non obedivit mihi.

17. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Ecce ego adducam super Juda, et super omnes habitatores Jerusalem universam afflictionem, quam locutus sum adversum illos, eo quod locutus sum ad illos, et non audierunt: vocavi illos, et non responderunt mihi.

18. Domui autem Rechabitarum dixit Jeremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Pro eo quod obedistis præcepto Jonadab patris vestri, et custodistis omnia mandata ejus, et fecistis universa, quæ præcepit vobis:

19. Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Ik echter, Ik heb tot u gesproken des morgens opstaande en sprekende, en gij hebt Mij niet gehoorzaamd[11]).

15. En Ik heb tot u al mijne dienstknechten, de profeten, gezonden, vroeg opstaande en zendende en zeggende: Bekeert u, een iegelijk van zijnen allerboosten weg, en richt uwe gezindheid ten goede; en loopt toch geen vreemde goden achterna en eert hen niet; en gij zult blijven wonen in het land, dat Ik gegeven heb aan u en aan uwe vaderen; en gij hebt uw oor niet geneigd noch naar Mij gehoord.

16. Derhalve hebben de kinderen van Jonadab, den zoon van Rechab, het gebod gestand gedaan van hunnen vader, dat hij hun geboden had; maar dit volk heeft Mij niet gehoorzaamd.

17. Daarom zegt dit de Heer der heerscharen, de God van Israël: Zie, Ik zal over Juda en over al de bewoners van Jerusalem al het onheil brengen, dat Ik tegen hen gesproken heb; omdat Ik tot hen gesproken heb, en zij niet hebben gehoord; omdat Ik hen geroepen heb, en zij Mij niet hebben geantwoord[12]).

18. Doch tot het huis der Rechabieten zeide Jeremias: Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Omdat gij gehoorzaamd hebt aan het gebod van Jonadab, uwen vader, en al zijne bevelen onderhouden en alles gedaan hebt, wat hij u geboden heeft,

19. daarom zegt dit de Heer der heerscharen, de God van Israël: Nimmer zal het den stam van Jonadab, den zoon van Rechab, aan een man ontbreken, die staan zal voor mijn aangezicht, alle dagen[13]).

---

[11]) Zie VII noot 12. De Septuag. (hoofdstuk XLII) is hier en in de volgende verzen beknopter.

[12]) Zie XXV 4, 5. De *bewoners van Jerusalem*, reeds in *Juda* begrepen, worden nog afzonderlijk vermeld, als meer bevoorrecht en daarom schuldiger. *Omdat Ik tot hen gesproken* enz. laat de Septuag. weg; zie verder VII 13; XI 11; XIX 15.

[13]) Vgl. XXXIII 17, 18. Deze belofte behelst, dat hun stam zal blijven voortbestaan en dat hunne hoofden den Heer onder een of ander opzicht zullen dienen, in vertrouwelijken omgang met Hem verkeerende; zie XV 19. Hoe de belofte in vervulling is gegaan, heeft de geschiedenis niet opgeteekend.

CAPUT XXXVI.

HOOFDSTUK XXXVI.

Baruch schrijft Jeremias' profetieën op eene boekrol en leest ze aan het volk voor (v. 1—8); Joakim vernietigt die boekrol (v. 9—26); hernieuwing daarvan en godspraak betreffende Joakim en zijn volk (v. 27—32).

1. Et factum est in anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda: factum est verbum hoc ad Jeremiam a Domino, dicens:

2. Tolle volumen libri, et scribes in eo omnia verba, quæ locutus sum tibi adversum Israel et Judam, et adversum omnes gentes: a die, qua locutus sum ad te ex diebus Josiæ usque ad diem hanc:

3. Si forte audiente domo Juda universa mala, quæ ego cogito facere eis, revertatur unusquisque a via sua pessima: et propitius ero iniquitati, et peccato eorum.

4. Vocavit ergo Jeremias Baruch filium Neriæ: et scripsit Baruch ex ore Jeremiæ omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum in volumine libri:

5. Et præcepit Jeremias Baruch, dicens: Ego clausus sum, nec valeo ingredi domum Domini.

1. En het geschiedde in het vierde jaar van Joakim, den zoon van Josias, den koning van Juda, dat dit woord geschiedde tot Jeremias vanwege den Heer, zeggende[1]):

2. Neem eene boekrol en schrijf daarop al de woorden, welke Ik tot u gesproken heb tegen Israël en Juda en tegen al de volken, van den dag af, dat Ik tot u gesproken heb, sinds de dagen van Josias tot op dezen dag[2]):

3. of wellicht het huis van Juda, als het al de onheilen hoort, welke Ik denk aan hen te doen, terugkeere, een iegelijk van zijn allerslechtsten weg; en Ik zal hunne ongerechtigheid en hunne zonde genadig zijn[3]).

4. Jeremias riep dan Baruch, den zoon van Nerias; en Baruch schreef uit den mond van Jeremias al de woorden des Heeren, welke Hij tot hem gesproken had, op eene boekrol[4]).

5. En Jeremias gebood Baruch, zeggende: Ik ben in hechtenis en kan het huis des Heeren niet binnentreden[5]).

---

[1]) Zie over *het vierde jaar van Joakim* XXV noot 1; aldaar (v. 3) gaf de profeet een kort overzicht van zijne prediking, die hij tot dusver gehouden had; zie op XXV 3. Thans beveelt hem God die prediking op schrift te brengen en aan het hardnekkige volk voor te lezen, om het zoo mogelijk te vermurwen.

[2]) *Eene boekrol* bestond uit lange strooken papier of perkament, welke aan elkander gehecht en op eene rol gewonden werden. — De profeet moet den inhoud zijner prediking, in zooverre deze van dreigenden aard was *(tegen)*, op schrift brengen; want de troostende voorspellingen had hij op bevel van God (zie XXX 2) op eene afzonderlijke rol geschreven. Tegen *Israël* of het Tienstammenrijk had de profeet alleen III 6 volg., en wel om wille van Juda, geprofeteerd; beter leest men naar de Septuag.: «tegen *Jerusalem* en Juda», beide dikwerf te zamen vermeld; zie XXXV noot 12. *Sinds de dagen van Josias*, te weten van diens dertiende regeeringsjaar af; zie I 2.

[3]) Zie XXVI 3 en noot 2 aldaar.

[4]) *Uit den mond van Jeremias*, die aan Baruch *al de woorden* voorzeide, zie v. 18. Zie voor *Baruch* XXXII noot 11. Waarschijnlijk bezigde daarbij de profeet zijne aanteekeningen, welke hij gaandeweg gemaakt zal hebben. Want hij predikte reeds drie en twintig jaren; zie XXV noot 3.

[5]) *Clausus* vertaalt hier de Vulgaat evenals XXXII 2; XXXIII 1, hoewel

ngredere ergo tu, et lege de
nine, in quo scripsisti ex ore
verba Domini audiente populo
mo Domini in die jejunii: in-
et audiente universo Juda,
eniunt de civitatibus suis, le-
is:

i forte cadat oratio eorum in
ectu Domini, et revertatur
quisque a via sua pessima:
am magnus furor et indigna-
it, quam locutus est Dominus
sus populum hunc.

t fecit Baruch filius Neriæ
omnia, quæ præceperat ei
iias propheta, legens ex volu-
sermones Domini in domo
ni.

actum est autem in anno quinto
m filii Josiæ regis Juda, in
nono: prædicaverunt jejuni-
n conspectu Domini omni po-
n Jerusalem, et universæ mul-
ni, quæ confluxerat de civi-
s Juda in Jerusalem.

6. Ga gij derhalve derwaarts en lees van de rol, waarop gij uit mijnen mond hebt geschreven, de woorden des Heeren ten aanhooren van het volk in het huis des Heeren, op den vastendag; bovendien ook ten aanhooren van gansch Juda zult gij aan hen, die uit hunne steden komen, voorlezen[6]):

7. of wellicht hun gebed voor het aangezicht des Heeren valle, en een iegelijk terugkeere van zijn allerslechtsten weg; want groot is de toorn en de verbolgenheid, die de Heer heeft gesproken tegen dit volk[7]).

8. En Baruch, de zoon van Nerias, deed naar alles, wat Jeremias, de profeet, hem geboden had en las van de rol de woorden des Heeren in het huis des Heeren.

9. Het geschiedde nu in het vijfde jaar van Joakim, den zoon van Josias, den koning van Juda, in de negende maand, dat men een vastendag voor het aangezicht des Heeren had uitgeroepen voor al het volk in Jerusalem en voor de geheele menigte, welke uit de steden van Juda was samengestroomd in Jerusalem[8]).

---

is gezegd wordt, dat ook Joakim
rofeet *in hechtenis* heeft genomen
arentegen naar v. 19 de profeet
rij kon bewegen. Het Hebr. kan
eteekenen «verhinderd», zoodat
ofeet zich om een of andere reden
mpelwaarts kon begeven.
Op *den vastendag*, b. v. van den
n verzoendag, den tienden der
le maand (Lev. XXIII 27 volg.),
een anderen buitengewonen vas-
g, zooals die in zulke bange da-
s destijds (zie op XXV 1) door de
eid werden voorgeschreven; zie
en vgl. II Par. XX 3. Op zulke
lagen kwam het volk in grooter
naar den tempel, en kon om de
stemming meer vrucht van zulk
voorlezing verwacht worden. Vol-
velen is de vastendag van v. 9
et vijfde jaar in de negende
l» bedoeld; doch het is niet waar-
lijk, dat Jeremias ongeveer een
zie v. 1) met de voorlezing zal
gewacht hebben; bovendien wordt in v. 8 het bericht omtrent het schrijven en het voorlezen der boekrol gesloten en begint in v. 9 het verhaal, dat aanleiding gaf tot het verbranden van het boek. Hier en in de volgende verzen is de Septuag. (hoofdstuk XLIII) weder beknopter.

[7]) Een vurig en nederig gebed *valt* voor den troon van God neder en vindt derhalve bij Hem ingang en verhooring. Zulk een gebed mocht men bij die voorlezing verwachten; *want groot is de toorn*, die zich daarbij in de aankondiging der schrikkelijkste straffen openbaarde.

[8]) Alstoen had Nabuchodonosor Juda reeds veroverd en Jerusalem ingenomen (zie IV Reg. XXIV 1; Dan. I 1; II Par. XXXVI 6) en was hij kort daarna om den dood zijns vaders naar Babel teruggekeerd. Het was derhalve waarschijnlijk een *vastendag* ter herdenking aan de geleden rampen, wel-

10. Legitque Baruch ex volumine sermones Jeremiæ in domo Domini in gazophylacio Gamariæ filii Saphan scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ novæ domus Domini audiente omni populo.

11. Cumque audisset Michæas filius Gamariæ filii Saphan omnes sermones Domini ex libro:

12. Descendit in domum regis ad gazophylacium scribæ: et ecce ibi omnes principes sedebant: Elisama scriba, et Dalaias filius Semeiæ, et Elnathan filius Achobor, et Gamarias filius Saphan, et Sedecias filius Hananiæ, et universi principes.

13. Et nuntiavit eis Michæas omnia verba, quæ audivit legente Baruch ex volumine in auribus populi.

14. Miserunt itaque omnes principes ad Baruch, Judi filium Nathaniæ filii Selemiæ, filii Chusi, dicentes: Volumen, ex quo legisti audiente populo, sume in manu tua,

10. En Baruch las van de rol de woorden van Jeremias in het huis des Heeren, in de schatkamer van Gamarias, den zoon van Saphan, den schrijver, in het bovenste voorhof, aan den ingang der nieuwe poort van het huis des Heeren, ten aanhooren van het geheele volk[9]).

11. En toen Micheas, de zoon van Gamarias, den zoon van Saphan, al de woorden des Heeren uit het boek gehoord had,

12. daalde hij af naar het huis des konings in de schatkamer van den schrijver[10]); en zie, aldaar waren al de vorsten gezeten: Elisama, de schrijver, en Dalaïas, de zoon van Semeïas, en Elnathan, de zoon van Achobor, en Gamarias, de zoon van Saphan, en Sedecias, de zoon van Hananias, en al de vorsten.

13. En Micheas deed hun al de woorden kond, welke hij gehoord had, toen Baruch van de rol las ten aanhooren des volks.

14. Derhalve zonden al de vorsten Judi, den zoon van Nathanias, den zoon van Selemias, den zoon van Chusi[11]), tot Baruch, zeggende: Neem de rol, waarvan gij ten aanhooren van het volk gelezen hebt, in uwe

---

licht om hierdoor het verlangen naar wraak levendig te houden. Zie I Reg. XXXI 13; II Reg. I 12; I Esdr. X 6; Zach. VII 5. Naar het Hebr. riep het volk zelf dien vastendag uit in dien zin, dat het zijn verlangen daarnaar geopenbaard had of dat allen bereidvaardig dien wilden vieren. *Uit de steden* was men naar Jerusalem samengestroomd om de onveiligheid des lands.

[9]) *In de schatkamer,* Hebr. «in de kamer» (zie XXXV noot 3), van *Gamarias* enz. (zie IV Reg. XXII 3), den *schrijver* of kanselier, die, waarschijnlijk omdat hij ook in den tempel dienst te verrichten had, in het voorhof zijne kamer had; want de eigenlijke kanselarij was in het koninklijk paleis, zie v. 12. De kamer bevond zich *in het bovenste voorhof,* d. i. op de bovenverdieping der galerijen, die het binnenste voorhof omgaven, *aan den ingang der nieuwe poort* (zie XXVI noot 6); derhalve grensde zij aan het buitenste voorhof, zoodat Baruch van dat hooge standpunt aan het alhier vergaderde volk van de boekrol kon voorlezen.

[10]) In de kamer van den vervolgens genoemden kanselier *Elisama,* waar de *vorsten* of de hooge staatsdienaren zitting hielden; van dezen is alleen *Elnathan* nog nader (zie XXVI 22) vermeld. De v. 11 en 13 genoemde *Micheas* vond het waarschijnlijk bedenkelijk, dat, terwijl de koning met zijne vorsten plannen beraamde om het Chaldeeuwsche juk af te schudden, de profeet aanmaande tot onderwerping, en dat die aanmaning in de vertrekken zijns vaders (zie v. 10) gebeurde.

[11]) *Judi,* een lager beambte der kanselarij, heet in het Hebr. Jehoedi, wat hetzelfde is als Jood. Men vermoedt daarom, dat hij een bekeerling was van Cuschietische afkomst of een afstammeling van *Chusi,* Hebr. «Koesji»; zie Gen. X noot 7.

et veni. Tulit ergo Baruch filius Neriæ volumen in manu sua, et venit ad eos.
15. Et dixerunt ad eum: Sede, et lege hæc in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum.

16. Igitur cum audissent omnia verba, obstupuerunt unusquisque ad proximum suum, et dixerunt ad Baruch: Nuntiare debemus regi omnes sermones istos.

17. Et interrogaverunt eum, dicentes: Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore ejus.
18. Dixit autem eis Baruch: Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos: et ego scribebam in volumine atramento.
19. Et dixerunt principes ad Baruch: Vade, et abscondere tu et Jeremias, et nemo sciat ubi sitis.

20. Et ingressi sunt ad regem in atrium: porro volumen commendaverunt in gazophylacio Elisamæ scribæ: et nuntiaverunt audiente rege omnes sermones.

21. Misitque rex Judi ut sumeret volumen: qui tollens illud de gazophylacio Elisamæ scribæ, legit audiente rege, et universis principibus, qui stabant circa regem.

22. Rex autem sedebat in domo

hand en kom! Toen nam Baruch, de zoon van Nerias, de rol in zijne hand en kwam tot hen.
15. En zij zeiden tot hem: Zet u neder en lees dat ten aanhooren van ons. En Baruch las ten aanhooren van hen.
16. Als zij dan al de woorden gehoord hadden, verstomden zij, de een tegenover den ander[12]), en zij zeiden tot Baruch: Wij moeten den koning kennis geven van al die woorden[13])!
17. En zij ondervroegen hem, zeggende: Verklaar ons, hoe gij al die woorden uit zijnen mond hebt geschreven[14]).

18. En Baruch zeide tot hen: Uit zijnen mond sprak hij, als lezende, al die woorden tot mij, en ik schreef ze met inkt op de rol.

19. En de vorsten zeiden tot Baruch: Ga heen en verberg u, gij en Jeremias, en niemand wete, waar gijlieden zijt[15]).
20. En zij traden binnen tot den koning in het voorhof; de rol echter legden zij weg in de schatkamer van Elisama, den schrijver; en zij berichtten ten aanhooren des konings al de woorden[16]).
21. En de koning zond Judi om de rol te halen, en deze nam haar uit de schatkamer van Elisama, den schrijver, en las ten aanhooren van den koning en van al de vorsten, die om den koning stonden.
22. De koning nu zat in het win-

---

[12]) d. i. Zagen zij van schrik en ontsteltenis elkander sprakeloos aan; naar de Septuag. beraadslaagden zij met elkander. Dat zij Baruch en Jeremias niet ongenegen waren, blijkt uit het geheele verhaal; zie vooral v. 19.

[13]) Want zulk een voorspelling kon niet verborgen blijven. Waarschuwden zij derhalve den koning niet, dan hadden zij zijnen toorn te vreezen.

[14]) Zij willen de meeste zekerheid omtrent den oorsprong dier voorspellingen, of zij inderdaad van den erkenden godsgezant Jeremias afkomstig waren. *Uit zijnen mond* staat niet in de Septuag. en geeft om v. 18 een minder goeden zin.

[15]) Want zij vreesden de wraak des konings; zie XXVI 21 volg.

[16]) De kanselarij zag uit op een tweede *voorhof*, het binnenste, dat toegang verleende tot de wintervertrekken des konings, zie v. 22. *Al de woorden*, d. i. al de dingen, m. a. w. zij gaven den koning verslag van het gebeurde en van den inhoud der voorgelezen profetie, welke zij in de kanselarij hadden weggelegd uit vreeze voor de gramschap des konings.

hiemali in mense nono: et posita erat arula coram eo plena prunis.

23. Cumque legisset Judi tres pagellas vel quatuor, scidit illud scalpello scribæ, et projecit in ignem, qui erat super arulam donec consumeretur omne volumen igni, qui erat in arula.

24. Et non timuerunt, neque sciderunt vestimenta sua rex, et omnes servi ejus, qui audierunt universos sermones istos.

25. Verumtamen Elnathan, et Dalaias, et Gamarias contradixerunt regi ne combureret librum: et non audivit eos.

26. Et præcepit rex Jeremiel filio Amelech, et Saraiæ filio Ezriel, et Selemiæ filio Abdeel ut comprehenderent Baruch scribam, et Jeremiam prophetam: abscondit autem eos Dominus.

27. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, postquam combusserat rex volumen et sermones, quos scripserat Baruch ex ore Jeremiæ, dicens:

28. Rursum tolle volumen aliud: et scribe in eo omnes sermones

tervertrek, in de negende maand; en voor hem stond een vuurpot vol met brandende kolen[17]).

23. En toen Judi drie of vier bladzijden had gelezen, sneed hij het met een schrijversmes af en wierp het in het vuur, dat in den vuurpot was, totdat de geheele rol verteerd was door het vuur, dat in den vuurpot was[18]).

24. En zij vreesden niet, noch scheurden zij hunne kleederen, de koning en al zijne dienaren, die al deze woorden aanhoorden[19]).

25. Nochtans weerstonden[20]) Elnathan en Dalaïas en Gamarias den koning, opdat hij het boek niet verbranden zou; en hij hoorde niet naar hen.

26. En de koning gebood Jeremiël, den zoon van Amelech, en Saraïas, den zoon van Ezriël, en Selemias, den zoon van Abdeël, dat zij Baruch, den schrijver, en Jeremias, den profeet, zouden gevangen nemen; doch de Heer verborg hen[21]).

27. En het woord des Heeren geschiedde tot Jeremias, den profeet — nadat de koning de rol en de woorden verbrand had, welke Baruch uit den mond van Jeremias had geschreven — zeggende:

28. Neem opnieuw een andere rol en schrijf daarop al de vorige woor-

---

[17]) In de *negende maand*, ongeveer December, valt er in Jerusalem, bij noorden- en noordwestenwind, regen en soms sneeuw. Nog heden warmt men er zich bij een aarden vuurpot met brandende houtskolen, die, daar er geen schoorsteenen zijn, midden in het vertrek geplaatst wordt.

[18]) Voor *bladzijden* heeft het Hebr. eigenlijk «deuren» of «deurvleugels», waarmede de vierkante vakken of kolommen bedoeld zijn, waarin de rol was afgedeeld. Zulk eene kolom nam de geheele breedte der rol in, zoodat zij met ééne snede daarvan kon afgenomen worden. Zóó kon men ook *drie of vier* kolommen te gelijk afsnijden. Zoodra Judi eenige kolommen gelezen had, sneed hij of de koning *het* gelezene af, wierp dat in het vuur en herhaalde dit zoolang, *totdat de geheele rol verteerd was door het vuur.*

[19]) *Dienaren* of hovelingen, onderscheiden van de in v. 12 genoemde raadslieden. Zij waren even ongeloovig en verstokt als de koning zelf.

[20]) Hebr.: «smeekten». De Septuag. zegt integendeel, dat zij den koning aanrieden het boek te verbranden; doch zulk een raad zou hier na de daad (v. 23) gekomen zijn.

[21]) Naar de Septuag. is *Amelech* geen eigennaam, doch is *Jeremiël* «de zoon des konings», d. i. een prins van koninklijken bloede, niet een zoon van den pas dertigjarigen (zie IV Reg. XXIII 36) Joakim. *God verborg hen*, d. i. liet niet toe, dat de gerechtsdienaren hen vonden.

qui erant in primo volu-
ıod combussit Joakim rex

ad Joakim regem Juda,
æc dicit Dominus: Tu com-
volumen illud, dicens:
ripsisti in eo annuntians:
veniet rex Babylonis, et
terram hanc, et cessare
: illa hominem, et jumen-

pterea hæc dicit Dominus
oakim regem Juda: Non
o qui sedeat super solium
t cadaver ejus projicietur
ı per diem, et ad gelu per

visitabo contra eum, et
ımen ejus, et contra servos
uitates suas, et adducam
s et super habitatores Je-
et super viros Juda omne
quod locutus sum ad eos,
ıdierunt.

ımias autem tulit volumen
dedit illud Baruch filio
ribæ: qui scripsit in eo ex
niæ omnes sermones libri,
ıbusserat Joakim rex Juda
ınsuper additi sunt sermo-
ɔ plures, quam antea fue-

den, die op de eerste rol stonden, welke Joakim, de koning van Juda, verbrand heeft.

29. En aangaande Joakim, den koning van Juda, zult gij zeggen: Dit zegt de Heer: Gij hebt die rol verbrand, zeggende: Waarom hebt gij daarop geschreven en aangekondigd: Welhaast zal de koning van Babylon komen, en hij zal dit land verwoesten en daaruit mensch en vee doen verdwijnen[22]?

30. Daarom zegt de Heer dit tegen Joakim, den koning van Juda: Uit hem zal er niemand zijn, die op den troon van David zetelt; en zijn lijk zal worden weggeworpen in de hitte bij dag en in de koude bij nacht[23]).

31. En aan hem en aan zijn zaad en aan zijne dienaren zal Ik hunne ongerechtigheden bezoeken, en over hen en over de bewoners van Jerusalem en over de mannen van Juda zal Ik al het onheil brengen, dat Ik over hen gesproken heb, zonder dat zij er naar luisterden[24]).

32. Jeremias nu nam een andere rol en gaf deze aan Baruch, den zoon van Nerias, den schrijver; en hij schreef daarop uit den mond van Jeremias al de woorden van het boek, dat Joakim, de koning van Juda, met vuur verbrand had; en nog veel meer woorden werden er bijgevoegd, dan er te voren in stonden[25]).

---

ral deze aankondiging, die in
profetie zoo dikwerf herhaald
ı de gramschap van den ver-
ning opgewekt. — Dit in het
(v. 9) gesproken woord sluit
at de koning van Babylon in
jaar van Joakim (zie noot 8)
en Juda veroverd had; want
verovering was Juda niet
erwoest en ontvolkt als hier
ırdt. — Bemerk, dat hier, in
ler profetieën, hetwelk in het
ır van Joakim was geschre-
ɔning van Babylon uitdruk-
ɔemd werd als de uitvoerder
wraakgericht; derhalve laat
g. XXV 9, 11, 12 de vermel-

ding van dien koning ten onrechte weg.

[23]) Dezelfde voorspelling als XXII 18, 19; doch hier wordt er bijgevoegd, dat uit zijn nageslacht niemand op den troon van David zal zetelen. Wel volgde hem zijn zoon Jechonias op (IV Reg. XXIV 6), doch diens onrustige regeering van slechts drie maanden kon nauwelijks een «zetelen op den troon» genoemd worden.

[24]) Zie XIX 15; XXXV 17.

[25]) Hebr.: «en nog vele dergelijke woorden (vele profetieën van dergelijken inhoud, zie op v. 2) werden er aan toegevoegd». Zoo ontstond allengs het Boek Jeremias.

CAPUT XXXVII.

HOOFDSTUK XXXVII.

Jeremias' lotgevallen gedurende de belegering en zijne godspraak aan Sedecias (v. 1—9); zijne gevangenneming en mishandeling in den kerker (v. 10—15); verzachting van zijn lot (v. 16—20).

1. Et regnavit rex Sedecias filius Josiæ pro Jechonia filio Joakim: quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Juda: *IV Reg. XXIV 17.*

2. Et non obedivit ipse, et servi ejus, et populus terræ verbis Domini, quæ locutus est in manu Jeremiæ prophetæ.

3. Et misit rex Sedecias Juchal filium Selemiæ, et Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem ad Jeremiam prophetam, dicens: Ora pro nobis Dominum Deum nostrum.

4. Jeremias autem libere ambulabat in medio populi: non enim miserant eum in custodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto: et audientes Chaldæi, qui obsidebant Jerusalem, hujuscemodi nuntium, recesserunt ab Jerusalem.

5. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, dicens:

6. Hæc dicit Dominus Deus Israel:

1. En koning Sedecias, de zoon van Josias, regeerde in de plaats van Jechonias, den zoon van Joakim; hem toch had Nabuchodonosor, de koning van Babylon, tot koning aangesteld in het land van Juda[1]).

2. En hij gehoorzaamde niet, hij en zijne dienaren en het volk des lands, aan de woorden des Heeren, welke Hij sprak door de bediening van Jeremias, den profeet[2]).

3. En koning Sedecias zond Juchal, den zoon van Selemias, en den priester Sophonias, den zoon van Maäsias, tot Jeremias, den profeet, zeggende: Bid voor ons tot den Heer, onzen God[3]).

4. Jeremias nu bewoog zich vrij in het midden des volks; want zij hadden hem niet gevangen gezet in den kerker[4]). Het leger van Pharao dan was van Egypte uitgetogen; en zoodra de Chaldeën, die Jerusalem belegerden, deze mare hoorden, waren zij van Jerusalem opgebroken[5]).

5. En het woord des Heeren geschiedde tot Jeremias, den profeet, zeggende:

6. Dit zegt de Heer, de God van

---

[1]) Na de gevankelijke wegvoering van Jechonias (Hebr. evenals XXII 24 «Konjahoe») had Nabuchodonosor diens oom Sedecias tot koning aangesteld.

[2]) Vgl. II Par. XXXVI 16. Zij weigerden zich, overeenkomstig Gods bevel, te onderwerpen aan het juk der Chaldeën; zie XXV 9—11; XXVII 12—15; XXVIII 14.

[3]) Een ander gezantschap dan XXI 1, zie aldaar noot 2 op het einde. Vgl. XXXVIII 1, 4 voor *Juchal;* XXI 1 en XXIX 25 voor *Sophonias.* De koning vleide zich nog met de hoop, dat hij door de hulp der Egyptenaren, die reeds opdaagden (zie v. 4), het Chaldeeuwsche juk zou kunnen afschudden. Tot dit einde vroeg hij thans de tusschenkomst van den profeet. *Bid voor ons* om een gunstig antwoord van God.

[4]) Zij hadden hem *nog* niet gevangen gezet. Dit ziet terug op hetgeen XXXII 2 verhaald is, wat later geschiedde.

[5]) De Pharao Ephree (zie XLIV 30) was door Sedecias te hulp geroepen; zie Ez. XVII 15. Hoogstwaarschijnlijk werd het leger van Egypte reeds spoedig door de Chaldeën verslagen; zie Ez. XXX 21. Deze laatsten keerden daarna onmiddellijk terug om het beleg van Jerusalem voort te zetten.

Sic dicetis regi Juda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, revertetur in terram suam in Ægyptum:

7. Et redient Chaldæi, et bellabunt contra civitatem hanc: et capient eam, et succendent eam igni.

8. Hæc dicit Dominus: Nolite decipere animas vestras dicentes: Euntes abibunt, et recedent a nobis Chaldæi, quia non abibunt.

9. Sed et si percusseritis omnem exercitum Chaldæorum, qui prœliantur adversum vos, et derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati: singuli de tentorio suo consurgent, et incendent civitatem hanc igni.

10. Ergo cum recessisset exercitus Chaldæorum ab Jerusalem propter exercitum Pharaonis,

11. Egressus est Jeremias de Jerusalem ut iret in terram Benjamin, et divideret ibi possessionem in conspectu civium:

12. Cumque pervenisset ad portam Benjamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Jerias, filius Selemiæ filii Hananiæ, et apprehendit Jeremiam prophetam, dicens: Ad Chaldæos profugis.

Israël: Zoo zult gij zeggen tot den koning van Juda, die u gezonden heeft om Mij te raadplegen: Zie, het leger van Pharao, dat u ter hulpe is uitgetogen, zal naar zijn land, naar Egypte, terugkeeren.

7. En de Chaldeën zullen terugkomen en strijd voeren tegen deze stad; en zij zullen haar innemen en haar verbranden met vuur.

8. Dit zegt de Heer: Misleidt toch uwe zielen[6]) niet, zeggende: Gewis zullen de Chaldeën heengaan en van ons wegtrekken; want zij zullen niet heengaan.

9. Maar ook, al versloegt gij geheel het leger der Chaldeën, die tegen u strijd voeren, en al bleven er enkele gewonden van hen over: zij zouden, ieder uit zijne tent, opstaan en deze stad verbranden met vuur[7]).

10. Toen dan het leger der Chaldeën van Jerusalem was opgebroken om het leger van Pharao,

11. ging Jeremias uit Jerusalem heen om zich te begeven naar het land van Benjamin en daar eene bezitting te verdeelen voor het aangezicht der burgers[8]).

12. En toen hij aan de Benjaminpoort gekomen was, had daar een poortwachter zijne beurt, met name Jerias, de zoon van Selemias, den zoon van Hananias, en hij greep Jeremias, den profeet, zeggende: Gij vlucht over tot de Chaldeën[9]).

---

[6]) d. i. U zelven.

[7]) M. a. w. wat God over Jerusalem beschikt heeft (zie XXV 11 en XXVII 6, 7), moet gebeuren en is op geene wijze meer af te wenden.

[8]) In plaats van deze laatste woorden heeft het Hebr.: «in het midden des volks». Dit kan ook met het eerste verslid verbonden worden en beteekenen, dat de profeet niet in het geheim, maar openlijk de stad uitging. Volgens sommigen ging hij de opbrengst zijner akkers innen, volgens anderen zijn deel van eene erfenis ontvangen, naar de Septuag. inkoopen doen tegen het aanstaande beleg. Zonder twijfel was hij van plan vóór de terugkomst der Chaldeën weder te keeren om zijn volk met raad en daad gedurende het volgende beleg bij te staan.

[9]) De *Benjaminpoort* lag aan de noordzijde der stad op den weg naar Anathoth. *Een poortwachter*, die volgens *zijne beurt* de wacht hield, Hebr.: «een hoofdman der wacht». De beschuldiging *gij vlucht over* enz. had schijn van waarheid om Jeremias' woorden XXI 9. Vooral omdat hij gedurig aanmaande om tot de Chaldeën over te vluchten, was de profeet bij de legeroversten gehaat. Zijne woorden werkten huns inziens ontmoedigend op de troepen.

13. Et respondit Jeremias: Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audivit eum: sed comprehendit Jerias Jeremiam, et adduxit eum ad principes.

14. Quam ob rem irati principes contra Jeremiam, cæsum eum miserunt in carcerem, qui erat in domo Jonathan scribæ: ipse enim præpositus erat super carcerem.

15. Itaque ingressus est Jeremias in domum laci et in ergastulum: et sedit ibi Jeremias diebus multis.

16. Mittens autem Sedecias rex tulit eum: et interrogavit eum in domo sua abscondite, et dixit: Putasne est sermo a Domino? Et dixit Jeremias: Est. Et ait: In manus regis Babylonis traderis.

17. Et dixit Jeremias ad regem Sedeciam: Quid peccavi tibi, et servis tuis, et populo tuo, quia misisti me in domum carceris?

18. Ubi sunt prophetæ vestri, qui prophetabant vobis, et dicebant: Non veniet rex Babylonis super vos, et super terram hanc?

19. Nunc ergo audi obsecro domine mi rex: Valeat deprecatio mea in conspectu tuo: et ne me remittas in domum Jonathan scribæ, ne moriar ibi.

13. En Jeremias antwoordde: Dat is valsch, ik vlucht niet tot de Chaldeeën! En Jerias hoorde niet naar hem, maar nam Jeremias in hechtenis en bracht hem tot de vorsten.

14. Daarom ontstaken de vorsten in toorn tegen Jeremias en sloegen hem en wierpen hem in den kerker, die zich bevond in het huis van Jonathan, den schrijver; deze toch was opziener over den kerker[10]).

15. Aldus kwam Jeremias in den onderaardschen kerker en in het tuchthuis[11]); en daar zat Jeremias vele dagen.

16. Doch koning Sedecias liet hem halen; en hij ondervroeg hem te zijnen huize in het geheim en zeide: Is er ook eenig woord vanwege den Heer? En Jeremias zeide: Ja! En hij sprak: In de handen des konings van Babylon zult gij overgeleverd worden[12]).

17. Voorts zeide Jeremias tot koning Sedecias: Wat heb ik tegen u en uwe dienaren en uw volk misdreven, dat gij mij in het kerkerhuis hebt geworpen[13])?

18. Waar zijn uwe profeten, die u profeteerden en zeiden: Geenszins zal de koning van Babylon over u en over dit land komen?

19. Nu dan, hoor, bid ik, mijn heer en koning! Moge mijn smeekgebed gelden[14]) voor uw aangezicht, en zend mij niet terug in het huis van Jonathan, den schrijver, opdat ik aldaar niet sterve!

---

[10]) De hier bedoelde *vorsten* waren anderen en andersgezinden dan die ten tijde van Joakim; zie XXVI 16; XXXVI 19, 25. Zij *sloegen hem*, d. i. deden hem gerechtelijk stok- of geeselslagen geven. In het Hebr. en de Septuag. (hoofdst. XLIV) luiden de laatste woorden: «want dit (het huis van Jonathan) hadden zij ingericht tot een kerker».

[11]) Hebr. vermoedelijk: «en in de gewelven» of kelders van genoemd huis.

[12]) Dit geschiedde, toen Jerusalem weder belegerd en de nood reeds hoog gestegen was; zie v. 20. *In het geheim*, uit vrees voor de aan Jeremias vijandige vorsten. *Eenig woord* beteekent eene of andere gunstige openbaring. Het onverschrokken antwoord luidt als in XXXII 4; XXXIV 3.

[13]) Want dit was met toestemming of althans met medeweten van den koning geschied. Het Hebr. heeft het meervoud: «dat gijlieden», de vorsten enz.

[14]) Hebr.: «moge (het) vallen»; zie op XXXVI 7.

Præcepit ergo rex Sedecias ut
›retur Jeremias in vestibulo
›ris: et daretur ei torta panis
.die, excepto pulmento, donec
ımerentur omnes panes de ci-
e: et mansit Jeremias in ve-
lo carceris.

20. Toen gaf koning Sedecias bevel, dat Jeremias zou gebracht worden naar het voorhof van den kerker[15]), en men hem dagelijks eenen broodbol zou geven, behalve de toespijs, totdat al de brooden der stad zouden zijn opgeteerd[16]); en Jeremias bleef in het voorhof van den kerker.

CAPUT XXXVIII.

HOOFDSTUK XXXVIII.

·emias in de handen der vijandelijke vorsten (v. 1—6); zijne redding door den Ethiopiër (v. 7—13); heimelijk onderhoud met Sedecias (v. 14—28).

ıudivit autem Saphatias filius
an, et Gedelias filius Phassur,
chal filius Selemiæ, et Phassur
Melchiæ, sermones, quos Je-
ıs loquebatur ad omnem popu-
dicens:

Iæc dicit Dominus: Quicumque
erit in civitate hac, morietur
o, et fame, et peste: qui autem
ıgerit ad Chaldæos vivet, et
anima ejus sospes et vivens.
ı XXI 9.

Iæc dicit Dominus: Tradendo
›tur civitas hæc in manu exer-
regis Babylonis, et capiet eam.

:t dixerunt principes regi:
mus ut occidatur homo iste:
ıdustria enim dissolvit manus

1. En Saphatias, de zoon van Mathan, en Gedelias, de zoon van Phassur, en Juchal, de zoon van Selemias, en Phassur, de zoon van Melchias, hoorden de woorden, welke Jeremias sprak tot al het volk[1]), zeggende:

2. Dit zegt de Heer: Al wie in deze stad blijft, zal sterven door het zwaard en door den honger en door de pest; maar wie overvlucht tot de Chaldeën, zal leven, en zijne ziel zal behouden zijn en leven[2]).

3. Dit zegt de Heer: Allerzekerst zal deze stad worden overgeleverd in de hand des legers van den koning van Babylon, en hij zal haar innemen[3]).

4. En de vorsten zeiden tot den koning: Wij vragen, dat die man gedood worde; opzettelijk toch maakt

---

Hebr.: «naar het voorhof der
·ing»; zie XXXII noot 1.
Behalve de gewone toespijs; in
ı hiervan heeft het Hebr.: «uit de
: der bakkers». Dat karig stuk
ı zou hem worden toebedeeld,
ı enz., wat weldra het geval zou
Zie XXXVIII 9; LII 6.

In het voorhof der bewaring ging
ıias voort met de onderwerping
le Chaldeën te prediken *tot al* *het volk,* dat vrijen toegang tot hem had; zie XXXII 8 en noot 1. Dit verdroot den hem steeds vinniger hatenden vorsten, die alleen van een opstand tegen de Chaldeën heil verwachtten; zie XXXVII 14. Van de hier genoemden is *Juchal* in XXXVII 3 en *Phassur* in XXI 1 vermeld. In de Septuag. (hoofdst. XLV) wordt deze laatste niet genoemd.

²) Zie XXI 9. In het Hebr. ook hier: «zijne ziel zal hem zijn als een buit».

³) Zie XXXVII 16.

virorum bellantium, qui remanserunt in civitate hac, et manus universi populi, loquens ad eos juxta verba hæc: siquidem homo iste non quærit pacem populo huic, sed malum.

5. Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in manibus vestris est: nec enim fas est regem vobis quidquam negare.

6. Tulerunt ergo Jeremiam, et projecerunt eum in lacum Melchiæ filii Amelech, qui erat in vestibulo carceris: et submiserunt Jeremiam funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum: descendit itaque Jeremias in cœnum.

7. Audivit autem Abdemelech Æthiops vir eunuchus, qui erat in domo regis quod misissent Jeremiam in lacum: porro rex sedebat in porta Benjamin.

8. Et egressus est Abdemelech de domo regis, et locutus est ad regem, dicens:

9. Domine mi rex, malefecerunt viri isti omnia quæcumque perpetrarunt contra Jeremiam prophetam, mittentes eum in lacum ut moriatur ibi fame, non sunt enim panes ultra in civitate.

10. Præcepit itaque rex Abdemelech Æthiopi, dicens: Tolle tecum

hij de handen slap der krijgslieden, die in deze stad zijn overgebleven[4]), en de handen van het gansche volk, door dergelijke woorden tot hen te spreken; want deze man zoekt geen vrede voor dit volk, maar onheil.

5. En koning Sedecias zeide: Zie, hij is in uwe handen; want het is niet oorbaar, dat de koning u iets weigert[5]).

6. Zij namen dan Jeremias en wierpen hem in den put van Melchias, den zoon van Amelech[6]), welke in het voorhof van den kerker[7]) was; en zij lieten Jeremias met koorden neder in den put, waarin geen water was, maar slijk; zoo zonk Jeremias in de modder.

7. Maar Abdemelech, de Ethiopiër, een ontmande, die in het huis des konings was, hoorde, dat zij Jeremias in den put geworpen hadden; de koning nu zat in de Benjaminpoort[8]).

8. En Abdemelech ging uit het huis des konings heen en sprak tot den koning, zeggende:

9. Mijn heer en koning! slecht hebben deze mannen gehandeld in alles, wat zij tegen Jeremias, den profeet, gedaan hebben, door hem in den put te werpen, zoodat hij aldaar moet sterven van honger; want er is geen brood meer in de stad[9]).

10. De koning gebood dan Abdemelech, den Ethiopiër, zeggende:

---

[4]) *Opzettelijk* staat niet in den grondtekst. — *Maakt de handen slap* enz., d. i. ontmoedigt de weinige nog overige krijgers.

[5]) Hebr.: «want de koning vermag niets tegen u». Uit deze woorden spreekt zijn misnoegen tegen de hem overheerschende rijksgrooten.

[6]) Zie XXXVI noot 21.

[7]) Zie XXXII noot 1.

[8]) Voor *Abdemelech* heeft het Hebr. «'ebed-melech», dat «dienstknecht des konings» beteekent en eveneens waarschijnlijk een eigennaam is. Hij was *een ontmande*, vermoedelijk in den eigenlijken zin, in dienst van den harem; zie v. 22. De koning zat *in de Benjaminpoort* (zie op XXXVII 12), wellicht om de krijgsbewegingen der Chaldeeën te bespieden. Van de afwezigheid des konings hadden Jeremias' vijanden gebruik gemaakt om hunnen toeleg te volvoeren.

[9]) Het was dus niet te verwachten, dat iemand nog, bij het groote gebrek aan levensmiddelen, aan den profeet zou denken, daar eigen levensbehoud alle zorg vereischte; zie XXXVII 20.

triginta viros, et leva Jere- prophetam de lacu antequam tur.

Assumptis ergo Abdemelech viris, ingressus est domum quæ erat sub cellario: et tulit veteres pannos et antiqua, omputruerant, et submisit ea remiam in lacum per funicu-

Dixitque Abdemelech Æthiops emiam: Pone veteres pannos, scissa et putrida sub cubito m tuarum: et super funes: rgo Jeremias sic.

Et extraxerunt Jeremiam fu- et eduxerunt eum de lacu: t autem Jeremias in vestibulo is.

Et misit rex Sedecias, et tulit Jeremiam prophetam ad osti- rtium, quod erat in domo i: et dixit rex ad Jeremiam: ogo ego te sermonem, ne das a me aliquid.

Dixit autem Jeremias ad Se- : Si annuntiavero tibi, num- on interficies me? et si con- dedero tibi, non me audies.

uravit ergo rex Sedecias Je- clam, dicens: Vivit Domi- ui fecit nobis animam hanc, dero te, et si tradidero te in virorum istorum, qui quæ- nimam tuam.

Neem met u dertig mannen[10]) van hier mede en haal Jeremias, den profeet, uit den put, eer hij sterft.

11. Abdemelech nam derhalve de mannen met zich en trad het huis des konings binnen, dat onder de voorraadkamer was[11]); en hij nam van daar oude lappen en vergane lompen mede en liet ze met koorden af tot Jeremias in den put.

12. En Abdemelech, de Ethiopiër, zeide tot Jeremias: Doe de oude lappen en deze vodden en lompen onder de oksels uwer armen[12]) en de koorden daarover heen. En Jeremias deed alzoo.

13. En zij trokken Jeremias met de koorden op en haalden hem uit den put; en Jeremias bleef in het voorhof van den kerker[13]).

14. En koning Sedecias liet Jeremias, den profeet, bij zich halen aan den derden ingang, die in het huis des Heeren was; en de koning zeide tot Jeremias: Ik vraag u om een woord, verheel niets voor mij[14]).

15. En Jeremias zeide tot Sedecias: Zoo ik het u aankondig, zult gij mij dan niet dooden? En als ik u eenen raad geef, zult gij naar mij niet hooren[15]).

16. Koning Sedecias dan zwoer aan Jeremias in het geheim en zeide: Zoo waar de Heer leeft, die ons deze ziel gemaakt heeft[16]), ik zal u niet dooden en u niet overleveren in de handen dier mannen, die u naar het leven staan.

Om te verhinderen, dat vorsten gen van het volk zich verzetten .

Hebr. «en hij ging naar het huis nings in het vertrek, dat *onder*» weten in eene soort van berg-

Eigenlijk: onder den elleboog handen. Doch de *oksels* der ar- n genoegzaam zeker bedoeld.
Zie XXXVII 20.
Wat de *derde ingang* beteekent, ekend. *Een woord*, eene openbaring, die uitkomst belooft; want de nood steeg immer hooger. De profeet weet (zie XXXII 3—5), dat de koning een antwoord volgens zijne wenschen verlangt en anders in gramschap zal ontsteken.

[15]) De vraag heeft den zin eener bevestiging: gij zult mij gewis dooden. *Eenen raad* als dien van XXI 8—10.

[16]) *Deze ziel* enz., d. i. het leven, ons geschonken heeft. Hij bezweert den levenden en levendmakenden God bij zijn eigen leven.

17. Et dixit Jeremias ad Sedeciam: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, vivet anima tua, et civitas hæc non succendetur igni: et salvus eris tu, et domus tua.

18. Si autem non exieris ad principes regis Babylonis, tradetur civitas hæc in manus Chaldæorum, et succendent eam igni: et tu non effugies de manu eorum.

19. Et dixit rex Sedecias ad Jeremiam: Sollicitus sum propter Judæos, qui transfugerunt ad Chaldæos: ne forte tradar in manus eorum, et illudant mihi.

20. Respondit autem Jeremias: Non te tradent: audi quæso vocem Domini, quam ego loquor ad te, et bene tibi erit, et vivet anima tua.

21. Quod si nolueris egredi: iste est sermo, quem ostendit mihi Dominus:

22. Ecce omnes mulieres, quæ remanserunt in domo regis Juda, educentur ad principes regis Babylonis: et ipsæ dicent: Seduxerunt te, et prævaluerunt adversum te viri pacifici tui, demerserunt in cœno, et in lubrico pedes tuos, et recesserunt a te.

17. En Jeremias zeide tot Sedecias: Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Indien gij heentrekt en uitgaat naar de vorsten van den koning van Babylon[17]), dan zal uwe ziel leven en zal deze stad niet met vuur verbrand worden, en gij zult behouden zijn, gij en uw huis.

18. Maar indien gij niet uitgaat naar de vorsten van den koning van Babylon, dan zal deze stad in de handen der Chaldeën worden overgeleverd, en zij zullen haar verbranden met vuur; en gij zult aan hunne hand niet ontkomen[18]).

19. En koning Sedecias zeide tot Jeremias: Ik ben bevreesd voor de Judeërs, die tot de Chaldeën zijn overgevlucht, dat ik wellicht word overgeleverd in hunne handen, en zij mij bespotten[19]).

20. Doch Jeremias antwoordde: Zij zullen u niet overleveren; luister, bid ik, naar de stem des Heeren, die ik tot u spreek; en het zal u welgaan, en uwe ziel zal leven.

21. Bijaldien gij echter weigert uit te gaan, is dit het woord, dat de Heer mij geopenbaard heeft:

22. Zie, al de vrouwen, die overgebleven zijn[20]) in het huis van den koning van Juda, zullen weggevoerd worden naar de vorsten van den koning van Babylon; en zij zullen zeggen: Zij hebben u misleid en waren overmachtig tegen u, uwe vredegenooten[21]); zij deden uwe voeten wegzinken in modder en in slijk, en zij keerden u den rug toe[22]).

---

[17]) Indien gij u vrijwillig overgeeft aan *de vorsten*, d. i. aan de legeroversten. Dezen toch, niet de koning zelf, voerden bevel over de belegeringstroepen; zie XXXIX 3—13.

[18]) Dezelfde raad als XXI 8 volg., hier echter meer toegepast op den persoon des konings. Vgl. XXXII 4; XXXIV 2—5.

[19]) *Bespotten* beteekent hier allerlei beschimpingen en mishandelingen doen ondergaan. Dit vreesde Sedecias van de zijde der talrijke *Judeërs*, die van het begin af den raad van Jeremias hadden gevolgd en verbitterd waren om den hardnekkigen en verderfelijken tegenstand van den koning en zijne partij.

[20]) Want niet weinigen waren bij de belegering door pest en honger omgekomen. Daar in v. 23 volgt «*uwe* vrouwen», zijn hier die van den harem der vorige koningen mede begrepen.

[21]) Het spotlied is tot dusver ontleend aan Abd. v. 7. Het bespot den koning als iemand, die door zijne *vredegenooten*, d. i. de valsche profeten en de rijksgrooten, die hem overheerschten, was bedrogen en ten val gebracht.

[22]) De zin is: Zij hebben u over-

23. Et omnes uxores tuæ, et filii tui educentur ad Chaldæos: et non effugies manus eorum, sed in manu regis Babylonis capieris: et civitatem hanc comburet igni.

24. Dixit ergo Sedecias ad Jeremiam: Nullus sciat verba hæc, et non morieris.

25. Si autem audierint principes quia locutus sum tecum, et venerint ad te, et dixerint tibi: Indica nobis quid locutus sis cum rege, ne celes nos, et non te interficiemus: et quid locutus est tecum rex:

26. Dices ad eos: Prostravi ego preces meas coram rege, ne me reduci juberet in domum Jonathan, et ibi morerer.

27. Venerunt ergo omnes principes ad Jeremiam, et interrogaverunt eum: et locutus est eis juxta omnia verba, quæ præceperat ei rex, et cessaverunt ab eo: nihil enim fuerat auditum.

28. Mansit vero Jeremias in vestibulo carceris usque ad diem, quo capta est Jerusalem: et factum est ut caperetur Jerusalem.

23. En al uwe vrouwen en uwe kinderen zullen weggevoerd worden naar de Chaldeën; en gij zult niet ontkomen aan hunne handen, maar door de hand van den koning van Babylon zult gij gegrepen worden; en deze stad zal hij verbranden met vuur[23]).

24. Toen zeide Sedecias tot Jeremias: Niemand wete van deze woorden, en gij zult niet sterven[24]).

25. Doch indien de vorsten hooren, dat ik met u gesproken heb, en zij bij u komen en tot u zeggen: Geef ons te kennen, wat gij gesproken hebt tot den koning — verheel het niet voor ons, en wij zullen u niet dooden — en wat de koning gesproken heeft tot u[25]);

26. dan zult gij tot hen zeggen: Ik heb mijne gebeden neergelegd voor den koning, opdat hij mij niet zou doen terugbrengen in het huis van Jonathan, en ik daar niet sterven zou[26]).

27. Al de vorsten kwamen dan tot Jeremias en ondervroegen hem; en hij sprak tot hen overeenkomstig al de woorden, welke de koning hem geboden had, en zij lieten af van hem; niets toch was ruchtbaar geworden[27]).

28. En Jeremias bleef in het voorhof van den kerker tot op den dag, waarop Jerusalem werd ingenomen. En het geschiedde, toen Jerusalem werd ingenomen[28]).

gehaald om hen voor te gaan; en nu gij in de modder wegzinkt, keeren zij u den rug toe, in plaats van u te helpen. Een spreekwoordelijk gezegde om trouwelooze vriendschap te beteekenen.

[23]) Hebr.: «gij zult haar verbranden», d. i. daarvan de schuld zijn. Zie XXXIV 3.

[24]) Sedecias schaamde zich voor zijne rijksgrooten over dit geheim onderhoud en bleef zich halsstarrig tegen God verzetten.

[25]) Hieruit blijkt, dat de krijgsoversten den onstandvastigen Sedecias niet vertrouwden en vreesden, dat hij, volgens den raad van den profeet, zich en de stad aan de Chaldeën zou overgeven.

[26]) Dit had de profeet aan den koning metterdaad gevraagd; zie XXXVII 19.

[27]) Zij drongen niet verder aan, omdat *niets* van het onderhoud was ruchtbaar geworden, en zij dus niet konden bewijzen, dat de profeet niet alles mededeelde.

[28]) Dit behoort bij het volgende hoofdstuk. Men voegt het gewoonlijk bij v. 3, zoodat de twee eerste verzen een tusschenzin zijn.

CAPUT XXXIX.

HOOFDSTUK XXXIX.

Het lot van Sedecias en zijn volk bij den val van Jerusalem; Jeremias' bevrijding uit den kerker (v. 1—14). Belofte aan Abdemelech (v. 15—18).

1. Anno nono Sedeciæ regis Juda, mense decimo, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, et omnis exercitus ejus ad Jerusalem, et obsidebant eam. *IV Reg. XXV 1; Infra LII 4.*

2. Undecimo autem anno Sedeciæ, mense quarto, quinta mensis aperta est civitas.

3. Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, et sederunt in porta media: Neregel, Sereser, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag, et omnes reliqui principes regis Babylonis.

4. Cumque vidisset eos Sedecias rex Juda, et omnes viri bellatores, fugerunt: et egressi sunt nocte de civitate per viam horti regis, et per portam, quæ erat inter duos muros, et egressi sunt ad viam deserti.

5. Persecutus est autem eos exercitus Chaldæorum: et comprehenderunt Sedeciam in campo soli-

1. In het negende jaar van Sedecias, den koning van Juda, in de tiende maand, kwam Nabuchodonosor, de koning van Babylon, en geheel zijn leger voor Jerusalem, en zij belegerden het.

2. En in het elfde jaar van Sedecias, in de vierde maand, den vijfden der maand, werd de stad geopend[1]).

3. En al de vorsten van den koning van Babylon trokken er binnen en zetten zich aan de middelste poort[2]): Neregel, Sereser, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag[3]) en al de overige vorsten van den koning van Babylon.

4. En toen Sedecias, de koning van Juda, en al de krijgslieden hen zagen, namen zij de vlucht; en zij trokken des nachts uit de stad langs den weg van den tuin des konings en door de poort, die tusschen de twee muren was, en zij trokken uit naar den weg der woestijn[4]).

5. Doch het leger der Chaldeën joeg hen achterna; en zij achterhaalden Sedecias in de vlakte der

---

[1]) Zie het uitvoeriger verhaal van LII 4—7 en IV Reg. XXV 1—4.

[2]) *Al de vorsten* (zie XXXVIII noot 17) *zetten zich* als ter vierschaar, om over het lot der stad en harer bewoners uitspraak te doen, *aan de middelste poort.* Deze is vermoedelijk eene poort van den vroegeren stadsmuur, toen binnen de stad, tusschen Sion en het lagere stadsgedeelte, gelegen. Vgl. I 15; IV 17.

[3]) *Neregel Sereser* is één eigennaam, die beteekent: Nirgal bescherme den koning. *Semegarnabu* beduidt vermoedelijk: wees genadig, Nebo! In de Septuag. wordt de laatste helft van dit woord *nabu* bij den volgenden eigennaam gevoegd («Nabusachor»); waarschijnlijk is de eerste helft *Semegar* of liever (Hebr.) «samgar» de naam van het ambt door den eerstgenoemde bekleed (vermoedelijk «schatbewaarder»). De tweede zou dus heeten Nabu-*Sarsachim*, die *rabsares* was, d. i. overste der ontmanden of der dienaren van den harem en van het koninklijk paleis. De laatste draagt denzelfden naam als de eerste: *Neregel Sereser* en was *rebmag*, waarschijnlijk overste der Babylonische wijzen of wichelaars.

[4]) Het verhaal van v. 4—10 keert uitvoeriger terug in LII 7—16 en IV Reg. XXV 4—12. In de Septuagint (hoofdst. XLVI) ontbreken v. 4—13.

Jerichontinæ, et captum erunt ad Nabuchodonosor re-Babylonis in Reblatha, quæ terra Emath: et locutus est n judicia.

occidit rex Babylonis filios æ in Reblatha, in oculis ejus: nes nobiles Juda occidit rex onis.

ulos quoque Sedeciæ eruit: cit eum compedibus ut duce-in Babylonem.

mum quoque regis, et domum succenderunt Chaldæi igni, um Jerusalem subverterunt.

reliquias populi, qui reman-in civitate, et perfugas, qui gerant ad eum, et superfluos qui remanserant, transtulit ardan magister militum in onem.

t de plebe pauperum, qui enitus habebant, dimisit Na-lan magister militum in terra et dedit eis vineas, et cister-die illa.

ræceperat autem Nabucho-r rex Babylonis de Jeremia ardan magistro militum, di-

'olle illum, et pone super culos tuos, nihilque ei mali : sed, ut voluerit, sic facias ei.

lisit ergo Nabuzardan prin-militiæ, et Nabusezban, et res, et Neregel, et Sereser, mag, et omnes optimates re-bylonis,

woestijn van Jericho en voerden hem gevankelijk naar Nabuchodonosor, den koning van Babylon, te Reblatha in het land Emath; en hij sprak over hem het vonnis uit.

6. En de koning van Babylon doodde de kinderen van Sedecias te Reblatha voor diens oogen; en al de edelen van Juda doodde de koning van Babylon.
7. Ook stak hij Sedecias de oogen uit; en hij kluisterde hem in voetboeien om hem naar Babylon te doen voeren.
8. En het huis des konings en het huis des volks verbrandden de Chaldeën met vuur, en den muur van Jerusalem slechtten zij.
9. En de overblijfselen des volks, die in de stad waren overgebleven, en de vluchtelingen, die tot hem waren overgevlucht, en de overigen van de lage volksklasse, die waren overgebleven, voerde Nabuzardan, de overste der krijgsknechten[5]), naar Babylon.
10. En van het geringe volk, die volstrekt niets bezaten, liet Nabuzardan, de overste der krijgsknechten, er in het land Juda achter; en hij gaf hun wijngaarden en regenputten te dien dage.
11. Doch aangaande Jeremias had Nabuchodonosor, de koning van Babylon, bevolen[6]) aan Nabuzardan, den overste der krijgsknechten, zeggende:
12. Neem hem en richt op hem uwe oogen, en doe hem hoegenaamd geen leed; maar gelijk hij wil, zoo moet gij met hem handelen[7]).
13. Bijgevolg zond Nabuzardan, de overste der krijgsmacht, alsmede Nabusezban en Rabsares en Neregel en Sereser en Rebmag[8]) en alle grooten van den koning van Babylon,

---

Nabuzardan beteekent: Nebo e nakomelingschap. Hij was et Hebr.: «overste der lijfwach-

e koning van Babylon had of overgevluchte Judeërs of van gsgevangenen vernomen, welken raad Jeremias vóór en tijdens het beleg had gegeven. Daarom was hij voor den profeet zoo gunstig gestemd.

[7]) M. a. w. draag zorg voor hem, dat hem geen leed geschiede, en laat hem vrij. Zie XL 4.

[8]) Ook *Nabusezban* (d. i. Nebo redt

14. Miserunt, et tulerunt Jeremiam de vestibulo carceris, et tradiderunt eum Godoliæ filio Ahicam filii Saphan ut intraret in domum, et habitaret in populo.

15. Ad Jeremiam autem factus fuerat sermo Domini cum clausus esset in vestibulo carceris, dicens:

16. Vade, et dic Abdemelech Æthiopi, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc in malum, et non in bonum: et erunt in conspectu tuo in die illa.

17. Et liberabo te in die illa, ait Dominus: et non traderis in manus virorum, quos tu formidas:

18. Sed eruens liberabo te, et gladio non cades: sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

14. en zij lieten Jeremias uit het voorhof van den kerker halen en gaven hem over aan Godolias, den zoon van Ahicam, den zoon van Saphan, opdat hij het huis zou binnengaan en onder het volk zou wonen[9]).

15. Tot Jeremias nu was het woord des Heeren geschied, toen hij in hechtenis was in het voorhof van den kerker, zeggende[10]).

16. Ga en zeg aan Abdemelech, den Ethiopiër, zeggende: Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Zie, Ik zal mijne woorden over deze stad brengen ten kwade, en niet ten goede; en zij zullen voor uw aangezicht geschieden te dien dage[11]).

17. En Ik zal u bevrijden te dien dage, zegt de Heer; en gij zult niet worden overgeleverd in de handen der mannen[12]), voor wie gij vreest.

18. Maar redden en bevrijden zal Ik u, en gij zult door het zwaard niet vallen; maar uwe ziel zal u in behoudenis[13]) zijn, omdat gij in Mij vertrouwen gesteld hebt, zegt de Heer[14]).

CAPUT XL.

HOOFDSTUK XL.

Vrijlating van den profeet (v. 1—6). Godolias stadhouder (v. 7—12); aanslag op zijn leven (v. 13—16).

1. Sermo, qui factus est ad Jeremiam a Domino, postquam dimissus est a Nabuzardan magistro militiæ de Rama, quando tulit eum vinctum

1. Het woord, dat van den Heer geschiedde tot Jeremias, nadat hij door Nabuzardan, den overste der krijgsmacht, uit Rama was vrij-

mij) had het ambt van *rabsares* en *Neregel Sereser* dat van *rebmag;* zie verder noot 3.

[9]) Zie voor *Godolias* XL 5, voor zijnen vader *Ahicam* XXVI 24. Daar Nabuzardan ruim ééne maand na de verovering van Jerusalem aankwam (vgl. XXXIX 2 met LII 12), bleef derhalve de profeet al dien tijd in den kerker. In XXXVIII 28 wordt alléén gezegd, dat hij vóór de inneming der stad niet verlost werd. *Het huis,* misschien dat van Godolias of welke andere woning ook, staat in tegenstelling met den kerker. Zie verder XL noot 1.

[10]) De verzen 15—18 moesten naar de tijdsorde achter XXXVIII 13 staan.

[11]) Zie XIX 15; XXI 10.

[12]) Der Chaldeën.

[13]) Hebr.: «als een buit»; zie XXI 9.

[14]) De Ethiopiër geloofde derhalve in den waren God.

catenis in medio omnium, qui migrabant de Jerusalem et Juda, et ducebantur in Babylonem.

2. Tollens ergo princeps militiæ Jeremiam, dixit ad eum: Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum,
3. Et adduxit: et fecit Dominus sicut locutus est, quia peccastis Domino, et non audistis vocem ejus, et factus est vobis sermo hic.

4. Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis, quæ sunt in manibus tuis: si placet tibi ut venias mecum in Babylonem, veni: et ponam oculos meos super te: si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside: ecce omnis terra in conspectu tuo est: quod elegeris, et quo placuerit tibi ut vadas, illuc perge.

5. Et mecum noli venire: sed habita apud Godoliam filium Ahicam filii Saphan, quem præposuit rex Babylonis civitatibus Juda: habita ergo cum eo in medio populi: vel

gelaten, toen deze hem tot zich genomen had, geboeid met ketenen in het midden van allen, die uit Jerusalem en Juda heentrokken en naar Babylon werden gevoerd[1]).
2. De overste der krijgsmacht dan nam Jeremias en zeide tot hem: De Heer, uw God, heeft dit onheil uitgesproken over deze plaats,
3. en Hij heeft het doen komen; en de Heer heeft gedaan gelijk Hij gesproken heeft, omdat gijlieden gezondigd hebt tegen den Heer en niet gehoord hebt naar zijne stem; zoo is dit woord over ulieden gekomen[2]).
4. Nu dan, zie, ik heb u heden bevrijd van de boeien, die aan uwe handen zijn; indien het u goeddunkt met mij mede te gaan naar Babylon, ga mede, en ik zal mijne oogen op u richten[3]); indien het u echter niet goeddunkt met mij naar Babylon te gaan, blijf hier; zie, het geheele land ligt voor uw aangezicht; wat gij verkiest en werwaarts het u goeddunkt te gaan, ga derwaarts[4])!
5. Ga dan niet met mij mede[5]); maar woon bij Godolias, den zoon van Ahicam, den zoon van Saphan, dien de koning van Babylon heeft aangesteld over de steden van Juda;

---

[1]) *Het woord* enz., een nieuw opschrift van XL—XLV. Want deze hoofdstukken behooren niet meer onder het opschrift van I 1—3, maar zijn als een aanhangsel te beschouwen. Het hier aangekondigde *woord van den Heer* volgt eerst XLII 7, na het verhaal van XL 1—XLII 6. In *Rama* werden de ballingen verzameld (zie XXXI noot 14), door Nabuzardan (zie op XXXIX 9) gemonsterd en van daar naar Babel heengevoerd. Ook Jeremias was met hen gevankelijk naar Rama gebracht. Waaruit volgt, dat de profeet weder in boeien was, en dat Godolias de hem XXXIX 14 opgedragen zorg voor den profeet niet aanstonds of niet blijvend op zich heeft genomen. Waarschijnlijk was de landvoogd bij de wegvoering der krijgsgevangenen niet te Jerusalem aanwezig, en werd de profeet bij de heerschende verwarring met de overige hoofden des volks geboeid en medegesleept en eerst te Rama opgemerkt.

[2]) De krijgsoverste had die voorspellingen van Jeremias waarschijnlijk uit den mond der overgevluchte en krijgsgevangen Judeërs vernomen.

[3]) Zie XXXIX noot 7.

[4]) Vgl. Gen. XIII 9; XX 15.

[5]) Nabuzardan bemerkte aanstonds dat de profeet het eerste niet verkoos. Hebr. waarschijnlijk: «en nog keerde hij zich niet om», wat kan beteekenen: Jeremias volhardde in zijn besluit om in Juda te blijven. De Septuag. (hoofdst. XLVII) heeft dit niet en is in v. 4 en 5 korter en duidelijker: indien het u goeddunkt met mij mede te gaan naar Babylon, ga dan mede en Ik zal mijne oogen op u richten; zoo niet, blijf dan achter, keer terug naar Godolias .... en woon bij hem .... en ga, waarheen het u goeddunkt te gaan.

quocumque placuerit tibi ut vadas, vade. Dedit quoque ei magister militiæ cibaria, et munuscula, et dimisit eum.

6. Venit autem Jeremias ad Godoliam filium Ahicam in Masphath, et habitavit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra.

7. Cumque audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones, ipsi et socii eorum, quod præfecisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terræ, et quod commendasset ei viros, et mulieres, et parvulos, et de pauperibus terræ, qui non fuerant translati in Babylonem:

8. Venerunt ad Godoliam in Masphath: et Ismahel filius Nathaniæ, et Johanan, et Jonathan filii Caree, et Sareas filius Thanehumeth, et filii Ophi, qui erant de Netophathi, et Jezonias filius Maachathi, ipsi et viri eorum.

9. Et juravit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan, et comitibus eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldæis, habitate in terra, et servite regi Babylonis, et bene erit vobis. *IV Reg. XXV 24.*

woon derhalve bij hem in het midden des volks; of ga, waarheen het u goeddunkt te gaan. En de overste der krijgsmacht gaf hem teerkost[6]) en geschenken, en liet hem gaan.

6. Jeremias nu kwam tot Godolias, den zoon van Ahicam, te Masphath, en hij woonde bij hem in het midden des volks, dat in het land was achtergelaten.

7. En toen al de legerhoofden, die zich in de landstreken verspreid hadden, zij en hunne manschappen, vernamen, dat de koning van Babylon Godolias, den zoon van Ahicam, over het land had aangesteld, en dat hij aan hem het toezicht had gegeven over de mannen en de vrouwen en de kinderen en over de geringen des lands, die niet naar Babylon waren weggevoerd[7]),

8. kwamen zij tot Godolias te Masphath: te weten Ismahel, de zoon van Nathanias, en Johanan en Jonathan, de zonen van Careë, en Sareas, de zoon van Thanehumeth, en de zonen van Ophi, die van Netophathi waren, en Jezonias, de zoon van den Maächathiet, zij en hunne manschappen[8]).

9. En Godolias, de zoon van Ahicam, den zoon van Saphan, zwoer hun en hunnen manschappen, zeggende: Vreest niet de Chaldeën te dienen, woont in het land en dient den koning van Babylon, en het zal ulieden welgaan[9]).

---

[6]) *Teerkost* voor de reis van Rama naar het niet ver gelegen Masphath of Maspha (Hebr. «Mizpa») in den stam Benjamin. Daar Jerusalem en de tempel verwoest waren, had Godolias deze stad tot verblijf gekozen, waarschijnlijk omdat zij van de oudste tijden af eene heilige plaats (zie Judic. XI 11; XX 1), eene plaats des gebeds geweest was; vgl. I Mach. III 45, 46.

[7]) Zie voor v. 7—9 IV Reg. XXV 23. *Vrouwen*, wier mannen, en *kinderen*, wier vaders in den krijg gesneuveld of in ballingschap gevoerd waren, *en* (d. i. te weten) *over de geringen* enz.; zie XXXIX 10.

[8]) *Ismahel* was naar XLI 1 van koninklijke afkomst. In IV Reg. XXV 23, hierbeneden v. 13 en XLII 1 is *Johanan* alleen als *de zoon van Careë* vermeld; de naam *Jonathan* wordt in de Septuag. niet genoemd en is waarschijnlijk eene schrijffout, uit de gelijkenis met «Johanan» ontstaan. — De stad *Netophathi* lag niet ver van Bethlehem (I Esdr. II 21 volg.; II Esdr. VII 26). *Maächa* is eene landstreek in het Overjordaansche aan den voet van den Hermon (Deut. III 14; Jos. XII 5; XIII 11). — De landvoogd werd algemeen geacht; vandaar dat men van alle zijden tot hem samenstroomde.

[9]) De raad van Godolias was overeenkomstig de godspraken van Jeremias (vgl. XXV 11 enz.). *Hij zwoer hun*, d.i. bevestigde hun het volgende onder eed.

Ecce ego habito in Masphath
›spondeam præcepto Chaldæo-
qui mittuntur ad nos: vos
n colligite vindemiam, et mes-
et oleum, et condite in vasis
is, et manete in urbibus vestris,
tenetis.
Sed et omnes Judæi, qui erant
oab, et in filiis Ammon, et in
ıæa, et in universis regionibus,
;o quod dedisset rex Babylonis
uias in Judæa, et quod præ-
isset super eos Godoliam filium
am filii Saphan:

Reversi sunt, inquam, omnes
i de universis locis, ad quæ
ıgerant, et venerunt in terram
ad Godoliam in Masphath: et
ƺerunt vinum, et messem mul-
nimis.
Johanan autem filius Caree,
nnes principes exercitus, qui
rsi fuerant in regionibus, ve-
ıt ad Godoliam in Masphath.
Et dixerunt ei: Scito quod
s rex filiorum Ammon misit
ıel filium Nathaniæ percutere
am tuam. Et non credidit eis
lias filius Ahicam.

Johanan autem filius Caree

10. Zie ik, ik houd mijn verblijf te Masphath, om in te staan voor wat de Chaldeën bevelen, die tot ons gezonden worden[10]; gij echter, zamelt wijn in en koren en olie, en bergt het in uwe vaten, en woont in uwe steden, die gij in bezit hebt.

11. Maar ook al de Judeërs, die in Moab en onder de kinderen van Ammon en in Idumea en in al de landstreken waren, toen zij hoorden, dat de koning van Babylon overblijfselen had gelaten in Judea, en dat hij over hen Godolias, den zoon van Ahicam, den zoon van Saphan, had aangesteld;
12. al de Judeërs, zeg ik, keerden terug uit al de plaatsen, werwaarts zij gevlucht waren, en kwamen naar het land Juda tot Godolias te Masphath; en zij zamelden wijn in en koren, uitermate veel[11]).

13. Doch Johanan, de zoon van Careë, en al de legerhoofden, die in de landstreken verspreid waren geweest, kwamen tot Godolias te Masphath.
14. En zij zeiden tot hem: Weet dat Baälis, de koning der kinderen van Ammon, Ismahel, den zoon van Nathanias, heeft uitgezonden om u van het leven te berooven[12]). En Godolias, de zoon van Ahicam, geloofde hen niet.
15. Doch Johanan, de zoon van

Hebr.: «om te staan voor het
ıt der Chaldeën, die tot ons zullen
ı», d. i. om in hunnen naam het
e besturen en aan hen rekenschap
en van mijn bestuur. Als zoodanig
Godolias hun de verzekering, dat,
j rustig en onderworpen blijven,
een leed zal geschieden, en zij vei-
› vruchten van hun land zullen
ın inoogsten.
De mare van deze nieuwe neder-
g en van het rustig en veilig
jf in Juda lokte de voor het leger
Chaldeën wijd en zijd gevluchte
rs naar hun vaderland terug.
een vluchteling, die zich bij de
›nieten had schuil gehouden, was
ıel, voor wien de overige leger- vorsten van Juda den landvoogd te Maspha kwamen waarschuwen, naar v. 13 volg. — Uit den rijken oogst, dien zij reeds zoo spoedig konden inzamelen, volgt, dat de Chaldeën het land van Juda niet op barbaarsche wijze hadden verwoest, ja zelfs vruchtboomen en wijnbergen gespaard hadden. Naar de Septuag. zamelden zij ook «olie» in.

[12]) Wat den koning der Ammonieten hiertoe dreef, blijkt niet. Wellicht was het eene oude veete tegen Godolias, of wel had hij gehoopt het grondgebied van Juda, na de wegvoering der bevolking, te kunnen nemen, en zag hij zich nu door de aanstelling van Godolias tot landvoogd in die verwachting teleurgesteld.

dixit ad Godoliam seorsum in Masphath, loquens: Ibo, et percutiam Ismahel filium Nathaniæ nullo sciente, ne interficiat animam tuam, et dissipentur omnes Judæi, qui congregati sunt ad te, et peribunt reliquiæ Juda.

16. Et ait Godolias filius Ahicam ad Johanan filium Caree: Noli facere verbum hoc: falsum enim tu loqueris de Ismahel.

Careë, sprak in het geheim tot Godolias te Masphath, zeggende: Ik zal gaan en Ismahel, den zoon van Nathanias, dooden, zonder dat iemand het weet, opdat hij u niet van het leven beroove, en niet de Judeërs, die om u verzameld zijn, allen verstrooid worden, zoodat de overblijfselen van Juda verloren gaan[13]).

16. En Godolias, de zoon van Ahicam, zeide tot Johanan, den zoon van Careë: Doe dit woord niet; want het is valsch, wat gij van Ismahel zegt.

CAPUT XLI.

HOOFDSTUK XLI.

Ismahel vermoordt Godolias (v. 1—3), benevens een groot aantal bedevaartgangers (v. 4—9); bevrijding der door Ismahel medegevoerde Joden (v. 10—15); plan om naar Egypte de wijk te nemen (v. 16—18).

1. Et factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniæ, filii Elisama de semine regali, et optimates regis, et decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Masphath: et comederunt ibi panes simul in Masphath.

2. Surrexit autem Ismael filius Nathaniæ, et decem viri, qui cum eo erant, et percusserunt Godoliam

1. En het geschiedde in de zevende maand, dat Ismahel, de zoon van Nathanias, den zoon van Elisama, van koninklijke afkomst, en de grooten des konings en tien mannen met hem tot Godolias, den zoon van Ahicam, kwamen te Masphath; en zij aten te zamen brood aldaar te Masphath[1]).

2. Ismahel nu, de zoon van Nathanias, stond op, alsook de tien mannen, die met hem waren, en

[13]) Want werd Godolias vermoord, dan zou de wraak der Chaldeën op de overblijfselen neerkomen om hen te verstrooien en te verdelgen.

[1]) *In de zevende maand,* drie maanden na de inneming der stad (XXXIX 2), twee maanden na hare verwoesting en de aanstelling van Godolias; zie LII 12. *Ismahel* was, waarschijnlijk om zijne afstamming van *Elisama,* een zoon van David (zie II Reg. V 16 en I Par. III 6, 8; XIV 7), van *koninklijke afkomst* en daarom naijverig op den landvoogd Godolias en verbitterd op de Chaldeën, derhalve een geschikt werktuig in de hand van den Ammonietischen koning. *De grooten des konings* kunnen de vorsten en rijksgrooten zijn, die evenals Ismahel zich door de vlucht gered hadden; zie XL 7, 8. Daar evenwel hun optreden hier, na het bloedbad van XXXIX 6 en de wegvoering van de rijksgrooten (zie XXXIX 9), bevreemdt, vertalen sommigen het Hebr.: «van koninklijke afkomst en *van* de grooten des konings». Anderen echter meenen, dat de Ammonietische rijksgrooten bedoeld zijn. In de Septuag. (hoofdst. XLVIII) worden zij niet genoemd en ook treden zij in het verdere verhaal niet meer op. *Zij aten* enz., d. i. waren met Godolias aan een gemeenschappelijken maaltijd gezeten.

Ahicam filii Saphan gladio,
ɪrfecerunt eum, quem præfe-
rex Babylonis terræ.

ɪnes quoque Judæos, qui erant
łodolia in Masphath, et Chal-
qui reperti sunt ibi, et viros
ɪres percussit Ismahel.

cundo autem die postquam
rat Godoliam, nullo adhuc
ɪ,
ɪnerunt viri de Sichem, et de
t de Samaria octoginta viri:
arba, et scissis vestibus, et
ɜntes: et munera, et thus ha-
; in manu, ut offerrent in
Domini.

ɾressus ergo Ismahel filius
ɪiæ in occursum eorum de
ath, incedens et plorans ibat:
utem occurrisset eis, dixit ad
Venite ad Godoliam filium
n.
ɪi cum venissent ad medium
is, interfecit eos Ismahel fi-
athaniæ circa medium laci,

zij sloegen Godolias, den zoon van Ahicam, den zoon van Saphan, met het zwaard, en zij doodden dengene, dien de koning van Babylon over het land had aangesteld[2]).

3. Ook al de Judeërs, die bij Godolias te Masphath waren, en de Chaldeën, die zich daar bevonden, en de krijgslieden[3]) versloeg Ismahel.

4. En den tweeden dag, nadat hij Godolias gedood had, terwijl niemand nog daarvan wist[4]),

5. kwamen er mannen van Sichem en van Silo en van Samaria, tachtig mannen, met geschoren baard en gescheurde kleederen en in treurgewaad; en zij droegen offergaven en wierook in hunne hand om in het huis des Heeren op te dragen[5]).

6. Ismahel dan, de zoon van Nathanias, ging uit van Masphath, hun te gemoet, en al weenende ging hij voort[6]); en toen hij hen ontmoette, zeide hij tot hen: Komt tot Godolias, den zoon van Ahicam[7])!

7. En toen zij tot in het midden der stad waren gekomen, doodde hen Ismahel, de zoon van Natha-

---

n daarom was de wraak van den van Babylon te wachten; zie v. Gedurende en nog na de ballap werd de moord op Godolias en jaarlijkschen vastendag herzie op Zach. VII 5.
ɜbr. zonder *en*: «de krijgslieden», ijstelling tot *de Judeërs* en *de ën*; zij, de lijfwacht van Godoiet echter het weerlooze volk 10), werden mede vermoord. — ɪatste zinsnede staat niet in de ɡ., welke in dit hoofdstuk weder knopter is.
iemand buiten de stad; hiervoor mahel gezorgd uit vrees voor Godolias bevriende legerhoof-11.
ehem, Silo (Septuag. *Salem)* en *a* zijn steden van het vroegere mmenrijk. Zij kwamen eventijde van Ezechias en Josias Par. XXX 11; XXXIV 9; XXXV 18), wellicht naar aanleiding van het in de zevende maand (zie v. 1) vallende Loofhuttenfeest, ter heilige stede; nu echter, daar stad en tempel verwoest waren, niet met vroolijk fluitspel (gelijk Is. XXX 29), doch *met gescheurde kleederen* (zie XXXVI 24), *met geschoren baard* en *in treurgewaad*, Hebr. «met insnijdingen» (in de huid); zie XVI noot 5. Zij droegen met zich *offergaven* of spijsoffers en *wierook* (zie XVII noot 22) om ter plaatse van den tempel te verbranden, want van *bloedige* offers kon toen geen sprake zijn. Vgl. Bar. I 10, 14.

[6]) Veinzend hunne gevoelens te deelen om op die wijze hun vertrouwen te winnen. In de Septuag. wordt dit van die mannen gezegd: «zij gingen en weenden».

[7]) Om hem als landvoogd te huldigen.

ipse et viri, qui erant cum eo.

8. Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel: Noli occidere nos: quia habemus thesauros in agro, frumenti, et hordei, et olei, et mellis. Et cessavit: et non interfecit eos cum fratribus suis.

9. Lacus autem, in quem projecerat Ismahel omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godoliam, ipse est, quem fecit rex Asa propter Baasa regem Israel: ipsum replevit Ismahel filius Nathaniæ occisis.

10. Et captivas duxit Ismahel omnes reliquias populi, qui erant in Masphath: filias regis, et universum populum, qui remanserat in Masphath: quos commendaverat Nabuzardan princeps militiæ Godoliæ filio Ahicam. Et cepit eos Ismahel filius Nathaniæ, et abiit ut transiret ad filios Ammon.

11. Audivit autem Johanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, omne malum,

nias, omtrent het midden van den vijver[8]), hij en de mannen, die met hem waren.

8. Tien mannen echter werden er onder hen gevonden, die tot Ismahel zeiden: Dood ons niet, want wij hebben in het veld verborgen voorraden van tarwe en gerst en olie en honig. En hij liet af en doodde hen niet met hunne broeders[9]).

9. De vijver nu, waarin Ismahel al de lijken der mannen had geworpen, die hij wegens Godolias verslagen had, is dezelfde, welken koning Asa gemaakt heeft wegens Baäsa, den koning van Israël[10]); dezen vulde Ismahel, de zoon van Nathanias, met de gedooden[11]).

10. En Ismahel voerde al de overblijfselen des volks, die te Masphath waren, gevankelijk mede: de dochters des konings en al het volk, dat in Masphath was overgebleven, hen, die Nabuzardan, de overste der krijgsmacht, onder het toezicht gesteld had van Godolias, den zoon van Ahicam[12]). En Ismahel, de zoon van Nathanias, nam hen gevangen en toog heen om tot de kinderen van Ammon over te gaan[13]).

11. Doch Johanan, de zoon van Careë, en al de oversten der krijgslieden, die bij hem waren, hoorden

[8]) Hebr. «hij doodde hen midden in den vijver», d. i. wierp hunne lijken daarin; zie v. 9.

[9]) Nog heden hebben de Arabieren zulke onder den grond verborgen bewaarplaatsen in het veld. — Ismahel hoopte bij een volgenden strooptocht die schatten op hunne aanwijzing te bemachtigen.

[10]) *Wegens*, Hebr.: «door de hand van», d. i. door middel van, *Godolias*, wat wellicht beteekent: terwijl hij hen ter huldiging van Godolias binnen de stad gelokt had. Doch in plaats van *wegens Godolias* vertaalt de Septuag. (met eene geringe wijziging der Massoretische lezing): «is die groote vijver, welken koning *Asa*» enz. Deze koning had naar III Reg. XV 22 Gabaä en Masphath versterkt (vgl. II Par. XVI 6) en daarom ook van vijvers voorzien *wegens* de belegering, welke van *Baäsa* te vreezen was.

[11]) En zoo verontreinigde hij dien beroemden vijver en maakte hem voor de bewoners onbruikbaar op het oogenblik zelf, dat hij de stad ging verlaten. — Waarom Ismahel die vreedzame bedevaartgangers doodde, wordt niet uitdrukkelijk gezegd; uit v. 8 kan men opmaken, dat hij het deed om hen uit te schudden.

[12]) Zie XL 7. De *dochters des konings* zijn de vorstinnen van het koninklijk huis, die niet gelijk de vorsten ter dood gebracht of weggevoerd waren; zie XXXIX 6 volg.

[13]) En zoo over den Jordaan met zijnen buit ontvluchten.

quod fecerat Ismahel filius Nathaniæ.
12. Et assumptis universis viris, profecti sunt ut bellarent adversum Ismahel filium Nathaniæ, et invenerunt eum ad aquas multas, quæ sunt in Gabaon.
13. Cumque vidisset omnis populus, qui erat cum Ismahel, Johanan filium Caree, et universos principes bellatorum, qui erant cum eo, lætati sunt.
14. Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismahel, in Masphath: reversusque abiit ad Johanan filium Caree.
15. Ismahel autem filius Nathaniæ fugit cum octo viris a facie Johanan, et abiit ad filios Ammon.
16. Tulit ergo Johanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, universas reliquias vulgi, quas reduxerat ab Ismahel filio Nathaniæ de Masphath, postquam percussit Godoliam filium Ahicam: fortes viros ad prœlium, et mulieres, et pueros, et eunuchos, quos reduxerat de Gabaon.
17. Et abierunt, et sederunt peregrinantes in Chamaam, quæ est juxta Bethlehem, ut pergerent, et introirent Ægyptum
18. A facie Chaldæorum: timebant

al het kwaad, dat Ismahel, de zoon van Nathanias, gedaan had.
12. En al de manschappen medenemende, togen zij uit om strijd te voeren tegen Ismahel, den zoon van Nathanias, en zij troffen hem aan bij de groote wateren, die te Gabaon zijn[14]).
13. En toen al het volk, dat bij Ismahel was, Johanan, den zoon van Careë, zag, alsmede al de oversten der krijgslieden, die bij hem waren, verheugden zij zich.
14. En al het volk, dat Ismahel in Masphath gevangen had genomen, keerde terug en ging weder over tot Johanan, den zoon van Careë.
15. Doch Ismahel, de zoon van Nathanias, vluchtte met acht mannen uit het aangezicht van Johanan, en hij ging heen naar de kinderen van Ammon.
16. Johanan nu, de zoon van Careë, en al de oversten der krijgslieden, die bij hem waren, namen al de overblijfselen des volks, welke hij had teruggevoerd van Ismahel, den zoon van Nathanias, uit Masphath[15]), nadat deze Godolias, den zoon van Ahicam, had verslagen: krijgshaftige mannen[16]) en vrouwen en kinderen en ontmanden[17]), die hij van Gabaon had teruggevoerd.
17. En zij gingen heen en verwijlden op hunnen tocht te Chamaäm, dat nabij Bethlehem ligt[18]), om verder te reizen en naar Egypte te gaan
18. uit het aangezicht der Chal-

[14]) Zie II Reg. II 13. Gabaon was niet ver van Masphath verwijderd.
[15]) Duidelijker zou zijn gelijk in v. 14: «die Ismahel had weggevoerd uit Masphath», want *uit Masphath* had Ismahel hen weggevoerd, terwijl Johanan hen nu uit den omtrek *van Gabaon* (v. 12) terugvoerde; bovendien ook in hetgeen hier volgt, is Ismahel het onderwerp. In de Septuag. is dit bezwaar niet, want de woorden *uit Masphath* tot aan *verslagen* staan er niet.
[16]) Zie XL 7, 11.
[17]) Dienaren van «de dochters des konings», zie noot 12. In hetgeen volgt, is Johanan weder het onderwerp: *die hij*, te weten Johanan.
[18]) Het Hebr. vertaalt men: «in de herberg van Chimham», naar II Reg. XIX 37 volg. den zoon van Berzellaï. De herberg is of eene karavansera of, naar Flav. Jos. Antiq. X 11, eene schaapskooi.

enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathaniæ Godoliam filium Ahicam, quem præposuerat rex Babylonis in terra Juda.

deën; want zij vreesden hen, omdat Ismahel, de zoon van Nathanias, Godolias, den zoon van Ahicam, verslagen had, dien de koning van Babylon over het land Juda had aangesteld[19]).

CAPUT XLII.

HOOFDSTUK XLII.

De profeet wordt geraadpleegd over de afreis naar Egypte (v. 1—6). Antwoord des Heeren: gevolgen van hunne gehoorzaamheid en van hunne ongehoorzaamheid aan Gods woord (v. 7—22).

1. Et accesserunt omnes principes bellatorum, et Johanan filius Caree, et Jezonias filius Osaiæ, et reliquum vulgus a parvo usque ad magnum:

2. Dixeruntque ad Jeremiam prophetam: Cadat oratio nostra in conspectu tuo: et ora pro nobis ad Dominum Deum tuum pro universis reliquiis istis, quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur:

3. Et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam, per quam pergamus, et verbum, quod faciamus.

4. Dixit autem ad eos Jeremias propheta: Audivi: ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum secundum verba vestra: omne verbum, quodcumque responderit mihi, indicabo vobis: nec celabo vos quidquam.

5. Et illi dixerunt ad Jeremiam: Sit Dominus inter nos testis veri-

1. En al de oversten der krijgslieden traden toe en Johanan, de zoon van Careë, en Jezonias, de zoon van Osaias[1]), en het overige volk, van klein tot groot;

2. en zij zeiden tot Jeremias, den profeet: Moge ons gebed voor uw aangezicht vallen[2]); en bid voor ons tot den Heer, uwen God, voor al deze overblijfselen; want wij zijn, weinigen uit velen, overgebleven, gelijk uwe oogen ons aanschouwen.

3. En toone de Heer, uw God, ons den weg, dien wij verder gaan, en het woord, dat wij doen moeten.

4. En Jeremias, de profeet, zeide tot hen: Ik heb het gehoord[3]); zie, Ik bid tot den Heer, uwen God, overeenkomstig uwe woorden; elk woord, dat Hij mij zal antwoorden, zal ik u bekend maken, en ik zal u niets verhelen[4]).

5. En zij zeiden tot Jeremias: De Heer zij onder ons getuige der waar-

---

[19]) Zij vreesden met reden de wraak der Chaldeën, te meer omdat de schuldigen gevlucht waren en ook dit hun zou worden toegerekend. Immers was hunne oproerige gezindheid al meermalen gebleken.

[1]) *En al de oversten .... en* (met verklarende beteekenis, te weten) *Johanan* enz. De vader van *Jezonias*, hier *Osaias* geheeten, werd XL 8 «de Maächathiet» genaamd. Doch in plaats van Jezonias stelt de Septuag. (hoofdst. XLIX) «Azarias» naast *Johanan*, gelijk in de Vulg. in XLIII 2.

[2]) Zie op XXXVI 7. De inhoud van het gebed volgt in v. 3.

[3]) Ik zal doen naar uw verlangen.

[4]) Uit het volgende vers mag men besluiten, dat Jeremias hierbij de vermaning voegde om van hunne zijde aan Gods woord te gehoorzamen, al zou Hij ook het tegendeel gebieden van hetgeen zij verlangden.

fidei, si non juxta omne
, in quo miserit te Dominus
us ad nos, sic faciemus.

› bonum est, sive malum,
›mini Dei nostri, ad quem
s te, obediemus: ut bene
is cum audierimus vocem
Dei nostri.

n autem completi essent
lies, factum est verbum Do-
Jeremiam.

avitque Johanan filium Ca-
›mnes principes bellatorum,
nt cum eo, et universum
a minimo usque ad ma-

lixit ad eos: Hæc dicit Do-
Deus Israel, ad quem misi-
, ut prosternerem preces
in conspectu ejus:

quiescentes manseritis in
ac, ædificabo vos, et non
n: plantabo, et non evellam:
n placatus sum super malo
ci vobis.

lite timere a facie regis
is, quem vos pavidi formi-
nolite metuere eum, dicit
s: quia vobiscum sum ego,
s vos faciam, et eruam de
us.

dabo vobis misericordias,
ebor vestri et habitare vos
in terra vestra.

autem dixeritis vos: Non
imus in terra ista, nec au-
vocem Domini Dei nostri,

heid en der trouw[5]), indien wij niet overeenkomstig elk woord, waarmede de Heer, uw God, u tot ons zenden zal, alzoo doen.

6. Het zij dan goed of kwaad[6]), aan de stem van den Heer, onzen God, tot wien wij u zenden, zullen wij gehoorzamen, opdat het ons welga, als wij hooren naar de stem van den Heer, onzen God.

7. Toen er nu tien dagen vervuld waren, geschiedde het woord des Heeren tot Jeremias.

8. En hij riep Johanan, den zoon van Careë, en al de oversten der krijgslieden, die bij hem waren, en het geheele volk, van den kleinste tot den grootste.

9. En hij zeide tot hen: Dit zegt de Heer, de God van Israël, tot wien gij mij gezonden hebt, opdat ik uwe gebeden zou neerleggen voor zijn aangezicht:

10. Indien gij rustig in dit land blijft wonen, zal Ik u opbouwen en niet afbreken, zal Ik u planten en niet uitroeien; want reeds ben Ik verzoend vanwege het kwaad, dat Ik aan u gedaan heb[7]).

11. Vreest niet voor het aangezicht van den koning van Babylon, voor wien gij angstig beducht zijt; vreest niet voor hem, zegt de Heer; want Ik ben met u om u heil te schaffen en u te redden uit zijne hand.

12. En Ik zal u barmhartigheid bewijzen en Mij uwer ontfermen en u doen wonen in uw land[8]).

13. Maar indien gij zegt: Wij willen niet wonen in dit land, en wij willen niet hooren naar de stem van den Heer, onzen God[9]);

Heer getuige tegen ons en
›ns, indien wij niet oprecht
wat wij beloven en niet getrouw
rd volbrengen.
zij het met onze meening over-
, hetzij het daarmede in strijd is.
XXIV 6. Hebr.: «want Ik
uw over het kwaad, dat» enz.,
wil Mij weder ontfermen en u
zijn; zie XVIII 8 en noot 5

aldaar.

[8]) Septuag. en Syr.: «en u terugvoeren naar uw land», aan hetwelk gij den rug hebt toegekeerd. Naar het Hebr. zal de koning van Babylon «zich uwer ontfermen en u terugvoeren naar uw land». Hiertoe echter zal God de Chaldeeën bewegen en op die wijze u *barmhartigheid bewijzen*.

[9]) Naar het Hebr.: «zoodat gij niet

14. Dicentes: Nequaquam, sed ad terram Ægypti pergemus: ubi non videbimus bellum, et clangorem tubæ non audiemus, et famem non sustinebimus: et ibi habitabimus.

15. Propter hoc nunc audite verbum Domini reliquiæ Juda: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Si posueritis faciem vestram ut ingrediamini Ægyptum, et intraveritis ut ibi habitetis:

16. Gladius, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Ægypti: et fames, pro qua estis solliciti, adhærebit vobis in Ægypto, et ibi moriemini.

17. Omnesque viri, qui posuerunt faciem suam ut ingrediantur Ægyptum, ut habitent ibi, morientur gladio, et fame, et peste: nullus de eis remanebit, nec effugiet a facie mali, quod ego afferam super eos.

18. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Sicut conflatus est furor meus, et indignatio mea super habitatores Jerusalem: sic conflabitur indignatio mea super vos, cum ingressi fueritis Ægyptum, et eritis in jusjurandum, et in stuporem, et in maledictum, et in opprobrium: et nequaquam ultra videbitis locum istum.

19. Verbum Domini super vos reliquiæ Juda: Nolite intrare Ægyptum: scientes scietis quia obtestatus sum vos hodie,

20. Quia decepistis animas vestras:

14. zeggende: Geenszins, doch naar het land Egypte zullen wij voortreizen; en aldaar zullen wij geen krijg zien en het geschal der bazuin niet hooren en geen honger lijden; en aldaar zullen wij wonen:

14. nu dan, hoort derhalve het woord des Heeren, overblijfselen van Juda! Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Indien gij uw aangezicht richt[10]) om Egypte binnen te trekken, en gij er ingaat om aldaar te wonen,

16. dan zal het zwaard, dat gij vreest, u daar achterhalen in het land Egypte; en de honger, waarvoor gij bezorgd zijt, zal u aankleven in Egypte, en aldaar zult gij sterven.

17. En alle mannen, die hun aangezicht gericht hebben om Egypte binnen te trekken, ten einde aldaar te wonen, zij zullen sterven door het zwaard en door den honger en door de pest; niemand van hen zal overblijven noch ontkomen voor het aangezicht des onheils, dat Ik over hen brengen zal.

18. Want dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Gelijk mijn toorn en mijne verbolgenheid ontstoken is geweest over de bewoners van Jerusalem, zoo zal mijne verbolgenheid ontstoken worden over ulieden, wanneer gij Egypte zijt binnengetrokken; en gij zult zijn tot vloek en tot ontzetting en tot verwensching en tot beschimping; en nimmermeer zult gij dit oord nog zien[11]).

19. Het woord des Heeren aangaande u[12]), overblijfselen van Juda: Gaat toch niet naar Egypte; allerzekerst zult gij weten, dat ik het u heden betuigd heb[13]).

20. Want gij hebt uwe zielen mis-

hoort naar de stem van den Heer, uwen God».

[10]) d. i. Stijfhoofdig volhardt in uw boos opzet.

[11]) Dezelfde bedreigingen als XXIV 9; XXV 18; XXIX 18.

[12]) Hebr.: «Gesproken heeft de Heer aangaande u». Het is dus Gods woord, dat ik tot u spreek.

[13]) d. i. Dat ik u plechtig en met nadruk gewaarschuwd heb. Dit zult gij bij ondervinding *weten*, indien gij in strijd daarmede handelt.

vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum dicentes: Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, et juxta omnia quæcumque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, et faciemus.

21. Et annuntiavi vobis hodie, et non audistis vocem Domini Dei vestri super universis, pro quibus misit me ad vos.

22. Nunc ergo scientes scietis quia gladio, et fame, et peste moriemini in loco, ad quem voluistis intrare ut habitaretis ibi.

leid; gij toch hebt mij tot den Heer, onzen God, gezonden, zeggende: Bid voor ons tot den Heer, onzen God, en overeenkomstig alles, wat de Heer, onze God, u ook zeggen zal, boodschap ons aldus, en wij zullen het doen[14]).

21. En ik heb het u heden geboodschapt, en gij hebt niet gehoord[15]) naar de stem van den Heer, uwen God, aangaande al datgene, waarvoor Hij mij tot u gezonden heeft.

22. Nu derhalve zult gij allerzekerst weten, dat gij door het zwaard en door den honger en door de pest zult sterven in het oord, waarheen gij wilt gaan om aldaar te wonen[16]).

CAPUT XLIII.

HOOFDSTUK XLIII.

Vertrek naar Egypte in strijd met Gods woord (v. 1—7). Godspraak aangaande Nabuchodonosor in Egypte (v. 8—13).

1. Factum est autem, cum complesset Jeremias loquens ad populum universos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc:

2. Dixit Azarias filius Osaiæ, et Johanan filius Caree, et omnes viri superbi, dicentes ad Jeremiam: Mendacium tu loqueris: non misit te Dominus Deus noster, dicens: Ne ingrediamini Ægyptum ut habitetis illic.

3. Sed Baruch filius Neriæ incitat te adversum nos, ut tradat nos in manus Chaldæorum, ut interficiat

1. Het geschiedde nu, toen Jeremias geëindigd had tot het volk al de woorden te spreken van den Heer, hunnen God, waarvoor hem de Heer, hun God, tot hen gezonden had, al deze woorden[1]);

2. toen zeide Azarias, de zoon van Osaias[2]), en Johanan, de zoon van Careë, en al de trotsche[3]) mannen, tot Jeremias zeggende: Leugentaal spreekt gij; de Heer, onze God, heeft u niet gezonden om te zeggen: Trekt niet naar Egypte om aldaar te wonen!

3. Maar Baruch, de zoon van Nerias, stookt u op tegen ons, ten einde ons in de handen der Chal-

---

[14]) *Gij hebt* u zelven *misleid* of in het ongeluk gebracht, doordien gij God om bescheid hebt laten vragen en u verplicht hebt om volgens zijn antwoord te handelen. Gij zondigt zwaar en hebt Gods wraak te wachten, omdat gij niet gehoorzaamt. Naar v. 21, 22 wist de profeet, dat zij dit van plan waren.

[15]) In het verleden, want hun besluit was reeds bepaald.

[16]) Hoe dat vonnis aan hen werd voltrokken, zal blijken uit XLIII 10; XLIV 12, 27 enz.

[1]) In het vorige hoofdstuk opgeteekend.

[2]) Zie XLII noot 1.

[3]) En daarom eigenwijze.

nos, et traduci faciat in Babylonem.

4. Et non audivit Johanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, et universus populus vocem Domini ut manerent in terra Juda.

5. Sed tollens Johanan filius Caree, et universi principes bellatorum universos reliquiarum Juda, qui reversi fuerant de cunctis gentibus, ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent in terra Juda:

6. Viros, et mulieres, et parvulos, et filias regis, et omnem animam, quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam, filii Saphan, et Jeremiam prophetam, et Baruch filium Neriæ.

7. Et ingressi sunt terram Ægypti, quia non obedierunt voci Domini: et venerunt usque ad Taphnis.

8. Et factus est sermo Domini ad Jeremiam in Taphnis, dicens:

9. Sume lapides grandes in manu tua, et abscondes eos in crypta, quæ est sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis, cernentibus viris Judæis:

deën over te leveren, om ons te dooden en te doen wegvoeren naar Babylon[4]).

4. En Johanan, de zoon van Careë, en al de oversten der krijgslieden en al het volk hoorden niet naar de stem des Heeren om in het land Juda te blijven.

5. Maar Johanan, de zoon van Careë, en al de oversten der krijgslieden namen al degenen van de overblijfselen van Juda, die uit al de volken, onder welke zij te voren verspreid waren geweest, teruggekeerd waren om in het land Juda te wonen[5]):

6. de mannen en de vrouwen en de kleine kinderen[6]) en de dochters des konings[7]) en elke ziel[8]), die Nabuzardan, de overste der krijgsmacht, bij Godolias, den zoon van Ahicam, den zoon van Saphan, had achtergelaten, ook Jeremias, den profeet, en Baruch, den zoon van Nerias.

7. En zij trokken het land Egypte binnen, want zij gehoorzaamden niet aan de stem des Heeren; en zij kwamen tot aan Taphnis[9]).

8. En het woord des Heeren geschiedde tot Jeremias te Taphnis, zeggende[10]):

9. Neem groote steenen in uwe hand en verberg die in het gewelf, dat onder den tichelmuur aan den ingang van Pharao's huis is[11]) te Taphnis, ten aanschouwen der Judeesche mannen.

---

[4]) Hebr.: «opdat zij (de Chaldeën) ons dooden en naar Babylon wegvoeren». Wat aanleiding gaf tot deze beschuldiging tegen *Baruch* blijkt niet. Wellicht had hij hen met aandrang, meer dan hun lief was, aangemaand om zich aan het woord van Jeremias te houden en zich aan de Chaldeën te onderwerpen.

[5]) Zie XL 11, 12.

[6]) Zie XXXIX 10; XL 6.

[7]) Zie XLI noot 12.

[8]) Allen, die nog in leven waren.

[9]) Zie II noot 16.

[10]) De profeet gaat hier, op de grens van Egypte, aan dit land de komst voorspellen van den veroveraar Nabuchodonosor, opdat de weerspannige vluchtelingen uit het lot der Egyptenaren hun eigen lot zouden vernemen.

[11]) Naar het Hebr. waarschijnlijk: «en verberg die in het leem in het plaveisel, dat aan den ingang van Pharao's huis is». Men zal bezig zijn geweest om den ingang van het paleis te plaveien, zoodat aldaar kalk, gehouwen steen en tichelsteenen aanwezig waren. In den leemen ondergrond van dit plaveisel moest dan de profeet gehouen steenen ingraven als fundament voor den daar op te richten troon van Nabuhodonosor (zie v. 10), die aldaar

10. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego mittam, et assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum: et ponam thronum ejus super lapides istos, quos abscondi, et statuet solium suum super eos.
11. Veniensque percutiet terram Ægypti: quos in mortem, in mortem: et quos in captivitatem, in captivitatem: et quos in gladium, in gladium.
12. Et succendet ignem in delubris deorum Ægypti, et comburet ea, et captivos ducet illos: et amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo: et egredietur inde in pace.

13. Et conteret statuas domus Solis, quæ sunt in terra Ægypti: et delubra deorum Ægypti comburet igni.

10. En zeg tot hen: Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Zie, Ik zal zenden en in mijnen dienst nemen Nabuchodonosor, den koning van Babylon, mijnen dienstknecht; en Ik zal zijnen troon plaatsen op deze steenen, welke Ik verborgen heb, en hij zal zijnen zetel daarboven oprichten[12].
11. En hij zal komen en het land Egypte slaan; wie tot den dood, ten doode; en wie tot de gevangenschap, ter gevangenschap; en wie tot het zwaard, ten zwaarde[13].
12. En hij zal een vuur ontsteken in de heiligdommen der goden van Egypte, en hij zal die verbranden en hen gevankelijk wegvoeren; en hij zal zich omhangen met het land Egypte, gelijk de herder zich omhangt met zijnen mantel; en hij zal vandaar wegtrekken in vrede[14].
13. En verbrijzelen zal hij de zuilen van het Zonnehuis, welke in het land Egypte zijn[15]; en de heiligdommen der goden van Egypte zal hij verbranden met vuur.

---

in plaats van den Pharao weldra zetelen zou. In het hedendaagsche Tell Defenne, het oude Taphnis, heeft men de overblijfselen teruggevonden van het paleis van Pharao, en o. a. een plaveisel van tichelsteenen vóór den ingang, waaronder groote gehouwen steenen lagen.

[12]) Hebr.: «en hij zal zijn tapijt daarover uitspreiden». Nabuchodonosor was Gods *dienstknecht* in den zin van XXV noot 9.

[13]) Zie XV 2, 3.

[14]) De overwinnaar zal de tempels verbranden en, naar de gewoonte dier tijden, de afgodsbeelden als zegeteeken medevoeren. Hij *zal zich omhangen met Egypte*, d. i. zich de rijkdommen des lands toeëigenen, en dit zonder eenige moeite en in korten tijd, zooals de vergelijking leert. — In het Oosten slapen de herders onder den blooten hemel en wikkelen zich tegen de nachtelijke koude in *een mantel*. — Daarna zal de Chaldeeuwsche koning *in vrede*, d. i. onverlet en zonder achtervolgd te worden, terugkeeren naar zijn land.

[15]) Septuag. (hoofdst. L): «de zuilen van Heliopolis, die te On zijn». Het *Zonnehuis*, Hebr.: «Beth Sjemesj», beteekent dus waarschijnlijk de beroemde stad On of Heliopolis in Beneden-Egypte (zie Gen. XLI noot 15; vgl. Is. XIX 18); de *zuilen* zijn de voor den zonnetempel aldaar opgerichte obelisken (Herod. II 111). — Ook Ezechiël (XXIX 17—21) voorspelde in 571 de verovering en verwoesting van Egypte door Nabuchodonosor. Van de vervulling der godspraak getuigen de oudste geschiedschrijvers en bovendien de in de laatste jaren gevonden opschriften. Het Egyptische opschrift van Nes-Hor uit den tijd van den Pharao Hophra of Ephree vermeldt wel niet uitdrukkelijk Nabuchodonosor en de Chaldeën, maar gewaagt toch van eenen inval van «Syriërs, noordelijke volksstammen, Aziaten», die tot diep in Boven-Egypte doordrongen en het land verwoestten. Meer zekerheid geeft het andere opschrift, waarin Nabuchodonosor zelf verhaalt, dat hij in zijn 37e jaar (568 v. Chr.) eenen krijgstocht naar Egypte

CAPUT XLIV.

HOOFDSTUK XLIV.

Waarschuwing der aan afgoderij schuldige Judeërs in Egypte (v. 1—14); hun onbeschaamd antwoord (v. 15—19). Herhaalde waarschuwing met aankondiging van hunnen ondergang (v. 20—30).

1. Verbum, quod factum est per Jeremiam ad omnes Judæos, qui habitabant in terra Ægypti, habitantes in Magdalo, et in Taphnis, et in Memphis, et in terra Phatures, dicens:

2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vos vidistis omne malum istud, quod adduxi super Jerusalem, et super omnes urbes Juda: et ecce desertæ sunt hodie, et non est in eis habitator:

3. Propter malitiam, quam fecerunt ut me ad iracundiam provocarent, et irent ut sacrificarent, et colerent deos alienos, quos nesciebant et illi, et vos, et patres vestri.

4. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas de nocte consurgens, mittensque et dicens: Nolite facere verbum abominationis hujuscemodi, quam odivi.

5. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam ut converterentur a malis suis, et non sacrificarent diis alienis.

6. Et conflata est indignatio mea

1. Het woord, dat door Jeremias geschiedde tot al de Judeërs, die woonden in het land Egypte, wonende te Magdalum en te Taphnis en te Memphis en in het land Phatures[1]), zeggende:

2. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: Gijlieden hebt al dat onheil gezien, dat Ik over Jerusalem gebracht heb en over al de steden van Juda; en zie, zij zijn heden ten dage verwoest, en er is in haar geen bewoner,

3. wegens de boosheid, die zij gepleegd hebben om Mij tot gramschap te tarten en te gaan offeren[2]) en vreemde goden te dienen, die zij niet kenden, en zij, en gij, en uwe vaderen.

4. En Ik heb tot u al mijne dienstknechten, de profeten, gezonden, in den nacht opstaande en zendende[3]) en zeggende: Doet niet het woord van zulk eenen gruwel[4]), dien Ik haat.

5. En zij hoorden niet en neigden hun oor niet om terug te keeren van hunne boosheden en om niet te offeren aan vreemde goden[5]).

6. En ontstoken werd mijne verbol-

heeft ondernomen, waarbij hij overwinningen en rijken buit op Egypte behaalde.

[1]) *Magdalum* of Migdol beteekent «sterkte» of toren; zie XLVI 14 en vgl. Ez. XXIX 10; XXX 6. Het was eene grensstad in het noordoosten van Egypte, niet ver van Pelusium, en mag niet verward worden met het meer zuidelijk gelegen Magdalum van Exod. XIV 2. Zie II 16 voor *Taphnis* en *Memphis;* dit laatste staat niet in de Septuag. (hoofdst. LI). Het *land Phatures* is het Is. XI 11 vermelde «Phetros» of Boven-Egypte. Tot zooverre hadden zich de Judeesche vluchtelingen zuidwaarts verspreid, o. a. uit vrees voor de Chaldeeën. Jeremias sprak dus deze profetie eenigen tijd na XLIII 8—13, nog onder Ephree (zie v. 30), derhalve vóór 570. Het is de laatste godspraak, die wij van hem bezitten.

[2]) *Sacrificare, offeren,* beteekent in dit hoofdstuk, gelijk uit het Hebr. blijkt, hetzelfde als *libare* I 16, te weten: wierook of een vuuroffer opdragen.

[3]) Zie op VII 13.

[4]) d. i. Zulk eene gruwelijke daad.

[5]) Zie VII 24, 26.

or meus, et succensa est in
ibus Juda, et in plateis Je-
n: et versæ sunt in solitudi-
t vastitatem secundum diem

nunc hæc dicit Dominus
:uum Deus Israel: Quare vos
malum grande hoc contra
s vestras, ut intereat ex vobis
mulier, parvulus et lactens
dio Judæ, nec relinquatur
quidquam residuum:
ovocantes me in operibus
m vestrarum, sacrificando
lienis in terra Ægypti, in
ingressi estis ut habitetis ibi:
ereatis, et sitis in maledicti-
et in opprobrium cunctis
us terræ?
mquid obliti estis mala pa-
vestrorum, et mala regum
et mala uxorum ejus, et mala
et mala uxorum vestrarum,
cerunt in terra Juda, et in
ibus Jerusalem?

on sunt mundati usque ad
anc: et non timuerunt, et
nbulaverunt in lege Domini,
præceptis meis, quæ dedi
vobis et coram patribus ve-

leo hæc dicit Dominus exer-
Deus Israel: Ecce ego ponam
meam in vobis in malum:

genheid en mijn toorn[6]), en zij ontbrandde in de steden van Juda en in de straten van Jerusalem; en zij zijn geworden tot woestenij en tot wildernis, gelijk het is ten huidigen dage[7]).
7. En nu zegt dit de Heer der heerscharen, de God van Israël: Waarom pleegt gij dit groot kwaad tegen uwe zielen[8]), opdat onder u man en vrouw, knaap en zuigeling omkome uit het midden van Juda en u geen enkel overblijfsel worde gelaten,
8. Mij verbitterende door de werken uwer handen, door te offeren aan vreemde goden in het land Egypte, hetwelk gij zijt binnengetreden om aldaar te wonen, opdat[9]) gij ten gronde gaat en tot vloek wordt en tot beschimping voor alle volken der aarde?
9. Hebt gij dan vergeten de boosheden uwer vaderen en de boosheden der koningen van Juda en de boosheden zijner vrouwen en uwe eigen boosheden en de boosheden uwer vrouwen, die zij gepleegd hebben in het land Juda en in de wijken van Jerusalem[10])?
10. Zij werden niet gereinigd[11]) tot op dezen dag; en zij hebben niet gevreesd en niet gewandeld in de wet des Heeren en in mijne geboden, die Ik gegeven heb voor uw aangezicht en voor het aangezicht uwer vaderen.
11. Daarom zegt dit de Heer der heerscharen, de God van Israël: Zie, Ik zal mijn aangezicht tegen u

e VII 20; XLII 18.
lijk gij heden vervuld ziet.
zelven ten verderve; zie XXVI
het volgende *opdat* is het ge-
anner handeling als het doel
teld.
t *opdat* moet men verbinden
eren; het heeft dezelfde kracht
noot 8. Zie verder XXIV 9;
.
ijner vrouwen schijnt terug te
Juda of op ieder der koningen
da, want werkelijk hadden de echtgenooten der koningen sinds Salomon niet weinig schuld gehad aan de verspreiding der afgoderij. De vermelding dier vrouwen geschiedt dan om v. 15. Doch in plaats daarvan heeft de Septuag. «uwer vorsten», gelijk in de optelling van v. 17. Zie verder VII 17.

[11]) Hebr.: «Zij zijn niet vermorzeld geworden» van berouw over hunne zonden en werden derhalve van hunne schuld niet *gereinigd;* vgl. V 3; XIII 27.

et disperdam omnem Judam. *Amos IX 4.*
12. Et assumam reliquias Judæ, qui posuerunt facies suas ut ingrederentur terram Ægypti, et habitarent ibi: et consumentur omnes in terra Ægypti: cadent in gladio et in fame: et consumentur a minimo usque ad maximum in gladio, et in fame morientur: et erunt in jusjurandum, et in miraculum, et in maledictionem, et in opprobrium.

13. Et visitabo super habitatores terræ Ægypti, sicut visitavi super Jerusalem in gladio, et fame, et peste.

14. Et non erit qui effugiat, et sit residuus de reliquiis Judæorum, qui vadunt ut peregrinentur in terra Ægypti: et revertantur in terram Juda, ad quam ipsi elevant animas suas ut revertantur, et habitent ibi: non revertentur nisi qui fugerint.

15. Responderunt autem Jeremiæ omnes viri scientes quod sacrificarent uxores eorum diis alienis: et universæ mulieres, quarum stabat multitudo grandis, et omnis populus habitantium in terra Ægypti in Phatures, dicentes:

richten ten kwade; en Ik zal gansch Juda[12]) verdelgen.
12. En Ik zal de overblijfselen van Juda nemen[13]), hen, die hun aangezicht gericht hebben om het land Egypte binnen te gaan en aldaar te wonen; en zij zullen allen in het land Egypte omkomen; zij zullen vallen door het zwaard en door den honger; en zij zullen omkomen van den kleinste tot den grootste, door het zwaard en door den honger zullen zij sterven; en zij zullen zijn tot vervloeking en tot ontzetting en tot verwensching en tot beschimping.
13. En Ik zal bezoeking brengen over de bewoners van het land Egypte, gelijk Ik bezoeking gebracht heb over Jerusalem, door het zwaard en door den honger en door de pest.
14. En niemand[14]) zal er zijn, die ontkome en overblijve van het overschot der Judeërs, die opgingen om als vreemdelingen te wonen in het land Egypte en om terug te keeren naar het land Juda, werwaarts zij hun zielsverlangen richten[15]) om er terug te keeren en aldaar te wonen; zij zullen niet terugkeeren, behalve zij, die de vlucht nemen.
15. Aan Jeremias nu antwoordden al de mannen, die wisten, dat hunne vrouwen aan vreemde goden offerden, en al de vrouwen, van welke eene groote schare daar stond, en al het volk dergenen, die in het land Egypte, in Phatures woonden[16]), zeggende:

---

[12]) Al wat van Juda in Egypte is overgebleven, zie v. 12. Vgl. XXI 10. In de Septuag. is v. 11 en 12 beknopter.
[13]) *Nemen* in ongunstigen zin, om Mij op hen te wreken, gelijk hier volgt. Zie verder XLII 15 volg. en hierboven v. 8.
[14]) Enkelen, die door de vlucht zullen ontkomen, uitgezonderd, gelijk hier aan het slot gezegd wordt.
[15]) Vgl. XXII 27. Ook in dit vers heeft de Septuag. den tekst verkort.
[16]) Jeremias sprak derhalve de voorafgaande woorden bij gelegenheid eener talrijke bijeenkomst der in Egypte verspreide Judeërs. Misschien waren zij bijeengekomen om eene of andere afgodische plechtigheid te vieren. Daar de Judeesche *vrouwen* zoo talrijk vertegenwoordigd waren, was daarmede vermoedelijk eene huldiging van de «koningin des hemels» (zie v. 17 en VII noot 16) verbonden. *In het land Egypte, in Phatures,* d. i. in Beneden- en in Boven-Egypte: zie v. 1.

16. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te:
17. Sed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro ut sacrificemus reginæ cœli, et libemus ei libamina, sicut fecimus nos, et patres nostri, reges nostri, et principes nostri in urbibus Juda, et in plateis Jerusalem: et saturati sumus panibus, et bene nobis erat, malumque non vidimus.

18. Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginæ cœli, et libare ei libamina, indigemus omnibus, et gladio, et fame consumpti sumus.

19. Quod si nos sacrificamus reginæ cœli, et libamus ei libamina: numquid sine viris nostris fecimus ei placentas ad colendum eam, et libandum ei libamina?

20. Et dixit Jeremias ad omnem populum adversum viros, et adversum mulieres, et adversum universam plebem, qui responderant ei verbum, dicens:

16. Het woord, dat gij tot ons gesproken hebt in den naam des Heeren, willen wij niet hooren van u;
17. maar metterdaad zullen wij elk woord doen, dat uitgaat van onzen mond[17]), zoodat wij offeren aan de koningin des hemels en haar ter eere plengoffers plengen, gelijk wij gedaan hebben, wij en onze vaderen, onze koningen en onze vorsten, in de steden van Juda en in de straten van Jerusalem[18]); en wij werden verzadigd van brood, en het ging ons wel, en onheil zagen wij niet[19]).
18. Maar van dien tijd af, dat wij ophielden te offeren aan de koningin des hemels en haar ter eere plengoffers te plengen, hebben wij aan alles gebrek en werden wij door het zwaard en door den honger verslonden.
19. En zoo wij offeren aan de koningin des hemels en haar ter eere plengoffers plengen, geschiedde het dan buiten onze mannen, dat wij haar koeken bereidden om haar te dienen en haar ter eere plengoffers te plengen[20])?
20. En Jeremias zeide[21]) tot al het volk, tot de mannen en tot de vrouwen en tot de geheele menigte, die hem dat antwoord gegeven hadden, zeggende:

[17]) De uitdrukking *een woord, dat van den mond uitgaat*, wordt meermalen gebezigd, waar sprake is van eene gelofte (zie hier beneden v. 25 en vgl. Num. XXX 3, 13 Hebr.; Deut. XXIII 23). Waarschijnlijk hadden die vrouwen zich door eene gelofte verbonden om aan *de koningin des hemels*, waarschijnlijk de godin der vruchtbaarheid, offers te brengen. En hierop beroepen zij zich om haar gedrag te wettigen.
[18]) Zij beroepen zich op het aloude gebruik, dat vóór de betere dagen onder Josias bestaan had, vooral ten tijde van Manasses, die den sterrendienst had bevorderd.
[19]) Dat deze handelwijze ook voordeelig was, bewijzen zij uit den welstand, dien zij toen genoten, maar die sinds Josias' dood door allerlei rampen vervangen was (v. 18). Vgl. Osee II 5.

[20]) Hier spreken meer bepaaldelijk de in v. 15 genoemde vrouwen. Zij beroepen zich ten laatste op hare mannen, die dat afgodische werk goedkeurden en, naar VII 18, aan de voorbereiding deelnamen. *Koeken om haar te dienen*, het Hebr. kan men vertalen: «om haar (de koningin des hemels) af te beelden» op die offerkoeken, waarin volgens sommigen eene wassende maan gedrukt was.
[21]) De profeet antwoordt (v. 20—23), dat de bewering van v. 18 valsch is en dat integendeel de afgoderij de ware oorzaak hunner rampen is. Hierdoor toch hadden zij van geslacht tot geslacht zonder ophouden gezondigd, totdat eindelijk de maat hunner gruwelen gevuld was en God zijne wraak over hen uitstortte.

21. Numquid non sacrificium, quod sacrificastis in civitatibus Juda, et in plateis Jerusalem vos et patres vestri, reges vestri, et principes vestri, et populus terræ, horum recordatus est Dominus, et ascendit super cor ejus?

22. Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum, et propter abominationes, quas fecistis, et facta est terra vestra in desolationem, et in stuporem, et in maledictum, eo quod non sit habitator, sicut est dies hæc.

23. Propterea quod sacrificaveritis idolis, et peccaveritis Domino: et non audieritis vocem Domini, et in lege, et in præceptis, et in testimoniis ejus non ambulaveritis: idcirco evenerunt vobis mala hæc, sicut est dies hæc.

24. Dixit autem Jeremias ad omnem populum, et ad universas mulieres: Audite verbum Domini omnis Juda, qui estis in terra Ægypti:

25. Hæc inquit Dominus exercituum Deus Israel, dicens: Vos, et uxores vestræ locuti estis ore vestro, et manibus vestris implestis, dicentes: Faciamus vota nostra, quæ vovimus, ut sacrificemus reginæ cœli, et libemus ei libamina: implestis vota vestra, et opere perpetrastis ea.

26. Ideo audite verbum Domini omnis Juda, qui habitatis in terra Ægypti: Ecce ego juravi in nomine meo magno, ait Dominus: quia nequaquam ultra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Judæi, di-

21. Was het niet het offer, dat gij geofferd hebt in de steden van Juda en in de straten van Jerusalem, gij en uwe vaderen, uwe koningen en uwe vorsten en het volk des lands, hetwelk de Heer indachtig is geweest en dat is opgekomen in zijn hart?

22. En niet langer kon de Heer het verdragen om de boosheid uwer gezindheid en om de gruwelen, welke gij bedreven hebt; en uw land is geworden tot woestenij en tot ontzetting en tot vloek, zoodat er geen bewoner is, gelijk het is ten huidigen dage.

23. Omdat gij geofferd hebt aan de afgoden en gezondigd tegen den Heer; en omdat gij niet gehoord hebt naar de stem des Heeren en in de wet en in de geboden en in zijne getuigenissen niet hebt gewandeld: daarom zijn die onheilen over u gekomen, gelijk het is ten huidigen dage.

24. En Jeremias zeide[22]) tot al het volk en tot al de vrouwen: Hoort het woord des Heeren, geheel Juda, gij, die in het land Egypte zijt!

25. Dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël, zeggende: Gijlieden en uwe vrouwen, gij hebt gesproken met uwen mond[23]) en hebt het met uwe handen volbracht, zeggende: Volbrengen wij onze gelofte die wij gedaan hebben, om te offeren aan de koningin des hemels en haar ter eere plengoffers te plengen; volbracht hebt gij uwe geloften en ze metterdaad volvoerd!

26. Daarom hoort het woord des Heeren, geheel Juda, gij, die in het land Egypte woont! Zie, Ik heb gezworen bij mijnen grooten naam[24]), zegt de Heer, dat nimmermeer mijn naam nog zal worden aangeroepen door den mond van eenigen Judeeschen man[25]), zeggende: Zoo waar

[22]) Aankondiging der verwerping van de naar Egypte gevluchte Judeërs.

[23]) d. i. Eene gelofte gedaan, zie noot 17 en hetgeen hier volgt.

[24]) d. i. Bij Mij zelven, die mijne macht en heerlijkheid in groote daden aan Israël geopenbaard heb.

[25]) Want niemand van hen zal overblijven, volgens v. 14 en 27.

centis: Vivit Dominus Deus in omni terra Ægypti.

27. Ecce ego vigilabo super eos in malum, et non in bonum: et consumentur omnes viri Juda, qui sunt in terra Ægypti, gladio, et fame donec penitus consumantur.

28. Et qui fugerint gladium, revertentur de terra Ægypti in terram Juda viri pauci: et scient omnes reliquiæ Juda ingredientium terram Ægypti, ut habitent ibi, cujus sermo compleatur, meus, an illorum.

29. Et hoc vobis signum, ait Dominus, quod visitem ego super vos in loco isto: ut sciatis quia vere complebuntur sermones mei contra vos in malum.

30. Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Ægypti in manu inimicorum ejus, et in manu quærentium animam illius: sicut tradidi Sedeciam regem Juda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, et quærentis animam ejus.

de Heere God leeft! in geheel het land Egypte.

27. Zie, Ik zal waken over hen[26]) ten kwade, en niet ten goede; en verslonden zullen worden al de mannen van Juda, die in het land Egypte zijn, door het zwaard en door den honger, totdat zij volkomen zijn uitgeroeid.

28. En die het zwaard ontvluchten, zullen uit het land Egypte terugkeeren naar het land Juda, weinige mannen[27]); en al de overblijfselen van Juda, van degenen, die het land Egypte zijn binnengegaan om aldaar te wonen, zij zullen weten, wiens woord vervuld wordt, het mijne of het hunne.

29. En dit zij u ten teeken, zegt de Heer, dat Ik bezoeking over u brengen zal in dit oord, opdat gij weten moogt, dat inderdaad mijne woorden zullen vervuld worden over ulieden ten kwade:

30. Dit zegt de Heer: Zie, Ik zal den Pharao Ephree, den koning van Egypte, overleveren in de hand zijner vijanden en in de hand dergenen, die hem naar het leven staan, gelijk Ik Sedecias, den koning van Juda, heb overgeleverd in de hand van Nabuchodonosor, den koning van Babylon, die zijn vijand was en hem naar het leven stond[28]).

---

[26]) Zie I 12; XXI 10; XXXI 28 en hierboven v. 12 en 13.

[27]) Zie v. 14. Later, gedurende de Perzische oorlogen en ten tijde der Ptolemeeën, vestigden zich wederom vele Joden in Egypte.

[28]) *Ephree* of Hophra, op de Egyptische opschriften Uah-ab-ra, heet bij de Grieken Apriës. De profeet zegt niet (gelijk XLVI 26), dat deze koning in de handen van *Nabuchodonosor* zou worden overgeleverd en evenmin dat hij door zijne vijanden zou *gedood* worden. Hoe dit teeken in vervulling is gegaan, is niet ten volle zeker. Naar de oudste geschiedschrijvers had een ongelukkige krijgstocht tegen Cyrene Ephree's onttroning door Amasis ten gevolge, werd hij door dezen aan het vertoornde volk uitgeleverd en door hetzelve vermoord. Volgens sommige nieuwere oudheidkundigen, wier meening echter niet genoegzaam bewezen is, zou Ephree na die nederlaag alleen gedwongen zijn geworden om met Amasis het rijksbestuur te deelen. Zie XLIII noot 15, waar gesproken is over den inval van Nabuchodonosor in zijn rijk.

CAPUT XLV.

—

1. Verbum, quod locutus est Jeremias propheta ad Baruch filium Neriæ, cum scripsisset verba hæc in libro ex ore Jeremiæ, anno quarto Joakim filii Josiæ regis Juda, dicens:

2. Hæc dicit Dominus Deus Israel ad te Baruch:

3. Dixisti: Væ misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo: laboravi in gemitu meo, et requiem non inveni.

4. Hæc dicit Dominus: Sic dices ad eum: Ecce quos ædificavi, ego destruo: et quos plantavi, ego evello, et universam terram hanc.

5. Et tu quæris tibi grandia? noli quærere: quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus: et dabo tibi animam tuam in salutem in omnibus locis, ad quæcumque perrexeris.

HOOFDSTUK XLV.

—

Troostwoord tot Baruch.

1. Het woord, dat Jeremias, de profeet, gesproken heeft tot Baruch, den zoon van Nerias, toen hij deze woorden uit den mond van Jeremias in een boek geschreven had, in het vierde jaar van Joakim, den zoon van Josias, den koning van Juda[1]), zeggende:

2. Dit zegt de Heer, de God van Israël, aangaande u, o Baruch.

3. Gij zeidet: Wee mij, ellendige! Want de Heer heeft smart aan mijne smart toegevoegd; ik ben vermoeid geworden van mijn zuchten en vind geene rust[2]).

4. Dit zegt de Heer: Aldus zult gij tot hem zeggen: Zie, die Ik heb opgebouwd, breek Ik af; en die Ik heb geplant, ruk Ik uit, ook geheel deze aarde[3]).

5. En gij, zoekt gij u groote dingen[4])? Zoek ze niet! Want zie, Ik zal onheil brengen over alle vleesch, zegt de Heer; en Ik zal u uwe ziel in behoudenis geven, in alle plaatsen, waarheen gij u ook begeven zult[5]).

---

[1]) Zie XXXVI 1—4. Daarachter moest dit hoofdstuk naar de tijdsorde volgen. *Deze woorden* ziet terug op de door Jeremias aan Baruch voorgezegde profetieën.

[2]) Baruch had zich bij den profeet beklaagd over den inhoud dier dreigende godspraken. De vervulling daarvan zou, zoo vreesde hij, den kommer, waarin hij reeds verkeerde, nog verzwaren; vgl. v. 5.

[3]) Hebr.: «wat Ik heb opgebouwd» enz., te weten het rijk Juda. Vgl. I 10; XVIII 9. *Ook geheel deze aarde* beter dan «geheel dit land» om *alle vleesch*, d. i. het geheele menschdom, in v. 5. Het ziet op XXV 15 volg. en op de van XLVI 1 af opgeteekende profetieën tegen de heidenen.

[4]) Geluk en welvaart, en dat in een tijd, waarin God de gansche aarde met Juda straffend zal bezoeken!

[5]) Zie XXXIX 18. Naar het Hebr. wederom: «Ik zal u uwe ziel als een buit geven». Baruch stelle zich tevreden met de verzekering, dat zijn leven zal gespaard blijven.

CAPUT XLVI.

HOOFDSTUK XLVI.

praak tegen Egypte: voorspelling der nederlaag aan den Euphraat 1—12); de zegevierende tocht der Chaldeën in Egypte zelf (v. 13—26); troostwoord aan Gods volk (v. 27—28).

ıod factum est verbum Domi- Jeremiam prophetam contra .

l Ægyptum adversum exerci- ıaraonis Nechao regis Ægypti, 'at juxta fluvium Euphraten ırcamis, quem percussit Na- lonosor rex Babylonis, in anno Joakim filii Josiæ regis

æparate scutum, et clypeum, cedite ad bellum.

ngite equos, et ascendite equi- ate in galeis, polite lanceas, ı vos loricis.

id igitur? vidi ipsos pavidos, a vertentes, fortes eorum cæ- .gerunt conciti, nec respexe- ɛrror undique, ait Dominus.

1. Wat als woord des Heeren geschied is tot Jeremias, den profeet, tegen de heidenen[1]).

2. Aangaande Egypte[2]), tegen het leger van den Pharao Nechao, den koning van Egypte, dat aan de rivier den Euphraat stond, te Charcamis, hetwelk Nabuchodonosor, de koning van Babylon, versloeg, in het vierde jaar van Joakim, den zoon van Josias, den koning van Juda[3]).

3. Houdt beukelaar en schild gereed, en rukt aan ten strijde[4])!

4. Spant de paarden aan en stijgt op, ruiters[5])! Staat, de helmen op, wet de lansen, omkleedt u met de pantsers!

5. Wat nu? Ik zie hen versagen en rugwaarts wijken, hunne helden neergeveld; zij vluchten ijlings en zien niet om. Schrik van alle zijden, zegt de Heer[6])!

---

het Hebr. en de Vulgaat vol- er (XLVI—LI) de profetieën *'e heidenen*, welke evenals Is. XXIII en Ez. XXV—XXXII tot onderlijke groep zijn vereenigd. plaats dezer godspraken in de ;. betreft, zie Inleiding bl. 265 *[* noot 15. — De meeste dezer ën dagteekenen waarschijnlijk vierde jaar van Joakim; zie Althans ongeveer in dezelfde e, waarin XXV 19 volg. de vol- rden opgenoemd, wordt hier an geprofeteerd.
t is het opschrift van dit hoofd- et bevat twee godspraken tegen (v. 3—12 en v. 13—26). *Egypte* voornaamste der rijken, aan Babel het godsgericht zou vol- ; daarom staat het hier vooraan. ı in dit vers nog volgt, betreft e godspraak v. 3—12 en werd ır, na de vervulling, bijgevoegd. *chao*, Hebr. «Necho», Egyptisch », de zoon van Psammetich I, s van 610 tot 595. Hij had tot koning van Juda aangesteld; Reg. XXIII 29—35 Vgl. voor *Charcamis* II Par. XXXV noot 19 en Is. X noot 8 en voor den veldslag aldaar Jer. XXV noot 1. Waarschijnlijk op het oogenblik zelf, dat het leger van Nabuchodonosor tegenover dat van Nechao stond, voorspelde de profeet, in twee strophen v. 3—6 en v. 7—12, de nederlaag van Egypte tot beschaming zijner hoovaardij en tot straf voor zijne misdrijven. Meer dichterlijk is hier, en in het algemeen in deze afdeeling, de vorm der rede.

[4]) Het woord is gericht tot het leger van Egypte, dat bij Charcamis aan den Euphraat stond, en wekt ter wapening en ten strijde op. Naast den *beukelaar*, het kleine, ronde schild der lichtgewapenden, staat het langwerpige *schild*, dat den geheelen man dekte (vgl. II Par. IX noot 9); beide zijn op de Egyptische gedenkteekenen afgebeeld.

[5]) *Equites, ruiters*, kan ook *rossen* beteekenen (zie Exod. XV noot 16), zoodat de zin is: «bestijgt de rossen». Naast de trekpaarden der strijdwagens worden de rijpaarden of hunne ruiters genoemd.

[6]) Met plotselingen overgang ziet de

6. Non fugiat velox, nec salvari se putet fortis: ad aquilonem juxta flumen Euphraten victi sunt, et ruerunt.

7. Quis est iste, qui quasi flumen ascendit: et veluti fluviorum, intumescunt gurgites ejus?

8. Ægyptus, fluminis instar ascendit, et velut flumina movebuntur fluctus ejus, et dicet: Ascendens operiam terram: perdam civitatem, et habitatores ejus.

9. Ascendite equos, et exsultate in curribus, et procedant fortes, Æthiopia, et Libyes tenentes scutum, et Lydii arripientes, et jacientes sagittas.

10. Dies autem ille Domini Dei exercituum dies ultionis, ut sumat vindictam de inimicis suis: devorabit gladius: et saturabitur, et inebriabitur sanguine eorum: victima enim Domini Dei exercituum in terra aquilonis juxta flumen Euphraten.

6. De snelle vluchte niet, en de held denke niet te ontkomen! In het noorden, aan de rivier den Euphraat, zijn zij overwonnen en stortten zij neder[7])!

7. Wie is hij, die als de stroom opkomt, en wiens baren zwellen als die der vloeden[8])?

8. Egypte, als de stroom komt het op, en als de vloeden rollen zijne golven aan; en het zegt: Ik zal opkomen en het land bedekken; verdelgen zal ik de stad[9]) en hare bewoners!

9. Bestijgt de rossen en springt op de wagens[10])! En dat de helden aanrukken! Ethiopië en de Libyers, die het schild houden, en de Lydiërs, die de schichten grijpen en werpen[11])!

10. Deze dag echter is den Heer, den God der heerscharen, een dag der wrake om wraak te nemen over zijne vijanden; verslinden zal het zwaard, en het zal verzadigd en dronken worden van hun bloed. Want een offerfeest houdt de Heer, de God der heerscharen, in het land van het noorden, aan de rivier den Euphraat[12]).

---

profeet in zijn visioen de zwakkeren terugdeinzen, de helden sneuvelen, het geheele leger ijlings vluchten, want verschrikking grijpt hen van alle zijden aan. Vgl. VI 25; XX 3, 10.

[7]) Vergeefs vluchten zij; snelheid der ruiterij noch heldenmoed baten om aan het bloedbad te ontkomen! Want het is in Gods raadsbesluit vastgesteld, dat zij daar, aan den Euphraat, ten val zouden komen. Hebr.: «struikelden en vielen zij».

[8]) Tweede strophe v. 7—12. Opnieuw ziet de profeet de talrijke Egyptische legerscharen uit het zuiden oprukken en het land overdekken, gelijk de Nijl bij zijne jaarlijksche overstroomingen. Vgl. Is. VIII 7, 8. *De stroom* is ook in de Egyptische hiërogliefen de naam van den Nijl; zie Gen. XLI noot 1.

[9]) Een verzamelwoord: de steden des lands.

[10]) Hebr.: «Steigert, paarden! Ratelt, wagens!» De Vulgaat volgt de minder dichterlijke voorstelling der Septuagint.

[11]) *Ethiopië*, Hebr. «Koesj», zie op Is. XVIII 1. *De Libyers*, Hebr. «Poet» (zie Gen. X 6), volgens sommigen het land, dat de Egyptenaren *Punt* noemden, aan de westkust van Arabië of op de oostkust van Afrika; volgens anderen eene landstreek aan de noordkust van Afrika bij of in Libye, ten westen van het eigenlijke Egypte. *De Lydiërs*, zijn vermoedelijk de Ludiërs van Gen. X 13, een Chamietische volksstam, in of nabij Beneden-Egypte. *Die de schichten* enz., Hebr.: «den boog grijpen en spannen». — Deze volken zijn de hulptroepen van Egypte; vgl. Ez. XXX 5.

[12]) Evenals in v. 5 volgt op de beschrijving van de macht des legers de aankondiging van zijnen val. *Deze dag*, waarop dat leger verslagen wordt, is *den Heer .... een dag der wrake;* want de Pharao had op zijn tocht tegen Assyrië (IV Reg. XXIII 29) Juda geteisterd en koning Josias gedood: dit zal

11. Ascende in Galaad, et tolle resinam virgo filia Ægypti: frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.

12. Audierunt gentes ignominiam tuam, et ululatus tuus replevit terram: quia fortis impegit in fortem, et ambo pariter conciderunt.

13. Verbum quod locutus est Dominus ad Jeremiam prophetam, super eo quod venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis et percussurus terram Ægypti:

14. Annuntiate Ægypto, et auditum facite in Magdalo, et resonet in Memphis, et in Taphnis, dicite: Sta, et præpara te: quia devorabit gladius ea, quæ per circuitum tuum sunt. *Supra XLIV 1.*

15. Quare computruit fortis tuus? non stetit: quoniam Dominus subvertit eum.

16. Multiplicavit ruentes, ceciditque vir ad proximum suum: et dicent: Surge, et revertamur ad

11. Ga op naar Galaäd en haal balsem, jonkvrouw, dochter van Egypte! Vergeefs hoopt gij artsenijen opeen, er is geen genezing voor u[13].

12. De volken hebben uwe schande gehoord[14], en uw noodgeschrei heeft de aarde vervuld; want de held is over den held gestruikeld[15], en beiden zijn te gader gevallen.

13. Het woord, dat de Heer gesproken heeft tot Jeremias, den profeet, te weten dat Nabuchodonosor, de koning van Babylon, komen en het land Egypte teisteren zou[16].

14. Boodschapt aan Egypte, en doet kond te Magdalum, en het weerklinke te Memphis en te Taphnis; zegt: Sta pal en houd u gereed; want verslinden zal het zwaard wat rondom u is[17].

15. Waarom is uw sterke verdorven? Hij hield geen stand, want de Heer heeft hem omvergeworpen[18].

16. Menigeen deed Hij tuimelen, en de een viel over den ander; en zij[19]) zeggen: Komaan, en keeren

Israël's God aan hem wreken. *In het land van het noorden*, te weten aan den Euphraat, bij Charcamis. Zie verder Is. XXXIV 6, hier vrij nagevolgd.

[13]) Spottend geeft de profeet den raad: Haal u balsem van Galaäd, gij, doodelijk gewonde *dochter* of bevolking *van Egypte;* zie v. 19 en vgl. Is. XXIII 12; XLVII 1. Zie verder Jer. VIII 22 en XXX 13.

[14]) Uwe schandelijke nederlaag; Septuag.: «uwe stem», d. i. de stem van uw *noodgeschrei*.

[15]) Bij de overhaastige vlucht.

[16]) Opschrift der tweede godspraak over Egypte, welke later dan de eerste, waarschijnlijk toen de ballingschap reeds was begonnen (zie v. 27, 28), tijdens Jeremias' verblijf in Egypte (vgl. v. 14 met XLIV 1), werd uitgesproken. Thans zou Nabuchodonosor komen om de Egyptenaren in hun eigen land aan te vallen. Hier is dezelfde nederlaag voorspeld als XLIII 10—13, zie noot 15 aldaar.

[17]) Roept geheel Egypte te wapen, van de grenssteden *Magdalum* (zie XLIV noot 1) en *Taphnis* tot dieper in het land te *Memphis* enz.; zie II noot 16. *Houd u gereed* of, wat *præparare* in de Vulgaat ook beteekent (zie Mich. IV noot 1): «sta vast» (Hebr.), m. a. w. neem een vaste, sterke stelling in; *want het zwaard*, de krijgsmacht der Chaldeën, zal verslinden (Hebr. in het profetisch verleden) de *rondom u* wonende naburen, Philistijnen, Judeërs enz., zoodat de weg naar Egypte voor de Chaldeën openligt.

[18]) Evenals in v. 5 en 10 volgt onverwacht de schildering van Egypte's val. *Uw sterke*, een verzamelwoord, beteekent Egypte's legermacht. Op de vraag van verwondering luidt het antwoord: *want de Heer* enz.; de Chaldeën toch waren slechts de uitvoerders van Gods wil. Septuag.: «Waarom is Apis van u gevloden, uw uitgelezen stier niet gebleven?» Apis is de heilige stier van Memphis.

[19]) De vreemde hulptroepen, zie v. 9.

populum nostrum, et ad terram nativitatis nostræ, a facie gladii columbæ.

17. Vocate nomen Pharaonis regis Ægypti, tumultum adduxit tempus.

18. Vivo ego (inquit rex, Dominus exercituum nomen ejus) quoniam sicut Thabor in montibus, et sicut Carmelus in mari, veniet.

19. Vasa transmigrationis fac tibi habitatrix filia Ægypti: quia Memphis in solitudinem erit, et deseretur, et inhabitabilis erit.

20. Vitula elegans atque formosa Ægyptus: stimulator ab aquilone veniet ei.

21. Mercenarii quoque ejus, qui versabantur in medio ejus, quasi vituli saginati versi sunt, et fugerunt simul, nec stare potuerunt: quia dies interfectionis eorum venit super eos, tempus visitationis eorum.

wij terug naar ons volk en naar het land onzer geboorte voor het aangezicht van het zwaard der duive[20])!

17. Noemt den naam van Pharao, den koning van Egypte: Verwarring brengt de tijd[21])!

18. Zoo waar Ik leef (zegt de Koning — de Heer der heerscharen is zijn naam), voorwaar, gelijk de Thabor onder de bergen en gelijk de Karmel aan de zee zal hij komen[22])!

19. Voorzie u van reistuig ter verhuizing, gij bewoonster, dochter van Egypte! Want Memphis zal tot woestenij zijn, en het zal verlaten worden en onbewoond zijn[23]).

20. Eene vaars, welgevormd en schoon, is Egypte! Een drijver uit het noorden zal over haar komen[24]).

21. Ook hare soldeniers, die in haar midden woonden als mestkalveren, hebben den rug gewend en zijn gevlucht te gader en konden geen stand houden; want de dag hunner slachting is over hen gekomen, de tijd hunner bezoeking[25]).

---

[20]) Hebr.: «voor het gewelddadige zwaard»; zie XXV noot 40.

[21]) De *naam*, die op Pharao past, omdat hij zijn lot uitdrukt, luidt naar de Vulg.: *Verwarring*, d. i. allerlei oorlogsrampen, *brengt de* door God bepaalde *tijd* over hem. Naar het Hebr.: «Ondergang» en verder «hij liet den bepaalden tijd (hem verleend om aan de rampen te ontkomen, ongebruikt) voorbijgaan». Zie Is. XXX 7 een dergelijken naam voor Egypte.

[22]) *Zal hij komen*, te weten de koning van Babel, met heerlijkheid en majesteit; want *gelijk de Thabor* boven de omliggende bergen uitsteekt en *gelijk de Karmel* zich verheft *aan de zee*, zoo overtreft hij al de koningen in macht. Dit bevestigt onder eede de opperste *Koning*, die *de Heer* is ook van Chaldea's *heerscharen*.

[23]) Vgl. X 17. Zie verder noot 13. *Want* tot *Memphis*, in het hart des lands, zal de veroveraar alles verwoesten en de bevolking in ballingschap wegzenden. *Inhabitabilis* heeft hier (blijkens het Hebr.) passieve beteekenis, gelijk meerdere dergelijke adjectieven in de Vulgaat; vgl. Sap. XII 4 «odibilis».

[24]) Eene nieuwe strophe met dezelfde gedachtenreeks als v. 7 volg. *Eene vaars*, het beeld van het in zijn vruchtbaar land onbezorgd levende Egyptische volk. Vgl. Is. XV 5. *Een drijver*, Hebr. volgens velen: «eene bremze» of paardenvlieg, die door hare steken de vaars onrustig voortjaagt, te weten de koning van Babel, die de Egyptenaren in ballingschap voeren zal.

[25]) De *soldeniers*, onderscheiden van de hulptroepen v. 9 en 16, waren *als mestkalveren*, omdat zij zich vet mestten ten koste van het land, *in welks midden* zij rustig *woonden;* zij toch waren, naar het schijnt, niet gehouden tot buitenlandschen krijgsdienst. Het zijn de sinds Psammetich I in het vruchtbare Beneden-Egypte gevestigde Jonische en Carische krijgslieden. Vergeefs

22. Vox ejus quasi æris sonabit: quoniam cum exercitu properabunt, et cum securibus venient ei, quasi cædentes ligna.
23. Succiderunt saltum ejus, ait Dominus, qui supputari non potest: multiplicati sunt super locustas, et non est eis numerus.

24. Confusa est filia Ægypti, et tradita in manu populi aquilonis.

25. Dixit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego visitabo super tumultum Alexandriæ, et super Pharaonem, et super Ægyptum, et super deos ejus, et super reges ejus, et super Pharaonem, et super eos, qui confidunt in eo.
26. Et dabo eos in manu quærentium animam eorum, et in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manus servorum ejus: et post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait Dominus.

27. Et tu ne timeas serve meus Jacob, et ne paveas Israel: quia ecce ego salvum te faciam de lon-

22. Hare stem klinkt als metaal; want met krijgsmacht rukken zij aan, en met bijlen komen zij tot haar als houthakkers[26]).
23. Zij hebben haar woud omgehouwen, zegt de Heer, dat niet geteld kan worden; menigvuldig zijn zij meer dan sprinkhanen, en zij zijn zonder tal[27]).
24. Te schande gemaakt is de dochter van Egypte en overgeleverd in de hand van het volk uit het noorden.
25. De Heer der heerscharen, de God van Israël, heeft gezegd: Zie, Ik zal bezoeking brengen over het gewoel van Alexandrië[28]) en over Pharao en over Egypte en over zijne goden en over zijne koningen en over Pharao en over degenen, die op hem vertrouwen[29]).
26. En Ik zal hen geven in de hand dergenen, die hun naar het leven staan, en in de hand van Nabuchodonosor, den koning van Babylon, en in de handen zijner dienaren[30]). En daarna zal het bewoond worden als in vroegere dagen, zegt de Heer[31]).
27. En gij[32]), vrees niet, mijn dienstknecht Jacob, en versaag niet, o Israël! Want zie, Ik, Ik zal u redden

vluchten zij, want aan de algemeene slachting zullen zij niet ontkomen.

[26]) De vernietiging van Egypte's talrijke krijgsmacht wordt in v. 22 en 23 geschilderd onder het beeld van een door eene menigte houthakkers geveld woud; vgl. Is. X 18, 34. Naar de Vulgaat en de Syr. vertaling is *hare*, Egypte's, klaag*stem* doordringend als het geluid van *metalen* speeltuigen (vgl. XLVIII 36), naar het Hebr. en de Septuag. als het sissen der slang, die wegvlucht bij het vellen der boomen en struiken. *Met bijlen*, het wapen der Scythen en Perzen, die in het leger van Babel dienden.

[27]) Het *woud*, welks boomen niet geteld kunnen worden, beteekent het talrijke Egyptische leger. *Sprinkhanen* zijn een treffend beeld der in het land vallende, ontelbare verwoesters; zie Judic. VI 5.

[28]) Over de talrijke bevolking van Alexandrië, Hebr.: «over Amoon van No», d. i. over den god van Opper-Egypte, die vooral in No of No-Amoon (Thebe, zie Nah. III noot 4) vereerd werd. Vgl. Ez. XXX 14. Wat hier volgt *en over Pharao* tot aan het andere *Pharao* staat niet in de Septuag.

[29]) Niet alleen *over Pharao* met zijn eigen volk en land en goden, maar ook *over* denzelfden *Pharao* met de vreemden, *die op hem vertrouwen*, b.v. de Judeërs; vgl. II 36, 37; XXXVII 4, 6.

[30]) Zie XLIV 30.

[31]) Evenals Is. XIX 22 volg. wordt aan Egypte nog eene rustige toekomst voorspeld; vgl. Ez. XXIX 13—16. In de Septuag. ontbreekt dit vers.

[32]) Een troostwoord voor het in Babylon verbannen Juda gelijk XXX 10, 11.

ginquo, et semen tuum de terra captivitatis tuæ: et revertetur Jacob, et requiescet, et prosperabitur: et non erit qui exterreat eum. *Is. XLIII 1 et XLIV 2.*

uit het verre land en uw zaad uit het land uwer gevangenschap; en Jacob zal terugkeeren en rust genieten en voorspoed hebben; en niemand zal er zijn, die hem verschrikt.

28. Et tu noli timere serve meus Jacob, ait Dominus: quia tecum ego sum, quia ego consumam cunctas gentes, ad quas ejeci te: te vero non consumam, sed castigabo te in judicio, nec quasi innocenti parcam tibi.

28. En gij, vrees niet, mijn dienstknecht Jacob, zegt de Heer; want Ik, Ik ben met u, want Ik zal al de volken verdelgen, onder welke Ik u heb verstooten; u echter zal Ik niet verdelgen, maar Ik zal u tuchtigen naar billijkheid en u niet als eenen schuldelooze sparen!

CAPUT XLVII.

HOOFDSTUK XLVII.

Godspraak over de Philistijnen.

1. Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra Palæsthinos, antequam percuteret Pharao Gazam:

1. Wat als woord des Heeren geschied is tot Jeremias, den profeet, tegen de Philistijnen[1]), voordat Pharao Gaza sloeg[2]).

2. Hæc dicit Dominus: Ecce aquæ ascendunt ab aquilone, et erunt quasi torrens inundans, et operient terram, et plenitudinem ejus, urbem et habitatores ejus: clamabunt homines, et ululabunt omnes habitatores terræ

2. Dit zegt de Heer: Zie, wateren komen op uit het noorden, en zij worden als een overstroomende vloed, en zij bedekken het land en zijne volheid, de stad en hare bewoners[3]); de menschen zullen schreien, en jammeren zullen alle bewoners des lands,

3. A strepitu pompæ armorum, et bellatorum ejus, a commotione quadrigarum ejus, et multitudine rotarum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis

3. om het gekletter zijner trotsche wapenen en krijgers, om het ratelen zijner vierspannen en om de menigte zijner raderen[4]). De vaders zien niet om naar hunne kinderen, zoo slap zijn hunne handen[5])!

[1]) Zie XIV 1; XLVI 1. De Septuag. (hoofdst. XXIX 1—7) heeft in v. 1 als opschrift niets dan: «Aangaande de Philistijnen», eigenlijk «de allophyli», d. i. de vreemdelingen; zie op Ps. LV 1.

[2]) De profetie werd derhalve uitgesproken vóór de verwoesting van Gaza door Pharao. Welke Pharao echter bedoeld is, valt niet te beslissen; volgens sommigen Nechao, die (Herod. II 159) na den slag bij Magdolos (wat hetzelfde zou zijn als Mageddo) Kadytis (waarschijnlijk Gaza) heeft ingenomen.

[3]) Hetzelfde beeld als XLVI 7, 8 (vgl. Is. VIII 7) schildert hier de komst der Chaldeën; zie I 13, 14.

[4]) Hebr. en Septuag.: «om het dreunend stampen van de hoeven zijner paarden, om het gedruisch zijner wagens, het ratelen zijner wielen», m. a. w. om het Chaldeeuwsche leger, dat naar de vlakte van Philistea trekt met ruiterij en wagens. Vgl. Is. V 28; Ez. XXVI 10, 11.

[5]) Zoozeer heeft schrik en ontsteltenis hen verbijsterd; vgl. VI 24.

Pro adventu diei, in quo vastaur omnes Philisthiim, et dissi;ur Tyrus, et Sidon cum omnibus uis auxiliis suis: depopulatus nim Dominus Palæsthinos, reas insulæ Cappadociæ. *Amos*

Venit calvitium super Gazam: cuit Ascalon, et reliquiæ vallis n, usquequo concideris?

) mucro Domini usquequo non ices? Ingredere in vaginam , refrigerare, et sile.

Quomodo quiescet cum Dominus eperit ei adversus Ascalonem, versus maritimas ejus regiones, e condixerit illi?

4. Want gekomen is de dag, waarop al de Philistijnen zullen verdelgd worden en Tyrus zal worden uitgeroeid, alsook Sidon met al hunne overige helpers[6]; want uitgedelgd heeft de Heer de Philistijnen, de overblijfselen van het kustland Cappadocië[7]).
5. Kaalheid is gekomen over Gaza; verstomd is Ascalon en de overblijfselen van hun dal; hoe lang nog zult gij u insnijdingen doen[8])?
6. O zwaard des Heeren! Hoe lang nog zult gij niet tot rust komen? Keer terug in uwe scheede, koel af en wees stil[9])!
7. Hoe zou het tot rust komen, daar de Heer aan hetzelve bevel heeft gegeven tegen Ascalon en tegen zijne kuststreken en Hij het aldaar besteld heeft?

CAPUT XLVIII.

HOOFDSTUK XLVIII.

spraak over Moab. De profeet ziet den vijand stad na stad verwoesten hoort de jammerkreten der vluchtende Moabieten (v. 1—25). Zoo straft le Heer Moab's hoovaardij (v. 26—46). De belofte der herstelling (v. 47).

Ad Moab hæc dicit Dominus rituum Deus Israel: Væ super

1. Aangaande Moab[1]) zegt dit de Heer der heerscharen, de God van

---

Naar het Hebr. is de zin: de dag komen .... om voor Tyrus en Siuit te roeien den laatste, die nog n kan. Bedoeld zijn hiermede de Philistijnen, die hulptroepen len aan genoemde Phenicische n.

Ook hier is wederom de Heer de er van zijn volk. *Cappadocië*, . «Kaftor», zie Gen. X noot 15. Deut. II 23; Am. IX 7. De Sepheeft hier alleen: «want verdelgen e Heer de overblijfselen der eilan(of kustlanden).

Kaalheid is een teeken van rouw de rampen evenals het *doen van jdingen*; zie XVI noot 5. *Verstomd*, . «vernietigd». Hun *dal* is het e en lage kustland; de Septuag. daarvoor: «de overblijfselen der im», d. i. der reuzen, waardoor woners van Geth kunnen bedoeld zijn. Zie Jos. XI 22; I Reg. XVII 4; II Reg. XXI 16 volg.

[9]) Zoo laat de profeet die steden weeklagen en den vertoornden God om genade bidden. Hierop antwoordt hij in v. 7, waar hij volgens het Hebr. het zwaard toespreekt: «hoe zult gij tot rust komen?» God heeft het tegendeel bevolen. — Door het zwaard is hier de Chaldeeuwsche legermacht bedoeld met al de vijanden, die God verder tegen Philistea zou opwekken, of m. a. w. Gods straffende gerechtigheid.

[1]) Zie over de Moabieten Is. XV noot 1. Sinds Isaias' tijd was hunne gezindheid tegenover het volk Gods niet verbeterd. Volgens IV Reg. XXIV 2 bediende zich Nabuchodonosor van hen om Joakim's opstand te straffen. Wellicht bij die gelegenheid richtte Jeremias tegen hen deze godspraak, ter-

Nabo, quoniam vastata est, et confusa: capta est Cariathaim: confusa est fortis, et tremuit.

2. Non est ultra exsultatio in Moab contra Hesebon: cogitaverunt malum. Venite, et disperdamus eam de gente: ergo silens conticesces, sequeturque te gladius.

3. Vox clamoris de Oronaim: vastitas, et contritio magna.

4. Contrita est Moab: annuntiate clamorem parvulis ejus.

5. Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu: quoniam in descensu Oronaim hostes ululatum contritionis audierunt:

6. Fugite, salvate animas: et eritis quasi myricæ in deserto. *Supra XVII 6.*

7. Pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, et in thesauris tuis, tu quoque capieris: et ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes ejus, et principes ejus simul. *Supra XVII 5.*

Israël[2]): Wee over Nabo, want het is verwoest en te schande gemaakt! Ingenomen is Cariathaïm! Te schande gemaakt is de veste, en zij sidderde[3])!

2. Niet langer zal Moab roemen tegen Hesebon[4]); men heeft onheil beraamd: Komt en roeien wij hem uit, dat hij geen volk meer is! Zwijgen zult gij dan en verstommen[5]), en achtervolgen zal u het zwaard.

3. Eene stem van geschrei uit Oronaïm[6]): verwoesting en groot verderf.

4. Ingestort is Moab, kondigt zijnen kinderkens het schreien aan[7])!

5. Want langs het bergpad van Luïth stijgt men schreiend opwaarts bij geween; want op de helling van Oronaïm hooren de vijanden[8]) het jammeren over de verwoesting.

6. Vlucht, redt uwe zielen; en gij zult zijn als tamarisken in de woestijn[9]).

7. Want daarom, wijl gij vertrouwen hebt gesteld op uwe vestingwerken en op uwe schatten, zult ook gij gevangen genomen worden; en Chamos zal in ballingschap gaan, zijne priesters en zijne vorsten te gader[10]).

---

wijl hij daarbij oudere profetieën, vooral Is. XV, XVI, ook Am. II 1—3 en Soph. II 8—11, inlascht.

[2]) De *God van Israël*, want het strafgericht is zijne wraak over de mishandeling, welke Moab Israël deed ondergaan.

[3]) *Nabo*, zie Is. XV noot 3. *Cariathaïm*, door Mesa, volgens zijn opschrift (zie Is. XV noot 1), versterkt, lag westelijk van Medaba, niet ver van Nabo. *De veste*, Hebr. «ham-misgaab», d. i. de hoogte of de hooge veste, is volgens sommigen het sterke Kir Moab; zie Is. XV noot 2.

[4]) Volgens velen behoort *tegen Hesebon* bij hetgeen volgt; zie Is. XV noot 5 en Jer. XLIX 3 voor deze noordelijke grensplaats, waar de vijand eerst binnenvalt.

[5]) Het Hebr. «madmeen» (Vulg. *silens, zwijgen)* is volgens sommigen een eigennaam; doch eene stad van dien naam in Moab komt nergens voor. Naar de Vulg., waarmede Septuag. en Syr. overeenstemmen, wordt aan geheel Moab *verstomming*, d. i. de ondergang, aangekondigd.

[6]) Zie Is. XV 5.

[7]) Hebr.: «zijne kinderkens verheffen hun geschrei»; doch in plaats van *zijne kinderkens* heeft de Septuag. «tot aan Segor», evenals Is. XV 5, welk vers Jeremias ook in v. 3 en in v. 5 bijna woordelijk heeft overgenomen.

[8]) *De vijanden* staat niet in de Septuag. noch bij Isaias.

[9]) Als *tamarisken*, die *in de* dorre *woestijn* in het leven blijven, doch groeien noch bloeien. M. a. w. gij zult door de vlucht althans uw leven redden, hoe kommervol dit ook zijn zal. Zie XVII 6.

[10]) *Chamos* was de landgod der Moabieten; zie op Num. XXI 29 en verder Am. I 15, hier woordelijk herhaald.

8. Et veniet prædo ad omnem urbem, et urbs nulla salvabitur: et peribunt valles, et dissipabuntur campestria: quoniam dixit Dominus.

9. Date florem Moab, quia florens egredietur: et civitates ejus desertæ erunt, et inhabitabiles.

10. Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter: et maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine.

11. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, et requievit in fæcibus suis: nec transfusus est de vase in vas, et in transmigrationem non abiit: idcirco permansit gustus ejus in eo, et odor ejus non est immutatus.

12. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: et mittam ei ordinatores, et stratores laguncularum, et sternent eum, et vasa ejus exhaurient, et lagunculas eorum collident.

13. Et confundetur Moab a Chamos, sicut confusa est domus Israel a Bethel, in qua habebat fiduciam. *III Reg. XII 29.*

8. En de plunderaar zal komen naar elke stad, en geene stad zal het ontkomen; en de valleien zullen te gronde gaan en de vlakten vernield worden; want de Heer heeft gesproken.

9. Geeft bloemen aan Moab, want bloeiend zal hij uittrekken[11]); en zijne steden zullen eenzaam zijn en onbewoond.

10. Vervloekt die het werk des Heeren bedrieglijk doet, en vervloekt die zijn zwaard weerhoudt van bloed[12]).

11. Vruchtbaar was Moab van zijne jeugd af, en hij lag stil op zijn grondsap; en hij is niet van vat op vat overgegoten en ging nimmer in ballingschap; daarom is zijn smaak hem bijgebleven en is zijn geur niet veranderd[13]).

12. Derhalve, zie, de dagen komen, zegt de Heer, en Ik zal er tot hem zenden die de kruiken schikken en kelderen[14]), en zij zullen hem aftappen en zijne vaten ledig maken en hunne kruiken stukslaan.

13. En te schande zal Moab worden om Chamos, gelijk het huis Israël te schande is geworden om Bethel, waarop het vertrouwen stelde[15]).

---

[11]) Een nieuwe strophe. De zin der Vulgaat is: Noemt Moab nog bloeiend; weldra echter, eer hij vruchten voortbrengt, zal hij in ballingschap gaan. De nieuweren vertalen het Hebr.: «Geef aan Moab vleugelen, want vliegend zal hij heentrekken». Vgl. Is. XVI 2. Voor *inhabitabilis* zie de noot op XLVI 19.

[12]) Het *werk des Heeren* is hier Moab's verwoesting door *het zwaard.* Wee den door God bestelden wreker, die God als 't ware *bedriegen* zou, wanneer hij het hem opgedragen werk traag en nalatig verrichten, d. i. den ter dood gedoemden vijand sparen zou. Vgl. I Reg. XV 8 volg.; III Reg. XX 42. Hoeveel meer zal deze vervloeking dengene treffen, die het «werk des Heeren», het heilige dienstwerk, nalatig verricht!

[13]) *Moab* was *vruchtbaar,* d. i. welvarend, Hebr.: «rustig», d. i. bleef in het rustig bezit van zijn land, dat het *van zijne jeugd af,* d. i. van zijn eerste volksbestaan, bezeten had; vgl. Deut. II 9 volg. Dit wordt ook beteekend door de volgende beeldspraak, waarin de Moabieten vergeleken worden met het edelste voortbrengsel des lands (zie v. 32), met den *wijn,* hun land met het *vat,* hunne welvaart met *het grondsap;* zij immers was de oorzaak hunner trotschheid en goddeloosheid, door *smaak* en *geur* aangeduid; zie Is. XVI 6.

[14]) Hebr.: «en Ik zal tot hem aftappers zenden». Dezen zullen den op zijnen droesem liggenden wijn aftappen en de daarmede gevulde kruiken stukslaan; m. a. w. de Chaldeeën zullen Moab's steden en land verwoesten en het volk in ballingschap zenden.

[15]) *Om Bethel,* het heiligdom van den kalverendienst in het Tienstam-

14. Quomodo dicitis: Fortes sumus, et viri robusti ad prœliandum?
15. Vastata est Moab, et civitates illius succiderunt: et electi juvenes ejus descenderunt in occisionem: ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

16. Prope est interitus Moab ut veniat: et malum ejus velociter accurret nimis.

17. Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu ejus, et universi, qui scitis nomen ejus, dicite: Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus?
18. Descende de gloria, et sede in siti habitatio filiæ Dibon: quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas.

19. In via sta, et prospice habitatio Aroer: interroga fugientem: et ei, qui evasit, dic: Quid accidit?

20. Confusus est Moab, quoniam victus est: ululate, et clamate, an-

14. Hoe zegt gij: Helden zijn wij en dappere krijgslieden?
15. Verwoest is Moab, en zijne steden hebben zij geslecht, en de keur zijner jongelingen is afgedaald ter slachting, zegt de Koning — de Heer der heerscharen is zijn naam[16]).
16. Nabij is de ondergang van Moab en hij zal komen, en zijn onheil zal haastig aansnellen uitermate[17]).
17. Troost hem, gij allen, die rondom hem zijt, en allen, die zijnen naam kent, zegt: Hoe is gebroken de machtige staf, de heerlijke schepter[18])?
18. Daal af uit de heerlijkheid en zit neder in dorstigheid, woonstede der dochter Dibon[19]); want de verwoester van Moab is tegen u opgetogen, hij heeft uwe vestingwerken vernield!
19. Plaats u aan den weg en zie uit, woonstede van Aroër! Ondervraag den vluchteling, en zeg tot hem, die ontkomen is: Wat is er gebeurd[20])?
20. Te schande gemaakt is Moab, want hij is overwonnen; jammert

---

menrijk; zie III Reg. XII 29; Os. IV 15. Daar de profeet alleen van Israël en Bethel gewaagt, acht men deze profetie vóór den ondergang van Juda uitgesproken; vgl. XLVI 27, 28.
[16]) In plaats van *succiderunt, hebben zij geslecht,* lezen oudere uitgaven der Vulgaat *succenderunt, hebben zij in brand gestoken,* wat ook volgens sommigen het Hebr. kan beteekenen. De Septuag. heeft alleen: «Verwoest is Moab, zijne stad». — De hemelsche *Koning*, ook van Moab, staat in tegenstelling met den nietigen Chamos; zie XLVI 18.
[17]) Derde strophe. Zij begint gelijk de eerste en de tweede met de aankondiging van den ondergang.
[18]) *Troost,* d. i. betuigt deelneming aan het ongelukkige Moab, gij, die *rondom* hem en dus in zijne nabijheid zijt, en gij, *die zijnen naam kent* door de faam, te weten de verder afgelegen volken. De profeet legt hun den klaagzang in den mond: *Zegt* enz., m. a. w.: Plotseling en onherstelbaar *gebroken* zijn *staf* en *schepter*, de zinnebeelden zijner heerschappij. Vgl. Ps. CIX 2; Is. XIV 5, 6; Ez. XIX 11—14.
[19]) *Daal af* van uwen luisterrijken troon (vgl. Is. XLVII 1) en zet u neder in *dorstigheid,* als in eene waterlooze woestijn (zie v. 6), het zinnebeeld van allerlei ellende, gij *woonstede,* Hebr. «bewoonster», d. i. bevolking, der vroeger rijk bewaterde stad *Dibon,* de *dochter* des lands; zie Is. XV noot 3 en 10.
[20]) Voor den verwoester vlucht wat vluchten kan met overhaastigen spoed, zoodat de bevolking (*woonstede,* zie noot 19) van *Aroër* (zie Is. XVII noot 2), waarlangs de vluchtelingen uit het noorden zich voortspoeden, komt uitgeloopen en verwonderd vraagt: *Wat* enz.; het antwoord volgt in v. 20 volg.

te in Arnon, quoniam vastata
ab.
t judicium venit ad terram
strem: super Helon, et super
et super Mephaath,
t super Dibon, et super Nabo,
er domum Deblathaim,
t super Cariathaim, et super
mul, et super Bethmaon,
t super Carioth, et super
et super omnes civitates
Moab, quæ longe, et quæ
sunt.
bscissum est cornu Moab, et
im ejus contritum est, ait
us.
ebriate eum, quoniam contra
im erectus est: et allidet
Moab in vomitu suo, et erit
sum etiam ipse:
uit enim in derisum tibi Is-
quasi inter fures reperisses
ropter verba ergo tua, quæ
im illum locutus es, captivus
.
linquite civitates, et habitate
a habitatores Moab: et estote

en schreit; maakt het bekend aan den Arnon[21]), dat Moab verwoest is,

21. en dat het gericht gekomen is over het land der vlakte, over Helon en over Jasa en over Mephaäth[22])

22. en over Dibon en over Nabo en over het huis Deblathaïm[23])

23. en over Cariathaïm en over Bethgamul en over Bethmaon[24])

24. en over Carioth en over Bosra[25]) en over al de steden van Moab's land, die veraf en die nabij zijn.

25. Afgehouwen is de hoorn van Moab, en zijn arm is verbrijzeld, zegt de Heer[26]).

26. Maakt hem dronken[27]), omdat hij zich tegen den Heer heeft verheven; en Moab zal met zijne hand plassen in zijn braaksel, en hij zal ten spot zijn, ook hij[28])!

27. Want ten spot was u Israël, alsof gij hem onder de dieven betrapt hadt; om uwe woorden dus, welke gij tegen hem gesproken hebt, zult gij gevankelijk worden weggevoerd[29]).

28. Verlaat de steden en woont in de rots, bewoners van Moab, en

---

e vroegere grensrivier tusschen
en het stamgebied van Ruben,
e *Aroër* v. 19 en de in v. 22—24
de steden voorheen behoorden.
gen ten noorden van den Arnon.
n de *vlakte* van Moab lagen het
niet vermelde *Helon, Jasa,* (zie
noot 5) en *Mephaäth,* zie Jos.
3.
Dibon, zie v. 18; *Nabo,* v. 1.
uis, Hebr. «*Beth*» *Deblathaïm,*
delijk Helmondeblathaïm van
XXXIII 46.
Cariathaïm, zie v. 1; de ligging
hgamul is onbekend; *Bethmaon*
lmaon (Num. XXXII 38; Jos.
7) lag niet ver ten zuidwesten
sebon.
Carioth (zie Am. II 2) is volgens
gen de hoofdstad Ar-Moab; deze
ag ten zuiden van den Arnon;
XV noot 2. *Bosra,* Deut. IV
Jos. XX 8 «Bosor» genaamd,
door Mesa blijkens zijn opschrift herbouwd, moet niet verward worden met de hoofdstad van Edom.

[26]) *Hoorn* en *arm* zijn beide zinnebeelden van macht. Deze strophe eindigt op een zelfde wijze als in v. 8 en 15.

[27]) Ook de vierde strophe begint met de aankondiging van het godsgericht. De uitvoerders van het gericht moeten Moab *dronken maken* van den wijn van Gods toorn; zie XIII 13; XXV 16, 27.

[28]) Een beeld der diepe vernedering van Moab's hoogmoed.

[29]) Gij, Moab, zult in uwe vernedering bespot worden, omdat gij met het door Assyrië overwonnen Israël gespot hebt, *alsof gij* enz., zie II 26. In het tweede halfvers heeft het Hebr. «want zoo dikwerf gij van hem (Israël) spraakt, hebt gij u bewogen», d. i. het hoofd geschud, een gebaar van bespotting; vgl. XVIII 16.

quasi columba nidificans in summo ore foraminis.

29. Audivimus superbiam Moab, superbus est valde: sublimitatem ejus, et arrogantiam, et superbiam, et altitudinem cordis ejus. *Is. XVI 6.*

30. Ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus: et quod non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat conata sit facere.

31. Ideo super Moab ejulabo, et ad Moab universam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes.

32. De planctu Jazer plorabo tibi vinea Sabama: propagines tuæ transierunt mare, usque ad mare Jazer pervenerunt: super messem tuam, et vindemiam tuam prædo irruit.

33. Ablata est lætitia et exsultatio de Carmelo, et de terra Moab, et vinum de torcularibus sustuli: nequaquam calcator uvæ solitum celeuma cantabit. *Is. XVI 10.*

34. De clamore Hesebon usque Eleale, et Jasa, dederunt vocem suam: a Segor usque ad Oronaim vitula conternante: aquæ quoque Nemrim pessimæ erunt.

weest gelijk de duive, die haar nest maakt boven aan den ingang der rotskloof[30]).

29. Wij hebben gehoord van Moab's hoovaardij — hoovaardig is hij in hooge mate — van zijne trotschheid en laatdunkendheid en hoovaardij en van de hoogheid zijns harten[31]).

30. Ik ken, zegt de Heer, zijn snoeven en dat daaraan zijne kracht niet beantwoordt en dat hij niet, naar hetgeen hij vermocht, getracht heeft te doen[32]).

31. Daarom wil ik over Moab jammeren en om geheel Moab schreien, om de mannen van den tichelmuur, die weeklagen[33]).

32. Met Jazer's geween wil ik over u schreien, wijnstok van Sabama! Uwe ranken reikten over de zee, tot aan de zee van Jazer kwamen zij. Op uwen oogst en op uwe wijnlezing is de plunderaar neergeploft[34])!

33. Verdwenen is van den Karmel en van het land Moab de blijdschap en de verlustiging, en den wijn heb Ik weggenomen van de perskuipen; geenszins zal de druiventreder den gewonen kreet aanheffen[35])!

34. Van Hesebon's geschrei tot Eleale en tot Jasa doen zij hunne stem hooren, van Segor, de driejarige vaars, tot aan Oronaïm; ook de wateren van Nemrim zijn geheel bedorven[36]).

---

[30]) Verschuilt u in de rotskloven (vgl. Is. XVI noot 1), in de ontoegankelijke spelonken van uw gebergte; zie IV 29; Is. II 10. De wilde duif nestelt aldaar in rotsspleten, naar het Hebr.: «aan gene zijde van den gapenden afgrond», zoodat eene diepe kloof het nest voor de beroovers beveiligt.

[31]) Eene navolging van Is. XVI 6. Hier spreken Jeremias en zijn volk, waarop God in v. 30 bevestigend antwoordt.

[32]) Doch integendeel roekelooze dingen ondernomen heeft. Hebr.: «Ik ken... zijnen overmoed en zijn ijdel pralen; ijdel (d. i. slecht) is het, wat zij doen»; zie Is. XVI noot 6.

[33]) Vijfde strophe v. 31—39. Zie voor dit vers Is. XVI 7. Hier echter jammert niet Moab, maar de profeet zelf (gelijk Is. XVI 9) over Moab's rampen. Hebr.: «om de mannen van Kir Heres weeklaagt men»; zie Is. XVI noot 7.

[34]) Zie Is. XVI 8, 9. In plaats van het tweede *de zee*, waardoor een meertje bij *Jazer* kan bedoeld zijn, heeft de Septuag. «de stad Jazer».

[35]) Zie Is. XVI 10. Zie voor ***Karmel*** noot 11 aldaar. ***Den gewonen kreet***, Hebr.: «hedaad», waardoor de druiventreders elkander plegen aan te vuren. Naar het Hebr. zal in plaats van het vroolijke hedaad het akelige krijgsgeroep gehoord worden. Zie XXV 30 en Is. XVI noot 10.

[36]) Het krijgsgeroep, dat in ***Hesebon*** opgaat, plant zich voort en herhaalt

35. Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in excelsis, et sacrificantem diis ejus.

35. En wegnemen zal Ik uit Moab, zegt de Heer, hem, die offert op de hoogten en die wierookt voor zijne goden[37].

36. Propterea cor meum ad Moab quasi tibiæ resonabit: et cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiarum: quia plus fecit quam potuit, idcirco perierunt.

36. Daarom klinkt mijn hart over Moab als eene fluit, en geeft mijn hart over de mannen van den tichelmuur den toon van eene fluit; omdat hij meer gedaan heeft, dan hij vermocht, daarom zijn zij omgekomen[38].

37. Omne enim caput calvitium, et omnis barba rasa erit: in cunctis manibus colligatio, et super omne dorsum cilicium. *Is. XV 2; Ez. VII 18.*

37. Want elk hoofd is kaal en elke baard is geschoren, aan alle handen is een boei[39]) en op elken rug een boetekleed.

38. Super omnia tecta Moab, et in plateis ejus omnis planctus: quoniam contrivi Moab sicut vas inutile, ait Dominus.

38. Op alle daken van Moab en in zijne straten is alles weegeklaag; want verbrijzeld heb Ik Moab als een onnut vat[40]), zegt de Heer.

39. Quomodo victa est, et ululaverunt? quomodo dejecit cervicem Moab, et confusus est? eritque Moab in derisum, et in exemplum omnibus in circuitu suo.

39. Hoe is hij verwonnen, en jammeren zij? Hoe laat Moab het hoofd hangen[41]) en is hij te schande geworden? Ja, Moab is ten spot en ten voorbeeld voor allen, die rondom hem zijn.

40. Hæc dicit Dominus: Ecce quasi aquila volabit, et extendet alas suas ad Moab.

40. Dit zegt de Heer[42]): Zie, als een arend vliegt hij en spreidt hij zijne vleugelen uit naar Moab[43]).

41. Capta est Carioth, et munitiones comprehensæ sunt: et erit cor

41. Veroverd is Carioth en de vestingwerken zijn ingenomen[44]); en

---

zich in de opgenoemde steden. Zie verder Is. XV 4, 5, 6. In het Hebr. heet niet *Segor* (gelijk Is. XV 5), maar *Oronaim* «de driejarige vaars» — wat ook de Vulgaat door de ongewone woordschikking schijnt te kennen te geven. Verder heeft het Hebr. gelijk Is. XV 6 «de wateren van Nemrim zullen tot verwoesting worden», d. i. geheel uitdrogen.

[37]) God bevestigt, gelijk in v. 30, het woord van den profeet. Al die jammeren zijn de straf voor Moab's afgoderij, zie v. 13. Vgl. Is. XVI 12.

[38]) Zie Is. XV 5; XVI 11. In plaats van de «harp» (Is. XVI 11) noemt Jeremias *de fluit*, waarmede men treurgezangen placht te begeleiden. Hierbij voegt hij dan v. 37, 38 het overige rouwbedrijf, dat Is. XV 2, 3 voorafgaat; vgl. Jer. XVI 6. — *Over de mannen* enz., zie noot 33. — *Omdat hij meer gedaan heeft*, zie noot 32; naar het Hebr. klaagt hij, omdat hetgeen van de verworven bezittingen nog was overgebleven, verloren is; zie Is. XV noot 8.

[39]) Hebr.: «zijn insnijdingen», zie XVI 6.

[40]) Zie Is. XV 3 en verder Jer. XXII 28.

[41]) Hebr.: «hoe keert Moab den nek af» van schaamte.

[42]) Eene samenvatting van het in de vijf strophen aangekondigde wraakgericht over Moab.

[43]) De roofzuchtige *arend* is de verwoester van v. 18. Door ditzelfde beeld is Ez. XVII 3 Nabuchodonosor en Is. XLVI 11 (Hebr.) Cyrus aangeduid. Hetzelfde komt XLIX 22 nog eens voor en is daarom wellicht door de Septuag. hier weggelaten.

[44]) *Carioth*, zie v. 24; anderen vertalen het als een gemeen zelfstandig naamwoord: «de steden». Wat hier nog volgt, staat niet in de Septuag., wellicht om dezelfde reden als in noot 43.

fortium Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis.

het hart van Moab's helden zal te dien dage zijn als het hart eener vrouw in barensnood.

42. Et cessabit Moab esse populus: quoniam contra Dominum gloriatus est.

42. En Moab zal ophouden een volk te zijn, omdat hij zich tegen den Heer trots verheven heeft[45].

43. Pavor, et fovea, et laqueus super te o habitator Moab, dicit Dominus.

43. Schrik en kuil en strik over u, o bewoner van Moab, zegt de Heer!

44. Qui fugerit a facie pavoris, cadet in foveam: et qui conscendit de fovea, capietur laqueo: adducam enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus. *Is. XXIV 18.*

44. Wie ontvliedt voor het aangezicht der verschrikking, valt in den kuil; en wie opklimt uit den kuil, wordt gevangen in den strik[46]; want Ik zal over Moab brengen het jaar hunner bezoeking, zegt de Heer.

45. In umbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes: quia ignis egressus est de Hesebon, et flamma de medio Seon, et devorabit partem Moab, et verticem filiorum tumultus.

45. In de schaduw van Hesebon staan vluchtenden voor den strik[47]; want een vuur gaat uit van Hesebon en een vlam uit het midden van Seon[48], en zij zal een deel van Moab verteren en den schedel van de zonen des alarms.

46, Væ tibi Moab, periisti popule Chamos: quia comprehensi sunt filii tui, et filiæ tuæ in captivitatem.

46. Wee u, Moab! gij zijt verloren, volk van Chamos! Want gevangen genomen zijn uwe zonen, en uwe dochters ter gevangenschap[49].

47. Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, ait Dominus. Hucusque judicia Moab.

47. En terugvoeren zal Ik de gevangenschap van Moab in de laatste dagen, zegt de Heer[50]. Tot dusverre de gerichten van Moab[51].

---

[45]) Hebr.: «En verdelgd wordt Moab, zoodat hij geen volk meer is». Zie verder v. 2, 26, 29.

[46]) Van v. 43 af ontleend aan Is. XXIV 17, 18. Zie Jer. XXIII 12 voor hetgeen volgt. De verzen 45—47 ontbreken in de Septuag.

[47]) De vluchtende Moabieten zoeken *in de schaduw*, d. i. onder de muren, *van Hesebon*, destijds eene Ammonietische stad (XLIX 3), eene schuilplaats tegen den vijand. Doch vergeefs, want van Hesebon zal niet het heil, maar het verderf over Moab uitgaan, zie v. 2. Dit wordt vervolgens uitgedrukt met aan Num. XXI 27 volg. ontleende woorden. Gelijk de Amorrheesche koning Seon voorheen het land der Moabieten van Hesebon uit had verwoest, zoo zal ook thans de vijand Hesebon binnentrekken en van daar uit hetzelfde land Moab te vuur en te zwaard verdelgen.

[48]) Num. XXI 28 «uit de stad van Sehon», te weten Hesebon. De volgende woorden zijn eene vrije navolging der godspraak van Balaäm Num. XXIV 17. De verslindende *vlam* (het verwoestende leger) zal *een deel*, Hebr.: «de slapen», *van Moab* (als een persoon gedacht) verteren, alsook *den schedel* van de *zonen des alarms*, d. i. van de strijdlustige Moabieten.

[49]) Ontleend aan Num. XXI 29.

[50]) Vgl. XLVI 26. *De laatste dagen* of Hebr.: «het einde der dagen», beteekent volgens de meesten het tijdperk van den Messias, zoodat de herstelling van Moab in zijn vaderland na den ondergang van het Chaldeeuwsche rijk (XXV 12), naar de wijze der profeten, in verband gebracht wordt met de bekeering der door Moab vertegenwoordigde heidenen; zie III 17.

[51]) Flavius Josephus bericht (Antiq. X 9, 7), dat Nabuchodonosor in het vijfde jaar na de verwoesting van Jerusalem de Moabieten met de Ammo-

CAPUT XLIX.

HOOFDSTUK XLIX.

Godspraak over de Ammonieten (v. 1—6), de Edomieten (v. 7—22), Damascus (v. 23—27), de Arabische stammen (v. 28—33) en de Elamieten (v. 34—39).

1. Ad filios Ammon. Hæc dicit Dominus: Numquid non filii sunt Israel? aut heres non est ei? Cur igitur hereditate possedit Melchom, Gad: et populus ejus in urbibus ejus habitavit?

2. Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus: et auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum prœlii, et erit in tumulum dissipata, filiæque ejus igni succendentur, et possidebit Israel possessores suos, ait Dominus.

3. Ulula Hesebon, quoniam vastata est Hai: clamate filiæ Rabbath, accingite vos ciliciis: plangite et circuite per sepes: quoniam Melchom in transmigrationem ducetur,

1. Aangaande de kinderen van Ammon[1]). Dit zegt de Heer: Heeft Israël geen kinderen? Of heeft hij geenen erfgenaam? Waarom dan heeft Melchom Gad in erfbezit genomen en woont zijn volk in deszelfs steden[2])?

2. Daarom, zie, de dagen komen, zegt de Heer, en Ik zal over Rabbath der kinderen van Ammon krijgsgetier doen hooren, en het zal tot een puinhoop verwoest worden, en zijne dochters zullen door het vuur verbrand worden, en Israël zal hen in bezit nemen, die hem in bezit genomen hadden, zegt de Heer[3]).

3. Jammer, Hesebon, want Haï is verwoest! Schreit, dochters van Rabbath, trekt rouwkleederen aan; weeklaagt en loopt rond tusschen de omtuiningen; want Melchom zal in ballingschap worden gevoerd,

---

nieten (zie XLIX 1—7) onderwierp. Over de Moabieten is na de ballingschap nog sprake 1 Esdr. IX 1; II Esdr. XIII 1, 23.

[1]) Naast de Moabieten staan evenals XXV 21 (vgl. IX 26; XXVII 3) de stamverwante *Ammonieten*; zie Gen. XIX 36—38. Hun oorspronkelijk gebied tusschen den Arnon en den Jaboc werd eerst door de Amorrheërs en later, bij den intocht van Israël in het beloofde land, door de stammen Gad en Ruben ingenomen. De hierdoor oostwaarts teruggedrongen Ammonieten hadden echter van oudsher gepoogd hun vroeger gebied te herwinnen; Judic. III 13; X 7 volg.; XI 12—31; I Reg. XI 1 volg.; II Reg. X; XII 26—31; II Par. XX. Zie Am. I 13—15; inzonderheid bij de wegvoering der Overjordaansche stammen door Teglathphalasar hadden zij zich in de door dezen verlaten streken gevestigd. Dit verwijt hun de profeet in de hier volgende vragen.

[2]) Gelijk de Chaldeeën deden bij de wegvoering van Juda (zie b.v. XXXIX 10), zoo hadden ook waarschijnlijk de Assyriërs het mindere volk in het Overjordaansche gebied achtergelaten; anderen, door de vlucht aan de handen der Assyriërs ontkomen, zullen later naar hun land zijn teruggekeerd; zie XL 7 volg. Zij allen zijn de hier bedoelde *kinderen* van Israël en treden als de *erfgenaam* van het erfbezit op. Hieruit echter waren zij door de Ammonieten verdrongen. *Melchom*, hun landgod (zie Am. I noot 30), is de vertegenwoordiger van het volk en als zoodanig de bezitter van het land.

[3]) Zie Am. I 14. *Rabbath*, aldaar «Rabba», later Philadelphia geheeten, de hoofdstad der Ammonieten, lag aan de bronnen van den Jaboc. Vgl. Deut. III 11. *Zijne dochters* zijn de mindere steden des lands. *Israël zal in bezit nemen* na zijne herstelling; zie de vervulling I Mach. V 6, 26 en in geestelijken zin Am. IX 12; Abd. v. 17. Vgl. Is. XIV 2.

sacerdotes ejus, et principes ejus simul.
4. Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua filia delicata, quæ confidebas in thesauris tuis, et dicebas: Quis veniet ad me?
5. Ecce ego inducam super te terrorem, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo: et dispergemini singuli a conspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes.
6. Et post hæc reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus.
7. Ad Idumæam. Hæc dicit Dominus excercituum: Numquid non ultra est sapientia in Theman? Periit consilium a filiis, inutilis facta est sapientia eorum.
8. Fugite et terga vertite, descendite in voraginem habitatores Dedan: quoniam perditionem Esau adduxi super eum, tempus visitationis ejus.

zijne priesters en zijne vorsten tegader[4]).
4. Wat roemt gij op de valleien? Weggekwijnd is uwe vallei, verweekelijkte dochter[5]), die vertrouwdet op uwe schatten en zeidet: Wie zal mij genaken?
5. Zie Ik, Ik zal over u verschrikking brengen, zegt de Heer, de God der heerscharen, door allen, die rondom u zijn; en verstrooid zult gij worden, een iegelijk voor uw aangezicht heen, en er zal niemand zijn, die de vluchtelingen verzamelt.
6. En daarna zal Ik de gevangenen der kinderen van Ammon doen terugkeeren, zegt de Heer[6]).
7. Aangaande Idumea[7]). Dit zegt de Heer der heerscharen: Is er geen wijsheid meer in Theman? Teloorgegaan is het beleid voor de zonen, onnut is hunne wijsheid geworden[8])!
8. Vlucht en keert den rug, daalt af in den afgrond, bewoners van Dedan! Want Esau's ondergang heb Ik over hem gebracht, den tijd zijner bezoeking[9]).

---

[4]) *Hesebon* (zie XLVIII 2, 45) was toen blijkbaar een Ammonietische stad. Met de *dochters*, d. i. de mindere steden, des lands moge zij jammeren, omdat hare verwoesting aanstaande is. *Haï* toch, dat vermoedelijk meer noordwaarts lag en dus eerder den uit het noorden komenden vijand in handen viel, was reeds *verwoest*. *Tusschen de omtuiningen* der wijngaarden nabij de steden mogen zij eene schuilplaats zoeken en radeloos *rondloopen*, daar de vestingmuren door den vijand vernield zijn. *Want Melchom* enz., eene navolging van Am. I 15.

[5]) *Wat roemt gij op de* vruchtbaarheid uwer *valleien*. Het Hebr. «sjobeeb», hier *verweekelijkte*, XXXI 22 *omzwervende* vertaald, beteekent volgens de Septuag. (hoofdst. XXX) en de nieuweren: «weerspannige».

[6]) Dezelfde belofte als XLVIII 47; zie noot 50 en 51 aldaar. In de Septuag. ontbreekt het vers.

[7]) De Edomieten, aan Israël nog nauwer verwant (zie Am. I noot 22), bewoonden het bergland van Seïr, ten zuidoosten van de Doode Zee. Om hun erfelijken haat tegen Israël (zie Am. I noot 24) bedreigt Jeremias (vgl. Ez. XXV 12 volg.) hen met den ondergang. De profetie schijnt uitgesproken in het vierde jaar van Joakim (vgl. XLVI noot 1), zeker nog vóór de verwoesting van Jerusalem door de Chaldeën, bij welke gelegenheid de Edomieten de maat hunner zonden vulden (vgl. Thren. IV 22; Ez. XXXV 5). Zij stemt veelal woordelijk overeen met de profetie van Abdias.

[8]) In de ure der wraak zal de erfelijke *wijsheid* (zie Abd. noot 6; vgl. Job II 11; Bar. III 22 volg.) der bewoners van *Theman*, eene Edomietische landstreek (zie op Ez. XXV 13), aan hunne *zonen*, Septuag. «aan de wijzen», niet baten en onnut blijken.

[9]) *Dedan* (zie XXV 23), welks karavanen door Edom plegen te trekken, zal voor dat godsgericht zich verber-

9. Si vindemiatores venissent super te, non reliquissent racemum: si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi.

10. Ego vero discooperui Esau, revelavi abscondita ejus, et celari non poterit: vastatum est semen ejus, et fratres ejus, et vicini ejus, et non erit.

11. Relinque pupillos tuos: ego faciam eos vivere: et viduæ tuæ in me sperabunt.

12. Quia hæc dicit Dominus: Ecce quibus non erat judicium ut biberent calicem, bibentes bibent: et tu quasi innocens relinqueris? non eris innocens, sed bibens bibes.

13. Quia per memetipsum juravi, dicit Dominus, quod in solitudinem, et in opprobrium, et in desertum, et in maledictionem erit Bosra: et omnes civitates ejus erunt in solitudines sempiternas.

14. Auditum audivi a Domino, et legatus ad gentes missus est: Congregamini, et venite contra eam, et consurgamus in prœlium: *Abd. I.*

9. Waren er druivenlezers over u gekomen, zij zouden geen tros hebben overgelaten; of dieven bij nacht, zij zouden geroofd hebben zooveel hun genoeg was[10]).

10. Ik echter, Ik heb Esau ontbloot, Ik heb zijne verborgenheden ontdekt, en verschuilen kan hij zich niet; vernield is zijn kroost en zijne broeders en zijne geburen, en hij is niet meer[11]).

11. Laat uwe weezen achter; Ik zal voor hun leven zorgen; en uwe weduwen mogen op Mij vertrouwen[12]).

12. Want dit zegt de Heer: Zie, die geen vonnis hadden om den beker te drinken, zullen hem drinken en drinken; en gij, zoudt gij als een schuldelooze blijven? Neen, gij zult geen schuldelooze zijn, maar drinken en drinken zult gij[13]).

13. Want bij Mij zelven heb Ik gezworen, zegt de Heer, dat Bosra[14]) tot wildernis en tot smaad en tot woestenij en tot vloek zal worden; en al zijne steden zullen tot eeuwigdurende wildernissen zijn.

14. Een mare heb Ik vernomen vanwege den Heer, en een bode is tot de volken gezonden: Verzamelt u en trekt op tegen haar en maken wij ons op ten strijde[15]).

---

gen *in den afgrond,* d. i. in de meest ongenaakbare schuilplaatsen. *Esau's ondergang* beteekent den over hem beschikten ondergang. Zie verder VI 15; XLVI 21; XLVIII 28.

[10]) Doch de roofzieke plunderaars, die over Edom komen, zullen nimmer verzadigd zijn. Zie verder Abd. v. 5.

[11]) Zie Abd. v. 6. In hunne roofvesten op de rotsen hadden de Edomieten hunne schatten verborgen. Behalve het eigenlijke *kroost* van Edom zullen ook *zijne broeders,* de verwante stammen (zie Gen. XXXVI 12, 20 volg., I Par. IV 42, 43), en *zijne geburen,* Dedan (v. 8) enz., met hem omkomen.

[12]) De zin is waarschijnlijk: Er zullen alleen onverzorgde weezen en weduwen achterblijven, die niets dan Gods ontferming hebben te hopen. Naar de Septuag. zullen ook de weezen omkomen.

[13]) *Die geen vonnis hadden* zijn waarschijnlijk de in v. 11 genoemde weezen en weduwen. Indien zelfs zij bij de algemeene straffen niet gespaard blijven, hoeveel te minder dan de schuldigen in Edom. Een *schuldelooze* beteekent hier een straffelooze. Zie verder XXV 28, 29 en Abd. v. 16.

[14]) De toenmalige hoofdstad van Edom. zie Am. I noot 26; Is. XXXIV noot 5; Het volgende *al zijne steden* beteekent de kleinere steden des lands. Zie verder XXV 18; XLIV 22 en vgl. Mal. I 3, 4.

[15]) Hebr.: «en maakt u op ten strijde». Dit en de twee volg. verzen zijn ontleend aan Abd. v. 1—4 en aldaar verklaard.

15. Ecce enim parvulum dedi te in gentibus contemptibilem inter homines.
16. Arrogantia tua decepit te, et superbia cordis tui: qui habitas in cavernis petræ, et apprehendere niteris altitudinem collis: cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicet Dominus. *Abd. 4.*
17. Et erit Idumæa deserta: omnis qui transibit per eam, stupebit, et sibilabit super omnes plagas ejus.
18. Sicut subversa est Sodoma, et Gomorrha, et vicinæ ejus, ait Dominus: non habitabit ibi vir, et non incolet eam filius hominis. *Gen. XIX 24; Infra L 40.*
19. Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam: quia subito currere faciam eum ad illam: et quis erit electus, quem præponam ei? quis enim similis mei? et quis sustinebit me? et quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? *Infra L 44; Job XLI 1.*
20. Propterea audite consilium Domini, quod iniit de Edom: et cogi-

15. Want zie, gering heb Ik u gemaakt onder de volken, verachtelijk onder de menschen.
16. Uwe laatdunkendheid[16]) heeft u misleid en de trotschheid uws harten, gij, die woont in de kloven der rots en uw best doet de hoogte des heuvels bezet te houden. Al hadt gij hoog als de arend uw nest gebouwd, vandaar zal Ik u nederhalen, zegt de Heer.
17. En Idumea zal woest zijn; al wie daar doortrekt, zal verstommen en sissen over al zijne plagen[17]).
18. Gelijk Sodoma verwoest is en Gomorrha en zijne naburen[18]), zegt de Heer: niemand zal daar wonen, en geen menschenkind zal daar intrek nemen.
19. Zie, gelijk een leeuw uit den trots des Jordaans zal hij opwaarts trekken naar de sterke schoonheid[19]); want ijlings zal Ik hem derwaarts doen aanrennen. En wie is de uitverkorene, dien Ik daarover zal aanstellen? Wie toch is aan Mij gelijk? En wie zal bestand zijn tegen Mij? En wie is de herder, die kan weerstaan aan mijn aangezicht[20])?
20. Daarom hoort het raadsbesluit des Heeren, dat Hij genomen heeft

[16]) Het Hebr. beteekent waarschijnlijk: de schrik, dien Edom door zijne macht alom verspreidde; vandaar zijne trotschheid en zijn zelfvertrouwen. Sinds Abdias' tijd waren die volksondeugden nog dezelfde gebleven.

[17]) Zie XVIII 16; XIX 8; XXV 11. In de Septuag. (XXIX 7—22) ontbreekt *zal verstommen over al zijne plagen*, wellicht omdat het eene herhaling is van XIX 8.

[18]) Adama en Seboïm; zie Deut. XXIX 23; Os. XI 8. Het punt van vergelijking is niet de wijze, waarop zij verwoest zijn, doch de verwoesting zelve en de eenzaamheid, welke de Edomieten voor oogen hadden. Want deze steden hadden in dit later door Edom ingenomen gebied gebloeid.

[19]) Gelijk *een leeuw*, belust op prooi, opkomt *uit den trots des Jordaans*, waarin hij legert (zie XII noot 6), zoo *zal hij*, de veroveraar, (zie IV 7 en XXV 38 hetzelfde beeld om Nabuchodonosor aan te duiden) *opwaarts trekken* naar Edom, *de sterke schoonheid*, Hebr.: «de sterke woonstede», d. i. het om zijn gebergte en de op rotsen gebouwde vestingen onverwinbare land.

[20]) *Want ijlings zal Ik hem*, dien veroveraar, *derwaarts*, naar Edom, *doen aanrennen*, zonder dat Edom weerstand kan bieden. Hebr.: «want in een oogenblik zal Ik hem (Edom) vandaar (uit zijn land) wegjagen». Hierover zal God als de oppermachtige Heer een anderen gebieder, dien Hij verkiest, aanstellen. En wie is er, die hierin aan God weerstaan kan? Hebr.: «wie zal mij dagvaarden», d. i. rekenschap vragen over deze beschikking? *En wie is de herder* enz., d. i. welk koning kan de uitvoering van dit raadsbesluit over Edom beletten?

tationes ejus, quas cogitavit de habitatoribus Theman: Si non dejecerint eos parvuli gregis, nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum.

aangaande Edom, en zijne plannen, die Hij beraamd heeft aangaande de bewoners van Theman: Voorwaar, de geringen der kudde zullen hem nederwerpen! Voorwaar, zij zullen met hen hunne woonstede verwoesten[21]).

21. A voce ruinæ eorum commota est terra: clamor in Mari rubro auditus est vocis ejus.

21. Door het gedreun van hunnen val beefde de aarde; aan de Roode Zee hoorde men den kreet van zijn geschrei[22])!

22. Ecce quasi aquila ascendet, et avolabit: et expandet alas suas super Bosran: et erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis.

22. Zie, als een arend zal hij opstijgen en heenvliegen, en hij zal zijne vleugelen uitspreiden over Bosra; en het hart van Idumea's helden zal te dien dage zijn als het hart eener vrouw in barensnood[23]).

23. Ad Damascum: Confusa est Emath, et Arphad: quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari: præ sollicitudine quiescere non potuit.

23. Aangaande Damascus[24]). Beschaamd is Emath en Arphad[25]); want een zeer slechte mare hebben zij vernomen, ontsteld zijn zij aan de zee, van bange vrees kan men niet tot rust komen[26]).

24. Dissoluta est Damascus, versa est in fugam, tremor apprehendit eam: angustia et dolores tenuerunt eam quasi parturientem.

24. Krachteloos is Damascus, het heeft zich tot vluchten gekeerd, schrik heeft het aangegrepen, angst en weeën hebben het bevangen als eene barende[27]).

---

[21]) *De geringen* of de minst machtigen *der kudde* Gods (waardoor wellicht het door Hem bestelde heerleger bedoeld is) zijn machtig genoeg om de Edomieten neer te werpen. Anderen vertalen het Hebr.: «voorwaar men zal hen, de geringsten der kudde (het weerlooze volk van Edom), wegsleuren» in ballingschap. Het tegendeel dus van XXV 34 en XXIX 10. En verder: «voorwaar, ontzetten zal zich over hen hun eigen land».

[22]) Naar de Septuag. wordt wegens het gedreun van hunnen val «het gebruis der zee niet gehoord».

[23]) Zie XLVIII 40, 41; *Bosra,* zie noot 14. Het vonnis over Edom is waarschijnlijk voltrokken door het Chaldeeuwsche leger, dat, na het land van Moab en Ammon te hebben geteisterd (zie XLVIII noot 51), ook Edom geplunderd en verwoest zal hebben. Na de ballingschap voorspelde Malachias (I 4) nog een nieuwe verwoesting van Edom, welke eerst door de Machabeën (I Mach. V 3, 65), vervolgens door Joannes Hircanus, eindelijk onder de Romeinen (Flav. Jos. Bell. Jud. IV 9, 7) in vervulling ging.

[24]) *Damascus,* eigenlijk de hoofdstad van het Damasceensche Syrië, vertegenwoordigt hier het geheele land. Reeds vroeger had het meermalen Israël en Juda onderdrukt (zie Am. I noot 6 en 7), en ook nu ten tijde van Jeremias; zie IV Reg. XXIV 2. Dit was wellicht de aanleiding tot deze godspraak.

[25]) Zie Is. X noot 8.

[26]) De zin is: de *slechte mare* der nadering van het Chaldeeuwsche leger doet allen ontstellen, ook hen, die *aan de* Middellandsche *zee* wonen. Doch daar Syrië zich niet zoover uitstrekte, verdient de lezing van vele Hebr. handschriften «als de zee» de voorkeur. Dit voegt men dan beter bij het volgende: als de zee bij noodweer, kan men van bange vrees niet tot rust komen. De Septuag. (XXX 12—16) ontwijkt deze moeielijkheid door te vertalen: «zij zijn ontsteld, staan verslagen, kunnen niet tot rust komen».

[27]) De bevolking maakt zich tot vluchten gereed, doch van schrik is

25. Quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem, urbem lætitiæ!

26. Ideo cadent juvenes ejus in plateis ejus: et omnes viri prœlii conticescent in die illa, ait Dominus exercituum.

27. Et succendam ignem in muro Damasci, et devorabit mœnia Benadad.

28. Ad Cedar, et ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor rex Babylonis. Hæc dicit Dominus: Surgite, et ascendite ad Cedar, et vastate filios orientis.

29. Tabernacula eorum, et greges eorum capient: pelles eorum, et omnia vasa eorum, et camelos eorum tollent sibi: et vocabunt super eos formidinem in circuitu.

30. Fugite, abite vehementer, in voraginibus sedete, qui habitatis Asor, ait Dominus; iniit enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium, et cogitavit adversum vos cogitationes.

25. Hoe hebben zij de lofwaardige stad, de veste der vreugde verlaten[28])!

26. Daarom zullen hare jongelingen vallen in hare straten, en al de krijgslieden zullen verstommen te dien dage, zegt de Heer der heerscharen[29]).

27. En Ik zal een vuur ontsteken binnen den muur van Damascus, en verteren zal het de gebouwen van Benadad[30]).

28. Aangaande Cedar en aangaande de koninkrijken van Asor[31]), die Nabuchodonosor, de koning van Babylon, verslagen heeft. Dit zegt de Heer: Maakt u op en trekt naar Cedar heen en verdelgt de zonen van het Oosten[32]).

29. Hunne tenten en hunne kudden zullen zij nemen; hunne dekkleeden en al hun huisraad en hunne kameelen zullen zij met zich voeren; en over hen zal men uitroepen: Schrik in het rond[33])!

30. Vlucht, maakt u haastig weg, zet u in de afgronden neder, bewoners van Asor, zegt de Heer; tegen u toch heeft Nabuchodonosor, de koning van Babylon, een raadsbesluit genomen, en hij heeft plannen tegen u beraamd[34]).

---

zij hiertoe niet in staat. Vgl. VI 24. De laatste woorden, *angst* enz. staan niet in de Septuag.

[28]) *Verlaten*, d. i. haar zonder verdediging aan den vijand overgeleverd. Naar het Hebr. en de oudste vertalingen: «Hoe werd de stad *niet* verlaten?» m. a. w. Hoe komt het, dat de bewoners hun heil niet gezocht hebben in de vlucht? De reden is uitgedrukt in v. 24: de bewoners wilden vluchten, doch konden het niet. — *Lofwaardig* was zij om haren luister, zoodat de profeet haar noemt (Hebr.): «de stad mijner vreugde».

[29]) *Daarom*, omdat zij zich door de vlucht niet konden redden. *Verstommen*, Hebr.: «verdelgd worden».

[30]) Eene navolging van Am. I 4, 14. Voor *Benadad*, den naam van Syrische koningen, heeft de Septuag. «zoon van Ader»; Hadad, volgens sommigen «Adar», was eene Syrische godheid.

[31]) *Cedar* omvat evenals II 10 (vgl. Is. XXI 16) de in Arabië's woestijnen rondzwervende Arabieren. *Asor*, Hebr. «Chatzoor», is waarschijnlijk eveneens een verzamelwoord, dat de in vlekken of «chatzeerim» (vgl. Is. XLII noot 12) gezeten Arabieren aanduidt. Zij hadden hun eigen opperhoofden (sjeiks) en vormden alzoo in zekeren zin *koninkrijken*. De volgende woorden *die... verslagen heeft* zijn er waarschijnlijk na de vervulling der godspraak bijgevoegd; vgl. XLVI 2. Ook de Septuag. (hoofdst. XXX 6—11) heeft hier bij uitzondering den naam van «Nabuchodonosor, koning van Babylon».

[32]) Eene algemeene benaming der Arabische stammen, welker gebied oostelijk van den Jordaan in de woestijn begon. Het woord is gericht tot de Chaldeën.

[33]) *Dekkleeden* der tenten, zie IV 20. *Schrik* enz., zie VI 25.

[34]) Zie v. 8. Welk dit *raadsbesluit* is, blijkt uit v. 28*b*. Vgl. XVIII 11.

ınsurgite, et ascendite ad
quietam, et habitantem con-
', ait Dominus, non ostia,
tes eis: soli habitant.

erunt cameli eorum in di-
ım, et multitudo jumentorum
lam: et dispergam eos in
ventum, qui sunt attonsi
am: et ex omni confinio
adducam interitum super
Dominus.

erit Asor in habitaculum
m, deserta usque in æter-
ɔn manebit ibi vir, nec in-
m filius hominis.

ḋ factum est verbum Domini
miam prophetam adversus
n principio regni Sedeciæ
.da, dicens:

ɔ dicit Dominus exercituum:
o confringam arcum Ælam,
ıam fortitudinem eorum.

inducam super Ælam qua-
ıtos a quatuor plagis cœli:
labo eos in omnes ventos
t non erit gens, ad quam
veniant profugi Ælam.

pavere faciam Ælam coram
suis, et in conspectu quæ-
animam eorum: et addu-

31. Maakt u op en trekt heen naar een rustig volk, dat veilig woont, zegt de Heer; geen deuren noch grendels hebben zij; eenzaam wonen zij[35]).

32. En hunne kameelen zullen ten roof, en de menigte van hun vee zal ten buit zijn; en naar elken wind zal Ik hen verstrooien, die zich het hoofdhaar wegscheren[36]); en van al hunne grenzen zal Ik over hen verderf brengen, zegt de Heer.

33. En Asor zal worden tot een verblijf der draken, woest ten eeuwigen dage; niemand zal daar wonen, en geen menschenkind zal daar intrek nemen[37]).

34. Wat als woord des Heeren geschied is tot Jeremias, den profeet, tegen Ælam, in het begin der regeering van Sedecias, den koning van Juda[38]), zeggende:

35. Dit zegt de Heer der heerscharen: Zie, verbreken zal Ik den boog van Ælam en hunne voornaamste sterkte[39]).

36. En Ik zal over Ælam de vier winden brengen uit de vier streken des hemels[40]); en Ik zal hen wannen naar al die winden; en er zal geen volk zijn, waartoe Ælam's vluchtelingen niet komen.

37. En Ik zal Ælam doen versagen voor zijne vijanden en voor het aangezicht dergenen, die hun naar

—

ıe opwekking tot de Chaldeën
ırabische stammen te plunde-
zich *rustig* met de veeteelt
lden, en *eenzaam*, d. i. van het
ıandelsverkeer uitgesloten, in
woonden, niet verdedigd door
ı poorten.
ı IX 26.
ı IX 10; X 22 en hierboven

ı XIV 1. *Ælam* (zie Is. XXI
vas bij den val van Assyrië in
weder onafhankelijk gewor-
in v. 38 sprake is van zijne
n en vorsten». Waarschijnlijk
de Ælamieten, gelijk weleer
Assyrische leger tegen Juda
[6), ook in het Chaldeeuwsche
ıt Jerusalem onder Jechonias

(IV Reg. XXIV 10—16) had veroverd; zij worden althans in de spijkerschrift-oorkonden vermeld als de bondgenooten der Chaldeën. Dit was de vermoedelijke aanleiding tot deze profetie. Blijkens de bijgevoegde tijdsbepaling is zij eenige jaren na de vorige godspraken uitgesproken. — In de Septuag. staat zij XXV 14—18 en de tijdsbepaling daarachter in XXVI 1.

[39]) *De boog en* (d. i. te weten) *hunne voornaamste sterkte;* de Ælamieten waren beroemde boogschutters; zie Is. XXII 6.

[40]) Een beeld van de uit alle streken aanstormende vijanden. Vgl. IV 11; XIII 24; Ez. V 10; XII 15. De verklaring der beeldspraak volgt in v. 37.

cam super eos malum, iram furoris mei, dicit Dominus: et mittam post eos gladium donec consumam eos.

38. Et ponam solium meum in Ælam, et perdam inde reges et principes, ait Dominus.

39. In novissimis autem diebus reverti faciam captivos Ælam, dicit Dominus.

het leven staan; en Ik zal over hen onheil brengen, den toorn mijner verbolgenheid, zegt de Heer; en Ik zal hun het zwaard achternazenden, totdat Ik hen verdelg[41]).

38. En Ik zal mijnen troon plaatsen in Ælam[42]), en koningen en vorsten zal Ik vandaar uitroeien, zegt de Heer.

39. Doch in de laatste dagen zal Ik de gevangenen van Ælam doen terugkeeren, zegt de Heer[43]).

CAPUT L.

HOOFDSTUK L.

Godspraak over Babel (L—LI). — Door een volk uit het noorden zal de Heer Babel straffen en verdelgen om zijne hoovaardij en mishandeling van Gods volk. Het gericht over Babel is het begin van Israël's verlossing.

1. Verbum, quod locutus est Dominus de Babylone, et de terra Chaldæorum in manu Jeremiæ prophetæ.

2. Annuntiate in gentibus, et auditum facite: levate signum, prædicate, et nolite celare: dicite: Capta est Babylon, confusus est Bel, victus est Merodach, confusa sunt sculptilia ejus, superata sunt idola eorum.

1. Het woord, dat de Heer heeft gesproken aangaande Babylon en aangaande het land der Chaldeën door de bediening van Jeremias, den profeet[1]).

2. Boodschapt onder de volken en doet kond! Richt een sein op, roept het uit en verheelt het niet! Zegt: Genomen is Babylon, te schande geworden is Bel, verwonnen is Merodach, te schande geworden zijn hare beelden, bemachtigd zijn hunne afgoden[2])!

---

[41]) Vgl. IX 16; XIX 7.

[42]) Om dit land te richten en te regeeren naar mijne verkiezing; want *koningen en vorsten*, die tot dan toe geregeerd hebben, zal Ik uitroeien.

[43]) Zie XLVIII 47; XLIX 6. Onder en door Cyrus kwamen de Ælamieten tot hoog aanzien. De uitdrukking *in de laatste dagen*, Hebr.: «aan het einde der dagen» (zie Is. II 2; Mich. IV 1), geeft te kennen, dat ook de verst afwonende heidensche volken, als Ælam, van hunne geestelijke gevangenschap zullen verlost worden, te weten door den Messias.

[1]) Zie voor het Babylonische rijk Is. XIII noot 1 en XIV noot 1.— Waarschijnlijk zijn hier verschillende godspraken tegen Babel bijeengevoegd, welke Jeremias sinds het vierde jaar van Joakim (XXV 1, 13) tot het vierde jaar van Sedecias (LI 59, 60) had uitgesproken. De eigenaardigheden van stijl en spraakgebruik, de herhaling van dezelfde gedachten, de herinnering aan oudere profetieën, in één woord alles, wat den profeet Jeremias kenmerkt, wordt in deze gelijk in de vorige hoofdstukken aangetroffen en bevestigt het getuigenis van het opschrift (v. 1) en van het naschrift (LI 59—64), dat Jeremias de schrijver is van deze profetie. In de Septuagint staat zij in hoofdst. XXVII en XXVIII.

[2]) De profeet ziet den val van Babel als reeds geschied en wil in zijne blijdschap, dat de mare daarvan overal en op alle wijzen verbreid worde. Een *sein* tot kondschap van dit feit. Zie

3. Quoniam ascendit contra eam gens ab aquilone, quæ ponet terram ejus in solitudinem: et non erit qui habitet in ea ab homine usque ad pecus: et moti sunt, et abierunt.

4. In diebus illis, et in tempore illo, ait Dominus: venient filii Israel, ipsi et filii Juda simul: ambulantes et flentes properabunt, et Dominum Deum suum quærent.

5. In Sion interrogabunt viam, huc facies eorum. Venient, et apponentur ad Dominum fœdere sempiterno, quod nulla oblivione delebitur.

6. Grex perditus factus est populus meus: pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus: de monte in collem transierunt, obliti sunt cubilis sui.

7. Omnes, qui invenerunt, comederunt eos: et hostes eorum dixerunt: Non peccavimus: pro eo quod peccaverunt Domino decori justitiæ, et exspectationi patrum eorum Domino.

3. Want tegen haar is een volk opgetrokken uit het noorden, dat haar land zal maken tot woestenij; en niemand zal er zijn, die het bewoont, van mensch tot vee; en zij zijn gevloden en weggegaan[3]).

4. In die dagen en in dien tijd, zegt de Heer, zullen de kinderen van Israël komen, zij en de kinderen van Juda te gader; gaande en weenende zullen zij aanspoeden en den Heer, hunnen God, zoeken[4]).

5. Naar Sion zullen zij den weg vragen, derwaarts hunne aangezichten keeren. Zij zullen komen en zich aansluiten bij den Heer met een eeuwig verbond, dat door geene vergetelheid zal worden uitgewischt[5]).

6. Een verloren kudde is mijn volk geworden; hunne herders misleidden hen en deden hen dolen in de bergen; van berg tot heuvel trokken zij voort, zij vergaten hunne legerplaats[6]).

7. Allen, die hen aantroffen, verslonden hen; en hunne vijanden zeiden: Wij hebben niet misdreven! Omdat zij gezondigd hebben tegen den Heer, den luister der gerechtigheid en de hoop hunner vaderen, den Heer[7]).

---

voor Bel Is. XLVI noot 1. *Merodach*, Babylonisch «Marduk», was oorspronkelijk de beschermgod van Babel, maar kwam, door de verheffing dezer stad tot hoofdstad van het wereldrijk, aan het hoofd der Chaldeeuwsche goden en werd ook Bel bijgenaamd. Naar hem heette b.v. Evil-Merodach, de zoon van Nabuchodonosor. *Hare* beelden, want in v. 12 treedt Babel als moeder op.

[3]) Babylon, de krijgsmacht *uit het noorden* ten verderve voor Juda (Vgl. I 14), zal op zijne beurt door een volk *uit het noorden* (vgl. Is. XLI 25), de Meden (Jer. LI 11), verplet worden. Zie verder II 15; IV 25. *En zij*, de bewoners van Babylon, *zijn gevloden*. Bij de verovering van Babel door de Medo-Perzen werd het land niet in die mate verwoest, als v. 3*b* onderstelt. Zie echter Is. XIII noot 15 aan het einde.

[4]) Babylon's val is voor Israël en Juda het begin der verlossing. Zie III 18, 21; XXX 8; XXXI 8, 9.

[5]) Ook hier verbindt de profeet den terugkeer uit de ballingschap met den aanvang van het Nieuwe Verbond (vgl. XXXI 31 volg.; XXXIII 14 volg.), dat *door geene vergetelheid* enz., d. i. onvergankelijk zal zijn. Vgl. XX 11; XXIII 40.

[6]) Zie X 21; XXIII 1 volg. *In de bergen*, waar de kudde gemakkelijk verdwaalt, eene zinspeling tevens op de afgoderij, welke op de hoogten bedreven werd. Zie III 2, 23; XIII 27. *Zij vergaten hunne legerplaats* bij den Heer op Sion; vgl. Ps. XXII 2; CXXXI 8, 14.

[7]) Het volk was als een weerlooze buit, dien *hunne*, Israël's en Juda's, *vijanden* zonder iets te *misdrijven*, d. i. ongestraft, meenden te mogen *verslinden*, d. i. te mogen plunderen en wegvoeren. De ware reden echter, waarom zij door God verlaten en eene prooi der vijanden zijn geworden, is, *omdat zij*

8. Recedite de medio Babylonis, et de terra Chaldæorum egredimini: et estote quasi hœdi ante gregem.

9. Quoniam ecce ego suscito, et adducam in Babylonem congregationem gentium magnarum de terra aquilonis: et præparabuntur adversus eam, et inde capietur: sagitta ejus quasi viri fortis interfectoris, non revertetur vacua.

10. Et erit Chaldæa in prædam: omnes vastantes eam replebuntur, ait Dominus.

11. Quoniam exsultatis, et magna loquimini, diripientes hereditatem meam: quoniam effusi estis sicut vituli super herbam, et mugistis sicut tauri.

12. Confusa est mater vestra nimis, et adæquata pulveri, quæ genuit vos: ecce novissima erit in gentibus, deserta, invia, et arens.

13. Ab ira Domini non habitabitur, sed redigetur tota in solitudinem: omnis, qui transibit per Babylonem,

8. Trekt weg uit het midden van Babylon, en gaat uit het land der Chaldeën heen, en weest gelijk de bokken vóór de kudde[8])!

9. Want zie, Ik verwek en Ik zal doen komen tegen Babylon eene schaar van groote volken uit het land van het noorden; en zij zullen zich tegen haar in slagorde stellen, en vandaar zal zij worden genomen; zijn pijl, als die van een moorddadigen held, zal niet onverrichterzake terugkeeren[9]).

10. En Chaldea zal ter berooving zijn; al zijne plunderaars zullen verzadigd worden, zegt de Heer.

11. Want gij zijt uitgelaten en snoeft, plunderaars van mijn erfdeel! Want gij zijt dartel als kalveren in het gras, en gij loeit als stieren[10])!

12. Te schande is uwe moeder geworden uitermate, en aan het stof is zij gelijk gemaakt, die u gebaard heeft; zie, de laatste zal zij zijn onder de volken, woest, onbegaanbaar en dor[11]).

13. Wegens de gramschap des Heeren zal zij niet bewoond, maar geheel en al tot woestenij gemaakt

---

eerst *den Heer* verlaten hebben. God heet de *luister der gerechtigheid*, omdat Hij zijn volk met *gerechtigheid*, d. i. met heil, versierd had en als Israël's God aan zijn volk tot luister strekte; naar het Hebr. echter was God voor Israël «de woonplaats der gerechtigheid», omdat bij Hem alleen heil en welvaart voor zijn volk te vinden was. Vgl. XXXI 23, waar Juda dezen eernaam draagt. Zie verder XIV 8; XVII 13.

[8]) Daar Babel overwonnen is (v. 2, 3), mag het bekeerde Israël (zie v. 4, 5) uit de ballingschap terugkeeren en noodigt God het uit. Zie Is. XLVIII 20; LII 11. *Gelijk de bokken*, die bij het openen der schaapskooi naar voren dringen en vooropgaan, zoo zal Israël-Juda het eerst onder de weggevoerde volken uit Babel heentrekken; zie v. 16.

[9]) Het Medo-Perzische rijk bestond uit eene *schaar* of eene vereeniging van volksstammen. *Vandaar*, waar zij stelling gekozen hebben. De *pijl* is het wapen der Meden. In plaats van *moorddadig* heeft de Septuag. «vaardig» of geoefend.

[10]) Het Hebr. «abirim», eigenlijk sterken, beteekent soms ook hengsten; dan is de zin: «en gij hinnikt als hengsten» van dartelen overmoed. M. a. w.: de overmoedige plunderaar van *mijn erfdeel*, d. i. van mijn volk en mijn land, moge thans uitgelaten zegevieren, weldra zal dat alles verkeeren (v. 12). Want in Gods raadsbesluit is Chaldea's vernedering reeds vastgesteld: vandaar het verleden in v. 12.

[11]) *Uwe moeder*, d. i. het land of het volk en in het bijzonder (zie v. 13 volg.) de hoofdstad Babylon. De natie der Chaldeën zal de *laatste*, de geringste, en land en hoofdstad zal (Hebr.) «woestijn, dorheid, wildernis» worden.

stupebit, et sibilabit super universis plagis ejus.

14. Præparamini contra Babylonem per circuitum omnes qui tenditis arcum: debellate eam, non parcatis jaculis: quia Domino peccavit.

15. Clamate adversus eam, ubique dedit manum, ceciderunt fundamenta ejus, destructi sunt muri ejus, quoniam ultio Domini est: ultionem accipite de ea: sicut fecit, facite ei.

16. Disperdite satorem de Babylone, et tenentem falcem in tempore messis: a facie gladii columbæ unusquisque ad populum suum convertetur, et singuli ad terram suam fugient.

17. Grex dispersus Israel, leones ejecerunt eum: primus comedit eum rex Assur: iste novissimus exossavit eum Nabuchodonosor rex Babylonis.

18. Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego

worden; al wie voorbijgaat langs Babylon, zal verstommen en sissen over al hare plagen[12]).

14. Stelt u in slagorde tegen Babylon in het rond, allen, die den boog spant; bevecht haar, spaart de pijlen niet, omdat zij tegen den Heer heeft gezondigd.

15. Heft krijgsgeschrei aan tegen haar; overal reikt zij de hand; gevallen zijn hare grondvesten, vernield zijn hare muren, want het is de wraak des Heeren; neemt wraak op haar; gelijk zij gedaan heeft, doet haar aldus[13]).

16. Roeit den zaaier uit van Babylon en hem, die de sikkel houdt in den oogsttijd; voor het aangezicht van het zwaard der duive zal een ieder zich tot zijn volk wenden, en elkeen zal vluchten naar zijn eigen land[14]).

17. Een verstrooide kudde is Israël[15]), leeuwen hebben haar verjaagd; eerst heeft de koning van Assur haar verslonden, het laatst heeft hij, Nabuchodonosor, de koning van Babylon, haar gebeente verbrijzeld[16]).

18. Daarom zegt dit de Heer der heerscharen, de God van Israël:

---

[12]) Zie XVIII 16; XIX 8; vooral XLIX 17. Dit zal na vele eeuwen het uiteinde zijn van Babel's macht. Hiermede eindigt de eerste strophe. Het volgende vers begint met eene opwekking tot de vijanden om een begin te maken met Babel's verdelging.

[13]) *Overal* voegt men beter bij het voorafgaande *krijgsgeschrei*. Omdat de zegevierende vijanden langs alle zijden zegekreten aanheffen, *reikt* Babel *de hand* ter overgave; *hare grondvesten* toch, de bolwerken der stad, zijn gevallen en hare muren bezweken. Zoo moet het geschieden, want die vijanden zijn de voltrekkers van Gods wraakgericht op Babel en passen op haar de straf der vergelding toe.

[14]) Zelfs de vreedzame landbouwer wordt niet gespaard. Volgens oude geschiedschrijvers lagen er binnen de wijd uitgebouwde vestingmuren van Babel vruchtbare zaaivelden; zoowel deze als die zich daarbuiten, rondom de stad en in het land van Babel, bevonden, zijn hier bedoeld. *Het zwaard der duive*, Hebr.: «het gewelddadige zwaard» evenals XXV 38. Wat verder volgt, is ontleend aan Is. XIII 14.

[15]) Gelijk in de eerste strophe na de aankondiging van den ondergang van Babel (v. 2, 3) het woord gericht werd tot Israël, aan hetwelk verlossing (v. 4, 5) beloofd werd uit de macht van den onderdrukker (v. 7), zoo wordt hier in omgekeerde orde eerst de verdrukker beschreven (v. 17) en diens vernedering (v. 18) en vervolgens Israël's terugkeer en verlossing (v. 19 20).

[16]) *Leeuwen*, zie II 15; IV 7; V 6; XLIX 19. *Assur* vernietigde het Tienstammenrijk, *Babylon* het rijk Juda en voltooide daarmede den ondergang van het geheele volk, gelijk een leeuw, na het vleesch te hebben verslonden, de beenderen afknaagt en ten slotte verbrijzelt.

visitabo regem Babylonis, et terram ejus, sicut visitavi regem Assur:

Zie, Ik zal bezoeking brengen over den koning van Babylon en over zijn land, gelijk Ik bezoeking gebracht heb over den koning van Assur.

19. Et reducam Israel ad habitaculum suum: et pascetur Carmelum, et Basan, et in monte Ephraim, et Galaad saturabitur anima ejus.

19. En Ik zal Israël terugvoeren naar zijne woonstede[17]); en het zal weiden op den Karmel en in Basan, en op het gebergte van Ephraïm en in Galaäd zal zijne ziel verzadigd worden.

20. In diebus illis, et in tempore illo, ait Dominus: quæretur iniquitas Israel, et non erit: et peccatum Juda, et non invenietur: quoniam propitius ero eis, quos reliquero.

20. In die dagen en te dien tijde, zegt de Heer, zal men naar de ongerechtigheid van Israël zoeken, en zij zal er niet zijn; en naar de zonde van Juda, en zij zal niet gevonden worden; want Ik zal genadig zijn voor hen, die Ik zal overlaten[18]).

21. Super terram dominantium ascende, et super habitatores ejus visita, dissipa, et interfice quæ post eos sunt, ait Dominus: et fac juxta omnia quæ præcepi tibi.

21. Trek op tegen het land der overheerschers, en breng over zijne bewoners bezoeking[19]); verniel en breng om wat achter hen is[20]), zegt de Heer; en doe naar alles, wat Ik u bevolen heb!

22. Vox belli in terra, et contritio magna.

22. Krijgsgeroep in het land en groot verderf[21])!

23. Quomodo confractus est, et contritus malleus universæ terræ?

23. Hoe is gebroken en verbrijzeld de hamer der gansche aarde?

---

[17]) Hebr.: «naar zijn weideland», want Israël is als eene kudde voorgesteld; de aan weilanden vruchtbare landstreken van het vroegere Israël aan de beide zijden van den Jordaan worden vervolgens genoemd. *Op den Karmel*, d. i. in de landstreek van den Karmel; zie II 7. Wat de voorwaarde is voor de vervulling dezer belofte (zie XVIII 9, 10), wordt in het volg. vers niet onduidelijk te kennen gegeven.

[18]) Derhalve voor de overblijfselen zal God genadig zijn, en deze zullen, gelijk andere profetieën en de uitkomst (vgl. I Esdr. I 5) aantoonen, slechts weinigen zijn, omdat de meesten onboetvaardig bleven. Aan de boetvaardigen echter zal God de *ongerechtigheid*, d. i. de schuld, kwijtschelden, zoodat zij niet meer bestaan zal. *In die dagen* ziet eerst op den tijd van den terugkeer uit de ballingschap. Doch deze herstelling is slechts de afschaduwing der verlossing door den Messias, die de zonden zal wegnemen; vgl. XXXI 34 en XXXIII 8 volg.

[19]) Na de beschrijving der toekomst van Israël-Juda keert de profeet (evenals v. 9) terug tot Babel's zonde en straf. Het woord is gericht tot de door God bestelde (v. 3) wrekers van Babel, *het land der overheerschers* of onderdrukkers van Juda en van vele volken. Anderen zien hier in het Hebr. eigennamen: «Trek op tegen het land Merataïm en tegen de bewoners van Pekôd». Merataïm is volgens velen het land Marrâtim, de zuidelijkste landstreek van Beneden-Babylonië, aan welker grenzen de krijgshaftige stam der Pukûdu volgens de Assyrische koningsannalen zijne woonstede had. Hunne namen, die «dubbele weerspannigheid» en «bezoeking» beteekenen, duiden geheel Babylon aan als het tegen God weerspannige rijk, dat weldra het land van Gods straffende bezoeking (21*b*—23) zal zijn.

[20]) Naar het Hebr. is de zin: achtervolg hen met den verdelgingsban; vgl. IX 16; XLVIII 2; XLIX 37.

[21]) De profeet hoort en ziet in den geest de voltrekking van het vonnis.

›do versa est in desertum
on in gentibus?
llaqueavi te, et capta es Ba-
et nesciebas: inventa es et
hensa: quoniam Dominum
casti.
iperuit Dominus thesaurum
et protulit vasa iræ suæ:
im opus est Domino Deo
tuum in terra Chaldæorum.

Venite ad eam ab extremis
s, aperite ut exeant qui con-
t eam: tollite de via lapides,
igite in acervos, et interficite
nec sit quidquam reliquum.
Dissipate universos fortes ejus,
idant in occisionem: væ eis,
venit dies eorum, tempus vi-
nis eorum.
Vox fugientium, et eorum, qui
unt de terra Babylonis, ut
tient in Sion ultionem Domini
ostri, ultionem templi ejus.

innuntiate in Babylonem plu-
omnibus, qui tendunt arcum:
tite adversus eam per gyrum,
lus evadat: reddite ei secun-
pus suum: juxta omnia quæ

Hoe is tot woestijn geworden Babylon onder de volken[22])?
24. Ik heb u verstrikt, en gij zijt gevangen, Babylon, en gij wist het niet; gij zijt verrast en gegrepen[23]), omdat gij den Heer hebt getart.
25. De Heer heeft zijn tuighuis geopend, en de werktuigen zijner gramschap heeft Hij te voorschijn gebracht; want een werk heeft de Heer, de God der heerscharen, in het land der Chaldeeën[24]).
26. Komt op tegen haar van de uiterste grenzen[25]); doet open, opdat uitgaan die haar vertreden; ruimt de steenen uit den weg en legt ze op hoopen en brengt haar om; en niets blijve er over[26])!
27. Roeit uit al hare helden[27]), dat zij afdalen ter slachting! Wee hun, want gekomen is hun dag, de tijd hunner bezoeking.
28. Eene stem van vluchtelingen en van degenen, die ontkomen zijn uit het land van Babylon, om in Sion te boodschappen de wraak van den Heer, onzen God, de wraak over zijnen tempel[28])!
29. Ontbiedt tegen Babylon zeer velen[29]), allen, die den boog spannen. Neemt stelling tegen haar in het rond, en niemand ontkome! Vergeldt haar naar haar werk; naar al wat zij gedaan heeft, doet haar

Een zegelied op Babel's onder-
vgl. Is. XIV 4—6. De *hamer*,
gansche aarde verbrijzelde (zie
; Hab. I 6 volg.), wordt nu zelf
zeld.
Herodotus (I 191) verhaalt, dat
tenwijken der stad reeds in de
der vijanden waren, zonder dat
roners der binnenstad het nog
idden. Vgl. Is. XLVII 7, 11.
Zie Is. XIII 5. *Want een werk*,
. XLVIII 10.
Van de meest afgelegen landen.
vorden ter wraak opgeroepen.
I. a. w. ruimt alle hinderpalen
weg, welke den tocht dier wre-
aar Babel kunnen verhinderen.
«opent hare schuren, schudt
een als garven en wijdt het ten
l. w. z. de schatkamers der stad

zullen met geweld geopend, alles zal op een hoop geschud en vernield worden als ter verdelging gewijd goed. Na de vernieling der schatten zijn de bewoners aan de beurt, v. 27.

[27]) Eene verklaring van het Hebr. «hare varren», d. i. Babel's grooten (vgl. Is. XXXIV 7), of wellicht hier beter: de weerbare manschappen; vgl. XLVIII 15.

[28]) De *vluchtelingen* zijn de Israëlieten (zie v. 4), die naar hun land de blijde boodschap brengen, dat God het vernielen van zijnen tempel aan de Chaldeeën heeft gewroken.

[29]) Hebr.: «Ontbiedt tegen Babel boogschutters», die de stad insluiten en de vlucht der bewoners beletten, de vluchtenden echter met hunne pijlen doorboren moeten.

fecit, facite illi: quia contra Dominum erecta est, adversum sanctum Israel. *Infra LI 49.*

30. Idcirco cadent juvenes ejus in plateis ejus: et omnes viri bellatores ejus conticescent in die illa, ait Dominus.

31. Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus Deus excercituum: quia venit dies tuus, tempus visitationis tuæ.

32. Et cadet superbus, et corruet, et non erit qui suscitet eum: et succendam ignem in urbibus ejus, et devorabit omnia in circuitu ejus.

33. Hæc dicit Dominus exercituum: Calumniam sustinent filii Israel, et filii Juda simul: omnes, qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos.

34. Redemptor eorum fortis, Dominus exercituum nomen ejus, judicio defendet causam eorum, ut exterreat terram, et commoveat habitatores Babylonis.

35. Gladius ad Chaldæos, ait Dominus, et ad habitatores Babylonis, et ad principes, et ad sapientes ejus.

36. Gladius ad divinos ejus, qui stulti erunt: gladius ad fortes illius, qui timebunt.

37. Gladius ad equos ejus, et ad currus ejus, et ad omne vulgus, quod est in medio ejus: et erunt quasi mulieres: gladius ad thesauros ejus, qui diripientur.

alzoo, omdat zij zich tegen den Heer heeft verheven, tegen den Heilige van Israël!

30. Daarom zullen hare jongelingen vallen in hare straten, en al hare krijgslieden zullen verstommen te dien dage, zegt de Heer[30]).

31. Zie, Ik tegen u, trotschaard, zegt de Heer, de God der heerscharen; want gekomen is uw dag, de tijd uwer bezoeking.

32. En vallen zal de trotschaard, en hij zal nederstorten, en niemand zal er zijn, die hem opricht; en Ik zal een vuur ontsteken in hare steden[31]), en het zal alles verslinden in hare omstreek.

33. Dit zegt de Heer der heerscharen: Verdrukking lijden de kinderen van Israël en de kinderen van Juda te gader; allen, die hen gevangen namen, houden hen vast, zij weigeren hen vrij te laten.

34. Hun verlosser[32]) is sterk: de Heer der heerscharen is zijn naam; naar het recht zal Hij hunne zaak verdedigen, om het land te doen schrikken[33]) en de bewoners van Babylon in onrust te brengen.

35. Het zwaard over de Chaldeën, zegt de Heer, en over de bewoners van Babylon en over hare vorsten en over hare wijzen[34])!

36. Het zwaard over hare wichelaars, die dwazen zullen zijn[35])! Het zwaard over hare helden, die zullen versagen!

37. Het zwaard over hare rossen en over hare wagens en over al het volk[36]), dat in haar midden is; en zij zullen zijn als vrouwen! Het zwaard over hare schatten, die geplunderd zullen worden!

---

[30]) Eene herhaling van XLIX 26.

[31]) Septuag.: «in haar woud», evenals, XXI 14. Zie verder v. 27; XLIX 16, 27. Ook deze tweede strophe eindigt met den algeheelen ondergang van Babel. De volgende strophe vangt aan met de oorzaak daarvan, te weten de schuld, welke de stad op zich geladen had.

[32]) Hebr.: «hun goëel», zie Is. XLI noot 11. Vgl. Prov. XXIII 11.

[33]) *Het land,* Chaldea. Hebr.: «om de aarde tot rust te brengen», welke zoo lang door dien geweldenaar was geteisterd; vgl. Is. XIV 7.

[34]) Zie Is. XLVII 10—13 voor Babel's *wijzen.*

[35]) Zie Is. XLIV 25.

[36]) Hebr.: «'ereb», dat evenals XXV 20 de vreemde huurtroepen aanduidt.

38. Siccitas super aquas ejus erit, et arescent: quia terra sculptilium est, et in portentis gloriantur.

39. Propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis: et habitabunt in ea struthiones: et non inhabitabitur ultra usque in sempiternum, nec exstruetur usque ad generationem, et generationem.

40. Sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrham, et vicinas ejus, ait Dominus: non habitabit ibi vir, et non incolet eam filius hominis. *Gen. XIX 24.*

41. Ecce populus venit ab aquilone, et gens magna, et reges multi consurgent a finibus terræ.

42. Arcum et scutum apprehendent: crudeles sunt et immisericordes: vox eorum quasi mare sonabit, et super equos ascendent: sicut vir paratus ad prœlium contra te filia Babylon.

43. Audivit rex Babylonis famam eorum, et dissolutæ sunt manus ejus: angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem.

44. Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam: quia subito currere faciam eum ad illam: et quis erit electus, quem præponam ei? quis est enim similis mei? et quis susti-

38. Droogte zal over hare wateren zijn, en zij zullen wegdrogen[37])! Want het is een land van afgodsbeelden, en op schrikgestalten roemen zij[38]).

39. Daarom zullen er draken met vijgengeesten[39]) wonen, en struisen zullen aldaar verblijven; en het zal niet meer bewoond worden in eeuwigheid noch opgebouwd worden van geslacht tot geslacht.

40. Gelijk de Heer Sodoma en Gomorrha en zijne naburen verwoest heeft, zegt de Heer: niemand zal daar wonen en geen menschenkind zal daar intrek nemen[40]).

41. Zie, een volk komt van het noorden, en een groot volk en vele koningen zullen zich opmaken van de einden der aarde[41]).

42. Boog en schild zullen zij grijpen; wreed zijn zij en zonder mededoogen; hunne stem zal bulderen als de zee, en op rossen zullen zij stijgen, als een man uitgerust ten krijg — tegen u, dochter Babylon!

43. De koning van Babylon vernam de mare van hen, en slap werden zijne handen, angst greep hem aan, weeën als eene barende.

44. Zie[42]), gelijk een leeuw uit den trots des Jordaans zal hij opwaarts trekken naar de sterke schoonheid; want ijlings zal Ik hem derwaarts doen aanrennen. En wie is de uitverkorene, dien Ik daarover zal aanstellen? Wie toch is aan Mij

[37]) Na het *zwaard*, Hebr. «*chereb*», komt de *droogte*, Hebr. «*choreb*», daar er sprake is van Babel's *wateren*, welke haar bolwerk en de bron harer rijkdommen waren. Doch de Septuag. en de Syr. vertaling hebben ook hier «het zwaard».

[38]) De *schrikgestalten* zijn de afgoden, die zij meer vreesden dan liefhadden en naar het Hebr. als uitzinnigen vereerden.

[39]) Hebr.: «tsijim» en «ijim», zie Is. XIII noot 15. Hoewel de H. Hiëronymus hier vertaalde *vijgengeesten*, die naar den volkswaan in vijgengaarden verbleven, wilde hij toch, naar zijn eigen getuigenis, door deze en soortgelijke uitdrukkingen niets anders dan de verwoesting en de eenzaamheid beteekenen.

[40]) Eene herhaling van XLIX 18. Vgl. Is. XIII 19 volg.

[41]) Zie v. 3 en 9. Dit en de volgende twee verzen zijn eene herhaling van VI 22—24. Wat daar aan Jerusalem werd aangekondigd vanwege de Chaldeeën, wordt hier aan de Chaldeeën zelven gezegd (zie v. 29) en zoo tevens verklaard wat het zwaard in v. 35—38 beteekent.

[42]) Voor v. 44—46 zie XLIX 19—21.

nebit me? et quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? *Supra XLIX 19; Job. XLI 1.*
45. Propterea audite consilium Domini, quod mente concepit adversum Babylonem: et cogitationes ejus, quas cogitavit super terram Chaldæorum: Nisi detraxerint eos parvuli gregum: nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum.

46. A voce captivitatis Babylonis commota est terra, et clamor inter gentes auditus est.

gelijk? En wie zal bestand zijn tegen Mij? En wie is de herder, die kan weerstaan aan mijn aangezicht?
45. Daarom hoort het raadsbesluit des Heeren, dat Hij in den geest genomen heeft tegen Babylon, en zijne plannen, die Hij beraamd heeft aangaande het land der Chaldeën: Voorwaar, de geringen der kudden zullen hen nederhalen! Voorwaar, hunne woonstede zal met hen verwoest worden!
46. Bij de mare der gevangenneming van Babylon beefde de aarde, en het geschrei werd onder de volken gehoord!

CAPUT LI.

HOOFDSTUK LI.

Vervolg van de godspraak tegen Babylon (v. 1—58); hare bevestiging (v. 59—64).

1. Hæc dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super Babylonem et super habitatores ejus, qui cor suum levaverunt contra me, quasi ventum pestilentem.
2. Et mittam in Babylonem ventilatores, et ventilabunt eam et demolientur terram ejus: quoniam venerunt super eam undique in die afflictionis ejus.
3. Non tendat qui tendit arcum suum, et non ascendat loricatus, nolite parcere juvenibus ejus, interficite omnem militiam ejus.

1. Dit zegt de Heer: Zie, Ik zal tegen Babylon en tegen hare bewoners, die hun hart tegen Mij verheven hebben, als een verpestenden wind verwekken[1].
2. En Ik zal naar Babylon wanners zenden, en zij zullen haar wannen en haar land ledig maken; want zij komen van alle zijden tegen haar ten dage van haren rampspoed.
3. De boogschutter spanne niet zijnen boog, en de gepantserde trekke niet op[2]! Spaart hare jongelingen niet, brengt geheel haar heerleger om!

[1]) Hebr.: «tegen de bewoners van *leb kamai*», wat beteekent «het hart (of het middelpunt) mijner tegenstrevers» (zie L 24, 29); hierdoor zijn volgens de Septuag. en de Targum «de Chaldeën» bedoeld; vgl. Apoc. XVII 5. Volgens de Rabbijnen staat «leb kamai» door letterkeering volgens den regel athbasj voor «Kasdim» (d. i. de Chaldeën); zie hieromtrent op XXV 26. Door het volgende is «de brandende wind» van IV 11 en XVIII 17 bedoeld, een beeld van het verderf.

[2]) In de Vulgaat is het woord eerst gericht tot de Chaldeën: Spaart elke tegenweer, want zij is vruchteloos. Doch naar de Hebr. tekstlezing spreekt God (gelijk in het tweede halfvers) tot de door Hem aangestelde wrekers van Babel: «Tegen hem, die den boog spant (tot verdediging), spanne de boogspanner zijnen boog, alsmede tegen hem, die in zijn pantser optreedt». Hierdoor worden de Meden, vaardige boogschutters, ten strijde opgeroepen tegen de Chaldeeuwsche lichtgewapenden en zwaar gepantserden.

4. Et cadent interfecti in terra Chaldæorum, et vulnerati in regionibus ejus.
5. Quoniam non fuit viduatus Israel et Juda a Deo suo Domino exercituum: terra autem eorum repleta est delicto a sancto Israel.
6. Fugite de medio Babylonis, et salvet unusquisque animam suam: nolite tacere super iniquitatem ejus: quoniam tempus ultionis est a Domino, vicissitudinem ipse retribuet ei.
7. Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram: de vino ejus biberunt gentes, et ideo commotæ sunt.
8. Subito cecidit Babylon, et contrita est: ululate super eam, tollite resinam ad dolorem ejus, si forte sanetur. *Is. XXI 9; Apoc. XIV 8.*
9. Curavimus Babylonem, et non est sanata: derelinquamus eam, et eamus unusquisque in terram suam: quoniam pervenit usque ad cœlos judicium ejus, et elevatum est usque ad nubes.
10. Protulit Dominus justitias nostras: venite, et narremus in Sion opus Domini Dei nostri.

4. En verslagenen zullen vallen in het land der Chaldeeën en gewonden in zijne gewesten[3]).
5. Want niet in weduwstaat is Israël en Juda gelaten door haren God, den Heer der heerscharen; doch hun land is vol zondeschuld tegenover den Heilige van Israël[4]).
6. Vlucht uit het midden van Babylon, en een ieder redde zijne ziel! Zwijgt niet over hare ongerechtigheid[5]); want het is de tijd der wraak vanwege den Heer, hare vergelding zal Hij haar betalen.
7. Een gouden beker was Babylon in de hand des Heeren, welke de geheele aarde dronken maakte; van haren wijn hebben de volken gedronken, en daarom hebben zij gezwijmeld[6]).
8. Plotseling is Babylon gevallen en verbrijzeld! Jammert over haar, haalt balsem voor hare smart, of zij soms genezen kan worden[7])!
9. Wij hebben Babylon geneesmiddelen toegediend, en zij is niet genezen; verlaten wij haar en gaan wij een ieder naar zijn land; want tot aan de hemelen reikt haar gericht, en het verheft zich tot aan de wolken[8]).
10. De Heer bracht onze gerechtigheid aan het licht; komt en vermelden wij in Sion het werk van den Heer, onzen God[9]).

---

[3]) Vgl. XLIX 26; L 30.

[4]) Israël-Juda is niet als eene van den steun haars mans beroofde weduwe; vgl. II 2; Is. XLIX 14; L 1; vooral LIV 4—6. Want haar man, Jehova (vgl. XXXI 32), zal zich haar beschermer toonen (vgl. L 34) door zich te wreken op de Chaldeeën, wier *land* door afgoderij (L 2, 38) en door mishandeling van Gods volk (L 17) beladen is met *schuld*, welke *de Heilige*, de God *van Israël*, zal opeischen.

[5]) Het woord is gericht tot Israel; zie L 8. *Zwijgt niet*, d. i. berust er niet in; Hebr.: «komt niet om door hare ongerechtigheid»; vgl. Gen. XIX 15.

[6]) Het prachtlievende Babylon was als *een gouden beker*, waarin God den wijn van zijnen toorn aan de volken toereikte; zie XXV 9, 11, 15. Hebr.: «daarom werden de volken razend» van dronkenschap, een beeld der als zinneloos makende pijnen.

[7]) In zijne levendige voorstelling wendt de profeet zich tot de getuigen van Babylon's val, de aldaar verwijlende vreemdelingen; zie L 16. *Balsem*, zie XLVI 11; VIII 22. Het antwoord volgt in v. 9.

[8]) Babel's val is onherstelbaar en *haar gericht*, d. i. de straf, die over haar is gekomen, is onmetelijk groot; eene zinspeling op Gen. XVIII 21.

[9]) Hier spreekt Israël-Juda. Door het gericht over Babel en de hieruit

11. Acuite sagittas, implete pharetras: suscitavit Dominus spiritum regum Medorum: et contra Babylonem mens ejus est ut perdat eam, quoniam ultio Domini est, ultio templi sui.

12. Super muros Babylonis levate signum, augete custodiam; levate custodes, præparate insidias; quia cogitavit Dominus, et fecit quæcumque locutus est contra habitatores Babylonis.

13. Quæ habitas super aquas multas, locuples in thesauris: venit finis tuus pedalis præcisionis tuæ.

14. Juravit Dominus exercituum per animam suam: Quoniam replebo te hominibus quasi brucho, et super te celeuma cantabitur. *Amos VI 8.*

15. Qui fecit terram in fortitudine sua, præparavit orbem in sapientia sua, et prudentia sua extendit cœlos. *Gen. I 1.*

16. Dante eo vocem, multiplicantur aquæ in cœlo: qui levat nubes ab extremo terræ, fulgura in plu-

11. Scherpt de pijlen, vult de kokers! De Heer heeft den geest van de koningen der Meden verwekt; en tegen Babylon is zijn toeleg, om haar te verdelgen; want het is de wraak des Heeren, de wraak over zijnen tempel[10])!

12. Verheft eene banier tegen de muren van Babylon, versterkt de wacht[11]); zet wachters uit, legt hinderlagen aan; want de Heer heeft overlegd en volvoerd al wat Hij gesproken heeft tegen de bewoners van Babylon.

13. Gij, die woont aan vele wateren, rijk aan schatten, gekomen is uw einde, de maat uwer afsnijding[12])!

14. Gezworen heeft de Heer der heerscharen bij zijne ziel: Voorwaar, Ik zal u opvullen met menschen als met sprinkhanen, en over u zal de juichkreet worden aangeheven[13])!

15. Die de aarde gemaakt heeft[14]) door zijne kracht, het aardrond heeft gegrondvest door zijne wijsheid en door zijn beleid de hemelen heeft uitgespannen!

16. Verheft Hij zijne stem, dan vermenigvuldigen zich de wateren in den hemel. Die de wolken doet opkomen van het uiteinde der aarde,

---

volgende verlossing van zijn volk, beide *het werk des Heeren*, bracht God aan het licht, dat zijn volk *gerechtig* was ten opzichte der Chaldeën, m. a. w. dat dezen het onrechtvaardig mishandeld hadden.

[10]) Met deze opwekking der vijanden van Babel begint eene nieuwe strophe, waarin die vijanden met name genoemd worden. Zie voor de *Meden* Is. XIII noot 14. Het Hebr. «sjelatim», hier en in de Septuag. door pijl*kokers* vertaald, doch II Par. XXIII 9 door *peltas, rondassen*, beteekent volgens vele nieuweren «schilden». Zie verder L 15, 28.

[11]) d. i. Zet posten uit tot strenger bewaking en nauwer insluiting der stad.

[12]) Babylon, gebouwd op de beide oevers van den Euphraat, met diepe en breede grachten omgeven en van kanalen doorsneden, was om hare *vele wateren* onneembaar, te meer, daar zij tot hare verdediging *schatten* in overvloed bezat. En toch had God haren ondergang besloten: de *maat* (eigenlijk «de voet», als lengtemaat) is vol, waarop zij als een weefsel van het weefgetouw wordt *afgesneden*. Anderen vertalen het Hebr.: «de maat» (eigenlijk: «de elleboogslengte») of het einde «uwer schraapzucht».

[13]) *Bij zijne ziel*, d. i. bij zijn leven, of bij zich zelven, zie Am. VI 8. Het onnoemelijk getal harer inwoners zal aan Babel niet baten; integendeel, des te lustiger zal daar de vijand de wijnpers treden. Hierop toch doelt het *celeuma* of de «hedaad» (Hebr.); zie XXV 30; XLVIII 33.

[14]) Het triomflied v. 15—19 op de almacht des Heeren, die over Babel en hare afgoden zegeviert, is eene herhaling van X 12—16.

fecit: et produxit ventum de
uris suis.

Stultus factus est omnis homo
entia: confusus est omnis con-
in sculptili: quia mendax est
atio eorum, nec est spiritus
s.

Vana sunt opera, et risu digna,
mpore visitationis suæ peri-

Non sicut hæc pars Jacob:
qui fecit omnia ipse est, et
sceptrum hereditatis ejus:
nus exercituum nomen ejus.

Collidis tu mihi vasa belli, et
collidam in te gentes, et dis-
m in te regna:

Et collidam in te equum, et
em ejus: et collidam in te cur-
et ascensorem ejus:

Et collidam in te virum et
rem: et collidam in te senem
erum: et collidam in te juve-
et virginem:

Et collidam in te pastorem et
m ejus: et collidam in te agri-
et jugales ejus: et collidam
duces et magistratus.

Et reddam Babyloni, et cun-
habitatoribus Chaldææ omne
n suum, quod fecerunt in Sion,
ulis vestris, ait Dominus.

Ecce ego ad te mons pestifer,
ominus, qui corrumpis univer-
terram: et extendam manum
super te, et evolvam te de
, et dabo te in montem com-
onis.

de bliksems tot regen maakt en den
wind te voorschijn brengt uit zijne
voorraadkamers!

17. Dwaas, zonder kennis is elk
mensch; te schande gemaakt is elk
gieter om het beeld; want logen
is hun gietsel, en geen geest is
daarin.

18. IJdel zijn de werken en der
bespotting waardig; ten tijde hun-
ner bezoeking zullen zij vergaan.

19. Niet gelijk dezen is het deel
van Jacob; want Hij is het, die alles
gemaakt heeft, en Israël is de schep-
ter van zijn erfdeel: de Heer der
heerscharen is zijn naam!

20. Gij verbrijzelt Mij de werktui-
gen des krijgs[15]), en Ik, door u ver-
brijzel Ik de volken, en door u
verdelg Ik de koninkrijken,

21. en door u verbrijzel Ik het ros
en zijnen ruiter, en door u verbrij-
zel Ik den wagen en zijnen berijder,

22. en door u verbrijzel Ik man
en vrouw, en door u verbrijzel Ik
grijsaard en knaap, en door u ver-
brijzel Ik jongeling en jonkvrouw,

23. en door u verbrijzel Ik den
herder en zijne kudde, en door u
verbrijzel Ik den landman en zijn
span, en door u verbrijzel Ik land-
voogden en overheden[16]).

24. En vergelden zal Ik aan Ba-
bylon en aan al de bewoners van
Chaldea al hun kwaad, dat zij aan
Sion hebben gedaan, voor uwe
oogen, zegt de Heer.

25. Zie, Ik tegen u, verpestende
berg, zegt de Heer, gij, die de gan-
sche aarde verderft; en Ik zal mijne
hand tegen u uitstrekken en u doen
tuimelen van de rotsen en u maken
tot een berg van verbranding[17]).

---

d. i. De strijdvaardige volken.
voord is gericht tot Babel, dat
nog in Gods hand als een strijd-
is om volken en rijken te ver-
len (v. 20—23). Hebr.: «Een
ijzelaar (d. i. een hamer) zijt gij
en werktuig des krijgs», d. i. een
wapen; zie L 23.

[16]) *Landvoogden*, Hebr. «pachoot», een Assyrisch-Babylonisch woord evenals het volgende «seganim»; zie Is. XLI noot 18.

[17]) Op hare beurt zal Babel gestraft worden (v. 24—26). Hoewel in de vlakte gelegen, heet zij hier ***een verpestende berg*** als eene de aarde be-

26. Et non tollent de te lapidem in angulum, et lapidem in fundamenta, sed perditus in æternum eris, ait Dominus.
27. Levate signum in terra: clangite buccina in gentibus, sanctificate super eam gentes: annuntiate contra illam regibus Ararat, Menni, et Ascenez: numerate contra eam Taphsar, adducite equum quasi bruchum aculeatum.
28. Sanctificate contra eam gentes, reges Mediæ, duces ejus, et universos magistratus ejus, cunctamque terram potestatis ejus.
29. Et commovebitur terra, et conturbabitur: quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini ut ponat terram Babylonis desertam et inhabitabilem.
30. Cessaverunt fortes Babylonis a prœlio, habitaverunt in præsidiis: devoratum est robur eorum, et facti sunt quasi mulieres: incensa sunt tabernacula ejus, contriti sunt vectes ejus.
31. Currens obviam currenti veniet: et nuntius obvius nuntianti: ut an-

26. En men zal van u geenen steen nemen tot hoeksteen en geenen steen tot grondvesten, maar vernield voor eeuwig zult gij zijn, zegt de Heer[18]).
27. Verheft de banier in het land; blaast de bazuin onder de volken, heiligt tegen haar de volken; ontbiedt tegen haar de koningen van Ararat, Menni en Ascenez; bestelt tegen haar de Taphsars, voert rossen aan als stekelige sprinkhanen[19]).
28. Heiligt tegen haar de volken, de koningen van Medië, zijne landvoogden en al zijne overheden en het gansche land zijner heerschappij[20]).
29. En beven zal de aarde en sidderen; want het beraad des Heeren zal opwaken tegen Babylon om het land van Babylon te maken woest en onbewoond[21]).
30. De helden van Babylon hebben den strijd opgegeven[22]); zij verwijlen in de schansen; opgeteerd is hun heldenmoed, en zij zijn als vrouwen geworden; verbrand zijn hare woontenten, verbroken zijn hare grendels.
31. De looper zal den looper te gemoet komen en de boodschapper

---

heerschende en verdervende macht. God zal haar *van de rotsen*, d. i. van die hoogte, neerhalen en dien berg maken tot een verbranden berg, welks wouden door het vuur verteerd zijn, of, volgens anderen, tot een uitgedoofden vulkaan, die geen verderf meer brengen kan.

[18]) Zie XXV 12. Hiermede is het rampzalig uiteinde van Babel geschilderd en deze strophe geëindigd. In het volgende vers keert de profetie weer terug tot den aanvang dier rampen en begint derhalve eene nieuwe strophe.

[19]) Gelijk L 14, 29 en LI 1, 11 roept God zijne legerscharen op om zich te vereenigen rondom *de banier* en den *heiligen* strijd voor de zaak van God te gaan strijden (zie XXII noot 7) tegen Babel. Behalve de Meden (v. 11 en 28) worden hier nog andere koningen en volken opgeroepen: *Ararat* (zie Gen. VIII noot 5), *Menni* westelijk van het land Ararat, *Ascenez*, zie Gen. X noot 4. Volgens velen is *Taphsar* geen eigennaam, doch een Assyrische ambtsnaam, waarschijnlijk de krijgsoverste, die met de heffing van het krijgsvolk belast was. *Rossen* als *stekelige sprinkhanen* (vgl. Joël II 4) wijst op de kleine, ruige paarden der noordelijke landen.

[20]) Zie op v. 11 en 23.

[21]) *Beven* en *sidderen* voor het ontzaglijke, voortijlende leger. Gods *beraad*, zijn raadsbesluit, dat tot aan den tijd der voltrekking scheen te sluimeren in zijnen geest, zal bij zijne tenuitvoerlegging *opwaken*.

[22]) *Den strijd* in het open veld. Zij hebben zich moedeloos teruggetrokken binnen hunne versterkingen, terwijl inmiddels Babel's woningen verbrand en de *grendels* der stadspoorten verbroken worden.

nuntiet regi Babylonis quia capta est civitas ejus a summo usque ad summum:

32. Et vada præoccupata sunt, et paludes incensæ sunt igni, et viri bellatores conturbati sunt.

33. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Filia Babylonis quasi area, tempus trituræ ejus: adhuc modicum, et veniet tempus messionis ejus.

34. Comedit me, devoravit me Nabuchodonosor rex Babylonis: reddidit me quasi vas inane, absorbuit me quasi draco, replevit ventrem suum teneritudine mea, et ejecit me.

35. Iniquitas adversum me, et caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion: et sanguis meus super habitatores Chaldææ, dicit Jerusalem.

36. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego judicabo causam tuam, et ulciscar ultionem tuam, et desertum faciam mare ejus, et siccabo venam ejus.

te gemoet aan den boodschapper, om den koning van Babylon te berichten, dat zijne stad is ingenomen van het eene uiteinde tot het andere[23]),

32. en dat de wadden[24]) bezet zijn, en dat de poelen verbrand zijn met vuur[25]), en dat de krijgslieden in verwarring zijn.

33. Want dit zegt de Heer der heerscharen, de God van Israël: De dochter Babylon zal zijn als een dorschvloer, de tijd is daar om er op te dorschen; een weinig nog en de oogsttijd zal voor haar komen[26]).

34. Hij heeft mij opgegeten, Hij heeft mij verslonden, Nabuchodonosor, de koning van Babylon; hij heeft mij gemaakt als een ledig vat; hij heeft als een draak mij opgeslokt, hij heeft zijnen buik gevuld met mijne lekkernijen, en hij heeft mij weggedreven[27]).

35. Het onrecht tegen mij, alsook mijn vleesch kome over Babylon, zegt de woonstede van Sion, en mijn bloed over de bewoners van Chaldea, zegt Jerusalem[28]).

36. Daarom zegt dit de Heer: Zie, Ik, Ik zal uwe zaak richten en uwe wrake wreken, en Ik zal hare zee droogmaken en haar bronader uitdrogen[29]).

---

[23]) Met treffende juistheid, zooals door de oude geschiedschrijvers wordt bevestigd, voorspelt Jeremias het onverwachte en het plotselinge van Babylon's val. Bij het koninklijk paleis, in het midden der stad, ontmoeten elkander de van alle zijden komende renboden met de tijding, dat de vijand in de stad is binnengedrongen.

[24]) Hebr. «de overgangen», zoowel de wadden als de veren en bruggen over den Euphraat en zijne kanalen.

[25]) Sommigen verstaan dit van het riet en de biezen der moerassen; volgens anderen is hyperbolisch uitgedrukt, hoe hevig de brand in Babylon woedde. Men kan het ook verstaan van de houten sluizen, die het water der stadsgrachten tot verdediging terughielden.

[26]) Dan immers wordt de dorschvloer platgetrapt en effen gemaakt. Babel is rijp voor den oogst, een beeld van Gods wraakgericht, gelijk ook het dorschen de vijandelijke verdrukking aanduidt. Zie Joël III 13; Mich. IV 12 volg.; Is. XXI 10 dezelfde beeldspraak.

[27]) Die vijandelijke verdrukking zal over Babel komen, omdat het Gods volk onrechtvaardig verdrukt heeft. Vandaar deze klacht van Sion (zie v. 35) over het roofdier Nabuchodonosor: *hij heeft mij opgegeten*, d. i. al mijne schatten geplunderd, en eindelijk *mij weggedreven* in de ballingschap.

[28]) *Mijn vleesch* en *mijn bloed* door de Chaldeën opgegeten en verteerd; zie v. 34.

[29]) *Hare zee* is de Euphraat (zie Is.

37. Et erit Babylon in tumulos, habitatio draconum, stupor, et sibilus, eo quod non sit habitator.

37. En Babylon zal worden tot puinhoopen, het verblijf van draken, tot ontzetting en gesis, zoodat er geen bewoner is[30]).

38. Simul ut leones rugient, excutient comas veluti catuli leonum.

38. Te gader brullen zij als leeuwen, schudden de manen als jonge leeuwen[31]).

39. In calore eorum ponam potus eorum, et inebriabo eos, ut sopiantur, et dormiant somnum sempiternum, et non consurgant, dicit Dominus. *Infra 57.*

39. Als zij heet zijn geworden[32]), zal Ik hun drank voorzetten en hen dronken maken, zoodat zij bedwelmd worden en slapen den eeuwigen slaap en niet ontwaken, zegt de Heer.

40. Deducam eos quasi agnos ad victimam, et quasi arietes cum hœdis.

40. Ik zal hen als lammeren ter slachtbank voeren en als rammen met de bokken[33]).

41. Quomodo capta est Sesach, et comprehensa est inclyta universæ terræ? quomodo facta est in stuporem Babylon inter gentes?

41. Hoe is Sesach[34]) veroverd, en is de roem der gansche aarde bemachtigd? Hoe is Babylon tot ontzetting geworden onder de volken?

42. Ascendit super Babylonem mare, multitudine fluctuum ejus operta est.

42. De zee[35]) is opgekomen over Babylon, door de menigte harer golven is zij overdekt.

43. Factæ sunt civitates ejus in stuporem: terra inhabitabilis et deserta, terra in qua nullus habitet, nec transeat per eam filius hominis.

43. Hare steden zijn tot ontzetting geworden, een onbewoond[36]) en woest land, een land, waarin niemand woont en waar geen menschenkind doortrekt!

44. Et visitabo super Bel in Babylone, et ejiciam quod absorbuerat de ore ejus, et non confluent ad eum ultra gentes, siquidem et murus Babylonis corruet.

44. En Ik zal bezoeking brengen over Bel in Babylon; en wat hij verslonden heeft, zal Ik uit zijnen muil rukken; en de volken zullen niet langer tot hem toestroomen; want ook Babylon's muur zal instorten[37]).

XXI noot 1), *haar bronader* zijn de vele wateren en kanalen, aan welke de stad haren rijkdom en hare sterkte verschuldigd was; zie v. 13. Beide staan hier overdrachtelijk voor den rijkdom en de sterkte zelve.

[30]) Vgl. IX 11.

[31]) Het nog bloeiende Babel is als een roofdier, dat brullend (Am. III 4) zijn buit verscheurt; zie v. 34. Weldra zal echter God dien maaltijd kruiden met eenen drank, die ten verderve zal zijn (v. 39).

[32]) *Als zij* bij hun gulzig eten *heet*, d. i. dorstig, zijn geworden.

[33]) In plaats van verscheurende dieren zullen zij weerlooze slachtschapen zijn. *Lammeren, rammen* en *bokken*, want groot noch klein, niemand zal aan het wraakgericht ontkomen. Vgl. Is. XXXIV 6, 7.

[34]) Babylon; zie op XXV 26. **Met dezen zegezang begint eene nieuwe strophe.** Zie verder XLIX 25; L 23.

[35]) Het talrijke en verwoestende leger der vijanden. Vgl. XLVI 8; Is. VIII 7, 8.

[36]) Hebr.: «dor». Zie verder XLVIII 9; XLIX 18, 33 enz.

[37]) Wat Babel aan Israël had ontroofd (vooral de heilige tempelvaten) was, naar heidensche opvatting, als buit door *Bel* (zie L 2) op Jehova gewonnen. Israël's God zal het hem *uit zijnen muil rukken* (zie v. 34), d. i. met geweld terugnemen. Het *toestroomen*

45. Egredimini de medio ejus populus meus: ut salvet unusquisque animam suam ab ira furoris Domini.

46. Et ne forte mollescat cor vestrum, et timeatis auditum, qui audietur in terra: et veniet in anno auditio, et post hunc annum auditio: et iniquitas in terra, et dominator super dominatorem.

47. Propterea ecce dies veniunt, et visitabo super sculptilia Babylonis: et omnis terra ejus confundetur, et universi interfecti ejus cadent in medio ejus.

48. Et laudabunt super Babylonem cœli et terra, et omnia quæ in eis sunt: quia ab aquilone venient ei prædones, ait Dominus.

49. Et quomodo fecit Babylon ut caderent occisi in Israel: sic de Babylone cadent occisi in universa terra.

50. Qui fugistis gladium, venite, nolite stare: recordamini procul Domini, et Jerusalem ascendat super cor vestrum.

51. Confusi sumus, quoniam audivimus opprobrium: operuit ignominia facies nostras: quia venerunt

45. Trekt uit haar midden heen, mijn volk! Dat een ieder zijne ziel redde voor den toorn van 's Heeren verbolgenheid[38].

46. En dat toch uw hart niet week worde, en vreest niet voor de mare, die in het land gehoord zal worden; ja, komen zal in het jaar eene mare, en na dit jaar eene mare, en onrecht in het land en heerscher tegen heerscher[39].

47. Daarom[40], zie, de dagen komen, en bezoeking zal Ik brengen over de afgodsbeelden van Babylon; en geheel haar land zal te schande gemaakt worden, en al hare verslagenen zullen vallen in haar midden[41].

48. En lofzingen zullen over Babylon de hemelen en de aarde en al wat daarin is; want van het noorden zullen plunderaars over haar komen, zegt de Heer!

49. En gelijk er door Babylon's toedoen gedooden vielen in Israël, zoo zullen van Babylon gedooden vallen in het gansche land[42].

50. Gij, die aan het zwaard ontkomen zijt, komt, blijft niet staan; gedenkt uit de verte den Heer, en Jerusalem kome op in uw hart[43]!

51. Wij zijn te schande geworden, want beschimping moesten wij hooren; schaamte bedekte ons gelaat;

---

der volken tot Bel was eene hulde aan dien god, door wien Babel zoo machtig was geworden. *Babylon's muur*, zoowel de buitenste als de binnenste stadsmuur, beide naar Bel geheeten, was om zijne ongemeene sterkte in de oudheid beroemd. — In de Septuag. wordt Bel niet genoemd en is het laatste verslid (*want* enz.) met v. 45—49*a* weggelaten.

[38]) Vgl. L 8 en LI 6.

[39]) Bij de aanhoudend terugkomende *mare*, dat allerlei *onrecht* in het land der ballingschap gepleegd wordt en *heerscher tegen heerscher* aldaar opstaat, mag Israël niet versagen; want die dwingelandij, die onlusten en die burgerkrijg zijn de voorteekenen van Babel's ondergang, welke Israël's verlossing aankondigen. Vgl. Matth. XXIV 6 volg.

[40]) *Daarom*, om die beroeringen en burgeroorlogen, zal Babel's einde weldra komen.

[41]) M. a. w. geheel het land zal vol zijn van de lijken der gesneuvelden.

[42]) Aan Babel zal vergolden worden wat het aan Israël misdreef. *Van*, Hebr. «om», *Babylon*, d. i. in zijnen dienst, zullen in den krijg *gedooden* vallen *in het gansche land* van Babylon.

[43]) *Die aan het zwaard* der Chaldeën *ontkomen zijt*, d. i. de gespaard gebleven Israëlieten, mogen nu, bij den val van Babel, onverwijld naar de heilige stad en naar Jehova's heiligdom terugkeeren.

alieni super sanctificationem domus Domini.

52. Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus: et visitabo super sculptilia ejus, et in omni terra ejus mugiet vulneratus.

53. Si ascenderit Babylon in cœlum, et firmaverit in excelso robur suum: a me venient vastatores ejus, ait Dominus.

54. Vox clamoris de Babylone, et contritio magna de terra Chaldæorum:

55. Quoniam vastavit Dominus Babylonem, et perdidit ex ea vocem magnam: et sonabunt fluctus eorum quasi aquæ multæ: dedit sonitum vox eorum:

56. Quia venit super eam, id est super Babylonem prædo, et apprehensi sunt fortes ejus, et emarcuit arcus eorum: quia fortis ultor Dominus reddens retribuet.

57. Et inebriabo principes ejus, et sapientes ejus, et duces ejus, et magistratus ejus, et fortes ejus: et dormient somnum sempiternum, et non expergiscentur, ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

58. Hæc dicit Dominus exercituum: Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur, et portæ ejus excelsæ igni comburentur, et labores

want vreemdelingen zijn gekomen over het heiligdom van het huis des Heeren[44]).

52. Daarom zie, de dagen komen, zegt de Heer, en Ik zal bezoeking brengen over hare afgodsbeelden, en door geheel haar land zal de gewonde kermen.

53. Al steeg Babylon ten hemel op en maakte zij in de hoogte hare sterkte onneembaar[45]): van mijnentwege zullen verwoesters over haar komen, zegt de Heer.

54. Een stem van weegeschrei uit Babylon en groot verderf uit het land der Chaldeën[46])!

55. Want verwoest heeft de Heer Babylon, en Hij heeft uit haar doen verstommen het luide getier; en bruisen zullen hunne golven als vele wateren, luide galmt hunne stem[47]).

56. Want gekomen is over haar, dat is over Babylon, de plunderaar, en gevangen genomen zijn hare helden, en slap geworden is hun boog; want een machtig wreker is de Heer, betalen en vergelden zal Hij.

57. En dronken maken zal Ik hare vorsten en hare wijzen en hare landvoogden en hare overheden en hare helden; en zij zullen slapen den eeuwigen slaap en niet ontwaken, zegt de koning — de Heer der heerscharen is zijn naam[48]).

58. Dit zegt de Heer der heerscharen: De muur van Babylon, die zeer breede, zal door ondergraving ondergraven worden, en hare poorten, de hooge, zullen verbrand worden met vuur; en de arbeid der

---

[44]) Zoo antwoordt Israël op de uitnoodiging van v. 50. De gedachte aan de ontheiliging van den tempel en aan den smaad, die daarom over hen was gekomen, doet hen huiveren om derwaarts terug te keeren. Hierop antwoordt weder de Heer in v. 52 volg.: Hij zal dien smaad door diepere versmading aan Babel wreken.

[45]) Al is Babel nog zoo trotsch en verheft zij zich boven allen. Eene zinspeling op Babylon's hooge en steile stadsmuren of wellicht op den toren van Gen. XI 4.

[46]) Het gedruisch daarvan weerklinkt *uit het land der Chaldeën;* zie XLVIII 3; L 22, 46.

[47]) God heeft *het luide getier* van het drukke en volkrijke Babel doen verstommen door het bruisen *hunner golven*, d. i. door de aanrukkende vijanden; zie v. 42.

[48]) Zie v. 39; *landvoogden* en *overheden*, zie noot 16. Hiermede eindigt de laatste strophe en volgt in v. 58 de samenvatting der geheele profetie.

lorum ad nihilum, et gentium
nem erunt, et disperibunt.

Verbum, quod præcepit Jere-
propheta, Saraiæ filio Neriæ
Maasiæ cum pergeret cum Se-
rege in Babylonem, in anno
o regni ejus: Saraias autem
princeps prophetiæ.

Et scripsit Jeremias omne
n, quod venturum erat super
lonem in libro uno: omnia
hæc, quæ scripta sunt contra
lonem.
Et dixit Jeremias ad Saraiam:
veneris in Babylonem, et vi-
et legeris omnia verba hæc,
Dices: Domine tu locutus es
a locum istum ut disperderes
ne sit qui in eo habitet ab
ne usque ad pecus, et ut sit
tua solitudo.
Cumque compleveris legere
n istum, ligabis ad eum lapi-
et projicies illum in medium
raten:
Et dices: Sic submergetur
lon, et non consurget a facie

volken zal tot niets en die der natiën ten vure gedoemd zijn en vergaan[49]).
59. Het woord, dat de profeet Jeremias in last gaf aan Saraias, den zoon van Nerias, den zoon van Maäsias[50]), toen hij met koning Sedecias naar Babylon reisde, in het vierde jaar van diens regeering; Saraias nu was het hoofd der profetie[51]).
60. En Jeremias schreef al het onheil, dat over Babylon zou komen, in een boek, al deze woorden, welke tegen Babylon geschreven zijn[52]).

61. En Jeremias zeide tot Saraias: Wanneer gij in Babylon komt en ziet en al deze woorden leest[53]),
62. zult gij zeggen: Heere, Gij hebt tegen deze plaats gesproken, dat Gij haar zult verdelgen, zoodat er niemand is, die daarin woont, van mensch tot vee, en dat zij een eeuwige woestenij zal zijn.
63. En als gij dit boek tot het einde toe gelezen hebt, zult gij eenen steen daaraan binden en het werpen midden in den Euphraat;
64. en gij zult zeggen: Aldus zal Babylon verzinken en niet weder opkomen vanwege het onheil, dat

---

De profeet bedoelt den *arbeid*
verwonnen *volken* aan het bou-
er reusachtige muren en vesting-
n besteed; vgl. Hab. II 13.
Na de woordelijke bevestiging
rofetieën tegen Babel in v. 58
nog eene zakelijke in v. 59—64.
raias, wellicht de broeder van
h (zie XXXII 12), schijnt een
uweling van den profeet en daar-
t de zinnebeeldige handeling van
—64 uitgekozen.
Vellicht ging *Sedecias* zijne hulde
en koning van Babel brengen om
alzoo te zuiveren van de blaam,
n de XXVII 2 volg. aangeduide
zwering op hem kleefde. Doch
le Septuag. ging Saraias niet *met*,
namens» *Sedecias* en was hij «het
der geschenken», d. i. het hoofd
et gezantschap, dat de verschul-
schatting ging betalen. Zoo kan
men ook *het hoofd der profetie* verklaren en daarin zien den woordvoerder van het gezantschap. Het Hebr. schijnt een kwartiermeester te beduiden, vooruit gezonden om voor de huisvesting van het reisgezelschap te zorgen.

[52]) De profeet maakte een afschrift dezer profetieën tegen Babel.

[53]) Hebr: «dan zult gij zien en al deze woorden lezen», d. i. naar eene gunstige gelegenheid uitzien, waar gij deze profetie tegen Babel lezen kunt. Dit lezen was een bloot zinnebeeldige handeling om het vonnis des Heeren tegen Babel (zie v. 62) plechtig uit te spreken en als kracht van gewijsde te geven. Het geschiedde dus niet ten aanhooren der Chaldeën, wat ondoenbaar en nutteloos zou geweest zijn, daar zij zelfs de taal der profetie, het Hebreeuwsch, niet algemeen verstonden.

afflictionis, quam ego adduco super eam, et dissolvetur. Hucusque verba Jeremiæ.

Ik over haar breng, en zij zal te gronde gaan. Tot dusverre de woorden van Jeremias[54]).

CAPUT LII.

HOOFDSTUK LII.

De inneming en verwoesting van Jerusalem, de wegvoering der Judeërs en der nog overige tempelvaten (v. 1—27). Het getal der weggevoerde Judeërs (v. 28—30). De verheffing van Joachin (v. 31—34).

1. Filius viginti et unius anni erat Sedecias cum regnare cœpisset: et undecim annis regnavit in Jerusalem, et nomen matris ejus Amital, filia Jeremiæ de Lobna. *IV Reg. XXIV 18; II Par. XXXVI 11; Supra XXXVII 1.*

1. Een zoon van een en twintig jaren was Sedecias, toen hij begon te regeeren, en elf jaren regeerde hij in Jerusalem[1]). En de naam zijner moeder was Amital, de dochter van Jeremias, uit Lobna.

2. Et fecit malum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat Joakim.

2. En hij deed wat kwaad was in de oogen des Heeren, naar alles wat Joakim gedaan had.

3. Quoniam furor Domini erat in Jerusalem et in Juda usquequo projiceret eos a facie sua: et recessit Sedecias a rege Babylonis.

3. Want de toorn des Heeren was over Jerusalem en over Juda, totdat Hij hen verwierp van zijn aangezicht. En Sedecias viel af van den koning van Babylon.

4. Factum est autem in anno nono regni ejus, in mense decimo, decima mensis: venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse, et omnis exercitus ejus adversus Jerusalem, et obsederunt eam, et ædificaverunt contra eam munitiones in circuitu. *IV Reg. XXV 1; Supra XXXIX 1.*

4. Het geschiedde nu in het negende jaar zijner regeering, in de tiende maand, den tienden der maand, dat Nabuchodonosor, de koning van Babylon, hij en geheel zijn leger, tegen Jerusalem kwam, en zij belegerden het en bouwden tegen hetzelve schansen in het rond.

5. Et fuit civitas obsessa usque ad undecimum annum regis Sedeciæ.

5. En de stad werd belegerd tot aan het elfde jaar van koning Sedecias.

6. Mense autem quarto, nona mensis obtinuit fames civitatem: et non erant alimenta populo terræ.

6. In de vierde maand nu[2]), den negenden der maand, heerschte de hongersnood in de stad, en er waren geen spijzen voor het volk des lands.

7. Et dirupta est civitas, et omnes

7. En de stad werd opengebroken,

[54]) Dit duidt aan, dat het laatste hoofdstuk, het verhaal der feiten, waardoor Jeremias' voorspellingen in vervulling waren gegaan, niet tot het boek der profetieën behoort. Waarschijnlijk is deze aanteekening en het volgende hoofdstuk door dezelfde hand hier bijgevoegd.

[1]) Vgl. voor v. 1—27 en 31—34 de aanteekeningen op IV Reg. XXIV 18—XXV 21, 27—30, alwaar ditzelfde verhaal bijna woordelijk voorkomt.

[2]) In IV Reg. XXV 3 ontbreekt dit.

viri bellatores ejus fugerunt, exieruntque de civitate nocte per viam portæ, quæ est inter duos muros, et ducit ad hortum regis (Chaldæis obsidentibus urbem in gyro) et abierunt per viam, quæ ducit in eremum.

en al hare krijgslieden namen de vlucht en trokken des nachts uit de stad, langs den weg der poort, welke gelegen is tusschen de twee muren en naar den tuin des konings voert (terwijl de Chaldeën de stad in het rond omsingelden), en zij togen heen langs den weg, die woestijnwaarts voert[3]).

8. Persecutus est autem Chaldæorum exercitus regem: et apprehenderunt Sedeciam in deserto, quod est juxta Jericho: et omnis comitatus ejus diffugit ab eo.

8. Doch het leger der Chaldeën joeg den koning achterna; en zij achterhaalden Sedecias in de woestijn, die bij Jericho is; en geheel zijn gevolg[4]) vlood van hem heen.

9. Cumque comprehendissent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: et locutus est ad eum judicia.

9. En toen zij den koning gegrepen hadden, voerden zij hem naar den koning van Babylon te Reblatha in het land Emath; en hij sprak over hem het vonnis uit.

10. Et jugulavit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis ejus: sed et omnes principes Juda occidit in Reblatha.

10. En de koning van Babylon doodde de kinderen van Sedecias voor diens oogen; maar ook al de vorsten van Juda doodde hij te Reblatha.

11. Et oculos Sedeciæ eruit, et vinxit eum compedibus, et adduxit eum rex Babylonis in Babylonem: et posuit eum in domo carceris usque ad diem mortis ejus.

11. En hij stak Sedecias de oogen uit en boeide hem met voetboeien; en de koning van Babylon voerde hem naar Babylon; en hij zette hem in het kerkerhuis tot aan den dag van zijnen dood[5]).

12. In mense autem quinto, decima mensis, ipse est annus nonus decimus Nabuchodonosor regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps militiæ, qui stabat coram rege Babylonis in Jerusalem.

12. Doch in de vijfde maand, den tienden[6]) der maand — dit was het negentiende jaar van Nabuchodonosor, den koning van Babylon — kwam Nabuzardan, de overste der krijgsmacht[7]), die voor het aangezicht van den koning van Babylon stond[8]), naar Jerusalem.

13. Et incendit domum Domini, et domum regis, et omnes domos Jerusalem, et omnem domum magnam igni combussit.

13. En hij stak het huis des Heeren en het huis des konings en al de huizen van Jerusalem in brand, en elk groot huis[9]) verbrandde hij met vuur.

[3]) Zie Jer. XXXIX 4. Het verhaal is hier vollediger dan IV Reg. XXV 4.

[4]) De krijgslieden, die hem vergezelden, naar IV Reg. XXV 5. Vgl. Jer. XXXVIII 22.

[5]) Het bericht van v. 10 en 11 is vollediger dan IV Reg. XXV 7. Naar de Septuag. moest Sedecias aldaar den handmolen draaien gelijk voorheen Samson (Judic. XVI 21).

[6]) Volgens IV Reg. XXV 8 en Bar. I 2 «den zevenden».

[7]) Zie XXXIX noot 5.

[8]) Als een zijner voornaamste dienaren, volgens IV Reg. XXV 8.

[9]) Nauwkeuriger dan IV Reg. XXV 9 «elk huis». Want de huizen der geringe lieden bleven gespaard; zij toch mochten achterblijven, zie v. 16.

14. Et totum murum Jerusalem per circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldæorum, qui erat cum magistro militiæ.

15. De pauperibus autem populi, et de reliquo vulgo, quod remanserat in civitate, et de perfugis, qui transfugerant ad regem Babylonis, et ceteros de multitudine, transtulit Nabuzardan princeps militiæ.

16. De pauperibus vero terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ vinitores, et agricolas.

17. Columnas quoque æreas, quæ erant in domo Domini, et bases, et mare æneum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, et tulerunt omne æs eorum in Babylonem.

18. Et lebetes, et creagras, et psalteria, et phialas, et mortariola, et omnia vasa ærea, quæ in ministerio fuerant, tulerunt:

19. Et hydrias, et thymiamateria, et urceos, et pelves, et candelabra, et mortaria, et cyathos: quotquot aurea, aurea: et quotquot argentea, argentea tulit magister militiæ:

14. En al het muurwerk van Jerusalem in het rond slechtte het gezamenlijke leger der Chaldeën, hetwelk den overste der krijgsmacht vergezelde.

15. En van de geringen des volks[10]) en van het overige volk, dat in de stad was overgebleven, en van de overloopers, die tot den koning van Babylon waren overgevlucht, en de overigen van de menigte[11]) voerde Nabuzardan, de overste der krijgsmacht, weg.

16. Doch van de geringen des lands liet Nabuzardan, de overste der krijgsmacht, wijngaardeniers en landbouwers achter.

17. Ook de koperen kolommen, die in het huis des Heeren waren, en de onderstellen en de koperen zee, die in het huis des Heeren was[12]), verbrijzelden de Chaldeën, en al het koper daarvan namen zij mede naar Babylon.

18. En de bakken en de vorken en de psalters en de schalen en de reukvaten en al het koperen vaatwerk, dat tot het dienstwerk behoorde, namen zij mede[13]).

19. En de kruiken en de wierookvaten en de kannen en de bekkens en de lichters en de reukvaten en de bekers, al wat van goud was, de gouden, en al wat van zilver was, de zilveren, nam de overste der krijgsmacht mede[14]).

---

[10]) Van *de geringen des volks* spreekt IV Reg. XXV 11 niet; deze woorden schijnen bij vergissing, waarschijnlijk uit den aanhef van v. 16, hier ingeslopen. De Septuag. heeft dit vers niet.

[11]) Hebr.: «en het overschot der handwerkslieden»; een groot deel van dezen was onder Joachin naar Babylon heengevoerd. Zie Jer. XXIV 1; XXIX 2.

[12]) Zie III Reg. VII 15, 23, 27 volg.

[13]) Zie voor dit koperen vaatwerk III Reg. VII 40, alwaar voor *creagras, vorken*, vertaald is *scutras*, doch Exod. XXVII 3 *forcipes, tangen;* zie Exod. t. a. p. noot 4 voor het gebruik der bakken en tangen. Voor *psalters*, een soort van speeltuig, dat in dezen samenhang niet verwacht wordt, vertaalde de Vulgaat Is. XVIII 5 *falces*, een soort van *messen*, hier om het offervleesch te snijden. *Schalen* voor het opvangen van het bloed. In plaats van *mortariola, reukvaten*, is Exod. XXV 29 vertaald *phialæ, schalen*, waarschijnlijk vaten, waarin het stukgestampte reukwerk bewaard werd.

[14]) Het door *hydrias, kruiken*, vertaalde Hebr. woord beteekent waarschijnlijk «bekkens»; zie Exod. XII noot 20. In plaats van *wierookvaten* vertalen de nieuweren het Hebr. door «pannen». Voor *kannen* en *bekkens* staan in het Hebr. dezelfde woorden, die in v. 18 vertaald waren door *schalen* en *bakken;* hier zijn waarschijnlijk de gouden en zilveren, in v. 18 de koperen vaten bedoeld. Want uit het tweede halfvers blijkt, dat sinds het gebeurde van IV Reg. XXIV 13 nog

Et columnas duas, et mare , et vitulos duodecim æreos, 'ant sub basibus, quas fecerat alomon in domo Domini: non pondus æris omnium horum im.

De columnis autem, decem et ubiti altitudinis erant in co- una: et funiculus duodecim rum circuibat eam: porro tudo ejus, quatuor digitorum, rinsecus cava erat. *III Reg.* 5.

Et capitella super utramque altitudo capitelli unius quin- cubitorum: et retiacula, et ranata super coronam in cir- omnia ærea. Similiter colu- secundæ, et malogranata.

Et fuerunt malogranata nona- sex dependentia: et omnia ranata centum, retiaculis cir- ibantur.

Et tulit magister militiæ Sa- sacerdotem primum, et So-

20. En de twee kolommen en de ééne zee en de twaalf koperen runderen, die beneden de onderstellen stonden, welke koning Salomon voor het huis des Heeren gemaakt had[15]) — niet te wegen was het koper van al dit gereedschap.

21. Wat de kolommen betreft, achttien el was de hoogte van elke kolom, en een snoer van twaalf el omving ze; voorts was hare dikte vier vingers, en van binnen was zij hol[16]).

22. En de kapiteelen boven beide waren van koper; de hoogte van elk kapiteel was vijf el[17]); en het netwerk en de granaatappelen boven het kapiteel in het rond, alles van koper. Desgelijks voor de tweede kolom, en de granaatappelen[18]).

23. En er waren zes en negentig granaatappelen, die afhingen[19]); en de gezamenlijke granaatappelen waren honderd, door netwerk waren zij omkranst.

24. En de overste der krijgsmacht nam Saraias, den oppersten pries-

---

gouden vaten waren achterge- of bijgemaakt. Hier in v. 18 is de opsomming vollediger en Vulgaat gedeeltelijk anders dan Reg. XXV 14, 15. Wat kostbare erken werden weggevoerd, blijkt 20—23.

De zin is: Wat betreft de twee nen enz. Verder is de lezing , want *de twaalf koperen runde-* nden niet *beneden de onderstel-* aar onder *de koperen zee;* zie III II 23, 25. Eenvoudiger is de in IV Reg. XXV 16, waar alleen onderstellen, niet van de koperen en sprake is. Daar echter ook tuag. deze laatste hier vermeldt, men vermoedelijk lezen: «en de ee en de twaalf koperen runde- daaronder stonden, en de onder- welke» enz. Naar deze lezing et misdrijf van Achaz (zie IV VI 17) later hersteld.

Zie de beschrijving der twee ko- n III Reg. VII 15 volg. Volgens ng der Septuag. en II Par. III 15 was de hoogte der beide kolommen vijf en dertig el. De dikte van den wand der holle kolommen was vier vingers.

[17]) Vgl. III Reg. VII 16 en II Par. III 15; minder juist in IV Reg. XXV 17 «drie el».

[18]) Duidelijker heeft IV Reg. XXV 17 aan het slot: «een zelfde versiering had ook de tweede kolom».

[19]) Deze bijzonderheid staat alléén hier. In plaats van *die afhingen* heeft het Hebr. «windwaarts», wat volgens de aanduiding der Septuag. schijnt te beteekenen: naar de vier windstreken of de vier zijden der kolom, zoodat er vier en twintig aan elken kant der kolom hingen en de vier overige aan de vier hoeken. Volgens anderen hingen er zes en negentig vrij, terwijl de vier overige bedekt waren door den muur van het voorportaal, waartegen de kolommen stonden. Vgl. III Reg. VII 18 volg., 42 en voor de plaats der kolommen v. 21.

phoniam sacerdotem secundum: et tres custodes vestibuli.

25. Et de civitate tulit eunuchum unum, qui erat præpositus super viros bellatores: et septem viros de his, qui videbant faciem regis, qui inventi sunt in civitate: et scribam principem militum, qui probabat tyrones: et sexaginta viros de populo terræ, qui inventi sunt in medio civitatis.
26. Tulit autem eos Nabuzardan magister militiæ, et duxit eos ad regem Babylonis in Reblatha.

27. Et percussit eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblatha in terra Emath: et translatus est Juda de terra sua.
28. Iste est populus, quem transtulit Nabuchodonosor: In anno septimo Judæos tria millia et viginti tres:
29. In anno octavodecimo Nabuchodonosor de Jerusalem animas octingentas triginta duas:
30. In anno vigesimotertio Nabuchodonosor, transtulit Nabuzardan magister militiæ animas Judæorum septingentas quadraginta quinque: omnes ergo animæ, quatuor millia sexcentæ.

ter, en Sophonias, den tweeden priester, en de drie bewakers van het voorportaal[20]).
25. En uit de stad nam hij eenen hofbeambte, die het opzicht had over de krijgslieden, en zeven[21]) mannen uit hen, die het aangezicht des konings zagen[22]), die in de stad gevonden werden, en den oppersten schrijver der soldaten[23]), die de nieuwelingen keurde, en zestig mannen van het volk des lands, die binnen de stad gevonden werden.
26. En hen nam Nabuzardan, de overste der krijgsmacht, en voerde hen naar den koning van Babylon te Reblatha.
27. En de koning van Babylon sloeg hen en doodde hen te Reblatha in het land Emath. En Juda werd weggevoerd uit zijn land[24]).
28. Dit is het volk, dat Nabuchodonosor heeft weggevoerd: In het zevende jaar drie duizend en drie en twintig Judeeërs.
29. In het achttiende jaar van Nabuchodonosor, uit Jerusalem, achthonderd twee en dertig zielen.
30. In het drie en twintigste jaar van Nabuchodonosor voerde Nabuzardan, de overste der krijgsmacht, van de Judeeërs weg zevenhonderd vijf en veertig zielen; alle zielen te zamen dus vier duizend zeshonderd[25]).

---

[20]) Volgens IV Reg. XXV 18 «deurwachters».
[21]) In IV Reg. XXV 19 «vijf».
[22]) d. i. Uit zijne vertrouwdste raadslieden.
[23]) Volgens IV Reg. XXV 19: «en den sopher, den legeroverste».
[24]) De slotzin *En Juda* enz. staat niet in de Septuag.
[25]) Het bericht van v. 28—30 ontbreekt in de Septuag. en is moeilijk overeen te brengen met de overige berichten aangaande het getal weggevoerden naar Babylonië. De wegvoering van v. 28 *in het zevende jaar* van Nabuchodonosor kan geen andere zijn dan die onder Joachin in 597; doch in IV Reg. XXIV staat in v. 12 «het achtste jaar» en is in v. 14 het getal weggevoerden veel aanzienlijker. In v. 29 is de wegvoering bij den val van Jerusalem onder Sedecias bedoeld in 587; doch in IV Reg. XXV wordt in v. 8 «het negentiende jaar» aangegeven, evenals hierboven v. 12; bovendien is het opmerkelijk, dat hier v. 29 alléén die *uit Jerusalem* genoemd zijn, hoewel uit IV Reg. XXV 11 (vgl. Jer. XXXIX 9; XL 1; LII 15) blijkt, dat een aanzienlijk getal uit het overige Juda is weggevoerd. De wegvoering, waarvan in v. 30 sprake is, wordt nergens anders vermeld en was waarschijnlijk de straf voor den moord van Godolias. — Dit geheele bericht v. 28—30 is zeer waarschijnlijk door

31. Et factum est in trigesimoseptimo anno transmigrationis Joachin regis Juda, duodecimo mense, vigesimaquinta mensis, elevavit Evilmerodach rex Babylonis ipso anno regni sui, caput Joachin regis Juda, et eduxit eum de domo carceris.

32. Et locutus est cum eo bona, et posuit thronum ejus super thronos regum, qui erant post se in Babylone.

33. Et mutavit vestimenta carceris ejus, et comedebat panem coram eo semper cunctis diebus vitæ suæ:

34. Et cibaria ejus, cibaria perpetua dabantur ei a rege Babylonis, statuta per singulos dies, usque ad diem mortis suæ cunctis diebus vitæ ejus. *IV Reg. XXV 30.*

31. En het geschiedde in het zeven en dertigste jaar der wegvoering van Joachin, den koning van Juda, in de twaalfde maand, den vijf en twintigsten[26]) der maand, dat Evilmerodach, de koning van Babylon, in het jaar zelf zijner troonsbestijging, het hoofd van Joachin, den koning van Juda, verhief[27]) en hem voerde uit het kerkerhuis.

32. En hij sprak tot hem goede woorden en plaatste zijn gestoelte boven de gestoelten der koningen, die na hem[28]) in Babylon waren.

33. En hij veranderde de kleederen zijner gevangenis, en hij at brood voor diens aangezicht voortdurend, al de dagen zijns levens.

34. En zijn onderhoud werd hem als een voortdurend onderhoud gegeven vanwege den koning van Babylon, een rantsoen dag aan dag, tot aan den dag van zijnen dood, al de dagen zijns levens.

---

eene latere hand hier ingevoegd. Dit volgt eenigermate uit het ontbreken zoowel in de Septuag. als in de parallele plaats van IV Reg. XXV. Ook is eene andere wijze van tellen voor de jaren van Nabuchodonosor gevolgd. Zooals het nu luidt, kan de schrijver daarvan niet bedoeld hebben het getal der gewone uit Juda naar Babylon weggevoerde ballingen aan te geven; niet slechts de in v. 28—30*a* genoemde getallen, ook de in v. 30*b* aangegeven som van *allen te zamen* sluit deze opvatting uit. Wat echter de bedoeling van den schrijver geweest is, kan men hoogstens gissen. Wellicht is eene afzonderlijke klasse van krijgsgevangenen bedoeld, die, als schuldiger of voor de rust des lands gevaarlijker, tot zwaarder dienstwerk, b.v. bij de Babylonische bouwwerken, veroordeeld en daarom in afzonderlijke lijsten waren opgeteekend, waaraan deze gegevens kunnen ontleend zijn. Deze gevangenen in eigenlijken zin waren niet begrepen in het getal der gewone ballingen, die, in veel grootere menigte weggevoerd, volgens Assyrische en Chaldeeuwsche gewoonte nieuwe volksplantingen in Chaldea stichtten.

[26]) Naar IV Reg. XXV 27, waar dit zelfde bericht over Joachin's verheffing voorkomt, «den zeven en twintigsten», naar de Septuag. «den vier en twintigsten».

[27]) De Septuag. voegt er bij: «en hem liet scheren»; vgl. voor het voorgaande *hij verhief het hoofd* enz. en voor het volgende in v. 33 Gen. XL 13 (Hebr.) en XLI 14.

[28]) Naar het Hebr. en IV Reg. XXV 28 «met hem».

Threni,

OF DE

KLAAGLIEDEREN VAN DEN PROFEET JEREMI.

INLEIDING.

De **Klaagliederen** heeten in de Hebreeuwsche handschrift naar het eerste woord van den tekst, *Echa* (d. i. Ach! of Ho in den Talmud en bij de Rabbijnen *Kinooth,* wat de Septuagint uitdr door *Thrênoi* en de Vulgaat vertaalt door *Lamentationes.* Deze liede zijn vijf in getal en hebben onderling in vorm en inhoud groote ov eenkomst. Zij bevatten eene jammerklacht over den val van Jerusal en den ondergang van het rijk Juda. Niet weinigen onder de oud Schriftverklaarders hebben de canonieke Klaagliederen vereenzelv met de II Par. XXXV 25 vermelde «klaagliederen van Jeremias o (koning) Josias». Tot deze dwaling gaf waarschijnlijk aanleiding ee deels het bericht van Flavius Josephus (Antiq. X 6), dat genoem lijkzangen zijn bewaard gebleven, anderdeels het gezag van den Hiëronymus, die (in Zach. XII 11) beweert, dat de klaagzang van Jeremias over Josias «in de Kerk gelezen worden», en eld (Prooem. in Lament.), dat «de Klaagliederen niet alleen de verwoesti van Jerusalem en de gevangenschap van het Judeesche volk, doch c den ondergang van koning Josias» betreffen. Doch (in Is. LXIII zegt hij alleen: «Jeremias treurt in de Klaagliederen over de verwo ting van Jerusalem».

In deze zangen verheft de profeet zich tot God, den rechtvaardigen wreker van de zonden zijns volks, doet een nederige schuldbelijdenis, smeekt om genade en belijdt zijn vertrouwen op de herstelling zijns volks overeenkomstig de oude beloften. Derhalve drukken de Klaagliederen op volmaakte wijze de gevoelens uit der ware boetvaardigheid en zijn daarom zoo passend in de Liturgie der Goede Week opgenomen. Immers bij de overweging van het aangrijpendste aller godsgerichten, het lijden en sterven van den Godmensch, den grooten Boeteling, om onze schulden, passen zulke gevoelens van berouw, van schuldbelijdenis, van onderwerping op treffende wijze. Naar de toepassing, welke bij de oudere Schriftverklaarders meer op den voorgrond treedt, is Jerusalem eene afbeelding zoowel van de strijdende Kerk, klagend over de vervolgingen, welke zij om de zonde harer kinderen moet lijden, als van de boetvaardige ziel, zuchtend onder de ellenden, welke de gevolgen zijn der zonden.

De profeet Jeremias is de schrijver der Klaagliederen. Dit getuigt de overlevering, en het wordt door den inhoud en den stijl bevestigd. Het oudste nog bewaarde getuigenis is vervat in het voorbericht, waarmede de Grieksche vertaler deze gezangen inleidt en dat hij waarschijnlijk, blijkens de Hebreeuwsche wijze van uitdrukking, in den grondtekst op dezelfde plaats aantrof. Hetzelfde getuigt de Hebreeuwsche overlevering, zooverre wij die kunnen nagaan. Zoo noemen de Chaldeeuwsche paraphrase en de Talmud Jeremias den schrijver der Klaagliederen.

De plaats, welke de Klaagliederen in den Joodschen Canon oudtijds innamen, te weten onmiddellijk achter en innig verbonden met de Profetie van Jeremias, wijst eveneens op hunnen oorsprong. Thans behooren zij daar niet tot de tweede klasse der H.H. Boeken, de Profeten, maar tot de derde, de zoogenaamde Hagiographen, en zijn zij het derde der vijf Megilloth, welke op de feestdagen in hun geheel worden voorgelezen. Maar deze rangschikking is noch de oudste noch de oorspronkelijke. Want Flav. Josephus (c. Ap. 1. 8) kent in het geheel twee en twintig H.H. Boeken, en slechts vier daarvan rekent hij tot de derde klasse; hiertoe echter behooren de Klaagliederen zeker niet, daar deze hier klaarblijkelijk met Jeremias tot één boek zijn vereenigd. Ook volgens de opgave van Origenes in Ps. I (Euseb. H. E. VI 19) werden toen de Klaagliederen bij de Profetie van Jeremias gerekend. Eerst ten tijde van den H. Hiëronymus, aan het einde der vierde eeuw, begon de later in de Synagoog gevolgde indeeling en rangschikking der H.H. Boeken meer in zwang te komen, hoewel zij ook destijds nog niet algemeen was doorgevoerd. Want terwijl deze H. Vader in zijn *Prologus galeatus* twee en twintig H.H. Boeken telt en derhalve Ruth met de Rechters, en de Klaagliederen met de Profetie van Jeremias samenvoegt, zegt hij aldaar, dat «sommigen» Ruth en de Klaagliederen onder de Hagiographen rekenen. Ook de H. Melito van Sardes (uit de tweede eeuw), die zich naar het Oosten had begeven (Eus. H. E. IV 25) om nauwkeurig te onderzoeken naar het getal en de volgorde der H.H. Boeken, vermeldde de Klaagliederen niet afzonderlijk, omdat hij ze samenvatte onder den naam van Jeremias. Deze oudste overlevering nu is in de Kerk van Christus overgegaan. Eenstemmig heeft men door alle eeuwen

heen Jeremias als den schrijver der canonieke Klaagliederen gehouden. Hiervoor pleiten ook hun inhoud en vorm. Want klaarblijkelijk heeft een ooggetuige van Jerusalem's ondergang, een deelgenoot der jammeren, deze gezangen gedicht. Immers is de herinnering aan den geleden smaad, aan den hongersnood en het overige lijden nog levendig; met frissche kleuren worden de gruwelijke tooneelen geschilderd bij de belegering en de inneming der stad. Treffend is verder de overeenkomst der Klaagliederen met de Profetie van Jeremias: dezelfde gedachten, dezelfde gevoelens van medelijden en smart, dezelfde oorzaken der rampen, dezelfde beweegredenen tot vertrouwen, dezelfde spreekwijzen en beelden keeren hier terug, hoewel tevens om de verscheidenheid van het behandelde onderwerp en om den elegischen vorm, waarin het wordt voorgedragen, vele woorden en beelden hier worden aangetroffen, welke in de profetische toespraken en in de historische stukken niet zouden passen. Ten slotte is ook de godsdienstige opvatting der rampen en staatkundige gebeurtenissen dezelfde als in de Profetie. In beide zijn de zonden des volks, vooral der priesters en valsche profeten, de oorzaak der jammeren.

Threni,

ID EST

LAMENTATIONES JEREMIÆ PROPHETÆ.

Et factum est, postquam in captivitatem redactus est Israel, et Jerusalem deserta est, sedit Jeremias propheta flens, et planxit lamentatione hac in Jerusalem, et amaro animo suspirans, et ejulans dixit:

En het geschiedde, nadat Israël in gevangenschap gevoerd en Jerusalem verlaten was, dat Jeremias, de profeet, weenend neerzat en in dit klaaglied treurde over Jerusalem en met een bitter gemoed zuchtend en jammerend zeide[1]):

CAPUT I.

HOOFDSTUK I.

Jammerklacht van Sion over het droevige heden tegenover het glansrijk verleden; belijdenis van schuld en gebed tot den God des Verbonds.

ALEPH.

UOMODO sedet sola civitas plena populo: facta est quasi vidua domina gentium: princeps provinciarum facta est sub tributo.

ALEPH[2]).

OE zit zij eenzaam, de stad, rijk aan bewoners; als eene weduwe is geworden de beheerscheres der volken; de vorstin der gewesten is gebracht onder cijns[3])!

---

[1]) Zie voor dit voorbericht de inleiding. Behalve in de Vulgaat, hoewel niet in alle Latijnsche handschriften, wordt het ook, uitgenomen de laatste woorden *et amaro ... ejulans*, in de Septuagint gevonden. In het Hebr. echter, in de Syrische en de overige Grieksche vertalingen ontbreekt het. Volgens de meesten heeft het geen canoniek gezag. *Israël* beteekent de bevolking van Juda.

[2]) De woorden *aleph, beth* enz., die in de Vulgaat aan het hoofd der verzen staan, zijn de namen der letters van het Hebr. alphabet en duiden aan, dat in den grondtekst het eerste woord van het vers met die letter begint. Daarom ook heeft elk lied of hoofdstuk twee en twintig verzen naar het getal der Hebr. letters. In het eerste en tweede lied (hoofdst. I en II) bestaat elk vers uit drie versleden van ongeveer dezelfde lengte. — Jerusalem en Juda worden als eene vrouw voorgesteld evenals Babel, Jer. L en LI; Is. XLVII.

[3]) *Eenzaam*, van hare kinderen (de inwoners) beroofd; *als eene weduwe*, door God, haren man, verlaten, hoewel niet voor immer (zie Is. LIV 4—6). Voorheen heerschte Jerusalem over de *gewesten*, niet slechts van Chanaän, doch ook van Philistea, Ammon, Moab enz.; nu echter is zij *onder cijns gebracht*, d. i. dienstbaar gemaakt, aan de Chaldeeën.

BETH.

2. Plorans ploravit in nocte, et lacrymæ ejus in maxillis ejus: non est qui consoletur eam ex omnibus caris ejus: omnes amici ejus spreverunt eam, et facti sunt ei inimici. *Jer. XIII 17.*

GHIMEL.

3. Migravit Judas propter afflictionem, et multitudinem servitutis: habitavit inter gentes, nec invenit requiem: omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias.

DALETH.

4. Viæ Sion lugent eo quod non sint qui veniant ad solemnitatem: omnes portæ ejus destructæ: sacerdotes ejus gementes: virgines ejus squalidæ, et ipsa oppressa amaritudine.

HE.

5. Facti sunt hostes ejus in capite, inimici ejus locupletati sunt: quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem iniquitatum ejus: parvuli ejus ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis.

BETH.

2. Weenende weent zij in den nacht, en hare tranen zijn op hare wangen; niemand is er, die haar troost, onder al hare minnaars; al hare vrienden versmaden haar en zijn haar geworden tot vijanden[4]).

GHIMEL.

3. Uitgeweken is Juda om de verdrukking en de veelvuldige dienstbaarheid; zij verwijlt onder de heidenen en vindt geene rust; al hare vervolgers achterhalen haar tusschen de engten[5]).

DALETH.

4. De wegen van Sion treuren, omdat er geen zijn, die opgaan ten hoogtijd; al hare poorten zijn verwoest, hare priesters zuchten; hare jonkvrouwen zijn haveloos, en zij zelve is overstelpt van bitterheid[6]).

HE.

5. Hare vijanden zijn haar tot overheerschers geworden[7]), hare haters hebben zich verrijkt; want de Heer heeft over haar gesproken[8]) om de menigte harer ongerechtigheden; hare kinderkens zijn in gevangenschap gevoerd voor het aangezicht des verdrukkers.

---

[4]) Zij weent zelfs in hare slapelooze nachten, of *in den nacht* harer ellende, d. i. in de ballingschap. Zie verder Jer. IX 1; XIII 17. *Hare minnaars* zijn de volken, die vroeger hare bondgenooten waren (zie Jer. II 18, 36 enz.); voor de vijandelijke verhouding dezer volken bij en na de verovering van Jerusalem zie Ps. CXXXVI 7; Jer. XL 14; Ez. XXV 3, 6.

[5]) *Juda* beteekent hier de vluchtelingen, die vóór en na den val van Jerusalem de wijk namen naar de omliggende landen (zie IV 19; Jer. XL en XLI) *om* aan *de verdrukking* en aan de lasten *der* Chaldeeuwsche *dienstbaarheid* te ontkomen. Doch de Chaldeeën achtervolgden hen ook daar en dreven hen, als voortdurend opgejaagd wild, *tusschen de engten,* waar geen ontvluchten mogelijk was; vgl. Jer. XLIV 27.

[6]) *De wegen van Sion,* voorhe[illegible] met blijde feestgangers gevuld, *treur*[illegible] om hunne verlatenheid. *Hare prieste*[illegible] *zuchten,* omdat zij het heilig dienstwe[illegible] hebben moeten staken; vgl. Joël I [illegible], 13. *Hare jonkvrouwen,* die de fee[illegible]t-vreugde door muziek en dans placht[illegible] op te luisteren (vgl. Judic. XXI 1[illegible], 21; Ps. LXVII 26; Jer. VII 34; XX[illegible] 13), zijn (Hebr.) «diep bedroefd». [illegible] *zij zelve,* Sion, de ongelukkige moeder, enz.

[7]) Naar de bedreiging van Deut XXVIII 44.

[8]) Hebr.: «heeft haar geslagen» of «bedroefd». *De Heer* bracht die onheilen over Juda; want de Chaldeeën waren slechts de uitvoerders van Gods wraakgericht, die meedoogenloos zelfs *hare kinderkens* niet spaarden.

VAU.
6. Et egressus est a filia Sion omnis decor ejus: facti sunt principes ejus velut arietes non invenientes pascua: et abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.

VAU.
6. En geweken is van de dochter Sion al haar luister: hare vorsten zijn geworden als rammen, die geene weiden vinden; en zij gingen machteloos heen voor het aangezicht des vervolgers[9]).

ZAIN.
7. Recordata est Jerusalem dierum afflictionis suæ, et prævaricationis omnium desiderabilium suorum, quæ habuerat a diebus antiquis, cum caderet populus ejus in manu hostili, et non esset auxiliator: viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus.

ZAIN.
7. Jerusalem overpeinst de dagen van hare verdrukking en hare overtreding, al wat zij begeerlijks had van de oude dagen af[10]) — toen haar volk in 's vijands handen viel, en er geen helper was; de vijanden zagen haar, en zij spotten met hare sabbatten[11]).

HETH.
8. Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est: omnes, qui glorificabant eam, spreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus: ipsa autem gemens conversa est retrorsum.

HETH.
8. Zwaar gezondigd heeft Jerusalem, daarom is zij eene zwervelinge geworden; allen, die haar eerden, verachten haar, dewijl zij hare schande zien; en zij, zij zucht en wendt zich achterwaarts[12]).

TETH.
9. Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui: deposita est vehementer, non habens

TETH.
9. Hare onreinheden kleven aan hare voeten, en zij was haar einde niet indachtig[13]); verlaagd is zij

[9]) De *luister* van Sion was het koningschap en de tempel; zie II 1, 6. *Hare vorsten* waren *als rammen, die* de kudde voorafgaand *geene weiden* voor haar *vinden;* volgens de tegenwoordige lezing van het Hebr.: «als herten, die geene weiden vinden» en van honger uitgeput zich gemakkelijk laten vangen. Dit wijst op het lot van Sedecias en zijne vorsten na de inneming van Jerusalem; zie Jer. XXXIX 5; LII 8.

[10]) Het Hebr. kan men vertalen: «Jerusalem overpeinst *in de dagen* van hare verdrukking en van hare rondzwerving al wat zij» *begeerlijks had,* te weten haren vroegeren «luister», zie noot 9. De vergelijking tusschen het verleden en het heden vergrootte hare smart. De tegenwoordige *dagen van hare verdrukking* worden verder (*toen haar volk* enz.) nader beschreven.

[11]) Waarschijnlijk de sabbatten van het land in denzelfden zin als Lev. XXVI 34, 35, het gedwongen braak liggen der velden om de (Septuag.) «wegvoering» der bevolking. Zie op II Par. XXXVI 21. — Dit vers heeft bij uitzondering vier versleden.

[12]) Letterlijk: «eene zonde», d. i. zwaar en voorbedachtelijk, *heeft Jerusalem gezondigd. Eene zwervelinge* in de ballingschap; het Hebr. beteekent naar de nieuweren: als eene door de maandstonden onreine (Lev. XII 5; XV 19). Deze onreinheid, hare *schande* genoemd, is een beeld van haren ellendigen toestand, waarvoor zij zich schaamt, zoodat zij zich *achterwaarts wendt* en haar gelaat voor hare vroegere *vereerders* (hare bondgenooten) verbergt.

[13]) *Hare onreinheden* (zie noot 12) *kleven* (Hebr.) «aan hare zoomen», aan de boorden van haar kleed (zie op Is. LXIV 6). Tot dien ellendigen staat was zij gekomen, omdat zij *haar einde,* den smadelijken ondergang, als het einde harer boosheid voorspeld (vgl. Is. XLVII 7), niet indachtig was. Vgl. Deut. XXXII 29.

consolatorem: vide Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus.

JOD.

10. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus: quia vidit gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas ne intrarent in ecclesiam tuam.

CAPH.

11. Omnis populus ejus gemens, et quærens panem: dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandam animam: vide Domine et considera, quoniam facta sum vilis.

LAMED.

12. O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, et videte si est dolor sicut dolor meus: quoniam vindemiavit me ut locutus est Dominus in die iræ furoris sui.

MEM.

13. De excelso misit ignem in ossibus meis, et erudivit me: expandit rete pedibus meis, convertit me retrorsum: posuit me desolatam, tota die mœrore confectam.

uitermate, en zij heeft geenen vertrooster. Zie, Heer, mijne verdrukking, want de vijand heeft zich verheven[14])!

JOD.

10. De vijand heeft zijne hand gelegd op al wat zij begeerlijks had[15]); want zij zag de heidenen haar heiligdom binnengetreden, omtrent wie Gij geboden hadt, dat zij niet mochten ingaan in uwe vergadering[16]).

CAPH.

11. Gansch haar volk zucht en zoekt naar brood; alle kostbaarheden geven zij voor spijs om de ziel te verkwikken[17]). Zie, Heer, en beschouw, dat ik verachtelijk ben geworden.

LAMED.

12. O, gij allen, die voorbijgaat langs den weg, aanschouwt en ziet, of er eene smart is gelijk mijne smart; want hij heeft wijnlezing aan mij gehouden, gelijk de Heer gesproken heeft ten dage van den toorn zijner verbolgenheid[18]).

MEM.

13. Uit de hoogte zond Hij vuur in mijne beenderen, en Hij tuchtigde mij; Hij spande een net uit voor mijne voeten, Hij keerde mij achterwaarts; Hij maakte mij berooid, den ganschen dag van weemoed overstelpt[19]).

---

[14]) In hare diepe vernedering wendt zich Sion tot den God des Verbonds, die in zijnen ijver voor zijne bruid en voor de eer van zijnen naam de trotsche verheffing harer vijanden niet dulden zal. Vgl. Is. XLVIII 11.

[15]) Op de schatten en de heilige vaten des tempels; vgl. Jer. LII 17—24.

[16]) Het verbod van Deut. XXIII 3 betrof de Ammonieten en de Moabieten, die, in de legers der Chaldeeën dienende of met hen verbonden (vgl. IV Reg. XXIV 2), zelfs den tempel heiligschennend waren binnengetreden. Overigens schijnt dat verbod allengs tot andere heidenen te zijn uitgestrekt; vgl. II Esdr. XIII 3.

[17]) Dit geschiedde waarschijnlijk onmiddellijk na den aftocht der Chaldeeën uit het verwoeste Jerusalem. De verborgen kleinoodiën, welke aan de plundenaars ontsnapt waren, verkocht men voor brood. Zie verder noot 14.

[18]) *Want* de vijand heeft mijn have en goed geplunderd; de beeldspraak der *wijnlezing* ziet terug op Jer. XLIX 9. Hebr.: (gelijk mijne smart) «die mij is aangedaan, waarmede de Heer (mij) heeft geslagen» *ten dage* enz.

[19]) Het *vuur*, dat, door God uit den *hoogen* hemel afgezonden, tot in de *beenderen* was doorgedrongen, is een beeld van het alles vernielende verderf door de Chaldeeën aangericht. *Hij tuchtigde mij*, Septuag.: «Hij deed het (vuur) afdalen». Verder worden de jammeren, die op Jerusalem neerkwamen, onder nog andere beeldspraak geschilderd. Sion was als een stuk wild in *een net* gevangen, was achterover gevallen en van alles beroofd.

NUN.

14. Vigilavit jugum iniquitatum mearum: in manu ejus convolutæ sunt, et impositæ collo meo: infirmata est virtus mea: dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere.

SAMECH.

15. Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei: vocavit adversum me tempus, ut contereret electos meos: torcular calcavit Dominus virgini filiæ Juda.

AIN.

16. Idcirco ego plorans, et oculus meus deducens aquas: quia longe factus est a me consolator, convertens animam meam: facti sunt filii mei perditi, quoniam invaluit inimicus. *Jer. XIV 17.*

PHE.

17. Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam: mandavit Dominus adversum Jacob in circuitu ejus hostes ejus: facta est Jerusalem quasi polluta menstruis inter eos.

SADE.

18. Justus est Dominus, quia os ejus ad iracundiam provocavi: audite obsecro universi populi, et videte

NUN.

14. Waakzaam was het juk mijner ongerechtigheden; door zijne hand zijn zij samengevlochten en gelegd op mijnen hals; ontzenuwd is mijne kracht; de Heer heeft mij overgegeven in de hand, onder welke ik mij niet kan oprichten[20]).

SAMECH.

15. Weggenomen heeft de Heer al mijne dapperen uit mijn midden; Hij kondigde tegen mij den tijd af om mijne uitgelezenen te verpletten; de Heer trad de wijnpers voor de jonkvrouw, de dochter van Juda[21]).

AIN.

16. Daarom weene ik, en mijn oog stort beken van tranen; want verre van mij is de vertrooster, die mijne ziel verkwikt; mijne kinderen zijn verloren, want de vijand heeft de overhand.

PHE.

17. Sion strekt hare handen uit, niemand is er, die haar vertroost; de Heer heeft tegen Jacob in het rond diens vijanden ontboden; Jerusalem is onder hen geworden als eene door maandstonden onreine[22]).

SADE.

18. Rechtvaardig is de Heer, want ik heb zijnen mond tot gramschap getart[23]). Hoort, bid ik, alle vol-

[20]) De vijandelijke overheersching was *het* door God opgelegde *juk,* de straf *mijner ongerechtigheden;* het was *waakzaam,* d. i. gereed om te worden opgelegd. De ongerechtigheden waren als door Gods hand samengevlochten tot onverbreekbare banden, waarmede het juk werd opgelegd; vgl. Is. V 18. Onder de zwaarte van dit juk bezweek Sion's kracht.

[21]) De *dapperen* van Juda, de krijgsoversten, werden deels omgebracht, deels gevankelijk naar Babylon gevoerd. *Den tijd,* Hebr.: «eenen feestdag», te weten het zegefeest der vijanden over Sion. Zie voor het beeld van de *wijnpers* Is. LXIII 1—3 met noot 3. De Heer zelf had door middel der vijanden de kinderen der *dochter van Juda,* de bewoners van Sion, bloedig vertreden als afgesneden druiven. Aldus trad Hij de wijnpers *voor* haar, d. i. ten nadeele van de *jonkvrouw* Sion; zie Jer. XIV 17.

[22]) Sion *strekt hare handen* smeekend *uit* naar hare vroegere bondgenooten. Doch dezen zijn thans hare vijanden geworden, en zij verachten haar *als eene door maandstonden* enz., zie noot 12. Het vers onderbreekt de klacht van Sion; te voren en hierna spreekt zij in den 1sten persoon.

[23]) Gods *mond,* want Hij sprak door de profeten, wier woorden Sion niet opvolgde. Vgl. Jer. XXV 7.

dolorem meum: virgines meæ, et juvenes mei abierunt in captivitatem.

Coph.

19. Vocavi amicos meos, et ipsi deceperunt me: sacerdotes mei, et senes mei in urbe consumpti sunt: quia quæsierunt cibum sibi ut refocillarent animam suam.

Res.

20. Vide Domine quoniam tribulor, conturbatus est venter meus: subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum: foris interficit gladius, et domi mors similis est.

Sin.

21. Audierunt quia ingemisco ego, et non est qui consoletur me: omnes inimici mei audierunt malum meum, lætati sunt, quoniam tu fecisti: adduxisti diem consolationis, et fient similes mei.

Thau.

22. Ingrediatur omne malum eorum coram te: et vindemia eos sicut vindemiasti me propter omnes iniquitates meas: multi enim gemitus mei, et cor meum mœrens.

ken, en ziet mijne smart! Mijne jonkvrouwen en mijne jongelingen zijn heengegaan in gevangenschap.

Coph.

19. Mijne minnaars heb ik geroepen, en zij, zij hebben mij bedrogen; mijne priesters en mijne oudsten zijn in de stad omgekomen, daar zij voor zich naar spijs zochten om hunne ziel te verkwikken[24]).

Res.

20. Zie, Heer[25]), dat ik beangst ben, mijn binnenste is ontsteld; mijn hart keert zich om in mijzelve, want ik ben met bitterheid vervuld[26]); buiten moordt het zwaard, en binnen is een zelfde dood.

Sin.

21. Zij hooren, dat ik zucht, en niemand is er, die mij vertroost[27]); al mijne vijanden hooren mijn ongeluk, zij zijn verheugd, omdat Gij het deedt; Gij hebt den dag der vertroosting doen komen, en zij zullen aan mij gelijk worden[28]).

Thau.

22. Trede al hunne boosheid voor uw aangezicht; en houd wijnlezing aan hen, gelijk Gij wijnlezing hebt gehouden aan mij[29]) om al mijne ongerechtigheden; want vele zijn mijne zuchten en mijn hart is diep bedroefd[30]).

---

[24]) *Mijne minnaars*, d. i. mijne bondgenooten, o. a. de Egyptenaren (zie Jer. XXXVII 6), ook de afgoden der verbonden volken; zie Jer. II 18; XI 12. De *priesters en* de *oudsten*, de dragers van het godsdienstig en van het burgerlijk gezag, *zijn* bij de belegering door hongersnood *omgekomen*.

[25]) Van allen steun en troost beroofd, keert Sion zich tot God en klaagt Hem haren nood.

[26]) Hebr.: «want ik was zeer wederspannig», dit was de oorzaak van haar lijden. Verder worden Sion's jammeren samengevat in hetgeen bij de belegering geschiedde: *buiten* de stad *moordt het zwaard* van den vijand, en *binnen* de stad, in de huizen, woedt *een zelfde dood* door hongersnood en pest; zie Jer. XV 2; XVIII 21. Vgl. Deut. XXXII 25.

[27]) *Zij*, de vijanden, *hooren* mij zuchten, *en niemand* enz.; deze klacht herhaalt Sion hier voor de vijfde maal; zie v. 2, 9, 16, 17.

[28]) Sion's vijanden verheugen zich, omdat de Heer zelf haar vijand is geworden. Vgl. Is. XXXVI 7, 10. Zoo wekt Sion de ijverzucht van haren God op. Doch zij troost zich, omdat God in zijn raadsbesluit *den dag der vertroosting* voor haar, Hebr. «den dag, dien Gij hebt aangekondigd», den wraakdag over hare vijanden, *heeft doen komen* — een profetisch verleden. Dan zullen ook hare vijanden een zelfde lot ondergaan, te weten verwoesting en ballingschap. Dit bidt zij in v. 22 van God af.

[29]) Hebr. «en doe aan hen, gelijk Gij aan mij gedaan hebt»; zie noot 18.

[30]) Eene beweegreden ter verhooring:

CAPUT II.

HOOFDSTUK II.

Gruwelen bij de belegering en de verovering der stad. God zelf heeft dat over Sion beschikt. Gebed om erbarming.

ALEPH.

1. Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: projecit de cœlo in terram inclytam Israel, et non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui.

BETH.

2. Præcipitavitque Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Jacob: destruxit in furore suo munitiones virginis Juda, et dejecit in terram: polluit regnum, et principes ejus.

GHIMEL.

3. Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel: avertit retrorsum dexteram suam a facie inimici: et succendit in Jacob quasi ignem flammæ devorantis in gyro:

DALETH.

4. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam

ALEPH.

1. Hoe overdekte de Heer in zijnen toorn de dochter Sion met duisternis! Hij wierp van den hemel ter aarde neder den luister van Israël, en Hij was niet indachtig aan zijne voetschabel ten dage zijner verbolgenheid[1])!

BETH.

2. De Heer verdelgde, zonder te sparen, al de lustoorden van Jacob; Hij vernielde in zijne verbolgenheid de vesten der jonkvrouw Juda, en Hij wierp ze neder ter aarde; Hij ontwijdde het koninkrijk en zijne vorsten[2]).

GHIMEL.

3. Hij verbrak in de gramschap zijner verbolgenheid elken hoorn van Israël; Hij wendde zijne rechterhand af voor het aangezicht des vijands; en Hij ontstak in Jacob als een vlammend vuur, dat verslindt in het rond[3]).

DALETH.

4. Hij spande zijnen boog als een vijand, Hij sterkte zijne rechterhand

---

want, terwijl mijne vijanden overmoedig zegevieren, zucht Sion in pijnen en zielesmart. Het is een beroep op Jehova's ijverzucht voor zijn Sion. Zie Jer. X 25.

[1]) *De Heer*, wiens strafgericht de Chaldeër had voltrokken, overdekte *de dochter Sion*, Jerusalem, *met duisternis*, een beeld der jammeren; de stad, welke *de luister* van geheel Israël was, *wierp* Hij *van den hemel ter aarde neder*, d. i. vernederde haar ten diepste; zelfs *zijne voetschabel*, d. i. de ark des verbonds (zie I Par. XXVIII 2, noot 8; Ps. XCVIII 5, noot 7), en den tempel van Jerusalem heeft Hij niet ontzien.

[2]) Niet alleen Jerusalem, maar geheel Juda was door God geslagen. Hij *verdelgde* van den aardbodem, Hebr. «verslond», *de lustoorden*, d. i. de beemden en de woningen van het land, in tegenstelling met Jerusalem en de overige *vesten* of versterkte plaatsen van Juda. Het godgewijde *koninkrijk* «des Heeren» (I Par. XXVIII 5), Septuag.: «haren (Sion's) koning», en de *vorsten ontwijdde* Hij door hen in de handen der heidenen over te leveren; zie Jer. LII 8—11.

[3]) Hij verbrak *elken hoorn*, d. i. elk verweermiddel, Israël's krijgsmacht. *Hij wendde zijne* tot verdediging uitgestrekte *rechterhand af*, toen *de vijand* tot den aanval gereed stond. Hij *ontstak* door de hand der Chaldeën het alles verslindende *vuur*, een beeld van den oorlogsgeesel.

quasi hostis: et occidit omne, quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion, effudit quasi ignem indignationem suam.

HE.

5. Factus est Dominus velut inimicus: præcipitavit Israel, præcipitavit omnia mœnia ejus: dissipavit munitiones ejus, et replevit in filia Juda humiliatum et humiliatam.

VAU.

6. Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum: oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, et sabbatum: et in opprobrium, et in indignationem furoris sui regem, et sacerdotem.

ZAIN.

7. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ: tradidit in manu inimici muros turrium ejus: vocem dederunt in domo Domini, sicut in die solemni.

HETH.

8. Cogitavit Dominus dissipare murum filiæ Sion: tetendit funiculum suum, et non avertit manum

als een tegenstander; en Hij doodde alles wat schoon voor het gezicht was in de tent der dochter Sion; Hij goot als een vuur zijne verbolgenheid uit[4]).

HE.

5. De Heer werd als een vijand, Hij wierp Israël neder; Hij wierp al zijne muren neder, Hij vernielde zijne vesten; en Hij vulde de dochter Juda met vernederde mannen en vrouwen[5]).

VAU.

6. En Hij verwoestte zijne tent als eenen hof, Hij vernielde zijnen tabernakel; aan de vergetelheid gaf de Heer in Sion prijs feestdag en sabbat, en aan den smaad en aan den toorn zijner verbolgenheid koning en priester[6]).

ZAIN.

7. De Heer verstiet zijn altaar, vervloekte zijn heiligdom; Hij leverde in de hand des vijands de muren van deszelfs torens; men hief een geschrei aan in het huis des Heeren als op eenen feestdag[7]).

HETH.

8. De Heer besloot den muur der dochter Sion te vernielen; Hij spande zijn meetsnoer en wendde

---

[4]) Hij, die weleer voor Israël streed (zie Exod. XIV 25), trad nu op als kampvechter tegen zijn volk. Vgl. Ps. VII 13, 14. *Alles wat schoon voor het gezicht was*, te weten de jongelingen en jonge dochters (zie I 18); *in de tent der dochter Sion*, d. i. in de stad, de plaats der inwoning van Sions bevolking, past beter bij het volgende: *goot Hij als een vuur* enz. Zie Jer. VI 11; X 25; XLII 18 en de vervulling Jer. LII 12—14.

[5]) Hebr.: «en Hij vermenigvuldigde in de dochter Juda het gezucht en het gekerm».

[6]) *Zijne tent* en *zijn tabernakel* beteekenen den tempel, waarin God onder zijn volk woonde en het volk zich rondom Hem verzamelde (vgl. voor *tabernakel*, Hebr. mo'eed, Exod. XXVII noot 18). Geweldddadig werd de tempel verwoest *als een hof*, die moedwillig vertreden wordt. Daarna kon er in Sion geen sprake meer zijn van het vieren van *feestdag en sabbat*. De dragers van het burgerlijk en godsdienstig gezag, *koning en priester*, waren aan den *smaad* der vijanden en aan *den toorn* Gods prijsgegeven en verworpen. Zoo was het rijk van Juda ondergegaan.

[7]) *Zijn heiligdom* is de eigenlijke tempel; *de muren van deszelfs torens* kunnen de bolwerken tot verdediging des tempels beteekenen; Hebr.: «de muren van deszelfs paleizen», wat de verschillende gebouwen rondom het heiligdom schijnt aan te duiden; vgl. III Reg. VI 5 volg.; Jer. XXXV 4. *Een geschrei*, te weten de zegekreten der overwinnende Chaldeeën, die het feestgezang in den tempel vervingen; vgl. II Par. V 13; VII 3.

a perditione: luxitque antele, et murus pariter dissipatus

TETH.

efixæ sunt in terra portæ ejus: lit, et contrivit vectes ejus: ejus et principes ejus in ius: non est lex, et prophetæ non invenerunt visionem a io.

JOD.

ederunt in terra, conticuerunt filiæ Sion: consperserunt cicapita sua, accincti sunt ciliabjecerunt in terram capita irgines Jerusalem.

CAPH.

Defecerunt præ lacrymis oculi onturbata sunt viscera mea: m est in terra jecur meum contritione filiæ populi mei, leficeret parvulus, et lactens teis oppidi.

LAMED.

Matribus suis dixerunt: Ubi iticum et vinum? cum deficequasi vulnerati in plateis civicum exhalarent animas suas u matrum suarum.

zijne hand niet af van de verdelging; en de voormuur treurde, en de muur werd eveneens vernield[8]).

THETH.

9. Gezonken in de aarde zijn hare poorten, Hij verdierf en verbrak hare grendels; haar koning en hare vorsten zijn onder de heidenen; er is geene wet, en hare profeten bekomen geen gezicht vanwege den Heer[9]).

JOD.

10. Ter aarde zijn sprakeloos neergezeten de oudsten der dochter Sion, zij hebben hunne hoofden met asch bestrooid, boetekleederen aangegord; de jonkvrouwen van Jerusalem laten het hoofd ter aarde hangen.

CAPH.

11. Verduisterd zijn mijne oogen door de tranen, mijn binnenste is ontsteld; mijne lever is uitgestort ter aarde om den ondergang der dochter van mijn volk, daar kind en zuigeling bezwijmde in de straten der stad[10]).

LAMED.

12. Tot hunne moeders zeiden zij: Waar is tarwe en wijn? terwijl zij als gewonden bezweken in de straten der stad, terwijl zij hunnen geest uitademden aan den boezem hunner moeders[11])!

De verwoesting van stad en temchiedde volgens goddelijk raads-, met overleg, naar maat en regel renge rechtvaardigheid, als met *etsnoer*, niet ter opbouwing, maar nieling (zie Is. XXXIV 11), overnastig de voorspelling van IV Reg. 3; vgl. II Reg. VIII 2. *De voor*is de lagere muur buiten de , daarbinnen was *de* eigenlijke *uur*. Hebr.: «en Hij deed den uur treuren en den muur; beide jammerlijk neder».

De profeet aanschouwt met weeet verwoeste Sion, welks poorten in liggen; want God had de *ls* der stad verbroken, toen Hij ijand daar liet binnendringen. iet slechts de bolwerken der stad vernield, ook *koning* en *vorsten* in ballingschap; *de wet* kon niet onderhouden worden bij gebrek aan altaar, priester en volk. En ten bewijze van Gods verbolgenheid bekwamen ook de *profeten* geene troostende godspraak van den Heer. Zoo had Juda met de Wet en de profeten als het ware zijn voorrecht van volk des Heeren verloren.

[10]) *Mijne oogen* enz., zie Jer. XIV 6; vgl. Ps. LXVIII 4. *Mijn binnenste*, zie I 20. *Mijne lever*, de zetel der levenskracht (vgl. Prov. VII 23), *is uitgestort*, d. i. alle levensmoed is mij ontgaan, *om den ondergang* enz., zie Jer. VI 14 en VIII 11, 21. De profeet drukt zijne zielesmart uit over den ondergang van zijn volk (vgl. Jer. IX 1), vooral beweenlijk om het harde lot der onschuldige kleinen.

[11]) Dergelijke tooneelen hadden plaats tegen het einde der belegering en kort

MEM.

13. Cui comparabo te? vel cui assimilabo te filia Jerusalem? cui exæquabo te, et consolabor te virgo filia Sion? magna est enim velut mare contritio tua: quis medebitur tui?

NUN.

14. Prophetæ tui viderunt tibi falsa, et stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent: viderunt autem tibi assumptiones falsas, et ejectiones.

SAMECH.

15. Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilaverunt, et moverunt caput suum super filiam Jerusalem: Hæccine est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universæ terræ?

PHE.

16. Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilaverunt, et fremuerunt dentibus, et dixerunt: Devorabimus: en ista est dies, quam exspectabamus: invenimus, vidimus.

MEM.

13. Waarmede zal ik u vergelijken of waaraan u gelijk achten, dochter Jerusalem? Waarmede zal ik u gelijkstellen om u te troosten, jonkvrouw, dochter Sion? Groot toch als eene zee is uw jammer! Wie zal u genezen[12])?

NUN.

14. Uwe profeten zagen voor u valschheid en dwaasheid; en zij legden uwe ongerechtigheid niet bloot om u tot boete op te wekken; maar zij zagen voor u valsche verzinselen en — de verdrijving[13]).

SAMECH.

15. Zij klappen over u in de handen, allen, die voorbijgaan langs den weg; zij sissen en schudden hun hoofd over de dochter Jerusalem. Is dit nu, zeggen zij, de stad van volmaakte schoonheid, de lust van geheel de aarde[14])?

PHE.

16. Al uwe vijanden sperren tegen u hunnen mond op; zij sissen en knarsetanden en zeggen: Wij zullen verslinden! Zie, dit is de dag, dien wij verwachtten: wij bereikten, wij zagen hem[15]).

---

na de inneming der stad. *Tarwe* en *wijn*, de gewone levensmiddelen, ontbraken. *Aan den boezem*, waar zij stervend vergeefs lafenis zochten.

[12]) Het jammer van Jerusalem is zonder voorbeeld en menschelijkerwijze onherstelbaar; vgl. Jer. XXX 12, 13. Naar de Hebr. randlezing en de Septuag. luidt de aanhef: «Wat zal ik aangaande u getuigen?» d. i. Wat zal ik als ooggetuige van uw lijden zeggen om de grootheid van uw onheil naar waarheid uit te drukken?

[13]) *Uwe profeten*, de uwen, niet de mijnen, niet door Mij gezonden. Vgl. Jer. V 31; XXIII 16; XXVII 9, 16; XXIX 8. *Zij legden* enz., wat toch de plicht was der ware profeten (zie Mich. III 8; vgl. Jer. XXIII 22), *om u* enz., Hebr. «om uw lot (Septuag.: «uwe gevangenschap») af te wenden», want dit zou de vrucht der boetprediking en der hieruit gevolgde bekeering geweest zijn; zie Ez. XXII 30. Zij profeteerden integendeel *valsche verzinselen*, Hebr. «godspraken des bedrogs». Het gevolg hiervan was *de verdrijving*, d. i. de ballingschap. Zie Jer. XXVII 10, 15.

[14]) *Zij*, de omwonende volken, die u vroeger vereerden en bewonderden, *klappen* van vreugde over uw ongeluk *in de handen;* van ontzetting over uwen val *sissen zij* (Jer. XIX 8); u hoonend en bespottend *schudden zij hun hoofd* (vgl. Job. XVI 5; Ps. XXI 8). *Is dit nu de stad,* (Hebr.) «welke zij — die van Israël — noemen (te weten in Ps. XLIX 2): «de volmaakt schoone» en in Ps. XLVII 3 «den lust der aarde».

[15]) De vijanden *sperren* enz. u bespottend (zie III 46; Job XVI 11; Ps. XXI 14). *Zij knarsetanden* van boosaardige vreugde (zie Job XVI 10; Ps. XXXIV 16; XXXVI 12). *Wij zullen verslinden*, het Hebr. kan men ook vertalen: «wij hebben verslonden», d. i. de stad, den tempel enz. bemachtigd. *Dit is de dag*

AIN.

ecit Dominus quæ cogitavit, vit sermonem suum, quem erat a diebus antiquis: de-, et non pepercit, et lætifi-uper te inimicum, et exalta-nu hostium tuorum. *Lev.* '4; *Deut. XXVIII 15.*

SADE.

amavit cor eorum ad Domi-per muros filiæ Sion: Deduc orrentem lacrymas per diem, em: non des requiem tibi, aceat pupilla oculi tui. *Jer.* *Supra I 16.*

COPH.

onsurge, lauda in nocte in io vigiliarum: effunde sicut cor tuum ante conspectum : leva ad eum manus tuas ma parvulorum tuorum, qui unt in fame in capite omnium orum.

RES.

e Domine, et considera quem iaveris ita: ergone comedent s fructum suum, parvulos isuram palmæ? si occiditur

AIN.

17. De Heer heeft gedaan wat Hij besloten heeft, Hij heeft zijn woord vervuld, dat Hij geboden had van de aloude dagen af; Hij vernielde en spaarde niet, en Hij verblijdde over u den vijand en verhief den hoorn uwer haters[16]).

SADE.

18. Hun hart schreit tot den Heer om de muren der dochter Sion; stort als eene beek tranen dag en nacht; gun u geene rust, en uw oogappel late niet af[17]).

COPH.

19. Sta op, loof in den nacht, bij het begin der waken; stort uw hart als water uit voor het aangezicht des Heeren; hef tot Hem uwe handen op om de ziel uwer kinderkens, die van honger bezwijmden aan de hoeken aller straten[18]).

RES.

20. Zie, Heer, en beschouw, aan wien Gij aldus wijnlezing hebt gehouden! Zullen dan vrouwen hare vrucht opeten, kinderkens eene handpalm groot? Zal dan in het

---

ak, waarnaar wij zoo vurig ver-. — De beginletter *phe* staat n in v. 17, eene afwijking der volgorde, welke ook III 46—51; 7 en Ps. XXXVI 26—30 (Hebr.) n wordt.
iet de haat van Sion's vij-v. 15 en 16), maar de Heer l die jammeren over Sion (vgl. III 20) — eene reden van ver-iging en tevens een troost voor gezinden. Hierdoor ging *zijn* an Lev. XXVI 23 volg. en Deut. 15 volg. (vgl. III Reg. VIII ervulling. De *hoorn* beteekent it van den vijand; zie I Reg. Par. XXV 5.
et *hart* der vroegere bewoners n *schreit*, en hunne tranen zijn gebed *tot den Heer*, dien zij als itvaardigen wreker hunner zon-kennen. Zij schreien *om de* afgebroken *muren;* doch Hebr. en Septuag.: «o muur der dochter Sion, stort ... tranen» enz.; bedoeld echter zijn zij, die voorheen binnen den stadsmuur woonden. Zie verder I 16 en vgl. Jer. XIII 17; XIV 17. In plaats van *oogappel* vertaalde de Septuag. letterlijk «de dochter uwer oogen».

[18]) *Loof*, Hebr.: «jammer». De dichter denkt aan den roep der *bij het begin* van *de* drie nacht*waken* elkander aflossende wachters; hier is niet slechts de eerste wake of het begin van den nacht bedoeld, maar (Hebr.) «den geheelen nacht door». *Het hart als water uitstorten* beteekent: al wat in het hart is, alle verlangens, aan den Heer blootleggen. De beweegreden tot ontferming is *de ziel*, d. i. het leven, *der* door den hongersnood omgekomen *kinderkens*, in wier dood het jammer zijn toppunt bereikt had.

in sanetuario Domini sacerdos, et propheta?

SIN.

21. Jacuerunt in terra foris puer, et senex: virgines meæ, et juvenes mei ceciderunt in gladio: interfecisti in die furoris tui: percussisti, nec misertus es.

THAU.

22. Vocasti quasi ad diem solemnem, qui terrerent me de circuitu, et non fuit in die furoris Domini qui effugeret, et relinqueretur: quos educavi, et enutrivi, inimicus meus consumpsit eos.

heiligdom des Heeren priester sneven en profeet[19])?

SIN.

21. Buiten liggen ter aarde knaap en grijsaard; mijne jonkvrouwen en mijne jongelingen zijn gevallen door het zwaard; Gij hebt gedood ten dage uwer verbolgenheid, Gij hebt geslagen en U niet erbarmd[20])!

THAU.

22. Gij riept als ten feestdag die mij verschrikten in het rond[21]); en niemand was er ten dage van des Heeren verbolgenheid, die ontkwam en overbleef; die ik heb opgevoed en grootgebracht, hen, heeft mijn vijand vernietigd.

CAPUT III.

HOOFDSTUK III.

God heeft geheel zijnen toorn over mij uitgestort (v. 1—18). Vertrouwen op Gods barmhartigheid en getrouwheid (v. 19—39). Rechtvaardigheid der straffen (v. 40—54). Gebed tot den God des Verbonds, den wreker der vijanden (v. 55—66).

ALEPH.

1. Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus.

ALEPH.

2. Me minavit, et adduxit in tenebras, et non in lucem.

ALEPH.

3. Tantum in me vertit, et convertit manum suam tota die.

ALEPH.

1. Ik ben de man, die mijne ellende zag door de roede zijner verbolgenheid.

ALEPH.

2. Mij dreef en voerde Hij in duisternis, en niet in het licht.

ALEPH.

3. Alleen tegen mij wendde en keerde Hij zijne hand, den ganschen dag[1]).

[19]) Uit v. 21 «*mijne* jonkvrouwen» enz. blijkt, dat Sion hier bidt overeenkomstig de opwekking van v. 19. *Aan wien ... wijnlezing* enz., zie I 12 en 22; Hebr.: «aan wie Gij zoo iets hebt gedaan», te weten aan uw Sion; vgl. I 11. Wat tijdens de belegering metterdaad geschied was, is zoo gruwelijk, dat Sion het niet durft uitspreken; alleen vraagt zij aan God, of zoo iets niet al te streng is en de door Hem gestelde maat overschrijdt. En toch was dit in Lev. XXVI 29, in Deut. XXVIII 53 volg. en Jer. XIX 9 bedreigd en aan Samaria reeds vroeger in vervulling gegaan; zie IV Reg. VI 28.

[20]) *Buiten*, op de straten der stad. *Gij hebt* enz.: God treedt wederom op als de laatste oorzaak der jammeren.

[21]) d. i. De mij omringende vijanden, naar de uitdrukking aan Jeremias eigen; zie op Jer. VI 25. De Septuag. echter heeft: «mijne bijwoners in het rond», d. i. de bewoners van het rondom Sion liggende land. Zij waren bij de aankomst des vijands naar Jerusalem gevlucht en daar met geheele troepen als *ten feestdag* aangekomen, doch om aldaar allen om te komen, gelijk verder gezegd wordt.

[1]) In dit lied hebben de verzen drie aan drie in het Hebreeuwsch dezelfde

Beth.
ətustam fecit pellem meam,
:nem meam, contrivit ossa

Beth.
dificavit in gyro meo, et cir-
dit me felle, et labore.

Beth.
tenebrosis collocavit me,
mortuos sempiternos.

Ghimel.
rcumædificavit adversum me,
n egrediar: aggravavit com-
meum.

Ghimel.
d et cum clamavero, et roga-
exclusit orationem meam.

Ghimel.
nclusit vias meas lapidibus
s, semitas meas subvertit.

Daleth.
rsus insidians factus est mihi:
absconditis.

Daleth.
emitas meas subvertit, et
git me: posuit me desolatam.

Beth.

4. Hij verouderde mijne huid en mijn vleesch, Hij verbrijzelde mijne beenderen[2]).

Beth.

5. Hij bouwde rondom mij, en Hij omgaf mij met gal en kommer[3]).

Beth.

6. In duisternis plaatste Hij mij, als de dooden voor immer[4]).

Ghimel.

7. Hij bouwde eenen ringmuur tegen mij, zoodat ik niet kan ontkomen; Hij verzwaarde mijne voetboei.

Ghimel.

8. Ook zelfs als ik riep en smeekte, wees Hij mijn gebed af[5]).

Ghimel.

9. Hij versperde mijne wegen met gehouwen steen, Hij groef mijne paden op[6]).

Daleth.

10. Een loerende beer is Hij mij geworden, een leeuw in hinderlaag[7]).

Daleth.

11. Mijne paden groef Hij op, en Hij verbrijzelde mij; Hij maakte mij tot eene berooide[8]).

---

tter; daarom herhaalt de Vulgaat driemaal denzelfden letternaam. treedt hier de profeet (uitgezon- v. 40—48) in den eersten per- rekend op, het lijden van zijn volk n eigen lijden vereenzelvigend ijn persoon voorstellend. — *Ik,* eet, *zag mijne,* d. i. ondervond *ellende,* allerlei jammer, ver- :t *door de roede,* die God (v. 18)) *verbolgenheid* den Chaldeeën hand had gegeven. *Mij dreef* *de Hij,* hoezeer ik ook tegen-), *in duisternis* (een beeld der en), waar geen lichtstraal van verbleef. *Alleen tegen mij,* want ıar scheen hem zijn lijden, alsof ən van anderen geen lijden was. ɔor het lijden werd *mijne huid* ıpels en groeven en werden de n van mijn lichaam *(mijne been-* gl. Is. XXXVIII 13) gesloopt. ət lijden, door *gal* of bitterheid . VIII 14) en *kommer* aange- duid, omgaf mij van alle zijden gelijk de muren van den kerker den gevangene.

[4]) *In* de *duisternis* der onderwereld zijn *de dooden voor immer* aan dit aardsche leven ontrukt. Vgl. Ps. CXLII 3.

[5]) God sloot als 't ware zijne ooren om mijn gebed niet te hooren. Vgl. Jer. VII 16.

[6]) *Mijne wegen,* die mij uit mijne jammeren konden leiden, versperde God met onoverkomelijke hinderpalen; *Hij groef mijne paden op,* Hebr.: «maakte ze krom», zoodat zij ten verderve voerden. Vgl. Job XIX 8.

[7]) Zie Osee XIII 8; Am. V 19; Ps. XVI 12.

[8]) *Hij verbrijzelde mij,* naar het Hebr. waarschijnlijk: «Hij verscheurde mij» als een roofdier. *Tot eene berooide,* in het vrouwelijk, wat vermoedelijk op de jonkvrouw Sion wijst; doch Hebr. evenals in v. 1 volg. in het mannelijk, want de profeet spreekt van zich zelven; zie I 13.

DALETH.

12. Tetendit arcum suum, et posuit me quasi signum ad sagittam.

HE.

13. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ.

HE.

14. Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum tota die.

HE.

15. Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absynthio.

VAU.

16. Et fregit ad numerum dentes meos, cibavit me cinere.

VAU.

17. Et repulsa est a pace anima mea, oblitus sum bonorum.

VAU.

18. Et dixi: Periit finis meus, et spes mea a Domino.

ZAIN.

19. Recordare paupertatis, et transgressionis meæ, absynthii, et fellis.

ZAIN.

20. Memoria memor ero, et tabescet in me anima mea.

DALETH.

12. Hij spande zijnen boog en stelde mij als het doelwit voor den pijl[9]).

HE.

13. Hij zond in mijne nieren de dochters van zijnen pijlkoker[10]).

HE.

14. Ik ben ten spot geworden voor geheel mijn volk, hun schimplied den ganschen dag[11]).

HE.

15. Hij verzadigde mij met bitterheden, Hij maakte mij dronken met alsem[12]).

VAU.

16. En Hij brak stuk voor stuk mijne tanden[13]), Hij spijsde mij met asch.

VAU.

17. En van den vrede verstooten is mijne ziel[14]), ik heb het goede vergeten.

VAU.

18. En ik zeide: Verloren ging mijn einde en mijne hoop van den Heer[15]).

ZAÏN.

19. Gedenk mijne ellende en mijne overtreding, den alsem en de gal[16]).

ZAÏN.

20. Peinzend peins ik daarop, en mijne ziel kwijnt weg in mij[17]).

---

[9]) Zie II 4; Job XVI 13.

[10]) *In mijne nieren*, den zetel der innigste aandoeningen, drongen Gods pijlen, die in het Hebr.: «de zonen van zijnen pijlkoker» heeten.

[11]) Zie Jer. XX 7. De profeet stelt zich hier tegenover zijn *volk* en spreekt zoo bij uitzondering over zich zelven. Niet weinige Hebr. handschriften en de Syr. vertaling hebben: «voor alle volken», en dan spreekt ook hier het door heidensche naburen bespotte Israël.

[12]) Om zijne bitterheid een beeld van jammer, zie v. 5. Vgl. Jer. IX 15.

[13]) d. i. God deed mij de pijnlijkste smarten aan. In plaats van *stuk voor stuk* heeft het Hebr. «op kiezel», m. a. w. Hij gaf mij steenen in plaats van brood te eten; vgl. Prov. XX 17. Zie verder op Ps. CI 10.

[14]) Septuag.: «en Hij heeft van den vrede (d. i. van al wat goed is) mijne ziel verstooten».

[15]) *Mijn einde* beteekent het einde mijner jammeren; het Hebr. kan ook beteekenen: mijne levenskracht. *Mijne hoop*, die op den Heer gevestigd was, heb ik opgegeven, zoodat zij zich *van* Hem heeft losgescheurd. Aldus had de lijder gewankeld in zijn vertrouwen. Doch in v. 19 volg. beurt hij zijne hoop weder op door het gebed.

[16]) *Mijne ellende*, de straf voor *mijne overtreding;* Hebr. waarschijnlijk: «mijne ellende en mijne rondzwerving» in de ballingschap, welke overdrachtelijk *alsem* en *gal* genaamd worden, evenals v. 5 en v. 15.

[17]) Het voortdurend overdenken van zijn lijden, de straf der zonde, drukt zijne ziel neder.

ZAIN.
21. Hæc recolens in corde meo, ideo sperabo.

HETH.
22. Misericordiæ Domini quia non sumus consumpti: quia non defecerunt miserationes ejus.

HETH.
23. Novi diluculo, multa est fides tua.

HETH.
24. Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea exspectabo eum.

TETH.
25. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

TETH.
26. Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei.

TETH.
27. Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua.

JOD.
28. Sedebit solitarius, et tacebit: quia levavit super se.

JOD.
29. Ponet in pulvere os suum, si forte sit spes.

ZAÏN.
21. Dit overweeg ik in mijn hart, en daarom blijf ik hopen[18]).

HETH.
22. De barmhartigheid des Heeren is het, dat wij niet zijn vernietigd; want zijne ontferming heeft geen einde[19]).

HETH.
23. Nieuw zijn zij elken morgenstond, groot is uwe trouw[20]).

HETH.
24. Mijn deel is de Heer, zegt mijne ziel; daarom zal ik hopen op Hem[21]).

TETH.
25. Goed is de Heer voor die op Hem hopen, voor de ziel, die Hem zoekt.

TETH.
26. Goed is het, het heil van God met gelatenheid te verbeiden.

TETH.
27. Goed is het voor den man, het juk te dragen van zijne jeugd af[22]).

JOD.
28. Hij zit eenzaam neder en zwijgt, omdat hij het op zich heeft genomen[23]).

JOD.
29. Hij legt zijn gelaat in het stof, of er wellicht hope zij[24])!

---

18) *Dit*, te weten hoe zwaar mijn lijden is, en *daarom*..... Want als de nood het hoogste stijgt, is het uur der verlossing nabij. Immers Gods barmhartigheid kan zich niet verloochenen en zijne belofte jegens zijn bondsvolk kan niet falen.

19) Gods barmhartigheid alleen heeft het onwaardige Israël boven zoovele andere volken voor de eindverdelging behoed; vgl. Jer. IV 27.

20) In plaats van *novi* hebben oude handschriften *novæ*, en te recht, want het ziet terug op *miserationes* in v. 22. Gelijk *elken morgen* opnieuw het licht schijnt, zoo geeft God onophoudelijk nieuwe gunstbewijzen, omdat zijne *trouw* de onuitputbare bron is der genaden.

21) Vgl. Num. XVIII 20; Ps. XV 5; LXXII 26. Nog andere redenen om op God te hopen volgen in v. 25, 26.

22) Heilzaam is het, zich (Hebr.) «in zijne jeugd» te gewennen aan het juk des Heeren, zoowel aan het juk zijner wet, als aan het juk van wederwaardigheden en lijden. — In de drie volg. verzen wordt gezegd, wat het is, met gelatenheid te lijden.

23) Hij zoekt geen troost bij de menschen of in de verstrooiing; hij klaagt niet en volhardt in zijn geduld, *omdat* hij het juk met onderwerping *op zich heeft genomen*. Anderen vertalen het Hebr.: «omdat Hij (God) het hem heeft opgelegd».

24) Eene uitdrukking van ootmoedige onderwerping onder Gods staffende hand. Hij zegt: *wellicht*, omdat hij

JOD.
30. Dabit percutienti se maxillam; saturabitur opprobriis.

CAPH.
31. Quia non repellet in sempiternum Dominus.

CAPH.
32. Quia si abjecit, et miserebitur secundum multitudinem misericordiarum suarum.

CAPH.
33. Non enim humiliavit ex corde suo, et abjecit filios hominum,

LAMED.
34. Ut contereret sub pedibus suis omnes vinctos terræ,

LAMED.
35. Ut declinaret judicium viri in conspectu vultus Altissimi.

LAMED.
36. Ut perverteret hominem in judicio suo, Dominus ignoravit.

MEM.
37. Quis est iste, qui dixit ut fieret, Domino non jubente? *Amos III 6.*

MEM.
38. Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona?

JOD.
30. Hij biedt zijne wang aan dengene, die hem slaat; hij wordt van smaad verzadigd[25]).

CAPH.
31. Want niet voor eeuwig zal de Heer verstooten[26]).

CAPH.
32. Want als Hij verstoot, toch ontfermt Hij zich naar de menigte zijner barmhartigheid[27]).

CAPH.
33. Want niet van harte[28]) vernedert en verstoot Hij de menschenkinderen.

LAMED.
34. Dat men onder zijne voeten vertreedt al de geboeiden der aarde,

LAMED.
35. dat men 's mans recht verkracht ten aanschouwen van het aangezicht des Allerhoogsten,

LAMED.
36. dat men eenen mensch krenkt in zijne rechtzaak — dat kent de Heer niet[29])!

MEM.
37. Wie is hij, die sprak, zoodat het geschiedde, terwijl de Heer het niet gebood[30])?

MEM.
38. Komt niet uit den mond des Allerhoogsten zoowel het kwaad als het goed[31])?

---

twijfelt, niet aan Gods goedheid, doch aan zijn eigen berouw, de voorwaarde der vergeving. In de Septuag. ontbreekt dit vers.

[25]) Dezen verheven graad van geduld oefende de lijdende Godmensch; zie Is. L 6.

[26]) Te weten zijn uitverkoren volk.

[27]) Vgl. Ps. XXIX 6; Is. LIV 8.

[28]) Als hadde God welbehagen aan straffen. Vgl. Ez. XVIII 23; Sap. I 13; XI 24—27.

[29]) Van dezen slotzin hangen v. 34, 35 en 36*a* af. De Heer *kent niet*, d. i. keurt niet goed, doch verfoeit integendeel elk onrecht, dat b.v. de Chaldeën aan de overwonnen volken of de overheid in Juda aan de onderdanen aandeden. Voor *het aangezicht* van God (v. 35) wijst op de onbeschaamdheid van zulk eene rechtsverkrachting en tevens op de wraak *des Allerhoogsten*.

[30]) Hebr.: «die sprak en het geschiedde»; de uitdrukking is ontleend aan Ps. XXXII 9, waar sprake is van de almacht des Scheppers, en teekent den grootheidswaan der onderdrukkers, die zich goden achten en niet beseffen, dat zij werktuigen zijn in Gods hand. De zin is: Wie is hij, wiens wil tot uitvoering komt zonder Gods toelating of beschikking? Eene beweegreden voor den verdrukte om ook in datgene, wat hem door de kwaadwilligheid der menschen overkomt, den wil van God te erkennen.

[31]) In de Vulgaat staat eene dubbele

MEM.

39. Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis?

NUN.

40. Scrutemur vias nostras, et quæramus, et revertamur ad Dominum.

NUN.

41. Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos.

NUN.

42. Nos inique egimus, et ad iracundiam provocavimus: idcirco tu inexorabilis es.

SAMECH.

43. Operuisti in furore, et percussisti nos: occidisti, nec pepercisti.

SAMECH.

44. Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio.

SAMECH.

45. Eradicationem, et abjectionem posuisti me in medio populorum.

PHE.

46. Aperuerunt super nos os suum omnes inimici.

PHE.

47. Formido, et laqueus facta est nobis vaticinatio, et contritio.

MEM.

39. Wat klaagt de mensch, die leeft, de man over zijne zonden[32])?

NUN.

40. Doorvorschen wij onze wegen en onderzoeken wij ze, en keeren wij terug tot den Heer[33])!

NUN.

41. Verheffen wij ons hart te gelijk met onze handen tot den Heer in de hemelen!

NUN.

42. Wij, wij hebben slecht gehandeld en tot gramschap getart; daarom zijt Gij onverbiddelijk[34]).

SAMECH.

43. Gij hebt in toorn (U) verborgen en ons geslagen, Gij hebt gedood en niet verschoond[35]).

SAMECH.

44. Gij hebt tegenover U eene wolk gesteld, opdat geen gebed door zou dringen.

SAMECH.

45. Tot uitroeiing en tot verwerping hebt Gij mij gemaakt in het midden der volken[36]).

PHE.

46. Al de vijanden sperden tegen ons hunnen mond op[37]).

PHE.

47. Schrik en strik is ons de godspraak geworden en ondergang[38]).

---

ontkenning *(non,...nec)*, welke den zin heeft van eene sterke bevestiging. Het antwoord is: Voorzeker, *het kwaad* en *het goed*, d. i, onheil en zegen, *komt uit den mond*, d. i. geschiedt volgens het bevel, van God. Vgl. Is. XLV 7; Am. III 6. Eene beweegreden tot verootmoediging en vertrouwen in het lijden.

[32]) Eene gevolgtrekking uit v. 37 en 38. Beschikt God het lijden tot welzijn van den mensch, waarom klaagt deze dan? Want zoolang hij *leeft*, mag hij van Gods goedheid (v. 25) betere tijden verwachten. De laatste woorden (*de man* enz.) schijnen niet meer tot de vraag te behooren. Overgaande tot de in v. 40 volgende vermaning, zegt de profeet: Ieder klage, niet over het lijden, doch *over zijne zonden*, het eenige kwaad.

[33]) Het berouw over de zonden begint met een ernstig onderzoek der *wegen* of handelingen; hiermede *keert* de zondaar *terug* tot God.

[34]) God is *onverbiddelijk*, zoolang de zondaar in de zonde volhardt.

[35]) Gods toorn was als eene schutting, in v. 44 als een wolk, waarachter Hij zich verborg om zich ongenaakbaar te maken voor elke smeeking.

[36]) Hebr.: «Tot een uitvaagsel en tot een wegwerpsel», d. i. tot het verachtelijkste wezen, ten aanschouwen der heidenen. Zie Deut. XXVIII 63. Vgl. I Cor. IV 13.

[37]) Zie op II 16.

[38]) *De godspraak* beteekent de ver-

PHE.
48. Divisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione filiæ populi mei.

AIN.
49. Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eo quod non esset requies,

AIN.
50. Donec respiceret et videret Dominus de cœlis.

AIN.
51. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meæ.

SADE.
52. Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis.

SADE.
53. Lapsa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me.

SADE.
54. Inundaverunt aquæ super caput meum: dixi: Perii.

COPH.
55. Invocavi nomen tuum Domine de lacu novissimo.

COPH.
56. Vocem meam audisti: ne aver-

PHE.
48. Waterbeken stort mijn oog om den ondergang der dochter van mijn volk[39]).

AÏN.
49. Mijn oog is ziek[40]) en houdt niet op, zoodat er geene verpoozing is,

AÏN.
50. totdat de Heer zal nederzien en zal schouwen uit de hemelen.

AÏN.
51. Mijn oog heeft mijne ziel weggeroofd, om al de dochters mijner stad[41]).

SADE.
52. Jagend vingen mij als eenen vogel die mij vijandig waren zonder reden[42]).

SADE.
53. Mijn leven is in den kuil gevallen, en zij wierpen eenen steen op mij[43]).

SADE.
54. Wateren stroomden over mijn hoofd; ik zeide: Ik ben verloren[44]).

COPH.
55. Ik riep uwen naam aan, o Heer, uit de allerdiepste groeve[45]).

COPH.
56. Mijne stem hebt Gij gehoord:

---

vulling daarvan. Hebr.: «Schrik en kuil (vgl. Is. XXIV 17; Jer. XLVIII 43) vielen ons ten deel, verwoesting en ondergang». Waarschijnlijk is *vaticinatio* eene schrijffout voor *vastatio*.

[39]) Zie I 16; II 11. Vgl. Ps. CXVIII 136.

[40]) Hebr. «stroomt over». Zie verder II 18.

[41]) Mijn oog heeft *mijne ziel*, d. i. mijne levenskracht, aan mij *ontroofd*, door onophoudelijk te schreien over het lot van al *de dochters*, d. i. de jonkvrouwen, moeders en weduwen, *der stad*. Hebr.: «mijn oog doet aan mijne ziel leed», d. i. het weenen verzacht niet, maar verergert nog mijn zieleleed. Het voorwerp daarvan, de jammeren van Jerusalem, wordt in v. 52 volg. samengevat.

[42]) Zonder dat ik hen uitdaagde of beleedigde. Vgl. Is. LII 4.

[43]) Niet weinigen verklaren dit van Jeremias' persoonlijk lijden; zie Jer. XXXVIII 6 volg. Doch volgens anderen is het louter beeldspraak om het lijden van Jerusalem te beteekenen onder het beeld eerst der vogeljacht (v. 52), vervolgens der jacht op wilde dieren (v. 53); vgl. Ps. LXVIII 16; LXXXVII 5—8. Dat zelfde lijden wordt in v. 54 onder het beeld van den watervloed beteekend.

[44]) Zie Jon. II 6; vgl. Ps. XLI 8; LXVIII 2, 3. *Ik zeide* bij mij zelven; zie Ps. XXX 23.

[45]) Uit de *groeve* des doods (Ps. LXXXVII 7), waarin Sion scheen neergeworpen.

tas aurem tuam a singultu meo, et clamoribus.

COPH.

57. Appropinquasti in die, quando invocavi te: dixisti: Ne timeas.

RES.

58. Judicasti Domine causam animæ meæ, redemptor vitæ meæ.

RES.

59. Vidisti Domine iniquitatem illorum adversum me: judica judicium meum.

RES.

60. Vidisti omnem furorem, universas cogitationes eorum adversum me.

SIN.

61. Audisti opprobrium eorum Domine, omnes cogitationes eorum adversum me:

SIN.

62. Labia insurgentium mihi, et meditationes eorum adversum me tota die.

SIN.

63. Sessionem eorum, et resurrectionem eorum vide, ego sum psalmus eorum.

THAU.

64. Reddes eis vicem Domine juxta opera manuum suarum.

THAU.

65. Dabis eis scutum cordis laborem tuum.

THAU.

66. Persequeris in furore, et conteres eos sub cœlis Domine.

wend uw oor niet af van mijn snikken en schreien[46])!

COPH.

57. Gij waart nabij ten dage, toen ik U aanriep; Gij zeidet: Wees niet bevreesd.

RES.

58. Gij hebt, o Heer, het pleit mijner ziel gevoerd, Gij, de verlosser van mijn leven!

RES.

59. Gij hebt, o Heer, hun onrecht tegen mij gezien; richt mijne rechtzaak!

RES.

60. Gij hebt al hunne woede gezien, al hunne overleggingen tegen mij.

SIN.

61. Gij hebt hunnen smaad gehoord, o Heer, al hunne overleggingen tegen mij,

SIN.

62. de lippen[47]) mijner tegenstanders en hunne beramingen tegen mij den ganschen dag.

SIN.

63. Sla hun zitten en hun opstaan gade[48]); ik, ik ben hun spotlied.

THAU.

64. Doe hun vergelding, o Heer, naar de werken hunner handen[49])!

THAU.

65. Geef hun een dekschild op het hart, uw jammer[50])!

THAU.

66. Vervolg in toorn en verdelg hen onder de hemelen, o Heer[51])!

---

[46]) *Mijne stem,* die tot U smeekte: *wend* enz.

[47]) Wat *hunne lippen* spraken, de hoonende woorden (v. 61).

[48]) Al hun doen en laten. Vgl. Is. XXXVII 28; Ps. CXXXVIII 2. Zie verder v. 14.

[49]) Zie op Ps. XXVII 4.

[50]) *Een dekschild* om hun hart te sluiten voor waarheid en deugd, m. a. w. verhardheid in het kwaad, verblinding des harten, zoodat zij hun verderf inloopen; vgl. II Cor. III 15. *Uw jammer,* dat van U komt; Hebr.: «uw vloek over hen!» Zie Ps. V noot 8.

[51]) Hebr.: «van onder de hemelen», d. i. van het aanschijn der aarde. Vgl. Deut. IX 14.

CAPUT IV.

HOOFDSTUK IV.

Ontzettende tooneelen vóór en bij den val van Jerusalem (v. 1—11). De schuld der valsche profeten en priesters (v. 12—16). Het vertrouwen op menschen (v. 17—20). Gods ontferming over Juda, zijn wraak over diens vijanden (v. 21—22).

ALEPH.

1. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum?

BETH.

2. Filii Sion inclyti, et amicti auro primo: quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli?

GHIMEL.

3. Sed et lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos: filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.

DALETH.

4. Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti: parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis.

HE.

5. Qui vescebantur voluptuose, in-

ALEPH.

1. Hoe is het goud verdonkerd, verdoofd de edelste glans? Hoe liggen de steenen des heiligdoms verstrooid aan de hoeken aller straten[1]?

BETH.

2. Sion's zonen, wijdberoemd en gedost in het fijnste goud[2]), hoe zijn zij geacht als aarden vaten, werk van de handen des pottenbakkers!

GHIMEL.

3. Zelfs monsterdieren ontblooten de borst, zoogen hare welpen; de dochter van mijn volk is hardvochtig als de struisvogel in de woestijn[3]).

DALETH.

4. De tong des zuigelings kleefde aan zijn gehemelte van dorst; de kinderkens vroegen om brood, en er was niemand, die het hun brak[4]).

HE.

5. Die lekkernijen aten, komen om

---

[1]) De verzen zijn in dit Klaaglied vierledig. — Sommigen verstaan v. 1 letterlijk van den tempel, welks gouden bekleedsel (II Par. III 5, 8) bij den brand zwart was geworden, welks «heilige steenen» (Hebr. en Septuag.) ordeloos verstrooid lagen. Volgens anderen is alles beeldspraak en zijn door het *goud* enz. «Sion's zonen» (v. 2) bedoeld, te weten hare vorsten, edelen en priesters, die aan de verachting en den dood waren prijsgegeven; vgl. Is. XLIII 28. In plaats van *glans* heeft de Septuag. «zilver», het Hebr. echter «edel metaal»; zie de vertaling der Vulgaat in Job XXXI 24; Cant. V 11.

[2]) Hebr.: «kostbaar en tegen fijn goud opgewogen», m. a. w. de edelsten des volks. — *Als aarden vaten*, die men tegen elkander tot nietswaardige scherven stukslaat. Zie Jer. XVIII 4, 6, 7; XIX 10, 11; XXII 28.

[3]) Eene schildering van den hongersnood op het einde der belegering. Sion, de *dochter*, die *mijn volk* is, wordt hier als moeder gedacht, welke, onmachtig om haar eigen kinderen (de inwoners der stad) te zoogen, ze aan den hongerdood prijsgeeft. Zij is hardvochtiger dan de *monsterdieren*, de *lamiæ*, waarin de Grieksche mythologie alle wreedheid belichaamt, Hebr. «tannim», een soort van jakhalzen (zie Is. XIII noot 15); zij is *als de struisvogel*, die, naar men meende, hare eieren nauwelijks bebroedt en hare jongen verwaarloost; zie Job XXXIX 13—18.

[4]) Vgl. II 11, 12. Het *brood*, dat den vorm had van dunne, bijna ronde koeken, werd door den huisvader *gebroken* en aldus aan de aanzittenden uitgedeeld.

terierunt in viis: qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.

VAU.

6. Et major effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum, quæ subversa est in momento, et non ceperunt in ea manus. *Gen. XIX 24.*

ZAIN.

7. Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores.

HETH.

8. Denigrata est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis: adhæsit cutis eorum ossibus: aruit, et facta est quasi lignum.

TETH.

9. Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame: quoniam isti extabuerunt consumpti a sterilitate terræ.

JOD.

10. Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos: facti sunt cibus earum in contritione filiæ populi mei.

CAPH.

11. Complevit Dominus furorem

op de straten; die werden opgevoed op goudgele (spreien), omhelzen den drek[5]).

VAU.

6. En grooter was de ongerechtigheid der dochter van mijn volk dan de zonde van Sodoma, dat verwoest werd in een oogenblik, zonder dat handen het aangrepen[6]).

ZAÏN.

7. Witter waren hare Nazareërs dan sneeuw, blanker dan melk, rooder dan oud ivoor, schooner dan saffier[7]).

HETH.

8. Zwarter dan kolen is hun gelaat geworden, en men kende hen niet op de straten; hunne huid kleefde vast aan het gebeente, zij is verdord en geworden als hout[8]).

TETH.

9. Beter was het den gesneuvelden door het zwaard dan den omgekomenen van honger; want dezen kwijnden weg, uitgemergeld om de onvruchtbaarheid des lands[9]).

JOD.

10. De handen van meedoogende vrouwen kookten hare kinderen, zij werden haar tot spijs bij den ondergang der dochter van mijn volk[10]).

CAPH.

11. Volvoerd heeft de Heer zijne

---

[5]) Kinderen, die, op *goudgele* spreien gezeten, *opgevoed werden*, Hebr. «die op (spreien van) karmozijn gedragen werden», strekken zich uit op den mestkuil om naar spijzen te zoeken.

[6]) Omdat de zonde van Sion zwaarder was, werd het ook zwaarder gestraft; want niet, gelijk *Sodoma*, dat *in een oogenblik* door het vuur, niet door menschen*handen*, verwoest werd, bezweek Sion, doch na eerst al de ellende eener langdurige belegering te hebben geleden.

[7]) *Hare Nazareërs* (zie Gen XLIX noot 29), d. i. Sion's uitgelezenen, dezelfden als in v. 1, Jerusalem's grooten, waren voorheen in hunne schitterende kleedij *witter* dan sneeuw; *rooder* (Hebr.) «van lichaam (d. i. van wangen, lippen enz.) dan koralen». De Vulgaat noemt *oud ivoor*, dat, na zijn glans te hebben verloren, oudtijds, naar men beweert, met vermiljoen gekleurd werd. Hebr.: «hunne gestalte was (welgevormd) als saffier».

[8]) Van honger en uitputting, welke ook de hoogste standen niet gespaard had. Vgl. Job XIX 20; XXX 30.

[9]) Door een langzamen dood kwijnden zij weg, *uitgeteerd* door den honger, omdat het land hun geene vruchten voortbracht.

[10]) Zie II 11. Vgl. IV Reg. VI 28, 29. *Meedoogende vrouwen*, wier hart anders vol liefde was voor haar kroost. Zie Deut. XXVIII 53.

suum, effudit iram indignationis suæ: et succendit ignem in Sion, et devoravit fundamenta ejus.

LAMED.

12. Non crediderunt reges terræ, et universi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis et inimicus per portas Jerusalem:

MEM.

13. Propter peccata prophetarum ejus, et iniquitates sacerdotum ejus, qui effuderunt in medio ejus sanguinem justorum.

NUN.

14. Erraverunt cæci in plateis, polluti sunt in sanguine: cumque non possent, tenuerunt lacinias suas.

SAMECH.

15. Recedite polluti, clamaverunt eis: recedite, abite, nolite tangere: jurgati quippe sunt, et commoti: dixerunt inter gentes: Non addet ultra ut habitet in eis.

gramschap, uitgestort den toorn zijner verbolgenheid; en Hij ontstak een vuur in Sion, en het verteerde hare grondvesten[11]).

LAMED.

12. De koningen der aarde geloofden het niet, noch alle bewoners van het aardrijk, dat de verdrukker en de vijand zou ingaan door de poorten van Jerusalem[12]):

MEM.

13. om de zonden harer profeten en de ongerechtigheden harer priesters, die in haar midden het bloed vergoten der gerechtigen[13]).

NUN.

14. Zij dwaalden als blinden door de straten, zijn bezoedeld met bloed; en daar zij het niet konden, hielden zij hunne slippen vast[14]).

SAMECH.

15. Wijkt uit, onreinen! riep men hun toe. Wijkt uit, gaat op zijde, raakt niet aan! Want er was twist en opschudding, men zeide onder de volken: Hij mag niet langer wonen onder hen[15])!

---

[11]) *Zijne gramschap*, die door Sion's zonden (v. 6) was getart. Het *vuur* was dreigend aangekondigd in Deut. XXXII 22.

[12]) Jerusalem gold bij de Assyriërs en de Chaldeeën voor onneembaar. Het gebeurde met Sennacherib's leger (IV Reg. XIX 35) had hiertoe voorzeker veel bijgedragen.

[13]) De verovering van Jerusalem is metterdaad geschied, zegt de profeet, door de schuld der valsche profeten en slechte priesters. Zie Jer. XXVI 8, 11 over de aanslagen der profeten en priesters tegen Jeremias; zie Jer. XXIII 11, 14, alsook II Par. XXXVI 14, over hunne verdorvenheid.

[14]) De profeet doelt waarschijnlijk op voorvallen uit den laatsten belegeringstijd, toen zij, die de schuld waren van al het onheil, de in v. 13 vermelde priesters en profeten, radeloos en met blindheid door God geslagen, door Jerusalem's straten *dwaalden, bezoedeld met het* door hen vergoten *bloed* der onschuldigen, (Hebr.) «zoodat men hunne kleederen niet kon aanraken», wat men anders wellicht bij eerbiedige begroeting van priesters placht te doen, nu echter uit vrees voor wettelijke verontreiniging achterliet. Naar de Vulg. schijnt de zin te zijn: *daar zij*, die blinden, *niet konden* gaan door de straten, hielden zij elkander bij de slippen vast en werd de blinde den blinde tot leidsman. Of wel: daar zij met de lange Oostersche kleederen niet konden gaan, zonder ze met het in de straat stroomende bloed te bezoedelen, hielden zij hun kleed bij de slippen.

[15]) Evenals melaatschen (zie Lev. XIII 45) werden die met bloed bezoedelde priesters en profeten door hunne medeburgers ontweken. En toen zij, door hen verstooten, onder de heidenen waren, kwamen ook dezen in opschudding om het gezelschap dier snoodaards en weigerden hun een onderkomen. Hebr.: »Toen zij vluchtten en ronddoolden (gelijk Caïn, Gen. IV 12; vgl. Deut. XXVIII 65—67), sprak men onder de heidenen: Zij mogen niet langer (onder ons) verwijlen!»

PHE.

16. Facies Domini divisit eos, non addet ut respiciat eos: facies sacerdotum non erubuerunt, neque senum miserti sunt.

PHE.

16. Het aangezicht des Heeren heeft hen verstrooid, Hij wil niet meer naar hen omzien; het aangezicht des priesters ontzagen zij niet, en met grijsaards hadden zij geen medelijden[16]).

AIN.

17. Cum adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cum respiceremus attenti ad gentem, quæ salvare non poterat.

AÏN.

17. Toen wij nog bestonden, versmachtten onze oogen naar onze ijdele hulp, terwijl wij oplettend uitzagen naar een volk, dat niet redden kon[17]).

SADE.

18. Lubricaverunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum, appropinquavit finis noster: completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.

SADE.

18. Glibberig maakten zij onze schreden bij het betreden onzer straten; nabij was ons einde, onze dagen werden vervuld, want ons einde was gekomen[18]).

COPH.

19. Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cœli: super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.

COPH.

19. Sneller waren onze vervolgers dan de arenden des hemels; op de bergen achtervolgden zij ons, in de woestijn legden zij ons lagen[19]).

RES.

20. Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus.

RES.

20. De adem van onzen mond, de gezalfde, de heer, werd gevangen genomen om onze zonden; hij, tot wien wij zeiden: In uwe schaduw zullen wij leven onder de volken[20]).

---

[16]) *Het* vertoornde *aangezicht des Heeren* verstrooide die priesters en profeten onder de heidenen, die hen zonder eerbied voor hunne waardigheid en zonder medelijden met hunnen hoogen leeftijd mishandelden. Zie II noot 15 aan het einde en V noot 12.

[17]) De profeet keert terug tot den tijd der belegering, toen men nog hulp verwachtte van Egypte; zie Jer. II 18, 36, 37 enz. Doch hoe *ijdel* was die vergeefs verwachte hulp! — In plaats van *oplettend* vertalen anderen het Hebr.: «op onze wacht», d. i. op de wachttorens van Jerusalem.

[18]) De belegeraars maakten *onze schreden glibberig*, d. i. den weg onveilig. Zij hadden kunne schansen en torens reeds dicht bij de muren der stad geplaatst, zoodat zij de belegerden op de straten en pleinen der stad met hun oorlogstuig konden genaken. Hieruit besloot men, dat het weldra met de stad zou gedaan zijn.

[19]) Zij achtervolgden de vluchtelingen na de inneming der stad; zie Jer XXXIX 4, 5; LII 7—9. Vgl. Deut. XXVIII 49; Jer. IV 13.

[20]) *De gezalfde, de heer*, Hebr.: «de gezalfde des Heeren», is Sedecias, die, ondanks zijne persoonlijke onwaardigheid, *de adem van onzen mond* was, omdat Juda's volksbestaan afhing van het koningschap van David's huis; vgl. Os. III 4; Mich. IV 9. In plaats van *om onze zonden* heeft het Hebr.: «in hunne kuilen» en de Septuag.: «in hunne verdervingen», d. i. in eene door de Chaldeën bij Jericho gelegde hinderlaag (zie Jer. LII 8). Wat bittere teleurstelling baarde aan het volk de gevangenneming des konings! Zij toch hadden de hoop geuit, om in *de schaduw*, d. i. onder de hoede, van het theocratisch koningschap in Chanaän te blijven wonen en *onder de volken*

SIN.

21. Gaude, et lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus: ad te quoque perveniet calix, inebriaberis, atque nudaberis.

THAU.

22. Completa est iniquitas tua filia Sion, non addet ultra ut transmigret te: visitavit iniquitatem tuam filia Edom, discooperuit peccata tua.

SIN.

21. Verheug u en wees blijde, dochter Edom, die woont in het land Hus! Ook tot u zal de beker komen, dronken zult gij worden en u ontblooten[21]).

THAU.

22. Voleindigd is uwe schuld, dochter Sion, nimmermeer zal Hij u verbannen; bezoeking heeft Hij gebracht over uwe schuld, dochter Edom, blootgelegd heeft Hij uwe zonden[22]).

Oratio Jeremiæ prophetæ.

CAPUT XL.

Gebed van Jeremias, den Profeet[1]).

HOOFDSTUK X.

De vernederingen en het lijden der in het land achtergeblevenen en der gevluchten (v. 1—18). Gebed tot den eeuwigen Koning om herstelling van zijn Rijk (v. 19—22).

1. Recordare Domine quid acciderit nobis: intuere, et respice opprobrium nostrum.
2. Hereditas nostra versa est ad

1. Gedenk, Heer, wat ons is overkomen, zie en aanschouw onzen smaad!
2. Ons erfgoed is overgegaan aan

---

hunne zelfstandigheid te bewaren. Met de Chald. vertaling verklaarde de H. Hiëronymus dit in letterlijken zin van den door Nechao gedooden Josias; in geestelijken zin echter van den Messias, die *om onze zonden* gedood is; daarom vertaalde hij *Christus Dominus* en verder *in peccatis nostris.*

[21]) *Verheug u* over Sion's rampen, een ironische uitroep. Edom had dit werkelijk gedaan; zie Jer. XLIX 7—22; Ez. XXV 12—14; XXXV en XXXVI 5; Ps. CXXXVI 7; vgl. Abd. v. 11 en 12. Weldra echter zou die vreugde in bitterheid verkeeren, want *de beker* enz., zie Jer. XXV 15, 16; *dronken worden en u ontblooten* (vgl. Gen. IX 21, 22), d. i. tot een voorwerp van spot worden, berooid en van alles verstoken. Vgl. I 8; Nah. III 5; Hab. II 15, 16. Edom schijnt destijds zijn gebied te hebben uitgebreid tot *het land Hus;* zie Jer. XXV noot 21.

[22]) *Voleindigd,* d. i. uitgeboet en verzoend, is *uwe schuld* (zie Is. XL 2; Jer. L 20), een profetisch verleden, dat aan het einde der ballingschap door de herstelling van Gods volk, vooral door de volledige zondenvergeving om de verdiensten van den Messias, werkelijkheid zou worden. *Edom* daarentegen, de vertegenwoordiger van alle God weerstrevende macht (zie Is. LXIII noot 1), zal Gods wraak ondervinden en in die straf zullen zijne *zonden* ten aanschouwen van allen worden *blootgelegd;* ook dit is in het profetisch verleden uitgedrukt.

[1]) Dit opschrift staat niet in het Hebr. noch in de Septuag. Het vijfde lied is een *gebed,* in zooverre de opsomming der jammeren Gods ontferming afroept. Hoewel het niet gelijk de vorige alphabetisch is, komt het toch hiermede overeen in het getal der verzen, die tweeledig en zeer eenvoudig zijn.

alienos: domus nostræ ad extraneos.

3. Pupilli facti sumus absque patre, matres nostræ quasi viduæ.

4. Aquam nostram pecunia bibimus: ligna nostra pretio comparavimus.

5. Cervicibus nostris minabamur, lassis non dabatur requies.

6. Ægypto dedimus manum, et Assyriis ut saturaremur pane.

7. Patres nostri peccaverunt, et non sunt: et nos iniquitates eorum portavimus.

8. Servi dominati sunt nostri: non fuit qui redimeret de manu eorum.

9. In animabus nostris afferebamus panem nobis, a facie gladii in deserto.

10. Pellis nostra, quasi clibanus exusta est a facie tempestatum famis.

11. Mulieres in Sion humiliave-

vreemden, onze huizen aan de uitlanders[2]).

3. Weezen zijn wij geworden, zonder vader, onze moeders zijn als weduwen[3]).

4. Ons water drinken wij voor geld, ons hout bekomen wij tegen betaling[4]).

5. Bij onze halzen werden wij voortgedreven[5]); wij werden afgemat, en geene rust werd gegund.

6. Aan Egypte reikten wij de hand en aan de Assyriërs om verzadigd te worden met brood[6])

7. Onze vaderen hebben gezondigd, en zij zijn niet meer; en wij, wij dragen hunne ongerechtigheden[7]).

8. Knechten heerschen over ons[8]); niemand is er, die verlost uit hunne hand!

9. Met gevaar van ons leven haalden wij ons brood, voor het aangezicht des zwaards in de woestijn[9]).

10. Onze huid is als een oven verbrand vanwege de vlagen des hongers[10]).

11. Vrouwen in Sion hebben zij[11])

---

[2]) *Ons erfgoed,* het land Juda met zijne akkers en weiden. *Onze huizen,* die in Jerusalem zijn overgebleven, en de huizen op het land zijn door de Chaldeën in bezit genomen. Zie II Par XXXVI 19; Jer. LII 13.

[3]) De ballingschap had de meeste echtgenooten en vaders weggeroofd; vgl. IV Reg. XXV 11. De in het land achtergebleyenen zijn hier en in v. 4 sprekend ingevoerd; zie Jer. LII 16.

[4]) In ons eigen land kunnen wij niet eens vrij beschikken over het meest noodzakelijke voor het onderhoud des levens.

[5]) Dit ziet op de achterhaalde vluchtelingen; zie IV 19.

[6]) *Reikten wij de hand* ten teeken van onderwerping (zie Jer. L 15; I Par. XXIX 24) om op die wijze den hongerdood te ontkomen. Onder *de Assyriërs* zijn de Chaldeën, hunne erfgenamen, begrepen.

[7]) De door de zonden der *vaderen,* vooral door de gruwelen van Manasses (Jer. XV 4), opgehoopte schuld moeten wij *dragen,* d. i. uitboeten. Zie I 5, 8, 14, 22; III 42; IV 6; V 16, alwaar gezegd wordt, dat het toenmalige geslacht niet minder schuldig was en de maat der zonden deed overloopen; vgl. Exod. XX noot 8.

[8]) *Knechten,* te weten de hoogere en lagere ambtenaren van den koning van Babel, heerschen *over ons,* de vrije zonen van het volk Gods.

[9]) Vgl. voor de Hebr. uitdrukking *in animabus nostris* I Par. XI 19, waar *in periculo animarum* duidelijker en meer in overeenstemming met onze zegswijze *met gevaar van het leven* den zin teruggeeft. Er is hier sprake van de achtergebleven Judeërs, die, arm en weerloos, nog geplunderd werden door de *in de woestijn* wonende Arabieren en zich nauwelijks *brood,* d. i. het noodzakelijkste levensonderhoud, konden aanschaffen.

[10]) Hebr.: «vanwege den gloed des hongers», die de huid deed gloeien van koortshitte.

[11]) De bandelooze krijgers van het Chaldeeuwsche leger na de inneming van Jerusalem.

runt, et virgines in civitatibus Juda.

12. Principes manu suspensi sunt: facies senum non erubuerunt.

13. Adolescentibus impudice abusi sunt: et pueri in ligno corruerunt.

14. Senes defecerunt de portis: juvenes de choro psallentium.

15. Defecit gaudium cordis nostri: versus est in luctum chorus noster.

16. Cecidit corona capitis nostri: væ nobis, quia peccavimus.

17. Propterea mœstum factum est cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri.

18. Propter montem Sion quia disperiit, vulpes ambulaverunt in eo.

19. Tu autem Domine in æternum permanebis, solium tuum in generationem et generationem.

20. Quare in perpetuum oblivisceris nostri? derelinques nos in longitudine dierum?

21. Converte nos Domine ad te,

onteerd en jonkvrouwen in de steden van Juda.

12. Vorsten werden door hunne hand opgehangen, het aangezicht der grijsaards ontzagen zij niet[12]).

13. Jongelingen misbruikten zij ontuchtig, en knapen stortten neder onder het hout[13]).

14. De oudsten zijn verdwenen van de poorten[14]), de jongelingen uit het koor der psalmzangers.

15. Vervlogen is de vreugde van ons hart, in rouw verkeerd is onze rondzang.

16. Gevallen is de kroon van ons hoofd[15]); wee ons, omdat wij gezondigd hebben!

17. Daarom werd ons hart diep bedroefd, daarom zijn onze oogen verduisterd[16])!

18. Om den berg Sion, omdat hij verwoest is, vossen loopen daarop rond[17])!

19. Maar Gij, o Heer, Gij blijft in eeuwigheid, uw troon van geslacht tot geslacht[18])!

20. Waarom zoudt Gij ons voor immer vergeten, ons verlaten in lengte van dagen[19])?

21. Bekeer ons tot u, o Heer, en

---

[12]) Wellicht zijn de Jer. XXXIX 6 gedoode *vorsten* bedoeld, wier lijken aan palen werden opgehangen naar de wijze der Hebreërs; zie Deut. XXI 22, 23; vgl. I Reg. XXXI 10. Volgens anderen geschiedde dit onmiddellijk na de inneming der stad door de wreede overwinnaars. Zie IV 16 en vgl. Lev. XIX 32, waar *facies senum* naar den zin vertaald is door *personam senis, den persoon des grijsaards.*

[13]) Hebr.: «Jongelingen laten zij den molen dragen»; zie Exod. XI noot 6; Is. XLVII 2. Dit was het werk der slaven, evenals het torsen van zware vrachten met *hout* boven de krachten der *knapen.* De H. Hiër. nam de uitdrukking «den molen dragen en draaien» in overdrachtelijken zin evenals Job XXXI 10. Hier echter blijkens het tweede verslid minder juist.

[14]) Van de pleinen bij de stads*poorten,* waar de *oudsten* recht spraken en de *jongelingen* zich door zang en muziek vermaakten. Zie Jer. VII 34; XVI 9.

[15]) Al wat aan Juda tot eer strekte, vooral het koningschap en de tempel. Vgl. Jer. XIII 18.

[16]) *Verduisterd* door het weenen; I 22; II 11.

[17]) Omdat de tempel en het paleis op Sion zijn neergehaald; tot bewijs der verwoesting en der verlatenheid dier eenmaal zoo drukke en heilige plaats loopen thans *vossen,* volgens anderen jakhalzen, daarop rond.

[18]) Al is Gods troon op Sion vernietigd, zoo blijft Gods troon in den hemel in alle eeuwigheid (vgl. Ps. CI 13); als de eeuwige God zal Hij, krachtens zijne belofte aan David (II Reg. VII 14 volg.), zijn Rijk op Sion eenmaal herstellen.

[19]) Dit toch zou strijden met de in noot 18 vermelde belofte.

t convertemur: innova dies nostros, icut a principio.

2. Sed projiciens repulisti nos, :atus es contra nos vehementer.

wij zullen ons bekeeren; vernieuw onze dagen als in den beginne[20]).

22. Doch verworpen hebt Gij ons en verstooten, verbolgen zijt Gij tegen ons uitermate[21])!

[20]) Zie Jer. XXXI 18. Bekeering en erstelling zijn beide het werk van ods voorkomende genade, waarmede :hter Israël moet samenwerken. *Vernieuw* enz., d. i. maak ons weder als oorheen, toen wij in uwe vriendschap efden. Vgl. Is. I 26; Jer. XXX 20; ich. VII 14.

[21]) Hebr.: «Of hebt Gij ons geheel verstooten, zijt Gij op ons verbolgen tot het uiterste?» Zie op Jer. XIV 19. — In vele handschriften en uitgaven der Hebr. Bijbels wordt v. 21 hier herhaald, opdat het slot een woord van troost zou zijn.

De Profetie van Baruch.

INLEIDING.

Onder den titel „**de Profetie van Baruch**" is in de Vulgaat met de eigenlijke Profetie van Baruch (I—V) de Brief van Jeremias (VI) samengevat. In de Septuagint volgt op de Profetie van Jeremias eerst Baruch, dan de Klaagliederen en daarna de Brief van Jeremias. Daar de Hebreeuwsche tekst van Baruch is verloren gegaan, geldt de Septuagint voor grondtekst; want deze alléén is onmiddellijk uit het Hebreeuwsch, terwijl de overige bekende vertalingen van haar afhangen. Er zijn twee Latijnsche overzettingen der Septuagintvertaling: de ééne, in onze Vulgaat uit de Itala overgenomen, geeft woordelijk getrouw, niet zelden met opoffering van het Latijnsche taaleigen, de Septuagint weder; de andere, aan het Latijnsche spraakgebruik meer getrouw, is vermoedelijk eene volgens de Grieksche handschriften verbeterde uitgave der eerste Latijnsche vertaling.

Dat Baruch oorspronkelijk in het Hebreeuwsch werd geschreven, is reeds waarschijnlijk om de menigvuldige hebraïsmen (zie de aanteekeningen op I 1, 3, 4, 9, 10, 15, 22; II 3, 4, 8, 9, 15, 17, 25; III 1, 4, 8 enz.). Origenes moet nog den Hebreeuwschen tekst voor zijne Hexapla benuttigd hebben, zooals blijkt uit het bestaan van een hexaplarischen Griekschen tekst met de gewone *obeli* en *lemnisci* in den Codex Chisianus, en uit de randnoten in het Milaneesche handschrift van den Syrus hexaplaris, die tot driemaal toe aangeven, dat een of ander «in het Hebreeuwsch ontbreekt».

De Profetie van Baruch bevat twee deelen, die een innig samenhangend geheel vormen. Na eene historische inleiding (I 1—14) volgt eene schuldbelijdenis van het gansche volk met een gebed om ontferming (I 15—III 8); verder eene troostrede, waarin aan het afgedwaalde volk de weg des heils getoond wordt in eene lofrede op de ware wijsheid (III 9—V 9).

Baruch, volgens het opschrift (I 1) de schrijver der Profetie (vgl. Jer. XXXII 12 volg.; XXXVI; XLV), was met Jeremias naar Egypte gekomen (Jer. XLIII 1—7) en van daar, wellicht op bevel van Jeremias, naar Chaldea getogen (zie Bar. I 1, 3).

De *Brief van Jeremias* was blijkens zijne inleiding (VI 1—6) bestemd om de in ballingschap heentrekkende Judeërs tegen de afgoderij te waarschuwen, gelijk tevens het uitvoerig betoog over de nietigheid der afgoden (v. 7—72) aantoont. Ook de Brief is oorspronkelijk in het Hebreeuwsch geschreven, doch alleen in de Septuagintvertaling en in de uit haar afstammende overzettingen bewaard gebleven. Wel bevat het Grieksch van den Brief minder hebraïsmen dan dat van Baruch; dit echter bewijst alleen, dat een ander, die meer in het Grieksch ervaren was, hem vertaald heeft. Doch ook hier wijzen de eenvoudige zinbouw en de evenredigheid der versleden op een Hebreeuwschen grondtekst. Daarbij komen spraakkunstige onregelmatigheden, welke hare herkomst uit het Hebreeuwsch verraden. Wat echter beslissend is: de schrijver van den Brief is naar luid van het opschrift de profeet Jeremias.

Dewijl noch Baruch noch de Brief in den zoogenaamden Joodschen Canon voorkomen, worden zij buiten de Kerk tot de apocriefe boeken gerekend. Dit echter is met de oudste overlevering in strijd. Reeds Daniël toonde de schuldbelijdenis van Baruch te kennen; vgl. Dan. IX 7 volg. met Bar. I 15 volg.; Dan. IX 15 met Bar. II 11. Judas de Machabeër en het Sanhedrin van Jerusalem beriepen zich in hun schrijven aan de Alexandrijnsche Joden op den Brief van Jeremias; zie II Mach. II 1, 2. Beide geschriften, Baruch en de Brief, werden opgenomen in de Septuagintvertaling en derhalve tot den Alexandrijnschen Canon gerekend. De H. Epiphanius (haer. VIII 6) telt Baruch en den Brief onder de geschriften, welke «door God aan de Joden gegeven zijn». En voor een vroeger tijdperk leeren de *Constitutiones Apostolicae* (V 20), dat Baruch jaarlijks (op den Grooten Verzoendag) met de Klaagliederen in de Synagoog werd voorgelezen. Origenes (in Ps. I; Euseb. H. E. VI 19) rekende den Brief van Jeremias — en hieronder is Baruch begrepen — tot de Boeken van den Joodschen Canon. Onder de Vaders der vijf eerste eeuwen worden er meer dan dertig geteld, die Bar. III 36—38 of op naam van Baruch, of wel van Jeremias, tot wien Baruch dikwerf gerekend werd, of zonder naam van den schrijver als heilige schrift aanhalen. Hoewel de Brief van Jeremias zich om zijnen inhoud minder leende tot kerkelijk gebruik, wordt hij toch door Tertullianus (Scorp. c. Gnost. 8) en door den H. Cyprianus (de orat. domin. 5) als gezaghebbend gebezigd. Geen wonder derhalve, dat die oude en immer voortlevende overlevering door het hoogste gezag der Kerk in het H. Concilie van Trente is bekrachtigd en beide geschriften goddelijk en canoniek verklaard zijn.

Prophetia Baruch.

CAPUT I. | HOOFDSTUK I.

Opschrift en historische inleiding (v. 1—14). Schuldbelijdenis (v. 15—22).

T hæc verba libri, quæ scripsit Baruch filius Neriæ, filii Maasiæ, filii Sedeciæ, filii Sedei, filii Helciæ in Babylonia,

2. In anno quinto, in septimo die mensis, in tempore quo ceperunt Chaldæi Jerusalem, et succenderunt eam igni.

3. Et legit Baruch verba libri hujus ad aures Jechoniæ filii Joakim regis Juda, et ad aures universi populi venientis ad librum,

N dit zijn de woorden van het boek, welke Baruch, de zoon van Nerias, den zoon van Maäsias, den zoon van Sedecias, den zoon van Sedeï, den zoon van Helcias, geschreven heeft in Babylonië[1]).

2. In het vijfde jaar, den zevenden dag der maand, ten tijde dat de Chaldeën Jerusalem ingenomen en het met vuur verbrand hadden,

3. toen las Baruch de woorden van dit boek[2]) ten aanhooren van Jechonias, den zoon van Joakim, den koning van Juda[3]), en ten aanhooren van het gansche volk, dat om het boek[4]) was samengekomen,

[1]) Naar Hebreeuwsche wijze begint het boek, gelijk Exod., Jos., Jud., I Sam., I Reg., Ez., Jon., met het voegwoord *en*. — *De woorden van het boek* is eene Hebr. zegswijze; zie Jer. XXXVI 32. Zie verder Jer. XXXII 12 voor de geslachtslijst van *Baruch*, die hier drie geslachten hooger wordt opgevoerd. Voor *Sedeï* heeft het Grieksch Hasadioe (vgl. I Par. III 20 Vulg. «Hasadias»). De woorden *in Babylonië* verbindt men beter met v. 2, 3, waar de schrijver begint te verhalen, wanneer en bij welke gelegenheid dit boek in Babylonië aan de ballingen werd voorgelezen.

[2]) Welke *maand* in v. 2 bedoeld is, wordt nader bepaald door *ten tijde dat* enz. Baruch las zijn geschrift voor *in het vijfde jaar* op denzelfden dag en in dezelfde maand, waarop de Chaldeën het veroverde Jerusalem in asch hadden gelegd, te weten (zie IV Reg. XXV 8) *op den zevenden* (Jer. LII 12 «op den tienden») *dag* der «vijfde maand». Volgens Zach. VII 3, 5 werd deze gedenkdag met een plechtig vasten gevierd.

[3]) *Ten aanhooren*, eigenlijk «voor de ooren», is eene Hebr. zegswijze (zie Jer. XXXVI 13). *Jechonias* was in «het kerkerhuis» (Jer. LII 31) niet van alle verkeer met zijn volk uitgesloten; hij werd daarom wellicht minder streng behandeld, omdat hij zich vrijwillig aan de Chaldeën had overgegeven (zie IV Reg. XXIV 12); bovendien was hij toen (in 583) reeds het vijftiende jaar (van 598) in ballingschap en zal hem allengs meer vrijheid zijn toegestaan; want de Chaldeën waren meer toegeeflijk geworden (zie v. 8), omdat de ballingen kalm in hun lot berustten; zie v. 11, 12. Sedecias, de andere koning, die in ballingschap was, wordt niet genoemd; waarschijnlijk was hij, ten gevolge wellicht der gruwzame mishandeling (zie Jer. LII 10, 11), reeds spoedig gestorven of om zijne herhaalde oproerigheid strenger gestraft en afgezonderd.

[4]) Tot het aanhooren der voorlezing.

4. Et ad aures potentium filiorum regum, et ad aures presbyterorum, et ad aures populi, a minimo usque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia, ad flumen Sodi.

5. Qui audientes plorabant, et jejunabant, et orabant in conspectu Domini.

6. Et collegerunt pecuniam secundum quod potuit uniuscujusque manus,

7. Et miserunt in Jerusalem ad Joakim filium Helciæ filii Salom sacerdotem, et ad sacerdotes, et ad omnem populum, qui inventi sunt cum eo in Jerusalem:

8. Cum acciperet vasa templi Domini, quæ ablata fuerant de templo, revocare in terram Juda decima die mensis Sivan, vasa argentea, quæ fecit Sedecias filius Josiæ rex Juda,

9. Posteaquam cepisset Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam, et principes, et cunctos potentes,

4. en ten aanhooren van de machtigen, van de zonen der koningen[5]), en ten aanhooren van de oudsten en ten aanhooren van het volk, van den kleinste tot den grootste[6]) van allen, die in Babylonië woonden aan de rivier Sodi[7]).

5. En bij het aanhooren weenden zij, en zij vastten en baden voor het aangezicht des Heeren.

6. En zij verzamelden geld, volgens hetgeen ieders hand vermocht,

7. en zonden het naar Jerusalem aan den priester Joakim, den zoon van Helcias, den zoon van Salom, en aan de priesters[8]) en aan al het volk, zoovelen zich bij hem bevonden te Jerusalem[9]),

8. toen hij[10]) de vaten van den tempel des Heeren ontving, die uit den tempel waren weggenomen, om ze naar het land Juda terug te brengen, den tienden dag der maand Sivan[11]) — de zilveren vaten, die Sedecias, de zoon van Josias, de koning van Juda, gemaakt had,

9. nadat Nabuchodonosor, de koning van Babylon, Jechonias en de vorsten en al de machtigen en het

---

[5]) De *machtigen* zijn de krijgsoversten, die eveneens I Par. XXVIII 1 en XXIX 24 naast *de zonen der koningen*, d. i. de vorsten van het koninklijk huis, genoemd worden.

[6]) *Van het volk*, dat naar v. 3 hiertoe was samengekomen, *van den kleinste* enz., eene Hebr. zegswijze, zie Jer. VI 13; XXXI 34 enz.

[7]) Septuag.: «die in Babylon (de hoofdstad) woonden aan de rivier Soed», vermoedelijk eene zijrivier of een kanaal, dat in of nabij Babel in den Euphraat viel.

[8]) *Joakim*, als *de priester* van de overige *priesters* onderscheiden, was waarschijnlijk van hoogepriesterlijke afkomst (vgl. I Par. VI 13 en I Esdr. VII 1, 2) en bekleedde wellicht onder hen een aanzienlijk ambt; zie Jer. LII 24. De hoogepriester Josedec (zie I Par. VI 15) was in de ballingschap.

[9]) In het verwoeste Jerusalem hadden zich eenige van de aanzienlijke achtergeblevenen neergezet bij de arme inwoners, die er waren achtergelaten; zie Jer. LII 13 met noot 9. Op de plaats van het vroegere heiligdom werden reeds spoedig onbloedige offers (zie Jer. XLI 5), weldra zelfs «brandoffers» (v. 10), opgedragen.

[10]) De h. schrijver gaat zeggen, bij welke gelegenheid zij het geld van v. 6 «naar Jerusalem zonden» (v. 7): *toen hij*, te weten Baruch zelf, *de vaten* enz.

[11]) De maand *Sivan* is de derde maand, ongeveer Mei-Juni (vgl. Esth. VIII 9). Zeker is het, dat Baruch niet aanstonds na het ontvangen der tempelvaten vertrok, daar hij nog in de vijfde maand te Babylon was; zie noot 2. Volgens den anderen Lat. tekst, waarin de dag niet genoemd wordt, bracht niet Baruch zelf het geld en de heilige vaten weg, maar zonden de ballingen gezanten «om (met het geld) de vaten van het huis des Heeren mede te nemen».

et populum terræ ab Jerusalem, et duxit eos vinctos in Babylonem.

10. Et dixerunt: Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite holocautomata, et thus, et facite manna, et offerte pro peccato ad aram Domini Dei nostri:

11. Et orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, et pro vita Balthasar filii ejus ut sint dies eorum sicut dies cœli super terram:

12. Et ut det Dominus virtutem nobis, et illuminet oculos nostros ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor regis Babylonis, et sub umbra Balthasar filii ejus, et serviamus eis multis diebus, et inveniamus gratiam in conspectu eorum.

volk des lands van Jerusalem weggenomen en hen gevankelijk naar Babylon gevoerd had[12]).
10. En zij zeiden[13]): Zie, wij zenden u geld; koopt daarvoor brandoffers en wierook, en bereidt spijsoffers, en brengt offeranden voor de zonde op het altaar van den Heer, onzen God[14]),
11. en bidt voor het leven van Nabuchodonosor, den koning van Babylon, en voor het leven van Balthasar, zijnen zoon, opdat hunne dagen als de dagen des hemels mogen zijn op de aarde[15]),
12. en opdat de Heer ons kracht geve en onze oogen verlichte[16]), ten einde wij leven onder de schaduw[17]) van Nabuchodonosor, den koning van Babylon, en onder de schaduw van Balthasar, zijnen zoon, en wij hen vele dagen dienen[18]) en genade vinden voor hun aangezicht.

---

[12]) De Chaldeën hadden te gelijk met Jechonias ook de gouden heilige vaten van Salomon medegevoerd (zie IV Reg. XXIV 13; II Par. XXXVI 10; vgl. Jer. XXVII 16, 18; XXVIII 3). Hier vinden wij vermeld, dat Sedecias andere *zilveren* vaten had laten maken, welke bij de laatste verovering van Jerusalem eveneens buitgemaakt, thans door de Chaldeën waren teruggegeven (v. 8). Zie verder Jer. XXIV 1; IV Reg. XXIV 14 voor deze wegvoering van Jechonias en de zijnen. In plaats van *cunctos potentes, al de machtigen,* heeft de Septuag.: «de desmôtas (gevangenen) en de machtigen». Zie Jer. XXIV 1, waar de Septuag. het Hebr. «masgeer» (Vulg. incluser, inzetter) eveneens vertaalde met *desmôtas*. De andere Latijnsche vertaling heeft hiervoor *vinctos* (geboeiden), waarvoor wellicht bij vergissing hier *cunctos* is geschreven.

[13]) *Zij zeiden* in den thans volgenden brief, dien de ballingen naar Jerusalem medegaven.

[14]) De Septuagint voegt *brandoffers* «en voor de zonde», d. i. en zondoffers, bijeen. *Manna,* in de Vulg. uit de Septuag. onvertaald overgenomen, is eene foutieve spelling van het Hebr. «mincha», dat spijsoffer beteekent; zie Mal. I noot 11. *Het altaar* was op de plaats van het vroegere brandofferaltaar opgericht.

[15]) *En bidt* om een lang leven, langdurig *als de dagen des hemels,* eene hyperbolische vergelijking. Den *zoon van Nabuchodonosor* met name *Balthasar* mag men niet verwarren met den veel jongeren Baltassar van Dan. V 1. Mogelijk is hij dezelfde als Nabuchodonosor's zoon en opvolger Evilmerodach (vgl. Jer. LII 31), zoodat *Balthasar* of eene schrijffout is of een tweede naam van dezen koning. Men kan echter ook veronderstellen, dat hij de eerstgeborene was en nog tijdens het leven van zijn vader is gestorven. Althans in een Babylonischen tekst is er sprake van een zoon van Nabuchodonosor, met name «Marduk-sjumaussur» (d. i. de god Marduk bescherme zijnen naam). Daar Marduk ook Bel heette, kan men dien naam verwisselen met «Bel-sjuma-ussur», wat veel overeenkomt met het Hebr. «Bel-sjassar» of Balthasar; zie op Dan. V 1.

[16]) *Kracht* om de straf der ballingschap met gelatenheid te dragen; *onze oogen verlichte,* d. i. ons verkwikke en sterke in ons leed; zie I Reg. XIV 29.

[17]) Onder de bescherming; zie Thren. IV 20; Ezech. XXXI 6.

[18]) *Hen dienen,* niet andere, hardere

13. Et pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum nostrum: quia peccavimus Domino Deo nostro, et non est aversus furor ejus a nobis usque in hunc diem.
14. Et legite librum istum, quem misimus ad vos recitari in templo Domini, in die solemni, et in die opportuno:
15. Et dicetis: Domino Deo nostro justitia, nobis autem confusio faciei nostræ: sicut est dies hæc omni Juda, et habitantibus in Jerusalem. *Infra II 6.*
16. Regibus nostris, et principibus nostris, et sacerdotibus nostris, et prophetis nostris, et patribus nostris.
17. Peccavimus ante Dominum Deum nostrum, et non credidimus, diffidentes in eum: *Dan. IX 5.*
18. Et non fuimus subjectibiles illi, et non audivimus vocem Domini Dei nostri ut ambularemus in mandatis ejus, quæ dedit nobis.
19. A die, qua eduxit patres nostros de terra Ægypti usque ad

13. Bidt ook voor ons tot den Heer, onzen God; want wij hebben gezondigd tegen den Heer, onzen God, en zijne gramschap is niet afgewend van ons tot op den huidigen dag.
14. En leest dit boek, dat wij u zenden om in den tempel des Heeren te worden voorgelezen op den feestdag en op een geschikten dag[19]).
15. En gij zult zeggen[20]): Den Heer, onzen God, is de gerechtigheid; ons echter beschaming van ons aangezicht[21]), gelijk het is ten huidigen dage met geheel Juda en met de bewoners van Jerusalem,
16. met onze koningen en onze vorsten en onze priesters en onze profeten en onze vaderen.
17. Wij hebben gezondigd voor den Heer, onzen God[22]), en wij hebben niet gehoorzaamd en zijn trouweloos geweest jegens Hem,
18. en wij zijn Hem niet onderdanig geweest en hebben niet gehoord naar de stem van den Heer, onzen God, om te wandelen in zijne geboden, die Hij ons gegeven heeft.
19. Van den dag af, waarop Hij onze vaderen heeft uitgevoerd uit

meesters, en *vele dagen*, zoolang die vreemde heerschappij volgens Gods beschikking zal duren.

[19]) Een bepaalde *feestdag* schijnt bedoeld, misschien het Loofhuttenfeest, dat van den vijftienden dag der zevende maand gedurende acht dagen gevierd werd (Lev. XXIII 34—43; Deut. XVI 13—15) met eene plechtige feestverzameling op den eersten en den achtsten dag; hierop ziet waarschijnlijk het volgende in de Septuag.: «en op de dagen kairoe», wat de vertaling schijnt van de Hebreeuwsche uitdrukking: «op de dagen der bijeenkomst»; zie Lev. XXIII 2, 4.

[20]) Hier volgt nu de Profetie van Baruch, die de ballingen bij hunnen brief voegden, om gelijk bij hen (v. 3) ook te Jerusalem te worden voorgelezen. De profetie begint met eene schuldbelijdenis (I 15—II 10). De aanhef daarvan v. 15—20*a* wordt in Dan. IX 7—11 herhaald, want zij had bij de ballingen een diepen indruk achtergelaten. — In de oude Latijnsche vertaling wordt de Profetie van Baruch duidelijker ingeleid met de woorden: «En toen zij dit (boek) ontvangen hadden, lazen zij het voor; en daarin was geschreven als volgt».

[21]) De zin is: God handelt rechtvaardig, op ons echter komt de verdiende smaad en schande, welke thans ons deel is. De volgende uitdrukkingen *gelijk het is ten huidigen dage* en (Septuag.) «de manschap van Juda», alsook de opsomming in v. 16 zijn aan Jeremias, den meester van Baruch, eigen. Vgl. Jer. IV 4, 9; VIII 1; XI 2, 5, 9 enz. Evenals Jer. XV 4 en Thren. V 7 vermeldt Baruch de schuld der *vaderen*.

[22]) Wat hier in v. 17 nog volgt, staat niet in den Griekschen tekst, die ook in v. 18 en 19 beknopter is.

diem hanc, eramus incredibiles ad Dominum Deum nostrum: et dissipati recessimus, ne audiremus vocem ipsius.

20. Et adhæserunt nobis multa mala, et maledictiones, quæ constituit Dominus Moysi servo suo: qui eduxit patres nostros de terra Ægypti, dare nobis terram fluentem lac et mel, sicut hodierna die. *Deut. XXVIII 15.*

21. Et non audivimus vocem Domini Dei nostri secundum omnia verba prophetarum, quos misit ad nos:

22. Et abivimus unusquisque in sensum cordis nostri maligni, operari diis alienis, facientes mala ante oculos Domini Dei nostri.

het land Egypte, tot op dezen dag[23]) waren wij ongehoorzaam aan den Heer, onzen God, en lichtzinnig zijn wij afgeweken om niet te hooren naar zijne stem.

20. Zoo kleefden ons vele onheilen aan[24]) en de vervloekingen, welke de Heer had gelast aan Moses, zijnen dienstknecht[25]), die onze vaderen heeft uitgevoerd uit het land Egypte om ons een land te geven, dat overvloeit van melk en honig, — gelijk het is ten huidigen dage[26]).

21. En wij hoorden niet naar de stem van den Heer, onzen God, volgens al de woorden der profeten, die Hij gezonden heeft tot ons[27]);

22. en wij gingen heen, een iegelijk naar de gezindheid van ons boos hart, om vreemde goden te dienen[28]), kwaad doende voor de oogen van den Heer, onzen God[29]).

CAPUT II.

HOOFDSTUK II.

Vervolg der schuldbelijdenis (v. 1—10). Gebed om barmhartigheid en om vervulling der belofte (v. 11—35).

1. Propter quod statuit Dominus Deus noster verbum suum, quod locutus est ad nos, et ad judices nostros, qui judicaverunt Israel, et ad reges nostros, et ad principes nostros, et ad omnem Israel, et Juda:

1. Daarom heeft de Heer, onze God, zijn woord gestand gedaan, hetwelk hij gesproken heeft aangaande ons en aangaande onze rechters, die Israël gericht hebben, en aangaande onze koningen en aangaande onze vorsten en aangaande geheel Israël en Juda[1]),

---

[23]) Zie Jer. VII 25; XI 7.

[24]) Zie Jer. XLII 16. *Onheilen*, waaraan wij niet konden ontkomen.

[25]) Zie Lev. XXVI; Deut. XXVIII. Het volgende *die* enz. wijst op de ondankbaarheid der weerspannigen.

[26]) Deze woorden behooren bij den hoofdzin. Thans ondervinden wij die onheilen en vervloekingen.

[27]) *En*, ondanks die straffen, *hoorden wij niet*, hoewel God niet ophield te vermanen door de profeten. Zie Jer. VII 24; XI 8 enz.

[28]) *Operari* is de letterlijke vertaling van het Gr. ergadzesthai, dat in den Griekschen tekst van Jeremias het Hebr. *'abad*, d. i. *dienen*, teruggeeft. Zie b. v. Septuag. Jer. XXXIV 5. Zie verder Jer. XI 8; XIII 10 dezelfde uitdrukkingen.

[29]) Vgl. Jer. XVIII 10; XXXII 30.

[1]) *Daarom* ziet terug op I 21, 22, en drukt de zakelijke beteekenis uit van het Hebreeuwsche voegwoord, dat de Septuag. hier letterlijk «*en*» vertaalt. *Gesproken* door zijne profeten, die de overheid en het volk (Septuag.: «de manschap van Israël en Juda», zie I noot 21) zonder ophouden waarschuw-

2. Ut adduceret Dominus super nos mala magna, quæ non sunt facta sub cœlo, quemadmodum facta sunt in Jerusalem, secundum quæ scripta sunt in lege Moysi, *Deut. XXVIII 53.*
3. Ut manducaret homo carnes filii sui, et carnes filiæ suæ.

4. Et dedit eos sub manu regum omnium, qui sunt in circuitu nostro in improperium, et in desolationem in omnibus populis, in quibus nos dispersit Dominus.

5. Et facti sumus subtus, et non supra: quia peccavimus Domino Deo nostro, non obaudiendo voci ipsius.
6. Domino Deo nostro justitia: nobis autem, et patribus nostris confusio faciei, sicut est dies hæc. *Supra I 15.*
7. Quia locutus est Dominus super nos omnia mala hæc, quæ venerunt super nos:
8. Et non sumus deprecati faciem Domini Dei nostri, ut reverteremur unusquisque nostrum a viis nostris pessimis.

9. Et vigilavit Dominus in malis, et adduxit ea super nos: quia ju-

2. dat de Heer over ons groote onheilen zou brengen, welke onder den hemel niet geschied zijn, zooals zij zijn overkomen aan Jerusalem, naar hetgeen in de wet van Moses geschreven staat:

3. dat een ieder het vleesch zijns zoons en het vleesch zijner dochter zou eten[2])!
4. En hij gaf hen prijs aan de hand van alle koningen, die rondom ons zijn[3]), tot beschimping en tot verwoesting[4]) onder al de volken, onder welke de Heer ons verstrooid heeft.
5. En wij zijn onder en niet boven gekomen[5]), omdat wij gezondigd hebben tegen den Heer, onzen God, geen gehoor gevend aan zijne stem.
6. Den Heer, onzen God, is de gerechtigheid; ons echter en onzen vaderen beschaming des aangezichts, gelijk het is ten huidigen dage.
7. Want de Heer heeft over ons al die onheilen gesproken, welke gekomen zijn over ons[6]).
8. En wij hebben het aangezicht van den Heer, onzen God, niet verbeden[7]), door terug te keeren, een ieder onzer, van onze zeer booze wegen.
9. En de Heer waakte over de onheilen[8]) en bracht ze over ons;

---

den voor de in Lev. XXVI en Deut. XXVIII aangekondigde rampen. — De twee eerste verzen zijn in Dan. IX 12—13 herhaald.

[2]) De Septuag. heeft de Hebr. uitdrukking: «dat wij eten zouden, een ieder het vleesch van zijnen zoon en een ieder» enz. De bedreiging van Lev. XXVI 29 en Deut. XXVIII 53 (zie Jer. XIX 9; Ez. V 9, 10) was dan werkelijk in vervulling gegaan, waarschijnlijk tijdens de laatste belegering van Jerusalem; zie Thren. II 20; IV 10. Vgl. IV Reg. VI 28, 29.

[3]) Aan Syriërs, Moabieten, Edomieten enz.; vgl. IV Reg. XXIV 2.

[4]) Gelijk Jeremias (XVIII 16; XIX 8) had aangekondigd. *Tot verwoesting* is de letterlijke vertaling van het Grieksche *eis abaton*. Ditzelfde heeft de Septuag. Jer. XLIX 18, waarvoor het Hebr. (zie Vulg. XLII 18) *tot vloek* heeft, dat ook hier beter past. Vgl. de bedreiging in Deut. XXVIII 37.

[5]) d. i. Wij zijn ten diepste vernederd; zie Deut. XXVIII 13, 43 dezelfde uitdrukking. Zie verder Jer. VII 24.

[6]) Wat van hier af tot v. 17 volgt, keert Dan. IX 13—19 grootendeels terug.

[7]) Zie Zach. VII noot 2 de verklaring dezer Hebr. uitdrukking. Het zinverband met v. 7 is: *En*, ondanks die strafbedreiging, *hebben wij* enz.

[8]) Weder eene Hebr. uitdrukking; zie op Jer. I 12. God was als 't ware bezorgd, om al dat onheil en elk der aangekondigde rampen over ons te doen komen.

stus est Dominus in omnibus operibus suis, quæ mandavit nobis:

10. Et non audivimus vocem ipsius ut iremus in præceptis Domini, quæ dedit ante faciem nostram.

11. Et nunc Domine Deus Israel, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu valida, et in signis, et in prodigiis, et in virtute tua magna, et in brachio excelso, et fecisti tibi nomen sicut est dies iste: *Dan IX 15.*

12. Peccavimus, impie egimus, inique gessimus Domine Deus noster, in omnibus justitiis tuis.

13. Avertatur ira tua a nobis: quia derelicti sumus pauci inter gentes, ubi dispersisti nos.

14. Exaudi Domine preces nostras, et orationes nostras, et educ nos propter te: et da nobis invenire gratiam ante faciem eorum, qui nos abduxerunt:

15. Ut sciat omnis terra quia tu es Dominus Deus noster, et quia nomen tuum invocatum est super Israel, et super genus ipsius.

16. Respice Domine de domo sancta tua in nos, et inclina aurem tuam, et exaudi nos. *Deut. XXVI 15; Is. LXIII 15.*

want rechtvaardig is de Heer in al zijne werken, die Hij over ons geboden heeft[9]);

10. en wij hoorden niet naar zijne stem om te wandelen in de geboden des Heeren, welke Hij gegeven heeft voor ons aangezicht.

11. En nu[10]), Heer, God van Israël, die uw volk hebt uitgevoerd uit het land Egypte met machtige hand en met teekenen en met wonderen en met uwe groote kracht en met hooggeheven arm, en U eenen naam gemaakt hebt, gelijk het is ten huidigen dage[11]):

12. wij hebben gezondigd, wij hebben goddeloos gehandeld, wij hebben onrecht gepleegd, o Heer, onze God, bij al uwe gerechte werken[12])!

13. Moge uwe gramschap zich van ons afwenden, want weinigen zijn wij overgebleven onder de volken, werwaarts Gij ons verstrooid hebt!

14. Verhoor, o Heer, onze gebeden en onze smeekingen, en leid ons uit om uwentwil; en geef, dat wij genade mogen vinden voor het aangezicht dergenen, die ons hebben weggevoerd[13]),

15. opdat de gansche aarde wete, dat Gij, de Heer, onze God zijt en dat uw naam is uitgeroepen over Israël en over zijn geslacht[14])!

16. Zie neder, o Heer, uit uwe heilige woning op ons[15]) en neig uw oor en verhoor ons!

---

[9]) Deze *werken* Gods zijn de straffen, die Hij op ons liet neerkomen, omdat (v. 10 *en*) wij niet hoorden enz.

[10]) Hier begint het gebed van den profeet om ontferming, steunend op Gods beloften.

[11]) Eene navolging van Jer. XXXII 20, 21; vgl. Deut. XXVI 8.

[12]) Men kan ook vertalen: «ondanks of tegen al uwe bevelen», want in dien zin komt *justitiae* (zie b. v. Ps. XVII 23) niet zelden voor; vgl. Dan. IX 5. Doch beter voegt men, evenals Dan. IX 16 (Hebr.), deze woorden bij v. 13: «Naar al uwe gerechte werken», d. i. overeenkomstig uwe vroegere gunstbewijzen, *moge uwe gramschap* enz. *Wij* toch *zijn weinigen overgebleven* en zonder uwe ontferming zullen wij geheel en al omkomen.

[13]) Verlos ons uit Babylon *om uwentwil;* zie v. 15 en vgl. Is. XLVIII 11, noot 12 en Jer. XIV 7. Zoolang echter de ballingschap duren moet, geve God, dat wij genadig door de Chaldeën worden behandeld.

[14]) *Opdat* uit de zichtbare bescherming, door U aan het U toegewijde volk verleend, *de gansche* aarde enz. *Uw naam is uitgeroepen over Israël* is de gewone Hebreeuwsche uitdrukking om te beteekenen, dat Israël op bijzondere wijze aan God is toegewijd; zie Jer. VII 11; XIV 9.

[15]) Hoewel de tempel verwoest was,

17. Aperi oculos tuos, et vide: quia non mortui, qui sunt in inferno, quorum spiritus acceptus est a visceribus suis, dabunt honorem et justificationem Domino: *Is. XXXVII 18; Ps. CXIII 17.*

18. Sed anima, quæ tristis est super magnitudine mali, et incedit curva, et infirma, et oculi deficientes, et anima esuriens dat tibi gloriam et justitiam Domino.

19. Quia non secundum justitias patrum nostrorum nos fundimus preces, et petimus misericordiam ante conspectum tuum Domine Deus noster:

20. Sed quia misisti iram tuam, et furorem tuum super nos, sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum, dicens:

21. Sic dicit Dominus: Inclinate humerum vestrum, et cervicem vestram, et opera facite regi Babylonis: et sedebitis in terra, quam dedi patribus vestris. *Jer. XXXVIII 17.*

22. Quod si non audieritis vocem Domini Dei vestri operari regi Babyloniæ: defectionem vestram fa-

17. Open uwe oogen en zie! Want niet de dooden, die in de onderwereld zijn, wier geest is weggenomen uit hun binnenste, geven lof en gerechtigheid aan den Heer[16]).

18. Maar de ziel, die bedroefd is over de grootheid des onheils[17]) en gebogen en krachteloos gaat, en de versmachtende oogen en de hongerige ziel, zij geeft U, den Heer, lof en gerechtigheid!

19. Want niet naar de gerechte werken onzer vaderen storten wij gebeden en smeeken wij om ontferming voor uw aangezicht[18]), o Heer, onze God;

20. maar omdat Gij uwe gramschap en uwen toorn gezonden hebt over ons, gelijk Gij gesproken hebt door de bediening van uwe dienstknechten, de profeten[19]), zeggende:

21. Aldus zegt de Heer: Buigt uwen schouder en uwen nek, en dient den koning van Babylon; en gij zult in het land blijven, dat Ik heb gegeven aan uwe vaderen[20]).

22. Bijaldien gij echter niet hoort naar de stem van den Heer, uwen God, om den koning van Babylon

---

bleef toch Sion Gods *woning*, de plaats, die Hij had uitverkoren als den troon zijner genade; zie Ps. LXXIII 2; LXXV 3; vgl. III Reg. VIII 29; IX 3. Daarom bad ook Daniël (VI 10) met het gelaat naar Sion gekeerd. Anderen echter verstaan dit van Gods *woning* in den hemel evenals Deut. XXVI 15.

[16]) Dezelfde gedachte als Ps. VI 6, zie noot 6 aldaar; vgl. Is. XXXVIII 18, 19. *Gerechtigheid geven aan den Heer* beteekent in dit zinverband: Hem als den gerechten en heiligen God op aarde loven en prediken (zie v. 15), wat *de dooden* niet meer kunnen.

[17]) Over den ondergang van volk en rijk; vgl. Is. LXI 3; Soph. III 18 Hebr. De profeet beschrijft den waren boetvaardige, die, onder de straffen gedrukt, zich vernedert en vurig hoopt en verlangt naar de herstelling.

[18]) Naar de Septuag.: «niet op (daarop steunende) de gerechte werken van onze vaderen en van onze koningen storten wij het smeekgebed voor uw aangezicht» (zie Dan. IX 18). Het Gr. «eleos», dat eigenlijk *ontferming* beteekent, is meermalen de vertaling van het Hebr. «techinna», d. i. smeekgebed (b.v. Jer. XXXVI 7; XXXVII 19; XXXVIII 26; XLII 2).

[19]) De zin der Vulgaat is: wij vragen U om erbarming, omdat wij onder de slagen van uwen toorn niet weten, waar anders hulp in den nood te vinden. Doch *sed, maar*, staat niet in de Grieksche, de Syr. en de oude Lat. vertalingen, zoodat de zin is: wij storten onze gebeden, omdat wij rechtvaardig gestraft worden, overeenkomstig de bedreigingen der profeten.

[20]) Bijna woordelijk ontleend aan Jer. XXVII 11, 12. *Opera facere* en in v. 22, 24 *operari* is de slaafsche vertaling van het Gr. ergadzesthai, zie I noot 28.

ciam de civitatibus Juda, et a foris Jerusalem,

23. Et auferam a vobis vocem jucunditatis et vocem gaudii, et vocem sponsi, et vocem sponsæ, et erit omnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam.

24. Et non audierunt vocem tuam, ut operarentur regi Babylonis: et statuisti verba tua, quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum, ut transferrentur ossa regum nostrorum, et ossa patrum nostrorum de loco suo:

25. Et ecce projecta sunt in calore solis, et in gelu noctis: et mortui sunt in doloribus pessimis, in fame et in gladio, et in emissione.

26. Et posuisti templum, in quo invocatum est nomen tuum in ipso, sicut hæc dies, propter iniquitatem domus Israel, et domus Juda.

27. Et fecisti in nobis Domine Deus noster secundum omnem bonitatem tuam, et secundum omnem miserationem tuam illam magnam:
28. Sicut locutus es in manu pueri tui Moysi in die, qua præcepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israel,

29. Dicens: Si non audieritis vocem meam, multitudo hæc magna convertetur in minimam inter gentes, quo ego eos dispergam: *Lev. XXVI 14; Deut. XXVIII 15.*
30. Quia scio quod me non audiet populus: populus est enim dura

te dienen, zal Ik u doen verdwijnen uit de steden van Juda en van de pleinen van Jerusalem[21]),
23. en Ik zal van u wegnemen de stem der vreugde en de stem der blijdschap en de stem des bruidegoms en de stem der bruid, en geheel het land zal zonder spoor van bewoners worden[22]).
24. En zij hoorden niet naar uwe stem om den koning van Babylon te dienen; en Gij hebt uwe woorden gestand gedaan, welke Gij gesproken hebt door de bediening uwer dienstknechten, de profeten, dat de gebeenten onzer koningen en de gebeenten onzer vaderen zouden weggevoerd worden van hunne plaats[23]).
25. En zie, zij zijn weggeworpen in de hitte der zon en in de koude des nachts[24]); en zij zijn gestorven door de ergste plagen, door den honger en door het zwaard en door de pest[25]).
26. En Gij hebt den tempel, waarover uw naam is uitgeroepen, gemaakt, gelijk hij is ten huidigen dage, om de ongerechtigheid van het huis van Israël en van het huis van Juda[26]).
27. En Gij hebt met ons gedaan, o Heer, onze God, naar al uwe goedheid en naar al deze uwe groote barmhartigheid[27]),

28. gelijk Gij gesproken hebt door de bediening van uwen dienstknecht Moses, ten dage waarop Gij hem bevolen hebt uwe wet te schrijven voor de kinderen van Israël,
29. zeggende[28]): Indien gij niet hoort naar mijne stem, zal deze groote menigte weder worden tot het geringste onder de volken, werwaarts Ik hen verstrooien zal.

30. Want Ik weet, dat het volk naar Mij niet hooren zal; het is

[21]) Zie Jer. VII 34 en XXV 10.
[22]) *Sine vestigio,* in het Gr.: «eis abaton»; zie noot 4.
[23]) Zie de voorspelling Jer. VIII 1, 2.
[24]) Zie Jer. XXXVI 30.
[25]) *Emissio* is de slaafsche vertaling van het Gr. «*apostolê*», waarmede de Septuag. XXXIX (Vulg. XXXII) 36 het Hebr. «*deber*», d. i. *pest,* vertaalt. Zie de voorspelling Jer. XIV 12; XXIV 10.
[26]) Zie Jer. VII 14; XXVI 6, 9 de voorspelling aangaande den tempel.
[27]) God had Israël evenals zoovele andere volken geheel en al kunnen verdelgen; zie Jer. IV 27; V 10.
[28]) Te weten Lev. XXVI 14 volg. Deut. XXVIII 62.

cervice: et convertetur ad cor suum in terra captivitatis suæ:

31. Et scient quia ego sum Dominus Deus eorum, et dabo eis cor, et intelligent: aures, et audient.

32. Et laudabunt me in terra captivitatis suæ, et memores erunt nominis mei.

33. Et avertent se a dorso suo duro, et a malignitatibus suis: quia reminiscentur viam patrum suorum qui peccaverunt in me.

34. Et revocabo illos in terram, quam juravi patribus eorum Abraham, Isaac, et Jacob, et dominabuntur ejus: et multiplicabo eos, et non minorabuntur.

35. Et statuam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum: et non movebo amplius populum meum, filios Israel a terra, quam dedi illis.

toch een hardnekkig volk[29]); en het zal tot inkeer komen in het land zijner gevangenschap[30]).

31. En zij zullen weten, dat Ik, de Heer, hun God ben[31]); en Ik zal hun een hart geven, en zij zullen verstaan, ooren, en zij zullen hooren[32]).

32. En zij zullen Mij loven in het land hunner gevangenschap, en zij zullen mijnen naam indachtig zijn.

33. En zij zullen zich afwenden van hunnen starren rug[33]) en van hunne boosheden; want zij zullen indachtig zijn aan den weg hunner vaderen[34]), die gezondigd hebben tegen Mij.

34. En Ik zal hen terugroepen naar het land, dat Ik toegezworen heb aan hunne vaderen, Abraham, Isaäc en Jacob, en zij zullen daarover heerschen; en Ik zal hen vermenigvuldigen, en zij zullen niet verminderen[35]).

35. En Ik zal met hen een ander, eeuwigdurend verbond sluiten, om hun ten God te zijn, en zij zullen Mij ten volk wezen; en Ik zal mijn volk, de kinderen van Israël, niet meer verdrijven uit het land, dat Ik hun gegeven heb[36]).

CAPUT III.

HOOFDSTUK III.

Slot van het smeekgebed (v. 1—9). Troostrede: de ware wijsheid is door Israël verlaten (v. 10—13); zij is niet te vinden bij de menschen (v. 14—31), doch alleen bij God (v. 32—36), die haar aan Israël schonk (v. 37) en als de persoonlijke Wijsheid onder de menschen verkeert (v. 38).

1. Et nunc Domine omnipotens, Deus Israel, anima in angustiis, et spiritus anxius clamat ad te:

1. En nu, almachtige Heer, God van Israël, een beangste ziel en een benauwde geest schreit tot U[1]):

[29]) Zie Exod. XXXII 9; Jer. VII 26; XVII 23.

[30]) Vgl. Lev. XXVI 40, 42; Deut. IV 30; XXX 1.

[31]) Vgl. Lev. XXVI 44; Deut. IV 39; XXX 6.

[32]) Vgl. Deut. XXIX 4; Jer. V 21; XXIV 7.

[33]) Van hunne halsstarrigheid of verstoktheid.

[34]) d. i. Aan het harde lot, dat hunne vaderen heeft getroffen.

[35]) Vgl. Lev. XXVI 42 volg.; Deut. XXX 3—5; Jer. XVI 15; XXX 3, 10, 19.

[36]) Zie voor *het eeuwigdurend verbond*, het Nieuwe Verbond van den Messias, Jer. XXXI 31 volg.; XXXII 40.

[1]) Voor *almachtige* heeft het Grieksch «Pantokratôr», dat in de Septuagint

2. Audi Domine, et miserere, quia Deus es misericors, et miserere nostri: quia peccavimus ante te.

3. Quia tu sedes in sempiternum, et nos peribimus in ævum?

4. Domine omnipotens, Deus Israel, audi nunc orationem mortuorum Israel, et filiorum ipsorum, qui peccaverunt ante te, et non audierunt vocem Domini Dei sui, et agglutinata sunt nobis mala.

5. Noli meminisse iniquitatum patrum nostrorum, sed memento manus tuæ, et nominis tui in tempore isto:

6. Quia tu es Dominus Deus noster, et laudabimus te Domine:

7. Quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, et ut invocemus nomen tuum, et laudemus te in captivitate nostra, quia convertimur ab iniquitate patrum nostrorum, qui peccaverunt ante te.

8. Et ecce nos in captivitate nostra sumus hodie, qua nos dispersisti in improperium, et in maledictum, et in peccatum, secundum omnes iniquitates patrum nostrorum, qui recesserunt a te Domine Deus noster.

2. Hoor, o Heer, en ontferm U, want Gij zijt een barmhartige God, en ontferm U onzer, want wij hebben voor U gezondigd[2])!

3. Want Gij troont voor eeuwig, en wij, zullen wij te gronde gaan voor immer[3])?

4. Almachtige Heer, God van Israël, aanhoor nu het gebed der dooden van Israël[4]) en der kinderen van degenen, die voor U gezondigd hebben en niet hoorden naar de stem van den Heer, hunnen God; en ons kleefden de onheilen aan.

5. Gedenk niet de ongerechtigheden onzer vaderen, maar gedenk uwe hand en uwen naam te dezen tijde[5]).

6. Want Gij zijt de Heer, onze God, en wij zullen U loven, o Heer!

7. Want daarom hebt Gij uwe vreeze gegeven in onze harten, ook opdat wij uwen naam zouden aanroepen en U loven in onze gevangenschap; want wij wenden ons af van de ongerechtigheid onzer vaderen, die voor U gezondigd hebben[6]).

8. En zie, wij zijn heden in onze gevangenschap, waarin Gij ons verstrooid hebt tot smaad en tot vloek en tot zonde[7]), naar al de ongerechtigheden onzer vaderen, die afgeweken zijn van U, o Heer, onze God!

---

meermalen de vertaling is van het Hebr. «Jahve seba'oth», d. i. de Heer der heerscharen. De profeet bemoedigt zich en zijn volk in de ballingschap met dezelfde gedachte als in Ps. L 19 is uitgedrukt.

[2]) Twee beweegredenen tot verhooring: God is barmhartig; wij echter belijden nederig onze schuld.

[3]) Zie Thren. V 19, 20; Ps. XXVIII 10. Hij, die als Koning troont in den hemel, kan niet dulden, dat zijn Rijk op aarde vernietigd en zijn eeuwig Verbond verijdeld worden.

[4]) Die getuchtigd worden, zoodat zij als *dooden* zijn en als volk werkelijk waren omgekomen; zie v. 11 en vgl. Thren. III 6. Vgl. Is. XLI noot 11; Ez. XXXVII. Het volgende *en* heeft verklarende beteekenis: te weten *der kinderen* enz.; want zij moesten boeten ook voor de zonden hunner vaderen. Zie op Thren. V 7 en verder op Bar. I 15, 20.

[5]) *Uwe hand,* d. i. uwe zoo dikwerf betoonde macht ter gunste van Israël. *Uwen naam,* die om den verdrukten staat van uw volk door de heidenen gelasterd wordt. Vgl. II 11, 14 en voor het volg. vers II 17, 32.

[6]) Duidelijker in het Grieksch: «Want daarom (opdat wij U zouden loven, zie 6*b*) hebt gij de vreeze voor U in ons hart gegeven en (ons verleend) uwen naam aan te roepen. En wij zullen u loven in onze gevangenschap, dewijl wij van onze harten hebben afgewend al de ongerechtigheid» enz.

[7]) Tot straf der *zonde,* zoodat wij hierdoor als zondaars openlijk zijn gebrandmerkt. Het Grieksche woord beteekent waarschijnlijk «tot schuldbeta-

ıudi Israel mandata vitæ: au-
ı percipe, ut scias prudentiam.

Quid est Israel quod in terra
icorum es?

Inveterasti in terra aliena,
ɿuinatus es cum mortuis: de-
tus es cum descendentibus in
num.

Dereliquisti fontem sapientiæ:

Nam si in via Dei ambulasses,
;asses utique in pace sempi-
ı.

Disce ubi sit prudentia, ubi
ʳirtus, ubi sit intellectus: ut
simul ubi sit longiturnitas
et victus, ubi sit lumen oculo-
et pax.

Quis invenit locum ejus? et
intravit in thesauros ejus?

9. Hoor, Israël, de geboden des levens, neem ze ter oore, opdat gij wijsheid kennen moogt[8])!

10. Waarom, Israël, zijt gij in het land der vijanden?

11. Gij zijt verouderd in een vreemd land, gij zijt verontreinigd met de dooden, gij zijt gerekend bij hen, die afgedaald zijn in de onderwereld[9])!

12. Gij hebt de bron der wijsheid verlaten[10])!

13. Want indien gij den weg van God bewandeld hadt, zoudt gij voorzeker gewoond hebben in eeuwigdurenden vrede[11]).

14. Leer, waar doorzicht is, waar kracht is, waar verstand is, opdat gij tevens weten moogt, waar lengte des levens is en voedsel, waar licht der oogen is en vrede[12]).

15. Wie heeft hare plaats gevonden? En wie is ingegaan in hare schatkamers[13])?

; vermoedelijk stond er in het
.: «en tot woestenij». Zie ove-
ı Jer. XVIII 16; XIX 8; XXIV 9,
die *smaad* enz. voorspeld was.
Met deze vermaning tot aandacht
t *het tweede deel* der profetie,
n gehandeld wordt over de wijs-
welke in den mensch een afspie-
; is der ongeschapen Wijsheid
staat in de kennis en de betrach-
der geboden Gods, in geloof,
l en godsdienstigheid, welke de
ijn tot het ware *leven* hier en hier-
als. Hoezeer Israël deze wijsheid
ft, toont de profeet (v. 10—12)
it den ellendigen toestand, waarin
olk verkeert, omdat het den weg
ʳijsheid verlaten had.
Verouderd van harteleed en jam-
zie Thren. III 4 (volgens de be-
ıng van Lev. XXVI 39; Deut.
II 65), niet omdat de balling-
reeds zoo lang geduurd had.
ır was het gekomen, dat zij voor
treinigden gehouden werden even-
e dooden; zie noot 4. Het ant-
l volgt in v. 12.
Zie Jer. II 13; vgl. Ps. XXXV
ccli. I 5.
Derhalve is *de* door *God* aan
ı voorgeschreven *weg* de in v. 12
lde «wijsheid», welker «bron» God
zelf is. Hij toch spreekt door de Wet en de profeten. De vrucht der wijsheid is de *eeuwigdurende vrede,* d. w. z. alles wat tot duurzaam heil strekt voor tijd en eeuwigheid.

[12]) De wijsheid wordt hier nader verklaard als *doorzicht,* d. i. kennis van hetgeen men doen en laten moet, *kracht* om de hinderpalen op den weg der wijsheid te overwinnen, *verstand* om te oordeelen en te onderscheiden. Ook de vruchten der wijsheid (zie noot 11) worden uitvoeriger vermeld en zijn, naar den aard van het Oude Verbond, vooral tijdelijke zegeningen (zie Lev. XXVI; Deut. XXVIII): een lang leven (vgl. Exod. XX 12), *voedsel* voor geest en lichaam, Septuag.: «leven», d. i. voorspoed en welvaart, *licht,* zie I noot 16, en, wat alles in zich besluit, *vrede.* Waar Israël die ware wijsheid *leeren* moet, gaat de profeet nu verklaren: vooreerst niet bij de menschen of door menschelijke hulpmiddelen, want de machtigen en de rijken der aarde hebben haar niet gevonden (v. 15—31).

[13]) Vgl Job XXVIII 12. *Hare schatkamers* duidt aan, wat voordeelen de wijsheid in zich besluit. Macht (v. 16, 17) noch rijkdom (v. 18, 19) verleenen toegang tot haar. Vgl. Job. XXVIII 13—22.

16. Ubi sunt principes gentium, et qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram?

17. Qui in avibus cœli ludunt,

18. Qui argentum thesaurizant, et aurum, in quo confidunt homines, et non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant et solliciti sunt, nec est inventio operum illorum?

19. Exterminati sunt, et ad inferos descenderunt, et alii loco eorum surrexerunt.

20. Juvenes viderunt lumen, et habitaverunt super terram: viam autem disciplinæ ignoraverunt,

21. Neque intellexerunt semitas ejus, neque filii eorum susceperunt eam, a facie ipsorum longe facta est:

22. Non est audita in terra Chanaan, neque visa est in Theman.

23. Filii quoque Agar, qui exquirunt prudentiam, quæ de terra est, negotiatores Merrhæ, et Theman,

16. Waar zijn de vorsten der heidenen en zij, die heerschappij voeren over de wilde dieren, welke op de aarde zijn[14])?

17. Zij, die met de vogelen des hemels spelen[15])?

18. Die schatten verzamelen van zilver en van goud, waarop de menschen betrouwen en waarnaar zij zonder einde trachten? Die zilver bewerken en vol zorg zijn en wier werken onnaspeurlijk zijn[16])?

19. Uitgeroeid zijn zij en naar de onderwereld afgedaald, en anderen zijn in hunne plaats opgestaan[17]).

20. Jongeren[18]) zagen het licht en woonden op de aarde, maar den weg der wijsheid kenden zij niet,

21. noch wisten zij hare paden[19]); en ook hunne kinderen bevatten haar niet, van hun aangezicht bleef zij verwijderd[20]).

22. Zij wordt niet vernomen in het land Chanaän noch gezien in Theman[21]).

23. Ook de zonen van Agar, die de wijsheid zochten, welke van de aarde is[22]), de kooplieden van Merrhan en Theman[23]) en de fabeldich-

---

[14]) Zooals b. v. Nabuchodonosor; zie Jer. XXVII 6; XXVIII 14.

[15]) Die uit tijdverdrijf zich vermaken met vogels, als b. v. met tot de jacht afgerichte valken; vgl. Job XL 24.

[16]) Die kunstwerken van zilver vervaardigen en zich afsloven om nieuwe uit te denken en daarin slagen, zoodat het getal en de hoedanigheid hunner werken onnaspeurlijk zijn.

[17]) Dit is het antwoord op de vragen van v. 16—18. Het toont de ijdelheid en de vergankelijkheid van het aardsche. Zij bezaten alles, behalve de wijsheid, en wat zij hadden, hebben zij aan anderen moeten achterlaten.

[18]) Die behalve de macht en de rijkdommen ook de ondervinding hunner vaderen tot hunne beschikking hadden.

[19]) De *paden*, die tot de ware wijsheid voeren; vgl. Job XXVIII 23.

[20]) Septuag.: «hunne kinderen bleven verre van hunnen weg», d. i. dwaalden nog verder af dan de vaderen; of, volgens eene andere lezing, «van haren weg», van den weg tot de wijsheid.

[21]) *In het land Chanaän*, het land der Pheniciërs (zie Is. XXIII noot 12), die, hoewel schrandere kooplieden, de ware wijsheid niet bezaten. Zie over *Theman* en deszelfs aardsche (v. 23) wijsheid Jer. XLIX noot 8.

[22]) *De zonen van Agar* zijn de Ismaëlieten (zie Gen. XVI 3), die met de Pheniciërs door middel hunner karavanen handel dreven (vgl. Gen. XXXVII 52) en met hen wedijverden in sluwheid en bedrevenheid. Doch hunne *wijsheid* was wijsheid *van de aarde*. d. w. z. welke op de aarde door aardschgezinden geoefend wordt.

[23]) *Merrhan* is onbekend; sommigen gissen, dat het eene schrijffout is voor «Medan» of Madian, naar Gen. XXXVII 28 een handeldrijvend volk; anderen vermoeden, dat het door Strabo (XVI 4) vermelde zuidoost-Arabische volk der *Maraneitai* bedoeld is. *Theman* is reeds genoemd in v. 22; volgens an-

et fabulatores, et exquisitores prudentiæ et intelligentiæ: viam autem sapientiæ nescierunt, neque commemorati sunt semitas ejus.
24. O Israel quam magna est domus Dei, et ingens locus possessionis ejus!
25. Magnus est, et non habet finem: excelsus et immensus.
26. Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum.
27. Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinæ invenerunt: propterea perierunt.
28. Et quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam.
29. Quis ascendit in cœlum, et accepit eam, et eduxit eam de nubibus?
30. Quis transfretavit mare, et invenit illam? et attulit illam super aurum electum?
31. Non est qui possit scire vias ejus, neque qui exquirat semitas ejus:
32. Sed qui scit universa, novit eam, et adinvenit eam prudentia sua: qui præparavit terram in

ters[24]), en die wijsheid en verstand betrachtten — den weg der wijsheid echter kenden zij niet, noch waren zij hare paden indachtig[25]).
24 O Israël, hoe groot is het huis van God en hoe ruim de plaats zijner bezitting[26])!
25. Groot is zij en zonder einde, verheven en onmetelijk[27])!
26. Aldaar waren de reuzen, die vermaarden, die van den beginne af bestonden, groot van gestalte, ervaren in den krijg[28]).
27. Niet dezen heeft de Heer uitverkoren, en den weg der wijsheid vonden zij[29]) niet; daarom zijn zij omgekomen.
28. En omdat zij de wijsheid niet hadden, zijn zij vergaan om hunne onwijsheid.
29. Wie klom ten hemel op en haalde haar en bracht haar mede uit de wolken?
30. Wie stak de zee over en vond haar? En wie bracht haar aan voortreffelijk boven uitgelezen goud[30])?
31. Niemand is er, die hare wegen kennen kan, noch die hare paden uitvorscht.
32. Doch Hij, die alles weet, kent haar, en Hij heeft haar met zijn doorzicht gevonden[31]); Hij, die de aarde heeft toebereid voor een ein-

---

deren «Thema», een handel drijvende Arabische stam; zie Job VI 19.

24) Septuag.: «mythologoi», waarschijnlijk dezulken, die in spreuken en gelijkenissen hunne wijsheid naar Oostersche manier voordroegen; want Eccli. XX 19, 20 is «mythos» met «parabolê» gelijkluidend. Verder zijn nog genoemd dezulken, die aardsche *wijsheid* tot aardsche doeleinden en met aardsche middelen *betrachtten*.

25) Laat men *echter* weg, volgens eene waarschijnlijke Gr. lezing, dan loopt de zin geregeld af.

26) Door het woord tot Israël te richten, geeft de profeet reeds te kennen, dat dit volk boven alle volken met de hemelsche gave der wijsheid is bevoorrecht (zie nader v. 37). Het *huis van God* is hier de wereld, het heelal. Vgl. Ps. CIII 24.

27) In het oog der menschen; vgl. Jer. XXXI 37. — In dit grenzenloos gebied, waarin tal van volken wonen, was en is nergens (buiten Israël) de wijsheid te vinden, zelfs niet bij het befaamde reuzenvolk (v. 26).

28) Zie op Gen. VI 4; vgl. Eccli. XVI 8; Job. XXII 15.

29) Naar de Septuag.: «noch gaf Hij hun» enz. wordt de Heer als de Gever der wijsheid hier voor het eerst genoemd.

30) Septuag.: «voor .... goud». De dichterlijke vragen in v. 29, 30 zijn eene navolging van Deut. XXX 12, 13; vgl. Rom. X 6, 7. De zin is: zonder Gods openbaring kan de wijsheid niet erlangd worden. Vgl. Job. XXVIII 15.

31) De alwetende God, die naar de hier volgende (32*b*—35) beschrijving

æterno tempore, et replevit eam pecudibus, et quadrupedibus:
33. Qui emittit lumen, et vadit: et vocavit illud, et obedit illi in tremore.
34. Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, et lætatæ sunt:
35. Vocatæ sunt, et dixerunt: Adsumus: et luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas.
36. Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius adversus eum.
37. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo.
38. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.

deloozen tijd en haar gevuld heeft met vee en viervoetige dieren;
33. Hij, die het licht[32]) uitzendt, en het gaat; die het roept, en het gehoorzaamt Hem met siddering.
34. En de sterren geven licht op hare wachtposten, en zij verblijden zich[33]);
35. zij worden geroepen, en zij zeggen: Hier zijn wij[34])! En met blijdschap lichten zij Hem ter eere, die ze gemaakt heeft.
36. Deze is onze God[35]), en een andere wordt niet gerekend tegenover Hem.
37. Hij, Hij vond elken weg tot wijsheid, en Hij schonk haar aan Jacob, zijnen dienstknecht, en aan Israël, zijnen welbeminde[36]).
38. Daarna is Hij op de aarde verschenen, en heeft Hij met de menschen verkeerd[37]).

---

almachtig en de opperste gebieder is, bezit de wijsheid en beschikt daarover naar welgevallen; vgl. Job. XXVIII 23—27. *Gevonden* is hier van God op menschelijke wijze gezegd, overeenkomstig de vraag in 15, waarop eerst hier rechtstreeks geantwoord wordt.

[32]) Het *licht* der zon en der overige lichtende gesternten.

[33]) De *sterren*, als een leger voorgesteld, staan elk op de haar aangewezen plaats in den hemel als op hare *wachtposten*. Haar vriendelijke, lieflijke glans is als de uitdrukking der vreugde, waarmede zij aan den Schepper gehoorzamen. Vgl. Job. XXXVIII 7.

[34]) Dit valt nog meer op in het Oosten, waar na een zeer korte avondschemering de duisternis schielijker invalt. Vgl. Job. XXXVIII 35.

[35]) De alwetende en Almachtige is *onze* God, de God des verbonds. Zie verder Jer. X 6.

[36]) God schonk *haar*, de kennis of de wijsheid, door zijne openbaring in de Wet en door de profeten (zie IV 1—4). *Jacob* of *Israël* is hier de naam van Gods volk, dat op bijzondere wijze is bevoorrecht als zijn *welbeminde;* zie Jer. XI 15; XII 7. Vgl. Ps. CXLVII 19.

[37]) De Septuag. kan ook vertaald worden: «Daarna werd *zij*», de wijsheid, *op de aarde gezien;* m. a. w. nadat God haar aan Israël geopenbaard had, «kreeg zij eene vaste woning op Sion .... en schoot zij hare wortelen onder het verheerlijkte volk» Eccli. XXIV 15 volg. De zin blijft ongeveer dezelfde in de Vulgaat, waar dit van den zich openbarenden God gezegd is. Immers de aan Israël geopenbaarde wijsheid is eene afstraling van de persoonlijke Wijsheid, van het Goddelijk Woord. Vgl. Prov. VIII 22—31; Sap. VII 25—27. Hij, die zich openbaarde aan de aartsvaders, zijne Wet gaf op Sinaï, zijn volk vergezelde door de woestijn, van zijne tegenwoordigheid blijk gaf in de lichtende wolk boven de verbondsark, is vleesch geworden in de volheid der tijden en *is verschenen* in de menschelijke natuur *op de aarde en heeft met de menschen verkeerd,* vol genade en waarheid. — Wat reeds geschied was, is de afschaduwing van hetgeen nog zou geschieden; en dit alles drukt de profeet uit in het profetisch verleden, daar hij Gods raadsbesluit tot heil van het geestelijk Israël in zijne volheid aanschouwde.

CAPUT IV.

—

HOOFDSTUK IV.

—

ijsheid is de voorwaarde tot Israël's geluk (v. 1—4). Omdat Israël haar aten had, is het in ballingschap (v. 5—8) en weeklaagt Sion, het woord chtend tot de naburige steden (v. 9—16) en tot hare verbannen kinderen (v. 17—29). Troostwoord betreffende Sion's heerlijke herstelling (v. 30—37).

[ic liber mandatorum Dei, et quæ est in æternum: omnes, enent eam, pervenient ad vi- qui autem dereliquerunt eam, ›rtem.

›nvertere Jacob, et apprehende ambula per viam ad splendo- ›jus contra lumen ejus.

e tradas alteri gloriam tuam, ;nitatem tuam genti alienæ.

eati sumus Israel: quia quæ ›lacent, manifesta sunt nobis.

nimæquior esto populus Dei, ›rabilis Israel:

enumdati estis gentibus non ›rditionem: sed propter quod ı ad iracundiam provocastis ., traditi estis adversariis.

xacerbastis enim eum, qui fecit Deum æternum, immolantes niis, et non Deo.

1. Dit is het boek der geboden Gods en de wet, die geldt voor eeuwig; allen, die haar vasthouden, zullen komen tot het leven; wie haar echter verlaten, tot den dood[1]).

2. Bekeer u, Jacob, en grijp haar vast, wandel op den weg naar haren glans henen, tegenover haar licht[2]).

3. Geef aan geen ander uwe heerlijkheid, noch uwe waardigheid aan een vreemd volk[3]).

4. Gelukkig zijn wij, Israël, want wat aan God behaagt, is ons geopenbaard geworden[4]).

5. Schep moed, volk Gods, gij, aandenken van Israël[5])!

6. Gij zijt aan de heidenen verkocht, niet ter verdelging[6]); maar omdat gij God in zijne gramschap tot toorn getart hebt, zijt gij prijsgegeven aan de vijanden.

7. Want verbitterd hebt gij Hem, die u gemaakt heeft, den eeuwigen God, door te offeren aan de duivels[7]), en niet aan God.

Dit, de wijsheid, waarvan hier ›ken wordt van III 12 af, *is het* ›f is vervat in het boek *der gebo-* *ods* (zie Deut. IV 6) en is *de wet,* ; het woord van God (zie Matth. 35) *voor eeuwig geldt. Allen,* *ıar,* d. i. de in de Wet geopen- ; wijsheid, *vasthouden* door het n der Wet enz.; zie III 12—14.

)e Wet of de daarin vervatte id is als een vuurbaak, welke en ver hare stralen uitschiet. *el* op uwen levens*weg,* voet en eeds gericht *naar haren* lichten- *lans* en zoo *tegenover* het *licht* at gij eindelijk aan het einde van eg moet bereiken. Vgl. Prov. VI ;. CXVIII 105.

Jwe heerlijkheid en (Septuag.) ›voordeelen» of uwe voorrechten, in III 37—IV 2 opgenoemd. Gaf Israël geen acht op Gods openbaring en Wet, dan zou de later door Christus herhaalde bedreiging (Matth. XXI 43) in vervulling gaan en zouden andere volken zijne plaats innemen.

[4]) Eene opwekking tot hoogschatting van Gods openbaring in de Wet. Vgl. Deut. IV 8; XXXIII 29; Ps. XXXII 12.

[5]) Hier tot aan v. 29 spreekt Sion, de moeder des volks, en richt eerst (v. 5—8) het woord tot hare kinderen in de ballingschap. Septuag.: «Schep moed, mijn volk» enz. Het kleine overschot in de ballingschap was als het *aandenken* van Israël's vroegere heerlijkheid overgebleven. Zie voor de volg. v. 6—8 Deut. XXXII 15—18.

[6]) Zie Jer. IV 27; V 10.

[7]) De *duivels* vereerde men in de

8. Obliti enim estis Deum, qui nutrivit vos, et contristastis nutricem vestram Jerusalem.
9. Vidit enim iracundiam a Deo venientem vobis, et dixit: Audite confines Sion, adduxit enim mihi Deus luctum magnum:
10. Vidi enim captivitatem populi mei, filiorum meorum, et filiarum, quam superduxit illis æternus.
11. Nutrivi enim illos cum jucunditate: dimisi autem illos cum fletu et luctu.
12. Nemo gaudeat super me viduam, et desolatam: a multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum, quia declinaverunt a lege Dei.
13. Justitias autem ipsius nescierunt, nec ambulaverunt per vias mandatorum Dei, neque per semitas veritatis ejus cum justitia ingressi sunt.
14. Veniant confines Sion, et memorentur captivitatem filiorum, et filiarum mearum, quam superduxit illis æternus.
15. Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam, et alterius linguæ:
16. Qui non sunt reveriti senem, neque puerorum miserti sunt, et abduxerunt dilectos viduæ, et a filiis unicam desolaverunt.
17. Ego autem quid possum adjuvare vos?

8. Immers hebt gij God vergeten, die u heeft opgevoed, en bedroefd hebt gij uwe voedster Jerusalem[8]).
9. Zij toch zag de gramschap van God over u komen, en zij zeide[9]): Hoort, naburen van Sion[10]), want God heeft groot leed over mij gebracht!
10. Ik toch heb de gevangenschap gezien van mijn volk, van mijne zonen en dochters, welke de Eeuwige over hen gebracht heeft.
11. Want ik voedde hen op met vreugde, maar ik liet hen heengaan met geween en smart.
12. Niemand verheuge zich over mij, weduwe en eenzame[11])! Door velen[12]) werd ik verlaten om de zonden mijner kinderen, omdat zij zijn afgeweken van de wet Gods,
13. en zijne rechten niet kenden, noch wandelden op de wegen van Gods geboden, noch de paden zijner waarheid[13]) naar de gerechtigheid betraden.
14. Dat zij komen, de naburen van Sion, en gedenken de gevangenschap mijner zonen en dochters, welke de Eeuwige over hen gebracht heeft[14]).
15. Want Hij heeft over hen gebracht een volk van verre, een snood volk en van vreemde spraak[15]),
16. die den grijsaard niet ontzagen noch met de kinderen medelijden hadden, en die de lievelingen der weduwe ontvoerden en de eenzame beroofden van dochters.
17. Ik echter, hoe kan ik u helpen[16])?

---

afgoden. Vgl. I Cor. X 20. Ook in Deut. XXXII 17 vertaalde de Septuag. het Hebr. «sjedim» door «daimonia».

[8]) God was als een vader, die u *heeft opgevoed*, en *Jerusalem* was de moeder des volks, die hier als eene van hare kinderen verlaten weduwe treurt; zie Is. LIV 1—6.

[9]) Sion's weeklacht (v. 9—29). Zij richt eerst (v. 9—16) het woord tot de naburige steden, vervolgens (v. 17—29) tot de wegens hunne ongehoorzaamheid verbannen kinderen.

[10]) *Confines Sion*, Septuag. «paroikoi Siôn», eigenlijk «omwoners van Sion», beduidt hier de naburige steden, zooals de andere Lat. vertaling uitdrukt, «steden van Sion».

[11]) Zie Thren. I 1.

[12]) Door mijne talrijke kinderen.

[13]) Septuag.: «de paden der tucht», d. i. der wijsheid.

[14]) Zie v. 9, 10. *De Eeuwige* schijnt de vertaling van den naam «Jahve»; vgl. Deut. XXVIII 49: «De Heer («Jahve») zal over u brengen een volk van verre», gelijk in het hier volgende v. 15.

[15]) Zie Ps. LXXX 6; Is. XXVIII 11.

[16]) Sion richt nu het woord tot hare verbannen kinderen (v. 17—29). Zij,

18. Qui enim adduxit super vos mala, ipse vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum.
19. Ambulate filii, ambulate: ego enim derelicta sum sola.
20. Exui me stola pacis, indui autem me sacco obsecrationis, et clamabo ad Altissimum in diebus meis.
21. Animæquiores estote filii, clamate ad Dominum, et eripiet vos de manu principum inimicorum.
22. Ego enim speravi in æternum salutem vestram: et venit mihi gaudium a sancto super misericordia, quæ veniet vobis ab æterno salutari nostro.
23. Emisi enim vos cum luctu et ploratu: reducet autem vos mihi Dominus cum gaudio et jucunditate in sempiternum.
24. Sicut enim viderunt vicinæ Sion captivitatem vestram a Deo, sic videbunt et in celeritate salutem vestram a Deo, quæ superveniet vobis cum honore magno, et splendore æterno.
25. Filii patienter sustinete iram, quæ supervenit vobis: persecutus est enim te inimicus tuus, sed cito videbis perditionem ipsius: et super cervices ipsius ascendes.

18. Hij toch, die de onheilen over u gebracht heeft, Hij zal u redden uit de handen uwer vijanden.
19. Gaat voort, kinderen, gaat voort! Want ik, ik werd eenzaam achtergelaten[17]).
20. Ik heb het kleed des vredes[18]) afgelegd, doch mij bekleed met het boetekleed der smeeking[19]); en ik zal tot den Allerhoogste roepen in mijne dagen.
21. Schept moed, kinderen, roept tot den Heer, en Hij zal u redden uit de hand der vijandelijke vorsten.
22. Ik toch, ik hoop op den Eeuwige voor uwe redding; en er komt vreugde over mij van den Heilige om de barmhartigheid, welke over u komen zal van den Eeuwige, onzen Verlosser[20]).
23. Want ik liet u heengaan met smart en geween; doch terugvoeren zal u de Heer tot mij met blijdschap en vreugde voor immer.
24. Gelijk toch de naburen van Sion uwe gevangenschap van Godswege gezien hebben, zoo zullen zij zien, en welhaast, uwe redding van Godswege, welke u zal te beurt vallen met groote eer en eeuwigdurenden luister[21]).
25. Kinderen, verdraagt geduldig de gramschap, die gekomen is over u; de vijand toch heeft u vervolgd, doch weldra zult gij zijnen ondergang zien; en op zijnen nek zult gij treden[22]).

---

de moeder, kan hare kinderen niet helpen; want zoo ontzettend zijn de jammeren, dat alleen God, die ze over hen bracht, hen redden kan (v. 18).

[17]) *Gaat voort* in ballingschap! Sion berust in den wil van God en stelt zich aan hare kinderen ten voorbeeld.

[18]) Het feestgewaad, dat men droeg in *vrede* of welvaart. Vgl. Judith X 3.

[19]) Het donkere, ruwe kleed, dat men bij rampen droeg en waarin men Gods ontferming afsmeekte. Vgl. II Reg. XII 16—20; Judith IX 1; Esth. XIV 2.

[20]) Septuag.: «welke weldra komen zal». De tijd der ballingschap zou kort zijn in vergelijking met den eeuwigen duur der door den Messias voltooide herstelling, welke den profeet hier voor oogen staat.

[21]) Septuag.: «en met luister van den Eeuwige». Vgl. Is. XXXV 10; XLIX 23; LII 1; LX 1 volg.; Jer. XXX 19; XXXI 13 voor de heerlijkheid en den luister van het nieuwe Godsrijk.

[22]) Zie Deut. XXXIII 29. De *vijand* is de Chaldeër, in wien elke Gods Rijk weerstrevende macht is verpersoonlijkt. Het geestelijke Israël zal zegevieren; zie Is. XLV 14; XLIX 23; LX 14.

26. Delicati mei ambulaverunt vias asperas: ducti sunt enim ut grex direptus ab inimicis.

26. Mijne teedere kinderen hebben ruwe wegen bewandeld; zij toch werden weggevoerd als eene kudde door vijanden geroofd.

27. Animæquiores estote filii, et proclamate ad Dominum: erit enim memoria vestra ab eo, qui duxit vos.

27. Schept moed, kinderen, en roept luide tot den Heer; uw aandenken toch zal zijn bij Hem, die u heeft weggevoerd[23]).

28. Sicut enim fuit sensus vester ut erraretis a Deo: decies tantum iterum convertentes requiretis eum.

28. Want gelijk het uwe gezindheid was af te dwalen van God, zoo zult gij, u weder bekeerend, met tienvoudigen ijver Hem zoeken.

29. Qui enim induxit vobis mala, ipse rursum adducet vobis sempiternam jucunditatem cum salute vestra.

29. Hij toch, die onheilen over u gebracht heeft, Hij zal met uw heil weder eeuwigdurende vreugde over u brengen.

30. Animæquior esto Jerusalem, exhortatur enim te, qui te nominavit.

30. Schep moed, Jerusalem, want Hij bemoedigt u, die u eenen naam heeft gegeven[24])!

31. Nocentes peribunt, qui te vexaverunt: et qui gratulati sunt in tua ruina, punientur:

31. De boosdoeners zullen omkomen, die u mishandeld hebben; en zij, die zich verheugden over uwen val, zullen gestraft worden[25]).

32. Civitates, quibus servierunt filii tui, punientur: et quæ accepit filios tuos.

32. De steden, aan welke uwe kinderen dienstbaar waren, zullen gestraft worden; ook zij, die uwe kinderen heeft opgenomen[26]).

33. Sicut enim gavisa est in tua ruina, et lætata est in casu tuo, sic contristabitur in sua desolatione.

33. Want gelijk zij zich verheugd heeft over uwen ondergang en zich verblijd heeft over uwen val, zoo zal zij treuren over hare verwoesting[27]).

34. Et amputabitur exsultatio multitudinis ejus, et gaudimonium ejus erit in luctum.

34. En het gejuich harer menigte zal worden afgesneden, en hare vreugde zal verkeeren in rouw[28]).

35. Ignis enim superveniet ei ab æterno in longiturnis diebus, et habitabitur a dæmoniis in multitudine temporis.

35. Want vuur zal van den Eeuwige over haar komen voor langdurige dagen, en zij zal door duivelen bewoond worden in lengte van tijd[29]).

---

[23]) M. a. w. God, die u gestraft heeft, zal zich uwer ontfermen.

[24]) Nu richt de profeet (tot aan V 9) het woord tot de diepbedroefde moeder *Jerusalem* en troost haar: ten eerste omdat God haar den naam gaf van stad des Heeren, heilige stad (zie Is. XLVIII 2; LII 1; LX 14), welke naam het onderpand is van 's Heeren bijzondere bescherming en van hare onvergankelijkheid. *Bemoedigt u,* Septuag.: «troost u». Vgl. II Cor. I 4, 6.

[25]) Septuag.: «Ellendig zij (of «wee hun»), die u mishandeld hebben». *Die zich verheugden,* b. v. de Edomieten, zie Thren. IV 21. Eene tweede troostreden is de ondergang van Sion's vijanden (v. 31—35).

[26]) Septuag.: «Wee over de steden, aan welke uwe kinderen dienstbaar waren! Wee over haar (de stad Babel), die uwe kinderen (in gevangenschap) opnam!»

[27]) Zie Jer. L 11, 13, 23.

[28]) In de Septuag. wordt God sprekend ingevoerd: «En Ik zal haar gejubel over (haar) talrijk volk onderdrukken» enz. Vgl. Jer. L 35—39.

[29]) *Vuur* over Babylon, zie Jer. LI

36. Circumspice Jerusalem ad orenitem, et vide jucunditatem a Deo tibi venientem. *Infra V 5.*
37. Ecce enim veniunt filii tui, quos dimisisti dispersos, veniunt collecti ab oriente usque ad occidentem, in verbo sancti gaudenest in honorem Dei.

36. Zie rond, Jerusalem, naar het oosten en aanschouw de vreugde, die van God tot u komt[30]).
37. Want zie, zij komen, uwe kinderen, die gij liet heengaan in de verstrooiing, zij komen, verzameld van het oosten tot het westen, op het woord van den Heilige, zich verblijdende over de eer van God[31]).

CAPUT V.

HOOFDSTUK V.

Jerusalem verheuge zich over den terugkeer der ballingen en over de toekomstige heerlijkheid.

1. Exue te Jerusalem stola luctus, et vexationis tuæ: et indue te decore, et honore ejus, quæ a Deo tibi est sempiternæ gloriæ.

2. Circumdabit te Deus diploide justitiæ, et imponet mitram capiti honoris æterni.

3. Deus enim ostendet splendorem suum in te omni, qui sub cœlo est.

4. Nominabitur enim tibi nomen tuum a Deo in sempiternum: Pax justitiæ, et honor pietatis.

1. Leg af, Jerusalem, het rouwgewaad uwer verdrukking, en bekleed u met den tooi en met het eerekleed der eeuwigdurende heerlijkheid, die u van Godswege gewordt[1]).
2. God zal u omhangen met het dubbele kleed der gerechtigheid en op uw hoofd plaatsen de wrong van de heerlijkheid des Eeuwigen[2]).
3. Want God zal in u zijnen luister toonen aan al wie onder den hemel is.
4. Uw naam toch zal u genoemd worden door God voor eeuwig: Vrede der gerechtigheid en heerlijkheid der godsvrucht[3]).

58; *voor langdurige dagen,* want door een langdurig strafgericht zal Babel langzaam te niet gaan. *Duivelen,* «daimonia», vertaalde de Septuag. ook Is. XIII 21, waar de Vulg. *pilosi* heeft. Zie het aangeteekende aldaar en vgl. Is. XXXIV 14; Apoc. XVIII 2. Eene dichterlijke beschrijving eener verwoeste en verlaten streek.

[30]) Eene derde troostreden (v. 36, 37) is de terugkomst harer verbannen kinderen. *Naar het Oosten,* alwaar de ballingen zich bevonden. Vgl. Is. XLIII 5; XLIX 18; LX 4.

[31]) Zij komen *op het woord,* d. i. overeenkomstig het woord, *van den Heilige,* die zich een heilig volk wil afzonderen, *zich verblijdende over de eer van God,* die in de herstelling van Israël voor allen openbaar zal worden; vgl. Ez. XXXVI 23.

[1]) Het tegendeel van IV 20. Zie Is. LII 1; LXI 3, 10. *Eeuwigdurend* zal de *heerlijkheid* zijn van *Jerusalem,* in zooverre de hoofdstad van het oude Godsrijk hier het onvergankelijke Rijk Gods van het Nieuwe verbond vertegenwoordigt.

[2]) In de Septuag. evenals in v. 1 de imperatief: «omhang u» en «zet u op het hoofd». Het *dubbele kleed* is de tweemaal om het lichaam geslagen en derhalve wijde, rondom beschuttende mantel. Jerusalem mag zich omhangen (Septuag.) «met de gerechtigheid, die van Godswege is», d. i. met Gods goedgunstigheid, die haar onder alle opzichten zal heiligen en beschermen; *de heerlijkheid des Eeuwigen* zal haar tot eene eerekroon zijn, gelijk de *hoofdwrong* het sieraad is der Oostersche vrouw; vgl. Judith X 3; XVI 10.

[3]) *Uw naam zal door God genoemd worden* beteekent, dat Jerusalem door Gods goedheid inderdaad zal zijn wat

5. Exsurge Jerusalem, et sta in excelso: et circumspice ad orientem, et vide collectos filios tuos ab oriente sole usque ad occidentem, in verbo sancti gaudentes Dei memoria. *Supra IV 36.*

6. Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis: adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore sicut filios regni.

7. Constituit enim Deus humiliare omnem montem excelsum, et rupes perennes, et convalles replere in æqualitatem terræ: ut ambulet Israel diligenter in honorem Dei.

8. Obumbraverunt autem et silvæ, et omne lignum suavitatis Israel ex mandato Dei.

9. Adducet enim Deus Israel cum jucunditate in lumine majestatis suæ, cum misericordia, et justitia, quæ est ex ipso.

5. Rijs op, Jerusalem, en plaats u op de hoogte[4]; en zie rond naar het oosten en zie uwe kinderen verzameld van den opgang der zon tot haren ondergang, om het woord des Heiligen[5]) zich verblijdende over Gods aandenken.

6. Zij toch zijn van u heengegaan te voet, door vijanden voortgedreven[6]; maar de Heer zal hen herwaarts voeren tot u, met eere gedragen gelijk koningskinderen[7].

7. Want God heeft besloten elken hoogen berg en de eeuwenoude rotsen te verlagen en de dalen aan te vullen tot effen grond, opdat Israël vaardig wandele ter eere Gods[8].

8. En ook de bosschen en alle welriekend geboomte overschaduwden Israël op het bevel van God[9].

9. God toch zal Israël met vreugde herwaarts voeren in het licht zijner heerlijkheid, met barmhartigheid en gerechtigheid, die uit Hem is[10].

CAPUT VI.

HOOFDSTUK VI.

Brief van Jeremias. Inleiding (v. 1—6). De dwaasheid der afgoderij (v. 7—72).

Exemplar epistolæ, quam misit Jeremias ad abducendos captivos in Babyloniam a rege Babylonio-

Afschrift van den brief, welken Jeremias zond aan de gevangenen, die door den koning der Babylo-

die naam uitdrukt: eene stad, welke geroemd zal worden om *den vrede*, het kort begrip van alle zegening, die de *godsvrucht*, d. i. de door haar geoefende onderworpenheid en vreeze Gods, haar schenken zal. Vgl. Is. XXXII 17.

[4]) Vgl. Is. XL 9 en LI 9 en voor het volgende Is. LX 4, hier vrij nagevolgd. Op de *hoogte* geplaatst, mag Sion den terugkeer harer kinderen aanschouwen; zie verder IV 36, 37.

[5]) Beter voegt men *om* of liever «door» *het woord des Heiligen* bij het voorafgaande *verzameld*. Gods *aandenken* is weldoen, gelijk in v. 6 verklaard wordt.

[6]) Zie IV 26.

[7]) Vgl. Is. XLIX 22, 23; LXVI 20. Naar de Septuag.: «met eere gedragen als (op) een koningstroon».

[8]) *God heeft besloten* alle hinderpalen voor den terugkeer en de herstelling van zijn volk uit den weg te ruimen (zie Is. XL 4), opdat Israël (Septuag.) «veilig» wandele *ter eere Gods* of, wat het Grieksch ook kan beteekenen: «in de heerlijkheid Gods», gelijk in v. 9: «in het licht zijner heerlijkheid»; eene zinspeling op de vuurzuil bij nacht van Exod. XIII 21, gelijk de schaduw der bosschen in v. 8 wijst op de wolkzuil bij dag; zie Is. LII 12. Zie voor *de eeuwenoude rotsen*, Septuag.: «de eeuwige heuvelen», Hab. III noot 9.

[9]) In zijne levendige voorstelling beschrijft de profeet den terugkeer van Israël als reeds geschied.

[10]) Zie IV 23, 29. Vgl. Is. XXXV 10; LI 11; Jer. XXXI 7, 13.

rum, ut annuntiaret illis secundum quod præceptum est illi a Deo.

1. PROPTER peccata, quæ peccastis ante Deum, abducemini in Babyloniam captivi a Nabuchodonosor rege Babyloniorum. *Jer. XXV 9.*

2. Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, et temporibus longis usque ad generationes septem: post hoc autem educam vos inde cum pace.

3. Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos, et argenteos, et lapideos, et ligneos in humeris portari, ostentantes metum gentibus.

4. Videte ergo ne et vos similes efficiamini factis alienis, et metuatis, et metus vos capiat in ipsis.

5. Visa itaque turba de retro, et ab ante, adorantes, dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari Domine.

6. Angelus enim meus vobiscum est: ipse autem exquiram animas vestras.

niërs naar Babylonië zouden gevoerd worden, om hun aan te kondigen, wat hem door God was opgedragen.

1. Om de zonden, die gij bedreven hebt voor God, zult gij naar Babylonië gevankelijk worden weggevoerd door Nabuchodonosor, den koning der Babyloniërs.

2. In Babylon dan aangekomen, zult gij daar zijn zeer vele jaren en langdurige tijden, tot zeven geslachten toe[1]); daarna echter zal Ik u vandaar uitleiden in vrede.

3. Nu zult gij echter in Babylonië op de schouders zien gedragen worden gouden en zilveren en steenen en houten goden, welke den heidenen vrees aanjagen[2]).

4. Ziet dan toe, dat ook gij door uw gedrag aan de vreemdelingen niet gelijk wordet en vreezet en de vrees voor dezelve u bevange.

5. Als gij dan de menigte achter en voor hen ziet, zegt dan aanbiddend[3]) in uwe harten: U moet men aanbidden, o Heer!

6. Mijn engel toch is met ulieden; en Ik zelf zal uwe zielen zoeken[4]).

---

[1]) Het Hebr. «dôr», dat hier zonder twijfel voor het Grieksche «genea» *(generatio, geslacht)* in den grondtekst stond, beteekent in het algemeen een «tijdsbestek», dat korter en langer zijn kan; vgl. b.v. Gen. XV 16 met v. 13 en Job XLII 16. *Zeven* kan gelijk elders (zie Lev. XXVI 18) eene onbepaalde hoeveelheid uitdrukken, zoodat *zeven geslachten* hetzelfde beteekent als het voorafgaande *vele jaren en langdurige tijden*. Ieder ander, die op naam van Jeremias den Brief zou verdicht hebben, had voorzeker de uit Jer. XXV 11 en XXIX 10 bekende «zeventig jaren» genoemd.

[2]) Zie Is. XLVI 1, 7; Jer. X 5. *Gouden en zilveren,* d. i. met goud en zilver overtrokken. Op een te Nimrud gevonden gedenkteeken worden de godenbeelden in plechtige optochten op de schouders gedragen en heeft Bel in de ééne hand eene bijl en in de andere hand den bliksem; zie v. 14.

[3]) Naar het Grieksch hangt dit samen met v. 4 en ziet het meervoud *adorantes* duidelijk terug op het verzamelwoord *turba,* dat daar in den accusatief staat, zoodat de zin is: Ziet toe, dat geene vrees u bevange, als gij de menigte voor en achter de in optocht gedragen beelden aanbiddend ziet neervallen; doch *zegt dan in uwe* enz.

[4]) Twee redenen, waarom Israël aan God, die hier sprekend wordt ingevoerd, getrouw moet blijven, te weten uit eerbiedige dankbaarheid en uit heilige vreeze. *Mijn engel,* de schutsengel van Gods volk (zie Dan. X 13, 21; XII 1), *is met ulieden,* ook in de ballingschap; vgl. Exod. XXIII 23; XXXIII 2. *Uwe zielen zoeken* is eene Hebreeuwsche uitdrukking, welke aan Jeremias vooral eigen is (vgl. Jer. XI 21; XIX 7, 9 enz.). De zin is: Ik zal u naar het leven staan of met den dood straffen, indien gij u aan afgoderij schuldig maakt.

7. Nam lingua ipsorum polita a fabro, ipsa etiam inaurata, et inargentata falsa sunt, et non possunt loqui.

8. Et sicut virgini amanti ornamenta: ita accepto auro fabricati sunt.

9. Coronas certe aureas habent super capita sua dii illorum: unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum, et argentum, et erogant illud in semetipsos.

10. Dant autem et ex ipso prostitutis, et meretrices ornant: et iterum cum receperint illud a meretricibus, ornant deos suos.

11. Hi autem non liberantur ab ærugine, et tinea.

12. Opertis autem illis veste purpurea, extergunt faciem ipsorum propter pulverem domus, qui est plurimus inter eos.

13. Sceptrum autem habet ut homo, sicut judex regionis, qui in se peccantem non interficit.

14. Habet etiam in manu gladium, et securim, se autem de bello, et a latronibus non liberat. Unde vobis notum sit quia non sunt dii.

15. Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis confractum inutile efficitur, tales sunt et dii illorum:

7. Want[5]) hunne tong is door den werkman glad geschaafd; en al zijn zij ook met goud en zilver overtogen, logen zijn zij[6]), en zij kunnen niet spreken.

8. En als voor eene pronkzieke jonkvrouw, zoo heeft men goud genomen en ze daarvan gemaakt.

9. Ja, gouden kronen hebben hunne goden op hunne hoofden; en daarom nemen de priesters goud en zilver van hen weg en gebruiken het voor zich zelven[7]).

10. Ook geven zij daarvan aan lichte vrouwen en tooien er boeleersters mede; en omgekeerd nemen zij dat van boeleersters aan en tooien er hunne goden mede[8]).

11. Maar dezen zijn niet gevrijwaard tegen roest en mot.

12. Al zijn zij met een purperen gewaad bekleed, toch vaagt men hun het gelaat af om het stof des huizes, dat er zeer dik op ligt.

13. Eenen schepter voert hij als een mensch, als een rechter des lands[9]), hij, die dengene, welke tegen hem misdoet, niet ter dood brengt.

14. Ook houdt hij in de hand een zwaard en een bijl, doch hij vrijwaart zich zelven niet tegen krijg en roovers. En daarom zij het u klaarblijkelijk, dat zij geene goden zijn.

15. Vreest hen dus niet[10])! Want gelijk 's menschen vaatwerk, als het gebroken is, onnut wordt, zoo zijn ook hunne goden.

---

[5]) Hier begint het betoog betreffende de dwaasheid der afgoderij.

[6]) Een leugenbeeld, dat voorstelt hetgeen het niet is. Zie verder Ps. CXXXIV 15 volg.

[7]) In de annalen van Assurbanipal wordt b.v. gesproken van een dienstknecht, die tien talenten gouds wegnam, welke de koning voor zijnen afgod bestemd had.

[8]) Septuag. v. 8: «En als voor eene pronkzieke jonkvrouw nemen zij (de afgodendienaars) goud, v. 9, en vervaardigen kronen voor de hoofden hunner goden. Soms ook gebeurt het, dat de priesters goud en zilver van hunne goden wegstelen en voor zich zelven gebruiken. v. 10. En zij geven er van zelfs in het bordeel aan de boeleersters. Zij sieren ze op, als menschen, met kleederen, de zilveren goden en de gouden en de houten goden».

[9]) Zoo wordt Marduk niet zelden voorgesteld met een schepter, soms met een zwaard (v. 14) in de hand.

[10]) Dit besluit v. 14*b*, 15*a* keert aan het slot van bijna elke strophe terug.

16. Constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt pulvere a pedibus introeuntium.

17. Et sicut alicui, qui regem offendit, circumseptæ sunt januæ: aut sicut ad sepulcrum adductum mortuum, ita tutantur sacerdotes ostia clausuris, et seris, ne a latronibus exspolientur.

18. Lucernas accendunt illis, et quidem multas, ex quibus nullam videre possunt: sunt autem sicut trabes in domo.

19. Corda vero eorum dicunt elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos, et vestimentum ipsorum, et non sentiunt.

20. Nigræ fiunt facies eorum a fumo, qui in domo fit.

21. Supra corpus eorum, et supra caput eorum volant noctuæ, et hirundines, et aves etiam, similiter et cattæ.

22. Unde sciatis quia non sunt dii. Ne ergo timueritis eos.

23. Aurum etiam, quod habent, ad speciem est. Nisi aliquis exterserit æruginem, non fulgebunt: neque enim dum conflarentur, sentiebant.

24. Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus non inest ipsis.

25. Sine pedibus in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Confundantur etiam qui colunt ea. *Is. XLVI 7.*

26. Propterea si ceciderint in ter-

16. Staan zij in het huis[11]) opgesteld, dan zijn hunne oogen vol stof van de voeten der binnentredenden.

17. En gelijk voor iemand, die den koning heeft beleedigd, de poorten rondom zijn gesloten, of gelijk eenen ten grave bestelden doode[12]), zoo sluiten de priesters de toegangen met sloten en grendels, opdat zij door de roovers niet geplunderd worden.

18. Men ontsteekt voor hen lampen, en wel vele[13]), waarvan zij er geene kunnen zien; zij toch zijn als een balk in het huis[14]).

19. De wormen uit den grond knagen, naar men zegt, hun hart[15]) weg; terwijl deze hen en hunne kleederen opeten, voelen zij het zelfs niet.

20. Hunne aangezichten worden zwart van den rook, die in het huis opstijgt.

21. Over hun lijf en over hun hoofd vliegen nachtuilen en zwaluwen en ook de vogels, eveneens ook de katten.

22. Weet derhalve, dat zij geen goden zijn. Vreest hen dus niet!

23. Ook het goud, dat zij dragen, is (slechts) tot sieraad. Tenzij iemand er den roest[16]) afwrijft, blinken zij niet; want zelfs toen zij gegoten werden, voelden zij het niet.

24. Voor al wat kostbaar is, zijn zij gekocht, zij, in wie geen geest is[17]).

25. Geene voeten hebbende, worden zij op de schouders gedragen en toonen aan de menschen hunne schande[18]). Te schande worden mogen ook zij, die hen vereeren.

26. Daarom[19]), als zij op den grond

---

[11]) Septuag.: «in de huizen», d. i. in de tempels; zie v. 20 en 54.

[12]) Dien men bewaakt, opdat roovers de kostbaarheden van het lijk niet wegrooven. Septuag.: «als voor eenen ter dood geleide».

[13]) Septuag.: «en meerdere dan voor zich zelven».

[14]) Septuag.: «als een der balken» des tempels. In welken zin zij hieraan gelijk zijn, wordt in v. 19 volg. verklaard.

[15]) Het hout, dat onder het metalen bekleedsel is.

[16]) *Roest* aan goud, in oneigenlijken zin, te weten aangeslagen vuil. Vgl. Jac. V 3; Matth. VI 20.

[17]) Wat prijs men ook bestede, men kan geenen afgod koopen, waarin leven is. Vgl. Jer. X 14.

[18]) *Geen voeten*, welke ze kunnen gebruiken om te gaan. Vgl. Ps. CXIII 7. *Hunne schande* is hunne machteloosheid. Vgl. Is. XLVI 7; Jer. X 5.

[19]) Wijl zij zich niet kunnen bewe-

ram, a semetipsis non consurgunt: neque si quis eum statuerit rectum, per semetipsum stabit, sed sicut mortuis munera eorum illis apponentur.

27. Hostias illorum vendunt sacerdotes ipsorum, et abutuntur: similiter et mulieres eorum decerpentes, neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt,

28. De sacrificiis eorum fœtæ, et menstruatæ contingunt. Scientes itaque ex his quia non sunt dii, ne timeatis eos.

29. Unde enim vocantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis, et aureis, et ligneis:

30. Et in domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, et capita, et barbam rasam, quorum capita nuda sunt.

31. Rugiunt autem clamantes contra deos suos, sicut in cœna mortui.

32. Vestimenta eorum auferunt sacerdotes, et vestiunt uxores suas, et filios suos.

33. Neque si quid patiuntur ab aliquo, neque si quid boni, poterunt retribuere: neque regem constituere possunt, neque auferre.

34. Similiter neque dare divitias possunt, neque malum retribuere. Si quis illis votum voverit, et non reddiderit, neque hoc requirunt.

35. Hominem a morte non liberant,

vallen, staan zij uit zich zelven niet op; zelfs als iemand hem overeind zet, kan hij uit zich zelf niet blijven staan; maar gelijk aan dooden zet men hun hunne offergaven voor[20]).

27. Hunne priesters verkoopen hunne offers en verbruiken ze; eveneens nemen hunne vrouwen er haar deel van[21]), en noch aan eenen zieke noch aan eenen bedelaar deelen zij er iets van mede[22]).

28. Aan hunne offers raken kraamvrouwen en die de maandstonden hebben[23]). Daar gij dan hieruit weet, dat zij geen goden zijn, vreest hen niet!

29. Waarom toch heeten zij goden? Want vrouwen[24]) disschen voor aan de zilveren en gouden en houten goden.

30. En in hunne huizen zitten de priesters met gescheurde kleederen en met geschoren hoofd en baard en met ongedekte hoofden[25]).

31. Zij roepen en tieren tegen hunne goden als bij een lijkmaal[26]).

32. De priesters nemen hun de kleederen af en kleeden er hunne vrouwen en hunne kinderen mede.

33. En lijden zij iets van iemand of ondervinden zij eenig goed, zij kunnen het niet vergelden. Zij kunnen eenen koning noch aanstellen noch afzetten.

34. Evenzoo kunnen zij noch rijkdommen schenken noch kwaad vergelden[27]). Doet iemand aan hen eene gelofte zonder ze te volbrengen, ook dit wreken zij niet.

35. Zij bevrijden geen mensch van

---

gen (v. 25). Vgl. Is. XL 20; XLI 7; Jer. X 4.

[20]) *Gelijk aan dooden*, die evenmin genot hebben van de spijzen, welke op hun graf gelegd worden. Vgl. Dan. XIV 2.

[21]) Septuag.: «eveneens zouten hunne vrouwen daarvan in», te weten van de vleeschspijzen, welke in overvloed geofferd worden.

[22]) In het oog van den Israëliet was dit dubbel hardvochtig. Zie Deut. XIV 29; XVI 11, 14.

[23]) Zoo weinig telden de heidenen hunne afgoden en derzelver eeredienst. Want voor den Israëliet was dat een gruwel. Zie Lev. XII 4; XV 19—33.

[24]) Die naar de Wet van den offerdienst geheel en al waren uitgesloten.

[25]) Dit alles was aan de Israëlietische priesters door de Wet verboden. Zie Lev. X 6; XIX 27; XXI 5.

[26]) Zoo handelden ook de priesters van Baäl, III Reg. XVIII 28.

[27]) Septuag.: «noch koper schenken».

neque infirmum a potentiori eripiunt.

den dood, noch ontrukken zij een zwakke aan een sterkere.

36. Hominem cæcum ad visum non restituunt, de necessitate hominem non liberabunt.

36. Aan eenen blinde geven zij het gezicht niet weder, uit den nood kunnen zij niemand redden.

37. Viduæ non miserebuntur, neque orphanis benefacient.

37. Over eene weduwe kunnen zij zich niet ontfermen noch aan weezen weldoen.

38. Lapidibus de monte similes sunt dii illorum, lignei, et lapidei, et aurei, et argentei. Qui autem colunt ea, confundentur.

38. Op de steenen uit het gebergte gelijken hunne houten en steenen en gouden en zilveren goden. Doch die ze vereeren, zullen te schande worden.

39. Quomodo ergo æstimandum est, aut dicendum, illos esse deos?

39. Hoe kan men dan meenen of zeggen, dat zij goden zijn?

40. Adhuc enim ipsis Chaldæis non honorantibus ea: qui cum audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui:

40. Want zelfs de Chaldeeën doen hun oneer aan[28]; want als zij van eenen stomme hooren, die niet spreken kan, brengen zij die zaak voor Bel[29]) en vragen van hem de spraak.

41. Quasi possint sentire qui non habent motum, et ipsi cum intellexerint, relinquent ea: sensum enim non habent ipsi dii illorum.

41. Alsof degenen konden waarnemen, die zich niet bewegen kunnen; en zij zelven, als zij het beseffen, geven het op; hunne goden toch, zij hebben geen verstand[30]).

42. Mulieres autem circumdatæ funibus in viis sedent, succendentes ossa olivarum.

42. Vrouwen echter, zijn met linten omwonden, langs de wegen gezeten en branden olijfsteenen.

43. Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis ejus diruptus sit.

43. Wordt dan eene van haar door een voorbijganger aangetrokken en slaapt zij bij hem, dan verwijt zij aan wie naast haar zit, dat deze niet, gelijk zij, waardig is bevonden en dat haar lint niet verscheurd is[31]).

---

[28]) Te weten door den afgod te vragen wat hij niet geven kan, brengen zij zijne onmacht aan den dag. Dit wordt verder met een voorbeeld aangetoond.

[29]) Zie voor dezen afgod Is. XLVI noot 1.

[30]) Als de afgodendienaars *beseffen*, dat hunne goden machteloos zijn, *geven zij het* vragen *op*. Septuag.: «Wanneer zij eenen stomme zien, die niet spreken kan, brengen zij er Bel bij en vragen hem om de spraak. Alsof hij (Bel) het kon verstaan! En al zien zij het in, zij kunnen ze niet verlaten; want zij zijn zonder verstand».

[31]) Jeremias doelt op den ontuchtigen eeredienst der godin Belit, waarvan ook Herodotus (I 199) gewaagt. Volgens hem deed de Chaldeeuwsche jonkvrouw de gelofte om zich ter eere van Belit eenmaal in haar leven aan de ontucht over te geven. Zij begaf zich daartoe naar de plaats, aan de godin toegewijd, het voorhoofd *met linten* omkransd, ten teeken dat zij zich aan de godin verbonden had. Had zij hare zoogenaamde gelofte vervuld, dan scheurde zij die linten vaneen. Terwijl zij daar zat, brandde zij wat het Grieksch noemt *pitura*, d. i. zemelen, een toovermiddel, om de driften op te wekken. De Vulgaat las vermoedelijk *piturides*, wat gestampte olijven beteekent, hier echter door *ossa olivarum*, d. i. *olijfsteenen*, vertaald is.

44. Omnia autem quæ illis fiunt, falsa sunt. Quomodo æstimandum, aut dicendum est, illos esse deos?

45. A fabris autem, et ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes.

46. Artifices etiam ipsi, qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Numquid ergo possunt ea, quæ fabricata sunt ab ipsis, esse dii?

47. Reliquerunt autem falsa, et opprobrium postea futuris.

48. Nam cum supervenerit illis prœlium, et mala: cogitant sacerdotes apud se, ubi se abscondant cum illis.

49. Quomodo ergo sentiri debeant quoniam dii sunt, qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt?

50. Nam cum sint lignea, inaurata, et inargentata, scietur postea quia falsa sunt ab universis gentibus, et regibus: quæ manifesta sunt quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, et nullum Dei opus cum illis.

51. Unde ergo notum est, quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, et nullum Dei opus in ipsis est?

52. Regem regioni non suscitant, neque pluviam hominibus dabunt.

53. Judicium quoque non discer-

44. Alles echter, wat voor hen geschiedt, is logen. Hoe kan men dan meenen of zeggen, dat zij goden zijn?

45. Door kunstenaars nu en door goudsmeden zijn zij gemaakt. Zij kunnen niets anders zijn dan datgene wat de priesters[32]) willen.

46. Ook de kunstenaars zelven, die ze maken, zijn niet van langen duur. Kunnen dan de dingen, welke door hen zijn vervaardigd, goden zijn[33])?

47. Slechts leugen en schande laten zij voor de nakomelingen achter[34]).

48. Want komen over hen krijg en onheilen, dan overleggen de priesters onder elkander, waar zij zich met hen kunnen verbergen.

49. Hoe kan men dan achten, dat zij goden zijn, zij, die zich niet eens voor oorlog vrijwaren noch zich aan onheilen onttrekken?

50. Want daar zij van hout zijn, verguld en verzilverd, zal het naderhand[35]) door alle volken en koningen erkend worden, dat zij logen zijn; ja, klaarblijkelijk is het[36]), dat zij geen goden zijn, maar het werk van 's menschen handen, en dat er niets van Gods werk aan hen is[37]).

51. Waaruit is het dan kenbaar, dat zij geen goden zijn, maar werken van 's menschen handen, en dat er niets van Gods werk aan hen is[38])?

52. Zij stellen over de landstreek geenen koning aan en kunnen den menschen geen regen geven[39]).

53. Ook eene rechtzaak kunnen

---

[32]) Septuag. «de kunstenaars» of makers van beelden.

[33]) Vgl. Is. XLIV 14—20; Jer. X 9.

[34]) *Leugen en schande* zijn hier de afgoden zelven, welke de makers aan hunne kinderen achterlaten tot hun eigen schande. Vgl. Jer. X 14, 15.

[35]) Vgl. Zach. XIII 2.

[36]) De Septuag. verbindt de woorden anders: «Voor alle volken en koningen zal het klaarblijkelijk worden» enz.

[37]) d. i. Volstrekt niets wat door Gods handen gemaakt is. Van sommige beelden gaf men voor, dat zij, uit den hemel gedaald, van de Godheid afkomstig waren.

[38]) Het antwoord volgt in v. 52. De Codex Alexandrinus heeft: «Voor wien is het niet klaarblijkelijk, dat zij geen goden zijn?» Eene gevolgtrekking uit het voorafgaande.

[39]) Deze zijn inderdaad werken van God; zie Gen. XVII 6; Lev. XXVI 3; I Reg. II 10 enz.

nent, neque regiones liberabunt ab injuria: quia nihil possunt, sicut corniculæ inter medium cœli et terræ.

54. Etenim cum inciderit ignis in domum deorum ligneorum, argenteorum, et aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient, et liberabuntur: ipsi vero sicut trabes in medio comburentur.

55. Regi autem, et bello non resistent. Quomodo ergo æstimandum est, aut recipiendum quia dii sunt?

56. Non a furibus, neque a latronibus se liberabunt dii lignei, et lapidei et inaurati et inargentati, quibus hi, qui fortiores sunt,

57. Aurum, et argentum, et vestimentum, quo operti sunt, auferent illis, et abibunt, nec sibi auxilium ferent.

58. Itaque melius est esse regem ostentantem virtutem suam: aut vas in domo utile, in quo gloriabitur qui possidet illud: vel ostium in domo, quod custodit quæ in ipsa sunt, quam falsi dii.

59. Sol quidem, et luna, ac sidera cum sint splendida, et emissa ad utilitates, obaudiunt.

60. Similiter et fulgur cum apparuerit, perspicuum est: id ipsum autem et spiritus in omni regione spirat.

61. Et nubes, quibus cum imperatum fuerit a Deo perambulare universum orbem, perficiunt quod imperatum est eis.

62. Ignis etiam missus desuper ut consumat montes, et silvas, facit quod præceptum est ei. Hæc autem

zij niet beslechten noch landstreken van onrecht bevrijden[40]); want zij kunnen niets, gelijk de kraaien midden tusschen hemel en aarde[41]).

54. Immers als er vuur valt in het huis der houten, zilveren en gouden goden, vluchten wel hunne priesters en redden zich; zij echter branden als balken middendoor.

55. Aan eenen koning nu en aan krijg kunnen zij niet weerstaan. Hoe kan men dan achten of aannemen, dat zij goden zijn?

56. Noch voor dieven noch voor roovers kunnen zich vrijwaren de houten en steenen en vergulde en verzilverde goden; degenen, die sterker zijn dan zij,

57. ontnemen hun het goud en het zilver en het kleed, waarmede zij bedekt zijn, en gaan heen, zonder dat zij zich kunnen helpen.

58. Derhalve is het beter een koning te zijn, die zijne macht kan toonen, of een geriefelijk huisraad, waarop zijn bezitter roem draagt, of eene huisdeur, welke wat binnen is beveiligt[42]), dan de leugengoden.

59. Immers[43]) zon en maan en sterren, die zoo schitterend zijn en ten dienste worden uitgezonden, zij gehoorzamen.

60. Eveneens is ook de bliksem, zoodra hij zich vertoont, duidelijk zichtbaar; en zoo ook blaast de wind in elke landstreek.

61. En de wolken, als haar door God geboden wordt het geheele aardrijk te doortrekken, volbrengen wat haar bevolen is.

62. Ook het vuur, van boven afgezonden om bergen en wouden te verteren, doet wat aan hetzelve

[40]) Gelijk God zoo menigwerf gedaan heeft ter gunste van zijn verdrukt volk.

[41]) De zin der vergelijking kan zijn: *als kraaien*, die schuw rondvliegen en niets kunnen dan krassen, zijn hunne goden ijdel en nietswaardig.

[42]) De Septuag. voegt er bij: «of een houten pilaar in de koninklijke paleizen».

[43]) Het door God geschapene toont zich werkdadig en weldadig naar Gods bevel, maar de afgodsbeelden doen en kunnen niets.

neque speciebus, neque virtutibus uni eorum similia sunt.

63. Unde neque existimandum est, neque dicendum, illos esse deos, quando non possunt neque judicium judicare, neque quidquam facere hominibus.
64. Scientes itaque quia non sunt dii, ne ergo timueritis eos.
65. Neque enim regibus maledicent, neque benedicent.
66. Signa etiam in cœlo gentibus non ostendunt, neque ut sol lucebunt, neque illuminabunt ut luna.

67. Bestiæ meliores sunt illis, quæ possunt fugere sub tectum, ac prodesse sibi.
68. Nullo itaque modo nobis est manifestum quia sunt dii: propter quod ne timeatis eos.
69. Nam sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dii illorum lignei, et argentei, et inau-rati.

70. Eodem modo et in horto spina alba, supra quam omnis avis sedet. Similiter et mortuo projecto in tenebris similes sunt dii illorum lignei, et inaurati, et inargentati:

71. A purpura quoque et murice, quæ supra illos tineant, scietis itaque quia non sunt dii. Ipsi etiam postremo comeduntur, et erunt opprobrium in regione.

72. Melior est homo justus, qui non habet simulacra: nam erit longe ab opprobriis.

geboden is. Doch genen zijn noch in schoonheid noch in kracht aan één van deze gelijk[44]).
63. Daarom mag men niet meenen noch zeggen, dat zij goden zijn, dewijl zij noch gericht kunnen houden noch iets voor de menschen doen.

64. Daar gij dan weet, dat zij geen goden zijn, vreest hen dus niet!
65. Want zij kunnen koningen vloeken noch zegenen.
66. Ook teekenen aan den hemel laten zij onder de heidenen niet zien[45]); zij lichten niet gelijk de zon en schijnen niet gelijk de maan.
67. Beter dan zij zijn de dieren, welke kunnen vluchten onder eene beschutting en zich helpen.
68. Op geene wijze dan blijkt het ons, dat zij goden zijn; daarom vreest hen niet!
69. Want gelijk een vogelschrik in een komkommerveld niets beveiligt, alzoo zijn hunne houten en zilveren en vergulde goden.
70. Evenzoo is ook in een hof een witte doorn, waarop elke vogel gaat zitten[46]). Zoo zijn ook aan eenen in de duisternis weggeworpen doode hunne houten en vergulde en verzilverde goden gelijk.
71. Ook aan het purper en karmozijn[47]), welke op hen vermotten, kunt gij dus weten, dat zij geen goden zijn. Zij zelven ook worden ten laatste opgegeten en zijn een smaad in het land[48]).
72. Beter is een gerechtig mensch, die geen godenbeelden heeft; want hij zal verre zijn van den smaad[49]).

---

[44]) *Genen*, d. i. de afgodenbeelden, *aan deze*, de genoemde natuurkrachten.
[45]) Zie Jer. X noot 2.
[46]) Het gaat met dien *vogelschrik* als met *een witten doorn*, Septuag. «met een doornstruik»; in plaats van aan het gevogelte schrik aan te jagen, zet het er zich op neder.
[47]) Septuag.; «Ook aan het purper en aan het marmer», wat misschien beteekent: aan de als marmer dof glanzende stof of aan de op marmer gelijkende kalk- of verflaag op de houten beelden.
[48]) Als vermolmde beelden, waarvan de neus en de ooren enz. afvallen.
[49]) Dit wil zeggen: hij zal niet zijn blootgesteld aan *den smaad* en de teleurstelling, welke den afgodendienaars wacht, maar integendeel de hoogste eer, God zelven, het opperste goed bezitten.

DE PROFETIE VAN EZECHIËL

VERTAALD EN MET
AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

JOS. SCHETS,

PROFESSOR IN HET SEMINARIE TE HOEVEN.

De Profetie van Ezechiël.

INLEIDING.

Ezechiël, wiens Hebreeuwsche naam «Iechezk'eel» beteekent *sterk is God* of *dien God sterk maakt* (zie I 3; III 8), was de zoon van Buzi en een der priesters, die in het jaar 598 v. Chr. met Joachin gevankelijk werden weggevoerd uit Jerusalem (IV Reg. XXIV 12—16; vgl. Ez. XXXIII 21; XL 1). Hij vestigde zich met de overige ballingen te Tel-Abib (zie op III 15), aan den stroom Chobar (zie I noot 2), in Babylonië, en schijnt zijn verder leven aldaar te hebben doorgebracht. In het vijfde jaar van Joachin's wegvoering, volgens sommigen in zijn dertigste levensjaar (zie I noot 1), ontving hij zijne roeping tot profeet (Ez. I 2 vgl. met v. 4 volg.) in het I 4—III 15 beschreven visioen. Uit XXIX 17, vgl. I 2, blijkt, dat hij minstens twee en twintig jaren (593—571) als profeet werkzaam bleef. Naar XXIV 16—18 was hij gehuwd en verloor hij zijne vrouw door den dood, tot een teeken voor Israël. Door zijne medeballingen werd hij als profeet geëerd (VIII 1 volg.; XIV 1 volg.), soms echter bedreigd en bespot (zie II noot 7). Buiten het weinige, dat de Profetie omtrent het leven van den profeet mededeelt, is hiervan niets met zekerheid bekend. Volgens het Roomsche Martelaarsboek op 10 April (vgl. den H. Athanasius, Or. de incarn. Verbi) werd hij om het leven gebracht door eenen rechter van zijn volk, dien hij om afgoderij bestrafte.

De profetische bediening van Ezechiël onderscheidt zich onder twee opzichten van die der overige profeten. Vooreerst zag hij de goddelijke openbaring meermalen in den staat van geestvervoering of extase (vgl. de algemeene inleiding op de Profetische boeken bl. 14). Verder kenmerkte zich zijne bediening door zijn plaatsvervangend lijden. Hij moest het lijden van zijn volk niet slechts verkondigen en door teekenen verzinlijken, maar ook op de smartelijkste wijze daarin deelen, om hierdoor de komende jammeren aan zijn volk levendiger voor te stellen. Hij trad op als leeraar, maar tevens als middelaar voor zijn zondig volk en verwierf voor hetzelve door zijn lijden Gods barmhartigheid, gelijk het betaamde aan het type van den verwachten Verlosser.

Tot waardeering der Profetie van Ezechiël lette men op de tijdsomstandigheden, onder welke hij optrad (zie de inleiding op Jeremias bl. 263). In plaats dat de met Joachin naar Chaldea gevoerde Judeërs de ballingschap gelaten en in den geest van boetvaardigheid droegen als de rechtvaardige straf hunner zonden, bleven zij, in strijd met den hun geopenbaarden wil van God, de ijdele hoop voeden, dat de in Juda achtergeblevenen, koning en volk, zich van het juk der Chaldeën nog zouden bevrijden (vgl. Jer. XXVII 9 volg.; XXVIII 3, 4; XXIX), als ware Juda's vernedering alleen het gevolg van Chaldea's tijdelijke overmacht. Daarom voorspelde Ezechiël in het eerste tijdperk van zijn optreden, dat de maat der zonden vol was en derhalve Gods toorn zou neerkomen op Juda en inzonderheid op Jerusalem. Het huis van David zou troon en schepter verliezen, de stad en de tempel zouden verdelgd en het rijk van Juda zou vernietigd worden. Nadat deze voorspellingen vervuld waren en de overblijfselen van Juda deels gedood, deels in ballingschap waren weggevoerd, dreigde den ballingen een ander gevaar. Teleurgesteld in hunne verwachtingen betreffende de onschendbaarheid van de stad, den troon en den tempel, zouden zij zich licht aan moedeloosheid overgeven, allengs de heerlijke toekomst van Gods volk uit het oog verliezen en door vermenging met de heidenen, wier goden den God van Israël schijnbaar hadden overwonnen, als volk verdwijnen. Daarom ontving Ezechiël den last om het volk door zijne boetprediking tot berouw en bekeering op te wekken en vooral de eeuwenoude belofte aan Israël in herinnering te brengen, te weten den terugkeer uit de ballingschap, de herstelling van het volk in zijn land en inzonderheid de verlossing in het Rijk van den Messias, den tweeden David.

Ezechiël was derhalve geroepen, om Gods getrouwheid zoowel in bedreigingen als in beloften te profeteeren. Daarom legde God hem gedurig op de lippen: «Gij zult weten, dat Ik de Heer ben», de God des Verbonds. Reeds bij zijne eerste roeping aanschouwde hij in een profetisch gezicht den getrouwen God des Verbonds, zich aan hem openbarend als den wreker der zonden en den voltrekker der zegenrijke beloften. Dit is dan ook de *hoofdinhoud* der Profetie, welke in *drie deelen* wordt verdeeld.

Na de *inleiding,* het visioen der roeping van den profeet (I—III 21), bevat het *eerste deel* de profetieën tegen Juda vóór den val van Jerusalem (III 22—XXIV). Hierin bestrijdt de profeet de ijdele hoop op het behoud van de stad, het koningschap en den tempel, en predikt hij

.derende godsgericht over Juda. Dit deel laat zich splitsen in oepen van profetieën.
Na eene nieuwe openbaring des Heeren, waarin God aan Ezechiël gedragslijn voorschrijft (III 22—27), voorspelt de profeet door eeldige handelingen (IV—V) en door woorden (VI—VII), dat lem belegerd en veroverd, dat Juda verbannen zal worden.
Door een profetisch gezicht (VIII—XI) openbaart hem God, in roordigheid van Israël's oudsten, de oorzaak dier straffen. In eest is hij te Jerusalem getuige van de afgoderij in en bij den : (VIII); God geeft bevel de schuldigen te straffen, de getrouwen ren (IX); Gods heerlijkheid verlaat den tempel (X) en ook, na de ıdiging van schuld en straf, de stad. Hiermede is het gezicht .igd, dat de profeet aan de ballingen mededeelt (XI).
In de derde groep (XII—XIX) zijn velerlei profetieën bijeenge-, die alleen door hare gemeenschappelijke betrekking tot Jerus en Juda's schuld en straf met elkander verbonden zijn. Ezechiël eert door zinnebeeldige handelingen de wegvoering des volks, de van Sedecias en de verwoesting des lands (XII 1—20). Daarop ι godspraken betreffende het geloof aan valsche waarzeggerij en ıgeloof tegenover ware profetie: dit toch was een der oorzaken .e rampen (XII 21—XIV 11), welke vooral het overblijfsel van ılem zouden treffen (XIV 12—23). De profeet vergelijkt Jerusalem ıet onnutte hout van den wijnstok, dat ten vure gedoemd wordt hij stelt in eene uitvoerige strafrede Juda voor als eene schaame boeleerster, die Samaria en Sodoma in boosheid overtreft (XVI), roordeelt in eene nieuwe gelijkenis den koning Sedecias (XVII). ıne verhandeling over Gods rechtvaardigheid (XVIII) volgt nog laaglied over de vorsten en het volk van Juda (XIX).
In tegenwoordigheid der oudsten verwijt de profeet aan geheel de gruwelen in Egypte, in de woestijn en in Chanaän gepleegd Daarom zal Juda door het vuur verteerd, Jerusalem door het d uitgemoord worden (XXI). Want afschuwelijk is de zedeloosheid 'erusalem (XXII), Juda is schuldiger dan Israël ooit was (XXIII).
Op den dag dat Jerusalem's belegering aanving, voorspelde de ›t door de gelijkenis van den roestigen ketel het lot van de be-'s der stad. Bij den dood zijner vrouw verbiedt hem God openlijk ıuren, om den ballingen te beteekenen, dat zij het dierbaarste n verliezen, zonder daarover rouw te mogen bedrijven (XXIV).
het *tweede deel* (XXV—XXXII) zijn de profetieën betreffende de ısche volken bijeenverzameld. Voorop staan de zes naburige n, die zich om Juda's val verheugd en Israël gehoond hadden. van deze, Ammon, Moab, Edom en Philistea, worden in hoofdst. bedreigd. Uitvoeriger handelt de profeet over Tyrus en zijnen g (XXVI—XXVIII 19) en werpt daarna eenen blik op Sidon III 20—26). In XXIX—XXXII volgen zes profetieën tegen Egypte, it verschillende jaren dagteekenen.
; *derde deel* (XXXIII—XLVIII) bevat de godspraken betreffende l's herstelling. Als inleiding gaat eene verhandeling vooraf over ɜrplichting van den profeet als wachter des Heeren, over Gods

barmhartigheid en rechtvaardigheid; daarna richt de profeet zich tot de in Juda achtergeblevenen en tot de weerspannige ballingen (XXXIII). Op welke wijze God zijn volk zal herstellen, wordt eerst in het algemeen aangekondigd. De Heer zal de kwade herders doen omkomen. Hij zal zijne schapen verzamelen, besturen en weiden door den tweeden David, den Messias (XXXIV). Terwijl het bergland Seïr verwoest blijft, zal Israël naar zijn land terugkeeren. Aldaar zal God zijn volk reinigen, het met een nieuwen geest bezielen en in den vroegeren luister herstellen tot verheerlijking van zijnen naam (XXXV—XXXVI). Het gedoode Israël zal opstaan, evenals de doodsbeenderen voor de oogen van den profeet met vleesch bekleed en met leven bezield worden. Ephraïm en Juda zullen tot één Rijk hereenigd worden onder den tweeden David, en de Heer zal in hun midden wonen (XXXVII). De onverwinbaarheid en onvergankelijkheid van het herstelde Rijk wordt daarop zinnebeeldig beteekend in den krijg en de schandelijke nederlaag van Gog met zijne legerscharen (XXXVIII—XXXIX). In het laatste profetisch gezicht toont God den nieuwen tempel (XL—XLII), den nieuwen eeredienst (XLIII—XLVI), de herschepping van het land en de nieuwe verdeeling daarvan onder de twaalf stammen (XLVII—XLVIII), om zinnebeeldig te beteekenen, dat Hij een Rijk zal stichten, waarin Hij te midden van zijn volk zal wonen en in zijn heiligdom naar vaste regelen gediend zal worden door de priesters zijner keuze en door den Vorst uit David's huis.

Uit dit overzicht van den inhoud der Profetie blijkt, dat de profetische gezichten, de zinnebeeldige handelingen en de gelijkenissen een aanzienlijk deel van dit geschrift innemen. Eigenaardig is in deze de wijze van voorstelling. Vergelijken wij b.v. het roepingsvisioen van Isaias (VI) met dat van Ezechiël (I 4—III 15). Zakelijk is er overeenkomst en gelijkheid, doch de voorstelling is geheel verschillend. Terwijl Isaias sober is in de beschrijving van hetgeen hem getoond werd, werkt Ezechiël zijn profetisch gezicht uit tot in de geringste bijzonderheden. Hetzelfde verschil met de andere profeten vertoont zich in de voorstelling der zinnebeeldige handelingen. Wat Jeremias op last van God tot een voorbeduidsel voor Israël moest verrichten, verhaalt hij met enkele woorden (vgl. b.v. Jer. XLIII 9), om vervolgens de beteekenis uitvoeriger te verklaren (v. 10—13). Ezechiël daarentegen laat niet zelden de verklaring achterwege en beschrijft des te zorgvuldiger wat hij doen moet, om b.v. de belegering der stad (IV), de verstrooiing van Juda (V), het lot van koning Sedecias (XII) voor te stellen. Vooral bij de gelijkenissen treedt deze eigenaardigheid van Ezechiël op den voorgrond. Gelijk de andere profeten rijken en landen voorstellen onder gelijkenissen aan de levende en levenlooze natuur ontleend, zoo doet het ook Ezechiël, wanneer hij het trouwelooze Juda als eene schaamteloos ontuchtige vrouw afbeeldt (XVI en XXIII), of het huis van David vergelijkt met een ceder en een wijnstok en een leeuw (XVII en XIX), of Assur een trotschen ceder noemt (XXXI), Egypte een krokodil (XXIX en XXXII), of wanneer hij Tyrus beschrijft als een opgetuigd en beladen koopvaardijschip (XXVII). Terwijl echter bij andere profeten deze gelijkenissen meestal slechts met enkele woorden aangeduid worden, zijn

zij bij Ezechiël uitvoerige allegorieën. Deze uitvoerigheid is eene der vele oorzaken van de duisterheid zijner Profetie. Want niet zelden valt moeilijk te onderkennen, wat tot het wezen der zaak behoort, wat daarentegen enkel tot opluistering van het beeld dient. Hierbij komt, dat in zulke omstandige beschrijvingen woorden gebruikt zijn, welker beteekenis, omdat zij alleen bij Ezechiël voorkomen, niet vaststaat. Ten gevolge der duisterheid zijn er bovendien niet weinig schrijffouten in den tekst gekomen, en zulks reeds vroegtijdig, daar ook de Septuagint een deel derzelve met den tegenwoordigen Hebreeuwschen grondtekst gemeen heeft. Evenwel bevat deze Grieksche vertaling niet weinige lezingen, vooral in de laatste acht hoofdstukken, die eenigszins tot verduidelijking bijdragen.

Het goddelijk gezag der Profetie van Ezechiël werd reeds erkend ten tijde van Jesus, Sirach's zoon. Want onmiddellijk na Jeremias en vóór de twaalf Kleine Profeten roemt hij (Eccli. XLIX 10, 11) Ezechiël met bewoordingen, welke duidelijk op de Profetie terugzien. De plaats, die deze destijds in den Canon innam, heeft zij te allen tijde behouden. Woordelijke aanhalingen komen in het Nieuwe Testament niet voor, doch des te meer aanduidingen en zinspelingen op de godspraken en zinnebeelden. Vgl. b. v. Joan. X 11 volg. met Ez. XXXIV 11 volg., verder Matth XIII 32 met Ez. XVII 23. Vooral de H. Joannes in de Openbaring heeft de profetie van Ezechiël niet zelden nagevolgd; vgl. Apoc. XVIII—XXI met Ez. XXVII, XXXVIII volg., XLVII volg.

Prophetia Ezechielis.

CAPUT I.

HOOFDSTUK I.

Opschrift (v. 1—3). Verschijning van de heerlijkheid des Heeren: de vuurwolk met de vier levende wezens (v. 4—14), de vier raderen (v. 15—21), het uitspansel (v. 22—25) en de troon des Heeren (v. 26—28).

T factum est in trigesimo anno, in quarto, in quinta mensis, cum essem in medio captivorum juxta fluvium Chobar, aperti sunt cœli, et vidi visiones Dei. *Infra III 23 et X 20 et XLIII 3.*

2. In quinta mensis, ipse est annus quintus transmigrationis regis Joachin,

3. Factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem in terra Chaldæorum, secus flumen Chobar: et facta est super eum ibi manus Domini.

N het geschiedde in het dertigste jaar, in de vierde (maand), den vijfden der maand[1]), toen ik te midden der gevangenen aan den stroom Chobar was[2]), dat de hemelen werden geopend; en ik zag gezichten Gods[3]).

2. Den vijfden der maand, dat is het vijfde jaar der wegvoering van koning Joachin,

3. geschiedde het woord des Heeren tot den priester Ezechiël, den zoon van Buzi, in het land der Chaldeën aan den stroom Chobar; en aldaar kwam op hem de hand des Heeren[4]).

---

[1]) *In het dertigste jaar,* naar v. 2 «het vijfde jaar der wegvoering van Joachin», d. i. in het jaar 593. Sommigen denken aan het dertigste levensjaar van Ezechiël; doch hetgeen volgt *in de vierde* maand enz. (volgens oud-Israëlietische gewoonte van de Paaschmaand af geteld, omstreeks Juni-Juli) veronderstelt eerder eene gewone, algemeen gebruikelijke dan eene geheel persoonlijke jaartelling. Anderen stellen het dertigste jaar na Josias' hervorming omstreeks 623; doch het blijkt niet, dat deze hervorming het aanvangspunt eener nieuwe jaartelling is geworden. Nog anderen stellen het dertigste jaar der toen gangbare Babylonische tijdrekening; doch Nabopalassar, van wiens troonsbeklimming men eene nieuwe jaartelling had kunnen beginnen, werd koning in 626.

[2]) De profeet woonde *te midden der gevangenen;* dezen waren echter bij dit visioen niet tegenwoordig, zie III 14, 15. *De stroom Chobar* is niet de Habor, waarheen volgens IV Reg. XVII 6 de Noord-Israëlieten waren heengevoerd; want de namen verschillen, en terwijl de Habor door Noord-Mesopotamië stroomde, vloeide de *Chobar* «in het land der Chaldeën» (v. 3), d. i. in Babylonië, werwaarts de ballingen uit Juda waren overgebracht (IV Reg. XXIV 15, 16).

[3]) *De hemelen* schenen voor zijne oogen als *geopend;* vgl. Matth. III 16. Daaruit kwamen *gezichten Gods,* d. i. de hierna beschreven verschijningen, welke door den profeet in geestvervoering met de oogen des geestes, niet met die des lichaams, gezien werden; zij heeten gezichten *Gods,* omdat zij door God getoond werden en God zelven tot voorwerp hadden. Zie v. 3 en III 14.

[4]) Deze uitdrukking komt in de Pro-

:t vidi, et ecce ventus turbinis :bat ab aquilone: et nubes ıa, et ignis involvens, et splen- in circuitu ejus: et de medio quasi species electri, id est de o ignis:

:t in medio ejus similitudo ıor animalium: et hic aspectus n, similitudo hominis in eis.

4. En ik zag, en zie, een stormwind kwam van het noorden; en een zware wolk en warrelend vuur en een lichtglans rondom dezelve; en uit het midden daarvan als de schijn van witgoud, te weten uit het midden des vuurs[5]);

5. en in het midden daarvan was de gelijkenis van vier levende wezens; en dit was hunne gedaante: de gelijkenis eens menschen hadden zij[6]).

---

dikwerf voor. Gods *hand*, het beeld zijner kracht (zie Jer. XV vgl. Is. VIII 11), werkte op het ıud en den wil van den profeet, .t hij dingen zag, die boven het r zijner natuurlijke vermogens wa- :zechiël gebruikt deze uitdrukking ıl waar er sprake is van eene lijke geestverrukking (zooals hier : 14, 22; VIII 1; XXXVII 1; XL 1), ook bij andere wijzen van openba- (zooals XXXIII 22). In plaats van *m* heeft de Septuag. «op mij». — adruk herhaalt de profeet in v. 1 — ıt dit hemelsch gezicht hem ver- n *in het land der ballingschap*. ; deze openbaring Gods strekte tot s, dat God zijn volk in de balling-) niet had verlaten, maar het als een · kastijdde tot bekeering en tot Immers verscheen hier aan den et (II 1) *de heerlijkheid des Hee-* d. i. de openbaring van den God Verbonds, van Hem, die eens Is- ıit Egypte geleidde en in de wolk- beschermend en wrekend verge- (Exod. XVI 10), die bij de plech- ıluiting des Verbonds in majesteit inaï neerdaalde (Exod. XXIV 16, die van toen af boven de Ver- sark op soms zichtbare wijze de (Num. XIV 10) om gerichten gerechtigheid en erbarming te en, die later op een zelfde wijze ɜmpel van Salomon binnentrad en nd boven het verzoendeksel op .erubijnen te midden van zijn volk .end verbleef (III Reg. VIII 11). 'e vele zinnebeelden bij deze ver- ıing Gods — vandaar het meer- *gezichten* — waren den profeet e heilige geschiedenis bekend als beelden deels van wraak en deels ırbarming. Zoo toonde hem God aanstonds het tweevoudig doel ' zending, de prediking van Gods ht en van Gods ontferming.

[5]) Eerst beschrijft de profeet, hoe het hemelsche gezicht zich van verre aan hem vertoonde. *Stormwind* en *wolken* zijn de zinnebeelden van den wrekenden God (zie Jer. XXIII 19; Joël II 2; Soph. I 15), wiens gerichten de profeet tot hoofdst. XXXII verkondigt. *Van het noorden* komt de Heer (zie Jer. I 13 volg.) ten gerichte over Jerusalem en Juda. Dit gericht wordt verder verzinlijkt door *warrelend*, d. i. heen en weer flikkerend, bliksem*vuur* (vgl. Exod. IX 24; Ps. XCVI 2—5), waardoor de wolk als in een laaien gloed werd veranderd en met een stralenden *lichtglans* omgeven; vgl. Ps. XVII 9, 13. *Uit het midden* van het vuur glinsterde *als de schijn*, Hebr. letterlijk «als het oog», van fonkelend *witgoud*, dat een mengsel is van goud en zilver. Hierin openbaarde zich (zie v. 26 volg. en VIII 2) de boven de cherubijnen tronende God.

[6]) In v. 5—14 volgt de beschrijving der *vier levende wezens*. Naar X 20 waren het cherubijnen, derhalve geene bloote zinnebeelden, doch geestelijke wezens, engelen van den eersten rang gelijk de seraphijnen van Is. VI 2. Zij waren de dragers van den troon, waarop «de heerlijkheid des Heeren» zich openbaarde, evenals Exod. XXV 22, waar de Heer beloofd had tot zijn volk te spreken «uit het midden tusschen de twee cherubijnen»; zie Exod. XXV noot 17. Maar de voorstelling der cherubijnen is hier anders dan in Exod. XXV noot 16 wordt beschreven. Hier in v. 5 is alleen sprake van *de gelijkenis eens menschen*, omdat in hunne verschijning de menschengedaante het meest op den voorgrond trad, hoewel zij naar v. 10 tevens het voorkomen van een leeuw, van een stier en van een arend hadden. Bij de versiering in den tempel van Salomon (zie III Reg. VII 29) stonden eveneens stieren-

6. Quatuor facies uni, et quatuor pennæ uni.
7. Pedes eorum pedes recti, et planta pedis eorum quasi plantap edis vituli, et scintillæ quasi aspectus æris candentis.
8. Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus: et facies, et pennas per quatuor partes habebant.
9. Junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum: non revertebantur cum incederent: sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur.
10. Similitudo autem vultus eorum:

6. Ieder had vier gezichten en ieder vier vleugelen[7]).
7. Hunne voeten waren rechte voeten, en de zool van hunnen voet was als de zool van een runderhoef; en zij fonkelden als de schijn van gloeiend metaal[8]).
8. En menschenhanden waren onder hunne vleugelen aan de vier zijden; en zij hadden gezichten en vleugelen aan de vier zijden[9]).
9. En hunne vleugelen raakten elkander, die van het ééne aan het andere; zij keerden bij het gaan niet om, maar ieder ging recht voor zijn aangezicht uit[10]).
10. Dit nu was de gelijkenis van

---

en leeuwengedaanten met cherubijnen in verbinding. Volgens vele nieuweren heeft de voorstelling van Ezechiël verwantschap met de Assyrisch-Babylonische stiergodheden (volgens velen «kiroebi» genaamd), ontzaglijk groote en gevleugelde stieren, soms leeuwen, met een menschelijk gelaat. — Het Latijnsche *animalia* beteekent hier *levende wezens* (Septuag. «zôa»; vgl. Apoc. IV 6). Dit woord duidt aan, dat de cherubijnen de volheid des levens hadden, daar zij in de onmiddellijke nabijheid van God, de bron des levens, waren en den troon droegen van Hem, die door zijn Verbond het verloren leven aan de menschen zou terugschenken. — *De gelijkenis van* enz.: door deze en dergelijke uitdrukkingen, die in dit hoofdstuk gedurig terugkeeren, geeft de profeet te kennen, dat de goddelijke dingen, die hij zag, door geen menschelijke taal ten volle konden worden uitgedrukt.

[7]) *Vier gezichten* beteekent volgens de gewone opvatting het viervoudige gelaat, volgens anderen den uiterlijken vorm of het voorkomen der wezens. Gelijk de voornoemde «kiroebi» hadden zij dan een menschelijk gelaat, waren gevleugeld als arenden en geleken overigens op eenen stier en op eenen leeuw. — De *vier vleugelen* zijn een zinnebeeld van hunne geestelijke natuur, van hunne snelheid en bereidvaardigheid om Gods bevelen te volbrengen.

[8]) *Hunne voeten* beteekent hier hunne beenen, want de eigenlijke voeten beneden den enkel noemt de profeet aanstonds *de zool van hunnen voet*. De beenen waren *recht*, d. i. zij waren niet gebogen aan de knieën en hadden dus geene voor- of achterzijde, wat met de volgende beschrijving overeenstemt. Want de cherubijnen konden zich, zonder om te keeren, naar de vier zijden bewegen. Daarom was hunne voetzool *als de zool van een runderhoef* naar alle zijden afgerond. — *En zij*, de beenen, *fonkelden* enz.; vgl. Apoc. I 15.

[9]) Naar de gewone opvatting had elke cherubijn vier *handen*, te weten onder elken vleugel (v. 6) éëne hand. Doch de Septuag. kan zoo verstaan worden, dat er in het geheel aan de groep der vier cherubijnen vier handen zichtbaar waren, aan elke der vier zijden éëne. Wat hier nog volgt (*en zij hadden* enz.) is eene herhaling van v. 6; het Hebr.: «en (wat betreft) hunne gezichten en vleugelen aan deze vier» is de inleiding tot v. 9. De Septuag. echter spreekt hier en in v. 9 niet van de vleugelen, die eerst in v. 11 beschreven worden; zij heeft alleen: «en de gezichten van die der vier, zij keerden.... niet om» enz. v. 9*b*.

[10]) De cherubijnen raakten elkander met hunne horizontaal uitgespreide (zie v. 23) vleugelen. Zij vormden alzoo met hun vieren een gesloten vierkant, dat naar elken kant zijne voorzijde had, zoodat zij zich bij het gaan niet omkeerden. Dit laatste komt in v. 12 beter ter sprake.

ıominis, et facies leonis a
ipsorum quatuor: facies
bovis, a sinistris ipsorum
·, et facies aquilæ desuper
ı quatuor.

cies eorum, et pennæ eorum
desuper: duæ pennæ sin-
ı jungebantur, et duæ tege-
rpora eorum:

unumquodque eorum coram
ıa ambulabat: ubi erat im-
piritus, illuc gradiebantur,
ərtebantur cum ambularent.

similitudo animalium, aspe-
rum quasi carbonum ignis
ım, et quasi aspectus lam-
n. Hæc erat visio discur-
medio animalium, splendor
t de igne fulgur egrediens.

hun voorkomen: zij hadden het gezicht van eenen mensch; en aan hunne rechterzijde hadden zij, de vier, het gezicht van eenen leeuw; en aan hunne linkerzijde hadden zij, de vier, het gezicht van een rund; en aan hunne bovenzijde hadden zij, de vier, het gezicht van eenen arend[11]).

11. Hunne gezichten, en hunne vleugelen waren naar boven uitgestrekt; twee van elks vleugelen raakten elkander, en twee bedekten hunne lichamen[12]).

12. En ieder hunner ging recht voor zijn aangezicht uit; werwaarts de aandrift des geestes was, derwaarts gingen zij, en zij keerden niet om bij het gaan[13]).

13. En de gelijkenis der levende wezens: hunne verschijning was als van brandende kolen vuurs en als eene verschijning van fakkels[14]). Dit was, wat men heen en weer zag flikkeren in het midden der levende wezens, een lichtglans van vuur, en uit het vuur schoot bliksemlicht.

ıt gezicht van eenen mensch
rst genoemd als het voornaam-
.r de gewone verklaring stond
əzicht van eenen mensch midden
het aangezicht *van eenen*
ı dat *van een rund;* zie X
r het ook op de tweede plaats
. wordt. Verder, volgens de
verhief het aangezicht *van*
·end zich boven de drie ande-
doch *desuper, aan de boven-*
ıat niet in den grondtekst noch
ıdere oude vertalingen. Men
ı het vierde aangezicht voor-
·genover dat van eenen mensch,
ıog overblijvende binnenzijde.
ıren dan de vier aangezichten
vier windstreken gericht en
le wezens altijd recht voor één
aangezichten uit (v. 12) naar
richtingen, in welke zij zich be-
r. 17). — Zie voor de opvatting
weren in noot 7. — De mensch,
·, de stier en de arend zijn op
ə de vier voornaamste der le-
ezens en daarom passende zin-
ı der cherubijnen, die het volle
ıbben en verstand, kracht en
in zich vereenigen.
ınne gezichten staat niet in de

Septuag. en past ook niet bij het volgende. Wil men deze woorden behouden, dan dient men ze als op zich zelf staande op te vatten en zijn ze het besluit van v. 10, in dezen zin: En dat waren hunne gezichten. — Met twee *vleugelen* bedekten zij hunne lichamen uit eerbied voor God; vgl. Is. VI 2. Zie verder noot 10 en 11, ook voor het volgende vers.

[13]) Zij hadden alle vier een en dezelfde beweging, welke *de geest* of de kracht Gods hun mededeelde. Zie verder noot 11.

[14]) Naar de Septuag. met eene geringe wijziging van het Hebr.: «En in het midden der levende wezens was eene verschijning als van brandende kolen vuurs en als het gezicht van fakkels». Dit was het vuur van het altaar, dat in het midden tusschen de vier cherubijnen brandde en reeds van verre (zie v. 4) door den profeet gezien was; vgl. X 2, 6, 7 en Is. VI 6. Dit vuur straalde als *brandende kolen* en vlamde als *fakkels.* Verder wordt hier gezegd, dat uit dit altaarvuur bliksemstralen schoten, waardoor het heen en weer scheen te flikkeren. Vgl. Apoc. VIII 3—5.

14. Et animalia ibant, et revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis.

15. Cumque aspicerem animalia, apparuit rota una super terram juxta animalia, habens quatuor facies.

16. Et aspectus rotarum, et opus earum, quasi visio maris: et una similitudo ipsarum quatuor: et aspectus earum et opera, quasi sit rota in medio rotæ.

17. Per quatuor partes earum euntes ibant: et non revertebantur cum ambularent.

18. Statura quoque erat rotis, et altitudo, et horribilis aspectus: et totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor. *Infra X 12.*

19. Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter et rotæ juxta ea: et cum elevarentur animalia de terra, elevabantur simul et rotæ.

20. Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu, et rotæ pariter elevabantur, sequentes eum. Spiritus enim vitæ erat in rotis.

21. Cum euntibus ibant, et cum stantibus stabant: et cum elevatis a terra, pariter elevabantur et rotæ, sequentes ea: quia spiritus vitæ erat in rotis.

14. En de wezens gingen en keerden terug naar de wijze van den flikkerenden bliksem[15].

15. En terwijl ik de wezens beschouwde, verscheen er een rad op den grond naast de wezens, hebbende vier voorzijden[16].

16. En de aanblik der raderen en hun maaksel was als het gezicht der zee[17]; en eenerlei aanzien hadden zij, de vier; en hunne gedaante en hun maaksel was als ware er een rad in het midden van een rad[18].

17. Naar hunne vier zijden gingen zij, als zij gingen; en zij keerden niet om bij het gaan[19].

18. Ook groot waren de raderen en hoog, en vervaarlijk was hun voorkomen; en geheel de omvang was vol oogen rondom aan deze vier[20].

19. En als de wezens gingen, gingen eveneens ook de raderen naast hen; en als de wezens zich van den grond verhieven, verhieven zich te gelijk ook de raderen.

20. Werwaarts de geest ging, derwaarts verhieven zich, bij het gaan van den geest, gelijkerwijze ook de raderen, hem volgend. Want de geest des levens was in de raderen.

21. Als genen gingen, dan gingen zij; en als genen stonden, dan stonden zij; en als genen zich verhieven van den grond, dan verhieven zich eveneens ook de raderen, hen volgend. Want de geest des levens was in de raderen[21].

[15]) Evenals het altaarvuur bewogen zich de cherubijnen snel als *de bliksem.* De Septuag. heeft dit vers niet.

[16]) Naast elken cherubijn, *op den grond* van het tooneel, vertoonde zich *een rad.* Dit waren de raderen van Gods troonwagen (vgl. Eccli. XLIX 10). Elk rad had *vier voorzijden,* zie v. 16*b*; doch naar het Hebr. stonden de raderen «aan de vier zijden daarvan», d. i. van de vier cherubijnen als een geheel beschouwd; zie noot 10.

[17]) d. i. Als de kleur der zee, zeegroen. Hebr.: als de kleur «van Tharsis» of van Tharsissteen. In X 9 is dit door «chrysoliet» vertaald; vgl. Exod. XXVIII noot 13.

[18]) Waarschijnlijk beteekent dit, dat elk rad uit twee elkander rechthoekig kruisende raderen bestond. Daarom konden zij zich naar al de vier richtingen bewegen; zie v. 17 en X 11.

[19]) Evenals de cherubijnen; zie v. 9 en 12.

[20]) Hebr.; «En hunne velgen, hoog waren zij en vervaarlijk», omdat geheel de omvang der raderen *vol oogen* was. Dit beteekent, dat zij vol leven waren, geen doode werktuigen, welke den troonwagen van den levenden God onwaardig waren. Vgl. X 12 en Apoc. IV 6.

[21]) Hebr. in v. 20 en 21: «de geest van het levende wezen (een verzamel-

22. Et similitudo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis, et extenti super capita eorum desuper.

23. Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum: unumquodque duabus alis velabat corpus suum, et alterum similiter velabatur.

24. Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei: cum ambularent quasi sonus erat multitudinis ut sonus castrorum: cumque starent, demittebantur pennæ eorum.

25. Nam cum fieret vox super firmamentum, quod erat super caput eorum, stabant, et submittebant alas suas.

26. Et super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni: et super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper.

27. Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis, intrinsecus ejus per circuitum: a lumbis ejus

22. En er was eene gelijkenis boven de hoofden der wezens van een uitspansel, dat als den schijn had van schrikwekkend kristal en uitgestrekt was over hunne hoofden daarboven[22].

23. En onder het uitspansel waren hunne vleugels recht uitgespreid, die van het eene naar het andere; ieder bedekte met twee vleugelen zijn lichaam, ook het ander bedekte zich gelijkerwijze[23].

24. En ik hoorde het ruischen der vleugelen als het gedruisch van vele wateren, als de stem van den hoogverheven God[24]; als zij gingen, was er als het gedruisch eener menigte, als het gedruisch eens heerlegers; en als zij stilstonden, lieten hunne vleugelen zich neder[25].

25. Want toen er eene stem klonk boven het uitspansel, dat boven hunne hoofden was, stonden zij stil en lieten hunne vleugelen neder.

26. En boven het uitspansel, dat boven hunne hoofden hing, was als eene verschijning van saffiersteen, eene gedaante van eenen troon; en op de gedaante van eenen troon eene gelijkenis als eene verschijning eens menschen daarboven[26].

27. En ik zag als den schijn van witgoud, dat als met eene verschijning van vuur rondom was ingevat;

---

woord, d. i. van de cherubijnen) was in de raderen»; dit was de oorzaak der volmaakte overeenstemming in beweging tusschen de cherubijnen en de raderen: een en dezelfde goddelijke geest bewoog beiden; zie noot 13. Het viertal der wezens en der raderen, het symbolisch getal der algemeenheid en volmaaktheid (vgl. Is. XI 12; Ez. VII 2; Zach. VI 1—5; Apoc. VII 1), en beider vermogen om zich naar de vier windstreken te bewegen, hebben eene zinnebeeldige beteekenis. Beiden toch vereenigd zijn de troonwagen van de heerlijkheid des Heeren, die de gansche wereld bestuurt en zich in het Verbond aan de gansche wereld zou openbaren.

[22]) Boven de hoofden der cherubijnen en daarop als rustend was als *een uitspansel* (zie Gen. I 6), doorschijnend en schitterend als *kristal*, dat om zijnen glans en zijne uitgestrektheid *schrikwekkend* was. Boven dit hemelsche uitspansel verhief zich Gods troon. Zie Exod. XXIV 9, 10 eene zelfde openbaring van den God des Verbonds. Vgl. Apoc. IV 6.

[23]) Zie op v. 9 en 11.

[24]) *De stem van God* is de donder. Vgl. Ps. XXVIII 3 volg.

[25]) In de richting en de houding van v. 23*a*. Naar de Septuag. «hielden hunne vleugelen stil».

[26]) De God des Verbonds vertoonde zich in de gedaante van een mensch, het volmaaktste schepsel op de aarde. Als Koning zetelde Hij op een troon *als* van enkel *saffiersteen;* zie Exod. XXIV 10.

et desuper, et a lumbis ejus usque deorsum, vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu:

28. Velut aspectum arcus cum fuerit in nube in die pluviæ: hic erat aspectus splendoris per gyrum.

van zijne lendenen af en opwaarts en van zijne lendenen af tot beneden toe zag ik als eene verschijning van vuur, dat eenen lichtglans gaf in het rond[27]),

28. als eene verschijning van den boog, wanneer hij in de wolken is ten dage van den regen; zóó was de verschijning van den lichtglans in het rond.

CAPUT II.

HOOFDSTUK II.

Zending van den profeet tot het weerspannige Israël (v. 1—7). De boekrol (v. 8—9).

1. Hæc visio similitudinis gloriæ Domini: et vidi, et cecidi in faciem meam, et audivi vocem loquentis. Et dixit ad me: Fili hominis sta super pedes tuos, et loquar tecum.

2. Et ingressus est in me spiritus postquam locutus est mihi, et statuit me supra pedes meos: et audivi loquentem ad me,

1. Dit was het gezicht der gelijkenis van de heerlijkheid des Heeren; en ik zag en ik viel op mijn aangezicht, en ik hoorde de stem eens sprekenden[1]). En Hij zeide tot mij: Menschenzoon, sta op uwe voeten, en Ik zal tot u spreken[2]).

2. En nadat Hij tot mij gesproken had, kwam er een geest[3]) in mij en stelde mij op mijne voeten; en ik hoorde Dengene, die tot mij sprak

[27]) Naar de uitlegging van den H. Hiëronymus behooren de woorden *van zijne lendenen af en opwaarts* tot het voorafgaande, zoodat het kommapunt in de Vulgaat niet achter *circuitum*, maar achter *desuper* moet staan. Zie VIII 2. De zin is dus: Hij, die op den troon zat, was van de lendenen af en opwaarts schitterend als *witgoud* (zie noot 5), dat rondom omgeven was met een schijn van vuur. Doch van de lendenen af tot beneden toe was de schittering dier menschengedaante slechts als *vuur*, dat in het rond een zachten lichtglans gaf. Hierdoor werd naar v. 28 de geheele verschijning omgeven als met een regenboog, het zinnebeeld van Gods barmhartigheid. Vgl. Gen. IX 12 volg.; Apoc. IV 3. De barmhartigheid des Heeren is dan ook het onderwerp van het laatste deel der Profetie (XXXIII—XLVIII).

[1]) *Dit*, wat de profeet in het eerste hoofdstuk gezien had, inzonderheid in v. 26—28, was niet het wezen des Heeren, doch alléén *de gelijkenis* of de zinnebeeldige voorstelling *van de heerlijkheid des Heeren*, d. i. van den God des Verbonds; zie I noot 4. Van eerbiedige vreeze en heilig ontzag *viel* de profeet neder; vgl. Gen. XVII 3; Is. VI 5 (Hebr.); Dan. X 8, 9. Van den troon des Heeren klonk tot Hem *de stem eens sprekenden*, te weten van God zelf, die hem zijne zending gaf tot profeet om eerst aan het weerspannige Israël het wraakgericht aan te kondigen.

[2]) Met de benaming *menschenzoon* pleegt God Ezechiël toe te spreken (zie ook Dan. VIII 17) om hem indachtig te maken, dat hij tegenover Gods majesteit en in vergelijking met de cherubijnen, de dienaren Gods in dit visioen, een nietig mensch is. In een anderen zin draagt de Messias, Dan. VII 13, denzelfden naam.

[3]) Gods bovennatuurlijke kracht. Vgl. III 24.

3. Et dicentem: Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt a me: ipsi et patres eorum prævaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc.

4. Et filii dura facie, et indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te: et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus:

5. Si forte vel ipsi audiant, et si forte quiescant, quoniam domus exasperans est: et scient quia propheta fuerit in medio eorum.

6. Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque sermones eorum metuas: quoniam increduli, et subversores sunt tecum, et cum scorpionibus habitas: verba eorum ne timeas, et vultus eorum ne formides: quia domus exasperans est.

7. Loqueris ergo verba mea ad eos, si forte audiant, et quiescant: quoniam irritatores sunt.

8. Tu autem fili hominis audi quæcumque loquor ad te: et noli esse exasperans sicut domus exasperatrix est: aperi os tuum, et comede quæcumque ego do tibi.

3. en zeide: Menschenzoon, Ik, Ik zend u tot de kinderen van Israël, tot de afvallige heidenen, die van Mij zijn afgeweken; zij en hunne vaderen hebben mijn verbond overtreden tot op dezen dag[4]).

4. En de kinderen zijn hard van aangezicht en onbuigzaam van harte, en tot hen zend Ik u; en gij zult tot hen zeggen: Dit zegt de Heere God[5]).

5. Hetzij zij of wel hooren en hetzij zij het nalaten, dewijl het een weerspannig huis is, zij zullen nochtans weten, dat er een profeet geweest is in hun midden[6]).

6. Gij dan, menschenzoon, vrees hen niet en wees niet beducht voor hunne woorden, dewijl zij ongeloovigen en verdervers zijn tegenover u en gij bij schorpioenen woont[7]). Vrees niet voor hunne woorden en versaag niet voor hunne aangezichten, dewijl het een weerspannig huis is!

7. Spreek dan mijne woorden tot hen, hetzij zij het hooren en (hetzij) zij het nalaten, dewijl zij tergers zijn[8])!

8. Gij nu, menschenzoon, hoor al wat Ik tot u spreek, en wees niet weerspannig, gelijk het weerspannige huis is; open uwen mond en eet al wat Ik u geef[9])!

---

[4]) Minachtend worden hier de kinderen van Israël *heidenen* genoemd; door hunnen afval van God waren zij dat metterdaad geworden. Zie Is. I noot 5.

[5]) *De kinderen* der in v. 3 genoemde vaderen zijn het tegenwoordige geslacht, die *hard van aangezicht* geene schaamte kennen en wier *hart* voor weldaden en straffen ongevoelig is. Vgl. III 7 en zie Is. III 9; Jer. III 3; V 3. Tot dezulken moet de profeet spreken, wat *de Heere God* hem zeggen zal.

[6]) *Weerspannig huis*, Hebr. eigenlijk: «huis van weerspannigheid», is bij Ezechiël de gewone benaming van het afvallige en weerbarstige volk. *Zij zullen* of tot heil of tot onheil door ondervinding *weten*, dat inderdaad Gods woord door Ezechiël is verkondigd.

[7]) *Vrees niet voor hunne* spottende of dreigende *woorden;* want zulke woorden zullen zij tot u spreken, *dewijl* zij aan uwe prediking niet gelooven en *verdervers*, d. i. verderf aanbrengende menschen, zijn, die gelijk *schorpioenen* doodelijk verwonden al wie hen nadert of aanraakt. Het Hebr. woord, hier door *verdervers* vertaald, beteekent naar XXVIII 24 «doornen». Daarom nemen velen het onmiddellijk voorafgaande woord in de beteekenis van «distelen»; dan is de zin: vrees niet voor hunne scherpe en stekelige woorden, dewijl zij als distelen en doornen, ja zelfs als schorpioenen u omgeven.

[8]) Die door hunne weerspannigheid God tergen. Zie op v. 5.

[9]) God geeft aan Ezechiël zijne zending eerst in woorden (v. 3—7) en nu

9. Et vidi, et ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber: et expandit illum coram me, qui erat scriptus intus, et foris: et scriptæ erant in eo lamentationes, et carmen, et væ. *Apoc. V 1.*

9. En ik zag, en zie, eene hand werd tot mij uitgestoken, en in dezelve was eene boekrol; en Hij spreidde die uit voor mijne oogen; en zij was van binnen en van buiten beschreven, en daarop stonden geschreven klaagliederen en treurgezang en wee[10]).

CAPUT III.

HOOFDSTUK III.

Het eten der boekrol (v. 1—3). God stelt den profeet ten plicht, onverschrokken op te treden tegenover het hardnekkige Israël (v. 4—11). Einde van het profetisch gezicht (v. 12—15). Nieuwe toespraak van God tot den profeet over diens zware verantwoordelijkheid (v. 16—21). Verschijning des Heeren en afzondering van den profeet (v. 22—27).

1. Et dixit ad me: Fili hominis quodcumque inveneris comede: comede volumen istud, et vadens loquere ad filios Israel.
2. Et aperui os meum, et cibavit me volumine illo:
3. Et dixit ad me: Fili hominis venter tuus comedet, et viscera tua complebuntur volumine isto, quod ego do tibi. Et comedi illud: et factum est in ore meo sicut mel dulce. *Apoc. X 9, 10.*
4. Et dixit ad me: Fili hominis vade ad domum Israel, et loqueris verba mea ad eos.

1. En Hij zeide tot mij: Menschenzoon, eet wat gij vindt, eet deze boekrol, en ga en spreek tot de kinderen van Israël[1]).
2. En ik opende mijnen mond, en Hij gaf mij die boekrol te eten.
3. En Hij zeide tot mij: Menschenzoon, uw binnenste zal zich voeden en uwe ingewanden zullen zich vullen met deze boekrol, die Ik u geef. En ik at haar, en zij werd in mijnen mond als honig zoo zoet[2]).
4. En Hij zeide tot mij[3]): Menschenzoon, ga tot het huis van Israël en spreek mijne woorden tot hen.

(II 8—III 3) door eene zinnebeeldige handeling.

[10]) Hebr.: «klaagliederen en ach en wee». De boekrol was ook *van buiten* beschreven (vgl. Apoc. V I), d. i. van alle zijden gevuld met onheilspellende profetieën, welker vervulling weeklacht en gejammer zou teweegbrengen. Zoo was dus de bediening voor den profeet dubbel zwaar, zoowel om de gesteldheid van zijn volk als om den inhoud zijner godspraken.

[1]) *Eet wat gij vindt* in mijne hand (vgl. Jer. XV 16), te weten *deze boekrol;* m. a. w. doordring u van mijne woorden (zie v. 10) om ze aan uw volk te verkondigen (vgl. Apoc. X 9). Het I 4 begonnen visioen eindigde eerst in het hier volgende v. 15. Derhalve is er geen sprake van een eigenlijke boekrol en van een eten in den gewonen zin. Dit geschiedde op bovenzinnelijke wijze in den staat van geestverrukking. Evenwel kan de indruk, b. v. van den zoeten smaak in v. 3, zinnelijk waarneembaar geweest zijn. Vgl. II Cor. XII 3.

[2]) Door de goddelijke vertroosting, waarmede God de bereidvaardigheid van den profeet beloonde. Vgl. Jer. XV 16.

[3]) God stelt den profeet trouw en onverschrokkenheid ten plicht en schenkt ze hem als eene goddelijke gave.

5. Non enim ad populum profundi sermonis, et ignotæ linguæ tu mitteris ad domum Israel:

6. Neque ad populos multos profundi sermonis, et ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones: et si ad illos mittereris, ipsi audirent te.

7. Domus autem Israel nolunt audire te: quia nolunt audire me: omnis quippe domus Israel attrita fronte est, et duro corde.

8. Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, et frontem tuam duriorem frontibus eorum.

9. Ut adamantem, et ut silicem dedi faciem tuam: ne timeas eos, neque metuas a facie eorum: quia domus exasperans est.

10. Et dixit ad me: Fili hominis omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, et auribus tuis audi:

11. Et vade ingredere ad transmigrationem, ad filios populi tui, et loqueris ad eos, et dices eis: Hæc dicit Dominus Deus: si forte audiant, et quiescant.

12. Et assumpsit me spiritus, et audivi post me vocem commotionis

5. Want niet tot een volk van diepe spraak en onbekende taal, tot het huis van Israël wordt gij gezonden[4]);

6. noch tot vele volken van diepe spraak en onbekende taal, wier reden gij niet verstaan kunt — en indien gij tot hen gezonden werdt[5]), zij, zij zouden naar u hooren.

7. Maar het huis van Israël, zij willen niet hooren naar u, omdat zij niet willen hooren naar Mij[6]); want het geheele huis van Israël is schaamteloos van voorhoofd en hard van harte.

8. Zie, Ik maak uw aangezicht strakker dan hunne aangezichten en uw voorhoofd harder dan hunne voorhoofden[7]).

9. Als diamant en als keisteen[8]) maak Ik uw aangezicht. Vrees hen niet en wees niet vervaard voor hun aangezicht; want het is een weerspannig huis.

10. En Hij zeide tot mij: Menschenzoon, al mijne woorden, die Ik tot u spreek, neem die op in uw hart en hoor die met uwe ooren[9]).

11. En ga, begeef u tot de weggevoerden, tot de kinderen van uw volk, en spreek tot hen en zeg hun: Dit zegt de Heere God — of zij wellicht luisteren en ophouden[10]).

12. En de geest nam mij op, en ik hoorde achter mij het geluid van

---

[4]) *Van diepe spraak*, zie Is. XXXIII 19, *en onbekende taal*, Hebr. «en zwaar van tong», als stamelend of onduidelijk sprekend. Een zoodanige is voor het ongeletterde volk degene, die eene vreemde taal spreekt. — Niet tot een vreemd volk wordt gij gezonden, maar *tot het huis van Israël*, dat uwe eigen taal spreekt en u, zoo het slechts wilde, verstaan kan.

[5]) Het Hebr. vertaalt men verschillend. Volgens sommigen: «hoewel Ik u *niet* tot hen gezonden heb», toch zouden zij, ondanks het verschil van taal, beter dan het onwillige Israël, naar u hooren. Vgl. Matth. XI 21. Volgens anderen: «maar tot hen (de Israëlieten) heb Ik u gezonden»; zij, zij kunnen u verstaan.

[6]) Zie II 4.

[7]) Naar het Hebr.: «strak als...., hard als....». Tegenover hunne onbeschaamdheid en hardnekkigheid maakt God den profeet onverschrokken en standvastig. Vgl. Jer. I 18; XV 20.

[8]) Hebr.: «Als diamant, harder dan keisteen».

[9]) Dit is de beteekenis der zinnebeeldige handeling van v. 1—3.

[10]) *En ophouden* met hunne hardnekkige boosheid. In het Hebr. evenals II 5, 7.

magnæ: Benedicta gloria Domini de loco suo,

13. Et vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, et vocem rotarum sequentium animalia, et vocem commotionis magnæ.

14. Spiritus quoque levavit me, et assumpsit me: et abii amarus in indignatione spiritus mei: manus enim Domini erat mecum, confortans me.

15. Et veni ad transmigrationem, ad acervum novarum frugum, ad eos, qui habitabant juxta flumen Chobar, et sedi ubi illi sedebant: et mansi ibi septem diebus mœrens in medio eorum.

16. Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens:

17. Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel: et audies de ore

een groot gedruisch: Gezegend zij de heerlijkheid des Heeren van uit hare plaats[11])!

13. En (ik hoorde) het ruischen van de vleugelen der levende wezens, klapwiekende tegen elkander, en het geratel der raderen, die de wezens volgden, en het geluid van een groot gedruisch[12]).

14. En de geest hief mij op en nam mij mede; en ik ging heen, verbitterd door de verbolgenheid mijns geestes; want de hand des Heeren was met mij, mij versterkend[13]).

15. En ik kwam bij de weggevoerden, bij den hoop nieuwe vruchten, bij hen, die aan den stroom Chobar woonden; en ik zette mij neder, waar zij zaten; en ik verbleef aldaar zeven dagen weemoedig in hun midden[14]).

16. En toen er zeven dagen voorbij waren, geschiedde het woord des Heeren tot mij[15]), zeggende:

17. Menschenzoon, tot wachter stel Ik u aan over het huis van Israël,

---

[11]) In v. 12 en 13 wordt het einde van het profetisch gezicht beschreven. Het scheen den profeet toe, als werd hij door den *geest*, d. i. door de kracht Gods, opgenomen van de plaats, waar hij het gezicht aanschouwd had, en als hoorde hij bij het heengaan *achter* zich het daverende loflied der cherubijnen. Zij dankten God, omdat *de heerlijkheid des Heeren* door de zending van den profeet met nieuwen luister zou schitteren en zich *uit de plaats,* waar zij zich hier geopenbaard had, zou verspreiden over de aarde. Volgens sommigen zou de oorspronkelijke tekst geweest zijn: «en ik hoorde achter mij het geluid van een groot gedruisch, toen de heerlijkheid des Heeren zich verhief van hare plaats» om naar den hemel terug te keeren. De oorzaak van dat geluid wordt dan in v. 13 aangegeven.

[12]) De troonwagen van Gods heerlijkheid werd door de cherubijnen en de levende raderen als weggevoerd naar den hemel. *Klapwiekende tegen elkander,* want de vleugelen der cherubijnen raakten elkander onmiddellijk, volgens I 9, 11.

[13]) *Ik ging heen:* de staat van geestverrukking had opgehouden en de profeet ging werwaarts Gods geest hem geleidde, *verbitterd* enz. om de hardnekkigheid van zijn volk, welke hem in het gezicht geopenbaard was. *Want* geeft de reden aan, waarom hij niettemin *heenging* tot zijn volk ten einde zijne zending te vervullen: Gods machtige *hand* versterkte hem.

[14]) Volgens het Hebr. kwam de profeet «te Tel Abib», wat eigenlijk «arenheuvel» beteekent, eene nog onbekende plaats aan den Chobar, alwaar de ballingen zich hadden gevestigd. In hun midden zette de profeet zich neder *weemoedig,* Hebr.: «verstomd», onder den indruk van het visioen. In stille overweging en in eene afzondering van *zeven dagen* (vgl. Exod. XXIX 30; Lev. VIII 33) bereidde hij zich tot zijne bediening.

[15]) Om den profeet zijne verantwoordelijkheid onder het oog te brengen (v. 17—21).

meo verbum, et annuntiabis eis ex me. *Infra XXXIII 7.*

18. Si dicente me ad impium: Morte morieris: non annuntiaveris ei, neque locutus fueris ut avertatur a via sua impia, et vivat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

19. Si autem tu annuntiaveris impio, et ille non fuerit conversus ab impietate sua, et a via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.

20. Sed et si conversus justus a justitia sua fuerit, et fecerit iniquitatem: ponam offendiculum coram eo, ipse morietur, quia non annuntiasti ei: in peccato suo morietur, et non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit: sanguinem vero ejus de manu tua requiram.

21. Si autem tu annuntiaveris justo ut non peccet justus, et ille non peccaverit: vivens vivet, quia annuntiasti ei, et tu animam tuam liberasti.

en gij zult uit mijnen mond het woord hooren en hen waarschuwen van mijnentwege[16]).

18. Als Ik aangaande den goddelooze zeg: Gij zult den dood sterven, en gij hem niet waarschuwt en gij niet spreekt, opdat hij zich afkeere van zijnen goddeloozen weg en leve; dan zal die goddelooze om zijne ongerechtigheid sterven, doch zijn bloed zal Ik van uwe hand terugeischen[17]).

19. Als gij echter den goddelooze waarschuwt, en hij zich niet bekeert van zijne goddeloosheid en van zijnen goddeloozen weg; dan zal hij om zijne ongerechtigheid sterven, maar gij, gij hebt uwe ziel gered[18]).

20. Maar ook als de gerechte zich van zijne gerechtigheid afwendt en ongerechtigheid bedrijft, zal Ik een struikelblok voor hem leggen: hij zal sterven, omdat gij hem niet gewaarschuwd hebt; om zijne zonde zal hij sterven, en aan zijne gerechte werken, die hij gedaan heeft, zal niet meer gedacht worden; doch zijn bloed zal Ik van uwe hand terugeischen[19]).

21. Doch als gij den gerechte waarschuwt, opdat de gerechte niet zondige, en hij niet zondigt, dan zal hij het leven hebben, omdat gij hem gewaarschuwd hebt; en gij, gij hebt uwe ziel gered[20]).

---

[16]) Een *wachter* overziet op zijnen wachttoren het land, waarschuwt bij dreigende gevaren en kondigt de komst des vijands aan enz. Een treffend beeld van den godsgezant en van de op hem rustende verplichtingen; zie Jer. VI 17 en vgl. Is. LVI 10.

[17]) Evenals de moordenaar (zie op Gen. IX 5) is de profeet des doods schuldig, indien door zijn nalatigheid de zondaar zou omkomen.

[18]) d. i. Gij hebt uw leven gered uit het gevaar, waaraan de verantwoordelijkheid u blootstelde. Want God vordert van zijne gezanten wel getrouwe plichtsvervulling, niet echter den goeden uitslag.

[19]) *Een struikelblok* beteekent de straffen der zonden, waardoor zulk een zondaar ten val komt *(hij zal sterven),* indien hij zich niet bijtijds bekeert (v. 21). Doch aan dien dood is de profeet schuldig, indien hij, gelijk hier verondersteld wordt, zijnen plicht tegenover dien gevallen rechtvaardige verzuimd heeft. Onder de *gerechte werken* zijn ook de verdiensten dier werken begrepen.

[20]) Hier is waarschijnlijk nog sprake van *den gerechte,* die een zondaar is geworden; *zondigen* beteekent dan volharden in de zonden. Houdt hij, na de waarschuwing van den profeet, op met zondigen en bekeert hij zich, dan zal hij in het leven blijven.

22. Et facta est super me manus Domini, et dixit ad me: Surgens egredere in campum, et ibi loquar tecum.

23. Et surgens egressus sum in campum: et ecce ibi gloria Domini stabat quasi gloria, quam vidi juxta fluvium Chobar: et cecidi in faciem meam. *Supr. I 3.*

24. Et ingressus est in me spiritus, et statuit me super pedes meos: et locutus est mihi, et dixit ad me: Ingredere, et includere in medio domus tuæ.

25. Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, et ligabunt te in eis: et non egredieris de medio eorum.

26. Et linguam tuam adhærere faciam palato tuo, et eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.

27. Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui audit, audiat: et qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.

22. En de hand des Heeren kwam op mij[21]); en Hij zeide tot mij: Maak u op en ga buiten naar de vlakte, en aldaar zal Ik tot u spreken[22]).

23. En mij opmakende ging ik buiten naar de vlakte; en zie, daar stond de heerlijkheid des Heeren als de heerlijkheid, die Ik bij den stroom Chobar gezien had; en ik viel op mijn aangezicht[23]).

24. En de geest kwam in mij en stelde mij op mijne voeten; en Hij sprak met mij en zeide tot mij: Ga binnen en sluit u op in het bin nenste van uw huis[24])

25. En gij, menschenzoon, zie, banden zijn op u gelegd, en zij zullen u daarmede binden; en gij zult uit hun midden niet weggaan[25]).

26. En Ik zal uwe tong doen vastkleven aan uw verhemelte, en gij zult sprakeloos zijn, en niet als een strafprediker; want het is een weerspannig huis[26]).

27. Maar wanneer Ik tot u spreek, zal Ik uwen mond openen, en gij zult tot hen zeggen: Dit zegt de Heere God. Wie hoort, hoore; en wie het nalaat, late het na; want het is een weerspannig huis[27]).

---

[21]) Hier begint de eerste reeks profetieën, die het gericht over Jerusalem in zinnebeelden en woorden voorstellen. De hier nog volgende verzen zijn als de inleiding. Hebr.: «En de hand.... kwam op mij *aldaar*», d. i. te Tel Abib; zie noot 14 en vgl. I noot 4.

[22]) *Naar de vlakte*, Hebr.: «naar het dal», dat bij Tel Abib (den aren*heuvel)* gelegen was; zie XXXVII 1.

[23]) Dezelfde openbaring van Gods heerlijkheid als I 4 volg. viel den profeet te beurt, om hem te sterken en te troosten in de harde lijdensdagen, die voor hem (zie IV en V) aanstaande waren.

[24]) Zie II 2. — God wil, dat de profeet zich afzondere van zijn volk en zich in zijne woning te Tel Abib opsluite.

[25]) Hebr.: «zie, zij zullen u banden aanleggen en u daarmede binden, en gij zult niet uitgaan *in* hun midden», d. i. in het midden uwer volksgenooten. Zij derhalve zullen den profeet binden. Volgens velen is dit *binden* in eigenlijken zin te verstaan van stoffelijke banden, opdat hij, die tot «een teeken voor Israël» gesteld was (IV 3), hiermede het door beleg omsingelde Jerusalem zou voorstellen. Anderen echter nemen dat in overdrachtelijken zin: de Israëlieten zouden door hunne weerspannigheid den profeet binden, d. i. zijne werkzaamheid verhinderen; om dit op zinnelijke wijze voor te stellen, moest de profeet zich gedragen, als ware hij werkelijk gebonden, en zich daarom in zijn huis opsluiten.

[26]) Vgl. Job XXIX 10; Ps. XXI 16. — God verbiedt den profeet te spreken, zoodat hij tot aan den door God bepaalden tijd *niet als een strafprediker* mag optreden. *Want* daar woorden voor dit *weerspannige* volk niet baten, moet hij door daden prediken.

[27]) God zal hem zeggen wat en wan-

CAPUT IV.

HOOFDSTUK IV.

Teekenen over Jerusalem: Ontwerp der belegerde stad (v. 1—3); het liggen op ééne zijde gedurende een bepaalden tijd (v. 4—8); het onreine en karige voedsel (v. 9—17).

1. Et tu fili hominis sume tibi laterem, et pones eum coram te: et describes in eo civitatem Jerusalem.

2. Et ordinabis adversus eam obsidionem, et ædificabis munitiones, et comportabis aggerem, et dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro.

3. Et tu sume tibi sartaginem ferream, et pones eam in murum ferreum inter te, et inter civitatem: et obfirmabis faciem tuam ad eam, et erit in obsidionem, et circumdabis eam: signum est domui Israel.

4. Et tu dormies super latus tuum sinistrum, et pones iniquitates domus Israel super eo numero dierum, quibus dormies super illud, et assumes iniquitatem eorum.

1. En gij, menschenzoon[1]), neem u eenen tichelsteen en plaats hem voor u en teeken daarop eene stad, Jerusalem.

2. En sla om haar het beleg en bouw schansen en werp eenen wal op en maak tegen haar legerplaatsen en plaats stormrammen in het rond[2]).

3. En gij, neem u eene ijzeren pan en stel die als een ijzeren muur tusschen u en de stad; en vestig uw aangezicht op haar, en zij zal in beleg zijn, en gij zult haar omsingelen. Het is een teeken voor het huis van Israël[3]).

4. En gij[4]), ga liggen op uwe linkerzijde en leg daarop de ongerechtigheden van het huis van Israël, gedurende het aantal dagen, die gij daarop zult liggen, en gij zult hunne ongerechtigheid dragen[5]).

---

neer hij, hetzij in zijn huis (zie b. v. VIII 1), hetzij openlijk (zie XXIV 25—27), spreken moet. Doch alsdan behoort hij vrijmoedig het woord des Heeren te verkondigen, zonder zich om den uitslag te bekommeren. Evenals II 5, 7 geeft *want* enz. de reden aan, waarom de meesten onwillig zullen zijn.

[1]) Door de handelingen van hoofdst. IV en V moet de in zijn huis opgesloten profeet Jerusalem's beleg en verovering, alsmede Israël's ballingschap zinnebeeldig voorstellen aan allen, die zien en hooren willen.

[2]) De profeet moet *eene stad teekenen* op een later in de zon te drogen of in het vuur te harden *tichelsteen*, zooals in Assyrië en Babylonië, blijkens de vele nog bewaarde steenen met spijkerschrift, voor schrifturen en teekeningen werden gebezigd. De stad stelt *Jerusalem* voor in den staat van *beleg* en derhalve omringd van *schansen*, Hebr., volgens de nieuweren, «van torens» om de stad te bespieden, verder van *eenen wal* (zie Jer. VI noot 5), van *legerplaatsen* voor de belegeringstroepen en van *stormrammen* om de muren te beuken.

[3]) *En gij* geeft bij Ezechiël gewoonlijk (zie v. 1 en 4) den overgang tot iets anders aan. Als vertegenwoordiger van God moet hij *eene ijzeren* braad*pan* stellen tusschen zich en de figuur der stad. Zij beteekent den ijzeren scheidsmuur, die als het ware tusschen het belegerde Jerusalem en God is opgericht, zoodat God voor den nood der stad ongevoelig, voor de smeekingen der belegerden ontoegankelijk zijn zal. Vgl. V 11; VIII 18. Om dezelfde reden moet de profeet zijn vergramd *aangezicht* op het afbeeldsel der stad *vestigen*.

[4]) Een andere zinnebeeldige handeling (v. 4—17) ter aanduiding van den nood der belegerden bij hunne insluiting in de stad en van den jammerlijken toestand der ballingen, die, binnen het hun aangewezen gebied opgesloten, karig en onrein voedsel gebruikten. Beider nood wordt door ééne en dezelfde handeling aangeduid en de voorstelling wijst nu op genen, dan op dezen.

[5]) De linkerzijde stelt *het huis van*

5. Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos et nonaginta dies: et portabis iniquitatem domus Israel.

6. Et cum compleveris hæc, dormies super latus tuum dexterum secundo: et assumes iniquitatem domus Juda quadraginta diebus: diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi. *Num. XIV 34.*

7. Et ad obsidionem Jerusalem convertes faciem tuam, et brachium tuum erit extentum: et prophetabis adversus eam.

5. Ik toch heb u de jaren hunner ongerechtigheid toegerekend in het aantal dagen, driehonderd en negentig dagen; en gij zult de ongerechtigheid van het huis van Israël dragen[6]).

6. En wanneer gij die voleindigd hebt, zult gij andermaal gaan liggen, op uwe rechterzijde; en gij zult de ongerechtigheid van het huis van Juda dragen, veertig dagen; een dag voor een jaar, ja een dag voor een jaar heb Ik u gesteld.

7. En op de belegering van Jerusalem zult gij uw aangezicht richten, en uw arm zal uitgestrekt zijn; en gij zult tegen haar profeteeren[7]).

Israël, d. i. het Tienstammenrijk, voor, dat links, d. i. noordelijk, lag (want de Hebreërs keerden zich bij het bepalen der richting naar het oosten; zie XVI 46) en in waardigheid beneden het door de rechter- of zuidzijde (v. 6) aangeduide Juda stond. Op die linkerzijde moet de profeet *de ongerechtigheden*, d. i. de straffen der ongerechtigheden, leggen, welke *het huis van Israël* verdiend heeft. M. a. w. zijn pijnlijk en gedwongen liggen op die ééne zijde gedurende den in v. 5 bepaalden tijd is de zinnebeeldige voorstelling van het lijden, dat Israël zoovele jaren dragen moet als de profeet dagen lang moet liggen.

[6]) De zin is: Zoovele jaren de straf voor het Tienstammenrijk zou duren, zoovele dagen moet de profeet op de linkerzijde liggen. Het blijft echter een raadsel, hoe de *driehonderd en negentig* jaren van straf in de geschiedenis van het Tienstammenrijk passen. Niet weinigen tellen bij de drie honderd en negentig van v. 5 de veertig van v. 6, te zamen vierhonderd en dertig. Want zoovele jaren had de Egyptische ballingschap geduurd (Exod. XII 40) en met eene dergelijke ballingschap zou naar Deut. XXVIII 68 (vgl. Osee VIII 13; IX 6) het afvallige volk gestraft worden. Hiervan zouden er (v. 5) driehonderd en negentig aan Israël en (v. 6) veertig aan Juda ten deel vallen. Maar de ballingschap van Israël was begonnen in 721 v. Chr. of, gerekend van de wegvoering onder Teglathphalasar, in 734 v. Chr.; de ballingschap van Juda kon men rekenen van de verwoesting van Jerusalem af, in 587 v. Chr. Dit bedraagt dus voor Israël afzonderlijk hoogstens honderd zeven en veertig en niet driehonderd en negentig jaren. Bovendien zou de profeet naar v. 5 driehonderd en negentig dagen op zijne linkerzijde, naar v. 6 nog veertig dagen op zijne rechterzijde, dat is te zamen vierhonderd en dertig dagen, hebben moeten liggen. Doch de tijdsbepaling van I 2 en VIII 1 (zie de noot aldaar) laat geene tusschenruimte van zoovele dagen, nog afgezien van de *zeven* dagen in III 16. Men veronderstelt derhalve, dat het getal *driehonderd en negentig* (v. 5) later in den tekst is opgenomen, omdat men meende, dat de jaren der schuld, niet der straf bedoeld zijn. En werkelijk bekomt men dit getal, als men de in de Boeken der Koningen aangegeven jaren van Roboam en zijne opvolgers tot aan het negende jaar van Sedecias (vgl. Jer. LII 4) bijeentelt. — De Septuag. heeft in plaats van *driehonderd en negentig* het getal *honderd en negentig*. Volgens deze reeds door Origines en den H. Hiëronymus aangewezen lezing is de voorspelling zóó te verstaan, dat de ballingschap van Juda, van de verwoesting van Jerusalem af gerekend, in ronde som veertig jaren (v. 6), de ballingschap van Israël, welke omstreeks honderd en vijftig jaren vroeger was begonnen, honderd en negentig jaren zal duren.

[7]) d. i. Op het afbeeldsel der stad,

8. Ecce circumdedi te vinculis: et non te convertes a latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obsidionis tuæ.

9. Et tu sume tibi frumentum, et hordeum, et fabam, et lentem, et milium, et viciam: et mittes ea in vas unum, et facies tibi panes numero dierum, quibus dormies super latus tuum: trecentis et nonaginta diebus comedes illud.

10. Cibus autem tuus, quo vesceris, erit in pondere viginti stateres in die: a tempore usque ad tempus comedes illud.

11. Et aquam in mensura bibes, sextam partem hin: a tempore usque ad tempus bibes illud.

12. Et quasi subcinericium hordeaceum comedes illud: et stercore, quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum.

13. Et dixit Dominus: Sic comedent filii Israel panem suum pollu-

8. Zie, Ik heb u boeien aangelegd, en gij zult u niet omkeeren van uwe eene zijde op de andere zijde, totdat gij de dagen uwer belegering voleindigd hebt[8]).

9. En gij, neem u tarwe en gerst en boonen en linzen en gierst en spelt, en doe die in een pot en maak u daarvan brooden naar het aantal dagen, die gij op uwe zijde zult liggen; driehonderd en negentig dagen zult gij daarvan eten[9]).

10. En uwe spijze, die gij eten zult, zal afgewogen zijn, twintig staters daags; van tijd tot tijd zult gij daarvan eten[10]).

11. En water zult gij bij de maat drinken, het zesde deel van eene hin-maat[11]); van tijd tot tijd zult gij daarvan drinken.

12. En als onder de asch gebakken gerstebrood zult gij het eten; en met drek, die van den mensch voortkomt, zult gij het bedekken voor hunne oogen[12]).

13. En de Heer zeide: Aldus zullen de kinderen van Israël hun

---

dat de profeet naar v. 1 voor zich heeft, moet hij niet slechts zijn aangezicht (v. 3), doch ook (Hebr.) «zijn ontblooten arm», als ten aanval gereed, richten, om zoodoende door gebaren tegen Jerusalem te profeteeren.

[8]) God heeft den profeet *boeien aangelegd* (zie III noot 25), om hem te dwingen op dezelfde zijde te blijven liggen gedurende *de dagen uwer belegering*, d. i. gedurende al den tijd, dat de profeet de rol der belegeraars en der belegerden op zich moet nemen. Dat Ezechiël ook gedurende de nachten in die gedwongen houding moest blijven liggen, wordt nergens gezegd en is niet waarschijnlijk. Er is dan ook alleen sprake van *dagen*.

[9]) Alvorens met de zinnebeeldige handelingen van v. 1—8 aan te vangen moet de profeet zich spijs bereiden, waarvan hij *driehonderd en negentig*, Sept. «honderd en negentig», dagen (zie noot 6 aan het einde) zal eten. Ook hierdoor is de profeet de plaatsvervanger van het volk in deszelfs aanstaand lijden tijdens de belegering en in de ballingschap. Daarom moet hij gedurende al dien tijd zich voeden met een gebak, dat bereid is uit eene mengeling van allerlei granen gelijk men die in tijd van nood bijeengaart. Doch ook zijne hoeveelheid spijs en drank (v. 10, 11) zal afgemeten zijn, gelijk dit in den nood der belegering pleegt te geschieden.

[10]) Voor *staters* Hebr. «sikkels». Twintig sikkels is volgens sommigen een derde kilogram; deze geringe hoeveelheid moet hij verdeelen over verschillende maaltijden daags.

[11]) Zie Exod. XXIX noot 35. Waarschijnlijk iets meer dan een halve liter.

[12]) *En als*, d. i. in den vorm en naar de wijze van, *onder de asch gebakken gerstebrood*, te weten ronde, dunne koeken, in heete asch (zonder aanraking of vermenging daarmede) gebakken. Bij gebrek aan hout gebruiken nog heden de Arabieren mest van runderen en kameelen (zie v. 15); op walgelijker wijze echter moet de profeet zijn deeg *bedekken*, Hebr. «bakken», en dit *voor de oogen* der ballingen.

tum inter gentes, ad quas ejiciam eos. *Os. IX 4.*

14. Et dixi: A a a, Domine Deus, ecce anima mea non est polluta, et morticinum, et laceratum a bestiis non comedi ab infantia mea usque nunc, et non est ingressa in os meum omnis caro immunda.

15. Et dixit ad me: Ecce dedi tibi fimum boum pro stercoribus humanis: et facies panem tuum in eo.

16. Et dixit ad me: Fili hominis: Ecce ego conteram baculum panis in Jerusalem: et comedent panem in pondere, et in sollicitudine: et aquam in mensura, et in angustia bibent: *Infra V 16 et XIV 13.*

17. Ut deficientibus pane et aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum: et contabescant in iniquitatibus suis.

brood onrein eten onder de heidenen, werwaarts Ik hen verstooten zal.

14. En ik zeide: Ach, ach, ach, Heere God! Zie, mijne ziel werd niet verontreinigd, en dood aas en wat verscheurd was door wilde dieren heb ik niet gegeten, van mijne kindsheid af tot nu toe, en geen onrein vleesch is ooit in mijnen mond gekomen[13]).

15. En Hij zeide tot mij: Zie, Ik heb u rundermest toegestaan in plaats van menschendrek, en daarop zult gij uw brood bereiden.

16. En Hij zeide tot mij: Menschenzoon, zie, Ik, Ik zal den staf des broods verbreken[14]) in Jerusalem; en zij zullen brood eten bij het gewicht en in kommer, en water drinken bij de maat en in benauwdheid,

17. opdat, bij gebrek aan brood en water, de een nederstorte over den ander, en zij wegkwijnen in hunne ongerechtigheden[15]).

CAPUT V.

HOOFDSTUK V.

Vierde teeken: het afscheren en verdeelen der haren (v. 1—4); Jerusalem's afval en straf (v. 5—11); verklaring van het teeken (v. 12—17).

1. Et tu fili hominis sume tibi gladium acutum, radentem pilos: et assumes eum, et duces per caput tuum, et per barbam tuam: et assumes tibi stateram ponderis, et divides eos.

2. Tertiam partem igni combures in medio civitatis, juxta completio-

1. En gij, menschenzoon, neem u een scherp zwaard ter afschering der haren[1]); en neem het op en laat het gaan over uw hoofd en over uwen baard; en neem u eene weegschaal en verdeel ze[2]).

2. Een derde deel zult gij door het vuur verbranden in het midden

---

[13]) De profeet betuigt nog nimmer de spijswetten aangaande rein en onrein te hebben overtreden. Vgl. Lev. V 2. Zie voor *onrein*, Hebr. «bedorven», *vleesch* Lev. VII 18 en XIX 7.

[14]) Zie Lev. XXVI 26; vgl. Is. III 1.

[15]) Zie de bedreiging van Lev. XXVI 36 volg. en de vervulling in IV Reg. XXV 3; Jer. XXXVIII 9; Thren. II 19.

[1]) Ezechiël moet *een scherp zwaard* voor scheermes gebruiken om reeds daardoor de beteekende zaak aan te duiden.

[2]) Met de *weegschaal* (een zinnebeeld van Gods rechtvaardig gericht) moet hij de haren in drie gelijke deelen verdeelen.

nem dierum obsidionis: et assumes tertiam partem, et concides gladio in circuitu ejus: tertiam vero aliam disperges in ventum, et gladium nudabo post eos.

der stad, bij de voleinding van de dagen der belegering[3]); en een derde deel zult gij nemen en met het zwaard in stukken snijden rondom haar; doch het andere derde zult gij verstrooien in den wind; en Ik zal het zwaard ontblooten achter hen.

3. Et sumes inde parvum numerum: et ligabis eos in summitate pallii tui.

3. En gij zult een klein getal vandaar nemen en ze binden in de slip van uwen mantel[4]).

4. Et ex eis rursum tolles, et projicies eos in medio ignis, et combures eos igni: et ex eo egredietur ignis in omnem domum Israel.

4. En daarvan zult gij er wederom nemen en ze werpen in het midden des vuurs en ze verbranden door het vuur; en hieruit zal een vuur uitgaan over geheel het huis van Israël[5]).

---

[3]) *In het midden der stad*, d. i. der op den tichelsteen (IV 1) afgebeelde stad. Zie verder IV noot 8. Dit eerste derde deel beteekent de inwoners van Jerusalem, die bij de belegering zouden omkomen. Zie v. 12, waar dit en ook het hier volgende verklaard wordt.

[4]) *Vandaar*, waar zij in den wind verstrooid liggen, zult gij *een klein getal* nemen. Hierdoor worden de weinige uitverkorenen beteekend, die uit de rampen der belegering en der ballingschap zouden gespaard blijven.

[5]) Eene zinnebeeldige voorstelling der geschiedenis van Israël na de ballingschap. Onder de weinige geredden zullen er zijn, die om hunne zonden door het vuur der goddelijke wraak zullen omkomen, nadat zij ten verderve geweest zijn voor geheel Israël. Daarom zal *hieruit*, d. i. uit dit wraakvuur, dat hen verteren zal, *een vuur uitgaan*, dat *geheel het huis van Israël*, te weten al dezulken, die brandstof voor dat vuur zullen zijn, en wel de groote menigte, zal verdelgen. Hierdoor schijnt het eindvonnis over de Synagoog, Israël's verwerping en ondergang beteekend, gelijk dit na den dood van Christus in vervulling is gegaan.—Volgens den H. Hiëronymus (in Os. I 8 en in Ez. IV 13) en sommige oudere en nieuwere uitleggers zijn de teekenen van IV 1 tot V 4 niet metterdaad door den profeet verricht, doch alleen in een profetisch gezicht of in den geest. Doch andere HH. Vaders en vele oudere en nieuwere schriftverklaarders houden te recht het tegendeel. Want naar den natuurlijken zin der woorden gelast God den profeet wat hij werkelijk en metterdaad moet verrichten. Nergens wordt op eenige wijze te kennen gegeven, dat dit in geestvervoering of in een gezicht, in den geest (zie daarentegen VIII 3; XI 24; XXXVII 1; XL 2) geschiedde. Wel het tegendeel, daar God hem (IV 12) gelast, zijn brood te bakken *voor hunne oogen*, d. i. terwijl de ballingen het zien. Ook het gebed van den profeet in IV 14 en Gods antwoord in IV 15 veronderstellen allerduidelijkst, dat alles in werkelijkheid geschiedde. Hierbij komt het doel, hetwelk God met deze teekenen beoogde. Want in strijd met de verwachting der ballingen moest de profeet op zichtbare wijze toonen, dat Jerusalem's beleg en verovering inderdaad zouden geschieden en dat het overschot van Juda allerzekerst of gedood of in ballingschap zou gezonden worden. Wat echter de profeet alleen in den geest aanschouwde, was voor de ballingen niet zichtbaar; en het bloote verhaal dier teekenen zou krachteloos geweest zijn tegenover het ongeloof der ballingen. De bezwaren, tegen deze verklaring geopperd, zijn overdreven. Voorzeker was het gedwongen liggen op ééne zijde gedurende zoovele dagen allerlastigst; doch het diende ook om de komende straf op gevoelige wijze voor oogen te stellen. God echter, die het den profeet gebood, was machtig om hem hiertoe de noodige krachten te schenken en hem door geestelijke vertroosting het lichamelijk lijden te verlichten; zie III noot 23. Bovendien is de tijd naar de Septuag. aanmerkelijk korter (zie IV noot 6 en vgl. noot 8 aan het einde).

5. Hæc dicit Dominus Deus: Ista est Jerusalem, in medio gentium posui eam, et in circuitu ejus terras.

6. Et contempsit judicia mea, ut plus esset impia quam gentes: et præcepta mea ultra quam terræ, quæ in circuitu ejus sunt: judicia enim mea projecerunt, et in præceptis meis non ambulaverunt.

7. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Quia superastis gentes, quæ in circuitu vestro sunt, et in præceptis meis non ambulastis, et judicia mea non fecistis, et juxta judicia gentium, quæ in circuitu vestro sunt, non estis operati:

8. Ideo hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, et ipse ego faciam in medio tui judicia in oculis gentium.

9. Et faciam in te quod non feci, et quibus similia ultra non faciam propter omnes abominationes tuas.

10. Ideo patres comedent filios in medio tui, et filii comedent patres suos: et faciam in te judicia, et ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum.

11. Idcirco vivo ego, dicit Dominus Deus: Nisi pro eo quod sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis, et in cunctis abominationibus tuis: ego quoque con-

5. Dit zegt de Heere God[6]): Dit is Jerusalem, in het midden der volken heb Ik het geplaatst en rondom hetzelve landen[7]).

6. En het versmaadde mijne rechten, zoodat het goddeloozer was dan de volken, alsmede mijne geboden, erger dan de landen, die rondom hetzelve zijn; mijne rechten toch hebben zij verworpen, en in mijne geboden hebben zij niet gewandeld.

7. Daarom zegt dit de Heere God: Omdat gij de volken hebt overtroffen[8]), die rondom u zijn, en in mijne geboden niet hebt gewandeld en mijne rechten niet hebt betracht en volgens de rechten der volken, die rondom u zijn, niet hebt gehandeld[9]),

8. daarom zegt dit de Heere God: Zie, Ik tegen u, en Ik zelf, Ik zal in uw midden gerichten houden voor de oogen der volken[10]).

9. En Ik zal aan u doen, wat Ik niet gedaan heb en wat Ik gelijkerwijze niet meer doen zal, om al uwe gruwelen.

10. Derhalve zullen de vaders de kinderen eten in uw midden, en de kinderen zullen hunne vaders eten; en Ik zal aan u gerichten houden en al uwe overblijfselen wannen naar elken wind[11]).

11. Daarom[12]), zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, voorwaar, dewijl gij mijn heiligdom onteerd hebt met al uwe verfoeisels en met al uwe gruwelen[13]), zal ook Ik breken,

[6]) Eene verklaring der zinnebeelden van IV 1—V 4: de oorzaak der over Jerusalem beschikte straffen en het gericht zelf (v. 5—10 en v. 11—17).

[7]) *Dit* bevoorrechte *Jerusalem* was door God bestemd om het geestelijke middelpunt van alle volken te zijn (vgl. Is. II 2 volg. en zie Ez. XXXVIII 12) en een voorbeeld van trouw voor alle omliggende landen; nu echter zal het om zijn ontrouw aan God een schouwspel van rampen worden (v. 6—10).

[8]) In boosheid. Hebr. volgens velen: «omdat gij oproeriger geweest zijt, meer dan de (heidensche) volken».

[9]) Niet eens volgens de rechts- en zedelijkheidsbegrippen der heidenen hebt gehandeld. Vgl. XI 12.

[10]) Omdat gij de rechten of wetten van God hebt vertreden, zal God zelf zijne rechten of gerichten aan u houden.

[11]) Vgl. de bedreiging van Lev. XXVI 29; Deut. XXVIII 53; Jer. XIX 9. Vgl. IV Reg. VI 28 volg.

[12]) In v. 11—17 wordt de straf over Jerusalem, volgens de aankondiging van v. 2, 8—10, uitvoeriger geschilderd, eerst over de inwoners, v. 11, 12, dan over de plaats zelve, v. 14, 15.

[13]) Met allerlei afgoderij. Zie VIII

n, et non parcet oculus meus,
miserebor.
ɜrtia pars tui peste morietur,
.e consumetur in medio tui:
ia pars tui in gladio cadet in
ı tuo: tertiam vero partem
n omnem ventum dispergam,
.ium evaginabo post eos.

t complebo furorem meum,
iescere faciam indignationem
in eis, et consolabor: et scient
go Dominus locutus sum in
.eo, cum implevero indigna-
meam in eis.

t dabo te in desertum, et in
rium gentibus, quæ in cir-
uo sunt, in conspectu omnis
euntis.

t eris opprobrium, et blas-
ı, exemplum, et stupor in
ıs, quæ in circuitu tuo sunt,
cero in te judicia in furore,
indignatione, et in increpa-
.s iræ.

go Dominus locutus sum:
ɔ misero sagittas famis pessi-
ı eos: quæ erunt mortiferæ,
s mittam ut disperdam vos:
em congregabo super vos, et
ım in vobis baculum panis.
IV 16; Infra XIV 13.

t immittam in vos famem, et
pessimas usque ad inter-
ɘm: et pestilentia, et sanguis

en mijn oog zal niet sparen, en Ik zal geen medelijden hebben[14].

12. Een derde deel van u zal door de pest sterven en door den honger verteerd worden in uw midden; en een derde deel van u zal door het zwaard vallen rondom u; doch een derde deel van u zal Ik naar elken wind verstrooien, en het zwaard zal Ik ontblooten achter hen[15].

13. En Ik zal mijnen toorn vol-voeren en mijne verbolgenheid doen rusten op hen, en Ik zal Mij troosten; en zij zullen weten, dat Ik, de Heer, heb gesproken in mijne ijverzucht, wanneer Ik mijne verbolgenheid heb volbracht aan hen[16].

14. En Ik zal u maken tot woestenij en tot smaad voor de volken, die rondom u zijn, ten aanschouwen van al wie voorbijgaat.

15. En gij zult ten smaad zijn en ten vloek, ten voorbeeld en tot ontzetting onder de volken, die rondom u zijn, wanneer Ik aan u gerichten heb gehouden in toorn en in verbolgenheid en in bestraffingen der gramschap[17] —

16. Ik, de Heer, heb gesproken — wanneer Ik tegen hen de allerbooste pijlen des hongers heb afgezonden, die doodelijk zullen zijn en die Ik zal zenden om u te verdelgen; en den honger zal Ik vergaren op u, en verbreken zal Ik onder u den staf des broods[18].

17. En Ik zal op u afzenden den honger en zeer booze dieren, tot verdelgens toe[19]; en pest en

.; XLIII 7 volg. Vgl. IV Reg.
5; Jer. VII 30.
k zal mijn verbond met u *bre-*
ɜptuag.: «Ik zal u verwerpen».
vaarschijnlijk: «Ik zal (mijn oog
) afwenden», zoodat *mijn oog*
ɔaren zal; dit laatste, eene
ɜchiël gebruikelijke spreekwijze,
ɜen gericht aan zonder ontfer-

ie v. 2 en vgl. Jer. XXI 7.
Mij troosten, zie Is. I noot 20;
ɪut. XXVIII 63. Wanneer God

alzoo zijnen toorn over hen zal uitstorten, zullen zij erkennen, dat de Heer heeft *gesproken,* d. i. die straffen door zijne profeten voorspeld heeft, in zijne *ijverzucht,* welke door de miskenning zijner liefde werd opgewekt.

[17]) Zie Lev. XXVI 31—33; Deut. XXVIII 37; XXIX 23—28. Vgl. Jer. XXIV 9; XXIX 18.

[18]) *De pijlen des hongers,* zie Deut. XXXII 23. *Den staf des broods,* zie IV 16.

[19]) Vgl. Lev. XXVI 22; Deut. XXXII

transibunt per te, et gladium inducam super te: ego Dominus locutus sum.

bloed[20]) zullen bij u doortrekken, en het zwaard zal Ik brengen over u; Ik, de Heer, heb gesproken.

CAPUT VI.

HOOFDSTUK VI.

De verdelging van Israël's hoogten en steden om de afgoderij (v. 1—7 en 11—14). De gespaarde inwoners zullen door de ballingschap tot inkeer komen (v. 8—10).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis pone faciem tuam ad montes Israel, et prophetabis ad eos,
3. Et dices: Montes Israel audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus montibus, et collibus, rupibus, et vallibus: Ecce ego inducam super vos gladium, et disperdam excelsa vestra, *Infra XXXVI, 1.*
4. Et demoliar aras vestras, et confringentur simulacra vestra: et dejiciam interfectos vestros ante idola vestra.
5. Et dabo cadavera filiorum Israel ante faciem simulacrorum vestrorum: et dispergam ossa vestra circum aras vestras
6. In omnibus habitationibus ve-

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[1]):
2. Menschenzoon, richt uw aangezicht naar de bergen van Israël en profeteer aangaande hen[2])!
3. En zeg: Bergen van Israël, hoort het woord van den Heere God! Dit zegt de Heere God tot de bergen en tot de heuvelen, de rotsen en de dalen: Zie, Ik zal over u het zwaard brengen, en Ik zal uwe hoogten verdelgen[3]),
4. en Ik zal uwe altaren vernielen, en uwe beelden[4]) zullen verbrijzeld worden; en Ik zal uwe verslagenen neerwerpen voor uwe afgoden[5]).
5. En Ik zal de lijken der kinderen van Israël leggen voor het aangezicht uwer afgodenbeelden, en Ik zal uwe gebeenten verstrooien rondom uwe altaren
6. in al uwe woonplaatsen. De ste-

---

24. De aanwezigheid van wilde *dieren* is het gevolg van de ontvolking des lands; zie Exod. XXIII 29. Vgl. IV Reg. XVII 25.

[20]) Door *en pest en bloed,* Hebr. «wedeber wedaam», misschien om de alliteratie bijeengevoegd, zijn waarschijnlijk bloedende pestbuilen bedoeld.

[1]) Na de hoofdstad met hare bewoners, vooral om de ontheiliging van den tempel door afgoderij, te hebben bedreigd (V 5—17), verkondigt de profeet aan het geheele land de verdiende straf, inzonderheid om den afgodischen dienst op de hoogten.

[2]) De *bergen van Israël* zijn het bergachtige Palestina, in tegenstelling met het vlakke Babylon. Wellicht ook is met het oog op de door afgoderij bezoedelde hooge plaatsen die uitdrukking gebezigd.

[3]) Voor *rotsen* heeft het Hebr. «aphikim», dat door rivieren besproeide valleien of ravijnen beteekent. Op al de hier genoemde plaatsen waren afgodische heiligdommen opgericht, welke (Hebr). «bamooth», d. i. *hoogten,* heeten, omdat de meeste op hooge plaatsen stonden. Het *zwaard* beduidt alle vijandelijk wapengeweld.

[4]) Hebr. «zonnezuilen»; zie Lev. XXVI noot 14.

[5]) Zie Lev. XXVI 30—33. Voor *afgoden* heeft het Hebr. «gilloelim», d. i. drekgoden.

ı desertæ erunt, et excel-
ıtur, et dissipabuntur: et
aræ vestræ, et confrin-
cessabunt idola vestra,
.tur delubra vestra, et
opera vestra.

ət interfectus in medio
cietis quia ego sum Do-

ıquam in vobis eos, qui
adium in gentibus, cum
vos in terris.

ırdabuntur mei liberati
ıntibus, ad quas captivi
quia contrivi cor eorum
et recedens a me, et
m fornicantes post idola
plicebunt sibimet super
əcerunt in universis abo-
.s suis.

ent quia ego Dominus
locutus sum ut facerem
hoc.

icit Dominus Deus: Per-
ı tuam, et allide pedem
c: Heu, ad omnes abo-
malorum domus Israel:
, fame, et peste ruituri

nge est, peste morietur:
prope, gladio corruet:
ɔtus fuerit, et obsessus,

den zullen verlaten zijn, en de hoogten zullen verdelgd en weggevaagd worden; en uwe altaren zullen te niet gaan en verbrijzeld worden; en uwe afgoden zullen verdwijnen, en uwe afgodstempels zullen afgebroken en uwe werken vernietigd worden.

7. En de verslagene[6]) zal vallen in uw midden; en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.

8. En Ik zal er van ulieden overig laten, degenen, die onder de volken aan het zwaard zijn ontkomen, wanneer Ik u zal verstrooid hebben in de landen[7]).

9. En uwe ontkomenen zullen Mij gedenken onder de volken, naar welke zij gevankelijk zijn heengevoerd; want gebroken heb Ik hun hoereerend en van Mij afvallig hart en hunne oogen, die hunne goden nahoereerden[8]); en zij zullen zichzelven tot een walg zijn om de boosheden, die zij bedreven hebben door al hunne gruwelen.

10. En zij zullen weten, dat Ik, de Heer, niet vergeefs heb gesproken, dit onheil aan hen te zullen doen[9]).

11. Dit zegt de Heere God[10]): Sla in uwe hand en stamp met uwen voet[11]) en zeg: Ach! om al de booze gruweldaden van het huis van Israël; want door het zwaard, door den honger en door de pest zullen zij neerstorten.

12. Wie verre is, zal door de pest sterven[12]); doch wie nabij is, zal door het zwaard neerstorten; en wie overgebleven en omsingeld is[13]),

---

rzamelwoord.
n, die in de verstrooiing
ɔhap aan het zwaard der
ontkomen, zullen eenigen
htiging tot inkeer komen
ıede begint het woord van
le profeet in v. 8—10 tot
ıen richt.
)ie afgodische oogslagen
le soms wulpsche beelden;
Num. XV 39.
rgeefs, want dat onheil is
aad op hen gekomen en

strekt hun tot bekeering en redding.

[10]) De godspraak keert terug tot hunne schuld en straf (v. 11—14).

[11]) Van verontwaardiging en afkeer. Vgl. XXV 6.

[12]) *Wie verre is* van de belegerde stad, want *de pest* zal door het geheele land heerschen.

[13]) Binnen de belegerde stad. In plaats van *omsingeld* heeft de Massoretische tekst: «gespaard», te weten door de pest en door het zwaard. Zie verder V 13.

fame morietur: et complebo indignationem meam in eis.

13. Et scietis quia ego Dominus, cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum in circuitu ararum vestrarum, in omni colle excelso, et in cunctis summitatibus montium, et subtus omne lignum nemorosum, et subtus universam quercum frondosam, locum ubi accenderunt thura redolentia universis idolis suis.

14. Et extendam manum meam super eos: et faciam terram desolatam, et destitutam a deserto Deblatha in omnibus habitationibus eorum: et scient quia ego Dominus.

zal door den honger sterven; en Ik zal mijne verbolgenheid volvoeren aan hen.

13. En gij zult weten, dat Ik de Heer ben, wanneer uwe verslagenen liggen in het midden uwer afgoden, rondom uwe altaren, op elken hoogen heuvel en op al de toppen der bergen en onder elk dichtgebladerd geboomte en onder elken lommerrijken eik, ter plaatse waar zij welriekenden wierook ontstaken voor al hunne afgoden.

14. En Ik zal mijne hand uitstrekken over hen, en Ik zal het land woest maken en verlaten, van de woestijn Deblatha af, in al hunne woonsteden[14]); en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben.

CAPUT VII.

HOOFDSTUK VII.

Het gericht over het land van Israël is de vrucht zijner wandaden.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Et tu fili hominis, hæc dicit Dominus Deus terræ Israel: Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ.

3. Nunc finis super te, et immittam furorem meum in te: et judicabo te juxta vias tuas: et ponam contra te omnes abominationes tuas.

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij zeggende[1]):

2. En gij, menschenzoon, dit zegt de Heere God tot het land van Israël: Het einde is gekomen, gekomen is het einde over de vier hoeken des lands[2])!

3. Nu is het einde daar over u; en Ik zend mijne gramschap op u af, en Ik oordeel u naar uwe wegen, en Ik stel tegen u al uwe gruwelen[3]).

---

[14]) *De woestijn Deblatha* is onbekend; vgl. Helmondeblathaïm in Num. XXXIII 46. Naar den H. Hiëronymus is vermoedelijk de ware lezing: «van de woestijn af (in het zuiden en zuidoosten van Palestina) tot aan Reblatha», in het land Emath aan den Orontes (zie Jer. XXXIX 5). Van het zuiden tot over de noordelijke grens van Palestina heen zal dus de verwoesting zich uitstrekken. In Jer. LII 10, 26 heeft de Septuag. eveneens «Deblatha» in plaats van «Reblatha».

[1]) Tot besluit der eerste groep godspraken (III 22—VII) voorspelt de profeet omstandiger den ondergang van het rijk Juda en den val van Jerusalem als de straf zijner misdaden.

[2]) *En gij*, zie IV noot 3. ***Het land van Israël*** beteekent hier het rijk Juda. Tegenover het halsstarrig ongeloof wordt nadrukkelijk tot driemaal (zie v. 3) herhaald, dat ***het einde is gekomen***. — ***Over de vier hoeken***, d. i. over het land in geheel zijnen omvang.

[3]) Als de beschuldigers en de getuigen tegen u. Hebr. «en ik breng over u al uwe gruwelen», d. i. de straffen uwer afgoderij enz.

4. Et non parcet oculus meus super te, et non miserebor: sed vias tuas ponam super te, et abominationes tuæ in medio tui erunt: et scietis quia ego Dominus.

5. Hæc dicit Dominus Deus: Afflictio una, afflictio ecce venit:

6. Finis venit, venit finis, evigilavit adversum te: ecce venit:

7. Venit contritio super te, qui habitas in terra: venit tempus, prope est dies occisionis, et non gloriæ montium.

8. Nunc de propinquo effundam iram meam super te, et complebo furorem meum in te: et judicabo te juxta vias tuas, et imponam tibi omnia scelera tua:

9. Et non parcet oculus meus, nec miserebor, sed vias tuas imponam tibi, et abominationes tuæ in medio tui erunt: et scietis quia ego sum Dominus percutiens.

10. Ecce dies, ecce venit: egressa est contritio, floruit virga, germinavit superbia:

11. Iniquitas surrexit in virga impietatis: non ex eis, et non ex

4. En mijn oog zal u niet sparen, en Ik zal geen medelijden hebben; maar uwe wegen[4]) zal Ik brengen over u, en uwe gruwelen zullen in uw midden zijn; en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.

5. Dit zegt de Heere God: Het ééne onheil, het onheil, zie, het komt[5]).

6. Het einde is gekomen, gekomen is het einde; het is ontwaakt tegen u[6]); zie, het is gekomen!

7. Gekomen is het verderf over u, die woont in het land! De tijd is gekomen, nabij is de dag der slachting en niet des gejubels op de bergen[7])!

8. Nu zal Ik van nabij[8]) mijnen toorn uitstorten over u, en Ik zal mijne gramschap volvoeren aan u; en Ik zal u oordeelen naar uwe wegen, en Ik zal over u brengen al uwe wandaden.

9. En mijn oog zal niet sparen, en Ik zal geen medelijden hebben; maar uwe wegen zal Ik brengen over u, en uwe gruwelen zullen in uw midden zijn; en gij zult weten, dat Ik, de Heer, het ben, die slaat.

10. Zie, de dag, zie, hij is gekomen; opgeschoten is het verderf, gebloeid heeft de roede, opgesproten is de overmoed.

11. De geweldenarij is opgewassen tot eene roede voor de goddeloosheid[9]); niets is er van hen en niets

---

[4]) d. i. Uwe handelingen, te weten de hierdoor verdiende straffen. Zie voorts V 11.

[5]) De ondergang des rijks is *het ééne* en eenige *onheil*, omdat er daarna geen tweede meer mogelijk was. Vgl. V 9 en I Reg. XXVI 8. In v. 5—27 drukt de profeet in korte en afgebroken strophen (v. 5—9; v. 10—14; v. 15—22; v. 23—27) zijne ontsteltenis uit over het gericht. In de Septuag. zijn de verzen 3—9 anders gerangschikt en deels weggelaten.

[6]) *Het einde* scheen ingesluimerd, want de maat der zonde was reeds lang vol; nu echter *is* het *ontwaakt*, gereed om te komen.

[7]) In plaats van *contritio*, d. i. *verderf*, vertaalde de H. Hiëronymus *contractio*, dat de samenvatting van allerlei kwaad schijnt aan te duiden. *Nabij is de dag* (Hebr.) «van het krijgsgewoel», dat *het gejubel op de bergen*, op de afgodische offerplaatsen, zal vervangen.

[8]) d. i. Welhaast.

[9]) Als eene uit den grond opschietende plant is *het verderf* van Juda *opgeschoten;* want *de roede* der kastijding *heeft gebloeid*, d. i. zal weldra vrucht dragen, te weten de straffen der zonden, welke zonden door den *overmoed* en de *geweldenarij* zijn aangeduid. Uit die zonden toch is de roede *opgesproten* en *opgewassen*, daar de straf de natuurlijke vrucht der zonden is. Hoe zwaar en aanhoudend de tuchtiging dezer roede zijn zal, leert het tweede halfvers.

populo, neque ex sonitu eorum: et non erit requies in eis.

12. Venit tempus, appropinquavit dies: qui emit, non lætetur: et qui vendit, non lugeat: quia ira super omnem populum ejus.

13. Quia qui vendit, ad id, quod vendidit, non revertetur, et adhuc in viventibus vita eorum: visio enim ad omnem multitudinem ejus non regredietur: et vir in iniquitate vitæ suæ non confortabitur.

14. Canite tuba, præparentur omnes, et non est qui vadat ad prœlium: ira enim mea super universum populum ejus.

15. Gladius foris: et pestis, et fames intrinsecus: qui in agro est, gladio morietur: et qui in civitate, pestilentia, et fame devorabuntur.

16. Et salvabuntur qui fugerint ex eis: et erunt in montibus quasi columbæ convallium omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua.

van het volk noch van hun gewoel, en er zal geen verpoozing onder hen zijn[10]).

12. Gekomen is de tijd, nabij is de dag! Wie koopt, verblijde zich niet; en wie verkoopt, bedroeve zich niet; want toorn komt over geheel zijn volk[11])!

13. Want wie verkoopt, zal tot hetgeen hij verkocht heeft niet terugkeeren, al is ook hun leven nog onder de levenden; want het gezicht aangaande zijne gansche menigte zal niet terugkeeren, en niemand in zijne ongerechtigheid zal voor zijn leven vastheid bekomen[12]).

14. Blaast de bazuin! Dat allen zich uitrusten! En niemand is er, die ten strijde gaat; want mijn toorn komt over geheel zijn volk[13])!

15. Het zwaard buiten, en de pest en de honger binnen; die op het veld is, zal door het zwaard sterven; en die in de stad zijn, zullen door de pest en door den honger verslonden worden[14]).

16. En ontkomen zullen degenen, die onder hen vluchten; en zij zullen op de bergen zijn gelijk duiven der valleien, allen sidderend, een ieder om zijne ongerechtigheid[15]).

---

[10]) *Niets is er van hen* overig. *Geen verpoozing* onder de aanhoudende slagen der roede; naar de verklaring der Rabbijnen beteekent het Hebr.: «er zal geen weeklage over hen zijn», d. i. de overblijvenden zullen niet eens over hen mogen jammeren. (vgl. XXIV 23 en Jer. XVI 6 volg.); volgens anderen is de zin van den grondtekst: niets blijft er over van Juda's vroegeren luister.

[11]) De kooper *verblijde zich niet* over het verworven bezit, en de verkooper, die volgens Lev. XXV 25 tot den verkoop gedwongen wordt, *bedroeve zich niet* over het verloren eigendom, want weldra zal *de toorn* Gods zich in den dood of in de verbanning van zijn volk openbaren en dan is het met alle recht van eigendom gedaan. De ballingschap zal bovendien lang duren naar v. 13.

[12]) Wie het hem toebehoorende eigendom had moeten verkoopen, kreeg dat (naar Lev. XXV 10, 13, 14) in het eerstvolgende jubeljaar terug. Dit echter zal thans niet geschieden, al is ook de verkooper dan nog in leven. De reden hiervan is, omdat *het gezicht*, d. i. de godspraak, welke tegen het gansche volk is gericht, niet als een bode is, die onverrichterzake terugkeert (vgl. Is. XLV 23; LV 10, 11); verder omdat het volk *in* den staat van *ongerechtigheid* onder den vloek der goddelijke gramschap is; daarom zal niemand *voor zijn leven vastheid bekomen;* integendeel als schuldigen zullen zij, uit hun land en eigendom verjaagd, een zwervend leven leiden.

[13]) Spottend klinkt de opwekking ten strijde. Want om Gods toorn, die op hen rust, zal niemand hiertoe den moed hebben. Vgl. Lev. XXVI 17; Deut. XXVIII 25; XXXII 30.

[14]) Vgl. V 2, 12; VI 12.

[15]) De weinigen, die aan de rampen van v. 15 ontkomen, zullen eene schuil-

17. Omnes manus dissolventur, et omnia genua fluent aquis.

18. Et accingent se ciliciis, et operiet eos formido, et in omni facie confusio, et in universis capitibus eorum calvitium. *Is. XV 2. Jer. XLVIII, 37.*

19. Argentum eorum foras projicietur, et aurum eorum in sterquilinium erit. Argentum eorum, et aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Animam suam non saturabunt, et ventres eorum non implebuntur: quia scandalum iniquitatis eorum factum est. *Prov. XI 4. Eccli. V 10. Soph. I 18.*

20. Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, et imagines abominationum suarum, et simulacrorum fecerunt ex eo: propter hoc dedi eis illud in immunditiam:

21. Et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, et impiis terræ in prædam, et contaminabunt illud.

22. Et avertam faciem meam ab eis, et violabunt arcanum meum: et introibunt in illud emissarii, et contaminabunt illud.

17. Alle handen zullen slap zijn, en alle knieën zullen van water vloeien[16].

18. En zij zullen zich omgorden met boetekleederen, en schrik zal hen bedekken; en op elk aangezicht schaamte, en op al hunne hoofden kaalheid[17]!

19. Hun zilver zal buiten worden weggeworpen, en hun goud zal voor den mesthoop zijn. Hun zilver en hun goud zal hen niet kunnen redden ten dage van de verbolgenheid des Heeren. Hunne ziel zullen zij niet verzadigen, en hun buik zal niet gevuld worden; want het is de valstrik hunner ongerechtigheid geweest[18].

20. En het tooisel hunner kleinoodiën hebben zij gebezigd tot hoovaardij en daarvan de beelden hunner gruwelen en afgoden vervaardigd; daarom heb Ik het hun gemaakt tot onreinheid[19].

21. En Ik zal het in de handen van vreemden geven ten roof en aan de goddeloozen der aarde ten buit, en zij zullen het ontwijden[20].

22. En Ik zal mijn aangezicht afwenden van hen, en men zal mijne verborgen plaats onteeren; en verspieders zullen er binnengaan en haar ontwijden[21].

---

plaats zoeken in de bergkloven (vgl. Judic. VI 2; I Reg. XIII 6) en daar troepsgewijze samenscholen, gelijk weemoedig kirrende wilde duiven (vgl. Is. LIX 11; Jer. XLVIII 28; Nah. II 7); zij zullen allen *sidderend*, Hebr. «klagend», daar wegschuilen, omdat zij, zich van hunne *ongerechtigheid* of schuld bewust, het ergste vreezen. Vgl. XXXIII 10.

[16]) Naar het Hebr. zullen de knieën, van angst krachteloos, «wegvlieten tot water», eene beeldspraak, welke het volkomen gemis aan kracht uitdrukt. Vgl. Jos. VII 5; Ps. CVIII 24; Is. XXXV 3.

[17]) *Met boetekleederen*, zie Gen. XXXVII noot 15. *Schrik* zal hen *bedekken*, d. i. van alle kanten omgeven en benauwen; *schaamte* over hunne zonden; *kaalheid*, zie Is. XV noot 3; Jer. XVI noot 5.

[18]) Bij de belegering der stad zullen zij hunne schatten van zilver en goud op de straten als onreinheid wegwerpen, omdat die noch tot loskooping uit de handen van den vijand noch tot verzadiging van den honger dienstig zijn. Die rijkdommen toch waren voor hen *de valstrik*, d. i. de aanleiding, tot zonden, gelijk in v. 20 nader verklaard wordt.

[19]) d. i. Daarom zal door Gods beschikking geschieden, wat in v. 19*a* gezegd is.

[20]) Wat Gods volk bezat, was heilig als het eigendom des Heeren (vgl. Os. II 9). Het werd dus *ontwijd*, wanneer het in de handen der heidenen viel.

[21]) De tempel heet *mijne verborgen*

23. Fac conclusionem: quoniam terra plena est judicio sanguinum, et civitas plena iniquitate.
24. Et adducam pessimos de gentibus, et possidebunt domos eorum: et quiescere faciam superbiam potentium, et possidebunt sanctuaria eorum.
25. Angustia superveniente, requirent pacem, et non erit.
26. Conturbatio super conturbationem veniet, et auditus super auditum: et quærent visionem de propheta, et lex peribit a sacerdote, et consilium a senioribus.
27. Rex lugebit, et princeps induetur mœrore, et manus populi terræ conturbabuntur. Secundum viam eorum faciam eis, et secundum judicia eorum judicabo eos: et scient quia ego Dominus.

23. Maak de toesluiting, want het land is vol bloedgerichten en de stad vol geweldenarij[22]).
24. En Ik zal de allerboosten uit de heidenen doen komen, en zij zullen hunne huizen in bezit nemen; en Ik zal den trots der machtigen fnuiken, en zij zullen hunne heiligdommen in bezit nemen[23]).
25. Angst overvalt hen, en zij zullen naar vrede zoeken, en hij zal er niet zijn.
26. Ontsteltenis op ontsteltenis zal er komen, en mare op mare; en zij zullen eene godspraak zoeken bij den profeet; en de wet zal teloorgaan voor den priester en de raad voor de oudsten[24]).
27. De koning zal treuren en de vorst zal zich kleeden in rouw, en de handen van het volk des lands zullen verbijsterd zijn. Naar hunnen wandel zal Ik doen aan hen, en naar hunne gerichten zal Ik hen richten; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben.

CAPUT VIII.

HOOFDSTUK VIII.

Inleiding (v. 1—4) tot het profetisch gezicht van VIII—XI. Het afgodsbeeld der ijverzucht (v. 5, 6), afgodische teekeningen op de muren van de binnenkamer des tempels (v. 7—13), vereering van Adonis (v. 14, 15), aanbidding der zon (v. 16, 17), het gericht (v. 18).

1. Et factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis: ego sedebam in domo mea, et senes

1. En het geschiedde in het zesde jaar, in de zesde maand, den vijfden der maand: ik was gezeten

---

plaats, waarschijnlijk om den aldaar verborgen tempelschat. Volgens anderen is hiermede het Heilige der heiligen aangeduid. Voor *verspieders* heeft het Hebr.: «geweldenaars», als roovers en inbrekers.

[22]) Hebr.: «Maak de keten» ter gevankelijke wegvoering (vgl. Jer. XXVIII 13). *Want* de maat der zonden is vol door het vergieten van onschuldig bloed en door het plegen van allerlei onrecht.

[23]) Vgl. Deut. XXVIII 50. De *heiligdommen* in het meervoud, waarschijnlijk om de drie deelen des tempels; de *huizen*, waarop zij ijdel vertrouwen stellen (vgl. Jer. VII 4); niet meer de mijne, om de gruwelen aldaar gepleegd.

[24]) Het eene ongeluk zal op het andere volgen (vgl. Jer. IV 20) en de eene treur*mare* de andere vervangen. De radeloosheid zal ten top stijgen, omdat de profeten geen troostende godspraak, de priesters geene onderrichting en de oudsten geen wijzen raad hebben. Zie op Jer. XVIII 18.

sedebant coram me, et cecidit
per me manus Domini Dei.

t vidi, et ecce similitudo quasi
tus ignis: ab aspectu lumborum
et deorsum, ignis: et a lumbis
et sursum, quasi aspectus
loris, ut visio electri.

t emissa similitudo manus
hendit me in cincinno capitis
et elevavit me Spiritus inter
n, et cœlum: et adduxit me in
alem in visione Dei, juxta
a interius, quod respiciebat ad
nem, ubi erat statutum idolum
d provocandam æmulationem.
XIV 35.

t ecce ibi gloria Dei Israel
dum visionem, quam videram
npo.

in mijn huis, en de oudsten van Juda waren gezeten voor mij; en aldaar viel op mij de hand van den Heere God[1]).

2. En ik zag, en zie, eene gedaante als de verschijning van vuur[2]); van het aanzien zijner lendenen af en nederwaarts was het vuur; en van zijne lendenen af en opwaarts als de verschijning van een lichtglans, als de schijn van witgoud.

3. En de gedaante eener hand strekte zich uit en greep mij bij het haar van mijn hoofd; en de geest hief mij op tusschen de aarde en den hemel en voerde mij in een gezicht Gods naar Jerusalem, aan de binnenpoort, die naar het noorden lag, alwaar het afgodsbeeld des ijvers gestaan had om tot ijverzucht op te wekken[3]).

4. En zie, aldaar verscheen de heerlijkheid van den God van Israël, overeenkomstig het gezicht, dat ik gezien had in de vlakte[4]).

---

uim een jaar na zijne roeping I 2) ontving Ezechiël dit profegezicht (VIII—XI), dat het tot aangekondigde gericht over Jem en deszelfs oorzaken nader ijft. Naar de Vulgaat en het duurde het gebonden liggen van ofeet (gedurende vierhonderd en dagen; zie IV noot 6) toen nog want tusschen I 1, 2 en VIII eene tijdruimte van veertien en. Naar de Septuag., die hier fde» in plaats van de *zesde* maand waren er sinds I 2 dertien maanrloopen en waren de honderd neen de veertig dagen van IV 5, 6 j. Dit schijnt ook te volgen uit orden van dit vers *(ik was genz.)*. Niettemin was de profeet II 25 nog *in zijn huis* van zijn afgezonderd, zoodat niet hij tot olk, doch *de oudsten,* d. i. de n, als de vertegenwoordigers olks (zie XI 25), tot hem kwa- Zie verder I noot 4.

. i. Eene als vuur glinsterende hengedaante; Septuag. «en zie, edaante van een man». Onder edaante verscheen hem God; zie op I 27.

laar het Hebr. strekte de als mensch verschijnende God *de gedaante eener hand* tot den profeet uit. *De geest,* d. i. de kracht Gods, voerde hem in *een gezicht Gods,* d. i. in den staat van hoogere geestverrukking, naar Jerusalem. Het scheen den profeet toe, als werd hij evenals Habacuc (Dan. XIV 35) opgenomen, hoewel hij op de plaats zelve, waar hij gezeten was (v. 1), de volgende tafereelen aanschouwde. Op dezelfde wijze werd hij in den geest neergelaten *aan de binnenpoort,* Hebr.: «aan den ingang der poort van het binnenste» voorhof, in v. 5 «de altaarpoort» genaamd, omdat zij naar het brandofferaltaar in het binnenste voorhof voerde. Aldaar stond voorheen *het afgodsbeeld,* waarschijnlijk het door Manasses opgerichte beeld van Astarte (zie IV Reg. XXI 7 naar het Hebr.), het afgodsbeeld *des ijvers* geheeten, omdat het nog immer den toorn van den *ijverzuchtigen* God (zie Exod. XX 5 met noot 7; vgl. Deut. XXXII 16, 21) opwekte. Want de zonde van Manasses, waarvoor Juda nog niet geboet had, was de oorzaak van Juda's ondergang; zie IV Reg. XXIV 3 en vgl. Jer. XV 4.

[4]) Zie III 23. Gods heerlijkheid met de cherubijnen en de raderen enz.

5. Et dixit ad me: Fili hominis, leva oculos tuos ad viam aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam aquilonis: et ecce ab aquilone portæ altaris idolum zeli in ipso introitu.

5. En Hij zeide tot mij: Menschenzoon, sla uwe oogen op in de richting van het noorden! En ik sloeg mijne oogen op in de richting van het noorden, en zie, ten noorden van de altaarpoort het afgodsbeeld des ijvers juist aan den ingang[5]).

6. Et dixit ad me: Fili hominis, putasne, vides tu quid isti faciunt, abominationes magnas, quas domus Israel facit hic, ut procul recedam a sanctuario meo? et adhuc conversus videbis abominationes majores.

6. En Hij zeide tot mij: Menschenzoon, ziet gij wel, wat dezen doen, de groote gruwelen, die het huis van Israël hier bedrijft, opdat Ik verre zou heengaan van mijn heiligdom[6])? En nog andere, grootere gruwelen zult gij zien.

7. Et introduxit me ad ostium atrii: et vidi, et ecce foramen unum in pariete.

7. En Hij bracht mij naar den ingang des voorhofs[7]); en ik zag, en zie, er was eene opening in den muur.

8. Et dixit ad me: Fili hominis fode parietem. Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum.

8. En Hij zeide tot mij: Menschenzoon, breek den muur door! En toen ik den muur had doorgebroken, kwam er eene deur te voorschijn[8]).

9. Et dixit ad me: Ingredere, et vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic.

9. En Hij zeide tot mij: Ga binnen en zie de allerbooste gruwelen, die zij hier plegen.

10. Et ingressus vidi, et ecce omnis similitudo reptilium, et animalium, abominatio, et universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum.

10. En ik ging binnen en zag, en zie, allerlei afbeelding van kruipende en andere dieren, een gruwel, en al de afgoden van het huis van Israël waren op den muur geteekend overal in het rond[9]).

---

verscheen aan de tempelpoort om tegen den heiligschennenden gruwel te getuigen en de wraak aan te kondigen. Vgl. II Par. XXXVI 14.

[5]) *Ten noorden van de altaarpoort* (zie noot 3), aan den *ingang* tot het binnenste voorhof, zag de profeet het afgodsbeeld staan ten aanschouwen van het volk.

[6]) *Opdat:* het noodwendig gevolg der afgoderij is als het door Israël beoogde doel. God moet daarom zijne beschermende tegenwoordigheid aan stad en tempel onttrekken. Zie XI 23.

[7]) *Naar den* noordelijken *ingang* van het poortgebouw, waarvan in v. 3 en 5 reeds sprake was.

[8]) In den gang van het poortgebouw zag de profeet dicht bij den ingang op zijde *eene opening in den muur*, de plaats, waar hij *den muur moest doorbreken*, om *de deur* te vinden, welke hij naar v. 9 moest ingaan. Dit geschiedde niet in werkelijkheid, maar dient ter verzinlijking der gedachte, dat de hoofden van Juda (v. 11) zich in het geheim (in weerwil van Josias' hervorming; vgl. IV Reg. XXIII 4 volg.) aan afgoderij (v. 10) schuldig maakten.

[9]) De muren der Egyptische grafkamers waren gewoonlijk met *kruipende* dieren als kevers, slangen, krokodillen enz. en met viervoetige *dieren* als stieren, katten enz., zinnebeelden van afgodisch vereerde wezens, versierd. Het was derhalve de Egyptische afgoderij, welke door Juda's vorsten werd nagevolgd, wellicht om Egypte gunstig te stemmen voor het verbond tegen Chaldea (vgl. Jer. II 18, 36 volg.; XXXVII

11. Et septuaginta viri de senioribus domus Israel, et Jezonias filius Saphan stabat in medio eorum, stantium ante picturas: et unusquisque habebat thuribulum in manu sua: et vapor nebulæ de thure consurgebat.

12. Et dixit ad me: Certe vides fili hominis quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubiculi sui: dicunt enim: Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram.

13. Et dixit ad me: Adhuc conversus videbis abominationes majores, quas isti faciunt.

14. Et introduxit me per ostium portæ domus Domini, quod respiciebat ad aquilonem: et ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.

15. Et dixit ad me: Certe vidisti fili hominis: adhuc conversus videbis abominationes majores his.

11. En zeventig mannen uit de oudsten van het huis van Israël — en Jezonias, de zoon van Saphan, stond in het midden van hen — stonden voor de teekeningen, en een ieder had een wierookvat in zijne hand, en de walm van de wierookwolk steeg omhoog[10]).

12. En Hij zeide tot mij: Wis ziet gij, menschenzoon, wat de oudsten van het huis van Israël doen in het duister, een ieder in het verborgen zijner kamer; zij zeggen namelijk: De Heer ziet ons niet, de Heer heeft het land verlaten[11]).

13. En Hij zeide tot mij: Nog andere, grootere gruwelen zult gij zien, welke dezen doen.

14. En Hij bracht mij door den ingang der poort van het huis des Heeren, die naar het noorden lag; en zie, aldaar waren de vrouwen gezeten, die rouw bedreven over Adonis[12]).

15. En Hij zeide tot mij: Wis hebt gij het gezien, menschenzoon! Nog andere gruwelen zult gij zien, grootere dan deze.

---

6). De profeet noemt die afbeeldingen *een gruwel*, want zij waren het voorwerp van afgoderij.

[10]) *Zeventig* (vgl. Exod. XXIV 1; Num. XI 16) *uit de oudsten* of de oversten des volks. *Jezonias* was waarschijnlijk een der voornaamsten.

[11]) *Een ieder* (Hebr.) «in zijne kamers met beeldwerk», welke tot dien geheimen afgodischen dienst waren ingericht. Er waren dus meer zulke kamers in de voorhoven van den tempel (vgl. XL 44 volg.), en een ieder van die vorsten had zijne kamers, waar hij in het geheim afgoderij ging plegen. De woorden, welke de profeet hun in den mond legt, zijn de uitdrukking hunner gezindheid: *de Heer ziet ons niet*, d. i. Hij bekommert zich niet om ons; Hij *heeft het land verlaten*, d. i. Hij woont niet meer beschermend onder ons. Dit besluiten zij uit de rampen, welke vóór ruim vijf jaren (zie v. 1.) hen hadden getroffen. Daarom hadden zij de goden van Egypte boven Jehova verkozen.

[12]) Hebr.: «En Hij bracht mij *aan* den ingang der poort» van het *huis des Heeren*, onder welken naam het heiligdom in geheel zijnen omvang met bijgebouwen en voorhoven enz. wordt aangeduid. God bracht den profeet van de binnenste Noordpoort naar de buitenste. Aldaar, aan den binnensten ingang van dit poortgebouw, op de voor *vrouwen* bestemde plaats in het buitenste voorhof, *waren* de vrouwen *gezeten* (als treurenden in zittende houding, vgl. Job II 8; Is. III 26; XLVII 1; Thren. II 10), die *rouw bedreven over Adonis*, den minnaar van Venus, die naar de heidensche fabelleer in de maand Juni gedood was en daarna herleefde; waarom hij jaarlijks in dezelfde naar hem genoemde maand door klaagvrouwen betreurd en vervolgens om zijne herleving bezongen werd. (H. Hiëronymus). In het Hebr. heet dezelfde godheid «Thammoez», in het Babylonisch oorspronkelijk «Doemoezi», later «Doe-oe-zi» genoemd, de naam ook eener maand bij de Chaldeën en bij de latere Joden. Thammoez was voor de oudste Babyloniërs de minnaar van Istar, de jeugdige voorjaarsgod, dien

16. Et introduxit me in atrium domus Domini interius: et ecce in ostio templi Domini inter vestibulum et altare, quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini, et facies ad orientem: et adorabant ad ortum solis.

17. Et dixit ad me: Certe vidisti fili hominis: numquid leve est hoc domui Juda ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hic: quia replentes terram iniquitate conversi sunt ad irritandum me? et ecce applicant ramum ad nares suas.

18. Ergo et ego faciam in furore: non parcet oculus meus, nec miserebor: et cum clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.

16. En Hij bracht mij in het binnenste voorhof van het huis des Heeren; en zie, aan den ingang van den tempel des Heeren, tusschen het voorportaal en het altaar, als het ware vijf en twintig mannen, die hunnen rug keerden naar den tempel des Heeren en hun aangezicht naar het oosten; en zij bogen zich neder naar de opgaande zon[13]).

17. En Hij zeide tot mij: Wis hebt gij het gezien, menschenzoon! Is het dan voor het huis Juda te gering, de gruwelen te doen, die zij hier gedaan hebben, daar zij, het land vullend met geweldenarij, Mij andermaal tarten? En zie, zij houden den tak voor hunne neusgaten[14])!

18. Derhalve zal ook Ik in gramschap handelen; mijn oog zal niet sparen, en Ik zal geen medelijden hebben; en al roepen zij voor mijne ooren met luider stem, Ik zal hen niet verhooren[15]).

---

deze jaar op jaar liefheeft en die gedurig sterft en herleeft. Daarom werd hij, inzonderheid door de vrouwen, beurtelings betreurd en bezongen.

[13]) *In het binnenste*, voor de priesters (en levieten) alleen toegankelijke *voorhof, aan den ingang van den* eigenlijken *tempel, tusschen het voorportaal* van het Heilige (III Reg. VI 3) en *het* ter verzoening opgerichte brandoffer*altaar*, ter plaatse waar de priesters als middelaars tusschen God en het volk moesten optreden (Joël II 17), aldaar keerden dezen met verachting den *rug* naar Gods troon (zie II Par. XXIX 6; Is. I 4; Jer. II 27), om (Hebr.) «oostwaarts de zon» te aanbidden. Van deze afgoderij is reeds sprake in Deut. XVII 3; zij hing samen met den dienst van Baäl (VI 4) en was vooral onder Manasses in zwang geweest (IV Reg. XXIII 5, 11). Door de *mannen* zijn priesters bedoeld; dit volgt uit de plaats, waar zij stonden. Hun getal *vijf en twintig* wijst op de vier en twintig priesterklassen (I Par. XXIV 4—18), waarbij nog de hoogepriester komt; zóó zijn zij de vertegenwoordigers van al de priesters; vgl. II Par. XXXVI 14. Het woordje *quasi, als het ware*, geeft te kennen, dat het een profetisch gezicht, geene werkelijkheid was.

[14]) Alsof al de voorafgaande afgoderij, waarbij zij allerlei *geweldenarij* voegden, niet genoeg was, tarten zij Mij nog op de volgende wijze: *zij houden den tak*, Hebr.: «de wijnrank», *voor hunne neusgaten*. Dit doelt vermoedelijk op een afgodisch gebruik bij de vereering der zon. Ook de Perzen hielden bij den zonnedienst een bundeltje takjes in de linkerhand. Volgens anderen is het een spreekwoord, welks beteekenis is verloren gegaan. Naar de Septuag., waarmede de Syrische vertaling en de Grieksche van Symmachus ongeveer overeenstemmen: «Zie, zij trekken als het ware den neus op», een verachtend en uittartend gebaar tegen God zelven!

[15]) Zie V 11; VII 4, 9. *Ik zal hen niet verhooren*, opdat zij, ten minste door den rampspoed gedwongen, hunne schuld beseffen. In de Septuag. ontbreekt het tweede halfvers, misschien om de overeenkomst met IX 1*a*.

CAPUT IX.

HOOFDSTUK IX.

Het gericht over de schuldige bewoners der stad (v. 1—7). Hunne boosheid vordert zulk een streng gericht (v. 8—10). Gods bevel is volbracht (v. 11).

1. Et clamavit in auribus meis voce magna, dicens: Appropinquaverunt visitationes urbis, et unusquisque vas interfectionis habet in manu sua.

2. Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad aquilonem: et uniuscujusque vas interitus in manu ejus: vir quoque unus in medio eorum vestitus erat lineis, et atramentarium scriptoris ad renes ejus: et ingressi sunt, et steterunt juxta altare æreum:

3. Et gloria Domini Israel assumpta est de cherub, quæ erat super eum ad limen domus: et vocavit virum, qui indutus erat lineis, et atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis.

4. Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam civitatem in medio Jerusalem: et signa thau super frontes

1. En Hij riep in mijne ooren met luider stem, zeggende: Nabij zijn de bezoekingen der stad, en een ieder heeft het moordtuig in zijne hand[1]).

2. En zie, zes mannen kwamen van den weg der hoogere poort, die naar het noorden ligt, en een ieder had het verdelgingstuig in zijne hand; ook was er één man in hun midden, gekleed in linnen, en eens schrijvers inktkoker droeg hij aan zijne lendenen; en zij traden toe en gingen staan naast het koperen altaar[2]).

3. En de heerlijkheid des Heeren van Israël verhief zich van den cherub, boven wien zij was, naar den drempel des huizes; en Hij riep den man, die gekleed was in linnen en eens schrijvers inktkoker had aan zijne lendenen[3]).

4. En de Heer zeide tot hem: Ga door het midden der stad heen, door het midden van Jerusalem, en

[1]) *Nabij zijn*, het Hebr. kan men ook vertalen: «Treedt nader, gij» *bezoekingen*, d. i. straffen, of, volgens anderen naar het Hebr.: «wachters der stad», d. i. Gods engelen. Dezen worden nu ter wrake opgeroepen, want de profeet ziet hen met *het moordtuig* in de hand optreden.

[2]) *Zes mannen*, d. i. engelen in menschelijke gedaante, de uitvoerders van Gods wraakbevel. Zij kwamen van den kant *der hoogere poort*, de poort van VIII 3, 5, waardoor men uit het buitenste voorhof in het hooger gelegen binnenste voorhof kwam. Het was de poort, welke *naar het noorden ligt*, vanwaar de vijand naar Jer. I 14 zou komen. De zevende engel (zie hetzelfde zevental engelen Zach. IV 10; Apoc. VIII 2; XV 6), die als de voornaamste, de vredebode, *in hun midden was*, droeg een *linnen* kleed, het ambtsgewaad der priesters; zie XLIV 17 en vgl. Lev. XVI 4. Aan den gordel zijner *lendenen* droeg hij zijn schrijfgereedschap, gelijk nog heden in het Oosten pleegt te geschieden en blijkens de monumenten van Ninive ook oudtijds gebruikelijk was. De zeven engelen plaatsten zich *naast het koperen* brandoffer*altaar;* want van de plaats, die ter verzoening was ingesteld, zou, om de onteering van den heiligen eeredienst, de wraak uitgaan.

[3]) De heerlijkheid des Heeren verhief zich *van den cherub*, een verzamelwoord, d. i. van de cherubijnen; m. a. w. zij verliet den troonwagen van I 4 volg. om op *den drempel des huizes*, dat Hij weldra zou verlaten, zijne wraakbevelen te geven, na eerst zijne getrouwe dienaren te hebben afgezonderd. De levende wezens van I 5 volg. worden hier voor het eerst met hun eigenlijken naam genoemd; zie X 2, 20.

virorum gementium, et dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus. *Exod. XII 7; Apoc. VII 3.*
5. Et illis dixit, audiente me: Transite per civitatem sequentes eum, et percutite: non parcat oculus vester, neque misereamini.

6. Senem, adolescentulum, et virginem, parvulum, et mulieres interficite usque ad internecionem: omnem autem, super quem videritis thau, ne occidatis, et a sanctuario meo incipite. Cœperunt ergo a viris senioribus, qui erant ante faciem domus.
7. Et dixit ad eos: Contaminate domum, et implete atria interfectis: egredimini. Et egressi sunt, et percutiebant eos, qui erant in civitate.

8. Et cæde completa, remansi ego: ruique super faciem meam, et clamans aio: Heu, heu, heu Domine Deus: ergone disperdes omnes reliquias Israel, effundens furorem tuum super Jerusalem?

9. Et dixit ad me: Iniquitas domus Israel, et Juda, magna est nimis valde, et repleta est terra sanguinibus, et civitas repleta est aversione: dixerunt enim: Dereliquit Dominus terram, et Dominus non videt.

teeken eene thau op de voorhoofden der mannen, die zuchten en treuren over al de gruwelen, die geschieden in haar midden[4]).
5. En tot genen zeide Hij, ten aanhooren van mij: Gaat de stad door, hem volgend, en slaat; uw oog spare niet en hebt geen medelijden!
6. Grijsaard, jongeling en jonkvrouw, kind en vrouwen zult gij dooden tot verdelgens toe; doch ieder, op wien gij de thau ziet, doodt hem niet; en begint met mijn heiligdom! Zij begonnen dan met de oudste mannen, die voor het front des huizes waren[5]).

7. En hij zeide tot hen: Ontwijdt het huis en vervult de voorhoven met verslagenen[6])! Gaat uit! En zij gingen uit en sloegen degenen, die in de stad waren.
8. En toen de slachting voltrokken was, bleef ik overig; en ik stortte neer op mijn aangezicht, en schreiend sprak ik: Ach, ach, ach, Heere God! Zult Gij dan al de overblijfselen van Israël verdelgen, uwen toorn uitstortend over Jerusalem[7])?
9. En Hij zeide tot mij: De ongerechtigheid van het huis van Israël en Juda is groot uitermate zeer, en het land is vol bloedschulden, en de stad is vol afvalligheid; want zij zeiden: De Heer heeft het land verlaten, en de Heer ziet het niet[8])!

---

[4]) De *thau* (dat «teeken» beduidt) is de naam der laatste letter van het Hebreeuwsche alphabet. De oude vorm dier letter was een kruis. Dit teeken werd op de voorhoofden geprent van degenen, die uit ijver voor Gods eer *zuchtten en treurden* om de onteering van zijnen naam; zie Is. LXI 3; Soph. III 18 (Hebr.). Reeds Origines zag in dit geheimzinnig teeken eene voorspellende figuur van het H. Kruis, het reddende teeken onzer verlossing. Vgl. Apoc. VII 2, 3; IX 4; XIV 1.

[5]) *Met mijn heiligdom,* d. i. met degenen, die zich in het heiligdom bevonden, met *de oudsten* in waardigheid, die als priesters *voor het front* of het voorportaal des huizes in het binnenste voorhof waren. Zij hadden met meer kennis en boosheid gezondigd; zie VIII 16. Vgl. I Petr. IV 17.

[6]) Door bloedvergieting werd de tempel *ontwijd;* vgl. Num. XIX 14.

[7]) Van al degenen, die de profeet in den tempel zag (VIII 11, 16), *bleef* de profeet alleen *overig.* Daarom, de volkomen verdelging van Israël vreezend, herinnert hij God aan zijne beloften om *de overblijfselen* te sparen; zie Is. VI 13; X 21. Gods antwoord in v. 9 en 10 luidt evenals VIII 18.

[8]) Zie VIII 12.

Igitur et meus non parcet ocu-
ıeque miserebor: viam eorum
' caput eorum reddam.

Et ecce vir, qui erat indutus
, qui habebat atramentarium
ɔrso suo, respondit verbum,
s: Feci sicut præcepisti mihi.

10. Daarom zal ook mijn oog niet sparen, en Ik zal geen medelijden hebben; hunnen wandel zal Ik op hun hoofd vergelden.

11. En zie, de man, die gekleed was in linnen, die den inktkoker op zijnen rug[9]) had, bracht bescheid, zeggende: Ik heb gedaan, gelijk Gij mij bevolen hebt!

CAPUT X.

HOOFDSTUK X.

ıemelsche wraakvuur op de stad (v. 1—8). Gods heerlijkheid, nogmaals op den troonwagen verschijnend, verlaat den tempel (v. 9—22).

It vidi, et ecce in firmamento,
erat super caput cherubim,
ı lapis sapphirus, quasi species
itudinis solii, apparuit super ea.

It dixit ad virum, qui indutus
ineis, et ait: Ingredere in medio
um, quæ sunt subtus cherubim,
ıple manum tuam prunis ignis,
sunt inter cherubim, et effunde
civitatem. Ingressusque est
ınspectu meo:

Iherubim autem stabant a dex-
lomus cum ingrederetur vir, et
s implevit atrium interius.

It elevata est gloria Domini
ɔer cherub ad limen domus:
pleta est domus nube, et atrium

1. En ik zag, en zie, op het uitspansel, dat boven het hoofd der cherubijnen was, vertoonde zich boven hen als saffiersteen, als het voorkomen der gedaante van een troon[1]).

2. En Hij zeide tot den man, die gekleed was in linnen, en sprak: Treed binnen tusschen de raderen, die onder de cherubijnen zijn, en vul uwe hand met kolen vuurs, welke tusschen de cherubijnen zijn, en strooi ze uit op de stad; en hij trad er binnen voor mijne oogen[2]).

3. De cherubijnen nu stonden ter rechterzijde van het huis, toen de man binnentrad, en de wolk vervulde het binnenste voorhof.

4. En de heerlijkheid des Heeren verhief zich van boven den cherub naar den drempel des huizes, en het huis werd vervuld met de

---

Hebr.: «aan zijne lendenen»; zie
en 3.

De heerlijkheid des Heeren, die
van haren troon boven de che-
ıen was afgedaald, keerde na het
van de verdelging der bewoners
erusalem daarop terug. Daarom
rijft hier de profeet den troon;
erder I 26. Daarop gezeten geeft
eer het bevel van v. 2.
De *raderen* heeten hier, anders dan
volg. en hier beneden 6*b*, in het
Hebr. «galgal», zie noot 11. Voor het altaarvuur, dat er tusschenin brandde, zie I noot 14. — De voorstelling beteekent, dat het vijandelijke vuur, hetwelk de stad zal verteren, een straf is, die uitgaat van den in zijn heiligdom onteerden God des Verbonds. Zijn troon van genade zal de rechterstoel worden voor de afvallige stad; van het ontheiligde zoenaltaar zal de wraak uitgaan. Daarom is ook de vredebode van IX 3, 4 thans een wraakengel voor de goddeloozen.

repletum est splendore gloriæ Domini.

5. Et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis.

6. Cumque præcepisset viro, qui indutus erat lineis, dicens: Sume ignem de medio rotarum, quæ sunt inter cherubim: ingressus ille stetit juxta rotam.

7. Et extendit cherub manum de medio cherubim ad ignem, qui erat inter cherubim: et sumpsit, et dedit in manus ejus, qui indutus erat lineis: qui accipiens egressus est.

8. Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorum:

9. Et vidi: et ecce quatuor rotæ juxta cherubim: rota una juxta cherub unum, et rota alia juxta cherub unum: species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi:

10. Et aspectus earum similitudo

wolk, en het voorhof werd vervuld met den glans van de heerlijkheid des Heeren[3]).

5. En het gedruisch van de vleugelen der cherubijnen werd gehoord tot aan het buitenste voorhof, gelijk de stem van den almachtigen God, als Hij spreekt[4]).

6. En toen Hij aan den man, die gekleed was in linnen, geboden had, zeggende: Neem vuur van tusschen de raderen, die tusschen de cherubijnen zijn; trad deze binnen en plaatste zich naast het rad[5]).

7. En de cherub strekte de hand uit van tusschen de cherubijnen naar het vuur, dat tusschen de cherubijnen was[6]); en hij nam het en gaf het in de handen van dengene, die gekleed was in linnen; en deze nam het en trad buiten.

8. En aan de cherubijnen zag men de gelijkenis eener menschenhand onder hunne vleugelen[7]).

9. En ik zag, en zie, vier raderen naast de cherubijnen, een rad naast den éénen cherub, en een ander rad naast den anderen cherub; en de aanblik der raderen was als het gezicht van chrysoliethsteen.

10. En hunne gedaante: aan elkan-

---

[3]) *De cherubijnen*, de dragers van Gods troon, *stonden ter rechterzijde*, d. i. ten zuiden van den eigenlijken tempel, aan welke zijde ook de stad was gelegen. Ten teeken, dat de Heer nog boven hen troonde, *vervulde de wolk* van I 4 de plaats, waar zij stonden, te weten *het binnenste voorhof*. Doch in v. 4 verlaat God dien troon (gelijk IX 3) en begeeft Hij zich *naar den drempel des huizes;* dientengevolge vervult *de wolk*, het zinnebeeld zijner tegenwoordigheid, *het huis*, d. i. den eigenlijken tempel, terwijl het voorhof straalt van den glans, die naar I 4 de wolk omgeeft.

[4]) Terwijl Gods heerlijkheid naar den drempel heentoog, klepten de cherubijnen met daverend geluid (zie I 24) met hunne vleugelen. Dit werd gehoord *tot aan het buitenste voorhof*, werwaarts de profeet waarschijnlijk was teruggeweken uit heilige vreeze voor den zich openbarenden God. Zie VIII 16; ook in X 2 («voor mijne oogen») was hij nog in het binnenste voorhof.

[5]) Zie v. 2. *Van tusschen de raderen*, die in het Hebr. de ongewone benaming «galgal» dragen; daarom volgt de nadere bepaling *die tusschen* enz., Hebr.: «van tusschen de cherubijnen». *Naast het rad*, d. i. naast een der vier raderen.

[6]) *De cherub*, d. i. een der vier. — Duidelijk treden hier *de cherubijnen*, die boven het zoendeksel der ark de bedienaren van Gods genade waren, als dienaren der wrake op, gelijk weleer aan den ingang van het paradijs.

[7]) Middelerwijl de in linnen gekleede man het wraakbevel (zie v. 2 en 7*b*) gaat voltrekken, beschouwt en beschrijft de profeet nauwkeuriger den troonwagen met de cherubijnen. Eerst spreekt hij in v. 8, naar aanleiding van v. 7*a*, over de handen der cherubijnen. Zie op I 8.

una quatuor: quasi sit rota in medio rotæ.

11. Cumque ambularent, in quatuor partes gradiebantur: et non revertebantur ambulantes, sed ad locum, ad quem ire declinabat quæ prima erat, sequebantur et ceteræ, nec convertebantur.

12. Et omne corpus earum, et colla, et manus, et pennæ, et circuli plena erant oculis, in circuitu quatuor rotarum. *Supra I 18.*

13. Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me.

14. Quatuor autem facies habebat unum: facies una, facies cherub: et facies secunda, facies hominis: et in tertio facies leonis: et in quarto facies aquilæ.

15. Et elevata sunt cherubim: ipsum est animal, quod videram juxta fluvium Chobar.

16. Cumque ambularent cherubim, ibant pariter et rotæ juxta ea: et cum elevarent cherubim alas suas ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed et ipsæ juxta erant.

17. Stantibus illis, stabant: et cum elevatis elevabantur: spiritus enim vitæ erat in eis.

der gelijk waren de vier, als ware er een rad midden in een rad[8]).

11. En als zij gingen, gingen zij naar de vier zijden; en zij keerden niet om bij het gaan, maar naar de plaats, werwaarts het voorste zich in zijnen loop richtte, volgden ook de overige, en zij keerden niet om[9]).

12. En geheel hun lichaam en hunne halzen en handen en vleugelen en de velgen waren vol oogen, rondom aan de vier raderen[10]).

13. En die raderen noemde men de wentelende[11]), ten aanhooren van mij.

14. En ieder had vier gezichten: het eerste gezicht was het gezicht van eenen cherub, en het tweede gezicht het gezicht van eenen mensch, en aan het derde was het gezicht van eenen leeuw, en aan het vierde het gezicht van eenen arend[12]).

15. En de cherubijnen hieven zich opwaarts. Dit was het levende wezen[13]), dat ik gezien had aan den stroom Chobar.

16. En wanneer de cherubijnen gingen, gingen gelijkerwijze ook de raderen naast hen; en wanneer de cherubijnen hunne vleugelen verhieven om van den grond op te stijgen, bleven de raderen niet staan, maar waren ook zij er naast.

17. Als genen stonden, stonden zij; en als genen opstegen, stegen zij met hen op; want de geest des levens was in hen[14]).

---

[8]) Zie I 15, 16 met de aanteekeningen.

[9]) Zie op I 17.

[10]) De H. Hiëronymus vertaalde: *omne corpus earum* in het vrouwelijk, omdat volgens hem het geheele vers de raderen *(rotæ)* betreft, aan welke hij, als aan levende wezens (zie I 20), een *lichaam* met *hals* enz. toeschrijft. Doch de meesten verstaan dat van de cherubijnen, die evenals de raderen (zie I 18) vol oogen waren op *hun lichaam* enz. In plaats van *en de velgen* heeft het Hebr. en de Septuag. «en de raderen». Zie I noot 20.

[11]) Hebr.: «ha-galgal». Zoo noemde de Heer zelf in v. 2 en 6*a* de raderen, en voorzeker niet zonder beteekenis. Want «galgal» beteekent overdrachtelijk (vgl. Ps. LXXVI 19) storm of wervelwind en schijnt op de snelle wenteling der raderen te wijzen.

[12]) In plaats van «het gezicht van een rund» (zie I 10) staat hier *het gezicht van eenen cherub.* Doch wat hiermede bedoeld wordt, is niet duidelijk. Zie I noot 11. — Het vers staat niet in de Septuag. en wordt door sommigen voor onecht gehouden.

[13]) Een verzamelwoord. De cherubijnen waren de levende wezens, die ik enz.

[14]) Zie I 19—21 met de aanteekening.

18. Et egressa est gloria Domini a limine templi: et stetit super cherubim.

19. Et elevantia cherubim alas suas, exaltata sunt a terra coram me: et illis egredientibus, rotæ quoque subsecutæ sunt: et stetit in introitu portæ domus Domini orientalis: et gloria Dei Israel erat super ea.

20. Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israel juxta fluvium Chobar: et intellexi quia cherubim essent. *Supra I 1, 3.*

21. Quatuor vultus uni, et quatuor alæ uni: et similitudo manus hominis sub alis eorum.

22. Et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram juxta fluvium Chobar, et intuitus eorum, et impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

18. En de heerlijkheid des Heeren toog heen van den drempel des tempels, en zij plaatste zich boven de cherubijnen[15].

19. En de cherubijnen verhieven hunne vleugelen en stegen van de aarde op voor mijne oogen; en bij hun heengaan volgden ook de raderen; en men stond stil aan den ingang der Oostpoort van het huis des Heeren[16]; en de heerlijkheid van den God van Israël was boven hen.

20. Dit is het levende wezen[17], dat ik onder den God van Israël gezien heb aan den stroom Chobar; en ik begreep, dat het cherubijnen waren[18].

21. Ieder had vier gezichten, en ieder had vier vleugelen; en de gelijkenis van eene menschenhand was onder hunne vleugelen[19].

22. En de gelijkenis hunner gezichten: het waren dezelfde gezichten, die ik gezien had aan den stroom Chobar, ook hun voorkomen en de aandrift van ieder om recht voor zijn aangezicht voort te gaan[20].

CAPUT XI.

HOOFDSTUK XI.

Bestraffing der volksleiders (v. 1—13); troostelijke beloften aan de overblijfselen in de ballingschap (v. 14—21). De heerlijkheid des Heeren verlaat de stad (v. 22—23). Einde van het gezicht (v. 24—25).

1. Et elevavit me spiritus, et introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quæ respicit ad solis ortum: et ecce in introitu portæ viginti quinque viri: et vidi in medio eorum Jezoniam filium

1. En de geest hief mij op en bracht mij aan de Oostpoort van het huis des Heeren, die naar zonsopgang ligt; en zie, aan den ingang der poort waren vijf en twintig mannen; en ik zag in hun midden Jezonias, den zoon van Azur, en

---

[15]) Voor de tweede maal begeeft zich de heerlijkheid des Heeren van den drempel naar den troonwagen boven de cherubijnen, thans om zijn ontwijden tempel te verlaten.

[16]) De *Oostpoort* van het buitenste voorhof; vgl. XI 1, 23. Later (zie XLIII 2 volg.) ziet de profeet de heerlijkheid des Heeren door dezelfde poort weder terugkeeren.

[17]) Zie voor dit enkelvoud noot 13.

[18]) Zie IX noot 3.

[19]) Zie I 6, 8 met de aanteekeningen.

[20]) Zie op I 10, 12.

Azur, et Pheltiam filium Banaiæ, principes populi.
2. Dixitque ad me: Fili hominis, hi sunt viri, qui cogitant iniquitatem, et tractant consilium pessimum in urbe ista,
3. Dicentes: Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes.
4. Idcirco vaticinare de eis, vaticinare fili hominis.
5. Et irruit in me spiritus Domini, et dixit ad me: Loquere: Hæc dicit Dominus: Sic locuti estis domus Israel, et cogitationes cordis vestri ego novi.
6. Plurimos occidistis in urbe hac, et implestis vias ejus interfectis.
7. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus, hi sunt carnes, et hæc est lebes: et educam vos de medio ejus.
8. Gladium metuistis, et gladium inducam super vos, ait Dominus Deus.
9. Et ejiciam vos de medio ejus, daboque vos in manu hostium, et faciam in vobis judicia.
10. Gladio cadetis: in finibus Israel judicabo vos, et scietis quia ego Dominus.

Pheltias, den zoon van Banaias, de oversten des volks[1]).
2. En Hij zeide tot mij: Menschenzoon, dezen zijn de mannen, die ongerechtigheid uitdenken[2]) en allerslechtsten raadslag plegen in deze stad,
3. zeggende: Zijn de huizen niet sinds lang opgebouwd[3])? Zij is de ketel, wij echter zijn het vleesch[4])!
4. Daarom profeteer aangaande hen, profeteer, menschenzoon!
5. En op mij viel de geest des Heeren, en Hij zeide tot mij: Spreek: Dit zegt de Heer: Aldus hebt gijlieden gesproken, huis van Israël, en de gedachten uws harten ken Ik.
6. Zeer velen hebt gij gedood in deze stad, en hare straten hebt gij gevuld met verslagenen.
7. Daarom zegt dit de Heere God: Uwe verslagenen, die gij hebt neergelegd in haar midden, die zijn het vleesch, en zij is de ketel; en Ik zal u wegvoeren uit haar midden[5]).
8. Het zwaard hebt gij gevreesd, en het zwaard zal Ik brengen over u, zegt de Heere God.
9. En Ik zal u uitdrijven uit haar midden en u geven in de hand der vijanden, en Ik zal gerichten aan u houden.
10. Door het zwaard zult gij vallen; aan de grenzen van Israël zal Ik u richten[6]), en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.

---

[1]) Gods *geest* (zie III 12; VIII 3) bracht den profeet naar de Oostpoort van het buitenste voorhof; zie op X 5 en 19. De *vijf en twintig mannen* zijn waarschijnlijk, evenals de twee met name genoemde, burgerlijke *oversten des volks*, in raadszitting vergaderd. Waarom *Jezonias* en *Pheltias* met name genoemd worden, blijkt niet; de laatste wellicht om v. 13. Het waren anderen dan de vijf en twintig van VIII 16. Hun getal doet denken aan I Par. XXVII, waar even zooveel oversten vermeld worden.

[2]) B.v. opstand tegen de Chaldeeën.

[3]) De schade, door den vorigen inval der Chaldeeën onder Jechonias (zie IV Reg. XXIV 11) aangericht, is reeds lang hersteld.

[4]) Waarschijnlijk een spreekwoord, dat hier vertrouwen uitdrukt op Jerusalem's natuurlijke sterkte. Naar men meende, zou de stad hare bewoners tegen het oorlogsvuur beschermen, gelijk *het vleesch* in den *ketel* veilig is tegen verbranding. Zie v. 11 en vgl. XXIV 3, 6.

[5]) Niet de schuldige vorsten met hunne goddelooze onderdanen zullen veilig zijn binnen de stad, doch alleen de lijken der door hen verslagenen (vgl. VII 23) zullen, als het *vleesch* in den *ketel*, in de stad achterblijven.

[6]) *Aan de grenzen* enz.: metterdaad

11. Hæc non erit vobis in lebetem, et vos non eritis in medio ejus in carnes: in finibus Israel judicabo vos.
12. Et scietis quia ego Dominus: quia in præceptis meis non ambulastis, et judicia mea non fecistis, sed juxta judicia gentium, quæ in circuitu vestro sunt, estis operati.

13. Et factum est, cum prophetarem' Pheltias filius Banaiæ mortuus est: et cecidi in faciem meam clamans voce magna, et dixi: Heu, heu, heu Domine Deus: consummationem tu facis reliquiarum Israel?

14. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
15. Fili hominis, fratres tui, fratres tui, viri propinqui tui, et omnis domus Israel, universi, quibus dixerunt habitatores Jerusalem: Longe recedite a Domino, nobis data est terra in possessionem.

16. Propterea hæc dicit Dominus Deus, quia longe feci eos in gen-

11. Zij zal u niet zijn tot een ketel, en gij zult in haar midden niet zijn als vleesch; aan de grenzen van Israël zal Ik u richten.

12. En gij zult weten, dat Ik de Heer ben; omdat gij in mijne geboden niet gewandeld en mijne rechten niet betracht hebt, maar naar de rechten der volken, die rondom u zijn, hebt gehandeld[7]).
13. En het geschiedde, terwijl ik profeteerde, dat Pheltias, de zoon van Banaias, stierf; en ik viel op mijn aangezicht en riep met luider stem en zeide: Ach, ach, ach, Heere God! zult Gij eindverdelging brengen over de overblijfselen van Israël[8])?
14. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:

15. Menschenzoon, uwe broeders, uwe broeders zijn het, de mannen aan u verwant, en het gansche huis van Israël, zij allen, tot wie de bewoners van Jerusalem zeiden: Gaat verre weg van den Heer, ons is het land ten erfbezit gegeven[9])!
16. Daarom zegt dit de Heere God: Omdat Ik hen verre heb weggedaan

---

in het land Emath, te Reblatha (zie VI 14), richtte de koning van Babylon de vorsten van Juda. Vgl. Jer. XXXIX 6; LII 27.

[7]) *De rechten der volken* beteekenen hier (vgl. V 7), in tegenstelling met *de rechten Gods*, de valsche grondstellingen en levensregels van het heidendom. — De v. 11 en 12 ontbreken in de Septuag.

[8]) De dood van *Pheltias* strekte ten bewijs, dat de voorspelling over Juda's vorsten in vervulling zou gaan. Zoo begreep het ook de profeet, want, met een beroep op den God des Verbonds, uit hij zijne vrees, dat ook de laatste overblijfselen van zijn volk zullen omkomen; zie IX 8. Of Pheltias op dien eigen dag te Jerusalem inderdaad plotseling stierf, is onzeker. De profeet zag dit in het profetisch gezicht, niet in de werkelijkheid.

[9]) *Uwe broeders*, d. i. uwe medeballingen, *zijn het*; uit hen nl. zal God naar v. 16 volg. zijn volk en zijn Rijk herstellen; vgl. Jer. XXIV 5—7. Zij toch zijn (Hebr.) «de mannen uwer verwantschap», want gij zijt als profeet hun goëel (zie Is. XLI noot 11), die door uw middelaarschap, dat gij als profeet oefent, hen uit de dienstbaarheid der ballingschap zult verlossen; vgl. Lev. XXV 25; Ruth III 12. De Septuag. las met andere klankteekens: «de mannen uwer gevangenschap» («gola» in plaats van «goëel»), d. i. uwe medeballingen. Met het oog op hen en op de weggevoerden van *het gansche huis van Israël* zeiden de trotsche bewoners van Jerusalem met verachting: *Gaat verre weg*, d. i. verwijdert u al verder, *van den Heer* en van zijnen tempel; *ons*, met uitsluiting van ulieden, de weggevoerden, *is het land ten erfbezit gegeven;* gij echter hebt de voorrechten van het volk Gods voor immer verloren! Daartegenover stelt de profeet in v. 16—20 Gods raadsbesluit betreffende de ballingen.

ıs, et quia dispersi eos in terris:
eis in sanctificationem modicam
:erris, ad quas venerunt.

Propterea loquere: Hæc dicit
ninus Deus: Congregabo vos de
ulis, et adunabo de terris, in
ous dispersi estis, daboque vobis
ıum Israel.

Et ingredientur illuc, et aufe-
t omnes offensiones, cunctasque
minationes ejus de illa.

Et dabo eis cor unum, et spi-
m novum tribuam in visceribus
ım: et auferam cor lapideum
carne eorum, et dabo eis cor
ıeum: *Jer. XXXII 39. Infra*
XVI 26.

Ut in præceptis meis ambulent,
ıdicia mea custodiant, faciantque
et sint mihi in populum, et ego
eis in Deum.

Quorum cor post offendicula
ıbominationes suas ambulat, ho-
ı viam in capite suo ponam, dicit
ninus Deus.

Et elevaverunt cherubim alas
s, et rotæ cum eis: et gloria Dei
ıel erat super ea.

onder de volken en omdat Ik hen verstrooid heb in de landen, zal Ik hun tot een heiligdom zijn voor korten tijd in de landen, werwaarts zij gekomen zijn[10]).

17. Daarom spreek: Dit zegt de Heere God: Ik zal u verzamelen uit de volken en u samenbrengen uit de landen, waarin gij verstrooid zijt geweest, en Ik zal u geven het land van Israël.

18. En zij zullen daar binnentreden en al zijne verfoeisels en al zijne gruwelen daaruit wegnemen[11]).

19. En Ik zal hun één hart geven en een nieuwen geest schenken in hun binnenste; en Ik zal het steenen hart wegnemen uit hun vleesch en hun geven een hart van vleesch,

20. opdat zij in mijne geboden wandelen en mijne rechten onderhouden en dezelve betrachten, en opdat zij Mij zijn ten volk en Ik hun zij ten God[12]).

21. Wier hart hunne verfoeisels en gruwelen nawandelt, dier weg zal Ik over hun hoofd brengen, zegt de Heere God[13]).

22. En de cherubijnen verhieven hunne vleugelen, en de raderen met hen; en de heerlijkheid van den God van Israël was boven hen[14]).

ı God zal hun het gemis van het hei-
om van Jerusalem vergoeden, door
ırende den betrekkelijk *korten tijd*
ballingschap hun *tot een heiligdom*
ijn, d. i. met zijne beschermende te-
woordigheid, soms zelf zichtbaar,
er hen te wonen. Dit had de pro-
ondervonden bij de verschijningen
de heerlijkheid des Heeren.

) Het door de ballingschap bekeer-
volk zal in zijn vaderland terugkee-
(vgl. Deut. XXX 3) en de sporen
vroegere afgoderij vernietigen.

) Volgens de gewoonte der profeten
t Ezechiël van de tijdelijke herstel-
over tot de geestelijke herstelling
r den Messias. Want hoewel na de
ingschap een omkeer ten goede niet
te loochenen, werd toch het hier
rspelde eerst door de verlossing
van den Messias ten volle verwezenlijkt. *Eén hart* (zie Jer. XXXII 39), Septuag.: «een ander hart» (vgl. Ez. XXXVI 26), te weten in plaats van het *steenen*, d. i. het ongevoelige en onvermurwbare, *hart* van het weerspannige Israël, een *hart van vleesch*, dat voor de indrukken van Gods genade gevoelig, zich door den geest Gods laat leiden. Vgl. Is. XLIV 3; Joël II 28. Alzoo zal een heilig volk gevormd worden, dat, getrouw aan Gods geboden, ten innigste met Hem blijft vereenigd; zie Exod. VI 7; Jer. XXXI 33; Os. II 1.

[13]) Vgl. VII 4; IX 10. Deze bedreiging gold vooral de hardnekkige Jerusalemmers, aan wie God zijne genadige tegenwoordigheid (v. 22 volg.) onttrekt.

[14]) Zie I 21; X 19.

23. Et ascendit gloria Domini de medio civitatis, stetitque super montem, qui est ad orientem urbis.

24. Et spiritus levavit me, adduxitque in Chaldæam ad transmigrationem, in visione in spiritu Dei: et sublata est a me visio, quam videram.

25. Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini, quæ ostenderat mihi.

23. En de heerlijkheid des He steeg op uit het midden der s en zij plaatste zich op den b die ten oosten der stad is[15]).

24. En de geest nam mij o voerde mij in het gezicht door geest Gods naar Chaldea tot weggevoerden[16]); en het gezicht ik gezien had, werd van mij v genomen.

25. En ik sprak tot de weggev den al de woorden des Heeren Hij mij getoond had[17]).

CAPUT XII.

HOOFDSTUK XII.

De profeet stelt op zinnebeeldige wijze de wegvoering des volks voor, als de vlucht van Sedecias en den nood der belegerden (v. 1—20). Begi der godspraken over de profetie en de profeten: bestraffing der verachters van Gods woord (v. 21—28).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis in medio domus exasperantis tu habitas: qui oculos habent ad videndum, et non vident: et aures ad audiendum, et non audiunt: quia domus exasperans est.

1. En het woord des Heeren schiedde tot mij, zeggende[1]):
2. Menschenzoon, te midden het weerspannige huis woont die oogen hebben om te zien niet zien; en ooren om te hoo en niet hooren; want het is weerspannig huis[2]).

---

[15]) Op den Olijfberg (zie Zach. XIV 4), vanwaar Hij de stad, die daar beneden ligt, zal richten. Eerst daarna zal Hij in de stad en in den tempel terugkeeren; zie XLIII 2—4. Op denzelfden berg voorspelde de menschgeworden God den tweeden ondergang van Jerusalem (Matth. XXIV 3, 15 volg.) en klom Hij ten hemel op, vanwaar Hij het gericht aan de ondankbare stad zou voltrekken (Luc. XXIV 50; Act. I 9. 12).

[16]) Die terugvoering *naar Chaldea* geschiedde *in het gezicht door den geest Gods,* d. i. in denzelfden staat van hoogere geestverrukking, waarin de profeet, VIII 3, naar Jerusalem ontvoerd was.

[17]) *Al de woorden,* d. i. al de dingen, welke de Heer hem in het profetisch gezicht *getoond had,* deelde hij mede aan *de weggevoerden,* d. i. aan de ballingen, die, door hunne oudsten tegenwoordigd, voor hem gezeten w en de stomme getuigen waren gew van zijne geestvervoering; zie VII

[1]) Hiermede begint de derde r profetieën, welke XIX 14 eindig waarschijnlijk is uitgesproken in tusschen VIII 1 en XX 1 liggende j Zij strekken tot nadere aankondi en rechtvaardiging van het in IV— en VIII—XI voorspelde gericht. E moet Ezechiël andermaal (zie IV e voor zijne ongeloovige medeballi het aanstaande lot van het te Jer lem achtergebleven volk en zijnen ning door eene zinnebeeldige ha ling voorstellen (v. 2—20.)

[2]) Zie II 5, 6; III 26 enz. Om hardnekkigheid, waartegen woo niets baten, moet de profeet door d profeteeren.

3. Tu ergo fili hominis, fac tibi vasa transmigrationis, et transmigrabis per diem coram eis: transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum in conspectu eorum, si forte adspiciant: quia domus exasperans est.

4. Et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum: tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans.

5. Ante oculos eorum perfode tibi parietem: et egredieris per eum.

6. In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine effereris: faciem tuam velabis, et non videbis terram: quia portentum dedi te domui Israel.

7. Feci ergo sicut præceperat mihi Dominus: vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem: et vespere perfodi mihi parietem manu: et in caligine egressus sum, in humeris portatus in conspectu eorum.

8. Et factus est sermo Domini mane ad me, dicens:

3. Gij dan, menschenzoon, maak u reistuig gereed en verhuis bij dag voor hunne oogen; verhuis dan van uwe plaats naar eene andere plaats ten aanschouwen van hen, of zij het wellicht zien; want het is een weerspannig huis[3]).

4. En gij zult uw goed als reistuig bij dag naar buiten uitdragen ten aanschouwen van hen; gij zult echter des avonds uittrekken voor hunne oogen, gelijk een balling uittrekt[4]).

5. Breek u voor hunne oogen den muur door en ga daardoor uit[5]).

6. Ten aanschouwen van hen zult gij op de schouders gedragen, in het donker weggevoerd worden; uw aangezicht zult gij bedekken, en gij zult het land niet zien; want tot een voorbeduidsel heb Ik u gesteld voor het huis van Israël[6]).

7. Ik deed dan zooals de Heer mij bevolen had; ik droeg mijn goed als reistuig bij dag uit; en des avonds brak ik mij den muur door met de hand; en in het donker trok ik heen, op de schouders gedragen ten aanschouwen van hen[7]).

8. En het woord des Heeren geschiedde des morgens tot mij, zeggende:

---

[3]) *Reistuig*, te weten al wat men bij eene gedwongen wegvoering naar een vreemd land op de schouders medevoert; vgl. Jer. XLVI 19. *Verhuis bij dag* beteekent: maak bij dag uwe toebereidselen; want naar v. 4 en 6 moet hij eerst des avonds uittrekken; de Septuag. laat die woorden weg. *Wellicht* zegt God, menschelijkerwijze sprekende. Omdat zij hardnekkig weigeren te gelooven aan de wegvoering der achtergeblevenen en de vernietiging des rijks, zullen zij waarschijnlijk niet *zien*, d. i. niet willen begrijpen, wat uwe handeling beteekent.

[4]) *Des avonds* om zoodoende tevens de vlucht van Sedecias (zie Jer. XXXIX 4; LII 7; IV Reg. XXV 4 volg.) voor te stellen, welke ook in v. 5 is aangeduid.

[5]) Niet *den muur* zijner woning, want deze heeft hij met zijn huisraad bij dag reeds verlaten (zie v. 4 en 7), doch den ringmuur van leem en riet, die rondom zijn hof was en waarin hij *met de hand* (v. 7) eene opening moest maken, om de heimelijke vlucht van Sedecias af te beelden.

[6]) *Gedragen worden* heeft ook de Septuag. De H. Hiëronymus vertaalde: «gij zult (het reistuig van v. 3) op de schouders dragen, in het donker heenvluchten» of naar het Hebr.: «het in donkere duisternis wegvoeren». Ook dit, evenals het *bedekken* der oogen, wijst op Sedecias, die achterhaald, gevankelijk weggevoerd en van zijne oogen beroofd zou worden, zoodat hij *het land* der ballingschap *niet* zou *zien*. Doch tevens moest de profeet door zijn heentrekken met reistuig de gevankelijke wegvoering van het nog achtergebleven volk voorstellen, *want tot een voorbeduidsel* enz. Vgl. XXIV 24; Is. VIII 18; XX 3; Zach. III 8.

[7]) De H. Hiëronymus vertaalde: «en ik droeg het op de schouders» enz.

9. Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans: Quid tu facis?
10. Dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Super ducem onus istud, qui est in Jerusalem, et super omnem domum Israel, quæ est in medio eorum.
11. Dic: Ego portentum vestrum: quomodo feci, sic fiet illis: in transmigrationem, et in captivitatem ibunt.
12. Et dux, qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur: parietem perfodient ut educant eum: facies ejus operietur ut non videat oculo terram.
13. Et extendam rete meum super eum, et capietur in sagena mea: et adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum: et ipsam non videbit, ibique morietur. *Infra XVII 20.*
14. Et omnes, qui circa eum sunt, præsidium ejus, et agmina ejus dispergam in omnem ventum: et gladium evaginabo post eos.
15. Et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in gentibus, et disseminavero eos in terris.
16. Et relinquam ex eis viros pau-

9. Menschenzoon, zeiden zij niet tot u, het huis van Israël, het weerspannige huis: Wat doet gij?
10. Zeg tot hen: Dit zegt de Heere God: Op den vorst, die te Jerusalem is, komt deze last en op het gansche huis van Israël, dat in hun midden is[8]).
11. Zeg: Ik ben uw voorbeduidsel; gelijk ik gedaan heb, zoo zal aan hen geschieden; in de ballingschap en in de gevangenschap zullen zij gaan.
12. En de vorst, die in hun midden is, zal op de schouders gedragen worden, in het donker zal hij heentrekken; den muur zullen zij doorbreken om hem eenen uitweg te maken; zijn aangezicht zal bedekt worden, zoodat hij met zijne oogen het land niet zal zien[9]).
13. En Ik zal mijn net over hem uitspreiden, en hij zal gevangen worden in mijn garen[10]): en Ik zal hem voeren naar Babylon in het land der Chaldeën; en dit zal hij niet zien, en aldaar zal hij sterven.
14. En allen, die hem omgeven, zijne lijfwacht en zijne troepen, zal Ik verstrooien naar elken wind, en het zwaard zal Ik ontblooten achter hen[11]).
15. En zij zullen weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik hen verstrooid heb onder de volken en hen verspreid heb in de landen.
16. En Ik zal uit hen weinige

[8]) *Deze last,* d. i. deze onheilspellende godspraak (zie Nah. I 1) *komt op den vorst* Sedecias, die niet gelijk Jechonias te Babylon, doch *te Jerusalem is,* en *op het gansche huis van Israël,* d. i. op de overblijfselen van Juda of wel van het Tienstammenrijk, die bij de nadering des vijands binnen Jerusalem gevlucht waren.

[9]) Hebr.: «En de vorst.... zal (het reistuig) op de schouders dragen», d.i. als een gewoon vluchteling de wijk nemen; zie noot 4. De vervulling der profetie *den muur zullen zij doorbreken* enz. is niet in de H. Boeken opgeteekend; waarschijnlijk geschiedde dit bij Sedecias' vlucht uit Jerusalem, toen de poorten door de Chaldeën bezet waren, zoodat men hem door den stadsmuur eenen uitweg maakte. *Zijn aangezicht zal bedekt worden,* te weten door de duisternis, die hem bij zijne vlucht zal omgeven, of beter, omdat hij van het gezicht zal beroofd worden; zie Jer. LII 11.

[10]) M.a.w. door goddelijke beschikking zal Sedecias op zijne vlucht door den vijand achterhaald en gegrepen worden.

[11]) Zie de vervulling Jer. XL 7, 12; LII 8. *Zijne troepen* of ruiterbenden, die Sedecias op de vlucht vergezelden.

cos a gladio, et fame, et pestilentia: ut enarrent omnia scelera eorum in gentibus, ad quas ingredientur: et scient quia ego Dominus.

mannen overlaten van het zwaard en van den honger en van de pest; opdat zij al hunne gruwelen verhalen onder de volken, onder wie zij zullen komen; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben[12]).

17. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

17. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:

18. Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede: sed et aquam tuam in festinatione, et mœrore bibe.

18. Menschenzoon, eet uw brood met ontsteltenis en drink ook uw water met haast en droefheid[13]).

19. Et dices ad populum terræ: Hæc dicit Dominus Deus ad eos, qui habitant in Jerusalem in terra Israel: Panem suum in sollicitudine comedent, et aquam suam in desolatione bibent: ut desoletur terra a multitudine sua, propter iniquitatem omnium qui habitant in ea.

19. En gij zult zeggen tot het volk des lands: Dit zegt de Heere God aangaande hen, die te Jerusalem wonen in het land van Israël[14]): Hun brood zullen zij in kommer eten, en hun water zullen zij in verlatenheid[15]) drinken; opdat het land ontbloot worde van zijne menigte, om de ongerechtigheid van allen, die het bewonen[16]).

20. Et civitates, quæ nunc habitantur, desolatæ erunt, terraque deserta: et scietis quia ego Dominus.

20. En de steden, die nu bewoond zijn, zullen ontvolkt worden, en het land zal verwoest zijn; en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.

21. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

21. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[17]):

22. Fili hominis, quod est proverbium istud vobis in terra Israel? dicentium: In longum differentur dies, et peribit omnis visio.

22. Menschenzoon, wat is dat voor eene spreuk bij ulieden in het land van Israël, dat gij zegt: Voor langen tijd zijn de dagen uitgesteld, en elk gezicht zal te niet gaan[18]).

---

[12]) Deze *weinigen* zullen door hunne straf onder de heidenen getuigen van de gruweldaden der Judeërs en zóó tevens de heiligheid en de gerechtigheid van Israël's God prediken. Vgl. Deut. XXIX 24 volg.; Jer. XXII 8, 9.

[13]) Door deze zinnebeeldige handeling moet de profeet den angst en den nood voorstellen, waarin de bewoners van Jerusalem bij de belegering zullen verkeeren. *Met haast en droefheid*, Hebr.: «met siddering en angst», moet hij *brood* en *water*, de meest gewone levensmiddelen, gebruiken.

[14]) *Tot het volk des lands*, d. i. tot de Judeërs in het algemeen, waartoe ook de ballingen behoorden. Tot hen allen richt de profeet het woord des Heeren, dat *de bewoners van Jerusalem* betrof, die nog *in het land van Israël* waren.

[15]) Hebr.: «met ontzetting», bij de belegering der stad.

[16]) Dit is het door God beoogde doel: *opdat* het land *van zijne menigte*, Hebr. «van zijne volheid», d. i. van zijnen rijkdom, van zijne bewoners enz., worde *ontbloot*, tot straf der zonden.

[17]) Van hier tot XIV 11 volgen godspraken betreffende het profetisch woord en de profeten. Eerst richt Ezechiël zich tot degenen, die de waarheid van de profetie ontkenden of hare kracht ontzenuwden, onder voorwendsel, dat de vervulling steeds uitbleef (v. 22—28).

[18]) *De dagen*, waarop Juda en Jerusalem zouden ten val komen. *Elk gezicht*, d. i. elke profetie dienaangaande, *zal te niet gaan*, omdat zij niet uitkomt. Vgl. Is. V 19; Jer. XVII 15; II Petr. III 4.

23. Ideo dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Quiescere faciam proverbium istud, neque vulgo dicetur ultra in Israel: et loquere ad eos quod appropinquaverint dies, et sermo omnis visionis.

24. Non enim erit ultra omnis visio cassa, neque divinatio ambigua in medio filiorum Israel.

25. Quia ego Dominus loquar: et quodcumque locutus fuero verbum, fiet, et non prolongabitur amplius: sed in diebus vestris domus exasperans loquar verbum, et faciam illud, dicit Dominus Deus.

26. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

27. Fili hominis, ecce domus Israel dicentium: Visio, quam hic videt, in dies multos: et in tempora longa iste prophetat.

28. Propterea dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Non prolongabitur ultra omnis sermo meus: verbum, quod locutus fuero, complebitur, dicit Dominus Deus.

23. Daarom zeg tot hen: Dit zegt de Heere God: Ik zal die spreuk doen ophouden, en zij zal niet langer algemeen gebezigd worden in Israël; en zeg tot hen, dat de dagen nabij zijn en het woord van elk gezicht[19]).

24. Niet langer toch zal er allerlei ijdel gezicht zijn noch dubbelzinnige waarzegging in het midden der kinderen van Israël[20]).

25. Want Ik, de Heer, Ik spreek; en elk woord, dat Ik spreek, zal geschieden en niet langer worden uitgesteld; maar in uwe dagen, weerspannig huis, spreek Ik het woord en volvoer het[21]), zegt de Heere God.

26 En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:

27. Menschenzoon, zie, die van het huis van Israël zeggen: Het gezicht, dat deze ziet, is voor vele dagen, en voor verre tijden profeteert hij[22]).

28. Daarom zeg tot hen: Dit zegt de Heere God: Niet meer zal eenig woord van Mij worden uitgesteld; het woord, dat Ik spreek, zal vervuld worden, zegt de Heere God.

CAPUT XIII.

HOOFDSTUK XIII.

Over de valsche profeten (v. 1—16) en de waarzegsters (v. 17—23).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israel, qui prophetant: et dices prophetantibus de corde suo: Audite verbum Domini:

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[1]):

2. Menschenzoon, profeteer aangaande de profeten van Israël, die profeteeren; en zeg tot hen, die profeteeren uit hun eigen hart[2]): Hoort het woord des Heeren!

[19]) De inhoud van elke profetie.

[20]) Door de vervulling der ware godspraken zal er weldra geen plaats meer zijn voor *ijdele*, d. i. valsche, profetie en voor *dubbelzinnige*, Hebr. en Septuag.: «vleiende», *waarzegging*. Want alsdan zullen de leugenprofeten ontmaskerd worden.

[21]) Voorspelling en vervulling zal hetzelfde geslacht beleven.

[22]) d. i. Wat Ezechiel voorspelt, zal eerst na langen tijd in vervulling gaan.

[1]) Aankondiging van Gods wraak over de valsche profeten, die de oorzaak waren, waarom de ware godsgezanten niet geloofd werden, en die het volk in zijn boos opzet stijfden. Vgl. Jer. XXIX 21.

[2]) Vgl. Jer. XXIII 16.

3. Hæc dicit Dominus Deus: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident.
4. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israel erant.
5. Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prœlio in die Domini.

6. Vident vana, et divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus: cum Dominus non miserit eos: et perseveraverunt confirmare sermonem.

7. Numquid non visionem cassam vidistis, et divinationem mendacem locuti estis? et dicitis, ait Dominus: cum ego non sim locutus.

8. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, et vidistis mendacium: ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus:

9. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, et divinant mendacium: in consilio populi mei non erunt, et in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur: et scietis quia ego Dominus Deus:

10. Eo quod deceperint populum meum, dicentes: Pax, et non est

3. Dit zegt de Heere God: Wee den uitzinnigen profeten, die hun eigen geest volgen en niets zien[3])!
4. Als vossen in verwoeste plaatsen waren uwe profeten, o Israël[4])!
5. Gij zijt niet opgerezen tot tegenweer, noch hebt gij eenen muur opgeworpen voor het huis van Israël om pal te staan in den strijd ten dage des Heeren[5])!
6. Zij zien ijdele dingen, en zij voorspellen leugen, zeggende: De Heer spreekt, terwijl de Heer hen niet gezonden heeft; en zij gaan voort met het woord te bevestigen[6]).
7. Hebt gij dan niet een ijdel gezicht gezien en valsche waarzegging gesproken? En gij zegt: De Heer spreekt, terwijl Ik niet heb gesproken.
8. Derhalve zegt dit de Heere God: Omdat gij ijdele dingen gesproken en leugen gezien hebt, daarom, zie, Ik tegen u, zegt de Heere God.
9. En mijne hand zal zijn op de profeten, die ijdele dingen zien en leugen voorspellen; in den raad van mijn volk zullen zij niet zijn en in het boek van het huis van Israël niet worden opgeschreven noch in het land van Israël binnengaan[7]); en gij zult weten, dat Ik ben de Heere God;
10. dewijl zij mijn volk misleid hebben[8]), zeggende: Vrede, en er

[3]) *Uitzinnige*, d. i. goddelooze en gewetenlooze (vgl. Ps. XIII 1); die *niets zien*, d. i. geene profetische openbaringen van God hebben. Hebr.: «die hun eigen geest volgen en datgene wat zij niet gezien hebben», d. i. voorgewende openbaringen.
[4]) *Als vossen*, die door hun graven en wroeten de verwoesting nog vergrooten, zoo werkten zij mede tot den spoedigen val van den ten ondergang neigenden staat.
[5]) Hebr.: «Gij zijt niet opgeklommen in de bressen». In plaats van zich, als dapperen, op te offeren voor het behoud des volks en den dreigenden ondergang af te wenden (door boetprediking, gelijk een waren profeet betaamt), hadden zij zich *in den strijd*, d. i. in het uur des gevaars, op den wraak*dag des Heeren*, lafhartig verscholen en zich gedragen als vossen, die in de holen wegschuilen.
[6]) Zie Jer. XXIII 21, 31. *En zij gaan voort* enz., Hebr.: «en zij hopen (of «doen hopen») het woord gestand te doen», m. a. w. dwaselijk hopen zij (of wekken bij hunne hoorders de hoop) op de vervulling hunner voorzeggingen.
[7]) Zij zullen geen raadslieden meer zijn, ja zelfs geen deel meer uitmaken van het volk Gods, maar in de ballingschap omkomen. — In het *boek* of volksregister wordt men opgeschreven ten bewijze van het burgerschap; zie Ps. LXXXVI 6.
[8]) *Mijn volk* zegt God, medelijdend.

pax: et ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto absque paleis.

11. Dic ad eos, qui liniunt absque temperatura, quod casurus sit: erit enim imber inundans, et dabo lapides prægrandes desuper irruentes, et ventum procellæ dissipantem.

12. Siquidem ecce cecidit paries: numquid non dicetur vobis: Ubi est litura, quam linistis?

13. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, et imber inundans in furore meo erit: et lapides grandes in ira in consumptionem.

14. Et destruam parietem, quem linistis absque temperamento: et adæquabo eum terræ, et revelabitur fundamentum ejus: et cadet, et consumetur in medio ejus: et scietis quia ego sum Dominus.

15. Et complebo indignationem meam in pariete, et in his, qui liniunt eum absque temperamento, dicamque vobis: Non est paries, et non sunt qui liniunt eum.

16. Prophetæ Israel, qui prophetant ad Jerusalem, et vident ei visionem pacis: et non est pax, ait Dominus Deus.

17. Et tu fili hominis, pone faciem

is geen vrede; en dit (volk) bouwde eenen muur, zij echter pleisterden hem met leem zonder stroo[9]).

11. Zeg tot degenen, die pleisteren zonder bijmenging[10]), dat hij vallen zal; want er zal een stortregen komen, en Ik zal er overgroote hagelsteenen van boven op doen neerstorten, en eenen stormwind hem doen wegvagen[11]).

12. Want zie, de muur is gevallen[12])! Zal men dan niet tot u zeggen: Waar is de pleisterkalk, waarmede gij gepleisterd hebt?

13. Daarom zegt dit de Heere God: Ja, Ik zal eenen stormwind doen losbreken in mijne verbolgenheid, en een stortregen zal er zijn in mijnen toorn, en groote hagelsteenen in gramschap ter verdelging.

14. En Ik zal den muur vernielen, dien gij gepleisterd hebt zonder bijmenging; en Ik zal hem met den grond gelijk maken, en zijn grondslag zal worden blootgelegd; en hij zal vallen en te gronde gaan in zijn midden[13]); en gij zult weten dat Ik de Heer ben.

15. En Ik zal mijne verbolgenheid volvoeren aan den muur en aan degenen, die hem pleisteren zonder bijmenging, en Ik zal tot ulieden zeggen: De muur is niet meer, en die hem pleisteren, zijn niet meer:

16. de profeten van Israël, die aangaande Jerusalem profeteeren en voor hetzelve een gezicht des vredes zien; en er is geen vrede, zegt de Heere God.

17. En gij, menschenzoon, richt

Vgl. Jer. VI 14; VIII 11 enz.; Mich. III 5, 11.

[9]) *Eenen muur bouwen* en *dien pleisteren* schijnen spreekwoordelijke uitdrukkingen. Voor *leem zonder stroo*, dat duurzaam is noch hecht, heeft het Hebr.: «pleisterkalk». De zin is: al wat het volk deed, prezen en wettigden de valsche profeten door hunne geluksprofetieën.

[10]) Dit beteekent hier, in v. 14 en 15: *zonder bijmenging* van stroo of (v. 10) «met leem zonder stroo»; het Hebr. heeft overal «met pleisterkalk».

[11]) M. a. w. de vijand zal volk en staat te gronde richten en de leugenprofetieën te schande maken.

[12]) *Is gevallen* in het profetisch verleden.

[13]) Hebr.: «en gijlieden zult te gronde gaan in haar midden», d. i. in de stad onder haar puin bedolven worden.

tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo: et vaticinare super eas,

18. Et dic: Hæc dicit Dominus Deus: Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manus: et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas: et cum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum.

19. Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, et fragmen panis, ut interficerent animas, quæ non moriuntur, et vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis.

20. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad pulvillos vestros, quibus vos capitis animas volantes: et dirumpam eos de brachiis vestris: et dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum.

21. Et dirumpam cervicalia vestra, et liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt ultra in manibus vestris ad prædandum: et scietis quia ego Dominus.

22. Pro eo quod mœrere fecistis cor justi mendaciter, quem ego non

uw aangezicht tegen de dochters van uw volk, die profeteeren uit haar eigen hart; en profeteer aangaande haar!

18. En zeg: Dit zegt de Heere God: Wee die kussentjes samennaaien onder elk handgewricht en hoofdkussens maken onder het hoofd van elken leeftijd om zielen te vangen; en terwijl zij de zielen van mijn volk vangen, doen zij hunne zielen leven[14]).

19. En zij ontheiligden Mij bij mijn volk om een handvol gerst en een stuk brood, om zielen te dooden, die niet sterven, en zielen te doen leven, die niet leven, mijn volk beliegende, dat aan leugens gelooft[15]).

20. Daarom zegt dit de Heere God: Zie, Ik tegen uwe kussentjes, waarmede gij zielen vangt, die vliegen; en Ik zal ze uit uwe armen wegscheuren; en de zielen, die gij vangt, zal Ik vrijlaten, de zielen, opdat zij vliegen[16]).

21. En Ik zal uwe hoofdkussens verscheuren en mijn volk uit uwe hand vrijmaken, en zij zullen niet langer in uwe handen zijn om prooi te vangen[17]); en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.

22. Omdat gij het hart des gerechten bedrieglijk hebt doen treuren,

[14]) Wat in v. 10—16 van de valsche profeten door het pleisteren is beteekend, wordt hier betreffende de valsche profetessen door het hier genoemde vrouwenwerk aangeduid. Wel verre van de zonden te geeselen, vleiden zij de booze hartstochten en spraken voor een ieder wat zijne ondeugden en misdadige neigingen streelde om hem in zijne zonden te doen inslapen. Dit deden zij *om zielen te vangen*, d. i. om de menigte te misleiden. En zoo ten verderve strekkende, deden zij met haren mond *hunne zielen* (te weten die van «mijn volk») *leven*, d. i. beloofden zij geluk en welvaart.

[15]) *Zij ontheiligden* God, door in zijnen naam en voor een nietig loon te profeteeren (vgl. I Reg. IX 7, 8), *om zielen te dooden* enz., d. i. om den dood te voorspellen aan degenen, die in Gods oogen niet des doods schuldig zijn, en omgekeerd geluk te beloven aan zondaars, die den dood verdiend hadden.

[16]) God zal hare leugenprofetieën te schande maken en het volk van hare bedriegerijen bevrijden. De *kussentjes* zijn hier, gelijk in v. 18, als netten gedacht, waarmede zij de zielen vangen, *die*, gelijk vogelen, in vrijheid *vliegen*. Daarom zal God de in hare netten verstrikte zielen vrijmaken, *opdat zij* wederom in vrijheid *vliegen*.

[17]) Uwe *hoofdkussens* zullen u niet langer dienen als middel om *prooi te vangen*, d. i. om anderen te misleiden.

contristavi: et confortastis manus impii, ut non reverteretur a via sua mala, et viveret:

23. Propterea vana non videbitis, et divinationes non divinabitis amplius, et eruam populum meum de manu vestra: et scietis quia ego Dominus.

dien Ik geen leed gedaan heb[18]), en de hand des goddeloozen versterkt hebt[19]), opdat hij van zijnen boozen weg niet terugkeere en leve,
23. daarom zult gij niet langer ijdele dingen zien en voorspellingen voorspellen; en Ik zal mijn volk bevrijden uit uwe hand; en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.

CAPUT XIV.

HOOFDSTUK XIV.

De afgodendienaars en de gave der profetie (v. 1—11). Jerusalem's straf en schuld, het lot zijner weinige overblijfselen (v. 12—23).

1. Et venerunt ad me viri seniorum Israel, et sederunt coram me.

2. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
3. Fili hominis, viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, et scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam: numquid interrogatus respondebo eis?

4. Propter hoc loquere eis, et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Homo homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo, et scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, et venerit ad prophetam interrogans per eum me: ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum:

1. En er kwamen tot mij mannen uit de oudsten van Israël, en zij zetten zich voor mij neder[1]).
2. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
3. Menschenzoon, deze mannen hebben hunne onreinheden opgericht in hunne harten en den valstrik hunner ongerechtigheid gesteld voor hun aangezicht — zou Ik dan, ondervraagd zijnde, hun antwoorden[2])?
4. Daarom spreek tot hen en zeg hun: Dit zegt de Heere God: Man voor man van het huis van Israël, die zijne onreinheden opricht in zijn hart en den valstrik zijner ongerechtigheid stelt voor zijn aangezicht en tot den profeet komt, Mij door hem ondervragende — Ik, de Heer, zal hem antwoorden naar de menigte zijner onreinheden[3]);

---

[18]) Door aan den *gerechte* onheil te voorspellen, wat God hem niet wil aandoen.
[19]) Door hem geluk te profeteeren.

[1]) In 1—11 onderricht God den profeet over de vraag, of en in hoeverre Hij zijn woord genadiglijk mededeelt aan zondaren en afgodendienaars. Vgl. Is. LVIII noot 2. *Mannen uit de oudsten*, zie VIII 1. De aanleiding en het doel van hunne komst worden niet uitgedrukt. Wel echter blijkt uit het volgende, dat zij bij den profeet raad en troost meenden te vinden, hoewel zij, althans in hun hart, nog aan de afgoderij hingen.
[2]) Zij hebben *hunne onreinheden* of drekgoden (zie VI noot 5) *opgericht in hunne harten*, d. i. denken daaraan met welbehagen. Zij hebben zelfs de afgoden, die nog immer *de valstrik*, d. i. de aanleidende oorzaak (zie VII 19), zijn van hunne zonden en hunne schuld, *gesteld voor hun aangezicht*, door ze, althans in het geheim, te vereeren.
[3]) *Ik zal hem antwoorden* «door

5. Ut capiatur domus Israel in corde suo, quo recesserunt a me in cunctis idolis suis.

5. opdat het huis van Israël worde gegrepen bij zijn hart, waarmede zij zich hebben afgewend van Mij door al hunne afgoden[4]).

6. Propterea dic ad domum Israel: hæc dicit Dominus Deus: Convertimini, et recedite ab idolis vestris, et ab universis contaminationibus vestris avertite facies vestras.

6. Daarom zeg tot het huis van Israël: Dit zegt de Heere God: Bekeert u en wendt u af van uwe afgoden en keert uwe aangezichten af van al uwe gruwelen.

7. Quia homo homo de domo Israel, et de proselytis quicumque advena fuerit in Israel, si alienatus fuerit a me, et posuerit idola sua in corde suo, et scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, et venerit ad prophetam ut interroget per eum me: ego Dominus respondebo ei per me.

7. Want man voor man van het huis van Israël en al wie van de aankomelingen als vreemdeling vertoeft in Israël, indien hij zich vervreemdt van Mij en zijne afgoden opricht in zijn hart en den valstrik zijner ongerechtigheid stelt voor zijn aangezicht en tot den profeet komt om Mij door hem te ondervragen — Ik, de Heer, zal hem antwoorden door Mij zelven[5]).

8. Et ponam faciem meam super hominem illum, et faciam eum in exemplum, et in proverbium, et disperdam eum de medio populi mei: et scietis quia ego Dominus.

8. En Ik zal mijn aangezicht richten op dien mensch en hem maken tot een voorbeeld en tot een spreekwoord; en Ik zal hem uitdelgen uit het midden van mijn volk[6]); en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.

9. Et propheta cum erraverit, et locutus fuerit verbum: ego Dominus decepi prophetam illum: et extendam manum meam super illum, et delebo eum de medio populi mei Israel. *Supr. XIII 3.*

9. En als de profeet afdwaalt en een woord spreekt, dan heb Ik, de Heer, dien profeet verleid; en Ik zal mijne hand uitstrekken tegen hem en hem verdelgen uit het midden van mijn volk Israël[7]).

10. Et portabunt iniquitatem suam: juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit:

10. En zij zullen hunne ongerechtigheden dragen; naar de ongerechtigheid van den ondervrager, zóó zal de ongerechtigheid van den profeet zijn[8]);

Mij zelven» (v. 7), niet door den profeet, en wel met daden, niet met woorden, te weten door hem te straffen *naar de menigte* (Hebr.) «zijner drekgoden». Zie verder noot 2.

[4]) God zal met straffen antwoorden om het versteende hart te vermurwen en tot inkeer te brengen.

[5]) Zie noot 2 en 3. In v. 8 wordt dit nader verklaard.

[6]) Zie Lev. XX 3, 5, 6; Deut. XXVIII 37.

[7]) Hebr. «En als de profeet verleid wordt» enz., d. i. als hij tegen den wil van God (v. 7) antwoordt, *en een woord*, te weten zijn eigen woord als ware het Gods woord, *spreekt*, dan heeft God hem hiertoe *verleid*. M. a. w. Hij heeft dit niet alleen toegelaten, doch tot straf dier onboetvaardige ondervragers dat ook eenigermate gewild en bewerkt, namelijk door aan zulke profeten zijne genade te onttrekken, zoodat dezen in hunne verblinding op ingeving van den boozen geest profeteeren. Zie III Reg. XXII 20—23. Doch God zal dit aan dien profeet wreken: *Ik zal mijne hand* enz. Vgl. Exod. IV 21 met noot 16.

[8]) Want beiden zijn, ieder op zijne wijze, schuldig. Beider straf zal echter strekken tot heil van Israël (v. 11).

11. Ut non erret ultra domus Israel a me, neque polluatur in universis prævaricationibus suis: sed sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum.

12. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

13. Fili hominis, terra cum peccaverit mihi, ut prævaricetur prævaricans, extendam manum meam super eam, et conteram virgam panis ejus: et immittam in eam famem, et interficiam de ea hominem, et jumentum. *Supr. IV 16 et V 16.*

14. Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel, et Job: ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum.

15. Quod si et bestias pessimas induxero super terram ut vastem eam: et fuerit invia, eo quod non sit pertransiens propter bestias:

16. Tres viri isti si fuerint in ea, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt: sed ipsi soli liberabuntur, terra autem desolabitur.

17. Vel si gladium induxero super terram illam, et dixero gladio: Transi per terram: et interfecero de eo hominem, et jumentum:

11. opdat het huis van Israël niet langer afdwale van Mij en zich niet bezoedele met al zijne overtredingen; maar opdat zij Mij zijn ten volk, en Ik hun zij ten God, zegt de Heer der heerscharen.

12. En het woord des Heeren geschiedde tot Mij, zeggende[9]):

13. Menschenzoon, wanneer een land tegen Mij zondigt, zoodat het trouweloos ontrouw pleegt, zal Ik mijne hand uitstrekken tegen hetzelve en den staf zijns broods verbreken; en Ik zal den honger daarin zenden en er uit verdelgen mensch en vee[10]).

14. En al waren deze drie mannen in zijn midden, Noë, Daniël en Job, zij zouden door hunne gerechtigheid hunne eigen zielen redden[11]), zegt de Heer der heerscharen.

15. En bijaldien Ik ook zeer booze dieren breng over het land om het te ontvolken[12]), en het onbegaanbaar wordt, zoodat niemand er doorgaat om de wilde dieren;

16. al waren deze drie mannen in hetzelve, zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, voorwaar, zij zouden zonen noch dochters redden, maar zij alleen zouden gered worden, het land echter zal eene woestenij worden.

17. Of indien Ik het zwaard breng over dat land, en tot het zwaard zeg: Ga door het land heen, en Ik er uit verdelg mensch en vee;

---

[9]) Eene nieuwe profetie betreffende de schuld en de straf van Jerusalem (v. 12—20) en Gods bedoeling met de weinige Jerusalemmers, die zullen overblijven (v. 21—23).

[10]) *Een land*, onbepaald welk, ofschoon vooral Juda bedoeld is; zie v. 14 en 21. Zie verder IV 16 en V 16; vgl. Lev. XXVI noot 11.

[11]) Zij zouden hun eigen leven, niet tevens dat van anderen, *redden;* vgl. v. 16. Duidelijk ziet dit terug op Abraham's gebed voor Sodoma, Gen. XVIII 22—33. *Noë, Daniël en Job* waren bekende toonbeelden van godvreezendheid, die te midden van een zondig volk met hun eigen leven dat van anderen gered hadden. *Noë* had, te midden van een bedorven geslacht, zich en zijn huisgezin gered uit den zondvloed (Gen. VI 18). De heilige man *Job* was verhoord geworden voor zijne drie vrienden (Job I 1 volg.; XLII 8, 9). Te midden dezer twee staat Ezechiel's tijdgenoot *Daniël* (vgl. XXVIII 3), de bekende profeet der ballingschap. Hij was destijds (zie VIII 1) reeds dertien jaren in Babel (Dan. I 1 volg.) en om zijne getrouwheid aan de wet vooral onder zijn volk bekend (Dan. I 8 volg.); door zijne wijsheid had hij zijn leven en dat der Chaldeeuwsche wijzen van den dood gered (Dan. II 18).

[12]) Vgl. Lev. XXVI 22.

18. Et tres viri isti fuerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios, neque filias: sed ipsi soli liberabuntur.

19. Si autem et pestilentiam immisero super terram illam, et effudero indignationem meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem, et jumentum:

20. Et Noe, et Daniel, et Job fuerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium, et filiam non liberabunt: sed ipsi justitia sua liberabunt animas suas.

21. Quoniam hæc dicit Dominus Deus: Quod et si quatuor judicia mea pessima, gladium, et famem, ac bestias malas, et pestilentiam immisero in Jerusalem ut interficiam de ea hominem, et pecus:

22. Tamen relinquetur in ea salvatio educentium filios, et filias: ecce ipsi ingredientur ad vos, et videbitis viam eorum, et adinventiones eorum, et consolabimini super malo, quod induxi in Jerusalem in omnibus, quæ importavi super eam.

23. Et consolabuntur vos, cum videritis viam eorum, et adinventiones eorum: et cognoscetis quod non frustrà fecerim omnia, quæ feci in ea, ait Dominus Deus.

18. en al waren deze drie mannen in zijn midden, zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, zij zouden zonen noch dochters redden, maar zij alleen zouden gered worden.

19. Indien Ik echter ook de pest loslaat over dat land, en Ik mijne verbolgenheid daarover uitstort in bloed[13]) om er uit weg te nemen mensch en vee;

20. en al waren Noë en Daniël en Job in zijn midden, zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, voorwaar, zij zouden zoon noch dochter redden, maar zelf zouden zij door hunne gerechtigheid hunne eigen zielen redden.

21. Want dit zegt de Heere God[14]): Ook dan, wanneer Ik mijne vier zeer booze gerichten, zwaard en honger en booze dieren en pest, loslaat over Jerusalem om er uit te verdelgen mensch en vee[15]);

22. niettemin zal daarin overblijven eene ontkoming dergenen, die zonen en dochters zullen uitvoeren[16]); zie, dezen zullen tot ulieden komen, en gij zult hunnen weg en hunnen toeleg zien; en gij zult u troosten in het kwaad, dat Ik gebracht heb over Jerusalem, bij alles, dat Ik over hetzelve heb doen komen.

23. En zij zullen u troosten, wanneer gij hunnen weg en hunnen toeleg ziet; en gij zult erkennen, dat Ik niet zonder reden deed al wat Ik aan hetzelve gedaan heb, zegt de Heere God[17]).

13) *Bloed*, als gevolg van *pest*, beteekent waarschijnlijk bloed- of pestbuilen; zie V noot 20.

14) Toepassing van den algemeenen regel op Juda en Jerusalem.

15) Het Hebr. beteekent: «Hoeveel te meer, wanneer» Ik niet één van deze vier gerichten, welke elk afzonderlijk voldoende zijn om een land ten gronde te richten, doch *mijne vier zeer booze gerichten* te gelijk loslaat over Jerusalem ..... De niet uitgedrukte nazin is evenals in v. 14, 16, 18 en 20: dan zullen slechts mannen als de drie genoemde gered worden, maar zij zullen niemand der overigen kunnen redden. En toch, gelijk nu in v. 22 volgt, zullen er in Jerusalem niet weinigen overblijven, en wel dezulken, die niet verdienden gespaard te worden. Wat God echter daarmede beoogt, verklaart Hij in v. 22*b* en 23.

16) Hebr. «maar zie, er zal eene ontkoming (d. i. eenige ontkomenen) daarin overblijven, zij, die uitgevoerd zullen worden (in ballingschap), zonen en dochters».

17) Wanneer de ballingen het goddeloos gedrag der in ballingschap weggevoerde Jerusalemmers zien, zullen zij beseffen, hoe bedorven dat geslacht was en bijgevolg begrijpen, dat de ondergang van Jerusalem en van het rijk Juda eene welverdiende straf geweest is.

CAPUT XV.

HOOFDSTUK XV.

Jerusalem als de onnutte wijnstok ten vure gedoemd.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis, quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna silvarum?
3. Numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcumque vas?
4. Ecce igni datum est in escam: utramque partem ejus consumpsit ignis, et medietas ejus redacta est in favillam: numquid utile erit ad opus?
5. Etiam cum esset integrum, non erat aptum ad opus: quanto magis cum illud ignis devoraverit, et combusserit, nihil ex eo fiet operis?
6. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum, sic tradam habitatores Jerusalem.
7. Et ponam faciem meam in eos: de igne egredientur, et ignis con-

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
2. Menschenzoon, wat zal er worden van het hout des wijnstoks onder alle houtsoorten der bosschen, die onder de boomen der wouden zijn[1]?
3. Zal men daarvan hout nemen om er iets van te maken? Of zal men daarvan een pin maken om er allerlei huisraad aan op te hangen?
4. Zie, aan het vuur is het tot spijs gegeven; zijne beide einden heeft het vuur verteerd, en zijn middelste is tot gloeiende asch geworden[2]. Zou het dan bruikbaar zijn tot iets?
5. Zelfs toen het gaaf was, was het niet bruikbaar tot iets; hoeveel te meer nu het vuur het verteerd en verbrand heeft, zal er niets van kunnen gemaakt worden[3]?
6. Daarom zegt dit de Heere God: Gelijk het hout van den wijnstok onder de boomen der wouden, dat Ik aan het vuur ter verslinding heb gegeven, zoo zal Ik de bewoners van Jerusalem prijsgeven[4].
7. En Ik zal mijn aangezicht op hen richten; uit het vuur zullen

---

[1]) De *wijnstok,* het zoo edele en vruchtbare gewas van Palestina, is een passend beeld van het volk Gods, dat, uitgelezen en hoog verheven, vruchten van heiligheid moest voortbrengen (vgl. Deut. XXXII 32; Is. V 1 volg.; Jer. II 21; Os. X 1 volg.). Werd het echter aan God ontrouw, gelijk het overschot in Juda, dan geleek het op het hout van den wijnstok, dat *onder alle houtsoorten* het minst bruikbaar is en alleen dient om verbrand te worden.

[2]) Hebr.: «is verkoold».

[3]) Wat hier gezegd wordt van het hout des wijnstoks, was met Israël-Juda metterdaad geschied. *Toen het gaaf was,* d. i. toen beide rijken nog in bloei waren, kwamen zij als aardsche macht onder de overige wereldrijken (Assyrië, Babel, Egypte) niet in aanmerking. Nu had *het vuur zijne beide einden verteerd,* want het Tienstammenrijk was sinds lang verdwenen en het beste deel van Juda was onder Joachin in ballingschap gevoerd. *Zijn middelste* deel, het overschot in Juda en te Jerusalem, was als een verkoold stuk hout zonder waarde. Wat er mede zal geschieden, zegt v. 6—8.

[4]) Gelijk God het hout des wijnstoks als brandhout tot het vuur bestemd heeft, zoo bestemt Hij thans de bewoners van Jerusalem tot het vuur; want stad en tempel zullen aan de vlammen worden prijsgegeven. Vgl. IV Reg XXV 9.

sumet eos: et scietis quia ego Dominus, cum posuero faciem meam in eos,

8. Et dedero terram inviam, et desolatam: eo quod prævaricatores exstiterint, dicit Dominus Deus.

zij uitgaan, en het vuur zal hen verteren[5]); en gij[6]) zult weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik mijn aangezicht op hen richt,

8. en Ik het land onbegaanbaar maak en verlaten, omdat zij trouweloozen waren, zegt de Heere God.

CAPUT XVI.

HOOFDSTUK XVI.

Parabel der echtbreekster. Gods weldaden (v. 1—14); Israël's ontrouw (v. 15—34); het vonnis (v. 35—43); vernedering en begenadiging van Jerusalem te gelijk met Samaria en Sodoma (v. 44—63).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis notas fac Jerusalem abominationes suas:

3. Et dices: Hæc dicit Dominus Deus Jerusalem: Radix tua, et generatio tua de terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus, et mater tua Cethæa.

4. Et quando nata es in die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus, et aqua non es lota in salutem, nec sale salita, nec involuta pannis.

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[1]):

2. Menschenzoon, maak aan Jerusalem hare gruwelen bekend!

3. En zeg: Dit zegt de Heere God tot Jerusalem: Uw wortel en uwe afkomst was uit het land Chanaän; uw vader was een Amorrheër en uwe moeder eene Cetheesche[2]).

4. En toen gij ter wereld kwaamt, ten dage uwer geboorte, werd uw navelstreng niet afgesneden; en met water werdt gij niet gewasschen tot welzijn noch met zout gewreven noch gewikkeld in windselen[3]).

[5]) Het zal met de hardnekkigen gaan als met het middelste stuk hout, dat wel verkoold werd, doch niet geheel verteerd: *uit het vuur* der verbrande stad *zullen zij uitgaan*, opdat *het vuur* van Gods wraak *hen* in de ballingschap *vertere*. Zie XIV 22, 23.

[6]) Gij, ballingen aan den Chobar.

[1]) In dit hoofdstuk wordt de uitverkiezing en de afval van Gods volk in eene parabel of zinnebeeldige rede voorgesteld. Jerusalem (d. i. het volk van Juda; zie v. 46) was als een verlaten kind door Gods liefderijke zorg opgenomen en als een pleegkind opgevoed; groot geworden werd het de bruid des Heeren. Doch zij werd ontrouw aan haren man en bleef eene echtbreekster door alle eeuwen heen. De allegorie wordt overeenkomstig Ezechiël's wijze van voorstelling met Oostersche vrijheid tot in bijzonderheden uitgewerkt; om het afschuwelijke van Israëls ontrouw aanschouwelijk voor te stellen, schroomt de profeet niet voor uitdrukkingen, die aan onze zeden en tijden niet passen, ja bepaald stootend zijn voor onze ooren. Vgl. Os. I—III en Jer. II.

[2]) De *wortel* of de *afkomst* der oorspronkelijke bevolking van Jerusalem was *uit het land Chanaän* of van Chanaänietischen stam; vgl. Num. XIII 30 en Jos. X 5. De twee Chanaänietische volksstammen, de Amorrheërs en de Cetheërs of, gelijk de Vulgaat elders vertaalt, de Hetheërs (vgl. Gen. X 15, 16; XXIII 3), heeten in de dichterlijke voorstelling *vader* en *moeder* van Jerusalem. Hiermede geeft de profeet te kennen, dat het door Jerusalem vertegenwoordigde Juda, hoewel niet uit Chanaän voortgesproten, in zijn voorvaderlijk geslacht door godsdienst en zeden Chanaänietisch of heidensch was (zie op Jos. XXIV 2) en dus onwaardig om Gods heilig volk te zijn.

[3]) Israël vóór zijne uitverkiezing wordt in v. 4—6 vergeleken bij een te

5. Non pepercit super te oculus ut faceret tibi unum de his, misertus tui: sed projecta es super faciem terræ in abjectione animæ tuæ, in die qua nata es.

5. Geen oog erbarmde zich over u om aan u iets daarvan te doen, uit medelijden met u; maar weggeworpen werdt gij op het aanschijn der aarde om de versmaadheid uwer ziel[4]), ten dage dat gij geboren werdt.

6. Transiens autem per te, vidi te conculcari in sanguine tuo: et dixi tibi cum esses in sanguine tuo: Vive: dixi, inquam, tibi: In sanguine tuo vive.

6. En langs u voorbijgaande, zag Ik, dat gij vertreden werdt in uw bloed; en Ik zeide tot u, toen gij daar laagt in uw bloed: Leef! Ja, Ik zeide tot u: Leef in uw bloed[5])!

7. Multiplicatam quasi germen agri dedi te: et multiplicata es, et grandis effecta, et ingressa es, et pervenisti ad mundum muliebrem: ubera tua intumuerunt, et pilus tuus germinavit: et eras nuda, et confusione plena.

7. Talrijk als het gras des velds maakte Ik u, en talrijk werdt gij; en gij werdt groot en traadt op en kwaamt tot vrouwelijke schoonheid; uwe borsten zwollen, en uw haar sproot uit; en gij waart naakt en vol schaamte[6]).

8. Et transivi per te, et vidi te: et ecce tempus tuum, tempus amantium: et expandi amictum meum super te, et operui ignominiam tuam. Et juravi tibi, et ingressus sum pactum tecum: ait Dominus Deus: et facta es mihi.

8. En Ik ging langs u voorbij, en Ik zag u; en zie, het was uw tijd, de tijd der minne; en Ik spreidde mijnen mantel over u uit en bedekte uwe schaamte. En Ik zwoer u en sloot een verbond met u, zegt de Heere God; en gij werdt de mijne[7]).

---

vondeling gelegd kind, dat door onnatuurlijke ouders zooals het ter wereld kwam was weggeworpen, doch door Jehova van een ellendigen dood gered en opgevoed werd. — *Werd uw navelstreng* enz., wat zonder levensgevaar voor het pasgeboren kind niet kan nagelaten worden. Het *wasschen* in een bad met water geschiedt *tot welzijn* of tot gezondheid van het kind. Nog heden *wrijft* men in het Oosten de huid van het pasgeboren kind *met zout* tot reiniging en sterking.

[4]) d. i. Omdat men u versmaadde en een afkeer van u had. — De Chaldeeuwsche paraphrase zag hierin eene toespeling op Israël's toestand in Egypte, vooral op Pharao's bevel van Exod. I 22.

[5]) God zag het kind op den grond liggen ter vertreding en in zijn *bloed*, waarvan het nog niet gereinigd was, onrein en ellendig. Toen sprak Hij, en zijn werkdadig woord schonk het leven aan het kind, dat des doods was: *Leef*, gij, die daar neerligt *in uw bloed!*

[6]) *Talrijk*, Hebr.: «tot tienduizenden»; dit ziet op de wonderbare vermenigvuldiging van Israël in Egypte (Exod. I 7), doch met terzijdestelling der beeldspraak. Naar de Septuag. en de Syr. vertaling gebiedt God dat kind te groeien *als het gras des velds*, wat ook geschiedde: »en gij groeidet op» *en gij werdt groot*. *Gij kwaamt* tot de allerschoonste schoonheid (wat het Hebr. kan beteekenen), tot de bevalligheid der volwassen jeugd. De teekenen der huwbaarheid vertoonden zich: *uwe borsten* enz., *en uw haar* (in denzelfden zin als Is. VII noot 17). Doch *gij waart naakt* (Hebr.) «en bloot», gelijk nog heden de kinderen der arme Arabieren. Israël, in Egypte tot een talrijk volk vermenigvuldigd, was veracht en versmaad als een gering herdersvolk.

[7]) *Het was uw tijd* enz., d. i. gij waart huwbaar. Door het *uitspreiden van den mantel* over de bruid nam de man haar ten huwelijk; zie Ruth III 9. Het echt*verbond* werd bezworen en Israël was de gemalin des Heeren. Dit geschiedde bij het verbond op Sinaï, Exod. XIX.

:t lavi te aqua, et emundavi
iinem tuum ex te: et unxi te

Et vestivi te discoloribus, et
avi te ianthino: et cinxi te
›, et indui te subtilibus.

Et ornavi te ornamento, et dedi
llas in manibus tuis, et torquem
collum tuum.

Et dedi inaurem super os tuum,
:culos auribus tuis, et coronam
:is in capite tuo.

Et ornata es auro, et argento,
stita es bysso, et polymito, et
coloribus: similam, et mel, et
a comedisti, et decora facta
ehementer nimis: et profecisti
gnum.

Et egressum est nomen tuum
entes propter speciem tuam:
perfecta eras in decore meo,
ı posueram super te, dicit Do-
s Deus.

Et habens fiduciam in pulchri-
ie tua fornicata es in nomine
et exposuisti fornicationem
omni transeunti ut ejus fieres.

9. En Ik wiesch u met water, en Ik vaagde uw bloed weg van u, en Ik zalfde u met olie[8].

10. En Ik kleedde u in veelkleurige kleederen, en Ik schoeide u in violetblauw, en Ik omgordde u met byssus, en Ik sluierde u met het fijnste doek[9].

11. En Ik pronkte u op met pronk, en Ik deed armbanden aan uwe handen en eene keten om uwen hals[10].

12. En Ik deed eenen ring boven uwen mond en oorringen aan uwe ooren en eene sierlijke kroon op uw hoofd[11].

13. En gij waart gedost in goud en zilver, en gij waart gekleed in byssus en in geschakeerde en veelkleurige stoffen[12]; tarwebloem en honig en olie at gij; en schoon werdt gij uitermate; en gij kwaamt tot het koningschap[13].

14. En uw naam ging uit onder de volken om uwe schoonheid; want gij waart volmaakt door mijnen tooi, dien Ik op u gelegd had, zegt de Heere God[14].

15. En u verlatend op uwe schoonheid, hoereerdet gij op uwen naam; en gij steldet uwe hoererij ten toon voor ieder, die voorbijging, om de zijne te worden[15].

Ik wiesch u, zie XXIII 40; vgl. V 26. *Uw bloed*, de u nog aan- nde onreinheid; zie v. 6. *Zalfde* ›t een koninkrijk van priesters», . XIX 6.

In veelkleurige kleederen, zie Ps. ' 15. Zie voor *violetblauw* leder . XXV noot 3. Van *byssus*, een klijk lijnwaad (Gen. XLI 42), was oogepriesterlijk hoofdhulsel (vgl. . XXVIII 39). De tot den grond gende *sluier* was uit fijngeweven ›orzichtige stof, volgens de Rab- ı van «zijde».

Met pronk, te weten met *arm- en* (zie Gen. XXIV 22) en een *eten*, een koninklijk sieraad (Gen. 42), enz. v. 11—13*a*.

Eenen ring (Hebr.) «aan uwen ; zie Gen. XXIV noot 6. De *kroon* weder op hare koninklijke waar- id.

[12]) Voor *polymito* heeft het Hebr. «mesji», dat v. 10 met *subtilibus* vertaald is; zie noot 9 aan het einde. — Deze sieraden verzinnelijken de voorrechten en gunsten van het uitverkoren volk, en de nu volgende uitgelezen spijzen Gods weldaden in de woestijn en in het land van honig en olie en tarwe.

[13]) Israël werd een koninkrijk onder Saül.

[14]) Zie III Reg. X. Hoe Juda deze voorrechten en weldaden, geschenken van Gods onverdiende genade, misbruikte en door ontuchtige afgoderij en staatkundige verbintenissen met heidensche volken van God afviel, wordt verder geschilderd onder het gewone beeld van hoererij.

[15]) *Op uwen naam*, d. i. u verlatend op uwen roem. Vgl. Deut. XXXII 15; Os. X 1; XIII 6. Hartstochtelijk en

16. Et sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde consuta: et fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est.

17. Et tulisti vasa decoris tui de auro meo, atque argento meo, quæ dedi tibi: et fecisti tibi imagines masculinas, et fornicata es in eis.

18. Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, et operuisti illas: et oleum meum, et thymiama meum posuisti coram eis.

19. Et panem meum, quem dedi tibi, similam, et oleum, et mel, quibus enutrivi te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis, et factum est, ait Dominus Deus.

20. Et tulisti filios tuos, et filias tuas, quas generasti mihi: et immolasti eis ad devorandum. Numquid parva est fornicatio tua?

21. Immolasti filios meos, et dedisti, illos consecrans, eis.

22. Et post omnes abominationes tuas, et fornicationes, non es recordata dierum adolescentiæ tuæ, quando eras nuda, et confusione plena, conculcata in sanguine tuo.

23. Et accidit post omnem mali-

16. En van uwe kleederen nemend, maaktet gij u hoogten, van weerszijden aaneengenaaid, en gij hoereerdet daarop — zooals niet geschied is noch geschieden zal[16]).

17. En gij naamt uwe pronksieraden van mijn goud en mijn zilver, welke Ik u gegeven had; en gij maaktet u mansbeelden en hoereerdet daarmede[17]).

18. En gij naamt uwe veelkleurige kleederen en bekleeddet hen, en mijne olie en mijnen wierook zettet gij voor hen.

19. En mijn brood, dat Ik u gegeven had, tarwebloem en olie en honig, waarmede Ik u gespijsd had, steldet gij voor hun aangezicht tot een welriekenden geur[18]); en het is geschied, zegt de Heere God!

20. En gij naamt uwe zonen en uwe dochters, die gij Mij gebaard hadt, en slachtofferdet dezen hun ter verslinding[19])! Is uw hoereeren dan gering[20])?

21. Gij slachtofferdet mijne kinderen en gaaft ze, door ze toe te wijden[21]), aan hen!

22. En na[22]) al uwe gruwelen en hoererijen waart gij niet indachtig aan de dagen uwer jeugd, toen gij naakt waart en vol schaamte, vertreden in uw bloed.

23. En het geschiedde[23]) na al uwe

lichtzinnig (Hebr.) «storttet gij uwe hoererijen uit» voor *ieder, die voorbij ging, om de zijne te worden*, gij, die de mijne waart (v. 8)!

[16]) In v. 16—22 beschrijft de profeet Israël's Chanaänietischen hoogten- en beeldendienst en zijne menschenoffers aan de afgoden. *Hoogten* zijn de op hooge plaatsen opgerichte heiligdommen of tenten, die bedekt waren met *van weerszijden aaneengenaaide*, naar de vertaling van Symmachus, »met veelkleurige» kleedingstoffen (vgl. IV Reg. XXIII 7).

[17]) *En gij naamt* enz., zooals Exod. XXXII 2, *van mijn goud* enz., zie Os. II 8, 9. *Mansbeelden*, d. i. beelden, die eene mannelijke godheid voorstelden, waarmede het als vrouw gedachte Jerusalem hoereerde.

[18]) Tot een welgevallig spijsoffer; zie op Lev. I.

[19]) Kinderen, die aan den Heer, den wettigen man, toebehoorden, gaven zij aan den Moloch *ter verslinding* door het vuur. Zie Jer. VII 31.

[20]) Deze vraag verbindt men naar het Hebr. met het volgende v. 21: Was uw hoereeren (v. 15—19) dan *gering*, d. i. nog niet erg genoeg, dat gij bovendien mijne kinderen aan den Moloch offerdet?

[21]) Hebr.: «ze door (het vuur) latende gaan»; zie Jer. XXXII noot 30.

[22]) Hebr. «bij». Zie verder op v. 6 en 7.

[23]) De profeet schildert in v. 23—25 de zonden onder Manasses, toen allerlei heidensche gruwelen in Jerusalem gepleegd werden. Hierdoor werd de

tiam tuam (væ, væ tibi, ait Dominus Deus)
24. Et ædificasti tibi lupanar, et fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis.
25. Ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ: et abominabilem fecisti decorem tuum: et divisisti pedes tuos omni transeunti, et multiplicasti fornicationes tuas.
26. Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carnium: et multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.
27. Ecce ego extendam manum meam super te, et auferam justificationem tuam: et dabo te in animas odientium te filiarum Palæstinarum, quæ erubescunt in via tua scelerata.
28. Et fornicata es in filiis Assyriorum, eo quod necdum fueris expleta: et postquam fornicata es, nec sic es satiata.
29. Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldæis: et nec sic satiata es.

boosheid (wee, wee u, zegt de Heere God),
24. ja, gij bouwdet u een bordeel en maaktet u een huis van ontucht[24]) in alle straten.
25. Op elken straathoek bouwdet gij een teeken uwer ontucht, en afgrijselijk maaktet gij uwe schoonheid; en gij spreiddet uwe voeten vaneen voor al wie voorbijging, en gij vermenigvuldigdet uwe hoererijen.
26. En gij hoereerdet met de zonen van Egypte, uwe naburen, groot van vleesch; en gij vermenigvuldigdet uw hoereeren om Mij te tarten[25]).
27. Zie, Ik strek mijne hand uit tegen u, en Ik ontneem uw recht; en Ik geef u prijs aan de zielsbegeerten van uwe haters, de dochters der Philistijnen, die zich schamen over uwen snooden wandel[26]).
28. En gij hoereerdet met de zonen der Assyriërs, omdat gij nog niet verzadigd waart[27]); en na gehoereerd te hebben, waart gij ook dan niet verzadigd.
29. En gij vermenigvuldigdet uw hoereeren in het land Chanaän met de Chaldeeën, en ook dan waart gij niet verzadigd[28]).

maat van Juda's zonden vol; zie IV Reg. XXI 11, 12; Jer. XV 4.

[24]) Hebr.: «rama», dat in v. 25 door *signum prostitutionis tuæ, een teeken uwer ontucht*, doch beter in v. 31 door *excelsum*, d. i. *hoogte*, vertaald is. Op zulke kunstmatig opgerichte hoogten stonden in Jerusalem's straten de afgodische altaren (vgl. IV Reg. XXIII 13 en Jer. XIX 5), welke om de aldaar gepleegde ontuchtige afgoderij als *bordeelen* waren.

[25]) De profeet noemt (v. 26—29) drie volken, waarmede Juda, in strijd met Gods wil, staatkundige verbintenissen sloot, en wier afgoderij het navolgde. Vooreerst Egypte, dat, om zijne schandelijke dierenaanbidding berucht, *groot van vleesch*, d. i. in hooge mate ontuchtig, genoemd wordt. Vgl. XXIII 20.

[26]) Beter naar het Hebr. en volgens den H. Hiëronymus in het verleden: «Zie, Ik strekte mijne hand uit tegen u», d. i. Ik strafte u, om dat heulen met Egypte en ontnam u het *recht* op kost en kleeding, dat u als wettige echtgenoote van mijnentwege toekwam. M. a. w. God strafte zijn volk door hongersnood (vgl. Jer. XIV 1—6; Joël I 4 volg.) Hij gaf het prijs aan de Philistijnen, die het naar hunne *zielsbegeerten* plunderden. — *De dochters*, d. i. de steden der Philistijnen, die aan hare landgoden getrouw waren gebleven, schaamden zich over Jerusalem, dat ontucht bedreef met vreemde goden. Vgl. Jer. II 10—12.

[27]) *Omdat gij nog niet verzadigd waart* aan de Egyptenaren, *hoereerdet* gij, d. i. sloot gij verbintenissen, met de Assyriërs en volgdet de Assyrische afgoderij na. Zie IV Reg. XVI 7 volg. en vgl. Jer. II 18, 36.

[28]) Aangezien *Chanaän* ook «handel»

30. In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus: cum facias omnia hæc opera mulieris meretricis, et procacis?

31. Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viæ, et excelsum tuum fecisti in omni platea: nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium,

32. Sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos.

33. Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, et dona donabas eis ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.

34. Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, et post te non erit fornicatio: in eo enim quod dedisti mercedes, et mercedes non accepisti, factum est in te contrarium.

35. Propterea meretrix audi verbum Domini.

36. Hæc dicit Dominus Deus: Quia effusum est æs tuum, et revelata

30. Waarmede zal Ik uw hart reinigen, zegt de Heere God, dewijl gij al deze werken doet eener hoereerende en schaamtelooze vrouw?

31. Want[29]) gij bouwdet uw bordeel op den hoek van elken weg, en uwe hoogte maaktet gij op elke straat; en gij waart niet als eene hoer, die van afkeer den prijs verhoogt[30]);

32. maar als eene overspelige vrouw, die buiten haren man vreemden binnenlokt[31]).

33. Aan alle hoeren wordt loon gegeven; gij echter, gij gaaft loon aan al uwe minnaars en schonkt hun geschenken, opdat zij van alle zijden tot u zouden binnengaan om te hoereeren met u[32]).

34. Alzoo geschiedde met u tegen de gewoonte der vrouwen bij uwe hoererijen, en na u zal er geene hoererij zijn[33]); daarin toch, dat gij loon gaaft en geen loon ontvingt, geschiedde met u het tegendeel.

35. Daarom, hoereerster, hoor het woord des Heeren[34])!

36. Dit zegt de Heere God: Omdat uw kopergeld werd uitgestort

---

en «handelaar» (vgl. Hebr. en Vulg. Zach. XIV 21) beteekent, vertaalt men vrij algemeen het Hebr.: «tot het handelaarsland, tot Chaldea»; vgl. XVII 4. Babylon, de hoofdstad, was eene der voornaamste handelssteden der oude wereld; zie Is. XLVII 15. Zie voor het hoereeren met Chaldea XXIII 14—18. Over Israël's staatkundige verbintenissen met Chaldea vermeldt de geschiedenis weinig (vgl. Is. XXXIX; IV Reg. XX 12 volg.); doch het handelsverkeer moet wel aanzienlijk geweest zijn, daar een der drie groote handelswegen van Egypte en van de Middellandsche Zee naar Babylon door Juda-Israël liep.

[29]) In de volgende vergelijking (v. 31—34) wordt het overspelige Israël beneden eene hoer gesteld. Deze toch laat zich minder gelegen liggen aan liefde dan aan loon. Israël daarentegen, verre van loon te ontvangen, betaalt zelf hare minnaars, terwijl niemand op hare liefde gesteld is. Vgl. Os. VIII 9 volg.

[30]) d. i. Die, meer dan verzadigd om de vele aanzoeken, een hoogeren prijs bedingt. De vergelijking wordt in v. 33 nader verklaard.

[31]) Die louter uit wellust ontrouw pleegt aan haren man.

[32]) De *geschenken* zijn de schattingen, welke Juda aan die volken moest opbrengen, en de offers, welke het aan de afgoden dier volken bracht (zie v. 17—21 en 36).

[33]) Want uwe hoererij overtreft elke andere zoover, dat deze den naam van hoererij niet verdient. Het Hebr. echter verklarende, hoe Israël deed *tegen de gewoonte der vrouwen*, heeft: «en (want) men hoereerde u niet achterna», d. i. men liep u niet na om met u te hoereeren, doch gij liept uwe minnaars achterna. Het andere verschil volgt in het tweede halfvers.

[34]) Aankondiging der straf. De beleedigde echtgenoot zal haar al de straffen eener overspeelster doen ondergaan (v. 35—43).

ɔminia tua in fornicationibus
ɔer amatores tuos, et super
ıbominationum tuarum in
e filiorum tuorum, quos de-
ı:
ce ego congregabo omnes
ɔs tuos, quibus commista es,
əs, quos dilexisti cum uni-
quos oderas: et congregabo
ər te undique, et nudabo i-
ıam tuam coram eis, et vide-
ınem turpitudinem tuam.
XIII 10.
judicabo te judiciis adul-
., et effundentium sangui-
t dabo te in sanguinem fu-
zeli.
dabo te in manus eorum,
·uent lupanar tuum: et de-
ır prostibulum tuum: et de-
ıt te vestimentis tuis, et
t vasa decoris tui: et dere-
; te nudam, plenamque ig-
.:
adducent super te multitu-
et lapidabunt te lapidibus,
dabunt te gladiis suis.
comburent domos tuas igni,

en uwe schaamte werd ontbloot bij uwe hoererijen met uwe minnaars en met uwe gruwelijke afgoden, wegens het bloed uwer kinderen, die gij gegeven hebt aan hen[35]);

37. zie, Ik, Ik zal al uwe minnaars vergaderen, met wie gij verzaamd hebt, en allen, die gij liefhadt, met allen, die gij haattet; en Ik zal hen tegen u vergaderen van alle zijden; en Ik zal uwe schaamte ontblooten ten aanschouwen van hen, en zij zullen al uwe schande zien[36]).

38. En Ik zal u richten naar de gerichten der overspeelsters en bloedvergietsters, en Ik zal u maken tot bloed des toorns en der ijverzucht[37]).
39. En Ik zal u overgeven in hunne handen; en zij zullen uw bordeel afbreken en uw huis van ontucht vernielen; en zij zullen u ontblooten van uwe kleederen en wegnemen uwe pronksieraden; en zij zullen u achterlaten naakt en vol schande[38]).
40. En zij zullen tegen u eene menigte doen opkomen en u steenigen met steenen en u vermoorden met hunne zwaarden[39]).
41. En zij zullen uwe huizen ver-

kopergeld beteekent wellicht de
.fgoden en de heidensche volken
› rijkdommen en goederen.
ı Chald. paraphrase: «omdat
ıande werd uitgestort», d. i.
· wangedrag overal werd ver-
'egens het bloed is hier de derde
ır in v. 37 uitgesproken straf;
) en 21.
de volken, zoowel uwe *min-*
Hebr.) «aan wie gij welgevallen
ı. a. w. die volken, met welke
intenissen sloot, als dezulken,
haattet, d. i. ı als vijanden be-
et, zullen op mijn bevel samen-
en Ik zal uwe *schaamte ont-*
ənz., d. i. de straf eener over-
· aan u voltrekken (vgl. XXIII
XLVII 3; Os. II 3, 10; Nah.
ſ. a. w. de Heer zal Juda laten
en beschimpen.
ɜ *overspeelster* moet zij worden

gesteenigd (Deut XXII 24; vgl. Joan. VIII 5); omdat zij eene *bloedvergietster* is, zal haar bloed vergoten worden (Gen. IX 6; vgl. Exod. XXI 12; Lev. XXIV 17). De Heer zal haar maken *tot bloed,* d. i. haar met bloedende wonden overdekken, om aan zijnen *toorn* en zijne *ijverzucht* voldoening te geven.

[38]) Zie op v. 24. De vijanden zullen de afgodische heiligdommen van Jerusalem vernielen en de stad en het volk uitplunderen.

[39]) De straf der steeniging werd, naar Lev. XX 2, 27 en Deut. XXII 24, in tegenwoordigheid eener volksmenigte voltrokken; vgl. XXIII 47. Bij het volgende *u vermoorden* en v. 41 *verbranden met vuur* vervalt de beeldspraak en wordt gezegd wat metterdaad de vijanden zullen doen; vgl. IV Reg. XXV 9; Jer. LII 13.

et facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum: et desines fornicari, et mercedes ultra non dabis. *IV Reg. XXV 9.*

42. Et requiescet indignatio mea in te: et auferetur zelus meus a te, et quiescam, nec irascar amplius.

43. Eo quod non fueris recordata dierum adolescentiæ tuæ, et provocasti me in omnibus his: quapropter et ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, et non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.

44. Ecce omnis, qui dicit vulgo proverbium, in te assumet illud, dicens: Sicut mater, ita et filia ejus.

45. Filia matris tuæ es tu, quæ projecit virum suum, et filios suos: et soror sororum tuarum es tu, quæ projecerunt viros suos, et filios suos: mater vestra Cethæa, et pater vester Amorrhæus.

46. Et soror tua major, Samaria, ipsa et filiæ ejus, quæ habitant ad sinistram tuam: soror autem tua minor te, quæ habitat a dextris tuis, Sodoma, et filiæ ejus.

branden met vuur, en zij zullen aan u gerichten houden voor de oogen van zeer vele vrouwen[40]); en gij zult ophouden[41]) met hoereeren en niet langer hoerenloon geven.

42. En mijne verbolgenheid zal zich stillen aan u, en mijne ijverzucht zal aflaten van u, en Ik zal rusten en niet meer toornen[42]).

43. Dewijl gij niet gedachtig waart aan de dagen uwer jeugd en Mij getart hebt door dat alles: daarom heb ook Ik uwe wegen op uw hoofd gebracht, zegt de Heere God, en Ik heb niet gedaan volgens uwe misdaden bij al uwe gruwelen[43]).

44. Zie, al wie in spreekwoorden pleegt te spreken, zal dit op u toepassen, zeggende: Gelijk de moeder, zoo ook hare dochter!

45. Gij, gij zijt de dochter uwer moeder, die haren man heeft verworpen en hare kinderen; en gij, gij zijt de zuster uwer zusters, die hare mannen hebben verworpen en hare kinderen; uwe moeder is eene Cetheesche en uw vader een Amorrheër[44]).

46. En uwe grootere zuster is Samaria, zij en hare dochters, die wonen aan uwe linkerhand; en uwe kleinere zuster, die woont aan uwe rechterhand, is Sodoma en hare dochters[45]).

---

[40]) d. i. Van vele volken. Eene zinspeling op de gewoonte om vrouwen getuigen te doen zijn van die onteerende straf tot een waarschuwend voorbeeld voor haar zelven en tot grootere schande voor de terechtgestelde; vgl. XXIII 10, 48.

[41]) Hebr.: «Ik zal u doen ophouden» enz.; vgl. XXIII 27.

[42]) God spreekt als de beleedigde echtgenoot, wiens gramschap bedaart door de voltrekking der straf.

[43]) Zie v. 22 en vgl. Jer. II 2. *Daarom heb ook Ik* enz., een profetisch verleden; zie verder IX 10. En toch zal de straf nog genadig zijn: *Ik heb niet gedaan* enz. Deze laatste woorden vertaalde de H. Hiëronymus volgens Symmachus. De lezingen van het Hebr. en de oude vertalingen loopen hier uiteen en zijn duister van zin.

[44]) *De dochter uwer moeder*, door de navolging van de zeden der Chanaänieten, te weten door overspel en door het offeren der kinderen aan den Moloch. In denzelfden zin *zijt gij*, Jerusalem, *de zuster uwer zusters*. Uwe moeder is *eene Cetheesche* enz., zie op v. 3. Wie hare *zusters* waren, wordt verklaard in v. 46.

[45]) Jerusalem, de hoofdstad van Juda, Samaria, de hoofdstad van het grootere Tienstammenrijk, en Sodoma, de voornaamste stad van het kleinere Pentapolis, heeten *zusters* om de gelijkheid van zeden; hare *dochters* zijn de kleinere steden. *Links* en *rechts* is voor den Hebreër, die bij het bepalen der richting het aangezicht naar het oosten keert (zie IV noot 5), hetzelfde als noord en zuid.

47. Sed nec in viis earum ambulasti, neque secundum scelera earum fecisti pauxillum minus: pene sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis.

48. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, et filiæ ejus, sicut fecisti tu, et filiæ tuæ.

49. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis et abundantia, et otium ipsius, et filiarum ejus: et manum egeno, et pauperi non porrigebant.

50. Et elevatæ sunt, et fecerunt abominationes coram me: et abstuli eas sicut vidisti.

51. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit: sed vicisti eas sceleribus tuis, et justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es.

52. Ergo et tu porta confusionem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens ab eis: justificatæ sunt enim a te: ergo et tu confundere, et porta ignominiam tuam, quæ justificasti sorores tuas.

53. Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis, et conversione Samariæ, et filiarum ejus: et convertam reversionem tuam in medio earum,

47. Maar noch op hare wegen hebt gij gewandeld, noch naar hare wandaden hebt gij gedaan, ietwat minder; bijna grootere gruweldaden dan zij hebt gij gedaan op al uwe wegen[46].

48. Zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, voorwaar, niet heeft Sodoma, uwe zuster, gedaan, zij en hare dochters, gelijk gij gedaan hebt, gij en uwe dochters.

49. Zie, dit was de ongerechtigheid[47]) van Sodoma, uwe zuster: hoogmoed, verzadigdheid van brood en overvloed en ledigheid, in haar en in hare dochters; en aan den behoeftige en den arme reikten zij de hand niet.

50. En zij verhieven zich en pleegden gruwelen voor Mij; en Ik heb haar weggenomen, gelijk gij gezien hebt[48]).

51. En Samaria heeft niet de helft uwer zonden bedreven; maar gij hebt haar overtroffen door uwe misdaden; en gij hebt uwe zusters gerechtvaardigd[49]) door al uwe gruwelen, die gij gepleegd hebt.

52. Derhalve draag ook gij uwe schande, gij, die uwe zusters overtroffen hebt[50]) door uwe zonden, misdadiger handelend dan zij; want zij zijn gerechtvaardigd door u; derhalve wees ook gij beschaamd en draag uwe schande, gij, die uwe zusters hebt gerechtvaardigd.

53. En Ik zal haar terugvoeren en herstellen door Sodoma met hare dochters terug te voeren en door Samaria en hare dochters terug te voeren; en Ik zal uwe terugkeering terugvoeren in het midden van haar[51]),

---

[46]) Niet naar hare wandaden hebt gij gedaan maar grootere hebt gij bedreven. *Pene, bijna*, staat niet in de andere oude vertalingen. Naar het Hebr. is vermoedelijk de zin: Weldra, na een korten tijd, bedreeft gij grootere misdaden dan zij op al uwe wegen.

[47]) De bronnen harer *ongerechtigheid*.

[48]) Hebr.: «toen Ik het zag»: de straf volgde onmiddellijk op het kwaad, anders dan bij de twee overige zusters. Vgl. Gen. XVIII 21. Zie Gen. XIX 1—9 voor Sodoma's onnatuurlijke zonden.

[49]) Zie Jer. III noot 13.

[50]) Hebr.: «gij die voor uwe zusters tusschenbeide zijt gekomen»; want uwe grootere boosheid was eene verschooning voor haar.

[51]) Hebr.: «En Ik zal hare gevangenschap (d. i. hare ballingen) terugvoeren, de gevangenschap van Sodoma met hare dochters en de gevangenschap van

54. Ut portes ignominiam tuam, et confundaris in omnibus, quæ fecisti consolans eas.
55. Et soror tua Sodoma, et filiæ ejus revertentur ad antiquitatem suam: et Samaria, et filiæ ejus revertentur ad antiquitatem suam: et tu, et filiæ tuæ revertemini ad antiquitatem vestram.
56. Non fuit autem Sodoma soror tua audita in ore tuo, in die superbiæ tuæ,
57. Antequam revelaretur malitia tua: sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ, et cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæstinarum, quæ ambiunt te per gyrum.
58. Scelus tuum, et ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus.
59. Quia hæc dicit Dominus Deus: Et faciam tibi sicut despexisti juramentum, ut irritum faceres pactum:
60. Et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ: et suscitabo tibi pactum sempiternum.

54. opdat gij uwe schande draagt en beschaamd wordt over alles, wat gij gedaan hebt, haar troostend[52].
55. En uwe zuster Sodoma en hare dochters zullen terugkeeren tot haren alouden staat; en Samaria en hare dochters zullen terugkeeren tot haren alouden staat; ook gij en uwe dochters zult terugkeeren tot uwen alouden staat[53].
56. Niet eens werd Sodoma, uwe zuster, uit uwen mond gehoord ten dage van uwen trots,
57. eer uwe boosheid werd blootgelegd, zooals te dezen tijde tot versmading voor de dochters van Syrië en voor allen, die rondom u zijn, voor de dochters der Philistijnen, die u omgeven in het rond[54].
58. Uwe misdaad en uwe schande[55]) hebt gij gedragen, zegt de Heere God.
59. Want dit zegt de Heere God: En Ik zal aan u zoo doen, gelijk gij den eed versmaad hebt om het verbond te verbreken[56].
60. En Ik zal gedachtig zijn aan mijn verbond met u in de dagen uwer jeugd, en Ik zal voor u een eeuwig verbond oprichten[57].

Samaria met hare dochters»; (verder naar de Septuag.:) «en Ik zal uwe gevangenschap terugvoeren in het midden van haar.» Jerusalem zal hersteld worden uit de ballingschap, doch zich daarbij tot verootmoediging en beschaming (v. 54) in het midden van Sodoma en Samaria bevinden. Vgl. Is. XIX 23—25 en Jer. III 24, 25. Er is hier sprake van de geestelijke herstelling (zie XI 19, 20), welke zich door de verlossing van den Messias tot alle volken zal uitstrekken, ook tot de onwaardigste; als zoodanige gelden hier Samaria en vooral Sodoma. Aan de stoffelijke en tijdelijke herstelling van Sodoma en de overige steden van Pentapolis kan niet gedacht worden, daar de landstreek voor immer verwoest is (zie Is. XIII 19 en Jer. XLIX 18) en de bewoners allen verdelgd waren (Gen. XIX 25).

[52]) Want uwe begenadiging geeft hoop aan de minder schuldigen.

[53]) Tot dien staat, waarin zij vóór hunnen afval waren. Dit zal geschieden in geestelijken zin; zie noot 51.

[54]) Jerusalem, in v. 53—55 gelijkgesteld met Sodoma, wilde voorheen niet eens den naam van Sodoma uitspreken. Aldus geschiedde, toen Jerusalem nog was in haren *trots*, d. i. in de dagen van hare grootheid. Doch thans, nu hare *boosheid* door hare diepe vernedering is *blootgelegd*, is zij op hare beurt tot *versmading* geworden voor Syrië en Philistea, om de nederlagen, die deze rijken haar hadden toegebracht; vgl. IV Reg. XV 37; XVI 6; XXIV 2; II Par. XXVIII 18 volg.

[55]) De straf van (Hebr.) «uwe ontucht en uwe gruweldaden».

[56]) God zal het afvallige Jerusalem straffen voor het verbreken van het eerste verbond, dat onder eede was bezworen; vgl. Deut. XXIX 12 volg.

[57]) Met het door de tuchtiging gelouterde volk zal God een nieuw en eeuwig verbond sluiten (zie Jer. XXXI

61. Et recordaberis viarum tuarum, et confunderis: cum receperis sorores tuas te majores cum minoribus tuis: et dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo.

61. En gij zult uwe wegen indachtig zijn en beschaamd worden, wanneer gij uwe zusters, die grooter zijn dan gij, aanneemt met haar, die kleiner zijn dan gij; en Ik zal haar aan u geven tot dochters, doch niet krachtens uw verbond[58]).

62. Et suscitabo ego pactum meum tecum: et scies quia ego Dominus,

62. En Ik zal mijn verbond oprichten met u; en gij zult weten, dat Ik de Heer ben,

63. Ut recorderis, et confundaris, et non sit tibi ultra aperire os præ confusione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus, quæ fecisti, ait Dominus Deus.

63. opdat gij het indachtig zijt en beschaamd wordt, en gij den moed niet meer hebt den mond te openen wegens uwe beschaamdheid, wanneer Ik u genadig zal zijn ten opzichte van alles, wat gij gedaan hebt, zegt de Heere God.

CAPUT XVII.

HOOFDSTUK XVII.

Gelijkenis van de twee adelaars en van den wijnstok (v. 1—10); verklaring der gelijkenis en hare toepassing op koning Sedecias (v. 11—21). Belofte van den Messias, den koning uit het huis van David (v. 22—24).

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis propone ænigma, et narra parabolam ad domum Israel,
3. Et dices: Hæc dicit Dominus Deus: Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu,

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[1]):
2. Menschenzoon, stel een raadsel voor en verhaal eene gelijkenis aan het huis van Israël[2])!
3. En zeg: Dit zegt de Heere God: Een groote adelaar met groote vleugels, met lang uitgestrekte ledema-

31 volg.), en wel ter herinnering aan het eerste verbond (vgl. Jer. II 2).

[58]) Gods onverdiende liefdebewijzen zullen Jerusalem beschamen bij de overdenking der vroegere ontrouw. Want zoover zal Gods liefde gaan, dat Hij niet alleen Jerusalem in zijn verbond opneemt, doch ook hare vroegere *zusters*, zoowel de grootere, gelijk Samaria was, als de kleinere, b. v. Sodoma (zie noot 51), aan Jerusalem tot *dochters* geeft. Sion toch wordt door het Nieuwe Verbond de moeder der volken (Ps. LXXXVI 4—6 met noot 5), het middelpunt waarheen allen samenstroomen (Is. II 3; vgl. Is. LIV 1 volg. en LX 3 volg.). Dit zal echter geschieden, niet krachtens eenig recht, dat het eerste *verbond* aan Jerusalem schonk, doch om wille van Gods barmhartigheid en getrouwheid

[1]) De gelijkenis van den wijnstok (vgl. XV 1 volg.) en de twee adelaars is gericht tegen Sedecias. Door Nabuchodonosor tot koning over Juda aangesteld, was hij niettemin bijna gedurende zijne gansche regeering (zeker reeds in zijn vierde jaar; vgl. Jer. XXVII 1 volg. met XXVIII 1) in opstand tegen Babel, en had hij, waarschijnlijk in zijn zesde of zevende regeeringsjaar (vgl. VIII 1 met XX 1), zich in het geheim met Egypte tegen Nabuchodonosor verbonden, ondanks de waarschuwingen van Jeremias (vgl. Jer. XXV 11; XXVIII 14; XXXVIII 2, 17).

[2]) *Eene gelijkenis*, die om haren verborgen zin *een raadsel* kan heeten.

plena plumis, et varietate, venit ad Libanum, et tulit medullam cedri.

4. Summitatem frondium ejus avulsit: et transportavit eam in terram Chanaan, in urbe negotiatorum posuit illam.
5. Et tulit de semine terræ, et posuit illud in terra pro semine, ut firmaret radicem super aquas multas: in superficie posuit illud.

6. Cumque germinasset, crevit in vineam latiorem humili statura, respicientibus ramis ejus ad eam: et radices ejus sub illa erant: facta est ergo vinea, et fructificavit in palmites, et emisit propagines.

7. Et facta est aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis: et ecce vinea ista quasi mittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis germinis sui.

8. In terra bona super aquas multas plantata est: ut faciat frondes, et portet fructum, ut sit in vineam grandem.

ten[3]), vol vederen en van velerlei kleuren, kwam naar den Libanon en nam het merg van den ceder[4]).
4. Hij brak den top zijner takken af en droeg dien weg naar het land Chanaän[5]), in eene koopmansstad zette hij hem.

5. En hij nam van het zaad des lands en legde het in een zaailand, opdat het wortel zou schieten aan vele wateren; in den bovengrond legde hij het[6]).
6. En toen het opgeschoten was, groeide het op tot een breedgetakten wijnstok, laag van stam, wiens takken zich naar hem richtten; en zijne wortels waren onder hem; het werd dan een wijnstok en bracht ranken voort en schoot loten uit[7]).
7. En er was een andere groote adelaar met groote vleugels en zwaar gevederte; en zie, die wijnstok schoot als het ware zijne wortels naar hem toe en strekte zijne ranken naar hem uit, opdat deze hem zou besproeien, uit de bedden zijner planting[8]).
8. In goede aarde, aan vele wateren was hij geplant, opdat hij loten maken en vrucht dragen en tot een grooten wijnstok worden zou.

---

[3]) Hebr.: «met lange slagpennen».
[4]) Hebr.: «den top van den ceder». De *ceder* is het koninklijk huis van David; de *top van den ceder* is koning Joachin of Jechonias, die door den *adelaar*, Nabuchodonosor, den koning van het reusachtige, uit velerlei volken bestaande Chaldeeuwsche rijk, werd weggevoerd uit Juda. De om zijne ceders bekende *Libanon*, een Palestijnsch gebergte, waarlangs de weg liep van Babylon naar Juda, beteekent (vgl. Jer. XXII 23 en Is. XXXVII 24) het rijk Juda met Jerusalem.
[5]) Naar het handelaarsland Babylonië; zie op XVI 29. De *koopmansstad* is Babylon.
[6]) In plaats van Joachin stelde Nabuchodonosor geenen vreemde, doch eenen zoon *des lands*, te weten diens oom Sedecias tot koning aan. De overwinnaar gedroeg zich tegenover hem welwillend (hij legde het zaad in *een zaailand*, d. i. in een vruchtbaren bodem). Hetzelfde wordt volgens velen in het Hebr. beteekend door de laatste woorden van het vers: «(als) eenen wilg plantte hij hem» aan het water, waar hij welig groeien kon. Naar de Vulgaat en de andere oude vertalingen wordt hier beteekend, dat de macht van Sedecias afhankelijk was van Nabuchodonosor en daarom onvast, gelijk zaad, dat in de bovenste laag van den akker gelegd, geene diepe wortels kan schieten.
[7]) *Naar hem* en *onder hem* slaat op den adelaar. In het algemeen wordt hier gezegd, dat het bewind van Sedecias afhankelijk was van Nabuchodonosor, maar door de goedgunstigheid van den Chaldeeuwschen overheerscher betrekkelijke welvaart genoot.
[8]) De *andere groote adelaar* is de koning van Egypte, tot wien Sedecias zich wendde om zich van het juk van Babylon te ontdoen. Doch Sedecias' handelwijze was dwaas en verderfelijk;

9. Dic: Hæc dicit Dominus Deus: Ergone prosperabitur? nonne radices ejus evellet, et fructus ejus distringet, et siccabit omnes palmites germinis ejus, et arescet: et non in brachio grandi, neque in populo multo, ut evelleret eam radicitus?
10. Ecce plantata est: ergone prosperabitur? nonne cum tetigerit eam ventus urens siccabitur, et in areis germinis sui arescet?

11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
12. Dic ad domum exasperantem: Nescitis quid ista significant? Dic: Ecce venit rex Babylonis in Jerusalem: et assumet regem, et principes ejus, et adducet eos ad semetipsum in Babylonem. *IV Reg. XXIV 15.*
13. Et tollet de semine regni, ferietque cum eo fœdus: et ab eo accipiet jusjurandum: sed et fortes terræ tollet,

14. Ut sit regnum humile, et non elevetur, sed custodiat pactum ejus, et servet illud.

15. Qui recedens ab eo misit nuntios ad Ægyptum ut daret sibi equos, et populum multum. Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem qui fecit hæc? et qui dissolvit pactum, numquid effugiet?

9. Zeg: Dit zegt de Heere God: Zal hij dan gedijen? Zal niet gene zijne wortels uitrukken en zijne vruchten aftrekken en al de ranken, die hij geschoten heeft, doen verdrogen en verdorren — en niet met machtigen arm noch met veel krijgsvolk om hem uit te roeien met wortel en al[9])?
10. Zie, hij is geplant! Zal hij dan gedijen? Zal hij niet, als de brandende wind hem raakt, verdrogen en in de bedden zijner planting verdorren[10])?
11. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
12. Zeg tot het weerspannige huis: Weet gij niet, wat dit beduidt? Zeg: Zie, de koning van Babylon komt naar Jerusalem, en hij neemt den koning en diens vorsten en voert hen tot zich naar Babylon[11]).

13. En hij neemt van het koninklijk zaad; en hij sluit met hem een verbond en neemt hem den eed af[12]); maar ook de grooten des lands neemt hij mede,
14. opdat het een gering koninkrijk zij en het zich niet verheffe, doch zijn verdrag nakome en het onderhoude.
15. En hij werd van hem afvallig en zond gezanten naar Egypte, opdat men hem rossen en veel krijgsvolk zou geven[13]). Zal hij voorspoed hebben of heil bekomen, die zoo doet? En zal hij, die het verdrag verbreekt, ontkomen?

---

want, ofschoon geplant in vruchtbaren en rijk besproeiden grond (v. 5), waar hij welig groeide (v. 6), kromde hij toch *uit de bedden zijner planting* zijne wortels naar Egypte heen.

[9]) De zin is duidelijk: Nabuchodonosor zal Juda plunderen en verwoesten, zonder daartoe zijne geheele krijgsmacht te moeten gebruiken.

[10]) De wijnstok was pas geplant en reeds kromde hij zijne wortels in eene onnatuurlijke richting. Daarom moest hij bij den opkomenden brandenden wind (zie Gen. XLI noot 4) wel verdorren. M. a. w. het Chaldeeuwsche leger zal het rijk van Sedecias plunderen en verdelgen. Vgl. Jer. IV 11 en XVIII 17.

[11]) Beter, zooals het Hebr. heeft, in het verleden (ook in v. 13): «de koning van Babylon is gekomen en hij nam» enz.; want hier wordt gedoeld op de wegvoering van Joachin, de aanstelling van Sedecias (v. 13) enz., welke gebeurtenissen reeds in het verleden lagen. Vgl. IV Reg. XXIV 11—17; Jer. XXIV 1 en XXIX 2.

[12]) Hebr. «En hij nam» enz., zie noot 11. Vgl. verder II Par. XXXVI 13.

[13]) *En hij*, d. i. Sedecias, die ontrouw werd aan Nabuchodonosor. Zie IV Reg. XXIV 20. *Rossen* beteekent ruiterij.

16. Vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam in loco regis, qui constituit eum regem, cujus fecit irritum juramentum, et solvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur.

17. Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharao prælium: in jactu aggeris, et in exstructione vallorum ut interficiat animas multas.

18. Spreverat enim juramentum ut solveret fœdus, et ecce dedit manum suam: et cum omnia hæc fecerit, non effugiet.

19. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum, quod sprevit, et fœdus, quod prævaricatus est, ponam in caput ejus.

20. Et expandam super eum rete meum, et comprehendetur in sagena mea: et adducam eum in Babylonem, et judicabo eum ibi in prævaricatione, qua despexit me. *Supra XII 13. Infra XXXII 3.*

21. Et omnes profugi ejus cum universo agmine suo, gladio cadent: residui autem in omnem ventum dispergentur: et scietis quia ego Dominus locutus sum.

22. Hæc dicit Dominus Deus: Et

16. Zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, voorwaar, in het oord des konings, die hem tot koning heeft aangesteld, wiens eed hij geschonden en wiens verdrag, dat hij met hem had, hij verbroken heeft, in het midden van Babylon zal hij sterven[14].

17. En niet met een groot leger noch met veel krijgsvolk zal Pharao tegen hem strijd voeren, bij het opwerpen van den wal en bij het oprichten der verschansingen, ten einde vele zielen om het leven te brengen[15].

18. Want hij heeft den eed veracht om het verbond te verbreken; en zie, hij had zijne hand gegeven[16]; en wijl hij dat alles gedaan heeft, zal hij niet ontkomen.

19. Daarom zegt dit de Heere God: Zoo waar Ik leef, voorwaar, den eed, dien hij veracht, en het verbond, dat hij verbroken heeft, zal Ik op zijn hoofd brengen[17].

20. En Ik zal mijn net over hem uitspreiden, en hij zal gevangen worden in mijn garen; en Ik zal hem voeren naar Babylon en hem aldaar richten om de trouweloosheid, waarmede hij Mij versmaad heeft[18].

21. En allen, die met hem vluchten[19], met geheel zijn heer, zullen door het zwaard vallen; maar de overgeblevenen zullen naar elken wind verstrooid worden; en gij zult weten, dat Ik, de Heer, gesproken heb.

22. Dit zegt de Heere God[20]: En

[14]) Zie XII 13 en vgl. Jer. LII 11.

[15]) *Tegen hem,* d. i. tegen den koning van Babel; doch Hebr.: «met hem», d. i. met Sedecias, zijnen bondgenoot, zal Pharao tegen Babel *strijd voeren, bij het opwerpen van den wal* enz., d. i. tijdens de belegering van Jerusalem. Zie de vervulling Jer. XXXVII 6 volg. *Ten einde vele zielen* of menschen *om het leven te brengen:* het gevolg der belegering wordt als het doel daarvan voorgesteld.

[16]) d. i. Onder handslag trouw beloofd; vgl. IV Reg. X 15.

[17]) d.i. Ik zal hem de daardoor verdiende straf doen ondergaan. Het Hebr. en de oude vertalingen hebben: «mijnen eed» en «mijn verbond»; want het was een bij God bezworen verbond.

[18]) Eene herhaling van XII 13.

[19]) Volgens vele Hebr. handschriften, de Syr. en Chald. vertalingen: «En al zijne uitgelezenen», die XII 14 zijn aangeduid. In de Septuag. ontbreekt dit. Zie voor *zijn heer* of zijne troepen XII noot 11.

[20]) De profetie eindigt met de belofte van den Messias, die naar II Reg. VII 13—16 en Ps. LXXXVIII uit Da-

ı ego de medulla cedri subli-
ponam: de vertice ramorum
ɔnerum distringam, et plan-
ıuper montem excelsum et
ıtem.

a monte sublimi Israël plan-
llud, et erumpet in germen,
iet fructum, et erit in ce-
magnam: et habitabunt sub
nes volucres, et universum
ɔ sub umbra frondium ejus
ıbit.

t scient omnia ligna regionis,
ɾo Dominus humiliavi lignum
ə, et exaltavi lignum humile:
ıvi lignum viride, et frondere
ɾnum aridum. Ego Dominus
ı sum, et feci.

Ik, Ik zal nemen van het merg des hoogen ceders en het zetten; van den top zijner takken zal Ik een teeder takje afbreken en het planten op een hoogen en verheven berg.

23. Op den hoogen berg van Israël zal Ik het planten, en het zal loten schieten en vrucht dragen en worden tot een hoogen ceder; en alle vogelen zullen daaronder wonen en al het gevogelte zal onder de schaduw van zijn loover nestelen[21]).

24. En alle boomen des velds zullen weten, dat Ik, de Heer, den hoogen boom heb vernederd en den nederigen boom heb verheven, en dat Ik den groenen boom heb doen verdorren en den dorren boom heb doen groenen. Ik, de Heer, heb gesproken en gedaan[22]).

---

eslacht zou voortkomen om in
ıeid op diens troon te zetelen.
lofte nu zou niet verijdeld worden
verwerping van Sedecias. Vgl.
III 5; XXXIII 14, 15. De beeld-
is hier dezelfde als in de gelij-
an v. 3, 4.
'n *Ik,* met nadruk, want tegen-
ɪn adelaar van v. 3 treedt God
handelend op om zijn werk te
en. Hij zal nemen *van het merg,*
(gelijk in v. 3) «van den top»
gen ceders, die (zie noot 4) het
ın David beteekent. Het takje
ı ceder is dus de afstammeling
t huis van David, de Messias,
ıwel om zijne nederige afkomst
ɔorte als om den geringen aan-
ın zijn Rijk, een *teeder takje* ge-
wordt; zie Is. XI 1; LIII 2.
oor God geplant *op den hoogen*
ɪn Israël, d. i. op Sion, dat naar

Is. II 2 op de kruin der bergen wordt gevestigd en zich verheffen zal boven de heuvelen, zal het takje opgroeien tot *een hoogen ceder,* waaronder *alle vogelen* enz. Hiermede wordt beteekend de uitbreiding en de algemeenheid van het Rijk van den Messias, waarin alle volken der wereld heil en vrede zullen vinden. Vgl. XXXI 6; Dan. IV 9, 18; Matth. XIII 31 volg.

[22]) *Alle boomen des velds* beteekent, overeenkomstig de hier gebruikte beeldspraak, al de rijken der wereld. Zij zullen, zoowel uit de verbreiding en den bloei van het in den aanvang geringe Messias-Rijk als uit de vernedering en den ondergang van het trotsche rijk Juda, erkennen, dat beide Gods werk zijn, die den nederige verheft en den trotsche vernedert (Luc. I 52), opdat wie roemen wil, roeme op den Heer (Jer. IX 23 volg.; II Cor. X 17).

CAPUT XVIII.

HOOFDSTUK XVIII.

Gods rechtvaardigheid tegenover gerechtigen en zondaars. Ieder wordt beloond of gestraft voor zijn eigen daden, niet voor die van anderen (v. 1—20), volgens hetgeen hij is, niet volgens hetgeen hij geweest is (v. 21—30a). Uitnoodiging tot bekeering (v. 30b—32).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2. Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicentes: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt? *Jer. XXXI 29.*
3. Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit ultra vobis parabola hæc in proverbium in Israel.
4. Ecce omnes animæ, meæ sunt: ut anima patris, ita et anima filii mea est: anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.
5. Et vir si fuerit justus, et fecerit judicium, et justitiam,
6. In montibus non comederit, et oculos suos non levaverit ad idola domus Israel: et uxorem proximi sui non violaverit, et ad mulierem menstruatam non accesserit:

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[1]):
2. Waarom gebruikt gij onder ulieden, in het land van Israël, bij wijze van spreuk dit spreekwoord, zeggende: De vaders hebben zure druiven gegeten, en de tanden der kinderen zijn stomp[2]).
3. Zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, voorwaar, deze spreuk zal u niet langer dienen tot een spreekwoord in Israël[3])!
4. Zie, al de zielen zijn de mijne; gelijk de ziel des vaders, zoo is ook de ziel des zoons de mijne; de ziel, die zondigt, zij zal sterven[4])!
5. En als iemand gerechtig is en recht en gerechtigheid betracht;
6. als hij op de bergen niet eet[5]) en zijne oogen niet opslaat naar de afgoden van het huis van Israël; en als hij de huisvrouw zijns naasten niet onteert[6]) en tot eene vrouw in de maandstonden niet nadert;

---

[1]) Ezechiël's tijdgenooten zagen in hunne rampen de straf, niet voor eigen zonden, doch voor de zonden hunner vaderen (zie Exod. XX 5; XXXIV 7; Jer. XV 4). Deze in een spreekwoord uitgedrukte (v. 2) opvatting leidde niet tot zelfvernedering en bekeering, maar tot moedeloosheid en verharding in het kwaad. Daarom volgt na hoofdst. XVI, waarin de strafwaardigheid des volks om de zonden van alle geslachten is aangetoond, deze onderrichting over Gods rechtvaardigheid.

[2]) *In het land.* Septuag. «onder de zonen», *van Israël.* De in Juda en Jerusalem overgeblevenen gaven hiermede te kennen, dat zij, het tegenwoordige geslacht, moesten boeten voor de zonden der vaderen. Zie Jer. XXXI 29 en vgl. Exod. XX noot 8.

[3]) Want Gods rechtvaardigheid tegenover ieder in het bijzonder zal zich zóó klaarblijkelijk toonen, dat niemand dit spreekwoord in genoemden zin voortaan bezigen zal.

[4]) God is de Heer en de Vader van allen en daarom tegenover allen gelijkelijk rechtvaardig. Derhalve laat Hij zich door geene vooringenomenheid en partijdigheid besturen, doch straft alleen hem, die het verdient. Vgl. Gen. XVIII 25; Job XXXIV 10—12; Rom. III 5, 6. *Leven* en *sterven* beteekent hier in het algemeen de belooning der deugd en de straf des kwaads of zegen en vloek, naar Deut. XXX 15, 19.

[5]) d. i. Niet deelneemt aan de afgodische offermaaltijden in de heiligdommen op de hoogten; vgl. XVI 16 en Deut. XII 2.

[6]) *Niet onteert* door overspel, Exod. XX 14. Zie verder Lev. XVIII 19 en XX 18.

7. Et hominem non contristaverit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: panem suum esurienti dederit, et nudum operuerit vestimento: *Is. LVIII 7; Matth. XXV 35.*

8. Ad usuram non commodaverit, et amplius non acceperit: ab iniquitate averterit manum suam, et judicium verum fecerit inter virum et virum:

9. In præceptis meis ambulaverit, et judicia mea custodierit ut faciat veritatem: hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus.

10. Quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, et fecerit unum de istis:

11. Et hæc quidem omnia non facientem, sed in montibus comedentem, et uxorem proximi sui polluentem:

12. Egenum, et pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, et ad idola levantem oculos suos, abominationem facientem:

13. Ad usuram dantem, et amplius accipientem: numquid vivet? non vivet: cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis ejus in ipso erit.

14. Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, et non fecerit simile eis:

7. en als hij niemand leed doet, den schuldenaar het pand teruggeeft[7]), niets met geweld rooft; als hij zijn brood aan den hongerige geeft en den naakte met een kleed dekt;

8. als hij niet te leen geeft op woeker en geen overmaat neemt[8]); als hij van onrechtvaardigheid zijne hand terughoudt en eerlijk recht oefent tusschen man en man[9]);

9. als hij in mijne geboden wandelt en mijne wetten onderhoudt, zoodat hij de getrouwheid oefent — deze is gerechtig, hij zal het leven hebben, zegt de Heere God.

10. Indien hij echter eenen zoon gewint, eenen roover en bloedvergieter, en deze één van deze dingen doet,

11. ofschoon hij ze niet alle doet[10]); maar die op de bergen eet en de huisvrouw zijns naasten onteert,

12. den behoeftige en arme leed doet, roofgoed rooft, het pand niet teruggeeft en naar de afgoden zijne oogen opslaat, gruweldaad bedrijft,

13. op woeker te leen geeft en overmaat neemt — zal die leven[11])? Niet leven zal hij; daar hij al deze verfoeilijke dingen doet, zal hij den dood sterven; zijn bloed zal op hem zijn[12]).

14. Maar indien hij[13]) eenen zoon gewint, die, al de zonden zijns vaders ziende, welke deze gedaan heeft, vreest[14]) en niet iets dergelijks doet;

---

[7]) Vgl. Exod. XXII 26 en Deut. XXIV 12, 13.

[8]) d. i. Niet meer ontvangt, dan hij geleend heeft; zie Exod. XXII 25 en Lev. XXV 36, 37. Tegenover niet-Israëlieten was dit toegestaan; zie Deut. XXIII 19, 20. Vgl. Ps. XIV noot 6.

[9]) Dit laatste betreft rechters en scheidslieden.

[10]) *Facientem* ziet terug op *filium*, den *zoon*, in v. 10. Septuag. (v. 10): «En indien hij (de in v. 5—9 beschreven gerechte) een slechten zoon gewint, die bloed vergiet en zonden bedrijft, (v. 11) die op den weg van zijn gerechten vader niet wandelt; *maar*» enz.

[11]) Te weten omdat hij de zoon is van een deugdzamen vader.

[12]) Zie deze uitdrukking verklaard Lev. XX noot 4.

[13]) De ontaarde zoon van v. 10—13. — Gelijk de slechte zoon niet gespaard wordt om zijn deugdzamen vader, zoo wordt de deugdzame zoon niet gestraft, omdat zijn vader een boosdoener was (v. 14—19).

[14]) Voor de straffen van Gods gerechtigheid.

15. Super montes non comederit, et oculos suos non levaverit ad idola domus Israel, et uxorem proximi sui non violaverit:

16. Et virum non contristaverit, pignus non retinuerit, et rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, et nudum operuerit vestimento:

17. A pauperis injuria averterit manum suam, usuram et superabundantiam non acceperit, judicia mea fecerit, in præceptis meis ambulaverit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet.

18. Pater ejus quia calumniatus est, et vim fecit fratri, et malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua.

19. Et dicitis: Quare non portavit filius iniquitatem patris? Videlicet, quia filius judicium, et justitiam operatus est, omnia præcepta mea custodivit, et fecit illa, vivet vita.

20. Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii: justitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum. *Deut. XXIV 16; IV Reg. XIV 6; II Par. XXV 4.*

21. Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est et custodierit omnia præcepta mea, et fecerit judicium, et justitiam: vita vivet, et non morietur.

22. Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor: in justitia sua, quam operatus est, vivet.

23. Numquid voluntatis meæ est

15. op de bergen niet eet en zijne oogen niet opslaat naar de afgoden van het huis van Israël; en de huisvrouw zijns naasten niet onteert;

16. en aan niemand leed doet, het pand niet achterhoudt en geen roofgoed rooft; zijn brood aan den hongerige geeft en den naakte met een kleed dekt;

17. van onrecht tegen den arme zijne hand terughoudt, geen woeker en overmaat aanneemt; mijne wetten onderhoudt, in mijne geboden wandelt — deze zal niet sterven om de ongerechtigheid zijns vaders; maar hij zal het leven hebben.

18. Zijn vader, omdat hij verdrukking oefende en geweld pleegde aan den broeder en kwaad bedreef in het midden van zijn volk, zie, hij is gestorven om zijne ongerechtigheid.

19. En gijlieden zegt: Waarom draagt niet de zoon de ongerechtigheid zijns vaders? Voorzeker, omdat de zoon recht en gerechtigheid heeft betracht, al mijne geboden onderhouden en die gedaan heeft, zal hij het leven hebben.

20. De ziel, die zondigt, zij zal sterven; de zoon zal de ongerechtigheid des vaders niet dragen, en de vader zal de ongerechtigheid des zoons niet dragen; de gerechtigheid des gerechten zal op hem zijn, en de goddeloosheid des goddeloozen zal op hem zijn[15]).

21. Maar indien de goddelooze boete doet over al zijne zonden, die hij bedreven heeft, en al mijne geboden onderhoudt en recht en gerechtigheid betracht, zal hij het leven hebben en niet sterven.

22. Al zijne ongerechtigheden, die hij bedreven heeft, zal Ik niet meer indachtig zijn; om zijne gerechtigheid, die hij betracht heeft, zal hij leven.

23. Heb Ik dan welbehagen aan

[15]) *Op hem*, op den gerechte tot zegen, op den boosdoener tot straf.

mors impii, dicit Dominus Deus, et non ut convertatur a viis suis, et vivat? *Infr. v. 32 et XXXIII 11; II Petr. III 9.*

24. Si autem averterit se justus a justitia sua et fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid vivet? omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur: in prævaricatione, qua prævaricatus est, et in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur.

25. Et dixistis: Non est æqua via Domini. Audite ergo domus Israel: Numquid via mea non est æqua, et non magis viæ vestræ pravæ sunt? *Infr. XXXIII 20.*

26. Cum enim averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, morietur in eis: in injustitia, quam operatus est, morietur.

27. Et cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, et fecerit judicium, et justitiam: ipse animam suam vivificabit.

28. Considerans enim, et avertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita vivet, et non morietur.

29. Et dicunt filii Israel: Non est æqua via Domini. Numquid viæ meæ non sunt æquæ, domus Israel, et non magis viæ vestræ pravæ?

30. Idcirco unumquemque juxta vias suas judicabo domus Israel, ait Dominus Deus. Convertimini,

den dood des goddeloozen, zegt de Heere God, en niet daaraan, dat hij zich bekeere van zijne wegen en leve[16])?

24. Maar indien de gerechte zich afkeert van zijne gerechtigheid en ongerechtigheid doet naar al de gruweldaden, welke de goddelooze pleegt te bedrijven, zal hij leven? Aan al zijne gerechtigheden, die hij gedaan heeft, zal niet meer gedacht worden; om de trouweloosheid, waarmede hij ontrouw pleegde, en om zijne zonde, die hij bedreven heeft, daarom zal hij sterven.

25. En gij zegt: De weg des Heeren is niet recht! Hoort dan, huis van Israël! Is mijn weg niet recht, en zijn niet veeleer uwe wegen krom[17])?

26. Als immers de gerechte zich afkeert van zijne gerechtigheid en ongerechtigheid doet, zal hij deswege sterven; om de ongerechtigheid, welke hij bedreven heeft, zal hij sterven.

27. En als de goddelooze zich afkeert van zijne goddeloosheid, welke hij bedreven heeft, en recht en gerechtigheid betracht, zal hij zijne ziel doen leven.

28. Want het inziende en zich afkeerende van al zijne ongerechtigheden, die hij bedreven heeft, zal hij het leven hebben en niet sterven.

29. En de kinderen van Israël zeggen: De weg des Heeren is niet recht! Zijn mijne wegen niet recht, huis van Israël, en zijn niet veeleer uwe wegen krom?

30. Derhalve zal Ik een iegelijk naar zijne wegen oordeelen, huis van Israël, zegt de Heere God. Bekeert

---

[16]) God wil niet den *dood*, d. i. de verdiende straf (zie noot 4), *des goddeloozen*, doch diens bekeering en redding. Bijgevolg is God bereid den zondaar de hiertoe noodige genade te schenken.

[17]) *De weg des Heeren*, d. i. zijne handelwijze, *is niet recht*, omdat hij den zondaar straft zonder diens vroegere goede werken te gedenken (v. 24). Het antwoord is: om *uwe kromme wegen*, d. i. om uwe slechte daden, welke gij bedrijft, wordt gij gestraft. Want God oordeelt den mensch naar hetgeen hij is, niet naar hetgeen hij vroeger was (v. 21—30*a*).

et agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: et non erit vobis in ruinam iniquitas. *Matth. III 2; Luc. III 3.*
31. Projicite a vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, et facite vobis cor novum, et spiritum novum: et quare moriemini domus Israel?
32. Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, revertimini, et vivite. *Supra v. 23. Infra XXXIII 11; II Petr. III 9.*

u en doet boete over al uwe ongerechtigheden, en de ongerechtigheid zal u niet ten ondergang zijn.

31. Werpt weg van u al uwe trouweloosheden, waarmede gij ontrouw gepleegd hebt, en maakt u een nieuw hart en een nieuwen geest[18])! En waarom zoudt gij sterven, huis van Israël?
32. Want Ik wil niet den dood des stervenden, zegt de Heere God; keert terug en leeft[19])!

CAPUT XIX.

HOOFDSTUK XIX.

Klaaglied over de koningen van Juda. De leeuwin en hare welpen (v. 1—9); de wijnstok en zijne takken (v. 10—14).

1. Et tu assume planctum super principes Israel,
2. Et dices: Quare mater tua leæna inter leones cubavit, in medio leunculorum enutrivit catulos suos?

3. Et eduxit unum de leunculis suis, et leo factus est: et didicit

1. En gij, hef eenen klaagzang aan over de vorsten van Israël[1])!
2. En zeg: Waarom legerde uwe moeder, eene leeuwin, tusschen leeuwen, bracht zij in het midden van jonge leeuwen hare welpen groot[2])?
3. En zij bracht eenen van hare jonge leeuwen te voorschijn; en

---

[18]) Zie XI 18, 19, alwaar dit *nieuwe hart* een geschenk is van Gods genade, terwijl het hier het werk is van den boetvaardige zelf, die met Gods genade moet medewerken.
[19]) God straft niet, omdat Hij aan straffen welbehagen heeft. Hij wil integendeel de bekeering des zondaars en noodigt hem hiertoe dringend uit.

[1]) De profeet sluit de XII 1 begonnen reeks profetieën met *een klaagzang* over den ondergang der *vorsten van Israël.* Aldus heeten de koningen van Juda, omdat het huis van David rechtens macht had over het geheele volk. De Septuag. heeft het enkelvoud: «over den vorst»; waarschijnlijk is Sedecias bedoeld.
[2]) Het Hebr. kan ook vertaald worden: «Wat was uwe moeder? Eene leeuwin! Tusschen leeuwen legerde zij, te midden van jonge leeuwen bracht zij» enz. Volgens de meesten is *de moeder* Jerusalem of Juda, dat (als eene leeuwin tusschen leeuwen) in uiterlijke praal en in krijgsroem met de omliggende koninkrijken wilde wedijveren (vgl. I Reg. VIII 20) en *(hare welpen)* de jonge vorsten, opvoedde in trotschheid en heerschzucht, *(te midden van jonge leeuwen)* gelijk dit aan de heidensche hoven geschiedde. Volgens anderen (zie v. 5) is de moeder van Sedecias bedoeld, te weten Amital (zie IV Reg. XXIII 31 en XXIV 18), die twee harer zonen, Joachaz en Sedecias, den troon zag bestijgen. Naar deze opvatting beschrijft dit vers het koninklijk aanzien dezer koninginne-moeder, die hare zonen in koninklijken luister opvoedde.

capere prædam, hominemque comedere.

4. Et audierunt de eo gentes, et non absque vulneribus suis ceperunt eum: et adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti.

5. Quæ cum vidisset quoniam infirmata est, et periit exspectatio ejus: tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum.

6. Qui incedebat inter leones, et factus est leo: et didicit prædam capere, et homines devorare:

7. Didicit viduas facere, et civitates eorum in desertum adducere: et desolata est terra, et plenitudo ejus a voce rugitus illius.

8. Et convenerunt adversus eum gentes undique de provinciis, et expanderunt super eum rete suum, in vulneribus earum captus est.

9. Et miserunt eum in caveam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis: miseruntque eum in carcerem, ne audiretur vox ejus ultra super montes Israel.

hij werd een leeuw; en hij leerde buit vangen en menschen verslinden[3]).

4. En de volken hoorden van hem, en niet zonder zich te wonden vingen zij hem; en zij voerden hem in ketenen naar het land Egypte[4]).

5. En toen zij zag, dat hare hoop verzwakte en teloorging, nam zij eenen van hare jonge leeuwen; tot leeuw stelde zij hem aan[5]).

6. En hij trad op onder de leeuwen en werd een leeuw; en hij leerde buit vangen en menschen verslinden[6]);

7. hij leerde weduwen maken en hunne steden in woestenij veranderen; en verheerd werd het land en zijne volheid door de stem van zijn gebrul[7]).

8. En tegen hem kwamen de volken van alle zijden uit de gewesten bijeen; en zij spreidden hun net over hem uit, hen wondend werd hij gevangen[8]).

9. En zij zetten hem in eene kooi, in ketenen voerden zij hem naar den koning van Babylon; en zij wierpen hem in eenen kerker, opdat zijne stem niet meer gehoord zou worden op de bergen van Israël[9]).

---

[3]) Deze jonge leeuw is stellig Joachaz, die, ten troon verheven, zich een geweldenaar toonde; vgl. IV Reg. XXIII 32.

[4]) *De volken* zijn de Egyptenaren; zij *hoorden* van zijnen strijdlust en zijne roofzucht en togen tegen hem ten strijde; *niet zonder zich te wonden*, Septuag.: «in hun verderving» (zie Thren. IV 20), Hebr.: «in hunne kuilen», *vingen zij hem* als eenen leeuw. Want wilde dieren ving men in kuilen, die onder takken en bladeren verborgen waren. *Zij voerden hem in ketenen*, Hebr.: «met haken» of haakvormige neusringen, welke men den gevangen leeuwen in den neus wrong (vgl. Is. XXXVII 29), *naar Egypte;* zie IV Reg. XXIII 34 en vgl. Jer. XXII 10, 11.

[5]) *Hare hoop* op den spoedigen terugkeer van haren zoon Joachaz; zie Jer. XXII 10. Het gelukte Amital, haren anderen zoon Sedecias ten troon te verheffen. Eigenlijk deed dit Nabuchodonosor (IV Reg. XXIV 17); doch dit komt in de allegorische voorstelling niet in aanmerking. Volgens de gewone opvatting, waarvan in noot 2 sprake was, is deze tweede leeuw òf Joachaz' onmiddellijke opvolger, Joakim, òf wel Joachin, die door de *moeder*, Jerusalem of Juda, tot koning werd uitgeroepen. Doch zie noot 10.

[6]) Hij trad op en gedroeg zich als koning, doch werd een geweldenaar gelijk Joachaz geweest was; zie v. 3.

[7]) Door zijne geweldenarij werd het land met deszelfs rijkdom verwoest en geplunderd.

[8]) Hebr.: «in hunnen kuil werd hij gevangen», gelijk in v. 4.

[9]) *In eene kooi*, waarin leeuwen vervoerd werden, gelijk op de Assyrisch-Babylonische gedenkteekenen wordt afgebeeld. *In ketenen*, zie voor het Hebr. noot 4. Dit was metterdaad het lot van Sedecias. Tegen hem kwamen *de vol-*

10. Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est: fructus ejus, et frondes ejus creverunt ex aquis multis.

11. Et factæ sunt ei virgæ solidæ in sceptra dominantium, et exaltata est statura ejus inter frondes: et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.

12. Et evulsa est in ira, in terramque projecta, et ventus urens siccavit fructum ejus: marcuerunt, et arefactæ sunt virgæ roboris ejus: ignis comedit eam. *Os. XIII 15.*

13. Et nunc transplantata est in desertum, in terra invia, et sitienti.

14. Et egressus est ignis de virga ramorum ejus, qui fructum ejus comedit: et non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominantium. Planctus est, et erit in planctum.

10. Uwe moeder was als een wijnstok, door uw bloed, aan het water geplant; zijne vruchten en zijn loover groeiden wegens de vele wateren[10]).

11. En hij bekwam stevige takken tot koningsschepters, en hoog verhief zich zijn stam tusschen het loover; en hij zag zijne hoogte bij de menigte zijner ranken[11]).

12. En hij werd uitgerukt in gramschap en ter aarde neergeworpen; en de brandende wind deed zijne vrucht verdrogen; de takken zijner kracht verwelkten en verdorden, vuur verteerde hem[12]).

13. En nu is hij overgeplant in eene woestijn, in een onbegaanbaar en dorstig land[13]).

14. En vuur is uitgegaan van een twijg zijner takken, en het heeft zijne vrucht verteerd; en aan hem was geen krachtige twijg, geen koningsschepter. Een klaaglied is het, en het zal zijn tot een klaaglied[14]).

---

ken uit de gewesten van het Babylonische rijk *bijeen;* door hen werd hij overwonnen, in eene hinderlaag bij Jericho als in *hun net* (zie XII 13; XVII 20) of «in hunnen kuil» gevangen, naar den koning van Babylon gebracht, vervolgens naar Chaldea gevoerd en levenslang in eenen kerker opgesloten; zie IV Reg. XXV 5—7 en Jer. LII 8—11. Joakim daarentegen stierf te Jerusalem (IV Reg. XXIV 5; vgl. Jer. XXII 19). En Joachin, op wiens korte en krachtelooze regeering de woorden van v. 6 en 7 nauwelijks passen, werd niet gevangen genomen, doch gaf zich aan de Chaldeën over; zie IV Reg. XXIV 12.

[10]) *Uwe moeder*, dezelfde als in v. 2 (zie noot 2), was als een *aan het water geplante* of vruchtbare wijnstok (zie XV en XVII), *door uw bloed,* wat beteekenen kan: door uw koninklijk kroost, dat gij voortbracht.

[11]) De *takken* van den wijnstok beteekenen de zonen der moeder, die koningen werden. *En hij zag* enz., Hebr.: «hij werd gezien wegens zijne hoogte, wegens de menigte zijner ranken», m. a. w. de moeder werd beroemd om de koningen uit haar voortgesproten.

[12]) De wijnstok *werd uitgerukt,* d. i. het geslacht dier moeder werd van den troon beroofd. *De brandende wind* (vgl. XVII 9, 10) en *vuur* zijn zinnebeelden der vijandelijke machten (Babylon en waarschijnlijk ook Egypte), door wie de zonen der moeder (de *vrucht* van den wijnstok) in ballingschap werden gezonden; zie de noten 4 en 9.

[13]) Nu is de weleer vruchtbare wijnstok tot onvruchtbaarheid gedoemd als een op een dorren zandgrond geplante stok.

[14]) Sedecias, *een twijg zijner takken,* was door zijnen opstand de oorzaak, dat de koninklijke wijnstok geheel ten gronde ging. En dit uiteinde is het treurige onderwerp van dit *klaaglied* en zal dat nog meer worden door de vervulling.

CAPUT XX. HOOFDSTUK XX.

Het zondige (v. 1—31) en het begenadigde Israël (v. 32—44). Aanleiding tot de godspraak (v. 1—2); de zonden der vaderen in Egypte (v. 3—8), na de verlossing en de wetgeving in de woestijn (v. 9—17); weerspannigheid van het nieuwe geslacht in de woestijn (v. 18—26); hoogtendienst in het beloofde land (v. 27—29). Het tegenwoordige geslacht aan de vaderen gelijk (v. 30—31). — God zal zijn volk door tuchtiging bekeeren (v. 32—38) en in het vaderland herstellen (v. 39—44). — Eene nieuwe profetie betreffende het naderende einde van Juda (v. 45—49).

1. Et factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis: venerunt viri de senioribus Israel ut interrogarent Dominum, et sederunt coram me.

2. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

3. Fili hominis loquere senioribus Israel, et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Numquid ad interrogandum me vos venistis? vivo ego quia non respondebo vobis, ait Dominus Deus.

4. Si judicas eos, si judicas fili hominis, abominationes patrum eorum ostende eis.

5. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: in die, qua elegi Israel, et levavi manum meam pro stirpe domus Jacob, et apparui eis in terra Ægypti, et levavi manum meam pro eis, dicens: Ego Dominus Deus vester:

1. En het geschiedde in het zevende jaar, in de vijfde (maand), den tienden der maand: er kwamen mannen uit de oudsten van Israël om den Heer te raadplegen, en zij zetten zich neder voor mij[1]).

2. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:

3. Menschenzoon, spreek tot de oudsten van Israël en zeg tot hen: Dit zegt de Heere God: Zijt gijlieden gekomen om Mij te raadplegen? Zoo waar Ik leef, voorwaar, Ik zal u niet antwoorden, zegt de Heere God[2])!

4. Wilt gij hen richten, wilt gij richten[3]), menschenzoon? Houd hun de gruwelen hunner vaderen voor!

5. En zeg tot hen[4]): Dit zegt de Heere God: Ten dage dat Ik Israël heb uitverkoren en mijne hand heb opgeheven[5]) voor het geslacht van het huis van Jacob en hun verschenen ben in het land Egypte[6]) en mijne hand heb opgeheven voor hen, zeggende: Ik, de Heer, ben uw God;

[1]) *In het zevende jaar* na de wegvoering van Joachin (zie I 2), *in de vijfde* maand (te weten in den zomer van 591), elf maanden na de profetie van VIII 1, twee jaren en vijf maanden vóór Jerusalem's laatste belegering door de Chaldeën (zie XXIV 1), sprak Ezechiël deze vierde reeks profetieën (XX—XXIII). Hierin stelt hij aan Israël de geheele schuld, welke het gedurende den loop der eeuwen had opgehoopt, voor oogen om het naderende eindgericht te rechtvaardigen. Aanleiding hiertoe gaf een zelfde bezoek van *de oudsten van Israël* als XIV 1 (vgl. VIII 1). De profeet was toen nog altijd binnen zijne woning als opgesloten (zie III 25 en XXXIII 21 volg.). — Waarover zij den profeet kwamen raadplegen, zegt de tekst niet.

[2]) Zie XIV 3. In plaats van te *antwoorden*, gelast God den profeet hun het zondenregister van Israël voor te houden (v. 4 volg.).

[3]) d. i. Als rechter hun hunne schuld voorhouden ter rechtvaardiging van het vonnis.

[4]) In v. 5—9 wordt herinnerd aan Gods weldaden en Israël's afgoderij in Egypte.

[5]) Zie Exod. VI noot 7.

[6]) Zie Exod. VI 2, 3.

6. In die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam provideram eis, fluentem lacte, et melle: quæ est egregia inter omnes terras.

7. Et dixi ad eos: Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat, et in idolis Ægypti nolite pollui: ego Dominus Deus vester.

8. Et irritaverunt me, noluerunt-que me audire: unusquisque abominationes oculorum suorum non projecit, nec idola Ægypti reliquerunt: et dixi ut effunderem indignationem meam super eos, et implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti.

9. Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, in quarum medio erant, et inter quas apparui eis ut educerem eos de terra Ægypti.

10. Ejeci ergo eos de terra Ægypti, et eduxi eos in desertum.

11. Et dedi eis præcepta mea, et judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo, vivet in eis. *Lev. XVIII 5; Rom. X 5.*

12. Insuper et sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me et eos: et scirent quia ego Dominus sanctificans eos. *Exod. XX 8 et XXXI 13; Deut. V 12.*

6. te dien dage hief Ik mijne hand op voor hen, om hen uit te voeren uit het land Egypte naar het land, dat Ik voor hen bestemd had, overvloeiend van melk en honig, dat uitgelezen is[7]) onder alle landen.

7. En Ik zeide tot hen: Een iegelijk werpe de verfoeisels zijner oogen weg; en verontreinigt u niet aan de afgoden[8]) van Egypte; Ik, de Heer, ben uw God.

8. En zij tergden Mij en weigerden naar Mij te hooren; niemand wierp de gruwelen zijner oogen weg, noch verlieten zij de afgoden van Egypte[9]); en Ik zeide mijne verbolgenheid over hen te zullen uitstorten en mijne gramschap aan hen te zullen volvoeren in het midden van het land Egypte[10]).

9. En Ik handelde om wille van mijnen naam, opdat hij niet onteerd zou worden voor de oogen der heidenen, in wier midden zij waren en onder wie Ik aan hen verschenen was om hen uit te voeren uit het land Egypte[11]).

10. Ik leidde hen derhalve uit het land Egypte en voerde hen weg naar de woestijn.

11. En Ik gaf hun mijne geboden en maakte hun mijne rechten bekend, waardoor de mensch, die ze vervult, zal leven[12]).

12. Daarbij gaf Ik ook mijne sabbatten aan hen, opdat zij een teeken zouden zijn tusschen Mij en hen en zij weten zouden, dat Ik de Heer ben, die hen heilig[13]).

---

[7]) Hebr.: «een sieraad is»; zie Jer. III noot 22.

[8]) Hebr.: «aan de drekgoden» (zie VI noot 5), waarnaar men *zijne oogen* opsloeg; zie XVIII 6.

[9]) De Hebreërs hadden zich in Egypte aan de afgoderij des lands schuldig gemaakt; zie Exod. XXXII 4; Lev. XVIII 3; vooral Jos. XXIV 14.

[10]) *Ik zeide* enz., d. i. Ik had het plan. Het is menschelijkerwijze gesproken, om aan te duiden wat zij eigenlijk verdiend hadden. Hiertegenover staat wat God deed, v. 9. Zie verder V 13; VI 12; VII 8.

[11]) *Ik handelde* niet volgens hetgeen Ik in v. 8 «zeide», opdat de Egyptenaren den ondergang van mijn volk niet aan mijne onmacht zouden toeschrijven. Want zij wisten wat God aan zijn volk beloofd had. Immers het klaarblijkelijke doel van Gods wonderen bij de plagen van Egypte was de uitvoering van zijn volk. Vgl. Exod. XXXII 11, 12; Num. XIV 13—17; Deut. IX 28; Is. XLVIII 11.

[12]) Zie Lev. XVIII noot 1.

[13]) Zie Exod. XXXI 13 met noot 7. De wet van den sabbat wordt hier vermeld, omdat zij, naast de besnijdenis,

13. Et irritaverunt me domus Israel in deserto, in præceptis meis non ambulaverunt, et judicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivet in eis: et sabbata mea violaverunt vehementer: dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos in deserto, et consumerem eos.

13. En zij tergden Mij, het huis van Israël, in de woestijn; in mijne geboden wandelden zij niet en mijne rechten verwierpen zij, waardoor de mensch, die ze vervult, zal leven; en mijne sabbatten schonden zij grootelijks[14]; Ik zeide dan mijnen toorn over hen te zullen uitstorten in de woestijn en hen te zullen verdelgen[15].

14. Et feci propter nomen meum ne violaretur coram gentibus, de quibus ejeci eos in conspectu earum.

14. En Ik handelde om wille van mijnen naam, opdat hij niet onteerd zou worden voor de heidenen, uit wie en onder wier oogen Ik hen had uitgevoerd[16].

15. Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, ne inducerem eos in terram, quam dedi eis fluentem lacte, et melle, præcipuam terrarum omnium:

15. Ik hief derhalve mijne hand op tegen hen in de woestijn, om hen niet binnen te leiden in het land, dat Ik hun gegeven heb, overvloeiende van melk en honig, het uitmuntendste van alle landen[17];

16. Quia judicia mea projecerunt, et in præceptis meis non ambulaverunt, et sabbata mea violaverunt: post idola enim cor eorum gradiebatur.

16. omdat zij mijne rechten verworpen en in mijne geboden niet gewandeld en mijne sabbatten geschonden hadden; de afgoden toch wandelde hun hart achterna[18].

17. Et pepercit oculus meus super eos ut non interficerem eos: nec consumpsi eos in deserto.

17. En mijn oog heeft hen gespaard, zoodat Ik hen niet doodde; ook heb Ik hen niet verdelgd in de woestijn[19].

18. Dixi autem ad filios eorum in solitudine: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, nec judicia eorum custodiatis, nec in idolis eorum polluamini:

18. Ik nu zeide tot hunne kinderen in de woestijn: Wandelt toch niet in de geboden uwer vaderen en onderhoudt hunne rechten niet en verontreinigt u niet aan hunne afgoden[20].

---

in de ballingschap bijna het eenige uiterlijke kenteeken was van den Israëliet. Vgl. Lev. XIX 3, 30; XXVI 2; Jer. XVII 19 volg.; Is. LVI 1 volg.; LVIII 13. — Tegenover deze weldaden Gods (v. 10—12) staat wederom Israël's ontrouw na den uittocht en de wetgeving (v. 13—17).

[14]) Zie voor het schenden van den sabbat Exod. XVI 27 volg. en Num. XV 32 volg.; voor Israël's weerspannigheid in het algemeen Exod. XXXII 1 volg.; Num. XIV 1 volg.; XVI 2; XXI 5; XXV 2 volg.

[15]) Zie noot 10. God had het plan hen te *verdelgen;* zie Exod. XXXII 10; XXXIII 3; Num. XIV 12; Deut. IX 14.

[16]) Zie noot 11 en vgl. Num. XIV 13—17.

[17]) Zie dit onder eede uitgesproken vonnis Num. XIV 20—23, 28—45. Vgl. Deut. I 35. *Het uitmuntendste,* zie noot 7.

[18]) Zie voor de afgoderij in de woestijn Exod. XXXII 4 volg.; Lev. XVII 7; Num. XXV 1—3; Deut. IV 3; Jos. XXII 17; Am. V 26.

[19]) Integendeel, God liet een nieuw geslacht in de woestijn opkomen, over hetwelk in v. 18—26 gesproken wordt.

[20]) *Geboden* en *rechten* in oneigenlijken zin (vgl. XI 12), te weten de

19. Ego Dominus Deus vester: in præceptis meis ambulate, judicia mea custodite, et facite ea:
20. Et sabbata mea sanctificate ut sint signum inter me et vos, et sciatis quia ego sum Dominus Deus vester.
21. Et exacerbaverunt me filii, in præceptis meis non ambulaverunt: et judicia mea non custodierunt ut facerent ea: quæ cum fecerit homo, vivet in eis: et sabbata mea violaverunt: et comminatus sum ut effunderem furorem meum super eos, et implerem iram meam in eis in deserto.
22. Averti autem manum meam, et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, de quibus ejeci eos in oculis earum.
23. Iterum levavi manum meam in eos in solitudine, ut dispergerem illos in nationes, et ventilarem in terras:
24. Eo quod judicia mea non fecissent, et præcepta mea reprobassent, et sabbata mea violassent, et post idola patrum suorum fuissent oculi eorum.
25. Ergo et ego dedi eis præcepta non bona, et judicia, in quibus non vivent.

19. Ik, de Heer, ben uw God, wandelt in mijne geboden, onderhoudt mijne rechten en betracht ze.
20. En heiligt mijne sabbatten, opdat zij een teeken zijn tusschen Mij en u en gij weten moogt, dat Ik, de Heer, uw God ben[21]).
21. En zij tergden Mij, de kinderen; in mijne geboden wandelden zij niet en mijne rechten onderhielden zij niet om ze te betrachten, waardoor de mensch, die ze vervult, zal leven; en mijne sabbatten schonden zij; en Ik dreigde mijne verbolgenheid over hen uit te storten en mijne gramschap aan hen te volvoeren in de woestijn[22]).
22. Doch Ik wendde mijne hand af en handelde om wille van mijnen naam, opdat hij niet onteerd zou worden voor de heidenen, uit wie en onder wier oogen Ik hen had uitgevoerd[23]).
23. Andermaal hief Ik mijne hand tegen hen op in de woestijn om hen te verstrooien onder de volken en te wannen over de landen,
24. omdat zij mijne rechten niet betracht en mijne geboden versmaad en mijne sabbatten geschonden hadden, en omdat hunne oogen gericht waren naar de afgoden hunner vaderen[24]).
25. Derhalve gaf ook Ik hun geboden, die niet goed waren, en rechten, waarbij zij niet zouden leven[25]).

---

slechte gewoonten der *vaderen*, welke dezen zich ten levensregel gesteld hadden.

[21]) Zie noot 13.

[22]) *De kinderen*, dit nieuwe geslacht, waren even weerspannig; zie Num. XIV 41; XV 32. Vooral om den opstand van Core enz. (Num. XVI 1 volg.) wilde God hen allen verdelgen; doch Moses en Aäron wendden Gods toorn af (t. a. p. v. 22; zie ook v. 41—48). Vgl. Deut. XXIX 4.

[23]) Zie v. 14.

[24]) Zoo was dus het vonnis der *verstrooiing*, dat thans in de ballingschap was voltrokken, reeds in de woestijn uitgesproken; zie Lev. XXVI 33 volg. en Deut. XXVIII 64 volg.

[25]) Omdat zij Gods eigenlijke geboden en rechten, die ten leven waren, niet hadden onderhouden, gaf Hij hun *geboden, die niet goed waren, en rechten*, die hun ten dood of ten ondergang strekten. Het zijn, gelijk in v. 18 en XI 12*b*, geboden en rechten in oneigenlijken zin, en wel volgens sommigen de hun door hunne onderdrukkers opgelegde wetten van dienstbaarheid, welke eene door God beschikte straf waren. Naar den H. Ephrem zijn de vier reeds dikwerf vermelde straffen (zie V 17) of, wellicht beter meer algemeen, de door God uitgevaardigde strafwetten of zijne gerichten bedoeld, welke *geboden* en *rechten* kunnen heeten,

26. Et pollui eos in muneribus suis cum offerent omne, quod aperit vulvam, propter delicta sua: et scient quia ego Dominus.

27. Quamobrem loquere ad domum Israel, fili hominis: et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Adhuc et in hoc blasphemaverunt me patres vestri, cum sprevissent me contemnentes:
28. Et induxissem eos in terram, super quam levavi manum meam ut darem eis: viderunt omnem collem excelsum, et omne lignum nemorosum, et immolaverunt ibi victimas suas: et dederunt ibi irritationem oblationis suæ, et posuerunt ibi odorem suavitatis suæ, et libaverunt libationes suas.
29. Et dixi ad eos: Quid est excelsum, ad quod vos ingredimini? et vocatum est nomen ejus Excelsum usque ad hanc diem.
30. Propterea dic ad domum Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Certe in via patrum vestrorum vos polluimini, et post offendicula eorum vos fornicamini:

26. En Ik verontreinigde hen bij hunne offeranden, als zij offerden al wat den moederschoot opent, wegens hunne misdrijven; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben[26]).
27. Daarom spreek tot het huis van Israël, menschenzoon, en zeg tot hen: Dit zegt de Heere God: Ook hiermede[27]) nog hebben uwe vaderen Mij gelasterd, toen zij Mij met verachting versmaad hebben,

28. en Ik hen had binnengeleid in het land, waarover Ik mijne hand heb opgeheven om het hun te geven: zij zagen er elken hoogen heuvel en elken dichtgetakten boom en slachtofferden daar hunne offerdieren en brachten daar de uittarting van hun spijsoffer en legden daar hunnen welriekenden geur en plengden er hunne plengoffers[28]).
29. En Ik zeide tot hen: Wat is de hoogte, waarheen gij u begeeft? En men noemde haren naam Hoogte tot op den huidigen dag[29]).

30. Daarom zeg tot het huis van Israël: Dit zegt de Heere God: Voorzeker gij, met den wandel uwer vaderen verontreinigt gij u, en hunne verfoeisels hoereert gij na[30])!

---

in zooverre zij bestemd waren om het volk tot zijnen plicht te brengen.

[26]) Volgens de meesten is de zin: Ik liet toe, tot straf hunner misdrijven (vgl. Act. VII 42; Rom. I 24; II Thess. II 11; vgl. Is. VI 10), dat zij zich verontreinigden (zie v. 30, 31) door hunne *offeranden* aan de afgoden, inzonderheid door het offer hunner eerstgeborenen aan den Moloch (zie XVI 20). *Verontreinigen* kan echter, gelijk Lev. [X]III 25, beteekenen: onrein verklaren; [e]n dan is de zin: Ik verklaarde hen [o]nrein bij hunne offeranden, die zij [a]an Mij brachten, zelfs bij het toewij[de]n hunner eerstgeborenen aan Mij; [zi]e Exod. XIII 12, waar in den grond[te]kst voor de toewijding der eerstge[bo]renen aan Jehova dezelfde uitdruk[ki]ng wordt gebezigd. — Zoo handelde [I]k *wegens hunne misdrijven;* het [He]br. heeft hiervoor: «om hen te doen [ver]stommen, opdat zij weten, dat Ik Jahve ben»; de Septuag.: «opdat Ik hen verdelge».

[27]) Met hetgeen in v. 28*b* volgt.

[28]) Er is sprake van het geslacht, dat onder Josue het beloofde land was ingegaan en, ondanks Deut. XII 13, gedurig zondigde door allerlei offers op te dragen op de hoogten. Zie VI 13; XVI 16 en vgl. Is. LVII 6; Jer. II 20.

[29]) *Ik zeide,* door den mond der profeten, en betuigde, door de hier volgende vraag, herhaaldelijk mijne verachting en verontwaardiging voor den immer voortdurenden eeredienst in de op de hoogten gebouwde heiligdommen. En toch bleef de naam dier heiligdommen: *Hoogte,* Hebr. «bama», tot in de ballingschap in zwang, ten bewijze van den altijd voortdurenden hoogtendienst.

[30]) De ballingen deden dit met hun hart, de achtergeblevenen in Juda met de daad.

31. Et in oblatione donorum vestrorum, cum traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie: et ego respondebo vobis domus Israel? Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non respondebo vobis.

32. Neque cogitatio mentis vestræ fiet, dicentium: Erimus sicut gentes, et sicut cognationes terræ ut colamus ligna, et lapides.

33. Vivo ego, dicit Dominus Deus. quoniam in manu forti, et in brachio extento, et in furore effuso regnabo super vos.

34. Et educam vos de populis: et congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, in manu valida, et in brachio extento, et in furore effuso regnabo super vos.

35. Et adducam vos in desertum populorum, et judicabor vobiscum ibi facie ad faciem.

36. Sicut judicio contendi adversum patres vestros in deserto terræ Ægypti, sic judicabo vos, dicit Dominus Deus.

31. En door de offerande uwer gaven, als gij uwe kinderen door het vuur doet gaan, verontreinigt gij u aan al uwe afgoden tot op den huidigen dag — en Ik zou ulieden antwoorden, huis van Israël? Zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, voorwaar, Ik zal u niet antwoorden.

32. Ook zal de gedachte van uwen geest niet geschieden, van u, die zegt: Wij zullen zijn gelijk de heidenen en gelijk de geslachten der aarde, zoodat wij hout en steenen vereeren.

33. Zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, voorwaar met sterke hand en met uitgestrekten arm en met uitgestorte verbolgenheid zal Ik heerschen over u[31])!

34. En Ik zal u wegvoeren uit de volken en u verzamelen uit de landen, waarin gij verstrooid zijt, met machtige hand en met uitgestrekten arm en met uitgestorte verbolgenheid zal Ik heerschen over u[32]).

35. En Ik zal u brengen naar de woestijn der volken; en Ik zal aldaar met u gericht houden van aangezicht tot aangezicht.

36. Gelijk Ik gericht heb gehouden tegen uwe vaderen in de woestijn van het land Egypte, alzoo zal Ik u richten, zegt de Heere God[33]).

[31]) Door zijne voortdurende ontrouw, eeuw aan eeuw, had Israël getoond, dat het als het ware een in zijnen geest overlegd plan was om Jehova en zijn verbond te versmaden en heidensch te worden in godsdienst en zeden. Doch dit zal *niet geschieden*, omdat het in strijd is met Gods raadsbesluit, te weten dat het heil der wereld zou komen uit Israël. Daarom (v. 33) zal God door zijne oppermacht (*met sterke hand* enz.; zie Exod, VI 1; XIII 3 enz.) en met de straffen zijner *verbolgenheid* zijn volk als het ware dwingen zijne opperheerschappij te erkennen. Zoo zal ook nu gelden Is. I 27: «Sion zal door gericht verlost worden». Hiermede begint de aankondiging van Israël's herstelling.

[32]) De laatste woorden *zal Ik heerschen over u* heeft noch het Hebr. noch de Septuag.; zij schijnen uit v. 33 hier bijgevoegd.

[33]) Onder beelden, ontleend aan hetgeen met de vaderen geschied was in de woestijn na de verlossing uit Egypte, wordt Gods handelwijze met de ballingen hier voorgesteld. Zij wilden zijn gelijk de heidenen (v. 32), doch God zal hen *wegvoeren uit de volken* met dezelfde almacht als voorheen (v. 34). Hij zal hen *brengen naar de woestijn der volken* (v. 35), onder welke zij verstrooid zijn (v. 34). De Syrische woestijn tusschen de landen aan den Euphraat en Chanaän staat hierbij den profeet wel voor den geest, doch eigenlijk is de ballingschap bedoeld; en deze heet hier de woestijn (vgl. Os. II 14), omdat iets dergelijks met de ballingen

37. Et subjiciam vos sceptro meo, et inducam vos in vinculis fœderis.

38. Et eligam de vobis transgressores, et impios, et de terra incolatus eorum educam eos, et in terram Israel non ingredientur: et scietis quia ego Dominus.

39. Et vos domus Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Singuli post idola vestra ambulate, et servite eis. Quod si et in hoc non audieritis me, et nomen meum sanctum pollueritis ultra in muneribus vestris, et in idolis vestris:

40. In monte sancto meo, in monte excelso Israel, ait Dominus Deus, ibi serviet mihi omnis domus Israel: omnes inquam, in terra, in qua placebunt mihi, et ibi quæram primitias vestras, et initium decimarum vestrarum in omnibus sanctificationibus vestris.

37. En Ik zal u onderwerpen aan mijnen schepter en u brengen in de banden des verbonds[34]).

38. En Ik zal van u afzonderen de overtreders en de goddeloozen, en uit het land hunner vreemdelingschap zal Ik hen wegvoeren, en in het land van Israël zullen zij niet binnentreden; en gij zult weten, dat Ik de Heer ben[35]).

39. En gij, huis van Israël, dit zegt de Heere God: Wandelt een iegelijk uwe afgoden achterna en dient hen[36])! Bijaldien gij echter ook hierin niet luistert naar Mij en gij mijnen heiligen naam verder onteert door uwe offergaven en door uwe afgoden[37]) —

40. op mijn heiligen berg, op den verheven berg van Israël, zegt de Heere God, aldaar zal het geheele huis van Israël Mij dienen, allen, ja, in het land, waarin zij Mij welgevallig zullen zijn; en aldaar zal Ik uwe eerstelingen begeeren en het eerste uwer tienden bij al uwe gewijde gaven[38]).

---

zal geschieden, als geschied is met hunne vaderen in *de woestijn van het land Egypte*, d. i. in de aan Egypte grenzende woestijn van het Sinaïtische schiereiland. Gelijk God met hunne vaderen aldaar *gericht* heeft *gehouden van aangezicht tot aangezicht* (vgl. Exod. XXXIII 11), d. i. duidelijk en van nabij zijne macht in strafgerichten geopenbaard heeft (zie Num. XIV 10; XVI 19), en hierdoor de getrouwen en de boetvaardigen heeft afgezonderd, doch het weerspannige geslacht heeft doen omkomen, zoo doet Hij ook thans in de woestijn der ballingschap (v. 37 en 38).

[34]) Hebr.: «En Ik zal u onder den staf doen doorgaan» (zie Lev. XXVII 32), gelijk een herder zijne schapen tellend (vgl. Jer. XXXIII 13), *en u brengen* enz., d. i. het verbond van Sinaï, waarvan gij u hebt losgemaakt, weder met u aanbinden en vernieuwen; vgl. Jer. XXXI 32; Os. II 18. Septuag.: «en u (in het land) binnenleiden in getal», d. i. slechts weinige getelden, te weten de getrouwen en boetvaardigen. Wat echter met de halsstarrig onwilligen zal geschieden, volgt in v. 38.

[35]) God zal de halsstarrigen *uit het land hunner vreemdelingschap wegvoeren* en doen omkomen in de verschillende landen, waarin Hij hen zal verstrooien. Zij zullen gelijk zijn aan het weerspannige geslacht, dat, uit Egypte geleid, in de woestijn omkwam, zonder *in het land van Israël* binnen te treden.

[36]) De zin is in verband met het volgende, vooral in v. 40: Blijft halsstarrig de afgoden vereeren. — Eenmaal zal het ware Israël Mij een welgevalligen eeredienst brengen. — In plaats van deze rhetorische toelating, waaruit Gods verontwaardiging spreekt, heeft de Septuag.: «Een iegelijk neme zijne uitvindselen (Hebr.: «zijne drekgoden») weg».

[37]) Naar het Hebr., waarmede de Septuag. ongeveer overeenstemt: «daarna echter — zekerlijk zult gij naar Mij luisteren, en mijn heiligen naam zult gij niet meer onteeren» enz. Hoe deze omkeer ten goede geschieden zal, wordt verklaard in v. 40.

[38]) *De heilige berg* en *de verheven berg van Israël* is, gelijk XVII 23 en Is. XI 9, de tempelberg Sion, het geestelijke middelpunt des lands, waarin

41. In odorem suavitatis suscipiam vos, cum eduxero vos de populis, et congregavero vos de terris, in quas dispersi estis, et sanctificabor in vobis in oculis nationum.

41. Ten welriekenden geur zal Ik u[39]) aannemen, wanneer Ik u zal hebben uitgevoerd uit de volken en u verzameld uit de landen, werwaarts gij verstrooid zijt; en Ik zal Mij aan u heiligen[40]) voor de oogen der volken.

42. Et scietis quia ego Dominus, cum induxero vos ad terram Israel, in terram, pro qua levavi manum meam, ut darem eam patribus vestris.

42. En gij zult weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik u binnenleid in het land van Israël, in het land, waarvoor Ik mijne hand heb opgeheven, om het te geven aan uwe vaderen.

43. Et recordabimini ibi viarum vestrarum, et omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis: et displicebitis vobis in conspectu vestro in omnibus malitiis vestris, quas fecistis.

43. En aldaar zult gij gedenken aan uwe wegen en aan al uwe misdaden, waarmede gij u verontreinigd hebt, en gij zult een afkeer hebben van u zelven in uwe eigen oogen[41]) om al uwe boosheden, die gij gedaan hebt.

44. Et scietis quia ego Dominus, cum benefecero vobis propter nomen meum, et non secundum vias vestras malas, neque secundum scelera vestra pessima domus Israel, ait Dominus Deus.

44. En gij zult weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik u heb welgedaan om wille van mijnen naam, en niet volgens uwe booze wegen noch volgens uwe allerbooste misdaden, o huis van Israël, zegt de Heere God[42]).

45. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

45. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[43]):

46. Fili hominis, pone faciem tuam contra viam austri, et stilla ad africum, et propheta ad saltum agri meridiani.

46. Menschenzoon, richt uw aangezicht in de richting van het zuiden en drup op het zuiderland en profeteer aangaande het woud des velds in het zuiden[44]).

---

geheel Israël weder tot één rijk is vereenigd. Aldaar zal dan de eeredienst van Jehova in zijn vroegeren luister hersteld worden. Voor *eerstelingen* heeft het Hebr. «hefoffer»; zie Num. XVIII 11 en vgl. Ez. XLIV 30. *Het eerste* of het beste *uwer tienden*, Hebr.: «uwer gaven». Al wat verder nog den Heer wordt toegewijd en geofferd, is begrepen in de *gewijde gaven.*

[39]) Het volk met zijne offers en gaven.

[40]) Ik zal Mij als den heiligen en machtigen God van Israël aan u toonen door de verlossing. Zie het tegendeel v. 9, 14, 22.

[41]) Septuag.: «gij zult u in het aangezicht slaan», eveneens ten teeken eener oprechte boetvaardigheid.

[42]) Vgl. XVI 59—63. Hier eindigt in de Hebr. uitgaven dit hoofdstuk.

[43]) Eene nieuwe profetie, waarin het eindgericht over Jerusalem onder gelijkenissen als reeds nabij wordt aangekondigd. Eerst (v. 46—49) wordt het aansnellende onheil (het leger van Nabuchodonosor) voorgesteld onder het beeld van een geweldigen woudbrand. Vgl. Is. IX 18; Jer. XXI 14.

[44]) De profeet, die zich in Chaldea, het land van het noorden (Jer. I 14; IV 6 enz.), bevindt, moet zich richten naar *het zuiden*, d. i. naar het land van Israël (zie XXI 2), dat in het Hebr. aan het einde van het vers genoegzaam wordt aangeduid door «hannégeb» *(het zuiden)*, den eigennaam van het zuidelijk deel van Juda. *Druppen* is profeteeren, gelijk Am. VII 16 en Mich. II 6, 11. *Woud des velds* is een zelfde benaming als de Libanon (XVII 3; vgl. Jer. XXII 23) om Juda en Jerusalem aan te duiden.

47. Et dices saltui meridiano: Audi verbum Domini: hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego succendam in te ignem, et comburam in te omne lignum viride, et omne lignum aridum: non exstinguetur flamma succensionis: et comburetur in ea omnis facies ab austro usque ad aquilonem.
48. Et videbit universa caro, quia ego Dominus succendi eam, nec exstinguetur.
49. Et dixi: A a a, Dominus Deus: ipsi dicunt de me: Numquid non per parabolas loquitur iste?

47. En zeg tot het zuiderwoud: Hoor het woord des Heeren! Dit zegt de Heere God: Zie, Ik, Ik zal in u een vuur ontsteken en in u verbranden elken groenen boom en elken dorren boom; de vlam van den brand zal niet worden gebluscht; en elk aangezicht zal door haar verzengd worden van het zuiden tot het noorden[45].
48. En alle vleesch zal zien, dat Ik, de Heer, haar ontstoken heb; en zij zal niet gebluscht worden[46].
49. En ik zeide: Ach, ach, ach, Heere God! Zij zeggen van mij: Spreekt deze niet in gelijkenissen[47]?

CAPUT XXI.

HOOFDSTUK XXI.

Het zwaard des Heeren komt eerst over Jerusalem (v. 1—27), dan over Ammon (v. 28—32).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis pone faciem tuam ad Jerusalem, et stilla ad sanctuaria, et propheta contra humum Israel:
3. Et dices terræ Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, et ejiciam gladium meum de vagina sua, et occidam in te justum, et impium.
4. Pro eo autem quod occidi in te justum, et impium, idcirco egre-

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
2. Menschenzoon, richt uw aangezicht naar Jerusalem en drup op de heiligdommen[1]) en profeteer tegen het land van Israël.
3. En zeg tot het land van Israël: Dit zegt de Heere God: Zie, Ik tegen u, en Ik zal mijn zwaard trekken uit zijne scheede en in u dooden den gerechte en den goddelooze[2]).
4. En omdat Ik in u den gerechte en den goddelooze heb gedood[3]),

[45]) M. a. w. het door God bestelde leger der vijanden zal alles en allen, den gerechte en den goddelooze (zie XXI 3), ombrengen.
[46]) *Alle vleesch* enz., d. i. een ieder, die er getuige van is, zal daarin een godsgericht erkennen.
[47]) Hoe duidelijk de beeldspraak ook was, de toehoorders (zie v. 1) klaagden, dat de profeet in onverstaanbare gelijkenissen sprak, en deze klaagt bij God, dat op die wijze zijne prediking vruchteloos is. Daarom kondigt God nog duidelijker den ondergang aan in XXI 1 volg.

[1]) Zie XX noot 44. *De heiligdommen* zijn de tempel; zie VII noot 23.
[2]) Het *zwaard* beteekent den krijg; zie V 1, 12. God zal dien geesel leggen in de hand des konings van Babylon; zie v. 19. Gelijk dit bij openbare rampen pleegt te geschieden, zullen *de gerechte* en *de goddelooze* daarbij omkomen. Voor de gerechten is dit tot beproeving en loutering, is dit de overgang tot een beter leven (zie Sap. III 1—5). De Septuag. heeft hier en in v. 4: «den overtreder en den ongerechte».
[3]) Een profetisch verleden, dat Gods

dietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem ab austro usque ad aquilonem:
5. Ut sciat omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irrevocabilem.

6. Et tu fili hominis ingemisce in contritione lumborum, et in amaritudinibus ingemisce coram eis.

7. Cumque dixerint ad te: Quare tu gemis? dices: Pro auditu: quia venit, et tabescet omne cor, et dissolventur universæ manus, et infirmabitur omnis spiritus, et per cuncta genua fluent aquæ: ecce venit, et fiet, ait Dominus Deus.
8. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
9. Fili hominis propheta, et dices: Hæc dicit Dominus Deus: Loquere: Gladius, gladius exacutus est, et limatus.
10. Ut cædat victimas, exacutus est: ut splendeat, limatus est: qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum.

11. Et dedi eum ad levigandum ut teneatur manu: iste exacutus est gladius, et iste limatus est ut sit in manu interficientis.

12. Clama et ulula fili hominis, quia hic factus est in populo meo,

daarom zal mijn zwaard uit zijne scheede varen tegen alle vleesch van het zuiden tot het noorden,
5. opdat alle vleesch wete, dat **Ik**, de Heer, mijn zwaard getrokken heb uit zijne scheede, onherroepelijk[4]).
6. En gij, menschenzoon, zucht bij het breken der lendenen, en zucht in bitterheden voor hunne oogen[5]).
7. En als zij tot u zeggen: Waarom zucht gij? zeg dan: Om de mare, want zij komt; en elk hart zal smelten, en alle handen zullen slap worden, en elke geest zal verzwakken, en langs alle knieën zal water vloeien; zie, het komt en het zal geschieden, zegt de Heere God[6])!
8. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
9. Menschenzoon, profeteer en zeg: Dit zegt de Heere God: Spreek: Een zwaard, een zwaard is gescherpt en geslepen!
10. Om offers te slachten is het gescherpt, om te flikkeren is het geslepen! Gij, die den schepter mijns zoons wegneemt, gij hebt elken boom geveld[7])!
11. En Ik heb het te scherpen gegeven, opdat men het neme in de hand[8]); het is gescherpt, dit zwaard, en het is geslepen, opdat het zij in de hand des dooders!
12. Schrei en jammer, menschenzoon, want dit[9]) komt over mijn

---

onherroepelijk raadsbesluit uitdrukt: Omdat Ik besloten heb te dooden.

[4]) Hebr. en Septuag.: «en het zal niet meer terugkeeren» in zijne scheede, voordat het zijn werk van v. 3 volbracht heeft. Zie verder XX 47 volg.

[5]) De profeet moet, ter aankondiging van het aanstaande gericht, voor de oogen der toeschouwers zuchten, alsof hem de lendenen gebroken werden, zuchten van bittere smart.

[6]) *De mare* van het naderende gericht, welke de profeet reeds vernomen heeft, *komt* weldra voor allen. Dan zal de ontsteltenis, die zij thans aan den profeet zien (v. 6), algemeen zijn. *Langs alle knieën*, zie VII 17. *Zie, het komt*, te weten het onheil door de mare aangekondigd.

[7]) Het woord is gericht tot het gescherpte zwaard, dat *den schepter mijns zoons*, het rijk van het volk Gods (vgl. Exod. IV 22), *wegneemt*, en *elken boom*, d. i. de geheele volksmenigte en alle rijken in het rond (Jer. XXV 9), *geveld* heeft. Dit is de vermoedelijke zin der Vulgaat. Het Hebr. schijnt niet zuiver van tekst en geeft geenen zin, die in den samenhang der rede past.

[8]) Vóór de strafoefening laat God het geduchte zwaard nog scherpen.

[9]) Dit gescherpte moordtuig.

hic in cunctis ducibus Israel, qui fugerant: gladio traditi sunt cum populo meo, idcirco plaude super femur,

13. Quia probatus est: et hoc, cum sceptrum subverterit, et non erit, dicit Dominus Deus.

14. Tu ergo fili hominis propheta, et percute manu ad manum, et duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum: hic est gladius occisionis magnæ, qui obstupescere eos facit,

15. Et corde tabescere, et multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedi conturbationum gladii acuti, et limati ad fulgendum, amicti ad cædem.

16. Exacuere, vade ad dexteram, sive ad sinistram, quocumque faciei tuæ est appetitus.

17. Quin et ego plaudam manu ad manum et implebo indignationem meam: ego Dominus locutus sum.

18. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

19. Et tu fili hominis pone tibi duas vias, ut veniat gladius regis

volk, dit over al de vorsten van Israël, die gevlucht waren; aan het zwaard zijn zij overgeleverd met mijn volk; daarom sla op de heup[10])!

13. Want het is beproefd bevonden; en als het den schepter heeft omgekeerd, zal deze ook niet meer zijn, zegt de Heere God[11]).

14. Gij dan, menschenzoon, profeteer en sla hand tegen hand[12]); en verdubbele zich het zwaard, en verdriedubbele zich het zwaard der verslagenen; het is het zwaard der groote slachting, dat hen doet verstommen

15. en verdorren van harte en tal van slachtoffers maakt[13]). Aan al hunne poorten breng Ik verbijstering voor het zwaard, dat gescherpt is en geslepen om te bliksemen, aangegord is ter slachting.

16. Scherp u, ga naar rechts of naar links, werwaarts uw aangezicht lust heeft[14]).

17. Ja, ook Ik zal hand tegen hand slaan[15]), en Ik zal mijne verbolgenheid volvoeren; Ik, de Heer, heb gesproken!

18. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[16]).

19. En gij, menschenzoon, maak u twee wegen, waarlangs het zwaard

---

[10]) *Die gevlucht waren* (vgl. Jer. XXXIX 4—6) staat niet in het Hebr. noch in de commentaar van den H. Hiëronymus. *Sla op de heup* van ontzetting en smart; vgl. Jer. XXXI 19.

[11]) *Het zwaard* in de hand van den koning der Chaldeën *is beproefd bevonden* om het reeds aangerichte bloedbad; het zal nu zijne verdervende kracht toonen door *den schepter* van Juda om te keeren en in Sedecias aan het rijk een einde te maken. In het Hebr. staan dezelfde duistere woorden als in v. 10*b*.

[12]) Van verbazing en smart.

[13]) Het zwaard moet zich *verdriedubbelen* om van alle zijden rondom Jerusalem te kunnen bliksemen en een vreeselijk bloedbad aan te richten, zoodat *het zwaard der groote slachting* (Hebr.) «hen omsingelt, opdat het hart versmelte» enz.

[14]) *Het aangezicht* beteekent, gelijk elders, den mond van het zwaard, zijne snede, den hier aan weerszijden gescherpten kant.

[15]) Om den vijand aan te vuren.

[16]) Eene nog duidelijker aankondiging der komst van Nabuchodonosor. De Ammonieten, de vroegere bondgenooten van Chaldea tegen Juda (IV Reg. XXIV 2), waren thans met Juda in opstand tegen Chaldea (vgl. Jer. XXVII 3). Te Jerusalem hoopte men, dat het ter wrake uitgetrokken leger der Chaldeën zich eerst tegen Ammon zou wenden, zoodat men in Jerusalem zich kon uitrusten en de hulp van Egypte inroepen. Tegen deze ijdele hoop profeteert Ezechiël (v. 19—24).

Babylonis: de terra una egredientur ambæ: et manu capiet conjecturam, in capite viæ civitatis conjiciet.

des konings van Babylon kan komen; uit één land zullen beide uitgaan[17]; en met de hand zal hij het lot trekken, aan den ingang van den weg naar de stad zal hij het lot werpen[18].

20. Viam pones ut veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, et ad Judam in Jerusalem munitissimam.

20. Maak eenen weg, waarlangs het zwaard kan komen, naar Rabbath der kinderen van Ammon[19], en naar Juda, naar het allersterkste Jerusalem.

21. Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiscens sagittas: interrogavit idola, exta consuluit.

21. Want de koning van Babylon heeft zich gesteld[20] aan den tweesprong, aan den ingang der twee wegen, wichelarij oefenend, de pijlen schuddend; hij heeft de afgoden ondervraagd, de ingewanden geraadpleegd[21].

22. Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones.

22. In zijne rechterhand[22] heeft de wichelarij beslist voor Jerusalem, om er stormrammen op te richten, om den mond te openen ter slachting[23], om de stem te verheffen bij krijgsgeschreeuw, om stormrammen op te richten tegen de poorten, om eenen wal op te werpen, om schansen te bouwen.

23. Eritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum, et sabbatorum otium imitans: ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.

23. En het zal zijn voor hunne oogen alsof hij vergeefs de godspraak raadpleegt en alsof hij de rust der sabbatten navolgt; hij echter, hij zal de ongerechtigheid indachtig zijn om te veroveren[24].

---

[17]) Teeken u twee wegen, die van Babylon uitgaan en, zich splitsend, de eene naar Jerusalem de andere naar de hoofdstad van Ammon leiden.

[18]) De koning van Babylon zal *het lot werpen* of door middel der wichelarij beslissen, welken der twee wegen hij moet volgen. Dit zal hij doen *aan den ingang van den weg* of «aan den tweesprong» (v. 21), waar de éene weg zich in tweeën splitst. In het Hebr. en de Septuag. schijnt hier sprake te zijn van eene hand, die de profeet, tot een wegwijzer aan den tweesprong, op zijne teekening moet (Hebr.) »uitsnijden» of «ingriffelen». Vgl. IV 1 volg.

[19]) Zie Jer. XLIX noot 3.

[20]) Een profetisch verleden: hij zal dit weldra doen.

[21]) Door deze middelen pleegden de Chaldeën wichelarij. De te voren gemerkte *pijlen* schudde men in den pijlkoker, en de pijl, welken men er uittrok, bepaalde den weg, die moest worden ingeslagen. Voor *de afgoden* heeft het Hebr.: «de terafim», d. i. de huisgoden (zie Gen. XXXI noot 5), die veelal gebruikt werden om de toekomst uit te vorschen; zie Judic. XVII 5; Os. III 4; Zach. X 2. Het raadplegen van *de ingewanden*, Hebr.: «de lever», der geofferde dieren was in de oudheid veel verbreid. God liet de bijgeloovige handeling der Chaldeën dienen tot voltrekking van zijn raadsbesluit over Jerusalem.

[22]) Waarmede hij den beslissenden pijl uit den koker neemt.

[23]) Septuag.: «bij luid geschreeuw». Zie verder IV 2.

[24]) De profeet wijst op de valsche gerustheid der Jerusalemmers, die niet kunnen gelooven, dat hunne stad het eerst zal belegerd en ingenomen wor

24. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod recordati estis iniquitatis vestræ, et revelastis prævaricationes vestras, et apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris: pro eo, inquam, quod recordati estis, manu capiemini.

25. Tu autem profane, impie dux Israel, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita:

26. Hæc dicit Dominus Deus: Aufer cidarim, tolle coronam: nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, et sublimem humiliavit?

27. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam: et hoc non factum est donec veniret cujus est judicium, et tradam ei.

24. Daarom zegt dit de Heere God: Omdat gijlieden uwe ongerechtigheid indachtig zijt en uwe trouweloosheden openbaar maakt en uwe zonden aan den dag zijn gekomen bij al uwe gedachten, daarom, zeg Ik, omdat gij ze indachtig zijt, zult gij met de hand gegrepen worden[25].

25. Gij echter, gij, onheilige, goddelooze vorst van Israël, wiens dag gekomen is, ten tijde der ongerechtigheid voorbeschikt[26])!

26. Dit zegt de Heere God: Doe weg den diadeem, neem af de kroon! Is zij het niet, die den nederige verheven en den hooge vernederd heeft[27])?

27. Tot ongerechtigheid, ongerechtigheid, ongerechtigheid zal Ik haar maken; en dit is niet geworden, totdat hij komt, wien het recht toebehoort; en aan hem zal Ik het geven[28]).

---

den. Het raadplegen der godspraak zal in hunne oogen niets zijn dan een ijdel spel. Dit is vermoedelijk de beteekenis der uitdrukking *alsof hij de rust der sabbatten navolgt,* welke in de Septuag. en in de Syr. vertaling ontbreekt. Volgens sommige nieuweren is de zin: in hunne oogen hebben zij nog weken en weken, alvorens de Chaldeën zullen komen. Het antwoord van den profeet luidt: de koning der Chaldeën zal door zijne geduchte wraak *de ongerechtigheid,* d. i. de trouweloosheid van Sedecias, (Hebr.) «indachtig maken».

[25]) Voor *indachtig zijt* heeft ook hier het Hebr., naar de vertaling van den H. Hiëronymus, beide malen «indachtig maakt»; verder in plaats van *bij al uwe gedachten* Hebr.: «door al uwe daden» van weerspannigheid. De zin is derhalve: Omdat gij openlijk en aanhoudend ontrouw pleegt en allerlei misdaden van oproerigheid bedrijft en aldus geheel uwe schuld aan den dag brengt, zult gij *met de hand,* d. i. door vijandelijk geweld, *gegrepen worden.*

[26]) Het woord is gericht tot den meineedigen Sedecias, den *onheiligen vorst,* die om zijne goddeloosheid door God verworpen was en vervallen van de heilige waardigheid van koning over het Rijk des Heeren (zie I Par. XXVIII 5; XXIX 23). Zijn *dag,* de wraakdag over hem, is gekomen en is door God *voorbeschikt ten tijde der ongerechtigheid,* d. i. toen hij zijnen eed van trouw aan den koning van Babel had geschonden. Naar het Hebr. waarschijnlijk: «wiens dag gekomen is ten tijde van het laatste misdrijf», dat met den ondergang des rijks zou gestraft worden.

[27]) De *diadeem* en de *kroon,* de teekenen der koninklijke waardigheid, moet Sedecias weldra verliezen. De reden hiervan is uitgedrukt in de vraag: *Is zij* (de kroon of de kroondrager) *het niet* enz.; die vraag toch doelt, naar den H. Hiëronymus, op het misbruik, dat de kroon van hare macht gemaakt had; want dengene, die vernederd moest worden, heeft zij verheven, en dengene, die waardig was verheven te worden, heeft zij vernederd. Doch het Hebr. heeft: «dit is dit niet»; m. a. w. dit, wat de kroon beteekent, het koningschap, zal niet langer zijn wat het tot dusver geweest is; «het nederige moet verheven en het hooge vernederd worden», d. w. z. het trotsche koningschap van Juda (vgl. XIX 2, 3, 6) moet vernietigd, doch het nederige, te weten het nederige Rijk van den Messias (vgl. XVII 22), zal verheven worden. Op dit Rijk toch wordt naar v. 27 gedoeld. Vgl. Is. XI 1.

[28]) *Tot ongerechtigheid* (Hebr. drie-

CAPUT XXII.

HOOFDSTUK XXII.

Jerusalem's schuld: opsomming der zonden (v. 1—13), straf en herstelling (v. 14—16). Loutering van Israël in het belegerde Jerusalem (v. 17—22); algemeenheid van het zedenbederf (v. 23—31).

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
2. Et tu fili hominis nonne judicas, nonne judicas civitatem sanguinum?
3. Et ostendes ei omnes abominationes suas et dices: Hæc dicit Dominus Deus: Civitas effundens sanguinem in medio sui: ut veniat tempus ejus: et quæ fecit idola contra semetipsam, ut pollueretur.
4. In sanguine tuo, qui a te effusus est, deliquisti: et in idolis tuis, quæ fecisti, polluta es: et appropinquare fecisti dies tuos, et adduxisti tempus annorum tuorum: propterea dedi te opprobrium gentibus, et irrisionem universis terris.
5. Quæ juxta sunt, et quæ procul a te, triumphabunt de te: sordida, nobilis, grandis interitu.
6. Ecce principes Israel singuli in brachio suo fuerunt in te ad effundendum sanguinem.
7. Patrem, et matrem contumeliis affecerunt in te, advenam calumniati sunt in medio tui, pupillum et viduam contristaverunt apud te:
8. Sanctuaria mea sprevisti, et sabbata mea polluisti.

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[1]):
2. En gij, menschenzoon, richt gij niet, richt gij niet de stad des bloeds[2])?
3. Maak haar dan al hare gruweldaden bekend en zeg: Dit zegt de Heere God: O stad, bloed vergietend in haar midden, opdat haar tijd[3]) kome; en die tegen haar zelve afgoden gemaakt heeft ter harer verontreiniging!
4. Door uw bloed, dat door u vergoten is, zijt gij schuldig geworden; en met uwe afgoden, die gij gemaakt hebt, zijt gij verontreinigd; en gij hebt uwe dagen doen naderen en den tijd uwer jaren doen komen[4]); daarom gaf Ik u ten smaad aan de heidenen en ten spot aan al de landen.
5. Die nabij en die verre van u zijn, zullen jubelen over u, o onreine, beruchte, groote door ondergang[5])!
6. Zie, de vorsten van Israël, ieder naar zijnen arm[6]), waren in u om bloed te vergieten!
7. Vader en moeder heeft men smadelijk bejegend in u, den aankomeling heeft men verdrukt in uw midden, aan wees en weduwe heeft men leed gedaan bij u.
8. Mijne heiligdommen[7]) hebt gij veracht, en mijne sabbatten hebt gij geschonden.

[1]) Nogmaals wordt de aanklacht tegen Jerusalem herhaald ter rechtvaardiging van het aanstaande gericht.
[2]) Zie XX 4. *De stad des bloeds*, d. i. die zooveel onschuldig bloed heeft vergoten; zie XXIV 6, 9; vgl. Nah. III 1.
[3]) De tijd van Gods wraakgericht.
[4]) De *dagen* van uw einde, waarop *uwe jaren* voltallig zullen zijn. Want de val van Jerusalem was aanstaande.
[5]) Hebr.: «gij, bezoedelde van naam (wier vroeger eervolle naam — zie XVI 14 — onder de heidenen is geschandvlekt) en machtige in oproerigheid!»
[6]) d. i. Zooveel ieder van hen vermocht. Zie v. 27.
[7]) Alles wat voor God heilig was, den tempel, de offers enz.; zie v. 26.

9. Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, et super montes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tui.

10. Verecundiora patris discooperuerunt in te, immunditiam menstruatæ humiliaverunt in te.

11. Et unusquisque in uxorem proximi sui operatus est abominationem, et socer nurum suam polluit nefarie, frater sororem suam filiam patris sui oppressit in te. *Jer. V 8.*

12. Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem: usuram, et superabundantiam accepisti, et avare proximos tuos calumniabaris: meique oblita es, ait Dominus Deus.

13. Ecce complosi manus meas super avaritiam tuam, quam fecisti, et super sanguinem, qui effusus est in medio tui.

14. Numquid sustinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ in diebus, quos ego faciam tibi? ego Dominus locutus sum, et faciam.

15. Et dispergam te in nationes, et ventilabo te in terras, et deficere faciam immunditiam tuam a te.

16. Et possidebo te in conspectu gentium: et scies quia ego Dominus.

17. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis, versa est mihi

9. Lasteraars waren er in u om bloed te vergieten; en op de bergen heeft men gegeten in u[8]), gruweldaad heeft men bedreven in uw midden.

10. De schaamte des vaders heeft men ontbloot in u[9]), de door maandstonden onreine heeft men misbruikt in u.

11. En een ieder heeft met de huisvrouw zijns naasten gruwel bedreven[10]); en de schoonvader heeft zijne schoondochter snoodelijk onteerd; de broeder heeft zijne zuster, de dochter zijns vaders[11]), verkracht in u.

12. Geschenken heeft men aangenomen bij u om bloed te vergieten[12]); woeker en overmaat hebt gij genomen; en uit geldzucht verdruktet gij uwe naasten; en Mij hebt gij vergeten, zegt de Heere God.

13. Zie, Ik heb mijne handen samengeslagen[13]) over uw vuil gewin, dat gij gemaakt hebt, en over het bloed, dat vergoten is in uw midden.

14. Zal uw hart bestand zijn of zullen uwe handen sterk blijven op de dagen, welke Ik bereiden zal aan u? Ik, de Heer, heb gesproken, en Ik zal het doen.

15. En Ik zal u verstrooien onder de volken en u wannen over de landen en uwe onreinheid doen verdwijnen van u.

16. En Ik zal u ten eigendom nemen voor het aangezicht der volken[14]); en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.

17. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:

18. Menschenzoon, het huis van

[8]) Zie XVIII 6.
[9]) Door bloedschande te plegen met zijne stiefmoeder; zie Lev. XVIII 7, 8; vgl. I Cor. V 1. Zie voor het volgende XVIII 6 en vgl. Lev. XVIII 19.
[10]) Door overspel.
[11]) Zijne halve zuster. Vgl. Lev. XVIII 9; Het telkens herhaalde *in u* heeft bijzonderen nadruk: dat deed men in de heilige stad Gods.
[12]) Rechters lieten zich door *geschenken* omkoopen om een onrechtvaardig doodvonnis te vellen. Zie verder XVIII 8, 13, 17.
[13]) Van verontwaardiging.
[14]) Het door de ballingschap gereinigde volk (vgl. Is. IV 4) zal als voorheen Gods eigendom zijn. Vgl. Exod. XIX 5.

domus Israel in scoriam: omnes isti æs, et stannum, et ferrum, et plumbum in medio fornacis: scoria argenti facti sunt.

19. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Eo quod versi estis omnes in scoriam, propterea ecce ego congregabo vos in medio Jerusalem,

20. Congregatione argenti, et æris, et stanni, et ferri, et plumbi in medio fornacis: ut succendam in ea ignem ad conflandum: sic congregabo in furore meo, et in ira mea, et requiescam: et conflabo vos.

21. Et congregabo vos, et succendam vos in igne furoris mei, et conflabimini in medio ejus.

22. Ut conflatur argentum in medio fornacis, sic eritis in medio ejus: et scietis quia ego Dominus, cum effuderim indignationem meam super vos.

23. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

24. Fili hominis, dic ei: Tu es terra immunda, et non compluta in die furoris.

25. Conjuratio prophetarum in medio ejus, sicut leo rugiens, rapiensque prædam, animas devoraverunt, opes et pretium acceperunt, viduas ejus multiplicaverunt in medio illius.

26. Sacerdotes ejus contempserunt

Israël is Mij geworden tot schuim, zij allen zijn koper en tin en ijzer en lood in het midden van den smeltoven, schuim van zilver zijn zij geworden[15]).

19. Daarom zegt dit de Heere God: Omdat gij allen geworden zijt tot schuim, daarom, zie, Ik zal u verzamelen in het midden van Jerusalem,

20. gelijk men zilver en koper en tin en ijzer en lood verzamelt in het midden van den smeltoven, opdat Ik daaronder vuur ontsteke om te smelten; alzoo zal Ik u verzamelen in mijnen toorn en in mijne gramschap, en Ik zal rusten en u smelten[16]).

21. En Ik zal u verzamelen en u ontsteken[17]) met het vuur mijns toorns, en gij zult gesmolten worden in haar midden.

22. Gelijk zilver gesmolten wordt in het midden des ovens, alzoo zult gij zijn in haar midden; en gij zult weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik mijne verbolgenheid uitstort over u.

23. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:

24. Menschenzoon, zeg tot haar[18]): Gij zijt het land, dat onrein is en niet is beregend ten dage des toorns[19])!

25. Een rot van profeten is in haar midden; als een leeuw, brullend en buit roovend, hebben zij zielen verslonden, schatten en kostbaarheden genomen, hare weduwen vermenigvuldigd in haar midden[20]).

26. Hare priesters[21]) hebben mijne

---

[15]) Israël, voorheen louter zilver, is *schuim* geworden, dat grootendeels bestaat uit onedele bestanddeelen, uit *koper en tin* enz. Zie Is. I 22.

[16]) Jerusalem zal de smeltoven zijn, het Chaldeeuwsche leger het vuur om het schuim te louteren. Vgl. XI 7; XXIV 3. In plaats van *Ik zal rusten*, d. i. mijnen toorn aan u stillen, heeft het Hebr.: «en Ik zal u (in den smeltoven) leggen» enz.

[17]) Hebr.: «en op u blazen».

[18]) Tot de stad Jerusalem. Hier volgt eene nadere verklaring van «het schuim» (v. 18 volg.). Dit beteekent het volk, dat in al zijne standen diep bedorven was (v. 24—31).

[19]) Jerusalem is als een land, dat door zijne zonden *onrein* en daarom door God gevloekt en niet *beregend* was.

[20]) Over de valsche *profeten* is nog eens sprake in v. 28. Naar de Septuag. vermeldt de profeet op de eerste plaats «de vorsten», die *in haar midden*, roofden, plunderden en moordden.

[21]) De handhavers der Wet. Zie Mal. II 5—7.

legem meam, et polluerunt sanctuaria mea: inter sanctum et profanum non habuerunt distantiam: et inter pollutum et mundum non intellexerunt: et a sabbatis meis averterunt oculos suos, et coinquinabar in medio eorum.

wet veracht en mijne heiligdommen[22]) onteerd; tusschen het heilige en het onheilige maakten zij geen onderscheid, en tusschen het onreine en het reine kenden zij geen verschil[23]); en van mijne sabbatten wendden zij hunne oogen af[24]); en Ik werd ontheiligd in hun midden.

27. Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, et ad perdendas animas, et avare ad sectanda lucra. *Mich. III 11; Soph. III 3.*

27. Hare oversten in haar midden zijn als buit roovende wolven, om bloed te vergieten en zielen te verderven en uit geldzucht gewin na te jagen[25]).

28. Prophetæ autem ejus liniebant eos absque temperamento, videntes vana, et divinantes eis mendacium, dicentes: Hæc dicit Dominus Deus, cum Dominus non sit locutus.

28. Hare profeten echter pleisterden hen zonder bijmenging, daar zij ijdele dingen zagen en logen aan hen voorspelden, zeggende: Dit zegt de Heere God; hoewel de Heer niet gesproken had[26]).

29. Populi terræ calumniabantur calumniam, et rapiebant violenter: egenum, et pauperem affligebant, et advenam opprimebant calumnia absque judicio.

29. Het volk des lands[27]) oefende verdrukking en roofde gewelddadig; den behoeftige en arme mishandelden zij, en den aankomeling verdrukten zij met geweld, wederrechtelijk.

30. Et quæsivi de eis virum, qui interponeret sepem, et staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam: et non inveni.

30. En Ik zocht onder hen naar eenen man, die eenen muur zou oprichten en zich tegen Mij zou stellen voor het land, opdat Ik het niet verdelge; en Ik vond er geenen[28]).

31. Et effudi super eos indignationem meam, in igne iræ meæ consumpsi eos: viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

31. En Ik heb over hen mijne verbolgenheid uitgestort, door het vuur mijner gramschap heb Ik hen verteerd; hunnen wandel heb Ik op hun hoofd vergolden, zegt de Heere God[29]).

---

[22]) Zie noot 7.
[23]) Zie Lev. X 10 en vgl. Ez. XLIV 23.
[24]) Zij sloten hunne oogen voor het schenden van den sabbat.
[25]) *Hare oversten* zijn de rechters enz. Zie v. 12.
[26]) Zie op XIII 6, 7, 10.
[27]) De lagere volksklassen, die het voorbeeld der hoogere standen volgden. Zie op v. 7 en vgl. XVIII 12.
[28]) Niemand was er *onder hen*, die door zijne gerechtigheid en zijne voorbede eenen muur oprichtte tusschen den vergramden God en het zondige volk om Gods wraak tegen te houden; vgl. XIII 5. Jeremias, Baruch enz. behoorden niet tot de zondige stad, welke de profeet op het oog heeft *(onder hen)*. Doch ook zij konden het naderende gericht niet meer afwenden; zie XIV 13 volg. en vgl. Jer. XV 1.
[29]) De werkwoorden staan in het profetisch verleden en betreffen de naaste toekomst. Zie IX 10.

CAPUT XXIII.

HOOFDSTUK XXIII.

De overspelige zusters Samaria-Oölla en Jerusalem-Oöliba. Inleiding (v. 1—4); overspel van Oölla en hare straf (v. 5—10); overspel van Oöliba (v. 11—21) en hare straf (v. 22—35); aanklacht en veroordeeling van beiden (v. 36—49).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis, duæ mulieres filiæ matris unius fuerunt,
3. Et fornicatæ sunt in Ægypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt: ibi subacta sunt ubera earum, et fractæ sunt mammæ pubertatis earum.
4. Nomina autem earum Oolla major, et Ooliba soror ejus minor: et habui eas, et pepererunt filios, et filias. Porro earum nomina Samaria Oolla, et Jerusalem Ooliba.
5. Fornicata est igitur super me Oolla, et insanivit in amatores suos, in Assyrios propinquantes,
6. Vestitos hyacintho, principes, et magistratus, juvenes cupidinis, universos equites, ascensores equorum.

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
2. Menschenzoon, twee vrouwen waren de dochters van ééne moeder[1]).
3. En zij hoereerden in Egypte, in hare jeugd hoereerden zij; aldaar werd haar boezem ontuchtig betast en werden de borsten harer huwbaarheid week gemaakt[2]).
4. Hare namen nu waren Oölla, de grootere, en Oöliba, hare kleinere zuster; en Ik nam haar tot Mij, en zij baarden zonen en dochters. Hare namen dan waren: Samaria is Oölla, en Jerusalem Oöliba[3]).
5. Oölla dan hoereerde tegen Mij[4]), en zij werd dol verliefd op hare minnaars, op de Assyriërs, die tot haar kwamen,
6. gekleed in donkerblauw[5]), vorsten en overheden, begeerlijke jongelingen, altemaal ruiters, rijdende op paarden.

---

[1]) De twee rijken, Israël en Juda, worden voorgesteld als twee zusters, gelijk XVI 45 volg., *de dochters van ééne moeder*, want oorspronkelijk waren zij één volk en één rijk. Het geheele hoofdstuk herinnert aan Jer. III, waar dezelfde vergelijking tusschen de beide zusters met dezelfde uitkomst gemaakt wordt. Alleen wordt hier het gekozen beeld strenger vastgehouden en, evenals in hoofdst. XVI, meer in bijzonderheden uitgewerkt.

[2]) Israël-Juda was tijdens zijn verblijf in Egypte in zijne jeugd (zie XVI 7 en vgl. Jer. II 2) en bedreef toen reeds afgoderij; zie XX 8 en vgl. Jer. III 25.

[3]) *Oölla* beteekent «haar tent». Zoo heet Samaria, omdat zij zich een eigen tent of heiligdom gesticht had, in plaats van zich te houden aan Jehova's tempel in Jerusalem, op welken laatsten gedoeld wordt in *Oöliba*, d. i. «mijne tent (is) in haar». Zoo heet Jerusalem, omdat God zijnen tempel aldaar gevestigd had. *De grootere*, zie XVI 46. *Ik nam haar* enz., zie XVI 8. *Zij baarden* enz. beteekent de vermenigvuldiging des volks.

[4]) *Tegen* of buiten *Mij*, d. i. met verzaking van de aan Mij verschuldigde trouw; het Hebr. heeft: «onder Mij», d. i. hoewel zij mijne vrouw was; zie XVI 32. Het Tienstammenrijk sloot herhaaldelijk met Assyrië staatkundige verbintenissen en volgde de Assyrische afgoderij in vele opzichten na; dit bedoelt de profeet door zijne beeldspraak in v. 5—7. Zie Os. V 13; VIII 9; XII 1 en vgl. IV Reg. XV 19.

[5]) In plaats van het duistere *propinquantes* vertalen anderen het Hebr. door «krijgslieden» of, met eene geringe tekstwijziging, «hooggeplaatsten». Voor *donkerblauw* heeft het Hebr. «tekalet», d. i. violet purper, dat de Assyrische grooten droegen. Het komt onder dezen

7. Et dedit fornicationes suas super eos electos, filios Assyriorum universos: et in omnibus, in quos insanivit, in immunditiis eorum polluta est.

8. Insuper et fornicationes suas, quas habuerat in Ægypto, non reliquit: nam et illi dormierunt cum ea in adolescentia ejus, et illi confregerunt ubera pubertatis ejus, et effuderunt fornicationem suam super eam.

9. Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insanivit libidine.

10. Ipsi discooperuerunt ignominiam ejus, filios, et filias ejus tulerunt, et ipsam occiderunt gladio: et factæ sunt famosæ mulieres, et judicia perpetraverunt in ea. *Supra XVI 37.*

11. Quod cum vidisset soror ejus Ooliba, plus quam illa insanivit libidine: et fornicationem suam super fornicationem sororis suæ

12. Ad filios Assyriorum præbuit impudenter, ducibus, et magistratibus ad se venientibus indutis veste varia, equitibus qui vectabantur equis, et adolescentibus forma cunctis egregia.

7. En zij schonk hare hoererijen aan hen, uitgelezenen, zonen der Assyriërs altemaal; en met allen op wie zij dol verliefd was, met hunne onreinheden[6]) verontreinigde zij zich.

8. Bovendien ook hare hoererijen, die zij in Egypte gepleegd had, liet zij niet na[7]); want ook dezen[8]) hadden bij haar geslapen in hare jeugd, ook dezen hadden de borsten harer huwbaarheid week gemaakt en hunne hoererij over haar uitgestort.

9. Daarom gaf Ik haar over in de handen harer minnaars, in de handen der zonen van Assur, op wier ontuchtigen omgang zij dol verliefd was.

10. Dezen ontblootten hare schaamte, hare zonen en hare dochters namen zij weg, en haar doodden zij met het zwaard[9]); en het werden beruchte vrouwen[10]), en gerichten heeft men aan haar voltrokken.

11. En toen hare zuster Oöliba dat gezien had, werd zij van wellustigheid nog doldriftiger dan zij[11]); en hare hoererij, erger dan de hoererij harer zuster,

12. schonk zij schaamteloos aan de zonen der Assyriërs, aan landvoogden en overheden, die tot haar kwamen, gekleed in veelkleurige kleedij, aan ruiters, die te paard reden, en aan jongelingen, allen van uitnemende schoonheid[12]).

---

naam ook voor op de Assyrische opschriften. Zie voor het volgende *vorsten en overheden* Jer. LI noot 16.

[6]) Hebr.: «met al hunne drekgoden».

[7]) Ook met *Egypte* sloot Israël verbonden en volgde deszelfs afgoderij na; zie Os. VII 11; XII 1; IV Reg. XVII 4. De aanbidding der kalveren te Dan en te Bethel was eene navolging en voortzetting van den Egyptischen stierendienst, dien Israël reeds in zijne eerste jeugd gepleegd had; zie noot 2.

[8]) Het meervoud *dezen* ziet terug op den Hebr. naam van Egypte, «Mizraïm», een dualis. Zie verder v. 3.

[9]) De gewone straf der overspeelsters; zie XVI 37 volg. Het Tienstammenrijk werd door Assur vernietigd, de bevolking in Assyrië verspreid. Zie IV Reg. XVII.

[10]) Hebr.: «en zij (Oölla) werd een naam (d. i. ten voorbeeld) voor de vrouwen», d. i. voor de overige steden en rijken (zie v. 48), want *gerichten* enz.

[11]) Zie dezelfde aanklacht tegen Juda Jer. III 8—11 en Ez. XVI 47, 51.

[12]) Vgl. v. 5, 6. De profeet bedoelt de verbintenissen van het rijk Juda met de Assyriërs; zie IV Reg. XVI 7 en vgl. Is. VII 4 volg.

Et vidi quod polluta esset via
ambarum.

Et auxit fornicationes suas:
que vidisset viros depictos in
ete, imagines Chaldæorum ex-
sas coloribus,

Et accinctos balteis renes, et
as tinctas in capitibus eorum,
am ducum omnium, similitu-
m filiorum Babylonis, terræque
ldæorum, in qua orti sunt,

Insanivit super eos concupi-
tia oculorum suorum, et misit
ios ad eos in Chaldæam.

Cumque venissent ad eam filii
ylonis ad cubile mammarum,
erunt eam stupris suis, et pol-
est ab eis, et saturata est
a ejus ab illis.

Denudavit quoque fornicatio-
suas, discooperuit ignominiam
: et recessit anima mea ab ea,
recesserat anima mea a sorore

Multiplicavit enim fornicatio-
suas, recordans dies adolescen-
suæ, quibus fornicata est in
Ægypti.

13. En Ik zag, dat beider eenerlei weg was verontreinigd[13]).

14. En zij dreef hare hoererijen nog verder[14]); want toen zij geschilderde mannen op den muur zag, de beeltenissen der Chaldeën, in kleuren gemaald,

15. en gegord met gordels om de lendenen en met gekleurde wrongen[15]) op hunne hoofden, hebbende allen de gedaante van krijgsoversten, de gelijkenis der zonen van Babylon en van het land der Chaldeën, van waar zij afkomstig waren,

16. werd zij dol verliefd op hen door de begeerlijkheid harer oogen; en zij zond boden tot hen naar Chaldea.

17. En toen de zonen van Babylon tot haar gekomen waren om te liggen aan haren boezem[16]), verontreinigden zij haar met hunne hoererijen; en zij verontreinigde zich met hen, en hare ziel werd verzadigd van hen[17]).

18. Ook openlijk heeft zij hare hoererijen gepleegd, ontbloot heeft zij hare schaamte; en mijne ziel wendde zich van haar af[18]), gelijk mijne ziel zich had afgewend van hare zuster.

19. Zij toch vermenigvuldigde hare hoererijen, gedachtig de dagen harer jeugd, toen zij hoereerde in het land Egypte[19]).

Hebr.: «En Ik zag, dat zij ver-
inigd was; eenerlei was beider
.
Juda's verkeer met de Chaldeën
4—18; vgl. XVI 29. De profeet
rijft de aanleiding hiertoe over-
omstig de gekozen beeldspraak.
a liet zich bekoren door de beel-
sen van Chaldeeuwsche krijgsvor-
welke men in Juda in navolging
Chaldea op de muren der paleizen
ilderd had; zij verlangde met die
shaftige mannen in aanraking te
n. Zie Is. XXXIX het verhaal
erste kennismaking van Juda met
abyloniërs.
Volgens de nieuweren in het
.: «met omzwachtelde mutsen»,
xod. XXVIII 37 volg.

[16]) Hebr.: «gekomen waren tot hare liefdesponde».

[17]) De vriendschap met Chaldea was niet van langen duur. Juda ondervond weldra de bittere gevolgen daarvan en werd *verzadigd*, Hebr.: «afkeerig», van hen. Zie IV Reg. XXIV 1.

[18]) God gaf Juda prijs aan de vijanden; zie IV Reg. XXIV 2.

[19]) Door de Chaldeën in het nauw gebracht, wendde Juda zich tot Egypte en volgde Egypte's afgoderij na, gelijk zij gedaan had in *de dagen harer jeugd* (zie v. 3, 8). Zie XVII 7 volg. en vgl. Jer. II 18, 36, 37 voor het verbond met Egypte. Uit IV Reg. XXIV 7 en Jer. XXXVII 4, 6—9 blijkt, hoe heilloos dit verbond voor Juda was; vgl. Ez. XXX 21.

20. Et insanivit libidine super concubitum eorum, quorum carnes sunt ut carnes asinorum: et sicut fluxus equorum fluxus eorum.

21. Et visitasti scelus adolescentiæ tuæ, quando subacta sunt in Ægypto ubera tua, et confractæ sunt mammæ pubertatis tuæ.

22. Propterea Ooliba, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua: et congregabo eos adversum te in circuitu,

23. Filios Babylonis, et universos Chaldæos, nobiles, tyrannosque et principes, omnes filios Assyriorum, juvenes forma egregia, duces, et magistratus universos, principes principum, et nominatos ascensores equorum:

24. Et venient super te instructi curru, et rota, multitudo populorum: lorica, et clypeo, et galea armabuntur contra te undique: et dabo coram eis judicium, et judicabunt te judiciis suis.

25. Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore: nasum tuum, et aures tuas præcident: et quæ remanserint, gladio concident: ipsi filios tuos, et filias

20. En van wellustigheid werd zij dol verliefd op den bijslaap van degenen, wier vleesch is als het vleesch van ezels, en wier uitstorting is als de uitstorting van hengsten[20]).

21. En gij hebt den gruwel uwer jeugd weder opgezocht, toen in Egypte uw boezem ontuchtig werd betast en de borsten uwer huwbaarheid werden week gemaakt[21]).

22. Daarom, Oŏliba, dit zegt de Heere God: Zie, Ik zal tegen u verwekken al uwe minnaars, van wie uwe ziel verzadigd is[22]); en Ik zal hen tegen u verzamelen in het rond,

23. de zonen van Babylon en al de Chaldeën, de edelen en de overheden en de vorsten, al de zonen der Assyriërs, jongelingen van uitnemende schoonheid, landvoogden en overheden altemaal, vorsten van vorsten en vermaarde berijders van paarden[23]).

24. En zij zullen tegen u komen, uitgerust met wagen en rad, eene menigte van volkeren; met harnas en schild en helm zullen zij tegen u gewapend staan in het rond; en Ik zal voor hun aangezicht het gericht stellen, en zij zullen u richten naar hunne rechten[24]).

25. En Ik zal mijne ijverzucht[25]) toonen aan u, die zij aan u ten uitvoer zullen leggen met woede; uwen neus en uwe ooren zullen zij afsnijden[26]); en wat er overblijft, zal door het zwaard vallen; zij zul-

[20]) Het *vleesch* is het schaamdeel. Zie XIV 26. Vgl. Jer. V 8.

[21]) Zie v. 3.

[22]) Zie v. 17.

[23]) Zie v. 6, 12 en 15. Degenen, met wie zij gezondigd had, zullen Gods wraakgericht aan haar voltrekken. In plaats van *de edelen en de overheden en de vorsten* hebben de oude vertalingen eigennamen van volksstammen, die met de Chaldeën tegen Juda zullen opkomen. In het Hebr. worden genoemd: «Pekôd (zie Jer. L noot 19) en Sjoa en Koa», twee aan Babylonië grenzende volksstammen, die ook in de Assyrische opschriften te zamen vermeld worden. *De zonen der Assyriërs*, toen aan Chaldea onderworpen, worden afzonderlijk vermeld om v. 12. Zie verder noot 5.

[24]) God zal hun het gericht in handen geven; en dezen zullen haar richten naar hunne onmeedoogende rechten of gewoonten.

[25]) Als de beleedigde echtgenoot.

[26]) d. i. U gruwzaam mishandelen en allerlaagst vernederen. Volgens sommigen was deze verminking in Chaldea (zeker in Egypte, naar Diodorus Sic. I 78) de straf der overspeelsters.

tuas capient, et novissimum tuum devorabitur igni.

26. Et denudabunt te vestimentis tuis, et tollent vasa gloriæ tuæ.

27. Et requiescere faciam scelus tuum de te, et fornicationem tuam de terra Ægypti: nec levabis oculos tuos ad eos, et Ægypti non recordaberis amplius.

28. Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti, in manus, de quibus satiata est anima tua.

29. Et agent tecum in odio, et tollent omnes labores tuos, et dimittent te nudam, et ignominia plenam, et revelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum, et fornicationes tuæ.

30. Fecerunt hæc tibi quia fornicata es post gentes, inter quas polluta es in idolis earum.

31. In via sororis tuæ ambulasti, et dabo calicem ejus in manu tua.

32. Hæc dicit Dominus Deus: Calicem sororis tuæ bibes profundum, et latum: eris in derisum, et in subsannationem, quæ est capacissima.

33. Ebrietate, et dolore repleberis: calice mœroris, et tristitiæ, calice sororis tuæ Samariæ.

34. Et bibes illum, et epotabis

len uwe zonen en uwe dochters wegnemen, en het laatste van u zal verteerd worden door het vuur[27]).

26. En zij zullen u ontblooten van uwe kleederen en wegnemen uwe pronksieraden[28]).

27. En Ik zal uwen gruwel van u doen ophouden, en uwe hoererij van het land Egypte af[29]); en gij zult uwe oogen niet meer opslaan naar hen en aan Egypte niet meer denken.

28. Want dit zegt de Heere God: Zie, Ik zal u overgeven in de handen dergenen, die gij haat, in de handen dergenen, van wie uwe ziel verzadigd is[30]).

29. En zij zullen met u handelen uit haat en wegnemen al uwen arbeid[31]) en u achterlaten naakt en vol schande; dan zal openbaar worden de schande uwer hoererijen, uwe gruweldaad en uw hoereeren.

30. Dit hebben zij gedaan aan u[32]), omdat gij de heidenen hebt nagehoereerd, onder wie gij u verontreinigd hebt met hunne afgoden.

31. Op den weg uwer zuster hebt gij gewandeld, ook zal Ik haren beker geven in uwe hand[33]).

32. Dit zegt de Heere God: Den beker uwer zuster zult gij drinken, die diep en wijd is[34]) — gij zult zijn tot spot en tot schimp[35]) — die zeer veel kan bevatten[36]).

33. Van dronkenschap en pijn zult gij vol worden[37]), van den beker van weedom en verdriet, van den beker uwer zuster Samaria.

34. En gij zult hem drinken en

[27]) *Wat er overblijft*, nadat de vijanden hunne eerste woede aan u gekoeld hebben, zal deels door het zwaard omkomen, deels in ballingschap gezonden worden. Het *laatste* overschot zal door het vuur verteerd worden in de straten der stad.
[28]) Zie XVI 39.
[29]) Die van Israël's verblijf in Egypte af begonnen was; zie v. 8 en vgl. voor hetgeen volgt XVIII 6.
[30]) Zie v. 22.
[31]) Al wat gij door uwen *arbeid* verdiend hebt.
[32]) Een profetisch verleden.
[33]) *Op den weg* enz., zie v. 13. *Haren beker*, d. i. hare straf; zie Is. LI 17 en Jer. XXV 15 volg.
[34]) Om de vele onheilen, die hij bevat.
[35]) In uwe dronkenschap.
[36]) Het vrouwelijke *quæ* ziet terug op *calix*, *beker*, in het Hebr. een vrouwelijk woord.
[37]) Van *pijn*, want de inhoud van den beker zijn allerlei straffen.

usque ad fæces, et fragmenta ejus devorabis, et ubera tua lacerabis: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

35. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia oblita es mei, et projecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum, et fornicationes tuas.

36. Et ait Dominus ad me, dicens: Fili hominis numquid judicas Oollam, et Oolibam, et annuntias eis scelera earum?

37. Quia adulteratæ sunt, et sanguis in manibus earum, et cum idolis suis fornicatæ sunt: insuper et filios suos, quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad devorandum.

38. Sed et hoc fecerunt mihi: Polluerunt sanctuarium meum in die illa, et sabbata mea profanaverunt.

39. Cumque immolarent filios suos idolis suis, et ingrederentur sanctuarium meum in die illa ut polluerent illud: etiam hæc fecerunt in medio domus meæ.

40. Miserunt ad viros venientes de longe, ad quos nuntium miserant: itaque ecce venerunt: quibus te lavisti, et circumlinisti stibio oculos tuos, et ornata es mundo muliebri.

ledigen tot den droesem toe, en de scherven er van zult gij verslinden en uwe borsten openrijten[38]; want Ik heb gesproken, zegt de Heere God.

35. Daarom zegt dit de Heere God: Omdat gij Mij vergeten en Mij weggeworpen hebt achter uwen rug, draag ook gij uwen gruwel en uwe hoererijen[39].

36. En de Heer sprak tot mij zeggende: Menschenzoon, zult gij niet Oölla en Oöliba richten, en hare gruweldaden aan haar bekend maken[40]?

37. Want zij hebben overspel bedreven, en er is bloed in hare handen, en met hare afgoden hebben zij gehoereerd; daarenboven hebben zij ook hare kinderen, die zij Mij gebaard hadden, aan hen geofferd ter verslinding[41].

38. Doch ook dit hebben zij Mij gedaan: Ontwijd hebben zij mijn heiligdom op denzelfden dag, en mijne sabbatten hebben zij geschonden.

39. En als zij hunne kinderen aan hunne afgoden slachtofferden en mijn heiligdom binnentraden op denzelfden dag om het te ontwijden, hebben zij ook dit gedaan in het midden van mijn huis[42].

40. Zij hebben gezonden tot mannen, die van verre moesten komen, tot wie zij eenen bode gezonden hadden; en zie, dezen zijn dan gekomen; en gij hadt u voor hen gebaad en uwe oogen met spiesglans bestreken en u opgesierd met vrouwentooi[43].

---

[38]) De dronken vrouw bijt van razernij den geledigden beker stuk, slaat de tanden in de scherven, alsof zij die wil verslinden, en rijt zich daarmede de zondige borsten open. Een schrikwekkend beeld van de ijselijke straffen, welke Juda van de Chaldeën zou ondergaan.

[39]) Zie XVI 52, 58.

[40]) Een nieuwe aanhef; vgl. XX 4; XXII 2. De gruwelen van Israël en Juda worden in het kort samengevat om de zware straf te rechtvaardigen.

[41]) Zie XVI 20; XX 31. Het *bloed* harer kinderen.

[42]) Duidelijker naar het Hebr.: «En als zij hunne kinderen aan hunne drekgoden geslacht hadden, kwamen zij op denzelfden dag in mijn heiligdom, om dat te ontwijden; en zie, alzoo hebben zij gedaan» enz. — Het ontwijden van den tempel bestond daarin, dat zij dien betraden (als om Jehova te tarten) *op denzelfden dag*, en nog wel op een *sabbat*, waarop zij zich in het dal Hinnom verontreinigd hadden door het kinderoffer aan den Moloch.

[43]) De profeet bedoelt het heulen

41. Sedisti in lecto pulcherrimo, et mensa ornata est ante te: thymiama meum, et unguentum meum posuisti super eam.

42. Et vox multitudinus exsultantis erat in ea: et in viris, qui de multitudine hominum adducebantur, et veniebant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, et coronas speciosas in capitibus eorum.

43. Et dixi ei, quæ attrita est in adulteriis: Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam hæc.

44. Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem: sic ingrediebantur ad Oollam, et Oolibam mulieres nefarias.

45. Viri ergo justi sunt: hi judicabunt eas judicio adulterarum, et judicio effundentium sanguinem: quia adulteræ sunt, et sanguis in manibus earum.

46. Hæc enim dicit Dominus Deus: Adduc ad eas multitudinem, et trade eas in tumultum, et in rapinam:

47. Et lapidentur lapidibus populorum, et confodiantur gladiis eorum: filios, et filias earum inter-

41. Gij waart gezeten op een allerschoonst rustbed, en eene tafel stond aangericht voor u; mijn reukwerk en mijne zalf hadt gij daarop geplaatst[44]).

42. En het gejoel eener uitgelaten menigte was daarbij[45]); en wat de mannen betreft, die uit de menigte der menschen werden aangebracht en uit de woestijn kwamen, zij deden armbanden aan hunne handen en zetten sierlijke kronen op hunne hoofden[46]).

43. En Ik zeide tot haar, die versleten was door overspelen: Nu blijft zij in hare hoererij hoereeren, ook zij[47]).

44. En zij gingen tot haar als tot eene hoereerende vrouw, zoo gingen zij tot Oölla en Oöliba, de misdadige vrouwen!

45. Gerechte mannen dan zijn er; die zullen haar richten naar het recht der overspeelsters en naar het recht der bloedvergietsters; want overspeelsters zijn zij, en bloed is in hare handen[48]).

46. Want dit zegt de Heere God: Voer tegen haar eene menigte op en geef haar prijs aan ontsteltenis[49]) en aan plundering.

47. En dat zij gesteenigd worden met steenen der volksdrommen en doorboord worden met hunne zwaar-

met heidensche volken; zie Jer. IV 30 dezelfde beeldspraak. *Zij*, de twee zusters, *hebben gezonden* enz.; *en gij hadt u*, in het enkelvoud, te weten Juda.

[44]) De afgezanten dier heidensche volken werden feestelijk onthaald, en daarbij werd *mijn* reukwerk gebezigd, dat voor mijnen eeredienst bestemd was en eene gave was mijner goedheid; zie XVI 18 en vgl. Exod. XXX 34—38.

[45]) Aan dien feestdisch.

[46]) Niet alleen met de aanzienlijke volken (Assyriërs, Chaldeën, Egyptenaren, v. 40—42*a*) hield Juda gemeenschap, doch ook met de geringe omwonende volken *der woestijn*, die *uit de menigte*, d. i. uit de aldaar wonende menschenschaar, *werden aangebracht* op Juda's uitnoodiging. *Zij*, de twee zusters, *deden armbanden aan hunne handen* enz., m. a. w. gaven geschenken aan hare minnaars, evenals XVI 33, 34. Naar het Hebr. deden de genoodigde woestijnbewoners armbanden «aan hare handen» enz., d. i. zij brachten geschenken mede voor de twee zusters.

[47]) Het rijk Juda was door zijne misdadige staatkunde en zijne afgoderij den ondergang nabij gekomen, en toch bleef het (b. v. onder den laatsten koning Sedecias) daarin volharden; zie Jer. XXVII 3 en XXXVII 4*b*.

[48]) Deze *gerechte mannen* zijn de door God bestelde wrekers, handhavers van het recht. Zie verder v. 37 en XVI 38.

[49]) Maak haar tot een voorwerp van ontsteltenis (zie Jer. XV 4). Zie verder XVI 39—41.

ficient, et domos earum igne succendent.

48. Et auferam scelus de terra, et discent omnes mulieres ne faciant secundum scelus earum.

49. Et dabunt scelus vestrum super vos, et peccata idolorum vestrorum portabitis: et scietis quia ego Dominus Deus.

den; hare zonen en dochters zullen zij dooden en hare huizen met vuur verbranden.

48. En Ik zal den gruwel van de aarde doen ophouden, en alle vrouwen[50]) zullen leeren, niet te doen naar hare gruweldaad.

49. En zij zullen uwen gruwel op u leggen, en de zonden uwer afgoden[51]) zult gij dragen; en gij zult weten, dat Ik ben de Heere God.

CAPUT XXIV.

HOOFDSTUK XXIV.

Laatste woorden vóór den val van Jerusalem. Het zinnebeeld van den roestigen ketel (v. 1—14); Ezechiël's handelwijze bij den dood zijner huisvrouw (v. 15—27).

1. Et factum est verbum Domini ad me in anno nono, in mense decimo, decima die mensis, dicens:

2. Fili hominis scribe tibi nomen diei hujus, in qua confirmatus est rex Babylonis adversum Jerusalem hodie.

3. Et dices per proverbium ad domum irritatricem parabolam, et loqueris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Pone ollam: pone, inquam, et mitte in eam aquam.

4. Congere frusta ejus in eam, omnem partem bonam, femur et armum, electa et ossibus plena.

5. Pinguissimum pecus assume,

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij in het negende jaar, in de tiende maand, den tienden dag der maand[1]), zeggende:

2. Menschenzoon, schrijf u den naam op van dezen dag, waarop de koning van Babylon vaste stelling heeft genomen tegen Jerusalem, op den huidigen dag[2]).

3. En zeg bij wijze van eene spreuk tot het weerspannige huis eene gelijkenis[3]) en spreek tot hen: Dit zegt de Heere God: Zet den ketel op, ja, zet hem op en giet er water in.

4. Doe er zijne stukken gezamenlijk in, allerlei goede stukken, schinkel en schouder, uitgezochte en beenige stukken[4]).

5. Neem van het vetste klein vee,

[50]) Zie noot 10.

[51]) De straffen der zonden, die gij met uwe afgoden hebt bedreven. Vgl. XVI 58.

[1]) Op den dag zelven, waarop het beleg van Jerusalem een aanvang nam; zie IV Reg. XXV 1 en vgl. Jer. XXXIX 1 en LII 4.

[2]) Wat rondom Jerusalem voorviel, vernam de profeet op denzelfden dag in Babylon door goddelijke openbaring. Hij moest dien dag opteekenen tot getuigenis voor latere dagen. Die dag werd in de ballingschap door een algemeen vasten herdacht; zie Zach. VIII 19.

[3]) Wat hier volgt, was eene *gelijkenis* en moest als zoodanig voorgedragen, niet metterdaad verricht worden. Zie XI 3, waar de ballingen dezelfde spreuk tegen den profeet richtten.

[4]) *Zijne*, d. i. de voor den ketel bestemde, *stukken*. De *uitgezochte* stukken beteekenen de trotsche hoofden des volks, die in de belegerde stad zullen benauwd worden.

compone quoque strues ossium sub ea: efferbuit coctio ejus, et discocta sunt ossa illius in medio ejus.

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Væ civitati sanguinum, ollæ, cujus rubigo in ea est, et rubigo ejus non exivit de ea: per partes et per partes suas ejice eam, non cecidit super eam sors.

7. Sanguis enim ejus in medio ejus est, super limpidissimam petram effudit illum: non effudit illum super terram ut possit operiri pulvere.

8. Ut superinducerem indignationem meam, et vindicta ulciscerer: dedi sanguinem ejus super petram limpidissimam ne operiretur.

9. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Væ civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram. *Nah. III 1; Habac. II 12.*

10. Congere ossa, quæ igne succendam: consumentur carnes, et coquetur universa compositio, et ossa tabescent.

11. Pone quoque eam super prunas vacuam, ut incalescat, et lique-

leg ook een stapel van beenderen daaronder[5]); ziedend heet werd zijn kooksel, ook zijne beenderen werden daarin gaar gekookt.

6. Daarom zegt dit de Heere God: Wee de stad des bloeds, den ketel, waar roest aan kleeft en welks roest er niet is afgegaan! Werp stuk voor stuk er uit; het lot is er niet op gevallen[6])!

7. Want haar bloed is in haar midden, op een geheel naakte rots heeft zij het vergoten; zij heeft het niet vergoten op de aarde, zoodat het bedekt kan worden met stof[7]).

8. Om mijne verbolgenheid over haar te brengen en strenge wraak te oefenen, heb Ik haar bloed op een geheel naakte rots doen komen, opdat het niet bedekt zou worden.

9. Daarom zegt dit de Heere God: Wee de stad des bloeds, voor wie Ik den brandstapel groot zal maken!

10. Stapel de beenderen[8]) opeen, waaronder Ik het vuur zal stoken; het vleesch worde verteerd en geheel het kooksel ziede en dat de beenderen vergaan!

11. Zet hem ook ledig op de kolen, opdat hij heet worde, en zijn koper

---

[5]) Met een geringe tekstverandering vertaalt men het Hebr.: «een brandstapel van hout»; zie op v. 10.

[6]) De ketel is van binnen vol roest, die er bij het koken niet afgaat. Het vleesch moet er stuk voor stuk uitgenomen worden. Dit beteekent, dat *de stad des bloeds* (zie XXII 2) hare bloedschulden door de belegering alleen niet heeft afgeboet en dat hare bewoners, die tot het laatst toe (zie Jer. XXXVII volg.) halsstarrig bleven, uit de stad in ballingschap zullen gezonden worden. *Het lot is niet* op de door den ketel beteekende stad *gevallen*, eene aan de landsverdeeling onder Josue (vgl. Jos. XVI 1; XVII 1) ontleende zegswijze, om uit te drukken, dat de stad, als het ware, zonder eigenaar en zonder verdediger, een weerlooze buit der overwinnaars zal zijn; zie XI 9 volg. Volgens den H. Hiëronymus e. a.: *het lot is niet* op de stukken vleesch *gevallen*, om het eene stuk vóór het andere er uit te nemen, m. a. w. alle bewoners zonder onderscheid worden uit de stad weggevoerd.

[7]) De uitdrukking beteekent, naar Job XVI 19, dat het openlijk en onbeschaamd vergoten bloed, bloot en ongedekt, als het ware aan eene naakte rots klevend gelijk roest aan den ketel, om wraak ten hemel roept (vgl. XXI 32 en Is. XXVI 21). Naar v. 8 heeft God dit zóó beschikt, opdat Hij te zijnen tijde geduchte wraak over die ongewroken en onbeschaamde bloedschuld zou nemen.

[8]) Hebr.: «het hout», en verder: «steek het vuur aan, maak het vleesch gaar en laat het kooksel zieden en de beenderen gaar koken». Een beeld van de ontzettende rampen der belegering.

fiat æs ejus: et confletur in medio ejus inquinamentum ejus, et consumatur rubigo ejus:

12. Multo labore sudatum est, et non exivit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem.

13. Immunditia tua exsecrabilis: quia mundare te volui, et non es mundata a sordibus tuis: sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te.

14. Ego Dominus locutus sum: Veniet, et faciam: non transeam, nec parcam, nec placabor: juxta vias tuas, et juxta adinventiones tuas judicabo te, dicit Dominus.

15. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

16. Fili hominis, ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga: et non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymæ tuæ.

17. Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies: corona tua circumligata sit tibi, et calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes.

18. Locutus sum ergo ad populum mane, et mortua est uxor mea ve-

gloeie, en zijne onreinheid wegsmelte in zijn midden, en zijn roest worde verteerd[9])!

12. Met veel arbeid heeft men gezwoegd, en zijn al te erge roest is er niet afgegaan, zelfs niet door het vuur[10]).

13. Uwe onreinheid is afschuwelijk; want Ik wilde u reinigen, en gij werdt niet gereinigd van uwe smetten; maar gij zult ook niet eerder gereinigd worden, voordat Ik mijne verbolgenheid op u doe rusten[11]).

14. Ik, de Heer, heb gesproken; het zal komen, en Ik zal het doen; Ik zal niet voorbijgaan noch sparen noch verzoenbaar zijn; naar uwe wegen en naar uwe uitvindselen[12]) zal Ik u richten, zegt de Heer.

15. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[13]):

16. Menschenzoon, zie, Ik neem van u weg den lust uwer oogen door eenen slag[14]); en gij moogt niet rouwklagen noch weenen, en uwe tranen mogen niet vloeien.

17. Zucht in stilte! Doodenrouw moogt gij niet bedrijven[15]); omwind u met uw hoofdhulsel en doe uwe schoenen aan uwe voeten, en gij zult uwen mond niet bedekken met het kleed en de spijzen der treurenden niet eten[16])!

18. Des morgens nu sprak ik tot het volk[17]), en des avonds stierf

---

[9]) Dit beteekent, dat de van hare inwoners verlaten stad aan het vuur zal worden prijsgegeven. Het is de laatste maatregel, waartoe God zich, ter reiniging der stad, genoodzaakt zag, omdat naar v. 12 volg. geen enkel ander door God beproefd middel baatte.

[10]) Door het krijgsvuur bij vroegere strafgerichten.

[11]) Door het eindgericht over Jerusalem.

[12]) Hebr.: «naar uwe werken». De Septuag. voegt er aan het einde bij: «Daarom zal Ik u richten naar uwe bloedschulden, en naar uwe drekgoden zal Ik u richten, o onreine, befaamde en machtige in het verbitteren». Vgl. XXII 5.

[13]) Waarschijnlijk op denzelfden dag als in v. 1.

[14]) d. i. Uwe vrouw (zie v. 18), die gij innig liefhebt, zal plotseling sterven.

[15]) Van het luidruchtige en omslachtige rouwmisbaar moet hij zich onthouden en in het openbaar zich gedragen, alsof hij geene doode te betreuren had.

[16]) In rouw ging men blootshoofds en barrevoets en bedekte men zich den *mond*. *De spijzen der treurenden*, Hebr. «der lieden», d. i. dergenen, die aan de naaste bloedverwanten van den overledene spijzen zonden om hunne deelneming te betuigen; zie Jer. XVI noot 6.

[17]) Wat God mij in v. 16 en 17 geopenbaard en gelast had.

spere: fecique mane sicut præceperat mihi.
19. Et dixit ad me populus: Quare non indicas nobis quid ista significent, quæ tu facis?
20. Et dixi ad eos: Sermo Domini factus est ad me, dicens:

21. Loquere domui Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego polluam sanctuarium meum, superbiam imperii vestri, et desiderabile oculorum vestrorum, et super quo pavet anima vestra: filii vestri, et filiæ vestræ, quas reliquistis, gladio cadent.
22. Et facietis sicut feci: Ora amictu non velabitis, et cibos lugentium non comedetis.

23. Coronas habebitis in capitibus vestris, et calceamenta in pedibus: non plangetis neque flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris, et unusquisque gemet ad fratrem suum.
24. Eritque Ezechiel vobis in portentum: juxta omnia, quæ fecit, facietis cum venerit istud: et scietis quia ego Dominus Deus.

25. Et tu fili hominis ecce in die, qua tollam ab eis fortitudinem eorum, et gaudium dignitatis, et desiderium oculorum eorum, super quo requiescunt animæ eorum, filios, et filias eorum:

mijne vrouw; en ik deed des morgens[18]), zooals Hij mij bevolen had.
19. En het volk zeide tot mij: Waarom verklaart gij ons niet, wat dit beduidt, hetgeen gij doet?
20. En ik zeide tot hen: Het woord des Heeren is tot mij geschied, zeggende:
21. Spreek tot het huis van Israël: Dit zegt de Heere God: Zie, Ik zal mijn heiligdom ontwijden, den trots uwer macht en den lust uwer oogen en waarvoor uwe ziel beducht is; uwe zonen en uwe dochters, die gij hebt achtergelaten, zullen door het zwaard vallen[19]).

22. En gij zult doen, zooals ik gedaan heb: den mond zult gij met het kleed niet bedekken en de spijzen der treurenden niet eten.
23. Gij zult hoofdhulsels hebben om uwe hoofden en schoenen aan uwe voeten; niet rouwklagen zult gij noch weenen; maar gij zult wegkwijnen in uwe ongerechtigheden, en de een zal den ander toezuchten[20]).
24. En Ezechiël zal u zijn tot een voorbeduidsel; naar alles, wat hij gedaan heeft, zult gij doen, wanneer dat komt; en gij zult weten, dat Ik de Heere God ben.
25. En gij, menschenzoon, zie, ten dage dat Ik van hen zal wegnemen hunne sterkte en den lust hunner waardigheid en het verlangen hunner oogen, waarop hunne zielen zich verlaten, hunne zonen en dochters[21]),

---

[18]) Den volgenden morgen.

[19]) *Het heiligdom, de trots* van Juda's macht en heerlijkheid (zie Jer. VII 4), voor welks ontheiliging de ballingen, die hier worden toegesproken, *beducht* waren, of (naar het Hebr.) waarnaar zij verlangden terug te keeren, dien heiligen en dierbaren tempel zal God *ontwijden*, d. i. ter ontwijding prijsgeven aan de heidenen. Bovendien zullen de kinderen der ballingen, die nog in Juda waren, omkomen. Zoo zullen zij het dierbaarste, wat zij bezitten, weldra verliezen en, evenals de profeet, allen openbaren rouw daarover moeten nalaten (v. 22 volg.).

[20]) *Wegkwijnen* van zielesmart (zie IV 17), omdat zij hun leed moeten verbergen. Want de overwinnaars zouden niet toelaten, dat de ballingen rouw bedreven over hunnen triomf.

[21]) *Ten dage*, d. i. ten tijde, in v. 26 bepaald. Zie verder v. 21. De tempel is *de lust hunner waardigheid*, omdat zij hun welbehagen stelden in het heiligdom, dat, als Gods woning in hun midden, hunne waardigheid was.

26. In die illa cum venerit fugiens ad te, ut annuntiet tibi:

27. In die, inquam, illa aperietur os tuum cum eo, qui fugit: et loqueris, et non silebis ultra: erisque eis in portentum, et scietis, quia ego Dominus.

26. te dien dage, wanneer de ontkomene tot u komt om het u te boodschappen,
27. te dien dage, zeg ik, zal uw mond geopend worden te gelijk met dien ontkomene; en gij zult spreken en niet langer stom blijven; en gij zult hun zijn tot een voorbeduidsel; en gijlieden zult weten, dat Ik de Heer ben[27]).

CAPUT XXV.

HOOFDSTUK XXV.

Profetieën aangaande de naburen van Juda: Ammon (v. 1—7), Moab en Ammon (v. 8—11), Edom (v. 12—14) en Philistea (v. 15—17).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis pone faciem tuam contra filios Ammon, et prophetabis de eis.
3. Et dices filiis Ammon: Audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixisti: Euge, euge super sanctuarium meum, quia pollutum est: et super terram Israel, quoniam desolata est: et super domum Juda, quoniam ducti sunt in captivitatem:

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[1]):
2. Menschenzoon, richt uw aangezicht tegen de kinderen van Ammon en profeteer aangaande hen[2]).
3. En zeg tot de kinderen van Ammon: Hoort het woord van den Heere God! Dit zegt de Heere God: Dewijl gij gezegd hebt: Ha, ha! over mijn heiligdom, omdat het ontwijd is, en over het land van Israël, omdat het verwoest is, en over het huis van Juda, omdat zij gevoerd zijn in gevangenschap;

---

[27]) Bij de aankomst van den ontkomene uit het verwoeste Jerusalem (zie XXXIII 21) zal de profeet weder vrij en openlijk voor zijne medeballingen mogen optreden; zie III 24—27. Er zou echter nog een geruime tijd verloopen, eer dit geschiedde (vgl. XXIV 1 met XXXIII 21 en de aanteekening). In dezen tusschentijd schreef de profeet eenige der volgende godspraken tegen de heidenen; zie b. v. XXIX 1 en XXXI 1.

[1]) In de hoofdstukken XXV tot XXXII zijn de godspraken bijeenverzameld, welke uitsluitend de heidensche volken betreffen. Hun kondigt God door zijnen profeet zijne gerichten aan, «opdat zij weten, dat Ik (God) de Heer ben». Dit betuigt God hier herhaaldelijk ter verklaring van de strekking dezer profetieën. Want door den ondergang van Juda-Jerusalem, het onderwerp der profetieën van het eerste deel, scheen in het oog der heidenen de God van Israël overwonnen door hunne goden. Daarom zal de Heer door zijne gerichten over de volken zijne geschonden eer herstellen en zich openbaren als den eenigen God, die volken en rijken bestuurt, die zich in zijne allen omvattende liefde over al de volken ontfermen en allen tot de kennis der waarheid brengen wil. — Voorop staan de naburen van Juda, die zich bij Jerusalem's val verheugd en vijandelijk gedragen hadden.

[2]) Zie voor *Ammon* Jer. XLIX noot 1. Na eerst met Juda tegen Chaldea te hebben samengespannen (zie XXI noot 15), hadden zij zich na den val van Jerusalem vijandig gedragen (zie Jer. XL 14) en zich verheugd over Juda's rampen, v. 3. Vgl. Soph. II 8.

4. Idcirco ego tradam te filiis orientalibus in hereditatem, et collocabunt caulas suas in te, et ponent in te tentoria sua: ipsi comedent fruges tuas: et ipsi bibent lac tuum.

5. Daboque Rabbath in habitaculum camelorum, et filios Ammon in cubile pecorum: et scietis quia ego Dominus.

6. Quia hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod plausisti manu, et percussisti pede, et gavisa es ex toto affectu super terram Israel:

7. Idcirco ecce ego extendam manum meam super te, et tradam te in direptionem gentium, et interficiam te de populis, et perdam de terris, et conteram: et scies quia ego Dominus.

8. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixerunt Moab, et Seir: Ecce sicut omnes gentes, domus Juda:

9. Idcirco ecce ego aperiam humerum Moab de civitatibus, de civitatibus, inquam, ejus, et de finibus ejus inclytas terræ Bethiesimoth, et Beelmeon, et Cariathaim,

10. Filiis orientis cum filiis Ammon, et dabo eam in hereditatem: ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus.

4. daarom zal Ik u aan de kinderen van het Oosten[3]) geven tot erfbezit, en zij zullen hunne schaapskooien in u plaatsen en hunne tenten in u opslaan; zij zullen uwe vruchten eten, en zij zullen uwe melk drinken.

5. En Ik zal Rabbath[4]) maken tot eene woonstede van kameelen en de kinderen van Ammon[5]) tot een legerplaats voor klein vee; en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.

6. Want dit zegt de Heere God: Omdat gij in de hand geklapt en met den voet gestampt en u van ganscher harte[6]) verheugd hebt over het land van Israël;

7. daarom, zie, zal Ik mijne hand over u uitstrekken en u ter plundering prijsgeven aan de volken, en Ik zal u uitroeien uit de volken en verdelgen uit de landen en vernielen; en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.

8. Dit zegt de Heere God: Omdat Moab en Seïr gezegd hebben[7]): Zie, gelijk al de volken is het huis van Juda[8]);

9. daarom, zie, zal Ik den schouder van Moab ontblooten van de steden af, te weten van zijne steden en van zijne grenzen af, de sieraden des lands, Bethjesimoth en Beëlmeon en Carjathaïm,

10. voor de kinderen van het Oosten, met de kinderen van Ammon[9]); en Ik zal het (hun) geven in erfbezit, opdat er geene nagedachtenis van de kinderen van Ammon meer zij onder de volken.

[3]) Arabische volksstammen, die ten *oosten* van Palestina een nomadisch leven leidden; zie Is. XI 14 en Jer. XLIX noot 32.

[4]) Zie Jer. XLIX noot 3.

[5]) d. i. Hun land; het lot der bevolking volgt in v. 6 en 7.

[6]) Het Hebr. voegt er bij: «met alle verachting».

[7]) *Moab* is de broeder en zuidoostelijke nabuur van *Ammon*. Het volgende *en Seïr* bevreemdt hier; want Seïr is Edom, dat v. 12 volg. wordt toegesproken. De Septuag. heeft het niet.

[8]) Septuag.: «van Israël en Juda». Aan Israël, het Tienstammenrijk, was Moab schatplichtig geweest. Nu was ook Juda gevallen, waaruit Moab besloot, dat Israël-Juda de waardigheid van Gods uitverkoren volk of nimmer bezeten of verbeurd had; of althans dat zijn God had moeten bukken voor de landgoden der overwinnaars.

[9]) God zal *den schouder van Moab ontblooten*, d. i. den toegang tot het land openstellen, te beginnen *van de steden af, te weten* van zijne sterke grensvestingen. In gevolge daarvan zullen *de sieraden des lands*, d. i. de vruchtbaarste streken en de sterkste vestingen, zooals *Bethiesimoth*, aan den

11. Et in Moab faciam judicia: et scient quia ego Dominus.

12. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod fecit Idumæa ultionem ut se vindicaret de filiis Juda, peccavitque delinquens, et vindictam expetivit de eis:

13. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Extendam manum meam super Idumæam, et auferam de ea hominem, et jumentum, et faciam eam desertam ab austro: et qui sunt in Dedan, gladio cadent.

14. Et dabo ultionem meam super Idumæam per manum populi mei Israel: et facient in Edom juxta iram meam, et furorem meum: et scient vindictam meam, dicit Dominus Deus.

15. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod fecerunt Palæstini vindictam, et ulti se sunt toto animo, interficientes, et implentes inimicitias veteres:

16. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego extendam manum meam super Palæstinos, et interfi-

11. En aan Moab zal Ik gerichten houden; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben.

12. Dit zegt de Heere God: Omdat Idumea wraak heeft geoefend om zich te wreken op de kinderen van Juda en misdadig gezondigd heeft en naar wraak op hen heeft gedorst[10];

13. daarom zegt dit de Heere God: Ik zal mijne hand uitstrekken over Idumea en daaruit wegnemen mensch en vee en het woest maken van het zuiden af[11]; en die in Dedan zijn, zullen door het zwaard vallen[12].

14. En Ik zal mijne wraak oefenen aan Idumea door de hand van mijn volk Israël[13]; en zij zullen aan Edom doen naar mijne gramschap en mijne verbolgenheid; en zij zullen mijne wraak ondervinden, zegt de Heere God.

15. Dit zegt de Heere God: Omdat de Philistijnen wraak genomen en zich van ganscher harte gewroken hebben, door te moorden en te voldoen aan oude vijandschap[14];

16. daarom zegt dit de Heere God: Zie, Ik zal mijne hand uitstrekken over de Philistijnen, en Ik zal de moordenaars vermoorden[15]) en de

---

Jordaan tegenover Jericho (zie Num. XXXIII 48, 49; Jos. XII 3; XIII 20) *en Beëlmeon* of Bethmeon (zie Jer. XLVIII noot 24) *en*, Hebr.: «tot aan», *Carjathaim* (zie Jer. XLVIII noot 3) openliggen *voor de kinderen van het Oosten*, die naar v. 4 ook het land der *kinderen van Ammon* zullen bezetten. De hier beschreven landstreek was oorspronkelijk aan Ruben toebedeeld (Num. XXXII 37 volg), doch later door Moab ingenomen.

[10]) Zie voor *Edom* en zijn ouden broederhaat tegen Jacob of Israël Jer. XLIX noot 7. Nog onlangs had Edom zijnen wrok getoond bij den val van Jerusalem (vgl. Thren. IV 21; Ez. XXXV 5) om zich te wreken over de vernederingen, die het eertijds van Juda ondergaan had; vgl. II Reg. VIII 14; IV Reg. XIV 7, 22. Deze zware *zonde* (zie Jer. II noot 3) zal God op Edom wreken.

[11]) Hebr.: «van Theman af»; zie Jer. XLIX noot 8.

[12]) Hebr.: «en tot aan Dedan toe zullen zij (die van Edom) vallen door het zwaard». *Dedan* is een ten zuiden van Edom wonende Arabische volksstam; zie Is. XXI noot 16. Vgl. Mal. I 3, 4.

[13]) Zie I Mach. V 65; II Mach. X 16. Vgl. Abd. v. 17—19.

[14]) De Philistijnen hadden aan de overwonnen Judeërs hunnen haat en hunne verachting getoond (zie XVI 27, 57) en waarschijnlijk na den val van Jerusalem de Judeesche vluchtelingen gelijk weleer (Am. I 6) mishandeld. Dit was hunne wraak over de nederlagen, welke Juda hun zoo dikwerf had toegebracht.

[15]) De Vulgaat heeft, met opoffering van den zin, de woordspeling van den grondtekst nagevolgd. Naar het Hebr. en de Septuag.: «en de Kerêtim uit-

ciam interfectores, et perdam reliquias maritimæ regionis:

17. Faciamque in eis ultiones magnas arguens in furore: et scient quia ego Dominus, cum dedero vindictam meam super eos.

overblijfselen van het kustland verdelgen[16]).

17. En Ik zal geduchte wraak op hen nemen, straffende in verbolgenheid; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik mijne wraak heb geoefend op hen.

CAPUT XXVI.

HOOFDSTUK XXVI.

Verwoesting van Tyrus door de Chaldeën (v. 1—14); verbazing der getuigen van haren val (v. 15—18); Tyrus' vernietiging (v. 19—21).

1. Et factum est in undecimo anno, prima mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, pro eo quod dixit Tyrus de Jerusalem: Euge confractæ sunt portæ populorum, conversa est ad me: implebor, deserta est.

3. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Tyre, et ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans.

1. En het gebeurde in het elfde jaar, op den eersten der maand, dat het woord des Heeren tot mij geschiedde[1]), zeggende:

2. Menschenzoon! Omdat Tyrus gezegd heeft aangaande Jerusalem[2]): Ha, verbroken zijn de poorten der volken; zij keert zich naar mij; ik zal vol worden, zij is verwoest[3])!

3. Daarom zegt dit de Heere God: Zie, Ik tegen u, Tyrus; en Ik zal tegen u vele volken doen opkomen, gelijk de golvende zee opkomt[4])!

---

roeien». Dezen zijn waarschijnlijk dezelfden als de I Reg. XXX 14 en II Reg. VIII 18 vermelde «Cerethi», te weten de bewoners van zuidelijk Philistea.

[16]) *Verdelgen* wat na de krijgsrampen nog zal *overblijven* van het aan dit *kustland* wonende volk. Vgl. Is. XIV 29—32; Jer. XLVII 4; Am. I 8.

[1]) *In het elfde jaar* na de wegvoering van Joachin (zie I 2), in 587. De *maand* is niet genoemd, doch daar de val van Jerusalem in v. 2 als bekend verondersteld wordt, dit echter in de vierde maand veroverd, in de vijfde verwoest was (Jer. LII 6, 12), en de tijding hiervan waarschijnlijk in de tiende maand aan den Chobar kwam (zie op XXXIII 21), zal een der laatste maanden des jaars bedoeld zijn. — De godspraken over Tyrus loopen tot aan XXVIII 19.

[2]) Zie voor *Tyrus* Is. XXIII noot 1. In deze profetie is er meestal sprake van het nieuwe Tyrus, op een eilandje of eene rots, op zeer korten afstand van het oude Tyrus aan de kust gelegen. Vgl. Jer. XXV 22. In het begin der regeering van Sedecias waren de gezanten van Tyrus te Jerusalem gekomen, waarschijnlijk om een verdedigend verbond met Juda te sluiten (zie Jer. XXVII 3). Nu echter, na den val van Jerusalem, had Tyrus zich verheugd over het voordeel, dat de ondergang dier stad haar brengen zou. Dit wordt aan Tyrus hier verweten en schijnt de aanleiding tot deze godspraken.

[3]) Jerusalem was ten opzichte van Tyrus *de poort* (het meervoud *poorten* om de poortvleugels) *der volken*, omdat de wegen der zuidelijke handelsvolken door Juda naar Phenicië liepen en door tollen enz. als door eene poort belemmerd werden. Doch door den val van Juda-Jerusalem was die poort *verbroken* en *keert* hetgeen zij vroeger terughield *zich naar mij*. Septuag.: «Ha, verbroken is zij (Jerusalem), zij is verdelgd! De volken wenden zich tot mij» enz.

[4]) God zal in plaats van vele handels-

4. Et dissipabunt muros Tyri, et destruent turres ejus: et radam pulverem ejus de ea, et dabo eam in limpidissimam petram.

5. Siccatio sagenarum erit in medio maris, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus: et erit in direptionem gentibus.

6. Filiæ quoque ejus, quæ sunt in agro, gladio interficientur: et scient quia ego Dominus.

7. Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis ab aquilone regem regum, cum equis, et curribus, et equitibus, et cœtu, populoque magno.

8. Filias tuas, quæ sunt in agro, gladio interficiet: et circumdabit te munitionibus, et comportabit aggerem in gyro: et elevabit contra te clypeum.

9. Et vineas, et arietes temperabit in muros tuos, et turres tuas destruet in armatura sua.

10. Inundatione equorum ejus operiet te pulvis eorum: a sonitu equitum, et rotarum, et curruum movebuntur muri tui, cum ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatæ.

4. En zij zullen de muren van Tyrus vernielen en hare torens slechten; en Ik zal haar stof[5]) wegvagen van haar en haar maken tot een geheel naakte rots.

5. Eene droogplaats van netten zal zij zijn in het midden der zee, want Ik heb gesproken, zegt de Heere God; en zij zal ten roof zijn voor de volken[6]).

6. Ook hare dochters, die op het land zijn, zullen door het zwaard gedood worden[7]); en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben.

7. Want dit zegt de Heere God[8]): Zie, Ik zal Nabuchodonosor, den koning van Babylon, uit het noorden[9]), den koning der koningen[10]), naar Tyrus brengen, met paarden en wagens en ruiters en troepen en veel volk.

8. Uwe dochters, die op het land zijn, zal hij door het zwaard dooden; en hij zal u omgeven met schansen en eenen wal opwerpen in het rond en het schild tegen u verheffen[11]).

9. En schilddaken en stormrammen zal hij richten tegen uwe muren, en uwe torens zal hij vernielen met zijn wapentuig.

10. Van den stroom zijner rossen zal het stof u bedekken, van het gedruisch der ruiters en raderen en wagens zullen uwe muren schudden, wanneer hij uwe poorten binnentrekt gelijk door de opening eener doorgebroken stad[12]).

---

volken vele vijandelijke volken tegen Tyrus doen komen, (Hebr.) «gelijk de zee hare golven doet opkomen».

[5]) d. i. Het puin van hare muren en torens.

[6]) Zie voor de vervulling Is. XXIII noot 19.

[7]) *Hare dochters* zijn de onderhoorige steden *op het* vaste *land* van Phenicië; *de dood door het zwaard* beteekent de verwoesting derzelve.

[8]) Eene nieuwe strophe, die op dezelfde wijze als v. 3 wordt ingeleid.

[9]) Zie Jer. I noot 10 aan het einde.

[10]) Zie Is. X noot 7.

[11]) Na de steden van het vasteland (zie noot 7) te hebben veroverd, zal Nabuchodonosor het beleg slaan om het eiland Tyrus en hiertoe *schansen* (zie IV noot 2) en *eenen wal* (Hebr.) «tegen u» oprichten. Volgens den H. Hiëronymus e. a. overbrugde Nabuchodonosor, gelijk later Alexander, de zeëngte met den hier bedoelden *wal* of dam om alzoo het eiland te genaken. *Het schild* is een verzamelwoord voor de schilden der krijgers, of beteekent een schilddak, d. i. een uit teenen gevlochten schutdak, in de Vulgaat v. 9 door *vinea* aangeduid, onder welks beschutting de stad werd aangevallen.

[12]) De overwinnaar zal de door de zee omspoelde stad als eene gewone landvesting binnentrekken.

11. Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas: populum tuum gladio cædet, et statuæ tuæ nobiles in terram corruent.

12. Vastabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas: et destruent muros tuos, et domos tuas præclaras subvertent: et lapides tuos, et ligna tua, et pulverem tuum in medio aquarum ponent.

13. Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, et sonitus cithararum tuarum non audietur amplius. *Jer. VII 34.*

14. Et dabo te in limpidissimam petram, siccatio sagenarum eris, nec ædificaberis ultra: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

15. Hæc dicit Dominus Deus Tyro: Numquid non a sonitu ruinæ tuæ, et gemitu interfectorum tuorum cum occisi fuerint in medio tui, commovebuntur insulæ?

16. Et descendent de sedibus suis omnes principes maris: et auferent exuvias suas, et vestimenta sua varia abjicient, et induentur stupore: in terra sedebunt, et attoniti super repentino casu tuo admirabuntur.

17. Et assumentes super te lamen-

11. Met de hoeven zijner rossen zal hij al uwe straten vertreden; uw volk zal hij met het zwaard neervellen; en uwe vermaarde zuilen zullen ter aarde neerstorten[13].

12. Zij zullen uwe schatten rooven, uwe koopwaren plunderen; en zij zullen uwe muren afbreken en uwe lusthuizen omwerpen; en uwe steenen en uwe balken en uw stof zullen zij werpen midden in de wateren.

13. En Ik zal de menigte uwer liederen doen zwijgen, en het geklank uwer harpen zal niet meer gehoord worden.

14. En Ik zal u maken tot een geheel naakte rots, eene droogplaats van netten zult gij zijn; en gij zult niet meer opgebouwd worden; want Ik heb gesproken, zegt de Heere God[14].

15. Dit zegt de Heere God tot Tyrus: Zullen niet door het gedreun van uwen val en door het gekerm uwer verslagenen, wanneer zij gedood worden in uw midden, de eilanden beven[15]?

16. En alle vorsten der zee zullen afdalen van hunne tronen; en zij zullen hunne gewaden afleggen en hunne veelkleurige kleederen wegwerpen en zich bekleeden met ontzetting[16]; op den grond zullen zij nederzitten en verbaasd over uwen plotselingen val zich verwonderen.

17. En over u een klaaglied aan-

---

[13]) De *zuilen*, waarvan ook Herodotus (II 44) gewaagt, waren waarschijnlijk voorstellingen van den Phenicischen zonnegod Heracles of Melkart, die bij den val der zuilen overwonnen zou blijken. Vgl. Is. XLVI 1; Jer. L 2.

[14]) Uit Philostratus en Menander bericht Flavius Jos. (Antiq. X 11, 1; c. Ap. I 21) de dertienjarige belegering van Tyrus door Nabuchodonosor, zonder echter uitdrukkelijk van de inneming der stad te gewagen. Uit de Phenicische oorkonden blijkt echter, gelijk hij zegt in overeenstemming met het getuigenis van Berosus, dat Nabuchodonosor Syrië en *geheel Phenicië,* derhalve ook de hoofdstad Tyrus, heeft onderworpen. Evenwel leverde de plundering van Tyrus aan Nabuchodonosor geen aanmerkelijk voordeel op; zie XXIX 18. De reden daarvan is onbekend. De H. Hiëronymus zegt, dat de Tyriërs gedurende de belegering hunne schatten in veiligheid brachten naar de koloniën.

[15]) De profetie beschrijft (v. 15—18) den schrik en de verbazing der *eilanden,* d. i. der kustlanden en der eilanden in de Middellandsche Zee (vgl. Gen. X noot 6), bij den val der moederstad Tyrus.

[16]) d. i. In treurgewaad van hunne *ontzetting* doen blijken.

tum, dicent tibi: Quomodo peristi, quæ habitas in mari, urbs inclyta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant universi?

18. Nunc stupebunt naves in die pavoris tui: et turbabuntur insulæ in mari, eo quod nullus egrediatur ex te.

19. Quia hæc dicit Dominus Deus: Cum dedero te urbem desolatam sicut civitates, quæ non habitantur: et adduxero super te abyssum, et operuerint te aquæ multæ:

20. Et detraxero te cum his, qui descendunt in lacum ad populum sempiternum, et collocavero te in terra novissima sicut solitudines veteres cum his, qui deducuntur in lacum, ut non habiteris: porro cum dedero gloriam in terra viventium,

21. In nihilum redigam te, et non eris, et requisita non invenieris ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

heffend, zullen zij tot u zeggen: Hoe zijt gij vergaan, gij, die woont in de zee[17]), hooggeprezen stad, die sterk waart ter zee, gij met uwe bewoners[18]), voor wie allen vreesden?

18. Nu verbazen zich de schepen ten dage van uw sidderen, en beven de eilanden in de zee, omdat er niemand van u uitgaat[19]).

19. Want dit zegt de Heere God[20]): Wanneer Ik u maak tot eene verwoeste stad, gelijk de steden, die niet bewoond worden, en Ik over u den afgrond doe opkomen, en de vele wateren u overdekken,

20. en Ik u nederhaal met degenen, die afdalen in den kuil[21]), tot het aloude volk[22]), en u eene plaats geef in het onderaardsche land, gelijk de oude woestenijen[23]), met degenen, die worden heengebracht naar den kuil, opdat gij niet bewoond wordt; ook wanneer Ik in het land der levenden luister geef[24]),

21. zal Ik u tot niets maken, en gij zult niet meer zijn; en als men u zoekt, zal men u niet meer vinden in eeuwigheid, zegt de Heere God.

---

[17]) Septuag.: «Hoe zijt gij vergaan en verdelgd uit de zee!»

[18]) De *stad*, om hare ligging in het midden der zee, en hare *bewoners*, door hunne vloten op de zee.

[19]) Hebr.: «Nu beven de eilanden ten dage van uwen val en schrikken de eilanden (of kustlanden) aan de zee om uwen uitgang». Dit laatste kan of dèn ondergang der stad of het uitgaan der vluchtelingen of der gevangenen beteekenen.

[20]) Tyrus daalt af naar het dodenrijk, waaruit het nimmer terugkeert (v. 19—21). Vgl. Is. XIV 11, 19.

[21]) Naar het Hebr. kan hier reeds de slotzin beginnen: «dan zal Ik u nederhalen tot hen, die zijn afgedaald in den kuil» enz.

[22]) Dat sinds lang in de onderwereld verblijft.

[23]) Hebr.: «in eeuwige woestenijen», eene nadere bepaling van *in het onderaardsche land.*

[24]) d. i. Wanneer Ik door mijne weldaden Mij verheerlijk op de bewoonde aarde. Septuag.: «opdat gij niet bewoond wordt en niet opstaat in het land des levens».

CAPUT XXVII.

HOOFDSTUK XXVII.

Het wonderschip Tyrus (v. 2—11), dat met koopwaren uit alle landen is bevracht (v. 12—25), schipbreuk lijdt en vergaat (v. 26—36).

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
2. Tu ergo fili hominis assume super Tyrum lamentum:
3. Et dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas: Hæc dicit Dominus Deus: O Tyre, tu dixisti: Perfecti decoris ego sum,
4. Et in corde maris sita. Finitimi tui, qui te ædificaverunt, impleverunt decorem tuum:
5. Abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris: cedrum de Libano tulerunt ut facerent tibi malum.
6. Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos: et transtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, prætoriola de insulis Italiæ.
7. Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum ut poneretur in malo: hyacinthus, et purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum.

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
2. Gij dan, menschenzoon, hef over Tyrus een klaaglied aan.
3. En zeg tot Tyrus, dat aan den ingang der zee woont[1]) en handel drijft met de volken naar vele eilanden: Dit zegt de Heere God: O Tyrus, gij zeidet: Volmaakt ben ik in schoonheid[2])
4. en in het hart der zee gelegen[3])! Uwe naburen, die u bouwden, hebben uwe schoonheid volkomen gemaakt[4]).
5. Uit dennen van Sanir timmerden zij u met al het plankwerk voor de zee[5]); eenen ceder van den Libanon namen zij om den mast voor u te maken.
6. Eiken van Basan bewerkten zij tot uwe riemen, en uwe roeibanken maakten zij u van Indisch elpenbeen, de kajuiten uit de eilanden van Italië[6]).
7. Veelkleurig byssus van Egypte weefde men u tot zeil om aan den mast te hechten; donkerblauw en purper van de eilanden Elisa waren uwe bedekking[7]).

---

[1]) Hebr.: «aan de ingangen», de havens van Tyrus, vooral de Egyptische aan de oostkust naar het vasteland en de Sidonische naar Sidon gericht.
[2]) Zie XXVIII 12 en vgl. XVI 14; Thren. II 15; Ps. XLIX 2.
[3]) Hebr.: «in het hart (d. i. in het midden) der zee zijn uwe grenzen»; want de zee omsloot het eiland Tyrus van alle zijden.
[4]) Met deze woorden begint de schildering van Tyrus onder het beeld van een reuzenschip. *Uwe naburen* staat niet in den grondtekst.
[5]) *Uit dennen*, Hebr. waarschijnlijk «cypressen» (vgl. III Reg. V 8, 10; VI 15), *van Sanir*, naar Deut. III 9 den naam van den Hermon of van een deel daarvan, *timmerden zij u* (Hebr.) «het dubbele beschot» der kiel. Dit wijst op de kostbare paleizen van Tyrus, die met cypressen en cederhout beschoten waren.
[6]) *Basan* is eene landstreek in het Overjordaansche gebied; zie Is. II 13; Zach. XI 2. *Uwe roeibanken maakten zij* (Hebr. waarschijnlijk:) «van elpenbeen, ingelegd met bukshout(?) uit de eilanden der Kitthim», de bewoners van het eiland Cyprus of, in uitgebreideren zin, van de kustlanden en eilanden der Middellandsche Zee. Zie Jer. II noot 10.
[7]) *Om aan den mast te hechten*, Hebr.: «om u tot vlag te dienen», want bij de Ouden diende het veelkleurige zeil tot vlag. De *bedekking* der hut was van purper uit *Elisa* (zie Gen. X 4), dat volgens den H. Hiëronymus

8. Habitatores Sidonis, et Aradii fuerunt remiges tui: sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.

9. Senes Giblii, et prudentes ejus habuerunt nautas ad ministerium variæ supellectilis tuæ: omnes naves maris, et nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ.

10. Persæ, et Lydii, et Libyes erant in exercitu tuo viri bellatores tui: clypeum, et galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo.

11. Filii Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu: sed et Pigmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum: ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.

12. Carthaginenses negotiatores tui, a multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque repleverunt nundinas tuas.

13. Græcia, Thubal, et Mosoch,

8. De inwoners van Sidon en van Arad waren uwe roeiers; uwe wijzen, Tyrus, waren uwe stuurlieden[8]).

9. De oudsten van Gebal[9]) en zijne wijzen hadden scheepsvolk ter verzorging van uw velerlei scheepstuig; alle schepen der zee en hunne zeelieden behoorden tot het volk, dat uwen handel dreef[10]).

10. De Perzen en de Lydiërs en de Libyers waren in uw leger uwe krijgslieden; schild en helm hingen zij aan u op tot uwe versiering[11]).

11. De zonen van Arad met uw leger waren op uwe muren in het rond; maar ook de Pygmeërs, die op uwe torens waren, hingen hunne pijlkokers rondom aan uwe muren; zij maakten uwe schoonheid volkomen[12]).

12. De Carthagers waren uwe kooplieden wegens de menigte van allerlei rijkdom; met zilver, ijzer, tin en lood vulden zij uwe markten[13]).

13. Griekenland, Thubal en Mosoch,

---

de Grieksche eilanden der Jonische zee, volgens de nieuweren Zuid-Italië of Sicilië aanduidt. — De profeet bedoelt, dat al deze landen hunne kostbaarste voortbrengselen tot opluistering van Tyrus leverden.

[8]) De vele bondsstaten van Phenicië waren als de bemanning van het schip en deden dienst als *roeiers* enz. (v. 8, 9), terwijl *Tyrus*, het hoofd der bondsstaten, het roer hield. *Sidon* op het vasteland was de vroegere hoofdstad. *Arad*, Hebr. «Arvad», lag op een eiland dicht bij de Phenicische kust.

[9]) Eene stad niet ver van de kust, tusschen Tripolis en Berytos. Vgl. III Reg. V 18.

[10]) Hier en in de volgende verzen wijkt het beeld van het schip meer en meer terug, en treedt de stad met haren handel en haar leger op den voorgrond.

[11]) De *Perzen*, hier het eerst in de H. Schrift vermeld, waren toen nog een weinig aanzienlijke volksstam. Voor *Lydiërs en Libyers* heeft het Hebr. «Loed en Poet», die eveneens Is. LXVI 19 en Jer. XLVI 9 (zie noot 11 aldaar) te zamen vermeld zijn. Zij allen leverden aan Tyrus hulptroepen.

[12]) Zie voor *Arad* noot 8. Voor *Pygmeërs*, volgens den H. Hiëronymus geen eigennaam van een volk, doch een van het Grieksche «pygma», d. i. vuist, afgeleid naamwoord, dat vuistvechters of dappere krijgers beteekent, heeft het Hebr. «gammadim», naar de Septuag.: «wachters». — Het ophangen der *pijlkokers*, Hebr. «schilden», aan de muren der stad duidt aan, dat genoemde volken bijdroegen tot den luister en de sterkte der vesting. — In v. 12—25 beschrijft de profeet de markt van Tyrus, waar kooplieden uit alle volken samenstroomden. Eerst worden de handelsvolken aan en bij de Middellandsche Zee van het westen naar het oosten opgeteld, v. 12—14.

[13]) *De Carthagers* heeft ook de Septuag. Doch naar het Hebr. is «Tharsjisj» (Gen. X 4), waarschijnlijk de Phenicische kolonie Tartessus in Zuidwestelijk Spanje, «uwe handelaarster», omdat zij eenen grooten rijkdom van mineralen in Tyrus ter markt kon brengen. Want Spanje was rijk aan *zilver, ijzer enz.*

ipsi institores tui: mancipia, et vasa ærea, advexerunt populo tuo.

14. De domo Thogorma, equos, et equites, et mulos adduxerunt ad forum tuum.

15. Filii Dedan negotiatores tui: insulæ multæ negotiatio manus tuæ: dentes eburneos, et hebeninos commutaverunt in pretio tuo.

16. Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum, gemmam, et purpuram, et scutulata, et byssum, et sericum, et chodchod proposuerunt in mercatu tuo.

17. Juda et terra Israel ipsi institores tui in frumento primo, balsamum, et mel, et oleum, et resinam proposuerunt in nundinis tuis.

18. Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diversarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi.

19. Dan, et Græcia, et Mosel in

dezen waren uwe handelaren; slaven en koperen vaatwerk voerden zij voor uw volk aan[14]).

14. Uit het huis Thogorma bracht men paarden en strijdrossen en muilezels aan op uwe markt[15]).

15. De zonen van Dedan waren uwe kooplieden, vele eilanden de koophandel uwer hand; elpenbeen en ebbenhout ruilden zij in tegen uwen koopprijs[16]).

16. De Syriër was uw koopman wegens de menigte uwer kunstwerken; edelgesteente en purper en borduurwerk en byssus en zijde en jaspis boden zij u in ruilhandel[17]).

17. Juda en het land van Israël, zij waren uwe handelaren in uitgelezen tarwe[18]); balsem en honig en olie en hars boden zij aan op uwe markten.

18. Damascus was uw koopman wegens de menigte uwer kunstwerken, in menigte van velerlei goederen, in fijnen wijn[19]), in wol van de beste kleur.

19. Dan en Griekenland en Mosel[20])

---

[14]) *Griekenland,* Hebr.: «Javan» (zie Joël III noot 10). *Thubal* en *Mosoch,* naar Gen. X 2 «zonen van Japheth», woonden aan de zuidkust en ten zuidoosten der Zwarte Zee, in het aan *koper* rijke Pontische bergland.

[15]) *Het huis Thogorma* beteekent waarschijnlijk een Armenischen volksstam (zie Gen. X 3); Armenië was om zijnen rijkdom aan *paarden* en *muilezels* bij de Ouden bekend. Zie voor de vertaling *equites, strijdrossen,* Exod. XV noot 16.

[16]) Handelsbetrekkingen met de noordwestelijke Arabieren en de naaste naburen in het oosten, v. 15—18. — Zie voor het Arabische handelsvolk *Dedan* XXV noot 12 en Is. XXI noot 16. Door de *eilanden* zijn waarschijnlijk de kusten en de eilanden der Roode Zee bedoeld; althans *elpenbeen* en *ebbenhout* zijn vooral Afrikaansche voortbrengselen, welke waarschijnlijk als schatting aan Tyrus betaald werden. Want *de koophandel uwer hand* schijnt te beteekenen de onder uwe heerschappij staande kooplieden. Zie v. 21.

[17]) Voor de *kunstwerken,* welke in Tyrus werden vervaardigd, brachten de Syriërs *edelgesteente* enz. op de markt van Tyrus. — Het Hebr. *chodchod* is Is. LIV 12 door *jaspis* vertaald. — De koraal- en parelvisscherij in de Perzische golf leverde aan den *Syriër,* Hebr.: «Aram» (het land tusschen Chanaän-Phenicië en den Euphraat), de genoemde edelgesteenten. Babel was van oudsher (zie Jos. VII 21) bekend om zijne weefselen en zijn borduurwerk.

[18]) Hebr.: «in tarwe van Minnith», eene in het Ammonietische gebied gelegen stad, naar II Par. XXVII 5 rijk aan granen.

[19]) Hebr.: «in wijn van Chelbon», het drie uren noordoostelijk van Damascus liggende dorp Chalbûn. De hier geteelde wijn wordt in het spijkerschrift geprezen en was volgens de Ouden de geliefkoosde drank der Perzische koningen.

[20]) Hebr.: «Wedan (vermoedelijk een Arabische stam) en Javan van Oezal», een ander Javan, dan het in v. 13 genoemde. Oezal, Gen. X 27 onder de Arabische volksstammen genoemd, woonde

nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum: stacte, et calamus in negotiatione tua.
20. Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum.
21. Arabia, et universi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuæ: cum agnis, et arietibus, et hœdis venerunt ad te negotiatores tui.
22. Venditores Saba, et Reema, ipsi negotiatores tui: cum universis primis aromatibus, et lapide pretioso, et auro, quod proposuerunt in mercatu tuo.
23. Haran, et Chene, et Eden negotiatores tui: Saba, Assur, et Chelmad venditores tui:
24. Ipsi negotiatores tui multifariam involucris hyacinthi, et polymitorum, gazarumque pretiosarum, quæ obvolutæ, et astrictæ erant funibus: cedros quoque habebant in negotiationibus tuis.
25. Naves maris, principes tui in negotiatione tua: et repleta es, et glorificata nimis in corde maris.

boden op uwe markten gesmeed ijzer aan; mirreolie[21]) en specerijriet waren onder uwe koopmanschap.
20. Dedan[22]), zij waren uwe handelaren in zadelkleeden.
21. Arabië en alle vorsten van Cedar[23]), zij waren de kooplieden uwer hand; met lammeren en rammen en bokken kwamen zij tot u als uwe kooplieden.
22. De verkoopers van Saba en Reëma[24]), zij waren uwe kooplieden in allerlei fijne reukwerken en kostbaar gesteente en goud, dat zij u in ruilhandel aanboden.
23. Haran en Chene en Eden waren uwe kooplieden; Saba, Assur en Chelmad uwe verkoopers[25]).
24. Zij waren uwe kooplieden in velerlei goed, in donkerblauwe en veelkleurige mantels en kostbare stoffen, die omwikkeld en met touwen vastgebonden waren; ook ceders hadden zij onder uwe koopmanschappen[26]).
25. Zeeschepen waren uwe vorsten in uwen handel[27]); en gij werdt vol en verheerlijkt uitermate in het hart der zee.

---

waarschijnlijk in Gelukkig-Arabië. — In v. 19—22 de handel van zuidelijk Arabië en van de Syrisch-Arabische woestijn op Tyrus.

[21]) Het Hebr. «kiddah» is Exod. XXX 24 door «kassie» vertaald, zie aldaar noot 16. Kassie en *specerijriet* (zie Is. XLIII noot 22) zijn voortbrengselen van Arabië.

[22]) *Dedan* is waarschijnlijk verschillend van het in v. 15 genoemde. Vgl. Gen. X 7 «Dadan» of Dedan onder de zonen van Cham, en Gen. XXV 1, 3 «Dadan» of Dedan, kleinzoon van Cetura. Doch beide zijn Arabische volksstammen.

[23]) Zie Is. XXI noot 19 en voor het volgende hierboven noot 16.

[24]) Arabische volksstammen. Zie Gen. X 7, waar zij vermeld zijn onder «de zonen van Chus».

[25]) De handel van Mesopotamië op Tyrus. — Van *Haran* (zie Gen. XI noot 13) liep een groote handelsweg naar Babylonië, de Perzische golf en Palestina. *Chene*, Hebr. «Kanneh», waarschijnlijk «Chalanne» of «Kalne» van Gen. X 10 (vgl. Is. X 9 «Calano»), is onbekend; volgens de meesten Ctesiphon aan den Tiger. *Eden* is vermoedelijk het «Bit-Adini» der opschriften, eene landstreek aan den Euphraat. Zie voor het Arabische *Saba* op v. 22; zijne karavanen ruilden hunne koopwaren met die van Mesopotamië en reisden hiermede verder naar Tyrus. *Chelmad* schijnt de naam van eene landstreek, Septuag.: «Charman», wellicht Karmanië.

[26]) Hebr. vermoedelijk: «Zij waren uwe handelaren in prachtige stoffen, in purperen en gestikte mantels en in bonte dekkleeden, in gevlochten en gedraaide touwen op uwe markt».

[27]) Voor *zeeschepen* heeft het Hebr.: «Tharsis-schepen»; zie Ps. XLVII noot 8 en Is. II noot 10. Zij waren *uwe vorsten*, d. i. bekleedden de voornaamste plaats, *in uwen handel;* volgens de Grieksche vertaling van Aquila: «zij stonden u ten dienste». Zie verder v. 4 volg.

26. In aquis multis adduxerunt te remiges tui: ventus auster contrivit te in corde maris.
27. Divitiæ tuæ, et thesauri tui, et multiplex instrumentum tuum, nautæ tui et gubernatores tui, qui tenebant supellectilem tuam, et populo tuo præerant: viri quoque bellatores tui, qui erant in te cum universa multitudine tua, quæ est in medio tui: cadent in corde maris in die ruinæ tuæ.
28. A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes:
29. Et descendent de navibus suis omnes, qui tenebant remum: nautæ, et universi gubernatores maris in terra stabunt:
30. Et ejulabunt super te voce magna, et clamabunt amare: et superjacient pulverem capitibus suis, et cinere conspergentur.
31. Et radent super te calvitium, et accingentur ciliciis: et plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo.
32. Et assument super te carmen lugubre, et plangent te: Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit in medio maris?
33. Quæ in exitu negotiationum tuarum de mari implesti populos multos: in multitudine divitiarum tuarum, et populorum tuorum ditasti reges terræ.
34. Nunc contrita es a mari, in profundis aquarum opes tuæ, et

26. Op de vele wateren voerden u uwe roeiers; de zuidenwind heeft u verbrijzeld in het hart der zee[28]).
27. Uwe rijkdommen en uwe schatten en uw velerlei tuig, uwe zeelieden en uwe stuurlieden, die voor uw scheepswant zorgden en aan het hoofd van uw volk stonden[29]), alsmede uwe krijgslieden, die in u waren, met geheel uwe volksmenigte in uw midden — zij vallen in het hart der zee ten dage van uwen ondergang.
28. Van het luid geschrei uwer stuurlieden ontstellen de vloten[30]).
29. En allen, die den riem hielden, verlaten hunne schepen; de zeelieden en alle zeevaarders staan op het land[31]).
30. En zij jammeren over u met luider stem en schreien bitter; en zij werpen stof op hunne hoofden en bestrooien zich met asch.
31. En zij scheren zich kaal wegens u en gorden rouwkleederen aan; en zij weenen over u in de bitterheid der ziel met allerbitterst geween.
32. En zij heffen over u een klaaglied aan[32]) en weeklagen over u: Wie is er als Tyrus, dat verstomd is in het midden der zee?
33. Gij, die bij het aankomen uwer koopmanschappen uit de zee vele volken hebt verzadigd, die met de menigte uwer rijkdommen en uwer volken[33]) de koningen der aarde hebt rijk gemaakt!
34. Nu zijt gij verbrijzeld uit de zee[34]); in de diepten der wateren

[28]) Het beeld van het zeeschip komt hier weder op den voorgrond. *Op de vele wateren*, d. i. op den grooten oceaan; dit wijst wellicht op de heillooze staatkunde van Tyrus. *De zuidenwind*, Hebr.: «de oostenwind», de vooral op zee gevreesde oosterstorm, is een beeld van den Chaldeeuwschen veroveraar, XXVI 7.
[29]) Hebr.: «die uwen handel dreven».
[30]) De overige handelsvolken; zie XXVI 15.
[31]) Uit vrees voor een zelfden ondergang; zie XXVI 16.
[32]) Zie XXVI 17.
[33]) Hebr.: «en uwer koopmanschappen».
[34]) Uit de zee verdwenen en in hare golven begraven.

omnis multitudo tua, quæ erat in medio tui, ceciderunt.

35. Universi habitatores insularum obstupuerunt super te: et reges earum omnes tempestate perculsi mutaverunt vultus.

36. Negotiatores populorum sibilaverunt super te: ad nihilum deducta es, et non eris usque in perpetuum.

zijn uwe schatten en geheel uwe volksmenigte, die in uw midden was, neergestort.

35. Al de bewoners der eilanden zijn verstomd over u; en al hunne koningen, ontzet over den storm, veranderen van gelaat.

36. De handelaren der volken sissen over u; tot niets zijt gij geworden, en gij zult niet meer zijn in eeuwigheid!

CAPUT XXVIII.

HOOFDSTUK XXVIII.

Hoovaardij en vernedering van den koning van Tyrus (v. 1—10). Klaaglied over zijnen val (v. 11—19). Godspraak over Sidon (v. 20—26).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, dic principi Tyri: Hæc dicit Dominus Deus: Eo quod elevatum est cor tuum, et dixisti: Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi in corde maris: cum sis homo, et non Deus, et dedisti cor tuum quasi cor Dei.

3. Ecce sapientior es tu Daniele: omne secretum non est absconditum a te.

4. In sapientia et prudentia tua fecisti tibi fortitudinem: et acquisisti aurum, et argentum in thesauris tuis.

5. In multitudine sapientiæ tuæ, et in negotiatione tua multiplicasti

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:

2. Menschenzoon, zeg tot den vorst van Tyrus: Dit zegt de Heere God: Omdat uw hart zich verheven heeft en gij gezegd hebt: Ik ben een God, en ik zetel op een godsgestoelte in het hart der zee; daar gij een mensch zijt, en geen God, en gij uw hart gemaakt hebt als het hart van een God[1]. —

3. Zie, gij zijt wijzer dan Daniël, geen geheim is voor u verborgen[2].

4. Door uwe wijsheid en schranderheid hebt gij u macht verkregen; en gij hebt goud en zilver aangeworven in uwe schatkamers[3].

5. Door uwe veelzijdige wijsheid en door uwen koophandel hebt gij

---

[1]) De hier begonnen volzin wordt, na de verklarende tusschenrede in v. 3—5, in v. 6 weder opgenomen en eerst daarna in v. 7—8 voltooid. De toenmalige *vorst* of «koning» (v. 11) was volgens Flavius Jos. (c. Ap. I 21) Ithobal II. De koningen van Tyrus waanden zich van goddelijke afkomst en eene godheid te zijn; het eiland Tyrus, *in het hart der zee* gelegen (zie XXVII 4), was hun *godsgestoelte*. *Uw hart gemaakt hebt* enz., d. i. u inbeeldt eene godheid te zijn.

[2]) *Gij zijt*, in uwe schatting, ***wijzer** dan Daniël*, die slechts de geheimen kende, welke God hem openbaarde (zie Dan. IV 6); ***voor u** echter **is***, naar uwen ijdelen waan, ***geen geheim***, welk ook, ***verborgen***. — De vergelijking is van den profeet, niet van den koning, aan wien Daniël waarschijnlijk onbekend was. — Zie XIV 14.

[3]) Tyrus was machtig en rijk geworden door zijnen wereldhandel, de vrucht zijner ***wijsheid*** en ***schranderheid***.

tibi fortitudinem: et elevatum est cor tuum in robore tuo.

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Eo quod elevatum est cor tuum quasi cor Dei:

7. Idcirco ecce ego adducam super te alienos robustissimos gentium: et nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, et polluent decorem tuum.

8. Interficient, et detrahent te: et morieris in interitu occisorum in corde maris.

9. Numquid dicens loqueris: Deus ego sum, coram interficientibus te: cum sis homo, et non Deus, in manu occidentium te?

10. Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

11. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis leva planctum super regem Tyri:

12. Et dices ei: Hæc dicit Dominus Deus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore,

13. In deliciis paradisi Dei fuisti: omnis lapis pretiosus operimentum

uwe macht vermeerderd; en uw hart is hoogmoedig geworden op uwe kracht. —

6. Deswege zegt dit de Heere God: Omdat uw hart zich verheven heeft als het hart van een God,

7. daarom, zie, zal Ik vreemden over u brengen, de machtigsten der volken; en zij zullen hunne zwaarden ontblooten tegen de schoonheid uwer wijsheid, en zij zullen uwen glans ontwijden[4]).

8. Zij zullen u ombrengen en nederhalen[5]); en gij zult den dood der verslagenen sterven in het hart der zee[6]).

9. Zult gij dan werkelijk zeggen: Ik ben een God, voor het aangezicht dergenen, die u ombrengen; daar gij een mensch zijt, en geen God, in de hand dergenen, die u dooden?

10. Den dood der onbesnedenen[7]) zult gij sterven door de hand van vreemden; want Ik heb gesproken, zegt de Heere God.

11. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende: Menschenzoon, hef een klaaglied aan over den koning van Tyrus!

12. En zeg tot hem: Dit zegt de Heere God: Gij waart het zegel der gelijkvormigheid, vol wijsheid en volmaakt in schoonheid[8])!

13. In den lusttuin van Gods paradijs waart gij[9]); allerlei kostbaar

---

[4]) *De schoonheid* van Tyrus beteekent zijnen rijkdom en zijne pracht. De glans, die hiervan afstraalde, maakte het in zijne schatting als tot eene godheid; daarom beteekent *ontwijden* hier plunderen, vernederen enz.

[5]) Hebr.: «in den kuil werpen» als een verachtelijk lijk.

[6]) Gelijk de verslagenen in den krijg zult gij, ongeacht en onbetreurd, sterven *in het hart der zee*, op de plaats zelve, waar gij zoo trots zetelt; zie v. 2 en XXVII 4.

[7]) Hoewel lichamelijk besneden (want de besnijdenis was bij de Pheniciërs in zwang, Herod. II 104), zal hij *den dood der onbesnedenen* sterven, d. i. den schandelijken dood der onreinen en goddeloozen. Als zoodanigen toch golden bij de Hebreërs de onbesnedenen.

[8]) Gij waart in uwen trotschen waan *het zegel*, d. i. de meest volkomen uitdrukking, *der gelijkvormigheid* met het hoogste wezen, Hebr.: «der volmaaktheid»; en daarom *vol wijsheid* enz.

[9]) Hebr.: «In Eden, in den hof van God, waart gij»; vgl. Gen. II 15; XIII 10; Is. LI 3. Het rijke en weelderige Tyrus was in de schatting des konings als een paradijs, waar niets aan zijn geluk ontbrak.

tuum: sardius, topazius, et jaspis, chrysolithus, et onyx, et beryllus, sapphirus, et carbunculus, et smaragdus: aurum opus decoris tui: et foramina tua in die, qua conditus es, præparata sunt.

gesteente bedekte u: cornalijn, topaas en jaspis, chrysolieth en onyx en beril, saffier en karbonkel en smaragd[10]; van goud was uw sierlijk werk; en uwe kassen waren gereed, ten dage dat gij geschapen zijt[11]).

14. Tu cherub extentus, et protegens, et posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti.

14. Gij waart een uitgespreide en beschermende cherub, en Ik heb u gesteld op den heiligen godsberg, in het midden van vurige steenen wandeldet gij[12]).

15. Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te.

15. Gij waart volmaakt in uwe wegen van den dag uwer schepping af, totdat er ongerechtigheid in u gevonden is[13]).

16. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti: et ejeci te de monte Dei, et perdidi te o cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.

16. Door de uitgebreidheid van uwen koophandel werd uw binnenste met onrecht vervuld, en gij hebt gezondigd; en Ik wierp u van den godsberg af en deed u omkomen, o beschermende cherub, uit het midden der vurige steenen.

17. Et elevatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam tuam in decore tuo, in terram projeci te: ante faciem regum dedi te ut cernerent te.

17. En uw hart verhief zich op uwe schoonheid; uwe wijsheid hebt gij verloren bij uwe schoonheid; op de aarde heb Ik u nedergeworpen; voor het aangezicht der koningen heb Ik u gemaakt tot een schouwspel.

18. In multitudine iniquitatum tuarum, et iniquitate negotiationis tuæ polluisti sanctificationem tuam: producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te, et dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium videntium te.

18. Door de menigte uwer ongerechtigheden en door de onrechtvaardigheid van uwen koophandel hebt gij uw heiligdom ontwijd; derhalve zal Ik vuur doen uitgaan uit uw midden, dat u verteren zal, en Ik zal u maken tot asch op de aarde voor de oogen van allen, die u zien.

---

[10]) Dezelfde negen edelgesteenten waren op het borstschild des gerichts van Exod. XXVIII 17—20; zie noot 13 aldaar en vgl. Exod. XXXIX 10—13.

[11]) De Vulgaat volgde hier de Grieksche vertaling van Aquila. Waarschijnlijk is de zin: genoemde edelgesteenten waren in gouden kassen ingezet en al deze tooi was u bereid van den dag uwer troonsbestijging af. Door *foramina* schijnt de H. Hiëronymus de *kassen* te verstaan, waarin de edelgesteenten gezet zijn; volgens anderen zijn speeltuigen met gaatjes bedoeld, als b.v. de fluit, waarmede de koning was ingehuldigd.

[12]) *Gij waart* in uw Eden (v. 13) als een *cherub*, die met *uitgespreide* vleugels de schatten van Tyrus bewaakte; eene zinspeling op Gen. III 24 en Exod. XXV 19 volg. *Ik heb u* tot koning gesteld *op den heiligen godsberg*, d. i. in Tyrus, dat om den beroemden tempel van Melkart-Heracles eene heilige stede was en een als het ware *met vurige steenen* ommuurde en ongenaakbare godsberg scheen.

[13]) *Gij waart volmaakt* enz., d. i. niets ontbrak aan uwen luister van den dag uwer troonsbestijging af, totdat gij de maat uwer zonden gevuld hadt. Welke *ongerechtigheid* vooral bedoeld wordt, zal blijken uit de volg. verzen.

19. Omnes, qui viderint te in gentibus, obstupescent super te: nihili factus es, et non eris in perpetuum.

20. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

21. Fili hominis pone faciem tuam contra Sidonem: et prophetabis de ea,

22. Et dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Sidon, et glorificabor in medio tui: et scient qui ego Dominus, cum fecero in ea judicia, et sanctificatus fuero in ea.

23. Et immittam ei pestilentiam, et sanguinem in plateis ejus: et corruent interfecti in medio ejus gladio per circuitum: et scient quia ego Dominus.

24. Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis, et spina dolorem inferens undique per circuitum eorum, qui adversantur eis: et scient quia ego Dominus Deus.

19. Allen, die u gezien hebben onder de volken, staan verstomd over u; tot niets zijt gij geworden, en gij zult niet meer zijn in eeuwigheid[14]).

20. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:

21. Menschenzoon, richt uw aangezicht tegen Sidon[15]) en profeteer aangaande hetzelve,

22. en zeg: Dit zegt de Heere God: Zie, Ik tegen u, Sidon, en Ik zal Mij verheerlijken in het midden van u; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik aan hetzelve gerichten gehouden en Mij aan hetzelve geheiligd heb[16]).

23. En Ik zal daarin de pest zenden en bloed in zijne straten; en in zijn midden zullen verslagenen neerstorten door het zwaard in het rond; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben.

24. En er zal voor het huis van Israël geen aanstoot van bitterheid meer zijn en geen doorn, die van alle zijden smart veroorzaakt rondom degenen, die hun vijandig zijn[17]); en zij zullen weten, dat Ik de Heere God ben.

---

[14]) Hoewel de profeet hier spreekt over den val van den koning van Tyrus, steunt toch zijne beeldspraak op de overlevering betreffende den val der engelen. Zij toch waren in hunne oorspronkelijke heiligheid het volmaaktste evenbeeld van God (v. 12), die hen in het paradijs des hemels geplaatst en met de schoonste gaven versierd had (v. 13). Doch om hunnen hoogmoed (v. 17), omdat zij aan God gelijk wilden zijn (v. 2, 6), werden zij door God verworpen en uit den hemel gebannen (v. 16, 17), om voor immer door het helsche vuur te worden verteerd (v. 18).

[15]) *Sidon*, de beroemde handelsstad, ten noorden van Tyrus, op de smalle strook tusschen den Libanon en de Middellandsche Zee gelegen (vgl. Gen. X 15), stond oorspronkelijk aan het hoofd der Phenicische bondsstaten. Ten tijde van Salomon (vgl. III Reg. V 6) en later was het door Tyrus overvleugeld (vgl. XXVII 8). Op het einde der achtste eeuw werd Tyrus door Sennacherib vernederd en Sidon tot een van Assur afhankelijk koninkrijk verheven. Afvallig geworden, werd het in 679 v. Chr. door Asarhaddon ingenomen en verdelgd. Wederom opgebouwd, had het ten tijde van Jeremias zijn eigen koningen en een zekere zelfstandigheid (zie Jer. XXV 22 en XXVII 3). Nadat Nabuchodonosor Phenicië had onderworpen, kwam Sidon, onder de heerschappij eerst der Chaldeën en vervolgens der Perzen, aan het hoofd der Phenicische steden (vgl. I Esdr. III 7; Herod. VIII 67); in 351 v. Chr. werd het door Artaxerxes III om zijnen opstand zwaar getuchtigd en ten onder gebracht.

[16]) *Mij verheerlijken* door machtige daden (zie Exod. XIV 4), te weten door straf*gerichten*, waardoor *Ik Mij heiligen zal*, d. i. Mij als den hater der zonde zal openbaren.

[17]) *Geen aanstoot*, die *bittere* smart veroorzaakt. Hebr.: «er zal.... geen wondende doorn of pijnlijke distel meer zijn onder allen, die rondom hen zijn, die hen verachten». Hiermede zijn de

25. Hæc dicit Dominus Deus: Quando congregavero domum Israel de populis, in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram gentibus: et habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Jacob.

26. Et habitabunt in ea securi: et ædificabunt domos, et plantabunt vineas, et habitabunt confidenter, cum fecero judicia in omnibus, qui adversantur eis per circuitum: et scient quia ego Dominus Deus eorum.

25. Dit zegt de Heere God: Wanneer Ik het huis van Israël verzamel uit de volken, waaronder zij verstrooid zijn, zal Ik Mij aan hen heiligen voor de oogen der heidenen; en zij zullen wonen in hun land, dat Ik gegeven heb aan mijnen dienstknecht Jacob.

26. En zij zullen daarin veilig wonen; en zij zullen huizen bouwen en wijngaarden planten en rustig wonen, wanneer Ik gerichten heb gehouden aan allen, die hun vijandig zijn in het rond; en zij zullen weten, dat Ik de Heer, hun God, ben[18]).

CAPUT XXIX.

HOOFDSTUK XXIX.

Pharao, de krokodil van den Nijl, wordt gevangen en komt om met zijne legermacht wegens zijne hoovaardij en zijne trouweloosheid tegenover Juda; Egypte wordt, na getuchtigd te zijn, een gering koninkrijk (v. 1—16). Nabuchodonosor ontvangt als voltrekker van dit gericht het loon, dat hij bij Tyrus moest derven (v. 17—20); troostwoord tot Juda en den profeet (v. 21).

1. In anno decimo, decimo mense, undecima die mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis pone faciem tuam contra Pharaonem regem Ægypti, et prophetabis de eo, et de Ægypto universa:

1. In het tiende jaar, de tiende maand, den elfden dag der maand, geschiedde het woord des Heeren tot mij[1]), zeggende:

2. Menschenzoon, richt uw aangezicht tegen Pharao, den koning van Egypte, en profeteer aangaande hem en aangaande geheel Egypte.

---

rondom Israël-Juda wonende volken, inzonderheid de Sidoniërs, bedoeld, die de Israëlieten menigmaal teisterden (zie XXV 3, 15 enz.). Vgl. Num. XXXIII 55.

[18]) Vgl. XI 17; XX 41. Door zijne gerichten over de heidensche volken bevrijdt God tevens zijn volk van al deszelfs vroegere vijanden en openbaart Hij zich als den Heilige van Israël.

[1]) Opschrift der eerste godspraak tegen Egypte (v. 1—16). *In het tiende jaar* der wegvoering van Joachin (I 2), toen de belegering van Jerusalem reeds een jaar had geduurd, omstreeks zeven maanden vóór de inneming der stad. Sedecias had de hulp van den toen regeerenden Pharao Ephree of Hophra (zie Jer. XLIV noot 28) ingeroepen en, op diens macht steunende, de herhaalde waarschuwing van Jeremias (zie Jer. XXVII), om zich vrijwillig aan de Chaldeeën te onderwerpen, versmaad. Egypte echter had door zijne macht Juda verleid en het door trouweloosheid herhaaldelijk, zelfs nog tijdens deze laatste belegering (zie Jer. XXXVII 4), ten verderve gevoerd. Vandaar deze aankondiging der wraak van Jehova in de godspraken van XXIX tot XXXII.

3. Loquere, et dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Pharao rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, et dicis: Meus est fluvius, et ego feci memetipsum.

4. Et ponam frenum in maxillis tuis: et agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis: et extraham te de medio fluminum tuorum, et universi pisces tui squamis tuis adhærebunt.

5. Et projiciam te in desertum, et omnes pisces fluminis tui: super faciem terræ cades, non colligeris, neque congregaberis: bestiis terræ, et volatilibus cœli dedi te ad devorandum.

6. Et scient omnes habitatores Ægypti quia ego Dominus: pro eo quod fuisti baculus arundineus domui Israel. *Is. XXXVI 6.*

7. Quando apprehenderunt te manu, et confractus es, et lacerasti omnem humerum eorum: et innitentibus eis super te, comminutus es, et dissolvisti omnes renes eorum.

8. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam super te gladium: et interficiam de te hominem, et jumentum.

3. Spreek en zeg: Dit zegt de Heere God: Zie, Ik tegen u, Pharao, koning van Egypte, groote draak, die legert in het midden uwer stroomen en zegt: Mijn is de rivier, en ik heb mij zelven gemaakt[2])!

4. En Ik zal eenen toom[3]) leggen tusschen uwe kaken en de visschen uwer stroomen doen vastkleven aan uwe schubben; en Ik zal u ophalen uit het midden uwer stroomen, en al uwe visschen zullen aan uwe schubben blijven hangen[4]).

5. En Ik zal u in de woestijn wegwerpen met al de visschen van uwen stroom; op de oppervlakte der aarde zult gij vallen, men zal u niet oprapen noch verzamelen; aan de wilde dieren der aarde en aan de vogelen des hemels heb Ik u gegeven ter verslinding.

6. En al de bewoners van Egypte zullen weten, dat Ik de Heer ben; dewijl gij een rieten stok geweest zijt voor het huis van Israël[5]).

7. Wanneer zij u in de hand namen, dan braakt gij en scheurdet gij geheel hunnen schouder[6]); en leunden zij op u, dan vielt gij in stukken en deedt gij al hunne lendenen waggelen.

8. Daarom zegt dit de Heere God: Zie, Ik zal over u het zwaard brengen; en Ik zal van u uitroeien mensch en vee!

---

[2]) De Nijl wordt als de bron van Egypte's vruchtbaarheid met het vruchtbare Egypte vereenzelvigd; de op zijne macht en zijnen rijkdom trotsche Pharao is als de *groote draak*, d. i. de krokodil, het heilige dier, dat in de *stroomen*, d. i. in den Nijl met zijne armen en kanalen, legert. In dwazen overmoed zich vergodend, zegt hij: *Mijn is de rivier en* (Hebr.) «ik heb (haar) voor mij gemaakt», m. a. w. ik heb dat vruchtbare water door armen, kanalen en waterbekkens (zie Exod. VII noot 8) over het land verdeeld. — De Pharao werd, als de zoon van de godheid Ra, zelf voor eene godheid gehouden; als zoodanig wordt hij op de Egyptische monumenten voorgesteld.

[3]) Hebr.: «eenen haak»; zie XIX 4.

[4]) M. a. w. de Pharao zal met zijn volk omkomen.

[5]) *Een rieten stok*, een passend beeld voor het aan riet vruchtbare Egypte, beteekent de hulp, die dit laatste rijk aan Juda beloofde. Die hulp echter was ijdel, bedrieglijk en voor Juda verderfelijk, gelijk het volg. vers aantoont. Dit zou *de Heer*, de God van Israël, op Egypte wreken, v. 8.

[6]) Septuag.: «geheel de hand». Zie IV Reg. XXIV 7; Jer. XXXVII 4—8; Ez. XVII 15—21.

9. Et erit terra Ægypti in desertum, et in solitudinem: et scient quia ego Dominus: pro eo quod dixeris: Fluvius meus est, et ego feci eum.

10. Idcirco ecce ego ad te, et ad flumina tua: daboque terram Ægypti in solitudines, gladio dissipatam, a turre Syenes, usque ad terminos Æthiopiæ.

11. Non pertransibit eam pes hominis, neque pes jumenti gradietur in ea: et non habitabitur quadraginta annis.

12. Daboque terram Ægypti desertam in medio terrarum desertarum, et civitates ejus in medio urbium subversarum, et erunt desolatæ quadraginta annis: et dispergam Ægyptios in nationes, et ventilabo eos in terras.

13. Quia hæc dicit Dominus Deus: Post finem quadraginta annorum congregabo Ægyptum de populis, in quibus dispersi fuerant.

14. Et reducam captivitatem Ægypti, et collocabo eos in terra Phathures, in terra nativitatis suæ: et erunt ibi in regnum humile:

9. En het land Egypte zal worden tot woestenij en tot wildernis; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben; dewijl gij gezegd hebt: De rivier is de mijne, en ik heb haar gemaakt.

10. Daarom, zie, Ik tegen u en tegen uwe stroomen; en Ik zal het land Egypte maken tot woestenijen, door het zwaard uitgemoord, van den toren van Syene tot aan de grenzen van Ethiopië[7]).

11. Geen menschenvoet zal er doorgaan noch runderhoef het betreden, en het zal onbewoond zijn veertig jaren lang.

12. En Ik zal het land Egypte woest maken te midden van verwoeste landstreken, en zijne steden te midden van verdelgde steden; en zij zullen verlaten zijn veertig jaren lang; en Ik zal de Egyptenaren verstrooien onder de volken en hen wannen over de landen[8]).

13. Want dit zegt de Heere God: Na verloop van veertig jaren zal Ik Egypte verzamelen uit de volken, onder welke zij verstrooid waren.

14. En Ik zal de gevangenschap van Egypte terugvoeren, en Ik zal hen plaatsen in het land Phathures, in het land hunner herkomst; en aldaar zullen zij een gering koninkrijk zijn[9]).

---

[7]) Hebr.: «Van Migdol af (zie Jer. XLIV noot 1) tot aan Syene en tot aan de grenzen van Koesj», m. a. w. gansch Egypte in zijne geheele uitgestrektheid van de meest noordelijke stad Migdol tot aan de meest zuidelijke *Syene*, Egypt. «Sun», Kopt. «Soean», heden «Assoeân» geheeten. De grenzen van Koesj of Ethiopië (zie Is. XVIII noot 1) lagen nog iets meer zuidelijk.

[8]) De v. 11 en 12 zijn eene dichterlijke en hyperbolische beschrijving van het godsgericht over Egypte; vgl. Is. XIII 20. Op dezelfde wijze spreken andere profetieën van de geheele verwoesting en ontvolking van Juda, hoewel er bewoners en wijngaarden en vruchtboomen, zelfs steden waren overgebleven (zie Jer. XL 10). De *veertig jaren* zijn volgens sommigen een symbolisch-profetisch getal om een lang tijdperk of eene door God afgemeten straf te beteekenen. Volgens anderen is Egypte werkelijk gedurende veertig jaren een verwoest en ontvolkt land geweest, na den inval der Chaldeeën, waarvan in v. 17—21 sprake is. De *verwoeste landstreken*, in welker *midden* Egypte verwoest zal liggen, zijn (naar den H. Hiëronymus) Juda, Philistea, Edom, Moab en de overige landen, tegen welke Ezechiël heeft geprofeteerd (XXV) en Nabuchodonosor, eer hij in Egypte viel, is opgetrokken; vgl. XXX 7.

[9]) Het *land Phathures*, d. i. Boven-Egypte (zie Jer. XLIV noot 1), was (vgl. Herod. II 4) de oorspronkelijke bakermat der Egyptenaren. *Aldaar* binnen de grenzen van hun geboorteland, zullen zij nog *een gering koninkrijk* zijn.

15. Inter cetera regna erit humillima, et non elevabitur ultra super nationes, et imminuam eos ne imperent gentibus.

16. Neque erunt ultra domui Israel in confidentia, docentes iniquitatem, ut fugiant, et sequantur eos: et scient quia ego Dominus Deus.

17. Et factum est in vigesimo et septimo anno, in primo, in una mensis: factum est verbum Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum: omne caput decalvatum, et omnis humerus depilatus est: et merces non est reddita ei, neque exercitui ejus de Tyro pro servitute, qua servivit mihi adversus eam.

15. Onder de overige koninkrijken zal het zeer gering zijn, en het zal zich niet meer verheffen boven de volken, en Ik zal hen klein maken, opdat zij niet gebieden over de volken[10].

16. Ook zullen zij voor het huis van Israël geen toeverlaat meer zijn, ongerechtigheid leerend om te vluchten en hen te volgen[11]; en zij zullen weten, dat Ik de Heere God ben.

17. En het gebeurde in het zeven en twintigste jaar, in de eerste (maand), op den eersten der maand: het woord des Heeren geschiedde tot mij[12]), zeggende:

18. Menschenzoon, Nabuchodonosor, de koning van Babylon, heeft zijn leger zwaar dienstwerk doen verrichten tegen Tyrus; elk hoofd is kaal geworden, en elke schouder is ontveld; en geen loon is hem noch zijn leger uit Tyrus geworden voor het dienstwerk, dat hij voor Mij verricht heeft tegen haar[13]).

---

[10]) Ruim 60 jaren na deze profetie (in 525) kwam Egypte onder de Perzische opperheerschappij, die ruim eene eeuw geduurd heeft; daarop volgde de zwakke regeering van inheemsche dynastieën, die vooral in Boven-Egypte hunnen zetel hadden (415—350). Na nogmaals door de Perzen te zijn overwonnen, kwam Egypte onder den schepter van Alexander den Groote en na hem werd de Grieksche overheersching door de Ptolomeën bestendigd tot aan de komst der Romeinen.

[11]) *Ongerechtigheid leerend,* d. i. Juda door zijne macht verlokkend tot een verbond in strijd met Gods wil. Naar het Hebr. zal Egypte «niet meer voor het huis van Israël een toeverlaat zijn, ongerechtigheid in herinnering brengend, omdat zij het met hen hielden». De ongerechtigheid van Israël bestond in zijn vertrouwen op den steun van Egypte, met verzaking van Jehova. Die steun zal met de vernedering van Egypte te niet gaan, en bijgevolg zal dit rijk niet meer als aanklager van het afvallige Israël bij God kunnen optreden.

[12]) Het *zeven en twintigste jaar* na de wegvoering van Joachin (I 2) is het jaar 571. Het was het zestiende jaar na den val van Jerusalem en ruim één jaar, nadat Nabuchodonosor de dertienjarige belegering van Tyrus had beëindigd, drie jaren, voordat hij optrok naar Egypte. Want deze laatste krijgstocht, waarvan in de hier volgende profetie gesproken wordt, had volgens de annalen van dien Chaldeeuwschen koning plaats in zijn 37e jaar, in 568 v. Chr. (zie Jer. XLIII noot 15).

[13]) *Zwaar dienstwerk,* b.v. bij het aanleggen van den dam tusschen het vasteland en Tyrus (volgens den H. Hiëronymus, zie XXVI noot 11), bij het oprichten der belegeringswerktuigen, schansen enz., zoodat, hyperbolisch uitgedrukt, *elk hoofd kaal* en *elke schouder ontveld* was geworden door het drukken der draagkorven (met hout, aarde, steenen enz.) op hoofd en schouder. *Geen loon,* zie XXVI noot 14. *Voor Mij,* want Nabuchodonosor was, ofschoon onbewust, de uitvoerder van Gods wil.

19. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Ægypti: et accipiet multitudinem ejus, et deprædabitur manubias ejus, et diripiet spolia ejus: et erit merces exercitui illius,
20. Et operi, quo servivit adversus eam: dedi ei terram Ægypti, pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus.
21. In die illo pullulabit cornu domui Israel, et tibi dabo apertum os in medio eorum: et scient quia ego Dominus.

19. Daarom zegt dit de Heere God: Zie, Ik zal Nabuchodonosor, den koning van Babylon, in het land Egypte brengen; en hij zal deszelfs rijkdom nemen en deszelfs buit plunderen en deszelfs roofgoed rooven; en het zal het loon zijn voor zijn leger
20. en voor den arbeid, dien hij verricht heeft tegen haar; Ik heb hem het land Egypte gegeven[14]), omdat hij voor Mij gearbeid heeft, zegt de Heere God.
21. Te dien dage zal er een hoorn opspruiten voor het huis van Israël; en Ik zal u een geopenden mond geven in hun midden[15]); en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben.

CAPUT XXX.

HOOFDSTUK XXX.

Vervolg. Welhaast zal Nabuchodonosor Boven- en Beneden-Egypte komen verwoesten en deszelfs bondgenooten slaan (v. 1—19). De onlangs geleden nederlaag is het begin van het einde (v. 20—26).

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis propheta, et dic: Hæc dicit Dominus Deus: Ululate, væ, væ diei:
3. Quia juxta est dies, et appropinquat dies Domini: dies nubis, tempus gentium erit.
4. Et veniet gladius in Ægyptum: et erit pavor in Æthiopia, cum

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[1]).
2. Menschenzoon, profeteer en zeg: Dit zegt de Heere God: Jammert: Wee, wee den dag!
3. Want nabij is de dag, en genaderd de dag des Heeren: een dag van wolken, de tijd der heidenen zal het zijn[2])!
4. En het zwaard zal komen over Egypte; en siddering zal er zijn in

[14]) Een profetisch verleden, dat op Gods raadsbesluit dienaangaande ziet.
[15]) *Te dien dage*, wanneer Egypte, de oude vijand van Gods volk, is ten val gekomen, zal (naar het Hebr.) God den thans afgehouwen hoorn van Israël (Thren. II 3), deszelfs macht, doen *opspruiten*, door de herstelling van zijn Rijk; vgl. XI 17. — God had den mond van den profeet reeds geopend, toen de tijding van Jerusalem's ondergang tot hem was gekomen (zie XXIV 26 volg.; XXXIII 21 volg.). Daarom beteekent *Ik zal u een geopenden mond geven*, dat door de vervulling der profetie tegen Egypte het gezag van den profeet en diens vrijmoedigheid zullen toenemen.

[1]) Deze profetie is naar den H. Hiëronymus en de nieuweren uitgesproken ongeveer in denzelfden tijd als die van XXIX 1.
[2]) *De dag*, door Joël (I 15; II 1, 2; vooral III 1 volg.) voorspeld, de tijd van het gericht over de heidensche volken, inzonderheid over Egypte (v. 4). Vgl. Soph. I 7, 14.

ceciderint vulnerati in Ægypto, et ablata fuerit multitudo illius, et destructa fundamenta ejus.

5. Æthiopia, et Libya, et Lydi, et omne reliquum vulgus, et Chub, et filii terræ fœderis, cum eis gladio cadent.

6. Hæc dicit Dominus Deus: Et corruent fulcientes Ægyptum, et destruetur superbia imperii ejus: a turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum.

7. Et dissipabuntur in medio terrarum desolatarum, et urbes ejus in medio civitatum desertarum erunt.

8. Et scient quia ego Dominus: cum dedero ignem in Ægypto, et attriti fuerint omnes auxiliatores ejus.

9. In die illa egredientur nuntii a facie mea in trieribus ad conterendam Æthiopiæ confidentiam, et erit pavor in eis in die Ægypti, quia absque dubio veniet.

10. Hæc dicit Dominus Deus: cessare faciam multitudinem Ægypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis. *Supra XXIX 19.*

11. Ipse et populus ejus cum eo

Ethiopië, wanneer er doorboorden zullen vallen in Egypte en zijn rijkdom zal worden weggehaald en zijne grondvesten vernield zullen worden[3]).

5. Ethiopië en Libye en de Lydiërs[4]) en al het overige volk[5]) en Chub en de zonen van het land des verbonds[6]) zullen met hen door het zwaard vallen.

6. Dit zegt de Heere God: En neerstorten zullen zij, die Egypte steunen, en gefnuikt zal worden de trots zijner heerschappij; van den toren van Syene af zullen zij daarin door het zwaard vallen[7]), zegt de Heer, de God der heerscharen.

7. En zij[8]) zullen verwoest zijn te midden van verdelgde landen, en zijne steden zullen te midden van verwoeste steden zijn.

8. En zij zullen weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik vuur[9]) ontsteek in Egypte en al zijne helpers verplet worden.

9. Te dien dage zullen er boden van mijn aangezicht uitgaan op galeien om Ethiopië's gerustheid te niet te doen[10]); en er zal siddering onder hen zijn op den dag van Egypte, want het zal ongetwijfeld komen.

10. Dit zegt de Heere God: Ik zal met Egypte's volksmenigte een einde maken door de hand van Nabuchodonosor, den koning van Babylon.

11. Hij en zijn volk met hem, de

[3]) *Ethiopië* is hier vermeld als het aangrenzende land; zie XXIX 10. In het volg. vers staat het vooraan onder de hulptroepen van Egypte.

[4]) Hebr.: «Koesj en Poet en Loed»; zie Jer. XLVI noot 11.

[5]) Hebr.: «al het vreemde volk», de huurtroepen; zie Jer. XXV noot 20.

[6]) In plaats van het onbekende *Chub* lezen sommigen Loeb (de Libyers), anderen Noeb (de Nubiërs). Eindelijk in het algemeen *de zonen* of de inwoners van elk *land*, dat met Egypte in *verbond* was; naar de Septuag.: «en de zonen mijns verbonds», kunnen de in Egypte wonende Judeërs bedoeld zijn.

[7]) Zij, die *Egypte steunen*, zijn zijne legers, *de trots zijner heerschappij*, Hebr.: «zijner sterkte». *Van den toren* enz., Hebr.: «van Migdol tot Syene»; zie XXIX noot 7.

[8]) *Zij*, de Egyptenaren of eigenlijk hunne landstreken. Zie verder XXIX 12.

[9]) Het krijgsvuur.

[10]) Daar God zelf door zijne wrekers (v. 10) Egypte zal slaan, zijn de vluchtelingen, die, op schepen den Nijl opvarend, de wijk nemen, als *boden, die van Gods aangezicht* uitgaan om Ethiopië te doen opschrikken. Vgl. Is. XVIII 2.

fortissimi gentium adducentur ad disperdendam terram: et evaginabunt gladios suos super Ægyptum: et implebunt terram interfectis.

12. Et faciam alveos fluminum aridos, et tradam terram in manus pessimorum: et dissipabo terram, et plenitudinem ejus manu alienorum, ego Dominus locutus sum.

13. Hæc dicit Dominus Deus: Et disperdam simulacra, et cessare faciam idola de Memphis: et dux de terra Ægypti non erit amplius: et dabo terrorem in terra Ægypti. *Zach. XIII 2.*

14. Et disperdam terram Phathures, et dabo ignem in Taphnis, et faciam judicia in Alexandria.

15. Et effundam indignationem meam super Pelusium robur Ægypti, et interficiam multitudinem Alexandriæ,

16. Et dabo ignem in Ægypto: quasi parturiens dolebit Pelusium, et Alexandria erit dissipata, et in Memphis angustiæ quotidianæ.

17. Juvenes Heliopoleos, et Bubasti gladio cadent, et ipsæ captivæ ducentur.

dappersten der volken, zullen derwaarts gevoerd worden om het land te verderven; en zij zullen hunne zwaarden ontblooten tegen Egypte en het land vullen met verslagenen.

12. En Ik zal de beddingen der stroomen droog maken[11]) en het land overleveren in de handen van de allerboosten; en verdelgen zal Ik het land en zijne volheid door de hand van vreemden: Ik, de Heer, heb gesproken.

13. Dit zegt de Heere God: En vernietigen zal Ik de afgodsbeelden en de afgoden uit Memphis doen vergaan; en een vorst uit het land Egypte zal er niet meer zijn; en Ik zal verschrikking brengen in het land Egypte[12]).

14. En verderven zal Ik het land Phathures en vuur ontsteken in Taphnis en gerichten houden in Alexandrië[13]).

15. En Ik zal mijne verbolgenheid uitstorten over Pelusium, de veste van Egypte, en de menigte van Alexandrië uitroeien[14]).

16. En Ik zal vuur ontsteken in Egypte; als eene vrouw in barensnood zal Pelusium smart lijden, en Alexandrië zal verdelgd worden, en in Memphis zal angst zijn dag aan dag[15]).

17. De jonge mannen van Heliopolis en Bubastus zullen door het zwaard vallen, en zij zelven zullen gevankelijk worden weggevoerd[16])

---

[11]) Om eenen doortocht te banen voor het vijandelijke leger. Vgl. Is. XI 15, 16.

[12]) *Memphis,* Hebr. «Nof» (zie Is. XIX noot 11), de hoofdstad van Beneden-Egypte, was de hoofdzetel van den Egyptischen Apisdienst; ook was daar het heiligdom van Ptah (vandaar de heilige naam der stad Ha-ka-ptah, d. i. huis van den eeredienst van Ptah). Het was ook het gewone verblijf der Egyptische koningen. Zie XXIX 14.

[13]) Zie voor *Phathures* XXIX noot 9, voor *Taphnis* Jer. II noot 16, voor *Alexandrië,* Hebr.: «No» (Thebe), Nah. III noot 4.

[14]) *Pelusium,* Hebr. «Sin», aan de uitmonding van den meest oostelijken Nijlarm gelegen, was eene voorname *veste,* de sleutel van Egypte voor de uit het Oosten komende legers. Voor *de menigte van Alexandrië* heeft het Hebr. «hamoon No», d. i. de menigte van No; zie Jer. XLVI noot 28.

[15]) Hebr.: «en Nof (ziet) vijanden bi[illegible] dag». Want de zegevierende vijanden zullen Nof (zie noot 12) niet heimelijk als bij nacht verrassen, doch op klaarlichten dag openlijk aanvallen. Vgl. Jer. XV 8.

[16]) Zie voor *Heliopolis* Jer. XLIII noot 15; zijne *jonge mannen* zijn de weer[illegible]

18. Et in Taphnis nigrescet dies, cum contrivero ibi sceptra Ægypti, et defecerit in ea superbia potentiæ ejus: ipsam nubes operiet, filiæ autem ejus in captivitatem ducentur.

19. Et judicia faciam in Ægypto: et scient quia ego Dominus.

20. Et factum est in undecimo anno, in primo mense, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

21. Fili hominis brachium Pharaonis regis Ægypti confregi: et ecce non est obvolutum ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur pannis, et fasciaretur linteolis, ut recepto robore posset tenere gladium.

22. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad Pharaonem regem Ægypti, et comminuam brachium ejus forte, sed confractum: et dejiciam gladium de manu ejus:

23. Et dispergam Ægyptum in gentibus, et ventilabo eos in terris.

24. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu ejus: et confringam brachia Pharaonis, et gement gemitibus interfecti coram facie ejus.

18. En in Taphnis zal de dag verduisteren, wanneer Ik aldaar de schepters van Egypte verbreek en in haar de trots harer macht vergaat; haar zal eene wolk bedekken, en hare dochters zullen in gevangenschap worden weggevoerd[17]).

19. En Ik zal gerichten houden aan Egypte; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben.

20. En het gebeurde in het elfde jaar, in de eerste maand, op den zevenden der maand[18]), dat het woord des Heeren tot mij geschiedde, zeggende:

21. Menschenzoon, den arm van Pharao, den koning van Egypte, heb Ik gebroken; en zie, hij is niet verbonden om weder te genezen, om met doeken omwonden en met windselen omzwachteld te worden, ten einde hij, weder sterk geworden, het zwaard zou kunnen voeren[19]).

22. Daarom zegt dit de Heere God: Zie, Ik tegen Pharao, den koning van Egypte, en verbrijzelen zal Ik zijnen arm, den sterken, maar (ook) den gebrokenen[20]); en het zwaard zal Ik neerslaan uit zijne hand.

23. En Egypte zal Ik verstrooien onder de volken en hen wannen over de landen.

24. En de armen van den koning van Babylon zal Ik versterken en mijn zwaard geven in zijne hand; en de armen van Pharao zal Ik breken, en kermend zullen de verslagenen kermen voor diens aangezicht[21]).

---

bare manschappen. *Bubastus*, Egypt. «Pa-Bast», d. i. stad van (de godin) Bast, de met een kattekop voorgestelde godin der zinnelijke liefde. Deze stad was gelegen aan de oostzijde van den Pelusiaanschen Nijlarm. *Zij zelven*, d. i. de genoemde steden, geheel hare overige bevolking.

[17]) *Duisternis* en *wolk* zijn het zinnebeeld der rampen over *Taphnis* (zie noot 13). De *schepters* aldaar beteekenen de macht der Pharao's, die in deze stad hunnen zetel hadden; vgl. Jer. XLIII 8 volg. Hare *dochters* zijn de mindere steden van Beneden-Egypte met hare bevolking.

[18]) Toen Jerusalem reeds in het tweede jaar werd belegerd, vier maanden vóór den val der stad, nadat Pharao eene vergeefsche poging gedaan had om Jerusalem te ontzetten (zie Jer. XXXVII 5—9).

[19]) M. a. w. Pharao's kracht is onherstelbaar gebroken. Zie XVII 9. Wellicht doelt de profeet op de nederlaag, welke Pharao's leger had geleden, toen het door de belegeraars van Jerusalem was teruggeslagen. Vgl. XVII 17.

[20]) Hebr.: «zijne armen, den sterken en den gebrokenen». Al wat Pharao nog overig heeft aan strijdkrachten, zal God door de Chaldeeën vernietigen. Zie voor het volg. vers XXIX 12.

[21]) Naar den grondtekst zal Pharao

25. Et confortabo brachia regis Babylonis, et brachia Pharaonis concident: et scient quia ego Dominus, cum dedero gladium meum in manu regis Babylonis, et extenderit eum super terram Ægypti.

26. Et dispergam Ægyptum in nationes, et ventilabo eos in terras, et scient quia ego Dominus.

25. En de armen van den koning van Babylon zal Ik versterken, en de armen van Pharao zullen neerzinken; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik mijn zwaard geef in de hand van den koning van Babylon en hij het trekt tegen het land Egypte.

26. En Egypte zal Ik verstrooien onder de volken en hen wannen over de landen; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben.

CAPUT XXXI.

HOOFDSTUK XXXI.

Egypte spiegele zich aan Assur, dat hoog als een ceder was verheven (v. 1—9), doch diep is gevallen (v. 10—18).

1. Et factum est in anno undecimo, tertio mense, una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis dic Pharaoni regi Ægypti, et populo ejus: Cui similis factus es in magnitudine tua?

3. Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, et frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, et inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus.

4. Aquæ nutrierunt illum, abyssus exaltavit illum: flumina ejus manabant in circuitu radicum ejus, et rivos suos emisit ad universa ligna regionis.

1. En het gebeurde in het elfde jaar, in de derde maand, den eersten der maand[1]), dat het woord des Heeren tot mij geschiedde, zeggende:

2. Menschenzoon, zeg tot Pharao, den koning van Egypte, en tot zijn volk: Wien zijt gij gelijk geworden in uwe grootheid?

3. Zie, Assur was als een ceder op den Libanon[2]), schoon van takken en dicht van gebladerte en hoog van stam, en tusschen dicht loover[3]) verhief zich zijne kruin.

4. Wateren voedden hem, de kolk maakte hem hoog; hare stroomen vloeiden rondom zijne wortels, en hare beken zond zij naar al de boomen des velds[4]).

---

kermen voor het aangezicht van den overwinnaar, gelijk een doodelijk gewonde kermt. Vgl. XXVIII 9. In het tweede halfvers heeft de Septuag.: «en hij (de koning van Babylon) zal het (zwaard) brengen over Egypte; en hij zal deszelfs buit plunderen en deszelfs roofgoed rooven»; zie XXIX 19.

[1]) Bijna twee maanden na XXX 20, weinige weken vóór den val van Jerusalem.

[2]) De hooge en krachtige *ceder*, de trots van den *Libanon* (zie XVII 3) beteekent het wereldrijk (vgl. Dan. IV 17 volg.) van *Assur*, dat, hoe oud en machtig ook, ten val was gekomen. De toepassing der vergelijking op Egypte, in v. 2 voorbereid, wordt aan het einde van v. 18 aangeduid.

[3]) Hebr. en Septuag.: «tusschen de wolken».

[4]) De *kolk* of de groote en diepe waterplas en de *wateren*, die den ceder besproeiden, wijzen op den Tigris met zijne armen en beteekenen den rijkdom van Assur, waarvan ook de onderworpen volken (*de overige boomen des velds)* genoten.

5. Propterea elevata est altitudo ejus super omnia ligna regionis: et multiplicata sunt arbusta ejus, et elevati sunt rami ejus præ aquis multis.
6. Cumque extendisset umbram suam, in ramis ejus fecerunt nidos omnia volatilia cœli, et sub frondibus ejus genuerunt omnes bestiæ saltuum, et sub umbraculo illius habitabat cœtus gentium plurimarum.
7. Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, et in dilatatione arbustorum suorum: erat enim radix illius juxta aquas multas.
8. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adæquaverunt summitatem ejus, et platani non fuerunt æquæ frondibus illius: omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, et pulchritudini ejus.
9. Quoniam speciosum feci eum, et multis, condensisque frondibus: et æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso Dei.
10. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod sublimatus est in altitudine, et dedit summitatem suam virentem atque condensam, et elevatum est cor ejus in altitudine sua:
11. Tradidi eum in manu fortissimi gentium, faciens faciet ei:

5. Daarom verhief zich zijne hoogte boven al de boomen des velds; en menigvuldig werden zijne twijgen, en hoog werden zijne takken wegens de vele wateren.
6. En toen hij zijne schaduw had uitgebreid, maakten al de vogelen des hemels nesten in zijne takken, en onder zijn gebladerte wierpen al de dieren der wouden hunne jongen, en onder zijne schaduw woonde eene schare van zeer vele volken[5]).
7. En hij was allerschoonst in zijne grootheid en in den wijden omvang zijner takken; zijn wortel toch lag aan vele wateren.
8. Ceders hooger dan deze waren er niet in het paradijs van God, dennen[6]) evenaarden zijne hoogte niet, en geen platanen hadden gebladerte als deze; geenerlei boom in het paradijs van God was gelijk aan hem en zijne schoonheid.
9. Want schoon had Ik hem gemaakt en met veel en dicht gebladerte; en hem benijdden al de boomen van den lusthof, die in het paradijs van God waren[7]).
10. Daarom zegt dit de Heere God: Omdat hij verheven was in hoogte, en hij zijne groene en dichte kruin verhief[8]), en zijn hart trotsch was op zijne hoogte,
11. leverde Ik hem over in de hand van den machtigsten der volken[9]);

[5]) De *vele* aan Assur onderworpen *volken*. De beeldspraak gaat hier in de eigenlijke rede over.
[6]) Hebr. «cypressen».
[7]) Hebr. «alle boomen van Eden, die in den hof van God waren»; zie Gen. II noot 11. Assur had zijne grootheid en zijnen luister aan God te danken; doch in plaats van dit te erkennen, was het hoovaardig en schreef het zijne grootheid toe aan eigen krachten. Hieraan spiegele zich Egypte, dat, even trotsch (zie XXIX 3, 9), gelijk Assur zal vernederd worden (v. 10 volg.).
[8]) Hebr. en Septuag.: «en hij zijne kruin tusschen de wolken verhief». Zie voor Assur's hoogmoed Is. X 9 volg.; XXXVI 19 volg.; XXXVII 23 en vgl. Ez. XXVIII 17.
[9]) Cyaxares met zijne Meden, gesteund door den onderkoning van Babylon, Nabopalassar, overwon den koning van Assur, nam Ninive in en maakte een einde aan dit rijk, waarschijnlijk in 606 v. Chr.

juxta impietatem ejus ejeci eum.

12. Et succident eum alieni, et crudelissimi nationum, et projicient eum super montes, et in cunctis convallibus corruent rami ejus, et confringentur arbusta ejus in universis rupibus terræ: et recedent de umbraculo ejus omnes populi terræ, et relinquent eum.

13. In ruina ejus habitaverunt omnia volatilia cœli, et in ramis ejus fuerunt universæ bestiæ regionis.

14. Quam ob rem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum, nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa, nec stabunt in sublimitate sua omnia, quæ irrigantur aquis: quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam in medio filiorum hominum ad eos, qui descendunt in lacum.

15. Hæc dicit Dominus Deus: In die quando descendit ad inferos, induxi luctum, operui eum abysso: et prohibui flumina ejus, et coercui aquas multas: contristatus est super eum Libanus, et omnia ligna agri concussa sunt.

naar willekeur zal hij met hem handelen[10]); overeenkomstig zijne goddeloosheid verstiet Ik hem.

12. En vreemdelingen en de allerwreedsten der volken zullen hem[11]) afhouwen en hem wegwerpen op de bergen; en in al de dalen zullen zijne takken vallen, en afgeknot liggen zijne twijgen op al de rotsen der aarde[12]); en uit zijne schaduw zullen al de volken der aarde wijken en hem verlaten.

13. Op zijn gevallen stam woonden al de vogelen des hemels, en op zijne takken verwijlden al de wilde dieren des velds[13]).

14. Daarom zullen geene boomen aan de wateren trotsch zijn op hunne hoogte noch hunnen top verheffen tusschen dicht en loofrijk gebladerte[14]) noch in hunne hoogte zich oprichten, zij alle, die besproeid worden door de wateren; want allen zijn zij overgeleverd ten dood, tot het onderaardsche land, in het midden der menschenkinderen, bij hen, die neerdalen in den kuil[15]).

15. Dit zegt de Heere God: Ten dage, toen hij neerdaalde naar de onderwereld, deed Ik rouwen, bedekte Ik hem met de kolk[16]); en Ik hield hare stroomen terug en stuitte de vele wateren; over hem treurde de Libanon, en al de boomen des velds beefden[17]).

---

[10]) Septuag.: «en hij bewerkte deszelfs (Assur's) verdelging». Ook in v. 12 heeft de Grieksche vertaling beter den verleden tijd.

[11]) Assur onder het beeld van den ceder.

[12]) Door *takken* en *twijgen* zijn de verslagen Assyriërs beteekend. Zie verder noot 5.

[13]) De gevelde boom wordt hier als een lijk voorgesteld, waarop roofvogels en wilde dieren azen. Vgl. XXXII 4.

[14]) Hebr.: «opdat geene boomen... trotsch zijn noch hunne kruin verheffen tusschen de wolken» enz. Gods bedoeling bij het verdelgen van het trotsche Assur was eene les te geven aan de overige volken, inzonderheid aan Egypte.

[15]) Al de trotsche wereldmachten zullen om hunnen hoogmoed ten val komen. De profeet stelt hen voor als menschen, die sterven en begraven worden.

[16]) Over het gevallen Assur (als een persoon gedacht) *deed Ik rouwen;* Ik bedekte *hem*, Assur, *met* een vloed van rampen, Hebr.: «Ik bedekte zijnentwege de kolk» met een rouwgewaad. Waarin dit rouwen van de kolk (zie noot 4) bestond, wordt verder gezegd: *Ik hield hare stroomen terug* enz. Inderdaad gelijk de aarde gezegd wordt te treuren, als zij geene vruchten voortbrengt, zoo rouwt de waterbron, als zij geene wateren meer geeft om den ceder te doen groeien. Met die beeldspraak is duidelijk uitgesproken, dat de bron van Assur's grootheid ophield te vloeien en daarmede zijne grootheid verdween.

[17]) Hebr.: «Ik kleedde wegens hem

A sonitu ruinæ ejus commovi
's, cum deducerem eum ad in-
.m cum his, qui descendebant
ɔum : et consolata sunt in terra
a omnia ligna voluptatis egre-
atque præclara in Libano,
ırsa quæ irrigabantur aquis.

Iam et ipsi cum eo descendent
ərnum ad interfectos gladio: et
ium uniuscujusque sedebit sub
aculo ejus in medio nationum.

Cui assimilatus es o inclyte
ı sublimis inter ligna volupta-
Ecce deductus es cum lignis
ıtatis ad terram ultimam: in
ı incircumcisorum dormies,
eis, qui interfecti sunt gladio,
ıst Pharao, et omnis multitudo
dicit Dominus Deus.

16. Door het dreunen van zijnen val deed Ik de volken beven, toen Ik hem afvoerde naar de onderwereld bij hen, die neerdaalden in den kuil; en in het onderaardsche land troostten zich al de boomen des lusthofs, de uitgelezene en de schoone op den Libanon, alle, die besproeid werden door de wateren[18]).
17. Want ook zij zullen met hem neerdalen[19]) in de onderwereld bij de verslagenen door het zwaard; en ieders arm zal rusten onder diens schaduw in het midden der volken[20]).
18. Aan wien hebt gij u gelijk gemaakt, o heerlijke en hooge onder de boomen van den lusthof[21])? Zie, met de boomen van den lusthof zijt gij weggevoerd[22]) naar het onderaardsche land; in het midden van de onbesnedenen zult gij liggen[23]) bij hen, die verslagen zijn door het zwaard! Dat is Pharao[24]) en geheel zijne volksmenigte, zegt de Heere God.

---

ibanon in rouw en al de boomen
'elds vielen zijnentwege in on-
.». De Libanon wordt genoemd als
.ndplaats van den ceder, v. 3. De
m *des velds* beteekenen de ove-
'olken, zie v. 4.
Zie Is. XIV 9 volg. De zin is: de
gevallen machtige rijken *troostten*
ɔmdat zij ook Assur in hun lot
deelen. Voor *lusthof* heeft het
«Eden».
Hebr. en Septuag.: «zijn met hen
ıald».
Elk der volken, die in de onder-
l zijn afgedaald, *zal*, op den *arm*
ıde, *rusten*, d. i. troost vinden,
gezelschap van Assur als *onder*
schaduw. Gelijk zij op aarde onder
haduw of onder het gezag van
rust vonden, zoo troosten zij zich
in de onderwereld om zijne tegenwoordigheid. Naar het Hebr. zal ook «zijn arm» in de onderwereld afdalen, te weten degenen, die Assur ten arm, tot steun en hulp verstrekten en wederkeerig door Assur beschermd werden en aldus «onder zijne schaduw gezeten waren in het midden der volken».

[21]) Het woord is gericht tot Pharao, die zijn eigen rijk boven alle wereldrijken stelde. Daarom zal hij het lot van al de hoovaardigen (v. 14) deelen.

[22]) Een profetisch verleden. Dit was in Gods raadsbesluit bepaald. Septuag. in den imperatief: «daal af en word neergehaald met de boomen» enz.

[23]) Zie XXVIII 10. Ook in Egypte was de besnijdenis in hooge eer en woog dus deze schande te zwaarder.

[24]) *Dat is* het lot, het vernederend uiteinde, van *Pharao* enz. Even trotsch als Assur, zal hij even diep vallen.

CAPUT XXXII.

HOOFDSTUK XXXII.

Klaagzang over Pharao: het gevangen zeemonster wordt de prooi der wilde dieren (v. 1—6); indruk van dit godsgericht (v. 7—16). Pharao met zijn volk in de onderwereld afgedaald (v. 17—32).

1. Et factum est, duodecimo anno, in mense duodecimo, in una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis assume lamentum super Pharaonem regem Ægypti, et dices ad eum: Leoni gentium assimilatus es, et draconi, qui est in mari: et ventilabas cornu in fluminibus tuis, et conturbabas aquas pedibus tuis, et conculcabas flumina earum.

3. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum, et extraham te in sagena mea. *Supra XII 13 et XVII 20.*

4. Et projiciam te in terram, super faciem agri abjiciam te: et habitare faciam super te omnia volatilia cœli, et saturabo de te bestias universæ terræ.

5. Et dabo carnes tuas super montes, et implebo colles tuos sanie tua.

6. Et irrigabo terram fœtore sanguinis tui super montes, et valles implebuntur ex te.

7. Et operiam, cum exstinctus fueris, cœlum, et nigrescere faciam

1. En het gebeurde in het twaalfde jaar, in de twaalfde maand, den eersten der maand[1]), dat het woord des Heeren tot mij geschiedde, zeggende:

2. Menschenzoon, hef een klaaglied aan op Pharao, den koning van Egypte, en zeg tot hem: Aan een leeuw onder de volken waart gij gelijk en aan een draak in de zee; en gij woeldet met uwen hoorn in uwe stroomen en maaktet het water troebel met uwe pooten en plastet door zijne stroomen[2]).

3. Daarom zegt dit de Heere God: Ik zal over u mijn net uitspreiden bij eene schare van vele volken, en en Ik zal u ophalen in mijn garen[3]).

4. En Ik zal u wegwerpen op het land, op de oppervlakte des velds zal Ik u wegsmijten; en al het gevogelte des hemels zal Ik op u doen wonen en de wilde dieren der geheele aarde van u verzadigen[4]).

5. En Ik zal uw vleesch prijsgeven op de bergen en uwe heuvelen vullen met uw bedorven bloed[5]).

6. En Ik zal het land drenken met uw stinkend bloed op de bergen[6]), en de dalen zullen vol zijn van u.

7. En Ik zal, als gij wordt uitgebluscht, den hemel omhullen en zijne

---

[1]) Eén jaar en negen maanden na XXXI 1; doch vele Hebr. handschriften, de Syrische vertaling en de Septuag. naar den Cod. Alex. hebben: «in het elfde jaar».

[2]) De vergelijking met *een leeuw*, het zinnebeeld van Egypte's macht *onder de volken*, wordt niet verder verklaard; wel echter die met *een draak*, den krokodil van den Nijl; zie XXIX 3. Zijn woelen in het water beteekent het woeste optreden van Egypte, zijn krijgsgeweld enz.

[3]) Hebr.: «en zij (de *vele volken*) zullen u» enz.

[4]) Zie XXIX 5; XXXI 13.

[5]) Naar de Syr. vertaling en de Grieksche van Symmachus: «met uw gewormte».

[6]) Hebr.; «Ik zal het land uwer overstrooming (het lage Nijldal) drenken... tot op de bergen». Niet meer het vruchtbare Nijlwater, doch uw bloed zal het Nijldal overstroomen en reiken tot op de bergen.

stellas ejus: solem nube tegam, et luna non dabit lumen suum. *Is. XIII 10; Joël II 10 et III 15; Matth. XXIV 29.*

8. Omnia luminaria cœli mœrere faciam super te: et dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus, cum ceciderint vulnerati tui in medio terræ, ait Dominus Deus.

9. Et irritabo cor populorum multorum cum induxero contritionem tuam in gentibus super terras, quas nescis.

10. Et stupescere faciam super te populos multos: et reges eorum horrore nimio formidabunt super te, cum volare cœperit gladius meus super facies eorum: et obstupescent repente singuli pro anima sua in die ruinæ tuæ.

11. Quia hæc dicit Dominus Deus: Gladius regis Babylonis veniet tibi.

12. In gladiis fortium dejiciam multitudinem tuam: inexpugnabiles omnes gentes hæ: et vastabunt superbiam Ægypti, et dissipabitur multitudo ejus.

13. Et perdam omnia jumenta ejus, quæ erant super aquas plurimas: et non conturbabit eas pes hominis ultra, neque ungula jumentorum turbabit eas.

sterren zwart doen worden; de zon zal Ik met eene wolk bedekken, en de maan zal haar licht niet geven[7]).

8. Al de lichten des hemels zal Ik doen treuren over u; en Ik zal duisternis brengen over uw land, zegt de Heere God[8]), als uwe gewonden zullen vallen in het midden des lands, zegt de Heere God.

9. En Ik zal het hart veler volken doen ontstellen, als Ik uwen ondergang uitbreng onder de volken, over landen, die gij niet kent[9]).

10. En Ik zal vele volken over u doen verstommen; en hunne koningen zullen van overgrooten schrik beven over u, wanneer mijn zwaard begint te zwaaien voor hun aangezicht[10]); en zij zullen eensklaps[11]) verbijsterd zijn, ieder om zijn eigen leven, ten dage van uwen val.

11. Want dit zegt de Heere God: Het zwaard van Babylon's koning zal komen over u.

12. Met zwaarden van helden zal Ik uwe volksmenigte neervellen — onverwinbaar zijn al deze volken[12]); en zij zullen den trots van Egypte verwoesten, en zijne volksmenigte zal verdelgd worden.

13. En verderven zal Ik al zijn vee, dat aan de zeer vele wateren was[13]); en geen menschenvoet zal ze meer troebel maken noch runderhoef ze in beroering brengen.

---

[7]) Egypte in zijnen luister wordt hier voorgesteld als een helder lichtend gesternte (wellicht zinspelend op het sterrenbeeld «de Draak», zie v. 2 en vgl. Is. XIV 12), bij welks uitblussching de *sterren*, inzonderheid de *zon* en de *maan*, zich in het zwarte rouwgewaad kleeden. Vgl. Joël II 2; III 15, waar eveneens de dag van 's Heeren gericht door duisternis wordt verzinlijkt.

[8]) Eene zinspeling op de plaag der duisternis, Exod. X 21 volg. Wat hier in dit vers nog volgt, staat niet in het Hebr. noch in de Septuag. noch in de vertaling van den H. Hiëronymus.

[9]) Bij de tijding van uwen ondergang zullen zelfs de verst afgelegen en onbekende volken in onrust geraken. Vgl. XXVI 15 volg.; XXXI 16. In plaats van *uwen ondergang* heeft de Septuag. wellicht beter: «uwe gevangenschap», d. i. uwe gevangenen.

[10]) Want het zwaard van Gods wraak, dat over Egypte is getrokken, bedreigt ook de overige volken; zie Jer. XXV 11; XXVII 6, 7.

[11]) Hebr.: «elk oogenblik», want weldra kan de beurt aan hen zijn.

[12]) Hebr.: «de (meest) woeste der volken (zijn zij) altemaal», te weten al de Babyloniërs. Zie XXVIII 7; XXXI 12.

[13]) Hebr.: «van de vele wateren»,

14. Tunc purissimas reddam aquas eorum, et flumina eorum quasi oleum adducam, ait Dominus Deus:

15. Cum dedero terram Ægypti desolatam: deseretur autem terra a plenitudine sua, quando percussero omnes habitatores ejus: et scient quia ego Dominus.

16. Planctus est, et plangent eum: filiæ gentium plangent eum: super Ægyptum, et super multitudinem ejus plangent eum, ait Dominus Deus.

17. Et factum est in duodecimo anno, in quintadecima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis cane lugubre super multitudinem Ægypti: et detrahe eam ipsam, et filias gentium robustarum ad terram ultimam cum his, qui descendunt in lacum.

19. Quo pulchrior es? descende, et dormi cum incircumcisis.

20. In medio interfectorum gladio cadent: gladius datus est, attraxerunt eam, et omnes populos ejus.

21. Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni, qui cum auxiliatoribus ejus descenderunt, et dormierunt incircumcisi, interfecti gladio.

22. Ibi Assur, et omnis multitudo ejus: in circuitu illius sepulcra ejus:

14. Alsdan zal Ik hunne wateren allerhelderst maken en hunne stroomen als olie doen aanvloeien, zegt de Heere God,

15. wanneer Ik het land Egypte tot woestenij heb gemaakt[14]); het land nu zal ontledigd worden van zijne volheid, wanneer Ik al zijne bewoners heb geslagen; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben.

16. Een klaaglied is het, en men zal het zingen; de dochters der volken[15]) zullen het zingen; op Egypte en op al zijne volksmenigte zullen zij het zingen, zegt de Heere God.

17. En het gebeurde in het twaalfde jaar, den vijftienden der maand[16]), dat het woord des Heeren tot mij geschiedde, zeggende:

18. Menschenzoon, zing een treurzang op de volksmenigte van Egypte en haal haar neder, alsmede de dochters der machtige volken, naar het onderaardsche land, bij degenen, die neerdalen in den kuil[17]).

19, Wien overtreft gij in schoonheid? Daal neder en lig bij de onbesnedenen[18])!

20. Te midden van verslagenen door het zwaard zullen zij vallen; het zwaard is getrokken; men heeft haar en al hare volken neergehaald.

21. Tot haar zullen de machtigsten der helden uit het midden der onderwereld spreken, zij, die met hare helpers[19]) zijn neergedaald en daar liggen als onbesnedenen, verslagenen door het zwaard.

22. Aldaar is Assur en geheel zijne volksmenigte; rondom hem zijn hare

---

d. i. van den Nijlstroom, doen verdwijnen. Zie verder XXIX 8, 11.

[14]) Het helder worden van het door het drukke verkeer anders nog meer troebele Nijlwater zal het gevolg zijn van het verdwijnen van mensch en vee.

[15]) De klaagvrouwen van andere volken. Zie Jer. IX 17.

[16]) Waarschijnlijk: der *twaalfde* maand; zie v. 1. Septuag.: «der eerste maand»; zie noot 1.

[17]) *Haal haar neder* door uwen profetischen treurzang; m. a. w. profeteer de nederdaling van Egypte en van andere machtige volken in de onderwereld. Zie Jer. I 10 en V 14, waar eveneens het woord van den profeet uitwerkt wat het voorspelt.

[18]) De vraag is gericht tot Pharao, die in zijnen waan een ieder overtrof (zie XXXI 2, 18), doch om zijne hoovaardij zoo diep mogelijk zal vernederd worden. Zie XXXI 18 voor *onbesnedenen*.

[19]) De hulptroepen van Egypte, XXX 5. Vgl. Is. XIV 10—17.

interfecti, et qui ceciderunt
.
}uorum data sunt sepulcra in
imis laci: et facta est multi-
jus per gyrum sepulcri ejus:
si interfecti, cadentesque gla-
ui dederant quondam formi-
in terra viventium.

bi Ælam, et omnis multitudo
er gyrum sepulcri sui: omnes
rfecti, ruentesque gladio: qui
derunt incircumcisi ad ter-
ltimam: qui posuerunt terro-
uum in terra viventium, et
erunt ignominiam suam cum
ıi descendunt in lacum.

n medio interfectorum posu-
cubile ejus in universis po-
ejus: in circuitu ejus sepul-
illius: omnes hi incircumcisi,
ıctique gladio: dederunt enim
em suum in terra viventium,
:taverunt ignominiam suam
is, qui descendunt in lacum:
lio interfectorum positi sunt.

bi Mosoch, et Thubal, et omnis
udo ejus: in circuitu ejus se-
illius: omnes hi incircumcisi,
ıctique et cadentes gladio:
.ederunt formidinem suam in
viventium.

t non dormient cum fortibus,
.ibusque et incircumcisis, qui
.derunt ad infernum cum ar-
ıis, et posuerunt gladios suos
ıpitibus suis, et fuerunt ini-

graven; allen verslagenen en die gevallen zijn door het zwaard,
23. wier graven geplaatst zijn in het diepste van den kuil; en zijne volksmenigte ligt rondom zijn graf; zij allen zijn verslagenen en gesneuvelden door het zwaard, die eertijds schrik verspreid hadden in het land der levenden[20]).
24. Aldaar is Ælam[21]) en geheel zijne volksmenigte rondom zijn graf; zij allen zijn verslagenen en gesneuvelden door het zwaard, die als onbesnedenen zijn neergedaald naar het onderaardsche land, die hunnen schrik verspreid hadden in het land der levenden; en zij droegen[22]) hunne schande met degenen, die neerdalen in den kuil.
25. Te midden van verslagenen plaatste men zijne legerstede onder al zijne volksmenigten; rondom hem is haar graf; zij allen zijn onbesnedenen en verslagenen door het zwaard; want zij hebben hunnen schrik verspreid in het land der levenden; en zij droegen hunne schande met degenen, die neerdalen in den kuil; te midden van verslagenen zijn zij geplaatst.
26. Aldaar is Mosoch en Thubal[23]) en al zijne volksmenigte; rondom hem zijn hare graven; zij allen zijn onbesnedenen en verslagenen en gesneuvelden door het zwaard; omdat zij hunnen schrik verspreid hebben in het land der levenden.
27. En zij liggen niet bij de helden en de gesneuvelden en de onbesnedenen, die naar de onderwereld zijn afgedaald met hunne wapenen en hunne zwaarden onder hunne hoofden hebben gelegd[24]); en hunne

lssur was reeds ondergegaan
t *geheel zijne volksmenigte*, te
met de Assyriërs zelven en de
sur onderworpen volken, als het
er onderwereld afgevaren. De
. ziet rondom het graf van Assur
ıven dier volksmenigte in het
van het doodenrijk, tot straf
ınne woestheid en wreedheid.
Zie Is. XXI noot 3 en Jer. XLIX
). Ezechiël's profetische blik zag
het toen nog bestaande Ælam in de onderwereld.

[22]) *En* daarom *droegen zij* enz.

[23]) Hebr.: «Mosoch-Thubal», als één volk beschouwd. Zie XXVII 13.

[24]) Zij (die van Mosoch-Thubal) liggen niet *bij de helden*, die een roemvollen dood in den krijg zijn gestorven en daarom op eene eervolle plaats in de onderwereld begraven liggen, met *hunne zwaarden onder hunne hoofden*,

quitates eorum in ossibus eorum: quia terror fortium facti sunt in terra viventium.

28. Et tu ergo in medio incircumcisorum contereris, et dormies cum interfectis gladio.

29. Ibi Idumæa, et reges ejus, et omnes duces ejus, qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio: et qui cum incircumcisis dormierunt, et cum his, qui descendunt in lacum.

30. Ibi principes aquilonis omnes, et universi venatores: qui deducti sunt cum interfectis, paventes, et in sua fortitudine confusi: qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio, et portaverunt confusionem suam cum his, qui descendunt in lacum.

31. Vidit eos Pharao, et consolatus est super universa multitudine sua, quæ interfecta est gladio, Pharao, et omnis exercitus ejus, ait Dominus Deus:

32. Quia dedi terrorem meum in terra viventium, et dormivit in medio incircumcisorum cum interfectis gladio: Pharao et omnis multitudo ejus: ait Dominus Deus.

ongerechtigheden waren op hunne gebeenten, omdat zij de schrik der helden geweest zijn in het land der levenden.

28. Ook gij dan[25]) zult te midden der onbesnedenen verplet worden en liggen bij de verslagenen door het zwaard.

29. Aldaar is Idumea[26]) en zijne koningen en al zijne vorsten, die met hun leger geplaatst zijn bij de verslagenen door het zwaard, en die bij de onbesnedenen liggen en bij degenen, die neerdalen in den kuil.

30. Aldaar zijn de vorsten van het noorden altegader en al de jagers[27]), die afgevoerd zijn met de verslagenen, bevend en in hunne dapperheid te schande gemaakt; die als onbesnedenen liggen bij de verslagenen door het zwaard; en zij droegen hunne schande met degenen, die neerdalen in den kuil.

31. Pharao zag hen en troostte zich over geheel zijne volksmenigte, die verslagen werd door het zwaard, Pharao en geheel zijn heerleger, zegt de Heere God[28]).

32. Want Ik heb mijnen schrik verspreid in het land der levenden[29]); en hij ligt te midden van de onbesnedenen, bij de verslagenen door het zwaard, Pharao en geheel zijne volksmenigte, zegt de Heere God.

---

d. i. in hunne volle wapenrusting, ten bewijze hunner heldhaftigheid *(en onbesnedenen* staat niet in de Septuag. en komt in dit zinverband niet te pas). Neen, in een verachten hoek liggen zij; de reden hiervan volgt. Omdat nl. *hunne ongerechtigheden* hen aankleven, zoodat zelfs *hunne gebeenten* daarmede verontreinigd zijn. Want ook zij waren wreedaards en woestelingen en hadden alom *schrik* verspreid, zelfs onder *de helden.*

[25]) Het woord is gericht tot Pharao.

[26]) Zie XXV noot 10.

[27]) Hebr.: «al de Sidoniërs» of Pheniciërs.

[28]) De toekomst wordt wederom in het profetisch verleden voorgesteld. *Pharao* troost zich met al zijn volk, omdat ook genoemde volken door het zwaard der Chaldeën worden verslagen en ter onderwereld afdalen.

[29]) Het doel, dat God bij deze gerichten beoogde, was *schrik* in te boezemen voor zijne goddelijke gerechtigheid. Septuag.: «zijnen schrik», d. i. schrik voor hem, voor Pharao; zie v. 24 en 26.

CAPUT XXXIII.

HOOFDSTUK XXXIII.

Het derde deel, de herstelling van Israël. — Inleiding: verantwoordelijkheid van den profeet (v. 1—9); God wil niet den dood, doch de bekeering des zondaars (v. 10—20); de mond van den profeet wordt geopend (v. 21, 22). — Eerste profetie: de ijdele hoop der in Juda achtergeblevenen (v. 23—29) en de ongeloovige ballingen (v. 30—33).

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis loquere ad filios populi tui, et dices ad eos: Terra cum induxero super eam gladium, et tulerit populus terræ virum unum de novissimis suis, et constituerit eum super se speculatorem:
3. Et ille viderit gladium venientem super terram, et cecinerit buccina, et annuntiaverit populo:
4. Audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinæ, et non se observaverit, veneritque gladius, et tulerit eum: sanguis ipsius super caput ejus erit.
5. Sonum buccinæ audivit, et non se observavit, sanguis ejus in ipso erit: si autem se custodierit, animam suam salvabit.
6. Quod si speculator viderit gladium venientem, et non insonuerit buccina: et populus se non custodierit, veneritque gladius, et tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.
7. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. *Supra III 17.*

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
2. Menschenzoon, spreek tot de kinderen van uw volk en zeg tot hen: Wanneer Ik het zwaard[1]) breng over een land, en het volk des lands eenen man neemt uit zijne geringsten[2]) en hem over zich aanstelt tot wachter[3]);
3. en deze het zwaard ziet komen over het land en op de bazuin blaast en het volk waarschuwt;
4. indien dan iemand, wie het ook zij, het geschal der bazuin hoort en zich niet in acht neemt, en het zwaard komt en hem wegneemt — zijn bloed zal op zijn hoofd zijn[4]).
5. Hij hoorde het geschal der bazuin en nam zich niet in acht — zijn bloed zal op hem zijn; doch neemt hij zich in acht, dan zal hij zijne ziel redden.
6. Bijaldien echter de wachter het zwaard ziet komen en niet blaast op de bazuin, en het volk zich niet in acht neemt, en het zwaard komt en eene ziel uit hen wegneemt; die is wel om zijne ongerechtigheid gegrepen, maar zijn bloed zal Ik van de hand des wachters terugeischen[5]).
7. En gij, menschenzoon, tot wachter heb Ik u gesteld over het huis van Israël; gij zult derhalve uit mijnen mond het woord hooren en hen waarschuwen van mijnentwege.

---

[1]) Het oorlogszwaard.
[2]) De Hebr. zegswijze beteekent: eenen uit hun midden.
[3]) Die van zijn hoog standpunt den omtrek overzien kan om bij naderende gevaren door bazuingeschal te waarschuwen; zie III noot 16.
[4]) d. i. De schuld aan zijnen dood zal hem zelven aangerekend, niet op een ander gewroken worden.
[5]) In den slotzin gaat de beeldspraak in de bedoelde zaak over. De wachter toch is de profeet, door God aangesteld om de schuldigen te vermanen. In hem, die niet gewaarschuwd ten val komt, wordt daarom *ongerechtigheid* veron-

8. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus ut se custodiat impius a via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

9. Si autem annuntiante te ad impium ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua: ipse in iniquitate sua morietur: porro tu animam tuam liberasti.

10. Tu ergo fili hominis dic ad domum Israel: Sic locuti estis, dicentes: Iniquitates nostræ, et peccata nostra super nos sunt, et in ipsis nos tabescimus: quomodo ergo vivere poterimus?

11. Dic ad eos: Vivo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat. Convertimini, convertimini a viis vestris pessimis: et quare moriemini domus Israel? *Supra XVIII 23, 32.*

12. Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: Justitia justi non liberabit eum in quacumque die peccaverit: et impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua: et justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit.

13. Etiam si dixero justo quod

8. Als Ik tot den goddelooze zeg: Goddelooze, gij zult den dood sterven; en gij niet spreekt, opdat de goddelooze zich in acht neme voor zijnen weg: die goddelooze zal om zijne ongerechtigheid sterven, maar zijn bloed zal Ik van uwe hand terugeischen.

9. Als gij echter den goddelooze waarschuwt, dat hij zich van zijne wegen bekeere, en hij zich niet bekeert van zijnen weg, dan zal hij om zijne ongerechtigheid sterven; maar gij, gij hebt uwe ziel gered.

10. Gij dan, menschenzoon, zeg tot het huis van Israël: Aldus hebt gijlieden gesproken, zeggende: Onze ongerechtigheden en onze zonden zijn op ons, en daarin kwijnen wij weg; hoe zouden wij dan kunnen leven[6]?

11. Zeg tot hen: Zoo waar Ik leef, zegt de Heere God: Ik wil niet den dood des goddeloozen, maar dat de goddelooze zich bekeere van zijnen weg en leve. Bekeert u, bekeert u van uwe zeer booze wegen! En waarom zoudt gij sterven, huis van Israël?

12. Gij dan, menschenzoon, zeg tot de kinderen van uw volk: De gerechtigheid des gerechten zal hem niet redden, ten dage dat hij zondigt; en de goddeloosheid des goddeloozen zal hem niet deren, ten dage dat hij zich bekeert van zijne goddeloosheid; en de gerechte zal om zijne gerechtigheid niet kunnen leven, ten dage dat hij zondigt.

13. Bijaldien Ik tot den gerechte

---

dersteld; en God zelf *(zal Ik)* vordert van den wachter rekenschap. Zie voor de drie volgende verzen III 17—19.

[6]) *Onze ongerechtigheden* beteekenen de straffen daarvoor. De bedreiging van Lev. XXVI 39 (vgl. Ez. IV 17; XXIV 23) was in vervulling gegaan; de ondergang van Juda en Jerusalem had vooral dezulken, die in hun ijdel betrouwen op de onschendbaarheid van stad en tempel de bedreigingen van den profeet niet geloofd hadden, tot wanhoop gebracht; en de taal der vertwijfeling lag op veler lippen *(Aldus hebt gij gesproken).* Aan de beloften der profeten aangaande de herstelling van Israël wanhopend, zeiden zij: *Hoe zouden wij kunnen leven?* d. i. op onze herstelling nog hopen? Israël is in hun oog gestorven en kan niet meer ten leven worden gewekt; vgl. XXXVII 11. Daarom herhaalt de profeet (v. 11—20) de woorden van XVIII 21—32 betreffende Gods barmhartigheid voor den boetvaardigen zondaar. Want de boetvaardigheid was voor hen de weg tot de herstelling.

vita vivat, et confisus in justitia sua fecerit iniquitatem: omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, et in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.

14. Si autem dixero impio: Morte morieris: et egerit pœnitentiam a peccato suo, feceritque judicium et justitiam,
15. Et pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum: vita vivet, et non morietur.
16. Omnia peccata ejus, quæ peccavit, non imputabuntur ei: judicium, et justitiam fecit, vita vivet.

17. Et dixerunt filii populi tui: Non est æqui ponderis via Domini, et ipsorum via injusta est.

18. Cum enim recesserit justus a justitia sua, feceritque iniquitates, morietur in eis.

19. Et cum recesserit impius ab impietate sua, feceritque judicium, et justitiam, vivet in eis.

20. Et dicitis: Non est recta via Domini. Unumquemque juxta vias suas judicabo de vobis, domus Israel. *Supra XVIII 25.*
21. Et factum est in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostræ, venit ad me qui fugerat de Jerusalem, dicens: Vastata est civitas.

zeg, dat hij het leven heeft, en hij, zich verlatende op zijne gerechtigheid, ongerechtigheid doet, zullen al zijne gerechtigheden aan de vergetelheid worden prijsgegeven, en om zijne ongerechtigheid, die hij bedreven heeft, daarom zal hij sterven.
14. Maar als Ik tot den goddelooze zeg: Den dood zult gij sterven, en hij boete doet over zijne zonde en recht oefent en gerechtigheid,

15. en die goddelooze het pand teruggeeft en het geroofde vergoedt, in de geboden des levens wandelt en geenerlei onrecht doet, zal hij het leven hebben en niet sterven.

16. Al zijne zonden, die hij bedreven heeft, zullen hem niet worden aangerekend; recht en gerechtigheid heeft hij geoefend, hij zal het leven hebben.
17. En de kinderen van uw volk zeiden: De weg des Heeren is niet in evenwicht[7]) — en hun eigen weg is niet recht!
18. Want als de gerechte afwijkt van zijne gerechtigheid en ongerechtigheden doet, zal hij deswege sterven.
19. En als de goddelooze zich afwendt van zijne goddeloosheid en recht oefent en gerechtigheid, zal hij deswege leven.
20. En gij zegt: De weg des Heeren is niet recht! Een ieder van u zal Ik volgens zijne wegen richten, huis van Israël!

21. En het geschiedde in het twaalfde jaar, in de tiende maand, op den vijfden der maand, sedert onze wegvoering, dat er een tot mij kwam, die uit Jerusalem ontkomen was, zeggende: De stad is verwoest[8])!

---

7) In v. 20 vertaalt de Vulgaat dezelfde woorden duidelijker: *non est recta, is niet recht.* Vgl. XVIII 25.

8) Volgens de lezing der Vulgaat waren er bijna achttien maanden sedert den val van Jerusalem verloopen (zie Jer. LII 5, 6), eer de *ontkomene* uit Jerusalem met die droevige tijding in Babylonië aan den Chobar was gekomen, wat, in aanmerking genomen den afstand tusschen de beide plaatsen en het verkeer tusschen de ballingen en de in Juda achtergeblevenen, minder waarschijnlijk is. Eenige Hebr. handschriften en de Syr. vertaling hebben hier «het elfde» in plaats van *het twaalfde* jaar. Vgl. XXVI noot 1.

22. Manus autem Domini facta fuerat ad me vespere, antequam veniret qui fugerat: aperuitque os meum donec veniret ad me mane, et aperto ore meo non silui amplius.

23. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

24. Fili hominis, qui habitant in ruinosis his super humum Israel, loquentes aiunt: Unus erat Abraham, et hereditate possedit terram: nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem.

25. Idcirco dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui in sanguine comeditis, et oculos vestros levatis ad immunditias vestras, et sanguinem funditis: numquid terram hereditate possidebitis?

26. Stetistis in gladiis vestris, fecistis abominationes, et unusquisque uxorem proximi sui polluit: et terram hereditate possidebitis?

27. Hæc dices ad eos: Sic dicit Dominus Deus: Vivo ego, quia qui in ruinosis habitant, gladio cadent: et qui in agro est, bestiis tradetur ad devorandum: qui autem in præsidiis, et speluncis sunt, peste morientur.

28. Et dabo terram in solitudinem, et in desertum, et deficiet superba fortitudo ejus: et desolabuntur montes Israel, eo quod nullus sit qui per eos transeat.

22. En de hand des Heeren wa op mij gekomen[9]), des avonds, e die ontkomene kwam, en had mijne mond geopend, totdat hij des mo gens tot mij kwam; alzoo was mij mond geopend, en ik was niet la ger stom[10]).

23. En het woord des Heeren ge schiedde tot mij, zeggende:

24. Menschenzoon, zij, die wone in die verwoeste plaatsen op he land van Israël[11]), spreken, zeg gende: Abraham was een eenig ma en bezat het land erfelijk; wij ech ter, wij zijn velen, ons is het lan gegeven tot eene bezitting[12])!

25. Daarom zult gij tot hen zeggen: Dit zegt de Heere God: Gij, die met het bloed eet en uwe oogen opslaat naar uwe onreinheden en bloed vergiet, zoudt gij het land erfelijk bezitten[13])?

26. Gij hebt gesteund op uwe zwaarden[14]), gij hebt gruweldaden bedreven, en een ieder heeft de huisvrouw zijns naasten onteerd — en zoudt gij het land erfelijk bezitten?

27. Dit zult gij tot hen zeggen: Alzoo zegt de Heere God: Zoo waar Ik leef, voorwaar, zij, die in de verwoeste plaatsen wonen, zullen door het zwaard vallen; en die in het veld is, zal aan wilde dieren worden prijsgegeven ter verslinding; en die in burchten en in spelonken zijn, zullen door de pest sterven.

28. En Ik zal het land maken tot wildernis en tot woestenij, en zijne trotsche sterkte zal een einde nemen; en de bergen van Israël zullen eenzaam worden, zoodat er niemand is, die er over gaat.

---

[9]) Zie I noot 4.

[10]) Zie XXIV 26, 27 de belofte, welke hier vervuld wordt.

[11]) De weinige achtergeblevenen in het verwoeste Juda.

[12]) De zin is: indien aan Abraham, toen hij nog alleen was (zie Gen. XIII 17 volg. en vgl. Is. LI 1 volg.), het land in erfelijk bezit werd gegeven, dan hebben wij, Abraham's kinderen, die betrekkelijk *velen* zijn, voorzeker recht op zijne erfenis. Hierop antwoord God in v. 25 volg., dat zij ontaard kinderen van Abraham en niet zijn erfgenamen zijn.

[13]) *Met het bloed;* zie Gen. IX 4 Lev. XIX 26. *Onreinheden* zijn (Hebr «drekgoden»; zie XVIII 6, 15.

[14]) Op ruw geweld in plaats van op het recht. Zie verder XVIII 6.

29. Et scient quia ego Dominus, cum dedero terram eorum desolatam, et desertam propter universas abominationes suas, quas operati sunt.

30. Et tu fili hominis: filii populi tui, qui loquuntur de te juxta muros, et in ostiis domorum, et dicunt unus ad alterum, vir ad proximum suum loquentes: Venite, et audiamus quis sit sermo egrediens a Domino.

31. Et veniunt ad te, quasi si ingrediatur populus, et sedent coram te populus meus: et audiunt sermones tuos, et non faciunt eos: quia in canticum oris sui vertunt illos, et avaritiam suam sequitur cor eorum.

32. Et es eis quasi carmen musicum, quod suavi, dulcique sono canitur: et audiunt verba tua, et non faciunt ea.

33. Et cum venerit quod prædictum est (ecce enim venit) tunc scient quod prophetes fuerit inter eos.

29. En zij zullen weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik hun land eenzaam en woest maak om al hunne gruweldaden, die zij bedreven hebben.

30. En gij, menschenzoon, de kinderen van uw volk, die van u spreken bij de muren en in de poorten der huizen[15]), en die, de een tot den ander, spreken, ieder tot zijnen naaste, zeggende: Komt en hooren wij, wat het woord is, dat van den Heer uitgaat.

31. En zij komen tot u, gelijk wanneer het volk toeloopt[16]), en zij zetten zich voor u neder als mijn volk[17]); en zij hooren naar uwe woorden en doen ze niet; want zij maken ze tot een lied voor hunnen mond, en hun hart wandelt hunne hebzucht na.

32. En gij zijt hun als een zoetklinkend lied, dat op liefelijken en zachten toon gezongen wordt; en zij hooren naar uwe woorden en doen ze niet[18]).

33. En wanneer komt wat voorspeld is (want, zie, het komt), dan zullen zij weten, dat er een profeet onder hen geweest is[19]).

---

[15]) *De kinderen van uw volk* zijn de ballingen aan den Chobar. Zij luisterden wel gaarne naar den profeet, vooral nu hij na een zoo langdurig stilzwijgen weder openlijk optrad, doch zij handelden niet naar zijne woorden. — *Bij* of in de schaduw van de muren en in de *poorten* of poortgangen placht men zich met elkander te onderhouden.

[16]) d. i. Uit bloote nieuwsgierigheid.

[17]) Gelijk *mijn volk* betaamt, dat naar mijne tolken, de profeten, althans met uitwendigen eerbied, luistert.

[18]) Zij scheppen behagen in uwe woorden en herhalen ze onder elkander met genoegen, doch zonder instemming des harten, want (Septuag.) «het is leugen in hunnen mond», terwijl zij inmiddels hunne kwade begeerlijkheid, o. a. *hunne hebzucht*, involgen.

[19]) *Wat voorspeld is*, te weten de verdelging der nog achtergeblevene onboetvaardigen en de geheele verwoesting van Juda (v. 27—29). Bij de vervulling daarvan zullen de thans nog ongeloovige ballingen het gezag van den profeet erkennen en naar zijne woorden handelen. Vgl. II 5 en XXIV 27.

CAPUT XXXIV.

HOOFDSTUK XXXIV.

De slechte herders van Israël (v. 1—7) zal de Heer doen omkomen (v. 8—10). Hij zal zijne schapen verzamelen (v. 11—16), besturen (v. 17—22) en weiden door den goeden Herder, den Messias (v. 23—31).

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis propheta de pastoribus Israel: propheta, et dices pastoribus: Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nonne greges a pastoribus pascuntur? *Jer. XXIII 1. Supra XIII 3.*
3. Lac comedebatis, et lanis operiebamini, et quod crassum erat occidebatis: gregem autem meum non pascebatis.
4. Quod infirmum fuit non consolidastis, et quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, et quod abjectum est non reduxistis, et quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia. *Zach. XI 16.*
5. Et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor: et factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri, et dispersæ sunt.
6. Erraverunt greges mei in cunctis montibus, et in universo colle excelso: et super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, et non erat qui requireret, non erat, inquam, qui requireret.
7. Propterea pastores, audite verbum Domini:
8. Vivo ego, dicit Dominus Deus: quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, et oves meæ in

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
2. Menschenzoon, profeteer aangaande de herders van Israël, profeteer en zeg tot de herders: Dit zegt de Heere God: Wee den herders van Israël, die zich zelven weidden! Moeten niet de kudden door de herders geweid worden[1])?
3. De melk at gij, en met de wol kleeddet gij u, en wat vet was, slachttet gij; doch mijne kudde weiddet gij niet.
4. Wat zwak was, hebt gij niet gesterkt; en wat krank was, hebt gij niet geheeld; wat gebroken was, hebt gij niet verbonden; en wat verdreven was, hebt gij niet teruggebracht; en wat verloren was, hebt gij niet gezocht; doch met gestrengheid heerschtet gij over haar en met geweld[2]).
5. En mijne schapen werden verstrooid, dewijl er geen herder was[3]); en zij zijn ter verslinding geworden voor alle wilde dieren des velds, en zij werden verstrooid.
6. Mijne kudden dwaalden op alle bergen en op elken hoogen heuvel; en over geheel het aanschijn der aarde werden mijne kudden verstrooid; en niemand was er, die ze opzocht, neen, niemand was er, die ze opzocht.
7. Daarom, herders, hoort het woord des Heeren:
8. Zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, voorwaar, omdat mijne kudden geworden zijn ten roof en

[1]) De *herders van Israël* zijn de koningen, de vorsten, de priesters enz., die het volk verdierven. Zie Jer. XXIII 1—8. *Zich zelven weiden* is eigen voordeel, *de kudden weiden* het welzijn der kudden behartigen.

[2]) Septuag.: «en wat krachtig was, traadt gij neder met geweld».

[3]) *Verstrooid* in de ballingschap; *geen herder*, d. i. niet één, die zijne herderlijke plichten vervulde.

devorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset pastor (neque enim quæsierunt pastores mei gregem meum:) sed pascebant pastores semetipsos, et greges meos non pascebant:

9. Propterea pastores audite verbum Domini:

10. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum, et cessare faciam eos ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos: et liberabo gregem meum de ore eorum: et non erit ultra eis in escam.

11. Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse requiram oves meas, et visitabo eas.

12. Sicut visitat pastor gregem suum in die, quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum: sic visitabo oves meas, et liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersæ fuerant in die nubis, et caliginis.

13. Et educam eas de populis, et congregabo eas de terris, et inducam eas in terram suam: et pascam eas in montibus Israel, in rivis, et in cunctis sedibus terræ.

14. In pascuis uberrimis pascam eas, et in montibus excelsis Israel erunt pascua earum: ibi requiescent in herbis virentibus, et in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel.

15. Ego pascam oves meas: et ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus.

16. Quod perierat requiram, et quod abjectum erat reducam, et quod confractum fuerat alligabo,

mijne schapen ter verslinding voor alle wilde dieren des velds, dewijl er geen herder was — mijne herders[4]) toch bekreunden zich niet om mijne kudde, maar de herders weidden zich zelven, en mijne kudden weidden zij niet; —

9. daarom, herders, hoort het woord des Heeren!

10. Dit zegt de Heere God: Zie, Ik, Ik zelf tegen de herders; Ik zal mijne kudde terugeischen van hunne hand; en Ik zal een einde met hen maken, zoodat zij niet meer de kudde weiden en de herders niet langer zich zelven weiden; en Ik zal mijne kudde redden uit hunnen mond, en zij zal hun niet meer zijn tot spijs.

11. Want dit zegt de Heere God: Zie, Ik, Ik zelf zal mijne schapen opzoeken en naar hen omzien.

12. Gelijk een herder naar zijne kudde omziet, ten dage dat hij is te midden zijner verstrooide schapen, zoo zal Ik omzien naar mijne schapen; en Ik zal ze redden uit alle plaatsen, werwaarts zij verstrooid waren ten dage van wolk en donkerheid[5]).

13. En Ik zal ze uitvoeren uit de volken en ze verzamelen uit de landen en ze brengen in hun land; en Ik zal ze weiden op de bergen van Israël, aan de waterstroomen en in alle woonplaatsen des lands.

14. In de weligste weiden zal Ik ze weiden, en op de hooge bergen van Israël zullen hunne weiden zijn; aldaar zullen zij nederliggen in het groene gras, en in vette weiden zullen zij weiden op de bergen van Israël.

15. Ik, Ik zal mijne schapen weiden, en Ik zal ze doen legeren, zegt de Heere God.

16. Wat verloren was, zal Ik opzoeken; en wat verdreven was, zal Ik terugbrengen; en wat gebroken

4) Beter «de herders», volgens de oude vertalingen en den H. Hiëronymus.

5) Zinnebeelden van het godsgericht over Juda. Vgl. XXX 3.

et quod infirmum fuerat consolidabo, et quod pingue et forte custodiam: et pascam illas in judicio.

17. Vos autem greges mei, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego judico inter pecus et pecus, arietum, et hircorum.

18. Nonne satis vobis erat pascua bona depasci? insuper et reliquias pascuarum vestrarum conculcastis pedibus vestris: et cum purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis.

19. Et oves meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur: et quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant.

20. Propterea hæc dicit Dominus Deus ad vos: Ecce ego ipse judico inter pecus pingue, et macilentum:

21. Pro eo quod lateribus, et humeris impingebatis, et cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur foras:

22. Salvabo gregem meum, et non erit ultra in rapinam, et judicabo inter pecus et pecus.

23. ET SUSCITABO SUPER EAS PASTOREM UNUM, qui pascat eas, servum meum David: ipse pascet eas, et ipse erit eis in pastorem. *Is. XL 11; Os. III 5; Joann. I 45 et X 11, 14.*

24. Ego autem Dominus ero eis in Deum: et servus meus David princeps in medio eorum: ego Dominus locutus sum.

was, zal Ik verbinden; en wat zwak was, zal Ik sterken; en wat vet en krachtig is, zal Ik behouden; en Ik zal ze weiden naar het recht[6].

17. Gij echter, mijne kudden, dit zegt de Heere God: Zie, Ik, Ik richt tusschen klein vee en klein vee van rammen en van bokken[7].

18. Was het u niet genoeg de goede weiden af te weiden? Daarbij hebt gij ook het overige uwer weiden vertreden met uwe voeten; en als gij het helderste water dronkt, maaktet gij het overige troebel met uwe voeten!

19. En mijne schapen weidden op hetgeen vertreden was met uwe voeten; en wat uwe voeten troebel hadden gemaakt, dat dronken zij.

20. Daarom zegt dit de Heere God tot u: Zie, Ik, Ik zelf richt tusschen het vette en het magere klein vee[8].

21. Dewijl gij met de zijden en met de schouders verdrongt en met uwe hoornen stoottet al het zwakke klein vee, totdat het naar buiten uiteengedreven was,

22. zal Ik mijne kudde redden, en zij zal niet meer zijn ten roof, en Ik zal richten tusschen klein vee en klein vee.

23. *En Ik zal over hen verwekken een eenigen herder*, die hen zal weiden, mijnen dienstknecht David; hij, hij zal hen weiden en hij zal hun ten herder zijn.

24. Ik echter, de Heer, zal hun zijn ten God; en mijn dienstknecht David zal vorst zijn in hun midden; Ik, de Heer, heb gesproken[9].

---

[6]) Gelijk het behoort.

[7]) Hebr.: tusschen «de rammen en de bokken», d. i. tusschen degenen, die hunne macht misbruiken ter onderdrukking.

[8]) *Het vette klein vee*, dat zich ten koste van *het magere* gemest heeft, beteekent de rijken, die de armen verdrukken en uitzuigen.

[9]) De *eenige herder*, in tegenstelling met de vele slechte herders, hij, die alleen heil zal schaffen en allen onder zijnen herdersstaf zal vereenigen in den éénen schaapstal, is de *dienstknecht* des Heeren (zie Is. XLII noot 1), de tweede *David* (zie Jer. XXX 9), de Messias, die als *vorst* (zie Jer. XXIII 5) *in het midden* zijner schapen verblijft en

aciam cum eis pactum pa-
ısare faciam bestias pessi-
.erra: et qui habitant in
ecuri dormient in saltibus.

ɔnam eos in circuitu collis
ıdictionem: et deducam
n tempore suo: pluviæ
ınis erunt.

abit lignum agri fructum
terra dabit germen suum,
ı terra sua absque timore:
quia ego Dominus, cum
› catenas jugi eorum, et
ıs de manu imperantium

ɔn erunt ultra in rapinam
us, neque bestiæ terræ
ıt eos: sed habitabunt
ır absque ullo terrore.

ıscitabo eis germen nomi-
non erunt ultra imminuti
terra, neque portabunt
robrium gentium.

ıcient quia ego Dominus
ım cum eis, et ipsi popu-

25. En Ik zal met hen een verbond des vredes sluiten[10]), en Ik zal de allerbooste dieren doen verdwijnen uit het land; en wie wonen in de woestijn, zullen veilig slapen in de wouden.
26. En Ik zal hen rondom mijnen heuvel maken tot een zegen; en Ik zal den regen nederzenden op zijnen tijd; regenbuien des zegens zullen het zijn[11]).
27. En het geboomte des velds zal zijne vrucht geven, en het land zal zijn gewas geven, en zij zullen in hun land zijn zonder vreeze; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik de banden van hun juk verbreek en hen red uit de hand hunner overheerschers[12]).
28. En zij zullen niet langer ten roof zijn onder de heidenen, noch zullen de wilde dieren des lands hen verslinden; maar zij zullen veilig wonen zonder eenige verschrikking.
29. En Ik zal hun een gewas van naam doen opschieten; en zij zullen niet meer door den honger worden verminderd in het land noch langer den smaad der volken dragen[13]).
30. En zij zullen weten, dat Ik, de Heer, hun God, met hen ben, en

verlossing de innigste ge-
tusschen God en zijn volk
e Jer. XXXI 33. Vgl. Joan.
ɔen de goede herder».
verbond des vredes is het
bond (zie Jer. XXXI 31—34),
ıht *de vrede* is, het kort be-
egeningen van den Messias.
X 6, 7; XI 6 volg.; Mich.
. II 10. Deze vrede wordt
geschilderd onder het beeld
ze en op welige weiden gra-
de. Vgl. voor het tweede
ɔv. XXVI 6.
zal zijne schapen vereenigen
jnen *heuvel* Sion (vgl. Is.
ıet middelpunt van het her-
Gods (Is. II 2; Mich. IV 1),
Iessias als vorst zetelt (Ps.
2) en zijnen zegen verspreidt
; III 17). De aan Abraham

beloofde zegen (Gen. XII 2; XVIII 18 enz.) zal in hen in die mate verwezenlijkt worden, dat zij louter *zegen* zijn. Deze zegen wordt verder voorgesteld onder het beeld van een malschen *regen*, die vooral in het Oosten eene onmisbare voorwaarde is ter vruchtbaarheid. Vgl. Joël II 23.

[12]) Der Chaldeën. Vgl. Jer. XXVII 2 volg. De verlossing uit de ballingschap is de afschaduwing van en de voorbereiding tot de geestelijke verlossing door den Messias; beide staan daarom in de voorstelling van den profeet in innig verband.

[13]) Door de ongemeene vruchtbaarheid zullen boomen en gewassen welig tieren en het land beroemd maken, dat voorheen veracht werd onder de heidenen om zijne onvruchtbaarheid, de straf der zonden.

lus meus domus Israel: ait Dominus Deus.
31. Vos autem greges mei, greges pascuæ meæ homines estis: et ego Dominus Deus vester, dicit Dominus Deus.

dat zij mijn volk zijn, het huis van Israël, zegt de Heere God.
31. Gij nu, mijne kudden, de kudden mijner weide, gij zijt menschen; en Ik, de Heer, Ik ben uw God, zegt de Heere God[14].

CAPUT XXXV.

HOOFDSTUK XXXV.

God zal zijne geschonden eer herstellen door de verwoesting van Seïr, de woonplaats van Israël's erfvijand.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis pone faciem tuam adversum montem Seir, et prophetabis de eo, et dices illi:
3. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te mons Seir, et extendam manum meam super te, et dabo te desolatum atque desertum.
4. Urbes tuas demoliar, et tu desertus eris: et scies quia ego Dominus.
5. Eo quod fueris inimicus sempiternus, et concluseris filios Israel in manus gladii in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ.
6. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam sanguini tradam te, et sanguis te persequetur: et cum sanguinem oderis, sanguis persequetur te.

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
2. Menschenzoon, richt uw aangezicht tegen den berg Seïr en profeteer aangaande hem en zeg tot hem[1]:
3. Dit zegt de Heere God: Zie, Ik tegen u, berg Seïr; en Ik zal mijne hand uitstrekken over u en u eenzaam maken en woest!
4. Uwe steden zal Ik verdelgen, en gij zult woest zijn; en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.
5. Omdat gij een eeuwige vijand waart en gij de kinderen van Israël hebt overgeleverd in de handen van het zwaard ten tijde hunner verdrukking, ten tijde der uiterste ongerechtigheid[2].
6. Daarom, zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, voorwaar aan bloed zal Ik u overleveren, en bloed zal u achtervolgen; en daar gij bloed gehaat hebt, zal bloed u achtervolgen[3].

---

[14]) *Menschen* staat niet in de Septuag. De zin is: Gij, mijne schapen, zijt zwakke menschen, doch vreest niet: Ik ben uw God en beschermer.

[1]) Edom, Israël's erfvijand (zie v. 5 en vgl. Am. I 11; Jer. XLIX 7 volg.), die het bergland *Seïr* bewoonde (zie Gen. XXXVI 8 en Is. XXI noot 13), had na de wegvoering van Israël en van Juda een deel van beider land in bezit genomen of was dit althans van plan (zie v. 10 en vgl. XXV 12—14; XXXVI 2; Ps. CXXXVI 7; Thren. IV 21 volg.). Hoe kon dan Israël-Juda in zijn eigen land hersteld worden? Hierop antwoordt God in deze profetie.

[2]) d. i. Toen Israël door zijne *uiterste* of laatste *ongerechtigheid* (vgl. XXI noot 26) de maat der zonden had vol gemaakt en God zich wreekte door den val van Juda en Jerusalem.

[3]) *Aan bloed,* d. i. aan de wraak van het vergoten bloed, zal Ik *u overleveren;* Hebr.: «tot bloed zal Ik u maken», d. i. eene algemeene slachting

7. Et dabo montem Seir desolatum atque desertum: et auferam de eo euntem, et redeuntem.

8. Et implebo montes ejus occisorum suorum: in collibus tuis, et in vallibus tuis, atque in torrentibus interfecti gladio cadent.

9. In solitudines sempiternas tradam te, et civitates tuæ non habitabuntur: et scietis quia ego Dominus Deus.

10. Eo quod dixeris: Duæ gentes, et duæ terræ meæ erunt, et hereditate possidebo eas: cum Dominus esset ibi:

11. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus, quia faciam juxta iram tuam, et secundum zelum tuum, quem fecisti odio habens eos: et notus efficiar per eos cum te judicavero.

12. Et scies quia ego Dominus audivi universa opprobria tua, quæ locutus es de montibus Israel, dicens: Deserti, nobis ad devorandum dati sunt.

13. Et insurrexistis super me ore vestro, et derogastis adversum me verba vestra: ego audivi.

14. Hæc dicit Dominus Deus: Lætante universa terra, in solitudinem te redigam.

7. En Ik zal den berg Seïr eenzaam maken en woest, en Ik zal vandaar wegnemen den gaande en den terugkeerende.

8. En Ik zal zijne bergen vullen met zijne gedooden; op uwe heuvelen en in uwe dalen en in de bergstroomen zullen verslagenen door het zwaard vallen.

9. Tot eeuwige woestenijen zal Ik u maken, en uwe steden zullen niet bewoond worden; en gijlieden zult weten, dat Ik ben de Heere God.

10. Omdat gij zeidet: De twee volken en de twee landen zullen de mijne wezen, en Ik zal ze erfelijk bezitten — hoewel de Heer daar was[4]);

11. daarom, zoo waar Ik leef, zegt de Heere God, voorwaar, Ik zal doen naar uwen toorn en overeenkomstig uwen ijver, dien gij betoond hebt, hen hatende; en Ik zal gekend worden door hen, wanneer Ik u zal richten[5]).

12. En gij zult weten, dat Ik, de Heer, al uwe smaadwoorden gehoord heb, die gij gesproken hebt van de bergen van Israël, zeggende: Zij zijn verwoest, ons zijn zij ter verslinding gegeven[6]).

13. En gij zijt opgestaan tegen Mij met uwen mond, en gij hebt uwe woorden tegen Mij uitgebracht; Ik, Ik heb het gehoord!

14. Dit zegt de Heere God: Terwijl de gansche aarde zich verheugt, zal Ik u tot woestenij maken!

---

onder u aanrichten, zoodat Edom wordt tot louter bloed; *en daar gij bloed* (het in den bloede verwante Israël) *gehaat hebt, zal bloed,* d. i. de wraak voor het vergoten bloed, *u achtervolgen.* De Septuag. heeft na den aanhef *(daarom, zoo waar* enz.) alleen: «aan bloed hebt gij u schuldig gemaakt, ook bloed zal u achtervolgen».

[4]) *De twee volken* zijn Israël en Juda. *Hoewel de Heer daar was* geeft de reden aan, waarom hun aanslag op den godgewijden grond heiligschennend was.

[5]) God zal aan Edom vergelden *naar den toorn,* dien dit volk aan Israël betoond heeft. Door die straf der wedervergelding *zal* Hij *gekend worden* als een getrouw en heilig God *door hen,* d. i. door de gewroken Israëlieten, of ook, gelijk het Hebr. begrepen kan worden, «onder hen», d. i. onder de Israëlieten, de getuigen van het godsgericht over Edom. De Septuag. heeft: «aan u», d. i. aan Edom zal Ik als wreker bekend worden.

[6]) Deze *smaadwoorden* vielen terug op Jehova (v. 13), omdat *de bergen van Israël* zijn land waren.

15. Sicuti gavisus es super hereditatem domus Israel, eo quod fuerit dissipata, sic faciam tibi: dissipatus eris mons Seir, et Idumæa omnis: et scient quia ego Dominus.

15. Gelijk gij u verblijd hebt over het erfdeel van het huis van Israël, omdat het verwoest is, alzoo zal Ik doen aan u; verwoest zult gij zijn, berg Seïr en geheel Idumea; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben.

CAPUT XXXVI.

HOOFDSTUK XXXVI.

De bergen van Israël, door de ballingschap des volks den heidenen ten smaad geworden (v. 1—7), zullen wederom, onder Gods zegen, door Israël bevolkt worden (v. 8—15). God zal het om zijne zonden verworpen Israël herstellen om wille van zijnen in het oog der heidenen onteerden naam (v. 16—23). Beschrijving der herstelling: God zal hen in hun land terugvoeren, hen reinigen van hunne zonden en zijnen geest over hen uitstorten (v. 24—28). De zegening van volk en land tot verheerlijking van God (v. 29—38).

1. Tu autem fili hominis propheta super montes Israel, et dices: Montes Israel audite verbum Domini: *Supra VI 3.*
2. Hæc dicit Dominus Deus: Eo quod dixerit inimicus de vobis: Euge, altitudines sempiternæ in hereditatem datæ sunt nobis:
3. Propterea vaticinare, et dic: Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod desolati estis, et conculcati per circuitum, et facti in hereditatem reliquis gentibus, et ascendistis super labium linguæ, et opprobrium populi:
4. Propterea montes Israel audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus montibus, et collibus,

1. Gij echter, menschenzoon, profeteer aangaande de bergen van Israël en zeg: Bergen van Israël, hoort het woord des Heeren[1])!
2. Dit zegt de Heere God: Omdat de vijand[2]) van u gezegd heeft: Ha, de eeuwige hoogten[3]) zijn ten erfbezit gegeven aan ons!
3. Daarom profeteer en zeg: Dit zegt de Heere God[4]): Omdat gij verwoest zijt en vertreden in het rond[5]) en ten erfbezit geworden aan de overgebleven volken[6]) en gij in opspraak der tong gebracht zijt en tot een smaadrede van het volk[7]);
4. daarom, bergen van Israël, hoort het woord van den Heere God: Dit zegt de Heere God tot de

[1]) *Bergen van Israël* heet hier het bergland van Gods volk tegenover den berg Seïr in XXXV 2 volg.
[2]) Vooral Edom, doch ook de overige naburen; zie v. 5.
[3]) *De eeuwige hoogten* noemen zij (naar Gen. XLIX 26; Deut. XXXIII 15), waarschijnlijk spottend met het eeuwig verbond tusschen Israël en Jehova, het aan Gods volk toegezegde bergland Palestina.
[4]) Alvorens het vonnis over den vijand plechtig (in v. 7) af te kondigen, betuigt God nogmaals met nadruk de schuld, waarop het vonnis steunt.
[5]) Het Hebr. drukt hier de gretigheid uit, waarmede de vijanden op het land van Israël aanvielen.
[6]) *Aan de overgebleven volken*, want niet aan machtige volken was Israël's land ter prooi geworden, doch aan de overblijfselen der door de Chaldeën uitgemoorde en in ballingschap weggevoerde volksstammen in het rond.
[7]) Zie XXXV 12, 13. Deze verachting en beschimping van Gods land viel terug op God zelven, die het wreken zal.

torrentibus vallibusque, et desertis parietinis et urbibus derelictis, quæ depopulatæ sunt, et subsannatæ a reliquis gentibus per circuitum.

5. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quoniam in igne zeli mei locutus sum de reliquis gentibus, et de Idumæa universa, quæ dederunt terram meam sibi in hereditatem cum gaudio, et toto corde, et ex animo: et ejecerunt eam ut vastarent:

6. Idcirco vaticinare super humum Israel, et dices montibus, et collibus, jugis, et vallibus: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego in zelo meo, et in furore meo locutus sum, eo quod confusionem gentium sustinueritis.

7. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Ego levavi manum meam ut gentes, quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent.

8. Vos autem montes Israel ramos vestros germinetis, et fructum vestrum afferatis populo meo Israel: prope enim est ut veniat:

9. Quia ecce ego ad vos, et convertar ad vos, et arabimini, et accipietis sementem.

10. Et multiplicabo in vobis homines, omnemque domum Israel: et habitabuntur civitates, et ruinosa instaurabuntur.

11. Et replebo vos hominibus, et jumentis: et multiplicabuntur, et crescent: et habitare vos faciam sicut a principio, bonisque donabo

bergen en de heuvelen, tot de bergstroomen en de dalen en de woeste puinhoopen en de verlaten steden, die leeggeplunderd zijn en bespot door de overgebleven volken in het rond;

5. daarom zegt dit de Heere God: Voorwaar in het vuur van mijnen ijver heb Ik gesproken aangaande de overgebleven volken en aangaande geheel Idumea, die mijn land zich zelven ten erfbezit gegeven hebben, met blijdschap en van ganscher harte en met lust[8]), en die het ontvolkt hebben om te plunderen.

6. Deswege profeteer aangaande het land van Israël en zeg tot de bergen en de heuvelen, tot de bergruggen[9]) en de dalen: Dit zegt de Heere God: Zie, Ik, in mijnen ijver en in mijne gramschap heb Ik gesproken, omdat gij den smaad der volken gedragen hebt!

7. Deswege zegt dit de Heere God: Ik heb mijne hand opgeheven[10]), dat de volken, die rondom u zijn, zelf hunnen smaad[11]) zullen dragen.

8. Gij echter, bergen van Israël, doet uwe twijgen ontspruiten en draagt uwe vrucht voor mijn volk Israël; want nabij is het om te komen[12]).

9. Want zie, Ik tot u[13]), en Ik zal Mij wenden tot u, en gij zult bebouwd worden en zaaikoren ontvangen.

10. En Ik zal de menschen op u vermenigvuldigen en het geheele huis van Israël; en de steden zullen bewoond worden en de puinhoopen opgebouwd.

11. En Ik zal u vullen met menschen en vee; en zij zullen zich vermenigvuldigen en aanwassen; en Ik zal u doen bewonen als in den aanvang en begiftigen met goed,

---

[8]) Hebr.: «met zielsverachting»; zie XXV 6.

[9]) Het Hebr. «'afikim» is v. 4 door *torrentes, bergstroomen*, vertaald.

[10]) d. i. Ik heb plechtig gezworen. Zie XX 5.

[11]) De smadelijke straf der wedergelding.

[12]) Te weten de herstelling van Gods volk in zijn met nieuwe vruchtbaarheid gezegend bergland.

[13]) *Ik tot u*, bergen, om u te zegenen.

majoribus, quam habuistis ab initio: et scietis quia ego Dominus.

12. Et adducam super vos homines populum meum Israel, et hereditate possidebunt te: et eris eis in hereditatem, et non addes ultra ut absque eis sis.

13. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod dicunt de vobis: Devoratrix hominum es, et suffocans gentem tuam:

14. Propterea homines non comedes amplius, et gentem tuam non necabis ultra, ait Dominus Deus:

15. Nec auditam faciam in te amplius confusionem gentium, et opprobrium populorum nequaquam portabis, et gentem tuam non amittes amplius, ait Dominus Deus.

16. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

17. Fili hominis domus Israel habitaverunt in humo sua, et polluerunt eam in viis suis, et in studiis suis juxta immunditiam menstruatæ facta est via eorum coram me.

18. Et effudi indignationem meam super eos pro sanguine, quem fuderunt super terram, et in idolis suis polluerunt eam.

19. Et dispersi eos in gentes, et ventilati sunt in terras: juxta vias eorum, et adinventiones eorum judicavi eos.

20. Et ingressi sunt ad gentes, ad

grooter dan gij gehad hebt van den beginne; en gij zult weten, dat Ik de Heer ben.

12. En Ik zal op u menschen brengen, mijn volk Israël; en zij zullen u erfelijk bezitten; en gij zult hun zijn tot erfbezit, en het zal u niet meer gebeuren, dat gij zonder hen zijt[14]).

13. Dit zegt de Heere God: Omdat men van ulieden zegt: Eene verslindster van menschen zijt gij en eene worgster van uw volk[15]);

14. daarom zult gij niet langer menschen eten en uw volk voortaan niet worgen[16]), zegt de Heere God.

15. En Ik zal in u niet meer laten hooren de versmading der heidenen, en de beschimping der volken zult gij geenszins dragen, en uw volk zult gij niet meer verliezen, zegt de Heere God.

16. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:

17. Menschenzoon, het huis van Israël, zij woonden in hun land, en zij hebben het verontreinigd met hunne wegen en met hunne strevingen; als de onreinheid van eene vrouw in de maandstonden was hun wandel voor mijn aangezicht.

18. En Ik stortte mijne verbolgenheid over hen uit om het bloed, dat zij op het land vergoten hebben, en met hunne afgoden hebben zij het verontreinigd.

19. En Ik verstrooide hen onder de volken, en zij zijn gewand over de landen; naar hunne wegen en hunne uitvindselen heb Ik gericht over hen gehouden.

20. En zij kwamen tot de volken,

---

[14]) *Ik zal op u,* in het meervoud, d. i. op Israël's bergen, *menschen brengen,* te weten *mijn volk Israël; en zij zullen u,* in het enkelvoud, het bergland van Israël, dat v. 13—15 in het vrouwelijk enkelvoud wordt toegesproken. *Dat gij zonder hen zijt,* Hebr.: «dat gij hen kinderloos maakt» door pest, hongersnood enz., waardoor het land naar Num. XIII 33 zijne kinderen verslindt. De naburige volken, die niet begrepen, dat dit straffen Gods waren, schreven dit aan het land en zijn ongezond klimaat toe, v. 13.

[15]) Hebr.: «die uw volk kinderloos maakt».

[16]) Naar de Hebr. randlezing en de oude vertalingen ook hier: «kinderloos maken».

roierunt, et polluerunt no-
ictum meum, cum diceretur
Populus Domini iste est, et
ejus egressi sunt. *Is. LII*
II 24.
peperci nomini sancto meo,
lluerat domus Israel in gen-
l quas ingressi sunt.
irco dices domui Israel:
cit Dominus Deus: Non
vos ego faciam, domus Is-
d propter nomen sanctum
quod polluistis in gentibus,
intrastis.
sanctificabo nomen meum
, quod pollutum est inter
quod polluistis in medio
ut sciant gentes quia ego
, ait Dominus exercituum,
ictificatus fuero in vobis
is:
lam quippe vos de gentibus,
regabo vos de universis
t adducam vos in terram
effundam super vos aquam
, et mundabimini ab omni-
iinamentis vestris, et ab
idolis vestris mundabo
dabo vobis cor novum, et
novum ponam in medio
t auferam cor lapideum
vestra, et dabo vobis cor
Supra XI 19.
spiritum meum ponam in
stri: et faciam ut in præ-
eis ambuletis, et judicia
odiatis et operemini.

waarheen zij getogen waren, en zij onteerden mijnen heiligen naam, omdat men van hen zeide: Het volk des Heeren is dit, en uit zijn land zijn zij uitgegaan[17]).

21. En Ik ontzag mijn heiligen naam[18]), dien het huis Israël onteerd had onder de volken, waarheen zij gekomen waren.

22. Daarom zeg tot het huis van Israël: Dit zegt de Heere God: Niet om uwentwil zal Ik het doen, huis van Israël, maar om wille van mijn heiligen naam, dien gij onteerd hebt onder de volken, waarheen gij gekomen zijt.

23. En heiligen zal Ik mijn grooten naam, die onteerd is onder de volken, dien gij onteerd hebt in het midden van hen; opdat de volken weten, dat Ik de Heer ben, zegt de Heer der heerscharen, wanneer Ik Mij aan u heilig voor hun aangezicht.

24. Want Ik zal u nemen uit de volken en u verzamelen uit alle landen en u brengen in uw land.

25. En Ik zal op u rein water sprengen, en gij zult gereinigd worden van al uwe onreinheden, en van al uwe afgoden zal Ik u reinigen[19]).

26. En Ik zal u een nieuw hart geven, en een nieuwen geest zal ik leggen in uw binnenste; en Ik zal het steenen hart wegnemen uit uw vleesch en u geven een vleezen hart.

27. En mijnen geest zal Ik leggen in uw binnenste; en Ik zal maken, dat gij in mijne geboden wandelt en mijne rechten onderhoudt en betracht[20]).

---

nteerden Gods *heiligen naam* ien ellendigen toestand in de ap. Dit toch werd aan God ls ware Hij onmachtig om zijn veiligen voor zulk een lot.
ontzag of spaarde zijn heim voor verdere onteering. Hebr. deed het God leed om en naam. Om zijne geschonden eer te herstellen (v. 21, 22) zal Hij zijn volk terugvoeren uit de ballingschap, v. 23 volg.

[19]) De wijze van uitdrukking is ontleend aan de reinigingswetten van Num. XIX 11—19. Bedoeld is de reiniging des harten (v. 26) van de smetten der zonden door de verdiensten van den Messias.

[20]) Het *nieuw hart*, een *vleezen*

28. Et habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris: et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum.
29. Et salvabo vos ex universis inquinamentis vestris: et vocabo frumentum, et multiplicabo illud, et non imponam vobis famem.

30. Et multiplicabo fructum ligni, et genimina agri, ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus.

31. Et recordabimini viarum vestrarum pessimarum, studiorumque non bonorum: et displicebunt vobis iniquitates vestræ, et scelera vestra.
32. Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus, notum sit vobis: confundimini, et erubescite super viis vestris, domus Israel.

33. Hæc dicit Dominus Deus: In die, qua mundavero vos ex omnibus iniquitatibus vestris, et inhabitari fecero urbes, et instauravero ruinosa,
34. Et terra deserta fuerit exculta, quæ quondam erat desolata in oculis omnis viatoris,

35. Dicent: Terra illa inculta, facta est ut hortus voluptatis: et civitates desertæ, et destitutæ atque suffossæ, munitæ sederunt.

36. Et scient gentes quæcumque derelictæ fuerint in circuitu vestro,

28. En gij zult wonen in het land, dat Ik gegeven heb aan uwe vaderen; en gij zult Mij zijn ten volk, en Ik zal u zijn ten God[21]).

29. En Ik zal u bevrijden van al uwe onreinheden; en Ik zal het koren roepen[22]) en het vermenigvuldigen en u geen honger toezenden.
30. En Ik zal de vrucht van het geboomte vermenigvuldigen en het gewas des velds, opdat gij niet langer den smaad des hongers draagt onder de volken.
31. En gij zult gedenken aan uwe zeer booze wegen en aan uw streven, dat niet goed was; en gij zult een afkeer hebben van uwe ongerechtigheden en van uwe misdaden[23]).
32. Niet om uwentwil zal Ik het doen, zegt de Heere God; dit zij u bekend! Weest beschaamd en rood van schaamte over uwe wegen, huis van Israël!
33. Dit zegt de Heere God: Ten dage dat Ik u reinigen zal van al uwe ongerechtigheden en de steden zal doen bewonen en de puinhoopen zal opbouwen,

34. en het woeste land bebouwd wordt, dat te voren verwoest was[24]) voor de oogen van elken voorbijganger,
35. zullen zij zeggen[25]): Dit land, dat onbebouwd was, is geworden als een lusthof[26]); en de steden, die verwoest waren en ontvolkt en ondergraven, staan versterkt en rustig[27]).
36. En al de volken, die rondom u zijn overgelaten[28]), zullen weten,

---

hart, in tegenstelling met het oude *steenen* of ongevoelige hart, beteekent een hart, dat voor indrukken gevoelig is en de opwekking van Gods genade bereidwillig aanneemt en volgt. De *nieuwe geest* is naar v. 27 de geest Gods, die den mensch sterkt en bestuurt op den weg der geboden. Zie XI 19.

[21]) Deze belofte vat het gezegde in v. 24—27 samen. Het zegenrijk gevolg van het door Gods genade vernieuwde hart is de innige verhouding tusschen God en zijn volk. Zie Jer. XXXI noot 30.

[22]) Gebieden, dat het gedije. Vgl. IV Reg. VIII 1.

[23]) Zie XX 43.

[24]) Hebr.: «in plaats, dat het verwoest was» enz.

[25]) Te weten de voorbijgangers.

[26]) Hebr.: «als de hof van Eden»; zie XXXI 8 volg.

[27]) Hebr.: «zijn versterkt en bewoond».

[28]) Na de gerichten, die in hoofdstuk XXV voorspeld zijn.

quia ego Dominus ædificavi dissipata, plantavique inculta, ego Dominus locutus sim, et fecerim.

37. Hæc dicit Dominus Deus: Adhuc in hoc invenient me domus Israel, ut faciam eis: Multiplicabo eos sicut gregem hominum,

38. Ut gregem sanctum, ut gregem Jerusalem in solemnitatibus ejus: sic erunt civitates desertæ, plenæ gregibus hominum: et scient quia ego Dominus.

dat Ik, de Heer, het verwoeste heb opgebouwd en het onbebouwde heb beplant; Ik, de Heer, Ik heb gesproken en gedaan[29]).

37. Dit zegt de Heere God: Nog daarin zullen zij, het huis van Israël, Mij vinden[30]), dat Ik aan hen doen zal: Ik zal hen vermenigvuldigen als eene kudde van menschen,

38. als de heilige kudde, als de kudde van Jerusalem op zijne hoogtijden; alzoo zullen de verwoeste steden vol zijn met kudden van menschen; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben[31]).

CAPUT XXXVII.

HOOFDSTUK XXXVII.

Het doodenveld met tallooze beenderen, die op het woord van den profeet met vleesch bekleed en door den geest des Heeren bezield worden, tot een zinnebeeld van Israël's herstelling (v. 1—14). Vereeniging van Ephraïm en Juda tot één volk onder het bestuur van David in het land van God, die in hun midden zijne woning zal oprichten (v. 15—28).

1. Facta est super me manus Domini, et eduxit me in spiritu Domini: et dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus:

2. Et circumduxit me per ea in gyro: erant autem multa valde super faciem campi, siccaque vehementer.

3. Et dixit ad me: Fili hominis

1. De hand des Heeren kwam op mij[1]) en voerde mij naar buiten door den geest des Heeren; en Hij liet mij neder in het midden van het veld, dat vol beenderen was[2]).

2. En Hij voerde mij door dezelve rond naar alle zijden; en er waren er zeer vele op de oppervlakte des velds, en dor bovenmate.

3. En Hij zeide tot mij: Menschen-

[29]) Vgl. XVII 24.

[30]) Hebr.: «zal Ik Mij laten vinden», d. i. zal Ik aan hen, die Mij zoeken, mijne gunst betoonen.

[31]) Zij zullen talrijk zijn *als de heilige,* God toegewijde, *kudde* van slachtschapen, die op de hooge feesten te Jerusalem in ontelbare menigte werden aangevoerd; vgl. II Par. XXXV 7—9. Zie voor de beteekenis dier vermenigvuldiging van Israël Jer. III noot 19.

[1]) Zie I noot 4.

[2]) *Door den geest des Heeren* beteekent: door de kracht Gods. Dit is echter reeds uitgedrukt in den aanhef: *de hand des Heeren* enz. Juister wordt het Hebr. vertaald: «en mij voerde naar buiten in den geest (d. i. in geestverrukking; vgl. III 12; VIII 3 en XI 24) de Heer». Het visioen der doodsbeenderen geschiedde niet voor de oogen des lichaams, doch voor de oogen der ziel of der verbeelding. *In het midden van het veld,* Hebr.: «van het dal», dat naar III 22 bij Tel Abib was gelegen. *Vol beenderen* (Septuag.) «van menschen», en wel (v. 9) van «verslagenen» uit Israël (XXXIX 23) «door het zwaard» der vijanden. Zij stelden (v. 11) «het huis van Israël» voor, dat naar de opvatting der ballingen als volk dood was.

putasne vivent ossa ista? Et dixi: Domine Deus, tu nosti.

4. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis: et dices eis: Ossa arida audite verbum Domini.

5. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce ego intromittam in vos spiritum, et vivetis.

6. Et dabo super vos nervos, et succrescere faciam super vos carnes, et superextendam in vobis cutem: et dabo vobis spiritum, et vivetis, et scietis quia ego Dominus.

7. Et prophetavi sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus, prophetante me, et ecce commotio: et accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam.

8. Et vidi, et ecce super ea nervi, et carnes ascenderunt: et extenta est in eis cutis desuper, et spiritum non habebant.

9. Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis, et dices ad spiritum: Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus, et insuffla super interfectos istos, et reviviscant.

10. Et prophetavi sicut præceperat mihi: et ingressus est in ea spiritus, et vixerunt: steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valde.

11. Et dixit ad me: Fili hominis, ossa hæc universa, domus Israel est: ipsi dicunt: Aruerunt ossa nostra, et periit spes nostra, et abscissi sumus.

zoon, meent gij, dat deze beende levend zullen worden? En ik zei Heere God, Gij weet het[3])!

4. En Hij zeide tot mij: Profet over deze beenderen[4]) en zeg dezelve: Dorre beenderen, ho het woord des Heeren!

5. Dit zegt de Heere God tot d beenderen: Zie, Ik zal geest in zenden, en gij zult leven[5]).

6. En Ik zal spieren op u br gen en vleesch over u doen groe en u overtrekken met eene hu en Ik zal geest in u brengen, gij zult leven; en gij zult wet dat Ik de Heer ben.

7. En ik profeteerde, gelijk mij bevolen had; en er ontst gedruisch, toen ik profeteerde, zie, beweging; en beenderen nad den tot beenderen, elk tot zijn wricht.

8. En ik zag, en zie, op deze kwamen spieren en vleesch, en o dezelve heen werd eene huid trokken; en er was geen geest hen.

9. En Hij zeide tot mij: Profet tot den geest, profeteer, mensch zoon, en zeg tot den geest: Dit ze de Heere God: Kom van de vi winden, o geest, en blaas op de verslagenen, opdat zij herleven[6])

10. En ik profeteerde, gelijk I mij bevolen had; en de geest vo in hen, en zij leefden; en zij stond op hunne voeten — een groot l ger, uitermate groot!

11. En Hij zeide tot mij: Me schenzoon, alle deze beenderen, h huis van Israël is het; zij, zij ze gen: Verdord zijn onze beendere en vergaan is onze hoop, en w zijn afgesneden[7]).

---

[3]) Want van uwe almacht en uwen wil hangt dit af.

[4]) *Profeteer*, d. i. spreek mijn woord, het woord mijner scheppende almacht, over hen uit.

[5]) *Geest* of adem des levens; zie Gen. II 7; Ps. CIII 30. — Hoe dit geleidelijk geschiedt, wordt in v. 6 beschreven.

[6]) De *geest*, die deze lichamen leven maakt, is hier voorgesteld als de win die van de vier windstreken (vgl. XLI 20), d. i. van alle zijden, op die no doode lichamen blazend, ze alle do herleven.

[7]) Het Hebr. heeft: ***deze beender zijn het gansche huis van Israël,*** zo

12. Propterea vaticinare, et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego aperiam tumulos vestros, et educam vos de sepulcris vestris populus meus: et inducam vos in terram Israel.

13. Et scietis quia ego Dominus, cum aperuero sepulcra vestra, et eduxero vos de tumulis vestris popule meus:

14. Et dedero spiritum meum in vobis, et vixeritis, et requiescere vos faciam super humum vestram: et scietis quia ego Dominus locutus sum, et feci, ait Dominus Deus.

15. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

16. Et tu fili hominis sume tibi lignum unum: et scribe super illud: Judæ, et filiorum Israel sociorum ejus: et tolle lignum alterum, et scribe super illud: Joseph ligno Ephraim, et cunctæ domui Israel, sociorumque ejus.

17. Et adjunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum: et erunt in unionem in manu tua.

18. Cum autem dixerint ad te filii populi tui loquentes: Nonne indicas nobis quid in his tibi velis?

12. Daarom profeteer en zeg tot hen: Dit zegt de Heere God: Zie, Ik, Ik zal uwe graven openen, en Ik zal u opvoeren uit uwe grafsteden, mijn volk, en Ik zal u brengen in het land van Israël.

13. En gij zult weten, dat Ik de Heer ben, wanneer Ik uwe grafsteden open en u opvoer uit uwe graven, mijn volk,

14. en wanneer Ik mijnen geest in u breng en gij leven zult[8]); en Ik zal u rust geven op uwen grond; en gij zult weten, dat Ik, de Heer, heb gesproken en gedaan, zegt de Heere God[9]).

15. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende[10]):

16. En gij, menschenzoon, neem u een hout en schrijf daarop: Voor Juda en voor de kinderen van Israël, zijne genooten; en neem een ander hout en schrijf daarop: Voor Joseph, het hout van Ephraïm, en voor geheel het huis van Israël en van zijne genooten[11]).

17. En voeg die te zamen, het een tot het ander, u tot één hout; en zij zullen tot één worden in uwe hand.

18. Wanneer nu de kinderen van uw volk tot u zeggen, sprekende: Verklaart gij ons niet, wat gij hiermede beduidt?

---

wel Ephraïm als Juda. *Zij zeggen* enz., d. i. zij achten zich in hunnen staat van ballingschap als volk voor immer gestorven, ja, aan *verdorde beenderen* gelijk en zonder *hoop* op herleving, *afgesneden* van het leven; m. a. w. Israël's volksbestaan is vernietigd zonder hoop op herstel. Hierop antwoordt God v. 12—14.

8) Zie XXXVI 26 volg.

9) Het geloof aan de algemeene verrijzenis der dooden ligt aan het visioen ten grondslag. Want gelijk de H. Hiëronymus hier bemerkt: «geenszins zou het zinnebeeld der verrijzenis zijn gebezigd om de herstelling van Israël te beteekenen, tenzij de verrijzenis zelve vaststond en als toekomstig geloofd werd».

10) De volkomen herstelling van het Rijk Gods in het éene en onverdeelde Rijk van den Messias wordt hier voorgesteld onder het beeld van de vereeniging der twee rijken Israël en Juda. Vgl. Is. XI 13; Jer. III 18; XXXI 6; Os. I 11.

11) *Een hout*, naar de Septuag.: «een staf», om den schepter te beteekenen. Het éene is *voor Juda* en zijne *genooten* uit de kinderen van Israël, te weten Benjamin, Simeon, Levi en de overige Israëlieten, die zich bij het rijk Juda hadden aangesloten; zie II Par. XI 16, 17; XV 9; XXX 11, 18; XXXI 1. Het andere is *voor Joseph*, den stamvader der voornaamste stammen van het noordelijke rijk, Manasses en Ephraïm, is derhalve *het hout van Ephraïm* of van het noordelijke rijk (Is. VII 2, 5; Os. IV 17; V 9 enz.); het duidt bijgevolg het geheele huis van Israël aan met allen, die er toe behooren.

19. Loqueris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam lignum Joseph, quod est in manu Ephraim, et tribus Israel, quæ sunt ei adjunctæ: et dabo eas pariter cum ligno Juda, et faciam eas in lignum unum: et erunt unum in manu ejus.

20. Erunt autem ligna, super quæ scripseris in manu tua, in oculis eorum.

21. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum, ad quas abierunt: et congregabo eos undique, et adducam eos ad humum suam.

22. Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israel, et rex unus erit omnibus imperans: et non erunt ultra duæ gentes, nec dividentur amplius in duo regna. *Joann. X 16.*

23. Neque polluentur ultra in idolis suis, et abominationibus suis, et cunctis iniquitatibus suis: et salvos eos faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt, et emundabo eos: et erunt mihi populus, et ego ero eis Deus.

24. Et servus meus David rex super eos, et pastor unus erit omnium eorum: in judiciis meis ambulabunt, et mandata mea custodient, et facient ea. *Is. XL 11; Jer. XXIII 5. Supra XXXIV 23.*

25. Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Jacob, in qua

19. Spreek tot hen: Dit zegt de Heere God: Zie, Ik zal het hout van Joseph nemen, dat in de hand van Ephraïm is[12]), en de stammen van Israël, die met hem verbonden zijn; en Ik zal die samenvoegen met het hout van Juda en ze maken tot één hout; en zij zullen één worden in zijne hand[13]).

20. De houten nu, waarop gij geschreven zult hebben, zullen in uwe hand zijn voor hunne oogen[14]).

21. En zeg tot hen: Dit zegt de Heere God: Zie, Ik zal de kinderen van Israël nemen uit het midden der volken, werwaarts zij zijn heengegaan; en Ik zal hen verzamelen van alle zijden en hen brengen naar hun land.

22. En Ik zal hen tot één volk maken in het land, op de bergen van Israël; en één koning zal over allen gebieden; en zij zullen niet weder twee volken zijn noch voortaan zich verdeelen in twee rijken.

23. En zij zullen zich niet meer verontreinigen met hunne afgoden en hunne gruwelen en al hunne ongerechtigheden; en Ik zal hen verlossen uit al de woonplaatsen, waarin zij gezondigd hebben[15]), en hen reinigen; en zij zullen Mij zijn ten volk, en Ik zal hun zijn ten God.

24. En mijn dienstknecht David zal koning zijn over hen en één herder gesteld zijn over hen allen; in mijne rechten zullen zij wandelen, en mijne geboden zullen zij onderhouden en ze betrachten.

25. En zij zullen wonen op het land, dat Ik gegeven heb aan mij-

[12]) *In de hand* van Ephraïm, omdat deze stam het talrijkst was (zie Jos. XVII 14; I Par. XII 30) en uit dezen de eerste koningen van Israël waren (Jeroboam, Nadab).

[13]) In de hand van Juda; m. a. w. zij zullen onder den schepter van Juda, die aan het huis van David is gegeven, tot één rijk vereenigd zijn; vgl. XXXIV 23.

[14]) Derhalve moest de profeet die handeling metterdaad voor hunne oogen verrichten.

[15]) *Uit al de woonplaatsen* in het land der ballingschap, *waarin zij en* (vgl. Ps. CV 35); Septuag. (met eene geringe wijziging van den Massoretischen tekst): «uit al hunne afvalligheden, waarmede zij» enz.

habitaverunt patres vestri: et habitabunt super eam ipsi, et filii eorum, et filii filiorum eorum, usque in sempiternum: et David servus meus princeps eorum in perpetuum.
26. Et percutiam illis fœdus pacis, pactum sempiternum erit eis: et fundabo eos, et multiplicabo, et dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum.
27. Et erit tabernaculum meum in eis: et ero eis Deus, et ipsi erunt mihi populus.
28. Et scient gentes quia ego Dominus sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

nen dienstknecht Jacob, waarin uwe vaderen gewoond hebben; en zij zullen daarop wonen, zij en hunne kinderen en de kinderen hunner kinderen, voor immer; en David, mijn dienstknecht, zal hun vorst zijn voor eeuwig[16].
26. En Ik zal met hen een verbond des vredes sluiten, een eeuwig verbond met hen zal het zijn[17]; en Ik zal hen vestigen en vermenigvuldigen[18], en Ik zal mijn heiligdom plaatsen in het midden van hen voor eeuwig.
27. En mijne woonstede zal onder hen zijn[19]; en Ik zal hun zijn ten God, en zij zullen Mij zijn ten volk.
28. En de volken zullen weten, dat Ik de Heer ben, die Israël heilig, wanneer mijn heiligdom zal zijn in het midden van hen voor eeuwig[20].

CAPUT XXXVIII.

HOOFDSTUK XXXVIII.

Het gericht des Heeren over de vijanden van zijn volk. Aanval van Gog met de zijnen op het herstelde land en volk van Israël (v. 1—16). Gods gericht over hen tot openbaring zijner heerlijkheid (v. 17—23).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
2. Fili hominis pone faciem tuam contra Gog, terram Magog, principem capitis Mosoch, et Thubal: et vaticinare de eo, *Infra XXXIX 1; Apoc. XX 7.*

1. En het woord des Heeren geschiedde tot mij, zeggende:
2. Menschenzoon, richt uw aangezicht tegen Gog, het land van Magog, den oppervorst van Mosoch en Thubal[1]), en profeteer aangaande hem,

---

16) Zie XXXVI 28. Het *land* is evenals de *vorst David* in geestelijken zin te verstaan en beteekent het eeuwige Rijk van den Zoon van David, den Messias, dat één (v. 22, 24), heilig (v. 23, 24) en daarom onvergankelijk zal zijn.
17) Zie XXXIV 25.
18) Zie XXXVI 10, 11, 37, 38.
19) Hoe heerlijk ging dit in vervulling door de belofte van Christus (Matth. XXVIII 20) en inzonderheid door de tegenwoordigheid van den Godmensch in onze tabernakelen! Vgl. Is. IV 5, 6.
20) Dit heiligdom van het geestelijke Israël, dat ook de heidensche volken erkennen, de Kerk van Christus, wordt in XL—XLVIII zinnebeeldig voorgesteld, nadat eerst het eindvonnis over de vijanden van Gods rijk (XXXVIII volg.) in beeldspraak is geschilderd.

1) *Magog* (zie Gen. X 2) beteekent, naar Joodsche overlevering, de Scythische volken. *Gog*, waarschijnlijk hun koning, was naar de Vulgaat ook de oppervorst van *Mosoch en Thubal* (zie XXVII 13). Doch de oude Grieksche vertalingen (Septuag., Symmachus en Theodotion) nemen het Hebr. «rôsj»

3. Et dices ad eum: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Gog principem capitis Mosoch et Thubal,
4. Et circumagam te, et ponam frenum in maxillis tuis: et educam te, et omnem exercitum tuum, equos et equites vestitos loricis universos, multitudinem magnam, hastam et clypeum arripientium et gladium.
5. Persæ, Æthiopes, et Libyes cum eis, omnes scutati et galeati.
6. Gomer, et universa agmina ejus, domus Thogorma, latera aquilonis, et totum robur ejus, populique multi tecum.
7. Præpara, et instrue te, et omnem multitudinem tuam, quæ coacervata est ad te: et esto eis in præceptum.
8. Post dies multos visitaberis: in novissimo annorum venies ad terram, quæ reversa est a gladio, et congregata est de populis multis ad montes Israel, qui fuerunt deserti jugiter: hæc de populis educta est, et habitabunt in ea confidenter universi.

3. en zeg tot hem: Dit zegt de Heere God: Zie, Ik tegen u, Gog, oppervorst van Mosoch en Thubal,
4. en Ik zal u omleiden en eenen toom[2]) leggen tusschen uwe kaken; en Ik zal u uitvoeren en geheel uwe legermacht, rossen en ruiters, allen met harnassen bekleed, eene groote menigte, die lans en schild hanteeren en het zwaard.
5. Perzen, Ethiopiërs en Libyers[3]) met hen, allen met schild en helm.
6. Gomer en al zijne legerscharen, het huis Thogorma, het uiterste noorden en geheel zijne legermacht, en vele volken met u[4]).
7. Houd u gereed en rust u uit met geheel uwe menigte, welke zich om u geschaard heeft, en wees hun ten aanvoerder!
8. Na vele dagen zult gij bezocht worden[5]); aan het einde der jaren zult gij komen naar het land, dat wedergekeerd is van het zwaard en dat verzameld is uit vele volken, naar de bergen van Israël, die steeds verwoest geweest zijn; dit is uit de volken heengevoerd, en zij wonen daarin veilig, altegader[6]).

(dat *caput*, hoofd, beteekent) voor een eigennaam, zoodat Gog de vorst genoemd wordt van «Rôsj, Mosoch en Thubal». Welk volk echter door Rôsj wordt aangeduid, is onbekend; een volk van dien naam vond de H. Hiëronymus noch in de H. Schrift noch bij Flav. Jos. vermeld. Volgens sommigen beteekent het de Russen of een ander Kaukasisch volk; volgens anderen het in de spijkerschriften genoemde land Râsj, aan de grenzen van Ælam, aan den Tiger.

²) Hebr.: «haken»; zie XIX noot 4. God zal dien machtigen vorst als een wild dier omleiden en hem met zijn leger heenvoeren werwaarts Hij wil. Want de krijgstochten van Gog, ook die tegen Gods land en volk (v. 8), geschieden overeenkomstig Gods raadsbesluit.

³) Zie XXX 5. Gog werft zijne hulptroepen zelfs uit de verst afgelegen landen.

⁴) *Gomer* (zie Gen. X 2), waarschijnlijk de Kimmeriërs of Kimbren. Zie voor *het huis Thogorma* XXVII noot 15. *Het uiterste noorden* omvat de overige onbekende volken in het verre noorden.

⁵) Door Gods strafgerichten; zie v. 17—23. Dit zal het uiteinde zijn van Gog. Wanneer en bij welken aanval dit geschieden zal, zegt het overige vers.

⁶) De aanval van Gog zal geschieden *aan het einde der jaren* en wel, blijkens het volgende, nadat Israël's *land*, d. i. zijne bevolking, reeds hersteld is van de verwoesting, die door het *zwaard* was aangericht, nadat het volk uit de verstrooiing is *verzameld* en teruggekeerd naar zijne *bergen*, die *steeds*, d. i. langen tijd, verwoest hadden gelegen. De profeet bedoelt derhalve het tijdperk van Israël's volkomen herstelling, welke naar XXXVII 21—28 de verlossing door den Messias omvat. Aan het einde van dit tijdperk zal de aanval van Gog geschieden; zie Apoc. XX 7. Wat de profeet hier voorspelt, behoort derhalve ook nu nog tot de toekomst en is daar-

.scendens autem quasi tempe-
venies, et quasi nubes, ut ope-
terram tu, et omnia agmina
ɔt populi multi tecum.

Hæc dicit Dominus Deus: In
lla ascendent sermones super
ıum, et cogitabis cogitationem
nam:

Et dices: Ascendam ad terram
ıe muro: veniam ad quiescentes,
antesque secure: hi omnes ha-
t sine muro, vectes, et portæ
ʼunt eis:

Jt diripias spolia, et invadas
ım, ut inferas manum tuam
eos, qui deserti fuerant, et
ı restituti, et super populum,
ıst congregatus ex gentibus,
ıossidere cœpit, et esse habi-
umbilici terræ.

aba, et Dedan, et negotiatores
ʼis, et omnes leones ejus dicent
Numquid ad sumenda spolia
nis? ecce ad diripiendam præ-
ongregasti multitudinem tuam,
llas argentum, et aurum, et
as supellectilem, atque sub-
am, et diripias manubias in-
s.

9. En oprukkend zult gij komen als een onweder en als eene wolk[7]) om het land te bedekken, gij en al uwe legerscharen en vele volken met u.

10. Dit zegt de Heere God[8]): Te dien dage zullen woorden[9]) oprijzen in uw hart, en gij zult een zeer boos plan beramen;

11. en gij zult zeggen: Ik zal optrekken naar het land zonder muur[10]); ik zal komen naar de rustigen en naar hen, die veilig wonen: dezen allen wonen zonder muur, grendels noch poorten hebben zij;

12. opdat gij buit rooft en roof bemachtigt, opdat gij uwe hand legt op degenen, die verwoest zijn geweest en naderhand hersteld werden, en op een volk, dat verzameld is uit de heidenen, dat begon bezitting te verwerven en bewoner te zijn van den navel der aarde[11]).

13. Saba en Dedan en de kooplieden van Tharsis en al zijne leeuwen zullen tot u zeggen: Komt gij om buit te nemen? Zie, om roof te rooven hebt gij uwe menigte verzameld, om zilver en goud mede te voeren en have en goed weg te nemen en mateloozen buit te rooven[12])!

ɔr ons in een geheimzinnig duister
l. De namen Gog, Magog enz.
ıogstwaarschijnlijk zinnebeeldige
ı, waardoor de laatste vijanden
et Rijk Gods worden aangeduid.
ijgstocht en de verwoede aanval,
ər en verder beschreven worden,
ən eveneens tot de dichterlijke
ling te behooren, onder welke de
strijd beteekend wordt, dien de
van Christus zal te voeren hebben.
Vgl. Jer. IV 13.
Eene nieuwe strophe.
i. Dingen, welke Gog voornemens
doen; zij worden in v. 11 en 12
in eigen woorden beschreven.
l. i. Zonder bemuurde steden.
: «naar het openliggende land»,
əeld van de Kerk Gods, die niet
ı deze wereld en zich niet door
geweld verdedigt. De Heer zelf is voor haar als «een ringmuur van vuur» (vgl. Zach. II 4, 5). Zie daarentegen het aardsche Israël XXXVI 35.

[11]) d. i. Van het hoogste en middelste punt der aarde; zie V 5 en vgl. Judic. IX 37. De berg van het huis des Heeren zal dan gevestigd zijn op de kruin der bergen en het middelpunt zijn, waar alle volken heenstroomen (Is. II 2, 3) — een zinnebeeld van de éene, algemeene Kerk met haar leerend en besturend gezag. Doch hierom haten haar hare vijanden, wier hebzucht begeerig is naar hare goederen.

[12]) Zie voor *Saba* XXVII noot 24, voor *Dedan* XXVII noot 16, voor *Tharsis* XXVII noot 13. *Leeuwen* heeten de naar buit begeerige kooplieden, die uit alle oorden der wereld samenstroomen om den buit, dien Gog behalen zal, voor hunne waren te ruilen.

14. Propterea vaticinare fili hominis, et dices ad Gog: Hæc dicit Dominus Deus: Numquid non in die illo, cum habitaverit populus meus Israel confidenter, scies?

15. Et venies de loco tuo a lateribus aquilonis tu et populi multi tecum ascensores equorum universi, cœtus magnus, et exercitus vehemens.

16. Et ascendes super populum meum Israel quasi nubes, ut operias terram. In novissimis diebus eris, et adducam te super terram meam: ut sciant gentes me, cum sanctificatus fuero in te in oculis eorum, o Gog.

17. Hæc dicit Dominus Deus: Tu ergo ille es, de quo locutus sum in diebus antiquis in manu servorum meorum prophetarum Israel, qui prophetaverunt in diebus illorum temporum, ut adducerem te super eos.

18. Et erit in die illa, in die adventus Gog super terram Israel, ait Dominus Deus, ascendet indignatio mea in furore meo.

19. Et in zelo meo, in igne iræ meæ locutus sum. Quia in die illa erit commotio magna super terram Israel:

20. Et commovebuntur a facie mea

14. Daarom profeteer, menschenzoon, en zeg tot Gog: Dit zegt de Heere God: Zult gij niet te dien dage, wanneer mijn volk Israël veilig wonen zal, het weten[13])?

15. En gij zult komen uit uw oord, uit het uiterste noorden, gij en vele volken met u, rijdende op rossen altegader, eene groote menigte en een machtig leger.

16. En gij zult optrekken tegen mijn volk Israël, als eene wolk, om het land te bedekken. In de laatste dagen zult gij zijn[14]), en Ik zal u brengen over mijn land, opdat de volken Mij erkennen, wanneer Ik Mij aan u heilig voor hunne oogen, o Gog[15])!

17. Dit zegt de Heere God[16]): Gij zijt dan degene, van wien Ik gesproken heb in de oude dagen, door de bediening van mijne dienstknechten, de profeten van Israël, die geprofeteerd hebben in de dagen dier tijden, dat Ik u zou doen komen over hen[17]).

18. En het zal zijn te dien dage, ten dage dat Gog zal komen over het land van Israël, zegt de Heere God, dan zal mijne verbolgenheid opstijgen in mijnen toorn[18]).

19. En in mijnen ijver, in het vuur mijner gramschap heb Ik gesproken: Voorwaar, te dien dage zal er eene groote aardbeving zijn over het land van Israël[19]).

20. En beven zullen voor mijn

---

[13]) M. a. w. Voorzeker zult gij dan weten, dat mijn volk voor u als een weerlooze buit is. Anderen verklaren, met eene geringe wijziging van het Hebr. en in overeenstemming met de Septuag.: Is het zoo niet? Te dien tijde, dat het volk veilig woont, zult gij u opmaken ten strijde.

[14]) Septuag.: «zal het geschieden». Zie verder v. 4, 5 en 9.

[15]) Wanneer Ik mij als den heiligen God, als den wreker van mijn heilig volk zal openbaren, door Gog te straffen.

[16]) Derde strophe.

[17]) Zie Is. XXIV—XXVII; Joël III 11—14; Mich. IV 11—13 de voorspellingen betreffende het gericht over de vijanden van Gods Rijk. Hun aller boosaardigheid zal in den laatsten vijand vereenigd en ten toppunt zijn gestegen. *In de dagen dier tijden*, d. i. gedurende langen tijd.

[18]) Het Hebr. kan men ook vertalen: «in mijnen neus»; zie Ps. XVII noot 10.

[19]) *Over het land van Israel*, waarin Gog met zijn leger gekomen is (v. 18); eene *aardbeving* zal de voorbode zijn van Gods strafgericht tegen hem. Bij die aardbeving toch zal de goddelijke rechter, de ijveraar voor zijn mishandeld volk, nederdalen; vgl. Judic. V 4; Joël III 16; Mich. I 3 volg.

pisces maris, et volucres cœli, et bestiæ agri, et omne reptile, quod movetur super humum, cunctique homines, qui sunt super faciem terræ: et subvertentur montes, et cadent sepes, et omnis murus corruet in terram. *Matth. XXIV 29; Luc. XXI 25.*

aangezicht de visschen der zee en de vogelen des hemels en de wilde dieren des velds en al het kruipend gedierte, dat zich beweegt over den grond, en alle menschen, die op het aanschijn der aarde zijn; en de bergen zullen omgekeerd worden, en de schuttingen[20]) zullen vallen, en elke muur zal neerstorten ter aarde.

21. Et convocabo adversus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus: gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigetur.

21. En Ik zal tegen hem op al mijne bergen het zwaard ontbieden, zegt de Heere God; het zwaard van een ieder zal zich tegen zijnen broeder richten[21]).

22. Et judicabo cum peste, et sanguine et imbre vehementi, et lapidibus immensis: ignem, et sulphur pluam super eum et super exercitum ejus, et super populos multos, qui sunt cum eo.

22. En Ik zal gericht oefenen door pest en bloed[22]) en door een geweldigen stortregen en door zware hagelsteenen; vuur en zwavel zal Ik doen regenen op hem en op zijn leger en op de vele volken, die met hem zijn.

23. Et magnificabor, et sanctificabor: et notus ero in oculis multarum gentium, et scient quia ego Dominus.

23. En Ik zal Mij verheerlijken en Mij heiligen; en Ik zal bekend worden voor de oogen van vele volken; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben.

CAPUT XXXIX.

HOOFDSTUK XXXIX.

Vervolg. De nederlaag van Gog (v. 1—16), ter verheerlijking des Heeren (v. 17—29).

1. Tu autem fili hominis vaticinare adversum Gog, et dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Gog principem capitis Mosoch et Thubal:

1. Gij nu, menschenzoon, profeteer tegen Gog en zeg[1]): Dit zegt de Heere God: Zie. Ik tegen u, Gog, oppervorst van Mosoch en Thubal,

2. Et circumagam te, et educam te, et ascendere te faciam de lateribus aquilonis: et adducam te super montes Israel.

2. en Ik zal u omleiden en u uitvoeren en u doen opkomen van het uiterste noorden; en Ik zal u brengen op de bergen van Israël.

3. Et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua, et sagittas tuas de manu dextera tua dejiciam.

3. En Ik zal uwen boog verbrijzelen in uwe linkerhand en uwe pijlen uit uwe rechterhand doen vallen.

[20]) Hebr. waarschijnlijk: «de steile rotsen».

[21]) Zij zullen in de verwarring van den schrik elkander om het leven brengen.

[22]) Zie V noot 20.

[1]) Vierde strophe. Zie voor dit en de volg. verzen XXXVIII 2, 4.

4. Super montes Israel cades tu, et omnia agmina tua, et populi tui, qui sunt tecum: feris, avibus, omnique volatili, et bestiis terræ dedi te ad devorandum.

5. Super faciem agri cades: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

6. Et immittam ignem in Magog, et in his, qui habitant in insulis confidenter: et scient quia ego Dominus.

7. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israel, et non polluam nomen sanctum meum amplius: et scient gentes quia ego Dominus sanctus Israel.

8. Ecce venit, et factum est, ait Dominus Deus: hæc est dies, de qua locutus sum.

9. Et egredientur habitatores de civitatibus Israel, et succendent et comburent arma, clypeum, et hastas, arcum, et sagittos, et baculos manuum, et contos: et succendent ea igni septem annis.

10. Et non portabunt ligna de regionibus, neque succident de saltibus: quoniam arma succendent igni, et deprædabuntur eos, quibus prædæ fuerant, et diripient vastatores suos, ait Dominus Deus.

11. Et erit in die illa: dabo Gog locum nominatum sepulcrum in Israel: vallem viatorum ad orientem

4. Op de bergen van Israël zult gij vallen, gij en al uwe legerscharen en uwe volken, die met u zijn; aan de roofdieren, aan de vogelen en aan al wat gevleugeld is en aan de wilde dieren des lands heb Ik u gegeven ter verslinding.

5. Op het open veld zult gij vallen; want Ik heb gesproken, zegt de Heere God.

6. En Ik zal een vuur zenden in Magog en onder hen, die op de eilanden rustig wonen; en zij zullen weten, dat Ik de Heer ben[2]).

7. En mijn heiligen naam zal Ik bekend maken in het midden van mijn volk Israël, en Ik zal niet langer mijn heiligen naam onteeren[3]); en de volken zullen weten, dat Ik de Heer ben, Ik, de Heilige van Israël.

8. Zie, het is gekomen en het is geschied[4]), zegt de Heere God; dit is de dag, waarvan Ik gesproken heb.

9. En de bewoners[5]) zullen uit de steden van Israël uitgaan en vuur stoken en branden van het wapentuig, van schild en speren, boog en pijlen en handspietsen en lansen; en zij zullen vuur daarvan stoken zeven jaren lang[6]).

10. En zij zullen geen hout dragen uit de velden noch houwen uit de bosschen; want van het wapentuig zullen zij vuur stoken; en zij zullen berooven degenen, aan wie zij ten roof waren, en plunderen hunne plunderaars, zegt de Heere God.

11. En het zal zijn te dien dage: Ik zal aan Gog eene bekende plaats geven tot grafstede in Israël[7]), het

[2]) Terwijl Gog en zijne legers omkomen in het land Israël, zal God het vuur zijner wraak afzenden op zijn land *Magog* en op de eilanden en kustlanden van het westen, de bondgenooten en medestrijders van Gog.

[3]) d. i. Niet dulden, dat hij door de vijanden, bij hun zegepralen over mijn volk, nog onteerd wordt.

[4]) Een profetisch verleden om de zekerheid der vervulling. Zie verder XXVIII 17.

[5]) Een nieuwe strophe v. 9—16.

[6]) Een zinnebeeldig getal om een langen tijd te beteekenen. Israël zal vuur stoken van het wapentuig, want Gods volk heeft geen wapenen noodig. God is zijn beschermer. — De vervolgingen zullen strekken tot voordeel en luister van zijn volk.

[7]) Hebr.: «Ik zal aan Gog eene plaats geven, waar zijne grafstede is». Geen buit (zie XXXVIII 12, 13), maar een graf zal Gog vinden *in Israël*.

quæ obstupescere faciet præ-
tes: et sepelient ibi Gog, et
ı multitudinem ejus, et vo-
r vallis multitudinis Gog.

:t sepelient eos domus Israel,
ıdent terram septem mensibus.

epeliet autem eum omnis po-
terræ, et erit eis nominata
in qua glorificatus sum, ait
us Deus.

:t viros jugiter constituent
ıtes terram, qui sepeliant, et
ant eos, qui remanserant su-
:iem terræ, ut emundent eam:
ıenses autem septem quærere
nt.

t circuibunt peragrantes ter-
:umque viderint os hominis,
ıt juxta illud titulum, donec
nt illud pollinctores in valle
ıdinis Gog.

omen autem civitatis Amona,
ıdabunt terram.

ı ergo fili hominis, hæc dicit
ıs Deus: Dic omni volucri,
ersis avibus, cunctisque be-
ri: Convenite, properate, con-
undique ad victimam meam,
ɜgo immolo vobis, victimam
m super montes Israel: ut
ıtis carnem, et bibatis san-
ı.

dal der reizigers, oostwaarts van
de zee, dat de voorbijgangers zal
doen verstommen; en aldaar zal
men Gog begraven en zijne gansche
menigte, en het zal heeten het dal
der menigte van Gog[8]).
12. En zij, het huis van Israël,
zullen hen begraven om het land
te reinigen, zeven maanden lang[9]).
13. En al het volk des lands zal
hem[10]) begraven; en het zal hun
een vermaarde dag zijn, waarop
Ik Mij verheerlijk, zegt de Heere
God.
14. En vaste mannen zal men aan-
stellen, die het land doorkruisen om
te begraven en degenen op te zoe-
ken, die achtergebleven zijn op de
oppervlakte des lands, ten einde het
te reinigen; na de zeven maanden
nu zullen zij beginnen op te zoeken.
15. En zij zullen rondgaan, het
land doorkruisend; en als zij een
menschengebeente zien, zullen zij
daarbij een merkteeken plaatsen,
totdat de lijkgravers het begraven
in het dal der menigte van Gog.
16. En de naam eener stad zal
zijn Amona[11]); en zij zullen het
land reinigen.
17. Gij dan, menschenzoon, dit zegt
de Heere God[12]): Zeg tot al wat
gevleugeld is en tot alle vogelen
en tot alle wilde dieren des velds:
Komt samen, spoedt aan, snelt van
alle zijden bijeen tot mijn offermaal,
dat Ik slacht voor u, een grootsch
offermaal op de bergen van Israël,
om vleesch te eten en bloed te
drinken[13]).

---

et dal der reizigers, Hebr.: «der
» (d. i. «der doortrekkenden»),
t op den naam van het gebergte
(vgl. Num. XXVII 12), *oost-
van de* Doode *Zee.* Aldaar zal
aafplaats zijn der legerscharen
g, die het land van Israël *door-*
. Om de menigte der graven zal
le voorbijgangers doen verstom-
och naar de Septuag.: «en zij
en ingang van het dal afsluiten»
nreine plaats aan het gezicht te
ken.
ven maanden (zie noot 6), zoo
talrijk zijn de lijken. Zie Num. XIX
11—18 voor de verontreiniging door
lijken.

[10]) Septuag. «hen».

[11]) Dat «menigte» beteekent; zie v.
11 en 15. Deze naam moet het aan-
denken aan dat reuzenwerk levendig
houden.

[12]) Zesde strophe (v. 17—22).

[13]) Het bloedbad, dat God onder
zijne vijanden aanricht, is in zekeren
zin een bloedig offermaal, dat Hij be-
reidt, evenals Is. XXXIV 6 volg. De
genoodigde gasten zijn de roofdieren,

18. Carnes fortium comedetis, et sanguinem principum terræ bibetis: arietum, et agnorum, et hircorum, taurorumque et altilium, et pinguium omnium.

19. Et comedetis adipem in saturitatem, et bibetis sanguinem in ebrietatem, de victima, quam ego immolabo vobis:

20. Et saturabimini super mensam meam de equo, et equite forti, et de universis viris bellatoribus, ait Dominus Deus.

21. Et ponam gloriam meam in gentibus: et videbunt omnes gentes judicium meum, quod fecerim, et manum meam, quam posuerim super eos.

22. Et scient domus Israel quia ego Dominus Deus eorum a die illa et deinceps.

23. Et scient gentes quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israel. eo quod dereliquerint me, et absconderim faciem meam ab eis: et tradiderim eos in manus hostium, et ceciderint in gladio universi.

24. Juxta immunditiam eorum, et scelus feci eis, et abscondi faciem meam ab illis.

25. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Nunc reducam captivitatem Jacob, et miserebor omnis domus Israel: et assumam zelum pro nomine sancto meo.

26. Et portabunt confusionem suam, et omnem prævaricationem, qua

18. Vleesch van helden zult gij eten, en bloed van vorsten der aarde zult gij drinken, van rammen en lammeren en bokken en stieren en van alle gemest en vet vee[14]).

19. En gij zult vet eten tot verzadiging en bloed drinken tot dronken wordens toe van het offermaal, dat Ik slachten zal voor u.

20. En gij zult u aan mijne tafel verzadigen van paard en dapperen ruiter en van allerlei krijgslieden, zegt de Heere God.

21. En Ik zal mijne heerlijkheid toonen onder de volken; en alle volken zullen mijn gericht zien, dat Ik oefen, en mijne hand, die Ik leg op hen[15]).

22. En zij, het huis van Israël, zullen weten, dat Ik, de Heer, hun God ben van dien dag af en voortaan.

23. En de volken zullen weten[16]), dat het huis van Israël om zijne ongerechtigheid is gevangen genomen, omdat zij Mij verlieten en Ik mijn aangezicht voor hen verborg en hen overleverde in de handen der vijanden en zij gevallen zijn door het zwaard, altegader.

24. Naar hunne onreinheid en hun wangedrag heb Ik gedaan aan hen, en Ik heb mijn aangezicht verborgen voor hen.

25. Daarom zegt dit de Heere God: Nu zal Ik de gevangenschap van Jacob terugbrengen en Mij ontfermen over het geheele huis van Israël; en Ik zal ijveren voor mijn heiligen naam.

26. En zij zullen hunne beschaamdheid dragen[17]) en al de trouweloos-

---

die op de nog onbegraven menigte van lijken aanvallen. De geslachte vijanden heeten in v. 18, naar dezelfde beeldspraak, *rammen* enz.; zie Jer. LI 40.

[14]) Hebr.: «en stieren, mestvee van Basan altemaal»; zie Am. IV noot 1.

[15]) Op de volken, inzonderheid op Gog, die de God weerstrevende volken voor het laatst onder zijn vaandel vereenigt.

[16]) Een laatste strophe, waarin de profeet aantoont, hoe de heidensche volken zich reeds uit de herstelling van Israël na de ballingschap kunnen overtuigen, dat Gods volk niet wegens de onmacht van God, doch om zijne misdaden aan zijne verdrukkers was prijsgegeven. Vgl. XXXVI 17 volg.

[17]) Hunne *beschaamdheid* over hunne vroegere ontrouw; zie XVI 61—63;

prævaricati sunt in me, cum habitaverint in terra sua confidenter neminem formidantes:
27. Et reduxero eos de populis, et congregavero de terris inimicorum suorum, et sanctificatus fuero in eis, in oculis gentium plurimarum.
28. Et scient quia ego Dominus Deus eorum, eo quod transtulerim eos in nationes, et congregaverim eos super terram suam et non dereliquerim quemquam ex eis ibi. *Supra XX 23 et XXXVI 23.*
29. Et non abscondam ultra faciem meam ab eis, eo quod effuderim spiritum meum super omnem domum Israel, ait Dominus Deus.

heid, waarmede zij tegen Mij ontrouw pleegden, wanneer zij in hun land veilig wonen, niemand vreezende,
27. en Ik hen heb teruggevoerd uit de volken en hen verzameld uit de landen hunner vijanden en Ik Mij aan hen heilig voor de oogen der zeer vele volken.
28. En zij zullen weten, dat Ik, de Heer, hun God ben, omdat Ik hen heb weggevoerd naar de volken en Ik hen verzameld heb in hun land en niemand van hen aldaar heb achtergelaten.
29. En Ik zal mijn aangezicht niet meer verbergen voor hen, omdat Ik mijnen geest heb uitgestort over het geheele huis van Israël, zegt de Heere God[18]).

CAPUT XL.

HOOFDSTUK XL.

De nieuwe tempel. Inleiding (v. 1—4). Het buitenste voorhof met zijne poortgebouwen en cellen (v. 5—27); het binnenste voorhof met zijne poortgebouwen en cellen (v. 28—47). Het tempelhuis: zijn portaal (v. 48—49).

1. In vigesimo quinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni, decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est civitas: in ipsa hac die facta est super me manus Domini, et adduxit me illuc.

1. In het vijf en twintigste jaar onzer wegvoering, in het begin des jaars, den tienden der maand, in het veertiende jaar nadat de stad geslagen was, op dien eigen dag kwam op mij de hand des Heeren, en Hij bracht mij derwaarts[1]).

XX 43; XXXVI 31. Anderen vertalen, met eene geringe wijziging van het Hebr.: «zij zullen hunnen smaad vergeten» enz., d. i. door niets meer aan hunne straf en schuld herinnerd worden.

[18]) Zie XXXVI 27. Gods heilige geest zal het ware Israël tot een heilig volk maken, dat Gods ongenade niet meer heeft te vreezen.

[1]) De profetie betreffende de herstelling van Israël na de ballingschap wordt besloten met het visioen van XL—XLVIII, dat één doorloopend en samenhangend geheel vormt. Het beschrijft in zinnebeelden de inrichting, de heiligheid en de algemeenheid van het nieuwe Rijk Gods. In bijzonderheden afdalend teekent de profeet den nieuwen tempel met zijne voorhoven, cellen enz.; verder hervormt hij de Levietische priesterschap, regelt den nieuwen eeredienst, het herstelde koningschap met zijne plichten en rechten en geeft ten slotte eene nieuwe verdeeling van het beloofde land onder de stammen van Israël. Hiermede echter wil de profeet niet vaststellen wat bij de herstelling van Israël werkelijk geschieden moet. Hij geeft alleen eene zinnebeeldige voorstelling van hetgeen in het nieuwe Rijk Gods op geestelijke wijze zou worden verwezenlijkt. — *In het vijf en twintigste jaar*, in 573 v.

2. In visionibus Dei adduxit me in terram Israel, et dimisit me super montem excelsum nimis: super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad austrum.

3. Et introduxit me illuc: et ecce vir, cujus erat species quasi species æris, et funiculus lineus in manu ejus, et calamus mensuræ in manu ejus: stabat autem in porta.

4. Et locutus est ad me idem vir: Fili hominis vide oculis tuis, et auribus tuis audi, et pone cor tuum in omnia, quæ ego ostendam tibi: quia ut ostendantur tibi adductus es huc: annuntia omnia, quæ tu vides, domui Israel.

5. Et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique, et in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum, et palmo: et mensus est latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.

6. Et venit ad portam, quæ respiciebat viam orientalem, et ascendit per gradus ejus: et mensus est limen portæ calamo uno latitudinem,

2. In de gezichten Gods voerde Hij mij naar het land van Israël, en Hij liet mij neder op een zeer hoogen berg; en op dezen was als het gebouw eener stad, aan de zuidzijde[2]).

3. En Hij voerde mij derwaarts; en zie, er was een man, wiens gedaante was als de gedaante van metaal[3]), en hij had een linnen snoer in zijne hand en eene meetroede in zijne hand; en hij stond aan de poort[4]).

4. En dezelfde man sprak tot mij: Menschenzoon, zie met uwe oogen en hoor met uwe ooren en zet uw hart op alles wat Ik u zal toonen; want opdat deze dingen aan u getoond worden, zijt gij herwaarts gebracht; verkondig al wat gij ziet aan het huis van Israël.

5. En zie, er was een muur aan de buitenzijde rondom het huis aan alle kanten[5]); en in de hand des mans was eene meetroede van zes el en eene handbreedte[6]); en hij mat de breedte van het gebouw[7]), ééne roede; ook de hoogte, ééne roede.

6. En hij ging naar de poort, welke oostwaarts zag[8]), en hij klom hare treden[9]) op; en hij mat den drempel der poort, ééne roede breed,

Chr., Septuag.: «in de eerste maand», Nisan, zie Exod. XII 2. *De hand des Heeren,* zie I noot 4. De Heer *bracht mij* in den geest *derwaarts,* d. i. naar Jerusalem; zie v. 2.

[2]) *In de gezichten Gods,* zie VIII noot 3. *Op een zeer hoogen berg,* in Jerusalem (v. 1), d. i. op den berg Sion, die, naar Is. II 2 en Mich. IV 1, in de laatste dagen, d. i. in het tijdperk van den Messias, op de kruin der bergen zal gevestigd zijn en zich zal verheffen boven de heuvelen (vgl. Ez. XVII 22 volg.; XX 40). Het *gebouw,* dat hij aldaar zag opgericht, was «het huis des Heeren», de nieuwe tempel, die met zijnen ringmuur en zijne velerlei gebouwen, poorten en voorhoven als *het gebouw eener stad* scheen. Daar de profeet uit Chaldea kwam (zie XX noot 44), zag hij den tempel *aan de zuidzijde.*

[3]) Zie I 7. De profeet zag eenen engel in menschelijke gedaante, glanzend als «blinkend metaal» (Septuag.). Vgl. voor het volgende Zach. II 1 volg.

[4]) *Aan de poort,* waar Ezechiël uit het noorden (v. 2) aankwam, de noordpoort van den buitensten ringmuur.

[5]) De beschrijving van het tempelgebouw begint met den buitensten ringmuur. Zie Fig. 5, plan van het tempelhuis, A²B²C²D² en Fig. 1 B.

[6]) Hebr.: «eene meetroede van zes el, elke van ééne el en ééne handbreedte». Zoo was dus de el dezer meetroede niet de gewone el, maar ééne handbreedte langer. Zij heet in II Par. III 3 de el «naar de oude maat» en is de heilige el, waarmede ook de tempel van Salomon was gemeten; zij bedroeg zeven handbreedten, d. i. 52,5 cm.

[7]) *De breedte* van genoemden muur.

[8]) De buitenste oostpoort. Zie Figuur 1.

[9]) Septuag.: «zeven treden».

id est, limen unum calamo uno in latitudine:
7. Et thalamum uno calamo in longum, et uno calamo in latum: et inter thalamos, quinque cubitos:
8. Et limen portæ juxta vestibulum portæ intrinsecus, calamo uno.
9. Et mensus est vestibulum portæ octo cubitorum, et frontem ejus duobus cubitis: vestibulum autem portæ erat intrinsecus.
10. Porro thalami portæ ad viam orientalem, tres hinc et tres inde: mensura una trium, et mensura una frontium ex utraque parte.
11. Et mensus est latitudinem liminis portæ, decem cubitorum: et longitudinem portæ, tredecim cubitorum:
12. Et marginem ante thalamos cubiti unius: et cubitus unus finis utrinque: thalami autem, sex cubitorum erant hinc et inde.
13. Et mensus est portam a tecto thalami, usque ad tectum ejus, la-

te weten den éénen drempel, ééne roede breed[10]);
7. en de kamer, ééne roede lang en ééne roede breed; en tusschen de kamers vijf el[11]);
8. en den drempel der poort bij het portaal der poort binnenwaarts, ééne roede[12]).
9. En hij mat het portaal der poort, acht el, en haren muurstijl, twee el; het portaal nu der poort was binnenwaarts[13]).
10. De kamers nu der poort aan den oostkant waren drie aan deze en drie aan gene zijde; dezelfde afmeting hadden de drie, en dezelfde afmeting de tusschenmuren aan weerszijden[14]).
11. En hij mat de breedte van den drempel der poort, tien el[15]); en de lengte der poort, dertien el;
12. en de afpaling vóór de kamers, ééne el, en ééne el bedroeg de afsluiting aan weerszijden; en de kamers waren zes el aan deze en aan gene zijde[16]).
13. En hij mat de poort van het dak der eene kamer tot aan het

---

[10]) De drempel D was even breed als de ringmuur B; *den éénen drempel* kan beteekenen: den eersten drempel, want in v. 8 is sprake van den anderen of tweeden drempel. De Septuag. laat deze woorden weg.

[11]) *En de kamer* K. Er waren er drie aan weerszijden in het poortgebouw, zie v. 10. Doch daar zij aan elkander volmaakt gelijk waren, wordt er slechts ééne gemeten. Waarschijnlijk waren het wachtkamers voor de Levietische deurwachters. *Tusschen de kamers* a—b.

[12]) *Den anderen drempel* T, *bij het portaal* V, *binnenwaarts*, d. i. aan den binnensten, niet aan den buitensten uitgang van het poortgebouw; de breedte van dezen drempel was eveneens *ééne roede* c—d.

[13]) *Het portaal* V was, gemeten van oost naar west (e—f), *acht el; de twee el* van den *muurstijl* geven de dikte aan der uitspringende zijmuren van het portaal aan den uitgang naar het voorhof (g—h). Zie verder noot 12. Dit portaal was ingericht tot eene zaal voor offermaaltijden (XLIV 3); daarom lag het in het gezicht van den tempel *binnenwaarts*.

[14]) De *tusschenmuren* zijn het muurwerk tusschen de kamers (a—b), dat *aan weerszijden* van de kamers overal *dezelfde afmeting* had, te weten vijf el (v. 7).

[15]) Hebr.: «de breedte van de opening der poort, tien el» i—k. Wat het volgende *de lengte der poort* beteekent, is niet duidelijk; want naar v. 15 was zij niet *dertien*, doch «vijftig» el lang; misschien is hare hoogte bedoeld.

[16]) De *afpaling* of de *afsluiting* vóór de kamers, ter beschutting voor de wachters tegen het binnenstroomende volk, had eenen uitsprong aan weerszijden van ééne el (p—q), zoodat de poortgang, die tien ellen breed was (v. 11), tusschen de kamers acht ellen (o—p) bedroeg. Zie verder v. 7.

titudinem viginti quinque cubitorum: ostium contra ostium.
14. Et fecit frontes per sexaginta cubitos: et ad frontem atrium portæ undique per circuitum.
15. Et ante faciem portæ, quæ pertingebat usque ad faciem vestibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos.
16. Et fenestras obliquas in thalamis, et in frontibus eorum, quæ erant intra portam undique per circuitum: similiter autem erant et in vestibulis fenestræ per gyrum intrinsecus, et ante frontes pictura palmarum.
17. Et eduxit me ad atrium exterius, et ecce gazophylacia, et pavimentum stratum lapide in atrio per circuitum: triginta gazophylacia in circuitu pavimenti.
18. Et pavimentum in fronte portarum secundum longitudinem portarum erat inferius.

dak der andere, de breedte vijf en twintig el, deur tegenover deur[17].
14. En hij maakte de muurstijlen op zestig el; en aan den muurstijl was het voorhof der poort aan alle zijden in het rond[18].
15. En van vóór de poort tot vóór het portaal aan den binnensten ingang, vijftig el[19].
16. En er waren schuins toeloopende[20]) vensters in de kamers en in hare tusschenmuren; en die waren er binnen de poort overal in het rond; en eveneens waren er ook in de portalen vensters van binnen in het rond[21]); en op den voorkant der muurstijlen was eene voorstelling van palmen[22]).
17. En hij bracht mij naar het buitenste voorhof, en zie, in het voorhof waren cellen en een geplaveide vloer in het rond; dertig cellen rondom het plaveisel.
18. En het plaveisel was aan den zijgevel der poorten evenredig aan de lengte der poorten — dit was het benedenste plaveisel[23]).

[17]) De breedte van het geheele poortgebouw, gemeten van den buitensten rand *van het* platte *dak* der eene kamer tot aan den buitensten rand van het dak der tegenoverliggende kamer, bedroeg *vijf en twintig el*, te weten tweemaal zes el de kamers aan weerszijden (v. 12) en tien el de poortgang (v. 11), zoodat er drie el overbleven voor den achtermuur der kamers van weerszijden, welks dikte derhalve anderhalf el bedroeg; het volgende *deur tegenover deur* schijnt aan te duiden, in welke richting deze breedtemaat genomen werd, en geeft tevens te kennen, dat er deuren waren (r en s), die uit de wachtkamers naar het buitenste voorhof voerden.

[18]) *Hij maakte*, berekende of schatte, de *muurstijlen*, die zich waarschijnlijk als slanke torens verhieven (x en y), *op* eene hoogte van *zestig el*, Septuag.: «twintig el». Anderen lezen: «hij maakte *het portaal* (V) op twintig el» (f—v); want onder de breedtematen ontbreekt anders alléén die van het portaal. — Aan de beide muurstijlen (x en y) of aan den uitgang der poort lag *het* buitenste *voorhof*, dat het voorhof der poort wordt geheeten, omdat het de vrij liggende poort aan hare drie zijden omgaf.

[19]) De lengte van het geheele poortgebouw i—z.

[20]) Anderen vertalen het Hebr.: «met traliewerk gesloten».

[21]) Zie noot 14. Door deze vensters viel het licht in de kamers, in den geheel overdekten poortgang en in *de portalen;* dit meervoud wijst wellicht op de meerdere zalen, welke in het éene portaal V waren ingericht.

[22]) *Op den voorkant der muurstijlen* (x en ij) waren *palmen* afgebeeld. Zie XLI 18 volg. en vgl. III Reg. VI 29; II Par. III 5.

[23]) Zie voor het *plaveisel* Fig. 1 en Fig. 5 G en voor de *dertig cellen* Fig. 5 H 1, 2 enz. Deze laatsten lagen naar het Hebr. niet *rondom* (v. 17), doch «op» of «langs» *het plaveisel*, zij dienden tot woningen, bergplaatsen, zalen voor de offermaaltijden enz.; zie Jer. XXXV 2 en vgl. IV Reg. XXIII 11;

19. Et mensus est latitudinem a facie portæ inferioris usque ad frontrem atrii interioris extrinsecus, centum cubitos ad orientem, et ad aquilonem.
20. Portam quoque, quæ respiebat viam aquilonis atrii exterioris, mensus est tam in longitudine, quam in latitudine.
21. Et thalamos ejus tres hinc, et tres inde: et frontem ejus, et vestibulum ejus secundum mensuram portæ prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, et latitudinem viginti quinque cubitorum.
22. Fenestræ autem ejus, et vestibulum, et sculpturæ secundum mensuram portæ, quæ respiciebat ad orientem: et septem graduum erat ascensus ejus, et vestibulum ante eam.
23. Et porta atrii interioris contra portam aquilonis, et orientalem: et mensus est a porta usque ad portam centum subitos.
24. Et eduxit me ad viam australem, et ecce porta, quæ respiciebat ad austrum: et mensus est frontem ejus, et vestibulum ejus juxta mensuras superiores.
25. Et fenestras ejus, et vestibula in circuitu, sicut fenestras ceteras: quinquaginta cubitorum longitu-

19. En hij mat de breedte van vóór de benedenste poort tot vóór aan de buitenzijde van het binnenste voorhof, honderd el, aan den oostkant en aan den noordkant[24]).
20. Ook de poort van het buitenste voorhof, welke noordwaarts zag, mat hij zoo in de lengte als in de breedte[25]),
21. en hare kamers, drie aan deze en drie aan gene zijde, en haren tusschenmuur en haar portaal naar de maat der eerste poort, vijftig el hare lengte, en de breedte vijf en twintig el.
22. En hare vensters en haar portaal en haar snijwerk[26]) waren naar de maat der poort, welke oostwaarts zag; en zeven treden had haar opgang, en het portaal was aan hare voorzijde[27]).
23. En het binnenste voorhof had eene poort tegenover de noord- en de oostpoort; en hij mat van poort tot poort, honderd el[28]).
24. En hij bracht mij naar de zuidzijde; en zie, daar was eene poort, welke zuidwaarts zag[29]); en hij mat haren tusschenmuur[30]) en haar portaal naar de vorige maten,
25. en hare vensters en de portalen in het rond, gelijk de vorige vensters[31]); vijftig el de lengte,

---

I Par. XXVIII 11. Daar er sprake is van het *benedenste* plaveisel (vgl. II Par. VII 3), zal ook in het hooger gelegen binnenste voorhof een dergelijk plaveisel geweest zijn, hoewel het niet uitdrukkelijk vermeld wordt.

[24]) De breedte van het buitenste voorhof van poort tot poort (zie v. 23), te weten van *vóór de benedenste poort,* waar men in het buitenste voorhof binnenkwam, tot *vóór aan de buitenzijde* der poort, die toegang gaf tot *het binnenste voorhof;* zie Fig. 5 a—O² voor *den oostkant* en b—N² voor den *noordkant;* dezelfde breedte van honderd el was bijgevolg van poort tot poort aan den zuidkant, c—Z².

[25]) De afmetingen van de buitenste noordpoort Fig. 5 N. Zij kwam in alles volkomen overeen met de buitenste oostpoort. Hare drie voornaamste deelen, de kamers, de tusschenmuren (het enkelvoud staat in v. 21, 24, 29, 33 en 36 voor het meervoud; zie noot 14) en het portaal, worden in het volgende vers genoemd.

[26]) Hebr.: «hare palmen»; zie v. 16.

[27]) Septuag.: «binnenwaarts», zie noot 12.

[28]) Zie noot 24.

[29]) De buitenste zuidpoort Z.

[30]) De Septuag. heeft: «en hij mat haar en hare kamers en hare tusschenmuren» enz. Zie noot 25.

[31]) Hebr.: «en hare vensters, ook in de portalen (zie noot 21) in het

dine, et latitudine viginti quinque cubitorum.

26. Et in gradibus septem ascendebatur ad eam: et vestibulum ante fores ejus: et cælatæ palmæ erant, una hinc, et altera inde in fronte ejus.

27. Et porta atrii interioris in via australi: et mensus est a porta usque ad portam in via australi, centum cubitos.

28. Et introduxit me in atrium interius ad portam australem: et mensus est portam juxta mensuras superiores.

29. Thalamum ejus, et frontem ejus, et vestibulum ejus eisdem mensuris: et fenestras ejus, et vestibulum ejus in circuitu quinquaginta cubitos longitudinis, et latitudinis viginti quinque cubitos:

30. Et vestibulum per gyrum longitudine viginti quinque cubitorum, et latitudine quinque cubitorum.

31. Et vestibulum ejus ad atrium exterius, et palmas ejus in fronte: et octo gradus erant quibus ascendebatur per eam.

32. Et introduxit me in atrium interius per viam orientalem: et

en de breedte vijf en twintig el.

26. En men klom er met zeven treden op; en het portaal was voor haren ingang[32]); en er waren gesneden palmen, één aan deze en één aan gene zijde op haren muurstijl.

27. En het binnenste voorhof had eene poort aan den zuidkant; en hij mat van poort tot poort aan den zuidkant, honderd el.

28. En hij bracht mij naar het binnenste voorhof aan de zuidpoort[33]); en hij mat de poort naar de vorige maten;

29. hare kamer en haren tusschenmuur[34]) en haar portaal naar dezelfde maten; en hare vensters en haar portaal in het rond[35]); vijftig el de lengte, en de breedte vijf en twintig el.

30. En een portaal in het rond, de lengte vijf en twintig el, en de breedte vijf el[36]).

31. En haar portaal zag op het buitenste voorhof[37]); en er waren palmen op den muurstijl; en acht treden waren er om er op te klimmen[38]).

32. En hij bracht mij naar het binnenste voorhof aan de oostzijde[39]);

---

rond, waren als de vorige vensters». Verder volgt de lengte- en breedtemaat van het geheele zuidelijke poortgebouw; zie v. 13 en 15.

32) Septuag. als in noot 27; zie verder op v. 16.

33) Aan de binnenste zuidpoort (Fig. 5 Z²), die toegang gaf tot het binnenste voorhof. Hiermede begint de beschrijving der drie poorten van dit voorhof. Zij kwamen bijna volmaakt overeen met de poortgebouwen van het buitenste voorhof. Zie de verschillen in noot 37 en 38.

34) Naar de Hebr. randlezing en de Septuag.: «kamers» en «tusschenmuren» in het meervoud. Zie verder noot 25.

35) Hebr. gelijk in noot 31. Ook hier volgt verder de lengte en de breedte van dit poortgebouw.

36) Het portaal, dat dezelfde afmetingen had als dat van de buitenste oostpoort (zie v. 9), is in v. 29 al vermeld. Van welk ander *portaal* met de hier gegeven afmetingen hier sprake kan zijn, weet men niet. Het vers ontbreekt in de Septuag. en ook in sommige Hebr. handschriften en in de oude Latijnsche vertaling.

37) Dit is het voornaamste verschil tusschen de drie poorten van het buitenste en de drie van het binnenste voorhof; in deze laatste lag het portaal, niet aan den uitgang, maar aan den ingang (vgl. Fig. 2 V met Fig. 1 V).

38) Het binnenste voorhof lag niet zeven (v. 22), maar *acht trappen* hooger dan het buitenste.

39) Om de binnenste oostpoort te meten.

ı est portam secundum men-
ıuperiores.
ıalamum ejus, et frontem ejus,
tibulum ejus sicut supra: et
as ejus, et vestibula ejus in
u, longitudine quinquaginta
·um, et latitudine viginti
e cubitorum.
; vestibulum ejus, id est atrii
·ris: et palmæ cælatæ in fronte
nc et inde: et in octo gradi-
ɔensus ejus.
introduxit me ad portam, quæ
əbat ad aquilonem: et mensus
undum mensuras superiores.
alamum ejus, et frontem ejus,
ibulum ejus, et fenestras ejus
ɔuitum, longitudine quinqua-
ɔubitorum, et latitudine vi-
uinque cubitorum.
vestibulum ejus respiciebat
ium exterius: et cælatura
um in fronte ejus hinc et
t in octo gradibus ascensus

per singula gazophylacia
in frontibus portarum: ibi
ıt holocaustum.

; in vestibulo portæ, duæ
hinc, et duæ mensæ inde:
ɔletur super eas holocaustum,
peccato, et pro delicto.

ıd latus exterius, quod ascen-
ostium portæ, quæ pergit
ilonem, duæ mensæ: et ad
terum ante vestibulum portæ
ɛnsæ.

en hij mat de poort naar de vorige maten;

33. hare kamer en haren tusschenmuur en haar portaal, gelijk boven; en hare vensters en hare portalen in het rond[40]); de lengte vijftig el, en de breedte vijf en twintig el.

34. En haar portaal, te weten aan het buitenste voorhof[41]); en gesneden palmen op haren muurstijl aan deze en gene zijde; en met acht treden klom men er op.

35. En hij bracht mij naar de poort, welke noordwaarts zag[42]); en hij mat naar de vorige maten;

36. hare kamer en haren tusschenmuur[43]) en haar portaal; en vensters had zij in het rond; de lengte vijftig el, en de breedte vijf en twintig el.

37. En haar portaal zag op het buitenste voorhof; en snijwerk van palmen was op haren muurstijl aan deze en gene zijde; en met acht treden klom men er op.

38. En aan elke cel was een ingang in de tusschenmuren der poorten; aldaar waschte men het brandoffer[44]).

39. En in het portaal der poort waren twee tafels aan deze en twee tafels aan gene zijde, om daarop het brandoffer en het zondoffer en het schuldoffer te slachten[45]).

40. En aan den zijkant van buiten, waar men opgaat naar den ingang der poort, in de richting naar het noorden, waren twee tafels; en aan den anderen zijkant voor het portaal der poort twee tafels[46]).

---

e noot 34 en 35.
e noot 37.
ıar de binnenste noordpoort.
e noot 34.
əbr.: «En er was eene kamer,
ingang was in de tusschen-
of, met een geringe wijziging,
ɔortaal) aan de poorten». De
heeft het enkelvoud: «aan de
in v. 40 is ook alleen van de
e oostpoort sprake. Aldaar
werd het slachtoffer gereed gemaakt, dat op het brandofferaltaar van het binnenste voorhof werd geofferd. De kamer, waar het offerdier, alvorens geslacht te worden (vgl. Lev. I 9), gewasschen werd, kan men plaatsen als in Fig. 2 W, met den ingang i naar het portaal V.

[45]) Zie Fig. 2 a a a a. Vgl. met dit voorschrift Lev. I 11.

[46]) Het Hebr. vertaalt men: «En aan

41. Quatuor mensæ hinc, et quatuor mensæ inde: per latera portæ octo mensæ erant, super quas immolabant.
42. Quatuor autem mensæ ad holocaustum, de lapidibus quadris exstructæ: longitudine cubiti unius et dimidii: et latitudine cubiti unius et dimidii: et altitudine cubiti unius: super quas ponant vasa, in quibus immolatur holocaustum, et victima.
43. Et labia earum palmi unius, reflexa intrinsecus per circuitum: super mensas autem carnes oblationis.
44. Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad aquilonem: et facies eorum contra viam australem, una ex latere portæ orientalis, quæ respiciebat ad viam aquilonis.
45. Et dixit ad me: Hoc est gazophylacium, quod respicit viam meridianam, sacerdotum erit, qui excubant in custodiis templi.
46. Porro gazophylacium, quod respicit ad viam aquilonis, sacerdotum erit, qui excubant ad ministerium altaris: isti sunt filii Sadoc, qui accedunt de filiis Levi ad Dominum ut ministrent ei.
47. Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, et latitudine centum cubitorum per qua-

41. Vier tafels aan deze en vier tafels aan gene zijde; aan de zijkanten der poort waren acht tafels, waarop men slachtte.
42. De vier tafels echter voor het brandoffer waren van gehouwen steen gemaakt, de lengte anderhalf el en de breedte anderhalf el en de hoogte ééne el; en daarop legde men het gereedschap, waarmede men het brandoffer en het slachtoffer slachtte[47].
43. En de randen daarvan waren ééne hand breed, naar binnen gebogen in het rond; en op de tafels legde men het offervleesch[48].
44. En buiten de binnenste poort waren de cellen voor de zangers in het binnenste voorhof, dat aan de zijde der poort was, welke noordwaarts zag; en zij waren naar het zuiden gericht; ééne aan de zijde der oostpoort, welke noordwaarts zag[49].
45. En hij zeide tot mij: Dit is de cel, die zuidwaarts ziet; zij is voor de priesters, die de wacht houden ter bewaking van den tempel.
46. De cel nu, die noordwaarts ziet, is voor de priesters, die de wacht houden ter bediening des altaars; dezen zijn de zonen van Sadoc, die uit de zonen van Levi tot den Heer naderen om Hem te dienen[50].
47. En hij mat het voorhof, de lengte honderd el en de breedte honderd el, in het vierkant; en het

den zijkant (der poort) van buiten, noordwaarts voor hem, die tot den ingang der poort opgaat, waren twee tafels; en aan den anderen zijkant van het portaal der poort twee tafels». Zie Fig. 2 b b en b b.

[47]) De acht tafels van v. 39—41 waren van hout. Deze vier echter waren *van gehouwen steen* en dienden voor *het brandoffer* in wijderen zin, blijkens de laatste woorden van het vers. Zij stonden waarschijnlijk dicht bij de houten tafels, b. v. als in Fig. 2 c c c c.

[48]) Op de *randen* waarschijnlijk «het gereedschap» (v. 42).

[49]) Duidelijker is de zin naar de Septuag.: In het binnenste voorhof waren twee cellen, de ééne aan de noordpoort (zie Fig. 5 P¹), welker ingang naar het zuiden gericht was, en de andere aan de zuidpoort (P²), met den ingang naar het noorden. Waartoe deze cellen dienden, wordt gezegd in v. 45 en 46.

[50]) Zie hieromtrent nader XLIV 15 volg.

drum: et altare ante faciem templi.

48. Et introduxit me in vestibulum templi, et mensus est vestibulum quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde: et latitudinem portæ trium cubitorum hinc, et trium cubitorum inde.

49. Longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum, et latitudinem undecim cubitorum, et octo gradibus ascendebatur ad eam. Et columnæ erant in frontibus: una hinc et altera inde.

altaar stond recht voor den tempel[51]).

48. En hij bracht mij in het portaal des tempels[52]), en hij mat het portaal[53]), vijf el aan deze en vijf el aan gene zijde; en de breedte des ingangs, drie el aan deze en drie el aan gene zijde[54]);

49. en de lengte van het portaal twintig el, en de breedte elf el; en men klom er met acht treden op. En er waren kolommen aan de muurstijlen, ééne aan deze en ééne aan gene zijde[55]).

CAPUT XLI.

HOOFDSTUK XLI.

Beschrijving van den eigenlijken tempel (v. 1—15) en zijne versiering (v. 16—26).

1. Et introduxit me in templum, et mensus est frontes, sex cubitos latitudinis hinc, et sex cubitos latitudinis inde, latitudinem tabernaculi.

2. Et latitudo portæ, decem cubitorum erat: et latera portæ, quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde: et mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum, et latitudinem viginti cubitorum.

1. En hij bracht mij in den tempel, en hij mat de muurstijlen, zes el de breedte aan deze en zes el de breedte aan gene zijde, de breedte van den tabernakel[1]).

2. En de breedte van den ingang was tien el, en de zijmuren van den ingang vijf el aan deze en vijf el aan gene zijde; en hij mat zijne lengte, veertig el, en de breedte, twintig el[2]).

---

[51]) Het binnenste voorhof was honderd el lang (Fig. 5 d—e) en even breed (i—k). Zie voor de plaats van het brandoffer*altaar* Fig. 5 E; het wordt XLIII 13 volg. nader beschreven.

[52]) Hiermede begint de beschrijving van het tempelhuis. Zie Fig. 3. Eerst het *portaal*, v. 48, 49; zie Fig. 3 A.

[53]) Naar het Hebr. mat hij de dikte van het muurwerk aan den ingang (a—b) van het portaal.

[54]) Septuag.: «en de breedte des ingangs (a—a), veertien el; en de zijmuren der poort van het portaal, drie el aan de eene zijde (b—c) en drie el aan de andere zijde» (b—d).

[55]) *De lengte* c—d; vgl. III Reg. VI 3, waar eveneens de lengte de langere zijde aanduidt, welke tevens de breedte is van het tempelhuis. *De breedte* d—z bedroeg naar de Septuag. niet *elf*, doch «twaalf el». In plaats van *acht* heeft de Septuag. «tien treden». *De kolommen*, zie e e; vgl. III Reg. VII 15 volg. voor de twee kolommen in den tempel van Salomon.

[1]) *In den tempel*, te weten in het Heilige, zie Fig. 3 B. De engel mat de *muurstijlen*, te weten de dikte der zijmuren aan den ingang (f—h en g—k). Met eene kleine wijziging van het Hebr. wordt beter, in overeenstemming met de Septuag., in plaats van *den tabernakel* «den muurstijl» gelezen.

[2]) *De breedte van den ingang* f—g; *de zijmuren* h—l en k—m. De *lengte* van het Heilige l—n, *de breedte* l—m.

3. Et introgressus intrinsecus, mensus est in fronte portæ duos cubitos: et portam, sex cubitorum: et latitudinem portæ, septem cubitorum.

4. Et mensus est longitudinem ejus viginti cubitorum, et latitudinem ejus viginti cubitorum, ante faciem templi: et dixit ad me: Hoc est sanctum sanctorum.

5. Et mensus est parietem domus sex cubitorum: et latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domus.

6. Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria: et erant eminentia, quæ ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent, et non attingerent parietem templi.

7. Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, et in cœnaculum templi deferebat per gyrum: idcirco latius erat templum in superioribus: et sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medium.

8. Et vidi in domo altitudinem per

3. En binnenwaarts gaande, mat hij aan den muurstijl van den ingang twee el; en den ingang, zes el; en de breedte van den ingang, zeven el[3]).

4. En hij mat zijne lengte, twintig el, en zijne breedte, twintig el, aan den kant van den tempel; en hij zeide tot mij: Dit is het heilige der heiligen[4]).

5. En hij mat den muur van het huis, zes el, en de breedte van het zijgebouw, vier el, overal rondom het huis[5]).

6. En de zijkamers waren, zijkamer aan zijkamer, tweemaal drie en dertig[6]); en zij sprongen uit en kwamen tot aan den muur, dien het huis aan den kant der zijkamers in het rond had, zoodat zij den muur van den tempel steunden en er niet indrongen.

7. En er was eene open plaats in het rond, welke naar omhoog opklom langs eene wenteltrap en tot de bovenverdieping des tempels voerde slingersgewijs; derhalve was de tempel breeder op de bovenverdiepingen; en zoo klom men van de benedenverdieping naar de bovenste langs de middelste[7]).

8. En ik zag aan het huis eene

---

[3]) De engel ging alléén het Allerheiligste C binnen, niet de profeet (vgl. Lev. XVI 2), die in het Heilige staande, van den engel de opgave der maat vernam. Hij mat *den muurstijl* van weerszijden p—r en s—v, *den ingang* s—p; *de breedte* enz., Septuag.: «de zijmuren zeven el aan deze en zeven el aan gene zijde» (v—u en r—t).

[4]) De *lengte* van het Heilige der heiligen u—i, de *breedte*, u—t, gemeten aan den kant *van den tempel* of van het Heilige, dat even breed was (n—o); vgl. III Reg. VI 3.

[5]) De breedte van *den muur* van het tempel*huis*, z—j. *Overal*, te weten aan de drie zijden, *rondom het huis* leunde daartegen een *zijgebouw*, dat in de volg. verzen beschreven wordt (vgl. III Reg. VI 5 volg.) Het was van binnen en beneden gemeten *vier el* breed.

[6]) *De zijkamers*, zie E 1, 2, 3 enz.; *tweemaal* beteekent waarschijnlijk: op elke verdieping *drie en dertig*. Naar veler opvatting is de zin van het Hebr., dat er dertig kamers waren en dat drie malen, te weten op de drie verdiepingen. Vgl. III Reg. VI 6 ook ter verklaring van hetgeen hier en in v. 7 volgt.

[7]) *Eene open plaats*, waar geene kamers waren, y; aldaar klom men naar de bovenverdiepingen *langs eene wenteltrap* w; vgl. III Reg. VI 8. De *tempel* is hier het bij den tempel behoorende zijgebouw, dat van verdieping tot verdieping telkens breeder werd, omdat het uitsprong in den telkens smaller wordenden muur van het tempelhuis. Op die wijze *steunden* (v. 6) de kamers van het zijgebouw (of, Hebr., «werden gevat in») den tempelmuur, maar *drongen* er niet *in*, te weten in het eigenlijke metselwerk.

circuitum, fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spatio:

9. Et latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum: et erat interior domus in lateribus domus.

10. Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus undique,

11. Et ostium lateris ad orationem: ostium unum ad viam aquilonis, et ostium unum ad viam australem: et latitudinem loci ad orationem, quinque cubitorum in circuitu.

12. Et ædificium, quod erat separatum, versumque ad viam respicientem ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum: paries autem ædificii, quinque cubitorum latitudinis per circuitum: et longitudo ejus nonaginta cubitorum.

13. Et mensus est domus longitudinem, centum cubitorum: et quod separatum erat ædificium, et parietes ejus, longitudinis centum cubitorum.

14. Latitudo autem ante faciem domus: et ejus, quod erat separatum contra orientem, centum cubitorum.

15. Et mensus est longitudinem ædificii contra faciem ejus, quod

verhevenheid in het rond, de grondslagen der zijkamers, naar de maat der roede, zes el in ruimte[8]);

9. en de breedte van den muur, dien het zijgebouw aan den buitenkant had, vijf el; en het binnenste huis was aan de zijgebouwen van het huis[9]).

10. En tusschen de cellen eene breedte van twintig el rondom het huis aan alle kanten.

11. En de deur van het zijgebouw leidde naar de bedeplaats, eene deur noordwaarts en eene deur zuidwaarts; en de breedte der bedeplaats, vijf el in het rond[10]).

12. En het gebouw, dat afgescheiden was en in de richting naar de zee gekeerd[11]), had zeventig el breedte; en de muur van het gebouw vijf el breedte in het rond; en zijne lengte[12]) bedroeg negentig el.

13. En hij mat de lengte van het huis[13]), honderd el; en het gebouw, dat afgescheiden was, had met zijne muren eene lengte van honderd el[14]).

14. En de breedte aan de voorzijde van het huis en van datgene, wat afgescheiden was, naar de oostzijde, was honderd el[15]).

15. En hij mat de lengte van het gebouw, tegenover datgene, wat af-

---

[8]) Op deze *verhevenheid* van zes el, boven het binnenste voorhof zich verheffend, stonden de zijkamers; zie D D D.

[9]) In de Septuag. is in het tweede halfvers sprake van eene open plaats of vrije ruimte tusschen het zijgebouw en (v. 10) *tusschen de cellen* of het cellengebouw, dat XLII 1 volg. nader beschreven wordt. Deze ruimte (Fig. 5 R) wordt in v. 12 Hebr. «de gizrah» geheeten, eigenlijk «het afgesnedene», omdat deze ruimte, in de naaste omgeving des tempels, niet voor ieder toegankelijk was. Zij was naar v. 10 twintig el breed.

[10]) Voor *bedeplaats* heeft het Hebr. »moennach», dat naar de oude vertalingen eene vrijgelaten ruimte beteekent, het plat der «verhevenheid» van v. 8, *vijf el* breed (Fig. 3 D). Men kan *de deur van het zijgebouw*, welke naar de «moennach» leidde, plaatsen *noordwaarts* x[1] en *zuidwaarts* x[2].

[11]) Hebr.: «En het gebouw (Fig. 5 Z), dat vóór de gizrah (R) in de richting naar de zee (het westen) was gelegen». Het is waarschijnlijk een tempelmagazijn; zie I Par. XXVI 18.

[12]) Zie Fig. 5 f—g.

[13]) Van het tempelhuis; zie Fig. 5 e—h.

[14]) Hebr.: «en de gizrah (R) en het gebouw (Z) met zijne muren, de lengte honderd el» (h—M).

[15]) Zie Fig. 5 l—m.

erat separatum ad dorsum: ethecas ex utraque parte centum cubitorum: et templum interius, et vestibula atrii.

16. Limina, et fenestras obliquas, et ethecas in circuitu per tres partes, contra uniuscujusque limen, stratumque ligno per gyrum in circuitu: terra autem usque ad fenestras, et fenestræ clausæ super ostia.

17. Et usque ad domum interiorem, et forinsecus per omnem parietem in circuitu intrinsecus, et forinsecus, ad mensuram.

18. Et fabrefacta cherubim et palmæ: et palma inter cherub et cherub, duasque facies habebat cherub.

19. Faciem hominis juxta palmam ex hac parte, et faciem leonis juxta palmam ex alia parte: expressam per omnem domum in circuitu.

20. De terra usque ad superiora portæ, cherubim, et palmæ cælatæ erant in pariete templi.

21. Limen quadrangulum, et facies sanctuarii, aspectus contra aspectum.

gescheiden was, aan de achterzijde, met de muren van weerszijden, honderd el[16]; en het binnenste des tempels en de portalen aan het voorhof;

16. de drempels en de schuins toeloopende vensters en de muren in het rond aan de drie deelen tegenover den drempel van elk — en het was met hout beschoten aan alle zijden in het rond[17]; de vloer echter tot aan de vensters, en de vensters waren dichtgemaakt, boven de deuren,

17. en tot in het binnenste des huizes en daarbuiten, over geheel den muur in het rond, van binnen en van buiten, naar de maat[18]).

18. En er waren kunstig gemaakte cherubijnen en palmen; en een palm tusschen cherub en cherub; en twee gezichten had de cherub:

19. een menschengezicht tegenover den palm aan deze zijde, en een leeuwengezicht tegenover den palm aan de andere zijde, afgebeeld door het geheele huis in het rond[19]).

20. Van den grond tot boven den ingang waren er cherubijnen en palmen gesneden op den muur van den tempel.

21. De drempel was vierkant; en de voorzijde van het heiligdom had dezelfde gedaante[20]).

---

[16]) Dezelfde breedtemaat van het zuiden naar het noorden wordt nu aan de achterzijde gemeten. De lengte of de langste zijde van het achtergebouw Z bedroeg naar v. 12 negentig el (f—g), de *muren* (want dit schijnt *ethecas* hier te beteekenen) aan weerszijden waren vijf el dik (v. 12); de som der geheele breedte was dus eveneens *honderd el.* Wat in dit vers nog volgt, betreft de inrichting en de versiering van het tempelhuis, die nu verder tot v. 21 beschreven worden. Vgl. III Reg. VI 15 volg. De tekst is zeer duister en waarschijnlijk niet zuiver.

[17]) *Het binnenste des tempels,* te weten het Heilige der heilige en het Heilige, *en de portalen,* Septuag.: «het portaal», dat *aan het voorhof* der priesters grensde, zijn de in v. 16 bedoelde *drie deelen* des tempels. In deze drie deelen waren *de drempels* en de *schuins toeloopende* (zie XL 16) *vensters* en *de muren in het rond* tot de hoogte van *den drempel* overal *met hout beschoten.*

[18]) Wat deze woorden beteekenen, weet men niet. Men vermoedt, dat ook in v. 16*b* en 17 sprake is van beschotwerk zoowel in het binnenste des tempels als daarbuiten in het portaal.

[19]) Het beschotwerk was versierd met halfverheven beeldwerk van elkander afwisselende cherubijnen en palmen. Omdat de cherubijnen op het vlakke beschot zich slechts voor de ééne helft vertoonden, hadden zij niet vier (zie I 10), maar slechts twee gezichten. Vgl. III Reg. VI 29.

[20]) Het Hebr. zegt waarschijnlijk, dat «de posten» aan den ingang van het

.ltaris lignei trium cubitorum
io: et longitudo ejus duorum
›rum: et anguli ejus, et lon-
› ejus, et parietes ejus lignei.
utus est ad me: Hæc est mensa
ı Domino.
Et duo ostia erant in templo,
sanctuario.
it in duobus ostiis ex utraque
bina erant ostiola, quæ in se
m plicabantur: bina enim ostia
ex utraque parte ostiorum.
Et cælata erant in ipsis ostiis
i cherubim, et sculpturæ pal-
n, sicut in parietibus quoque
ssæ erant: quam ob rem et
ora erant ligna in vestibuli
› forinsecus.
Super quæ fenestræ obliquæ,
ıilitudo palmarum hinc atque
n humerulis vestibuli: secun-
latera domus, latitudinemque
ıum.

22. Van het houten altaar was de hoogte drie el, en zijne lengte twee el[21]); en zijne hoeken en zijne lengte en zijne wanden waren van hout. En hij sprak tot mij: Dit is de tafel voor het aangezicht des Heeren.

23. En er waren twee deuren aan den tempel en aan het heiligdom.

24. En in de twee deuren waren er van weerszijden twee kleinere deuren, die men in elkander kon slaan; dubbele deuren toch waren er aan weerszijden der deuren[22]).

25. En op de deuren zelve des tempels waren cherubijnen gesneden en snijwerk van palmen, gelijk zij ook op de muren waren afgebeeld; daarom waren de delen ook zwaarder aan de voorzijde van het portaal buitenwaarts[23]).

26. Bovendien waren er schuins toeloopende vensters[24]) en eene afbeelding van palmen aan deze en aan gene zijde op de zijmuren des portaals, langs de zijkamers des huizes en de breedte der muren.

---

e en van het Heilige der heiligen, ant waren»; zie III Reg. VI 33.
›tuag. en de Syr. vertaling voegen reede halfvers bij v. 22 en ver- »en vóór het heiligdom (d. i. vóór iilige der heiligen) was er eene ge- : als de gedaante van een houten ›, te weten het reukaltaar; zie q.
De Septuag. voegt er bij: «en breedte twee el». Verder heeft ›r *anguli, hoeken,* «hoornen» (zie XXVII 2) en voor *longitudo,* . «voetstuk» of «onderstel». Het taar heet *de tafel,* omdat de offers den Heer als eene spijs waren (zie Lev. III 16); *voor het aangezicht des Heeren,* gelijk Lev. IV 18.

[22]) De deuren aan het Heilige en aan het Heilige der heiligen waren dubbele deuren, en elk dezer bestond uit eene in tweeën openslaande deur. Vgl. III Reg. VI 31 volg.

[23]) Zie v. 18. *Daarom,* d. i. om dit halfverheven beeldwerk, dat aan de voorzijde der deuren, naar den kant van het portaal, was aangebracht, waren de *delen* of paneelen der deuren zwaarder.

[24]) Zie XL 16.

CAPUT XLII.

HOOFDSTUK XLII.

De cellengebouwen naast den tempel (v. 1—14); de omvang der heilige ruimte in het vierkant (v. 15—20).

1. Et eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad aquilonem, et introduxit me in gazophylacium, quod erat contra separatum ædificium, et contra ædem vergentem ad aquilonem.

2. In facie longitudinis, centum cubitos ostii aquilonis: et latitudinis quinquaginta cubitos,

3. Contra viginti cubitos atrii interioris, et contra pavimentum stratum lapide atrii exterioris, ubi erat porticus juncta porticui triplici.

4. Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis, ad interiora respiciens viæ cubiti unius. Et ostia eorum ad aquilonem:

5. Ubi erant gazophylacia in superioribus humiliora: quia supportabant porticus, quæ ex illis emine-

1. En hij voerde mij heen naar het buitenste voorhof door den weg, die noordwaarts voert[1]); en hij bracht mij in het cellengebouw, dat lag tegenover het afgescheiden gebouw en tegenover het gebouw aan de noordzijde[2]).

2. Tegenover de lange zijde, honderd el, aan den ingang van het noorden; en de breedte vijftig el[3]);

3. tegenover de twintig el van het binnenste voorhof en tegenover den geplaveiden vloer van het buitenste voorhof, alwaar eene galerij was, gevoegd aan eene drievoudige galerij[4]).

4. En vóór de cellen liep een gang, tien el breed, die op het binnenste (voorhof) zag, een weg van één el[5]). En hare deuren waren naar het noorden[6]).

5. Aldaar waren de cellen op de hoogere verdieping nauwer, omdat de galerijen tot steun dienden[7]), die

[1]) Door de binnenste noordpoort (zie Fig. 5 N[2]) voerde de engel den profeet naar het buitenste voorhof, alwaar hij een vrij gezicht had op het gebouw, dat hier beschreven wordt.

[2]) Aan weerszijden van het tempelhuis, ten noorden en ten zuiden, lag een gebouw, dat de geheele ruimte innam tusschen de gizrah (XLI 10 volg.) en het buitenste voorhof. Zie Fig. 5 X en Y. Eerst wordt het noordelijke *cellengebouw* X beschreven; het lag *tegenover het afgescheiden gebouw,* Hebr.: «tegenover de gizrah», R, en *tegenover het gebouw aan de noordzijde,* d. i. den noordelijken buitenmuur B[3] C[2]; zie XL 5.

[3]) *Tegenover de lange zijde* of de lengte des huizes (XLI 13*a*), *honderd el,* m—n, (Septuag.) «naar het noorden». M. a. w. tegenover de lange zijde van het tempelhuis lag noordwaarts het cellengebouw, welks lange zijde eveneens honderd el bedroeg. *De breedte,* zie m—p.

[4]) *Tegenover de twintig el* van «de gizrah» R (XLI 10), en tegenover het plaveisel van het buitenste voorhof G (XL 17 volg.), tusschen beide in, lag het cellengebouw; aan deze twee buitenzijden van dit gebouw (Hebr.) «was galerij aan galerij in drie» verdiepingen. M. a. w. het cellengebouw had aan de zuid- en noordzijde drie verdiepingen, welke op galerijen rustten. Zie v. 5.

[5]) *En vóór de cellen,* de kamers van het cellengebouw, *liep een gang* F F, *die naar het binnenste* voorhof ging q, (Septuag.) «honderd el lang», derhalve door de geheele lengte van het gebouw

[6]) *De deuren* der cellen van de langere zuidelijke helft X[1] van dit gebouw *waren naar het noorden* en liepen op de gang uit. Dat de deuren der andere kortere helft X[2] naar het zuiden waren gericht, spreekt vanzelf.

[7]) Hebr.: «De cellen op de hoogere verdieping waren nauwer, omdat de galerijen van hen (d. i. van de cellen)

bant de inferioribus, et de mediis ædificii.

6. Tristega enim erant, et non habebant columnas, sicut erant columnæ atriorum: propterea eminebant de inferioribus, et de mediis a terra cubitis quinquaginta.

7. Et peribolus exterior secundum gazophylacia, quæ erant in via atrii exterioris ante gazophylacia: longitudo ejus quinquaginta cubitorum.

8. Quia longitudo erat gazophylaciorum atrii exterioris, quinquaginta cubitorum: et longitudo ante faciem templi, centum cubitorum.

9. Et erat subter gazophylacia hæc introitus ab oriente ingredientium in ea de atrio exteriori.

10. In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam orientalem, in faciem ædificii separati, et erant ante ædificium gazophylacia.

11. Et via ante faciem eorum juxta similitudinem gazophylaciorum, quæ erant in via aquilonis: secundum longitudinem eorum, sic et

daaruit uitsprongen aan de onderste en aan de middelste verdieping van het gebouw.

6. Want zij waren in drie verdiepingen en hadden geen kolommen, gelijk de kolommen der voorhoven waren[8]); daarom hadden zij eenen uitsprong aan de benedenste en de middelste verdieping van den grond af, vijftig el[9]).

7. En er was een buitenmuur, gelijkloopend met de cellen, die naar den kant van het buitenste voorhof waren, vóór de cellen; zijne lengte was vijftig el[10]).

8. Want de lengte der cellen aan het buitenste voorhof was vijftig el[11]); en de lengte tegenover den tempel honderd el[12]).

9. En beneden deze cellen was de ingang aan den oostkant, als men daarheen uit het buitenste voorhof kwam[13]).

10. Langs de breedte van den muur des voorhofs, oostwaarts, tegenover het afgescheiden gebouw en vóór het gebouw waren cellen[14]).

11. En een gang liep vóór dezelve op dezelfde wijze als bij de cellen, die aan den noordkant waren; overeenkomstig de lengte van deze, zoo was

---

afnamen». De galerij der middelste verdieping had een uitsprong in vergelijking met de derde verdieping en kon dus gezegd worden eenige ruimte van deze af te nemen. Hetzelfde was het geval met de onderste verdieping in vergelijking met de middelste. Daardoor waren de kamers der lagere verdieping dieper dan die der hoogere.

[8]) Want hadden de galerijen op kolommen gesteund, gelijk die van de cellen der voorhoven, dan was het gebouw op de drie verdiepingen even diep geweest.

[9]) Hebr.: «daarom was aan de onderste en aan de middelste afgenomen van den grond». De woorden *vijftig el* ontbreken in den grondtekst en in het Grieksch.

[10]) *Een buitenmuur* J, *gelijkloopend met de cellen* of met het langere cellengebouw X[1], *naar den kant van het buitenste voorhof* (de woorden *quae erant* zijn foutief), *vóór de cellen* van het kortere cellengebouw o—r; *vijftig el,* r—p.

[11]) Zie o—r.

[12]) Te weten de lengte van het langere cellengebouw X[1], *honderd el,* m—n.

[13]) *Beneden deze cellen,* in het lager gelegen buitenste voorhof, *was de ingang;* zie s.

[14]) Er is hier sprake van het andere cellengebouw Y. In plaats van *oostwaarts* moet men (gelijk XL 44) lezen «zuidwaarts», want dit cellengebouw lag ten zuiden van den tempel, tusschen de zuidelijke gizrah R en *het gebouw,* te weten den zuidelijken buitenmuur, A[2] D[2]. Zie v. 1*b*. *De muur des voorhofs,* waarvan in den aanhef van het vers gesproken wordt, is de muur (t—u) tusschen het binnenste en het buitenste voorhof; zie v. 7.

latitudo eorum: et omnis introitus eorum, similitudines, et ostia eorum.

12. Secundum ostia gazophylaciorum, quæ erant in via respiciente ad Notum: ostium in capite viæ: quæ via erat ante vestibulum separatum per viam orientalem ingredientibus.

13. Et dixit ad me: Gazophylacia aquilonis, et gazophylacia austri, quæ sunt ante ædificium separatum: hæc sunt gazophylacia sancta: in quibus vescuntur sacerdotes, qui appropinquant ad Dominum in sancta sanctorum: ibi ponent sancta sanctorum, et oblationem pro peccato, et pro delicto: locus enim sanctus est.

14. Cum autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in atrium exterius: et ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant, quia sancta sunt: vestienturque vestimentis aliis, et sic procedent ad populum.

15. Cumque complesset mensuras domus interioris, eduxit me per viam portæ, quæ respiciebat ad viam orientalem: et mensus est eam undique per circuitum.

16. Mensus est autem contra ven-

ook de breedte van deze en elke ingang van deze en de verhoudingen en de deuren van deze[15]).

12. Gelijk de deuren der cellen, die aan den zuidkant waren; een deur aan het hoofd des wegs[16]); en deze weg was vóór het afgescheiden portaal, oostwaarts als men daarheen kwam.

13. En hij zeide tot mij: De cellen van het noorden en de cellen van het zuiden, die vóór het afgescheiden gebouw liggen[17]), dit zijn de heilige cellen, waarin de priesters eten, die tot den Heer naderen tot het allerheiligste[18]); aldaar zullen zij het allerheiligste en[19]) het spijsoffer, het zondoffer en het schuldoffer neerleggen; want de plaats is heilig.

14. Als nu de priesters zijn ingegaan[20]), zullen zij uit de heilige plaats niet uitgaan naar het buitenste voorhof[21]); en aldaar zullen zij hunne kleederen, waarin zij den dienst verrichten, nederleggen, omdat deze heilig zijn; en zij zullen zich kleeden in andere kleederen en alzoo uitgaan tot het volk.

15. En toen hij het meten van het binnenste huis voleindigd had[22]), bracht hij mij naar buiten, naar den weg der poort, die oostwaarts zag[23]); en hij mat het naar alle zijden in het rond.

16. En hij mat aan den kant van

[15]) Zie over de bedoelde *gang* en de *deuren* v. 4. Het zuidelijke cellengebouw had dezelfde lengte en breedte, dezelfde ingangen en *verhoudingen*, Hebr.: «inrichtingen», als het noordelijke cellengebouw. De laatste woorden verbindt men beter met v. 12: En gelijk hare deuren, zoo waren de deuren enz.

[16]) Dit beteekent waarschijnlijk den hoofdingang; zie v. 9. Wat hier nog volgt, is onverstaanbaar, ook in den grondtekst; doch vermoedelijk is hetzelfde bedoeld als in v. 9.

[17]) Zie v. 1*b* en 10.

[18]) Hebr.: «waarin de priesters, die tot den Heer naderen, het allerheiligste (het uitsluitend voor de priesters bestemde deel der offers) eten». Zie Lev. II 3.

[19]) *En* beteekent hier: te weten. Vgl. XLVI 19 volg.

[20]) Om het heilig dienstwerk in het binnenste voorhof te verrichten.

[21]) Alvorens zij gedaan hebben wat hier volgt. Zij moeten namelijk *aldaar*, d. i. in het cellengebouw, eerst hunne heilige dienstkleederen afleggen.

[22]) *Het binnenste huis* beteekent het binnenste voorhof met het tempelhuis en al de overige gebouwen, die zich daarbinnen bevonden.

[23]) Naar het uitgangspunt van XL 6, om *het* huis in geheel zijnen omvang te meten.

tum orientalem calamo mensuræ, quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.

17. Et mensus est contra ventum aquilonis quingentos calamos in calamo mensuræ per gyrum.

18. Et ad ventum australem mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.

19. Et ad ventum occidentalem mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ.

20. Per quatuor ventos mensus est murum ejus undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, et latitudinem quingentorum cubitorum dividentem inter sanctuarium et vulgi locum.

den oostenwind[24]) met de meetroede, vijfhonderd roeden[25]) met de meetroede in het rond[26]).

17. En hij mat aan den kant van den noordenwind, vijfhonderd roeden met de meetroede in het rond.

18. En aan den kant van den zuidenwind mat hij, vijfhonderd roeden met de meetroede in het rond.

19. En aan den kant van den westenwind mat hij, vijfhonderd roeden met de meetroede[27]).

20. Naar de vier windstreken mat hij den muur, naar alle zijden in het rond, de lengte vijfhonderd el, en de breedte vijfhonderd el; en deze maakte eene afscheiding tusschen het heiligdom en de plaats des volks[28]).

CAPUT XLIII.

HOOFDSTUK XLIII.

De heerlijkheid des Heeren neemt bezit van het nieuwe heiligdom (v. 1—12). Het brandofferaltaar en zijne ontzondiging (v. 13—27).

1. Et duxit me ad portam, quæ respiciebat ad viam orientalem.

2. Et ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam orientalem: et vox erat ei quasi vox aquarum multarum, et terra splendebat a majestate ejus.

1. En hij bracht mij naar de poort, welke oostwaarts zag.

2. En zie, de heerlijkheid van den God van Israël kwam langs den weg van het oosten herwaarts[1]); en haar gedruisch was als het gedruisch van vele wateren[2]), en de aarde glansde van hare heerlijkheid.

[24]) d. i. Aan de oostzijde.

[25]) In plaats van *roeden* moeten waarschijnlijk hier en in v. 17, 18, 19 *ellen* gelezen worden, zooals de Septuag. heeft in v. 17 en ook de Vulgaat in v. 20. Zie Fig. 5 A' B' de *vijf honderd* el van den oostelijken buitenmuur.

[26]) In plaats van *in het rond* (v. 16, 17, 18), dat bij het meten eener lengte niet past, heeft de Septuag.: «hij keerde zich om», ten einde (v. 17) den muur aan de noordzijde te meten, te weten B' C'.

[27]) De *westzijde* C' D' is in de Septuag. meer ordelijk vóór de zuidzijde D' A' gemeten.

[28]) *De muur*, te weten de in XL 5 vermelde en hier v. 16—19 gemeten muur, *maakte eene afscheiding* (Hebr.) «tusschen het heilige en het onheilige». Zie XLIII 12; XLV 3 volg.; XLVIII 12.

[1]) De *heerlijkheid* des Heeren, die, om de verwerping van Gods volk zinnebeeldig voor te stellen, naar X 19 (vgl. XI 23) door de buitenste oostpoort was heengegaan, keert nu daardoor terug ter voltooiing en wijding van het nieuwe heiligdom, het zinnebeeld van het herstelde Rijk Gods. Vgl. Exod. XL 33; III Reg. VIII 11 volg.

[2]) Zie I 24 de oorzaak van dit gedruisch; vgl. III 12, 13.

3. Et vidi visionem secundum speciem, quam videram, quando venit ut disperderet civitatem: et species secundum aspectum, quem videram juxta fluvium Chobar: et cecidi super faciem meam. *Supra IX 1; Supra I 1.*

4. Et majestas Domini ingressa est templum per viam portæ quæ respiciebat ad orientem.

5. Et elevavit me spiritus, et introduxit me in atrium interius: et ecce repleta erat gloria Domini domus.

6. Et audivi loquentem ad me de domo, et vir qui stabat juxta me,

7. Dixit ad me: Fili hominis, locus solii mei, et locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israel in æternum: et non polluent ultra domus Israel nomen sanctum meum, ipsi, et reges eorum in fornicationibus suis, et in ruinis regum suorum, et in excelsis.

8. Qui fabricati sunt limen suum juxta limen meum, et postes suos juxta postes meos: et murus erat inter me et eos: et polluerunt nomen sanctum meum in abominationibus, quas fecerunt: propter quod consumpsi eos in ira mea.

9. Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, et ruinas regum suorum a me: et habitabo in medio eorum semper.

3. En ik zag het gezicht als de verschijning, die ik gezien had, toen Hij kwam om de stad te verdelgen[3]); en de verschijning was naar het gezicht, dat ik gezien had aan den stroom Chobar; en ik viel op mijn aangezicht[4]).

4. En de heerlijkheid des Heeren ging den tempel binnen langs den weg der poort, welke oostwaarts zag.

5. En de geest nam mij op[5]) en bracht mij in het binnenste voorhof; en zie, het huis was vervuld van de heerlijkheid des Heeren.

6. En ik hoorde tot mij spreken uit het huis; en de man, die naast mij stond,

7. zeide tot mij[6]): Menschenzoon, dit is de plaats van mijnen troon en de plaats van mijne voetzolen, alwaar Ik woon in het midden der kinderen van Israël, voor eeuwig[7]); en niet meer zullen zij, het huis van Israël, mijn heiligen naam onteeren, zij en hunne koningen, met hunne hoererijen en met het verderf hunner koningen en op de hoogten[8]).

8. Zij toch hebben hunnen drempel gemaakt naast mijnen drempel en hunne deurposten naast mijne deurposten; en er was (slechts) een muur tusschen Mij en hen[9]); en zij hebben mijn heiligen naam onteerd door de gruwelen, die zij bedreven hebben; daarom heb Ik hen verdelgd in mijnen toorn.

9. Dat zij nu dan hunne hoererij en het verderf hunner koningen verre verwijderen van Mij; en Ik zal wonen in hun midden voor immer.

---

[3]) Zie VIII—XI.
[4]) Zie I 4—II 1.
[5]) Zie III 12.
[6]) Hebr.: «en de man (de engel van XL 3 volg) stond naast mij, en Hij (God) zeide tot mij», van zijnen troon binnen in den tempel.
[7]) God woont daar *voor eeuwig,* omdat het herstelde Israël een heilig en getrouw volk zal blijven. Zie XXXVII 26; vgl. Is. LX 13 en LXVI 1; Thren. II 1.
[8]) *Door hunne hoererijen,* d. i. door allerlei afgoderij, en *door het verderf,* aangericht door *hunne koningen,* en door de afgoderij *op de hoogten.*
[9]) M. a. w. zij hebben hunne afgodische altaren in of in de nabijheid van mijnen tempel opgericht; vgl. IV Reg. XVI 10—16; XXI 4—7. Vgl. Ez. VIII 5—17.

10. Tu autem fili hominis ostende domui Israel templum, et confundantur ab iniquitatibus suis, et metiantur fabricam:

11. Et erubescant ex omnibus, quæ fecerunt: figuram domus, et fabricæ ejus exitus, et introitus, et omnem descriptionem ejus, et universa præcepta ejus, cunctumque ordinem ejus, et omnes leges ejus ostende eis, et scribes in oculis eorum: ut custodiant omnes descriptiones ejus, et præcepta illius, et faciant ea.

12. Ista est lex domus in summitate montis: Omnis finis ejus in circuitu, sanctum sanctorum est: hæc est ergo lex domus.

13. Istæ autem mensuræ altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum, et palmum: in sinu ejus erat cubitus et cubitus in latitudine, et definitio ejus usque ad labium ejus, et in circuitu, palmus unus: hæc quoque erat fossa altaris.

10. Gij echter, menschenzoon, toon aan het huis van Israël den tempel, en dat zij zich schamen over hunne ongerechtigheden; en laat hen het gebouw meten[10]);

11. en dat zij rood van schaamte worden over alles wat zij gedaan hebben! Toon hun[11]) de afbeelding van het huis en de uitgangen en de ingangen van het gebouw en zijne geheele teekening en al zijne voorschriften en geheel zijne inrichting en al zijne wetten; en beschrijf het voor hunne oogen, opdat zij al zijne teekeningen en zijne voorschriften in acht nemen en ze ten uitvoer brengen[12]).

12. Dit is de wet des huizes op den top van den berg[13]): Geheel zijn omtrek in het rond is allerheiligst[14]); dit is dan de wet des huizes[15]).

13. Dit nu zijn de afmetingen van het altaar[16]), naar de waarachtige el, die eene el en eene handbreedte bedroeg[17]). Aan zijnen schoot was het ééne el, en ééne el in de breedte, en zijne afpaling tot aan zijnen bovenrand en in het rond éene handbreedte; dit was dan de goot van het altaar[18]).

---

[10]) De profeet moet den nieuwen tempel met zijne afmetingen en inrichtingen aan de ballingen toonen en verklaren, om hen op te wekken tot schaamte en berouw over hunne vroegere ongetrouwheden (vgl. XVI 63). Want de daardoor zinnebeeldig aangeduide herstelling van het Rijk Gods was een duidelijk blijk van Gods liefde en getrouwheid jegens zijn uitverkoren volk.

[11]) Hebr.: «En als zij rood van schaamte worden over..., toon hun dan» enz.

[12]) De *wetten* en *voorschriften* betreffende den eeredienst worden gegeven in XLIV—XLVI.

[13]) Zie XL 2. Vgl. Is. II 2 volg.

[14]) *Geheel zijn omtrek*, op den top des bergs, *is allerheiligst* in verhouding tot hetgeen daarbuiten ligt. Zie XLII 20, alwaar alleen de ruimte, die door den buitenmuur werd ingesloten, heilig werd geheeten, eveneens in betrekkelijken zin.

[15]) Dit ziet terug op de geheele beschrijving van XL 2 af. Met eene dergelijke formule worden in den Pentateuch de afzonderlijke wetten besloten; vgl. b. v. Lev. XIII 59.

[16]) Van het brandofferaltaar; vgl. XL 47. Zie Fig. 5 E en Fig. 4.

[17]) Zie XL 5.

[18]) Door *sinus*, den *schoot* des altaars, aan het einde van het vers *fossa, de goot*, geheeten, schijnt de Vulgaat eene groeve of eene holte te verstaan van éene el diep en éene el breed rondom het altaar, tot opneming van het offerbloed (vgl. III Reg. XXII 35 «in sinum currus»); *definitio, afpaling*, schijnt dan een rooster te beteekenen. — Volgens anderen beteekent *sinus* het grondvlak, waarop het altaar stond (zie Fig. 4 A), dat *éene el* hoog was, a—c (want de hoogtemaat wordt ook verder op de eerste plaats genoemd), en een uitsprong had van *éene el in de breedte*, c—g; op den buitenrand van het grondvlak verhief zich eene lijst *(definitio)* van *éene handbreedte*, Hebr.

14. Et de sinu terræ usque ad crepidinem novissimam duo cubiti, et latitudo cubiti unius: et a crepidine minore usque ad crepidinem majorem quatuor cubiti, et latitudo cubiti unius.

15. Ipse autem Ariel quatuor cubitorum: et ab Ariel usque ad sursum, cornua quatuor.

16. Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulatum æquis lateribus.

17. Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis ejus: et corona in circuitu ejus dimidii cubiti, et sinus ejus unius cubiti per circuitum: gradus autem ejus versi ad orientem.

18. Et dixit ad me: Fili hominis, hæc dicit Dominus Deus: Hi sunt ritus altaris in quacumque die fuerit fabricatum: ut offeratur super illud holocaustum, et effundatur sanguis.

19. Et dabis sacerdotibus, et Levitis, qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad me, ait Dominus Deus, ut offerant mihi vitulum de armento pro peccato.

14. En van den schoot aan de grond tot aan het benedenste uit stek twee el, en de breedte één el; en van het kleinere uitstek to aan het grootere uitstek vier el en de breedte ééne el[19]).

15. De Ariël zelf nu vier el, en van den Ariël opwaarts de vier hoornen[20]).

16. En de Ariël had twaalf el in de lengte bij twaalf el breedte vierkant met gelijke zijden.

17. En het uitstek had veertien e lengte bij veertien el breedte, aan zijne vier hoeken; en de krans[21]) rondom hetzelve eene halve el; en zijn schoot ééne el in het rond[22]); zijne treden nu waren gericht naar het oosten.

18. En hij zeide tot mij: Menschenzoon, dit zegt de Heere God: Dit zijn de voorschriften aangaande het altaar, ten dage dat het gemaakt zal zijn om daarop het brandoffer op te dragen en bloed te plengen[23]).

19. En aan de priesters en Levieten[24]), die uit het geslacht van Sadoc zijn, die tot Mij naderen, zegt de Heere God, om Mij te offeren, zult gij eenen var uit het rundvee geven ten zondoffer[25]).

---

van «eene span», c—e. Voor de laatste tekstwoorden heeft de Septuag.; «en dit is de hoogte des altaars», wat bij v. 14 behoort.

[19]) De twee voetstukken B en C, waarop het eigenlijke altaar D rustte, heeten beide *het uitstek*, omdat zij een uitsprong of een omgang van ééne el breedte hadden (h—i en k—l). Het *benedenste* was twee el hoog, g—h, en heet het *kleinere*, omdat het andere, het *grootere*, *vier el* hoog was, i—k.

[20]) *De Ariel*, dat waarschijnlijk «Gods vuurhaard» beteekent (zie Is. XXIX 1), het eigenlijke altaar D, was *vier el* hoog, l—n. Aan de vier hoeken verhieven zich *vier hoornen* (zie Exod. XXVII noot 3), die naar de Septuag. ééne el hoog (h—o) waren.

[21]) In v. 13 door *definitio, afpaling,* vertaald; zie noot 18 en Fig. 4 l—p. Hier is alleen sprake van het grootere *uitstek* C; doch hetzelfde gold ook voor het kleinere uitstek B, dat bijgevolg om den uitsprong van ééne el aan weerszijden (v. 14) zestien el lang en breed was en eveneens eene omlijsting of eenen *krans* (i—q) had.

[22]) Het grondvlak A had een uitsprong van ééne el en was dus achttien el lang en breed.

[23]) Het *brandoffer* wordt alleen vermeld als het voornaamste offer. Zie voor het *plengen van het bloed* Lev. I noot 9.

[24]) d. i. Aan de Levietische priesters; zie Jer. XXXIII noot 23. — Het woord is hier gericht tot Ezechiël, als ware hij met de uitvoering dezer voorschriften betreffende de ontzondiging van het altaar belast. Hetzelfde geschiedt in den Pentateuch met betrekking tot Moses. Zie verder XLIV 15.

[25]) Zie hetzelfde offer Exod. XXIX

20. Et assumens de sanguine ejus, pones super quatuor cornua ejus, et super quatuor angulos crepidinis, et super coronam in circuitu: et mundabis illud, et expiabis.

21. Et tolles vitulum, qui oblatus fuerit pro peccato: et combures eum in separato loco domus extra sanctuarium.

22. Et in die secunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato: et expiabunt altare, sicut expiaverunt in vitulo.

23. Cumque compleveris expians illud, offeres vitulum de armento immaculatum, et arietem de grege immaculatum.

24. Et offeres eos in conspectu Domini: et mittent sacerdotes super eos sal, et offerent eos holocaustum Domino.

25. Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie: et vitulum de armento, et arietem de pecoribus immaculatos offerent.

26. Septem diebus expiabunt altare, et mundabunt illud: et implebunt manum ejus.

27. Expletis autem diebus, in die octava et ultra, facient sacerdotes super altare holocausta vestra, et

20. En gij zult van zijn bloed nemen en het doen aan de vier hoornen en aan de vier hoeken van het uitstek en aan den krans in het rond; zoo zult gij het reinigen en ontzondigen[26]).

21. En gij zult den var nemen, die voor de zonde geofferd is, en hem verbranden op eene afgezonderde plaats des huizes buiten het heiligdom[27]).

22. En op den tweeden dag zult gij een geitebok, zonder smet, opdragen ten zondoffer; en men zal het altaar ontzondigen, gelijk men het ontzondigd heeft met den var[28]).

23. En wanneer gij geëindigd hebt met het te ontzondigen, zult gij eenen var uit het rundvee, zonder smet, opdragen, alsook eenen ram uit de kudde, zonder smet.

24. En gij zult ze opdragen voor het aangezicht des Heeren; en de priesters zullen er zout op strooien[29]) en ze offeren tot een brandoffer voor den Heer.

25. Zeven dagen lang zult gij dagelijks eenen bok ten zondoffer opdragen[30]); en eenen var uit het rundvee en eenen ram uit het klein vee, zonder smet, zal men offeren.

26. Zeven dagen zal men het altaar ontzondigen en het reinigen en deszelfs hand vullen[31]).

27. Als nu de dagen voleindigd zijn, den achtsten dag en vervolgens, zullen de priesters op het altaar uwe brandoffers opdragen en wat men

36 bij de inwijding van het Mosaïsche altaar. Vgl. Lev. VIII 2 volg., 14 volg.

[26]) Zie Exod. XXIX 12 met noot 30 en 31. Waarschijnlijk zijn de *hoeken* en de *krans* zoowel van het grootere als van het kleinere uitstek bedoeld.

[27]) Welke plaats *buiten het heiligdom*, d. i. buiten de heilige ruimte (zie Fig. 5 M en XLV 2), hiertoe was (Hebr.) «aangewezen», is niet nader bepaald. Zie Exod. XXIX 14. Vgl. Lev. IV 11 volg.; XVI 27.

[28]) De plechtigheid der ontzondiging duurde zeven dagen, evenals Exod. XXIX 37 (vgl. Lev. VIII 33). Op den tweeden dag en de volgende dagen was een geitebok ter ontzondiging voldoende. Bovendien werden elken dag nog een var en een ram tot een brandoffer opgedragen (v. 23, 24).

[29]) Zie Lev. II 13.

[30]) Juister gesproken duurde het offer ter ontzondiging zeven dagen (v. 26) en werd de bok na den eersten dag (v. 22) dagelijks opgedragen.

[31]) d. i. Het altaar wijden. Zie voor de oorspronkelijke beteekenis Exod. XXVIII noot 29 en XXIX noot 9.

quæ pro pace offerunt: et placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

voor den vrede offert[32]); en Ik zal ulieden genadig zijn, zegt de Heere God.

CAPUT XLIV.

HOOFDSTUK XLIV.

Plaats van den vorst in het heiligdom (v. 1—3); vreemden en onheiligen zijn buitengesloten (v. 4—9); de afvallige priesters worden tot lagere bedieningen aangesteld (v. 10—14); de priesters van Sadoc, hunne plichten en rechten (v. 15—31).

1. Et convertit me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad orientem: et erat clausa.

2. Et dixit Dominus ad me: Porta hæc clausa erit: non aperietur, et vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa

3. Principi. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino: per viam portæ vestibuli ingredietur, et per viam ejus egredietur.

4. Et adduxit me per viam portæ

1. En hij bracht mij terug naar den weg van de buitenste poort des heiligdoms, welke oostwaarts zag[1]); en zij was gesloten.

2. En de Heer zeide tot mij: Deze poort zal gesloten blijven, zij zal niet geopend worden, en geen man zal daardoor ingaan; omdat de Heer, de God van Israël, daardoor is ingetreden[2]), en zij zal gesloten zijn

3. voor den vorst. Hij, de vorst, zal daarin gezeten zijn om brood te eten voor het aangezicht des Heeren; langs den weg van het portaal der poort zal hij er intreden en langs den weg daarvan er uittreden[3]).

4. En hij voerde mij door den weg

---

[32]) De vredeoffers; zie Lev. VII 11 volg.

[1]) De engel bracht den profeet uit het binnenste voorhof (zie XLIII 5, 13 volg.) weder naar de buitenste oostpoort.

[2]) Zie XLIII 1—4.

[3]) De buitenste oostpoort, waardoor de heerlijkheid des Heeren den tempel was ingegaan, was hierdoor geheiligd en moest gesloten blijven, zelfs *voor den vorst.* In het Hebr. begint met v. 3 een nieuwe zin: Wat den vorst betreft enz. Aan hem wordt hier verder het voorrecht toegestaan, om binnen ditzelfde poortgebouw *brood te eten* enz., d. i. zijne offermaaltijden te houden; zie Exod. XVIII 12. Doch daar de buitenste poort van dit poortgebouw ook voor den vorst gesloten bleef, betrad hij door de zuid- of noordpoort het buitenste voorhof en begaf zich dan naar hetzelfde oostelijke poortgebouw, dat hij *door den weg van het* aan dit voorhof gelegen *portaal* (zie Fig. 1 V) binnentrad. — De HH. Vaders passen de woorden van v. 2 *(geen man zal daardoor ingaan, omdat de Heer daardoor is ingetreden)* toe op den maagdelijken schoot der Allerheiligste Moeder Gods, dewijl voor haren gezegenden schoot dezelfde reden geldt *omdat* enz.; daarom wilde God, dat zij, die maagd was, voor immer maagd zou blijven. Want het was ten hoogste passend, dat de maagdelijke schoot der Moeder Gods, die ontvangen had van den H. Geest en door de kracht des Allerhoogsten was overschaduwd, in wier schoot het Woord was vleesch geworden en uit wie de Godmensch de wereld was ingetreden, voor immer eene gesloten poort bleef.

nis in conspectu domus: et
ɔt ecce implevit gloria Domini
n Domini: et cecidi in faciem

dixit ad me Dominus: Fili
is pone cor tuum, et vide
tuis, et auribus tuis audi
, quæ ego loquor ad te de
'sis ceremoniis domus Domini,
cunctis legibus ejus: et pones
um in viis templi per omnes
sanctuarii.
; dices ad exasperantem me
n Israel: Hæc dicit Dominus
Sufficiant vobis omnia sce-
estra domus Israel:
› quod inducitis filios alienos
ımcisos corde, et incircum-
carne, ut sint in sanctuario
ɔt polluant domum meam: et
s panes meos, adipem, et san-
n: et dissolvitis pactum meum
nibus sceleribus vestris.
; non servastis præcepta san-
i mei: et posuistis custodes
ratіonum mearum in sanctu-
ıeo vobismetipsis.

der noordpoort vóór het huis; en ik zag, en zie, de heerlijkheid des Heeren vervulde het huis des Heeren; en ik viel op mijn aangezicht[4]).
5. En de Heer zeide tot mij: Menschenzoon, zet uw hart er op en zie met uwe oogen en hoor met uwe ooren alles, wat Ik tot u spreek aangaande al de voorschriften van het huis des Heeren en aangaande al zijne wetten; en zet uw hart op de wegen des tempels aan al de uitgangen des heiligdoms[5]).
6. En zeg tot het tegen Mij weerspannige huis van Israël: Dit zegt de Heere God: Dat al uwe gruwelen u genoeg zijn, huis van Israël[6])!
7. Daar gij vreemde zonen, onbesnedenen van harte en onbesnedenen van vleesch, binnenbrengt om in mijn heiligdom te zijn en mijn huis te ontwijden; en gij offert mijn brood, vet en bloed; en gij verbreekt mijn verbond bij al uwe gruwelen[7]).
8. En gij hebt de voorschriften van mijn heiligdom niet onderhouden en hebt wachters mijner dienstverrichtingen in mijn heiligdom aangesteld voor u zelven[8]).

'an de buitenste oostpoort (v. 1)
'r *het huis,* d. i. tot in het binnen-
ɔorhof, voor het front van het
jke tempelhuis, was de kortste
ɔor de binnenste oostpoort (Fig.
Maar omdat ook deze gewoonlijk
ın was (zie XLVI 1 volg.), voerde
;el den profeet *door den weg* der
ste *noordpoort* N². Staande vóór
npelhuis, aanschouwde hij weder
rlijkheid des Heeren; zie XLIII 5.
ebr.: «en zet uw hart op den ingang
ızes aan al de uitgangen des hei-
ıs»; m. a. w. tracht goed te weten,
e en onder welke voorwaarde het
ɔofd is, het buitenste en het bin-
voorhof binnen te gaan door de
illende poorten des heiligdoms.
Zie II 5, 8. Welke *gruwelen* ten
te van den tempel zij tot dusver
'en en voor het vervolg te ver-
ı hadden, wordt gezegd in v. 7.
De *vreemde zonen* zijn heidenen,
edenen van harte om hunne booze

gezindheid, en ook, als niet behoorend tot het bondsvolk, *onbesnedenen van vleesch.* Dezen lieten zij in het heiligdom toe, zelfs gedurende de priesterlijke handeling, wanneer zij namelijk *mijn brood* (zie Lev. XXI 6), d. i. mijne offers, opdroegen, door het *vet* op het altaar te verbranden en het *bloed* rondom hetzelve te plengen. Hierdoor hadden zij het verbond *verbroken,* d. i. Gods wet overtreden, en ook dezen gruwel gevoegd *bij* al hunne overige *gruwelen.* — Waarschijnlijk bedoelt de profeet door de *vreemde zonen* de steeds talrijker wordende klasse der heidensche tempeldienaren, als de Gabaonieten (Jos. IX 27) en de Nathineërs (zie I Par. IX 2; I Esdr. II 43; VIII 20), die, oorspronkelijk tot de laagste bedieningen toegelaten, allengs Levietische diensten hadden verricht. Ezechiël sluit hen voor immer en geheel en al buiten het heiligdom (v. 9).
[8]) Hebr.: «En gij hebt de wacht van

9. Hæc dicit Dominus Deus: Omnis alienigena incircumcisus corde, et incircumcisus carne, non ingredietur sanctuarium meum, omnis filius alienus qui est in medio filiorum Israel.

10. Sed et Levitæ, qui longe recesserunt a me in errore filiorum Israel, et erraverunt a me post idola sua, et portaverunt iniquitatem suam:

11. Erunt in sanctuario meo æditui, et janitores portarum domus, et ministri domus: ipsi mactabunt holocausta, et victimas populi: et ipsi stabunt in conspectu eorum, ut ministrent eis.

12. Pro eo quod ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum, et facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis: idcirco levavi manum meam super eos, ait Dominus Deus, et portabunt iniquitatem suam:

13. Et non appropinquabunt ad me ut sacerdotio fungantur mihi, neque accedent ad omne sanctuarium meum juxta sancta sanctorum: sed portabunt confusionem suam, et scelera sua quæ fecerunt.

9. Dit zegt de Heere God: Geen vreemdeling, onbesneden van harte en onbesneden van vleesch, zal mijn heiligdom ingaan, geen vreemde zoon, die is in het midden der kinderen van Israël.

10. Maar ook de Levieten, die verre van Mij zijn afgeweken bij de afdwaling der kinderen van Israël en van Mij zijn afgedwaald, hunne afgoden achterna, en hunne ongerechtigheid hebben gedragen[9];

11. zij zullen in mijn heiligdom tempeldienaren zijn en wachters aan de poorten van het huis en dienaren van het huis; zij zullen de brandoffers en de slachtoffers van het volk slachten, en zij zullen voor hun aangezicht staan om hun ten dienste te zijn[10].

12. Omdat zij hun ten dienste gestaan hebben voor het aangezicht hunner afgoden en het huis van Israël zijn geworden tot een aanstoot[11] der ongerechtigheid; daarom heb Ik mijne hand opgeheven over hen[12], zegt de Heere God, en zij zullen hunne ongerechtigheid dragen.

13. En zij zullen niet naderen tot Mij om als priesters Mij te dienen, noch naderen tot geheel mijn heiligdom, tot het allerheiligste[13]; maar zij zullen hunne schande dragen en hunne gruwelen, die zij bedreven hebben.

---

mijn heiligdom niet waargenomen», d. i. de u opgedragen tempeldiensten niet verricht (zie Lev. VIII 35 en Num. I 53 enz.; vgl. Ez. XL 45); want *voor u zelven,* d. i. in uwe eigen plaats, hebt gij heidenen aangesteld vóor mijne dienstverrichtingen.

[9]) De *Levieten,* hier bedoeld, zijn blijkens v. 13 Levietische priesters, afstammelingen van Aäron, en als zoodanigen tot het priesterschap geroepen. Om hunnen afval van God en om de afgoderij, die zij gepleegd en in Israël bevorderd hadden (v. 12), worden zij hier verlaagd tot den dienst der levieten (v. 11). Vgl. IV Reg. XXIII 8, 9. In plaats van *en ... hebben gedragen* vertaalt men beter, overeenkomstig het Hebr. en gelijk de Vulg. in v. 12 en 13: «zij zullen dragen», te weten de straf hunner *ongerechtigheid,* v. 11.

[10]) Het *slachten* der offerdieren, dat oorspronkelijk het werk was van elken Israëliet, die het offer bracht (zie Lev. I 5), zal allengs aan de levieten zijn opgedragen. Hier althans worden die voormalige priesters hiermede belast. Het meervoud *hun* ziet terug op het verzamelwoord *volk.*

[11]) Hebr.: «tot een valstrik», gelijk VII 19.

[12]) Heb Ik de volgende straf over hen onder eede bezworen. Vgl. XX 5.

[13]) *Tot geheel mijn heiligdom,* d. i. tot alles wat heilig is, inzonderheid *tot het allerheiligste,* d. i. tot de heilige aandeelen der offers; zie XLII 13 en Lev. II noot 4.

14. Et dabo eos janitores domus in omni ministerio ejus, et in universis, quæ fient in ea.

15. Sacerdotes autem et Levitæ filii Sadoc, qui custodierunt ceremonias sanctuarii mei, cum errarent filii Israel a me, ipsi accedent ad me ut ministrent mihi: et stabunt in conspectu meo ut offerant mihi adipem, et sanguinem, ait Dominus Deus.

16. Ipsi ingredientur sanctuarium meum, et ipsi accedent ad mensam meam ut ministrent mihi, et custodiant ceremonias meas.

17. Cumque ingredientur portas atrii interioris, vestibus lineis induentur: nec ascendet super eos quidquam laneum, quando ministrant in portis atrii interioris et intrinsecus.

18. Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, et feminalia linea erunt in lumbis eorum, et non accingentur in sudore.

19. Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministraverant, et reponent ea in gazophylacio sanctuarii, et vestient se

14. En Ik zal hen maken tot wachters des huizes voor al deszelfs dienstwerk en voor al wat daarin te verrichten is.

15. Maar de priesters en Levieten[14]), de zonen van Sadoc, die de voorschriften van mijn heiligdom onderhouden hebben, toen de kinderen van Israël van Mij afdwaalden, zij, zij zullen tot Mij naderen om Mij te dienen; en zij zullen voor mijn aangezicht staan om Mij vet en bloed te offeren, zegt de Heere God[15]).

16. Zij, zij zullen mijn heiligdom ingaan, en zij zullen tot mijne tafel naderen om Mij te dienen en mijne godsdienstwetten te onderhouden[16]).

17. En wanneer zij de poorten van het binnenste voorhof ingaan, zullen zij linnen kleederen aandoen; en niets dat van wol is, zal op hen komen, wanneer zij dienst doen in de poorten van het binnenste voorhof en binnenwaarts[17]).

18. Linnen hoofdbedekkingen zullen zij op hunne hoofden hebben, en linnen dijkleederen zullen zij om hunne lendenen dragen, en zij zullen zich niet zoo kleeden, dat zij zweeten[18]).

19. En wanneer zij het buitenste voorhof uitgaan naar het volk, zullen zij zich ontdoen van hunne kleederen, waarin zij dienst gedaan hebben, en deze nederleggen in het cellengebouw des heiligdoms[19]), en

[14]) d. i. De Levietische priesters (zie XLIII 19).

[15]) Aan de afstammelingen van *Sadoc* wordt, ter belooning hunner getrouwheid, de priesterlijke bediening in den nieuwen tempel opgedragen. Zie noot 7 voor *vet* en *bloed*. — Sadoc, uit het geslacht van Eleazar (I Par. VI 8, 53), was om zijne getrouwheid aan David en Salomon (II Reg. XV 35 volg.; III Reg. I 32 volg.) tot het hoogepriesterschap verheven in de plaats van Abiathar (III Reg. II 26 volg.), uit het huis van Ithamar. — Er is in v. 10—16 geen sprake van de levieten in den gewonen zin (zie noot 9), en bijgevolg verordent Ezechiël niet hunne uitsluiting van het priesterschap, waarop zij volgens Moses' wetten geen recht hadden. Deze wetten kende Ezechiël; in XL 45, 46 en XLII 13 en XLIII 19 veronderstelt hij het wettelijk onderscheid tusschen priesters en levieten als eene bekende en door het gebruik gewettigde zaak. — Evenals de beschrijving van den tempel in XL—XLIII is deze verordening aangaande het priesterschap een zinnebeeld der toekomst; het duidt de heiligheid van het priesterschap aan in het herstelde Rijk Gods.

[16]) *Mijn heiligdom* is het Heilige, alwaar *mijne tafel*, d. i. het reukaltaar, stond; zie XLI 22.

[17]) d. i. In het Heilige. Zie verder Exod. XXVIII 39, 42; XXXIX 27; Lev. XVI 4.

[18]) B.v. met wollen goed; zie v. 17.

[19]) Zie XLII 14.

vestimentis aliis: et non sanctificabunt populum in vestibus suis.

20. Caput autem suum non radent, neque comam nutrient: sed tondentes attondent capita sua.

21. Et vinum non bibet omnis sacerdos quando ingressurus est atrium interius. *Lev. X 9.*

22. Et viduam, et repudiatam non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israel: sed et viduam, quæ fuerit vidua a sacerdote, accipient. *Lev. XXI 14.*

23. Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum et pollutum, et inter mundum et immundum ostendent eis.

24. Et cum fuerit controversia stabunt in judiciis meis, et judicabunt: leges meas, et præcepta mea in omnibus solemnitatibus meis custodient, et sabbata mea sanctificabunt.

25. Et ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur, nisi ad patrem et matrem, et filium et filiam, et fratrem et sororem, quæ alterum virum non habuerit: in quibus contaminabuntur.

26. Et postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei.

zij zullen zich kleeden in andere kleederen; en zij zullen het volk niet heiligen met hunne kleederen[20]).

20. Hun hoofd nu zullen zij niet kaal scheren[21]) noch hun haar laten groeien[22]); maar zij zullen hun hoofdhaar behoorlijk afsnijden[23]).

21. En wijn mag geen priester drinken, wanneer hij het binnenste voorhof moet ingaan.

22. En geene weduwe noch eene verstootene zullen zij tot vrouw nemen, doch maagden uit het geslacht van het huis van Israël; maar ook eene weduwe, die weduwe is van eenen priester, mogen zij nemen[24]).

23. En zij zullen mijn volk leeren wat verschil er is tusschen het heilige en het onheilige, en het onderscheid tusschen het reine en het onreine zullen zij hun bekend maken[25]).

24. En is er eenig geschil, dan zullen zij optreden volgens mijne rechten en rechtspreken[26]); mijne wetten en mijne voorschriften zullen zij onderhouden op al mijne hoogtijden, en mijne sabbatten zullen zij heiligen.

25. En tot het lijk van een mensch zullen zij niet komen, om zich niet te verontreinigen, tenzij tot eenen vader en eene moeder en eenen zoon en eene dochter en eenen broeder en eene zuster, die geen anderen man heeft gehad[27]); wegens hen mogen zij zich verontreinigen.

26. En nadat hij zich gereinigd heeft, zal men hem zeven dagen tellen[28]).

---

[20]) d. i. Door de aanraking der heilige dienstkleederen; zie hieromtrent Lev. VI noot 15.

[21]) Zie Lev. XXI 5; vgl. Lev. XIX 27.

[22]) Op de wijze der Nazareërs; vgl. Num. VI 5.

[23]) Naar de Septuag. mochten zij hun hoofd niet ontdekken; zie Lev. XXI 10.

[24]) Strenger dan Lev. XXI 7 wordt het voorschrift van Lev. XXI 13, 14, dat alleen den hoogepriester gold, tot al de priesters van het geslacht van Sadoc uitgebreid; voor de weduwe eens priesters wordt hier eene uitzondering gemaakt.

[25]) Zie Lev. X 10 volg.

[26]) Gewichtige rechtszaken waren voorbehouden aan de priesters, die volgens Gods wetten moesten rechtspreken; zie Deut. XVII 8 volg. en vgl. II Par. XIX 8.

[27]) Lev. XXI 1—3: «die met geenen man gehuwd is»; dit heeft de grondtekst ook hier. De uitzondering van Lev. XXI 11, voor den hoogepriester, is hier niet vermeld.

[28]) Na de zeven dagen der reiniging (Num. XIX 11 volg.) moet zulk een priester nog *zeven dagen tellen*, alvorens het heiligdom in te gaan.

27. Et in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius ut ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait Dominus Deus.
28. Non erit autem eis hereditas, ego hereditas eorum: et possessionem non dabitis eis in Israel, ego enim possessio eorum. *Num. XVIII 20; Deut. XVIII 1.*
29. Victimam et pro peccato et pro delicto ipsi comedent: et omne votum in Israel ipsorum erit.

30. Et primitiva omnium primogenitorum, et omnia libamenta ex omnibus, quæ offerentur, sacerdotum erunt: et primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, ut reponat benedictionem domui tuæ. *Exod. XXII 29.*
31. Omne morticinum, et captum a bestia de avibus et de pecoribus non comedent sacerdotes. *Lev. XXII 8.*

27. En op den dag, dat hij het heiligdom zal ingaan in het binnenste voorhof om Mij te dienen in het heiligdom, zal hij voor zijne zonde offeren, zegt de Heere God.
28. En zij zullen geen erfgoed hebben, Ik ben hun erfgoed; en eene bezitting zult gij hun niet geven in Israël, want Ik ben hunne bezitting.
29. Het slachtoffer[29]) en het zondoffer en het schuldoffer zullen zij eten; en elke gelofte[30]) in Israël zal voor hen zijn.
30. En de eerstelingen van alle eerste voortbrengselen en alle plengoffers van alles, wat wordt opgedragen[31]), zal voor de priesters zijn; en de eerstelingen uwer eetwaren[32]) zult gij geven aan den priester, opdat hij zegen doe rusten op uw huis.
31. Al hetgeen gestorven en wat door een wild dier gegrepen is, van gevogelte en van vee, mogen de priesters niet eten.

CAPUT XLV.

HOOFDSTUK XLV.

De offers (XLV—XLVI): het hefoffer van het land voor de priesters en de levieten (v. 1—5), voor de stad en den vorst (v. 6—8); het hefoffer van de opbrengst des lands voor den vorst en zijn hieruit volgende plicht (v. 9—17); de offers des vorsten op de feestdagen (v. 18—25).

1. Cumque cœperitis terram dividere sortito, separate primitias Domino, sanctificatum de terra, longitudine viginti quinque millia, et latitudine decem millia: sanctifica-

1. En wanneer gij het land begint te verdeelen door het lot[1]), zondert den Heer eerstelingen[2]) af, tot een heilig deel des lands, in de lengte vijf en twintig duizend en in de breedte

[29]) Hebr.: «Het spijsoffer»; zie Lev. II 1—3 en VI 16. Zie voor het volgende Lev. VII 6 volg.
[30]) Naar het Hebr. is er sprake van de bangelofte; zie Lev. XXVII 28 en Num. XVIII 14.
[31]) Het Hebr. noemt: «het beste van alle eerste vruchten» (zie Exod. XXIII 19; XXXIV 26), en verder: (het beste) «van alle hefoffers».
[32]) Hebr.: «van uw deeg». Zie Num. XV 20, 21.

[1]) De uitdrukking is ontleend aan Jos. XIII 6 (Hebr.) en XXIII 4, hoewel bij deze verdeeling des lands (XLVIII 1 volg.) van verdeeling door het lot in eigenlijken zin geen sprake is.
[2]) Hebr.: «een theroema», d. i. een hefoffer, welks ligging XLVIII 8—22 nader wordt aangegeven. Het was het heilige deel des lands, dat den Heer geofferd en voor zijnen dienst en zijne bedienaren afgezonderd moest worden.

tum erit in omni termino ejus per circuitum.
2. Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos, quadrifariam per circuitum: et quinquaginta cubitis in suburbana ejus per gyrum.
3. Et a mensura ista mensurabis longitudinem viginti quinque millium, et latitudinem decem millium, et in ipso erit templum, sanctumque sanctorum.
4. Sanctificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministerium Domini: et erit eis locus in domos, et in sanctuarium sanctitatis.
5. Viginti quinque autem millia longitudinis, et decem millia latitudinis erunt Levitis, qui ministrant domui: ipsi possidebunt viginti gazophylacia.
6. Et possessionem civitatis dabitis quinque millia latitudinis, et longitudinis viginti quinque millia secundum separationem sanctuarii, omni domui Israel.

tien duizend[3]); heilig zal het zijn in zijn geheelen omvang rondom.
2. En van geheel het deel zal heilig zijn vijfhonderd op vijfhonderd in het vierkant rondom; en vijftig el voor zijne omstreek rondom[4]).
3. En van die maat[5]) zult gij eene lengte van vijf en twintig duizend en eene breedte van tien duizend afmeten, en daarin zal de tempel zijn met het Heilige der heiligen.
4. Het heilige deel van het land zal voor de priesters zijn, de bedienaren van het heiligdom, die naderen tot den dienst des Heeren; en het zal hun eene plaats zijn voor huizen en tot heilige plek voor het heiligdom.
5. En vijf en twintig duizend in de lengte en tien duizend in de breedte zullen voor de levieten zijn, die het dienstwerk van het huis verrichten[6]); zij zullen twintig cellen[7]) bezitten.
6. En tot de bezitting der stad zult gij geven vijf duizend in de breedte en vijf en twintig duizend in de lengte naast het afgezonderde heilige deel, voor het geheele huis van Israël[8]).

[3]) Beter naar de Septuag. (zie v. 3 en 5): »twintig duizend», waarschijnlijk ellen; zie XLII 15—20. De lengte is (zie v. 7 en XLVIII 10) gemeten van het westen naar het oosten; de breedte van het zuiden naar het noorden. De hier bedoelde strook lands van vijf en twintig duizend op twintig duizend is in Fig. 6 door L en P aangeduid.

[4]) *Van geheel het* in v. 1 gemeten *deel zal heilig zijn* in den strengsten zin, m. a. w. zal tot het eigenlijke heiligdom behooren, *een vierkant van vijfhonderd* enz. Zie XLII 15—20, waar van ditzelfde vierkant sprake is, en Fig. 5 A² B² C² D². Rondom hetzelve was *eene omstreek* of eene vrijgelaten ruimte van *vijftig el* breedte; zie Fig. 5 A B C D. Zoover moesten de akkers en huizen der priesters van het heiligdom verwijderd blijven. Dit vierkant, waarvan elke zijde 600 el lang is, lag in het midden der strook, die in Fig. 6 door P is aangewezen en in v. 3 en 4 gemeten wordt.

[5]) Van de *maat* van vijf en twintig duizend op twintig duizend, welke in v. 1 (naar de Septuag.) is aangegeven.

[6]) Een even lange en breede strook was voor de levieten bestemd; zie Fig. 6 L. Dat dit gebied der levieten ten noorden van dat der priesters lag, volgt uit XLVIII 12.

[7]) Septuag.: «steden om te wonen»; zie Num. XXXV 2, 3; Jos. XXI 2. Doch hier zijn de levieten- en priestersteden binnen de «theroema» vereenigd.

[8]) De *bezitting der stad, naast* (Hebr.) «het heilige hefoffer» van v. 1, wordt XLVIII 15—19 nader beschreven. Zij lag ten zuiden van het aandeel der priesters en was even lang, doch half zoo breed; in het midden lag de stad; zie Fig. 6 s—s. Dit was het gezamenlijk bezit van *het geheele huis van Israël.*

7. Principi quoque hinc et inde in separationem sanctuarii, et in possessionem civitatis, contra faciem separationis sanctuarii, et contra faciem possessionis urbis: a latere maris usque ad mare, et a latere orientis usque ad orientem: longitudinis autem juxta unamquamque partem a termino occidentali usque ad terminum orientalem.
8. De terra erit ei possessio in Israel: et non depopulabuntur ultra principes populum meum: sed terram dabunt domui Israel secundum tribus eorum.
9. Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiat vobis principes Israel: iniquitatem et rapinas intermittite, et judicium et justitiam facite, separate confinia vestra a populo meo, ait Dominus Deus.
10. Statera justa, et ephi justum, et batus justus erit vobis.
11. Ephi, et batus æqualia, et unius mensuræ erunt: ut capiat decimam partem cori batus, et decimam partem cori ephi: juxta mensuram cori erit æqua libratio eorum.
12. Siclus autem viginti obolos habet. Porro viginti sicli, et viginti quinque sicli, et quindecim sicli, mnam faciunt. *Exod. XXX 13; Lev. XXVII 25; Num. III 47.*

7. En voor den vorst zal zijn wat aan deze en gene zijde ligt van het afgezonderde heilige deel en van de bezitting der stad, tegenover het afgezonderde heilige deel en tegenover de bezitting der stad, aan den zeekant tot aan de zee en aan den oostkant tot aan het oosten; en in de lengte evenredig aan elk deel van de westelijke grens tot aan de oostelijke grens[9]).
8. Het zal hem tot grondbezit zijn in Israël; en niet langer zullen de vorsten mijn volk berooven; maar zij zullen het land laten aan het huis van Israël naar hunne stammen.
9. Dit zegt de Heere God: Het zij u genoeg, vorsten van Israël! Laat af van geweldenarij en roof, en oefent recht en gerechtigheid! Scheidt uwe grenspalen af van mijn volk, zegt de Heere God[10])!
10. Eene rechtvaardige weegschaal en een rechtvaardige ephi en een rechtvaardige bat zult gij hebben[11]).
11. De ephi en de bat zullen even groot en van ééne maat zijn, zoodat de bat het tiende deel houde van de cor, en de ephi het tiende deel van de cor; naar den inhoud van de cor zal hun juiste inhoud zich richten[12]).
12. De sikkel nu heeft twintig obolen. Voorts bedragen twintig sikkels en vijf en twintig sikkels en vijftien sikkels eene mna[13]).

---

9) Zie Fig. 6 de door V—V aangewezen bezitting aan weerszijden van het heilig hefoffer en van het stadsgebied. Door de *zee* is de Middellandsche Zee bedoeld, als *de westelijke grens; tot aan het oosten* beteekent *tot aan de oostelijke grens*, den Jordaan. Binnen deze twee uiterste grenzen lag *elk deel* der stammen besloten, gelijk XLVIII 1 volg. en 23 volg. nader beschreven wordt. Zie b. v. het deel van *Juda en Benjamin* in Fig. 6.

10) Niet alleen eigenden de vroegere koningen zich het grondbezit des volks toe, doch zij bepaalden ook willekeurig maat en gewicht bij het heffen hunner inkomsten. Vandaar de bepalingen in v. 10 volg.

11) *Ephi* staat hier en in de volg. verzen voor «epha». Het is dezelfde maat voor droge waren als de *bat* voor natte waren. Zie Lev. XIX 36; Deut. XXV 15; vgl. Is. V noot 10.

12) De *cor*, Hebr. «chomer» en «kor», was de grond- of ijkmaat voor de kleinere maten.

13) Gewoonlijk bedragen vijftig, hier echter zestig sikkels *eene mna* of mine. Waartoe de optelling dient van *twintig* en *vijf en twintig* en *vijftien*, is niet

13. Et hæ sunt primitiæ, quas tolletis: sextam partem ephi de coro frumenti, et sextam partem ephi de coro hordei.

14. Mensura quoque olei, batus olei, decima pars cori est: et decem bati corum faciunt: quia decem bati implent corum.

15. Et arietem unum de grege ducentorum de his, quæ nutriunt Israel in sacrificium, et in holocaustum, et in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus.

16. Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi in Israel.

17. Et super principem erunt holocausta, et sacrificium, et libamina in solemnitatibus, et in Calendis, et in Sabbatis, et in universis solemnitatibus domus Israel: ipse faciet pro peccato sacrificium, et holocaustum, et pacifica ad expiandum pro domo Israel.

18. Hæc dicit Dominus Deus: In primo mense, una mensis sumes vitulum de armento immaculatum, et expiabis sanctuarium.

19. Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato: et ponet in

13. En dit zijn de eerstelingen[14]), die gij heffen zult: het zesde deel van een ephi op eene cor tarwe, en het zesde deel van een ephi op eene cor gerst.

14. Ook de maat der olie is eene bat olie, het tiende deel op eene cor[15]); en tien bat bedragen eene cor, omdat tien bat eene cor vullen.

15. En éénen ram uit de kudde van tweehonderd, uit dezulke, welke die van Israël voeden[16]) — voor het spijsoffer en voor het brandoffer en voor de vredeoffers, om verzoening te doen voor hen, zegt de Heere God.

16. Het geheele volk des lands zal gehouden zijn tot deze eerstelingen, aan den vorst in Israël.

17. En den vorst zullen zijn opgelegd[17]) de brandoffers en het spijsoffer en de plengoffers op de feestdagen en op de nieuwemaandagen en op de sabbatten en op al de feestdagen[18]) van het huis van Israël; hij zal opdragen het zondoffer, het spijsoffer en het brandoffer en de vredeoffers, om verzoening te doen voor het huis van Israël.

18. Dit zegt de Heere God: In de eerste maand, den eersten der maand, zult gij eenen var uit het rundvee nemen, zonder smet, en het heiligdom ontzondigen.

19. En de priester zal van het bloed des zondoffers nemen en het doen aan de posten van het huis

---

duidelijk. Volgens den H. Hiëronymus wil de profeet hiermede de waarde van zijne mna indachtig maken. Naar eene waarschijnlijke lezing der Septuag.: «vijf sikkels zijn er vijf (niet meer of minder), en tien sikkels zijn er tien, en vijftig sikkels bedragen u eene mna».

[14]) Hebr.: «het hefoffer», voor den dienst van God bestemd; zie v. 15*b*.

[15]) Van de olie moet, naar de lezing der Vulg. en der Septuag., worden opgebracht een tiende; doch volgens het Hebr. een honderdste: «En het recht van de olie.... is een tiende bath van eene kor;.... want tien bath bedragen eene chomer».

[16]) Hebr.: «uit het waterrijke land van Israël», derhalve uit de vette schapen en geiten. De *ram* vertegenwoordigt hier het klein vee, waarvan een tweehonderdste gevorderd wordt. Wat verder volgt, geeft de bestemming aan van het tot dusver (v. 13—15*a*) bepaalde hefoffer: de tarwe en de olie *voor het spijsoffer*, het klein vee voor de genoemde bloedige offers, *om verzoening* enz.; zie Lev. I 4.

[17]) Hij moet bekostigen.

[18]) Hebr.: «op al de feestverzamelingen», d. i. op al de overige feesten.

postibus domus, et in quatuor angulis crepidinis altaris, et in postibus portæ atrii interioris.

20. Et sic facies in septima mensis pro unoquoque, qui ignoravit, et errore deceptus est, et expiabis pro domo.

21. In primo mense, quartadecima die mensis erit vobis Paschæ solemnitas: septem diebus azyma comedentur.

22. Et faciet princeps in die illa pro se, et pro universo populo terræ, vitulum pro peccato.

23. Et in septem dierum solemnitate faciet holocaustum Domino septem vitulos, et septem arietes immaculatos quotidie septem diebus: et pro peccato hircum caprarum quotidie.

24. Et sacrificium ephi per vitulum, et ephi per arietem faciet: et olei hin per singula ephi.

25. Septimo mense, quintadecima die mensis in solemnitate faciet sicut supra dicta sunt per septem dies:

en aan de vier hoeken van het uitstek des altaars en aan de posten der poort van het binnenste voorhof[19]).

20. En aldus zult gij doen den zevenden der maand voor een ieder, die door onwetendheid gezondigd en door dwaling zich misgrepen heeft, en gij zult verzoening doen voor het huis[20]).

21. In de eerste maand, den veertienden dag der maand, zult gij het Paaschfeest vieren; zeven dagen zal men ongedeesemde brooden eten[21]).

22. En de vorst zal op dien dag voor zich en voor geheel het volk des lands eenen var opdragen ten zondoffer[22]).

23. En op de zeven dagen van het feest zal hij ten brandoffer den Heer opdragen zeven varren en zeven rammen, zonder smet, dagelijks, zeven dagen lang, en ten zondoffer eenen geitebok dagelijks[23]).

24. En ten spijsoffer zal hij een ephi bij elken var en een ephi bij elken ram opdragen, en een hin olie bij elke ephi[24]).

25. In de zevende maand, den vijftienden dag der maand, op den feestdag[25]), zal hij opdragen, gelijk boven gezegd is, zeven dagen lang,

[19]) De *priester* beteekent waarschijnlijk den hoogepriester, hoewel deze hier nergens met name genoemd wordt. Zie verder XLIII 20. *De posten van het huis* zijn de XLI noot 20 vermelde, aan den ingang van het Heilige en van het Heilige der heiligen. *Poort* is een verzamelwoord voor al de drie poorten.

[20]) *Op den zevenden* dag *der* «eerste» (v. 18) *maand,* zes dagen na het vorige zondoffer; Septuag.: «in de zevende maand, den eersten der maand», bij het begin van het tweede halfjaar of bij den aanvang van het burgerlijk jaar. Op den 10ᵉⁿ der zevende maand viel (Lev. XXIII 27 volg.) de groote verzoendag. Een dergelijk verzoeningsfeest schreef Ezechiël tweemaal (zie v. 18 en 20) in het jaar voor, om verzoening te doen voor hen, die onwetend, niet echter met boos opzet, gezondigd hadden; zie Lev. IV noot 1. Hebr. in het meervoud: «gijlieden zult het huis ontzondigen», want de vorst bood het zondoffer aan voor het volk; zie v. 22. Door de zonde van het volk werd *het huis,* d. i. de tempel, verontreinigd; zie Lev. XV 31 en XVI 16.

[21]) Zie voor *het Paaschfeest* Exod. XII 6 volg.; voor de *ongedeesemde brooden* Exod. XIII 6 volg.

[22]) Dit voorschrift is geheel nieuw.

[23]) Dit *brandoffer* der zeven dagen van het Paaschfeest verschilt van Num. XXVIII 19. Het *zondoffer* is t. a. p. v. 22 hetzelfde.

[24]) Een *ephi* of epha tarwebloem. Een *hin* is een zesde bat; zie IV 11. Vgl. voor het *spijsoffer* op de zeven dagen van het Paaschfeest Num. XXVIII 20 volg.

[25]) Het Loofhuttenfeest; zie Lev. XXIII 34 volg. Vgl. voor de offers Num. XXIX 12—39.

tam pro peccato, quam pro holocausto, et in sacrificio, et in oleo.

zoo ten aanzien van het zondoffer als van het brandoffer en van het spijsoffer en van de olie[26]).

CAPUT XLVI.

HOOFDSTUK XLVI.

De offers van den vorst op den sabbat en den nieuwemaan-dag (v. 1—11), het vrijwillige offer (v. 12) en het dagelijksche offer (v. 13—15). Het vorstelijk erfbezit (v. 16—18). Heilige kookplaatsen voor de priesters en voor het volk (v. 19—24).

1. Hæc dicit Dominus Deus: Porta atrii interioris, quæ respicit ad orientem, erit clausa sex diebus, in quibus opus fit: die autem Sabbati aperietur, sed et in die Calendarum aperietur.

2. Et intrabit princeps per viam vestibuli portæ deforis, et stabit in limine portæ: et facient sacerdotes holocaustum ejus, et pacifica ejus: et adorabit super limen portæ, et egredietur: porta autem non claudetur usque ad vesperam.

3. Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in Sabbatis, et in Calendis coram Domino.

1. Dit zegt de Heere God: De poort van het binnenste voorhof, welke oostwaarts ziet, zal op de zes werkdagen gesloten zijn; maar op den sabbatdag zal zij geopend worden, doch ook op den nieuwemaan-dag zal zij geopend worden[1]).

2. En de vorst zal ingaan langs den weg van het portaal der poort van buiten en blijven staan op den drempel der poort; en de priesters zullen zijn brandoffer en zijne vredeoffers opdragen, en hij zal aanbidden op den drempel der poort en uitgaan; de poort echter zal niet gesloten worden tot den avond toe[2]).

3. En het volk des lands zal aanbidden aan den ingang dier poort[3]) op de sabbatten en op de nieuwemaan-dagen, voor het aangezicht des Heeren.

---

[26]) Aanmerkelijk wijkt het ritueel der in v. 18—25 vermelde feesten af van de voorschriften der Mosaïsche wet. Belangrijke feesten, als het Pinksterfeest, Nieuwejaar, de Verzoendag, worden niet genoemd en daarentegen worden nieuwe, tot dusver onbekende feestdagen vastgesteld (v. 18, 20). Niets echter van hetgeen met Moses' wet niet overeenkwam, is in den tweeden tempel na de ballingschap onderhouden; waaruit blijkt, dat de bepalingen van Ezechiël niet in letterlijken zin werden opgevat. Niet weinige schriftverklaarders meenen, dat de profeet ook hier in zinnebeelden, aan den eeredienst van Israël ontleend, wil uitdrukken, dat in den tempel van Ezechiël, in het herstelde Rijk Gods, de Mosaïsche ceremoniëele voorschriften niet meer van kracht zullen zijn, doch dat andere feestdagen met hunne eigen plechtigheden alsdan zullen gevierd worden.

[1]) De oostpoort van het *binnenste voorhof.* Die van het buitenste voorhof werd nimmer geopend. Zie XLIV 2.

[2]) De vorst mocht in de binnenste oostpoort het opdragen der offers bijwonen, zonder echter het binnenste voorhof te betreden. Hij trad in genoemde poort *van buiten*, d. i. uit het buitenste voorhof, *door den weg van het portaal*, dat naar buiten lag (zie Fig. 2 V), bleef staan *op den drempel*, Hebr.: «aan de posten», der poort en aanbad, *op den drempel* staande, waarschijnlijk op den tweeden drempel (Fig. 2 T), waar hij zich tegenover het altaar bevond (zie Fig. 5 d).

[3]) In het buitenste voorhof vóór den

4. Holocaustum autem hoc offeret princeps Domino: in die Sabbati sex agnos immaculatos, et arietem immaculatum.
5. Et sacrificium ephi per arietem: in agnis autem sacrificium quod dederit manus ejus: et olei hin per singula ephi.
6. In die autem Calendarum vitulum de armento immaculatum: et sex agni, et arietes immaculati erunt.
7. Et ephi per vitulum, ephi quoque per arietem faciet sacrificium, de agnis autem, sicut invenerit manus ejus: et olei hin per singula ephi.
8. Cumque ingressurus est princeps, per viam vestibuli portæ ingrediatur, et per eamdem viam exeat.
9. Et cum intrabit populus terræ in conspectu Domini in solemnitatibus: qui ingreditur per portam aquilonis, ut adoret, egrediatur per viam portæ meridianæ: porro qui ingreditur per viam portæ meridianæ, egrediatur per viam portæ aquilonis: non revertetur per viam portæ, per quam ingressus est, sed e regione illius egredietur.
10. Princeps autem in medio eorum cum ingredientibus ingredietur, et cum egredientibus egredietur.
11. Et in nundinis, et in solemnitatibus erit sacrificium ephi per vitulum, et ephi per arietem: agnis autem erit sacrificium sicut invenerit manus ejus: et olei hin per singula ephi.

4. Dit brandoffer nu zal de vorst den Heer opdragen: op den sabbatdag zes lammeren, zonder smet, en eenen ram, zonder smet.
5. En ten spijsoffer een ephi bij den ram; bij de lammeren echter ten spijsoffer, wat zijne hand geven zal[4]); en eene hin olie bij elke ephi.
6. En op den nieuwemaan-dag eenen var uit het rundvee, zonder smet, en zes lammeren en rammen[5]) — zonder smet zullen zij zijn.
7. En een ephi bij den var, ook een ephi bij den ram zal hij ten spijsoffer opdragen; bij de lammeren echter zooveel zijne hand vinden zal[6]); en eene hin olie bij elke ephi.
8. En wanneer de vorst ingaat, zal hij ingaan langs den weg van het portaal der poort, en langs denzelfden weg zal hij uitgaan[7]).
9. En wanneer het volk des lands voor het aangezicht des Heeren komt op de feestdagen, zal hij, die door de noordpoort ingaat om te aanbidden, uitgaan langs den weg der zuidpoort; hij echter, die ingaat langs den weg der zuidpoort, zal uitgaan langs den weg der noordpoort; hij zal niet terugkeeren langs den weg der poort, waarlangs hij was ingegaan, maar hij zal door de tegenovergelegene uitgaan.
10. De vorst nu zal in het midden van hen met de ingaanden ingaan en met de uitgaanden uitgaan[8]).
11. En op de hoogtijden[9]) en op de feesten zal het spijsoffer zijn een ephi bij den var en een ephi bij den ram; bij de lammeren echter zal het spijsoffer zijn zooveel zijne hand vinden zal; en eene hin olie bij elke ephi[10]).

---

ingang der geopende oostpoort. Het poortgebouw werd niet betreden.

4) *Een epha* tarwebloem *bij den ram; bij de lammeren* werd de hoeveelheid aan zijne godsvrucht overgelaten. Vgl. Num. XXVIII 9.

5) Hebr.: «en eenen ram». Vgl. Num, XXVIII 11—15.

6) Vgl. Num. VI 21.

7) Zonder het binnenste voorhof te betreden; zie v. 2. Vgl. XLIV 3.

8) De vorst zal *in het midden* van zijn volk het buitenste voorhof in- en uitgaan. Onder dit opzicht had hij geen voorrecht.

9) Naar den grondtekst zijn de drie hoogfeesten bedoeld; vgl. Exod. XXIII 14—17.

10) Een algemeene regel, die XLV 24 en XLVI 5, 7 reeds is toegepast.

12. Cum autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino: aperietur ei porta, quæ respicit ad orientem, et faciet holocaustum suum, et pacifica sua, sicut fieri solet in die sabbati: et egredietur, claudeturque porta postquam exierit.

13. Et agnum ejusdem anni immaculatum faciet holocaustum quotidie Domino: semper mane faciet illud.

14. Et faciet sacrificium super eo cata mane mane sextam partem ephi, et de oleo tertiam partem hin, ut misceatur similæ: sacrificium Domino legitimum, juge atque perpetuum.

15. Faciet agnum, et sacrificium, et oleum cata mane mane: holocaustum sempiternum.

16. Hæc dicit Dominus Deus: Si dederit princeps donum alicui de filiis suis: hereditas ejus, filiorum suorum erit, possidebunt eam hereditarie.

17. Si autem dederit legatum de hereditate sua uni servorum suorum, erit illius usque ad annum remissionis, et revertetur ad principem: hereditas autem ejus, filiis ejus erit.

12. Wanneer echter de vorst een vrijwillig brandoffer of vrijwillige vredeoffers[11]) opdraagt aan den Heer, zal voor hem de poort, die oostwaarts ziet, geopend worden; en hij zal zijn brandoffer en zijne vredeoffers opdragen, gelijk op den sabbatdag pleegt te geschieden; en hij zal uitgaan, en de poort zal gesloten worden, nadat hij is uitgegaan[12]).

13. En een lam van hetzelfde jaar, zonder smet, zal men ten brandoffer dagelijks opdragen aan den Heer; elken morgen zal men dit doen[13]).

14. En als spijsoffer zal men daarbij opdragen, elken morgen, een zesde deel van een ephi, en aan olie een derde deel van eene hin, om daarmede de tarwebloem te beslaan, ten spijsoffer voor den Heer; eene wet van bestendigen en eeuwigen duur[14]).

15. Men zal het lam en het spijsoffer en de olie elken morgen opdragen, ten altijddurend brandoffer[15]).

16. Dit zegt de Heere God: Als de vorst aan een zijner kinderen een geschenk geeft, zal het diens erfgoed zijn[16]), aan zijne kinderen zal het toebehooren, zij zullen het erfelijk bezitten.

17. Als hij echter van zijn erfgoed eene erfmaking[17]) geeft aan een zijner dienaren, zal het aan dezen blijven tot aan het jaar der vrijlating[18]), dan zal het wederkeeren tot den vorst; zijn erfgoed toch is het, aan zijne kinderen zal het toebehooren[19]).

[11]) Zie hieromtrent Lev. III 1 volg. en VII 11 volg.

[12]) Dit is het verschil met v. 1 en 2, dat buiten den sabbat en den nieuwemaan-dag de buitenste Oostpoort aanstonds na het offer gesloten werd.

[13]) *Men zal,* niet de vorst; naar XLV 17 moest hij alleen de kosten der *feest*offers dragen. In den grondtekst is het woord gericht tot den profeet: «gij zult»; zie XLIII 19. Een lam *van hetzelfde jaar* is een «eenjarig» lam, gelijk dezelfde uitdrukking van het Hebr. Lev. XII 6 vertaald is. Vgl. voor de dagelijksche offers Exod. XXIX 38—42 en Num. XXVIII 3 volg.

[14]) Vgl. Lev. VI 18.

[15]) *Men zal*... de Septuag. en de H. Hiëronymus vertalen: «gijlieden zult»; Hebr.: «zij zullen», te weten de priesters en het volk. Dit bestendig en eeuwigdurend dagelijksch brand- en spijsoffer is een zinnebeeld van het onbloedige Offer des Nieuwen Verbonds, dat later door Mal. I 11 voorspeld werd.

[16]) Septuag.: «Als de vorst aan een zijner kinderen een geschenk geeft uit zijn erfgoed», te weten uit het hem XLV 7, 8 toegekende land.

[17]) Hebr. en Septuag.: «een geschenk».

[18]) Het jubeljaar van Lev. XXV 10.

[19]) De vorst kan derhalve zijn erfgoed niet voor altijd buiten zijne familie vervreemden.

18. Et non accipiet princeps de hereditate populi per violentiam, et de possessione eorum: sed de possessione sua hereditatem dabit filiis suis: ut non dispergatur populus meus unusquisque a possessione sua.

19. Et introduxit me per ingressum, qui erat ex latere portæ, in gazophylacia sanctuarii ad sacerdotes, quæ respiciebant ad aquilonem: et erat ibi locus vergens ad occidentem.

20. Et dixit ad me: Iste est locus ubi coquent sacerdotes pro peccato, et pro delicto: ubi coquent sacrificium, ut non efferant in atrium exterius, et sanctificetur populus.

21. Et eduxit me in atrium exterius, et circumduxit me per quatuor angulos atrii: et ecce atriolum erat in angulo atrii, atriola singula per angulos atrii.

22. In quatuor angulis atrii atriola disposita, quadraginta cubitorum per longum, et triginta per latum: mensuræ unius quatuor erant.

23. Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola: et culinæ fabricatæ erant subter porticus per gyrum.

24. Et dixit ad me: Hæc est domus culinarum in qua coquent ministri domus Domini victimas populi.

18. Ook zal de vorst niets met geweld nemen van het erfgoed des volks en van hunne bezitting — maar van zijne bezitting zal hij aan zijne kinderen een erfgoed geven — opdat mijn volk niet verstrooid worde, een iegelijk uit zijne bezitting[20]).

19. En hij bracht mij door den ingang, die aan de zijde der poort was, binnen de heilige, voor de priesters bestemde cellen, welke noordwaarts zagen[21]); en aldaar was eene plaats aan den westkant[22]).

20. En hij zeide tot mij: Dit is de plaats, waar de priesters het zondoffer en het schuldoffer zullen koken, waar zij het spijsoffer zullen bakken, opdat zij het niet uitdragen naar het buitenste voorhof en het volk geheiligd worde[23]).

21. En hij bracht mij uit naar het buitenste voorhof en leidde mij rond naar de vier hoeken van het voorhof; en zie, in den hoek van het voorhof was een kleiner voorhof, aan elken hoek van het voorhof een kleiner voorhof[24]).

22. In de vier hoeken van het voorhof waren de kleinere voorhoven ingericht, veertig el in de lengte en dertig in de breedte; zij waren, de vier, van dezelfde afmeting.

23. En een ringmuur omgaf de vier kleinere voorhoven; en er waren kookplaatsen aangebracht onder de galerijen in het rond.

24. En hij zeide tot mij: Dit is de plaats der keukens, waarin de dienaren van het huis des Heeren de slachtoffers van het volk zullen koken[25]).

---

[20]) Vgl. XLV 8, waarachter deze bepalingen van v. 16—18 beter op hare plaats zouden zijn.

[21]) De engel bracht den profeet *door den ingang* (zie Fig. 5 s) in het cellengebouw X. Zie XLII 1—14; hierbij behooren de thans volgende voorschriften aangaande de keukens.

[22]) In den westelijken hoek x van het gebouw.

[23]) Dit echter zou geschieden, bijgeval de priesters in de hierna genoemde kookplaatsen van het volk hunne offermaaltijden zouden bereiden. Zie voor het *heiligen* des volks XLIV 19.

[24]) Zie Fig. 5 K in de vier hoeken.

[25]) Zie voor de heilige maaltijden, uit *de slachtoffers* voor *het volk* aangericht, Lev. III noot 1.

CAPUT XLVII.

HOOFDSTUK XLVII.

De tempelbron en zijn stroom (v. 1—12). Omvang van het heilige land, dat voor Israël en den vreemdeling bestemd is (v. 13—23).

1. Et convertit me ad portam domus, et ecce aquæ egrediebantur subter limen domus ad orientem: facies enim domus respiciebat ad orientem: aquæ autem descendebant in latus templi dextrum ad meridiem altaris.

2. Et eduxit me per viam portæ aquilonis, et convertit me ad viam foras portam exteriorem, viam quæ respiciebat ad orientem: et ecce aquæ redundantes a latere dextro.

3. Cum egrederetur vir ad orientem, qui habebat funiculum in manu sua, et mensus est mille cubitos: et traduxit me per aquam usque ad talos.

4. Rursumque mensus est mille, et traduxit me per aquam usque ad genua:

5. Et mensus est mille, et traduxit me per aquam usque ad renes. Et mensus est mille, torrentem, quem non potui pertransire: quoniam intumuerant aquæ profundi torrentis, qui non potest transvadari.

6. Et dixit ad me: Certe vidisti fili hominis. Et eduxit me, et convertit ad ripam torrentis.

7. Cumque me convertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte.

1. En hij bracht mij terug aan den ingang van het huis[1]); en zie, er welden wateren op van onder den drempel des huizes aan de oostzijde; want de voorzijde des huizes zag oostwaarts; en de wateren vloeiden af aan den rechtervleugel des tempels, ten zuiden van het altaar[2]).

2. En hij bracht mij naar buiten langs den weg der noordpoort en leidde mij om langs den buitenweg naar de buitenste poort, die oostwaarts zag[3]); en zie, de wateren borrelden op aan de rechterzijde[4]).

3. Toen de man, die het meetsnoer in zijne hand had[5]), oostwaarts opging, dan mat hij duizend el; en hij deed mij door het water gaan — tot aan de enkels.

4. En nogmaals mat hij er duizend; en hij deed mij door het water gaan — tot aan de knieën.

5. En hij mat er duizend; en hij deed mij door het water gaan — tot aan de lendenen. En hij mat er duizend; het was een stroom, waar ik niet kon doorgaan; want de wateren waren gewassen als van een diepen stroom, dien men niet doorwaden kan.

6. En hij zeide tot mij: Gewis hebt gij het gezien, menschenzoon! En hij voerde mij heen en bracht mij weder aan den oever van den stroom.

7. En toen ik mij derwaarts keerde, zie, aan den oever van den stroom stonden boomen, uitermate vele, aan weerszijden.

---

[1]) Uit het buitenste voorhof (zie XLVI 21) *bracht* de engel den profeet *terug* in het binnenste voorhof *aan den ingang van het* tempel*huis;* zie Fig. 5 e.

[2]) Zie Fig. 5 de gestippelde lijn W.

[3]) Dezen omweg door de noordpoort langs den buitenweg naar de buitenste oostpoort moest hij maken, omdat de binnenste oostpoort meestal, de buitenste altijd gesloten was; zie XLIV 1, 2 en XLVI 1, 12.

[4]) Aan de zuidzijde der buitenste oostpoort.

[5]) Zie XL 3.

8. Et ait ad me: Aquæ istæ, quæ egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis, et descendunt ad plana deserti, intrabunt mare, et exibunt, et sanabuntur aquæ.

9. Et omnis anima vivens, quæ serpit, quocumque venerit torrens, vivet: et erunt pisces multi satis postquam venerint illuc aquæ istæ, et sanabuntur et vivent omnia, ad quæ venerit torrens.

10. Et stabunt super illas piscatores, ab Engaddi usque ad Engallim siccatio sagenarum erit: plurimæ species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimiæ:

11. In littoribus autem ejus, et in palustribus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur.

12. Et super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum: non defluet folium ex eo, et non deficiet fructus ejus: per singulos menses afferet primitiva, quia aquæ ejus de sanctuario egredientur: et erunt fructus ejus in cibum, et folia ejus ad medicinam.

13. Hæc dicit Dominus Deus: Hic est terminus, in quo possidebitis

8. En hij zeide tot mij: Deze wateren, die heenvlieten naar de oostelijke zandheuvels[6]) en afvloeien naar de vlakte der woestijn[7]), zullen zich in de zee werpen[8]) en er in uitloopen, en de wateren zullen gezond worden.

9. En elk levend wezen, dat er wemelt, zal overal, waar de stroom komt, leven; en zeer vele visschen zullen er zijn, nadat die wateren daarin gekomen zijn; en gezond worden en leven zal alles, waarheen de stroom zal komen.

10. En visschers zullen aan dezelve staan, van Engaddi tot aan Engallim zal het eene droogplaats van netten zijn[9]); zeer vele soorten van visschen zullen er zijn, gelijk de visschen der Groote Zee[10]), in overgroote menigte.

11. Doch aan hare oevers en in hare poelen zullen zij niet gezond worden; want zij zijn tot zoutmeren bestemd[11]).

12. En aan den stroom zal aan zijne oevers van weerszijden allerlei vruchtgeboomte wassen, welks gebladerte niet zal afvallen en welks vrucht nimmer zal ontbreken; elke maand zal het nieuwe vruchten geven, omdat zijne wateren van het heiligdom uitgaan; en zijne vruchten zullen zijn tot spijs en zijne bladeren tot artsenij[12]).

13. Dit zegt de Heere God[13]): Dit is de grens, volgens welke gij het

6) Zie Jos. XXII 10.
7) Hebr.: «de Araba»; zie Jos. XI noot 13.
8) In de oostwaarts (v. 3) gelegen *zee* (zie v. 18), d. i. de Doode Zee, waarin geen levend wezen tieren kan.
9) *Van Engaddi* (zie I Reg. XXIV 1), ongeveer op het midden van den westelijken oever der Doode Zee, *tot aan Engallim*, volgens den H. Hiëronimus, aan de uitmonding van den Jordaan, *zal het eene droogplaats* enz. (zie XXVI 5, 14); naar het Hebr. is de zin: zal men de netten uitwerpen ter vischvangst.
10) Der Middellandsche Zee.
11) Waar het water van den levendmakenden stroom niet doordringt, blijft het water van de Doode Zee zijne ziltige natuur behouden.
12) De oorzaak der leven en vruchtbaarheid schenkende wateren wordt nogmaals op den voorgrond gesteld om duidelijker te maken, dat alles hier beeldspraak is. Van den tempel, een beeld der Kerk, waarin de geest Gods woont (zie XXXVII 26 volg.; vgl. XLIII 1 volg.), gaat eene heiligende kracht uit, die de vloek der zonde (door de wateren der Doode Zee beteekend) wegneemt, die immer op wonderbare wijze aangroeit en zich verbreidt en het leven der genade schenkt, dat vruchtbaar is aan goede werken. Vgl. Joël III 18 en Zach. XIII 1; XIV 8; Apoc. XXII 1 volg.
13) De grenzen en de verdeeling van het land.

terram in duodecim tribubus Israel: quia Joseph duplicem funiculum habet.

14. Possidebitis autem eam singuli æque ut frater suus: super quam levavi manum meam ut darem patribus vestris: et cadet terra hæc vobis in possessionem.

15. Hic est autem terminus terræ: ad plagam septentrionalem a mari magno via Hethalon, venientibus Sedada,

16. Emath, Berotha, Sabarim, quæ est inter terminum Damasci et confinium Emath, domus Tichon, quæ est juxta terminum Auran.

17. Et erit terminus a Mari usque ad atrium Enon terminus Damasci, et ab aquilone ad aquilonem: terminus Emath plaga septentrionalis.

18. Porro plaga orientalis de medio Auran, et de medio Damasci, et de medio Galaad, et de medio terræ Israel, Jordanis disterminans ad mare orientale, metiemini etiam plagam orientalem.

land zult bezitten onder de twaalf stammen van Israël; want Joseph heeft een dubbel aandeel[14]).

14. En gij zult het bezitten, ieder zooveel als zijn broeder[15]); daarover toch heb Ik mijne hand opgeheven om het te geven aan uwe vaderen; en dit land zal u tot eene bezitting toevallen.

15. Dit nu is de grens van het land: aan den noordkant van de Groote Zee af de weg van Hethalon, waar men komt naar Sedada,

16. Emath, Berotha, Sabarim, dat tusschen het gebied van Damascus en het gebied van Emath ligt, het huis Tichon, dat aan de grens van Auran ligt.

17. En dit zal de grens zijn van de zee tot aan het voorhof Enon, de grens van Damascus, en van het noorden noordwaarts; de grens van Emath, de noordkant[16]).

18. Voorts de oostkant: tusschen Auran en tusschen Damascus, en tusschen Galaäd en tusschen het land van Israël, de Jordaan als grensscheiding tot aan de oostelijke zee; gij zult ook den oostkant meten[17]).

---

[14]) *Onder de twaalf stammen; want,* hoewel Levi geen aandeel bezat, had *Joseph een dubbel aandeel* in zijne twee zonen, Manasses en Ephraïm. Zie Jos. XVII noot 11 en vgl. Gen. XLVIII 22.

[15]) Hierin verschilt deze verdeeling van de vroegere: elke stam zou evenveel bezitten. Zie verder XX 5, 28.

[16]) In v. 15—17 worden genoegzaam zeker dezelfde noordergrenzen aangewezen als Num. XXXIV 7—9; minstens twee plaatsnamen zijn dezelfde, te weten *Sedada* v. 15 en *het voorhof,* of «het dorp» *Enon* in v. 17. Waarschijnlijk moet *Emath* (v. 16) vóór *Sedada* in v. 15 gelezen worden, of althans hangt dat van *venientibus* af, zoodat ook hier, gelijk in v. 20 en XLVIII 1, «de ingang naar Emath» bedoeld is; zie Num. XXXIV noot 4. Verder noemt Ezechiël den *weg van Hethalon,* vermoedelijk het tegenwoordige 'Adloen op den weg van Tyrus naar Sidon; voorts *Berotha,* dat onbekend is, doch doet denken aan het tegenwoordige «Barîsj»; daarna *Sabarim,* Hebr. «Sibrajim», naar de Syr. vertaling: «Sefaroeim»; dit kan hetzelfde zijn als «Zephrona» van Num. XXXIV 9, wellicht Senbarijeh, aan den Hasbani, vermoedelijk de grensrivier *tusschen het gebied van Damascus en het gebied van Emath.* Voor *het huis Tichon* heeft het Hebr. «Chatzeer hattikoon», dat waarschijnlijk het middelste Chatzeer beteekent, aan *de grens van Auran.* In v. 17 wordt de geheele noordelijke grens nogmaals getrokken *van de zee,* de Middellandsche Zee, tot aan den noord-oostelijken hoek, *het voorhof Enon,* Hebr.: «Chatzeer 'Enoon» (XLVIII 1 en Num. XXXIV 9 «Enaan»), dat op *de grens van Damascus* lag, welk land zich *noordwaarts* uitstrekte, evenals het land van *Emath.*

[17]) In plaats van *metiemini, gij zult meten,* moet men, volgens de Syr. vertaling «Thamar» lezen; want daar begonnen de zuidergrenzen volgens v. 19. Van het noordoostelijkste punt uit, dat

19. Plaga autem australis meridiana a Thamar usque ad aquas contradictionis Cades: et torrens usque ad mare magnum: et hæc est plaga ad meridiem australis.

20. Et plaga Maris, mare magnum a confinio per directum, donec venias Emath: hæc est plaga Maris.

21. Et dividetis terram istam vobis per tribus Israel:

22. Et mittetis eam in hereditatem vobis, et advenis, qui accesserint ad vos, qui genuerint filios in medio vestrum: et erunt vobis sicut indigenæ inter filios Israel: vobiscum divident possessionem in medio tribuum Israel.

23. In tribu autem quacumque fuerit advena, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

19. En de zuidkant in het zuiden van Thamar tot aan het Water der tegenspraak te Cades, vervolgens de beek tot aan de Groote Zee; en dit is de zuidkant, naar het zuiden[18]).

20. En de zeekant, de Groote Zee van de grens af rechtuit tot waar men komt naar Emath; dit is de zeekant[19]).

21. En dit land zult gij onder u verdeelen naar de stammen van Israël.

22. En gij zult daarover het lot werpen tot erfgoed voor u en voor de vreemdelingen, die zich bij u aansluiten, die kinderen hebben gewonnen in uw midden; en zij zullen u zijn als de inboorlingen onder de kinderen van Israël; met u zullen zij de bezitting deelen in het midden der stammen van Israël.

23. In elken stam nu, waarin eén vreemdeling is, aldaar zult gij hem eene bezitting geven, zegt de Heere God[20]).

---

naar v. 16 en 17 *tusschen Auran* en het gebied van *Damascus* lag, liepen de oostergrenzen *tusschen Galaäd* aan de éene zijde en *tusschen het land van Israël* aan de andere zijde tot aan het meer van Genesareth, vanwaar *de Jordaan* de *grensscheiding* was tot aan de *oostelijke*, d. i. de Doode Zee, en wel bepaaldelijk tot aan Thamar. Vgl. de meer bepaalde oostergrenzen van Num. XXXIV 10—12.

[18]) De zuidergrenzen begonnen van *Thamar*, dat waarschijnlijk aan het zuidwestelijke einde der Doode Zee zal gelegen hebben, en liepen verder *tot aan het Water der tegenspraak te Cades*, in de woestijn van Sin (zie Num. XX noot 6), en volgden de *beek*, d. i. de Beek van Egypte, tot aan de Middellandsche Zee. Zie Num. XXXIV 3—5.

[19]) Zie voor den *zeekant* of de westergrens Num. XXXIV 6. *Van de grens af*, te weten waar de Beek van Egypte in de Middellandsche Zee valt, volgt de westergrens *rechtuit* de Middellandsche Zee (Hebr.) «tot tegenover waar men komt naar Emath», d. i. tot de in v. 15 volg. getrokken noordergrens.

[20]) In het nieuwe Rijk Gods zal de uitsluiting der vreemdelingen (volgens Deut. XXIII 2—8) niet meer van kracht zijn. Er «is geen onderscheid meer van Jood en Griek, want dezelfde is de Heer van allen», Rom. X 12.

CAPUT XLVIII.

—

1. Et hæc nomina tribuum a finibus aquilonis juxta viam Hethalon pergentibus Emath, atrium Enan terminus Damasci ad aquilonem juxta viam Emath. Et erit ei plaga orientalis Mare, Dan una.

2. Et super terminum Dan, a plaga orientali usque ad plagam Maris, Aser una:

3. Et super terminum Aser, a plaga orientali usque ad plagam Maris, Nephthali una.

4. Et super terminum Nephthali, a plaga orientali usque ad plagam Maris, Manasse una.

5. Et super terminum Manasse, a plaga orientali usque ad plagam Maris, Ephraim una.

6. Et super terminum Ephraim, a plaga orientali usque ad plagam Maris, Ruben una.

7. Et super terminum Ruben, a plaga orientali usque ad plagam Maris, Juda una.

8. Et super terminum Juda, a plaga orientali usque ad plagam Maris, erunt primitiæ, quas separabitis, viginti quinque millibus latitudinis et longitudinis, sicuti singulæ partes

HOOFDSTUK XLVIII.

—

Verdeeling van het land onder de twaalf stammen; het heilige hefoffer met het stadsgebied en het vorstenland (1—29). De stad met hare twaalf poorten is de woonplaats des Heeren (v. 30—35).

1. En dit zijn de namen der stammen: van de noordergrenzen langs den weg van Hethalon, waar men komt naar Emath, het voorhof Enan, de grens van Damascus, noordwaarts, langs den weg naar Emath. En hem behoort de oostkant, de zee — Dan één[1]).

2. En aan de grens van Dan, van den oostkant tot aan den zeekant, Aser één.

3. En aan de grens van Aser, van den oostkant tot aan den zeekant, Nephthali één.

4. En aan de grens van Nephthali, van den oostkant tot aan den zeekant, Manasses één.

5. En aan de grens van Manasses, van den oostkant tot aan den zeekant, Ephraïm één.

6. En aan de grens van Ephraïm, van den oostkant tot aan den zeekant, Ruben één.

7. En aan de grens van Ruben, van den oostkant tot aan den zeekant, Juda één.

8. En aan de grens van Juda, van den oostkant tot aan den zeekant, zullen de eerstelingen[2]) zijn, die gij zult afzonderen, vijf en twintig duizend in de breedte, en de lengte als

---

[1]) De profeet verdeelt het land, dat naar zijne ideale voorstelling een langwerpig vierkant is, door evenwijdige lijnen in twaalf gelijke deelen, die de breedte van het land van den *oostkant* tot aan *de zee*, d. i. tot aan den westkant, m. a. w. van den Jordaan tot aan de Middellandsche Zee, innemen (zie Fig. 6). Ongeveer in het midden der twaalf aandeelen ligt het heilig hefoffer met het vorstenland. Zeven stammen hebben hun aandeel ten noorden daarvan, en vijf ten zuiden. — *Dan één*, te weten één aandeel van de twaalf, en wel aan de noordergrenzen (vgl. Judic. XVIII en XX 1 volg.), welke hier uit XLVII 15—17 beknopt herhaald worden.

[2]) Het heilig hefoffer wordt hier en in de volgende verzen *primitiæ*, *eerstelingen*, genoemd; zie XLV 1 volg. Onder deze benaming wordt in dit vers het aandeel der levieten, der priesters en der stad met het van weerszijden gelegen vorstenland samengevat. Zie Fig. 6.

a plaga orientali usque ad plagam Maris: et erit sanctuarium in medio ejus.

9. Primitiæ, quas separabitis Domino: longitudo viginti quinque millibus, et latitudo decem millibus.

10. Hæ autem erunt primitiæ sanctuarii sacerdotum: ad aquilonem longitudinis viginti quinque millia, et ad Mare latitudinis decem millia, sed et ad orientem latitudinis decem millia, et ad meridiem longitudinis viginti quinque millia: et erit sanctuarium Domini in medio ejus.

11. Sacerdotibus sanctuarium erit de filiis Sadoc, qui custodierunt ceremonias meas, et non erraverunt cum errarent filii Israel, sicut erraverunt et Levitæ.

12. Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ sanctum sanctorum, juxta terminum Levitarum.

13. Sed et Levitis similiter juxta fines sacerdotum viginti quinque millia longitudinis, et latitudinis decem millia. Omnis longitudo viginti et quinque miliium, et latitudo decem millium.

14. Et non venumdabunt ex eo, neque mutabunt, neque transferen-

die van elk aandeel, van den oostkant tot aan den zeekant[3]); en het heiligdom zal in het midden daarvan zijn.

9. De eerstelingen, die gij den Heer zult afzonderen: de lengte vijf en twintig duizend en de breedte tien duizend[4]).

10. Dit nu zullen de heilige eerstelingen der priesters zijn: noordwaarts in de lengte vijf en twintig duizend en zeewaarts in de breedte tien duizend, doch ook oostwaarts in de breedte tien duizend en zuidwaarts in de lengte vijf en twintig duizend; en het heiligdom des Heeren zal in het midden daarvan zijn.

11. Dit zal het heilige deel zijn voor de priesters uit de zonen van Sadoc, die mijne godsdienstvoorschriften hebben onderhouden en niet zijn afgedwaald, toen de kinderen van Israël afdwaalden, gelijk ook de Levieten zijn afgedwaald[5]).

12. En voor hen zullen de eerstelingen van de eerstelingen des lands zijn, het heilige der heiligen, aan de grens der levieten[6]).

13. Doch ook aan de levieten zullen naast de grenzen der priesters eveneens vijf en twintig duizend in de lengte en tien duizend in de breedte toebehooren. De geheele lengte vijf en twintig duizend en de breedte tien duizend[7]).

14. En zij zullen daarvan niets verkoopen noch verruilen, en de eerstelingen des lands[8]) zullen niet

---

[3]) De *breedte* is van het zuiden naar het noorden gemeten, want de *lengte* is wederom de langere zijde van elk aandeel, te weten ***van den oostkant***, den Jordaan, ***tot aan den zee-*** of west***kant***, de Middellandsche Zee.

[4]) Lees naar de Septuag. (gelijk XLV 1) ***de breedte*** «twintig duizend», omdat hier het hefoffer in strengen zin bedoeld is, te weten het aandeel der priesters (v. 10—12) en der levieten (v. 13). Zie Fig. 6 P en L.

[5]) Zie XLIV 10, 15.

[6]) Voor de priesters zal (Hebr.) «het hefoffer van het hefoffer des lands» zijn, dat daarom ***het heilige der heiligen***, d. i. het allerheiligste, genoemd wordt; want naar v. 10*b* lag in het midden daarvan de tempel. Daar deze echter naar v. 8 in het midden van het geheele hefoffer was geplaatst, volgt hieruit, dat het aandeel der priesters in het midden lag tusschen het nu volgende aandeel der levieten ten noorden en het stadsgebied ten zuiden.

[7]) Septuag.: «twintig duizend»; want de geheele breedte van de twee aandeelen, van dat der priesters en van dat der levieten, is bedoeld. Voor beider aandeelen geldt ook het volgende voorschrift.

[8]) Hier wordt het hefoffer inder-

tur primitiæ terræ, quia sanctificatæ sunt Domino.
15. Quinque millia autem, quæ supersunt in latitudine per viginti quinque millia, profana erunt urbis in habitaculum, et in suburbana: et erit civitas in medio ejus.

16. Et hæ mensuræ ejus: ad plagam septentrionalem quingenta et quatuor millia: et ad plagam meridianam quingenta et quatuor millia: et ad plagam orientalem, quingenta et quatuor millia: et ad plagam occidentalem, quingenta et quatuor millia.
17. Erunt autem suburbana civitatis ad aquilonem ducenta quinquaginta, et ad meridiem ducenta quinquaginta, et ad orientem ducenta quinquaginta, et ad Mare ducenta quinquaginta.
18. Quod autem reliquum fuerit in longitudine secundum primitias sanctuarii, decem millia in orientem, et decem millia in occidentem, erunt sicut primitiæ sanctuarii: et erunt fruges ejus in panes his, qui serviunt civitati.
19. Servientes autem civitati, operabuntur ex omnibus tribubus Israel.
20. Omnes primitiæ, viginti quin-

worden overgedragen, want zij zijn toegeheiligd aan den Heer.
15. De vijfduizend nu, die in de breedte overblijven langs de vijf en twintig duizend, zullen ongewijd land zijn, bestemd voor de stad tot woningen en tot landerijen om de stad; en de stad zal in het midden daarvan zijn[9]).
16. En dit zijn hare afmetingen: aan den noordkant vier duizend vijfhonderd en aan den zuidkant vier duizend vijfhonderd en aan den oostkant vier duizend vijfhonderd en aan den westkant vier duizend vijfhonderd.

17. Er er zal eene omstreek om de stad zijn, noordwaarts tweehonderd vijftig en zuidwaarts tweehonderd vijftig en oostwaarts tweehonderd vijftig en zeewaarts tweehonderd vijftig[10]).
18. Wat nu overblijft in de lengte langs de heilige eerstelingen[11]), de tien duizend aan den oostkant en de tien duizend aan den westkant, zullen zijn als de heilige eerstelingen[12]); en de opbrengst daarvan zal dienen tot onderhoud voor degenen, die in den dienst der stad zijn.
19. Wie in den dienst der stad zijn, zullen het bearbeiden, uit al de stammen van Israël[13]).
20. Al de eerstelingen[14]), vijf en

---

daad als de *eerstelingen*, d. i. het beste en voornaamste deel, *des lands* beschouwd. Vgl. Lev. XXV 32—34.

[9]) De *vijfduizend, die in de breedte*, na aftrek van de tweemaal tien duizend (v. 10 en 13), van de vijf en twinfig duizend in de breedte (v. 8) *overblijven*. Zie de strook ten zuiden van het aandeel der priesters Fig. 6 s—s met de *stad* in het midden. Vgl. XLV 6.

[10]) In v. 16 en 17 worden de *afmetingen* der stad aangegeven. Zij was een volmaakt vierkant, waarvan elke zijde *vier duizend vijfhonderd* (waarschijnlijk ellen) bedroeg. Aan elke van de vier zijden der stad was (v. 17) *eene omstreek* (vgl. XLV 2) of eene vrije ruimte, welke van den stadsmuur af gerekend *tweehonderd vijftig* breedte had. Derhalve was de stad met hare omstreek vijf duizend lang en breed; zij vulde de geheele breedte van de strook (v. 15). Van de tien duizend, welke aan weerszijden van dat vierkant in de lengte overbleven, is sprake in v. 18.

[11]) Langs het heilig hefoffer; zie Fig. 6 P.

[12]) d. i. Zullen zich naar het oosten, tot aan de Jordaan en naar het westen, tot aan de Middellandsche Zee, even ver uitstrekken als het heilig hefoffer.

[13]) Zie XLV 6*b*. De inwoners der stad, uit al de stammen van Israël, zullen de landerijen van het stadsgebied bebouwen.

[14]) Hebr.: «Het geheele hefoffer»,

que millium, per viginti quinque millia in quadrum, separabuntur in primitias sanctuarii, et in possessionem civitatis.

21. Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum sanctuarii, et possessionis civitatis e regione viginti quinque millium primitiarum usque ad terminum orientalem: sed et ad Mare e regione viginti quinque millium usque ad terminum maris, similiter in partibus principis erit: et erunt primitiæ sanctuarii, et sanctuarium templi in medio ejus.

22. De possessione autem Levitarum, et de possessione civitatis in medio partium principis: erit inter terminum Juda, et inter terminum Benjamin, et ad principem pertinebit.

23. Et reliquis tribubus: A plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Benjamin una.

24. Et contra terminum Benjamin, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Simeon una.

25. Et super terminum Simeonis, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Issachar una.

26. Et super terminum Issachar, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Zabulon una.

27. Et super terminum Zabulon, a plaga orientali usque ad plagam Maris, Gad una.

28. Et super terminum Gad, ad plagam austri in meridie: et erit finis de Thamar usque ad aquas contradictionis Cades, hereditas contra mare magnum.

twintig duizend op vijf en twintig duizend in het vierkant, zullen afgezonderd worden voor de heilige eerstelingen en voor de bezitting der stad.

21. Wat er echter overblijft, behoort aan den vorst: aan elke zijde van de heilige eerstelingen en van de bezitting der stad, tegenover de vijf en twintig duizend der eerstelingen tot aan de oostergrens, maar ook zeewaarts tegenover de vijf en twintig duizend tot aan de zeegrens — het zal eveneens tot de aandeelen van den vorst behooren; en de heilige eerstelingen en het heiligdom des tempels zullen in het midden daarvan liggen.

22. Uitgenomen de bezitting nu der levieten en uitgenomen de bezitting der stad, in het midden der aandeelen van den vorst, zal hetgeen tusschen de grens van Juda en tusschen de grens van Benjamin ligt, ook den vorst toebehooren[15]).

23. En ten aanzien der overige stammen[16]): van den oostkant tot aan den westkant, Benjamin één.

24. En aan de grens van Benjamin, van den oostkant tot aan den westkant, Simeon één.

25. En aan de grens van Simeon, van den oostkant tot aan den westkant, Issachar één.

26. En aan de grens van Issachar, van den oostkant tot aan den westkant, Zabulon één.

27. En aan de grens van Zabulon, van den oostkant tot aan den westkant, Gad één.

28. En aan de grens van Gad aan den zuidkant zuidwaarts, daar zal de grensscheiding zijn, van Thamar tot aan het Water der tegenspraak te Cades, het erfgoed tot aan de Groote Zee[17]).

onder welke benaming hier het aandeel der levieten en dat der priesters *(de heilige eerstelingen* genoemd), alsook de stad met het stadsgebied gerekend wordt.

[15]) Ten westen en ten oosten van het vierkant van v. 20 liggen de aandeelen van den vorst V—V tusschen het aandeel van *Juda* ten noorden en het aandeel van *Benjamin* ten zuiden.

[16]) De profeet gaat voort de aandeelen der vijf nog overige stammen ten zuiden van het hefoffer aan te wijzen.

[17]) Zie XLVII 19, waar voor het

29. Hæc est terra, quam mittetis in sortem tribubus Israel: et hæ partitiones earum, ait Dominus Deus.

30. Et hi egressus civitatis: A plaga septentrionali quingentos et quatuor millia mensurabis.

31. Et portæ civitatis ex nominibus tribuum Israel, portæ tres a septentrione, porta Ruben una, porta Juda una, porta Levi una.

32. Et ad plagam orientalem, quingentos et quatuor millia: et portæ tres, porta Joseph una, porta Benjamin una, porta Dan una.

33. Et ad plagam meridianam, quingentos et quatuor millia metieris: et portæ tres, porta Simeonis una, porta Issachar una, porta Zabulon una.

34. Et ad plagam occidentalem, quingentos et quatuor millia, et portæ eorum tres, porta Gad una, porta Aser una, porta Nephthali una.

35. Per circuitum, decem et octo millia: et nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem.

29. Dit is het land, waarover gij het lot zult werpen[18]) voor de stammen van Israël; en dit zijn hunne aandeelen, zegt de Heere God.

30. En dit zijn de uitgangen der stad[19]): aan den noordkant zult gij er vier duizend vijfhonderd meten.

31. En de poorten der stad naar de namen der stammen van Israël[20]): drie poorten aan den noordkant; ééne poort van Ruben, ééne poort van Juda, ééne poort van Levi.

32. En aan den oostkant vier duizend vijfhonderd, en drie poorten: ééne poort van Joseph, ééne poort van Benjamin, ééne poort van Dan.

33. En aan den zuidkant zult gij er vier duizend vijfhonderd meten, en drie poorten: ééne poort van Simeon, ééne poort van Issachar, ééne poort van Zabulon.

34. En aan den westkant vier duizend vijfhonderd, en aldaar drie poorten: ééne poort van Gad, ééne poort van Aser, ééne poort van Nephthali.

35. Rondom achttien duizend; en de naam der stad is van dien dag af: De Heer is aldaar[21])!

---

erfgoed vertaald is *de beek*. De stam *Gad* ontvangt zijn aandeel tegen de zuidergrenzen van het land, welke, evenals de noordergrenzen in v. 1, herhaald worden.

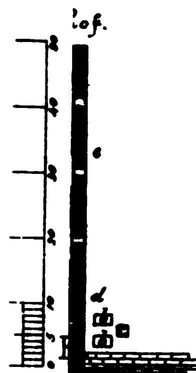
[18]) Hebr.: «dat gij ten erfbezit door het lot zult verdeelen. Zie XLV noot 1.

[19]) De buitenzijden der stad met hare poorten zijn bedoeld. De afmetingen zijn dezelfde als in v. 16.

[20]) De twaalf poorten der stad dragen *de namen der* twaalf *stammen van Israël,* omdat de stad met hare bezittingen aan de twaalf stammen gezamenlijk toebehoort en een zinnebeeld is van de eenheid des volks en van deszelfs vereeniging met God, die in haar woont (v. 35). Vgl. Apoc. XXI 12 volg.

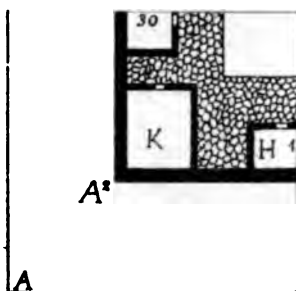
[21]) *De Heer is aldaar* met zijne beschermende en heiligende tegenwoordigheid om de onvergankelijkheid en de heiligheid der stad te waarborgen. Vgl. XXXVII 26 volg.; Is. LX 14; Apoc. XXI 2, 3; XXII 3. Hetzelfde ligt opgesloten in de belofte des Zaligmakers: «Ik ben met u tot aan de voleinding der eeuwen», Matth. XXVIII 20.

Postpoort.

5.

…t k. Kefoffer des lands.

Ez. XLV 1-7.

F…

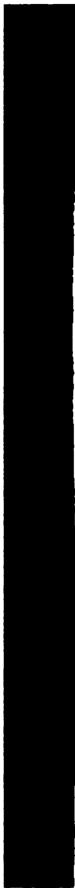
DE PROFETIE VAN DANIËL

VERTAALD EN MET
AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

JOS. SCHETS,

PROFESSOR IN HET SEMINARIE TE HOEVEN.

De Profetie van Daniël.

INLEIDING.

Daniël, wiens naam waarschijnlijk beteekent: *mijn rechter is God,* was volgens sommigen uit het koninklijk geslacht van David, zeker echter (zie I 3, 4, 6) uit eene aanzienlijke familie van den stam Juda. Na de eerste inneming van Jerusalem door Nabuchodonosor, in 605, was hij op nog jeugdigen leeftijd met andere aanzienlijke jongelingen uit het rijk Juda heengevoerd naar Babylon. Eenigen van dezen, onder wie Daniël, werden uitgekozen voor den dienst des konings en tot dit einde aan het hof in alle wetenschappen onderwezen. Van het begin af toonden hij en nog drie andere jongelingen van Juda, aan wier hoofd Daniël steeds genoemd wordt, hunne getrouwheid aan God, daar zij volstandig weigerden, tegen het verbod der Mosaïsche wet, de spijzen van 's konings tafel te eten. God beloonde hen rijkelijk. Hij schonk hun eene bloeiende gezondheid, verstand en wijsheid en kennis, zoodat de koning, na afloop hunner voorbereiding, hen wijzer en verstandiger bevond dan al de wijzen van zijn rijk (I 20). Daniël ontving buitendien bovennatuurlijke kennis tot het verstaan en uitleggen van geheimvolle droomen en gezichten.

Van zijne wijsheid gaf de profeet, waarschijnlijk reeds in zijne jeugd, een overtuigend bewijs, toen hij de kuische Susanna op hare snoode

belagers wreekte (XIII). Zijne bovennatuurlijke kennis toonde zich op schitterende wijze bij het openbaren en uitleggen van eenen droom van Nabuchodonosor. Hierom verhief hem deze koning tot hoofd van alle wijzen van Babylon en tot opperbestuurder van het gewest Babylon (II 48). Daniël bleef aan het hof onder de opvolgers van Nabuchodonosor en minstens tot aan het eerste jaar van Cyrus (I 21); nog in het derde jaar van dezen laatsten koning schreef hij de profetie van X volg.

Eene verheven roeping had Daniël aan het hof der heidensche koningen te vervullen. Gelijk weleer, volgens goddelijke beschikking, Joseph aan het hof van Pharao geplaatst werd tot beschermer van zijn volk, zoo was Daniël voor het in de ballingschap getuchtigde Juda een machtige voorspreker. Reeds bekleedde hij eene hooge betrekking aan het hof, toen in 597 v. Chr. Joachin met het aanzienlijkste deel des volks aldaar aankwam. Wellicht is het aan den invloed van Daniël toe te schrijven, dat de ballingen betrekkelijke welvaart genoten en een eigen bestier onder hunne eigen overheden en rechters hadden (vgl. XIII 5 volg.). Bovendien werkte het voorbeeld van Daniël krachtig tot zedelijke verbetering van zijn volk. Al leefde hij niet, gelijk Ezechiël, te midden der ballingen en kon hij hen niet door de prediking tot getrouwheid vermanen, de roem zijner deugd en heiligheid was onder hen verbreid (zie Ez. XIV 14, 20) en zijn profetisch geschrift verlevendigde de hoop op de verlossing. De wonderdaden, die God deed tot redding van Daniël en zijne gezellen uit den brandenden vuuroven en uit den leeuwenkuil, en de aan Daniël toevertrouwde godspraken waren den ballingen ten bewijs, dat God zijn volk niet had verlaten en aan zijne beloften niet ontrouw was geworden. Doch ook voor de heidenen, in wier midden Daniël leefde, had hij eene gewichtige roeping te vervullen. Naar de destijds heerschende opvatting was de God van Israël overwonnen door de goden van Chaldea. Want het rijk Juda was vernietigd, het volk was in ballingschap, de tempel lag in puin, de heilige tempelvaten waren als buit door den overwinnaar geplaatst in het huis van zijnen god. Daniël echter was daar, in zijne hooge betrekking aan het hof der Chaldeeuwsche en Perzische koningen, om de almacht, de wijsheid en de opperste majesteit van den Koning der koningen door woord en daad te openbaren.

De *inhoud* en de *vorm* der Profetie van Daniël verschilt aanmerkelijk van de overige Profetieën. De eerste helft van het Boek (I—VI) is hoofdzakelijk geschiedenis en alleen de andere helft (afgezien van de twee historische aanhangsels XIII—XIV) is uitsluitend profetisch (VII—XII). Bovendien is dit Boek deels in de Hebreeuwsche (I—II 4*a* en VIII—XII), deels in de Arameesche taal (II 4*b*—VII) geschreven. Niettegenstaande deze onregelmatigheden heerscht in het boek eene volmaakte eenheid, daar de verhalen en de profetieën alle ééne en dezelfde strekking hebben, te weten *de openbaring van Gods oppermacht.*

Het *eerste deel* geeft, na het inleidende eerste hoofdstuk betreffende de voorbereiding van Daniël tot zijne bediening, in chronologische orde vijf historische tafereelen:

I. Daniël openbaart en verklaart den droom van Nabuchodonosor

betreffende het standbeeld. Hierdoor werd Gods alwetendheid tegenover de onkunde van de magiërs en hunne goden, Gods opperheerschappij over rijken en volken zoo klaarblijkelijk, dat de koning zelf Hem erkende en beleed als den God der goden en den Heer der koningen (II).

II. Gods oppermacht over de natuur en zijn liefderijke zorg voor de zijnen schitterden voor Nabuchodonosor, zijne rijksgrooten en zijn volk in de wonderbare redding der drie gezellen van Daniël, die het standbeeld des konings weigerden te aanbidden. In den vuuroven geworpen, bleven zij ongedeerd en loofden zij God (III 1—97).

III. Ook aan zich zelven ondervond Nabuchodonosor Gods oppermacht, welke zich in gerechtigheid en in barmhartigheid openbaarde. Hiervan deed de koning zelf kondschap aan zijn onderdanen (III 98—IV 34), hun verhalend, hoe hij, volgens een door Daniël verklaarden droom, om zijne hoovaardij met krankzinnigheid was geslagen geworden, maar later, voor den God des hemels zich verootmoedigend, genezing ontvangen had.

IV. De Chaldeeuwsche vorst Baltassar had de tempelvaten ontheiligd en den God van Israël onteerd. Zijn vonnis, op den muur der feestzaal geschreven en door Daniël gelezen en verklaard, leerde den vorst de opperheerschappij van God over rijken en tronen en Gods gerechte wraak, welke nog in denzelfden nacht, door den val van het Chaldeeuwsche rijk, voltrokken werd (V).

V. Aan het hof van Darius den Meder klom Daniël tot nog hooger aanzien. Zijne benijders bewerkten, dat Daniël als dienaar van den waren God in den leeuwenkuil werd geworpen, waaruit hij op wonderdadige wijze gered werd, terwijl zijne aanklagers de gerechte straf ontvingen. Darius vaardigde een bevelschrift uit, dat allen gebood den God van Daniël te vreezen, want «Hij is de levende en eeuwige God, wiens Rijk niet zal vernietigd worden en wiens macht duurt in eeuwigheid» (VI).

Het *tweede deel* bevat vier naar de tijdsorde gerangschikte profetieën, welker strekking wederom is de openbaring van Gods opperheerschappij over de wereldrijken, zoowel in hunne opvolging als in hunne betrekking tot het Rijk Gods.

De opvolging der vier wereldrijken, in den droom van Nabuchodonosor (II) aangeduid, wordt den profeet in *het eerste gezicht* (VII) getoond onder het zinnebeeld van vier dieren, die uit de zee opstijgen. Het vierde, naamlooze dier (het Romeinsche rijk) verschijnt met tien hoornen (rijken); drie van deze worden gebroken door een in hun midden opkomenden kleinen hoorn (het rijk van den Antichrist). De vierschaar wordt gespannen door den Eeuwige, het gericht voltrokken en de heerschappij gegeven aan den Zoon des menschen (Christus) en met Hem «aan het volk van de heiligen des Allerhoogsten».

Het *tweede gezicht* (VIII) verzinlijkt door den ram en den bok het tweede en het derde der vier rijken (het Medo-Perzische en het Grieksch-Macedonische rijk). Nadat de ééne hoorn van den overwinnenden bok is gebroken, komen er vier andere hoornen te gelijk in zijne plaats (het rijk van Alexander den Grooten gesplitst in vier rijken); uit een dezer vier hoornen komt een kleine hoorn op, die groot wordt en woedt tegen het land en het heiligdom van Gods volk (Antiochus Epiphanes).

Het vurig verlangen van Daniël naar de herstelling van zijn volk vindt bij God verhooring in *de derde profetie* (IX). Zij bepaalt den tijd van zeventig jaarweken, binnen welke de zegeningen van den Messias aan het volk zullen geschonken worden.

De *vierde profetie* (X—XII) openbaart, wat aan Israël zal overkomen in het tijdperk vóór de komst van den Messias. Een engel Gods verklaart den profeet eerst in het kort de lotgevallen van het Perzische en het Grieksch-Macedonische rijk, vervolgens de merkwaardigste bijzonderheden van twee der rijken, waarin het rijk van Alexander zou gesplitst worden, inzonderheid de oorlogen tusschen Egypte en Syrië, vooral de krijgstochten van den Syrischen koning Antiochus Epiphanes tegen Egypte en diens aanslagen tegen den tempel en het volk des Heeren. God echter waakt over zijn volk en toont zich den looner van het goed en den straffer van het kwaad.

De éénheid van het boek wijst op *één en denzelfden schrijver*. Deze is volgens het getuigenis der Profetie *Daniël*, de profeet der ballingschap. Hij toch treedt in het profetische deel van het boek, meestal in den eersten persoon sprekend, op. Zie VII 2, 7, 8, 9, 11 enz.; VIII 1, 2, 3 enz.; IX 2, 3 enz.; X 2, 3 enz. Dit getuigenis geldt, om de éénheid van het boek, ook voor het verhalende gedeelte, hoewel hier over Daniël in den derden persoon wordt gesproken. Dit laatste heeft het boek Daniël gemeen met andere profetische geschriften. Zie b. v. Is. VII 3 volg. en Jer. XIX 14; XXVIII 5 volg.; XXXVI 1 volg.

Eenstemmig getuigt de overlevering van de oudste tijden af, dat Daniël de schrijver is der Profetie. Toen in de derde eeuw n. Chr. de Neoplatonische wijsgeer Porphyrius de echtheid der Profetie bestreed en beweerde, dat zij was geschreven ten tijde der vervolging van Antiochus Epiphanes (omstreeks het midden der tweede eeuw v. Chr.) en dat de profetische vorm slechts de inkleeding was, waaronder verleden feiten werden voorgesteld, traden mannen op als de H. Methodius, Eusebius van Cæsarea en Apollinaris, om de waarheid en de echtheid van het boek te verdedigen (H. Hiëronymus, in Dan. procemium). De beweringen van Porphyrius betreffende den oorsprong der Profetie werden sinds het einde der vorige eeuw tot onze dagen toe meermalen herhaald, vooral door degenen, die elke bovennatuurlijke openbaring ontkennen. Voor ons doel zij het voldoende de bewijzen voor de echtheid in het kort aan te stippen.

De oudste getuige voor de waarheid van hetgeen in de Profetie omtrent den persoon van Daniël verhaald wordt, is zijn tijdgenoot en medeballing Ezechiël. Hij roemt Daniël om zijne deugd en zijne wijsheid (Ez. XIV 14, 20; XXVIII 3), welke twee eigenschappen in het verhalende gedeelte vooral op den voorgrond treden. — Naar het verhaal van Flavius Josephus (Antiq. XI 8, 5) toonden de Joden aan Alexander den Groote bij diens komst te Jerusalem (omstreeks 330 v. Chr.) de voorspellingen, welke Daniël betreffende het Grieksch-Macedonische rijk (VIII 1—7) geschreven had. — In het midden der tweede eeuw v. Chr. bezigde Mathathias het gezag van het boek Daniël. In zijne toespraak, waarmede hij stervend zijne zonen vermaande, plaatste hij, de reeks

der heilige geschriften volgend, de voorbeelden van getrouwheid, welke de Pentateuch, Josuë, Samuël en Koningen vermelden, naast die, welke in deze Profetie staan opgeteekend (I Mach. II 52—60). — Terzelfder tijd werd het boek Daniël in het Grieksch vertaald, en was dus zonder eenigen twijfel de Profetie onder de heilige geschriften van den Joodschen Canon opgenomen. Ongerijmd is derhalve de veronderstelling, dat in dien zelfden tijd dit boek zou zijn geschreven en als het werk van den profeet der ballingschap aanvaard.

Duidelijk en beslissend is het getuigenis van Christus aangaande de echtheid en de goddelijkheid der Profetie, waar Hij herinnert aan «den gruwel der verwoesting, van welken door Daniël, den profeet, gesproken is» (vgl. Matth. XXIV 15 en Marc. XIII 14 met Dan. IX 27). Naar Christus' eigen woorden zou deze voorspelling binnen korten tijd in vervulling gaan; en alzoo erkende de Zaligmaker, dat Daniël een waar profeet is en dat zijn woord eene godspraak is in den eigenlijken zin. Hiermede bevestigde Christus tevens de overtuiging der Joden van dien tijd, die volgens de overlevering hunner vaderen Daniël als eenen der grootste profeten vereerden.

Ook door den inhoud en de talen der Profetie wordt het getuigenis der overlevering bevestigd. De nauwkeurige kennis der Babylonische gebruiken veronderstelt eenen schrijver, die ooggetuige en tijdgenoot was der gebeurtenissen. Immers noch de mondelingsche overlevering noch de geschriften der oudheid konden in het midden der tweede eeuw eenen schrijver zulk eene juiste kennis der burgerlijke en godsdienstige inrichtingen, der zeden en gewoonten van Babylon schenken. Want reeds spoedig was de overlevering dienaangaande met Assur en Babylon uit de geheugenis der volgende geslachten en volken bijna spoorloos verdwenen ten gevolge van de hevige beroeringen in die Aziatische gewesten. De schaarsche berichten van de heilige boeken, de weinige en niet zelden verdachte mededeelingen van Herodotus en Xenophon, van Berosus en Abydenus e. a. gaven of verkeerde of onvoldoende inlichtingen. En toch is de schrijver dezer Profetie met de gebruiken en zeden dier tijden en rijken nauwkeurig bekend. Dit getuigen de opschriften en monumenten, welke thans uit de puinhoopen van Assur en Babylon worden opgegraven. In de aanteekeningen zal hierop gewezen worden.

De talen, het Hebreeuwsch en het Arameesch, waarin de Profetie is geschreven, bevestigen eveneens hare echtheid. Het Arameesch heeft veel overeenkomst met dat van I Esdr. IV 8 tot VI 12—26; het wijkt daarentegen aanmerkelijk af van de Targums of Arameesche paraphrasen. De reden hiervan kan geene andere zijn, dan dat deze laatste vier of vijf eeuwen jonger zijn, terwijl «Daniël» en «Esdras» uit ongeveer hetzelfde tijdperk dagteekenen. Het afwisselend gebruik van het Hebreeuwsch en het Arameesch veronderstelt, dat de onmiddellijke lezers beide talen verstonden. Dit nu was in en kort na de ballingschap het geval. De eigenaardigheid van het Hebreeuwsch duidt eveneens op den tijd van Daniël. Want naar het oordeel van bevoegde taalgeleerden is het Hebreeuwsch van «Daniël» niet meer onzuiver dan dat van «Ezechiël».

Volgens de indeeling der heilige boeken in den Joodschen Canon behoort het boek Daniël tot den derden bundel, onder de zoogenaamde «Hagiographa» of «Ketoebim», welke buiten de Wet of de vijf boeken van Moses de andere Schriften omvat, die niet tot den tweeden bundel, «de Profeten», zijn gerekend. In deze plaatsing van het Boek Daniël onder de Hagiographen vinden sommigen een bewijs voor zijn lateren oorsprong, waardoor de opneming in de toen afgesloten verzameling der profetische geschriften onmogelijk werd gemaakt. Het is echter onwedersprekelijk, dat de rangschikking der heilige boeken in den tweeden of in den derden bundel geenszins samenhangt met den vroegeren of lateren oorsprong der boeken. Bovendien getuigt de overlevering, dat de afscheiding van «de Profeten» en «de Hagiographen» in de eerste vier eeuwen n. Chr. geenszins vaststond. Inzonderheid wat het boek Daniël betreft, mag men met grond twijfelen, of zijne plaats in den derden bundel de oorspronkelijke is. De Septuagintvertalers toch, die, geestelijk afhankelijk van de Palestijnen, in een zoo voornaam punt als de rangschikking der heilige geschriften niet eigenmachtig handelden, plaatsten in hunne vertaling «Daniël» bij de groote profeten, onmiddellijk achter «Ezechiël». Flavius Josephus (c. Ap. I 8) kende, behalve de Wet, dertien heilige boeken, door de Profeten geschreven, en onder deze rekende hij ongetwijfeld «Daniël». Want de vier heilige boeken van zijnen derden bundel beschrijft hij als «lofzangen op God en levensvoorschriften» bevattende. Op eene andere plaats (Antiq. X 11, 7) noemt hij Daniël «een der grootste profeten» en spreekt hij met geestdrift van zijne «profetieën», die niet alleen «gelijk de andere profeten» de toekomstige gebeurtenissen, maar ook den tijd dier gebeurtenissen voorspellen. Ook ten tijde van Origenes (in Ps. I, bij Eus. H. E. VI 19) en van den H. Melito van Sardes (zie Inleiding op Threni bl. 511 aan het einde) was «Daniël» onder «de Profeten» gerangschikt. — Over nog andere bezwaren tegen de echtheid zal in de aanteekeningen worden gesproken.

De Septuagintvertaling van «Daniël» wijkt, naar het oordeel van den H. Hiëronymus, «aanmerkelijk van de waarheid» af. Zij was te zijnen tijde in onbruik geraakt en werd langen tijd als verloren geacht, toen zij in het midden der voorgaande eeuw te Rome in een handschrift der «Bibliotheca Chisiana» werd teruggevonden. In hare plaats heeft de Kerk de Grieksche vertaling van Theodotion in gebruik genomen. Hieruit vertaalde de H. Hiëronymus die stukken van «Daniël», welke in den grondtekst ontbreken en *deutero-canonieke stukken* worden genoemd, omdat aan hun gezag door sommigen is getwijfeld. Deze zijn *het gebed van Azarias met den lofzang der drie jongelingen,* welke het verhaal van hoofdstuk III (v. 24—90) aanvullen en verklaren; verder *de geschiedenis van Susanna,* welke in de meeste Grieksche handschriften van Theodotion, in de Itala, de Koptische, Arabische en Armenische vertalingen aan het begin van het boek wordt gevonden, in de Vulgaat echter bij wijze van aanhangsel aan het einde is geplaatst, te gelijk met het derde deutero-canonieke stuk *Bel en de draak* (XIII—XIV).

Genoegzaam zeker behoorden deze drie stukken oorspronkelijk tot den

Hebreeuwschen of Arameeschen tekst. Immers in de vertaling van Theodotion, die zich tot taak had gesteld den Hebreeuwschen en Arameeschen tekst der H. Boeken nauwkeuriger, met vergelijking der Septuagintvertaling, in het Grieksch over te zetten, worden deze stukken gevonden. Zij zijn door hem niet uit de Septuagintvertaling verbeterd overgenomen. Want de overeenkomst en het verschil tusschen de vertaling van Theodotion en de Septugaint is in de deutero-canonieke stukken ongeveer hetzelfde als in het proto-canonieke boek. Op een Hebreeuwsch-Arameeschen grondtekst wijzen verder de menigvuldige hebraïsmen van den Griekschen tekst. In het gebed van Azarias en den lofzang der drie jongelingen zijn bovendien niet weinige uitdrukkingen, die blijkbaar onjuiste vertalingen zijn van het Hebreeuwsch. De geschiedenis van Susanna werd ook door Symmachus in het Grieksch vertaald, blijkens de critische teekenen van Origenes in den Codex Chisianus der Septuagint. In dit laatstgenoemde verhaal is het verschil tusschen den Griekschen tekst van Theodotion en de Septuagint aanmerkelijk; niet zelden heeft Theodotion de Semietische zegswijze behouden, waar de Septuagint de Grieksche zegswijze bezigt. Ook in de verhalen van «Bel en de draak» treedt de Semietische zinbouw bij Theodotion meer dan in de Septuagint op den voorgrond.

Het canonieke gezag dezer drie stukken is van de vroegste tijden af betuigd. De Septuagintvertalers erkenden ze door hunne overzetting als een deel van het canonieke boek van Daniël. Hetzelfde deden vier eeuwen later Theodotion en Symmachus. Voor de oudste kerkelijke overlevering getuigen de schilderingen uit de geschiedenis van Susanna in de «capella græca» der Priscilla-Catacomben, welke volgens bevoegd gezag uit het begin van de tweede eeuw der Christelijke jaartelling dagteekenen, maar ook o. a. de H. Clemens Rom. (I Cor. 45), de H. Irenæus (c. hær. IV 26, 3), Origenes (ad Afric. 9), Clemens Alex. (Strom. I 21; IV 19) en Tertullianus (de idol. 18).

Prophetia Danielis.

CAPUT I.

HOOFDSTUK I.

Nabuchodonosor verovert Jerusalem (v. 1—2) en voert eenige uitgelezen jongelingen mede naar Babylon, waar zij tot den dienst des konings opgeleid en van de tafel des konings gespijsd worden (v. 3—5). Onder hen munten Daniël met zijne drie gezellen uit door hunne getrouwheid aan de Wet (v. 6—16). God geeft hun wijsheid en kennis, en inzonderheid aan Daniël de gave der profetie (v. 17). Aan den dienst des konings verbonden, overtreffen zij in wijsheid en verstand al de Chaldeeuwsche wijzen (v. 18—20). Daniël aan het hof (v. 21).

NNO tertio regni Joakim regis Juda, venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Jerusalem, et obsedit eam:

2. Et tradidit Dominus in manu ejus Joakim regem Juda, et partem vasorum domus Dei: et asportavit ea in terram Sennaar in domum dei sui, et vasa intulit in domum thesauri dei sui. *II Par. XXXVI 6.*

N het derde jaar der regeering van Joakim, den koning van Juda, kwam Nabuchodonosor, de koning van Babylon, naar Jerusalem en belegerde het[1]).

2. En de Heer leverde in zijne hand Joakim, den koning van Juda, en een deel der vaten van het huis Gods; en hij voerde ze weg naar het land Sennaär, naar het huis van zijnen god; en de vaten bracht hij in het schathuis van zijnen god[2]).

---

[1]) Zie voor deze belegering en verovering (v. 2) van Jerusalem II Par. XXXVI noot 4. Nadat *Nabuchodonosor* (zie Jer. XXI noot 3) in 606 Nechao, den koning van Egypte (zie Jer. XLVI noot 3), bij Charcamis had verslagen (zie II Par. XXXV noot 19 en Jer. XXV noot 1), bemachtigde hij Syrië en Palestina en drong hij door (volgens Berosus, bij Flav. Jos. c. Ap. I 19 volg. en Antiq. X 11) tot aan de grenzen van Egypte, vanwaar hij, bij de tijding van den dood zijns vaders (in de lente van 605), naar Babylon terugkeerde, terwijl hij de *Judeesche*, Phenicische, Syrische enz. krijgsgevangenen achterliet in de handen zijner veldheeren. Niet onduidelijk doelt dit bericht van Berosus op dezen eersten veldtocht van Nabuchodonosor tegen Juda. — *In het derde jaar:* naar Jer. XLVI 2 werd de slag bij Charcamis, die aan de belegering van Jerusalem voorafging, geleverd *in het vierde jaar van Joakim.* Waarschijnlijk volgde Daniël eene andere wijze van tellen voor de regeeringsjaren van Joakim en rekende hij, naar de Babylonische wijze der na-dateering, niet het jaar der troonsbestijging (609), maar het eerstvolgende volle jaar (608) als het eerste regeeringsjaar (vgl. Jer. LII 12 met 29). Anderen meenen, dat Daniël het jaar van Nabuchodonosor's aftocht uit Chaldea bedoelt.

[2]) Naar de Septuagint en de Syrische vertaling leverde *de Heer* (wiens wil Nabuchodonosor ten uitvoer bracht) ook de stad in zijne hand. Eene tweede weg-

3. Et ait rex Asphenez præposito eunuchorum ut introduceret de filiis Israel, et de semine regio et tyrannorum,

4. Pueros, in quibus nulla esset macula, decoros forma, et eruditos omni sapientia, cautos scientia, et doctos disciplina, et qui possent stare in palatio regis, ut doceret eos litteras, et linguam Chaldæorum.

3. En de koning zeide tot Asphenez, den overste der kamerdienaren[3]), dat hij van de zonen van Israël en van het koninklijk geslacht en van dat der rijksgrooten[4])
4. jongelingen zou aanbrengen[5]), die zonder eenig gebrek waren, schoon van gestalte en onderricht in alle wijsheid, ervaren in wetenschap en onderwezen in kennis[6]), en die konden staan in het paleis des konings[7]), om hen te onderrichten in de letteren en de taal der Chaldeën[8]).

---

voering der tempelvaten geschiedde onder Joachin (IV Reg. XXIV 13) en nog eene derde onder Sedecias (IV Reg. XXV 13 volg.; vgl. Jer. XXVII 19—22). *Sennaär* is de oude benaming van Babylonië; zie Gen. X 10. — Aan *zijnen god* wijdde Nabuchodonosor de tempelvaten als een zegeteeken, omdat, naar de toen heerschende opvatting, zijn god over Jehova had gezegevierd. De opschriften getuigen, dat deze koning zijne goden ijverig vereerde en zijnen krijgsroem en zijne macht vooral aan Merodach of Marduk, den beschermgod van Babylon (zie Is. XLVI noot 1), toeschreef.

[3]) Eigenlijk «den overste der ontmanden», waarschijnlijk den «rabsares» van Jer. XXXIX 3, het hoofd der dienaren van den koninklijken harem. Doch reeds oudtijds (zie Gen. XXXVII noot 17) werden onder de benaming «ontmanden» in het algemeen sommige hovelingen en staatsdienaren aangeduid. — Zie Is. XXXIX 7, welke profetie hier in vervulling ging.

[4]) Door *de zonen van Israël* zijn niet die van het reeds lang vernietigde Tienstammenrijk, doch die van de overige stammen, van Juda, Benjamin en Simeon, aangeduid. Naar v. 6 waren er vier bepaaldelijk van Juda. Voor *tyrannorum* heeft het Hebr. «partemim», waarschijnlijk verwant met het Perzisch woord der opschriften «fratema», dat aanzienlijke of adellijke personen schijnt aan te duiden. Daniël, een van hen (v. 6), was derhalve, zoo niet *van het koninklijk geslacht*, althans van aanzienlijke afkomst.

[5]) Hun leeftijd wordt niet bepaald. Bij de Perzen, die de Assyrisch-Babylonische zeden in vele opzichten volgden, begon de opleiding der toekomstige hovelingen of staatsdienaren op veertienjarigen leeftijd (Plato Alc. I 37) en duurde zij drie jaren (Cyrop. I 2; zie v. 5). Naar een opschrift van Sennacherib was het bij de Assyriërs niet ongewoon om aanzienlijke jongelingen uit andere volken tot hovelingen op te leiden. In de bibliotheek van Assurbanipal zijn leerboeken of handleidingen gevonden tot het aanleeren van talen, welke wellicht voor dergelijke jongelingen bestemd waren.

[6]) Het Hebr. schijnt niet zoozeer het bezit dezer verstandelijke gaven als wel den aanleg hiertoe in deze jongelingen te vorderen.

[7]) d. i. Die aan het hof des konings ambten konden bekleeden.

[8]) Door de *Chaldeën*, Hebr. »de Kasdim», zijn gewoonlijk de Babyloniërs aangeduid, hier echter eene bepaalde klasse van dezen. Hiertoe behoorden o. a. de priesters, de beoefenaars der wetenschap (inzonderheid der wichelarij en der sterrenkunst) en de staatsdienaren. De *letteren* of het schrift *der Chaldeën* beteekenen het zoogenaamde spijkerschrift, waarin het Babylonisch der opschriften is geschreven. Er is hier geen sprake van het in latere tijden zoogenaamde Chaldeeuwsch, eigenlijk het Arameesch, waarin een gedeelte van dit Boek (II 4*b*—VII 28) is geschreven. Deze laatste taal werd niet gesproken door de Babyloniërs, maar door de Arameesche stammen, die in het noorden tusschen den Chabor en den Euphraat en in het zuiden aan den Euphraat en den Tigris woonden; zij was bovendien de taal van het handelsverkeer met de volken van West-Azië; ook aan de aanzienlijke Judeërs was zij, naar IV Reg. XVIII 26, niet onbekend.

5. Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis, et de vino unde bibebat ipse, ut enutriti tribus annis, postea starent in conspectu regis.

6. Fuerunt ergo inter eos de filiis Juda, Daniel, Ananias, Misael, et Azarias.

7. Et imposuit eis præpositus eunuchorum nomina: Danieli, Baltassar: Ananiæ, Sidrach: Misaeli, Misach: et Azariæ, Abdenago.

8. Proposuit autem Daniel in corde suo ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus ejus: et rogavit eunuchorum præpositum ne contaminaretur.

9. Dedit autem Deus Danieli gratiam et misericordiam in conspectu principis eunuchorum.

5. En de koning bestemde hun voor elken dag een zeker aandeel van zijne spijzen[9]) en van den wijn, waarvan hij zelf dronk, opdat zij, na eene opvoeding van drie jaren, zouden staan voor het aangezicht des konings.

6. Onder hen dan waren uit de zonen van Juda: Daniël, Ananias, Misaël en Azarias.

7. En de overste der kamerdienaren gaf hun namen: aan Daniël Baltassar, aan Ananias Sidrach, aan Misaël Misach en aan Azarias Abdenago[10]).

8. Daniël nu had besloten in zijn hart, dat hij zich niet verontreinigen zou met de tafel des konings noch met den wijn, dien deze dronk; en hij verzocht den overste der kamerdienaren, dat hij zich niet zou behoeven te verontreinigen[11]).

9. God dan deed Daniël gunst en genade vinden voor het aangezicht van den overste der kamerdienaren[12]).

---

[9]) Het Hebr.: «patbag» is waarschijnlijk het Perzische «patibaga». Dergelijke Perzische benamingen (zie noot 4) kunnen in de Assyrisch-Babylonische taal zijn opgenomen bij het onderling verkeer tusschen Perzië en Assyrië.

[10]) Deze naamsverandering geschiedde ten teeken van hunne onderworpenheid aan den koning van Babylon (vgl. IV Reg. XXIII 34 en XXIV 17). Iets dergelijks deden de Assyriërs, blijkens hunne opschriften, wanneer vreemdelingen werden ingelijfd bij het volk. Zie voor den naam *Daniël* de inleiding; hij werd veranderd in *Baltassar*, Hebr. «Beeltesja'tztzar», in het Babylonisch waarschijnlijk «Belit-sjar-ussur», d. i. (de godin) Belit bescherme den koning, of wel «balatsu-ussur», d. i. (Bel of Nebo) bescherme zijn leven. In de Vulgaat en in de Grieksche vertalingen draagt de koning Baltassar van V 1 denzelfden naam als hier Daniël, maar in den Arameeschen tekst van V 1 heet de koning «Beelsja'tztzar». *Ananias* (d. i. Jahve is genadig) werd *Sidrach* geheeten, mogelijk het Babylonische «Sjâdiroe-Ak» (d. i. dienaar van den Babylonischen god Akoe; vgl. II noot 16). *Misaël* (d. i. wie is als God?) noemden zij *Misach*, vermoedelijk naar het Babylonische «mi-sa-ak» (d. i. wie is als Akoe?). *Azarias* (d. i. Jahve helpt) werd *Abdenago* of liever «Abed-nebo», welke naam in de opschriften voorkomt en beteekent: dienaar van Nebo.

[11]) Van *de tafel des konings* konden hun spijzen worden gegeven, welke naar hunne Wet verboden waren. Uit Os. IX 3 blijkt, hoezeer de vrome Israëlieten dergelijke verontreiniging in de ballingschap vreesden. Vgl. Ez. IV 14; Am. VII 17. Waarom zij zich ook van *den wijn* wilden onthouden, is niet duidelijk. Want de Wet verbood den wijn alleen aan de priesters tijdens hun heilig dienstwerk. Volgens sommigen deden zij dit uit versterving of krachtens eene gelofte; zie v. 12. Volgens anderen, omdat de heidenen den wijn vóór het gebruik of reeds in de perskuip aan de goden toewijdden; vgl. Rom. XIV 21.

[12]) God gaf, dat Asphenez gunstig voor Daniël gestemd was, zoodat hij de weigering niet ten kwade duidde, als beleedigend voor den koninklijken gastheer. Hiermede wordt van het begin af alles teruggebracht tot *God*, wiens bijzondere voorzienigheid over Daniël en zijne gezellen waakte.

10. Et ait princeps eunuchorum ad Danielem: Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum et potum: qui si viderit vultus vestros macilentiores præ ceteris adolescentibus coævis vestris, condemnabitis caput meum regi.

11. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaelem, et Azariam:

12. Tenta nos obsecro servos tuos diebus decem, et dentur nobis legumina ad vescendum, et aqua ad bibendum:

13. Et contemplare vultus nostros, et vultus puerorum, qui vescuntur cibo regio: et sicut videris, facies cum servis tuis.

14. Qui, audito sermone hujuscemodi, tentavit eos diebus decem.

15. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores, et corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio.

16. Porro Malasar tollebat cibaria, et vinum potus eorum: dabatque eis legumina.

17. Pueris autem his dedit Deus scientiam, et disciplinam in omni libro, et sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum et somniorum.

10. En de overste der kamerdienaren zeide tot Daniël: Ik vrees mijnen heer, den koning, die ulieden spijs en drank verordend heeft; indien hij toch ziet, dat uwe aangezichten meer mager zijn dan van de overige jongelingen van uwen leeftijd, zult gij mijn hoofd bij den koning schuldig maken[13]).

11. En Daniël zeide tot Malasar[14]), dien de overste der kamerdienaren had aangesteld over Daniël, Ananias, Misaël en Azarias:

12. Beproef ons, bid ik, uwe dienaren, tien dagen lang, en men geve ons veldvruchten te eten en water te drinken[15]);

13. en bezie onze aangezichten en de aangezichten der jongelingen, die eten van de koninklijke spijze; en naar gij bevinden zult, moogt gij doen met uwe dienaren.

14. En hij gaf gehoor aan dit woord en beproefde hen tien dagen.

15. En na de tien dagen zagen hunne aangezichten er beter en welgedaner uit dan van al de jongelingen, die aten van de koninklijke spijze.

16. Toen nam Malasar de spijzen en den hun tot drank bestemden wijn weg; en hij gaf hun veldvruchten.

17. God nu gaf aan deze jongelingen kennis en wetenschap in alle schrift en wijsheid; en aan Daniël verstand in alle gezichten en droomen[16]).

---

[13]) Asphenez weigerde niet bepaald het verzoek van Daniël in te willigen, doch legde alleen de redenen bloot, die hem hiervan terughielden. Want hierdoor zou hij zijn *hoofd schuldig maken*, d. i. (naar de Septuag.) zijn eigen leven in gevaar stellen. Hij durfde de verantwoording niet op zich nemen, maar gaf daarbij te kennen, dat, indien het door hen gekozen voedsel hen *niet vermagerde*, de zaak voor den koning verborgen en ongestraft kon blijven. Daniël, die, door God voorgelicht, dit gevaar niet vreesde, wendde zich daarom tot hem, die meer onmiddellijk met de zorg voor hunne spijzen belast was.

[14]) Voor *Malasar* heeft het Hebr.: «hammeltzar», waarschijnlijk een ambtsnaam, den spijsmeester.

[15]) *Veldvruchten* als granen, ooft, boonen, erwten enz.

[16]) Aan al de vier jongelingen gaf God ter belooning eene meer dan gewone natuurlijke kennis *in alle schrift* (zie noot 8). Aan Daniël buitendien bovennatuurlijke wijsheid, krachtens welke hij de openbaringen Gods in *alle gezichten en droomen* verklaren kon. Vooral door deze gave schitterde Daniël en was zijn aanzien groot in dat land van tooverkunsten en wichelarij; vgl. Is. XLVII 9—15.

18. Completis itaque diebus, post quos dixerat rex ut introducerentur: introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor.

19. Cumque eis locutus fuisset rex, non sunt inventi tales de universis, ut Daniel, Ananias, Misael, et Azarias: et steterunt in conspectu regis.

20. Et omne verbum sapientiæ et intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex, invenit in eis decuplum super cunctos ariolos, et magos, qui erant in universo regno ejus.

21. Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis. *Infra VI 28.*

18. Als dan de dagen vervuld waren, na welke zij volgens het woord des konings voor hem moesten gebracht worden, bracht hen de overste der kamerdienaren voor het aangezicht van Nabuchodonosor.

19. En toen de koning met hen gesproken had, werden er onder allen geen gevonden gelijk Daniël, Ananias, Misaël en Azarias; en zij stonden voor het aangezicht des konings.

20. En elk woord van wijsheid en verstand, dat de koning van hen uitvorschte, bevond hij in hen tienmaal meer dan in alle waarzeggers en magiërs, die in geheel zijn rijk waren[17]).

21. En Daniël was tot het eerste jaar van koning Cyrus[18]).

CAPUT II.

HOOFDSTUK II.

De droom van Nabuchodonosor betreffende de wereldrijken en het Rijk Gods: de koning vordert van Babel's wijzen, dat zij hem zijnen droom mededeelen en verklaren, en veroordeelt hen ter dood om hunne onmacht (v. 1—13); Daniël vraagt en bekomt van God de kennis en het verstand van den droom en openbaart beide aan den koning (v. 14—45); de koning prijst God en beloont Daniël en diens gezellen (v. 46—49).

1. In anno secundo regni Nabuchodonosor vidit Nabuchodonosor

1. In het tweede jaar der regeering van Nabuchodonosor[1]) zag

[17]) *Elk woord* enz., d. i. in al datgene, waartoe meer dan gewone wijsheid wordt vereischt, overtroffen deze vier al de Chaldeeuwsche wijzen. Van dezen worden genoemd de *waarzeggers*, Hebr.: «de chartoemmim» (vgl. Gen. XLI noot 5 voor de Egyptische), wier roeping in Babylonië waarschijnlijk was, door bezweringen, gebeden enz. de booze geesten te verdrijven en derzelver kwaden invloed te verhinderen, en de *magiërs*, Hebr.: «de asjsjafim», die volgens de rabbijnen genees- en sterrenkundigen, volgens de assyriologen theosofen, d. i. ingewijden in de geheimen der godenleer, waren.

[18]) Daniël *was* (zie v. 19*b*), te weten in den dienst des konings, en bleef aan het hof onder al de volgende Chaldeeuwsche koningen *tot het eerste jaar van Cyrus*, toen met den val van het Babylonische rijk de zeventig jaren der ballingschap zouden eindigen. Wat Daniël nadien nog deed, wordt hier niet vermeld. Naar X 1 profeteerde hij nog in het derde jaar van Cyrus.

[1]) Daniël, in het jaar 605 te Babel gekomen (zie I noot 1), had *in het tweede jaar der regeering van Nabuchodonosor* zijne «drie jaren» (I 5) van voorbereiding voleindigd. In v. 13 toch wordt hij onder «de wijzen» gerekend, die in den dienst des konings waren. Deze «drie jaren» konden in den loop van 603 zijn geëindigd, indien, volgens Bijbelsch gebruik, gedeelten van jaren voor volle jaren zijn gerekend. Dit jaar

somnium, et conterritus est spiritus ejus, et somnium ejus fugit ab eo.

2. Præcepit autem rex, ut convocarentur arioli, et magi, et malefici, et Chaldæi: ut indicarent regi somnia sua: qui cum venissent, steterunt coram rege.

3. Et dixit ad eos rex: Vidi somnium: et mente confusus ignoro quid viderim.

4. Responderuntque Chaldæi regi Syriace: Rex in sempiternum vive: dic somnium servis tuis, et interpretationem ejus indicabimus.

5. Et respondens rex ait Chaldæis: Sermo recessit a me: nisi indicaveritis mihi somnium, et conjecturam ejus, peribitis vos, et domus vestræ publicabuntur.

Nabuchodonosor eenen droom[2]); en zijn geest werd verschrikt, en zijn droom ontging hem[3]).

2. De koning nu beval, dat de waarzeggers en de magiërs en de toovenaars en de Chaldeën zouden worden samengeroepen, om den koning zijne droomen te doen kennen; en zij kwamen en stonden voor den koning[4]).

3. En de koning zeide tot hen: Ik heb eenen droom gezien en, verward van geest, weet ik niet wat ik gezien heb[5]).

4. En de Chaldeën antwoordden den koning — in het Syrisch[6]) —: Koning, leef in eeuwigheid[7])! Zeg den droom aan uwe dienaren, en wij zullen zijne beteekenis doen kennen.

5. En de koning antwoordde en sprak tot de Chaldeën: Het woord is mij ontgaan[8]); indien gij mij den droom en zijne beteekenis niet doet kennen, zult gij omkomen, en uwe huizen zullen verbeurd worden verklaard[9]).

---

was dan *het tweede jaar* van Nabuchodonosor, omdat, naar Babylonisch gebruik (zie I noot 1), het jaar der troonsbestijging (605) niet werd medegeteld. Anderen veronderstellen hier eene schrijffout en lezen het *twaalfde jaar* in plaats van *het tweede.*

[2]) Het Hebr. meervoud «droomen» (ook in de Vulgaat v. 2) wijst op den inhoud van den droom.

[3]) Naar de Grieksche vertalingen: «en zijn slaap week van hem»; zoozeer was de koning ontsteld door zijnen droom.

[4]) Voor de Assyriërs en de Babyloniërs waren de droomen iets gewichtigs; zij hielden ze voor een middel, waardoor de godheid zich openbaarde (Diod. Sic. II 29). Zoo nam b.v. Assurbanipal in belangrijke zaken beslissingen naar hetgeen hij in droomen meende verstaan te hebben. — De hier genoemde klassen van wijzen werden allen samengeroepen, omdat zij, naar men meende, tot de droomverklaring op eene of andere wijze konden bijdragen of althans booze invloeden daarbij afweren. Zie voor de *waarzeggers* en de *magiërs* I noot 17. De *toovenaars* beoefenden de zwarte kunst waarschijnlijk door geheimzinnige woorden te prevelen. Zie voor de *Chaldeën* I noot 8; hier zijn in meer beperkten zin vermoedelijk de sterrenwichelaars bedoeld.

[5]) Hebr.: «en mijn geest is onrustig om den droom te kennen».

[6]) Of in het Arameesch. Eene tusschenbemerking, wellicht oorspronkelijk eene randteekening, aanduidende, dat hier de Arameesche tekst (tot VII 28) begint. Vgl. I Esdr. IV noot 6. De zin is dus niet, dat *de Chaldeën* (die hier namens al de wijzen het woord voerden) tot den Babylonischen koning in het Arameesch spraken; zie I noot 8.

[7]) Eene zelfde begroeting vindt men in de Assyrische opschriften. Vgl. Bar. I 11.

[8]) *Het woord,* d. i. de droom, *is mij ontgaan.* In overeenstemming met de Syr. vertaling: Het (hier volgende) woord, dat ik spreek, «staat vast», vertaalt men den grondtekst ook: «Het woord (of de zaak) is bij mij besloten».

[9]) Aram.: «zult gij in stukken gehouwen, en zullen uwe huizen tot meshoopen gemaakt worden». Het eerste was eene in Babylon, naar de opschriften, gebruikelijke strafoefening vgl. I Reg. XV 33. Zie voor het tweede I Esdr. VI 11 en vgl. IV Reg. X 27.

6. Si autem somnium, et conjecturam ejus narraveritis, præmia, et dona, et honorem multum accipietis a me: somnium igitur, et interpretationem ejus indicate mihi.

7. Responderunt secundo, atque dixerunt: Rex somnium dicat servis suis, et interpretationem illius indicabimus.

8. Respondit rex, et ait: Certe novi quod tempus redimitis, scientes quod recesserit a me sermo.

9. Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia, quod interpretationem quoque fallacem, et deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi donec tempus pertranseat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam quod interpretationem quoque ejus veram loquamini.

10. Respondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerunt: Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere: sed neque regum quisquam magnus et potens verbum hujuscemodi sciscitatur ab omni ariolo, et mago, et Chaldæo.

11. Sermo enim, quem tu quæris, rex, gravis est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis: exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.

6. Indien gij echter den droom en zijne beteekenis mededeelt, zult gij belooningen en geschenken en veel eer van mij ontvangen. Maakt mij derhalve den droom en zijne beteekenis bekend.

7. Andermaal antwoordden zij en zeiden: De koning zegge den droom aan zijne dienaren, en wij zullen zijne beteekenis doen kennen.

8. De koning antwoordde en sprak: Ik zie duidelijk, dat gij tijd zoekt te winnen, daar gij weet, dat het woord mij is ontgaan[10]).

9. Indien gij mij dus den droom niet bekend maakt, wacht ulieden één vonnis; omdat gij ook eene valsche en geheel bedrieglijke uitlegging hebt verzonnen om met mij te spreken, totdat de tijd voorbijga[11]). Zegt mij derhalve den droom, opdat ik wete, dat gij er ook de ware uitlegging van geeft.

10. De Chaldeeën antwoordden dan voor den koning en zeiden: Er is geen mensch op aarde, die uw woord, o koning, kan volbrengen; maar ook niet één groote en machtige onder de koningen vordert iets dergelijks van eenigen waarzegger en magiër en Chaldeeër.

11. Want hetgeen gij vraagt, koning, 'is moeielijk; ook zal er niemand gevonden worden, die het kan bekend maken voor het aangezicht des konings, behalve de goden, die met de menschen geen omgang hebben[12]).

---

[10]) Ook hier schijnt de zin naar den grondtekst: *daar gij weet*, dat de zaak bij mij besloten is, te weten dat uw leven op het spel staat. Zie noot 8. In den grondtekst staat niet duidelijk, gelijk in de Vulgaat en in de Grieksche vertalingen (v. 1, 3, 5 en 8), dat de koning zijnen droom vergeten had. Dit volgt echter genoegzaam zeker uit den eisch, dien hij aan de wijzen stelde (v. 5, 6 en 9). Waarschijnlijk had wel de koning nog eene vage herinnering van hetgeen hij gedroomd had, zoodat men hem geenszins kon bedriegen.

[11]) Konden zij door hunne wichelarij den droom zelven niet achterhalen, dan was dit den koning een bewijs, dat ook de uitlegging, die zij na lang talmen zouden geven, niet de vrucht was hunner kunst, maar een bloot verzinsel, waarmede zij den koning wilden bezighouden en tijd winnen, (Aram.) «totdat de tijd (en met den tijd ook de gedachte des konings) verandere».

[12]) En die derhalve door ons niet kunnen geraadpleegd worden. — Hiermede verheffen zij reeds te voren de grootheid van den waren God en van zijnen profeet, die den droom en zijne beteekenis zou openbaren.

12. Quo audito, rex in furore, et in ira magna præcepit ut perirent omnes sapientes Babylonis.

13. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur: quærebanturque Daniel, et socii ejus, ut perirent.

14. Tunc Daniel requisivit de lege, atque sententia ab Arioch principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.

15. Et interrogavit eum, qui a rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia a facie regis esset egressa. Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli,

16. Daniel ingressus rogavit regem ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.

17. Et ingressus est domum suam, Ananiæque et Misaeli, et Azariæ sociis suis indicavit negotium:

18. Ut quærerent misericordiam a facie Dei cœli super sacramento isto, et non perirent Daniel, et socii ejus cum ceteris sapientibus Babylonis.

19. Tunc Danieli mysterium per visionem nocte revelatum est: et benedixit Daniel Deum cœli,

12. Toen de koning dit hoorde, beval hij in woede en in hevige gramschap, dat al de wijzen van Babylon[13]) zouden omkomen.

13. En het vonnis werd uitgevaardigd en de wijzen werden gedood[14]); en men zocht Daniël en zijne gezellen om hen ter dood te brengen[15]).

14. Toen deed Daniël onderzoek naar het besluit en het vonnis bij Arioch, den overste van de lijfwacht des konings[16]), die was uitgegaan om de wijzen van Babylon te dooden.

15. En hij ondervroeg dengene, die van den koning de opdracht had gekregen, om welke reden een zoo wreed vonnis van het aangezicht des konings was uitgegaan. Toen dan Arioch aan Daniël de zaak had verklaard,

16. ging Daniël tot den koning en verzocht hem, dat hij hem tijd zou schenken om den koning de oplossing bekend te maken[17]).

17. En hij ging naar zijn huis en maakte de zaak bekend aan Ananias en Misaël en Azarias, zijne gezellen,

18. opdat zij van het aangezicht van den God des hemels genade zouden afsmeeken aangaande deze verborgenheid en opdat Daniël en zijne gezellen met de overige wijzen van Babylon niet zouden omkomen.

19. Toen werd aan Daniël de verborgenheid in een gezicht des nachts[18]) geopenbaard; en Daniël zegende den God des hemels,

---

13) Die zich in de stad bevonden; zij alleen waren samengeroepen.

14) De zin is blijkens v. 16 en 24: men stond op het punt met de uitvoering van het vonnis te beginnen, toen het volgende geschiedde.

15) Zij waren, gelijk blijkt, met de overige wijzen niet ontboden. Wellicht meende de koning, dat de droom, door zijnen god hem ingegeven, alleen door deszelfs dienaren kon gekend en verklaard worden.

16) Naar het Aram. trad Daniël met verstand en beleid op om *Arioch* (in het Babylonisch vermoedelijk «Eri-Akoe»; vgl. I noot 10 en Gen. XIV 1), *den overste* «der scherprechters», te bewegen de uitvoering van het vonnis uit te stellen.

17) Wellicht was ook aan de andere wijzen (zie v. 7) uitstel gegeven om hunne tooverkunsten te raadplegen. Des te eerder was de koning bereid dit aan Daniël toe te staan, daar hij diens wijsheid kende (I 20). Ongetwijfeld handelde Daniël in deze zaak van het begin af op goddelijke ingeving.

18) Hetzij in een droomgezicht (H. Hiëronymus), hetzij door eene openbaring, terwijl hij den *nacht* met zijne gezellen wakende en biddende doorbracht. Dit laatste past beter bij hetgeen hier aanstonds volgt.

20. Et locutus ait: Sit nomen Domini benedictum a sæculo et usque in sæculum: quia sapientia et fortitudo ejus sunt.

21. Et ipse mutat tempora, et ætates: transfert regna, atque constituit: dat sapientiam sapientibus, et scientiam intelligentibus disciplinam:

22. Ipse revelat profunda, et abscondita, et novit in tenebris constituta: et lux cum eo est. *Joann. I 9; I Cor. IV 5.*

23. Tibi Deus patrum nostrorum confiteor, teque laudo: quia sapientiam, et fortitudinem dedisti mihi: et nunc ostendisti mihi quæ rogavimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis.

24. Post hæc Daniel ingressus ad Arioch, quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est: Sapientes Babylonis ne perdas: introduc me in conspectu regis, et solutionem regi narrabo.

25. Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem, et dixit ei: Inveni hominem de filiis transmigrationis Juda, qui solutionem regi annuntiet.

26. Respondit rex, et dixit Danieli, cujus nomen erat Baltassar: Putasne vere potes mihi indicare somnium, quod vidi, et interpretationem ejus?

20. en hij sprak, zeggende: De naam des Heeren[19]) zij gezegend van eeuwigheid en tot in eeuwigheid; want Hem zijn de wijsheid en de kracht[20])!

21. En Hij, Hij verandert tijden en stonden[21]); Hij draagt koninkrijken over en richt ze op[22]); Hij geeft wijsheid aan de wijzen en wetenschap aan wie de onderwijzing verstaan!

22. Hij openbaart het diepzinnige en het verborgene, en Hij weet wat in het duistere is weggelegd; en het licht is bij Hem[23])!

23. U, God onzer vaderen, loof ik en U prijs ik, omdat Gij mij wijsheid en kracht gegeven[24]) en mij thans getoond hebt, wat wij U vroegen; want het woord des konings hebt Gij ons geopenbaard[25])!

24. Daarop ging Daniël tot Arioch, dien de koning had aangesteld om de wijzen van Babylon om te brengen, en sprak tot hem aldus: Dood de wijzen van Babylon niet, breng mij voor het aangezicht des konings, en ik zal den koning de oplossing geven.

25. Toen bracht Arioch aanstonds Daniël voor den koning en zeide tot hem: Ik heb eenen man gevonden uit de zonen der wegvoering van Juda, die den koning de oplossing kan mededeelen[26]).

26. De koning antwoordde en zeide tot Daniël, wiens naam was Baltassar: Meent gij waarlijk in staat te zijn om mij den droom, dien ik gezien heb, en zijne uitlegging bekend te maken?

[19]) De zich openbarende God.

[20]) De *wijsheid,* welke zich toont in de kennis van het verborgene; de *kracht,* welke zou blijken uit hetgeen de droom des konings beteekende, te weten uit Gods oppermacht over tijden en koningen (v. 21).

[21]) M. a. w. de opeenvolging en de wisseling der menschelijke dingen geschiedt volgens zijnen wil.

[22]) Aram.: «Hij zet koningen af en stelt koningen aan».

[23]) Het *licht* der wijsheid.

[24]) d. i. Gij hebt mij uwe wijsheid en uwe kracht doen kennen.

[25]) *Het woord,* d. i. den droom, *hebt Gij ons,* te weten aan mij en door mij aan mijne gezellen, geopenbaard.

[26]) Uit de wijze, waarop Arioch hier van Daniël spreekt, kan men opmaken, dat hij onbekend was met hetgeen de koning van Daniël's wijsheid had ondervonden (I 19, 20) en met Daniël's optreden voor den koning in II 16.

27. Et respondens Daniel coram rege, ait: Mysterium, quod rex interrogat, sapientes, magi, arioli, et aruspices nequeunt indicare regi:

28. Sed est Deus in cœlo revelans mysteria, qui indicavit tibi rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt in novissimis temporibus. Somnium tuum, et visiones capitis tui in cubili tuo hujuscemodi sunt:

29. Tu rex cogitare cœpisti in strato tuo, quid esset futurum post hæc: et qui revelat mysteria, ostendit tibi quæ ventura sunt.

30. Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plus quam in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est: sed ut interpretatio regi manifesta fieret, et cogitationes mentis tuæ scires.

31. Tu rex videbas, et ecce quasi statua una grandis: statua illa magna, et statura sublimis stabat contra te, et intuitus ejus erat terribilis.

32. Hujus statuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem et brachia de argento, porro venter, et femora ex ære.

27. En Daniël antwoordde voor den koning en sprak: De verborgenheid, waarnaar de koning vraagt, kunnen geen wijzen, magiërs, waarzeggers en wichelaars, aan den koning bekend maken[27]).

28. Maar er is een God in den hemel, die verborgenheden openbaart; Hij heeft u, koning Nabuchodonosor, bekend gemaakt wat geschieden zal in de laatste tijden[28]). Uw droom en de gezichten van uw hoofd[29]) op uwe legerstede zijn als volgt:

29. Gij, koning, zijt begonnen met op uwe legerstede te overdenken, wat nadezen zou geschieden[30]); en Hij, die verborgenheden openbaart, heeft u bekend gemaakt wat geschieden zal.

30. Ook aan mij werd, niet door eene wijsheid, die in mij is meer dan in alle levenden, deze verborgenheid geopenbaard; maar[31]) opdat de uitlegging den koning bekend zou worden en gij de gedachten van uwen geest zoudt weten.

31. Gij, koning, schouwdet, en zie, als[32]) een grootsch standbeeld! Dit standbeeld, groot en hoog van gestalte[33]), stond voor u, en zijn aanblik was schrikwekkend[34]).

32. Van dit standbeeld was het hoofd van het fijnste goud, de borst en de armen echter van zilver, voorts de buik en de dijen van koper,

---

[27]) *Geen wijzen*, te weten noch *magiërs* noch *waarzeggers* (zie I noot 17) noch *wichelaars*. Deze laatsten worden hier voor het eerst genoemd en zijn waarschijnlijk dezulken, die uit natuurlijke teekenen de toekomst voorspelden.

[28]) Aram.: «aan het einde der dagen», welke zegswijze veelal en ook hier, blijkens v. 44, het tijdperk van den Messias aanduidt. Vgl. Gen. XLIX noot 1; Is. II 2; Mich. IV 1 enz.

[29]) Wat *uw hoofd*, te weten uwe verbeelding en uw verstand, *gezien* heeft.

[30]) De toekomst van zijn rijk, dat destijds tot het toppunt van macht was gestegen, maakte hem bezorgd. De geschiedenis had hem geleerd, dat ook het machtige Oud-Babylonische rijk voor Assyrië had moeten onderdoen. Zou thans, nu Ninive was vernietigd, Babylon's macht bestendig zijn? Deze overpeinzingen, waarmede de koning insliep, waren de natuurlijke aanleiding tot den droom, die hem door God werd ingegeven.

[31]) *Niet door* natuurlijke *wijsheid*, opdat *ik* daardoor zou verheerlijkt worden, *maar* door eene bovennatuurlijke verlichting, *opdat* enz.

[32]) *Als* staat niet in den grondtekst noch in de oude vertalingen.

[33]) Aram.: «welks glans heerlijk» was, wegens de stof, waaruit het vervaardigd scheen.

[34]) De onverwachte verschijning van dat ontzaglijke standbeeld vervulde u met schrik.

33. Tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.

34. Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus: et percussit statuam in pedibus ejus ferreis, et fictilibus, et comminuit eos.

35. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, et aurum, et redacta quasi in favillam æstivæ areæ, quæ rapta sunt vento: nullusque locus inventus est eis: lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, et implevit universam terram.

36. Hoc est somnium: Interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex.

37. Tu rex regum es: et Deus cœli, regnum, et fortitudinem, et imperium, et gloriam dedit tibi:

38. Et omnia, in quibus habitant filii hominum, et bestiæ agri: volucres quoque cœli dedit in manu tua, et sub ditione tua universa constituit: tu es ergo caput aureum.

33. de beenen echter van ijzer, de voeten waren deels van ijzer en deels van leem[35]).

34. Gij bleeft alzoo toezien, totdat een steen van een berg werd losgescheurd zonder handen[36]); en deze trof het standbeeld aan zijne ijzeren en leemen voeten en verbrijzelde die.

35. Toen werden te gelijk vermorzeld het ijzer, het leem, het koper, het zilver en het goud; en zij werden als het kaf op den dorschvloer in den zomer en door den wind weggevaagd; en er werd geene plaats voor hen gevonden; maar de steen, die het standbeeld getroffen had, werd een groote berg en vervulde de geheele aarde.

36. Dit is de droom. Ook de uitlegging daarvan zullen wij[37]) zeggen voor u, o koning!

37. Gij, de koning der koningen[38]) zijt gij; en de God des hemels, een koninkrijk en macht en heerschappij en eer heeft Hij geschonken aan u;

38. en alles, waar de menschenkinderen wonen en de dieren des velds, ook de vogelen des hemels heeft Hij gegeven in uwe hand, en onder uwe heerschappij stelde Hij alles[39]). Gij zijt dus het hoofd van goud[40]).

---

[35]) Naar de verklaring in v. 41 en 43 waren de voeten van een slecht samenhangend mengsel van leem en ijzer. De metalen volgden op elkander in omgekeerde verhouding van hunne soortelijke zwaarte, waardoor het standbeeld alle hechtheid miste.

[36]) d. i. Niet door menschelijke, maar door bovenmenschelijke kracht.

[37]) *Wij* is volgens sommigen het *plurale auctoritatis*. Het kan ook te gelijk wijzen op de gezellen van Daniël; want hoewel Daniël alleen den droom verklaarde, had hij toch dat hoogere licht door hun gezamenlijk gebed verkregen.

[38]) De titel der Babylonische koningen in de opschriften. Zie Ez. XXVI 7; vgl. Is. X 9; I Esdr. VII 12.

[39]) Vgl. Jer. XXVII 5, 6, waar eveneens de heerschappij over *dieren* en *vogelen* de onbeperkte macht des konings nadrukkelijker beteekent. — De profeet herinnert dien trotschen koning, dat hij, hoe machtig ook, zijne macht van den *God des hemels* ontvangen heeft en van Hem afhankelijk is.

[40]) Nabuchodonosor vertegenwoordigt als koning zijn rijk; zie v. 39: «na u zal een ander rijk» enz. Want ook verder is er sprake van de opeenvolging, niet van koningen, maar van rijken. Het *hoofd van goud* beteekent derhalve het rijk van Nabuchodonosor. Het is *het hoofd* van het standbeeld, omdat het in de reeks der hier vermelde rijken het eerste is. Daar toch het standbeeld de toekomst verzinlijkt, waarover de koning nadacht (v. 29), komen de voorafgaande rijken, b. v. het Assyrische, niet in aanmerking. Het hoofd is *van goud* om den luister

39. Et post te consurget regnum aliud minus te argenteum: et regnum tertium aliud æreum, quod imperabit universæ terræ.

40. Et regnum quartum erit velut ferrum: quomodo ferrum comminuit, et domat omnia, sic comminuet, et conteret omnia hæc.

41. Porro quia vidisti pedum, et digitorum partem testæ figuli, et partem ferream: regnum divisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto.

42. Et digitos pedum ex parte ferreos: et ex parte fictiles: ex parte regnum erit solidum, et ex parte contritum.

43. Quod autem vidisti ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non

39. En na u zal een ander rijk opkomen, geringer dan gij, van zilver[41]; en een ander rijk, het derde, van koper, dat heerschappij zal voeren over de geheele aarde[42].

40. En het vierde rijk zal zijn als ijzer: evenals ijzer alles vergruist en bedwingt, zoo zal het deze alle vergruizen en verbrijzelen[43].

41. Voorts dat gij de voeten en de toonen gezien hebt deels van pottenbakkersleem en deels van ijzer: het zal een verdeeld koninkrijk zijn, dat echter zijnen oorsprong uit de ijzergroeve zal hebben; gelijk gij ijzer vermengd hebt gezien met leemaarde[44].

42. En wat de toonen der voeten betreft deels van ijzer en deels van leem — het rijk zal deels sterk en deels broos zijn.

43. En dat gij gezien hebt ijzer vermengd met leemaarde: zij zullen zich wel vermengen met behulp

---

van het Babylonische rijk, dat door uiterlijken glans en door praalvertoon de andere rijken overtrof. Babylon toch was beroemd om zijne kostbare bouwwerken en achtte zich de erfgenaam van de macht en den rijkdom van het Oud-Babylonische rijk en van Assyrië. Vgl. Jer. LI 7, waar Babylon als een *gouden* beker is voorgesteld, en zie voor den glans van Babylon Is. XIII 19; XIV 12 volg.; XLVII 5.

[41]) *Na u*, d. i. na uw rijk. Het tweede is het Medo-Perzische rijk of het rijk van Cyrus en van zijne opvolgers. In de hoofdstukken VII en VIII komen dit en het volgende rijk uitvoeriger ter sprake. In luister was het tweede *geringer* dan Babylon en daarom van *zilver*.

[42]) Het *derde rijk*, dat over *de geheele aarde* (hyperbolisch gezegd gelijk in v. 38) zal gebieden door wapengeweld, en daarom van *koper* heet te zijn, is het Grieksch-Macedonische rijk, het rijk van Alexander den Groote met de rijken zijner opvolgers, waarin het gesplitst werd. In de hoofdstukken VIII en XI wordt dit omstandiger beschreven.

[43]) Het *vierde rijk* zal *deze* drie rijken *vergruizen* in dien zin, dat het de landen en de volken, welke eerst aan Babel, vervolgens aan Perzië en daarna aan het Grieksch-Macedonische rijk waren onderworpen geweest, met *ijzeren* geweld zal bedwingen. Dit rijk is, gelijk uit hoofdstuk VII blijken zal, het Romeinsche rijk. Hoewel het reeds vóór Alexander den Groote bestond, volgt het in het profetisch gezicht op het Grieksch-Macedonische, omdat het het vierde wereldrijk is, waarmede Israël in aanraking kwam. Daar het in zijne betrekking tot het rijk van den Messias het gewichtigste is, wordt zijne geschiedenis in v. 41—43 nader omschreven.

[44]) De *voeten* en de *toonen* (zie v. 33) *deels van pottenbakkersleem* enz. wijzen op de inwendige verdeeldheid en de zwakheid van dit rijk in een later tijdperk. Oorspronkelijk was dit rijk hecht en sterk; daarom zijn (v. 33) de beenen van ijzer en heeft het *zijnen oorsprong uit de ijzergroeve* of, zooals het Aram. duidelijker vertaald wordt: «van de hechtheid des ijzers zal in hetzelve zijn». Wat nog volgt (*gelijk*, Aram.: «dewijl» enz.) ziet weder op zijne latere verdeeldheid en wordt in v. 42 volg. nader verklaard.

adhærebunt sibi, sicut ferrum misceri non potest testæ.

44. In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem, et consumet universa regna hæc: et ipsum stabit in æternum.

45. Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, et comminuit testam, et ferrum, et æs, et argentum, et aurum, Deus magnus ostendit regi quæ ventura sunt postea: et verum est somnium et fidelis interpretatio ejus.

46. Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, et Danielem adoravit, et hostias, et incensum præcepit ut sacrificarent ei.

van menschenzaad, maar niet onderling samenhangen, evenals ijzer niet vermengd kan worden met leem[45]).

44. In de dagen nu dier rijken zal de God des hemels een rijk oprichten, dat in eeuwigheid niet zal vernietigd worden, en zijne heerschappij zal aan geen ander volk worden gegeven; maar vergruizen en te niet doen zal het al die rijken, en zelf zal het staan in eeuwigheid:

45. gelijk gij gezien hebt, dat van den berg een steen werd losgescheurd zonder handen, en dat hij vergruisde leem en ijzer en koper en zilver en goud[46]). De groote God heeft den koning getoond wat nadezen geschieden zal; en waarachtig is de droom en getrouw zijne uitlegging.

46. Toen viel koning Nabuchodonosor op zijn aangezicht, en hij aanbad Daniël en gaf bevel, hem offers en wierook op te dragen[47]).

[45]) Het zinnebeeld van het *ijzer vermengd met leemaarde* wijst duidelijk op de vele en verscheiden volken van verschillende geaardheid en zeden, welke het Romeinsche rijk in zijnen bloeitijd met moeite onder zijn ijzeren schepter bedwong. In een later tijdperk werd die verscheidenheid van volken in het rijk de oorzaak van zijnen ondergang. Want vergeefs trachtte men door verbintenissen en aanhuwelijking die verscheidenheid tot eenheid te brengen. Weldra spatte het rijk uiteen en verdeelde zich in een aantal volken en rijken. — In strijd met de eenstemmige overlevering van Joden en Christenen leerde de H. Ephrem met weinige anderen in de oudheid, dat de vier rijken van Daniël zijn: het Babylonische, het Medische, het Perzische en het Grieksch-Syrische rijk. Hetzelfde beweren heden met enkele Katholieken de meesten buiten de Kerk, vooral zij, die, de echtheid en de goddelijkheid der Profetie ontkennende, haar geschreven achten in het Machabeesche tijdvak en den gezichteinder van den schrijver tot dien tijd beperken. Uit V 28 blijkt duidelijk, dat de schrijver van dit boek geen zelfstandig Medisch rijk nà het Babylonische en vóór het Perzische kende.

[46]) De profeet beschrijft «het rijk der hemelen» (Matth. III 2), dat de God des hemels heeft opgericht door zijnen Messias *in de dagen dier rijken*, d. i. toen het Romeinsche rijk al de macht der vorige *rijken* in zich vereenigd had. Dit rijk, het Rijk van den Messias, zal eeuwig duren en derhalve niet, gelijk de heerschappij der vorige rijken, van het eene volk tot het andere overgaan. Het zal *al die rijken te niet doen*, daar het over het heidendom en de menschelijke hoovaardij, waarin het wezen dier rijken bestond, zal zegepralen. De *steen*, die zonder toedoen van menschenhanden werd losgescheurd en een *groote berg* werd (v. 35; vgl. Ez. XVII 22—24; Matth. XIII 31, 32), beteekent den nederigen aanvang en de wonderbare uitbreiding van dit in zijn oorsprong en wording goddelijk Rijk; hij wijst tevens op den Stichter van het Rijk, die in zijne vernedering was als de *steen, die van den berg werd losgescheurd zonder handen*. Hij toch werd, door de onmiddellijke werking van den H. Geest, uit de om hare heiligheid en waardigheid hoog verheven Maagd Maria geboren. Hij heeft het standbeeld der menschelijke hoovaardij vergruizeld, toen Hij op het kruis de helsche macht overwon. Deze zegepraal zal eerst in haren vollen luister schitteren bij de voltooiing van het Rijk Gods in de zegepralende Kerk.

[47]) Nabuchodonosor wil door (Aram.)

47. Loquens ergo rex, ait Danieli: Vere Deus vester Deus deorum est, et Dominus regum, et revelans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum.

47. De koning dan sprak en zeide tot Daniël: In waarheid, uw God is de God der goden en de Heer der koningen en die de verborgenheden openbaart, daar gij deze verborgenheid hebt kunnen onthullen[48]).

48. Tunc rex Danielem in sublime extulit, et munera multa, et magna dedit ei: et constituit eum principem super omnes provincias Babylonis: et præfectum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis.

48. Alsdan verhief de koning Daniël zeer hoog en gaf hem vele en groote geschenken; en hij stelde hem aan tot hoofd over al de gewesten van Babylon en tot overste der bestuurders boven al de wijzen van Babylon[49]).

49. Daniel autem postulavit a rege: et constituit super opera provinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, et Abdenago. Ipse autem Daniel erat in foribus regis.

49. Daniël nu verzocht den koning, en deze stelde Sidrach, Misach en Abdenago aan over de zaken van het gewest Babylon. Daniël zelf echter was in de poort des konings[50]).

CAPUT III.

HOOFDSTUK III.

De drie gezellen van Daniël in den vuuroven: oprichting van een gouden standbeeld (v. 1—7), hetwelk de gezellen van Daniël weigeren te aanbidden (v. 8—18); in den vuuroven geworpen (v. 19—23), bidden en loven zij God bij monde van Azarias (v. 24—45); de vlam spaart hen, doch verteert de Chaldeën (v. 46—50); loflied (v. 51—90); verbazing des konings, redding der Judeërs en bevelschrift van Nabuchodonosor om Israël's God niet te lasteren (v. 91—97). — Aanvang van een nieuw bevelschrift betreffende 's konings waanzin (v. 98—100).

1. Nabuchodonosor rex fecit statuam auream altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex, et statuit eam in campo Dura provinciæ Babylonis.

1. Koning Nabuchodonosor maakte een standbeeld van goud, zestig el hoog, zes el breed; en hij richtte het op in de vlakte Dura van het gewest Babylon[1]).

«spijsoffer» *en wierook* aan Daniël goddelijke eer bewijzen. Vgl. Act. XIV 10—12. Uit hetgeen de koning verder (v. 47) zegt, volgt duidelijk, dat Daniël die afgodische vereering weigerde en den koning nogmaals verklaarde (zie v. 28, 30, 45), dat de God des hemels dit geopenbaard had.

[48]) Hiermede erkent de koning, zonder nochtans zijne goden te verzaken, dat de God van Daniël de goden zijner wijzen in wetenschap overtreft.

[49]) Daniël werd naar den grondtekst de opperbestuurder (Aram.) «van het geheele gewest» Babylon en het hoofd van al deszelfs wijzen.

[50]) Daniëls gezellen werden belast met *de zaken* van het bewind onder het opperbestuur van Daniël. Hij zelf bleef *in de poort*, d. i. aan het hof, om als het hoofd der wijzen den koning ter zijde te staan. Hiermede wordt tevens het volgende verhaal ingeleid, waarin de bestuurders der gewesten, en onder hen de gezellen van Daniël, worden opgeroepen, Daniël echter afwezig bleef.

[1]) Naar de Septuagint en Theodotion

2. Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, et judices, duces, et tyrannos, et præfectos, omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex.

2. Daarop zond koning Nabuchodonosor om de satrapen, de overheden en de rechters, de aanvoerders en de rijksgrooten en de landvoogden en al de hoofden der gewesten te verzamelen, opdat zij zouden samenkomen voor de inwijding van het standbeeld, hetwelk opgericht had Nabuchodonosor, de koning.

3. Tunc congregati sunt satrapæ, magistratus, et judices, duces, et tyranni, et optimates, qui erant in potestatibus constituti, et universi principes regionum ut convenirent ad dedicationum statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex: stabant autem in conspectu statuæ, quam posuerat Nabuchodonosor rex:

3. Toen verzamelden zich de satrapen, de overheden en de rechters, de aanvoerders en de rijksgrooten en de edelen, die in overheid gesteld waren, en al de hoofden der gewesten, om samen te komen voor de inwijding van het standbeeld, hetwelk opgericht had Nabuchodonosor, de koning; zij stonden dan in het gezicht van het standbeeld, hetwelk opgericht had Nabuchodonosor, de koning[2]).

4. Et præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus, et linguis:

4. En de heraut riep overluid: U wordt bevolen, volken, stammen en talen[3]):

---

had deze gebeurtenis plaats in het «achttiende jaar» van Nabuchodonosor, volgens Jer. LII 29 het jaar der verovering van Jerusalem. — Door de oprichting van het standbeeld (Aram. «tselem», gelijk II 31) wilde de koning waarschijnlijk zijne landgoden (Merodach, Nabo enz.; zie Is. XLVI noot 1) door de overwonnen volken als de overwinnaars hunner goden doen huldigen uit dankbaarheid voor de verheffing van Babel. Iets dergelijks deed, volgens de opschriften, o. a. de Assyrische koning Salmanasar III. — In het oude Assyrië zijn reusachtige beelden opgegraven, en Herodotus verhaalt (I 183), dat hij te Babel een standbeeld zag, geheel van goud, dat twaalf el hoog was. — Bij de hier aangegeven hoogte van *zestig el* is waarschijnlijk de kolom, waarop het standbeeld stond, medegerekend; want de verhouding van *zestig* op *zes* is voor een menschenbeeld onmogelijk en de breedte van zes el past eerder op het voetstuk dan op het beeld zelf. De zestallen geven aan het verhaal een Babylonische tint, daar in Assyrië en Babylonië het zestallig stelsel in gebruik was. — Mogelijk was het beeld van enkel *goud*, want de rijkdom van Babel was ongelooflijk; gewoonlijk waren de beelden van binnen leem of hout en met goud of ander metaal overtogen; zie XIV 6 en vgl. Bar. VI 50. — De ***vlakte*** of het dal *Dura*, ook in de opschriften vermeld, lag nabij en ten zuidoosten der stad; de naam is nog bewaard gebleven in Nahr-Dura, een stroom, en in Tolul-Dura, den naam van een reeks heuveltjes in het dal Dura.

[2]) De eigenlijke beteekenis der meeste v. 2 en 3 in den grondtekst genoemde waardigheidsbekleeders is onzeker; reeds de oudste overzettingen loopen in de vertaling uiteen. De eerste naam, met ***satrapen*** vertaald, schijnt van het Perzisch afgeleid. De tweede en derde, hier door ***overheden*** en ***rechters*** aangeduid, komen ook vereenigd voor in het Hebr. van Jer. LI 23 (zie noot 16 aldaar) en zijn Assyrisch-Babylonische namen. Verder worden in den grondtekst vermoedelijk bedoeld de opperrechters, de schatbewaarders, de rechtsgeleerden, de gewone rechters en *al de* overige ***hoofden der gewesten***. Deze namen zijn deels van Semietischen, deels echter van Perzischen oorsprong. Zie I noot 9.

[3]) *Volken* uit verschillende ***stammen*** gesproten en onderscheiden ***talen*** sprekend. Zoo roept ***de heraut*** om de grootheid van Nabuchodonosor's rijk te doen uitkomen.

5. In hora, qua audieritis sonitum tubæ, et fistulæ, et citharæ, sambucæ, et psalterii, et symphoniæ, et universi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex.

6. Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis.

5. In de stonde, waarop gij den klank hoort van bazuin en fluit en citer, van sambuca en psalter en symphonia en van allerlei speeltuigen, valt dan neder en aanbidt het gouden standbeeld, hetwelk opgericht heeft Nabuchodonosor, de koning[4]).

6. Indien echter iemand zich niet neerwerpt en aanbidt, zal hij terzelfder stond geworpen worden in den brandenden vuuroven[5]).

---

[4]) Het Arameesche «karna», door *tuba, bazuin*, vertaald, is een hoornen (Hebr. «keren») blaasinstrument, dat op de monumenten van Assurbanipal wordt afgebeeld, gelijk ook de dubbele *fluit*, eveneens een oorspronkelijk Aziatisch speeltuig. Het Arameesche «kateroos» *(citer)*, een snarenspeeltuig, is volgens velen een woord van Griekschen oorsprong («kitharis»); doch het speeltuig zelf is volgens Strabo (X 3) van Aziatische herkomst; niet onwaarschijnlijk is derhalve ook de naam, in de randlezing zonder jod (ktrs), Semietisch en van den wortel *krs* (d. i. ombuigen, naar den vorm van het speeltuig) afgeleid. Voor *sambuca* heeft het Arameesch «sabbeka», een Semietisch woord; het hierdoor aangeduide snarenspeeltuig houdt het midden tusschen harp en luit en is waarschijnlijk de sambukê der Grieken, welke volgens Athenæus van Syrischen oorsprong is. De Arameesche naam van het *psalter*, «pesanteerin», is volgens de meesten, evenals het speeltuig zelf (dat een soort van harp is), het Grieksche Psaltêrion; anderen echter meenen, dat de Oostersche «santoer» bedoeld is. Of de naam *symphonia*, Arameesch« soemponja» en in v. 10 «siphonja», van Griekschen oorsprong is, blijft nog onbeslist; het Grieksche «sumphônia» duidt echter geen bepaald speeltuig aan, doch beteekent de overeenstemming van meerdere speeltuigen. Wellicht is het woord afgeleid van «soeph», dat «riet» beteekent. Vermoedelijk was het speeltuig een soort van doedelzak, de Italiaansche sampogno.— Doch al zouden «kateroos», «pesanteerin» en «soemponja» oorspronkelijk Grieksche woorden zijn, dan volgt hieruit geenszins, dat dit verhaal onder de Grieksche overheersching, na Alexander den Groote, geschreven is. Immers de betrekkingen van Assyrië en Babylonië met Grieksch sprekende volken zijn veel ouder. Op de Assyrische opschriften uit den tijd van Sargon, tegen het einde der achtste eeuw, komt reeds de naam voor van «Iavanoe», d. i. Griekenland. Onder de vorsten, die aan Asarhaddon schatting betaalden, waren er van het eiland «Yatnan», d. i. Cyprus. De Assyriërs kwamen in aanraking met de Pheniciërs, die handel dreven in Grieksche slaven. Nu waren in de oudheid de slaven de beoefenaars der schoone kunsten; het lag dus voor de hand, dat zij hunne speeltuigen met derzelver namen naar Assyrië en Babylonië medebrachten. Want de volken dezer landen waren, volgens hunne monumenten uit de zevende en zesde eeuw v. Chr., groote minnaars der muziek. Zoo vindt men o. a. een optocht met spelende muzikanten onder de afbeeldingen uit den tijd van Assurbanipal. Zeven van hen bespelen de harp, twee de dubbele fluit, één de santoer en één de trommel. Niet lang daarna regeerde Nabuchodonosor, die, naar het getuigenis der Ouden, met de schatten van Assyrië deszelfs zeden en voorliefde voor de muziek erfde. Het is derhalve niet te verwonderen, dat ten tijde van Daniël te Babylon Grieksche speeltuigen met hunne Grieksche namen konden bekend zijn.

[5]) De vuurdood was een Babylonische straf. Minstens vier dergelijke strafoefeningen komen voor op de Assyrisch-Babylonische monumenten. Zoo liet b.v. Assurbanipal zijnen tegen hem weerspannigen broeder in eenen gloeienden oven werpen; vgl. ook Jer. XXIX 22. — De *vuuroven* had waarschijnlijk den vorm onzer kalkovens; de vuurhaard was omgeven met een muur, waarin beneden eene deur (zie v. 93) was om het vuur te ontsteken; de veroordeelde werd boven over den muur

7. Post hæc igitur statim ut audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ, et citharæ, sambucæ, et psalterii, et symphoniæ, et omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus, et linguæ adoraverunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex.

8. Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldæi accusaverunt Judæos:

9. Dixeruntque Nabuchodonosor regi: Rex in æternum vive:

10. Tu rex posuisti decretum, ut omnis homo, qui audierit sonitum tubæ, fistulæ, et citharæ, sambucæ, et psalterii, et symphoniæ, et universi generis musicorum, prosternat se, et adoret statuam auream:

11. Si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis.

12. Sunt ergo viri Judæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis, Sidrach, Misach, et Abdenago: viri isti contempserunt, rex, decre-

7. Zoodra dan hierop alle volken den klank hoorden van bazuin, van fluit en citer, van sambuca en psalter en symphonia en van allerlei speeltuigen, vielen alle volken, stammen en talen neder en aanbaden het gouden standbeeld, hetwelk opgericht had Nabuchodonosor, de koning.

8. En aanstonds terzelfder tijd traden Chaldeeuwsche mannen toe en klaagden de Judeërs aan[6]);

9. en zij zeiden tot Nabuchodonosor, den koning: Koning, leef in eeuwigheid[7])!

10. Gij, koning, hebt een bevel uitgevaardigd, dat ieder mensch, die den klank hoort van bazuin, van fluit en citer, van sambuca en psalter en symphonia en van allerlei speeltuigen, zich nederwerpen en het gouden standbeeld aanbidden moet;

11. indien echter iemand niet neervalt en aanbidt, dat hij geworpen moet worden in den brandenden vuuroven.

12. Er zijn dan Judeesche mannen, die gij hebt aangesteld over de zaken van het gewest Babylon, Sidrach, Misach en Abdenago[8]); die mannen hebben, koning, uw

---

in de vlammen geworpen. — Men kan niet veronderstellen (gelijk sommigen doen, die Nabuchodonosor hier tot een type van den vervolger Antiochus Epiphanes willen maken), dat de straf alleen om wille der Judeërs en uit haat tegen Jehova bedreigd was. Nabuchodonosor eischte deze aanbidding als eene hulde der overwonnen volken aan de goden van Babylon, die over hunne goden hadden gezegevierd. Wie deze aanbidding weigerde, was in zijn oog een oproerling en weigerde zijne heerschappij te erkennen. Van godsdienstvervolging is geen sprake, want naar 's konings begrippen was de huldiging van Bel, Merodach en Nabo geen afval van de eigen landgoden. Waarschijnlijk wist de koning niet eens, dat de aanbidders van Jehova dit volgens hunnen godsdienst niet mochten doen, want Jehova was voor hem een landgod gelijk de andere goden. Derhalve ontbreekt elke grond voor de bewering, dat dit verhaal geschreven zou zijn om de Joden onder de godsdienstvervolging van Antiochus Epiphanes te bemoedigen.

[6]) *De Judeërs* zijn Ananias, Azarias en Misaël; zie v. 12. Om hunne waardigheid werden zij, vooral door hunne benijders, terstond opgemerkt. In het Arameesch staat letterlijk: «en zij verslonden de stukken (vleesch) der Judeërs», d. i. zij belasterden hen of zochten hunnen ondergang.

[7]) Zie noot II 7.

[8]) Daniël was niet tegenwoordig. Hij toch was aan het hof, en wel als *het hoofd* der bestuurders (zie II 48), terwijl naar III 2 de bestuurders, en wel uit de gewesten, waren samengeroepen.

tum tuum: deos tuos non colunt, et statuam auream, quam erexisti, non adorant.

13. Tunc Nabuchodonosor in furore, et in ira præcepit ut adducerentur Sidrach, Misach, et Abdenago: qui confestim adducti sunt in conspectu regis.

14. Pronuntiansque Nabuchodonosor rex, ait eis: Verene Sidrach, Misach, et Abdenago deos meos non colitis, et statuam auream, quam constitui, non adoratis?

15. Nunc ergo si estis parati, quacumque hora audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, et psalterii, et symphoniæ, omnisque generis musicorum, prosternite vos, et adorate statuam, quam feci: quod si non adoraveritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis: et quis est Deus, qui eripiet vos de manu mea?

16. Respondentes Sidrach, Misach, et Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi.

17. Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, et de manibus tuis, o rex, liberare.

18. Quod si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, et statuam auream, quam erexisti, non adoramus.

19. Tunc Nabuchodonosor repletus est furore: et aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach, et Abdenago, et præcepit ut

bevel versmaad; uwe goden[9]) vereeren zij niet, en het gouden standbeeld, dat gij hebt opgericht, aanbidden zij niet.

13. Toen gebood Nabuchodonosor in toorn en in gramschap, dat men Sidrach, Misach en Abdenago zou aanbrengen; en aanstonds werden zij gebracht voor het aangezicht des konings.

14. En koning Nabuchodonosor hief aan en sprak tot hen: Is het waar[10]), Sidrach, Misach en Abdenago, dat gij mijne goden niet vereert en het gouden standbeeld, dat ik heb opgericht, niet aanbidt?

15. Indien gij dan nu bereid zijt, op wat stonde ook gij den klank hoort van bazuin, van fluit, van citer, van sambuca en psalter en symphonia en van allerlei speeltuigen, werpt u neder en aanbidt het standbeeld, dat ik gemaakt heb; bijaldien gij het niet aanbidt, zult gij terzelfder stond geworpen worden in den brandenden vuuroven; en wie is de god, die u verlossen zal uit mijne hand?

16. Sidrach, Misach en Abdenago antwoordden en zeiden tot koning Nabuchodonosor: Wij behoeven u te dezer zake niet te antwoorden[11]).

17. Want zie, onze God, dien wij vereeren, kan ons redden uit den brandenden vuuroven en uit uwe handen, o koning, bevrijden.

18. Wil Hij dit echter niet, zoo zij u kond, o koning, dat wij uwe goden niet vereeren en het gouden standbeeld, dat gij hebt opgericht, niet aanbidden.

19. Toen werd Nabuchodonosor vervuld van woede, en het voorkomen van zijn gelaat veranderde tegen Sidrach, Misach en Abdenago[12]); en hij beval, dat men den

[9]) Naar de Aram. randlezing, de Septuag. en de Syrische vertaling in het enkelvoud: «uwen god».

[10]) De nieuweren vertalen het Aram.: «Is het met opzet»; alleen opzettelijke weigering werd met den vuurdood gestraft. Verder heeft de Aram. tekstlezing «mijnen god» in het enkelvoud.

[11]) M. a. w. Het is onnoodig en nutteloos met u te redetwisten over de vraag, *wie de god is*, die ons kan redden.

[12]) Zijne gramschap toonde zich op zijn gelaat, dat zich te voren welwillend voor de Judeërs getoond had.

succenderetur fornax septuplum quam succendi consueverat.

20. Et viris fortissimis de exercitu suo jussit ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, et Abdenago mitterent eos in fornacem ignis ardentis.

21. Et confestim viri illi vincti cum braccis suis, et tiaris, et calceamentis, et vestibus missi sunt in medium fornacis ignis ardentis.

22. Nam jussio regis urgebat: fornax autem succensa erat nimis. Porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach, et Abdenago, interfecit flamma ignis.

23. Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, et Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

Quæ sequuntur in Hebræis voluminibus non reperi.

24. Et ambulabant in medio flam-

oven zevenmaal sterker[13]) zou verhitten, dan men hem te verhitten placht.

20. En aan de sterkste mannen van zijn leger gebood hij, dat zij Sidrach, Misach en Abdenago, de voeten geboeid, zouden werpen in den brandenden vuuroven.

21. En aanstonds werden deze mannen geboeid en met hunne dijkleederen en hoofdhulsels en schoeisels en kleederen[14]) geworpen in het midden van den brandenden vuuroven.

22. Want het bevel des konings was dringend[15]); en de oven was uitermate verhit. Die mannen nu, welke Sidrach, Misach en Abdenago er in geworpen hadden, doodde de vlam des vuurs[16]).

23. Deze drie mannen dan, te weten Sidrach, Misach en Abdenago, vielen geboeid in het midden van den brandenden vuuroven.

Wat volgt heb ik in de Hebreeuwsche boekrollen niet gevonden[17]).

24. En zij wandelden in het mid-

[13]) d. i. Zoo fel mogelijk. Vgl. Lev. XXVI 18, 21, 24.

[14]) De ware beteekenis der in den grondtekst genoemde kleedingstukken was, blijkens de vertaling der Septuagint, reeds vroeg verloren gegaan. Volgens Herodotus (I 195) droegen de Babyloniërs een linnen lijfrok, die tot de voeten reikte, en boven dezen een lijfrok van wol en als bovenkleed een kleinen witten mantel.

[15]) Daarom werden zij tegen de gewoonte niet eerst ontkleed. Doch het wonder zou hierdoor des te duidelijker worden; zie v. 94.

[16]) Bij Theodotion staat dit bericht omtrent den dood der beulsknechten niét hier, doch in v. 46—48, waar het ook beter op zijne plaats is. Het is wellicht in den Massoretischen tekst, die v. 24—90 weglaat, hier bijgevoegd. De Vulgaat, die dezen tekst en van v. 24 af Theodotion volgt, heeft nu dit bericht andermaal in v. 48.

[17]) Met de *Hebreeuwsche boekrollen* bedoelt de H. Hiëronymus den toenmaligen grondtekst, waarin v. 24—90 ontbreekt en achter v. 23 onmiddellijk volgt, wat het Grieksch en de Vulgaat in v. 91 volg. hebben. Doch duidelijk geeft dit eene leemte in het verhaal. Want in v. 23 wordt verhaald, dat de *drie* mannen *geboeid* in den brandenden vuuroven vielen. Hierop volgt dan 's konings verbazing (zie Vulg. v. 91 volg.), omdat hij *vier* mannen in plaats van drie, en wel *ongeboeid* en ongedeerd in den oven ziet wandelen, zonder dat vooraf gezegd is, dat een engel bij hen in den vuuroven was neergedaald en dat zij aldaar ongedeerd bleven en God loofden. Dit alles nu wordt aangevuld door de Septuagint èn door de Grieksche vertaling van Theodotion. Na v. 90 teekent de H. Hiëronymus aan, dat hij v. 24—90 uit deze laatste vertaling heeft overgezet. Zie verder voor de echtheid en het canoniek gezag van deze deutero-canonieke verzen de inleiding. — In de Septuagint (Cod. Vatic.) staat vóór v. 24 het opschrift: «Gebed van Azarias en lofzang der drie» Judeërs.

mæ laudantes Deum, et benedicentes Domino.
25. Stans autem Azarias oravit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait:
26. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, et laudabile, et gloriosum nomen tuum in sæcula:
27. Quia justus es in omnibus, quæ fecisti nobis, et universa opera tua vera, et viæ tuæ rectæ, et omnia judicia tua vera.
28. Judicia enim vera fecisti juxta omnia, quæ induxisti super nos, et super civitatem sanctam patrum nostrorum Jerusalem: quia in veritate, et in judicio induxisti omnia hæc propter peccata nostra.
29. Peccavimus enim, et inique egimus recedentes a te: et deliquimus in omnibus:
30. Et præcepta tua non audivimus,

den der vlam[18]), God lovend en den Heer zegenend.
25. Azarias nu bad staande aldus, en zijnen mond openend in het midden des vuurs, sprak hij[19]):
26. Gezegend zijt Gij, Heer, God onzer vaderen, en lofwaardig en heerlijk is uw naam in eeuwigheid!
27. Want rechtvaardig zijt Gij in alles, wat Gij gedaan hebt aan ons; en al uwe werken zijn waar, en uwe wegen zijn recht, en al uwe gerichten zijn waar[20]).
28. Ware gerichten[21]) toch hebt Gij gehouden in alles, wat Gij gebracht hebt over ons en over de heilige stad onzer vaderen, Jerusalem[22]); omdat Gij in waarheid en in gerechtigheid dat alles over ons gebracht hebt om onze zonden.
29. Want wij hebben gezondigd en slecht gehandeld met van U af te wijken, en wij hebben misdreven in alles;
30. en naar uwe geboden hebben

[18]) Hunne boeien waren reeds aanstonds door het vuur verteerd.

[19]) Hoogstwaarschijnlijk bad Azarias in het Hebreeuwsch, zijne moedertaal, waarin hij had leeren bidden, in de heilige taal van den Pentateuch en van de Psalmen, aan welke boeken de gedachten en de uitdrukkingen ontleend zijn. Waarschijnlijk is dus het Hebreeuwsch de grondtekst van dit gebed en van den daarop volgenden lofzang. Ook zijn in v. 25, 49, 88 niet de Babylonische, maar de Hebreeuwsche namen der gezellen van Daniël genoemd. — De inhoud van het volgende gebed (v. 26—45) past goed op de omstandigheden, waarin de drie Judeërs zich bevonden. Zij hadden geweigerd hulde te brengen aan den god van Nabuchodonosor, die door de inwijding van het standbeeld de zegepraal van zijnen god over de goden der overwonnen volken wilde vieren. Naar v. 38 en den Griekschen tekst van v. 1 (zie noot 1) was Jerusalem gevallen en ook Jehova werd dus tot de overwonnen goden gerekend. De wonderbare redding nu der Judeërs bewees integendeel de almacht van Jehova, die Babylon oppermachtig gemaakt had om zijn volk te tuchtigen. Daarom prijst Azarias Gods rechtvaardigheid in de straffen, welke over zijn volk waren gekomen; hij bidt Hem, om wille van zijn verbond en om de eer van zijnen naam, zich over zijn volk te ontfermen en deszelfs trotsche overheerschers te vernederen. Overigens is dit gebed waarschijnlijk niet toen voor het eerst door Azarias opgesteld, doch werd deze nederige belijdenis van schuld en deze bede om ontferming door de vrome ballingen dikwerf herhaald. — Naar de Septuag. bad Azarias te zamen met zijne gezellen.

[20]) Gods werken zijn *waar,* d. i. overeenkomstig de waarheid, of zóó gelijk zij moeten zijn om aan hun doel te beantwoorden; vgl. Deut XXXII 4. Dit geldt inzonderheid van Gods *wegen,* d. i. zijne handelwijze tegenover zijn volk, of zijne *gerichten,* die *waar,* d. i. rechtvaardig, zijn, zooals in v. 28 verklaard wordt. Vgl. Ps. CXVIII 137, 151; CXLIV 17.

[21]) In het Grieksch staat de Hebr. uitdrukking: «gerichten der waarheid», gelijk in het Hebr. van Ez. XVIII 8 en Zach. VII 9.

[22]) Uit deze woorden, vgl. met v. 38, volgt, dat Jerusalem toen verwoest was.

nec observavimus, nec fecimus sicut præceperas nobis ut bene nobis esset.

31. Omnia ergo, quæ induxisti super nos, et universa, quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti.

32. Et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, et pessimorum, prævaricatorumque et regi injusto, et pessimo ultra omnem terram.

33. Et nunc non possumus aperire os: confusio, et opprobrium facti sumus servis tuis, et his, qui colunt te.

34. Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, et ne dissipes testamentum tuum.

35. Neque auferas misericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum, et Isaac servum tuum, et Israel sanctum tuum:

36. Quibus locutus es pollicens quod multiplicares semen eorum sicut stellas cœli, et sicut arenam, quæ est in littore maris:

37. Quia Domine imminuti sumus

wij niet gehoord en ze niet onderhouden; en wij hebben niet gedaan, gelijk Gij ons geboden hadt, opdat het ons wel gaan zou[23]).

31. Alles dan, wat Gij gebracht hebt over ons, en alles wat Gij gedaan hebt aan ons, hebt Gij in ware gerechtigheid gedaan;

32. en Gij hebt ons overgeleverd in de handen van onze vijanden, van wetschenders en van boosdoeners en van overtreders[24]), en aan eenen koning, ongerechtig en allerboost boven de geheele aarde[25]).

33. En thans kunnen wij den mond niet openen[26]); schande en schimp zijn wij geworden voor uwe dienaren en voor hen, die U vereeren[27]).

34. Geef ons, bidden wij, niet prijs voor immer, om wille van uwen naam, en vernietig uw verbond niet[28]).

35. En onttrek uwe barmhartigheid niet aan ons, om Abraham, uwen welbeminde, en om Isaäc, uwen dienstknecht, en om Israël, uwen heilige[29]),

36. aan wie Gij gezegd en beloofd hebt, dat Gij hun zaad zoudt vermenigvuldigen als de sterren des hemels en als het zand, dat ligt aan den oever der zee.

37. Want, Heer, wij zijn gering

[23]) Vgl. Bar. II 5, 8, 10 12.

[24]) Door het Grieksche »apostatôn» (eigenlijk «afvalligen») vertaalt de Septuag. meermalen (vgl. Num. XIV 9; Jos. XXII 19) het Hebr. «marad», waarmede hier de «weerspannige» heidenen zijn aangeduid.

[25]) Ondanks de gunsten, welke de Judeërs, inzonderheid Azarias met de zijnen, van Nabuchodonosor ontvangen hadden, bleef deze koning in hun oog *ongerechtig* en *boos* boven allen, om het kwaad, dat hij, meer dan wie ook, over Juda en Jerusalem gebracht had.

[26]) Om te klagen, deels uit vrees voor de vijanden (vgl. Ez. XXIV 21—23), deels uit schaamte over de zonden des volks; vgl. Ez. XVI 54.

[27]) Omdat onze *schande*, d. i. onze schandelijke straf, terugvalt op *uwe dienaren*, onze volksgenooten, die om onzentwil door de heidenen beschimpt worden. Beter naar den Codex Alexandrinus, de Septuag. en de Itala: «smaad en schimp is ten deel gevallen aan uwe dienaren en aan hen, die U vereeren». Vgl. Jer. XXIII 40; XXIV 9 enz.

[28]) *Om wille van uwen naam*, zie Is. XLVIII noot 12. *Het verbond vernietigen* of ijdel maken is eene Hebreeuwsche uitdrukking, welke de Grieksche tekst in Gen. XVII 14 en Lev. XXVI 44 en Deut. XXXI 16 op dezelfde wijze als hier vertaald heeft.

[29]) Zie voor *Abraham*, Gods *welbeminde*, II Par. XX 7 en Is. XLI 8. *Israël* is de eernaam van den aartsvader Jacob (zie Gen. XXXII 28), de *heilige* geheeten om zijne toewijding aan God en zijne beproefde getrouwheid. Zie voor de in v. 36 uitgesproken belofte Gen. XV 5 en XXII 17.

plus quam omnes gentes, sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra.

38. Et non est in tempore hoc princeps, et dux, et propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te,

39. Ut possimus invenire misericordiam tuam: sed in animo contrito, et spiritu humilitatis suscipiamur.

40. Sicut in holocausto arietum, et taurorum, et sicut in millibus agnorum pinguium: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi: quoniam non est confusio confidentibus in te.

41. Et nunc sequimur te in toto corde, et timemus te, et quærimus faciem tuam.

42. Ne confundas nos: sed fac nobiscum juxta mansuetudinem tuam, et secundum multitudinem misericordiæ tuæ.

43. Et erue nos in mirabilibus tuis, et da gloriam nomini tuo Domine:

44. Et confundantur omnes, qui ostendunt servis tuis mala, confundantur in omni potentia tua, et robur eorum conteratur:

45. Et sciant quia tu es Dominus

geworden meer dan alle volken, en wij zijn heden in verdrukking op de geheele aarde om onze zonden.

38. En er is te dezen tijde geen vorst noch aanvoerder noch profeet, noch brandoffer noch slachtoffer noch spijsoffer noch reukwerk, noch eene plaats om de eerstelingen te brengen voor uw aanschijn,

39. ten einde uwe barmhartigheid te kunnen verwerven[30]). Doch met een vermorzeld gemoed en eenen geest van ootmoed mogen wij worden aangenomen,

40. als met een brandoffer van rammen en stieren en als met duizenden vette lammeren; alzoo geschiede heden onze offerande voor uw aangezicht, opdat zij U welgevallig zij; want niet te schande worden zij, die op U vertrouwen[31]).

41. En thans volgen wij U van ganscher harte en vreezen U en zoeken uw aangezicht[32]).

42. Maak ons niet te schande, maar doe met ons naar uwe goedertierenheid en volgens de menigte uwer barmhartigheid.

43. En verlos ons door uwe wonderwerken en geef eere aan uwen naam, o Heer[33])!

44. En te schande mogen worden allen, die kwaad bewijzen aan uwe dienaren; te schande mogen zij worden door al uwe macht[34]), en hunne kracht worde gebroken!

45. En laten zij weten, dat Gij

---

[30]) De voorspelling van Os. III 4 was in vervulling gegaan. Zie verder Thren. II 9 en vgl. Ps. LXXIII 9. Daar de tempel verwoest was, konden de offers, waardoor Gods toorn werd bevredigd, niet op wettige en plechtige wijze worden opgedragen.

[31]) In plaats van de bloedige offers, welke zij in de ballingschap aan God niet kunnen opdragen, bieden zij aan God het offer van een vermorzeld en vernederd hart (zie Ps. L 18, 19), met het vaste vertrouwen, dat de barmhartige God dit welgevallig zal aannemen.

[32]) Door de ballingschap tot inkeer gekomen, zoeken wij door gehoorzaamheid *uw aangezicht*, d. i. uwe gunst te verwerven. Eene Hebreeuwsche zegswijze; zie III Reg. XIII 6; Ps. XII 1; XXVI 8, 9.

[33]) *Verlos ons* uit de ballingschap *door*, Septuag.: «volgens», *uwe wonderwerken*, welke Gij gewrocht hebt bij den uittocht uit Egypte. *Geef eere* enz. door de betooning uwer macht voor ons en tegen uwe vijanden (v. 44).

[34]) Naar het Grieksch is de zin: onze vijanden mogen teleurgesteld worden in het vertrouwen, dat zij op hunne macht stellen.

Deus solus, et gloriosus super orbem terrarum.
46. Et non cessabant qui miserant eos ministri regis succendere fornacem, naphtha, et stuppa, et pice, et malleolis.
47. Et effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novem:
48, Et erupit, et incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis.
49. Angelus autem Domini descendit cum Azaria, et sociis ejus in fornacem: et excussit flammam ignis de fornace,
50. Et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quidquam molestiæ intulit.
51. Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, et glorificabant, et benedicebant Deum in fornace, dicentes:
52. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum: et laudabilis, et gloriosus, et superexaltatus in sæcula: et benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum: et laudabile, et superexaltatum in omnibus sæculis.
53. Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ: et superlaudabilis, et supergloriosus in sæcula.
54. Benedictus es in throno regni

de Heer zijt, de eenige God, en heerlijk over het aardrijk!
46. En de dienaren des konings, die hen er in geworpen hadden, hielden niet op den oven te verhitten met steenolie en werk en pek en rijzen.
47. En de vlam spreidde zich boven den oven uit negen en veertig el hoog[35]);
48. en zij sloeg uit en verbrandde van de Chaldeeën degenen, die zij bij den oven bereikte[36]).
49. De engel des Heeren nu was bij Azarias en zijne gezellen in den oven neergedaald; en hij dreef de vlam des vuurs den oven uit,
50. en hij maakte het midden van den oven als woei er een wind des dauws[37]); en het vuur raakte hen volstrekt niet en deerde hen niet en veroorzaakte hun niet den minsten last.
51. Toen loofden deze drie als uit éénen mond en verheerlijkten en zegenden God in den oven, zeggende[38]):
52. Gezegend zijt Gij, Heer, God onzer vaderen, en lofwaardig en heerlijk en hoogverheven in eeuwigheid; en gezegend is de heilige naam uwer heerlijkheid[39]) en lofwaardig en hoogverheven in alle eeuwigheden.
53. Gezegend zijt Gij in den heiligen tempel uwer heerlijkheid[40]); en hooglofwaardig en hoogheerlijk in eeuwigheid.
54. Gezegend zijt Gij op den troon

---

[35]) Zie v. 19 «zevenmaal», hier echter zevenmaal zeven, d. w. z. uitermate hoog.
[36]) O. a. die mannen, welke Azarias en zijne gezellen in den oven hadden geworpen; zie v. 22.
[37]) De Hebreeuwsche uitdrukking beteekent een verfrisschenden wind.
[38]) Het loflied, dat zij *als uit éénen mond* zongen (v. 52—90), was zonder twijfel een hun bekend Hebreeuwsch lied, dat zij (zie het einde, v. 88) op hunne omstandigheden toepasten. — Eerst loven zij God, die zijne heerlijkheid openbaart in zijn uitverkoren volk en in het bestuur der gansche wereld (v. 52—56).
[39]) d. i. Uw heilige en heerlijke naam, m. a. w. de openbaring uwer heiligheid en heerlijkheid aan Israël. Weder eene Hebreeuwsche uitdrukking.
[40]) Waarschijnlijk de tempel te Jerusalem, waar God als de Koning van zijn volk eertijds boven het verzoendeksel troonde; zie Bar. II 16. Volgens anderen de tempel Gods in den hemel en zijn troon (v. 54) aldaar; vgl. Ps. X 5.

tui: et superlaudabilis, et superexaltatus in sæcula.
55. Benedictus es, qui intueris abyssos, et sedes super cherubim: et laudabilis, et superexaltatus in sæcula.
56. Benedictus es in firmamento cœli: et laudabilis et gloriosus in sæcula.
57. Benedicite omnia opera Domini Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
58. Benedicite Angeli Domini Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
59. Benedicite cœli Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula. *Ps. CXLVIII 4.*
60. Benedicite aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
61. Benedicite omnes virtutes Domini Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

van uw rijk; en hooglofwaardig en hoogverheven in eeuwigheid.
55. Gezegend zijt Gij, die de afgronden doorziet[41]) en gezeten zijt op de cherubijnen[42]); en lofwaardig en hoogverheven in eeuwigheid.
56. Gezegend zijt Gij in het uitspansel des hemels[43]); en lofwaardig en heerlijk in eeuwigheid.
57. Zegent, alle werken des Heeren, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid[44]).
58. Zegent, engelen des Heeren, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
59. Zegent, hemelen[45]), den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
60. Zegent, alle wateren die boven de hemelen zijn, den Heer[46]); looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
61. Zegent, alle heerkrachten des Heeren, den Heer[47]); looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.

---

[41]) Als de alziende en alwetende God.

[42]) Die geacht worden Gods troon in den hemel te dragen; zie Ps. XVII 11; LXXIX 2; Ez. I 5. Zoo waren zij ook voorgesteld op de ark des verbonds, waar Jehova boven de cherubijnen zetelde; zie Exod. XXV 22.

[43]) Waar Gods heerlijkheid schittert in den glans der sterren en zijne oneindigheid in de onmeetbare ruimte.

[44]) *Alle werken*, d. i. alle schepselen des Heeren, welke hier verder (v. 57—87) worden genoemd en uitgenoodigd om God te *zegenen*, d. i. te loven en te danken. Gelijk in Ps. CXXXV en CXLVIII—CL en in Eccli. XLIII daalt de zanger van de schepselen in den hooge (engelen, hemelwater, zon, maan en sterren, v. 58—63) af tot de natuurverschijnselen in den luchthemel (regen, dauw, winden enz., v. 64—73) en lager tot de aarde en hetgeen op de aarde is, de leven- en redelooze schepselen (v. 74—81), om te eindigen met den mensch en inzonderheid met het uitverkoren Israël, met de priesters en de dienaren des Heeren, de gerechtigen en de verdrukten (v. 82—87). De leven- en redelooze schepselen zegenen God in dien zin, dat hunne schoonheid en doelmatigheid de wijsheid en de goedheid van den Schepper prediken en den mensch opwekken om God te loven. Gelijk in Ps. CXXXV wordt het tweede halfvers *looft en verheft* enz. telkens als refrein (gelijk in onze litanieën) herhaald.

[45]) De *hemelen*, in den uitgebreidsten zin, de woonplaats der engelen en zaligen, de sterren- en wolkenhemel; in den Griekschen tekst van Theodotion gaat v. 59 aan v. 58 vooraf.

[46]) Naar de opvatting der Ouden waren er *wateren boven* den sterrenhemel. Volgens de nieuweren zijn de wateren in den luchthemel (de wolken) bedoeld, in tegenstelling met die der aarde (zeeën en rivieren). Vgl. Gen. I 6, 7; Ps. CXLVIII 4.

[47]) De *heerkrachten des Heeren* kunnen de heerscharen der engelen beteekenen, die Gods troon omgeven (III Reg. XXII 19), doch ook (en dit past beter in de volgorde, zie 58 «engelen») het heer der gesternten, d. i. al wat aan het uitspansel schittert en aan God gehoorzaamt (vgl. Is. XL 26; Bar. III 34, 35), zooals in v. 62 en 63 verklaard wordt.

62. Benedicite sol, et luna Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
63. Benedicite stellæ cœli Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
64. Benedicite omnis imber, et ros Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
65. Benedicite omnes spiritus Dei Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
66. Benedicite ignis, et æstus Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
67. Benedicite frigus, et æstus Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
68. Benedicite rores, et pruina Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
69. Benedicite gelu, et frigus Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
70. Benedicite glacies, et nives Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
71. Benedicite noctes, et dies Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
72. Benedicite lux, et tenebræ Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
73. Benedicite fulgura, et nubes Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
74. Benedicat terra Dominum: laudet, et superexaltet eum in sæcula.
75. Benedicite montes, et colles Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
76. Benedicite universa germinan-

62. Zegent, zon en maan, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
63. Zegent, sterren des hemels, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
64. Zegent, alle regen en dauw, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
65. Zegent, al de winden Gods, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
66. Zegent, vuur en warmte, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
67. Zegent, koude en warmte[48]), den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
68. Zegent, dauw en rijm, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
69. Zegent, vorst en koude, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
70. Zegent, ijs en sneeuw, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
71. Zegent, nachten en dagen, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
72. Zegent, licht en duisternis, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
73. Zegent, bliksems en wolken, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
74. Zegene de aarde den Heer; love en verheffe zij Hem hoog in eeuwigheid.
75. Zegent, bergen en heuvelen, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
76. Zegent, alle gewassen op aarde,

---

[48]) d. i. Winter en zomer. De Septuag. leest beter «vorst en koude»; dit laatste heeft de Vulgaat in v. 69, waar echter Theodotion «koude en warmte» heeft. In de vertaling van Theodotion (Cod. Vat.), in de Syrische vertaling en in de Itala ontbreken v. 67 en v. 68, en volgen de verzen der Vulgaat in deze orde 66, 71, 72, 69, 70, 73, en wordt alzoo eene herhaling van dezelfde schepselen vermeden.

tia in terra Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
77. Benedicite fontes Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
78. Benedicite maria, et flumina Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

79. Benedicite cete, et omnia quæ moventur in aquis, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

80. Benedicite omnes volucres cœli Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
81. Benedicite omnes bestiæ, et pecora Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
82. Benedicite filii hominum Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
83. Benedicat Israel Dominum: laudet et superexaltet eum in sæcula.

84. Benedicite sacerdotes Domini Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
85. Benedicite servi Domini Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
86. Benedicite spiritus, et animæ justorum Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
87. Benedicite sancti, et humiles corde Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
88. Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula:

Quia eruit nos de inferno, et salvos fecit de manu mortis, et liberavit nos in medio ardentis flammæ, et de medio ignis eruit nos.

den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
77. Zegent, waterbronnen, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
78. Zegent, zeeën en rivieren, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
79. Zegent, zeegedrochten en al wat wemelt in het water, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
80. Zegent, alle vogelen des hemels, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
81. Zegent, alle wilde en tamme dieren, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
82. Zegent, kinderen der menschen, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
83. Zegene Israël den Heer; love en verheffe het Hem hoog in eeuwigheid.
84. Zegent, priesters des Heeren, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
85. Zegent, dienaren des Heeren[49]), den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
86. Zegent, geesten en zielen der gerechten[50]), den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
87. Zegent, heiligen en bedrukten van harte[51]), den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid.
88. Zegent, Ananias, Azarias, Misaël, den Heer; looft en verheft Hem hoog in eeuwigheid;

omdat Hij ons ontrukt heeft aan de onderwereld en gered heeft uit de hand des doods en ons verlost heeft in het midden der blakende vlam en uit het midden des vuurs ons ontrukt heeft.

---

49) Levieten en overige tempeldienaren.

50) Gij, gerechten, zegent den Heer met geest en ziel, d. i. met uwe hoogere en lagere zielsvermogens of uit al uwe krachten. Vgl. Marc. XII 30; I Thess. V 23; Hebr. IV 12.

51) Getrouwe dienaren Gods en allen, die gekweld en vervolgd worden om de gerechtigheid.

89. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

90. Benedicite omnes religiosi Domino Deo deorum: laudate et confitemini ei, quia in omnia sæcula misericordia ejus.

Hucusque in Hebræo non habetur: et quæ posuimus, de Theodotionis editione translata sunt.

91. Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, et surrexit propere, et ait optimatibus suis: Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos? Qui respondentes regi, dixerunt: Vere rex.

92. Respondit, et ait: Ecce ego video quatuor viros solutos, et ambulantes in medio ignis, et nihil corruptionis in eis est, et species quarti similis filio Dei.

93. Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentis, et ait: Sidrach, Misach, et Abdenago servi Dei excelsi, egredimini, et venite. Statimque egressi sunt Sidrach, Misach, et Abdenago de medio ignis.

94. Et congregati satrapæ, et magistratus, et judices, et potentes regis contemplabantur viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, et capillus capitis eorum non esset adustus, et sarabala eorum non fuissent

89. Looft den Heer, want Hij is goed, want eeuwig duurt zijne barmhartigheid.

90. Zegent, alle vromen, den Heer, den God der goden; prijst en looft Hem, want in alle eeuwen duurt zijne barmhartigheid.

Tot hiertoe ontbreekt het in het Hebreeuwsch; en wat wij geschreven hebben, is uit de uitgave van Theodotion overgezet.

91. Toen stond koning Nabuchodonosor verstomd, en hij rees haastig op en sprak tot zijne rijksgrooten: Hebben wij niet drie mannen geboeid in het midden des vuurs geworpen? En zij antwoordden den koning en zeiden: Gewis, o koning!

92. Hij antwoordde en zeide: Zie, ik zie vier mannen ongeboeid en wandelend in het midden des vuurs, en geen letsel is er aan hen, en de gedaante des vierden is gelijk aan een godenzoon[52]).

93. Toen naderde Nabuchodonosor tot de deur van den brandenden vuuroven en sprak: Sidrach, Misach en Abdenago, dienaren van den allerhoogsten God[53]), treedt uit en komt! En aanstonds traden Sidrach, Misach en Abdenago te voorschijn uit het midden des vuurs.

94. En de satrapen en de overheden en de rechters en de machtigen des konings verzamelden zich en beschouwden die mannen, daar het vuur volstrekt geene macht had gehad op hunne lichamen en geen haar van hun hoofd verschroeid was en hunne dijkleederen[54]) on-

[52]) Naar Theodotion en de Septuag. hoorde de koning de drie Judeesche mannen het loflied zingen. Van de verhevenheid zijns troons, waarop hij gezeten was, zag hij neder in den vuuroven en bemerkte tot zijne verbazing *vier* in plaats van *drie* mannen ongedeerd in het midden der vlammen. — Vanwaar de vierde kwam en wie hij was, is alleen verklaarbaar in de veronderstelling, dat het deutero-canonieke deel tot den oorspronkelijken tekst behoort; zie v. 49. — Hij waant hem een *godenzoon* of een bovenmenschelijk wezen.

[53]) Hiermede erkende hij den God der drie Judeërs als machtiger dan de andere goden of (Septuag.) als «den allerhoogsten God der goden».

[54]) Het Arameesche «sarbalin» is in v. 21 door «braccis» vertaald. Zie noot 14 en voor de namen der waardigheidsbekleeders noot 2.

immutata et odor ignis non transisset per eos.
95. Et erumpens Nabuchodonosor, ait: Benedictus Deus eorum, Sidrach videlicet, Misach, et Abdenago, qui misit Angelum suum, et eruit servos suos, qui crediderunt in eum: et verbum regis immutaverunt, et tradiderunt corpora sua ne servirent, et ne adorarent omnem deum, excepto Deo suo.
96. A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, et lingua, quæcumque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach, et Abdenago, dispereat, et domus ejus vastetur: neque enim est alius Deus, qui possit ita salvare.
97. Tunc rex promovit Sidrach, Misach, et Abdenago in provincia Babylonis.
98. NABUCHODONOSOR rex, omnibus populis, gentibus, et linguis, qui habitant in universa terra, pax vobis multiplicetur.
99. Signa, et mirabilia fecit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi prædicare
100. Signa ejus, quia magna sunt: et mirabilia ejus, quia fortia: et regnum ejus regnum sempiternum, et potestas ejus in generationem et generationem. *Infra IV 31 et VII 14.*

verlet waren en geen reuk van vuur over hen gegaan was.
95. En Nabuchodonosor riep uit en zeide: Gezegend zij hun God, te weten van Sidrach, Misach en Abdenago, die zijnen engel heeft gezonden[55]) en zijne dienaren gered heeft, die op Hem vertrouwden, en die het bevel des konings overtreden en hunne lichamen prijsgegeven hebben om niet eenigen god te dienen en te aanbidden, buiten hunnen God.
96. Door mij is derhalve dit bevel vastgesteld, dat alle volk, stam en taal, al wie lastertaal spreekt tegen den God van Sidrach, Misach en Abdenago, zal omkomen en zijn huis verwoest zal worden[56]); want er is geen andere god, die aldus redden kan.
97. Toen bevorderde de koning Sidrach, Misach en Abdenago in het gewest Babylon[57]).
98. *Nabuchodonosor*, de koning, aan alle volken, natiën en talen, die wonen op de geheele aarde[58]), vrede zij u in steeds rijkere mate!
99. Teekenen en wonderen heeft de allerhoogste God aan Mij gedaan[59]). Het behaagde mij derhalve bekend te maken
100. zijne teekenen, want zij zijn groot, en zijne wonderdaden, want zij zijn machtig; en zijn rijk is een eeuwig rijk, en zijne heerschappij is van geslacht tot geslacht[60])!

[55]) Uit den mond der Judeërs zal Nabuchodonosor vernomen hebben, dat de vierde, dien hij voor «een godenzoon» hield (v. 92), een *engel* of gezant van God was.
[56]) Zie II 5.
[57]) Naar het Arameesch liet de koning «het hun welgaan», te weten in hunne vorige waardigheid; zie II 49. Aldus keerde Gods wijsheid het kwaad ten goede en werd de God van Israël hierdoor in Babel bekend en geëerd en zijne macht geopenbaard. — Wat nog volgt (v. 98—100) behoort bij hoofdst. IV. Het is de aanhef van den brief, dien Nabuchodonosor richtte tot de aan hem onderworpen volken, naar aanleiding van hetgeen hem was wedervaren overeenkomstig de droomverklaring van Daniël. Want deze is hier weder de hoofdpersoon. Van zijne drie gezellen vernemen wij verder niets meer. Hunne namen komen voor in het Roomsch martelaarsboek op 16 December.
[58]) Nabuchodonosor beschouwt zich in zijnen trots als den koning der geheele toen bekende aarde.
[59]) Deze *wonderen*, de *teekenen* van Gods almacht, worden in het volgende hoofdstuk verhaald. Zie verder noot 53.
[60]) De koning verheft de macht van den God van Israël en den eeuwigen duur van zijn Rijk, zonder echter het een en ander aan zijne goden te ont-

CAPUT IV.

HOOFDSTUK IV.

Brief van Nabuchodonosor betreffende zijnen waanzin: de droom (v. 1—15), deszelfs verklaring door Daniël (v. 16—24), de waanzin des konings en zijne genezing (v. 25—34).

1. Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, et florens in palatio meo:
2. Somnium vidi, quod perterruit me: et cogitationes meæ in strato meo, et visiones capitis mei conturbaverunt me.
3. Et per me propositum est decretum ut introducerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis, et ut solutionem somnii indicarent mihi.
4. Tunc egrediebantur arioli, magi, Chaldæi, et aruspices, et somnium narravi in conspectu eorum: et solutionem ejus non indicaverunt mihi:
5. Donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltassar secundum nomen dei mei, qui habet spiritum deorum sancto-

1. Ik, Nabuchodonosor, ik was rustig in mijn huis en bloeiend in mijn paleis[1]).
2. Ik zag eenen droom, die mij verschrikte; en mijne gedachten op mijn leger en de gezichten van mijn hoofd[2]) ontstelden mij.
3. En van mij ging een bevel uit, dat men al de wijzen van Babylon voor mijn aangezicht zou brengen en dat zij mij de verklaring van den droom zouden doen kennen.
4. Toen kwamen de waarzeggers, de magiërs, de Chaldeeën en de wichelaars[3]); en ik verhaalde den droom in hun bijzijn; en de verklaring daarvan deden zij mij niet kennen,
5. totdat een ambtgenoot[4]) voor mijn aangezicht optrad, Daniël, naar den naam van mijnen god Baltassar geheeten, die den geest

zeggen; zie IV noot 31. In zijne opschriften prijst Nabuchodonosor op eene dergelijke wijze zijne goden Marduk en Nabo. — In de Septuagint ontbreken de verzen 98—100 en wijkt de tekst der drie volgende hoofdstukken zoozeer af, dat bijna geen enkel vers met de Vulgaat overeenstemt.

[1]) De hier verhaalde gebeurtenis had waarschijnlijk plaats op het laatst (naar de Septuagint in het achttiende jaar) der regeering van Nabuchodonosor. Want de koning genoot vrede en voorspoed (v. 1) en had zijne groote bouwwerken in Babylon voleindigd (v. 26 volg.). Hiermede nu was hij, naar het getuigenis zijner opschriften, begonnen na het einde zijner krijgstochten. — Na den aanhef in III 98—100, waarin de koning het doel van zijn schrijven heeft uitgedrukt, volgt in v. 1—15 het verhaal van zijnen droom. *Bloeiend* of in voorspoed en welvaart, Aram. «groenend», eene zinspeling op den boom van v. 8, 9. De rust en welvaart, welke de koning na al zijne overwinningen genoot, maakte hem hoogmoedig (v. 27); zijn hoogmoed was de oorzaak zijner diepe vernedering (v. 28—30), welke hem door God in eenen droom was aangekondigd.

[2]) Zie II noot 29. De ongewone schrik en de ontsteltenis deden hem vermoeden, dat het geen gewone droom was, doch eene goddelijke openbaring.

[3]) Zie II noot 4 en 27.

[4]) *Een ambtgenoot* der «wijzen». Naar de Arameesche tekstlezing: «totdat eindelijk», naar de randlezing en eenige Grieksche handschriften: «totdat een ander». In plaats van het Gr. «heteros» las de H. Hiëronymus «hetairos», dat *collega, ambtgenoot,* beteekent. — Hoewel de koning Daniël's wijsheid reeds ondervonden had, riep hij hem eerst nu en niet van het begin af met de overige «wijzen»; zie de waarschijnlijke reden II noot 15.

rum in semetipso: et somnium coram ipso locutus sum.
6. Baltassar princeps ariolorum, quoniam ego scio quod spiritum sanctorum deorum habeas in te, et omne sacramentum non est impossibile tibi: visiones somniorum meorum, quas vidi, et solutionem earum narra.
7. Visio capitis mei in cubili meo: Videbam, et ecce arbor in medio terræ, et altitudo ejus nimia.
8. Magna arbor, et fortis: et proceritas ejus contingens cœlum: aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ.
9. Folia ejus pulcherrima, et fructus ejus nimius: et esca universorum in ea: subter eam habitabant animalia, et bestiæ, et in ramis ejus conversabantur volucres cœli: et ex ea vescebatur omnis caro.
10. Videbam in visione capitis mei super stratum meum, et ecce vigil, et sanctus de cœlo descendit.
11. Clamavit fortiter, et sic ait: Succidite arborem, et præcidite ramos ejus: excutite folia ejus, et dispergite fructus ejus: fugiant bestiæ, quæ subter eam sunt, et volucres de ramis ejus.

der heilige goden in zich heeft[5]); en ik zeide voor hem den droom.
6. Baltassar, overste der waarzeggers[6]), daar ik weet, dat gij den geest der heilige goden in u hebt, en geene verborgenheid boven uwe macht is, wil mijne droomgezichten, die ik gezien heb, en hunne beteekenis verklaren[7]).
7. Dit was het gezicht van mijn hoofd op mijn leger: Ik zag, en zie, er stond een boom in het midden der aarde, en zijne hoogte was uitermate groot.
8. Groot was de boom en sterk, en zijne hoogte reikte tot aan den hemel: hij was zichtbaar tot aan de grenzen der geheele aarde[8]).
9. Zijn loof was zeer schoon en zijne vrucht overvloedig; en daaraan was spijs voor allen; onder hem woonden tamme en wilde dieren[9]), en in zijne takken verwijlden de vogelen des hemels, en van hem voedde zich alle vleesch.
10. Ik zag in het gezicht van mijn hoofd op mijn leger, en zie, een wachter en heilige[10]) steeg af uit den hemel.
11. Hij riep luide en sprak aldus: Houwt den boom om en hakt zijne takken af, schudt af zijn loof en verstrooit zijne vruchten; dat de dieren, die onder hem zijn, en de vogelen uit zijne takken vluchten!

---

[5]) Eerst wordt de profeet met zijn Hebreeuwschen naam *Daniël* genoemd, waarschijnlijk omdat de brief des konings o. a. tot de Hebreeuwsche onderdanen (zie III 98) gericht was. Zie voor den naam *Baltassar* I noot 10. De god of de godheid (het Arameesche «ela» beteekent beide), waarnaar hij genaamd was, is waarschijnlijk de godin Belit. — Bij ondervinding wist de koning, dat Daniël door goddelijke ingeving droomen kon verklaren of, gelijk hij zich naar zijne heidensche begrippen uitdrukte, *den geest der heilige goden* (naar Theodotion, Theodoretus en den H. Chrysostomus: «den heiligen geest Gods») *in zich had.*

[6]) Aram.: «der schriftgeleerden» of wijzen; zie II 48.

[7]) *En* met verklarenden zin, te weten *hunne beteekenis;* want de koning vraagt nu niet, gelijk II 5, 6, het droomgezicht zelf; zie v. 7—15.

[8]) De boom (vgl. Ez. XVII 22—24; XIX 10; XXXI 3—18) en zijne plaats *in het midden der aarde*, zijne buitengewone *hoogte* en *sterkte* zijn zinnebeelden van den koning en van zijne macht, welke de gansche aarde (zie II 98) beheerschte.

[9]) Aram.: «onder hem vonden schaduw de dieren des velds», zinnebeelden der onder zijnen schepter in welvaart levende volken.

[10]) d. i. Een heilige wachter of een engel, die voor Gods troon waakt ter

12. Verumtamen germen radicum ejus in terra sinite, et alligetur vinculo ferreo et æreo in herbis, quæ foris sunt, et rore cœli tingatur, et cum feris pars ejus in herba terræ.

13. Cor ejus ab humano commutetur, et cor feræ detur ei: et septem tempora mutentur super eum.

14. In sententia vigilum decretum est, et sermo sanctorum, et petitio: donec cognoscant viventes quoniam dominatur Excelsus in regno hominum: et cuicumque voluerit, dabit illud, et humillimum hominem constituet super eum. *I Reg. XVI 11.*

15. Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor rex: tu ergo Baltassar interpretationem narra festinus:

12. Doch laat zijnen wortelstok in de aarde[11]); en hij worde gebonden met een ijzeren en koperen keten in het groen, dat zich daarbuiten bevindt, en met den dauw des hemels worde hij bevochtigd, en met de dieren hebbe hij zijn deel aan het kruid der aarde[12]).

13. Zijn hart worde van het menschelijke ontdaan, en een dierenhart worde hem gegeven; en zeven tijden zullen over hem voorbijgaan[13]).

14. Naar de uitspraak der wachters is het besluit, en het is het woord der heiligen en hun gebed[14]), totdat de levenden erkennen, dat de Allerhoogste heerschappij voert over het koninkrijk der menschen en Hij dit geven kan aan wien Hij wil en Hij den geringsten mensch daarover kan aanstellen[15]).

15. Dezen droom heb ik gezien, ik, Nabuchodonosor, de koning; gij nu, Baltassar, zeg spoedig[16]) de uitleg-

---

volbrenging zijner bevelen en de wacht houdt over rijken en menschen; zie X 13. Nabuchodonosor had dezen naam (zie v. 14) uit den mond van den engel zelven vernomen.

[11]) Opdat uit den worteltronk nog eene loot opschiete. Het beteekent, dat Nabuchodonosor in zijn rijk zal hersteld worden; zie v. 23. In hetgeen hier volgt gaat de beeldspraak tot de beteekende zaak over.

[12]) Dit alles en wat verder nog volgt betreft rechtstreeks den koning zelven. Veelal meent men, dat Nabuchodonosor als een gevaarlijke krankzinnige metterdaad nu en dan geboeid werd, hoewel dit in v. 30 niet uitdrukkelijk vermeld wordt. Misschien moet het overdrachtelijk (vgl. Job. XXXVI 8; Ps. CXV 16; Sap. XVII 17) verstaan worden van zijnen waanzin, die hem als met een keten vastboeide en dwong om zich als een dier te voeden en te gedragen. *Het kruid der aarde,* d. i. kruiden en planten (zie Gen. I 29; III 18), zal zijn voedsel zijn.

[13]) Beroofd van het gebruik der rede, zal hij zich als een dier gedragen en het voedsel der dieren zoeken. *Zeven tijden* is niet noodzakelijk hetzelfde als zeven jaren. *Zeven* beteekent meermalen eene onbepaalde, groote hoeveelheid (zie III noot 13); en de duur der *tijden* wordt niet bepaald. Waarschijnlijk wordt een lange tijd aangeduid, welks duur in Gods raad is vastgesteld. In v. 22 wordt te kennen gegeven, dat de duur der straf zal afhangen van de gezindheid des konings; vgl. v. 31.

[14]) Ook deze woorden nog sprak de engel van v. 10 tot den koning in den droom. Zij beteekenen, dat *het besluit,* d. i. het vonnis des Heeren (v. 11—13), in den raad van Gods engelen is bekrachtigd en dat het *woord,* hetwelk zij in naam van God over den koning hebben uitgesproken, de verhooring is van hun *gebed.*

[15]) De straf zal duren, *totdat de levenden erkennen* enz. Naar het Grieksch is dit het door God beoogde doel: «opdat» *de levenden erkennen* enz., m. a. w. opdat God als de opperste Koning door allen erkend worde. Dit nu geschiedde door dezen open brief des konings aan zijne onderdanen, waarin hij na zijne genezing Gods oppermacht verheerlijkte. Zie v. 22 en 31.

[16]) *Spoedig* staat niet in den grondtekst noch in Theodotion's vertaling. Zie verder v. 4 en 5.

quia omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi: tu autem potes, quia spiritus deorum sanctorum in te est.

16. Tunc Daniel, cujus nomen Baltassar, cœpit intra semetipsum tacitus cogitare quasi una hora: et cogitationes ejus conturbabant eum. Respondens autem rex ait: Baltassar, somnium et interpretatio ejus non conturbent te. Respondit Baltassar, et dixit: Domine mi, somnium his, qui te oderunt, et interpretatio ejus hostibus tuis sit.

17. Arborem, quam vidisti sublimem, atque robustam, cujus altitudo pertingit ad cœlum, et aspectus illius in omnem terram:

18. Et rami ejus pulcherrimi, et fructus ejus nimius, et esca omnium in ea, subter eam habitantes bestiæ agri, et in ramis ejus commorantes aves cœli:

19. Tu es rex, qui magnificatus es, et invaluisti: et magnitudo tua crevit, et pervenit usque ad cœlum, et potestas tua in terminos universæ terræ.

20. Quod autem vidit rex vigilem, et sanctum descendere de cœlo, et dicere: Succidite arborem, et dissipate illam, attamen germen radicum ejus in terra dimittite, et vinciatur ferro et ære in herbis foris, et rore cœli conspergatur, et cum feris sit pabulum ejus, donec septem tempora mutentur super eum:

ging; want al de wijzen van mijn rijk zijn niet in staat mij de oplossing te geven; maar gij, gij kunt het, omdat de geest der heilige goden in u is.

16. Toen begon Daniël, wiens naam Baltassar is, stilzwijgend bij zich zelven na te denken, ongeveer een uur lang; en zijne gedachten ontstelden hem[17]). De koning echter antwoordde[18]) en zeide: Baltassar, laat de droom en zijne uitlegging u niet ontstellen. Baltassar antwoordde en zeide: Mijn heer, de droom zij voor degenen, die u haten, en zijne uitlegging zij voor uwe vijanden[19])!

17. Wat den boom betreft, dien gij gezien hebt, hoog en sterk, welks hoogte reikt tot aan den hemel en die zichtbaar is over de geheele aarde,

18. welks takken allerschoonst zijn, en welks vrucht overvloedig is en waaraan spijs is voor allen, waaronder de dieren des velds wonen en in welks takken de vogelen des hemels verwijlen:

19. Gij zijt het, koning, die groot geworden zijt en machtig; en uwe grootheid is aangewassen en reikt tot aan den hemel, en uwe macht tot aan de grenzen der geheele aarde[20]).

20. Dat echter de koning eenen wachter en heilige uit den hemel zag afdalen, die zeide: Houwt den boom om en vernielt hem; maar laat zijnen wortelstok in de aarde, en hij worde geboeid met ijzer en koper in het groen daarbuiten, en met den dauw des hemels worde hij bevochtigd, en met de dieren zij zijn voedsel, totdat er zeven tijden over hem voorbijgaan;

---

[17]) Om de schrikkelijke straf, welke hij den koning moest aankondigen.

[18]) Van hier af tot v. 30 spreekt Daniël van en tot den koning in den 3en en 2en persoon. Waarschijnlijk zijn het niet meer de woorden van 's konings brief, doch van Daniël zelven, die breedvoeriger en nauwkeuriger, dan de koning in zijnen brief deed, de beteekenis van den droom en de diepe vernedering des konings wilde verhalen. Zie v. 25 volg.

[19]) De zin is: Wat de droom beteekent moge niet u, doch uwe vijanden treffen.

[20]) Een hyperbolische uitdrukking; vgl. II 38; III 98. Zie verder v. 8 en 9, en voor de volg. verzen vgl. v. 11—13.

21. Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ pervenit super dominum meum regem:

22. Ejicient te ab hominibus, et cum bestiis ferisque erit habitatio tua, et fœnum ut bos comedes, et rore cœli infunderis: septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus super regnum hominum, et cuicumque voluerit det illud. *Infra V 21.*

23. Quod autem præcepit ut relinqueretur germen radicum ejus, id est arboris: regnum tuum tibi manebit postquam cognoveris potestatem esse cœlestem.

24. Quam ob rem rex consilium meum placeat tibi, et peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis. *Eccli III 33.*

25. Omnia hæc venerunt super Nabuchodonosor regem.

26. Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat.

27. Responditque rex, et ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, et in gloria decoris mei?

28. Cumque sermo adhuc esset in ore regis, vox de cœlo ruit: Tibi

21. dit is de uitlegging van het besluit des Allerhoogsten, dat gekomen is over mijnen heer, den koning:

22. men zal u verstooten uit de menschen, en bij de dieren en wilde beesten zal uw verblijf zijn, en hooi[21]) zult gij eten als een rund, en met dèn dauw des hemels zult gij bevochtigd worden; ook zullen zeven tijden over u voorbijgaan, totdat gij weet, dat de Allerhoogste heerschappij voert over het koninkrijk der menschen en Hij het geeft aan wien Hij wil.

23. Dat hij echter beval zijnen worstelstok, te weten van den boom, te laten staan: uw koninkrijk zal aan u blijven, nadat gij erkend zult hebben, dat er eene macht is in den hemel.

24. Daarom, o koning, mijn raad zij u welgevallig, en koop uwe zonden af door aalmoezen en uwe ongerechtigheden door milddadigheid jegens de armen; misschien zal Hij uwe misdrijven vergeven[22]).

25. Dit alles is gekomen over Nabuchodonosor, den koning.

26. Na verloop van twaalf maanden wandelde hij op het paleis van Babylon[23]).

27. En de koning hief aan en zeide: Is dit niet het groote Babylon, dat ik gebouwd heb tot den zetel des koninkrijks in de kracht mijner sterkte en tot luister mijner heerlijkheid[24]) ?

28. En toen het woord nog in den mond des konings was, viel er eene

[21]) Aram.: «groen», d. i. groenvoeder; zie noot 12 aan het einde.

[22]) Velen vertalen: «koop uwe zonden af door gerechtigheid», d. i. door een rechtvaardig bestuur; hierbij voege de koning werken van barmhartigheid. Twee deugden, welke in een Oostersch despoot gemeenlijk ontbraken. Door hare beoefening kon de koning van Gods genade kwijtschelding der straf bekomen; naar het Aram. zal hij op die voorwaarde bestendig voorspoed en geluk genieten.

[23]) Op de terrassen of platte daken van zijn koninklijk paleis.

[24]) Van Nabuchodonosor's grootsche bouwwerken en prachtige tempels, waardoor hij de stad Babylon als vernieuwde, gewagen zoowel de oude geschiedschrijvers als de opschriften zijner regeering. In zijnen hoogmoed schreef hij zijne grootheid toe aan zijn eigen *kracht;* door zijne vele overwinningen had hij zich onmetelijke schatten verworven. Bij al dien luister zocht en beoogde hij zijn eigen verheerlijking; vgl. Is. X 13, 14. Maar de straf volgde onmiddellijk.

dicitur Nabuchodonosor rex: Regnum tuum transibit a te,

29. Et ab hominibus ejicient te, et cum bestiis et feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos comedes, et septem tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit, det illud.

30. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, et ex hominibus abjectus est, et fœnum ut bos comedit, et rore cœli corpus ejus infectum est: donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, et ungues ejus quasi avium.

stem uit den hemel[25]): U wordt gezegd, koning Nabuchodonosor: Uw koninkrijk zal u ontgaan;
29. en uit de menschen zal men u verstooten, en bij de dieren en wilde beesten zal uw verblijf zijn; hooi[26]) zult gij eten als een rund, en zeven tijden zullen over u voorbijgaan, totdat gij weet, dat de Allerhoogste heerschappij voert over het koninkrijk der menschen en Hij het geeft aan wien Hij wil.
30. Terzelfder stond ging het woord aan Nabuchodonosor in vervulling; en uit de menschen werd hij verworpen, en hooi at hij als een rund, en met den dauw des hemels werd zijn lichaam bevochtigd, totdat zijne haren op de wijze der arenden groeiden en zijne nagels als vogelklauwen[27]).

---

[25]) *De stem* van den hemelschen wachter (v. 10) *viel* (vgl. Is. IX 8), d. i. kwam plotseling en onheilspellend neder.

[26]) Zie noot 21, ook voor v. 30.

[27]) God strafte Nabuchodonosor met de zoogenaamde *insania zoanthropica*, eene krankzinnigheid (zie v. 31 «mijn verstand» enz.), waarbij de lijder zich in een of ander dier (hier in een rund v. 29) veranderd waant en zich als zoodanig gedraagt. Dergelijke krankzinnigheid komt nog heden nu en dan voor, inzonderheid bij dezulken, die door een aan dolheid lijdend dier zijn gebeten. Gedurende zijnen waanzin was de koning onbekwaam om te regeeren en was hij uit de samenleving gebannen. De waanzinnigheid gaf hem een verwilderd en dierlijk voorkomen, hetwelk zich vooral vertoonde in de lange haren *op de wijze der arenden*, d. i. als arendsvederen, naar Theodotion «als leeuwenmanen», en in de lange *nagels*, welke, als zij ongemeen lang worden, zich ombuigen *als vogelklauwen*. Dergelijke krankzinnigen verslinden niet zelden ook dierlijk voedsel; zoo leefde ook Nabuchodonosor *als een rund* van groenvoeder, zie noot 12. — In de opschriften en bij oude geschiedschrijvers vinden wij omtrent de krankzinnigheid des konings geene rechtstreeksche berichten, wat wel verklaarbaar is. De opschriften plegen alleen zulke feiten te vermelden, welke tot verheerlijking der koningen strekten; bovendien bevatten de opschriften van Nabuchodonosor weinig over zijne levensgeschiedenis; zij spreken bijna uitsluitend, evenals de oude geschiedschrijvers, van zijne krijgstochten en bouwwerken. Opmerkelijk is echter het door Eusebius (præp. Evang. IX 41, 6) bewaarde bericht van Abydenus. Deze verhaalt, dat Nabuchodonosor, na het einde zijner krijgstochten op zijn paleis staande, met den geest der profetie werd vervuld en voorspelde, dat Babylon zou overwonnen worden door het muildier Perzië (vgl. V 21); hierbij voegde Nabuchodonosor den wensch, dat het muildier in de woestijn, verre van de menschen en in het midden der dieren, zou gejaagd worden om aldaar in rotskloven en ravijnen rond te zwerven. Daarna, zegt Abydenus, verdween Nabuchodonosor eensklaps uit de oogen der menschen. Niet onduidelijk wijst deze legende op hetgeen aan Nabuchodonosor zelven was overkomen. — Evenals, naar het verhaal van Berosus, bij den dood van Nabopalassar de Chaldeeuwsche wijzen het rijk bestuurden tot de aankomst van den toen afwezigen Nabuchodonosor, zoo zal ook gedurende den waanzin van dezen koning geschied zijn. Vermoedelijk is toen de vader van den lateren Chaldeeuwschen koning Neriglissor als de opperste der magiërs de plaatsvervanger des konings geweest. Althans in de opschrif-

31. Igitur post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlum levavi, et sensus meus redditus est mihi: et Altissimo benedixi, et viventem in sempiternum laudavi, et glorificavi: quia potestas ejus potestas sempiterna, et regnum ejus in generationem et generationem. *Supra III 100. Infra VII 14.*

32. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt: juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cœli quam in habitatoribus terræ: et non est qui resistat manui ejus, et dicat ei: Quare fecisti?

33. In ipso tempore sensus meus reversus est ad me, et ad honorem regni mei, decoremque perveni: et figura mea reversa est ad me: et optimates mei, et magistratus mei requisierunt me, et in regno meo restitutus sum: et magnificentia amplior addita est mihi.

34. Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, et magnifico et glorifico regem cœli: quia omnia opera

31. Na het einde dan der dagen sloeg ik, Nabuchodonosor, mijne oogen op naar den hemel; en mijn verstand werd mij teruggegeven[28]; en ik zegende den Allerhoogste en prees en verheerlijkte den eeuwig levende; omdat zijne macht is een altijddurende macht en zijne heerschappij is van geslacht tot geslacht[29]).

32. En al de bewoners der aarde worden bij Hem als niets gerekend; want Hij doet naar zijnen wil zoowel met de heerkrachten des hemels als met de bewoners der aarde; en niemand is er, die weerstaat aan zijne hand[30]) en tot Hem zegt: Waarom hebt Gij het gedaan?

33. Terzelfder tijd keerde mijn verstand tot mij terug, en ik kwam weder tot de eer en den luister van mijn koninkrijk, en mijne gedaante keerde tot mij terug[31]); en mijne rijksgrooten en mijne landvoogden zochten mij weder, en ik werd in mijn koninkrijk hersteld; en grootere heerlijkheid werd mij toegevoegd.

34. Nu derhalve loof en verhef en verheerlijk ik, Nabuchodonosor, den Koning des hemels; want al zijne

---

ten noemt Neriglissor zijnen vader Belzikir-uskum *koning*, hoewel voor hem op de lijst der Chaldeeuwsche koningen geene plaats is. Vgl. Jer. XXXIX 3, 13, alwaar Nergal-sur-ussur, vermoedelijk dezelfde als Neriglissor, «rabmag», d. i. (waarschijnlijk) overste der wijzen, wordt geheeten; wellicht was deze zijnen vader in die waardigheid opgevolgd, alvorens den troon te bestijgen.

[28]) Van hier af tot v. 34 spreekt weder de koning tot zijne onderdanen. *Na het einde der* door God bepaalde *dagen;* zie v. 13. De zin kan zijn: ik sloeg (smeekend en mij vernederend) mijne oogen ten hemel, *nadat* mijn verstand mij was teruggegeven. Doch ook te voren kon hij zich in heldere oogenblikken zijnen toestand bewust zijn geweest en, over de oorzaak daarvan nadenkend, tot inkeer zijn gekomen.

[29]) Zie III-noot-60.

[30]) Arameesch: «niemand, die Hem op de hand kan slaan», d. i. Hem in zijne plannen kan verhinderen. — Met dergelijke lofprijzingen verheft Nabuchodonosor ook in zijne opschriften zijne goden Marduk en Nabo. Daar sommige uitdrukkingen van dezen brief aan de H. Geschriften van Israël schijnen ontleend (vgl. III 100 en IV 31 met Ps. CXLIV 13; vooral IV 32 met Is. XL 17 en XLIII 13), meenen sommigen, dat Daniël zelf hem heeft opgesteld. Doch andere uitdrukkingen, als IV 5, 6, veronderstellen eerder een heidenschen schrijver. Wellicht heeft deze den profeet Daniël geraadpleegd om in gepaste bewoordingen over Israël's God te kunnen spreken.

[31]) Aram.: «en tot eer van mijn koninkrijk keerde mijne heerlijkheid en mijn luister tot mij terug». Niet de uiterlijke *gedaante* van een mensch, maar den luister van zijne koninklijke waardigheid had hij verloren.

ejus vera, et viæ ejus judicia, et gradientes in superbia potest humiliare.

werken zijn waar en zijne wegen gerechtig, en hen, die in hoogmoed wandelen, kan Hij vernederen[82]).

CAPUT V.

HOOFDSTUK V.

Baltassar en Daniël: het gastmaal en het geheimzinnige schrift (v. 1—12); verklaring en vervulling van deszelfs beteekenis (v. 13—31).

1. Baltassar rex fecit grande convivium optimatibus suis mille: et

1. Koning Baltassar[1]) hield een groot gastmaal voor zijne duizend

[82]) Hiermede keert het koninklijk schrijven tot zijnen aanhef terug; zie III 98—100. Vgl. verder III 27.

[1]) *Koning Baltassar*, Aram.: «Beelsja'tztzar», was tot vóór eenige jaren alleen uit de Profetie van Daniël bekend. Bij de oude geschiedschrijvers komt onder de opvolgers van Nabuchodonosor geen koning onder dezen naam voor. Volgens hen regeerden over Chaldea na Nabuchodonosor (605—562) zijn zoon Evilmerodach; deze werd na twee jaren gedood en opgevolgd door Neriglissor, die met eene dochter van Nabuchodonosor gehuwd was. Op Neriglissor volgde na drie jaren zijn zoon Laborosoarchos, die, een onbedreven knaap, na negen maanden gedood werd door Nabonidus, een Babyloniër, den zoon van een «rabmag»; vgl. IV noot 27 aan het einde. Hij was de laatste Chaldeeuwsche koning van Babylon en regeerde van 556 tot 539. Waarschijnlijk was hij gehuwd met eene dochter van Nabuchodonosor (zie noot 4). Op zijnen te Mugheïr gevonden cylinder nu spreekt Nabonidus van zijnen eerstgeboren zoon Bel-sjar-ussur. Deze is genoegzaam zeker de hier door Daniël genoemde «Beelsja'tztzar» of *Baltassar*. *Koning* was hij althans in dien zin, dat hij, blijkens den titel, dien Nabonidus in zijne opschriften hem geeft, een werkzaam aandeel had aan de regeering. Hij stond aan het hoofd van het leger, werd door het volk en het leger bemind en als kroonprins erkend. Dit kan men opmaken uit de «annalen van Nabonidus en Cyrus». Terwijl deze laatste, na in 550 Astyages, den koning der Meden, te hebben overwonnen, het Babylonische rijk bedreigde, stond «de zoon des konings» (in het Babylonisch «habalsarru», waarschijnlijk de kroonprins) van het zevende jaar der regeering van Nabonidus aan het hoofd des legers in Akkad en was hij door de rijksgrooten omgeven. Nabonidus zelf bleef werkeloos binnen Tema (waarschijnlijk in de nabijheid van Babylon) en verzuimde zelfs de gebruikelijke plechtige omgangen met de goden Bel en Nabo, waardoor hij het volk en het leger meer en meer van zich vervreemdde. Hetzelfde lezen wij in de genoemde «annalen» in het negende jaar van Nabonidus, in welk jaar (547/6) Cyrus met zijn leger over den Tigris trok om eerst Crœsus van Lydië, den bondgenoot van Nabonidus, te verslaan. Ook toen en in het tiende en elfde jaar bleef Nabonidus te Tema en was Bel-sjar-ussur bij het Chaldeeuwsche leger. Voor de volgende jaren bevat het geschonden leemtafeltje geene berichten, doch des te meer voor het laatste, het zeventiende jaar van Nabonidus. Toen eerst schijnt Nabonidus door de van alle zijden dreigende gevaren uit zijne rust opgeschrikt te zijn. Hij hield de plechtige omgangen, bezocht de tempels van Babylon's goden enz. Want de volken aan de kusten der Middellandsche Zee kwamen in opstand, Cyrus leverde slag aan het leger van Akkad. De lieden van Akkad kwamen in opstand, het leger van Cyrus nam Sippara zonder slag of stoot in. Nabonidus ging op de vlucht, maar werd twee dagen later door Gubaru, die aan het hoofd stond van het leger van Cyrus (volgens Xenophon te Borsippa) gevangen genomen. In dit jaar was «de zoon des konings» niet meer bij het leger in Akkad. Naar het verhaal van Dan. V 1 was Bal-

unusquisque secundum suam bibebat ætatem.

2. Præcepit ergo jam temulentus ut afferrentur vasa aurea et argentea, quæ asportaverat Nabuchodonosor pater ejus de templo, quod fuit in Jerusalem, ut biberent in eis rex, et optimates ejus, uxoresque ejus, et concubinæ.

3. Tunc allata sunt vasa aurea,

rijksgrooten[2]); en ieder dronk naar zijnen leeftijd[3]).

2. Hij beval dan, reeds dronken zijnde, dat men de gouden en zilveren vaten zou halen, welke zijn vader Nabuchodonosor had medegebracht uit den tempel te Jerusalem, opdat daaruit zouden drinken de koning en zijne rijksgrooten en zijne gemalinnen en bijvrouwen[4]).

3. Toen haalde men de gouden

---

tassar toen te Babylon. Waarschijnlijk had hij zich in den sterken stadsburg verschanst, toen Gubaru de stad Babylon zonder belegering (in Juli 539) was binnengetrokken. Aldaar vierde men in den laatsten nacht het feest, dat hier verder verhaald wordt. — Daniël kon derhalve met recht Baltassar *koning* noemen, op dezelfde wijze als Jer. XLVI 2 Nabuchodonosor tijdens het leven van zijn vader den titel van koning draagt. Mogelijk werd hij door het leger van Akkad, dat tegen Nabonidus in opstand was gekomen, werkelijk tot koning uitgeroepen of heeft hij zijnen vader als koning opgevolgd, toen deze door Gubaru was gevangen genomen.

²) Naar Xenophon (Cyrop. VII 15) en Herodotus (I 191) vierde men in Babylon feest, toen de vesting of de stadsburg bij verrassing door het leger van Cyrus werd ingenomen. Vgl. Is. XXI 5. *Duizend,* een bepaald voor een onbepaald getal, geeft te kennen, dat eene overgroote menigte volks was genoodigd. Vgl. Esth. I 5. Naar Ctesias (bij Athen. Deipnos 4, 146) spijsde de koning van Perzië dagelijks vijftien duizend lieden van zijne tafel; naar Curtius noodigde Alexander tien duizend gasten aan zijn gastmaal.

³) Aram.: «voor het aangezicht der duizenden dronk hij wijn». Naar Oostersch gebruik was de koning op eene verhevenheid aan eene afzonderlijke tafel gezeten en zaten de gasten vóór hem.

⁴) Volgens Xenophon (Cyrop. VII 5, 15 volg.) verspilde de koning van Babel, die bij de verovering der stad gedood werd, in losbandigheid en goddeloosheid zijne jeugd. Zóó was ook hier het gedrag van Baltassar. In plaats van *reeds dronken zijnde* heeft het Aram.: «bij den smaak van den wijn». Zie voor de wegvoering der tempelvaten I 2. — *Nachuchodonosor* heet hier in oneigenlijken zin de *vader* van Baltassar. In de Semietische talen heeft het woord *vader* eene ruime beteekenis en duidt niet alleen voorzaten, doch ook voorgangers op den troon aan. Zoo heet b.v. koning Jehu van Israël in de annalen van Salmanasar «de zoon van Omri» of «Amri», hoewel hij niet tot het geslacht van Amri behoorde, doch alleen verre opvolger was. De Babylonische koning Merodach, naar Is. XXXIX 1 «de zoon van Baladan», heet in de annalen van Sargon «de zoon van Jakin», omdat hij op diens troon was gezeten. Om dezelfde reden kan Nabuchodonosor de *vader* van Baltassar heeten. Waarschijnlijk was bovendien de moeder van Baltassar eene dochter van Nabuchodonosor en had Nabonidus, die zelf een indringer was, haar gehuwd om zich, naar het gebruik dier tijden, het recht op den troon te verzekeren. Naar luid van het opschrift van Behistun kwam onder Darius Hystaspis Babylonië tweemaal in opstand, onder aanvoering telkens van een bedrieger, die naar den troon stond onder de leuze: «ik ben Nabuchodonosor, de zoon van Nabonidus». Bijgevolg heeft deze laatste koning een zoon gehad met name Nabuchodonosor en mag men hieruit met waarschijnlijkheid besluiten, dat hij zich met dien beroemden koning had vermaagschapt. — Overeenkomstig de Babylonische zeden waren de *gemalinnen en bijvrouwen* met den koning en zijne rijksgrooten aan denzelfden feestdisch gezeten. Dit was in strijd met de Perzische, Grieksche en Romeinsche gebruiken (vgl. Esth. I 10, 11; Flav. Jos. Antiq. XI 6, 1; Corn. Nepos Prooem. § 6; Herod. V 18); niet echter met de gebruiken der Babyloniërs (Cyrop. V 2, 28; Herod. I 191; Curt. V 1, 38).

et argentea, quæ asportaverat de templo, quod fuerat in Jerusalem: et biberunt in eis rex, et optimates ejus, uxores et concubinæ illius.

4. Bibebant vinum, et laudabant deos suos aureos, et argenteos, æreos, ferreos, ligneosque et lapideos. *Jer. LI 37 39.*

5. In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: et rex aspiciebat articulos manus scribentis.

6. Tunc facies regis commutata est, et cogitationes ejus conturbabant eum: et compages renum ejus solvebantur, et genua ejus ad se invicem collidebantur.

7. Exclamavit itaque rex fortiter ut introducerent magos, Chaldæos, et aruspices. Et proloquens rex ait sapientibus Babylonis: Quicumque legerit scripturam hanc, et interpretationem ejus manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, et torquem auream habebit in collo, et tertius in regno meo erit.

8. Tunc ingressi omnes sapientes regis non potuerunt nec scripturam legere, nec interpretationem indicare regi.

9. Unde rex Baltassar satis conturbatus est, et vultus illius immu-

en zilveren vaten, welke men had medegebracht uit den tempel te Jerusalem; en daaruit dronken de koning en zijne rijksgrooten, zijne gemalinnen en bijvrouwen.

4. Zij dronken wijn en loofden hunne gouden en zilveren, koperen, ijzeren en houten en steenen goden[5]).

5. Terzelfder stond verschenen vingeren, als van eene menschenhand, die schreef tegenover den luchter op het vlak van den muur der koninklijke zaal[6]); en de koning zag de geledingen der hand, die schreef.

6. Toen veranderde het gelaat des konings, en zijne gedachten ontstelden hem; en de geledingen zijner lendenen werden ontbonden, en zijne knieën schokten tegen elkander.

7. De koning riep dan luidkeels, dat men de magiërs, de Chaldeeën en de wichelaars[7]) zou ontbieden. En de koning hief aan en zeide tot de wijzen van Babylon: Al wie dit schrift leest en mij zijne beteekenis bekend maakt, zal in purper gekleed worden en een gouden keten om zijnen hals hebben[8]) en de derde in mijn rijk zijn[9]).

8. Toen traden al de wijzen des konings toe, en zij konden noch het schrift lezen noch de uitlegging geven aan den koning[10]).

9. Daarom was koning Baltassar zeer ontsteld, en zijn gelaat veran-

---

[5]) Zij dronken wijn uit de tempelvaten des Heeren en loofden daarbij hunne goden, die, naar hunne opvatting, den God van Israël hadden overwonnen. Zie I noot 2.

[6]) Naar den grondtekst schreven de vingeren der hand tegenover den luchter, waarschijnlijk den hoofdluchter van 's konings tafel, «op de kalk van den muur», en dus op eene duidelijk zichtbare plaats. — Uit de opgravingen blijkt, dat de muren der binnenkamers in de Babylonische paleizen soms met kalk bestreken waren.

[7]) Zie II noot 4 en 27.

[8]) Een purperen kleed en een gouden keten waren de hoogste onderscheiding zoowel in het oude Egypte (Gen. XLI 42) als later bij de Perzen (Esth. VI 8).

[9]) Aram.: «en als de derde zal hij in mijn rijk heerschen». In Gen. XLI 40 (vgl. I Reg. XXIII 17; II Par. XXVIII 7; Esth. X 3) belooft Pharao «de tweede» plaats in zijn rijk. Daar echter Baltassar zelf de tweede was, dewijl zijn vader Nabonidus nog leefde, kon hij niet meer beloven.

[10]) Het wonderbare schrift was volgens sommigen met onbekende teekenen geschreven; althans konden zij daaruit geen verstaanbare woorden vormen en nog minder eenen zin aan die letters vastknoopen.

tatus est: sed et optimates ejus turbabantur.
10. Regina autem pro re, quæ acciderat regi, et optimatibus ejus, domum convivii ingressa est: et proloquens ait: Rex in æternum vive: non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur.

11. Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se: et in diebus patris tui scientia et sapientia inventæ sunt in eo: nam et rex Nabuchodonosor pater tuus principem magorum, incantatorum, Chaldæorum, et aruspicum constituit eum, pater, inquam, tuus, o rex:
12. Quia spiritus amplior, et prudentia, intelligentiaque et interpretatio somniorum, et ostensio secretorum, ac solutio ligatorum inventæ sunt in eo, hoc est in Daniele: cui rex posuit nomen Baltassar: nunc itaque Daniel vocetur, et interpretationem narrabit.

13. Igitur introductus est Daniel coram rege. Ad quem præfatus rex ait: Tu es Daniel de filiis captivitatis Judæ, quem adduxit pater meus rex de Judæa?

14. Audivi de te quoniam spiritum deorum habeas: et scientia, intelligentiaque ac sapientia ampliores inventæ sunt in te.
15. Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut

derde; en ook zijne rijksgrooten waren ontsteld.
10. De koningin nu kwam, om hetgeen den koning en zijnen rijksgrooten overkomen was, het huis des gastmaals binnen[11]); en het woord nemende, sprak zij: Koning, leef in eeuwigheid! Laat uwe gedachten u niet ontstellen en uw gelaat niet veranderen!
11. Er is een man in uw rijk, die den geest der heilige goden in zich heeft[12]); en in de dagen van uwen vader werden kennis en wijsheid in hem bevonden; want ook koning Nabuchodonosor, uw vader, maakte hem tot overste der magiërs, der bezweerders, der Chaldeën en der wichelaars, ja, uw vader, o koning!
12. Omdat een voortreffelijke geest en wijsheid en verstand en het verklaren van droomen en het openbaren van verborgenheden en het ontwarren van ingewikkelde zaken in hem bevonden werden, te weten in Daniël, aan wien de koning den naam Baltassar heeft gegeven; laat nu daarom Daniël roepen, en hij zal de uitlegging geven[13]).
13. Daniël werd dan voor den koning gebracht. En de koning hief aan en sprak tot hem: Gij, zijt gij Daniël, uit de zonen der gevangenschap van Juda, dien mijn vader, de koning, herwaarts gevoerd heeft uit Judea?
14. Ik heb van u gehoord, dat gij den geest der goden hebt en dat voortreffelijke kennis en verstand en wijsheid bevonden zijn in u.
15. En nu zijn voor mijn aangezicht opgetreden de wijzen, de ma-

---

[11]) Naar het Aram. kwam zij in de feestzaal «wegens de woorden des konings en der rijksgrooten», welke het geheele hof in opschudding brachten.
[12]) Zie IV 5, 6.
[13]) Ofschoon Daniël onder koning Baltassar nog dezelfde waardigheid aan het hof bekleedde, welke hij van Nabuchodonosor had ontvangen (vgl. II 48 met VIII 1, 27), spreekt hier de koningin van hem als ware hij aan den koning onbekend. Waarschijnlijk wist deze niet, dat zijn dienaar Beeltesja'tztzar (I noot 10) dezelfde was als de Judeesche balling *Daniël* (zie v. 13), die onder Nabuchodonosor door zijne wijsheid vermaard was. Dit schijnt te volgen uit de nadrukkelijke verklaring der koningin *te weten in Daniël* enz.

scripturam hanc legerent, et interpretationem ejus indicarent mihi: et nequiverunt sensum hujus sermonis edicere.

16. Porro ego audivi de te, quod possis obscura interpretari, et ligata dissolvere: si ergo vales scripturam legere, et interpretationem ejus indicare mihi, purpura vestieris, et torquem auream circa collum tuum habebis, et tertius in regno meo princeps eris.

17. Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, et dona domus tuæ alteri da: scripturam autem legam tibi, rex, et interpretationem ejus ostendam tibi.

18. O rex, Deus altissimus regnum, et magnificentiam, gloriam, et honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo.

19. Et propter magnificentiam, quam dederat ei, universi populi, tribus, et linguæ tremebant, et metuebant eum: quos volebat, interficiebat: et quos volebat, percutiebat: et quos volebat, exaltabat: et quos volebat, humiliabat.

20. Quando autem elevatum est cor ejus, et spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, et gloria ejus ablata est:

21. Et a filiis hominum ejectus est, sed et cor ejus cum bestiis positum est, et cum onagris erat habitatio ejus: fœnum quoque ut bos comedebat, et rore cœli corpus ejus infectum est, donec cognosceret quod potestatem haberet Altissimus in

giërs[14]), om dit schrift te lezen en er mij de uitlegging van bekend te maken, en zij konden den zin van dit woord niet verklaren.

16. Maar ik heb van u gehoord, dat gij duistere dingen kunt uitleggen en ingewikkelde zaken ontwarren; indien gij dus het schrift kunt lezen en er mij de uitlegging van bekend maken, zult gij in purper gekleed worden en een gouden keten om uwen hals hebben en de derde vorst in mijn rijk zijn.

17. Daarop antwoordde Daniël en sprak voor den koning: Uwe geschenken mogen de uwe blijven en geef de giften van uw huis aan een ander; het schrift echter zal ik voor u lezen, koning, en de uitlegging er van u bekend maken.

18. O koning, de allerhoogste God had heerschappij en heerlijkheid, roem en eer gegeven aan Nabuchodonosor, uwen vader.

19. En wegens de heerlijkheid, die Hij hem gegeven had, sidderden en vreesden voor hem alle volken, stammen en talen; wie hij wilde, doodde hij; en wie hij wilde, sloeg hij[15]); en wie hij wilde, verhief hij; en wie hij wilde, vernederde hij.

20. Toen echter zijn hart zich verhief en zijn geest zich verhardde tot hoovaardij[16]), werd hij ontzet van zijn koninklijken troon, en zijne heerlijkheid werd weggenomen.

21. En uit de kinderen der menschen werd hij verstooten, ja zelfs werd zijn hart met de dieren gelijkgesteld, en bij de woudezels[17]) was zijn verblijf; en hooi at hij als een rund, en met den dauw des hemels werd zijn lichaam bevochtigd, totdat hij erkende, dat de Allerhoog-

---

[14]) *De wijzen,* te weten *de magiërs;* onder dezen zijn de overige wijzen (v. 7) begrepen.

[15]) Naar de Syrische vertaling: «behield hij in het leven». Daniël verheft de grootheid van Nabuchodonosor om Baltassar te doen beseffen, dat zijne hoovaardij minder verschoonbaar is dan die van zijn grooten voorvader.

[16]) Ondanks de waarschuwing, die God hem in den droom gegeven had; zie IV 22—24, 27.

[17]) Allerschuwste dieren. Zie verder IV 22, 29, 30.

regno hominum: et quemcumque voluerit, suscitabit super illud.

22. Tu quoque filius ejus Baltassar, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia:
23. Sed adversum Dominatorem cœli elevatus es: et vasa domus ejus allata sunt coram te: et tu, et optimates tui, et uxores tuæ, et concubinæ tuæ vinum bibistis in eis: deos quoque argenteos, et aureos, et æreos, ferreos, ligneosque et lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti: porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, et omnes vias tuas, non glorificasti.

24. Idcirco ab eo missus est articulus manus, quæ scripsit hoc, quod exaratum est.
25. Hæc est autem scriptura, quæ digesta est: MANE, THECEL, PHARES.
26. Et hæc est interpretatio sermonis. MANE: numeravit Deus regnum tuum, et complevit illud.

27. THECEL: appensus es in statera, et inventus es minus habens.
28. PHARES: divisum est regnum tuum, et datum est Medis, et Persis.

29. Tunc jubente rege indutus est Daniel purpura, et circumdata est torques aurea collo ejus: et præ-

ste macht heeft over het koninkrijk der menschen en Hij daarover kan aanstellen wien Hij wil.
22. Ook gij, zijn zoon Baltassar, gij hebt uw hart niet verootmoedigd, ofschoon gij dit alles wist;
23. maar tegen den Opperheer des hemels hebt gij u verheven; en de vaten van zijn huis heeft men voor u gebracht; en gij en uwe rijksgrooten en uwe gemalinnen en uwe bijvrouwen hebt daaruit wijn gedronken; ook uwe zilveren en gouden en koperen, ijzeren en houten en steenen goden, die niet zien noch hooren noch voelen, hebt gij geprezen; maar den God, die uwen adem en al uwe wegen in zijne hand heeft, hebt gij niet verheerlijkt.
24. Daarom is van Hem de geleding eener hand gezonden, die geschreven heeft wat daar is opgeteekend.
25. Dit nu is het schrift, dat geschreven is: *Mane, Thecel, Phares.*

26. En dit is de uitlegging der spreuk. *Mane:* geteld heeft God uw rijk, en Hij heeft er een einde aan gemaakt.
27. *Thecel:* gewogen zijt gij in de schaal, en gij zijt te licht bevonden.
28. *Phares:* verdeeld is uw rijk, en het is gegeven aan de Meden en Perzen[18]).
29. Daarop werd Daniël, op bevel des konings, in purper gekleed, en een gouden keten werd om zij-

[18]) De zin is: God heeft de dagen van uw rijk, welker getal vol is, *geteld* en aan uw rijk, het rijk der Chaldeeën, een einde gemaakt. Gij zijt *gewogen* met uwe werken *in de schaal* van Gods rechtvaardig oordeel (vgl. Job. XXXI 6), en *te licht bevonden. Verdeeld is uw rijk,* d. i. van u afgenomen en aan een ander volk toegedeeld. Dit *verdeelen* van het Babylonische rijk is niet in dien zin te verstaan, dat de twee hierna genoemde volken, de *Meden* en de *Perzen*, elk een deel van dit rijk zouden bekomen. Dit toch is in strijd met IX 1, alwaar na de vervulling der profetie het vroegere Babylonische rijk als één en onverdeeld wordt voorgesteld. Evenwel wijst het *verdeelen* op de twee genoemde volken, waaruit het ééne Medo-Perzische rijk bestond. Wellicht is het woord *phares* (Aram.: «perees») met opzet gekozen, als eene woordspeling bevattende met den naam der Perzen (*«paras»*). De volgende woorden *en het is gegeven aan de Meden en Perzen* bepalen nauwkeurig den zin van het voorafgaande *verdeeld* en leeren tevens, dat in de Profetie van Daniël het Medo-Perzische rijk, en geenszins het Medische en daarna het Perzische, op het Babylonische wereldrijk volgt.

dicatum est de eo quod haberet potestatem tertius in regno suo.

30. Eadem nocte interfectus est Baltassar rex Chaldæus.

31. Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.

nen hals gehangen; en van hem werd afgekondigd[19]), dat hij macht zou hebben als derde in zijn rijk.
30. In denzelfden nacht werd Baltassar, de Chaldeeuwsche koning, gedood[20]).
31. En Darius de Meder volgde op in het koninkrijk, twee en zestig jaren oud[21]).

---

[19]) In de feestzaal. — Daniël nam die eerbewijzen aan als eene hulde aan God, die door zijnen mond had gesproken.

[20]) In dezen laatsten nacht werd het versterkte gedeelte der stad, waarin *Baltassar* zich verschanst had, bij verrassing ingenomen door de krijgslist, waarvan Herodotus gewaagt, te weten door het afleiden van het water, waardoor de stad werd beschut. Zoo drong het leger van Gubaru in den slecht bewaakten stadsburg binnen. Dit geschiedde waarschijnlijk tusschen Juli en October 539. Vgl. noot 1 aan het einde en noot 21.

[21]) In het Aram. staat aan het begin van het volgende hoofdstuk: «En Darius de Meder *ontving* het koninkrijk» enz. Van *Darius den Meder* als *opvolger* van den laatsten Chaldeeuwschen koning kan geen sprake zijn. Want de annalen van Nabonidus, de Cyrus-cylinder en de contracttafeltjes van dien tijd laten volstrekt geene ruimte voor eene tusschenregeering tusschen Nabonidus-Baltassar en Cyrus. In de contracten van dien tijd wordt naar Nabonidus gedateerd tot den 10den der achtste maand van 539, hoewel Babylon toen omstreeks vier maanden in het bezit van het leger van Cyrus was. Op den 24sten derzelfde maand, dus veertien dagen later, dateerde men te Babylon naar Cyrus «den koning der landen», en Cyrus blijft dit in de contracten tot zijn laatste jaar, in 530. Tusschen Nabonidus en Cyrus is derhalve geen zelfstandig *koning* van Babylon denkbaar. Doch ook een «Darius de Meder» als *onderkoning* van Cyrus te Babylon schijnt door de opschriften uitgesloten. Want volgens «de annalen van Nabonidus en Cyrus» nam «Gubaru, stadhouder van het land Gutium, met het leger van Cyrus» Babylon in op den 16den Tammuz (half Juli) van het 17e jaar van Nabonidus (in 539). Den 3den der achtste maand (einde October) van hetzelfde jaar kwam Cyrus zelf te Babylon en stelde «Gubaru, zijnen stadhouder, aan als stadhouder in Babylon». In het volgende jaar vindt men op de contracttafeltjes van Nisan (April) af «Cambyses, den zoon van Cyrus, koning van Babylon», terwijl terzelfder tijd Cyrus «koning der landen» blijft heeten. Cambyses voert er den titel «koning van Babylon» minstens tot het einde van Tammuz van 538. Doch reeds van de volgende maand Ab vindt men geregeld dateeringen naar Cyrus, «koning van Babylon», soms met, soms zonder den titel «koning der landen», terwijl Cambyses niet meer genoemd wordt vóór den dood van Cyrus. Er kan dus in 539 en 538 van geen onderkoning te Babylon sprake zijn, tenzij van Gubaru of van Cambyses. Doch Gubaru was alleen stadhouder en bleef dit slechts eenige maanden. Cambyses kon toen den leeftijd van *twee en zestig jaren* niet bereikt hebben, want zijn vader Cyrus was toen ongeveer tot dien leeftijd gekomen; hij droeg slechts enkele maanden den titel «koning van Babylon», waarschijnlijk omdat inmiddels Cyrus op nieuwe veroveringstochten uit was. En daarna zwijgen de opschriften volstrekt van een anderen koning van Babylon. — Wien men onder «Darius den Meder» moet verstaan, blijft tot nu toe een onopgelost vraagstuk. Volgens sommigen is hij een koning van Medië, dien Cyrus na de overwinning en gevangenneming van Astyages (in 550) op den troon van Medië geplaatst heeft, misschien Astyages zelf (zie op XIII 65). Het is opmerkelijk, dat Cyrus zich op zijnen «cylinder» wel «koning van Babylon, koning van Sumer en Accad, koning der vier landstreken, koning van Elam» noemt, maar niet «koning van Medië». Hoewel Medië door hem was veroverd, bestaat er voor de werkelijke regeering van Cyrus over Medië geen enkel bewijs. Doch tegen het vermoe-

CAPUT VI.

HOOFDSTUK VI.

Daniël onder Darius. Het verbod des konings (v. 1—9); Daniël in den leeuwenkuil (v. 10—17); zijne redding en de dood zijner belagers (v. 18—24). Bevelschrift van Darius om den God van Daniël te vreezen (v. 25—27). Besluit (v. 28).

1. Placuit Dario, et constituit super regnum satrapas centum viginti ut essent in toto regno suo.

2. Et super eos principes tres, ex quibus Daniel unus erat: ut satrapæ illis redderent rationem, et rex non sustineret molestiam.

3. Igitur Daniel superabat omnes principes, et satrapas: quia spiritus Dei amplior erat in illo.

4. Porro rex cogitabat constituere

1. Het behaagde Darius en hij stelde over het rijk honderd en twintig satrapen aan, opdat zij in geheel zijn rijk zouden zijn[1]),

2. en over hen drie oversten, van wie Daniël één was, opdat de satrapen aan hen rekenschap zouden geven en de koning geen last zou lijden[2]).

3. Daniël dan overtrof al de oversten en de satrapen, omdat de geest van God overvloediger in hem was[3]).

4. De koning nu dacht er aan,

den, dat «Darius» een koning van Medië zou zijn, strijdt IX 1, alwaar sprake is van «Darius, die gebood over het rijk der Chaldeeën». Men kan echter veronderstellen, dat op de verschillende plaatsen van het boek Daniël, waar «Darius» genoemd wordt (V 31; VI 1, 28; IX 1; XI 1), niet altijd van een en denzelfden koning sprake is. De Septuagint en Theodotion verwisselen in XI 1 «Darius den Meder» met «Cyrus». Zou deze laatste wellicht ook hier in V 31 bedoeld zijn? De leeftijd van *twee en zestig jaren* past op Cyrus, die volgens de oude geschiedschrijvers in 530 op zeventigjarigen leeftijd is gestorven.

[1]) Waarschijnlijk had de hier verhaalde gebeurtenis niet plaats in *Babylon;* want op Babylon of op de Babyloniërs wordt in het verhaal zelfs niet gezinspeeld, terwijl toch elders overal, waar iets uit het Babylonische rijk verhaald wordt, de Chaldeeën of Babyloniërs genoemd worden (vgl. IX 1; XIII 1; XIV 2 volg.). Telkens en uitsluitend is er sprake van de Meden en Perzen; zie v. 8, 12, 15. Flav. Josephus (Antiq. X 11, 4) bericht, dat de hier genoemde «Darius» den profeet Daniël medenam naar *Medië* en hem groote eer bewees, dat de profeet zich te Ecbatana, de hoofdstad van Medië, een paleis bouwde, welk paleis ten tijde van Josephus nog «behouden gebleven» en aan de bewaking «van een Joodschen priester» toevertrouwd was. — Welke koning hier met Darius bedoeld wordt, is wederom geheel onzeker. Sommigen denken aan Darius Hystaspis, die van 522 koning was van het Medo-Perzische rijk en volgens Herodotus (III 89) zijn rijk in twintig provinciën («archai») verdeelde, waarvan de hier genoemde *honderd en twintig satrapieën* onderdeelen kunnen zijn. Deze vorst past echter bezwaarlijk bij Daniël, die in 605 op jeugdigen leeftijd in Babylon was gekomen (zie I noot 5). Hetzelfde bezwaar geldt tegen den Magiër Bardia of Barzia, den valschen Smerdis, die zich in 523 van den troon van Perzië meester maakte, hoewel eenige overeenkomst tusschen de namen Bardia en Darjawesj (Darius) niet valt te loochenen en hij (bij Herodotus III 73) uitdrukkelijk een *Meed* genoemd wordt, die de Perzische rijksgrooten naar de oogen moest zien. Mogelijk is dezelfde Medische koning (Astyages?) bedoeld, die in V noot 21 verondersteld werd. In dit geval was Cyrus slechts in naam diens suzerein; want blijkens het verhaal (zie v. 1, 2, 4, 7—15 en 25—27) oefende «Darius» de oppermacht uit in den volsten zin des woords.

[2]) d. i. Geen nadeel zou lijden. Aan de satrapen was vooral het heffen der belastingen opgedragen.

[3]) Aldus mocht Daniël van zich zelven spreken, want hij gaf alle eer aan God. Vgl. V 12.

eum super omne regnum: unde principes, et satrapæ quærebant occasionem ut invenirent Danieli ex latere regis: nullamque causam, et suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, et omnis culpa, et suspicio non inveniretur in eo.

5. Dixerunt ergo viri illi: Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui.

6. Tunc principes, et satrapæ surripuerunt regi, et sic locuti sunt ei: Dari rex in æternum vive:

7. Consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus, et satrapæ, senatores, et judices ut decretum imperatorium exeat, et edictum: Ut omnis, qui petierit aliquam petitionem a quocumque deo, et homine usque ad triginta dies, nisi a te rex, mittatur in lacum leonum.

8. Nunc itaque rex confirma sententiam, scribe decretum: ut non immutetur quod statutum est a Medis et Persis, nec prævaricari cuiquam liceat. *Esth. I 19.*

9. Porro rex Darius proposuit edictum, et statuit.

hem over het geheele rijk aan te stellen; daarom zochten de oversten en de satrapen een voorwendsel te vinden tegen Daniël van den kant des konings[4]); en zij konden geen grond noch verdenking vinden, omdat hij getrouw was en er geenerlei schuld noch verdenking in hem te vinden was.

5. Daarom zeiden die mannen: Wij zullen tegen dezen Daniël geenerlei voorwendsel vinden, tenzij misschien in de wet van zijnen God[5]).

6. Toen overvielen de oversten en de satrapen den koning, en aldus spraken zij tot hem: Koning Darius, leef in eeuwigheid!

7. Al de oversten van uw rijk, de landvoogden en de satrapen, de raadsleden en de rechters, hebben met elkander beraadslaagd[6]), dat er een koninklijk besluit moet uitgaan en een voorschrift: Dat al wie gedurende dertig dagen eenige bede richt tot eenigen god en mensch, behalve tot u, koning, in den leeuwenkuil zal geworpen worden[7]).

8. Welaan dan, koning, stel een voorschrift vast, onderschrijf een besluit, opdat niet veranderd worde wat is vastgesteld door de Meden en Perzen, en niemand het schenden moge[8]).

9. Dienvolgens vaardigde koning Darius een bevelschrift uit en bekrachtigde het.

---

[4]) Naar de handschriften en vele oude uitgaven der Vulgaat: *ex parte regni*, d. i. van de zijde des bestuurs. M. a. w. de in de stad aanwezige rijksgrooten (want van hen alleen kan hier sprake zijn) bespiedden den profeet, of zij in zijn bestuur iets berispelijks konden vinden om hem aan te klagen.

[5]) Konden zij Daniël voor de keuze stellen om hetzij aan zijne Wet hetzij aan den koning ontrouw te worden, dan hadden zij hun doel bereikt. Want zij wisten, dat hij de gehoorzaamheid aan God zou stellen boven elk voorschrift van menschen.

[6]) De opsomming van de verschillende *oversten* des rijks (zie III 2) diende om indruk te maken op den koning.

[7]) Om den ondergang van Daniël te bewerken was het voldoende, dat het koninklijk besluit werd afgekondigd in de stad, waar Daniël woonde. — Aan koningen werd meermalen goddelijke eer bewezen. Dit bevestigt o. a. Curtius (VIII 5, 11) van de Perzische koningen. — De *leeuwenkuil* was waarschijnlijk eene gemetselde groeve, die van boven met traliën was gesloten. Hierin werden misdadigers en krijgsgevangenen geworpen. Van eene dergelijke wreedheid is ook sprake in de annalen van Assurbanipal.

[8]) Naar de grondwet der Meden en Perzen mocht een door den koning onderteekend en met het koninklijk zegel bekrachtigd besluit niet worden herroepen of veranderd. Vgl. Esth. I 19; VIII 8.

10. Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: et fenestris apertis in cœnaculo suo contra Jerusalem tribus temporibus in die flectebat genuà sua, et adorabat, confitebaturque coram Deo suo sicut et ante facère consueverat.

11. Viri ergo illi curiosius inquirentes invenerunt Danielem orantem, et obsecrantem Deum suum.

12. Et accedentes locuti sunt regi super edicto: Rex numquid non constituisti, ut omnis homo, qui rogaret quemquam de diis, et hominibus usque ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait: Verus est sermo juxta decretum Medorum, atque Persarum, quod prævaricari non licet.

13. Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de filiis captivitatis Juda, non curavit de lege tua, et de edicto, quod constituisti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua.

14. Quod verbum cum audisset rex, satis contristatus est: et pro Daniele posuit cor ut liberaret eum, et usque ad occasum solis laborabat ut erueret illum.

15. Viri autem illi intelligentes regem dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum, atque Persarum est ut omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari.

10. En toen Daniël dit vernomen had, te weten dat de wet was vastgesteld, ging hij in zijn huis; en de vensters in zijne opperzaal naar Jerusalem heen openende, boog hij op de drie tijden daags zijne knieën en aanbad en loofde zijnen God, gelijk hij ook te voren placht te doen[9]).

11. Die mannen dan, die hem nauwkeurig gadesloegen[10]), vonden Daniël biddende en smeekende tot zijnen God.

12. En zij begaven zich tot den koning en spraken van het bevel: Koning, hebt gij niet vastgesteld, dat ieder mensch, die gedurende dertig dagen tot iemand van de goden en menschen zal bidden, behalve tot u, koning, in den leeuwenkuil zal geworpen worden? En de koning antwoordde hun en zeide: Waar is het woord[11]), naar de wet der Meden en Perzen, die niet geschonden mag worden.

13. Toen antwoordden en zeiden zij voor den koning: Daniël, uit de zonen der gevangenschap van Juda, heeft zich niet gestoord aan uwe wet en aan het voorschrift, dat gij hebt vastgesteld; maar op de drie tijden daags doet hij zijn gebed.

14. Toen nu de koning dit woord vernam, werd hij zeer bedroefd; en te gunste van Daniël zette hij zijn hart er op om hem te redden, en tot zonsondergang gaf hij zich moeite om hem te bevrijden.

15. Doch die mannen begrepen den koning[12]) en zeiden tot hem: Weet, koning, dat het eene wet der Meden en Perzen is, dat geen besluit, hetwelk de koning heeft vastgesteld, mag veranderd worden.

---

[9]) De *opperzaal* was de gewone bidplaats (zie III Reg. XVII 19 volg.; Act. I 13; X 9). Zij had, naar het Aram., vensters, die naar Jerusalem «geopend» waren. Ook na de verwoesting bleef Jerusalem en de tempelberg het heilige oord van Gods beloften (zie III Reg. VIII 33—48; IX 3). Zie voor de drie tijden des gebeds Ps. LIV 18 en vgl. Act. III 1 en X 9; het waren de uren van het morgen- en het avondoffer en het middaguur.

[10]) Naar het Aram.: «hem overvielen», zeker op één der drie bidstonden.

[11]) Aram.: «Het woord (of de zaak) is vastgesteld».

[12]) Aram.: «overvielen» of «bestormden» den koning (zie v. 6, 11), d. i. drongen met velen te gelijk aan op de voltrekking van het vonnis.

16. Tunc rex præcepit: et adduxerunt Danielem, et miserunt eum in lacum leonum. Dixitque rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te.

17. Allatusque est lapis unus, et positus est super os laci: quem obsignavit rex annulo suo, et annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.

18. Et abiit rex in domum suam, et dormivit incœnatus, cibique non sunt allati coram eo, insuper et somnus recessit ab eo.

19. Tunc rex primo diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit:

20. Appropinquansque lacui, Danielem voce lacrymabili inclamavit, et affatus est eum: Daniel serve Dei viventis, Deus tuus, cui tu servis semper, putasne valuit te liberare a leonibus?

21. Et Daniel regi respondens ait: Rex in æternum vive:

22. Deus meus misit Angelum suum, et conclusit ora leonum, et non nocuerunt mihi: quia coram eo justitia inventa est in me: sed et coram te, rex, delictum non feci. *I Mach. II 60; Hebr. XI 33.*

23. Tunc vehementer rex gavisus est super eo, et Danielem præcepit educi de lacu: eductusque est Daniel de lacu, et nulla læsio inventa est in eo, quia credidit Deo suo.

24. Jubento autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusaverant Da-

16. Toen gaf de koning bevel; en zij brachten Daniël voor en wierpen hem in den leeuwenkuil[13]). En de koning zeide tot Daniël: Uw God, dien gij gestadig dient, Hij zal u redden.

17. En men haalde eenen steen en legde hem op de opening van den kuil; en de koning verzegelde dien met zijnen ring en met den ring zijner rijksgrooten, opdat er niets tegen Daniël zou geschieden[14]).

18. En de koning ging heen naar zijn huis en legde zich ongespijsd te ruste, en hij liet zich geene spijzen voorzetten, bovendien week ook de slaap van hem.

19. Toen stond de koning bij de eerste morgenschemering op en spoedde zich naar den leeuwenkuil.

20. En nabij den kuil komende, riep hij met klagende stem tot Daniël en sprak tot hem: Daniël, dienaar van den levenden God, heeft uw God, dien gij gestadig dient, u kunnen redden van de leeuwen[15])?

21. En Daniël antwoordde den koning en sprak: Koning, leef in eeuwigheid!

22. Mijn God heeft zijnen engel gezonden, en Hij heeft de muilen der leeuwen toegesloten, en zij hebben mij geen leed gedaan, omdat voor Hem gerechtigheid in mij bevonden is; maar ook voor u, koning, heb ik geen misdrijf gepleegd.

23. Toen verheugde de koning zich zeer over hem, en hij beval Daniël uit den kuil te trekken; en Daniël werd uit den kuil getrokken, en geen letsel werd aan hem gevonden, omdat hij vertrouwd had op zijnen God.

24. Doch op bevel des konings werden die mannen voorgebracht,

[13]) Naar Oostersch gebruik volgde de terechtstelling onmiddellijk op het vonnis.

[14]) Aram.: «opdat er niets zou veranderd wórden ten aanzien van Daniël», noch van den kant der rijksgrooten te zijnen nadeele, noch van den kant des konings tot zijne bevrijding.

[15]) Darius noemt God met den naam, dien hij uit den mond van Daniël meermalen vernomen had. Hij is de *levende God*, omdat Hij, het leven zelf, de bron is van alle leven en als zoodanig onderscheiden is van de doode afgoden.

nielem: et in lacum leonum missi sunt, ipsi, et filii, et uxores eorum: et non pervenerunt usque ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, et omnia ossa eorum comminuerunt.

25. Tunc Darius rex scripsit universis populis, tribubus, et linguis habitantibus in universa terra: Pax vobis multiplicetur.

26. A me constitutum est decretum, ut in universo imperio, et regno meo tremiscant, et paveant Deum Danielis: ipse est enim Deus vivens, et æternus in sæcula: et regnum ejus non dissipabitur, et potestas usque in æternum. *Supra III 96,*

27. Ipse liberator, atque salvator, faciens signa, et mirabilia in cœlo, et in terra: qui liberavit Danielem de lacu leonum.

28. Porro Daniel perseveravit usque ad regnum Darii, regnumque Cyri Persæ. *Supra I 21.*

die Daniël hadden aangeklaagd; en zij werden in den leeuwenkuil geworpen, zij en hunne kinderen en hunne vrouwen[16]); en zij kwamen niet tot aan den bodem van den kuil, toen reeds de leeuwen hen aangrepen en al hunne beenderen vermorzelden[17]).

25. Daarop schreef koning Darius aan alle volken, stammen en talen, die op de gansche aarde woonden: Vrede zij ulieden in rijke mate!

26. Door mij is een besluit vastgesteld, dat men in geheel mijn rijksgebied en koninkrijk den God van Daniël vreeze en duchte; Hij toch is een levende God en een eeuwige voor immer, en zijn rijk zal niet vernietigd worden, en zijne macht duurt tot in eeuwigheid.

27. Hij is een redder en verlosser, Hij doet teekenen en wonderen in den hemel en op de aarde; Hij, die Daniël gered heeft uit den leeuwenkuil[18]).

28. Daniël nu bleef gedurende de regeering van Darius en de regeering van Cyrus den Pers[19]).

---

[16]) Overeenkomstig de Perzische gebruiken (Herodot. III 119; vgl. Esth. XVI 18) werden de schuldigen met hunne vrouwen en kinderen omgebracht. Niet al de satrapen (v. 1), doch zij, die Daniël hadden aangeklaagd, werden op die wijze gestraft.

[17]) Hierdoor schitterde des te meer het wonder der redding van Daniël.

[18]) Zie II noot 48 en III noot 60.

[19]) Aram.: «Daniël was gelukkig onder de regeering van Darius en onder de regeering van Cyrus, den Pers». Is hier een koning *na* Cyrus bedoeld (zie noot 1), dan is de zin: Daniël was gelukkig onder Darius gelijk hij het was onder Cyrus; zie I Reg. XII 15, alwaar eveneens *en* in de beteekenis van *als* of *gelijk* voorkomt (vgl. Job V 7; XII 11; XIV 19; Prov. XXV 25). — De Septuagint heeft dit vers niet; in plaats daarvan vermeldt zij den dood van «Darius» en de troonopvolging van «Cyrus» met dezelfde woorden als de Vulgaat heeft in XIII 65; alléén noemt de Vulgaat aldaar niet «Darius», maar «Astyages».

CAPUT VII.

HOOFDSTUK VII.

Gezicht van de vier dieren en van den Zoon des menschen: het droomgezicht (v. 1—14) en zijne beteekenis (v. 15—28).

1. Anno primo Baltassar regis Babylonis, Daniel somnium vidit: visio autem capitis ejus in cubili suo: et somnium scribens, brevi sermone comprehendit: summatimque perstringens, ait:

2. Videbam in visione mea nocte, et ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno.

3. Et quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diversæ inter se.

4. Prima quasi leæna, et alas habebat aquilæ: aspiciebam donec evulsæ sunt alæ ejus, et sublata est de terra, et super pedes quasi homo

1. In het eerste jaar van Baltassar, den koning van Babylon, zag Daniël eenen droom[1]); en het was een gezicht van zijn hoofd op zijn leger[2]); en den droom schrijvende vatte hij hem in eene korte rede samen, en hem in hoofdzaak beknopt verhalende, zeide hij[3]):

2. Ik zag[4]) in mijn gezicht bij nacht, en zie, de vier winden des hemels vielen aan op de groote zee.

3. En vier groote dieren stegen op uit de zee, verschillend van elkander[5]).

4. Het eerste was als eene leeuwin, en het had adelaarsvleugelen[6]); ik zag toe, totdat zijne vleugelen uitgerukt waren en het van de aarde werd opgericht en op voeten als een

---

[1]) Met dit hoofdstuk begint het profetische deel van het boek (VII—XII). De inhoud van dezen *droom* heeft veel overeenkomst met dien van Nabuchodonosor (II); dezelfde vier rijken met het Rijk des hemels worden hier onder andere zinnebeelden voorgesteld. Zie voor *koning Baltassar* V noot 1. Zijn *eerste jaar* is volgens eene gissing het twaalfde regeeringsjaar van Nabonidus, te weten 544 v. Chr.

[2]) Zie II noot 29.

[3]) Nadere bijzonderheden van minder gewicht, b.v. betreffende de gestalte der dieren, laat de profeet achterwege.

[4]) De grondtekst en de Syr. vertaling zetten voorop: «Daniël sprak en zeide». Volgens sommigen is dit het eigenlijke opschrift en is v. 1 er later bijgevoegd.

[5]) De *groote zee* of de oceaan is een beeld der heidensche volkenwereld; zie v. 17, waar zij met «de aarde» wordt vereenzelvigd, en vgl. Is. XVII 12, vooral Apoc. XVII 1, 15. De *vier winden*, die op de zee (Aram.) «losbraken», als ten krijg aanstormende legers, en haar in beroering brachten, met dit gevolg, dat er *vier groote dieren*, zinnebeelden van koninkrijken (v. 17), uit opstegen, duiden de omwentelingen en de beroeringen aan, welke den ondergang en de opkomst der rijken gewoonlijk vergezellen. Anderen zien in de winden *des hemels* een zinnebeeld van de hemelsche macht of van Gods voorzienigheid, die koninkrijken uit de volkenwereld doet opkomen en vergaan. De *vier groote*, verscheurende *dieren* verzinlijken vier wereldrijken, die, hoezeer ook van elkander *verschillend*, zich alle door veroveringszucht kenmerkten. Zij staan als aardsche en God weerstrevende rijken in tegenstelling met het geestelijke en hemelsche Rijk van den Zoon des menschen (v. 13). Naar v. 5—7 kwamen zij niet te gelijk, doch het een na het ander uit de zee op.

[6]) Het eerste rijk is het Babylonische, dat in den droom van Nabuchodonosor (II 32, 37 volg.) is voorgesteld door het gouden hoofd van het standbeeld, hier echter (Aram.) «als een leeuw» met *adelaarsvleugelen*. Gevleugelde leeuwenbeelden, de zoogenaamde «nergalê» stonden in Babylon als wachters voor de paleizen; zij waren dus passende zinnebeelden van Babylon's macht (vgl. Jer. IV 7 en V 6, vooral XLIX 19 en L 17, 44) en van de snelheid zijner krijgs- en veroveringstochten (vgl. Jer. XLVIII 40 en XLIX 22, alsook Ez. XVII 3, 12).

stetit, et cor hominis datum est ei.

5. Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit: et tres ordines erant in ore ejus, et in dentibus ejus, et sic dicebat ei: Surge, comede carnes plurimas.

6. Post hæc aspiciebam, et ecce alia quasi pardus, et alas habebat quasi avis, quatuor super se, et quatuor capita erant in bestia, et potestas data est ei.

7. Post hæc aspiciebam in visione noctis, et ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, et fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, co-

mensch stond en een menschenhart aan hetzelve gegeven werd[7]).

5. En zie, een ander dier, aan een beer gelijk, stond ter zijde; en het had drie ribben in zijnen muil en tusschen zijne tanden; en aldus sprak men tot hetzelve: Maak u op, eet zeer veel vleesch[8]).

6. Daarna zag ik, en zie, een ander als een panter, en het had vleugelen als een vogel, vier op zijnen rug, en vier koppen had het dier, en macht werd aan hetzelve gegeven[9]).

7. Daarna zag ik in het gezicht bij nacht, en zie, een vierde dier, schrikwekkend en wonderbaar en sterk uitermate; het had groote

[7]) Allengs zag de profeet den gevleugelden leeuw veranderd worden in een mensch. Het dier verloor met zijne *vleugelen* de snelheid van den arend; het werd *van de aarde*, werwaarts het als een dier gebogen was, *opgericht*, en stond (Aram.) «op twee voeten» *als een mensch* met *een menschenhart*. Duidelijk beteekent dit eene geheele omwenteling in den aard van dit rijk. Van eene veroverende en krijgszuchtige wereldmacht, gelijk het onder Nabuchodonosor was, werd het onder zijne opvolgers een behoudend en vreedzaam rijk.

[8]) Het tweede *dier*, de vraatzuchtige *beer*, beteekent niet het Medische rijk, dat noch in de werkelijkheid noch in de opvatting des schrijvers (zie op V 28 en VIII 20) op het Babylonische gevolgd is, maar het rijk der Meden en Perzen, dat II 32, 39 door de borst en de armen van zilver is voorgesteld. Het dier stond *ter zijde*, d. i. in volgorde naast het vorige; doch beter naar het Arameesch: het richtte ééne zijde op, of, naar eene andere lezing, het was naar ééne zijde opgericht. De twee zijden beteekenen de twee volken van dit rijk, de Meden en de Perzen, waarvan het eene volk (de Perzen), dat te voren aan de Meden ondergeschikt was, zich oprichtte en de overhand verkreeg; vgl. VIII 3. De *drie ribben in zijnen muil*, ten teeken van zijne vraatzucht, wijzen (zie VIII 4) op het westen en het noorden en het zuiden, of wel op Babylonië, Lydië en Egypte, door de Medo-Perzen overwonnen. Daar het op nog meer veroveringen belust was, hoort de profeet de uitnoodiging tot het dier richten: *Maak u op* enz.

[9]) *Een ander*, dat ik *daarna*, d. i. na het tweede, zag, was de bloeddorstige *panter*, die als vliegend zijne prooi bespringt (vgl. Jer. V 6; Os. XIII 7; Hab. I 8; Apoc. XIII 2), maar hier tot vermeerdering zijner snelheid als een vogel *vleugelen*, en wel *vier*, op zijnen rug had. Het beteekent het derde wereldrijk, dat in den droom van Nabuchodonosor door den buik en de dijen van koper was voorgesteld (II 32) en naar II 39 over de geheele aarde zou gebieden. Dit is het rijk van Alexander den Groote (zie VIII 21), die met verbazende snelheid zijne heerschappij uitbreidde en weldra over de geheele toen bekende aarde *macht* van God ontving. Met dezelfde snelheid komt in VIII 5 *de bok* uit het westen over de gansche aarde en doortrekt zonder den grond te raken (als vliegend) de landen. De *vier koppen* van den panter zijn in VIII 8 de vier hoornen van den bok, die naar VIII 22 vier gelijktijdige rijken beteekenen, uit het rijk van Alexander voortgekomen, te weten het Seleucidische rijk, dat Syrië, Babylonië en Mesopotamië omvatte; vervolgens het rijk der Lagiden, te weten Egypte en Libyë; verder het Macedonische rijk onder Cassander, waartoe Griekenland en Thessalië behoorden; eindelijk het rijk van Lysimachus, dat zich over Klein-Azië, Cappadocië en Thracië uitstrekte.

medens atque comminuens, et reliqua pedibus suis conculcans: dissimilis autem erat ceteris bestiis, quas videram ante eam, et habebat cornua decem.

ijzeren tanden, at en vermorzelde en vertrad het overige met zijne pooten; het was dan verschillend van de andere dieren, die ik vóór hetzelve gezien had, en het had tien hoornen[10]).

8. Considerabam cornua, et ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum: et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus: et ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, et os loquens ingentia.

8. Ik beschouwde de hoornen, en zie, een andere kleine hoorn kwam op uit hun midden; en drie van de eerste hoornen werden uitgerukt voor zijn aangezicht; en zie, oogen als menschenoogen had deze hoorn en eenen mond, die groote dingen sprak[11]).

9. Aspiciebam donec throni positi sunt, et antiquus dierum sedit: vestimentum ejus candidum quasi nix, et capilli capitis ejus quasi lana munda: thronus ejus flammæ ignis: rotæ ejus ignis accensus.

9. Ik zag[12]), totdat er troonzetels geplaatst werden, en de oude van dagen zette zich neder; zijn kleed was wit als sneeuw, en de haren van zijn hoofd waren als zuivere wol[13]); zijn troon waren vuurvlammen, deszelfs raderen een brandend vuur.

10. Fluvius igneus, rapidusque egrediebatur a facie ejus: millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei:

10. Een snelle vuurstroom ging uit van zijn aangezicht[14]); duizendmaal duizenden dienden Hem, en tienduizendmaal honderdduizenden stonden vóór Hem[15]); het gericht

---

[10]) Het ongenoemde monsterdier moet hetzelfde rijk beteekenen, dat door de ijzeren beenen en voeten van het standbeeld in II 33 werd voorgesteld, het rijk van ijzer, dat naar II 40 alles vermorzelt en vertreedt, gelijk dit ondier doet met zijne *groote ijzeren tanden* en «klauwen» (v. 19). Zie op v. 23, alwaar de engel het nader omschrijft. Het monsterdier had *tien hoornen*, die het alle te gelijk op zijn kop droeg.

[11]) Zie voor de beteekenis van den *kleinen hoorn* op v. 24*b*. Door de *oogen* en den *mond* wordt hij als een mensch voorgesteld. Want de begrippen *rijk* en *koning* worden in dit visioen met elkander verwisseld en wat in het rijk geschiedt, wordt in den koning verpersoonlijkt; vgl. II 37—39. De oogen van den hoorn als *menschenoogen* beteekenen de sluwheid van hem, die door den kleinen hoorn wordt aangeduid; zie verder op v. 25.

[12]) In v. 9—14 beschrijft de profeet het plechtige gericht, waarin eensdeels de God weerstrevende wereldmacht veroordeeld en vernietigd wordt, anderdeels de macht en de heerschappij wordt gegeven aan hem, wien ze toekomt. Het is niet het algemeen wereldgericht, dat geschilderd wordt, want de door de dieren beteekende rijken, niet de menschen, komen ten oordeel. Wat echter hier zinnebeeldig wordt voorgesteld, zal in het algemeene oordeel bekrachtigd worden. — Het driewerf *ik zag* (v. 9, 11 en 13) verdeelt dit tooneel in drie handelingen. De eerste (v. 9 en 10) is de voorbereiding tot het gericht.

[13]) *Troonzetels* voor de rechters, God en zijne heiligen. De opperste rechter is de *oude van dagen*, d. i. de vóór alle dagen en tijden levende en eeuwige God. Zijn *wit kleed* is een zinnebeeld zijner vlekkelooze reinheid en heiligheid (vgl. Is. I 18; Apoc. I 14); zijne als *zuivere wol* grijze haren passen aan den eerbiedwaardigen grijsaard, wiens hooge leeftijd een waarborg is voor de gerechtigheid en de waarheid bij het oordeel.

[14]) *Vuur* is het zinnebeeld van Gods gestrenge gerechtigheid, die de zondaars straft en de gerechten loutert; vgl. Deut. IV 24 en Ps. XCVI 2, 3.

[15]) Aram.: «tienduizendmaal tienduizenden». Dit verbazend groote getal dienaren wijst op Gods grootheid en macht; vgl. Deut. XXXIII 2; Judæ v.

judicium sedit, et libri aperti sunt. *Apoc. V 11.*

11. Aspiciebam propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur: et vidi quoniam interfecta esset bestia, et perisset corpus ejus, et traditum esset ad comburendum igni:

12. Aliarum quoque bestiarum ablata esset potestas, et tempora vitæ constituta essent eis usque ad tempus, et tempus.

13. Aspiciebam ergo in visione noctis, et ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit: et in conspectu ejus obtulerunt eum.

14. Et dedit ei potestatem et honorem, et regnum: et omnes populi, tribus, et linguæ ipsi servient: potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur: et regnum ejus, quod non corrumpetur. *Supra III, 100, et 4. 31; Mich. IV, 7; Luc. I 32.*

zette zich neder en de boeken werden geopend[16]).

11. Ik zag wegens het geluid der groote woorden, welke die hoorn sprak; en ik zag, dat het dier gedood was en zijn lichaam was omgebracht en overgeleverd om verbrand te worden door het vuur[17]),

12. dat ook aan de andere dieren de macht was ontnomen en hun levenstijden bepaald waren tot op tijd en stonde[18]).

13. Ik zag dan in het gezicht bij nacht, en zie, met de wolken des hemels kwam als een menschenzoon, en hij kwam tot bij den oude van dagen, en voor diens aangezicht bracht men hem.

14. En Hij gaf hem macht en eer en heerschappij; en alle volken, stammen en talen zullen hem dienen; zijne macht is eene eeuwige macht, die niet weggenomen zal worden; en zijne heerschappij is onvergankelijk[19]).

14, 15. Zij *stonden vóór Hem* als zijne dienaren en zijn hier mederechters en getuigen van Gods gericht, omdat het Gods rijk gold, welks beschermers zij zijn. Vgl. X 13, 20; XI 1.

[16]) *De boeken*, waarin de daden van vele eeuwen staan opgeteekend, volgens welke gericht zal worden. Zij beteekenen zinnebeeldig de volmaakte kennis van den goddelijken Rechter. Vgl. Apoc. XX 12.

[17]) De tweede handeling is de veroordeeling en de vernietiging van *het* vierde *dier*, in zooverre deszelfs God weerstrevende macht nog voortleefde in het rijk, dat door den kleinen hoorn is verzinlijkt. Want *het geluid der groote woorden* van dezen hoorn, d. i. (zie v. 25, 26) zijn hoovaardig lasteren van den Allerhoogste, is de reden, waarom het dier in den vuurpoel geworpen wordt ter verbranding.

[18]) In het Arameesch hangt dit niet af van *ik zag* in v. 11, maar het staat op zich zelf. Er is sprake van de drie vorige dieren of rijken, aan welke de heerschappij ontnomen was, toen de hun door God vastgestelde tijd was gekomen. Hun ondergang staat duidelijk in tegenstelling met de *geweldddadige* vernietiging van het vierde dier in het vorige vers.

[19]) *Ik zag dan* enz. (v. 13), een nieuwe aanhef voor de derde handeling van het gericht. De vertegenwoordiger van het vijfde rijk, het Rijk van den God des hemels (zie II 44), verschijnt, niet gelijk de vier wereldrijken in de gedaante van een dier, maar, om de voortreffelijkheid en het wezen van het rijk, geheel verschillend van de wereldrijken, aan te duiden, *als een menschenzoon*, die *kwam met de wolken des hemels*. In de zinnebeeldige gedaante van een mensch (vgl. Apoc. I 13) verscheen Hij, die werkelijk later als de menschgeworden God onder ons zou komen. Hij kwam *met* of op *de wolken des hemels*, en hierdoor wordt te kennen gegeven, dat Hij, die door den menschenzoon is voorgesteld, niet alleen mensch, doch ook waarachtig God is. Want het komen op de wolken des hemels wordt in de beeldspraak der H. Schrift uitsluitend aan God toegekend (zie Exod. XVI 10; XIX 9; XL 33; III Reg. VIII 10 volg. enz.). Deze menschenzoon beteekent den Messias,

15. Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his, et visiones capitis mei conturbaverunt me.

16. Accessi ad unum de assistentibus, et veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem sermonum, et docuit me:

17. Hæ quatuor bestiæ magnæ: quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra.

18. Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi: et obtinebunt regnum usque in sæculum, et sæculum sæculorum.

19. Post hoc volui diligenter discere de bestia quarta, quæ erat dissimilis valde ab omnibus, et terribilis nimis: dentes et ungues ejus ferrei: comedebat, et comminuebat, et reliqua pedibus suis conculcabat:

15. Mijn geest huiverde; ik, Daniël, werd verschrikt bij deze dingen, en de gezichten van mijn hoofd ontstelden mij.

16. Ik naderde tot eenen van hen, die daar stonden, en vroeg hem den waren zin van dit alles. En hij gaf mij de verklaring der woorden en onderrichtte mij[20]):

17. Deze vier groote dieren zijn vier koninkrijken, die zullen opkomen uit de aarde[21]).

18. Maar de heiligen van den allerhoogsten God zullen de heerschappij bekomen, en zij zullen de heerschappij bezitten tot in eeuwigheid en in de eeuwigheid der eeuwigheden[22]).

19. Hierop wilde ik nauwkeurig onderricht worden aangaande het vierde dier, dat zeer verschillend was van alle en vreeselijk uitermate, welks tanden en klauwen van ijzer waren, hetwelk at en vermorzelde en het overige met zijne pooten vertrad;

---

den in de volheid der tijden menschgeworden God. Dit getuigt de Joodsche en de Christelijke overlevering met het Nieuwe Testament. De Zaligmaker pleegt zich op grond dezer voorspelling van Daniël den Zoon des menschen te noemen en terugziende op deze plaats spreekt Hij van zijne wederkomst ten gerichte (Matth. XXIV 30; XXVI 64). De profeet ziet den menschenzoon voor den troon van den eeuwigen God, zijnen hemelschen Vader, gebracht; en Deze gaf Hem de *eeuwige macht* en de *onvergankelijke heerschappij* over het Rijk, waarin Hem *alle volken, stammen en talen zullen dienen.* Deze macht ontving de Christus rechtens bij zijne Menschwording en metterdaad, als de belooning zijner gehoorzaamheid, bij zijne verheerlijking, toen Hem «alle macht gegeven is in den hemel en op de aarde» (Matth. XXVIII 18). Gezeten aan de rechterhand des Vaders, oefent Hij deze macht en heerschappij uit over zijn Rijk en is Hem alles onderworpen, totdat God al de vijanden tot zijne voetschabel zal maken (Ps. CIX 1 en Hebr. X 12, 13; vgl. I Cor. XV 24—28 en Apoc. XIX 13—16). Inzonderheid zal deze macht geopenbaard worden, wanneer Hij «met den adem zijner lippen den goddelooze zal dooden» (Is. XI 4 en II Thess. II 8) en ten slotte, na over den laatsten vijand, den Dood, door de opwekking der dooden te hebben gezegevierd, komen zal op de wolken des hemels als de Rechter van levenden en dooden.

[20]) In het droomgezicht, dat nog voortduurt, vroeg Daniël de verklaring *der woorden* of der dingen, die hij gezien had, aan eenen der engelen van v. 10.

[21]) In tegenstelling met het Rijk Gods zullen de *vier* (Aram.) «koningen» of *koninkrijken* (zie v. 23) *opkomen uit de aarde* en dus aardsche rijken zijn. De toekomende tijd betreft drie van de vier rijken (het Chaldeeuwsche uitgezonderd), die nog toekomstig waren.

[22]) *De heiligen des Allerhoogsten* zijn degenen, die, door den Messias geheiligd en als ledematen met hun hoofd vereenigd, in de eeuwige macht en de onvergankelijke heerschappij van den verheerlijkten Menschenzoon (v. 13 volg.) zullen deelen. Vgl. Rom. VIII 29 en II Thess. I 10.

20. Et de cornibus decem, quæ habebat in capite: et de alio, quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua: et de cornu illo, quod habebat oculos, et os loquens grandia, et majus erat ceteris.

21. Aspiciebam, et ecce cornu illud faciebat bellum adversus sanctos, et prævalebat eis, *Apoc. XI 7.*

22. Donec venit antiquus dierum, et judicium dedit sanctis Excelsi, et tempus advenit, et regnum obtinuerunt sancti.

23. Et sic ait: Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod majus erit omnibus regnis, et devorabit universam terram, et conculcabit, et comminuet eam.

24. Porro cornua decem ipsius regni, decem reges erunt: et alius consurget post eos, et ipse potentior erit prioribus, et tres reges humiliabit.

20. en aangaande de tien hoornen, die het op den kop droeg; en aangaande den anderen, die was opgekomen, voor welken drie hoornen gevallen waren; en aangaande dien hoorn, welke oogen had en eenen mond, die groote dingen sprak, en welke grooter was dan de overige[23]).

21. Ik zag, en zie, die hoorn voerde krijg tegen de heiligen en had de overhand op hen,

22. totdat de oude van dagen kwam en recht schafte aan de heiligen des Allerhoogsten, en de tijd aanbrak en de heiligen de heerschappij bekwamen[24]).

23. En aldus sprak hij: Het vierde dier, het vierde rijk zal het op aarde zijn, dat grooter zijn zal dan[25]) alle rijken en de geheele aarde zal verslinden en haar vertreden en vermorzelen.

24. Voorts de tien hoornen van dit rijk: tien koningen zullen er zijn; en een andere zal na hen opkomen; en deze zal machtiger zijn dan de vorige, en drie koningen zal hij vernederen[26]).

---

[23]) Bedoeld is hiermede de «kleine hoorn» van v. 8, die, aanvankelijk kleiner, de tien andere weldra in grootte overtrof.

[24]) De profeet vat in v. 21, 22 samen wat hij in v. 11—14 gezien had en vraagt vooral hieromtrent eene nadere verklaring. De door dien kleinen hoorn beteekende macht had gedurende eenigen tijd *de overhand op de heiligen*, d. i. op de getrouwe dienaren Gods (vgl. Apoc. XI 7 en XIII 7), *totdat* enz.; zie v. 13, 14, 18; vgl. Apoc. XII 7—12 en XIX 17—21.

[25]) Aram.: «dat verschillend zal zijn van» enz.

[26]) Aram.: «Voorts de tien hoornen (beteekenen): uit (of na) het (vierde) rijk zullen er tien koningen (of koninkrijken) zijn, en een andere (hoorn) zal na hen opkomen, en hij zal van de vorige verschillend zijn, en drie koningen zal hij vernederen». — Het rijk, dat door het *vierde* dier wordt beteekend, is niet het Macedonisch-Grieksche rijk. Dit volgt uit de noten 8 en 9. Nog duidelijker blijkt dit uit hetgeen de profetie hier zegt van de *tien hoornen*, waarmede het vierde dier optrad. Zij stonden alle te gelijk op den kop van het dier en volgden niet de eene op den anderen. De beteekenis hiervan zoekt men vergeefs in het Macedonisch-Grieksche rijk. Want de veldheeren, die zich onmiddellijk na den dood van Alexander te gelijk als koningen opwierpen, zijn niet tien, doch naar de oude geschiedschrijvers (b. v. Justinus hist. XIII 4) niet minder dan dertig in getal. En eenige jaren later ontstonden uit de beroeringen en oorlogen niet tien, maar vier rijken. Tien *op elkander volgende* koningen in een van deze laatste vier rijken kunnen evenmin bedoeld zijn, want de tien hoornen stonden *gelijktijdig* op den kop van het dier. Is bijgevolg het Grieksch-Macedonische rijk hier niet beteekend, dan kan ook de *andere* hoorn, die *na hen*, d. i. na de tien, opkomt en toch met hen gelijktijdig is, daar hij drie dezer hoornen verbreekt, niet het zinnebeeld zijn van Antiochus Epiphanes. Want de kleine hoorn behoort aan het *vierde* dier, de laatstgenoemde koning echter is uit het Seleucidische rijk, een der vier, waarin

25. Et sermones contra Excelsum loquetur et sanctos Altissimi conteret: et putabit quod possit mutare tempora, et leges, et tradentur in manu ejus usque ad tempus, et tempora, et dimidium temporis.

25. En hij zal woorden tegen den Allerhoogste spreken en de heiligen des Allerhoogsten verdrukken; en hij zal wanen, dat hij tijden en wetten kan veranderen; en zij zullen in zijne hand gegeven worden voor een tijd en tijden en een halven tijd[27]).

---

het rijk van Alexander, het *derde* der vier wereldrijken, gesplitst werd (zie noot 9). In het volgende hoofdstuk (VIII 9 volg.) wordt Antiochus Epiphanes eveneens door den «kleinen hoorn» beteekend, doch deze «kleine hoorn» is geheel verschillend van den kleinen hoorn, waarvan in dit hoofdstuk VII sprake is; zie VIII noot 28. — Volgens de overlevering beteekent *het vierde dier het Romeinsche rijk,* dat om zijne gewichtige plaats in de wereldgeschiedenis, vooral om zijne verhouding tot het Rijk Gods, zoowel in II 40—43 als in dit gezicht, uitvoeriger beschreven en hier (v. 23) door den engel afzonderlijk verklaard wordt. Op beide plaatsen wordt vooral de nadruk gelegd (zie II noot 43 en hierboven noot 10) op de wereldveroverende en alles overwinnende kracht, welke inderdaad het Romeinsche rijk kenmerkte. Hierna gaat de profetie, zonder acht te geven op de historische opvolging der tijden, welke in een profetisch gezicht gewoonlijk niet in aanmerking komt, in v. 24 onmiddellijk over tot de tien gelijktijdige koningen of koninkrijken, die uit of na het vierde rijk zullen zijn, en tot den kleinen hoorn, die na hen zal opkomen en te gelijk met hen zal heerschen. Deze hoorn, de *kleine hoorn* van v. 8, die uit het midden der tien hoornen opkomt en, naar v. 24, met deze gelijktijdig is, beteekent *het rijk van den Antichrist.* Dit blijkt duidelijk uit v. 25; zie noot 27. Daarom behooren ook de tien koningen of rijken, die met den kleinen hoorn gelijktijdig zijn, tot de laatste tijden. Beide komen op *uit* of *na* het vierde rijk, om het logisch verband waarin zij tot dit rijk staan, als openbaringen van een en denzelfden anti-christelijken geest. Het vierde rijk is voor den profeet het type van alle God weerstrevende macht. Metterdaad heeft de anti-christelijke macht zich in geen ander rijk in zulk eene mate geopenbaard. Herinneren wij ons slechts de geschiedenis der vervolgingen, welke de Kerk gedurende bijna drie eeuwen van het Romeinsche rijk te lijden had. Daarom vertegenwoordigt dit wereldrijk de anti-christelijke macht van alle volgende eeuwen. Deze zal zich aan het einde der tijden openbaren in de tien rijken, welke naar Apoc. XVII 12—14 «zullen strijden met het Lam», en zij zal haar toppunt bereiken in den door den kleinen hoorn verzinlijkten Antichrist. Welke nu de tien bedoelde koningen of rijken zullen zijn, in welken zin het tiental moet genomen worden, en op wat wijze de Antichrist drie van hen zal ten onder brengen, dit alles behoort tot het duistere gebied der toekomst en blijft voor ons nog verborgen.

[27]) Zie v. 8, 11 en 21. In II Thess. II 3—10 wordt zakelijk hetzelfde van den Antichrist aangekondigd en op een zelfde wijze zijn grenzenlooze hoogmoed en zijn uiteinde beschreven. Vgl. ook Apoc. XIII 3—8; XIX 20 en XX 9. *Tijden,* Aram.: «zimnin», beteekenen de heilige feesttijden; *wetten* zijn die betreffende den heiligen eeredienst. *Zij,* d. i. de heiligen, zullen *in zijne hand,* d. i. in zijne macht, *gegeven worden* door Gods toelating, tot den tijd, die in geheimzinnige woorden wordt aangekondigd: *voor een tijd en tijden* (d. i. naar de meesten, twee tijden) *en een halven tijd.* Volgens den H. Ephrem, den H. Hiëronymus en de gewone verklaring, beteekent *tijd* (Aram.: «iddaan») een jaar, zoodat de verdrukking van den Antichrist drie en een half jaar zal duren, overeenkomstig de «twee en veertig maanden» van Apoc. XIII 5; vgl. Apoc. XI 2 en XII 6. Doch zoowel in het boek der Openbaring, eveneens een profetisch gezicht, als hier kunnen de getallen eene zinnebeeldige waarde hebben en eenen in Gods raad bepaalden tijd van niet langen duur aanduiden. Vgl. Dan. IV 13 en VII 12.

26. Et judicium sedebit ut auferatur potentia, et conteratur, et dispereat usque in finem.

27. Regnum autem, et potestas, et magnitudo regni, quæ est subter omne cœlum, detur populo sanctorum Altissimi: cujus regnum, regnum sempiternum est, et omnes reges servient ei, et obedient.

28. Hucusque finis verbi. Ego Daniel multum cogitationibus meis conturbabar, et facies mea mutata est in me: verbum autem in corde meo conservavi.

26. En het gericht zal gezeten zijn om hem de macht te ontnemen en hem te vernietigen en te verdelgen tot het einde toe[28]).

27. Maar de heerschappij en de macht en de grootheid des koninkrijks[29]) onder den ganschen hemel worde gegeven aan het volk van de heiligen des Allerhoogsten, wiens rijk een eeuwig rijk is, en alle koningen zullen hetzelve dienen en het gehoorzamen.

28. Tot dusver het einde des woords[30]). Ik, Daniël, werd door mijne gedachten zeer ontsteld, en mijn gelaat veranderde aan mij; doch het woord heb ik in mijn hart bewaard.

CAPUT VIII.

HOOFDSTUK VIII.

Gezicht van den ram en van den bok met zijne vier hoornen en den kleinen hoorn (v. 1—14); de verklaring (v. 15—27).

1. Anno tertio regni Baltassar regis, visio apparuit mihi. Ego Daniel post id, quod videram in principio,

2. Vidi in visione mea, cum essem in Susis castro, quod est in Ælam regione: vidi autem in visione esse me super portam Ulai.

3. Et levavi oculos meos, et vidi: et ecce aries unus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, et

1. In het derde jaar der regeering van koning Baltassar verscheen mij een gezicht[1]). Ik, Daniël, na datgene wat ik gezien had in het begin[2]),

2. ik zag in mijn gezicht, toen ik te Susa was, in den burcht, die in het gewest Ælam is; ik zag dan in het gezicht, dat ik was aan de poort Ulaï[3]).

3. En ik sloeg mijne oogen op, en ik zag; en zie, een ram stond vóór het moeras, met groote hoornen,

---

[28]) Zie v. 10 en 11.

[29]) Aram.: «der koninkrijken». Zie verder v. 14, 18 en 22.

[30]) d. i. Het einde van het profetisch gezicht. Zie verder V 9.

[1]) Van hier af tot hoofdstuk XII is de grondtekst weder Hebreeuwsch; zie de inleiding. Dit *gezicht* geeft eene nadere verklaring van hetgeen in VII 5, 6 van het tweede en het derde rijk voorspeld was. Zie voor *Baltassar* V noot 1.

[2]) d. i. Na het vroegere gezicht.

[3]) *Susa*, eene zeer oude stad, was de hoofdstad van *het gewest Ælam*, dat later onder de Perzische heerschappij Susiana werd geheeten. Of de profeet daar in den geest of wel lichamelijk tegenwoordig was, is onzeker; de tekst laat beide opvattingen toe. Dit gewest was toen wellicht in de macht der Chaldeeën; mogelijk echter was de profeet daarheen gezonden als gezant van den Babylonischen vorst. Het hier door *poort*, in v. 3 door *moeras* vertaalde Hebr. woord «oebal» beteekent «rivier». De rivier of «nâr» *Ulai* wordt ook in de opschriften vermeld.

unum excelsius altero atque succrescens. Postea
4. Vidi arietem cornibus ventilantem contra occidentem, et contra aquilonem, et contra meridiem, et omnes bestiæ non poterant resistere ei, neque liberari de manu ejus: fecitque secundum voluntatem suam, et magnificatus est.
5. Et ego intelligebam: ecce autem hircus caprarum veniebat ab occidente super faciem totius terræ, et non tangebat terram: porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos.
6. Et venit usque ad arietem illum cornutum, quem videram stantem ante portam, et cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ.
7. Cumque appropinquasset prope arietem, efferatus est in eum, et percussit arietem: et comminuit duo cornua ejus, et non poterat aries resistere ei: cumque eum misisset in terram, conculcavit, et nemo quibat liberare arietem de manu ejus.
8. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis: cumque crevisset, fractum est cornu magnum, et orta

en de eene was grooter dan de andere en groeide hooger op. Daarna[4])
4. zag ik den ram met de hoornen stooten naar het westen en naar het noorden en naar het zuiden[5]); en geene dieren konden hem weerstaan noch zich redden uit zijne hand; en hij deed naar zijnen wil en werd groot.
5. En ik gaf acht; en zie, een geitebok kwam van het westen over het aanschijn der geheele aarde, en hij raakte den grond niet; de bok nu had een aanzienlijken hoorn tusschen zijne oogen[6]).
6. En hij kwam tot bij dien gehoornden ram, welken ik vóór de poort had zien staan[7]); en hij liep op hem toe in de onstuimigheid zijner kracht.
7. En toen hij dicht bij den ram was genaderd, viel hij woedend op hem aan en stiet den ram en brak diens twee hoornen; en de ram kon hem niet weerstaan; en toen hij hem op den grond had geworpen, vertrapte hij hem; en niemand kon den ram redden uit zijne hand.
8. En de geitebok werd groot uitermate; en toen hij opgegroeid was, brak de groote hoorn, en er

---

[4]) Naar het Hebr. stond de ram *vóór de rivier*, d. i. westelijk van de ten westen der stad loopende rivier; hij had *twee* hoornen, waarvan de eene aanvankelijk kleiner was, doch *daarna* hooger opgroeide (*postea, daarna*, voegt men beter bij het voorafgaande). Naar v. 20 beteekent *de ram* den koning of het rijk der Meden en Perzen, het uit twee volken (daarom twee hoornen) bestaande ééne rijk; de later hooger opgroeiende hoorn duidt aan, dat de Perzen onder Cyrus de overhand kregen op de Meden. Vgl. VII noot 8.

[5]) Het rijk der Meden en Perzen viel de rijken aan (vgl. Ps. XLIII 6), welke naar deze drie zijden gelegen waren (vgl. VII 5 de drie ribben tusschen de tanden van den beer). Het overwon Mesopotamië, Syrië en Lydië ten westen, de Pontische volken ten noorden (o. a. de Scythen en de Armeniërs), verder Egypte, Ethiopië en Libyë ten zuiden.

[6]) Naar v. 21 beteekent de *geitebok* het Grieksch-Macedonische rijk, *de aanzienlijke hoorn* deszelfs eersten koning, Alexander den Groote. Hij kwam van het *westen*, d. i. van het westelijk van Perzië gelegen Macedonië, *over het aanschijn der geheele aarde*, hyperbolisch gesproken; m. a. w. zegevierend doortrok hij de vele tusschen Macedonië en Perzië gelegen landen en *raakte den grond niet*, als vloog hij over het aardrijk. Dit wijst (evenals VII 6 de vleugelen van het derde dier) op de ongelooflijke snelheid zijner veroveringen.

[7]) Voor *gehoornden* heeft het Hebr. «tweehoornigen» en in plaats van *poort* «rivier»; zie v. 2 en 3.

sunt quatuor cornua subter illud per quatuor ventos cœli.
9. De uno autem ex eis egressum est cornu unum modicum: et factum est grande contra meridiem, et contra orientem, et contra fortitudinem. *Supra VII 8.*
10. Et magnificatum est usque ad fortitudinem cœli: et dejecit de fortitudine, et de stellis, et conculcavit eas.
11. Et usque ad principem fortitudinis magnificatum est: et ab eo tulit juge sacrificium, et dejecit locum sanctificationis ejus.
12. Robur autem datum est ei contra juge sacrificium propter peccata: et

kwamen vier hoornen in zijne plaats op naar de vier winden des hemels[8]).
9. Uit éénen nu van deze kwam een hoorn op, een kleine; en hij werd groot tegen het zuiden en tegen het oosten en tegen de sterkte[9]).
10. En hij verhief zich tot aan het heer des hemels; en hij wierp er neder van het heer en van de sterren en vertrad ze[10]).
11. En tot aan den vorst van het heer verhief hij zich; en hij nam van Hem weg het altoosdurende offer, en hij wierp de plaats van zijn heiligdom neder[11]).
12. Macht nu werd hem verleend tegen het altoosdurende offer om wille der zonden[12]); en de waar-

---

[8]) *Toen hij opgegroeid*, Hebr. «in zijne kracht», *was*. Op het toppunt zijner macht gekomen, werd Alexander, nog in den bloei zijner jaren, in 324 door den dood weggerukt. *En er kwamen vier* «aanzienlijke» (Hebr.) *hoornen in zijne plaats*, d. i. uit het ééne rijk ontstonden in 301, na den slag bij Ipsus, vier machtige rijken (zie v. 22), *naar de vier winden* of windstreken *des hemels*. Zie op VII 6, waar deze vier rijken door de vier koppen van het derde dier zijn aangeduid. — Wat in den tusschentijd van 324 tot 301 geschiedde, de oorlogen tusschen Alexander's veldheeren onderling, komt als minder belangrijk niet in aanmerking. Zoo gaat ook v. 9 onmiddellijk over tot den tijd van den vervolger Antiochus.

[9]) *Uit éénen* van de vier hoornen, d. i. uit een van de vier rijken, te weten uit dat der Seleuciden (van de andere drie hoornen of rijken gewaagt deze profetie niet; zie echter XI 4 volg.), kwam *een hoorn* op. Hiermede is Antiochus Epiphanes aangeduid (vgl. I Mach. I 11), die aanvankelijk een *kleine* hoorn was of (Hebr.:) «uit geringheid» opkwam. Antiochus toch had geen recht op den troon, daar bij den dood van zijn broeder Seleucus Philopator diens zoon en wettige erfgenaam in leven was. Vgl. XI 21. Na met list en geweld den troon te hebben bemachtigd, verhief hij zich *tegen het zuiden*, d. i. tegen Egypte (zie XI 5, 22; vgl. I Mach. I 17—20), en *tegen het oosten*, d. i. tegen Perzië en Elymais (I Mach. III 31, 37; VI 1—4), en *tegen de sterkte*, d. i. tegen het door Jehova's bescherming sterke volk Gods, Hebr. «tegen het sieraad», d. i. tegen het heerlijke land van Gods volk (zie XI 16, 41 en vgl. Jer. III noot 22). Vgl. I Mach. I 21—67.

[10]) Daniël zag den kleinen hoorn zich verheffen *tot aan het heer des hemels*, te weten tot aan *de sterren*, van welke hij er nederwierp. Zij beteekenen naar v. 24 «het volk der heiligen» of het door Antiochus vernederde Israël.

[11]) De kleine hoorn verhief zich zelfs *tot aan den vorst van het heer*, naar v. 25 «den vorst der vorsten», den God van Israël. Want hij nam van Hem weg *het altoosdurende offer*, Hebr.: «den tamîd», wat eigenlijk het voor immer vastgestelde beteekent, hier echter den voor altoos vastgestelden eeredienst aanduidt, die o. a. het morgen- en avondoffer voorschreef. Gods *heiligdom*, den tempel, misbruikte hij tot eene plaats van afgoderij; zie I Mach. I 22 volg.; III 51 en IV 38.

[12]) *Macht* tot die vervolging *werd* aan Antiochus door God *verleend om wille der zonden* van zijn volk; zie II Mach. IV 13—17. Het Hebr. beteekent volgens sommige nieuweren: «En een heer (zie v. 10 en 13) wordt prijsgegeven met den tamîd (zie noot 11) aan de goddeloosheid» (aan de macht van den goddeloozen Antiochus).

prosternetur veritas in terra, et faciet, et prosperabitur.

13. Et audivi unum de sanctis loquentem: et dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti: Usquequo visio, et juge sacrificium, et peccatum desolationis, quæ facta est: et sanctuarium, et fortitudo conculcabitur?

14. Et dixit ei: Usque ad vesperam et mane, dies duo millia trecenti: et mundabitur sanctuarium.

15. Factum est autem cum viderem ego Daniel visionem, et quærerem intelligentiam: ecce stetit in conspectu meo quasi species viri.

heid zal ter aarde worden neergeworpen[13]), en hij zal het volvoeren en geluk hebben.

13. En ik hoorde eenen der heiligen spreken, en een heilige zeide tot een anderen, ik weet niet welken, die sprak: Tot hoelang het gezicht en het altoosdurende offer en de zonde der verwoesting, welke is aangericht, en (tot hoelang) zal het heiligdom en het heer vertreden worden[14])?

14. En hij zeide tot hem: Tot avond en morgen, twee duizend driehonderd dagen, dan zal het heiligdom gereinigd worden[15]).

15. Het geschiedde nu, terwijl ik, Daniël, het gezicht zag en het zocht te verstaan, zie, daar stond voor mijn aangezicht als de gedaante van eenen man[16]).

---

[13]) d. i. De ware godsdienst met de uitoefening van den eeredienst zal smadelijk en geweldadig worden verhinderd; zie I Mach. I 43—52, 60.

[14]) De profeet hoorde *eenen der heilige* engelen *spreken;* hij zeide wat in v. 14 volgt, te weten het antwoord op de vraag van *een anderen*, aan den profeet eveneens onbekenden engel, die vroeg: *Tot hoelang* zal *het gezicht*, d. i. het in het gezicht geopenbaarde, duren *en* (met verklarenden zin: betreffende) *het altoosdurende offer* of de opheffing van den tamîd (zie noot 11) *en de zonde* of de gruwel *der verwoesting*, welke naar v. 11 en 12 *is aangericht* (het profetisch verleden ziet op het in visioen aanschouwde), en tot hoelang zal het *heiligdom* (zie noot 15) en het *heer* (zie noot 10), d. i. al wat heilig is en het volk Gods, vertreden worden?

[15]) Het Hebreeuwsch heeft in v. 13 en hier niet «mikdaasj», d. i. *het heiligdom* (gelijk in v. 11; zie IX 17 en XI 31), maar «kodesj», dat het heilige in het algemeen beteekent en als het antwoord op de vraag in v. 13 bepaaldelijk den heiligen eeredienst aanduidt, die dan «weder hersteld zal worden». Bijgevolg wordt het tijdperk aangekondigd, na hetwelk niet de tempel gereinigd (zie I Mach. IV 52—54), maar de eeredienst hersteld zal worden. Dit zal geschieden na *twee duizend driehonderd dagen*. Metterdaad had de in de vraag bedoelde vervolging, welke op het einde van het jaar 143 der Seleucidische tijdrekening (170 v. Chr.) was begonnen (zie I Mach. I 21—29 en II Mach. V 11—16), niet geheel opgehouden bij de reiniging van den tempel (in het jaar der Grieken 148; zie I Mach. IV 52—54), doch eerst in den zomer van het jaar 150, toen Lysias aan de Joden de vrije uitoefening van hunnen godsdienst toestond (I Mach. VI 59). Het woord *dagen*, dat in den tegenwoordigen Hebr. tekst ontbreekt, is te recht door de Vulgaat in navolging van de Septuagint en van Theodoretus behouden. Door de uitdrukking *avond en morgen*, Hebr.: «'ereb boker», wordt waarschijnlijk beteekend, dat er gewone dagen bedoeld zijn. Maar deze zegswijze komt aldus in de H. Schrift nergens in die beteekenis voor en kan ook moeilijk in dien zin verklaard worden, daar een volle dag niet alleen uit «avond en morgen» bestaat. Misschien stonden in den oorspronkelijken tekst de medeklinkers van «boker», welke als getalletters — *b* is twee duizend, *k* is honderd en *r* is tweehonderd — twee duizend driehonderd beteekenen, en heeft een afschrijver, die daarvoor «boker», d. i. morgen, las, er «'ereb», d. i. avond, bijgevoegd en dit in de plaats van «jamim», d. i. dagen, gezet.

[16]) Een engel in menschelijke gedaante, te weten Gabriël (v. 16).

16. Et audivi vocem viri inter Ulai, et clamavit, et ait: Gabriel fac intelligere istum visionem.

17. Et venit, et stetit juxta ubi ego stabam: cumque venisset, pavens corrui in faciem meam, et ait ad me: Intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur visio.

18. Cumque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram: et tetigit me, et statuit me in gradu meo,

19. Dixitque mihi: Ego ostendam tibi quæ futura sunt in novissimo maledictionis: quoniam habet tempus finem suum.

20. Aries, quem vidisti habere cornua, rex Medorum est atque Persarum.

21. Porro hircus caprarum, rex Græcorum est, et cornu grande, quod erat inter oculos ejus, ipse est rex primus.

22. Quod autem fracto illo surrexerunt quatuor pro eo: quatuor reges de gente ejus consurgent, sed non in fortitudine ejus.

16. En ik hoorde tusschen den Ulaï de stem van eenen man, en hij riep en zeide: Gabriël, geef aan dezen het gezicht te verstaan[17]).

17. En hij kwam en stond bij de plaats, waar ik stond; en toen hij gekomen was, viel ik van schrik op mijn aangezicht neder; en hij zeide tot mij: Geef acht, menschenzoon, want ten tijde van het einde zal het gezicht vervuld worden[18]).

18. En toen hij tot mij sprak, viel ik voorover ter aarde; en hij raakte mij aan en richtte mij overeind

19. en zeide tot mij: Ik zal u toonen, wat geschieden zal aan het einde der vervloeking; want de tijd heeft zijn einde[19]).

20. De ram, dien gij gezien hebt, met hoornen, is de koning der Meden en Perzen[20]).

21. Voorts is de geitebok de koning der Grieken, en de groote hoorn, die tusschen zijne oogen was, hij is de eerste koning[21]).

22. Dat er echter, toen hij gebroken was, vier in zijne plaats opkwamen — vier koningen zullen uit zijn volk opstaan, doch niet in zijne macht[22]).

---

[17]) De profeet hoorde *de stem* van een hoogeren engel, die aan *Gabriël* kon gebieden. Hij zweefde *tusschen* de oevers van *den Ulaï* boven de wateren; zie XII 6. — De naam Gabriël beteekent *man* of *held Gods*.

[18]) Hebr.: «want tot den tijd van het einde (behoort) het gezicht». Dit beteekent waarschijnlijk, dat hetgeen in het gezicht geopenbaard was, in vervulling zal gaan aan het einde van het derde wereldrijk; want van dezen tijd of dit tijdvak is van v. 5 af sprake; zie v. 19 en 26. Vgl. voor de benaming *menschenzoon* Ez. II noot 2.

[19]) Hebr.: «wat geschieden zal in den laatsten tijd des toorns», d. i. aan het einde van genoemd tijdvak, wanneer God zijne gramschap zal toonen; «want tot den vastgestelden tijd van het einde» behoort het gezicht. Vgl. I Mach. I 67 en II 49, waar de vervolging van Antiochus «de groote toorn» (Gods) genoemd wordt, en zie v. 12 volg.

[20]) Hebr.: «zijn de koningen» of het wereldrijk *der Meden en Perzen*, dat hier als *één rijk* door één zinnebeeld is voorgesteld, evenals II 39 en VII 6. Het wordt dus door de Profetie geenszins in twee rijken gescheiden.

[21]) *De geitebok*, Hebr.: «de harige bok», is *de koning*, d. i. het rijk, *der Grieken*, Hebr.: «van Javan», te weten het Grieksch-Macedonische wereldrijk, welks *eerste koning* (Alexander de Groote) door den *grooten hoorn* wordt aangeduid.

[22]) De *vier* hoornen, die *in zijne plaats opkwamen*, beteekenen de *vier koningen* of rijken, waarin dit wereldrijk na den dood van Alexander gesplitst werd (zie op v. 8 en VII 6). Deze vier rijken behooren nog tot het

23. Et post regnum eorum, cum creverint iniquitates, consurget rex impudens facie, et intelligens propositiones.

24. Et roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus suis: et supra quam credi potest, universa vastabit, et prosperabitur, et faciet. Et interficiet robustos, et populum sanctorum *I Mach. I 52.*

25. Secundum voluntatem suam, et dirigetur dolus in manu ejus: et cor suum magnificabit, et in copia rerum omnium occidet plurimos: et contra principem principum consurget, et sine manu conteretur. *II Mach. IX 5.*

23. En na hunne heerschappij, wanneer de ongerechtigheden zijn aangegroeid, zal er een koning opstaan, onbeschaamd van aangezicht en bedreven in listen[23]).

24. En sterk zal zijne macht worden, doch niet door zijne krachten[24]); en op ongeloofelijke wijze zal hij alles verderven, en hij zal geluk hebben en het volvoeren. En hij zal machtigen ombrengen en het volk der heiligen[25])

25. naar zijne willekeur, en het bedrog zal gelukken in zijne hand[26]); en hij zal zijn hart verheffen en bij den overvloed aan alles[27]) zal hij er velen dooden; en tegen den vorst der vorsten zal hij opstaan, en zonder hand zal hij verbroken worden[28]).

---

wereldrijk, dat door den geitebok wordt aangeduid, want de vier hoornen zijn de hoornen van dit dier en de vier koningen zullen *uit zijn volk*, Hebr. «uit het volk», d. i. uit een en hetzelfde volk, opstaan. Dit nu beteekent, dat dit wereldrijk in deze vier rijken nog voortduurt. In II 44 toch zegt de profeet, om den eeuwigen duur van het Messias-rijk aan te duiden, dat dit rijk *niet aan een ander volk* zal overgaan. Derhalve zijn deze vier rijken niet het vierde wereldrijk van II 40 en VII 7, 23.

[23]) Hebr.: «En aan het einde hunner heerschappij», te weten der koningen van deze laatste vier rijken, *wanneer* de *ongerechtigheden*, d. i. de ongerechten, Hebr.: «de afvalligen», de maat hunner goddeloosheid hebben vol gemaakt, dan zal de in v. 17 vermelde «tijd van het einde» aanvangen. De «afvalligen» zijn volgens velen de afvallige Israëlieten, om wier zonden God de vervolging toeliet (vgl. I Mach. I 12 volg. en II Mach. V 17 volg).; volgens anderen de van God afvallige heidenen, uit wier midden *een koning zal opstaan, onbeschaamd van aangezicht*, d. i. zich voor niets schamend en God noch menschen vreezend. Deze koning werd aangeduid door den kleinen hoorn in v. 9; zie het aldaar aangeteekende.

[24]) Maar door Gods toelating, die om zijn volk te straffen aan Antiochus macht zal verleenen; zie v. 12.

[25]) *Machtige* koningen en het *volk der heiligen*, d. i. het aan God toegewijde Israël; zie v. 9.

[26]) Het Hebr. vertaalt men: «En wegens zijne sluwheid zal het bedrog» enz.

[27]) Het Hebr. beteekent waarschijnlijk: en onverwachts; vgl. I Mach. I 32. Zie verder noot 11.

[28]) *Verbroken worden* ziet terug op den hoorn van v. 9. Antiochus zal niet door menschenhanden omkomen, doch onmiddellijk door God geslagen worden met eene ongeneeslijke ziekte. Vgl. I Mach. VI 10—13 en II Mach. IX 5. — Daar Antiochus Epiphanes om zijne hoovaardij en goddeloosheid, om zijnen haat tegen Gods volk een profetisch beeld is van den Antichrist, gelijk de tijd der verdrukking, welke het einde van het Oude Verbond voorafging, overeenkomst heeft met de in de H. Schrift voorspelde vervolging der Kerk aan het einde der dagen, zijn beiden, Antiochus en de Antichrist, voorgesteld onder het ééne zinnebeeld van den *kleinen hoorn* en is er tusschen beider optreden niet weinig gelijkenis. Maar tevens maakt de profeet tusschen beiden een wezenlijk onderscheid. De kleine hoorn van VIII 9 komt op *uit* eenen der *vier* hoornen, te weten uit het Seleucidische rijk, een der vier, waarin het Grieksch-Macedonische rijk (het *derde* dier van VII 6) gesplitst is. Maar de kleine hoorn van VII 8 komt op uit het midden, d. i. *tusschen*, de

26. Et visio vespere et mane, quæ dicta est, vera est: tu ergo visionem signa, quia post multos dies erit. *Apoc. XXII 10.*

27. Et ego Daniel langui, et ægrotavi per dies: cumque surrexissem, faciebam opera regis, et stupebam ad visionem, et non erat qui interpretaretur.

26. En het gezicht van avond en morgen[29]), waarvan sprake was, is waar; gij dan, verzegel het gezicht, want het zal na vele dagen geschieden[30]).

27. En ik, Daniël, ik kwijnde en werd ziek dagen lang; en toen ik was opgestaan, deed ik de werken des konings; en ik bleef ontzet over het gezicht, en niemand was er, die het verklaarde[31]).

CAPUT IX.

HOOFDSTUK IX.

Daniël belijdt de schuld van zijn volk en bidt om ontferming (v. 1—19); God zendt den engel Gabriël ter openbaring van de profetie der zeventig jaarweken (v. 20—27).

1. In anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum, qui imperavit super regnum Chaldæorum:

2. Anno uno regni ejus, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni. *Jer. XXV 11 et XXIX 10.*

1. In het eerste jaar van Darius, den zoon van Assuerus, uit het geslacht der Meden, die gebood over het rijk der Chaldeën,

2. in het eerste jaar zijner regeering begreep ik, Daniël, in de boeken het getal der jaren, waaromtrent het woord des Heeren geworden was aan Jeremias, den profeet, dat er voor de verwoesting van Jerusalem zeventig jaren zouden vervuld worden[1]).

---

tien hoornen van het *vierde* dier als de elfde zelfstandige hoorn; deze rukt drie van de tien hoornen uit enz., wat van den kleinen hoorn in hoofdst. VIII niet vermeld wordt. Verder is ook beider uiteinde geheel verschillend; vgl. VIII 25 met het plechtige gericht in VII 9—11.

[29]) Zie noot 15. Ook hier moet men volgens sommigen lezen: «En het gezicht van de twee duizend driehonderd dagen». Dit gezicht, te weten de openbaring aangaande de vervolging van Antiochus en derzelver duur, is het eigenlijke onderwerp dezer profetie; wat van het Medo-Perzische rijk en het Grieksche gezegd is, was als de inleiding hiertoe.

[30]) *Verzegel*, Hebr.: «sluit het gezicht op»; m. a. w. bewaar het zorgvuldig, opdat het bij de vervulling *na vele dagen* (na meer dan drie eeuwen) tot bevestiging van Gods waarachtigheid en tot bemoediging van Gods dienaren strekke.

[31]) Daniël deed *de werken des konings*, d. i. datgene wat zijne bediening hem oplegde; zie II 49. *Niemand* zijner vertrouwden, aan wie hij het gezicht mededeelde, kon hem de uitlegging des engels nader verklaren. Anderen vertalen het Hebr.: «en niemand bemerkte het», dat ik ontsteld over het profetisch gezicht nadacht.

[1]) *In de boeken*, d. i. in de verzameling der heilige geschriften, waartoe de profetie van Jeremias destijds reeds gerekend werd, las Daniël de voorspelling, dat *er voor de verwoesting van Jerusalem* enz. Zie Jer. XXV 11. Waren de *zeventig jaren* vervuld, dan zou God (naar Jer. XXV 12) aan den koning van Babylon zijne ongerechtigheid bezoeken en zou daarmede (naar Jer.

3. Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare et deprecari in jejuniis, sacco, et cinere.

4. Et oravi Dominum Deum meum, et confessus sum, et dixi: Obsecro Domine Deus magne et terribilis, custodiens pactum, et misericordiam diligentibus te, et custodientibus mandata tua. *II Esdr. I 5.*

5. Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, et recessimus: et declinavimus a mandatis tuis, ac judiciis. *Bar. I 17.*

6. Non obedivimus servis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terræ.

7. Tibi Domine justitia: nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Juda, et habitatoribus Jerusalem, et omni Israel, his qui prope sunt, et his qui procul in universis terris, ad quas ejecisti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te.

3. En ik richtte mijn aangezicht tot den Heer, mijnen God, om te bidden en te smeeken in vasten, in zak en asch[2]).

4. En ik bad den Heer, mijnen God, en ik deed belijdenis en sprak[3]): Ik smeek, Heer, groote en ontzaglijke God, die het verbond en de goedertierenheid handhaaft jegens hen, die U liefhebben en uwe geboden onderhouden[4])!

5. Wij hebben gezondigd, ongerechtigheid bedreven, goddeloos gehandeld; en wij zijn afvallig geworden en afgeweken van uwe geboden en rechten.

6. Wij hebben niet gehoorzaamd aan uwe dienstknechten, de profeten, die in uwen naam gesproken hebben tot onze koningen, tot onze vorsten, tot onze vaderen en tot al het volk des lands.

7. U, o Heer, is de gerechtigheid, ons echter de beschaming des aangezichts, gelijk het is ten huidigen dage met de manschap van Juda en met de bewoners van Jerusalem en met geheel Israël, met hen, die nabij zijn, en met hen, die verre zijn in al de landen, werwaarts Gij hen verdreven hebt om hunne ongerechtigheden, waarmede zij gezondigd hebben tegen U.

XXIX 10) het tijdperk aanbreken, waarop God zijn «goed woord» betreffende de herstelling van zijn volk zal gestand doen. *In het eerste jaar van Darius* zou dit tijdperk weldra in vervulling gaan. Want dewijl een koning *uit het geslacht der Meden gebood,* Hebr. «koning was gemaakt», *over het rijk der Chaldeën,* was derhalve Gods straffende bezoeking over Babylon reeds begonnen. — Wie hier bedoeld is door *Darius, den zoon van Assuerus,* Hebr.: «van Achasjverôsj», kan men nauwelijks gissen. Mogelijk is door de afschrijvers «Darius» gesteld in de plaats van «Cyrus» en «Achasjverôsj», in de plaats van «Achaemenes», van wien Cyrus afstamde; dat deze van *Medischen* bloede was, kan noch bevestigd noch ontkend worden. Sommigen gissen, dat de Meed Bardia (523) bedoeld is (zie VI noot 1). Volgens Zach. I 12 werd zeventig jaren na de verwoesting van Jerusalem (in 587) door de Chaldeën eene meer volledige herstelling van het Rijk Gods verwacht.

[2]) Hoewel de profeet niet twijfelde aan Gods getrouwheid, bad hij toch om ontferming en deed hij boete als vertegenwoordiger van zijn schuldig volk. Zie Jer. XXIX 12—14, waar God dit van zijn volk verwacht en als voorwaarde stelt voor de herstelling. Vgl. Jer. XVIII 7—8 en Ez. XXXIII 14 volg.

[3]) Het gebed begint (v. 4—14) met eene belijdenis der zonden van het volk en herhaalt de gedachten, uitgedrukt in Bar. I 15—II 10. Zie Bar. I noot 20.

[4]) Vgl. voor den aanhef Deut. VII 9, 21 en III Reg. VIII 23. *Het verbond en de goedertierenheid* beteekent de krachtens het verbond beloofde genade.

8. Domine nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, et patribus nostris, qui peccaverunt.

9. Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, et propitiatio, quia recessimus a te:

10. Et non audivimus vocem Domini Dei nostri ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas.

11. Et omnis Israel prævaricati sunt legem tuam, et declinaverunt ne audirent vocem tuam, et stillavit super nos maledictio, et detestatio, quæ scripta est in libro Moysi servi Dei, quia peccavimus ei. *Lev. XXVI 16; Deut. XXVII 14.*

12. Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, et super principes nostros, qui judicaverunt nos, ut superinduceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit sub omni cœlo, secundum quod factum est in Jerusalem.

13. Sicut scriptum est in lege Moysi, omne malum hoc venit super nos: et non rogavimus faciem tuam Domine Deus noster, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris, et cogitaremus veritatem tuam.

14. Et vigilavit Dominus super malitiam, et adduxit eam super nos: justus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quæ fecit: non enim audivimus vocem ejus.

15. Et nunc Domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, et fecisti tibi

8. Heer, ons is de beschaming des aangezichts, onzen koningen, onzen vorsten en onzen vaderen, die gezondigd hebben.

9. Maar bij U, den Heer, onzen God, is barmhartigheid en vergeving; want[5]) wij zijn afvallig geworden van U,

10. en wij hebben niet gehoord naar de stem van den Heer, onzen God, om te wandelen in zijne wet, die Hij ons gegeven heeft door zijne dienstknechten, de profeten.

11. En geheel Israël, zij hebben uwe wet overtreden en zijn afgeweken om niet te hooren naar uwe stem; en op ons drupte de vervloeking en de verwensching neder[6]), die geschreven staat in het boek van Moses, den dienstknecht Gods, omdat wij gezondigd hebben tegen Hem.

12. En Hij heeft zijne woorden gestand gedaan, die Hij gesproken heeft aangaande ons en aangaande onze vorsten, die ons gericht hebben, dat Hij over ons groot onheil brengen zou, hoedanig onder den ganschen hemel nooit geschied is, zooals het overkomen is aan Jerusalem.

13. Gelijk geschreven is in de wet van Moses, al dat onheil is gekomen over ons; en wij hebben uw aangezicht niet verbeden, Heer, onze God, door terug te keeren van onze ongerechtigheden en te denken aan uwe trouw[7]).

14. En de Heer waakte over het onheil[8]) en bracht het over ons: rechtvaardig is de Heer, onze God, in al zijne werken, die Hij gedaan heeft; wij toch hoorden niet naar zijne stem.

15. En nu[9]), Heer, onze God, die uw volk hebt uitgevoerd uit het land Egypte met machtige hand en

[5]) De reden, waarom zij Gods barmhartigheid behoeven.

[6]) Hebr.: «en op ons stortte zich uit de vloek en de eed», d. i. de onder eed bezworen vloek.

[7]) Hadden zij acht gegeven op Gods *trouw* in het vervullen der aangekondigde straffen, dan zouden zij zich bekeerd hebben.

[8]) Vgl. Jer. I 12; XXXI 28; XLIV 27.

[9]) Hier begint het gebed om ontferming. Zie Bar. II 11 volg.

nomen secundum diem hanc: peccavimus, iniquitatem fecimus *Bar. II 11; Exod. XIV 22, 30.*

16. Domine in omnem justitiam tuam: avertatur obsecro ira tua, et furor tuus a civitate tua Jerusalem, et monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, et iniquitates patrum nostrorum, Jerusalem, et populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum.

17. Nunc ergo exaudi Deus noster orationem servi tui, et preces ejus: et ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est, propter temetipsum.

18. Inclina Deus meus aurem tuam, et audi: aperi oculos tuos, et vide desolationem nostram, et civitatem, super quam invocatum est nomen tuum: neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

19. Exaudi Domine, placare Domine: attende et fac: ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum invocatum est super civitatem, et super populum tuum.

20. Cumque adhuc loquerer, et orarem, et confiterer peccata mea, et peccata populi mei Israel, et prosternerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei:

21. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione a principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. *Supra VIII 16.*

U eenen naam gemaakt hebt, gelijk het is ten huidigen dage — wij hebben gezondigd, wij hebben ongerechtigheid bedreven,

16. o Heer, tegen al uwe gerechtigheid! Moge, bid ik, uwe gramschap en uwe verbolgenheid zich afwenden[10]) van uwe stad Jerusalem en van uwen heiligen berg! Want om onze zonden en de ongerechtigheden onzer vaderen zijn Jerusalem en uw volk tot een smaad voor allen, die rondom ons zijn.

17. Nu dan, onze God, verhoor het gebed van uwen dienstknecht en zijne smeekingen, en toon uw gelaat over uw heiligdom, dat verwoest is, om uwentwil[11]).

18. Neig, mijn God, uw oor en hoor, open uwe oogen en zie onze verwoesting en de stad, waarover uw naam is uitgeroepen; want niet om onze gerechte werken leggen wij de gebeden neder voor uw aangezicht, maar om uwe vele barmhartigheden.

19. Verhoor, Heer, vergeef, Heer, geef acht en doe! Draal niet, om uwentwil, mijn God; want uw naam is uitgeroepen over de stad en over uw volk[12]).

20. En terwijl ik nog sprak en bad en mijne zonden en de zonden van mijn volk Israël beleed en mijne gebeden voor het aangezicht van mijnen God nederlegde ter gunste van den heiligen berg van mijnen God;

21. terwijl ik nog sprak in het gebed, zie, daar kwam de man Gabriël, dien ik in het gezicht bij den aanvang gezien had, ijlings aangevlogen, en hij raakte mij aan ten tijde van het avondoffer[13]).

---

[10]) Zie voor de woordvoeging in het Hebr. Bar. II noot 12.

[11]) Zie Bar. II 14 volg.

[12]) Zie Bar. II noot 14.

[13]) *De man Gabriël* (zie VIII noot 16 en 17), dien ik *bij den aanvang,* Hebr.: «te voren», te weten *in het gezicht* van VIII 16 volg., gezien had. Dezelfde engel, die bij het geheim der Menschwording optreedt (Luc. I 26 volg.), wordt hier gezonden om den tijd daarvan en de zegeningen, in dit

22. Et docuit me, et locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum ut docerem te, et intelligeres.

23. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu ergo animadverte sermonem, et intellige visionem.

24. Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio, et prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum.

22. En hij onderrichtte mij en sprak tot mij en zeide: Daniël, nu ben ik uitgegaan om u te onderrichten en te doen begrijpen.

23. Van den aanvang uwer gebeden af is een woord uitgegaan[14]; en ik, ik ben gekomen om het u bekend te maken, omdat gij een man van verlangens zijt[15]; gij dan, geef acht op het woord en wees opmerkzaam op het gezicht[16].

24. Zeventig weken zijn afgekort over uw volk en over uwe heilige stad[17], opdat de overtreding voltooid worde en de zonde een einde neme en de ongerechtigheid worde uitgedelgd en de eeuwige gerechtigheid worde aangebracht en vervuld worde gezicht en profetie en gezalfd de Heilige der heiligen[18].

---

geheim besloten, aan te kondigen. Voor *raakte mij aan* hebben de Septuag. en de Syrische vertaling: «naderde tot mij» *ten tijde van het avondoffer,* dat tusschen de twee avonden moest worden opgedragen. Zie Exod. XII noot 7.

[14]) *Een woord,* te weten het raadsbesluit van v. 24 volg., *is uitgegaan* of geopenbaard aan Gabriël met den last om het aan Daniël bekend te maken.

[15]) Die vurig verlangt naar de herstelling van stad en tempel (v. 16, 17). Het Hebr. kan ook beteekenen: een man (door God) verlangd, d. i. Hem dierbaar en daarom verhoord en met deze openbaring begunstigd.

[16]) *Op het woord* (zie noot 14) en *op het gezicht,* d. i. op hetgeen de aan u verschijnende engel gaat zeggen.

[17]) In v. 24 vat de engel den inhoud der godspraak samen. *Zeventig weken,* niet van dagen, want de hierna genoemde zegeningen en beloften konden niet binnen dit korte tijdsbestek in vervulling gaan, maar *weken van jaren,* die bij de Israëlieten bekend waren (Lev. XXV 8) en telkens sloten met het «zevende jaar» of het sabbatjaar (Lev. XXV 4). De zeventig weken van jaren beantwoorden aan de zeventig jaren, waarover Daniël nadacht (v. 2). Zij zijn het antwoord op zijn gebed voor de herstelling van den tempel (v. 17) en van de stad (v. 18), doch beloven onvergelijkbaar hoogere en betere zegeningen. De zeventig jaarweken, een tijdperk van *tien* jubileeën, wellicht om de volheid der toekomstige verlossing aan te duiden, *zijn afgekort,* Hebr.: «uitgesneden», d. i. afgebakend en vastgesteld, *over uw volk en over uwe heilige,* d. i. aan God toegewijde (zie v. 19), *stad,* en wel de *uwe,* om uwe liefde en uwe bezorgdheid voor beider herstelling.

[18]) God heeft dit tijdperk van zeventig jaarweken vastgesteld, *opdat* de door de profeten aangekondigde zegeningen van den Messias in vervulling zouden gaan. Te weten opdat *de overtreding,* Hebr.: «de afval», nl. van God en het Verbond, *voltooid,* d. i. vernietigd of geheel en al weggenomen, *worde* en *de zonde een einde neme* en *de ongerechtigheid* of de schuld der bedreven zonden *worde uitgedelgd,* Hebr. «verzoend», nl. door den zoendood van den Messias. Zie o. a. Is. LIII 4—12 en Jer. XXXI 34, waar dit als het werk van den Messias wordt aangekondigd, en vgl. Matth. I 21 en Luc. I 68—79. Verder opdat *de eeuwige gerechtigheid* of het eeuwigdurende leven der genade en der glorie, hetwelk door de zonde van Adam van de aarde was verbannen, door den Messias (volgens Ps. LXXI; Is. LIII 11; Jer. XXIII 5, 6) worde *aangebracht,* en opdat door zijne komst *gezicht en profetie vervuld worde* of, Hebr.: «gezicht en profeet (een verzamelwoord voor het profe-

25. Scito ergo, et animadverte: Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ erunt: et rursum ædificabitur platea, et muri in angustia temporum.

26. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus: et non erit ejus populus, qui eum negaturus

25. Weet alzoo en geef acht: Van het uitgaan des woords om Jerusalem wederom op te bouwen tot aan den Gezalfde, den vorst, zullen er zeven weken en twee en zestig weken zijn, en weder zullen opgebouwd worden straat en muren in den druk der tijden[19]).

26. En na de twee en zestig weken zal de Gezalfde gedood worden[20]); en het zal niet zijn volk

---

tendom) verzegeld», d. i. besloten en geëindigd worde; want door het Nieuwe Verbond is het tijdperk der voorafbeelding en voorspelling besloten (vgl. Luc. XVI 16; Hebr. I 1). Eindelijk opdat *de Heilige der heiligen*, d. i. de allerheiligste Messias zelf, de verdienende oorzaak der genoemde zegeningen, *gezalfd*, d. i. vervuld, *worde* met de volheid der gaven van den H. Geest (zie Act. X 38) om voor zijn volk koning, priester en profeet te zijn (vgl. Ps. II 2, 6; XLIV 8; Is. LXI 1). Vertaalt men met de nieuweren: «opdat het Heilige der heiligen gezalfd worde», dan is er sprake van het heiligdom, waarin God (volgens Is. IV 5, 6; Jer. III 17; Ez. XXXVII 26, 27) te midden van zijn volk woont, van de woontent Gods met de menschen (Apoc. XXI 3), van het Huis van God (I Tim. III 15), nl. van de Kerk van Christus, die *gezalfd* is door de nederdaling van den H. Geest op den Pinksterdag (Act. II 1 volg.) en als het mystisch lichaam van Christus met haar Hoofd ten innigste is vereenigd. Evenwel steunt de opvatting der Vulgaat op het gezag van den Hiëronymus, van den H. Hippolytus in zijn commentaar op den *Griekschen* tekst en van den H. Ephrem in zijne verklaring van de *Syrische* vertaling.

[19]) Het uitgangspunt der zeventig jaarweken is een *woord*, d. i. zeer waarschijnlijk een koninklijk bevel, *om Jerusalem wederom op te bouwen. Tot aan den Gezalfde, den vorst:* overeenkomstig het Hebreeuwsche taaleigen, vooral in dichterlijke en profetische plaatsen, ontbreekt in den grondtekst het lidwoord vóór de beide namen, hoewel uit het zinverband allerduidelijkst blijkt, wie de bedoelde persoon is. Het is de *Heilige der heiligen* van v. 24, die *gezalfd* zou worden vóór het einde der zeventig jaarweken, ten einde de (v. 24) beloofde zegeningen aan zijn volk te brengen. Hij toch, de Messias, wordt in Ps. II 2 (vgl. Ps. XLIV 8) *de Gezalfde* geheeten; hij is *de Vorst* uit het geslacht van David, die den troon van David in eeuwigheid zal bevestigen (volgens Is. IX 6, 7; Jer. XXIII 5; XXXIII 15; Ez. XXXIV 23), de eenige vorst, die na den val van Sedecias, volgens Ez. XXI 25—27 (Hebr.), recht had op den troon van David. Tot aan den Gezalfde zullen er *zeven weken* en *twee en zestig weken* zijn. De profetie verdeelt het tijdvak van negen en zestig weken in twee tijdperken, omdat aan elk dezer een belangrijk feit zal zijn verbonden: binnen de eerste zeven jaarweken zal Jerusalem zijn opgebouwd en *na de* daarop volgende *twee en zestig weken zal de Gezalfde gedood worden* (v. 26). *Straat* is een verzamelwoord, dat de pleinen en straten beteekent; door *muren* zijn in het algemeen de vestingwerken aangeduid. Deze stoffelijke herstelling zal geschieden *in den druk der tijden*, d. i. onder vervolging en tegenkanting der vijanden.

[20]) *Na de twee en zestig weken.* Dit *na* kan òf in eigenlijke beteekenis genomen worden, zoodat de dood van den Gezalfde na het einde dezer twee en zestig jaarweken, en dus in de zeventigste jaarweek wordt gesteld; òf het kan in minder strengen zin beteekenen: in de laatste dezer twee en zestig weken; zie Jos. III noot 1 en vgl. b.v. Matth. XXVII 63 met 64. *De Gezalfde*, in het Hebr. wederom zonder lidwoord, hoewel duidelijk dezelfde Gezalfde als in v. 25 bedoeld is. Hij zal *gedood*, naar de kracht van het Hebr. woord, gewelddadig omgebracht worden; vgl. Is. LIII

est. Et civitatem, et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio.

wezen, dat hem verloochenen zal[21]). En een volk met eenen vorst[22]), die komt, zal de stad en het heiligdom te gronde richten; en het einde daarvan zal verdelging zijn, en na het einde van den krijg vastgestelde verwoesting[23]).

27. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium: et erit in templo abominatio desolationis: et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio. *Matth. XXIV 15.*

27. Eéne week nu zal voor de velen het verbond bevestigen[24]); en in de helft der week zal slachtoffer en spijsoffer ophouden[25]); en in den tempel zal de gruwel der verwoesting zijn; en tot aan de verdelging en het einde zal de verwoesting duren[26]).

---

[21]) De Vulgaat geeft door deze omschrijvende vertaling een waarschijnlijken zin aan de duistere elliptische Hebr. woorden: «en niet voor hem». Het volk nl., dat hem toebehoort, zal hem als den Messias verloochenen en daarom ophouden zijn volk te zijn. Want met dit laatste wordt de verloochening in onmiddellijk verband gebracht door de volgende woorden.

[22]) Hebr.: «het volk van eenen vorst», *die komt.* Dit *komen* is ook XI 13, 16, 21 in den zin van een vijandelijk optreden gebezigd. Het gevolg dezer komst is de verwoesting van *de stad en het heiligdom.*

[23]) *En het einde daarvan,* van het heiligdom met de stad, (Hebr.) «zal zijn door de overstrooming», d. i. door den stroom der ontelbare vijandelijke legerscharen (vgl. XI 10,40). Verder naar het Hebr.: «en tot aan het einde (d. i. tot aan derzelver eindverdelging) de krijg, de (door God) vastgestelde (en daarom onafwendbare) verwoestingen».

[24]) *Eéne week* is het onderwerp. Omdat de godspraak hoofdzakelijk ten doel heeft den tijd der herstelling te bepalen, wordt aan de *ééne week* toegeschreven, wat in deze jaarweek geschieden zal. Zij zal *het verbond,* te weten het door Jer. XXXI 31 voorspelde Nieuwe Verbond, *bevestigen* voor *de velen,* d. i. voor de groote menigte dergenen, die tot het Verbond toetreden.

[25]) *In de helft der week,* naar het Hebr. nogmaals het onderwerp: «en de helft der week», d. i. datgene, wat in de helft der week geschiedt, *zal slachtoffer en spijsoffer,* bloedige en onbloedige of alle offers van den Mosaïschen eeredienst, m. a. w. den geheelen eeredienst, doen *ophouden.*

[26]) *Gruwel* beteekent niet zelden de afgoderij of de afgoden (vgl. IV Reg. XXIII 13; Jer. IV 1; VII 30 enz.). Van *den gruwel der verwoesting,* die hier «door Daniël voorspeld is en op de heilige plaats zal staan», spreekt Christus (Matth. XXIV 15) als van een feit, dat toen weldra in vervulling zou gaan. Uit de vergelijking dezer plaats met Luc. XXI 20 schijnt te volgen, dat «de gruwel der verwoesting» beduidt de afgodisch vereerde standaarden van het vijandelijke leger, hetwelk Jerusalem weldra zou omsingelen. Hetzelfde kan door het Hebr. «vleugel» zijn beteekend. Als op vleugelen, op de gevleugelde arenden der Romeinsche standaarden, kwam «de verwoesting», d. i. de verwoester zelf, als aangevlogen. Ditmaal echter (anders dan Jer. IV 27; V 10, 18; XXX 11) zal de verwoesting, naar het goddelijk raadsbesluit, de eind*verdelging* zijn van het volk, de stad en haren tempel. Dit wordt met nadruk beteekend door de laatste woorden van het vers, welke de Vulgaat eenigszins vrij, doch overeenkomstig den zin goed teruggeeft. Het Hebr. kan men vertalen: «en (het zal zijn) tot aan de eindverdelging, (tot aan) de vastgestelde vernietiging, welke zich (als een watervloed) zal uitstorten over het verwoeste», dat daarom voor immer verzwolgen en vernietigd zal blijven. De vervulling dezer laatste woorden is voor een ieder duidelijk. Werkelijk hebben de Romeinen onder Vespasianus de stad en den tempel verwoest en verdelgd na eenen oorlog van drie en een half jaar en de Joodsche natie deels uitgemoord deels in krijgsgevan-

CAPUT X.

HOOFDSTUK X.

Godspraken aangaande het derde rijk met betrekking tot Israël (X—XII). Inleiding (X—XI 1). Na rouw en vasten ziet Daniël eenen engel, die hem bemoedigt (v. 1—12), die, bijgestaan door Michaël, de zaak van Gods volk behartigt en thans gekomen is om den profeet te onderrichten (v. 13—21).

1. Anno tertio Cyri regis Persarum, verbum revelatum est Danieli cognomento Baltassar, et verbum ve-

1. In het derde jaar van Cyrus, den koning der Perzen, werd aan Daniël, bijgenaamd Baltassar, een

genschap verstrooid, zoodat van dien tijd af het volk als zoodanig heeft opgehouden te bestaan. Dit klaarblijkelijke feit der geschiedenis toont aan, dat de profetie tot haar laatste woord toe in vervulling is gegaan. Bijgevolg is de Christus, die te voren was opgetreden en door zijne prediking, zijne wonderwerken en zijnen kruisdood de profetieën van het Oude Verbond vervuld, de zonden uitgeboet en de eeuwige gerechtigheid aangebracht had, de door Daniël voorspelde Gezalfde, de Vorst, die in zijn Rijk, zijne Kerk, heerscht in alle eeuwigheid.

Ofschoon derhalve de vervulling der geheele profetie niet twijfelachtig is, blijft het evenwel moeilijk de overeenstemming der zeventig jaarweken met de geschiedenis aan te toonen, vooral omdat het uitgangspunt van v. 25 niet geheel vaststaat. Velen zien in het *woord om Jerusalem wederom op te bouwen* het bevelschrift van I Esdr. VII 12—26, uitgevaardigd in het zevende jaar van Artaxerxes. Volgens hen is deze koning Artaxerxes I Longimanus, wiens zevende jaar viel in 458 of 457 v. Chr. De negen en zestigste jaarweek eindigde dan in het jaar 26 of 27 der Christelijke tijdrekening, omstreeks welken tijd Christus zijn openbaar leven was begonnen. Maar tegen deze opvatting pleit, dat in het bevelschrift van I Esdr. VII van Jerusalem's opbouwing met geen enkel woord gerept wordt. Daarbij hebben de jongste onderzoekingen het minstens waarschijnlijk gemaakt, dat aldaar sprake is van Artaxerxes II of Mnemon, wiens zevende jaar viel in 398 v. Chr. — Beter stelt men als het uitgangspunt van v. 25 het twintigste jaar van Artaxerxes I, waarin volgens II Esdr. II 1—8 Nehemias vergunning verkreeg om de muren, torens enz. van Jerusalem te herbouwen (vgl. Eccli. XLIX 15). Het twintigste jaar van Artaxerxes I begon in 445 of 444 v. Chr. De toen loopende jaarweek (zie noot 17) was toen bijna aan haar einde. Want naar de beste berekening begon in 443 v. Chr. een sabbatjaar, het laatste jaar eener jaarweek (zie II Esdr. VIII noot 15). De eerste der zeventig jaarweken was dus begonnen in 449 en geëindigd in 442. In deze jaarweek, waarschijnlijk in 444 v. Chr., trok Nehemias met den lastbrief van Artaxerxes I naar Jerusalem. Naar het verhaal van II Esdr. III—IV en VI 15 herbouwde hij *in den druk der tijden* (v. 25) den muur van Jerusalem, en wel in twee en vijftig dagen. Doch de volkomen herstelling der geheele stad vorderde ongetwijfeld eene veel langere tijdruimte; vgl. II Esdr. VI 15 en VII 4. Hoelang deze tijdruimte geduurd heeft, is in de geschiedenis niet opgeteekend. Volgens de profetie (v. 25) «zullen er zeven weken.... zijn en weder zullen opgebouwd worden straat en muren». Wanneer nu de eerste jaarweek was begonnen in 449, dan begon de zevende in 407 en eindigde in 400. Kort daarna, in 398, althans volgens de nieuwere meening, kwam Esdras te Jerusalem. En opmerkelijk wordt noch in het bevelschrift van I Esdr. VII 12 volg. noch in het verhaal van hetgeen Esdras te Jerusalem verrichtte (zie I Esdr. VIII—X) met een enkel woord gerept van de stoffelijke herstelling van Jerusalem; zij wordt integendeel als geëindigd verondersteld (zie b.v. I Esdr. IX 9). De eerste van de daarop volgende «twee en zestig» jaarweken begon in 400 v. Chr.; derhalve begon de negen en zestigste jaarweek in het jaar 28 en eindigde in het jaar 35 n. Chr. Volgens deze berekening is Christus den kruisdood gestorven *in* de negen en zestigste week, wat v. 26 niet verbiedt (zie noot 20). De ze-

rum, et fortitudo magna: intellexitque sermonem: intelligentia enim est opus in visione.

woord geopenbaard[1]); en het woord is waarheid en groote kracht; en hij gaf acht op het woord, want opmerkzaamheid is noodig bij het gezicht[2]).

---

ventigste week loopt dan van het jaar 35 tot het jaar 42 n. Chr., in welken tijd het Evangelie voornamelijk aan de Joden werd verkondigd, terwijl omstreeks het einde daarvan de H. Petrus zijnen zetel te Rome vestigde en de H. Paulus zijne eerste Apostolische reis begon, om het Evangelie, dat de Joden verwierpen, aan de heidenen te prediken (Act. XIII 46 volg.). Het schijnt, dat van deze laatste jaarweek in de profetie niet uitdrukkelijk wordt gesproken, wat na v. 24, waarin *zeventig weken* als de tijd van genade voor het Joodsche volk worden aangekondigd, ook niet noodig was. Volgens Joodsche overlevering werd er omstreeks het jaar 42 n. Chr. een jubeljaar gevierd; en zoo zou het tijdperk van tien jubileeën (zie noot 17) zeer passend met een jubeljaar sluiten. — In de tweede helft van v. 26 gaat de engel over tot de verwoesting van Jerusalem en den tempel, welke het gevolg zoude zijn van de verwerping van den Messias. Daar deze verwoesting plaats had in het jaar 70 n. Chr., valt zij niet binnen de «zeventig» jaarweken van v. 24. Daarom is het geenszins onwaarschijnlijk, dat de «*ééne week*», waarvan in v. 27 sprake is, niet de laatste der zeventig jaarweken beteekent, maar eene nieuwe week aanduidt, nl. de noodlottige jaarweek, waarin de Joodsche natie ten gronde ging, toen de Romeinen onder Vespasianus, na eenen krijg van drie en een half jaar (*de helft* eener jaarweek), in het sabbatjaar 70 n. Chr., den tempel voor immer verwoestten en den Israëlietischen offerdienst voorgoed onmogelijk maakten. Door deze gebeurtenis werd het Nieuwe Verbond op schitterende wijze *bevestigd;* het bleek nu duidelijk, dat de Mosaïsche wet door God afgeschaft, het Oude Verbond te niet gedaan was, dat dus de Messias gekomen was en dat deze Messias niemand anders kon zijn dan Jesus Christus, die den ondergang van Jerusalem en den tempel in de duidelijkste woorden, als het gevolg van zijne verwerping door de Joden, had voorspeld. — Men kan echter ook aannemen, dat de «ééne week» van v. 27 terugziet op de negen en zestigste week, waarvan in v. 26 volgens deze berekening sprake is, zoodat de in v. 27 bedoelde bevestiging van het Nieuwe Verbond geschied is door het Bloed van den Godmensch (vgl. Matth. XXVI 28); de kruisdood van Christus in «de helft der week» heeft rechtens «slachtoffer en spijsoffer» doen ophouden. En hiermede wordt dan, gelijk in v. 26, de immerdurende eindverwoesting van den tempel, de plaats van den Mosaïschen eeredienst, logisch verbonden. — Anderen geven eenigszins andere verklaringen om de vervulling der zeventig jaarweken in de geschiedenis aan te toonen. Doch hoewel er verschil van meening is over de berekening der jaarweken, allen, zoowel de oudste Kerkvaders als de latere katholieke schriftverklaarders, komen bijna zonder uitzondering hierin overeen, dat de beroemde profetie van Daniël den Messias betreft en den tijd zijner komst bepaalt.

[1]) *In het derde jaar* der regeering *van Cyrus* te Babylon, in 536, twee jaren na zijn bevelschrift, waarin hij aan de Judeërs vergunning had verleend om naar het vaderland terug te keeren (vgl. I Esdr. I 1 volg.). Dezen hadden in het tweede jaar hunner komst te Jerusalem een begin gemaakt met den tempelbouw en weldra de grondslagen van het huis Gods gelegd (I Esdr. III 8 volg.). Doch reeds spoedig moest het werk worden gestaakt om de vijandelijkheden der Samaritanen (I Esdr. IV 1—5). Het bericht daarvan was waarschijnlijk de oorzaak, waarom Daniël in rouw en vasten (v. 2, 3) een vurig gebed tot God opzond voor het heil van zijn volk (v. 12). God zond hem zijnen engel, die hem de toekomst van zijn volk openbaarde in de profetie van X—XII. Zij bevat nadere bijzonderheden over het derde wereldrijk, vooral in deszelfs betrekking tot Israël. — Daniël behoorde niet tot degenen, die door Gods geest waren opgewekt om naar Jerusalem terug te keeren (zie v. 4). Hij was overeenkomstig den wil van God achtergebleven om door zijnen invloed aan het hof de belangen van zijn volk te behartigen. — Zie voor *Baltassar*, den Chaldeeuwschen naam van Daniël, I noot 10.

[2]) *Het woord*, d. i. de openbaring,

2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus,

3. Panem desiderabilem non comedi, et caro et vinum non introierunt in os meum, sed neque unguento unctus sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies.
4. Die autem vigesima et quarta mensis primi eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris.

5. Et levavi oculos meos, et vidi: et ecce vir unus vestitus lineis, et renes ejus accincti auro obrizo:

6. Et corpus ejus quasi chrysolithus, et facies ejus velut species fulguris, et oculi ejus ut lampas ardens: et brachia ejus, et quæ deorsum sunt usque ad pedes, quasi species æris candentis: et vox sermonum ejus ut vox multitudinis. *Matth. XXVIII 3; Ez. I 7.*
7. Vidi autem ego Daniel solus visionem: porro viri, qui erant mecum, non viderunt: sed terror nimius irruit super eos, et fugerunt in absconditum. *Act. IX 7.*

8. Ego autem relictus solus vidi

2. In die dagen treurde ik, Daniël, gedurende de dagen van drie weken[3];
3. begeerlijk brood at ik niet, en vleesch en wijn kwamen niet in mijnen mond, maar ook zalfde ik mij niet met zalfolie, totdat de dagen van drie weken vervuld waren[4].

4. Op den vier en twintigsten dag nu der eerste maand was ik aan de groote rivier, welke de Tigris is.
5. En ik sloeg mijne oogen op, en ik zag; en zie, een man, in linnen gekleed, en zijne lendenen waren omgord met fijn goud[5],
6. en zijn lichaam was als chrysolieth en zijn aangezicht als de schittering des bliksems en zijne oogen als eene brandende fakkel; en zijne armen en wat benedenwaarts is tot aan de voeten als de glans van gloeiend metaal; en het geluid zijner woorden als het geluid eener menigte[6].
7. En ik, Daniël, zag het gezicht alleen; de mannen echter, die bij mij waren, zagen het niet; nochtans viel een hevige schrik op hen, en zij vluchtten weg in eene verborgen plaats[7].
8. Nadat ik dan alleen was achter-

---

is waarheid, geene ijdele godspraak, gelijk de valsche profeten zelfs in de ballingschap gaven (vgl. Jer. XXIX 8 volg., 15; Ez. XIII); het is *groote kracht,* Hebr.: «tsaba», d. i. krijgsdienst (vgl. Is. XL noot 2), d. w. z. het handelt over legers en oorlogen. *En hij gaf acht op het woord* (verder naar het Hebr.) «en hij gaf acht op het gezicht», d. i. op hetgeen de hem verschijnende engel ging zeggen.

[3]) Hebr. ook in v. 3: «drie weken van dagen», niet van jaren gelijk IX 24 volg. Doch het kan ook beteekenen: drie volle weken; vgl. Num. XI 20.

[4]) *Begeerlijk brood,* d. i. kostelijke spijzen of feestspijzen, b.v. *vleesch* en *wijn;* vgl. Gen. XXVII 25; Is. XXII 13. Het *zalven* was een teeken van feestvreugde; vgl. Ps. CIII 15; Prov. XXXI 6; Eccles. IX 7, 8; Is. V 12.

[5]) *Een man,* d. i. een engel in menschelijke gedaante, verscheen hem, gekleed in *linnen,* d. i. in het priesterlijk gewaad, als middelaar tusschen God en den mensch; het blanke linnen is tevens een zinnebeeld zijner reinheid en heiligheid. De gordel van *goud* (Hebr.) «uit Oephaz» (zie Jer. X noot 8) was het teeken zijner hooge waardigheid.

[6]) Voor *chrysolieth* heeft het Hebr. «Tharsis», d. i. zeegroen (vgl. Ez. I 16), een zinnebeeld der nimmer verwelkende levenskracht. De glans van zijn gelaat was schitterend als de *bliksem;* vgl. Matth. XXVIII 3. Zie verder Ez. I 7 en 24. Waarschijnlijk verscheen hier dezelfde engel als VIII 16*a*, eveneens boven de wateren (zie XII 6); hij was dan onderscheiden van Gabriël (zie VIII 16*b*) en van Michaël, (zie v. 13).

[7]) Zonder de verschijning te zien of te hooren; want «het geluid» van v. 6 werd eerst later gehoord; zie v. 9. Vgl. Act. IX 7; XXII 9.

visionem grandem hanc: et non remansit in me fortitudo, sed et species mea immutata est in me, et emarcui, nec habui quidquam virium.

9. Et audivi vocem sermonum ejus: et audiens jacebam consternatus super faciem meam, et vultus meus hærebat terræ.

10. Et ecce manus tetigit me, et erexit me super genua mea, et super articulos manuum mearum. *Supra VIII 18.*

11. Et dixit ad me: Daniel vir desideriorum, intellige verba, quæ ego loquar ad te, et sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens.

12. Et ait ad me: Noli metuere Daniel: quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: et ego veni propter sermones tuos.

13. Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti et uno diebus: et ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium meum, et ego remansi ibi juxta regem Persarum.

gebleven, zag ik dat grootsche gezicht; en er bleef in mij geene kracht, doch ook mijn gelaat veranderde aan mij, en ik werd machteloos en behield niet de minste kracht.

9. En ik hoorde het geluid zijner woorden; en het hoorende lag ik verslagen op mijn aangezicht, en mijn gelaat drukte den grond.

10. En zie, eene hand raakte mij aan en richtte mij omhoog op mijne knieën en op de gewrichten mijner handen[8]).

11. En hij zeide tot mij: Daniël, man van verlangens[9]), geef acht op de woorden, welke ik tot u spreken zal, en sta rechtop; want thans ben ik tot u gezonden. En toen hij dit woord tot mij sprak, stond ik op, bevende.

12. En hij zeide tot mij: Vrees niet, Daniël, want van den eersten dag af, dat gij uw hart er op gesteld hebt om acht te geven en u te kastijden voor het aangezicht van uwen God[10]), zijn uwe woorden verhoord geworden; en ik ben gekomen om wille uwer woorden.

13. Doch de vorst van het rijk der Perzen weerstond mij één en twintig dagen lang; en zie, Michaël, een van de eerste vorsten, kwam mij te hulp; en ik bleef daar bij den koning der Perzen[11]).

---

[8]) De engel in menschelijke gedaante (v. 5) deed hem allengs, eerst op zijne knieën en handen, oprijzen en sprak toen tot hem hetgeen in v. 11—14 volgt.

[9]) Zie IX noot 15.

[10]) *Om acht te geven* op hetgeen God over uw volk beschikt heeft *en u te kastijden* met vasten; zie v. 3 en vgl. I Esdr. VIII 21.

[11]) Eerst nu, nadat de profeet drie weken lang (v. 2) gevast en gebeden had, kwam de engel tot hem, hoewel *de woorden,* d. i. het gebed van den profeet, *van den eersten dag af* (v. 12) verhoord waren geworden. De reden hiervan was, omdat *de vorst,* d. i. de schutsengel (zie v. 21 «Michaël, uw vorst»), *van het rijk der Perzen* aan den engel van Daniël *weerstaan* had. Dit beteekent, dat de schutsengel van Perzië voor den troon van God de belangen van het hem toevertrouwde rijk had bevorderd en dat deze belangen niet strookten met de verlangens, welke de engel van Daniël voor God had uitgedrukt. Want de engelen kennen Gods raadsbesluiten aangaande de toekomst slechts in zooverre als God ze hun openbaart. Zoolang zij ze echter niet kennen, vragen zij van God wat hun voor hunne beschermelingen nuttig en heilzaam toeschijnt. Had b. v. de engel van Daniël geijverd voor de volledige herstelling van Israël, dan kon de engel van Perzië God hebben gebeden

14. Veni autem ut docerem te quæ ventura sunt populo tuo in novissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

15. Cumque loqueretur mihi hujuscemodi verbis, dejeci vultum meum ad terram, et tacui.

16. Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea: et aperiens os meum locutus sum, et dixi ad eum, qui stabat contra me: Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt compages meæ, et nihil in me remansit virium. *Is. VI 7.*

17. Et quomodo poterit servus Domini mei loqui cum Domino meo? nihil enim in me remansit virium, sed et halitus meus intercluditur.

18. Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis, et confortavit me,

19. Et dixit: Noli timere vir desideriorum: pax tibi: confortare, et esto robustus. Cumque loqueretur mecum, convalui, et dixi: Loquere Domine mi, quia confortasti me.

14. Ik nu ben gekomen om u te onderrichten wat uw volk overkomen zal in de laatste dagen, want het gezicht betreft nog die dagen[12]).

15. En toen hij die woorden tot mij sprak, sloeg ik mijn aangezicht ter aarde neder, en ik was sprakeloos.

16. En zie, als de gelijkenis van eenen menschenzoon raakte mijne lippen aan; en mijnen mond openend sprak ik, en ik zeide tot dengene, die tegenover mij stond: Mijn heer, bij uwe verschijning werden mijne geledingen ontbonden, en niets bleef er in mij over aan kracht[13]).

17. En hoe zou een dienstknecht mijns heeren kunnen spreken tot mijnen heer[14])? Want niets is er in mij overgebleven aan kracht, ja zelfs mijn adem is afgesneden.

18. Daarom raakte mij nogmaals als de verschijning eens menschen aan en versterkte mij,

19. en hij zeide: Vrees niet, man van verlangens, vrede zij u; schep moed en wees sterk! En toen hij tot mij sprak, werd ik gesterkt, en ik zeide: Spreek, mijn heer, want gij hebt mij versterkt[15])!

om tot heil van dit rijk den terugkeer der nog overige ballingen te vertragen. — *Michaël,* de schutsengel van Gods volk (v. 21), was *een van de eerste vorsten* als aartsengel. Hij had het gebed van den engel van Daniël ondersteund. *En ik bleef daar,* d. i. ik kon niet eerder tot u komen, opgehouden door dien wedstrijd van gebeden. Naar de Septuag.: «en ik liet hem (Michaël) daar achter bij den vorst, den koning der Perzen». Michaël moest nu alleen den wedstrijd met den engel der Perzen voeren. — Uit dit vers volgt dat rijken en gewesten, zoowel als de menschen, hunne eigen schutsengelen hebben. Hetzelfde ligt opgesloten in Gen. XIX; XXI 17; XXIV 7, 40. Vgl. Deut. XXXII 8 (naar de Septuag.); Jos. V 14; IV Reg. XIX 35. Deze leer aangaande de schutsengelen was ook aan de oude Chaldeën, blijkens hunne opschriften, niet onbekend.

[12]) *In de laatste,* Hebr.: «aan het einde der» *dagen,* d. i. in het laatste tijdperk der geschiedenis van Israël tot aan den Messias, diens tijdvak medegerekend; zie II noot 28. *Want het gezicht betreft nog die* verafgelegen *dagen.*

[13]) *De gelijkenis van een menschenzoon* was de als een mensch verschijnende engel (v. 5), die *de lippen* van den profeet *aanraakte,* ten teeken dat God hem de spraak en de vrijmoedigheid tot spreken schonk (vgl. Is. VI 6, 7; Ps. L 17). Voor *werden mijne geledingen ontbonden* heeft het Hebr.: «zijn mijne smarten op mij gekomen».

[14]) Indien reeds de verschijning van den engel den profeet dermate ontstelde, hoe zou hij dan tot hem durven *spreken?* Uit eerbied noemt hij den engel zijnen *heer* en zich vernederend noemt hij zich zelven den *dienstknecht* van den engel.

[15]) Eerst na ten derden male (zie v. 10 en 16) te zijn versterkt, was Daniël

20. Et ait: Numquid scis quare venerim ad te? et nunc revertar ut prœlier adversum principem Persarum: cum ego egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens.

21. Verumtamen annuntiabo tibi quod expressum est in scriptura veritatis: et nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester. *Apoc. XII 7.*

20. En hij zeide: Weet gij, waarom ik tot u gekomen ben? En nu zal ik terugkeeren om te strijden tegen den vorst der Perzen; toen ik uitging, verscheen de vorst der Grieken en kwam[16]).

21. Nochtans zal ik u aankondigen wat staat uitgedrukt in het schrift der waarheid[17]); en niemand is mijn helper in al deze dingen, behalve Michaël, uw vorst[18]).

CAPUT XI.

HOOFDSTUK XI.

De vier koningen van Perzië; de vorst der Grieken en de verdeeling van zijn rijk (v. 1—4). De Syrisch-Egyptische oorlogen (v. 5—20). De goddelooze Antiochus Epiphanes; zijne oorlogen met Egypte, zijne vervolging van het volk Gods, zijne godslasteringen en zijn uiteinde (v. 21—45).

1. Ego autem ab anno primo Darii Medi stabam ut confortaretur, et roboraretur.

2. Et nunc veritatem annuntiabo tibi. Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, et quartus ditabitur opibus nimiis super omnes: et cum invaluerit divitiis suis, concitabit omnes adversum regnum Græciæ.

1. En ik stond daar van het eerste jaar van Darius den Meder om hem te bemoedigen en te versterken[1]).

2. En nu zal ik u de waarheid aankondigen. Zie, nog drie koningen zullen opstaan in Perzië, en de vierde zal zich met overgroote schatten verrijken boven allen; en wanneer hij machtig zal geworden zijn door zijne rijkdommen, zal hij allen opzetten tegen het rijk van Griekenland[2]).

---

voorbereid om de gewichtige openbaring te aanhooren, welke nu volgt.

[16]) *Weet gij* enz., het antwoord op deze vraag volgt in v. 21*a*. *En nu*, zoodra ik deze zending ten aanzien van u heb volbracht, *zal ik terugkeeren* tot de plaats, vanwaar ik gekomen ben (v. 13, 14), *om* wederom *te* gaan *strijden* tegen den schutsengel der Perzen (zie noot 11). *Toen ik uitging* enz.; hiermede geeft de engel te kennen, dat hij de belangen van den profeet en van zijn volk zal behartigen ook tegenover den schutsengel der Grieken. Zijne openbaring (v. 21) betreft dan ook de lotgevallen van het rijk der Grieken met betrekking tot Israël (zie XI 3 volg.).

[17]) *Nochtans* alvorens terug te keeren (v. 20). *Het schrift der waarheid* beteekent het boek, waarin Gods raadsbesluiten naar waarheid staan opgeteekend; vgl. VII 10; Deut. XXXII 34; Ps. CXXXVIII 16. De aankondiging dier raadsbesluiten volgt na den tusschenzin van 21*b* en XI 1.

[18]) *Niemand* stond den engel van Daniël bij in zijnen strijd voor het heil van Israël, *tenzij Michaël*, de aartsengel, *uw vorst*, d. i. de schutsengel van ulieden of van het Israëlietische volk.

[1]) Dit vers behoort nog bij het slot van het vorige hoofdstuk. De engel van Daniël, die hier spreekt, stond den aartsengel Michaël bij van het eerste jaar van *Darius den Meder*, Septuag. en Theodotion: «van Cyrus» (zie V noot 21). Toen was Babylon gevallen en volgens Jer. XXIX 10 de tijd aangebroken, waarop God zijn volk zou herstellen. Daarom ondersteunden de twee engelen elkanders gebeden om Israël's verlossing te bespoedigen.

[2]) De bedoelde *drie koningen*, die na

3. Surget vero rex fortis, et dominabitur potestate multa: et faciet quod placuerit ei.
4. Et cum steterit, conteretur regnum ejus, et dividetur in quatuor ventos cœli: sed non in posteros ejus, neque secundum potentiam illius, qua dominatus est: lacerabitur enim regnum ejus etiam in externos, exceptis his.

5. Et confortabitur rex austri: et de principibus ejus prævalebit super eum, et dominabitur ditione: multa enim dominatio ejus.

6. Et post finem annorum fœde-

3. Doch een machtig koning[3]) zal opstaan en heerschen met veel macht en handelen naar zijn welgevallen.
4. En wanneer hij is opgestaan, zal zijne heerschappij verbroken worden en verdeeld naar de vier winden des hemels; maar niet voor zijne nazaten noch naar de mate zijner macht, waarmede hij geheerscht heeft; want zijn rijk zal vaneengescheurd worden, en wel voor vreemden, met uitsluiting van genen[4]).
5. En de koning van het zuiden[5]) zal machtig worden; en een van zijne vorsten[6]) zal de overhand hebben op hem en met macht heerschen; want groot zal zijne heerschappij zijn.
6. En na verloop van jaren zullen

Cyrus (v. 1) in Perzië *zullen opstaan*, zijn waarschijnlijk de drie opvolgers van Cyrus, te weten Cambyses, Darius Hystaspis en Xerxes. Anderen noemen in plaats van Xerxes den valschen Smerdis, die zich reeds bij het leven van Cambyses meester maakte van den troon, doch na diens dood slechts kort regeerde. *De vierde* (Cyrus medegeteld) is waarschijnlijk Xerxes, van wiens *rijkdommen* de oude geschiedschrijvers met ophef gewagen. Zijne oorlogen met *Griekenland* waren het begin van het verval des rijks en later, naar het getuigenis der Ouden (Arrian. de exped. Alex. 2. 14), voor Alexander den Groote het voorwendsel om zich op Perzië te wreken. Het is wellicht om deze reden, dat de profetie, die alleen de hoofdfeiten der toekomst aanduidt, van de overige Perzische koningen zwijgt; in v. 3 gaat zij over tot het Grieksche rijk.

[3]) Alexander de Groote.

[4]) Pas had Alexander zijne heerschappij gevestigd, toen hij in den bloei zijner jaren stierf. Bij zijnen dood werd zijne heerschappij *verbroken*, eene zinspeling op den hoorn van VIII 8. Zijne *nazaten* werden door zijne veldheeren verdrongen. Dezen verdeelden het rijk in meer dan dertig deelen, totdat na vele oorlogen ten slotte *vier* rijken ontstonden; zie VII noot 9. Twee dezer rijken komen hier verder in aanmerking, het rijk *van het zuiden* of Egypte, waarover de Lagiden of de Ptolomeën heerschten, en het rijk *van het noorden* of Syrië, waarvan de Seleuciden koningen waren. Alleen deze twee rijken stonden in betrekking tot Israël en kampten om het bezit van Palestina, dat tusschen beide gelegen was. Tot beter begrip van dit hoofdstuk volgt hier de reeks der koningen in de beide rijken.

Egypte.	
Ptolomæus Lagi	324 v. Chr.
» Philadelphus	285 » »
» Evergetes I	247 » »
» Philopator	222 » »
» Epiphanes	205 » »
» Philometor	181 » »
» Physcon	170 » »
Syrië.	
Seleucus Nicator	312 v. Chr.
Antiochus Soter	281 » »
» Theos	261 » »
Seleucus Callinicus	245 » »
» Ceraunos	227 » »
Antiochus de Groote	224 » »
Seleucus Philopator	187 » »
Antiochus Epiphanes	175-164 » »

[5]) Ptolomæus Lagi, een der veldheeren van Alexander, de grondlegger van het huis der Ptolomeën.

[6]) Seleucus Nicator was *een van zijne vorsten*, waarschijnlijk een veldheer van Ptolomæus Lagi; hij werd de grondlegger van het Seleucidische koningshuis in het Nieuw-Syrische rijk, het machtigste der Diadochenrijken.

rabuntur: filiaque regis austri veniet ad regem aquilonis facere amicitiam, et non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus: et tradetur ipsa, et qui adduxerunt eam, adolescentes ejus, et qui confortabant eam in temporibus.

7. Et stabit de germine radicum ejus plantatio: et veniet cum exercitu, et ingredietur provinciam regis aquilonis: et abutetur eis, et obtinebit.

8. Insuper et deos eorum, et sculptilia, vasa quoque pretiosa argenti, et auri captiva ducet in Ægyptum: ipse prævalebit adversus regem aquilonis.

9. Et intrabit in regnum rex austri, et revertetur ad terram suam.

10. Filii autem ejus provocabuntur, et congregabunt multitudinem exercituum plurimorum: et veniet properans, et inundans: et revertetur,

zij een verbond sluiten; en de dochter des konings van het zuiden zal komen tot den koning van het noorden om vriendschap te sluiten[7]); en zij zal de kracht van den arm niet behouden[8]); en zijn zaad zal niet standhouden[9]); en zij zal worden prijsgegeven, zij en hare jongelingen, die haar hadden aangebracht en die haar ondersteunden in de tijden[10]).
7. En uit haren worteltronk zal een spruit opstaan[11]); en hij zal komen met een leger en binnendringen in het gebied des konings van het noorden; en hij zal hun geweld aandoen en overmogen.
8. Daarbij zal hij ook hunne goden en gesneden beelden, bovendien het kostbare vaatwerk van zilver en van goud als buit naar Egypte voeren[12]); hij zal de overhand hebben op den koning van het noorden.
9. En de koning van het zuiden zal in het rijk binnendringen, en hij zal terugkeeren naar zijn land[13]).
10. Doch zijne zonen[14]) zullen zich aanmoedigen en eene menigte van zeer vele legerscharen verzamelen; en hij zal komen, aansnellend en overstroomend[15]); en hij zal terug-

[7]) De Syrische koning Antiochus Theos werd door Ptolomæus Philadelphus gedwongen om, met verstooting zijner wettige vrouw Laodice, te huwen met Berenice, de dochter van Ptolomæus Philadelphus, en om den zoon, die uit dit huwelijk zou geboren worden, tot zijnen troonopvolger te maken. Op die wijze zoude Egypte in het bezit komen van den troon van Syrië. Doch twee jaren later, na den dood van Ptolomæus Philadelphus, nam Antiochus Theos zijne wettige vrouw terug, die vervolgens haren man en hare mededingster Berenice om het leven bracht. Hierop wijst het tweede halfvers.

[8]) De kracht van den arm, die Berenice moest steunen, ontviel haar door den dood haars vaders.

[9]) *Zijn zaad*, d. i. Berenice, de dochter van Philadelphus, *zal niet standhouden*, doch op hare beurt door hare mededingster verdrongen worden.

[10]) *Zij zal worden prijsgegeven* in de handen harer mededingster. Deze bracht haar om het leven met hare hovelingen, die haar uit Egypte hadden *aangebracht*, en met hare handlangers, die haar *in de tijden*, d. i. in die omstandigheden, bijstonden.

[11]) In v. 7—9 is er sprake van Ptol. Evergetes I en Seleucus Callinicus. — Uit het huis, waaruit Berenice was, *zal een spruit*, haar broeder Evergetes, opstaan. Deze bemachtigde bijna geheel het Syrische rijk.

[12]) Onder andere kostbaarheden bracht hij de godenbeelden, welke eertijds door Cambyses geroofd waren, terug en verkreeg daarom den eerenaam van Evergetes, d. i. weldoener.

[13]) Naar het Hebr. en de Grieksche vertaling van Theodotion: «En hij (Seleucus Callinicus, de koning van Syrië) zal naar het rijk des konings van het zuiden komen (d. i. eenen krijgstocht ondernemen tegen Egypte), en hij zal (onverrichterzake) terugkeeren naar zijn land».

[14]) Seleucus Ceraunos en Antiochus de Groote tegen Philopator (v. 10—12).

[15]) *Hij*, Antiochus; want Seleucus

et concitabitur, et congredietur cum robore ejus.
11. Et provocatus rex austri egredietur, et pugnabit adversus regem aquilonis, et præparabit multitudinem nimiam, et dabitur multitudo in manu ejus.
12. Et capiet multitudinem, et exaltabitur cor ejus, et dejiciet multa millia, sed non prævalebit.

13. Convertetur enim rex aquilonis, et præparabit multitudinem multo majorem quam prius: et in fine temporum, annorumque veniet properans cum exercitu magno, et opibus nimiis.
14. Et in temporibus illis multi consurgent adversus regem austri: filii quoque prævaricatorum populi tui extollentur ut impleant visionem, et corruent. *Is. XIX 16.*

15. Et veniet rex aquilonis, et com-

keeren en moed vatten en kampen met diens krijgsmacht[16]).
11. En verbitterd zal de koning van het zuiden uittrekken en strijd voeren tegen den koning van het noorden; en hij zal eene overgroote menigte uitrusten, en de menigte zal in zijne hand gegeven worden[17]).
12. En hij zal de menigte nemen[18]), en zijn hart zal zich verheffen[19]), en hij zal vele duizenden nederwerpen, maar de overhand zal hij niet behouden[20]).
13. Want de koning van het noorden zal terugkomen en eene veel grootere menigte uitrusten dan te voren; en na verloop van tijden en jaren zal hij komen, aansnellend met een groot leger en zeer veel krijgstuig[21]).
14. En in die tijden zullen er velen opstaan tegen den koning van het zuiden[22]); ook de zonen der trouweloozen van uw volk zullen zich verheffen om het gezicht te vervullen, en zij zullen ten val komen[23]).
15. En de koning van het noorden

---

was, voordat dat leger naar Egypte heentrok, in een veldslag tegen Attalus omgekomen. Als een watervloed overdekte het leger van Antiochus het Egyptische gebied en behaalde vele overwinningen (omstreeks 219 v. Chr.).

[16]) Hebr.: «en strijden tot aan diens vesting». Antiochus sloot een wapenstilstand met Egypte; doch bemerkende, dat Egypte dien tijd benuttigde om zich te versterken, keerde hij (in 't voorjaar van 217) terug, nam Phenicië en Palestina in en sloeg zijn kwartier op in de sterke «vesting» Gaza.

[17]) d. i. Onder het bevel van Ptol. Philopator zelven gesteld worden; tegen zijne gewoonte zal deze koning ditmaal zelf zijn leger aanvoeren.

[18]) Onder zijn bevel nemen.

[19]) Hij zal vol moed zijn.

[20]) Werkelijk leed Antiochus bij Raphia, ten zuidwesten van Gaza, eene geweldige nederlaag. Ptolomæus echter, in plaats van Antiochus te vervolgen en diens rijk te veroveren, wat hem volgens Justinus (30. 1) niet moeilijk zou geweest zijn, gaf zich aan zijn vroeger wellustig leven over.

[21]) Dertien jaren later, na den dood van Ptol. Philopator, toen diens zoon Ptol. Epiphanes, nog een kind van vier jaren, hem was opgevolgd, kwam Antiochus de geleden nederlaag wreken.

[22]) Behalve Antiochus, die met Philippus van Macedonië een verbond had gesloten om Egypte te verdeelen, kwamen ook de Egyptische onderdanen in opstand tegen den gehaten dwingeland Agathocles, den voogd van den minderjarigen koning.

[23]) *De zonen der trouweloozen* zijn de trouwelooze Israëlieten, die van Egypte en zijn weldadig bestuur afvallig werden en de partij kozen van Antiochus. Deze daad van ontrouw leidde er toe om *het gezicht*, d. i. de profetie van VIII 9 volg. betreffende den «kleinen hoorn», in vervulling te doen gaan, want zij bracht Juda onder de heerschappij van Syrië en baande alzoo den weg tot de vervolgingen van Antiochus Epiphanes. De Israëlieten kwamen *ten val* door Scopas, den veldheer van Egypte, die hen geducht kastijdde.

portabit aggerem, et capiet urbes munitissimas: et brachia austri non sustinebunt, et consurgent electi ejus ad resistendum, et non erit fortitudo.

zal komen en eenen wal opwerpen en zeer sterke steden[24]) innemen; en de armen van het zuiden zullen niet standhouden, en zijne uitgelezenen zullen zich opmaken om weerstand te bieden, en er zal geene kracht zijn[25]).

16. Et faciet veniens super eum juxta placitum suum, et non erit qui stet contra faciem ejus: et stabit in terra inclyta, et consumetur in manu ejus.

16. En hij, die tegen hem opkomt[26]), zal handelen naar zijn welgevallen, en niemand zal er zijn, die standhoudt voor zijn aangezicht; en hij zal stelling nemen in het heerlijke land, en het zal verdelgd worden in zijne hand[27]).

17. Et ponet faciem suam ut veniat ad tenendum universum regnum ejus, et recta faciet cum eo: et filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud: et non stabit, nec illius erit.

17. En hij zal er zijn aangezicht op richten om te komen, ten einde geheel diens heerschappij te bemachtigen, en wat billijk is zal hij aan hem doen[28]); en eene dochter der vrouwen zal hij hem geven om het (rijk) omver te werpen; en het zal niet tot stand komen, en het (rijk) zal niet voor hem zijn[29]).

18. Et convertet faciem suam ad insulas et capiet multas: et cessare faciet principem opprobrii sui, et opprobrium ejus convertetur in eum.

18. En hij zal zijn aangezicht wenden naar de eilanden[30]) en vele innemen; en hij zal met den vorst zijner versmading een einde maken, en zijn versmading zal op hem terugvallen[31]).

19. Et convertet faciem suam ad imperium terræ suæ, et impinget, et corruet, et non invenietur.

19. En hij zal zijn aangezicht wenden tot het bestuur[32]) van zijn land, en hij zal struikelen en nederstorten en niet gevonden worden[33]).

---

[24]) Hebr. en Septuag. in het enkelvoud: «de stad der versterkingen», waarschijnlijk het sterke Sidon, dat door Antiochus den Groote belegerd werd; doch ook vele sterke steden van Syrië, Cilicië en Lycië werden door hem ingenomen.

[25]) *De armen*, d. i. de legers, van Egypte konden ook in Sidon niet standhouden, hoewel de beste veldheeren van Egypte met hunne *uitgelezen* troepen tot ontzet der stad kwamen aangerukt.

[26]) Antiochus de Groote, die zegevierend Egypte binnentrok.

[27]) *Het heerlijke land* is Palestina; zie VIII noot 9. Verder naar het Hebr.: «en vernieling zal in zijne hand zijn»; dit betreft waarschijnlijk het in v. 17 bedoelde Egypte.

[28]) Naar de Septuag. zal hij eene overeenkomst sluiten met den koning van Egypte, gelijk verder verklaard wordt.

[29]) Antiochus verloofde in 198 aan den jeugdigen Ptol. Epiphanes zijne dochter Cleopatra. Zij was toen nog een kind en heet daarom wellicht *eene dochter der vrouwen*, die voor hare opvoeding zorgden. Het huwelijk kwam in 193 tot stand. Antiochus beoogde hiermede om Egypte onder den schepter van Syrië te brengen. Doch Cleopatra koos de partij van haren man en deed het plan van haren vader mislukken.

[30]) De eilanden en kustlanden van Klein-Azië, o. a. Samos, Rhodus, Kolophon.

[31]) *Den vorst* (wellicht het enkelvoud voor het meervoud: vorsten) behandelde hij smadelijk en zette hij af. Eindelijk kwamen de Romeinen, onder wier hoede die vorsten stonden, en dwongen hem tot een smadelijken vrede; dit geschiedde na den slag bij Magnesia onder Lucius Scipio in het jaar 190.

[32]) Hebr.: «tot de versterkingen».

[33]) Antiochus werd gedood, toen hij

20. Et stabit in loco ejus vilissimus, et indignus decore regio: et in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prœlio.

21. Et stabit in loco ejus despectus, et non tribuetur ei honor regius: et veniet clam, et obtinebit regnum in fraudulentia.

22. Et brachia pugnantis expugnabuntur a facie ejus, et conterentur: insuper et dux fœderis.

23. Et post amicitias, cum eo faciet dolum: et ascendet, et superabit in modico populo.

24. Et abundantes, et uberes urbes ingredietur: et faciet quæ non fecerunt patres ejus, et patres patrum ejus: rapinas, et prædam, et divitias

20. En in zijne plaats zal een nieteling optreden, een die den koninklijken luister onwaardig is; en in weinige dagen zal hij verbroken worden niet door woede noch door krijg[34].

21. En in zijne plaats zal een verachtelijke optreden[35]; en de koninklijke eer zal hem niet worden toegekend; en hij zal heimelijk komen en de heerschappij bemachtigen door list[36].

22. En de armen des strijders zullen voor zijn aangezicht overwonnen en verbrijzeld worden, daarbij ook de vorst des verbonds[37].

23. En na vriendschapsbetooningen zal hij arglistig met hem handelen; en hij zal optrekken en de overhand krijgen met weinig volk[38].

24. En de rijke en welvarende steden[39]) zal hij binnentrekken; en hij zal doen wat zijne vaderen en de vaderen zijner vaderen niet ge-

---

den tempel van Bel in Elymaïs wilde plunderen.

[34]) Seleucus Philopator was de opvolger van Antiochus den Groote. Hebr.: «En in zijne plaats zal er een opstaan, die eenen schatheffer door het sieraad des rijks (zie noot 27) zal doen gaan». Seleucus zond namelijk Heliodorus naar Palestina om den tempel te plunderen; vgl. II Mach. III 7 volg. *Weinige dagen* later bracht dezelfde Heliodorus den koning Seleucus om het leven, niet in krijgs*woede*, maar heimelijk.

[35]) Antiochus Epiphanes, d. i. de luisterrijke, is de *verachtelijke* vorst, de vijand van God en zijn volk. Over hem wordt nu verder gesproken, tot nadere verklaring van hetgeen VIII 9—14, 23—25 van «den kleinen hoorn» gezegd was. Vgl. I Mach. I 11 en Dan. VIII noot 9.

[36]) Aan Antiochus Epiphanes den broeder van koning Seleucus Philopator, kwam *de koninklijke eer* niet toe, want Seleucus had eenen zoon, Demetrius, die zijn wettige opvolger moest zijn. Toen Seleucus door Heliodorus gedood was, kwam Antiochus, die op zijne terugreis uit Rome, waar hij gijzelaar geweest was, te Athene vertoefde, *heimelijk*, Hebr.: «onverwachts», naar Syrië en maakte zich meester van den troon.

[37]) Van v. 22 tot 45 worden de oorlogen voorspeld, welke Antiochus tegen Egypte voeren zou. Hij maakte aanspraak op de voogdijschap over den jeugdigen Ptol. Philometor, den zoon zijner zuster Cleopatra, ten einde op die wijze Egypte onder zijne macht te krijgen. De inmiddels aangestelde voogden eischten van Antiochus de door zijn vader aan deszelfs dochter vermaakte, doch nimmer uitgekeerde huwelijksgift, o. a. Phenicië en Palestina. Antiochus Epiphanes weigerde. *De armen des strijders*, Hebr.: «der overstrooming» (vgl. Is. VIII 8 en XXVIII 15), beteekenen de hem aanvallende Egyptische heerlegers, die door hem verslagen werden. *De vorst des* heiligen *verbonds* tusschen God en zijn volk (zie IX 4, 27 en XI 28, 30), te weten de hoogepriester Onias III, werd door hem (in 175) van zijne waardigheid ontzet. Vgl. II Mach. IV 7 volg.

[38]) Antiochus huichelde vriendschap tegenover Ptol. Philometor, verwierf zich aan diens hof handlangers en kwam met geringe strijdkrachten in het bezit van bijna geheel Egypte.

[39]) Van het vruchtbare Beneden-Egypte.

eorum dissipabit, et contra firmissimas cogitationes inibit: et hoc usque ad tempus.

25. Et concitabitur fortitudo ejus, et cor ejus adversum regem austri in exercitu magno: et rex austri provocabitur ad bellum multis auxiliis, et fortibus nimis: et non stabunt, quia inibunt adversus eum consilia.

26. Et comedentes panem cum eo, conterent illum, exercitusque ejus opprimetur: et cadent interfecti plurimi.

27. Duorum quoque regum cor erit ut malefaciant, et ad mensam unam mendacium loquentur, et non proficient: quia adhuc finis in aliud tempus.

28. Et revertetur in terram suam cum opibus multis: et cor ejus adversum testamentum sanctum, et faciet, et revertetur in terram suam.

29. Statuto tempore revertetur, et

daan hebben; roof en buit en rijkdom van hen zal hij kwistig uitdeelen[40]); en tegen de sterkste (steden) zal hij plannen maken, en dit voor een tijd[41]).

25. En zijne kracht en zijn hart zal worden aangevuurd tegen den koning van het zuiden door middel van een groot leger; en de koning van het zuiden met vele en zeer sterke hulptroepen zal ten krijg worden uitgedaagd; en deze zullen niet standhouden, omdat men tegen hem aanslagen zal beramen[42]).

26. En die met hem brood eten[43]) zullen hem te gronde richten, en zijn leger zal overwonnen worden; en er zullen zeer vele verslagenen vallen.

27. Het hart ook der twee koningen zal gericht zijn op kwaad doen; en aan ééne tafel zullen zij leugen spreken, en zij zullen niet slagen; want het einde wacht nog op een anderen tijd[44]).

28. En hij zal naar zijn land terugkeeren met vele schatten; en zijn hart zal zich richten tegen het heilig verbond, en hij zal het doen en terugkeeren naar zijn land[45]).

29. Op den bepaalden tijd zal hij

---

[40]) Terwijl de voormalige koningen van Syrië gewoonlijk in geldnood verkeerden, was Antiochus rijk en verkwistend en deelde hij den buit, dien hij in Egypte behaald had, met kwistige hand uit. Vgl. I Mach. III 30.

[41]) Om Egypte in zijne hand te houden, trachtte hij *de sterkste* vestingen te veroveren. *Voor een tijd* handhaafde hij er zich. Wat hem tot den aftocht dwong, is onbekend.

[42]) De tweede krijgstocht van Antiochus tegen Egypte (in 170). Vgl. I Mach. I 18 volg. De *koning van het zuiden* is hier waarschijnlijk de broeder van Philometor, te weten Ptolomæus Physcon, die zich in Alexandrië met zijne zuster Cleopatra had staande gehouden en na den aftocht van Antiochus Egypte had heroverd. Tegen hem trok Antiochus met *een groot leger* ten strijde, onder voorwendsel, dat hij de rechten van Philometor tegen Physcon ging verdedigen. De talrijke *hulptroepen* van Physcon konden *niet standhouden* om de *aanslagen*, die op aanstoken van Antiochus tegen hem *beraamd* werden.

[43]) Zijne vertrouwde vrienden.

[44]) Hoewel Ptolomæus Philometor en Antiochus elkanders verderf beoogden, huichelden zij van weerszijden vriendschap. — *Zij zullen* in hunne listen tegen elkander *niet slagen*, want *het einde* van beide rijken *wacht* in Gods raad *op een anderen tijd.*

[45]) In v. 28 en 30—35 worden de verdrukkingen voorspeld, welke Gods volk van Antiochus te lijden zou hebben. Op zijnen terugkeer uit Egypte naar zijn land kwam hij te Jerusalem en richtte hij zich tegen *het heilig verbond,* d. i. tegen het aan God toegewijde volk. Zie voor zijne aanslagen op den godsdienst en den tempel I Mach. I 21 volg. en II Mach. V 11—17.

veniet ad austrum: et non erit priori simile novissimum.

terugkeeren en komen naar het zuiden; en het uiteinde zal niet op den aanvang gelijken[46].

30. Et venient super eum Trieres, et Romani: et percutietur, et revertetur, et indignabitur contra testamentum sanctuarii, et faciet: reverteturque et cogitabit adversum eos, qui dereliquerunt testamentum sanctuarii. *Num. XXIV 24.*

30. En er zullen tegen hem galeien komen en de Romeinen; en hij zal geslagen worden en terugkeeren[47]; en hij zal zich vertoornen tegen het heilig verbond en het doen[48]; en hij zal terugkeeren en zijne aandacht vestigen op hen, die het heilig verbond verlaten hebben[49].

31. Et brachia ex eo stabunt, et polluent sanctuarium fortitudinis, et auferent juge sacrificium: et dabunt abominationem in desolationem.

31. En armen zullen er vanwege hem staan[50], en zij zullen het heiligdom der sterkte[51] ontwijden en het altoosdurende offer opheffen; en zij zullen den gruwel ter verwoesting brengen.

32. Et impii in testamentum simulabunt fraudulenter: populus autem sciens Deum suum, obtinebit, et faciet.

32. En de trouweloozen aan het verbond zullen arglistig huichelen[52]; maar het volk, dat zijnen God kent, zal volharden en doen[53].

33. Et docti in populo docebunt plurimos: et ruent in gladio, et in flamma, et in captivitate, et in rapina dierum.

33. En de verstandigen onder het volk zullen er zeer velen onderrichten; en zij zullen vallen door het zwaard en door de vlam en door gevangenschap en door plundering, dagen lang[54].

34. Cumque corruerint, sublev-

34. En als zij gevallen zijn, zullen

---

[46]) *Op den* door God *bepaalden tijd,* omstreeks twee jaren later (in 168), trok Antiochus voor de derde maal ten strijde tegen Egypte (zie I Mach. I 30); hij kwam zegevierend tot nabij Alexandrië. Hier echter keerde het krijgsgeluk zich tegen hem, zoodat *het uiteinde* van dezen krijgstocht niet gelijk was aan *den aanvang.* De reden hiervan was de komst der Romeinen (v. 30).

[47]) Hebr.: «En er zullen tegen hem schepen van Kitthim komen», d. i. van het westen; zie Num. XXIV noot 19. De *Romeinen* zijn werkelijk bedoeld. Door de twee broeders Ptolomæus Philometor en Physcon te hulp geroepen, kwamen zij met eene vloot voor Alexandrië en *sloegen* Antiochus met schrik, zoodat hij vandaar terugkeerde om zijne woede te gaan koelen aan Israël.

[48]) Op wat gruwelijke wijze hij het *deed,* verhaalt I Mach. I 30—42. Vgl. II Mach. V 24 volg.

[49]) *Hij zal terugkeeren* naar Syrië en zijne aandacht vestigen *op hen,* niet «tegen hen», want de bedoelde afvalligen waren zijne helpers tegen de aan God getrouwen; zie I Mach. I 12, 45, 55; II Mach. IV 10 volg., 15 enz.

[50]) *Armen* zijn legerbenden (zie v. 15 en 22); m. a. w. er zal eene bezetting van Syrische soldaten in Jerusalem gelegd worden.

[51]) De tempel was Jerusalem's *sterkte,* omdat God, de rots van Israël (vgl. Deut. XXXII 15 en II Reg. XXIII 3), daar woonde te midden van zijn volk. Zie verder VIII noot 11 en 14. Vgl. voor de vervulling I Mach. I 49—64; II Mach. VI 2—9.

[52]) Zij zullen ijver voor de Wet huichelen en hun volk en vaderland verraden. Naar het Hebr. zal Antiochus de afvalligen door vleierijen tot onheiligen of heidenen maken; vgl. I Mach. II 17, 18.

[53]) *Het volk,* dat door daden toont *God te kennen* en lief te hebben (vgl. I Mach. I 65, 66; II 1 volg.), zal (Hebr.) «sterk zijn» tegen bedreigingen en beloften en Gods wil *doen.* Dezulken heeten in v. 33 «de verstandigen».

[54]) Zie I Mach. I 60; II 38; II Mach. VI 10, 11.

buntur auxilio parvulo: et applicabuntur eis plurimi fraudulenter.

35. Et de eruditis ruent, ut conflentur, et eligantur, et dealbentur usque ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit.

36. Et faciet juxta voluntatem suam rex, et elevabitur, et magnificabitur adversus omnem deum: et adversus Deum deorum loquetur magnifica, et dirigetur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est definitio. *Supra VIII 4.*

37. Et Deum patrum suorum non reputabit: et erit in concupiscentiis feminarum, nec quemquam deorum curabit: quia adversum universa consurget.

38. Deum autem Maozim in loco suo venerabitur: et Deum, quem ignoraverunt patres ejus, colet auro, et argento, et lapide pretioso, rebusque pretiosis.

zij door een geringe hulp worden opgericht[55]; en zeer velen zullen hen huichelend aanhangen[56].

35. En van de verstandigen zullen er vallen, opdat zij gelouterd en uitgelezen en gereinigd worden tot aan den bepaalden tijd; want er zal nog een andere tijd zijn[57].

36. En de koning[58] zal doen naar zijn welgevallen; en hij zal zich verheffen en zich groot maken tegen elken god; ook tegen den God der goden zal hij overmoedig spreken, en hij zal geluk hebben, totdat de toorn voleindigd is; het besluit toch is voltrokken[59].

37. En den god zijner vaderen zal hij niet achten[60]; en hij zal op vrouwen belust zijn[61], en om geen enkelen der goden zal hij zich bekommeren; want tegen alles zal hij zich verheffen.

38. Maar den god der Maozim zal hij op diens plaats vereeren; en den god, dien zijne vaderen niet kenden, zal hij eeren met goud en zilver en edelgesteente en kostbaarheden[62].

---

55) De overblijvenden zullen door *eene geringe hulp*, d. i. door de betrekkelijk geringe troepen der Machabeën, bemoedigd en verdedigd worden.

56) Uit vrees voor de gestrenge maatregelen, die de zegevierende Machabeën tegen de afvalligen namen, kwamen velen zich bij hen huichelend aansluiten, die hen later verrieden. Zie I Mach. VI 21 volg.; IX 23.

57) Niettegenstaande de overwinningen der Machabeën zal de vervolging niet ophouden; naar Gods bedoeling zal zij strekken tot loutering zijner dienaren en voortduren tot den in Gods raad bepaalden tijd. Dan echter zal er een *andere*, d. i. betere, *tijd* aanbreken.

58) *De koning*, van wien hier verder gesproken wordt, is nog dezelfde Antiochus Epiphanes. Hij wordt echter, om zijne goddeloosheid en zijnen haat tegen God en diens volk, hier voorgesteld als een profetisch beeld van den Antichrist; zie VIII noot 28. Niet weinige toch der hier volgende uitdrukkingen wijzen op dien laatsten vijand van God en zijn Rijk en worden door sommigen zelfs in den letterlijken zin, door de meesten echter in den typischen zin van den Antichrist verklaard. Vgl. II Thes. II 4.

59) Zie VIII 11, 24, 25. God zal zich van den goddeloozen Antiochus bedienen als van een werktuig om zijn volk te straffen. Tot dit einde zal Hij hem geluk schenken, totdat zijn *toorn* tegen Israël *voleindigd* is. Want wat God heeft besloten, *is* als het ware reeds *voltrokken*. Zoo zeker zal het geschieden!

60) Met verzaking van de goden zijner vaderen voerde hij den eeredienst in van den Romeinschen Jupiter. Vgl. I Mach. I 43.

61) Naar de Vulgaat is er sprake van de in de geschiedenis bekende wulpschheid van Antiochus. Het Hebr. beteekent naar de ouderen de wreedheid van dien koning, die zelfs vrouwen niet spaarde; naar de nieuweren echter is er sprake van zijne verachting voor de godin, die «de lust» of «het sieraad der vrouwen» heet, wellicht Astarte; vgl. I Mach. VI 1—4; II Mach. IX 2.

62) *Maar* voor éénen god maakte hij

39. Et faciet ut muniat Maozim cum deo alieno, quem cognovit, et multiplicabit gloriam, et dabit eis potestatem in multis, et terram dividet gratuito.

40. Et in tempore præfinito prœliabitur adversus eum rex austri, et quasi tempestas veniet contra illum rex aquilonis in curribus, et in equitibus, et in classe magna, et ingredietur terras, et conteret, et pertransiet.

41. Et introibit in terram gloriosam, et multæ corruent: hæ autem solæ salvabuntur de manu ejus, Edom, et Moab, et principium filiorum Ammon.

42. Et mittet manum suam in terras: et terra Ægypti non effugiet.

43. Et dominabitur thesaurorum auri, et argenti, et in omnibus pretiosis Ægypti: per Libyam quoque, et Æthiopiam transibit.

39. En hij zal het doen om de Maozim te beschutten met een vreemden god, dien hij heeft leeren kennen[63]), en hij zal veel eer bewijzen en hun macht geven over velen en het land voor niets uitdeelen[64]).

40. En op den bepaalden tijd[65]) zal de koning van het zuiden tegen hem strijden, en als een stormwind zal de koning van het noorden tegen hem opkomen met wagens en met ruiters en met eene groote vloot; en hij zal in de landen[66]) vallen en ze vertrappen en doortrekken.

41. En hij zal komen in het heerlijke land[67]) en vele (landen[68]) zullen bezwijken; doch deze alleen zullen aan zijne hand ontkomen: Edom en Moab en de hoofdmacht der kinderen van Ammon[69]).

42. En hij zal zijne hand uitstrekken naar de landen, en het land Egypte zal het niet ontkomen.

43. En hij zal zich meester maken van de schatten van goud en zilver en van alle kostbaarheden van Egypte; ook Libyë en Ethiopië zal hij doortrekken[70]).

---

eene uitzondering, voor *den god der Maozim*, d. i. der versterkingen, waarschijnlijk Jupiter Capitolinus, die te Rome op het sterke kapitool zijn vermaarden tempel had. Naar Rome zond hij kostbare geschenken, waarschijnlijk ook om Jupiter *op diens plaats*, d. i. op het kapitool, te vereeren.

[63]) Om de versterkingen van zijn land onder de beschutting van Jupiter te stellen, dien hij te Rome had leeren kennen.

[64]) Hebr.: «en aan degenen, die hij erkent (als getrouw aan hem en aan zijnen Jupiter), zal hij veel eer bewijzen en hun macht geven over velen (zoo stelde hij b. v. zijne handlangers Jason en Menelaüs aan tot hoogepriesters, II Mach. IV 10, 24) en onder hen tot belooning het land uitdeelen». Zie I Mach. III 36.

[65]) Hebr.: «op den tijd van het einde», d. i. aan het einde van het tijdperk, waarover hier gehandeld is; zie VIII noot 18. De profeet vat (v. 40—45) in het kort samen wat in v. 22—39 gezegd is van Antiochus' optreden tegen Egypte en Israël. Sommigen zien hier een *vierden* krijgstocht tegen Egypte voorspeld. Doch hiervan zwijgen de Boeken der Machabeën en de ongewijde geschiedenis; zulk een krijgstocht is ook niet waarschijnlijk, omdat de Romeinen hem voorgoed uit Egypte verjaagd hadden.

[66]) *In de landen*, welke het leger op zijnen tocht van Syrië naar Egypte doortrok.

[67]) In Palestina; zie VIII noot 9.

[68]) De H. Hiëronymus vertaalde niet *multæ*, doch *multi*, te weten vele bewoners.

[69]) De oude vijanden van Israël blijven gespaard, waarschijnlijk omdat zij Antiochus' zaak dienden.

[70]) Hebr.: «En Loebim en Koesjim zijn op zijne schreden», d. i. volgen zijn leger als hulptroepen. Deze twee volksstammen (zie Jer. XLVI noot 11(dienden gewoonlijk in het Egyptische

44. Et fama turbabit eum ab oriente et ab aquilone: et veniet in multitudine magna ut conterat et interficiat plurimos.

45. Et figet tabernaculum suum Apadno inter maria, super montem inclytum et sanctum: et veniet usque ad summitatem ejus, et nemo auxiliabitur ei.

44. En een gerucht van het oosten en van het noorden zal hem verontrusten; en hij zal komen met eene groote menigte om te verdelgen en velen om te brengen[71]).
45. En hij zal zijne tent opslaan te Apadno tusschen de zeeën op den heerlijken en heiligen berg; en hij zal komen tot op diens top, en niemand zal hem helpen[72]).

CAPUT XII.

HOOFDSTUK XII.

Zegepraal van Gods volk in de opstanding (v. 1—3). Slotwoorden tot Daniël (v. 4—13).

1. In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: et veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse cœperunt usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus, omnis qui inventus fuerit scriptus in libro.

1. Te dien tijde nu zal Michaël zich verheffen, de groote vorst, die voor de kinderen van uw volk staat[1]); en er zal een tijd komen[2]), hoedanig er geen geweest is sinds er volken begonnen te bestaan tot op dien tijd toe. En te dien tijde zal uw volk gered worden, al wie geschreven wordt bevonden in het boek[3]).

---

leger (zie II Par. XII 3; XVI 8), aan welks hoofd Antiochus zich wellicht gesteld had onder voorwendsel van de belangen van den jeugdigen Ptol. Philometor te behartigen. Zie v. 24—28.

[71]) Waarschijnlijk *een gerucht* betreffende de opstanden der Parthen en Armeniërs, tegen wie Antiochus op het einde van zijn leven te strijden had; zie I Mach. III 37. Intusschen verdrukten zijne veldheeren het volk Gods in Palestina; hierop schijnt de profetie in v. 45 te wijzen.

[72]) *Apadno* is geen eigennaam, doch beteekent: «zijn paleis». Hebr.: «hij (d. i. zijne veldheeren namens hem) zal de tenten van zijn paleis (d. i. zijne ruime en als een paleis ingerichte veldtenten) opslaan» *tusschen de zeeën* (de Middellandsche en de Doode Zee) *op den heiligen berg*, den tempelberg Sion; «en hij zal aan zijn einde komen, en niemand zal hem helpen»: m. a. w. Antiochus zal tot straf van zijne goddelooze aanslagen tegen het volk en het heiligdom Gods een ellendigen dood sterven. Zie VIII 25 en vgl. I Mach. VI 12, 13; vooral II Mach. IX 5—28.

[1]) De profetie bemoedigt het door Antiochus vervolgde Israël. ***Michaël*** (zie X 13, 21), die als schutsengel ***staat*** ter verdediging der ***kinderen van uw volk, zal zich*** tot bescherming en verlossing ***verheffen***. Zie II Mach. III 26 en X 29 en XI 8, hoe Gods engelen zijn volk zichtbaar beschermden.

[2]) Hebr. en naar de vertaling van Theodotion: «en er zal een tijd van verdrukking komen», te weten na dien tijd van verdrukking, waarbij Michaël als helper optreedt. Zij zal al de vorige verdrukkingen, welke ooit geweest zijn, in gruwzaamheid verre overtreffen. Waarschijnlijk is hiermede de verdrukking bedoeld, welke de «kleine hoorn» van VII 20—26, de vervolger, van wien Antiochus een profetisch beeld was, de Antichrist, aan Gods volk zal aandoen op het einde der tijden. Deze vervolging wordt Matth. XXIV 21 met ongeveer dezelfde woorden aangekondigd.

[3]) ***Uw volk***, te weten ***al wie geschre-***

2. Et multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt: alii in vitam æternam, et alii in opprobrium ut videant semper. *Matth. XXV 46.*

3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. *Sap. III 7.*

4. Tu autem Daniel claude sermones, et signa librum usque ad tempus statutum: plurimi pertransibunt, et multiplex erit scientia.

5. Et vidi ego Daniel, et ecce quasi duo alii stabant: unus hinc super ripam fluminis, et alius inde ex altera ripa fluminis.

6. Et dixi viro, qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis: Usquequo finis horum mirabilium?

2. En velen van hen, die slapen in het stof der aarde, zullen ontwaken, anderen ten eeuwigen leven en anderen ten smaad, opdat zij dien zien voor immer[4]).

3. Die echter verstandigen waren, zullen blinken als de glans van het uitspansel; en die velen tot de gerechtigheid onderwijzen, als de sterren in de immerdurende eeuwigheden[5]).

4. Gij nu, Daniël, sluit de woorden op en verzegel het boek tot op den bepaalden tijd[6]); velen zullen het doorloopen en de kennis zal vermeerderd worden[7]).

5. En ik, Daniël, ik zag, en zie, als twee anderen stonden er, de een aan deze zijde op den oever der rivier en de ander aan gene zijde op den anderen oever der rivier[8]).

6. En ik zeide tot den man, die in linnen gekleed was, die boven de wateren der rivier stond[9]): Tot hoelang (toeft) het einde van deze wonderbare dingen[10])?

---

ven is enz. Zie voor *het boek*, het boek des levens, Exod. XXXII noot 28; vgl. Apoc. XX 12. In welken zin Gods getrouwe dienaren zullen *gered* worden, verklaart de engel in v. 2.

[4]) Hebr.: «en anderen tot smaad en tot eeuwig afgrijzen». *Die slapen in het stof der aarde,* zijn al de gestorvenen, zoowel de vervolgden als de vervolgers. Zij allen, die *velen* zijn, zullen bij de algemeene verrijzenis ontwaken om voor *eeuwig* loon of straf naar hunne werken te ontvangen. Vgl. Matth. XXV 46, vooral Joan. V 29.

[5]) Een hoogere graad van heerlijkheid wordt beloofd aan degenen, die *verstandigen* (zie XI 33) waren, d. i. zich onderscheiden hebben door eene werkdadige kennis van God. Door den glans hunner verheerlijkte lichamen zullen zij blinken *als de glans* enz.; vgl. Exod. XXIV 10. Nog helderder glans *(als de sterren)* zullen zij verspreiden, die *velen tot* den staat der *gerechtigheid* door woord en voorbeeld zullen *onderwezen* hebben, en dat voor eeuwig en immer. Vgl. Matth. XIII 43, alwaar dit aan al «de gerechten» beloofd wordt.

[6]) *Sluit de woorden op,* te weten de godspraak van XI 2—XII 3; zie VIII noot 30. *Verzegel* tot bewijs der echtheid *het boek* dezer godspraak (Hebr.) «tot aan den tijd van het einde» of van de vervulling; zie VIII 17.

[7]) De velen, die de profetie aandachtig *doorloopen*, Hebr. «doorvorschen», zullen daardoor onderricht en voor den tijd der vervulling gewaarschuwd en versterkt worden.

[8]) Tot besluit bekomt Daniël een nieuw profetisch gezicht. *Twee andere* (het woordje *als* staat noch in het Hebr. noch in de andere oude vertalingen) engelen verschenen en plaatsten zich aan weerszijden van de beide oevers der *rivier,* den Tigris (zie X 4), als getuigen van den eed, dien de engel van Daniël gaat zweren.

[9]) Tot den engel, die tot dusver tot Daniël gesproken had; zie X 5.

[10]) Tot hoelang zal het duren, eer *het einde*, d. i. de vervulling, van deze wonderbare dingen of van deze geheimzinnige gezichten (XI 2—XII 3) zal komen?

7. Et audivi virum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cum elevasset dexteram et sinistram suam in cœlum, et jurasset per viventem in æternum, quia in tempus, et tempora, et dimidium temporis. Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa hæc. *Apoc. X 5.*

8. Et ego audivi, et non intellexi. Et dixi: Domine mi, quid erit post hæc?

9. Et ait: Vade Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones usque ad præfinitum tempus.

10. Eligentur, et dealbabuntur, et quasi ignis probabuntur multi: et impie agent impii, neque intelligent omnes impii, porro docti intelligent.

11. Et a tempore cum ablatum fuerit juge sacrificium, et posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta.

12. Beatus, qui exspectat, et per-

7. En ik hoorde den man, die in linnen gekleed was, die boven de wateren der rivier stond, nadat hij zijne rechter- en linkerhand had opgeheven ten hemel en gezworen had bij den levende in eeuwigheid[11]), dat het tot een tijd en tijden en een halven tijd zijn zal[12]). En wanneer de verstrooiing der hand van het heilige volk voltrokken is, zal dit alles vervuld worden[13]).

8. En ik hoorde het, en ik verstond het niet. En ik zeide: Mijn heer, wat zal er nadien geschieden[14])?

9. En hij zeide: Ga heen, Daniël, want gesloten en verzegeld zijn de woorden tot aan den bepaalden tijd[15]).

10. Velen zullen uitgelezen en gereinigd en als vuur beproefd worden; en de goddeloozen zullen goddeloos handelen, en geene goddeloozen zullen het verstaan, maar de verstandigen zullen het verstaan[16]).

11. En van den tijd af, dat het altoosdurende offer opgeheven en de gruwel ter verwoesting opgericht zal worden[17]), zullen er duizend tweehonderd negentig dagen zijn[18]).

12. Gelukkig hij, die wacht en

---

[11]) De engel van Daniël heft beide handen ten hemel op tot plechtiger en krachtiger bevestiging der bezworen waarheid (vgl. Deut. XXXII 40; Ez. XX 5).

[12]) Zie VII 25 dezelfde tijdsbepaling, die hier door de volgende woorden nader wordt aangeduid.

[13]) *De verstrooiing*, Hebr.: «de verbreking», *der hand* is de vernietiging der macht *van het heilige volk.* Hiermede is gedoeld op de allerergste ellende, waarover v. 1*b* handelt. Zie noot 2.

[14]) Hebr.: «Wat zal van die (wonderbare dingen, v. 6) het einde zijn»? Dezelfde vraag als in v. 6 wordt met andere woorden herhaald.

[15]) Hebr.: «tot aan den tijd van het einde», zie noot 6. Door dit ontwijkend antwoord weigert de engel eene nadere verklaring te geven.

[16]) Zie XI 35. *Als vuur* staat in geen anderen tekst. De goeden zullen door de verdrukking gelijk goud in het vuur beproefd worden. Met dit doel laat God toe, dat de goddelooze verdrukkers van zijn volk *goddeloos handelen,* zonder dat zij *verstaan,* waartoe die verdrukking naar Gods raadsbesluit strekt. Dit verstaan alleen *de verstandigen;* zie noot 5.

[17]) In plaats van *het altoosdurende offer* zal *de gruwel der verwoesting* worden opgericht; zie VIII 13 en XI 31. Dit geschiedde, naar I Mach. I 57, den vijftienden der maand Casleu van het jaar 145 der Seleucidische tijdrekening, d. i. in December van het jaar 168 v. Chr.

[18]) Volgens VIII 14 zal het geheele tijdperk der vervolging *twee duizend driehonderd dagen* duren. Hier zijn *duizend tweehonderd negentig dagen* geteld, wellicht het tijdperk, gedurende hetwelk de vervolging het hevigst zou zijn.

venit usque ad dies mille trecentos triginta quinque.
13. Tu autem vade ad præfinitum: et requiesces, et stabis in sorte tua in finem dierum.

Hucusque Danielem in Hebræo volumine legimus. Quæ sequuntur usque ad finem libri, de Theodotionis editione translata sunt.

komt tot duizend driehonderd vijf en dertig dagen[19]).
13. Gij echter, ga heen naar hetgeen voorbeschikt is[20]); en gij zult rusten en opstaan voor uw aandeel op het einde der dagen[21]).

Tot hiertoe lezen wij Daniël op de Hebreeuwsche boekrol. Wat volgt tot aan het einde van het boek, is vertaald naar de uitgave van Theodotion[22]).

CAPUT XIII.

HOOFDSTUK XIII.

De kuische Susanna en de ontuchtige oudsten (v. 1—27); valsche aanklacht en veroordeeling (v. 28—41); Daniël redt de onschuldige en ontmaskert en veroordeelt de booswichten (v. 42—64).

1. Et erat vir habitans in Babylone, et nomen ejus Joakim:
2. Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helciæ, pulchram nimis, et timentem Deum:
3. Parentes enim illius, cum essent justi, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi.
4. Erat autem Joakim dives valde, et erat ei pomarium vicinum domui suæ: et ad ipsum confluebant Judæi, eo quod esset honorabilior omnium.

1. En er was een man, die woonde in Babylon, en zijn naam was Joakim[1]);
2. en hij nam eene vrouw, met name Susanna, de dochter van Helcias, schoon uitermate en God vreezende[2]);
3. want daar hare ouders gerechtig waren, hadden zij hare dochter onderwezen naar de wet van Moses.
4. Joakim nu was zeer rijk en had eenen boomgaard, belendend aan zijn huis; en bij hem stroomden de Judeërs bijeen, omdat hij de aanzienlijkste van allen was[3]).

---

[19]) Vijf en veertig dagen na het in v. 11 gestelde tijdperk. *Gelukkig*, want dan zal een betere tijd aanvangen of ten minste de dageraad der verlossing aanbreken. Vgl. I Mach. VI 55—61.

[20]) Hebr.: «naar het einde» van uw leven.

[21]) *Gij zult rusten* in uw graf en *opstaan* bij de algemeene verrijzenis om het voor u bestemde *aandeel op het einde der dagen* te ontvangen. Hiermede geeft de engel te kennen, dat de profeet de voorspelde verdrukkingen niet zal beleven.

[22]) Dit betreft de twee volgende deuterocanonieke hoofdstukken en is in de inleiding (bl. 794) verklaard.

[1]) Wanneer *Joakim* in *Babylon* was gekomen, met Daniël in 605 of later met koning Joachin (IV Reg. XXIV 15), is onbekend. — Volgens de geschiedkundige volgorde moet dit verhaal waarschijnlijk tusschen hoofdstuk I en II of achter hoofdstuk II geplaatst worden. Zie de inleiding bl. 794.

[2]) De Hebr. naam *Susanna* beteekent «lelie» en wijst op hare schoonheid en kuischheid. De naam *Helcias* werd gedragen door verscheiden priesters (vgl. IV Reg. XVIII 18; XXII 8, 12; Jer. I 1). Volgens de Syrische vertaling was ook deze Helcias uit den stam Levi.

[3]) Voor *boomgaard* heeft het Grieksch «paradeisos», dat lusthof beteekent. — De Judeesche ballingen konden zich in Chaldea vaste bezittingen verwerven;

5. Et constituti sunt de populo duo senes judices in illo anno: de quibus locutus est Dominus: Quia egressa est iniquitas de Babylone a senioribus judicibus, qui videbantur regere populum.

6. Isti frequentabant domum Joakim, et veniebant ad eos omnes, qui habebant judicia.

7. Cum autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, et deambulabat in pomario viri sui.

8. Et videbant eam senes quotidie ingredientem, et deambulantem: et exarserunt in concupiscentiam ejus:

9. Et everterunt sensum suum, et declinaverunt oculos suos ut non viderent cœlum, neque recordarentur judiciorum justorum.

10. Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum:

11. Erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concumbere cum ea:

12. Et observabant quotidie sollicitius videre eam. Dixitque alter ad alterum:

13. Eamus domum, quia hora prandii est. Et egressi recesserunt a se.

14. Cumque revertissent, venerunt in unum: et sciscitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam: et tunc in communi sta-

5. En er werden uit het volk twee oudsten tot rechters aangesteld in dat jaar, zoodanigen, van wie de Heer gezegd heeft: De ongerechtigheid is uitgegaan van Babylon uit de oudsten, de rechters, die geacht werden het volk te besturen[4]).

6. Dezen bezochten dikwerf het huis van Joakim; en tot hen kwamen allen, die rechtzaken hadden.

7. Wanneer dan het volk op den middag vertrokken was, ging Susanna in den boomgaard van haren man en wandelde daarin.

8. En de oudsten zagen haar dagelijks daarheen gaan en wandelen; en zij ontbrandden in begeerte naar haar.

9. En zij verdierven hun verstand[5]) en wendden hunne oogen af om niet naar den hemel te zien en niet te denken aan de rechtvaardige strafgerichten.

10. Zij waren dan beiden gewond door liefde tot haar, en zij openbaarden elkander hunne pijn niet.

11. Want zij schaamden zich om aan elkander hunne begeerte te openbaren, daar zij verlangden bij haar te liggen.

12. En zij zochten dagelijks met meer drift haar te zien. En de eene zeide tot den anderen:

13. Laat ons naar huis gaan, want het is etenstijd. En heengaande scheidden zij van elkander.

14. En daar zij terugkeerden, kwamen zij bij elkaar; en wederzijds de reden vragende, bekenden zij hunne begeerte; en toen bepaal-

---

dit blijkt uit de geschiedenis van Tobias; vgl. Jer. XXIX 5. Voor hunne burgerlijke en godsdienstige rechtzaken hadden zij eigen rechters, die wellicht door de Chaldeeuwsche overheid werden aangewezen.

[4]) Dit woord des Heeren staat niet in de H. Schrift. De plaatsen, door sommigen aangehaald (Jer. XXIII 14 en XXIX 22), komen weinig of niet overeen. Naar eene Hebreeuwsche overlevering, waarvan Origines en de H. Hiëronymus gewagen, waren deze twee *oudsten* de in Jer. XXIX 22 genoemde booswichten Sedecias en Achab; doch hunne zonde en hunne straf waren beide verschillend van hetgeen hier van de «twee oudsten» verhaald wordt.

[5]) Door hunne driften medegesleept, onderdrukten zij de stem der rede.

tuerunt tempus, quando eam possent invenire solam.
15. Factum est autem, cum observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri et nudiustertius, cum duabus solis puellis, voluitque lavari in pomario: æstus quippe erat:
16. Et non erat ibi quisquam, præter duos senes absconditos, et contemplantes eam.
17. Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum, et smigmata, et ostia pomarii claudite, ut laver.
18. Et fecerunt sicut præceperat: clauseruntque ostia pomarii, et egressæ sunt per posticum ut afferrent quæ jusserat: nesciebantque senes intus esse absconditos.
19. Cum autem egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, et accurrerunt ad eam, et dixerunt:
20. Ecce ostia pomarii clausa sunt, et nemo nos videt, et nos in concupiscentia tui sumus: quam ob rem assentire nobis, et commiscere nobiscum.
21. Quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum juvenis, et ob hanc causam emiseris puellas a te.
22. Ingemuit Susanna, et ait: Angustiæ sunt mihi undique: si enim hoc egero, mors mihi est: si autem non egero, non effugiam manus vestras.
23. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras,

den zij te zamen den tijd, waarop zij haar alleen konden vinden.
15. Het geschiedde nu, terwijl zij naar een geschikten dag uitzagen, dat zij eens, gelijk gisteren en eergisteren[6]), slechts met twee dienstmaagden aankwam en zich wilde baden in den boomgaard; want het was warm.
16. En er was aldaar niemand, behalve de twee oudsten, die zich verborgen hadden en haar beschouwden.
17. Zij zeide dan tot de dienstmaagden: Haalt mij olie en zalven[7]), en sluit de poorten van den boomgaard, opdat ik mij bade.
18. En zij deden, gelijk zij bevolen had; en zij sloten de poorten van den boomgaard en gingen door eene achterpoort uit om te halen wat zij geboden had; en zij wisten niet, dat de oudsten zich daarbinnen verborgen hadden.
19. Toen nu de dienstmaagden waren uitgegaan, stonden de twee oudsten op en liepen naar haar toe en zeiden:
20. Zie, de poorten van den boomgaard zijn gesloten, en niemand ziet ons, en wij branden van begeerte naar u; daarom wees ons te wille en verzaam met ons.
21. Zoo gij echter weigert, zullen wij tegen u getuigen, dat een jonkman bij u geweest is en dat gij om die reden de dienstmaagden van u hebt weggezonden.
22. Susanna zuchtte en sprak: Benauwing omgeeft mij van alle zijden; want doe ik het, dan wacht mij de dood[8]); doe ik het echter niet, dan zal ik aan uwe handen niet ontkomen.
23. Maar het is mij beter, zonder het te doen[9]), in uwe handen te

---

[6]) Gelijk zij elken dag gewoon was te doen. Deze Hebreeuwsche zegswijze komt dikwijls voor; vgl. o. a. Gen. XXXI 2; Exod. IV 10.
[7]) Reukwater, waarmede men zich na het baden placht te besproeien; vgl. Ruth III 3; II Reg. XII 20; Judith X 3.
[8]) Naar de Syrische vertalingen: «de dood vanwege den Heer», d. i. de geestelijke dood der ziel; zie v. 23.
[9]) Naar Theodotion: «als eene, die

quam peccare in conspectu Domini.
24. Et exclamavit voce magna Susanna: exclamaverunt autem et senes adversus eam.
25. Et cucurrit unus ad ostia pomarii, et aperuit.
26. Cum ergo audissent clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per posticum ut viderent quidnam esset.
27. Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer: quia nunquam dictus fuerat sermo hujuscemodi de Susanna. Et facta est dies crastina.
28. Cumque venisset populus ad Joakim virum ejus, venerunt et duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam ut interficerent eam.
29. Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susannam filiam Helciæ uxorem Joakim. Et statim miserunt.
30. Et venit cum parentibus, et filiis, et universis cognatis suis.
31. Porro Susanna erat delicata nimis, et pulchra specie.
32. At iniqui illi jusserunt ut discooperiretur (erat enim cooperta) ut vel sic satiarentur decore ejus.
33. Flebant igitur sui, et omnes qui noverant eam.
34. Consurgentes autem duo pres-

vallen, dan te zondigen voor het aangezicht des Heeren.
24. En Susanna riep met luider stem, maar ook de oudsten riepen tegen haar in[10]).
25. En één liep naar de poorten van den boomgaard en opende ze[11]).
26. Toen dan de dienstknechten des huizes het geroep in den boomgaard hoorden, stormden zij door de achterpoort aan om te zien wat er was.
27. Nadat nu de oudsten gesproken hadden, waren de dienstknechten zeer beschaamd; want nooit was iets dergelijks van Susanna gezegd. En de volgende dag kwam.
28. En toen het volk[12]) bij haren man Joakim gekomen was, kwamen ook de twee oudsten, vol van het booze opzet tegen Susanna om haar ter dood te brengen.
29. En zij zeiden in tegenwoordigheid van het volk: Zendt om Susanna, de dochter van Helcias, de vrouw van Joakim. En aanstonds zonden zij.
30. En zij kwam met hare ouders en kinderen en al hare verwanten[13]).
31. Susanna nu was uitermate bevallig en schoon van gelaat.
32. Die booswichten dan bevalen haar te ontsluieren (want zij was gesluierd), om zich ook thans nog te verlustigen aan hare schoonheid.
33. Hare verwanten nu weenden en allen, die haar kenden.
34. De twee oudsten echter stonden

---

het niet gedaan heeft», d. i. als eene onschuldige. — Naar de Septuag. verklaart Susanna, dat, wat zij ook doet, haar lot beslist is. Beter acht zij het niet te zondigen. Op haren dood zinnende, verwijderen zich de booswichten en gaan rechtstreeks naar het plein van de stad hunner inwoning (niet naar het huis van Joakim v. 28). Zij treden in tegenwoordigheid van het volk voor de rechters op en eischen, dat Susanna worde voorgebracht. — Wat in onzen tekst van v. 23 tot 27 volgt, staat niet in de Septuag.

[10]) Verontwaardiging veinzend om hare zonde en haar door hun geroep beschuldigend.

[11]) Om waarschijnlijk te maken, dat haar medeplichtige hierdoor ontvlucht was.

[12]) Theodotion: «En het geschiedde des anderen daags, toen het volk» enz.

[13]) Naar de Septuag. kwam zij, met hare ouders, vijftig dienstknechten en dienstmaagden, vier kinderen, in hare aanminnelijke schoonheid.

byteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput ejus.
35. Quæ flens suspexit ad cœlum: erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino.
36. Et dixerunt presbyteri: Cum deambularemus in pomario soli, ingressa est hæc cum duabus puellis: et clausit ostia pomarii, et dimisit a se puellas.
37. Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, et concubuit cum ea.
38. Porro nos cum essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem, cucurrimus ad eos, et vidimus eos pariter commisceri.
39. Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, et apertis ostiis exsilivit:
40. Hanc autem cum apprehendissemus, interrogavimus, quisnam esset adolescens et noluit indicare nobis: hujus rei testes sumus.
41. Credidit eis multitudo quasi senibus et judicibus populi, et condemnaverunt eam ad mortem.
42. Exclamavit autem voce magna Susanna, et dixit: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant,
43. Tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: et ecce morior, cum nihil horum fecerim, quæ isti malitiose composuerunt adversum me.
44. Exaudivit autem Dominus vocem ejus.
45. Cumque duceretur ad mortem,

op te midden van het volk en legden hunne handen op haar hoofd[14]).
35. En weenend zag zij op naar den hemel[15]); want haar hart bleef vertrouwen stellen op den Heer.
36. En de oudsten zeiden: Terwijl wij in den boomgaard alleen wandelden, kwam deze er met twee dienstmaagden in; en zij sloot de poorten van den boomgaard en zond de dienstmaagden van zich weg.
37. En tot haar kwam een jonkman, die zich verborgen had, en hij legde zich bij haar neder.
38. Wij nu, die in een hoek van den boomgaard waren, liepen op het zien van het misdrijf naar hen toe en zagen hen met elkander verzamen.
39. En hem konden wij wel niet grijpen, omdat hij sterker was dan wij en, na de poorten geopend te hebben, ontsnapte;
40. maar deze grepen wij, en wij vroegen haar, wie de jonkman was, en zij wilde het ons niet bekend maken: hiervoor zijn wij getuigen.
41. De menigte geloofde hen, omdat zij oudsten en rechters des volks waren; en zij veroordeelden haar ter dood[16]).
42. Susanna echter riep met luider stem en zeide: Eeuwige God, die het verborgene kent, die alles weet eer het geschiedt,
43. Gij weet, dat zij valsche getuigenis tegen mij hebben afgelegd; en zie, ik sterf, ofschoon ik niets gedaan heb van hetgeen dezen boosaardig tegen mij verzonnen hebben.
44. De Heer nu verhoorde hare stem.
45. En toen zij ter dood werd ge-

[14]) Als getuigen en beschuldigers, naar Lev. XXIV 14 en Deut. XIII 9.
[15]) Naar de Septuag. bad zij reeds hier het gebed, dat de Vulgaat eerst in v. 42 volg. heeft.
[16]) Volgens eene Syrische vertaling werd zij als overspelige (vgl. Ez. XVI 38, 40 en Joan. VIII 5) veroordeeld om gesteenigd te worden en op het negende uur uitgeleverd om van eene steile hoogte te worden neergeworpen. Het volk stroomde samen om getuige te zijn van die straf.

suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel:
46. Et exclamavit voce magna: Mundus ego sum a sanguine hujus.
47. Et conversus omnis populus ad eum, dixit: Quis est iste sermo, quem tu locutus es?
48. Qui cum staret in medio eorum, ait: Sic fatui filii Israel, non judicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel?
49. Revertimini ad judicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam.
50. Reversus est ergo populus cum festinatione, et dixerunt ei senes: Veni, et sede in medio nostrum, et indica nobis: quia tibi Deus dedit honorem senectutis.
51. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem procul, et dijudicabo eos.
52. Cum ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis, et dixit ad eum: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris prius:
53. Judicans judicia injusta, innocentes opprimens, et dimittens noxios, dicente Domino: Innocentem et justum non interficies. *Exod. XXIII 7.*
54. Nunc ergo si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait: Sub schino.

leid, wekte de Heer den heiligen geest van een jeugdigen knaap, wiens naam was Daniël[17]).
46. En hij riep met luider stem: Ik ben onschuldig aan het bloed van haar!
47. En al het volk keerde zich tot hem en zeide: Wat is dat voor een woord, dat gij gesproken hebt?
48. En in hun midden staande sprak hij: Zijt gij zoo dwaas, kinderen van Israël, dat gij, zonder te oordeelen en zonder de waarheid te kennen, eene dochter van Israël veroordeeld hebt?
49. Keert terug naar de rechtbank, want eene valsche getuigenis hebben zij tegen haar afgelegd.
50. Het volk keerde dan haastig terug, en de oudsten zeiden tot hem: Kom en neem plaats in ons midden en licht ons in; want God heeft u de eerwaardigheid van den hoogen ouderdom geschonken[18])!
51. En Daniël zeide tot hen: Scheidt hen verre van elkander, en ik zal hen oordeelen.
52. Toen zij dan van elkander waren gescheiden, riep hij den éénen van hen en zeide tot hem: Gij, vergrijsd in booze dagen, nu zijn uwe zonden gekomen[19]), die gij voorheen bedreven hebt,
53. toen gij onrechtvaardige vonnissen veldet, onschuldigen verdruktet en schuldigen vrijspraakt, ofschoon de Heer zegt: Den onschuldige en gerechte zult gij niet dooden!
54. Nu dan, indien gij haar gezien hebt, zeg onder welken boom gij hen met elkander hebt zien spreken. En hij zeide: Onder eenen mastikboom[20]).

---

[17]) Voor *een jeugdigen knaap* heeft het Grieksch «paidarion neôteron»; hiermede wordt niet zelden het Hebr. «na'ar» vertaald, dat knaap en jongeling kan beteekenen; zie Jer. I noot 5. — Naar de Septuag. gaf een engel aan Daniël den geest des verstands om Susanna's onschuld te kennen en te openbaren.

[18]) *De oudsten,* die hier spreken, zijn anderen dan de twee booswichten. *De eerwaardigheid van den hoogen ouderdom* beteekent een bezadigd oordeel en rijpheid des verstands, gelijk tot het rechtspreken gevorderd wordt.

[19]) *Gekomen* tot de volheid der maat.

[20]) Eene boomsoort, waaruit de *mastik,* een welriekend hars, gewonnen

55. Dixit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum: ecce enim Angelus Dei accepta sententia ab eo, scindet te medium.

55. Daniël zeide dan: Goed hebt gij gelogen tegen uw eigen hoofd[21]); want zie, de engel Gods heeft van Hem bevel ontvangen en zal u middendoor klieven[22]).

56. Et, amoto eo, jussit venire alium, et dixit ei: Semen Chanaan, et non Juda, species decepit te, et concupiscentia subvertit cor tuum:

56. En nadat deze verwijderd was, beval hij den anderen te komen en zeide tot hem: Gij, zaad van Chanaän en niet van Juda[23]), de schoonheid heeft u verleid en de wellustigheid heeft uw hart bedorven!

57. Sic faciebatis filiabus Israel, et illæ timentes loquebantur vobis: sed filia Juda non sustinuit iniquitatem vestram.

57. Aldus deedt gijlieden aan de dochters van Israël, en uit vrees spraken zij met u[24]); maar eene dochter van Juda heeft uwe boosheid niet geduld.

58. Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub prino.

58. Nu dan, zeg mij onder welken boom gij hen betrapt hebt, toen zij met elkander spraken. En hij zeide: Onder eenen steeneik[25]).

59. Dixit autem ei Daniel: Recte mentitus es et tu in caput tuum: manet enim Angelus Domini, gladium habens, ut secet te medium, et interficiat vos.

59. Daniël zeide dan tot hem: Goed hebt ook gij gelogen tegen uw eigen hoofd; want de engel des Heeren wacht u, het zwaard houdend, om u middendoor te houwen en ulieden te dooden[26]).

60. Exclamavit itaque omnis cœtus voce magna, et benedixerunt Deum, qui salvat sperantes in se.

60. De geheele vergadering riep daarop met luider stem; en zij zegenden God, die redt wie op Hem vertrouwen.

61. Et consurrexerunt adversus

61. En gezamenlijk verhieven zij

---

wordt. *Schinus* is de Grieksche benaming van den boom, waarvoor de Itala het Latijnsche «lentiscus» had.

[21]) d. i. Tot uw eigen verderf. Zijne leugen zal aanstonds blijken uit de tegenspraak van zijnen ambtgenoot.

[22]) M. a. w. de wraakengel zal het door God gevelde doodvonnis door de hand des volks voltrekken. Voor *scindet, zal u klieven*, heeft het Grieksch «schisei», een woordspeling met «schinos».

[23]) Om zijne bedorven zeden was hij eerder een zoon *van Chanaän* (vgl. Lev. XVIII 3; Sap. XII 3 volg.) dan *van Juda;* vgl. Ez. XVI 3, 45.

[24]) Om de volgende tegenstelling *(maar eene dochter van Juda)* zijn waarschijnlijk de dochters van het vroegere Tienstammenrijk bedoeld. Wanneer en op welke wijze de oudsten met haar gezondigd hadden, is onbekend. Daniël schijnt echter op bepaalde feiten te doelen. *Zij spraken met u,* d. i. lieten zich met u in en bewilligden in uwe booze begeerten.

[25]) Voor het Grieksche *prinos* had de Itala het Latijnsche «ilex», d. i. *steeneik*, eene altijd groene soort.

[26]) Gelijk in v. 54 en 55 «schinos» en «schisei», zoo komen hier «prinos» en «prisai» in klank overeen, en waarschijnlijk is alleen om wille der woordspeling die wijze van terechtstelling op beide plaatsen genoemd. Om deze woordspeling in den Griekschen tekst van Theodotion en van de Septuagint meenen sommigen, dat de oorspronkelijke tekst van dit verhaal het Grieksch is. Doch ook in eene vertaling kunnen woordspelingen gemaakt worden; vgl. Gen. II 23; Jer. I 11, 12; Matth. XVI 18 in de Vulgaat. Waarschijnlijk had de Hebr. grondtekst deze of eene dergelijke woordspeling, welke de Grieksche vertaler, wellicht door eene vrije overzetting, heeft nagevolgd.

duos presbyteros (convicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium) feceruntque eis sicut male egerant adversus proximum,

zich tegen de twee oudsten (want Daniël had hen uit hun eigen mond overtuigd, dat zij valsche getuigenis hadden afgelegd), en zij deden aan hen, gelijk zij slecht gehandeld hadden tegen den evenmensch,

62. Ut facerent secundum legem Moysi: et interfecerunt eos, et salvatus est sanguis innoxius in die illa. *Deut. XIX 18, 19.*

62. om te doen naar de wet van Moses[27]); en zij doodden hen, en het onschuldige bloed werd gered op dien dag.

63. Helcias autem et uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna cum Joakim marito ejus, et cognatis omnibus, quia non esset inventa in ea res turpis.

63. Helcias nu en zijne vrouw loofden God om hunne dochter Susanna, te zamen met Joakim, haren man, en met al de verwanten, omdat er niets schandelijks aan haar bevonden was[28]).

64. Daniel autem factus est magnus in conspectu populi a die illa, et deinceps.

64. Daniël echter werd groot in de oogen des volks van dien dag af en daarna.

65. Et rex Astyages appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus Perses regnum ejus.

65. En koning Astyages werd verzameld tot zijne vaderen, en Cyrus, de Pers, aanvaardde diens koninkrijk[29]).

---

[27]) Naar de wet der wedervergelding van Deut. XIX 18, 19 ondergingen zij de straf der steeniging, welke zij voor Susanna hadden bestemd.

[28]) Door hare heldhaftige beoefening van de kuischheid heeft Susanna in de geschiedenis eene plaats naast den heiligen aartsvader Joseph en verwierf zij den eernaam van de kuische Susanna.

[29]) Dit vers staat in de Grieksche vertaling van Theodotion, in de Syrische en de Arabische vertalingen aan het begin van hoofdstuk XIV. Tot het verhaal van Susanna behoort het niet. Want Daniël, die in 605 in Babylon was gekomen, was geen «jeugdige knaap» (v. 45), ook niet in den zin van noot 17, toen *koning Astyages* enz. Want Astyages werd door Cyrus in 550 v. Chr. overwonnen. Volgens Herodotus I 130 «deed Cyrus aan Astyages verder geen leed, en hij hield hem bij zich tot aan zijnen dood». Wellicht heeft Cyrus hem den titel van «koning der Meden» gelaten en dien eerst bij den dood van Astyages zelf aangenomen. Zie V noot 21 en VI noot 1. — De Septua-gint heeft dit bericht in VI 28; alleen verwisselt zij «Astyages» met «Darius»; zie VI noot 19. Daarom meenen sommigen, dat het volgende, met dit bericht samenhangende verhaal van «Bel en de draak» oorspronkelijk achter hoofdstuk VI gestaan heeft.

CAPUT XIV.

HOOFDSTUK XIV.

Bel en de draak. Daniël ontmaskert het bedrog der priesters van Bel en vernielt dezen afgod (v. 1—21). Hij doodt den draak; in den leeuwenkuil geworpen, wordt hij door God gespijsd en gered (v. 22—42).

1. Erat autem Daniel conviva regis, et honoratus super omnes amicos ejus.

2. Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel: et impendebantur in eo per dies singulos similæ artabæ duodecim, et oves quadraginta, vinique amphoræ sex.

3. Rex quoque colebat eum, et ibat per singulos dies adorare eum: porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel?

4. Qui respondens, ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit cœlum, et terram, et habet potestatem omnis carnis.

5. Et dixit rex ad eum: Non videtur tibi esse Bel vivens Deus? An non vides quanta comedat, et bibat quotidie?

6. Et ait Daniel arridens: Ne erres rex: iste enim intrinsecus luteus

1. Daniël nu was een dischgenoot des konings en geëerd boven al zijne vrienden[1]).

2. Er was ook een afgod bij de Babyloniërs, Bel geheeten[2]); en voor hem werden elken dag besteed twaalf artaben tarwebloem en veertig schapen en zes kruiken wijn[3]).

3. Ook de koning vereerde hem en ging hem alle dagen aanbidden[4]); Daniël echter aanbad zijnen God. En de koning zeide tot hem: Waarom aanbidt gij Bel niet?

4. En hij antwoordde en sprak tot hem: Omdat ik geene met de hand gemaakte afgoden vereer, maar den levenden God, die den hemel en de aarde geschapen heeft en macht heeft over alle vleesch[5]).

5. En de koning zeide tot hem: Dunkt u niet, dat Bel een levende God is? Ziet gij dan niet, hoeveel hij dagelijks eet en drinkt?

6. En Daniël zeide lachend: Bedrieg u niet, o koning; want deze

---

[1]) Het opschrift der Septuagint: «Uit de profetie van Ambakoem (d. i. Habacuc), zoon van Jesus, uit den stam Levi», is waarschijnlijk onecht; daartoe heeft vermoedelijk v. 32 aanleiding gegeven. Verder heeft de Septuagint in v. 1: «Een zeker priester met name Daniël, zoon van Habal, was dischgenoot des konings». Doch naar I 6 was de profeet Daniël uit den stam Juda en geen priester uit den stam Levi. Het Grieksche «hiëreus» (d. i. priester) kan echter de vertaling zijn van het Hebr. «kohen», dat een enkelen keer «eerste dienaar des konings» beteekent; zie Gen. XIV noot 10 aan het einde. Daniël was *een dischgenoot des konings,* zijn gunsteling. De koning is, naar XIII 65, waarschijnlijk Cyrus.

[2]) Zie voor *Bel,* den Babylonischen hoofdgod, Is. XLVI noot 1.

[3]) De *artabe* is eene Perzische maat van ruim een halven hectoliter. Naar de Septuag. niet *veertig,* maar «vier» *schapen;* voor *wijn* heeft de Codex Chisianus «olie» en voor *kruik* heeft het Grieksch «metrete» (zie Joan. II 6), waarschijnlijk eene maat van ruim 39 liters. Het aanrichten van maaltijden voor godenbeelden was naar de oude geschiedschrijvers en de Babylonische opschriften aldaar gebruikelijk.

[4]) Ook uit de opschriften blijkt, dat Cyrus de Babylonische goden vereerde.

[5]) Eene Hebreeuwsche zegswijze. In de vertaling van Theodotion beginnen de vier eerste verzen op Hebreeuwsche wijze met het voegwoord *en.*

est, et forinsecus æreus, neque comedit aliquando.

7. Et iratus rex vocavit sacerdotes ejus, et ait eis: Nisi dixeritis mihi, quis est qui comedat impensas has, moriemini.

8. Si autem ostenderitis, quoniam Bel comedat hæc, morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat juxta verbum tuum.

9. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, et parvulis et filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel.

10. Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egredimur foras: et tu rex pone escas, et vinum misce, et claude ostium, et signa annulo tuo:

11. Et cum ingressus fueris mane, nisi inveneris omnia comesta a Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos.

12. Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, et per illum ingrediebantur semper, et devorabant ea.

13. Factum est igitur postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel: præcepit Daniel pueris suis, et attulerunt cinerem, et cribravit per totum templum coram rege: et egressi clauserunt ostium: et signantes annulo regis abierunt.

14. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, et

is van binnen leem en van buiten koper[6]), en hij heeft nog nooit gegeten.

7. En in toorn ontstekend, ontbood de koning diens priesters en sprak tot hen: Indien gij mij niet zegt, wie deze gerechten eet, zult gij sterven.

8. Indien gij echter aantoont, dat Bel ze eet, zal Daniël sterven, omdat hij gelasterd heeft tegen Bel. En Daniël zeide tot den koning: Het geschiede naar uw woord!

9. De priesters van Bel nu waren zeventig in getal, behalve de vrouwen en de kleinen en de kinderen[7]). En de koning kwam met Daniël in den tempel van Bel.

10. En de priesters van Bel zeiden: Zie, wij gaan naar buiten; en gij, o koning, zet de spijzen op en meng den wijn[8]) en sluit de deur en verzegel die met uwen ring.

11. En wanneer gij morgen vroeg binnenkomt en niet bevindt, dat alles is opgegeten door Bel, zullen wij den dood sterven, of wel Daniël, die gelogen heeft tegen ons.

12. Zij toch telden het niet, omdat zij onder de tafel een verborgen ingang gemaakt hadden en daardoor steeds binnenkwamen en het verslonden[9]).

13. Het geschiedde dan, nadat zij waren heengegaan, dat de koning de spijzen opzette voor Bel; Daniël gaf bevel aan zijne dienstknechten, en zij brachten asch, en hij strooide die door geheel den tempel voor de oogen des konings; en uitgaande sloten zij de deur, en ze met den ring des konings[10]) verzegeld hebbende, gingen zij heen.

14. De priesters nu kwamen des nachts volgens hunne gewoonte met

---

[6]) Vgl. Is. XLIV 12 volg.; Jer. X 4, 5, 9; Bar. VI 50.

[7]) Naar het Grieksch: «behalve de vrouwen en de kinderen».

[8]) Het mengen van wijn met water was naar Prov. IX 2, 5 ook bij de Hebreeërs in gebruik.

[9]) Zeker van het welslagen hunner gewone list, vreesden zij de bedreiging des konings niet.

[10]) Naar de Septuag. ook met den ring van eenige voorname priesters. Vgl. VI 17.

uxores, et filii eorum: et comederunt omnia, et biberunt.
15. Surrexit autem rex primo diluculo, et Daniel cum eo.

16. Et ait rex: Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit. Salva, rex.

17. Statimque cum aperuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamavit voce magna: Magnus es Bel, et non est apud te dolus quisquam.

18. Et risit Daniel, et tenuit regem ne ingrederetur intro: et dixit: Ecce pavimentum, animadverte cujus vestigia sint hæc.

19. Et dixit rex: Video vestigia virorum, et mulierum, et infantium. Et iratus est rex.

20. Tunc apprehendit sacerdotes, et uxores, et filios eorum: et ostenderunt ei abscondita ostiola, per quæ ingrediebantur, et consumebant quæ erant super mensam.

21. Occidit ergo illos rex, et tradidit Bel in potestatem Danielis: qui subvertit eum, et templum ejus.

22. Et erat draco magnus in loco illo, et colebant eum Babylonii.

23. Et dixit rex Danieli: Ecce nunc

hunne vrouwen en kinderen binnen; en zij aten en dronken alles op.
15. De koning nu stond bij het eerste morgenlicht op en Daniël met hem.
16. En de koning zeide: Zijn de zegels ongeschonden, Daniël? En hij antwoordde: Ongeschonden, koning!
17. En zoodra de koning, na de deur geopend te hebben, de tafel had beschouwd, riep hij met luider stem: Groot zijt gij, Bel, en bij u is geenerlei bedrog!
18. En Daniël lachte en hield den koning terug, opdat hij niet zou binnentreden; en hij zeide: Bezie den vloer; geef acht, wiens voetstappen dit zijn!
19. En de koning zeide: Ik zie de voetstappen van mannen en vrouwen en kinderen. En de koning ontstak in toorn.
20. Toen greep hij de priesters en hunne vrouwen en kinderen; en zij toonden hem de verborgen ingangen, waardoor zij binnenkwamen en verslonden wat op de tafel stond[11]).
21. Derhalve bracht de koning hen ter dood en gaf Bel over in de macht van Daniël; en deze vernielde hem en zijnen tempel[12]).
22. En er was in die plaats een groote draak, en de Babyloniërs vereerden hem[13]).
23. En de koning zeide tot Daniël:

---

[11]) Naar de Septuag. begaf de koning zich ook naar het huis, waar de priesters plachten bijeen te komen, en vond er een gedeelte van de spijzen en den wijn. Daniël echter toonde den koning de verborgen ingangen.

[12]) De Septuag. verhaalt dit eenigszins anders: de koning zelf joeg de priesters uit het heiligdom, gaf hen over in de handen van Daniël, schonk aan dezen wat men voor Bel placht te besteden en vernielde den afgod. Van de vernieling des heiligdoms wordt in de Septuag. niet gesproken. Dit heiligdom bestond volgens Herodotus (I 181 en 183) uit velerlei gebouwen, o. a. uit acht op elkander gebouwde torens; in den bovensten toren was een tempel en een andere tempel beneden, waar het beeld stond. Deze laatste tempel wordt waarschijnlijk door Theodotion en de Vulgaat bedoeld. Het heiligdom bestond nog in latere tijden en werd volgens Herodotus (t. a. p.) door Xerxes geplunderd.

[13]) Hiermede begint het tweede verhaal, dat in het Ambrosiaansche handschrift der Septuagint tot opschrift heeft: «De draak». De draak of de slang werd van de oudste tijden af in Babylonië vereerd; dit getuigen de Babylonische opschriften en voorstellingen. — *In die plaats*, waarschijnlijk in het heiligdom van Bel.

non potes dicere quia iste non sit Deus vivens: adora ergo eum.

24. Dixitque Daniel: Dominum Deum meum adoro: quia ipse est Deus vivens: iste autem non est Deus vivens.
25. Tu autem rex da mihi potestatem, et interficiam draconem absque gladio, et fuste. Et ait rex: Do tibi.
26. Tulit ergo Daniel picem, et adipem, et pilos, et coxit pariter: fecitque massas, et dedit in os draconis, et diruptus est draco. Et dixit: Ecce quem colebatis.
27. Quod cum audissent Babylonii, indignati sunt vehementer: et congregati adversum regem, dixerunt: Judæus factus est rex: Bel destruxit, draconem interfecit, et sacerdotes occidit.
28. Et dixerunt cum venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te, et domum tuam.
29. Vidit ergo rex quod irruerent in eum vehementer: et necessitate compulsus tradidit eis Danielem.
30. Qui miserunt eum in lacum leonum: et erat ibi diebus sex.
31. Porro in lacu erant leones septem, et dabantur eis duo corpora quotidie, et duæ oves: et tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem. *Supra VI 16.*

Zie, nu kunt gij niet zeggen, dat deze geen levende god is; aanbid hem dan[14]).
24. En Daniël zeide: Den Heer, mijnen God, aanbid ik; want Hij is de levende God; deze echter is niet de levende God.
25. Gij nu, koning, geef mij macht, en ik zal den draak dooden zonder zwaard en stok[15]). En de koning zeide: Ik geef ze u.
26. Daniël nam dan pek en vet en haar en kookte dit te zamen; en hij maakte er koeken van en stak die in den muil van den draak, en de draak berstte[16]). En hij zeide: Ziedaar, dien gij vereerdet!
27. Toen nu de Babyloniërs dit vernamen, waren zij zeer vergramd; en samenscholende tegen den koning, zeiden zij: De koning is een Jood geworden! Bel heeft hij vernield, den draak omgebracht en de priesters gedood!
28. En toen zij bij den koning gekomen waren, zeiden zij: Lever ons Daniël uit; anders brengen wij u en uw huis ter dood[17]).
29. De koning zag dan, dat zij geweldig bij hem aandrongen; en door den nood gedwongen leverde hij hun Daniël uit.
30. En zij wierpen hem in den leeuwenkuil[18]); en hij was daar zes dagen.
31. In den kuil nu bevonden zich zeven leeuwen; en men gaf hun dagelijks twee lichamen[19]) en twee schapen; en toen gaf men ze hun niet, opdat zij Daniël zouden verslinden.

---

[14]) Septuag. en Theodotion: «Zegt gij, dat ook deze van koper is? Zie, hij leeft en eet en drinkt. Gij kunt niet zeggen, dat deze» enz.

[15]) Men meende (volgens Eusebius, Praepar. Evang. I 10), dat de slang niet kon sterven tenzij door geweld. Hierom wellicht spreekt Daniël aldus.

[16]) Met honigkoeken werd de slang in het heiligdom van den Atheenschen burcht gevoed (Herod. VIII 41). Doch de koeken van Daniël waren eene onverteerbare spijs, die aan keel en ingewanden bleef kleven en den draak deed bersten.

[17]) Hoezeer de Babyloniërs tot opstand tegen de vreemde overheerschers geneigd waren, leert hun herhaald verzet tegen het Assyrische en later tegen het Perzische gezag.

[18]) Vgl. VI noot 7.

[19]) *Lichamen* van ter dood veroordeelden.

32. Erat autem Habacuc propheta in Judæa, et ipse coxerat pulmentum, et intriverat panes in alveolo: et ibat in campum ut ferret messoribus.

33. Dixitque Angelus Domini ad Habacuc: Fer prandium, quod habes, in Babylonem Danieli, qui est in lacu leonum.

34. Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem non vidi, et lacum nescio.

35. Et apprehendit eum Angelus Domini in vertice ejus, et portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. *Ez. VIII 3.*

36. Et clamavit Habacuc, dicens: Daniel serve Dei, tolle prandium, quod misit tibi Deus.

37. Et ait Daniel: Recordatus es mei Deus, et non dereliquisti diligentes te.

38. Surgensque Daniel comedit. Porro Angelus Domini restituit Habacuc confestim in loco suo.

39. Venit ergo rex die septimo ut lugeret Danielem: et venit ad lacum, et introspexit, et ecce Daniel sedens in medio leonum.

40. Et exclamavit voce magna rex, dicens: Magnus es Domine Deus Danielis. Et extraxit eum de lacu leonum.

41. Porro illos, qui perditionis ejus causa fuerant, intromisit in lacum, et devorati sunt in momento coram eo.

42. Tunc rex ait: Paveant omnes

32. Habacuc nu, de profeet, was in Judea[20]); en hij had een moes gekookt en brood gebrokt in een schotel[21]); en hij ging naar het veld om het den maaiers te brengen.

33. En de engel des Heeren zeide tot Habacuc: Breng het maal, dat gij hebt, naar Babylon aan Daniël, die in den leeuwenkuil is.

34. En Habacuc zeide: Heer, Babylon heb ik niet gezien, en den kuil ken ik niet.

35. En de engel des Heeren greep hem bij zijne kruin en droeg hem bij zijn hoofdhaar, en met de snelheid van zijnen geest plaatste hij hem in Babylon boven den kuil[22]).

36. En Habacuc riep, zeggende: Daniël, dienstknecht van God, neem het maal, dat God u zendt.

37. En Daniël zeide: Gij zijt mij indachtig geweest, o God, en Gij hebt degenen, die U liefhebben, niet verlaten.

38. En Daniël stond op en at. De engel des Heeren nu bracht Habacuc oogenblikkelijk terug op zijne plaats.

39. De koning kwam dan op den zevenden dag om Daniël te beweenen; en hij kwam bij den kuil en zag er in, en zie, Daniël was gezeten in het midden der leeuwen[23]).

40. En de koning riep uit met luider stem, zeggende: Groot zijt Gij, Heer, de God van Daniël! En hij trok hem uit den leeuwenkuil.

41. Degenen echter, die de oorzaak van zijn verderf waren geweest, wierp hij in den kuil, en in een oogenblik werden zij verslonden voor zijne oogen.

42. Toen zeide de koning: Dat

[20]) Deze *Habacuc* is waarschijnlijk verschillend van den profeet, wiens Profetie tot de Kleine Profeten wordt gerekend. Zie de inleiding op Habacuc. Niettemin noemt hem Theodotion met het artikel *de profeet.*

[21]) De Septuagint spreekt ook van een kruik met gemengden wijn.

[22]) *Met de snelheid*, welke hem, als aan eenen *geest*, eigen is. Zie III Reg. XVIII 12 en IV Reg. II 11, 16; vgl. Matth. IV 5, 8 en Act. VIII 39, 40.

[23]) *In het midden der leeuwen* staat alleen in de Vulgaat.

habitantes in universa terra Deum Danielis: quia ipse est Salvator, faciens signa, et mirabilia in terra: qui liberavit Danielem de lacu leonum. *Supra VI 27.*

alle bewoners op de geheele aarde den God van Daniël duchten; want Hij is een redder, Hij doet teekenen en wonderen op de aarde; Hij, die Daniël gered heeft uit den leeuwenkuil[24]).

[24]) Dit vers is uit VI 26, 27 overgenomen en staat niet in het Grieksch.

